Motiejus VALANČIUS

Namų užrašai

Sudarė
ALDONA PRAŠMANTAITĖ

baltos lankos

UDK 888.2-94
Va-145

Išleista Valstybinės komisijos vyskupo Motiejaus Valančiaus 200-ųjų gimimo metinių minėjimui organizuoti lėšomis

Parengė, straipsnį ir paaiškinimus parašė, lenkišką tekstą išvertė Aldona Prašmantaitė
Lenkišką tekstą parengė Jan Jurkiewicz
Lotynišką tekstą parengė ir vertė Eugenija Ulčinaitė

Redaktorė Ona Balkevičienė

Viršelyje: vyskupo Motiejaus Valančiaus portretas Žemaičių Kalvarijos bažnyčioje, 1873 m., dail. J. Širma (Szyrma). Fotografas Antanas Ivinskis

Dailininkė Vida Kuraitė

Printed in Lithuania
ISBN 9955-584-05-X

Turinys

Pratarmė

Šiame leidinyje pirmąkart nekupiūruoti publikuojami (pridedant vertimą į lietuvių kalbą) rankraštiniai Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus lenkiškai (su lotyniškais intarpais) rašyti tekstai, kurių pats autorius spaudai neskyrė. Gali būti, kad tokį apsisprendimą lėmė užrašų pobūdis – vienu ar kitu aspektu Bažnyčios padėtį liečiančių dokumentų nuorašai, išrašai, literatūrinių bei pastoracinių darbų registras ir kita. Šiandien šis savotiškas XIX a. aukšto katalikų Bažnyčios hierarcho *silva rerum* daugeliu atžvilgių unikalus šaltinis tyrinėtojams, o mokslinių interesų neturintiems – dar viena galimybė prisiliesti prie laikotarpio dvasią išlaikiusios autentikos.

Spaudai rankraščiai pradėti rengti 1998 m. pabaigoje. Valstybinei komisijai Motiejaus Valančiaus gimimo 200-ųjų metinių minėjimui organizuoti į jubiliejinių renginių programą įtraukus „Namų užrašus", pagrįstai tikėtasi juos būsiant išleistus 2001-aisiais, jubiliejaus metais. Tad kaip Valančiaus 200-ųjų metų gimimo sukakčiai skirtas leidinys „Namų užrašai" dienos šviesą išvysta gerokai vėluodami. Kita vertus, užsitęsusi leidyba tarsi patvirtina, jog Žemaičių vyskupo sukakties minėjimas nesibaigė momentiniais jubiliejinių iškilmių renginiais.

Rengiant tekstus spaudai konsultuotasi ar bendradarbiauta su ne vienu savo srities specialistu. Nuoširdus ačiū profesoriui Vytautui Merkiui, Valančiaus *silva rerum* rengimą spaudai inicijavusiam ir geranoriškai jį globojusiam, padėjusiam išnarplioti ne vieną keblesnį vertimo ir tekstų archeografinio apdorojimo klausimą. Esu labai dėkinga Poznanės A. Mickevičiaus universiteto Istorijos instituto profesoriui, Lietuvos mokslų akademijos užsienio nariui Jan Jurkiewicz, maloniai sutikusiam peržiūrėti ir su originalu sutikrinti lenkišką tekstą. Nuoširdžiai tariu ačiū Vilniaus universiteto profesorei Eugenijai Ulčinaitei, mielai sutikusiai bendradarbiauti ir apsiėmusiai tvarkyti bei versti lotyniškus tekstus.

Ačiū taip pat filologei Marytei Razmukaitei, tikrinusiai lietuviškų vietovardžių formas, medikei Daliai Triponienei, konsultavusiai medicininių terminų vertimo klausimais.

Džiaugiuosi galėdama dėkoti už konsultacijas bendradarbiams Lietuvos istorijos institute, ypač Edmundui Rimšai, Algirdui Baliuliui, Reginai Irenai Merkienei, Algimantui Katiliui, Reginai Laukaitytei, Ievai Puluikienei bei Vytautui Jogėlai, parūpinusiam išrašus iš Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Sankt Peterburge saugomų XIX a. leidinių.

Šioje knygoje publikuojami Valančiaus rankraščių originalai saugomi keturiose Lietuvos valstybinėse dokumentų saugyklose – Vilniaus universiteto, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo, Lietuvos mokslų akademijos, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekų Rankraščių skyriuose. Už geranorišką pagalbą ačiū šių bibliotekų darbuotojams.

Galiausiai, *last but not least*, nuoširdi padėka Sauliaus Žuko vadovaujamos „Baltų lankų" leidyklos bendradarbiams, dirbusiems prie rankraščio leidybos, ypač leidyklos vyriausiajam redaktoriui Mariui Daškui. Ačiū taip pat lietuvišką tekstą redagavusiai redaktorei Onai Balkevičienei.

Aldona Prašmantaitė

Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus „Namų užrašai"

1. Trumpa charakteristika ir genezė

Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) kūrybinį palikimą, be istorinės studijos apie Žemaičių vyskupiją bei gausių literatūrinių ir pastoracinės veiklos kontekste atsiradusių publikuotų tekstų, sudaro nemažai rankraščių, kurių pats autorius spausdinti neketino. Dar daugiau, vieną jų, antrašte „Pamiętnik domowy" (Namų užrašai), įrašydamas į savo darbų sąrašą nurodė: „nie będzie drukowanym"[1] (spausdinamas nebus). Tačiau vyskupas nei šio, nei kitų savo ne spaudai skirtų rankraščių nenaikino ir akivaizdu, jog rūpinosi juos saugoti: atskiri rankraščiai įrišti, vieno jų įrišimas, palyginti su kitais, itin puošnus, su Valančiaus monograma nugarėlėje. Rankraštį, ties kurio pavadinimu darbų sąraše įrašė publikuoti draudžiančią pastabą, 1873 m. spalio 16 d. dovanojo prieš keletą metų mirusios savo sesers Petronėlės Bagdzevičienės-Beresnevičienės sūnui, antraštiniame įrišto rankraščio puslapyje užrašęs: „Šią savo ranka rašytą knygelę palieku atminimui savo mielajam seserėnui Vladislovui Beresnevičiui". Apie draudimą spausdinti nei dedikacijoje, nei kitoje šio rankraščio vietoje neužsimenama.

Pats ne spaudai skirtųjų Valančiaus rankraščių buvimo faktas yra gana intriguojantis ir kelia ne vieną klausimą. Pirmiausia, kodėl literatūrinių gebėjimų nestokojęs ir kaip reta produktyvus autorius rašė dar ir tekstus, kurių iš anksto buvo nusistatęs nespausdinti. Turint omenyje istoriografijoje ne kartą akcentuotus diplomatinius Valančiaus sugebėjimus, visiškai atmestina versija, jog šių užrašų paskirtis būtų buvusi saugoti ateities kartoms tai, ko tuo metu nebuvo galima skelbti. Prielaidą, jog tai galėję būti juodraštiniai užrašai, kuriuose pasižymėti įvykiai ar faktai vėliau naudoti kaip medžiaga vienai ar kitai siužetinei linijai plėtoti spaudai skirtuose literatūriniuose vyskupo kūriniuose, irgi, matyt, reikėtų atmesti kaip nepagrįstą,

[1] „Roku 1873 napisałem *Pamiętnik domowy*, który drukowanym nie będzie", *Wiadomość literacka*, s. 27; in: Wiadomość o czynnościach pasterskich biskupa Macieja Wołonczewskiego, LLTI, f. 1, b. 4388.

nes juodraščiai paprastai nėra dovanojami, juo labiau dedikuojami. Tuo tarpu nekyla abejonių, kad minėtoji dedikacija nebuvo formali – „Pamiętnik domowy" adresatą pasiekė, nes ne vieną dešimtmetį po vyskupo mirties rankraštis dar buvo pas giminaičius. Nei šis, nei kiti ne spaudai rašyti tekstai tol, kol Valančius buvo gyvas, spausdintu pavidalu dienos šviesos neišvydo. Kita vertus, amžininkai apie vyskupo užrašus žinojo ir vienas kitas yra jais pasinaudojęs. Antai į Bažnyčios istoriją gilinęsis iš Lietuvos kilęs ir kurį laiką Sankt Peterburge gyvenęs pijorų vienuolis kun. Kajetonas Piotrovskis savo 1843 m. rankraštyje apie Romos katalikų bažnyčias buvusios LDK teritorijoje nurodo, jog skyrių apie Žemaičių seminariją parašė remdamasis Valančiaus užrašais[2]. Neatmestina prielaida, jog šiuos užrašus vienokiu ar kitokiu tikslu tuomet skaičiusiųjų būta ir daugiau.

Apibrėžti publikuojamų Valančiaus rankraščių, kurių jis pats nesirengė teikti spaudai, žanrą gana keblu. Nėra tai nei dienoraštis, nei memuarai, nors tokiems tekstams būdingų elementų šiuose Valančiaus rankraščiuose galima rasti, ypač tose jo dalyse, kur autorius buvo aprašomo įvykio liudininkas ar dalyvis. *Silva rerum*, sąvoka, apibūdinanti rankraštines knygas, į kurias nurašinėti tekstai, sudominę tų knygų savininkus, – XVII a. Abiejų Tautų Respublikos bajoro pamėgta lektūra – bene taikliausiai nusako Valančiaus rankraštinio palikimo ypatumus. Kadangi tekstas rašytas katalikų Bažnyčios kunigo, vėliau – aukšto jos hierarcho, suvaidinusio neeilinį vaidmenį Lietuvos katalikų Bažnyčios istorijoje, savaime suprantama, jog Bažnyčios tema užima pagrindinę vietą. Biografinių detalių nėra daug, tačiau laiko perspektyvoje būtent memuariniai intarpai įgauna ypatingą dokumentinę vertę.

Valančius rašė į atskirus sąsiuvinius, kas leidžia manyti buvus sumanymą medžiagą klasifikuoti, nors skirstymo kriterijai anaiptol ne visada aiškūs. Didelę dalį užrašų sudaro iš įvairių šaltinių surinkta informacija apie Bažnyčios padėtį autoriaus gyvenamuoju laiku , pagal pobūdį labai įvairi ir nevienareikšmė. Tai ir Apaštalų Sosto dokumentų, caro įsakų bei Rusijos administracinių institucijų potvarkių dėl Bažnyčios valdymo reikalų nuorašai, išrašai iš to meto vokiškų, prancūziškų, lenkiškų, rusiškų periodinių leidinių Bažnyčios ar tikėjimo klausimais. Valančius rašė lenkų kalba, tekstą vienur kitur paįvairindamas lotyniškais posakiais ar rusiškomis frazėmis, nelygu kontekstas. Lietuvių kalba per visą tekstą įterptas tik vienas kitas žodis ar trumpas sakinys, jeigu neimsime domėn išvardytų lietuviškų jo

[2] „Już artykuł o Worniach był przepisany na czysto, kiedyśmy odebrali od księdza Macieja Wołonczewskiego notatki, ściągające się do dziejów naszego kościoła, z nich więc daiemy tu czytelnikom wiadomość o seminarium żmudzkim", K. Piotrovskio tekstas, skirtas Romos katalikų bažnyčių istorijai buvusiose LDK žemėse, MAB, F. 18, b. 181, p. 268.

paties knygų pavadinimų. Turint omenyje nuoseklią Valančiaus nuostatą kelti lietuvių kalbos prestižą, plėsti jos vartojimo funkcijas, lenkų kalbos pasirinkimas užrašams taip pat yra gerokai mįslingas. Juolab kad ne vieną dokumentą ar jo ištrauką Valančiui teko į lenkų kalbą išsiversti. Valančiaus perrašyti ar atpasakoti Bažnyčios reikalus vienu ar kitu aspektu liečiantys rusų valdžios dokumentai, akivaizdu, versti iš rusų kalbos. Vienas kitas Apaštalų Sosto dokumentas išverstas, tačiau vyrauja perrašyti originalo, tai yra lotynų kalba. Iš kokių šaltinių pastaruosius dokumentus, kaip ir caro įsakus, Valančius ėmė – atskiro tyrimo tema.

Aiškinantis motyvus, skatinusius Žemaičių vyskupą rinkti medžiagą iš Bažnyčios istorijos ir daryti atitinkamus išrašus, jų ištakas, matyt, būtų tikslinga sieti su pedagogine Valančiaus veikla. Bažnyčios istorijos kursą jam teko skaityti dar dirbant Kražių gimnazijoje (1834–1840) tikybos mokytoju. Kaip pažymi studijos apie Valančių autorius Vytautas Merkys, visuotinės istorijos pamokose vietos tuomet galėjo tikėtis tik Rytų Bažnyčia. Tad per tikybos pamokas Valančius, remdamasis kun. Simono Bielskio 1819 m. išleistu vadovėliu, supažindindavo mokinius su katalikų Bažnyčios istorija[3]. Taigi susiklosčiusios aplinkybės skatino ieškoti ir kaupti duomenis Bažnyčios istorijos klausimais. Kražiuose Valančius, atrodo, bus pradėjęs rinkti ir medžiagą būsimajai „Žemaičių vyskupystei"[4]. Vėliau, profesoriaudamas Dvasinėje Romos katalikų akademijoje Vilniuje, turėjo galimybę susipažinti su Vilniaus kapitulos archyvais. 1842 m. Akademiją perkėlus į Sankt Peterburgą, Valančiui teko išvykti į miestą prie Nevos kartu su kitais profesoriais ir alumnais. Sankt Peterburge jis išgyveno kone trejus metus, iki 1845 m. pavasario. Itin susibičiuliavo su Akademijos rektoriumi Ignotu Holovinskiu, kuris garsėjo kaip didelis istorijos, archeologijos, geografijos ir etnografijos mėgėjas[5]. Ar ši bičiulystė turėjo tiesioginės įtakos, kad Valančius ėmėsi sisteminti duomenis apie Bažnyčios padėtį, išsirašydamas informaciją iš įvairių šaltinių į atskirą sąsiuvinį, šiandien belieka tik spėlioti. Pirmasis užrašų sąsiuvinis ant Valančiaus darbo stalo atsirado ir pirmieji išrašai greičiausiai buvo padaryti Sankt Peterburge. Laikui bėgant užrašų vedimas virto įpročiu, išlikusiu iki gyvenimo pabaigos – paskutiniai įrašai sąsiuvinyje, kuriame žymėjosi savo pastoracinius darbus, daryti kelios dienos prieš mirtį.

Peršasi prielaida, jog Valančiaus ne spaudai skirtieji rankraščiai yra švarraštis. Tai rodo tiek pasirinktas duomenų pateikimo būdas, tiek išorinis teksto vaizdas –

[3] V. Merkys, *Motiejus Valančius. Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius, 1999, p. 110–111.

[4] V. Merkys amžininkų tekstuose minimą Valančiaus rengtą istorinį statistinį Žemaitijos aprašymą linkęs laikyti „Žemaičių vyskupystės" prototekstu. Žr.: op. cit., p. 117.

[5] Op. cit., p. 129.

subraukymų, jeigu neimsime domėn vieno kito įterpto praleisto žodžio bei vieno kito asmenvardžio ar vietovardžio pataisymo, praktiškai nėra, medžiaga dėstyta atskirais fragmentais. Antai caro įsako ar po jo iš karto einančios popiežiaus bulės teksto vertimai pateikiami kaip autonomiški dalykai, išskiriant į atskirus paragrafus, numeruotus eilės tvarka. Atskirais numeruotais skirsneliais–paragrafais pateikti ir išrašai iš periodinių leidinių. Visa tai leistų manyti buvus juodraštinį variantą. Akivaizdžiai dienoraštinis kai kurių tekstų stilius (kaip antai pastoracinio darbo užrašai) pats savaime liudija buvus kasdienius užrašus, tai yra vyskupas (ar jo įpareigotas asmuo?) turėjo žymėtis, pvz., konkrečius Sutvirtinimo sakramentą tą ar kitą dieną gavusių asmenų ar pašventintų medalikėlių skaičius ir panašius duomenis, kurie vėliau buvo perrašomi į tam skirtą sąsiuvinį. Tiek iš braižo, tiek pagaliau iš turinio galima spręsti, jog vieną ar kitą užrašų sąsiuvinį Valančius atsiversdavo anaiptol ne kasdien, kad padarytų atitinkamą įrašą. Kone kiekviename sąsiuvinyje – jame esančios medžiagos rodyklė. Ši detalė leistų manyti, jog Valančius buvo suinteresuotas turėti užrašus, kuriuose esančia informacija būtų patogu naudotis.

Medžiagos išdėstymas atskirais skirsneliais–paragrafais, kurių apimtis priklausė tiktai nuo turimo dokumento apimties (tai yra vienas paragrafas gali užimti ir kelias eilutes, ir keletą ar net keliolika sąsiuvinio puslapių), be kita ko, suteikia Valančiaus užrašams spaudai parengto enciklopedinio leidinio pobūdį. Grafinį vaizdą visiškai atitinka dėstymo būdas – vyrauja sausas, lakoniškas stilius, net ir įvykiai, kuriuose autorius tiesiogiai dalyvavo, paprastai atpasakoti trečiuoju asmeniu.

2. Leidybos istorijos bruožai

a) XX amžius

Rankraščiuose likusiais Valančiaus tekstais bene pirmąkart susidomėta ir susirūpinta juos pagarsinti rengiantis minėti šimtąją vyskupo gimtadienio sukaktį. 1899 m. *Tėvynės sargo* spalio mėnesio numeryje išspausdintas leidinio redakcijos vardu pasirašytas „Pakvietimas ant vysk. Valancz[iaus] jubiliejaus", kuriame išdėstyta artėjančio vyskupo šimtmečio jubiliejaus (1901 m.) minėjimo programa. Vienas pagrindinių šios programos punktų – parengti ir išleisti vyskupo *Raštus*[6]. Buvo apsižiūrėta, jog Valančiaus kūrybinį palikimą sudaro ne tik spausdinti darbai, kuriuos ketinta

[6] Pakvietimas ant vysk. Valancz[iaus] jubiliejaus, *Tėvynės sargas*, 1899, Nr. 10, p. 52–54; pakartota su Vaižganto komentarais: Valančius M., *Pastabos pačiam sau*, Klaipėda, 1929, p. 161–165; ten pat, Vilnius, 1996, p. 202–207.

pakartoti numatomuose leisti jo *Raštų* tomuose, bet ir niekur dar neskelbtieji rankraščiai. *Tėvynės sargo* redaktorius Juozas Tumas-Vaižgantas, gavęs rankraščius iš Valančiaus giminių ir Žemaičių vyskupo kanceliarijos archyvo, ėmėsi pats versti į lietuvių kalbą ir atskirais fragmentais publikuoti *Tėvynės sarge*, *Žinyčioje* ir *Dirvoje-Žinyne*. Likimo ironija, bet pirmasis fragmentas, išspausdintas 1899 m. *Tėvynės sargo* lapkričio numeryje, buvo iš Beresnevičiui dovanotojo rankraščio, ties kurio pavadinimu savo darbų sąraše vyskupas buvo įrašęs tekstą publikuoti draudžiančią pastabą. Minėtuose leidiniuose per keletą metų pavadinimais „Margumynai", „Kronika", „Iš kronikos", „Valančiaus užrašai" paskelbtas beveik visas „Pamiętnik domowy" tekstas ir kelios ištraukos iš kitų Valančiaus rankraščių[7].

Jubiliejaus kontekste Valančiaus rankraščių fragmentų buvo paskelbta Varšuvoje ėjusiame periodiniame leidinyje *Tygodnik Teologiczny*[8]. Juos spaudai pateikęs Aleksandras Dambrauskas–Adomas Jakštas trumpoje pratarmėje atkreipė dėmesį į amžių sandūroje išpuolusias minėtinas Valančiaus gyvenimo datas, pažymėdamas, jog 1900 m. sukako penkiasdešimt metų nuo jo įžengimo į Žemaičių vyskupo sostą (1850), dvidešimt penkeri praėjo nuo mirties (1875), o 1901 m. pradžioje – šimto metų gimimo sukaktis (1801). Pasak Dambrausko–Jakšto, kol neparašyta išsami Žemaičių vyskupo biografija, nėra deramai įvertinta jo pastoracinė bei literatūrinė veikla, minint šias jubiliejines sukaktis „pateikiamos trumpos, tačiau autentiškos, nes paties a. a. vyskupo Motiejaus rašytos, pastabos apie jo konsekraciją Peterburge, audienciją pas ciesorių Mikalojų I, kelionę iš sostinės į Žemaitiją bei ingresą Varniuose"[9]. Parengėjas nemanė esant reikalinga nurodyti, iš kur šios ištraukos paimtos ir ar apskritai kada nors skelbtos. Nors prieš keletą metų Krokuvoje buvo išėjusi į lenkų kalbą išversta *Žemaičių vyskupystė* (1898), ši Valančiaus užrašų fragmentų publikacija to meto lenkų visuomenės didesnio susidomėjimo, atrodo, nesukėlė.

Mažojoje Lietuvoje išėjusiuose minėtuose periodiniuose leidiniuose publikuoti Vaižganto į lietuvių kalbą išversti Valančiaus užrašai, kaip ir buvo galima tikėtis, neliko nepastebėti. Kaip vėliau paaiškėjo, dėmesingai skaitytas ne tik tekstas, bet susirūpinta ir rankraščių originalų likimu. Vaižgantas buvo nurodęs, kad skelbia fragmentus iš Valančiaus užrašų, kurie yra vyskupo giminių nuosavybė. Po kelerių metų, kai giminės perdavė raštišką Valančiaus palikimą Lietuvių mokslo draugi-

[7] *Tėvynės sargas*, 1899, Nr. 11–12, 1900, Nr. 1–4, 6–12; 1901, Nr. 1, 6/10 B; 1902, Nr. 1–3 B; 1903, Nr. 3/4; *Žinyčia*, 1900, Nr. 1–2; 1901, Nr. 3; *Dirva-Žinynas*, 1903 m. sausis.

[8] Ks. A. D[ambrowski], „Przyczynek do biografii ś. p. Macieja Wołonczewskiego", *Tygodnik Teologiczny*, 1902, rocznik I, zesz. 3–4, s. LXXXVIII –XC.

[9] Ten pat, p. LXXXVIII.

jai[10], paaiškėjo, jog Vaižganto rankose buvusių rankraščių tarp perduotųjų dokumentų nėra. Pastaroji aplinkybė, matyt, ir bus paskatinusi Augustiną Janulaitį imtis ieškoti dingusiųjų rankraščių. 1911 m. lapkričio 8 d. *Lietuvos žiniose* pasirodė trumpas Janulaičio straipsnelis, kuriame rašė, kad Valančiaus užrašai, sprendžiant iš to, kas buvo paskelbta, turi istorinę vertę ir manė, jog atsirastų žmonių, norinčių juos išleisti ištisai, originalo kalba. Ar Janulaitis tąkart jau buvo konkrečiau svarstęs Valančiaus užrašų originalo išleidimo galimybes, šiandien sunku pasakyti. Tačiau kažin ar taip tvirtindamas būtų siekęs tiktai paskubinti greičiau atsiliepti Vaižgantą, juolab kad neabejojo pastarąjį, tuo metu dar keliaujantį po Ameriką, ilgai nedelsus atiduosiant rankraščius Lietuvių mokslo draugijai[11]. Kad ir kokios paskatos būtų vertusios Janulaitį viešai pareikšti apie planus išleisti Valančiaus užrašus originalo kalba, toks sumanymas išsakytas pirmąkart, ir nūnai gali būti vertinamas kaip atskaitos taškas Žemaičių vyskupo užrašų leidybos istorijoje. Ketinimai paskelbti visą rankraštinį Valančiaus palikimą tuomet atrodė labai realūs. Todėl vargu ar tarp XX a. pradžios lietuvių inteligentų būtų atsiradęs bent vienas, kuris būtų patikėjęs žinia, jog rankraščiais likusių Valančiaus užrašų tikrai neteks spausdintų išvysti ne tik jam, bet ir jo vaikams...

Vaižgantas apie jo rankose buvusių Valančiaus rankraščių likimą informavo Lietuvių mokslo draugiją – Janulaičio žodžiais tariant, „šį tą pranešė ant popiergalio Lietuvių mokslo draugijos komitetui". Apgailestaudamas Vaižgantą neatsiliepus „laikraščiuose", Janulaitis paskelbė šį Vaižganto raštelį *Lietuvos žiniose*[12]. Paaiškėjo, kad draugijai Vaižgantas atidavęs tiktai sąsiuvinį su vyskupo užrašais apie pastoracinius darbus. Tuo tarpu „Pamiętnik domowy" rankraštį giminės įgaliojo iš jo paimti kunigą Juozapą Dirginčių, o du sąsiuviniai, vienas iš kurių buvo vyskupo archyve, o kitas pas daktarą Gruzdį, grąžinti į Žemaičių vyskupo archyvą[13]. Čia pat komentuodamas Vaižganto tekstą, Janulaitis pastebėjo, jog Mykolas Brenšteinas Kaune minėtų rankraščių nerado ir dar kartą patikino esant progą Valančiaus rankraštinį palikimą išleisti[14]. Neaiškus buvo ir Dirginčiui atitekusio rankraščio likimas. Nėra žinoma, ar draugija bandė su kunigu susisiekti. 1913 metų vasarą vykusiame VII visuotiniame Lietuvių tautos draugijos susirinkime Janulaitis vėl gana aštriai iškėlė klausimą dėl dingusių draugijai priklausančių Valančiaus rankraščių, pateikdamas kiek kitokius duomenis apie rankraščių buvimo vietą, nei kad buvo žinoma iš cituoto 1911 m. paskelbto Vaižganto paaiškinimo. Pasak Janulaičio, Vaižgantas atidavęs draugijai visus, išskyrus vieną, „atminimų" sąsiuvinį. Tuo tarpu „viena lenkų draugija buvo sumaniusi išleisti visus Valančiaus atsiminimus ir ieškojo teksto, Kaune vyskupo kanceliarijoje nesurado"[15]. Kontekstas leistų manyti, jog omenyje čia turima Vilniaus mokslo bičiulių draugija, tačiau lieka neaišku, koks Valančiaus rankraštis įvardytas „atminimais" ir kokius jis perdavė draugijai. Susirinkimas įpareigojo draugijos komitetą draugijai giminaičių padovanotąjį rankraštį Valančiaus surasti. Savaime suprantama, jog sumanymą išleisti Valančiaus rankraštinį palikimą originalo kalba teko atidėti neribotam laikui, iki bus surasti rankraščių originalai.

Reikšmingas įvykis Valančiaus rankraščių leidybos istorijoje tapo 1929 m. Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos leidinys pavadinimu *Pastabos pačiam sau*. Knygos, kurią išspausdino akcinė „Ryto" bendrovė Klaipėdoje, antraštiniame puslapyje autoriumi nurodytas Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius, pažymint, kad „iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus rašliavos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J. Tumas". Pratarmėje Vaižgantas rašė sumanęs surankioti *Tėvynės sargo*, *Žinyčios* ir *Dirvos-Žinyno* puslapiuose spausdintus savo lietuviškai atpasakotus Valančiaus užrašų fragmentus, argumentuodamas, kad „mūsų mokslas labai dažnai gaudavo ir tebegauna pasiieškoti tų leidinių kaip tik dėl šitos medžiagos. Bet jų neberanda"[16]. Pratarmėje paaiškinti ir knygos sudarymo bei atrankos principai. Pasak Vaižganto, iš keturių jo rankose buvusių Valančiaus rankraščių sąsiuvinių visiškai aišku, kad autorius, lengvai valdydamas plunksną, „gebėjo nieko nepraleisti nepasižymėjęs, ką daręs ar girdėjęs", tačiau darė tai be jokios tvarkos. Vaižgantas neabejojo, jog, lietuviškame vertime nenurodydamas, ką iš kokio rankraščio ėmė, tiktai vykdo autoriaus valią. Su autoriaus valia prasilenkęs nemanė ir kone ištisai publikuodamas „Pamiętnik domowy" teksto vertimą. Vaižganto manymu, Valančiaus pastaba, kad rankraštis neskirtas spaudai, reiškia, jog vyskupas „savo papratimu žymėjos savo

[10] 1909 m. vasarą vykusiame Draugijos III visuotiniame susirinkime Jonas Basanavičius savo pranešime pažymėjo, jog Draugijos archyve yra keletas svarbių rankraščių, tarp kitų paminėjo ir vyskupo Valančiaus, žr.: „Iš L[ietuvių] mokslo draugijos kronikos", *Lietuvių tauta*, Vilnius, 1909, kn. 1, d. 3, p. 440.

[11] Kur Valančiaus „Kronikos"?, *Lietuvos žinios*, 1911 m. lapkričio 8 d., cit. iš A. Janulaitis, *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai*, Vilnius, 1989, p. 321–322.

[12] A. Janulaitis, „Dar apie M. Valančiaus palikimą", *Lietuvos žinios*, 1912 m. gegužės 1 d., žr. ten pat, p. 322–323.

[13] Ten pat.

[14] Ten pat.

[15] Iš Liet[uvių] mokslo draugijos kronikos. VII visuotinis Liet[uvių] mokslo draugijos susirinkimas Vilniuje, *Lietuvių tauta*, Vilnius, 1914, kn. 2, d. 3, p. 451. Kiek kitaip šį faktą komentuoja Juozas Jurginis, žr.: J. Jurginis, Lietuvių mokslo draugija, *Iš lietuvių kultūros istorijos*, Vilnius, 1975, t. 8, p. 55.

[16] [J. Tumas-Vaižgantas], „Kaip šitas leidinys susidarė", M. Valančius, *Pastabos pačiam sau*, Klaipėda, 1929, p. 6.

laiko faktus tik pačiam sau tuo tarpu vėliau sunaudoti kuriam savo leidiniui, o mirtis nebeprileido jo to padaryti". Ir čia pat pridėjo: „Na, ir ryžaus autorių pavaduoti"[17].

Iš pratarmėje išsakytų minčių akivaizdu, kad Janulaičio kone prieš porą dešimtmečių išdėstytas sumanymas išleisti rankraštinį Valančiaus palikimą originalo kalba *Pastabų pačiam sau* parengėjui neatrodė dėmesio vertas. Vaižganto manymu, leidinys turi reprezentuoti rašytoją Valančių savo turiniu, ne kalba. Todėl buvo absoliučiai tikras, jog, pasirinkęs Valančiaus užrašus atpasakoti, darąs teisingai. Juolab kad turinio rūpinosi neiškreipti, taigi „formos visai nenuskriaudęs"[18]. Knygoje pateikti Valančiaus užrašų fragmentai aprūpinti vidinėmis antraštėmis ir komentarais. Tekste praleistos tiktai kurios ne kurios vietos, tačiau nesirūpinta tai kaip nors pažymėti. Ar Vaižgantas, šią knygą leisdamas, turėjo galimybę pateikti originalo tekstą? Apie kažkada jo rankose buvusių rankraščių likimą pratarmėje nėra nė žodžio. Kaip vėliau paaiškėjo, niekas tuo metu nežinojo, kur rankraščių originalai galėjo būti – pastangos juos surasti liko bevaisės. Tad, spaudai rengdamas *Pastabas pačiam sau*, Vaižgantas disponavo tiktai savo paties vertimais, išspausdintais minėtuose periodiniuose leidiniuose.

Prireikė kone dešimtmečio, kol paaiškėjo, kad Valančiaus rankraščių istorija Vaižganto parengtomis *Pastabomis pačiam sau* nesibaigė: atsirado dingusiu laikytas „Pamiętnik domowy" rankraštis. Buvo rastas tarp 4-ojo dešimtmečio pradžioje mirusio minėto kunigo, Panevėžio lenkų gimnazijos kapeliono Dirginčiaus knygų, o dar po kelerių metų klajonių pakliuvo į Universiteto bibliotekos Rankraščių skyrių. Vaclovas Biržiška 1938 m. *Mūsų senovėje* publikavo *Pastabose pačiam sau* nepaskelbtus „Pamiętnik domowy" fragmentus lietuvių kalba ir pataisė itin akivaizdžius Vaižganto „nuklydimus"[19]. Pasak Biržiškos, *Pastabose pačiam sau* tetrūksta dviejų „Pamiętnik domowy" skirsnelių, būtent apie Vainuto ir Rietavo bažnyčias. Tyrinėtojo manymu, Vaižgantas jų greičiausiai sąmoningai neišvertęs, nes tuo laiku tokius tekstus nebūtų buvę paranku skelbti[20]. Tame pačiame numeryje Biržiška paskelbė viso „Pamiętnik domowy" teksto skirsnelių pavadinimus rankraščio originalo kalba, šalia nurodydamas Vaižganto lietuviško vertimo versiją. Išsakytos pastabos, be abejo, vertė abejoti Vaižganto pasirinktais Valančiaus rankraštinio palikimo skelbimo principais, bet originalo publikavimo klausimo Biržiška tuomet nekėlė. Gali būti, įtakos

[17] Ten pat, p. 6.
[18] Ten pat, p. 7.
[19] V. Biržiška, „Iš vysk. M. Valančiaus ‚Pamiętnik domowy'", *Mūsų senovė*, 1938, t. 2, Nr. 2, p. 237–246.
[20] Ten pat, p. 242.

tam turėjo ir aplinkybė, kad vis dar nebuvo žinoma, kur yra kiti Vaižganto XIX a. pradžioje turėtieji Valančiaus rankraščiai, ir tikėtasi, jog anksčiau ar vėliau jie turi atsirasti. Viltys netruko išsipildyti. 1940 m. *Mūsų senovėje* Biržiška paskelbė kitų dviejų Valančiaus rankraščių turinį, informuodamas, jog dingusiais laikyti rankraščiai saugomi Kauno metropolijos seminarijos bibliotekoje[21]. Taigi kliūčių publikuoti Valančiaus rankraščių originalą neliko. Tačiau politiniai XX a. 5-ojo dešimtmečio pradžios įvykiai ir radikaliai pasikeitusi Lietuvos padėtis dar amžiaus pradžioje išsakytą sumanymą išspausdinti Valančiaus rankraščių originalą privertė vėl atidėti ne vienam dešimtmečiui.

Ženkliu etapu Žemaičių vyskupo rankraštinio palikimo leidybos istorijoje laikytinas Vytauto Merkio kartu su Birute Vanagiene ir Vytautu Vanagu parengtas Valančiaus *Raštų* dvitomis, 1972 m. išėjęs „Lituanistinės bibliotekos" serijoje. Kaip žinoma, Valančius sovietiniais metais buvo minimas tik kaip lietuvių didaktinės prozos rašytojas, nes didaktiniai tekstai, juolab kad ideologiškai „kenksmingos vietos" iš jų prieš perspausdinant buvo išbraukomos, tuomet, matyt, neatrodė pavojingi. Tačiau šio *Raštų* dvitomio rengėjai tokį stereotipinį Valančiaus įvaizdį ryžosi griauti, paskelbdami nekupiūruotą *Žemaičių vyskupystę* – 1848 m. Vilniuje Juozapo Zavadskio spaustuvėje išleistą Valančiaus lietuviškai parašytą vyskupijos istoriją – ir publikuodami ištraukas iš jo *Žyvatų šventųjų* bei *Gyvenimų šventųjų*, taip pat ištraukas iš Vaižganto publikuotų vyskupo užrašų. Žvelgiant iš laiko perspektyvos, tai buvo akivaizdus akibrokštas sovietiniams ideologams, dėjusiems daug pastangų, kad Valančius, kaip vyskupas ir lietuvių tautinio atgimimo veikėjas, išnyktų iš istorinės atminties. Pirmajam tomui įvadinį straipsnį rašęs Vanagas, vertindamas rankraštinį Valančiaus palikimą, atkreipė dėmesį į jo užrašų svarbą XIX a. visuomeniniam ir kultūriniam gyvenimui pažinti, akcentuodamas, jog „faktais ir žiniomis jo užrašai turi nemažą vertę tiek XIX a. vidurio Lietuvos istorijos bei kultūros tyrinėtojui, tiek ir tų užrašų autoriaus biografui"[22].

Nei įvadiniuose tomų straipsniuose, nei paaiškinimų ir pastabų skirsniuose apie rankraščiais likusių užrašų publikavimo galimybes neužsiminta. Tačiau pirmojo tomo skyriuje „Iš dienoraščių ir užrašų" išspausdinti fragmentai iš Vaižganto parengtų *Pastabų pačiam sau*, o teksto komentaruose nurodyti ir publikuotų ištraukų rankraščių originalo puslapiai, pateikta trumpa rankraščių metrika, nurodyta jų saugojimo vieta[23]. Tokių duomenų įvedimą į mokslinę apyvartą sunku pervertinti pirmiausia

[21] „Vysk. M. Valančiaus Rozmaite Wiadomości", *Mūsų senovė*, 1940, t. 3, Nr. 1, p. 70–94.
[22] V. Vanagas, „Motiejus Valančius", M. Valančius, *Raštai*, Vilnius, 1972, t. 1, p. 22.
[23] Ten pat, p. 473–496, 569–575.

dėl juose užkoduotos, bet specialistams lengvai perskaitomos informacijos. Kita vertus, rankraštinio Valančiaus palikimo leidybos istorijos kontekste ne mažesnės svarbos dalyku laikytinas netiesioginis, bet gana akivaizdus pabrėžimas, jog Vaižganto parengtosios *Pastabos pačiam sau* sudaro santykinai mažą rankraščiais išlikusių šio Žemaičių vyskupo tekstų dalį.

Valančiaus užrašų populiarinimo tarp plačiosios visuomenės požiūriu reikšmingas 1996 m. „Baltų lankų" leidyklos „Skaitinių serijoje" pakartotas Vaižganto 1929 m. *Pastabų pačiam sau* leidimas. Ištisai perspausdintas 1929 m. leidinys, apsiribojant tiktai trumpu žodžių, kurių nėra *Didžiojo lietuvių kalbos* žodyno tomuose, žodynėliu ir kosmetiniu Vaižganto teksto redagavimu[24]. Galimybės išleisti visą rankraštinį Valančiaus palikimą leidykla tąkart dar nesvarstė.

b) XXI amžius

Valančiaus nespausdintų užrašų leidybos istorijoje tašką padėti dingstimi tapo jo 200-ųjų gimimo metinių jubiliejus (2001). Dar prieš šventinį jubiliejinės sukakties šurmulį pradėta vėl kelti Valančiaus *Raštų* parengimo idėja. Sumanymas rengti spaudai Valančiaus kūrybinį palikimą šįkart nesibaigė vien tuščiais pasvarstymais – jį realizuoti ėmėsi 1972 m. išleisto minėtojo Valančiaus *Raštų* dvitomio parengėjai: istorikas Merkys, filologai Vanagienė ir Vanagas. Jubiliejiniais Valančiaus gimimo metais pasirodė Vanagienės ir Vanago parengtas pirmasis pradedamų leisti *Raštų* tomas[25]. Jubiliejinės sukakties proga „Historiae Lituaniae fontes minores" serijoje išėjo Merkio ir Vanagienės parengta Valančiaus ganytojiškų laiškų publikacija[26]. Tad pora metų prieš jubiliejų pasirodžiusi Merkio studija[27], kurioje daugeliu atveju naujai pažvelgta tiek į patį Valančių, tiek į jo gyventą laikotarpį, tapo kaip reta prasminga jubiliejinių renginių preliudija. Įvade išsakyti nuogąstavimai, jog Valančiaus metinių minėjimo renginiai gali ne iškelti, o atvirkščiai – savotiškai nualinti asmenybę ir palikti be dėmesio ligi kito jubiliejaus[28], atrodo, nepasitvirtino. Profesoriaus Merkio iniciatyva buvo pradėti spaudai rengti ir Valančiaus „Namų užrašai", kurie turėjo sudaryti vieną iš planuojamų leisti *Raštų* tomų. Tačiau aplinkybės susiklostė taip, kad apsispręsta publikuoti atskira knyga.

[24] M. Valančius, *Pastabos pačiam sau*, Vilnius, 1996.
[25] M. Valančius, *Raštai*, Vilnius, 2001, t. 1.
[26] M. Valančius, *Ganytojiški laiškai*, parengė V. Merkys, B. Vanagienė, Vilnius, 2000.
[27] V. Merkys, *Motiejus Valančius. Tarp katalikiškojo universlizmo ir tautiškumo*, Vilnius, 1999.
[28] Ten pat, p. 10.

Pirmąkart vienoje vietoje pateikiami Valančiaus užrašai, Vaižganto kadaise vaizdžiai įvardyti pastabomis pačiam sau[29], turėtų tapti vertingu pirminiu šaltiniu ne vienos srities XIX a. specialistams. Pirmiausia, tai daugeliu požiūrių unikalus šaltinis tyrinėjantiems XIX a. Lietuvos katalikų Bažnyčios istoriją. Vertinga yra tai, kad autorius pateikia Lietuvos katalikų Bažnyčios padėtį XIX a. 4–7 dešimtmečiais atspindinčius įvairaus pobūdžio dokumentus bei išrašų iš periodikos nuorašus visuotinės Bažnyčios istorijos kontekste, tai yra neapsiribodamas išimtinai katalikų reikalais, bet ir pateikdamas nemažai duomenų apie kitas konfesijas, ypač daug vietos skirdamas unitų Bažnyčios reikalams. Nesunku pastebėti, kad Valančiui svarbi ne tik jam valdyti patikėtos Žemaičių vyskupijos, bet apskritai buvusios Abiejų Tautų Respublikos teritorijos konfesinė padėtis. Publikuojamų „Namų užrašų" vertę didina tai, jog anaiptol ne visi dokumentai, kuriuos Valančius perrašinėjo, yra išlikę iki mūsų dienų. Tas pat pasakytina ir apie periodinius leidinius, ypač kitakalbę to meto konfesinę periodiką. Tekstas turėtų sudominti ir tyrinėtojus, besigilinančius tiek į Valančiaus biografijos bei veiklos momentus, tiek apskritai į asmenybės kūrybinių interesų peripetijas. Kasdienybės istorijos tyrinėtojai taip pat ras ne vieną dėmesio vertą epizodą savo studijoms. Kalbiniu požiūriu Valančiaus rankraštinis palikimas – irgi neabejotinai dėmesio vertas šaltinis.

Turint omenyje „Namų užrašų" autorių buvus viena iškiliausių XIX šimtmečio asmenybių, palikusių ženklų pėdsaką to meto Lietuvos visuomenės istorijoje, manyta, kad vyskupo užrašai turėtų būti įdomūs ir mokslinių interesų neturinčiam lietuvių skaitytojui, į kurio poreikius atsižvelgiant tekstas išverstas į lietuvių kalbą.

3. „Namų užrašų" rankraščiai

„Namų užrašai" – tai vieno iš Valančiaus užrašų sąsiuvinio pavadinimo lietuviškas vertimas ir bendra antraštė; čia skelbiami visi šio Žemaičių vyskupo į atskirus įvairaus formato ir storio sąsiuvinius-knygas įvairiu laiku rašyti tekstai, kurių jis pats neketino spausdinti. Publikuojami penki atskiri sąsiuviniai ir keletas lapelių, kuriuose Valančius žymėjosi lakoniškas pastabas apie savo sveikatą ir kurie šiandien saugomi tarp kitų smulkesnių jo rankraščių. Nustatant publikuojamų tekstų

[29] „Namų užrašai" buvo parengti spaudai, kai išėjo Vanago redaguotas ir Laimos Arnatkevičiūtės, Ilonos Čiužauskaitės parengtas Vaižganto „Raštų" tomas, kuriame perspausdintos Valančiaus „Pastabos pačiam sau". Žr.: Vaižgantas, *Raštai*, Vilnius, 2002, t. 14, p. 285–484.

eiliškumą, prioritetas teiktas chronologiniam kriterijui, tai yra pirmiau dedamas autoriaus anksčiau pradėtas rašyti tekstas. Valančius rašydamas niekur konkrečios įrašo datos nenurodė, jeigu neimsime domėn fragmentinių nuorodų į metus, kuriais tie ar kiti įrašai daryti, ir į ganėtinai aptakią frazę – „Šie dalykai surašyti Peterburge, o visi kiti – Žemaitijoje"[30]. Tad daugeliu atvejų tiktai pagal datas dokumentų nuorašuose bei nuorodas, iš kokio šaltinio vieni ar kiti duomenys išrašyti, galima nustatyti įrašo datą metų tikslumu. Jeigu teksto rašymo pradžios data, kaip minėta, daugeliu atveju nustatyta pagal aprašomų įvykių datas arba remiantis tekste esančių nuorodų į periodiką datomis, daugmaž sutampa su kito rankraščio pradžios data, tada pirmiau dedamas tekstas, kuriame rašoma apie anksčiau įvykusius įvykius.

Publikuojami šeši rankraščiai šiuo metu saugomi: Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriuje (MB), Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje (MAB), Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos Rankraštyne (LLTI), Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraštyne (VUB).

1. *Rozmaite wiadomości zebrane przez księdza Macieja Wołonczewskiego* (*Kunigo Motiejaus Valančiaus surinktos įvairios žinios*), MAB, f. 98, b. 1187. Originalas, autografas.

Pradedama 1839 m. ir baigiama 1843 m. žiniomis, p. 1–117, du priešlapiai; p. 76 praleistas – po 75 eina 77; p. 114–117 numeruoti pieštuku, kitu, greičiausiai rankraštį aprašiusio archyvaro, braižu. Rašyta rudu rašalu 20,5 x 33,5 cm dydžio lininiu siūlu susiūtuose ir į sąsiuvinį rudų atspalvių kartono viršeliais (21 x 1,5 x 34 cm) įrištuose popieriaus lapuose. Iš vandenženklių (lapai su: a) Švč. Mergelės Marijos paveikslu ir užrašu didžiosiomis raidėmis „N Marya Panna" (vyrauja lapai, kurių apatiniame dešiniajame kampe matyti ženklas „D. 8") ir b) monograma „I.W.P." – dirbtuvės savininkų Juzefos ir Vaitiekaus Puslovskių inicialais) galima spręsti, kad naudotas Kučkuriškėse veikusios popieriaus dirbtuvės (išskyrus paskutinį lapą – p. 116–117 ir priešlapį) popierius. Skylutės lapų apačioje, arčiau nugarėlės, rodo, kad lapai buvo perverti. Tarp p. 107 ir 108 įrišti du pieštuku numeruoti (107a ir 108a) lapai (12,5 x 19,5 cm) su spausdintu kunigų misionierių sąrašu: „Catalogus personarum Congregationis Missionis in Imperio Rossico in annum 1842".

2. *Rozmaite wiadomości zebrane* (*Surinktos įvairios žinios*), MB, f. 42, b. 1. Originalas, autografas.

Aprašomi įvykiai ar iš įvairių šaltinių perrašyti dokumentai sudaro atskirus skirsnelius–paragrafus, numeruotus ištisine numeracija tuo pačiu braižu (iš viso 146). Pradedama 1843, baigiama 1857 metų įvykiais. Rašyta rudos spalvos rašalu 21,5 x

[30] Rankraštis „Wiadomości zebrane", po Nr. 75.

34,5 cm lygaus fabrikinės gamybos popieriaus lapuose, įrištuose į sąsiuvinį. Dalies lapų viršutiniame kairiajame kampe yra įspaustas ovalios formos 0,6 x 2,0 cm dydžio popieriaus fabriko spaudas su monograma ir įrašu: „Глинковской фаб[рики]". Įrišimas irstantis, kai kurie lapai palaidi. Numeruota puslapiais viršutiniame dešiniajame kampe ištisine numeracija tuo pačiu braižu, tos pačios spalvos rašalu (iš viso 180 p.). Įrišta storo, kieto, žalsvai margo (chaki spalvos) kartono (22 x 1, 7 x 35 viršeliais, nugarėlė – žalsvos spalvos oda. Viršeliai aptrinti, kampai apspurę, nugarėlėje – graužikų išgraužtos skylutės. Vidinė viršelių ir priešlapių pirmoji pusė – tamsiai mėlynos spalvos. Sąsiuvinis lapais numeruotas pieštuku, tikriausiai rankraštį tvarkiusio archyvaro, viršutiniame dešiniajame kampe (iš viso 93 lapai, iš jų 2 priešlapiai). Pirmojo priešlapio antroje pusėje (pagal archyvinę rankraščio numeraciją – pirmojo lapo) pieštuku, atrodo, J. Tumo-Vaižganto ranka, įrašyta: „Iš § 146 šiame sansiuve esančių, sekantiejie § palyti visuotinę Rusijos Katalikų Bažnyčios istoriją: 1–50, 55–58, 60–67, 69–75, 77, 88–95, 97–100, 105–106, 111–112, 115, 118–124, 127, 130–132 ir 134. Kiti § palyti Žemaičių Vyskupystę, jos perstatytojus arba kitus ne bažnytinius dalykus. Visi jie spaudoje sunaudoti".

Vidinėje pirmojo priešlapio pusėje, puslapiuose: 65, 93, 131, 163, 177, 180 ir spaudinio 4-ajame puslapyje (76 lapo antroje pusėje) yra bibliotekos 1 x 2,3 cm spaudas su įrašu „LTSR Valst. Respublikinė Biblioteka". Puslapiuose: 1, 27, 53, 83, 131, 165, 180 apvalus 3,5 cm skersmens spaudas su įrašu „Metropolijos kunigų seminarijos biblioteka Kaune". Tarp 148 ir 149 sąsiuvinio puslapių įsiūtas dviejų lapų, numeruotų pieštuku viršutiniame dešiniajame kampe 75 ir 76 eilės numeriais, spaudinys su Vilniaus vyskupo Vaclovo Žilinskio inauguracine kalba, pasakyta per konsekracijos į vyskupo sostą iškilmes 1849 metų sausio 9 dieną „Przemowa JW Wacława Żylińskiego, biskupa wileńskiego, miana z ambony w kościele katedralnym, przy wejściu jego na katedrę biskupią dnia 9-go stycznia 1849 roku". Tekstas spausdintas lenkų ir rusų kalbomis 20, 5 x 33 cm dydžio plonuose lapuose.

Pirmojo viršelio viršuje užklijuota 3,3 x 5,5 cm bibliotekos lipdė su rankraščio signatūra „F 42–1". Ant nugarėlės užrašyta ankstesnė rankraščio signatūra „RF 23". Ši signatūra įrašyta ir vidinėje pirmojo viršelio pusėje priklijuotoje 2,3 x 3,5 cm lipdėje.

3. *Rozmaite wiadomości* (*Įvairios žinios*), MB, f. 42, b. 2. Originalas, autografas.

Aprašomi 1858 ir 1859 metų įvykiai išskiriami numeruotais skirsneliais–paragrafais. Rašyta rudos spalvos rašalu 21 X 33,2 cm lygaus fabrikinės gamybos popieriaus lapuose, kurių dalies apatiniame kairiajame kampe yra 0,5 x 1,8 cm stačiakampio formos spaudas (apverstas) su įrašu: „Троицка[ая] фаб[рика] Но 6 Говарда". Rankraštis lapais (iš viso 13, iš jų 2 priešlapiai) numeruotas pieštuku tikriausiai jį

tvarkiusio archyvaro viršutiniame dešiniajame kampe. Prirašyti lapai numeruoti puslapiais (1–11, tekstas baigiasi [12] p. viduryje) tos pačios spalvos rašalu tuo pačiu braižu viršutiniame dešiniajame kampe. Lapais rankraštis numeruotas pieštuku viršutiniame dešiniajame kampe tikriausiai jį tvarkiusio archyvaro. Lapai 1, 8–13 – tušti. Rankraštis įrištas kietais žalsvai margo storo kartono viršeliais (21,5 x 0,4 x 33,8 cm), nugarėlė tamsiai rudos odos spalvos. Įrišimas iširęs, viršelis apsitrynęs, apspurusiais kampais, nugarėlėje yra graužikų išgraužtų skylučių. Visi lapai, išskyrus 12-ąjį, antspauduoti 1 x 2 cm dydžio spaudu su įrašu „LTSR Valst. Respublikinė Biblioteka". Prirašytuose lapuose (puslapiai 1, 7, 11 ir [12]) yra apvalus 3, 2 cm skersmens spaudas su įrašu „Metropolijos kunigų seminarijos biblioteka Kaune". Pirmojo viršelio viršuje užklijuota 3,2 x 5,5 cm dydžio bibliotekos lipdė su ranka įrašyta rankraščio signatūra „F42–2". Ant nugarėlės įrašyta ankstesnė rankraščio signatūra „RF 19". Ši signatūra nurodyta ir vidinėje pirmojo viršelio pusėje priklijuotoje 2,3 x 3,3 cm dydžio lipdėje.

4. *Diariusz zdrowia mego* (*Mano sveikatos kronika*), MAB, f. 29, b. 528. Originalas, autografas.

Valančiaus rašytos pastabos apie savo sveikatą 1856–1871 m. Rašyta rudos ir juodos spalvos rašalu 17,4 x 21,4 cm ir 16,5 x 21,4 cm anksčiau buvusiuose pusiau perlenktuose ir susiūtuose neliniuoto fabrikinės gamybos popieriaus lapeliuose (l. 1–6 tušti ir jokiu skaičiumi nepažymėti). Numeruota pieštuku, matyt, rankraštį tvarkiusio archyvaro. Popierius pageltęs, rankraštis restauruotas. Per vidurį perlenkimo vietoje matyti buvusių skylučių žymės. Šiuo metu rankraštis saugomas kaip trys pirmieji lapai pabirų Valančiaus rankraščių, sudėtų į vieną 20 lapų apimties saugojimo vienetą. Tačiau tai, kad numeruoti perlenktieji rankraščio lapeliai (paskutinis lapas neprirašytas ir, matyt, todėl, tvarkant rankraštį, nuspręsta tuščio lapo nenumeruoti), rodytų, kad į Rankraščių skyrių jis pateko su per vidurį persiūtais lapais.

5. *Pamiętnik domowy* (*Namų užrašai*), VUB, f. 1, b. D 1053. Originalas, autografas.

Tekstas rašytas 7–8-ojo dešimtmečio sandūroje, pirmaisiais 8-ojo dešimtmečio metais (baigtas 1873). Įrištas puslapiais numeruotų (1–340 p.) lygaus fabrikinės gamybos popieriaus lapų (17,5 x 21,3 cm) sąsiuvinis (18 x 2,2 x 22 cm). Viršelis kietas, juodo kolenkoro, kampai apsitrynę; nugarėlė – nedažytos drobės. Ant nugarėlės užklijuotas balsvos spalvos popieriaus lapelis (5,5 x 8,5 cm) – lipdė su per vidurį mėlynu rašalu įrašyta rankraščio signatūra „D 1053". Viršutiniame dešiniajame antrojo viršelio kampe balsvos spalvos Vilniaus universiteto bibliotekos lipdė (2,7 x 6,5 cm) su spausdintu bibliotekos pavadinimu „Vilniaus valstybinio universiteto mokslinė biblioteka" ir ranka mėlynu rašalu įrašyta rankraščio signatūra „D 1053". Prieš priešlapį įklijuotas Juozo Čerkeso dviejuose languoto popieriaus lapuose (13,5 x 21,5 cm) juodos spalvos rašalu rašytas 1935 m. birželio 13 d. laiškas Lietuvos Respublikos Prezidentui Antanui Smetonai. Čerkesas rašo, jog 1933 m. Rygoje mirusio Panevėžio lenkų gimnazijos kapeliono kunigo Dirginčiaus sesuo padovanojusi jam šį Valančiaus rankraštį atsidėkodama už brolio palikimo reikalų tvarkymą. Sąsiuvinis buvęs be viršelio. Gavęs rankraštį, dėl jo autentiškumo konsultavosi su profesoriumi Vaclovu Biržiška, kuris patvirtino, jog tai yra originalas. Toliau Čerkesas rašo, jog tekstą išsivertęs ir papildęs kai kuriuos skyrius istoriniais komentarais, vertimą pasilieka sau, o originalą dovanoja prezidentui vardadienio proga. Pasak Čerkeso, įteikdamas šį rankraštį prezidentui, esąs tikras, jog jis bus „tinkamai įvertintas ir kur reikalinga sunaudotas". Po laiško įklijuota Valančiaus portreto reprodukcija iš 1924 m. „Trimito" Nr. 203. Pirmojo viršelio priešlapio pirmojo puslapio viršutinėje dalyje Čerkeso parašas ir data: 1934.VII.14. Puslapio viduryje įrašas (atrodo, rašyta Čerkeso ranka): „Šią knygą-rankraštį atminčiai dovanoju Juozui Čerkesui, kun. Juozapo Dirginčiaus sesuo". Po įrašu parašas tos pačios, išblukusios juodos spalvos rašalu neįgudusia ranka „Ona Dirginčiute". Puslapio apačioje, kairėje pusėje – apvalus 2,5 cm skersmens spaudas su įrašu didžiosiomis raidėmis „Vytauto Didž. Univ. Biblioteka" nubrauktas, šalia – kitas apvalus 2 cm skersmens spaudas su įrašu „Vilniaus Universiteto Biblioteka", kiek žemiau įspausti skaičiai ir raidė žymintys rankraščio signatūrą – „D 1053". Viršutiniame dešiniajame puslapio kampe juodu rašalu ranka įrašyta „Rš. 2324". Analogiški Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos (nubrauktas) ir Vilniaus universiteto bibliotekos spaudai yra pirmajame antrojo viršelio priešlapio puslapyje. Nenubraukti Vytauto Didžiojo spaudai yra 57 bei 226 rankraščio puslapiuose, Vilniaus universiteto bibliotekos – tuščio 324 puslapio viduryje.

Rašyta juodos spalvos, vietomis jau gana pablukusiu, rašalu. Dedikacija rudos spalvos rašalu – rankraštį Valančius skyrė sesers sūnui Vladislovui Beresnevičiui – įrašyta pirmajame puslapyje (nenumeruotas). Pagrindinis tekstas prasideda 3-iajame numeruotame puslapyje. Puslapiai 3–322 numeruoti tos pačios spalvos rašalu Valančiaus ranka viršutiniame dešiniajame (reversas – kairiajame) kampe, puslapiai 323–340 numeruoti pieštuku, matyt, rankraštį aprašiusio archyvaro. Puslapiai 324–338 – tušti, sąsiuvinio pabaigoje puslapiuose 339–340 rankraščio turinys – *wskazówka*, rašytas Valančiaus ranka tos pačios spalvos rašalu.

6. *Wiadomości o czynnościach pasterskich biskupa Macieja Wołonczewskiego* (*Žinios apie vyskupo Motiejaus Valančiaus pastoracinius darbus*), LLTI, f. 1, b. 4388. Originalas, autografas.

Pradedama 1850 m. žiniomis, baigiama 1875 m., 240 numeruotų puslapių. Rašysena, nevienodas rašalo spalvos intensyvumas leidžia manyti, kad tekste esančios

pirmojo ir paskutinio aprašomo įvykio datos daugmaž turėtų atitikti ir rašymo laiką – 1850–1875 metus. Į sąsiuvinį įrišti (17,5 x 3 x 22 cm) 142 fabrikinės gamybos storo neliniuoto popieriaus lapai. 22 iš jų tušti ir nenumeruoti, vienas išpjautas lapas (numeruotas pieštuku kaip p. 221) – prirašytas. Vienas lapas išpjautas, kitas išplėštas tarp p. 24 ir 25. Sąsiuvinio pabaigoje išpjauti 9 lapai. Likę raidžių fragmentai leidžia manyti, jog dalis jų buvo prirašyti. Po pirmojo viršelio 1 priešlapis ir 2 tušti lapai prieš tekstą. Rašyta rudos spalvos rašalu, puslapiai numeruoti ta pačia ranka, po p. 47–58. Tekstas baigiasi 219 puslapyje. Puslapio, kuris turėtų būti pažymėtas 220-uoju, viduryje spaudas su įrašu didžiosiomis raidėmis „Vilniaus literatūros muziejus". Sąsiuvinio pabaigoje įdėtas atskiras lapas (matyt, išpjautas iš to paties sąsiuvinio), pažymėtas 221-uoju numeriu (archyvaro ranka, pieštuku). Po 219 p. – 22 tušti, nenumeruoti lapai. Po šių tuščių lapų išpjauti 9 lapai ir pradėta pieštuku (matyt, rankraštį tvarkiusio archyvaro) numeruoti nuo 1 puslapio. Rašyta to paties asmens tos pačios – rudos – spalvos rašalu, kaip ir tekstas nuo sąsiuvinio pradžios. Tekstas baigiasi p. 28.

Viršeliai – oda ir kietas kartonas. Nugarėlė odinė, ornamentuota. Nugarėlės viršutinėje dalyje 2,5 cm nuo viršaus užklijuotas rausvos spalvos 2,6 x 3,6 cm dydžio lapelis su įspaustu įrašu didžiosiomis raidėmis „Historya koscielna", 10,2 cm nuo viršaus įspausta monograma „MW". Ant pirmojo viršelio, per vidurį, priklijuotas 3,5 x 5,7 cm dydžio gelsvas, mėlynu ornamentu apvedžiotas lapelis su išblukusiu įrašu pieštuku „Wołączewski 149". Taip pat ant pirmojo viršelio, viršutiniame kairiajame kampe, 1,5 cm nuo viršaus ir 1 cm nuo nugarėlės, priklijuotas 4 x 6,3 cm dydžio balsvas lapelis, kuriame juodu tušu storai nupieštas skaičius „9" ir pieštuku įrašyta „InR-4390". Vidinėje pirmojo viršelio pusėje kairiajame viršutiniame kampe priklijuotas Juozo Tumo-Vaižganto ekslibrisas – 6,6 x 8,4 cm dydžio lapelis su įrašu: „Ora et labora. Unitis viribus. Kun. Juozapo Tumo". Antroje pirmojo priešlapio pusėje violetiniu pieštuku įrašyta „N 9", antrasis priešlapis tuščias, trečiojo priešlapio – pirmojo nenumeruoto lapo – viršuje pieštuku įrašyta „In. R-4388". Puslapiuose 1, 133, 216 – apvalus spaudas su įrašu didžiosiomis raidėmis „Lietuvių mokslo draugija. 1907".

De visu palyginus aptartus rankraščius, neabejotina, jog čia publikuojami tekstai (tiek įrišti į sąsiuvinius–knygas, tiek atskiruose lapeliuose užrašytos pastabos apie sveikatą) yra Valančiaus autografai. Braižo nelygumai, ypač į akis krintantis skirtumas tarp itin suspaustos, smulkios rašysenos chronologiniu požiūriu ankstesniuose užrašuose ir neretai ištęstos, kur kas stambesnės paskutiniais vyskupo gyvenimo metais, žymi tiktai skirtingą tekstų parašymo laiką, bet nėra pagrindas kvestionuoti rašiusiojo autorystę.

Aldona Prašmantaitė

Teksto parengimo principai

Rengiant rankraščius spaudai, remtasi lenkų istorikų parengtomis leidybinėmis instrukcijomis[1], tačiau, atsižvelgiant į pastaraisiais dešimtmečiais vyraujančias istorinių šaltinių leidybos tendencijas tiek Lenkijos, tiek Lietuvos istorijos moksle, instrukcijų nustatytos taisyklės taikytos lanksčiai, siekiant išsaugoti publikuojamų tekstų ypatumus. Juolab kad minėtosios instrukcijos orientuotos išimtinai į pasaulietinius tekstus; į tai dėmesį jau yra atkreipęs prieš keletą metų rengdamas spaudai Livonijos vyskupijos vizitacijos aktus lenkų istorikas Stanisławas Litakas[2].

Publikuojamas rankraštis pateikiamas nekupiūruotas, originalo kalba su lygiagrečiai dešiniajame leidinio puslapyje spausdinamu vertimu į lietuvių kalbą. Tekstas aprūpintas dviejų rūšių komentarais: archeografiniais ir dalykiniais. Archeografiniai komentarai žymėti raidiniu išnašos ženkleliu ir pateikti kursyvu puslapio su tekstu originalo kalba apačioje. Juose aptariami publikuojamų rankraščių ypatumai: braukymai, taisymai, pakartoti žodžiai ar frazės ir pan. Dalykiniai komentarai, žymėti išnašos ženkleliu arabišku skaičiumi, pateikti puslapio su lietuvišku vertimu apačioje. Juose vyrauja bibliografinio pobūdžio tekstą paaiškinanti informacija. Tekstas taip pat aprūpintas asmenvardžių ir vietovardžių rodyklėmis.

1. Originalo parengimo principai

Remiantis istorinių šaltinių parengimą reglamentuojančių instrukcijų rekomendacijomis, publikuojamų rankraščių rašyba modernizta, tačiau specifiniai, laikotarpiui, o neretai ir tiktai rašančiojo stiliui, būdingi rašybos elementai išsaugomi. Pasitaikančių kirilica rašytų žodžių ir frazių rašyba moderninta, atsisakant kietojo

[1] *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław, 1953. I. Ihnatowicz, Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku, *Studia Źródłoznawcze*, Warszawa–Poznań, 1962, t. VII, s. 99–124.

[2] [S. Litak], Wstęp, *Akta wizytacji generalnej diecezji inflanckiej i kurlandzkiej czyli piltyńskiej z 1761 roku*, wydał S. Litak, Toruń, 1998, s. XLIII.

ženklo ir vietoj rusiškos „u" vartotos raidės „i". Skyryba sutvarkyta pagal dabartinius lenkų kalbos rašybos reikalavimus (lotyniškų tekstų – remiantis lietuvių kalbos skyrybos taisyklėmis).

Prirašyti publikuojamų užrašų sąsiuvinių puslapiai numeruoti autoriaus, likę tušti to sąsiuvinio lapai – kitu braižu, tikriausiai rankraštį tvarkiusio archyvaro. Rankraščio puslapių numeracija publikacijoje išlaikoma, žymint po dviejų įstrižų brūkšnelių // ir išskiriant tamsesniu šriftu. Archyvinė puslapių numeracija pateikiama laužtiniuose skliaustuose ir taip pat išskiriama tamsesniu šriftu. Numeracijos klaidos netaisomos, bet archeografiniuose komentaruose aptariamos. Rankraštyje fragmentiškai pasitaikantys kustodai publikacijoje nežymėti.

Originalo tekste pateiktus dokumentų nuorašus ar jų vertimus, nors neretai autorius juos išskiria kabutėmis, dėl juose vyraujančių santraukos ir atpasakojimo elementų, matyt, tikslinga būtų priskirti menamų citatų kategorijai. Neretai ištisai, per keletą puslapių pateikiami oficialių dokumentų nuorašai (pvz., seminarijos nuostatai), rankraštyje taip pat kartais skirti kabutėmis, publikacijoje kabutėmis neskiriami, to nekomentuojant. Rankraštyje tiek menamos citatos, tiek tikrosios kabučių ženklu nėra nuosekliai skirtos, neretai yra tiktai pirmosios arba tiktai antrosios kabutės. Tokiais atvejais trūkstamas kabučių ženklas dedamas to nekomentuojant. Kabutėmis be jokių išlygų publikacijoje skiriamos cituojamos mintys ar atskiros frazės. Taip pat į kabutes imami tiesioginės kalbos sakiniai.

Autorius (išskyrus rankraščių sąsiuvinius „Mano sveikatos kronika" ir „Žinios apie pastoracinius darbus") duomenis grupavo atskirais ištisine numeracija numeruotais paragrafais, tačiau žodžio santrumpa „nr" teksto pradžioje įrašyta tiktai rankraštyje „Įvairios žinios" ir nuosekliai, prieš kiekvieną paragrafą, rašyta rankraštyje „Namų užrašai".

Rankraštyje taškais Valančiaus žymėti praleidimai, publikacijoje žymimi penkiais taškais laužtiniuose skliaustuose [.....]. Per neapsižiūrėjimą autoriaus praleistas žodis, be kurio sakinys ar frazė būtų sunkiai suprantami, įterpiamas rašant jį laužtiniuose skliaustuose.

Autoriaus vartotos santrumpos atskleistos, išskyrus žyminčias titulus, pareigybes, taip pat piniginius vienetus ir kai kurias konvencionalias santrumpas (pvz., nr, św., tj.). Rišliame tekste visuotinai priimtos santrumpos, tokios kaip „b." (były), „p." (pan), „d." (dzień, dnia) ir „r." (rok) atskleidžiamos be jokių išskyrimo ženklų. Tais atvejais, kai duomenys rankraštyje pateikti lentelių pavidalu, paliekamos santrumpos. Įprastų titulų santrumpos originalo tekste atskleistos tik tuo atveju, jeigu to reikalavo teksto aiškumas. Rečiau sutinkamos santrumpos atskleistos laužtiniuose skliaustuose. Laužtiniuose skliaustuose taip pat atskleistos santrumpos žodžių, kuriuose išlaikoma autoriaus vartota forma (pvz., R[zymsko]-K[atolickie] Kole-gium).

Grafinę rankraštyje vartotą medžiagos išdėstymo formą siekiama išlaikyti, tačiau kai atskirų dokumentų nuorašai pateikti per keletą puslapių, be jokių pastraipų, publikacijoje tekstas struktūrintas, išskiriant smulkesnes pastraipas. Atskirų dokumentų nuorašų skirsnelių pavadinimai, rankraštyje paprastai autoriaus skirti juos pabraukiant, publikacijoje išskiriami retintu šriftu. Retintu šriftu išskiriami ir rankraštyje paprastai pabraukimu skirti vietovių pavadinimai (pvz., Valančiaus valdymo metais pastatytų bažnyčių sąrašas).

Netaisyklingai pavartotos žodžių formos priskiriamos regioninėms lenkų kalbos ypatybėms, todėl netaisomos ir specialiai nežymimos. Pasitaikančios klaidos, netaisyklinga sakinio konstrukcija ar formalūs autoriaus apsirikimai, „sic" santrumpa laužtiniuose skliaustuose [*s*], [*ss*] žymėti tik būtinu atveju, tai yra tose vietose, kur gali kilti abejonių dėl turinio sampratos. Nežymėtos palyginti dažnos linksnių vartojimo ypatybės. Antai itin dažnai vartojamas kilmininkas vietoj vardininko ar galininko, pvz.: „zabawiłem w Szawlach trzy tygodni", „lud uwieńczył mój pojazd i koni". Taip pat paliktos specialiai nežymint šaltinyje vartojamos archajinės skaitvardžio formos: „ośm", „siedmanście" ir kt.

Vietovardžių rašyba palikta originalo versija, netgi jeigu ji ne kartą įvairuoja. Tačiau rankraštyje įvairuojanti iš geografinių pavadinimų kilusių būdvardžių rašyba vienodinta, paliekant dažniau vartojamą variantą. Antai iš įvairių tekste pasitaikančių būdvardžio „rosyjski" formų apsispręsta palikti „rossyjski" ir pan.

Išlaikoma originali pavardžių rašyba, nepaisant skirtingų tos pačios pavardės užrašymo versijų. Vardų rašyba moderninta su tam tikromis išlygomis. Remiantis lenkų tyrinėtojų istorinių tekstų publikavimo tradicija, išlaikyta kai kurių vardų originalo rašyba (pvz., „Giedeon", „Giertruda"). Taip pat nemoderninta rašyba vardų, jeigu jie yra vienas iš parašo elementų. Suvienodintos tų pačių vardų skirtingos versijos, išskyrus tuos atvejus, kai suabejota, ar skirtingos versijos yra tiktai formalaus pobūdžio. Dėl tos priežasties manyta tikslinga palikti įvairuojančias XV a. Kijevo metropolito Mizaelio vardo užrašymo versijas („Misail", „Misajł").

Didžiųjų ir mažųjų raidžių rašymas modernintas su keletu išimčių: šaltinyje įvairuojantis titulų rašymas didžiosiomis raidėmis taikytas ne visais atvejais (išskyrus santrumpas), tai yra didžiosiomis raidėmis rašomi tiktai Rusijos caro titulai („Jego Cesarska Mość", „Jegomość Cesarz", „Najmiłościwszy Cesarz"). Taip pat didžiąja raide rašomas žodis „Pan", jeigu jis yra vienas iš santrumpa rašytų titulo elementų (pvz., „JW Pan").

Šaltinyje skaičiumi rašyti kelintiniai skaitvardžiai rašomi žodine forma. Ordinų ir kitų pasižymėjimo ženklų laipsniai rašomi romėniškais skaitmenimis.

Kursyvu išskirti originalo tekste esantys periodinių leidinių bei knygų pavadinimai. Spaudinių antraštės pateikiamos taip, kaip rankraštyje, suklydimai netaisomi ir komentaruose neaptariami.

2. Vertimo į lietuvių kalbą principai

Prioritetas teiktas prasminiam aspektui, todėl siekta versti ne žodžius, bet sąvokas. Pastarasis principas netaikytas verčiant prieš asmenvardį vartojamus titulus ir kreipinius. Skirtingai nuo lenkų kultūros, kurioje titulai yra įprasti, o titulatūra, be kita ko, atspindi ne tik visuomeninę padėtį, priklausymą vienam ar kitam visuomenės sluoksniui, bet yra ir gana tikslus epochos atspindys (pvz., „wielebny", reiškiantis ne tik pagarbos, bet ir garbinimo vertą asmenį, iš pradžių teiktas ir vyskupams, vėliau vartotas tiktai kaip žemesnio laipsnio dvasininko titulas), lietuvių kultūrinėje tradicijoje yra svetimkūnis. Verčiant apsispręsta lietuviškame tekste – kiek tai apskritai vertime įmanoma – neniveliuoti lenkiškos titulatūros. Todėl, pvz., titulas „wielebny" verčiamas žodžiu „maloningasis", titulas „wielmożny" – „daugalis", pastaraisiais metais kvestionuotu[3], bet lietuviškuose istorinių tekstų iš lenkų kalbos vertimuose turinčiu tradiciją ir vartojamu[4] žodžiu.

Ta aplinkybė, jog Valančius kai kuriuos tekstus vertė į lenkų kalbą iš rusų, iš dalies, matyt, bus lėmusi, jog kai kurie žodžiai vartoti itin nenuosekliai. Tai pirmiausia pasakytina apie žodžius „ruski", „rosyjski" – ne visada aišku, ar turima omenyje rusinai, t.y. ukrainiečiai ir baltarusiai, ar rusai. Tokiais atvejais, jeigu dokumentas yra skelbtas (kaip, pvz., 1839 m. Graikų-unitų dvasininkijos sinodo aktas), siekta tikrinti su tekstu originalo kalba. Nesant galimybių patikrinti, versta tiktai pagal rankraščio kontekstą. Manyta, jog tikslinga palikti, tuo pernelyg nepiktnaudžiaujant, kai kuriuos pagal dabartinės lietuvių kalbos normas iš vartosenos išėjusius ir svetimybėms priskiriamus, bet Valančiaus lietuviškuose tekstuose esančius žodžius (pvz., ciesorius).

[3] Žr., pvz., R. Griškaitė, „Simono Daukanto ir Teodoro Narbuto epistolinis dialogas", *Laiškai Teodorui Narbutui*, Vilnius, 1996, p. 175–176. Publikuojamuose laiškuose vartojama forma „wielmożny mości" verčiama žodžiu „maloningasis".

[4] Žr., pvz., Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m., *Fontes Historiae Lituaniae*, vol. VI, sudarė ir parengė Vytautas Jogėla, vertė Romualdas Firkovičius, Rimantas Jasas, Vilnius, 2001.

Lietuviškame vertime rankraštyje esantys spaudinių pavadinimai pateikiami pagal sudabartintą rašybą (pvz., *Kurjer Wileński*). Rankraštyje esantys Valančiaus lietuviškų knygų pavadinimai vertime pateikiami pagal leidinio antraštę.

Asmenvardžių rašyba lietuviškame tekste įvairuoja: vienų asmenų pavardės lietuvinamos (tai pirmiausia abejonių dėl lietuviškos kilmės nekeliančios pavardės, taip pat pavardės, kurių rašybos tradicija yra įsigalėjusi, pvz., vyskupo sekretorius Dovydaitis (lenk. tekste Dawydowicz), kitų, remiantis lietuvių kalbos asmenvardžių rašybos taisyklėmis, transkribuojamos, pridedant lietuviškas galūnes. Tais atvejais, kai asmenvardžio rašyba nėra kodifikuota ar skiriasi nuo kituose šaltiniuose pateikiamos ir neretai taip pat įvairuojančios, transkribuota pridedant galūnes prie rankraštyje pateiktos asmenvardžio formos.

Vietovardžiai lietuviškame tekste rašomi remiantis vietovardžių žinynuose[5] pateiktomis norminėmis formomis (pvz., Zarasai, Klaipėda), išskyrus tuos, kurių istorinė forma lietuvių istoriografijoje yra įsitvirtinusi (pvz., Mintauja). Visus vietovardžius lietuviškame tekste maloniai sutikusi patikrinti dr. Marija Razmukaitė atvejais, kai vieno ar kito vietovardžio rašymo tradicijos lietuvių kalboje nėra, lietuviškas vietovardžių formas sudarė pagal analogiją. Visos formos atsispindi rodyklėje.

Originale vartojamų titulų santrumpos lietuviškame tekste verčiamos pilnais žodžiais ir rašomos mažosiomis raidėmis. Tais atvejais, kai titulas yra kreipiamosios formos dalis, rašomas didžiosiomis raidėmis.

Lotyniški ir rusiški intarpai lenkiškame originalo tekste į lietuvių kalbą verčiami, neišskiriant, kad tai vertimas iš lotynų ar rusų (retais atvejais) kalbos. Tais atvejais, kai lotyniška citata lenkiškame tekste čia pat Valančiaus išversta į lenkų kalbą (neretai labai laisvai), lotyniškoji citata paliekama, o lenkiškoji jos dalis išverčiama kaip paprastai.

Originalo tekste esančios Šventojo Rašto citatos lietuviškame vertime pateikiamos pagal 1998 m. Lietuvos katalikų Bažnyčios išleistą Senojo ir Naujojo Testamento vertimą[6].

Jan Jurkiewicz
Aldona Prašmantaitė

[5] *Lietuvos apgyvendintos vietos. Pirmojo visuotinojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys*, Kaunas, 1925; *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas*, Vilnius, 1974, d. 1, 1976, d. 2; *Lietuviški tradiciniai vietovardžiai*, Vilnius, 2002.

[6] *Šventasis Raštas*, vertimas iš hebrajų, aramėjų ir graikų kalbų, Senąjį Testamentą vertė A. Rubšys, Naująjį Testamentą – Č. Kavaliauskas, Vilnius, 1998.

Santrumpos

A.R.D. – Admodum Reverendus Dominus (lot.), didžiai gerbiamas ponas
c. – caput (lot.), dalis, d.
D. N. – Dominus Noster(lot.), mūsų ponas
ibid. – ibidem (lot.), tas pats
itd. – i tak dalej, ir taip toliau
JKs. – Jegomość Ksiądz, jo malonybė kunigas
JO – Jaśnie Oświecony, šviesiausiasis
JW – Jaśnie Wielmożny, šviesusis dauggalis
kop. sr. – kopiejka srebrna, sidabro kapeika
ks. – ksiądz, kunigas
N. B. – nota bene (lot.), įsidėmėtina
PSZ – Полное собрание законов Российской империи (Pilnas Rusų imperijos įstatymų rinkinys)
rb. sr. – rubel srebrny, sidabro rublis, sid. rb
V. F. – Venerabiles Frater (lot.), garbingasis brolis; daugiskaita – VV FF
WJKs. – Wielebny Jegomość Ksiądz, maloningasis jo malonybė kunigas
WKs. – Wielebny Ksiądz, maloningasis kunigas
WP – Wielmożny Pan, dauggalis ponas
zł – złoty, auksinas
złp. – złoty polski, lenkiškas auksinas

Namų užrašai

PAMIĘTNIK
Domowy.
№ 1.
Obraz Najświętszej Panny.

Przy Sakopskim kościele sprawował obowiązek wikaryusza przybyły z Mohilewskiej dyecezyi Ks. Mikołaj Szymkiewicz, któremu brakowało nieco rozumu. Ten sądząc że choroby ludzi pochodzą najwięcej z opętania, za pomocą starych egzorcyzmów zaczął straszyć nieobecnych diabłów. Ja Biskup M. W. o tym zawiadomiony, wzbroniłem czytać pomienione egzorcyzmy: co widząc Ks. Szymkiewicz zaczął czytać nad chorymi zwyczajne egzorcyzmy. Nasz naród rad szuka cudownych sposobów leczenia się; ztąd też

Motiejaus Valančiaus „Pamiętnik domowy“ rankraščio trečiasis puslapis

52/103

situdine, considerantes tristitiae et lacrimis Nos plane traditi fuissemus, nisi omnem spem poneremus in Deo salutari Nostro, qui numquam derelinquit sperantes in Eo, quique, ut potentiae suae virtutem ostendat, ad suam regendam Ecclesiam infirmiora identidem adhibet quo magis magisque omnes cognoscant Deum ipsum esse, qui Ecclesiam admirabili sua providentia gubernat atque tuetur. Illa etiam consolatio Nos vehementer sustentat, quod in animarum salute procuranda vos socios et adjutores habeamus V. F. qui in sollicitudinis Nostrae partem vocati, omni cura et studio ministerium vestrum implere ac bonum certamen certare contenditis. Hinc ubi primum in sublimi hac Principis Apostolorum cathedra, licet immerentes, collocati in persona Beati Petri gravissimum munus ab ipso aeterno Pastorum Principe divinitus tributum accepimus pascendi ac regendi non solum agnos, universum scilicet christianum populum, verum etiam oves, hoc est Antistites, nihil certe Nobis potius, nihil optabilius fuit, quam ut intimo caritatis affectu vos omnes alloqueremur. Quamobrem vix dum ex more institutoque Decessorum Nostrorum in nostra Lateranensi Basilica summi Pontificatus possessionem suscepimus, nulla interposita mora, has ad vos litteras damus, ut eximiam vestram excitemus pietatem, quo majore usque alacritate, vigilantia, contentione custodientes vigilias noctis super gregem curae vestrae commissum, atque episcopali robore et constantia adversus teterrimum humani generis hostem dimicantes, veluti boni milites Christi Jesu, strenue opponatis murum pro domo Israel.

Neminem vestrum latet, V. F. hac nostra deploranda aetate acerrimum ac formidolosissimum contra catholicam rem universam bellum ab iis hominibus conflari, qui nefaria inter se societate conjuncti, sanam non sustinentes doctrinam, atque a veritate auditum avertentes, omnigena opinionum portenta e tenebris eruere, eaque totis viribus exagerare atque in vulgus prodere et disseminare contendunt. Horrescimus quidem animo et acerbissimo dolore conficimur, cum omnia errorum monstra et varias multiplicesque nocendi artes, insidias, machinationes mente recogitamus, quibus hi veritatis et lucis osores, et peritissimi fraudis artifices, omne pietatis, justitiae, honestatis studium in omnium animis restinguere, mores corrumpere, jura quaeque divina et humana perturbare, catholicam religionem, civilemque soci-

Motiejaus Valančiaus „Rozmaite wiadomości zebrane“ rankraščio puslapis

//1 Rozmaite wiadomości zebrane przez księdza Macieja Wołonczewskiego

1. Akt synodalny kleru greko-unickiego w Połocku 1839 roku lutego 12 dnia.

„My, z łaski Bożej biskupi i przezacny synod Kościoła greko-uniat-ruskiego, po długiej rozwadze, roztrząsaliśmy, co następuje:

Kościół nasz od samego początku złączony był z Kościołem świętym apostolskim, prawowiernym katolickim, który ustanowiony na wschodzie przez naszego Zbawiciela Jezusa Chrystusa, rozlał swoje światło na narody, a który zachowawszy dotąd w nieskazitelności dogmata boskie nauki Chrystusa, nic nie przyjął, co by pochodziło z umysłu próżnej mądrości ludzkiej. W tem długiem i szczęśliwem złączeniu powszechnem, Kościół nasz stanowił część nierozdzielną z Kościołem greko-ruskim, tak jak nasi przodkowie co do języka i pochodzenia stanowili część nierozdzielną z narodem ruskim. Lecz nieszczęsny rozdział prowincji zamieszkanych przez nas od naszej matki Rossyi, oderwał naszych przodków od prawdziwej unii katolickiej i mocą oręża obcego poddał ich Kościołowi rzymskiemu, pod nazwaniem uniatów. I chociaż wskutek aktów formalnych zabiezpieczył liturgią wschodnią w naszym ojczystym języku ruskim z zachowaniem obrzędów i ustaw Kościoła wschodniego, i chociaż zabronił im zmieniać wyznanie swoje na rzymskie (dowód oczewisty czystości dawnych ustaw wschodu), chytra jednak polityka Rzeczypospolitej Polskiej, złączona z klerem łacińskim, nie mogąc cierpieć ani ducha narodowości ruskiej, ani dawnych obrzędów prawowiernego wschodu, rzuciła się wszelkiemi sposoby do zupełnego zniesienia dawnego początku naszego narodu i naszego Kościoła. Wskutek tej gwałtowności nasi przodkowie przyjąwszy unią, doświadczali najopłakańszego losu. Szlachta, uciśniona i skrzywdzona w swoich prawach, przeszła na obrządek łaciński wtenczas, kiedy stan miejski i wiejski, nie chąc wyrzec się zwyczajów swoich przodków, doznawał najtwardszego prześladowania. Lecz wkrótce i zwyczaje, i obrządki, i ceremonie święte aż do liturgii poczęły ulegać zmianom głównym: na ich miejscu wprowadzono łacińskie, zupełnie odmienne i niewłaściwe. Duchowieństwo parafialne greko-unickie pozbawione sposobów oświecania się, przyprowadzone do niedostatku, do upokorzenia, do niewolniczej uległości klerowi rzymskiemu, ujrzało się w niebezpieczeństwie

//1 Kunigo Motiejaus Valančiaus surinktos įvairios žinios

1. Graikų-unitų[1] dvasininkijos sinodo aktas. Polockas, 1839 metų vasario 12 diena[2].

„Mes, iš Dievo malonės vyskupai ir garbingasis rusų graikų-unitų Bažnyčios sinodas, ilgai svarstę, priėmėme tokį sprendimą:

Mūsų Bažnyčia iš pat pradžių buvo susijusi su šventąja tikratikių katalikų Apaštalų Bažnyčia, kuri, Rytuose įsteigta mūsų Išgelbėtojo Jėzaus Kristaus, paskleidė savo šviesą tautoms, ir kuri, iki šiol išlaikiusi nesuteptas dieviškas Kristaus mokymo dogmas, nieko, kas eitų iš žmogiškos išminties tuštybės, nepriėmė. Toje ilgoje ir laimingoje visuotinėje sąjungoje mūsų Bažnyčia sudarė neatskiriamą graikų-rusų Bažnyčios dalį, taip kaip mūsų protėviai pagal kalbą ir kilmę sudarė neatskiriamą rusų tautos dalį. Tačiau nelaimingas mūsų gyvenamųjų provincijų atskyrimas nuo mūsų motinos Rusijos atitraukė mūsų protėvius nuo tikrosios katalikų unijos ir svetimo ginklo jėga pajungė juos Romos Bažnyčiai unitų vardu. Ir nors formaliais aktais Rytų liturgiją užtikrino mūsų gimtąja rusinų kalba, išlaikant Rytų Bažnyčios ritualą bei įstatus, ir nors uždraudė jiems savo tikėjimą keisti į Romos (akivaizdus to įrodymas – senųjų Rytų įstatų grynumas), vis dėlto gudri Lenkijos Respublikos politika, sujungta su lotynų dvasininkija, negalėdama pakęsti nei rusinų tautybės dvasios, nei senųjų Rytų tikratikių ritualų, visais būdais puolė visiškai išnaikinti senąją mūsų tautos ir mūsų Bažnyčios tvarką. Dėl tos prievartos uniją priėmę mūsų protėviai patyrė apverktiną dalią. Bajorija, kurios teises suvaržė ir ją nuskriaudė, priėmė lotynų ritualą, tuo tarpu miesto ir kaimo luomai, nenorėdami išsižadėti savo protėvių papročių, patyrė griežčiausius persekiojimus. Tačiau netrukus ir papročiai, ir ritualas, ir šventosios apeigos net iki liturgijos pradėjo iš esmės keistis: jų vietoj įvesti lotyniškieji, visiškai kitokie ir svetimi. Parapinei graikų-unitų dvasininkijai, netekusiai galimybės lavintis, nuskurdintai, pažemintai, vergiškai paklusniai Romos klerui, iškilo visiško

[1] Graikų arba Rytų apeigų katalikai, unitai.

[2] Rusiškas tekstas: *Акты издаваемые Виленскою археографическою комиссиею*, т. XVI, Вильна, 1889, dok. Nr. 108, p. 138–140.

zupełnego zniesienia albo apostazji, gdyby Wszechmocny nie położył kresu tym usiłowaniom //2 poddając prowincje nasze pod berło Rossyi, wracając nas pod dawne panowanie dziedzicznego domu rossyjskiego. Korzystając z tak pomyślnego zdarzenia, wielka część unitów połączyła się naówczas z Kościołem prawowiernym i formuje rzeczywiście, jak dawniej, część nierozdzielną ruskiego Kościoła, a reszta pozostała pod dobroczynnym rządem ruskim, pod jego opieką przeciwko ciemiężącej przemocy kleru rzymskiego. Wielkomyślności tylko najpotężniejszego imperatora Mikołaja I szczęśliwie dziś panującego, winniśmy niepodległość zupełną naszego Kościoła, liczne środki do edukacji młodzi naszej duchownej. Restauracja i wspaniały ubiór naszych świątyń, w których odbywa się liturgia językiem przodków, również jak święte ceremonie przywrócone zostały do starożytnej czystości. Teraz stopniami utwierdziły się ustawy kochanej matki naszej wschodniej, naszego kochanego Kościoła ruskiego. Nic więc do życzenia nie pozostaje, jak tylko, aby ten dawny porządek, miły Bogu, na czas przyszły był ustalony, ażeby przez tę zupełną unią z Kościołem rossyjskim ta reszta dawnej familii na łonie prawdziwej matki mogła odzyskać pokój i korzyść duchowną, jakich była pozbawiona w ciągu całego czasu, kiedy obcą dlań zostawała. Przez łaskę Zbawiciela my także, którzy byliśmy od naszej dawnej matki, od Kościoła prawowiernego wschodniego, a w szczególności od ruskiego, chociaż nie tak własnym namysłem, jako raczej skutkiem zależności od obcych i smutnych wypadków, my także dzisiaj za łaską Boga nieskończenie dobrego zbliżyliśmy się znowu do niej i tak ściśle, aby to zbliżenie się było nierozerwane, owszem, przystępujem nie celem złączenia się, lecz celem oświadczenia naszej unii. Po zaniesieniu więc gorących modłów, po szczerem wezwaniu łaski naszego Boga i Zbawiciela Jezusa Chrystusa (który sam jest tylko głową jedyną prawdziwego Kościoła) i Ducha Świętego, stale i niezmienne postanowiliśmy:

1. Uznać na nowo jedność naszego Kościoła z Kościołem prawowiernym wschodnim, a następnie od dnia dzisiejszego razem z parafianami nam powierzonemi zostawać w jednomyślności z najś[więtszymi] patriarchami wschodnimi i w posłuszeństwie Rządzącemu Najświętszemu Synodowi w Rossyi.

2. Prosić z najgłębszą pokorą Najjaśniejszego Cesarza, aby Kościół nasz pod wszechwładną opiekę przyjąć oraz pokój i zbawienie duszy przez swoje najwyższe zezwolenie zapewnić raczył, ażeby tym sposobem pod jego potężnem berłem, z podległym mu narodem naszym ruskim mogli wyznawać jednym głosem i jednem sercem Boga w trzech osobach, stosownie do określenia apostolskiego, stosownie do kanonów i koncyliów powszechnych tudzież tradycji biskupów i doktorów Kościoła prawowiernego wschodniego.

sunaikinimo arba apostazės pavojus, jeigu Visagalis nebūtų sustabdęs tų pastangų //2 atiduodamas mūsų provincijas Rusijos skeptro globai, sugrąžindamas mus senajam paveldėjimo teisę turinčiam Rusijos dinastijos viešpatavimui. Pasinaudodami taip palankiais įvykiais, didelė dalis unitų tuokart susijungė su tikratikių Bažnyčia, ir iš tikro, kaip ir anksčiau, sudaro neatskiriamą rusų Bažnyčios dalį, o likusieji liko geranoriškoje rusų valdžioje, jos globoje prieš gresiančią Romos dvasininkijos prievartą. Tiktai laimingai šiandien viešpataujančio galingiausiojo imperatoriaus Mikalojaus I didžiadvasiškumui esame dėkingi už visišką mūsų Bažnyčios nepriklausomybę, gausias lėšas mūsų dvasiškojo jaunimo edukacijai. Mūsų šventovių, kuriose liturgija vyksta protėvių kalba, sutvarkymas ir puiki išvaizda, lygiai taip pat kaip šventosios apeigos, buvo sugrąžintos prie senovinio grynumo. Dabar palaipsniui įvedami mūsų mylimos Rytų motinos, mūsų mylimos rusų Bažnyčios įstatai. Nieko daugiau linkėti nebelieka, kaip tik kad senoji Dievui miela tvarka ateityje būtų nustatyta, kad per šią visišką uniją su rusų Bažnyčia tas senosios giminės likutis tikrosios motinos įsčiose galėtų rasti ramybę ir dvasinę naudą, kurių buvo netekusi per visą laiką, kai buvo jai svetima. Dėl Išganytojo malonės taip pat mes, kurie buvome atitolinti nuo senosios mūsų motinos, nuo tikratikės Rytų Bažnyčios, ypač nuo rusų, nors ne tiek savo iniciatyva, kiek greičiau dėl priklausomybės nuo svetimų ir liūdnų įvykių, šiandien dėl neišsenkančios Dievo gerumo malonės vėl prie jos priartėjome, ir taip glaudžiai, kad tas priartėjimas nebūtų nutrauktas: priartėjame, žinoma, ne siekdami susijungti, bet tikslu pareikšti apie mūsų uniją. Po karštų maldų, nuoširdžiai priėmę malonę mūsų Dievo ir Išganytojo Jėzaus Kristaus (kuris pats yra vienintelė tikrosios Bažnyčios galva) ir Šventosios Dvasios, tvirtai ir nepakeičiamai nutarėme:

1) Iš naujo pripažinti mūsų Bažnyčios vienybę su tikratike Rytų Bažnyčia ir nuo šios dienos kartu su mums patikėtais parapijiečiais likti vienybėje su šviesiausiaisiais Rytų patriarchais ir paklusnume Valdančiajam švenčiausiajam Sinodui Rusijoje.

2) Su didžiu nusižeminimu prašyti šviesiausiojo ciesoriaus mūsų Bažnyčią į visagalę globą priimti, taip pat ramybę ir dvasios išgelbėjimą savo aukščiausiu leidimu užtikrinti teiktųsi; kad šitaip, priglobti jo galingo skeptro su jam pavaldžia mūsų rusinų tauta, vienu balsu ir viena širdimi galėtume išpažinti triasmenį Dievą sutinkamai su apaštališkuoju apibrėžimu, su kanonais ir visuotiniais konsiliumais, taip pat vyskupų ir tikratikės Rytų Bažnyčios daktarų tradicija.

W dowód czego my wszyscy biskupi i kler wyższy stwierdzamy //3 ten akt synodalny naszemi własnoręcznemi podpisami, a dla większej pewności zgody reszty kleru greko-unickiego, przyłączamy tu rozpiski własnoręczne kapłanów i zakonników w liczbie 1305 osób.

Autentyk podpisali: 1. Pokorny (смиренный) Józef, biskup litewski.

2. Pokorny Bazyli, biskup orszanski, adm[inistrator] diecezji białorus[kiej].

3. Pokorny Antoni, biskup brzeski, wikary diecezji litews[kiej].

1. Asesor greko-unickiego Kolegium archiprezbiter Jan Koniuszewski.

2. Asesor greko-unickiego Kolegium archiprez[biter] katedral[ny] Leon Pańkowski.

3. Konsystorza litewskiego prezes archiprezbiter Antoni Tupalski.

4. Konsystorza białoruskiego prezes, rektor seminarium, archiprezbiter Michał Chélépine.

5. Konsystorza litewskiego wiceprezes arhipr[ezbiter] katedr[alny] Michał Hołubowicz.

6. Archiprez[biter] katedral[ny], zastępca rektora seminar[ium] Ferdynand Homolicki.

7. Wiceprezes konsystorza białorus[kiego], archiprez[biter] Konstanty Ihgnatowicz.

8. Ihumen ozdobiony krzyżem, członek konsystor[za] białorus[kiego] Józef Wyszynski.

9. Ihumen, członek konsystorza białoruskiego, Józef Nowicki.

10. Inspektor Białorus[kiego] Seminarium, archiprez[biter] Tomasz Maliszewski.

11. Inspektor Seminari[um] Litewskiego, jeromonach ozdob[iony] krzyż[em], Ignacy Gelazowski.

12. Kustosz katedry połockiej św. Zofii, s[obornyj] p[rotoierej] Michał Konecki.

13. Ekonom Seminar[ium] Białoruskiego, arch[iprezbiter] Jan Szczęsnowicz.

14. Arch[iprezbiter] katedralny, asesor konsystorza litewskiego Placyd Jankowski.

15. Asesor konsystorza białorus[kiego], arch[iprezbiter] Jan Hłybowski.

16. Asesor konsystorza litewskiego Grzegorz Kutsewicz.

17. Asesor konsystorza białorus[kiego] Jan Szczęsnowicz.

18. Asesor konsystorza białoruskiego Tomasz Kołowicz.

19. Jeromonach ozdob[iony] krzyżem, zastępca sekretarza przy bis[kupie] litewskim, Faust Michniewicz.

20. Zastępca sekretarza przy biskupie Antonim, jeromonach Piotr Michalewicz".

Tai įrodydami mes, visi vyskupai ir aukštieji dvasininkai, //3 šį sinodo aktą tvirtiname asmeniniais parašais; o dėl didesnio tikrumo, kad likusi graikų-unitų dvasininkija sutinka, pateikiame čia autentiškus 1305 kunigų ir vienuolių parašus.

Originalą pasirašė: 1) nuolankusis Juozapas, Lietuvos vyskupas;

2) nuolankusis Bazilijus, Oršos vyskupas, Baltarusijos vyskupijos administratorius;

3) nuolankusis Antonijus, Bresto vyskupas, Lietuvos vyskupijos vikaras.

1. Graikų-unitų Kolegijos asesorius, archipresbiteris Jonas Koniuševskis.

2. Graikų-unitų Kolegijos asesorius, katedros archipresbiteris Leonas Pankovskis.

3. Lietuvos konsistorijos pirmininkas, archipresbiteris Antonijus Tupalskis.

4. Baltarusijos konsistorijos pirmininkas, seminarijos rektorius, archipresbiteris Mykolas Chélépine.

5. Lietuvos konsistorijos pirmininko pavaduotojas, katedros archipresbiteris Mykolas Holubovičius.

6. Katedros archipresbiteris, seminarijos rektoriaus pavaduotojas Ferdinandas Homolickis.

7. Baltarusijos konsistorijos pirmininko pavaduotojas, archipresbiteris Konstantas Ihnatovičius.

8. Igumenas, kryžiumi apdovanotas Baltarusijos konsistorijos narys Juozapas Višinskis.

9. Igumenas, Baltarusijos konsistorijos narys Juozapas Novickis.

10. Baltarusijos seminarijos inspektorius, archipresbiteris Tomas Mališevskis.

11. Lietuvos seminarijos inspektorius, jerovienuolis, kryžiumi apdovanotas Ignotas Gelazovskis.

12. Polocko Šv. Sofijos katedros kustosas, soboro protojerėjus Mykolas Koneckis.

13. Baltarusijos seminarijos ekonomas, archipresbiteris Jonas Ščesnovičius.

14. Katedros archipresbiteris, Lietuvos konsistorijos asesorius Placidas Jankovskis.

15. Baltarusijos konsistorijos asesorius, archipresbiteris Jonas Hlibovskis.

16. Lietuvos konsistorijos asesorius Grigorijus Kutsevičius.

17. Baltarusijos konsistorijos asesorius Jonas Ščesnovičius.

18. Baltarusijos konsistorijos asesorius Tomas Kolovičius.

19. Kryžiumi apdovanotas jerovienuolis, Lietuvos vyskupo sekretoriaus pavaduotojas Faustas Michnevičius.

20. Vyskupo Antonijaus sekretoriaus pavaduotojas, jerovienuolis Petras Michalevičius."

2. Roku 1842 Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I wezwał do Peterzburga biskupów Królestwa Polskiego i następną do nich powiedział mowę:

„W tym celu wezwałem was do Peterzburga, abyście poznali zarząd Kościoła katolickiego w Rossyi i obeznali się z Kolegium tutejszem, z którego zupełnie jestem kontent. Nie sądzcie wcale, abym was do stolicy wezwał w zamiarach nieprzyjaznych dla religii waszej. Wiem, że taką opinią chcą między wami utwierdzić. Wiem, kto takie roznosi pogłoski. Znam ich osobiście, mógłbym zgubić, ale to nie zgadza się z moją cesarsko-królewską godnością. Nie, panowie, ja w niczem zgoła nie chcę szkodzić religii katolickiej, bo i sam jestem katolikiem, greckim wprawdzie, ale zawsze katolikiem. Sercem i duszą jestem przywiązany do mej wiary, byłbym równie przywiązany i do religii rzymskiej, gdybym się w niej był narodził. Zamiary moje względem religii i Kościoła katolickiego są czyste, wiem bardzo dobrze, jak daleko rozciąga się moja cesarska władza i jak daleko posunąć się może bez szkodzenia religii //4 waszej. Nie chcę ja nic zgoła, co by przyniosło uszczerbek religii waszej, ale chcę i chciałem zawsze tej uległości i posłuszeństwa, jakie poddani winni monarsze swemu. Tem więcej żądać tego winieniem, że to wam Bóg sam zaleca, któremu zdawać będę sprawę za szczęście powierzonego mi ludu. Zaleca to wam i głowa Kościoła waszego. Tak jest, panowie, nie tajno wam wcale, że papież żąda, abyście byli posłusznemi monarsze waszemu. Papież jest moim przyjacielem, ale ubolewam mocno, że Apostolska Stolica daje przystęp fałszywym i nieprzychylnym doniesieniom względem interesów katolickich w moich państwach. Ostatnia alokucja z całym jej wykładem oparta jest na podobnych doniesieniach. Tą drogą nic papież ze mną nie dokaże. Należało mu w każdym razie wprost udać się do mnie, a nie robić krzyku w publiczności. Nie chcę bynajmniej, aby zbijano ten wykład przez pisma publiczne, to by ubliżało mojej godności; kazałem, aby listownie nam odpowiedziano. Bądźcie posłuszni monarsze waszemu, bo jedynie pod tym warunkiem jestem i będę zawsze protektorem religii katolickiej. Powtarzam jeszcze, jeżeli duchowieństwo będzie mi posłuszne, może być pewne mojej największej opieki. Kościół katolicki byłby dawno upadł w moich państwach, gdybym go był dzielnie dotychczas nie wspierał. Bo wiedzcie panowie o tem, że Kościół katolicki polski, nie rządu obawiać się powinien, ale własnego swego duchowieństwa. Macie tylu między wami złych księży, że zgroza o tem wzmiankować, konduita duchowieństwa i ludu waszego albo tchnie fanatyzmem, albo obojętnością – ale nie fanatyzmem religijnym, ale politycznym i pod płaszczem religii chce ukryć nieposłuszeństwo i opór rządowi. Jak z jednej strony jestem protektorem Kościoła, tak z drugiej czuwać będę nad prowadzeniem się biskupów i całego duchowieństwa waszego, będę

2. 1842 metais šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I sušaukė į Peterburgą Lenkijos Karalystės vyskupus ir tokią kalbą jiems pasakė:

„Sukviečiau jus į Peterburgą, kad patirtumėte katalikų Bažnyčios valdymą Rusijoje ir susipažintumėte su vietos Kolegija, kuria visiškai esu patenkintas. Nemanykite, kad jus į sostinę iškviečiau nedraugiškų jūsų religijai ketinimų [skatinamas]. Žinau, jog tokia nuomonė jums bandoma įteigti. Žinau, kas tokius gandus skleidžia. Pažįstu juos asmeniškai, galėčiau pražudyti, bet tai nesiderina su mano ciesoriška-karališka garbe. Ne, ponai, aš absoliučiai niekur nenoriu kenkti katalikų religijai, nes ir pats esu katalikas, tiesa, graikų, bet vis tik katalikas. Širdimi ir siela esu prisirišęs prie savo tikėjimo, taip kaip būčiau prisirišęs prie Romos religijos, jeigu joje būčiau gimęs. Mano ketinimai katalikų Bažnyčios ir religijos atžvilgiu yra skaidrūs; labai gerai žinau, kiek toli siekia mano ciesoriškoji valdžia ir kiek toli gali pasislinkti nekenkdama jūsų religijai. //4 Aš visiškai nenoriu to, kas jūsų religijai atneštų skriaudą, tačiau noriu ir visada norėjau to paklusnumo bei pagarbos, kurie pavaldiniams privalomi savo valdovui. Tuo labiau to reikalauti privalau, nes tai jus pats Dievas, kuriam atsiskaitysiu už man patikėtų žmonių laimę, įpareigoja. Pataria tai jums ir jūsų Bažnyčios galva. Taip yra, ponai, tai jums jokia paslaptis, kad popiežius reikalauja būti paklusniems savo valdovui. Popiežius yra mano bičiulis, bet man labai skaudu, kad Apaštalų Sostas prisideda prie melagingų ir nepalankių pranešimų apie katalikų interesus mano valstybėse. Paskutinis iškilmingas kreipimasis su visais jo komentarais paremtas panašiais pranešimais. Šitaip popiežius nieko man neįrodys. Derėtų jam kiekvienąkart kreiptis tiesiai į mane, o ne kelti triukšmą visuomenėje. Anaiptol nenoriu, kad šį aiškinimą viešieji laikraščiai spausdintų, tai būtų nesuderinama su mano garbe; liepiau, jog laišku mums atsakytų. Būkite paklusnūs savo valdovui, nes, tiktai esant šiai vienintelei sąlygai, esu ir būsiu katalikų religijos užtarėjas. Kartoju dar kartą: jeigu dvasininkai bus man paklusnūs, gali būti tikri, kad sulauks mano didžiausios globos. Katalikų Bažnyčia mano valdose seniai būtų žlugusi, jeigu jos nebūčiau energingai rėmęs. Nes žinote, ponai, kad Lenkijos katalikų Bažnyčia ne valdžios turėtų baimintis, bet savų dvasininkų. Tarp jūsų yra tiek blogų kunigų, kad baisu apie tai užsiminti, jūsų dvasininkų ir žmonių elgesys arba alsuoja fanatizmu, arba abejingumu, tačiau ne religiniu fanatizmu, bet politiniu po religijos skraiste, siekdamas paslėpti nepaklusnumą ir pasipriešinimą valdžiai. Viena, esu Bažnyčios globėjas, tačiau kontroliuosiu jūsų vyskupų ir visos dvasininkijos elgesį,

surowo karał złych i wykraczających, bo jestem odpowiedzialnym za ich konduitę. Znam dobrze, czego po was wymagają prawa kanoniczne, wymagam przeto, aby jak najściślej dopełnione były. Wiem, że wychowanie duchownych dobrze skierowane jest najdzielniejszym środkiem do wykształcenia dobrych kapłanów. Chcę, aby to wychowanie przede wszystkiem było katolickie, ale chcę niemniej, aby było monarchiczne. Chcę, aby kształcono dobrych księży, ale chcę zarazem, aby tworzono wiernych i uległych poddanych, tchnących uczuciami chrześcijańskimi uległości i posłuszeństwa. Tak jest, niech wychowanie duchownych będzie katolickie, ale niech nie będzie jezuickie jak w Galicyi, otwarcie bowiem wyznaję, że ja nie cierpię jezuitów, i gdyby Najjaśniejszy mój poprzednik Aleksander nie był ich wydalił z kraju, ja byłbym ich wypędził. Żałuję mocno, żeście tu przybyli w nader bolesnej chwili zgonu metropolity Pawłowskiego; zgon jego jest nienagrodzoną stratą dla Kościoła i państwa, a ja straciłem w nim prawdziwego przyjaciela. Wiadomo //5 wam zapewnie, że przeniesienie Akademii Duchownej z Wilna do Peterzburga miało jedynie na celu umieszczenie jej pod bezpośrednim dozorem i opieką zmarłego metropolity – tam bowiem pozostać nie mogła. Mam słuszne powody do nieukontentowania z jej dotychczasowego kierunku. Dążność jej była szkodliwą. Śmierć metropolity zepsuła moje zamiary i jestem w największym kłopocie i prawie w rozpaczy, bo nie widzę osoby w Cesarstwie i o ile mam biskupów w Królestwie – nie mam i w Królestwie nikogo, kto by godnie zająć [mógł] jego miejsce."

3. Wiadomość o biskupach podolsko-kamienieckiej diecezji, wypisana z aktów powszechnej wizyty.

1.	Wilhelm I zakonu św. Dominika od roku	1375
2.	Rakowski herbu Ostoja od roku	1398
3.	Aleksander I od roku	1411
4.	Andrzej I od roku	1413
5.	Zbigniew I od roku	1413
6.	Maciej I od roku	1424
7.	Paweł I od roku	1453
8.	Mikołaj I Łabunski herbu Zagłoba	1467
9.	Rozrażewski herbu Doliwa	1467
10.	Mikołaj II Gołąbek, czyli Leśniowski herbu Gryff od roku	1469
11.	Mikołaj III Prochnicki herbu Korczak od roku	1471
12.	Maciej II ze starej Łomży od roku	1484
13.	Maciej III od roku	1489
14.	Piotr I herbu Powała	1502
15.	Jan I Prochnicki herbu Korczak od roku	1511
16.	Jakub I Buczacki herbu Abdank od roku	1518
17.	Wawrzyniec I Miedzylewski herbu Jastrzębiec	1526
18.	Gurnat herbu Salima od roku	1536

griežtai bausiu blogus ir nusižengiančius, nes už jų elgesį esu atsakingas. Gerai žinau, ko iš jūsų reikalauja kanonų teisė, todėl reikalauju, kad kuo skrupulingiausiai būtų vykdoma. Žinau, dvasininkai ugdomi tinkamai, sėkmingai rengiami geri kunigai. Noriu, kad tas ugdymas pirmiausia būtų katalikiškas, bet ne mažiau noriu, jog būtų monarchinis. Noriu, kad būtų rengiami geri kunigai, bet tuo pačiu noriu, idant būtų ugdomi ištikimi ir paklusnūs valdiniai, turintys krikščioniškus paklusnumo ir pagarbos jausmus. Taigi tegu dvasininkų ugdymas būna katalikiškas, tačiau tenebūna jėzuitiškas kaip Galicijoje, nes atvirai prisipažįstu: nepakenčiu jėzuitų, ir jeigu šviesiausiasis mano pirmtakas Aleksandras nebūtų jų pašalinęs iš krašto, aš juos būčiau išvaręs. Labai apgailestauju, kad čia atvykote ypač skausmingą metropolito Pavlovskio mirties akimirką. Jo mirtis yra su niekuo nesulyginamas praradimas Bažnyčiai ir valstybei, o aš jo asmenyje netekau tikro bičiulio. Jums tikriausiai žinoma, //5 kad Dvasinės akademijos perkėlimas iš Vilniaus į Peterburgą turėjo vienintelį tikslą – pavesti ją tiesioginei mirusio metropolito priežiūrai ir globai. Tad ten [Vilniuje] likti negalėjo. Turiu pagrįstų priežasčių nepasitenkinimui dėl ligšiolinio jos valdymo. Jos siekiai buvo kenksmingi. Metropolito mirtis suardė mano planus ir dabar esu susirūpinęs, taip pat beveik pasimetęs, nes nematau imperijoje ir iš visų vyskupų Karalystėje neturiu nei vieno, kuris galėtų deramai užimti jo vietą."

3. Informacija apie Podolės-Kameneco vyskupijos vyskupus[3], išrašyta iš visuotinės vizitacijos aktų

1.	Vilhelmas I, šv. Dominyko vienuolyno nuo	1375 m.
2.	Rakovskis, Ostojos herbo, nuo	1398 m.
3.	Aleksandras I, nuo	1411 m.
4.	Andrius I, nuo	1413 m.
5.	Zbignevas I, nuo	1413 m.
6.	Motiejus I, nuo	1424 m.
7.	Povilas I, nuo	1453 m.
8.	Mikalojus I Labunskis, Zaglobos herbo, nuo	1467 m.
9.	Rozraževskis, Dolivos herbo, nuo	1467 m.
10.	Mikalojus II Golombekas, kitaip Lesniovskis, Grifo herbo, nuo	1469 m.
11.	Mikalojus III Prochnickis, Korčako herbo, nuo	1471 m.
12.	Motiejus II iš Senosios Lomžos, nuo	1484 m.
13.	Motiejus III, nuo	1489 m.
14.	Petras I, Povalų herbo, nuo	1502 m.
15.	Jonas I Prochnickis, Korčako herbo, nuo	1511 m.
16.	Jokūbas I Bučackis, Abdanko herbo, nuo	1518 m.
17.	Laurynas I Miedzilevskis, Vanago herbo, nuo	1526 m.
18.	Gurnatas, Sulimos herbo, nuo	1536 m.

[3]Podolės-Kameneco vyskupų sąrašas: *Podręczna encyklopedia koscielna*, t. 19–20, Warszawa, 1910, s. 214–215; *Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego SJ*, t. 1, w Lipsku, 1839–1846, s. 79–82.

19. Wawrzyniec II od roku 1536
20. Sebastian Brazicki herbu Korczak od roku 1538
21. Jan II Wilamowski herbu Orła od roku 1540
22. Mikołaj IV Dzierzgowski herbu Jastrzębiec od roku 1542
23. Jan III Dziadulski od roku 1542
24. Andrzej II Zebrzydowski herbu Radwan od roku 1544
25. Jan IV Drochojewski herbu Korczak od roku 1546
26. Benedykt I Izbieński od roku 1547
27. Leonard I Słonczewski herbu Kortusza od roku 1563
28. Dionizy I Sesygniowski od roku 1569
29. Marcin I Białobrzyski herbu Abdank 1586
30. Wawrzyniec III herbu Grzymała od roku 1587//6
31. Stanisław I Gomoliński herbu Grzymała od roku 1591
32. Paweł I Wołucki herbu Rawicz od roku 1607
33. Andrzej III Prochnicki herbu Korczak od roku 1614
34. Maciej III Łubieński herbu Pomian od roku 1620
35. Adam I Nowodworski herbu Nałęcz od roku 1627
36. Paweł II Piasecki herbu Janina od roku 1640
37. Andrzej IV Leszczyński herbu Wieniawa od roku 1646
38. Michał I Erazm Działyński herbu Ogończyk od roku 1648
39. Jan V Stempkowski od roku 1660
40. Zygmunt I Czyżewski herbu Pobor[a] od roku 1664
41. Wojciech I Koryciński herbu Topór od roku 1669
42. Wespazjan I Lanckoronski herbu Zadora od roku 1677
43. Jan VI Czarnecki herbu Łodzia od roku [.....][b]
44. Stanisław II Wojewski herbu Zadora od roku 1685
45. Jerzy I Denhoff 1687
46. Chryzostom Gninski herbu Trach od roku 1715
47. Stefan I Rupniewski herbu Strzeniawa od roku 1722
48. Stanisław III Hozyusz herbu Strzeniawa od roku 1733
49. Adam II Augustyn Wessel herbu Rogiela od roku 1735
50. Franciszek Kobielski herbu Poraj od roku 1739
51. Wacław I Sierakowski herbu Ogończyk od roku 1742
52. Mikołaj V Dembowski herbu Jelita od roku 1757

Pomienieni biskupi ledwo w trzeciej części poumierali biskupami kamienieckiemi, gdyż po większej części postępowali na katedry chełmską, przemyslską, łucką i na arcybiskupstwo lwowskie. Ostatni Dembowski był mianowany arcybis[kupem] lwowskim.

53. Adam III Krasinski herbu Korwin od roku 1796

Ten zaraz po zaborze kraju przez Rossyą ujechał za granicę. Z tego powodu rząd rossyjski skonfiskował dobra biskupie i pozabierał wszystkie dobra należące do Kościoła katedralnego. Krasinski żył jeszcze za granicą do 1799 roku, diecezją jednak nie rządził, umarł, mając lat wieku 93.

Od 27 dnia września 1795 roku diecezja tutejsza pozyskała imię letyczewskiej, zarządzali nią:

54. Michał II Roman hrabia Sierakowski od roku 1802
55. Jan VII od Krzyża Dembowski herbu Jelita. Ten od roku 1768 był koadiutorem biskupstwa kamienieckiego z prawem następstwa po Krasinskim; roku 1795 Krasinski zdał mu był rządy diecezji, ale od rządu rossyjskiego nie był przyjęty i wyprawiony za granice państwa.

[a] *Turėtų būti „Pobog".*
[b] *Metai nenurodyti.*

19. Laurynas II, nuo 1536 m.
20. Sebastijonas Brazickis, Korčako herbo, nuo 1538 m.
21. Jonas II Vilamovskis, Erelio herbo, nuo 1540 m.
22. Mikalojus IV Dziežgovskis, Vanago herbo, nuo 1542 m.
23. Jonas III Dziadulskis, nuo 1542 m.
24. Andrius II Zebžydovskis, Radvano herbo, nuo 1544 m.
25. Jonas IV Drochojevskis, Korčako herbo, nuo 1546 m.
26. Benediktas I Izbenskis, nuo 1547 m.
27. Leonardas I Slončevskis, Kortušo herbo, nuo 1563 m.
28. Dionizas I Sesigniovskis, nuo 1569 m.
29. Martynas I Bialobžiskis, Abdanko herbo, nuo 1586 m.
30. Laurynas III, Gžymalos herbo, nuo 1587 m.//6
31. Stanislovas I Gomolinskis, Gžymalos herbo, nuo 1591 m.
32. Povilas I Voluckis, Ravičiaus herbo, nuo 1607 m.
33. Andrius III Prochnickis, Korčako herbo, nuo 1614 m.
34. Motiejus III Lubenskis, Pomiano herbo, nuo 1620 m.
35. Adomas I Novodvorskis, Nalenčo herbo, nuo 1627 m.
36. Povilas II Piaseckis, Janinos herbo, nuo 1640 m.
37. Andrius IV Leščinskis, Vieniavos herbo, nuo 1646 m.
38. Mykolas I Erazmas Dzialinskis, Ogončiko herbo, nuo 1648 m.
39. Jonas V Stempkovskis, nuo 1660 m.
40. Zigmuntas I Čiževskis, Pobogo herbo, nuo 1664 m.
41. Vaitiekus I Koričinskis, Kirvio herbo, nuo 1669 m.
42. Vespasjanas I Lanckoronskis, Zadoros herbo, nuo 1677 m.
43. Jonas VI Čarneckis, Valties herbo, nuo –
44. Stanislovas II Vojevskis, Zadoros herbo, nuo 1685 m.
45. Jurgis I Denhoffas 1687 m.
46. Krizostomas Gninskis, Tracho herbo, nuo 1715 m.
47. Steponas I Rupnevskis, Šreniavos herbo, nuo 1722 m.
48. Stanislovas III Hozijus, Šreniavos herbo, nuo 1733 m.
49. Adomas II Augustinas Veselis, Ragų herbo, nuo 1735 m.
50. Pranciškus I Kobelskis, Rožės herbo, nuo 1739 m.
51. Vaclovas I Sierakovskis, Ogončiko herbo, nuo 1742 m.
52. Mikalojus V Dembovskis, Jelitos herbo, nuo 1757 m.

Tiktai trečdalis minėtųjų vyskupų mirė kaip Kameneco vyskupai, nes dauguma jų įžengdavo į Chelmo, Peremislio, Lucko ir Lvovo arkivyskupijos katedras. Paskutinis – Dembovskis – buvo paskirtas Lvovo arkivyskupu.

53. Adomas III Krasinskis, Korvino herbo, nuo 1796 m.

Pastarasis iš karto Rusijai užėmus kraštą išvažiavo į užsienį, todėl rusų valdžia konfiskavo vyskupo dvarus ir atėmė visus katedros bažnyčiai priklausiusius dvarus. Krasinskis užsienyje gyveno iki 1799 metų, tačiau vyskupijos nevaldė, mirė turėdamas 93 metus.

Nuo 1795 metų rugsėjo 27 dienos vietos vyskupija buvo pavadinta Letičevu. Ją valdė:

54. Mykolas II Romanas grafas Sierakovskis, nuo 1802 m.
55. Jonas VII nuo Kryžiaus Dembovskis, Jelitos herbo. Šis nuo 1768 metų buvo Kameneco vyskupo koadjutorius su paveldėjimo teise po Krasinskio. 1795 metais Krasinskis būtų atidavęs jam vyskupijos valdymą, tačiau rusų valdžios nebuvo priimtas ir išsiųstas už

Roku 1798, zaraz po przywróceniu imienia diecezji kamienieckiej, powrócił do kraju, nie pierwej jednak, aż po śmierci biskupa Sierakowskiego, objął rządy diecezji, którą zawiadywał do roku 1809. //7 Ten biskup miał trzech koadiutorów. Pierwszy, mianowany 1804 roku, prałat, proboszcz katedry kamienieckiej, Andrzej Myszka Chołoniewski. Bulla papieska już była wydana, pierwej jednak nim został poświęcony na biskupa, umarł 1805 roku w listopadzie.

Drugi, mianowany 1806 roku, Jan Korab Słonecki, prałat, dziekan katedry kamienieckiej, umarł 1808 roku, pierwej nim otrzymał bullą z Rzymu.

56. Trzeci, mianowany 1808, Franciszek II Borgiasz Mackiewicz herbu Machwitz. Pasterz ten urodził się 10 dnia października 1765 roku w diecezji krakowskiej w Królestwie Polskiem (w dzisiejszej guberni lubelskiej). Roku 1786 za dymisją opuścił swoją diecezją, roku 1787 przyjął niższe święcenia w Kaniowie, roku 1788 został wyświęcony na diakona w Łucku, 1789 na kapłana w Łucku, od 1792 roku był nauczycielem w seminarium łuckiem i kaznodzieją katedralnym. Od 1796 roku był przy boku biskupa letyczewskiej diecezji. Roku 1804 został kanonikiem katedry kamienieckiej, roku 1806 został posłany do R[zymsko]-K[atolickiego] Kolegium do Peterzburga, 1808 był mianowany biskupem koadiutorem kamienieckim i wyniesiony na prałata, dziekana kamienieckiego, roku 1809 Uniwersytet Wileński przyznał mu stopień doktora teologii i prawa kanonicznego, tegoż roku z powodu wakującej katedry biskupa kamienieckiego, Mackiewicz wybrany na rządcę diecezji, mianowany został biskupem kamienieckim; roku 1812 z Rzymu otrzymał utwierdzającą bullę, roku 1817, 8 dnia kwietnia w Łucku był poświęcony na biskupa kamienieckiego, roku 1819 przez Najjaśniejszego Aleksandra I ozdobiony orderem św. Anny I stopnia, roku 1839 otrzymał order św. Włodzimierza II stopnia, umarł 15 dnia stycznia 1842 roku w Kamieńcu.

Diecezja kamieniecka założona została 1375 roku przez Ludwika, króla polskiego i węgierskiego. Pierwej nim ta stanęła, już w Kamieńcu znajdował się Kościół katolicki parafialny, podległy duchownemu rządowi biskupa krakowskiego. Liczba osób kapitułę kamieniecką składających była rozmaita; od 1450 roku składało ją osób ośm, od 1694 zaczęła się składać z siedmiu prałatów jako to: dziekana, proboszcza, archidiakona, kustosza, scholastyka, kantora i kanclerza oraz czternastu kanoników i piętnastego bez pensji, który z tego powodu zwał się caecus.

4. Biskup diecezji podlaskiej ks. Gutkowski, po otrzymaniu ukazu zakazującego katolickiemu duchowieństwu chrzcić dzieci urodzone z unitów lub i[n]nowierców, wydał odezwę do porządnego kleru, w której zalecił stosownie do rozkazu Chrystusa Pana nauczać wszystkich i chrzcić w imie Ojca i Syna i Ducha Świętego. //8 Za takowy postępek, niezgodny z wolą rządu, został wywieziony do Rossyi i osadzony w Ozieranach w klasztorze Kanoników Regularnych, w guberni mohilewskiej. W ciągu pobytu swojego w tej niewoli pobierał od skarbu 150 rb. sr. miesięcznej pensji. Temczasem wnieśli za nim instancją do Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I papież Grzegorz XVI i król pruski Fryderyk Wilhelm IV. Cesarz rossyjski domagał się po biskupie Gutkowskim, aby raz na zawsze zrzekł się rządów diecezji i o tem drogą gabinetową zawiadomił Ojca Świętego. Papież przez miłość pokoju przesłał biskupowi breve Apostolskie, w której [s] następne znajdują się wyrazy: „proinde studio pacis ducti, nec non illecti spe desponsi nobis a Serenissimo Imperatore et Rege praesidii in levamen malorum, quibus catholica religio in vastissimis Rossiae

valstybės sienų. 1798 metais, iš karto grąžinus Kameneco vyskupijai pavadinimą, sugrįžo į kraštą, vis dėlto tiktai po vyskupo Sierakovskio mirties ėmė valdyti vyskupiją, kurią valdė iki 1809 m. //7

Šis vyskupas turėjo tris koadjutorius. Pirmasis, paskirtas 1804 metais, prelatas, Kameneco katedros klebonas Andrius Miška Cholonievskis. Popiežiaus bulė jau buvo išleista, tačiau dar prieš įšventinant vyskupu mirė 1805 metų lapkritį.

Antrasis, paskirtas 1806 metais, Jonas Korabas Sloneckis, prelatas, Kameneco katedros dekanas, mirė 1808 metais, anksčiau nei gavo bulę iš Romos.

56. Trečiasis – 1808-aisiais paskirtas Pranciškus Borgias Mackevičius, Machvičo herbo. Šis ganytojas gimė 1765 metų spalio 10 dieną Krokuvos vyskupijoje, Lenkijos Karalystėje (dabartinėje Liublino gubernijoje). 1786 metais išleistas iš savo vyskupijos išvyko. 1787 metais priėmė mažuosius šventinimus Kaneve; 1788 metais įšventintas diakonu Lucke; 1789-aisiais – kunigu Lucke, nuo 1792 metų – Lucko seminarijos mokytojas ir katedros pamokslininkas; buvo prie Letičevo vyskupijos vyskupo; 1804 metais tapo Kameneco katedros kanauninku; 1806 metais pasiųstas į Romos katalikų kolegiją Peterburge, 1808 metais buvo paskirtas Kameneco vyskupu koadjutoriumi ir pakeltas į Kameneco prelatus dekanus; 1809 metais Vilniaus universitetas jam pripažino teologijos ir kanonų teisės daktaro laipsnį, tais pačiais metais, esant neužimtai Kameneco vyskupo katedrai, Mackevičius išrenkamas vyskupijos valdytoju, buvo paskirtas Kameneco vyskupu; 1812 metais gavo patvirtinančią bulę; 1817 metų balandžio 8 dieną Lucke buvo įšventintas Kameneco vyskupu; 1819 metais šviesiausiojo Aleksandro I apdovanotas šv. Onos I laipsnio ordinu; 1839 metais gavo šv. Vladimiro II laipsnio ordiną; mirė 1842 metų sausio 15 dieną Kamenece.

Kameneco vyskupiją 1375 metais įsteigė Liudvikas, Lenkijos ir Vengrijos karalius. Dar iki to Kamenece jau buvo parapinė katalikų bažnyčia, pavaldi dvasinei Krokuvos vyskupo valdžiai. Kameneco kapitulos narių skaičius buvo įvairus. Nuo 1450 metų ją sudarė aštuoni asmenys, nuo 1649-ųjų į ją įėjo septyni prelatai, kaip antai: dekanas, klebonas, archidiakonas, kustosas, scholastikas, kantorius ir kancleris, taip pat keturiolika kanauninkų ir penkioliktasis be atlyginimo, kuris dėl to buvo vadinamas „nematomu".

4. Palenkės vyskupijos vyskupas kun. Gutkovskis, gavęs įsaką, draudžiantį katalikų dvasininkams krikštyti gimusius unitų ar kitatikių vaikus, išleido aplinkraštį pavaldžiai dvasininkijai, kuriame rekomendavo, remiantis Viešpaties Kristaus įsakymu, mokyti visus bei krikštyti Tėvo ir Sūnaus ir Šv. Dvasios vardu. //8 Už tokį su valdžios valia nesuderinamą poelgį buvo ištremtas į Rusiją ir apgyvendintas Jazioranuose, regulinių kanauninkų vienuolyne Mogiliavo gubernijoje. Visą savo buvimo šioje nelaisvėje laiką iš iždo gaudavo 150 sidabro rublių mėnesinio atlyginimo. Tuo tarpu dėl jo į šviesiausiąjį ciesorių Mikalojų I kreipėsi popiežius Grigalius XVI ir Prūsijos karalius Frydrichas Vilhelmas IV. Rusijos ciesorius reikalavo iš vyskupo Gutkovskio, kad kartą visiems laikams atsisakytų valdyti vyskupiją, ir apie tai oficialiai praneštų Šventajam Tėvui. Popiežius taikos vardan atsiuntė vyskupui apaštalinę brevę, kurioje yra šie žodžiai: „trokšdami taikos, taip pat skatinami vilties [sulaukti] pažadėtos šviesiausiojo Imperatoriaus ir Karaliaus pagalbos, palengvinsiančios nelaimes, kurių ligi šiol yra kamuojama katalikų religija plačiausiose

et Poloniae regionibus dudum affligitur, hortatores et suasores Tibi [a]Venerabile[a] Frater, esse debemus ad Podlachiensem ecclesiam sponte demittendam".

Ks. Gutkowski stosownie do tej rady zrzekł się aktem formalnym dalszej administracji diecezji swojej, oświadczając życzenie, iżby mu nadal wolno było przemieszkiwać w mieście Lwowie Galicyi Austryackiej. Najjaśniejszy Pan, mając sobie akt takowy przełożony, roku 1842 raczył najmiłościwej przyjąć zrzeczenie się administracji diecezji przez pomienionego biskupa oraz udzielił mu zezwolenie na udanie się do miejsca, które na mieszkanie dla siebie obrał. Nadto Najjaśniejszy Pan raczył oznaczyć biskupowi Gutkowskiemu, tytułem pensji rocznej po rubli srebrem 3000. A na koszta pierwszego urządzenia się rubli srebrnych 4500. *Gazeta Warszawska*[b].

5. Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I dostrzegłszy w protokóle posiedzenia Rady Administracyjnej, że taż dozwoliła zbierać dobrowolne ofiary w całej diecezji płockiej na zakupienie sreber i sprzętów do nabożeństwa potrzebnych, w miejsce tych, które kościołowi w mieście Płocku w roku zeszłym skradzione zostały, rozkazać raczył ministrowi sekretarzowi stanu, sprzęty dla rzeczonego kościoła potrzebne nabyć w Peterzburgu z funduszu do bezpośredniego szafunku Jego Cesarskiej Mości zachowanego i przesłać takowe do miasta Płocka. *Kuryer Wileński*. Warszawa[c], 1843 rok, 10 kwietnia.

6. Dawno opłakani przez nas bracia nasi powrócili na łono nasze. Dwie tak nazwane greko-unickie diecezje rozciągające się na dziewięć guberni, 32 klasztory bazyliańskie, 1200 parafii, 2000 z dokładem cerkwi, więcej jak 4000 osób duchownego powołania i 2 000 000 mieszkańców unickiego wyznania, przyłączyło się do Kościoła greko-rossyjskiego. Z powodu upadku unii bity medal z jednej strony nosi napis: „Такова имамы первосвященника". Niżej: „От[т]оргнуты насилием (1596), Возсоединены любовию (1836)[d]". Na drugiej stronie krzyż Zbawiciela. //9 Na dole: „25 марта 1839 г[ода]". Dzień utwierdzenia dokładu zrobionego przez byłych biskupów unickich. *Северная пчела*, 21 апреля 1843 года, nr 86.

7. Przez reskrypt cesarski z dnia 19 kwietnia 1843 roku, zostali ozdobieni orderem św. Włodzimierza drugiej klasy: biskup zarządzający diecezją telszewską JO książę Szymon Giedrojć i biskup diecezji łucko-żytomirskiej JW Michał Piwnicki.

Przez reskrypt 11 kwietnia 1843 roku mianowani zostali kawalerami orderu św. Stanisława I stopnia: członek Rzymsko-Katolickiego Duchownego Kolegium biskup Kazimierz Dmochowski i rządzący diecezją wilenską biskup Jan Cywiński.

[a-a] *Taip tekste. Turėtų būti* „Venerabilis".
[b] *Metai ir numeris nenurodyti.*
[c] *Turėtų būti* „Wilno".
[d] *Turėtų būti 1839.*

Rusijos ir Lenkijos žemėse, privalome skatinti bei raginti tave, garbusis broli, savo noru atsisakyti Paliesės bažnyčios".

Kun. Gutkovskis sulig šiuo patarimu oficialiu aktu atsisakė toliau savo vyskupiją valdyti bei pareiškė norą, kad jam ir toliau būtų leista gyventi Austrijos Galicijoje, Lvovo mieste. Šviesiausiasis valdovas, turėdamas jam pateiktą tokį aktą, 1842 metais mielaširdingai teikėsi iš minėtojo vyskupo priimti atsisakymą valdyti vyskupiją ir davė jam leidimą vykti į vietą, kurią sau gyventi išsirinko. Be to, Šviesiausiasis valdovas teikėsi paskirti vyskupui Gutkovskiui metinio atlyginimo forma 3000 sidabro rublių. O įsikūrimo išlaidoms – 4500 sidabro rublių. *Gazeta Warszawska.*

5. Šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I Administracinės tarybos protokole pastebėjęs, kad ši leido rinkti geranoriškas aukas visoje Plocko vyskupijoje pirkti pamaldoms reikalingą sidabrą ir indus vietoj tų, kurie iš bažnyčios Plocko mieste praėjusiais metais buvo pavogti, teikėsi ministrui valstybės sekretoriui įsakyti minėtajai bažnyčiai reikalingus indus nupirkti Peterburge, iš tiesiogiai jo ciesoriškai didenybei priklausančio fondo lėšų, ir juos nusiųsti į Plocko miestą. *Kurjer Wileński*, Vilnius, 1843 m. balandžio 10-oji.

6. Seniai mūsų apverkti mūsų broliai grįžo į mūsų prieglobstį. Dvi taip pavadintos graikų-unitų vyskupijos, išsidriekusios per devynias gubernijas, 32 bazilijonų vienuolynai, 1200 parapijų, per 2000 cerkvių, daugiau nei 4000 dvasinio pašaukimo asmenų ir 2 000 000 unitų tikėjimo gyventojų prisijungė prie graikų-rusų Bažnyčios. Vienoje unijos žlugimui pažymėti nukalto medalio pusėje įrašas: „Tokį turime vyriausiąjį kunigą." [Žyd 8, 1], žemiau: „Prievarta atplėšti (1596), meile sujungti (1839)". Kitoje pusėje Išganytojo kryžius, //9 apačioje [data] – 1839 m. kovo 25-oji, buvusių unitų vyskupų padaryto pareiškimo patvirtinimo diena. *Северная пчела*, 1843 metų balandžio 21 diena, Nr. 86.

7. 1843 metų balandžio 19 dienos ciesoriaus reskriptu šv. Vladimiro II klasės ordinu buvo apdovanoti Telšių vyskupiją valdantis šviesiausiasis kunigaikštis Simonas Giedraitis ir Lucko-Žitomiro vyskupijos vyskupas šviesusis dauggalis Mykolas Pivnickis.

1843 metų balandžio 11 dienos reskriptu Šv. Stanislovo I laipsnio ordino kavalieriais tapo Romos katalikų dvasinės kolegijos narys vyskupas Kazimieras Dmochovskis ir Vilniaus vyskupiją valdantis vyskupas Jonas Civinskis.

W tymże czasie członek R[zymsko]-K[atolickiego] Kolegium, nominat biskup Jan Chryzostom Gintyłło otrzymał od rządu w darze krzyż sadzony brylantami, kosztujący do 1000 rubli srebrem, przeznaczony do noszenia na piersiach.

Rządzący (in spiritualibus) diecezją mohilewską prałat Marcin Łaski, przyozdobiony został orderem św. Stanisława II stopnia.

Rządzący diecezją minską nominat biskup Rawa, przyozdobiony został orderem św. Włodzimierza III stopnia.

Pierwszy prałat diecezji kamienieckiej Ostapowicz wziął order św. Anny II stopnia.

8. Kapłani greko-rossyjskiego wyznania w Rossyi wyjęci są w pewnym względzie spod opieki prawa. Każdy biskup tegoż wyznania może ich z lada przyczyny pozbawić stanu duchownego, przeznaczyć do poniżających rolniczych robót i dopóty w tem położeniu utrzymywać, dopóki będzie mu się podobało. Co większa, roku 1832, kiedy z powodu wojny z Polską potrzebne było wojsko, Rządzący Synod darował Najjaśniejszemu Cesarzowi Mikołajowi I 30 000 seminarzystów, czyli synów greko-rossyjskiego duchowieństwa. Ojciec miał prawo ze wszystkich swych męskiej płci dzieci wybrać jedno, które byłoby podporą jego starości, resztę zaś synów musiał oddać w sołdaty. Wyjęci zostali spod tego prawa synowie duchowieństwa guberni zachodnich.

9. Kiedy poddani rozmaitych wyznań austryaccy dowiedzieli się o zniesieniu w Rossyi unii, poczuli w sobie chęć połączenia się z Kościołem katolickim. Jakoż roku 1842, 31 dnia lipca w mieście Czernowiczach 72 familie z 349 dusz złożone greko-unickiego wyznania, przeszły na wyznanie katolickie. Mieszkańce wsi Rosz w Bukowinie, greckiego nieunickiego wyznania, przeszli na wyznanie unickie. Przyjął ich unicki biskup Maksimowicz. Pitci [?], nieunicki pleban wsi pomienionej, widząc stratę swych parafian, zachorował ze zgryzoty. *Katolische Stimmen*. 1842. Novemb[er].

10. Roku 1842 papież Grzegorz XVI w tajnym konsystorzu powiedział alokucją do kardynałów, w której żalił się na ucisk //10 katolików mieszkających w Rossyi. Alokucja ta czyniła silne wrażenie w Austryi. Od tego czasu rząd austryacki bystrem spogląda okiem na sprawy religijne w Rossyi i ma w tem wielki interes, bo między poddanemi austryackiemi słowiańskiego plemienia, znajduje się 3 628 158 dusz unickiego i 2 901 142 greckiego nieunickiego wyznania. Już razy kilka postrzegał rząd emisariuszów rossyjskich w Galicyi i w prowincjach naddunajskich rozpostrzeniających książki głoszące jedność greckiego Kościoła pod najwyższą władzą rossyjskiego cesarza. Wielka część szlachty i duchowieństwa szczerze sprzyja rządowi rossyjskiemu. Rząd austryacki podał już kilka silnych not rządowi rossyjskiemu, na które jednak dotąd nic stanowczego nie odpowiedziano. Wskutek czego

Tuo pačiu laiku Romos katalikų dvasinės kolegijos narys, vyskupas nominatas Jonas Krizostomas Gintila iš valdžios dovanų gavo briliantais inkrustuotą kryžių, kainuojantį apie 1000 sidabro rublių, skirtą nešioti ant krūtinės.

Valdantis (*in spiritualibus*) Mogiliavo vyskupiją prelatas Martynas Laskis buvo apdovanotas šv. Stanislovo II laipsnio ordinu.

Valdantis Minsko vyskupiją vyskupas nominatas Rava buvo apdovanotas šv. Vladimiro III laipsnio ordinu.

Pirmasis Kameneco vyskupijos prelatas Ostapovičius paėmė šv. Onos II laipsnio ordiną.

8. Graikų-rusų tikėjimo kunigai Rusijoje tam tikru aspektu yra netekę teisinės globos. Kiekvienas to tikėjimo vyskupas gali juos bet kokiu pretekstu pašalinti iš dvasininkų luomo, paskirti prie žeminančių žemės ūkio darbų ir tiek tokioje padėtyje laikyti, kiek jam patiks. Dar daugiau, 1832 metais, kai karui su Lenkija reikėjo kariuomenės, Valdantysis Sinodas šviesiausiajam ciesoriui Mikalojui I dovanojo 30 000 seminaristų, tai yra graikų-rusų dvasininkų sūnų. Tėvas turėjo teisę iš visų savo vyriškosios lyties vaikų išrinkti vieną, kuris būtų jam parama senatvėje, o kitus sūnus privalėjo atiduoti kareiviais. Išimtis buvo padaryta vakarinių gubernijų dvasininkų sūnums.

9. Kai įvairių tikėjimų Austrijos pavaldiniai sužinojo apie unijos panaikinimą Rusijoje, pajuto norą susijungti su katalikų Bažnyčia. Iš tikro 1842 metų liepos 31 dieną Černovicų mieste 72 graikų unitų tikėjimo šeimos (349 sielos), perėjo į katalikų tikėjimą. Rošo kaimo gyventojai Bukovinoje graikų ne unitų tikėjimo, perėjo į unitų tikėjimą. Juos priėmė unitų vyskupas Maksimovičius. Pitci, minėtojo kaimo ne unitų klebonas, matydamas netenkąs savo parapijiečių, iš rūpesčio susirgo. *Katolische Stimmen*, 1842 lapkritis.

10. 1842 metais popiežius Grigalius XVI slaptoje konsistorijoje paskelbė iškilmingą kreipimąsi į kardinolus, kuriame skundėsi katalikų, gyvenančių Rusijoje, priespauda. //10 Šis kreipimasis padarė stiprų įspūdį Austrijoje. Nuo to laiko austrų vyriausybė skvarbia akimi stebi religinius reikalus Rusijoje ir yra labai susidomėjusi, nes tarp slaviškos giminės austrų pavaldinių yra 3 628 158 unitų ir 2 901 142 ne unitų tikėjimo sielos. Jau keletą kartų Galicijoje ir provincijose palei Dunojų vyriausybė pastebėjo rusų emisarus, platinančius knygas, kuriose skatinama graikų Bažnyčios vienybė rusų ciesoriaus valdžioje. Nemažai bajorijos ir dvasininkų nuoširdžiai yra palankūs rusų valdžiai. Austrų vyriausybė įteikė keletą aršių notų rusų vyriausybei, į kurias, beje, griežtai neatsakyta. Dėl to policija padvigubino savo budrumą; tačiau

policja podwoiła baczność swoję. Z trudnością jednak złemu zapobiec potrafi, bo duchowieństwo samo rozpostrzenia pomienione zasady. Z gazety przywiedzionej.

11. Pod koniec 1842 roku greko-rossyjscy metropolici, Filaret moskiewski i Filaret kijowski, nie mogąc znieść samowładztwa prokurora Rządzącego Synodu, grafa Protassowa, wyrzekli się obowiązku zasiadania w Synodzie i udali się na życie prywatne, pierwszy do Moskwy, drugi do Kijowa.

12. Mieszkający w Paryżu emigranci polscy od dawnego czasu zwykle zbierali się na nabożeństwo do kościoła św. Rocha, gdzie kapłan Polak sprawował dla nich w każde święto obrzędy kościelne i mawiał kazania w języku polskim. Roku 1842, 29 listopada poseł rossyjski graf Kisseliew podał panu Guizot notę, w której protestował się przeciwko narodowości polskiej podtrzymywanej w rzeczonym kościele. Pan Guizot zaraz wezwał do siebie ks. Hayet, plebana pomienionego kościoła, i mówił o podanej sobie nocie. Ksiądz się tłumaczył, że będąc kapłanem katolickim, musi sprawować Najświętszą Ofiarę bez względu na to, z jakiego narodu pochodzą ci, co się zbierają na nabożeństwo. Wreszcie dodał, że się zastosuje do woli ministra wyznań religijnych i arcybiskupa Paryża. Formalny zakaz tego narodowego nabożeństwa dotąd nie zakroczył, nie wątpią jednak, że rząd francuzki zastosuje się do życzenia rządu rossyjskiego. *Katolische Stimmen*. 1843. J[ahr]. Januarius.

13. Roku 1842 grudnia 26 dnia w Poznaniu, po długiej chorobie umarł sławny gnieźnieński i poznański arcybiskup Marcin Dunin w 69 roku życia swego. Uroczysty pogrzeb odbył się w kościele poznańskim 1 dnia stycznia 1843 roku; ciało jego nieśli: dwaj chłopi, dwaj mieszczanie, dwaj oficerowie, hrabia Mycielski i książę Sułkowski, na znak, że zmarły arcybiskup był ojcem i pasterzem wszystkich bez wyjątków stanów. Z funduszu tego arcypasterza nic nie pozostało, dochodami //11 bowiem swoimi dzielił się z biednemi.

14. List Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I przesłany papieżowi Grzegorzowi XVI 1839 roku lutego 25 dnia, po zniesieniu przemocą unii.

„Najświętszy Ojcze! Za nader przyjemny poczytuję sobie obowiązek wynurzyć Waszej Świątobliwości wyraz najszczerszego dziękczynienia za czułą życzliwość synowi mojemu podczas zwiedzania Rzymu jawnie okazaną. Miłe, uprzejme i prawdziwie ojcowskie przyjęcie, które u Waszej Świątobliwości syn mój znalazł, wkłada na niego obowiązek wdzięczności, którą ja w całej zupełności podzielam. Interesa Kościoła łacińskiego, które Wasza Świątobliwość przed synem moim wyraziła i mojemu staraniu poruczyła, chętnie przyjmuję. Nadto syn mój w pochlebnych wyrazach to wszystko opowiedział, co Wasza Świątobliwość we względzie mej osoby wyraziła. Z ukontentowaniem ponawiam upewnienie, że za świętą moję powinność

blogiui už akių užbėgti vargiai sugeba, nes dvasininkai patys skleidžia minėtas nuostatas. Iš minėtojo laikraščio.

11. 1842 metų pabaigoje graikų-rusų metropolitai, Maskvos Filaretas ir Kijevo Filaretas, negalėdami pakęsti Valdančiojo Sinodo prokuroro grafo Protasovo savivalės, atsisakė posėdžiavimo Sinode pareigos ir pasitraukė į asmeninį gyvenimą, pirmasis į Maskvą, antrasis į Kijevą.

12. Paryžiuje gyvenantys lenkų emigrantai nuo senų laikų pamaldoms paprastai susirinkdavo į Šv. Roko bažnyčią, kur kunigas lenkas kiekvieną šventadienį atlikdavo jiems bažnytines apeigas ir sakydavo pamokslus lenkų kalba. 1842 metų lapkričio 29-ąją Rusijos pasiuntinys grafas Kiseliovas įteikė ponui Guizot notą, kurioje protestavo prieš lenkų tautiškumą, palaikomą minėtoje bažnyčioje. Ponas Guizot nedelsdamas išsikvietė kun. Hayet, minėtos bažnyčios kleboną, ir kalbėjo apie įteiktąją notą. Kunigas aiškinosi, kad, būdamas katalikų kunigas, privalo aukoti Švenčiausiąją Auką neatsižvelgdamas, kokios tautybės yra tie, kurie susirenka į pamaldas. Galiausiai pridūrė, kad paklus religinių tikėjimų ministro ir Paryžiaus arkivyskupo valiai. Oficialaus įsako, draudžiančio šias tautines pamaldas, iki šiol nėra, vis dėlto neabejotina, kad prie rusų vyriausybės pageidavimų prancūzų vyriausybė prisitaikys. *Katolische Stimmen*, 1843 metų sausis.

13. 1842 metų gruodžio 26 dieną Poznanėje po ilgos ligos 69-aisiais savo gyvenimo metais mirė garsus Gniezno ir Poznanės arkivyskupas Martynas Duninas. Iškilmingos laidotuvės įvyko Poznanės bažnyčioje 1843 metų sausio 1 dieną. Parodant, kad miręs arkivyskupas buvo tėvas ir ganytojas absoliučiai visų luomų, jo kūną nešė: du valstiečiai, du miestiečiai, du karininkai, grafas Micelskis ir kunigaikštis Sulkovskis. Iš šio arkivyskupo turtų nieko neliko, nes pajamomis //11 dalijosi su vargšais.

14. Šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I laiškas nusiųstas popiežiui Grigaliui XVI 1839 metų vasario 25 dieną uniją panaikinus prievarta.

„Švenčiausiasis Tėve! Laikau savo ypatinga pareiga Jūsų Šventenybei pareikšti nuoširdžiausią dėkingumą už švelnų palankumą, aiškiai parodytą mano sūnui viešnagės Romoje metu. Malonus, mielas ir iš tikro tėviškas priėmimas, kurį mano sūnus Jūsų Šventenybės dėka patyrė, įpareigoja būti dėkingam, ir aš visiškai pritariu. Lotynų bažnyčios reikalų, kuriuos Jūsų Šventenybė mano sūnui išdėstė ir mano globai pavedė, mielai imuosi. Be to, mano sūnus liaupsinančiais žodžiais visa tai, ką Jūsų Šventenybė apie mano asmenį kalbėjo, papasakojo. Su malonumu dar kartą

poczytam dobro mych poddanych katolików pomnażać, ażebym przez to i moje okazał poważenie i zapewnił spokojność Świątobliwości Waszej. Gdybym jednak tego celu, którego i sam interes Kościoła łacińskiego wymaga, mógł dopiąć, potrzeba, aby Wasza Świątobliwość ze swojej strony skutecznie wpłynęła na to, iżby kler w Rossyi i Polszcze będący, nigdy nie spuszczał z oka wiernego posłuszeństwa prawom krajowym. Bez czego ani pokoju, ani trwałego szczęścia mieć nie można. W przyjętym porządku rzeczy najwięcej od tego zależy, aby Kościół swym wpływem moralnym wspierał władzę krajową, gdyby ta ze wszelkiem bezpieczeństwem mogła czuwać nad pokojem sumienia. Tej jednomyślności, tej wzajemnej podpory najwięcej pragnę i jestem gotów całemi o nią się starać siłami. To moje upewnienie, połączone z najwyższym szacunkiem, proszę Waszej Świątobliwości przyjąć itd." *Katol[ische] Stimmen*. 1842. December.

15. Wiadomo, że rząd rossyjski od 1832 do 1837 roku szczególną obrócił uwagę na zniszczenie w krajach niegdyś litewskich unii, co gdy nie żałując żadnych gwałtownych środków dokazał, od 1838 roku podobnym sposobem zaczął przewracać na wiarę ruską katolików, pod pozorem, że ich przodkowie niegdyś wyznawali wiarę grecką. Prawdę tę potwierdzają następne nieszczęśliwego ludu prośby.

Prośba pewnego kapłana katolickiego (nazwisko dla uniknienia prześladowania utajone), podana konsystorzowi katolickiemu minskiemu 15 dnia lipca 1842 roku.

„Pan Mielnikow w towarzystwie dwóch asesorów, //12 greko-rossyjskiego благочиннаго Stukalicza i innych dwóch tegoż wyznania duchownych dziśnieńskiego powiatu, przybył do wsi zwanej Przebrad. Stąd wysłał srogie rozkazy do okolicznych obywateli, aby familie chłopów, których przodkowie byli unitami, natychmiast spędzili do wsi pomienionej. Spędzono. Rzeczeni urzędnicy pozamykali biedny lud po domach i postawili straż zbrojną w kije. Rossyjscy duchowni zaraz sporządzili regestr pozamykanego ludu, bez wszelkiego badania, kto jaką od przodków wyznawał wiarę, i kazali każdemu podpisać się lub krzyżyk przy nazwisku postawić. Niechącym tego czynić grozili kajdanami i biciem, wreszcie wtrącili do więzienia, gdzie przez trzy dni bez wszelkiego trzymali pokarmu. Którzy mogli z ludu pouciekali i kryli się po lasach. Po takowych wypadkach my, duchowni katoliccy, nie wiemy, czy i komu mamy sprawować święte sakramenta? Codziennie ciśnie się do nas naród, błagając ze łzami ratunku. Ja zaś, nie mogąc temu zaradzić, donoszę o tem wszystkiem konsystorzowi i czekać będę zaspoka[ja]jącej odpowiedzi."

Prośba parafian Kościoła białynickiego guberni mohilewskiej, podana 1841 roku konsystorzowi mohilewskiemu katolickiemu.

patvirtinu, jog savo šventa pareiga laikau savo pavaldinių katalikų gerovę didinti, kad taip ir savo pagarbą parodyčiau, ir užtikrinčiau Jūsų Šventenybės ramybę. Tačiau idant šį tikslą, kurio ir pati lotynų Bažnyčios nauda reikalauja, galėčiau pasiekti, reikia, jog Jūsų Šventenybė savo ruožtu veiksmingai paveiktų, kad Rusijos ir Lenkijos dvasininkija niekada neišleistų iš akių ištikimo paklusnumo krašto teisei. Be šito nei taikos, nei nuolatinės laimės negalima turėti. Pagal nusistovėjusią tvarką daugiausia nuo Bažnyčios paramos savo moraline įtaka krašto valdžiai priklauso, kad ši užtikrintai galėtų saugoti sielos ramybę. Šios vienybės, šios tarpusavio pagalbos daugiausia trokštu ir esu pasirengęs visomis jėgomis to siekti. Šį aukščiausia pagarba paremtą mano nusistatymą prašau Jūsų Šventenybę priimti ir t.t." *Katolische Stimmen*, 1842 gruodis.

15. Žinoma, kad rusų valdžia nuo 1832 iki 1837 metų itin stengėsi uniją sunaikinti kadaise lietuviškuose kraštuose, o kai, negailėdama jokių priemonių, tai pasiekė, nuo 1838 metų panašiai pradėjo versti į rusų tikėjimą katalikus, teigdami, kad jų protėviai kažkada išpažino graikų tikėjimą. Tai patvirtina šie nelaimingų žmonių prašymai.

Vieno katalikų kunigo prašymas (pavardė saugantis persekiojimų nuslėpta), įteiktas Minsko katalikų konsistorijai 1842 metų liepos 15 dieną.

„Ponas Melnikovas, lydimas dviejų asesorių, //12 graikų-rusų dekano Stukaličiaus ir kitų dviejų to paties tikėjimo Dysnos apskrities dvasininkų, atvyko į kaimą, pavadinimu Pabradė. Iš čia išsiuntė griežtus įsakymus aplinkiniams dvarponiams valstiečių šeimynas, kurių protėviai buvo unitai, nedelsiant suvaryti į minėtą kaimą. Suvarė. Minėtieji pareigūnai uždarė vargšus žmones trobose ir pastatė kuokomis ginkluotą sargybą. Rusų dvasininkai nedelsdami sudarė uždarytųjų žmonių sąrašą be jokio patikrinimo, kas kokį protėvių tikėjimą išpažino, ir liepė kiekvienam pasirašyti arba kryželį prie pavardės padėti. Nenorintiems paklusti grasino sukaustyti grandinėmis ir išplakti, galiausiai įmetė į kalėjimą, kur laikė tris dienas be jokio maisto. Kurie tik galėjo, paspruko ir slapstėsi miškuose. Po tokių įvykių mes, katalikų dvasininkai, nežinome, ar turėtume teikti šventus sakramentus ir kam? Kasdien pas mus plūsta žmonės, su ašaromis prašo pagalbos. O aš, negalėdamas nieko padaryti, pranešu apie visa tai konsistorijai ir lauksiu ramybę grąžinančio atsakymo."

Mogiliavo gubernijos Bialyničių bažnyčios parapijiečių prašymas, įteiktas 1841 metais Mogiliavo katalikų konsistorijai.

„Pod koniec 1840 roku przysłany został na prezydenta komisji dla wyszukiwania tych, co z obrzędu unickiego przeszli na katolicki ustanowionej, pan Truszczanów, który wspólnie z komisją zakazał kapłanom katolickim słuchać nas spowiedzi i inne dla nas sprawować posługi kościelne, twierdząc, że obowiązani jesteśmy odbywać ćwiczenia religijne nie w kościołach katolickich, ale w cerkwiach ruskich. Co jest rzeczą najniesłuszniejszą, bośmy nigdy nie przechodzili na katolickie wyznanie; ale urodziliśmy się katolikami. Unitami zaś ani my, ani przodkowie nasi nigdy nie byli. Duchowieństwo zaś ruskie białynickie podało nas na liście tych, co przeszli na wyzwanie katolickie. Stąd pochodzi, że teraz do żadnej nie należymy wiary i doświadczamy najniewinniej ucisku. Urodzeni w wierze katolickiej, mieliśmy nadzieję, że na łonie tegoż Kościoła pomrzemy, zwłaszcza że prawa (*Свод зак[онов]*, T[om] I, a[rtykuł] 44) wszystkim poddanym rossyjskim dozwalają swobody sumienia, lecz teraz przeciwnie z nami się stało. Błagamy przeto pomocy konsystorza mohilewskiego, aby zasłonił nas od przemocy cywilnej i postarał się o śledztwo z osób bezinteresownych złożone, które by wejrzało w sprawiedliwość i dozwoliło nam wyznawać tę wiarę, którą od przodków wyznajemy."

Prośba parafian Kościoła worodzkowskiego, iszerinskiego powiatu, podana dziekanowi 1841 roku. //13

„Z woli mohilewskiego gubernatora oficer Kunarokow, sprawnik powiatowy Tszerikow, asesor Kolada, eksunicki священ[н]ик Borejko, dobrosielskiej cerkwi настоятель Bohdanowski i настоятель cerkwi pudołtowskiej Strutanowicz, złożyli komisją we wsi zwanej Głupie. Z tej rozkazu kluczwojci nas o 15 i 24 wiorst odlegle mieszkających spędzili jako niewolników i przestępców do wsi pomienionej. Komisja kazała nam podpisywać się, że przyjmujem wyznanie rossyjskie, gdy zaś od przodków będąc katolikami, tego uczynić nie chcieliśmy, okuli nas w kajdany, wsród silnego mrozu pozamykali w nieopalanych i śmierdzącym napełnionych dymem chatach. Nie dawali żadnego pokarmu, wreszcie zaczęli bić straszliwie. Wielu z nas z przestrachu, głodu i bicia wpadło w choroby. W końcu zmuszeni byliśmy rozpisać się za siebie, swe żony i dzieci. Wielu священ[н]ик Strutowicz popodpisywał. W takiem położeniu błagamy o sprawiedliwą komisją, która by zapewniła nam swobodę sumienia etc." Prośbę tę podpisało 64 szlachty i chłopów.

16. Roku 1840 września 8 dnia odbyła się w Wilnie uroczystość poświęcenia prawosławnego soboru św. Mikołaja, przerobionego za cesarskim rozkazem z rzymsko-katolickiego kościoła św. Kazimierza, wzniesionego kiedyś przez księży jezuitów.

Poświęcał ją Józef Siemaszko, archiepiskop wilenski i litewski, znajdowało się przy nim 2 archimandrytów, 2 igumenów, 2 protojerejów, 10 jeromachów, 7 священ[н]иков,

„1840 metų pabaigoje prezidentu komisijos, įsteigtos išsiaiškinti, kas iš unitų tikėjimo perėjo į katalikų, buvo atsiųstas ponas Truščanovas, kuris kartu su komisija uždraudė katalikų kunigams klausyti mūsų išpažinčių ir teikti mums kitus bažnytinius patarnavimus, tvirtindamas, kad religines praktikas privalome atlikti ne katalikų bažnyčiose, bet rusų cerkvėse. Tai yra pats neteisingiausias dalykas, nes niekada į katalikų tikėjimą neperėjome, bet katalikais gimėme. Unitais nei mes, nei mūsų protėviai niekada nebuvome. Bialyničių rusų dvasininkai įrašė mus į sąrašus tų, kurie į katalikų tikėjimą perėjo. Taigi išeina, kad dabar jokiam tikėjimui nepriklausome ir patiriame nepelnytą spaudimą. Gimę katalikais, turėjome vilties šios Bažnyčios prieglobstyje numirti, juolab kad teisė (*Свод законов*, t. 1, 44 straipsnis) visiems rusų valdiniams suteikia sąžinės laisvę, bet dabar mums atsitiko priešingai. Tad maldaujame Mogiliavo konsistorijos pagalbos apginti mus nuo pasauliečių prievartos ir pasirūpinti, kad nesuinteresuoti asmenys atliktų tyrimą, kuris atsižvelgtų į teisingumą ir leistų mums išpažinti tą tikėjimą, kurį iš protėvių gavome."

Ižaro apskrities Varodzkavo bažnyčios parapijiečių prašymas, įteiktas dekanui 1841 metais.//13

„Mogiliavo gubernatoriaus valia karininkas Kunarokovas, apskrities ispravnikas Tšerikovas, asesorius Kolada, buvęs unitų dvasininkas Boreika, vyresnysis Dobrosielsko cerkvės šventikas Bogdanovskis ir Pudaltovo cerkvės vyresnysis šventikas Strutanovičius sudarė komisiją kaime, pavadinimu Glupiai. Jos įsakymu kliučvaičiai mus, per 15 ir 24 varstus toliau gyvenančius, suvarė kaip vergus ir nusikaltėlius į minėtąjį kaimą. Komisija liepė mums pasirašyti, kad priimame rusų tikėjimą: kai, nuo seno būdami katalikai, to daryti nenorėjome, mus sukaustė grandinėmis, esant stipriems šalčiams, uždarė nešildomose ir dvokiančių dūmų pilnose trobose, nedavė jokio maisto, galiausiai pradėjo baisiai plakti. Daugelis mūsų nuo išgąsčio, bado ir plakimo susirgo. Galiausiai buvome priversti pasirašyti už save, savo žmonas ir vaikus. Už daugelį pasirašė šventikas Strutanovičius. Esant tokiai padėčiai, maldaujame teisingos komisijos, kuri mums garantuotų sąžinės laisvę ir t.t." Šį prašymą pasirašė 64 bajorai ir valstiečiai.

16. 1840 metų rugsėjo 8 dieną Vilniuje įvyko stačiatikių Šv. Nikalajaus soboro, ciesoriaus įsakymu perdirbto iš Šv. Kazimiero Romos katalikų bažnyčios, kadais statytos kunigų jėzuitų, pašventinimo iškilmė.

Pašventino Juozapas Semaška, Vilniaus ir Lietuvos arkivyskupas. Dalyvavo: 2 archimandritai, 2 igumenai, 2 protojerėjai, 10 jerovienuolių, 7 šventikai, 10 vyriausiųjų

10 hierodiakonów z diakonami. Z cywilnych: JW wilenski jenerał gubernator T.I. Mirkowicz[a] i wielu innych. W końcu archiepiskop powiedział do obecnych pełną kłamstwa mowę, którą wkrótce wydrukowano w *Kuryerze Wilenskim* na rok 1840 nr 75.

17. Roku 1840 sierpnia 28 dnia członek Rzymsko-Katolickiego Duchownego Kolegium, infułat szydłowski, kanonik katedry żmudzkiej, Jan Chryzostom Gintyłło, został przez Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I mianowany biskupem [b-]koadiutorem[-b] sufraganem żmudzkim. Prałatowi temu papież Grzegorz XVI 1842 roku odmówił swego utwierdzenia, jako człowiekowi podejrzanych obyczajów.

18. Roku 1840 września 22 dnia rossyjski arcybiskup Józef Siemaszko poświęcił obrządkiem greckim kościół w Pożajściu, przedtem należący do księży kameldułów, po roku zaś 1831 przez rząd zabrany i rossyjskiem duchowieństwem osadzony. Przy tem poświęceniu Siemaszko także powiedział mowę, drukowaną w *Kuryerze Wil[eńskim]* na rok 1840 nr 81.

19. Roku 1840 15 dnia września Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I //14 najwyższym rozkazem zalecił żmudzką rzymsko-katolicką diecezją przezwać od imienia tego powiatu, w którym biskup ma swoję stolicę, diecezją telszewską, udzieliwszy także będącemu przy diecezji konsystorzowi nazwanie telszewskiego.

20. Pod koniec 1841 roku wyszedł z druku w Wilnie *Kalendarz Gospodarski* na rok 1842, sporządzony staraniem cywilnego gubernatora wilenskiego Semionowa. W kalendarzu tym pierwszy raz pomieszczono w pierwszej kolumnie święta rossyjskiego Kościoła, w drugiej zaś święta katolickiego. Z rzędu dni wolnych od pracy i nauk wyłączono dni święcone w kościele katolickim, jako to św. Kazimierza, Bożego Ciała, Wszystkich Świętych i Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny. Wreszcie zamiast ważnych w świecie wypadków pospolicie w kalendarzach cytowanych, pomieszczono nic nieznaczące zdarzenia odnoszące się do historii wyznania greko-rossyjskiego.

21. Roku 1841 grudnia 27 dnia w Wilnie, na trzecim piętrze domu kapitulnego, obróconego frontem na ulicę Zamkową, bokiem zaś na zaułek Bernardyński, umarł JW Jędrzej Benedykt Kłągiewicz, biskup wilenski, mąż wielkich zasług, uważany za podporę Kościoła katolickiego, rigidus servator honesti. Ciało jego trzeciego dnia po śmierci było odwiezione do księży franciszkanów, potem uroczyście odprowadzone do kościoła katedralnego i złożone w sklepie 3 dnia stycznnia 1842 roku w kaplicy obok św. Kazimierza. [c-]Tam pogrzebieni biskupi Massalski, Łopaciński[-c].

[a] *Turėtų būti „F.J. Mirkowicz" [Fiodor Jakowlewicz Mirkowicz].*
[b-b] *Užbraukyta. Virš užrašyta „sufraganem".*
[c-c] *Įrašyta tarp eilučių smulkesniu braižu.*

diakonų su diakonais. Iš pasauliečių: šviesiausiasis dauggalis generolas gubernatorius F.J. Mirkovičius ir daugelis kitų. Arkivyskupas susirinkusiems galiausiai pasakė šmeižto kupiną kalbą, kuri netrukus išspausdinta [laikraštyje] *Kurjer Wileński*, 1840, Nr. 75.

17. 1840 metų rugpjūčio 28 dieną Romos katalikų dvasinės kolegijos narys, Šiluvos infulatas, Žemaičių katedros kanauninkas Jonas Krizostomas Gintila šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I buvo paskirtas Žemaičių vyskupu sufraganu. Šį prelatą, kaip įtartinų įpročių žmogų, popiežius Grigalius XVI 1842 metais atsisakė patvirtinti.

18. 1840 metų rugsėjo 22 dieną rusų arkivyskupas Juozapas Semaška graikų apeigomis pašventino bažnyčią Pažaislyje, anksčiau priklausiusią kunigams kamalduliams, po 1831 metų atimtą ir rusų dvasininkais aprūpintą. Pašventinimo metu Semaška taip pat pasakė kalbą, išspausdintą [laikraštyje] *Kurjer Wileński*, 1840, Nr. 81.

19. 1840 metų rugsėjo 15 dieną šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I aukščiausiuoju įsakymu //14 pavedė Žemaičių Romos katalikų vyskupiją pervadinti pavadinimu tos apskrities, kurioje vyskupas turi savo sostinę, Telšių vyskupija, taip pat prie vyskupijos esančią konsistoriją – taip pat Telšių pavadinimu.

20. 1841 metų pabaigoje Vilniuje išspausdintas *Kalendarz Gospodarski* 1842 metams, sudarytas rūpinantis Vilniaus civiliniam gubernatoriui Semionovui. Šiame kalendoriuje pirmąkart pirmoje skiltyje išvardytos bažnytinės rusų šventės, o antroje – katalikų. Iš laisvų nuo darbo ir mokslo dienų sąrašo išbrauktos dienos, švenčiamos katalikų Bažnyčios, kaip antai: šv. Kazimiero, Dievo kūno, Visų šventųjų ir Švenčiausiosios Mergelės nekaltojo prasidėjimo. Galiausiai vietoj svarbių pasaulio įvykių, visuotinai kalendoriuose cituojamų, spausdinami nieko nereiškiantys įvykiai, susiję su graikų-rusų tikėjimo istorija.

21. 1841 metų gruodžio 27 dieną Vilniuje, kapitulos namo, fasadu atsukto į Pilies gatvę, o šonu – į Bernardinų skersgatvį, trečiame aukšte mirė šviesiausiasis dauggalis Andrius Benediktas Klongevičius, Vilniaus vyskupas, didelių nuopelnų vyras, laikomas katalikų Bažnyčios atrama, ištikimas dorybės palaikytojas. Jo kūnas trečią dieną po mirties nuvežtas į kunigų pranciškonų bažnyčią, paskui iškilmingai palydėtas į katedrą ir paguldytas rūsyje 1842 metų sausio 3 dieną koplyčioje šalia šv. Kazimiero. Ten palaidoti vyskupai Masalskis, Lopacinskis.

22. W Poznaniu słychać o mającej powstać Akademii Duchownej Katolickiej z wydziałami teologicznym i filozoficznym. W Lesznie nauczycielem polskiego języka został dr Szymański, w Chełmie tegoż języka pierwszym tu nauczycielem jest dr Łożynski, od nowego 1842 roku także w Goniądzu, w seminarium ewangelickiem, tym językiem zaczęto wykładać naukę religii. Pan Karol Libelt w Poznaniu otworzył publiczny kurs literatury niemieckiej w języku polskim. *Athenaeum* na rok 1841, tom 6.

23. Roku 1842, 12 dnia lutego w mieście Szawlach na Żmudzi odbyła się uroczystość poświęcenia greko-rossyjskiej cerkwi pod nazwaniem św. Piotra i Pawła; akt ten sprawował greko-rossyjski священ[н]ик szawelski Joachim Strachowicz i священ[н]ик podubiszski Piotr Albow. Ozdoby swoje ta pierwsza w Szawlach cerkiew winna jest dowodcy ołoneckiego pułku piechoty pułkownikowi Goginowowi, wojennemu naczelnikowi, tudzież pułkownikowi Niedobrowo.

24. List ojców synodu prowincjonalnego Baltymorskiego w Ameryce, przesłany niżej pojaśnionym.

„Venerabilibus in Christo Patribus, inclytisque fidei confessoribus: Clementi Augusto ex liberis Baronibus de Drosse et Vischering Coloniensi et Martino a Dunin Gnesnensi et Posnaniensi Archiepiscopis, Baltimoriensis provinciae Metropolitanus, Sufraganei etc.//15 Salutem, gratiam, laudem, honorem et gloriam!

Unius eiusdemque mystici corporis membra, uno eodemque spiritu acti, unius eiusdemque capitis vivifico influxu copulati, non potuimus quamvis longo terrae marisque spatio separati, quicunque passi estis inclyti confessores, non sentire. Charitate enim Christi nos urgente, flendum erat cum flentibus, gaudendum cum gaudentibus. Vestrorum praeclare gestorum poma ad nos usque pervenit. Audivimus potentium in vos et in ecclesiam inimica consilia, calumnias, minas, exilia, carceres. Audivimus episcopalis animi robur, invictam constantiam, fidem. Audivimus apostolorum successoribus propriam, mitissimam patientiam, prudentissimam sapientiam. Audivimus et admirati sumus! Mirum profecto nostris hisce temporibus, quae tantis laudibus extolluntur ob excultos mores, politiores artes, altiores scientias, liberioresque disciplinas, mirandum in regionibus Evangelii luce illustratis! Mirandum sub principibus religionem christianam profitentibus persecutionum secula, insidias et sevitiam revixisse. Sed Deo, qui se ecclesiae suae usque ad consumationem seculi assisttiturum promisit, benigniter sapienterque providente, Constantiis, Valentibus et Julianis nostrorum temporum, novos Athanasios et Basilios opposuit, qui pro muro essent, ecclesiae suae et avitam fidem, patriumque instituta iura et leges merentur. Flevimus quidem super afflictionem filiae populi nostri, flevimus

22. Poznanėje kalbama apie būsimą Dvasinę katalikų akademiją su teologijos ir filosofijos fakultetais. Lešne lenkų kalbos mokytojas tapo dr. Šimanskis, Chelme šios kalbos pirmasis mokytojas čia yra dr. Ložinskis, nuo naujųjų 1842 metų taip pat Goniondzo evangelikų seminarijoje šia kalba pradėta dėstyti religijos mokslą. Ponas Karolis Libeltas Poznanėje įsteigė viešuosius vokiečių literatūros kursus lenkų kalba. *Athenaeum*, 1841, t. 6.

23. 1842 metų vasario 12 dieną Šiauliuose, Žemaitijoje, įvyko Šv. Petro ir Povilo vardo graikų-rusų cerkvės pašventinimo iškilmė. Šį aktą atliko Šiaulių graikų-rusų šventikas Joachimas Strachovičius ir Padubysio šventikas Piotras Albovas. Ši pirmoji Šiauliuose cerkvė už savo grožybes yra skolinga Oloneco pėstininkų pulko vadui pulkininkui Goginovui, karo viršininkui, taip pat pulkininkui Niedobrovui.

24. Baltimorės provincijos sinodo Amerikoje laiškas, atsiųstas žemiau išvardytiems.

„Garbingiems Kristuje Tėvams, uoliems tikėjimo išpažinėjams: Klemensui Augustui, laisvajam Druso ir Višeringo baronui, Kelno arkivyskupui, ir Martynui iš Dunino, Gniezno ir Poznanės arkivyskupui, Baltimorės provincijos metropolitas, sufraganai ir kiti siunčia pasveikinimą, //15 [linki] malonės, šlovės, garbės ir pripažinimo!

Būdami to paties mistinio kūno nariai, tos pačios dvasios paveikti, vienos ir tos pačios galvos gyvybinio įkvėpimo suvienyti, negalėjome nežinoti, nors ir atskirti didelių žemės bei jūros atstumų, kaip kenčiate, būdami uolūs [Kristaus tikėjimo] išpažinėjai. Skatinami Kristaus meilės, turime verkti su verkiančiais, džiaugtis su besidžiaugiančiais. Jūsų puikiai atliktų darbų vaisiai pasiekė ir mus. Girdėjome apie galingųjų jūsų ir Bažnyčios atžvilgiu priimtus nedraugiškus nutarimus, klastas, grasinimus, tremtis, įkalinimus. Girdėjome apie vyskupo dvasios tvirtybę, nepajudinamą pastovumą ir tikėjimą. Girdėjome apie apaštalų sekėjams būdingą nuolankią kantrybę, įžvalgią išmintį. Girdėjome ir stebėjomės! Iš tiesų kelia nuostabą, kad šiais mūsų laikais, kurie šitaip aukštinami dėl išpuoselėtų papročių, dailiųjų menų, aukštųjų mokslų, laisvųjų užsiėmimų, šitu reikia stebėtis Evangelijos šviesos nušviestuose kraštuose. Kelia nuostabą, kad, valdant krikščioniškąjį tikėjimą išpažįstantiems valdovams, atgimė persekiojimų laikai, klastos ir žiaurumai. Tačiau, palankiai ir išmintingai sergėjant Dievui, kuris pažadėjo, kad iki amžių pabaigos padės savo Bažnyčiai, Konstantino, Valento, Julijaus laikų [herojams], iškėlė naujus atanazijus ir bazilijus, kurie bus tarsi siena savajai Bažnyčiai ir patarnaus senajam tikėjimui, tėvų įvestoms teisėms ir įstatymams. Kitados verkėme dėl mūsų tautos

super dispersos lapides sanctuarii, lacrymas fundimus super oves pastoribus orbatas – flevimus, sed et gaudii superabundavimus in tribulatione nostra, gavisi sumus de Christi Confessorum perseverantia, de martyrum constantia et de fidei athletorum victoria. Eia Confessores, Martyres, Athletae Christi! Eia qui pro vobis, qui vobiscum legitime certavit, ipse vos coronabit. Ne dedignemini animi admirationis et reverentiae, quod ex eo [a-]dyrromunt[-a] Vestrum amantissimi in Christo fratres, in provinciali Concilio congregati Baltimori die 20 mai 1840 anno. Samuel archiepiscopus Baltimorensis etc."

25. Roku 1841 Cesarz Jegomość po nastałem postanowieniu komitetu panów ministrów, na skutek przedstawienia pana ministra oświecenia Uwarowa o środkach ostatecznego zamknięcia Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii, dnia 30 grudnia najwyżej rozkazać raczył: 1) pomienioną Akademią, na której miejscu jest założony medyczny fakultet przy Uniwersytecie Kijowskim, zamknąć z 1 dnia sierpnia 1842 roku; 2) po jej zamknięciu złożyć z urzędników tej Akademii pod przewodnictwem kuratora Białoruskiego Naukowego Okręgu Grubera czasowy komitet do ukończenia wszystkich jej interesów.

26. Sanctissimi Domini Nostri Gregorii Divina providentia papae XVI Allocutio habita in consistorio secreto //16 postridie nonas julii MDCCCXXXIX an [no].

„Venerabiles Fratres! Officii memores tuendorum ecclesic[or]um iurium quod nobis licet immerentibus divinitus cum supremo pontificatu impositum est, reclamavimus hoc ipso in loco IV Idus decembris an[no]. 1837 contra vim illatam venerabili fratri Clementi Augusto archiepiscopo Coloniensi, qui scilicet Borussici gubernii iussu, sub custodia militis procul a dilecto grege non aliam ob causam relegatus fuit, nisi quod in mistarum nuptiarum negotio, ecclesiae catholicae regulas, quae cum ipsa eius doctrina coniunctae sunt, perfringere recusaverat. Rursus deinde idibus septembris anni proximi apostolicam vocem in consessu vestro attolere coacti fuimus, ob alia quae in eodem Borussiae regno, contra iura et libertatem ecclesiae gesta fuerant, occasione praesertim venerabilis Fratris Martini Archiepiscopi Gnesnensis et Posnaniensis, qui in ipsa illa mixtorum connubiorum causa sacerdotibus suarum dioecesium in memoriam revocaverat catholicam doctrinam et coherentis canonum disciplinae custodiam inculcaverat. Interea vero non praetermissimus agere prout antea cum regio gubernio, et missis ad illud per eius administrum seu negotiorum gestorem iteratis expostulationibus, ecclesiae causam tueri. Sperabamus equidem Serenissimum Regem, melioribus utentem consiliis, denique permissurum

[a-a] *Taip rankraštyje. Tikriausiai turėtų būti:* duraverunt.

dukters kančių, verkėme dėl sugriautos šventyklos, liejome ašaras dėl ganytojų netekusių avių – verkėme, bet ir džiūgavome tarp tokių persekiojimų, džiaugėmės Kristaus išpažinėjų ištikimybe, kankinių ištverme, tikėjimo didvyrių pergale, šlovė jums, išpažinėjai, kankiniai, Kristaus didvyriai! Šlovė tam, kuris už jus su jumis teisėtai kovojo ir pats jus apvainikavo. Nepaniekinkite žmonių nuostabos ir pagarbos, kadangi dėl jos sustiprėjo jūsų [dvasia], mylimiausieji Kristuje broliai, susivieniję Baltimorės provincijos kongregacijoje. 1840 metų gegužės 20 dieną. Samuelis, Baltimorės arkivyskupas ir t.t."

25. 1841 metais ponų ministrų komitetui priėmus nutarimą, ponui švietimo ministrui Uvarovui pasiūlius visiško Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademijos uždarymo priemones, jo malonybė ciesorius gruodžio 30 dieną aukščiausiai įsakyti teikėsi: 1) minėtąją akademiją, vietoj kurios yra įkurtas Medicinos fakultetas Kijevo universitete, uždaryti nuo 1842 metų rugpjūčio 1 dienos; 2) ją uždarius iš šios akademijos tarnautojų sudaryti laikiną komitetą, vadovaujamą Baltarusijos švietimo mokslo apygardos kuratoriaus Gruberio, visiems jos reikalams užbaigti.

26. Švenčiausiojo mūsų Pono, Dievo Apvaizdos dėka popiežiaus Grigaliaus XVI kalba, pasakyta slaptajame //16 pasitarime 1839 metų liepos 8 dieną.

„Garbingieji broliai! Atmindami savo pareigą saugoti Bažnyčios teises, [pareigą], kuri mums, nors ir nepelnytai, yra uždėta Dievo [malonės] kartu su aukščiausiąja popiežiaus valdžia, 1837 metų gruodžio 10 dieną šioje vietoje paskelbėme [sprendimą] dėl smurto prieš gerbiamą brolį Klemensą Augustą, Kelno arkivyskupą, kuris, Prūsijos valdžiai liepus, kareivio lydimas, buvo išsiųstas toli nuo savo mylimos bendruomenės ne dėl ko kita, o tik todėl, kad, spręsdamas mišrių santuokų klausimą, atsisakė pažeisti katalikų Bažnyčios taisykles, kurios yra susijusios su jos mokymu. Savo ruožtu praėjusių metų rugsėjo 13 dieną buvome priversti išsakyti savo apaštališką nuomonę jūsų susirinkime dėl kitų dalykų, kurie toje pačioje Prūsijos valstybėje buvo įvykdyti prieš Bažnyčios teises ir laisves, ypač dėl garbingojo brolio, Gniezno ir Poznanės arkivyskupo Martyno, kuris šitoje mišrių santuokų byloje savo vyskupijų kunigams priminė katalikų mokymą ir įsakmiai reikalavo laikytis vyraujančio kanonų mokslo. Be to, kaip ir anksčiau, nepaliovėme turėti reikalų su šios [Prūsijos] valstybės valdžia ir nusiuntėme jai per jos administratorių, arba reikalų tvarkytoją, pakartotinius prašymus rūpintis Bažnyčios reikalais. Tikėjomės, kad šviesiausiasis karalius, pasinaudojęs geresniais patarimais, pagaliau leis, jog minėtas

ut praedictus Coloniensis Archiepiscopus redeat ad ecclesiam suam, atque ut idem ipse, nec non memoratus archiepiscopus Gnesnensis ac Posnaniensis caeterique catholici antistites illius regni, in omnibus, quae religionis sunt, pastorali auctoritate sua, apostolicae sedis huius ductu libere fruerentur. Sed contra accidit, factum est enim ut ecclesiae libertatis oppressio, novis subinde actibus urgeretur, et in negotio illo archiepiscopi Gnesnensis res eo porro devenit, ut idem Venerabilis Frater ob suam in disciplina doctrinaque ecclesiae catholicae servandae constantiam, a laicis magistratibus, nullum in eius modi personam et causam ius habentibus, iudiciali sententia, condemnaretur. Decreverunt regii iudices, ea de re inde a postremis diebus *mensis* feberuarii huius anni, verum reclamare ante hae[c] noluimus, quia sententia eadem, nondum archiepiscopo denunciata fuerat, atque hinc tota illa causa in suspenso adhuc esse videbatur, nosque ipsi non satis noverimus quidnam a iudicibus pronuntiatum fuisset. Sed facta est tandem ea denuntiatio sub fine mensis aprilis, postquam idem archiepiscopus, regiis literis accersitus Berolinum se contulisset: ac re subinde evulgata, Nos integram quoque ipsius sententiae vim ex certissimis nuntiis huc allatis rescivimus. Intelleximus scilicet archiepiscopum, trium omnino delictorum apud memores iudices accusatum in illa ipsa sententia liberatum prorsus fuisse cum a crimine Tuae Majestatis, tum a crimine excitati ad seditionem populi, de quo quidem utroque vix credibile est, ut prudentissimus ille ac mansuetus antistes in suspicionem venire potuerit. Ita ex tribus delictis eidem imputatis non aliud superest, nisi quod in mixtorum connubiorum causa, civiles status Borussici legis (leges nimirum eclesiae contrarias) //17 violasse arguebatur. Atque huius delicti nomine, iidem iudices archiepiscopum ipsum non modo ad solvendas processus expensas, atque ut detineretur per sex menses in munito aliquo castro condemnarunt; sed etiam inhabilem declararunt ad munia et officia quaelibet in regno Borussiae obeunda. Et nefando praeterea ausu, eundem pastorali et metropolitano munere deposuerunt. Verba desunt Venerabiles Fratres quibus explicare satis valeamus moerorem acerbissimum, quem ex eius rei cognitione hausimus, sed vobis difficile non erit vim nostri doloris, ex ea quam ipsi vos experimini molestia coniicere. Enimvero non agitur tantum de sacra episcopi persona per traductionem ad laicos iudices violata, verum et causa ab quam iudicatus, et poena quae irrogata est illi, longe graviorem divini ecclesiae iuris invasionem demonstrant. Nimirum si poenam illam spectetis, Archiepiscopus non temporalibus tantum incommodis mulctatus, sed de suo etiam in utraque dioecesi et circa Culmensem suffraganeam ecclesiam officio depositus, legitur, quasi scilicet sacra potestas, quam episcopi a Spiritu S. per ministerium nostrum accipiunt, auctoritate possit secularis magistratus auferri. Si autem ad poenae

Kelno arkivyskupas grįžtų į savo bažnyčią, ir kad tiek jis pats, tiek minėti Gniezno, Poznanės arkivyskupai ir kiti šios valstybės katalikų [Bažnyčios] viršininkai galėtų laisvai naudotis visomis [teisėmis], susijusiomis su tikėjimu ir savo ganytojiška galia, [suteikta] šio Apaštalų Sosto sprendimu. Bet atsitiko priešingai; padaryta taip, kad Bažnyčios laisvės spaudimas naujais veiksmais yra didinamas, ir dėl minėto Gniezno arkivyskupo mus pasiekė byla, kurioje šis garbingasis brolis dėl savo tvirtumo siekiant išsaugoti katalikų Bažnyčios mokslą ir tvarką yra smerkiamas bei kaltinamas pasauliečių mokytojų, kurie neturi jokių teisių nei šio asmens, nei jo bylos atžvilgiu. [Taip] nusprendė karališkieji teisėjai, todėl nuo paskutinių šių metų vasario mėnesio dienų ligi šiol nenorėjome skelbti tiesos, kadangi ši nuomonė dar nebuvo pranešta arkivyskupui, ir todėl visa ši byla ligi šiol atrodė neišspręsta, o ir mes patys kaip reikiant nežinojome, kas teisėjų buvo pasakyta. Tačiau balandžio mėnesio pabaigoje [arkivyskupui] pagaliau buvo pranešta, o paskui arkivyskupas, karaliaus raštu pakviestas, išvyko į Berlyną. Šiam dalykui paaiškėjus, ir mes iš patikimų mus pasiekusių žinių susidarėme tikrą nuomonę apie šį įvykį. Sužinojome, kad arkivyskupas, priekabių teisėjų apkaltintas dėl trijų nusikaltimų, toje pačioje byloje buvo visiškai išteisintas tiek nuo kaltinimo jo didenybės įžeidimu, tiek nuo kaltinimo žmonių kurstymu maištauti; neįtikėtina, jog šis išmintingas ir romus žmogus galėjo sukelti įtarimą dėl šių abiejų kaltinimų. Taigi iš trijų jam pateiktų kaltinimų liko tik vienas: buvo įrodinėjama, kad mišrių santuokų byloje jis pažeidė civilinius Prūsijos valstybės įstatymus (įstatymus, prieštaraujančius Bažnyčiai). //17 Šio kaltinimo pagrindu minėti teisėjai šį vyskupą nubaudė ne tik apmokėti teismo proceso išlaidas ir šešis mėnesius būti įkalintam kokioje nors tvirtovėje, bet ir paskelbė, kad [šis vyskupas] negali eiti jokių pareigų ir atlikti jokių užduočių Prūsijos valstybėje. Be to, demonstruodami neapsakomą įžūlumą, šį [vyskupą] nušalino nuo ganytojiškų ir arkivyskupiškų pareigų. Trūksta žodžių, garbingieji broliai, kad galėtume išreikšti didžiulį sielvartą, kurį išgyvenome sužinoję apie šį įvykį; bet jums nebus sunku įsivaizduoti mūsų skausmą, nes ir patys patiriate [panašius] sunkumus. Juk kalbama ne tik apie šventą vyskupo asmenį, įžeistą iškviečiant jį pas pasauliečius teisėjus, bet ir apie bylą, dėl kurios apkaltintas, ir apie bausmę, kuri jam paskirta, – o visa tai rodo esant gerokai sunkesnį šventosios bažnytinės teisės pažeidimą. Nes jeigu įsigilinsite į jo bausmę, [tai pamatysite], kad arkivyskupas ne tik yra nubaustas laikinais nepatogumais, bet ir nušalintas nuo pareigų abiejose savo vyskupijose ir titulinėje Kulmo bažnyčioje, taigi atrodo, tarsi šventoji galia, kurią vyskupai mūsų tarpininkavimo dėka gauna iš šventosios Dvasios, gali būti atimta pasaulietinės valdžios sprendimu.

causam respiciatis, violatio illa civilium de mixto matrimonio legum, ob quam archiepiscopum condemnare voluerunt, non spectabat ullo modo ad civiles nuptiarum eiusmodi, quos ille minime attigerat, quin et se nihil prorsus de iiş edicere velle declaraverat; sed tantum ut gravissimis pastoralis muneris obligationibus satisfaceret, atque adeo iustis compulsus conscientiae stimulis, clerum suae utriusque dioecesis datis ad eos literis allocutus fuerat, de sanctitate matrimonii et de religionis obligationibus catholicorum coniugum. Imprimis de prole universa ex divinae legis praescripto ad veram fidem educanda, et de cautionibus ab ecclesia statutis, ut obligatione eaedem serventur, atque hinc sacerdotes indicta etiam a sacro ministerio suspensione graviter admonuerat officii sui, ut catholicis suae quisque paraeciae, eadem illa Dei et ecclesiae praecepta, oportune inculcaret, ut quoties catholicus aliquis matrimonium mixtum, absque memoratis cautionibus, in suam scilicet futuraque prolis spiritualem perniciem inire nihilominus vellit, ut caverent saltem sacerdotes ipsi, ne tales nuptias catholico ritu coniungerent, aut illis assensium suum quoquo modo praeberent. Iam vero si catholico antistiti liberum in Borussia non sit, tueri sanctitatem matrimonii, quod magnum in Christo et in ecclesia sacramentum est, ne sacerdotes directe admonere de ratione quam tenere illos oportet ut sacrilegum facinus, catholicorum illicitas coram Deo et ecclesia nuntias inire volentium, paternis instructionibus et adhortationibus impediant, aut certe ut illorum peccatum suo ipso facto non approbarent, si haec igitur (ut repetere iterum iuvat) non civiles ullos matrimonii effectus, sed tantum catholicam hoc in genere doctrinam fidei ac mor//18 um et coherentes canonum sanctiones respexerunt, libero in eo regno non sint, quae tandem erit libertas illa, quam Serenissimus rex catholicae religioni indicione sua diversis occasionibus promissit? Haec nos ut primum cognovimus, statim subiit animum cogitatio gravissimae obligationis, qua violatum adeo hac in causa catholicae religionis ecclesiaeque praeceptum sancte defendere constri[n]gimur. Quare post fusas ad Deum suplices preces et rem universam coram eo mature perpensam, nonnullis etiam ex vestro amplissimo ordine sapientibus et prudentibus viris ad deliberationem adhibitis, hodie tandem exequimur, quae a unanimi eorum consilio facienda censuimus. Et primo quidem expostulationis quas supra memoravimus, a nobis hoc ipso in loco factas, [a-]ac subinde[-a] in publicum edictas, enixius nunc in frequenti huius diei consessu iterantes, reclamamus pariter contra reliqua omnia, quae sive in causa illa archiepiscopi Gnesnensis et Posnaniensis, sive aliis quibusque occasionibus, in catholicae religionis detrimentum, et contra ecclesiae

[a-a] *Du kartus pakartota rankraštyje.*

Jeigu panagrinėsite bausmės priežastį, tai kaltinimas pažeidimu civilinių įstatymų dėl mišrių santuokų – dėl to panoro vyskupą apkaltinti – jokiu būdu nėra susijęs tik su civiliniais įstatymais, kuriuos jis mažiausiai aptarinėjo ir netgi pareiškė, kad nieko nenori dėl jų pasakyti, bet tik tiek, kad turi atlikti sunkias ganytojiškų pareigų priedermes ir todėl, paskatintas teisingų sąžinės raginimų, raštu kreipėsi į savo abiejų vyskupijų dvasininkus dėl santuokos šventumo ir dėl katalikų sutuoktinių religinių įsipareigojimų. Pirmiausia dėl vaikų, kurie pagal dieviškojo įstatymo reikalavimą turi būti rengiami tikrajam tikėjimui, ir dėl Bažnyčios pareikštų įspėjimų, kad įsipareigotų jai tarnauti; be to, griežtai priminė, jog kunigai, remdamiesi šventosios tarnystės uždėtu įpareigojimu, tinkamai atliktų savo pareigas, kiekvienas jų savo parapijos katalikams sėkmingai įdiegtų Dievo ir Bažnyčios įsakymus, ir jeigu koks nors katalikas, nepaisydamas minėtų įspėjimų, savo ir savo būsimų vaikų dvasinei pražūčiai vis dėlto panorėtų sudaryti mišrią santuoką, kad kunigai vengtų sudaryti tokias santuokas pagal katalikišką paprotį ir jokiu būdu neparodytų joms savo pritarimo. Jeigu jau katalikų vyskupui neleidžiama Prūsijoje prižiūrėti santuokos šventumo (o tai yra svarbus Kristaus ir Bažnyčios sakramentas) ir tiesiogiai įspėti kunigus dėl reikalavimo, kurio jie privalo laikytis, kad tėviškais mokymais ir raginimais sutrukdytų padaryti šventvagišką nusikaltimą tiems, kurie Dievo ir Bažnyčios akivaizdoje nori sudaryti katalikams neleistinas santuokas, arba patys nusidėdami savo veiksmais joms nepritartų. Taigi jei viso to (dar kartą noriu pakartoti), kas susiję ne su civilinėmis santuokos pasekmėmis, o tik su katalikų tikėjimo mokymu šiuo klausimu ir su //18 atitinkamomis kanonų [nustatytomis] bausmėmis, šioje valstybėje neleidžiama vykdyti, kokia yra tada ta laisvė, kurią šviesiausiasis karalius savo raštu įvairiomis progomis žadėjo? Kai tik tai sužinojome, iš karto atėjo į galvą tvirtas pažadas, kuriuo įsipareigojome šventai ginti šioje byloje pažeistą katalikų tikėjimo ir Bažnyčios mokymą. Taigi po to, kai skyrėme Dievui nuolankias maldas ir visą reikalą jo akivaizdoje paskubomis peržvelgėme, prisidėjus prie šio svarstymo kai kuriems išmintingiems ir įžvalgiems jūsų garbingo luomo vyrams, šiandien pagaliau skelbiame tai, ką, vieningai jiems pritarus, nusprendėme esant darytina. Ir pirmiausia anksčiau minėtus reikalavimus, mūsų toje pačioje vietoje pareikštus ir viešai paskelbtus, dabar, gausiai [atstovaujamame] šios dienos susirinkime stropiai pakartodami, kartu protestuojame prieš visa tai, kas šioje Gniezno ir Poznanės arkivyskupo byloje ir visais kitais atvejais Prūsijos valstybėje buvo padaryta, padarant žalos katalikų tikėjimui ir pažeidžiant šventosios Bažnyčios bei jos [Apaštalų] Sosto teises. Toliau prašome konkrečiai ir atkakliai reikalaujame dėl

sanctaeque huius sedis iura in Borussia regno quomodolibet gesta sunt. Deinde quaerimur nominatim ac vehementer expostulamus de sententia illa, qua praedicti laici iudices, sacram memorati archiepiscopi personam in religionis praesertim causa iudicare et ecclesiastica etiam depositionis poena mulctare ausi sunt, et auctoritate nostra apostolica declaramus atque decernimus eundem venerabilem fratrem Martinum esse adhuc versum unicumque archiepiscopum ecclesiarum Gnesnae et Posnanie, et ex ea sententia utpote canonico ac divino ipso iure irrita, nullum omnino ius amisisse, atque hinc ab ecclesia quidem Culmensi in eis quae metropolitanae iurisdictionis sunt, in cunctis vero, quae ad religionem et episcopalem auctoritatem pertinent, ab utroque grege suarum dioecesium, omni modo illi prout antea obedientiam deberi. Immo antistitem ipsum ob suum religionis studium, et invictam episcopalis animi constantiam, plurimis merito prosequimur laudibus, eique impense gratulamur, quod dignus habitus est pro nomine Jesu, contumeliam pati. Iam vero mens nobis erat hanc reclamationem aliquo etiam novo improbationis nostrae documento confirmare, quod ipsa rei gravitas exposcere videbatur, quum praesertim in irritum usque modo cesserint praecedentes expostulationes, tum in causa illa Coloniensis archiepiscopi, qui procul adhuc a sua sede detinetur, tum in ipso hoc negotio archiepiscopi Gnesnensis, verum ne festinatione potius ducti quam longanimitate pactoque consilio usi videamur et ex iustitia ipsa causae nostrae adhuc sperantes ab ulteriori illa improbantis animi significatione supersedemus. Atque hanc nacti occasionem, profitemus etiam ac palam adiicimus, nos ad ipsam huius diei expostulationem, uti et alias quas antea fecimus, aegre ad modum ea reluctante pene animo devenisse, sola scilicet religionis causa et nostri muneris//19 implendi necessitate compulsos. Itaque nihil optamus magis, quam ut reditu ad ecclesias suas antistiti utrique permisso et impedimentis quibus exercitium ecclesiasticas potestatis constrictum nunc est, tandem in toto Borussiae regno cessantibus, omnis in postremum dispensionis causa tollatur.

Et bona equidem, ut supra innuimus spe sustentamur fore, ut felix huiusmodi eventus, diu expectandus non sit, enimrero si Rex Serenissimus excelsa qua est mente totam rei causam penitus attenderit, facile recognoscet, in iis quae ab utroque archiepiscopo gesta sunt, nihil habere quod ad religionis negotia non pertineat, ac probe insuper intelliget, quam periculorum civili etiam ordini futurum esset, si catholici suae ditionis magno numero inducerentur ad S. Matris ecclesiae regulas maxime in tam gravi re contemnendas, nam iisdem ipsi ad contumaciam asvescentes, subinde majori ad modum facilitate, civiles leges violarent. Ceterum ad civilia ipsa negotia quod attinet, etsi nemo iam nisi per manifestam iniuriam, de mente nostra dubitare

to nuosprendžio, kurį minėti pasauliečiai teisėjai drįso paskelbti tikėjimo byloje šventos minėto arkivyskupo asmenybės atžvilgiu ir netgi nušalinti jį nuo bažnytinių pareigų. Remdamiesi mūsų apaštališkąja galia, skelbiame ir pažymime, kad garbusis brolis Martynas ligi šiol yra tikras bei vienintelis Gniezno ir Poznanės bažnyčių arkivyskupas ir, turint galvoje minėtą nuosprendį, kuris pagal kanoninę ir dieviškąją teisę yra neteisėtas, jokių teisių nepažeidė, todėl tiek Kulmo bažnyčia, tiek tos [bažnyčios], kurios yra arkivyskupo jurisdikcijoje, taip pat visos [bažnyčios], kurios priklauso vyskupo pavaldumui ir autoritetui, taip pat abiejų jo vyskupijų tikintieji jam kaip ir anksčiau privalo rodyti paklusnumą. O patį vyskupą dėl jo tikėjimo pastangų, dėl nenugalėtos vyskupo dvasios tvirtybės pelnytai kuo labiausiai šloviname ir karštai sveikiname, kad yra laikomas vertu dėl Jėzaus kęsti įžeidinėjimus. Jau mums buvo kilusi mintis šį protestą sutvirtinti kokiu nors nauju mūsų nepritarimo dokumentu, to, atrodė, reikalauja pats reikalo rimtumas, ypač kai ankstesnieji reikalavimai nuėjo niekais tiek byloje dėl Kelno arkivyskupo, kuris ligi šiol yra laikomas toli nuo savo sosto, tiek ir šioje Gniezno arkivyskupo byloje, bet kad neatrodytų, jog tai darome skubėdami, neturėdami kantrybės ir nesinaudodami susitarimu ir tikėdamiesi iš paties teisingumo [naudos] mūsų reikalui, atsisakome tolesnių nepasitenkinimo raiškos ženklų. Pasinaudodami šia proga, prisipažįstame ir atvirai pareiškiame, kad išsakyti šiandieninį reikalavimą, kaip ir tuos, kuriuos išsakėme anksčiau, ryžomės sunkiai, širdžiai priešinantis, ir [padarėme tai] tik dėl tikėjimo bei verčiami būtinybės //19 atlikti savo pareigą. Taigi nenorime nieko daugiau, kaip tik to, kad kai ir vienam, ir kitam vyskupui bus leista grįžti į savo bažnyčias ir visoje Prūsijos valstybėje bus panaikinti draudimai, kuriais dabar yra suvaržyta jų galimybė vykdyti bažnytinės valdžios pareigas, būtų pagaliau pašalintos visų nesutarimų priežastys.

Ir, pasikliaudami gera viltimi, kaip anksčiau pabrėžėme, tikimės, kad laimingos šio reikalo pabaigos ilgai laukti nereikės, juo labiau, jeigu šviesiausiasis karalius savo iškiliu protu įvertins visą šitą reikalą, tai lengvai pastebės, kad abiejų arkivyskupų veiksmuose nėra nieko, nesusijusio su religine veikla, ir supras, kaip būtų pavojinga net ir pasauliečių luomui, jeigu jo [šviesybės] valdžioje esantys katalikai būtų taip gausiai skatinami pažeidinėti Šventosios Motinos Bažnyčios taisykles, ypač tokiu svarbiu klausimu, nes, įpratę prie tokio nepaklusnumo, dar lengviau galėtų pažeidinėti ir civilinius įstatymus. Be to, kalbant apie civilines pareigas, niekas negalėtų abejoti mūsų ketinimais, nebent [patyręs] aiškią neteisybę, tačiau mes ir vėl viešai

posset, tamen palam rursus hic protestamur ac declaramus, nos in solemni hoc actu, non aliud habuisse propositum, quam religionis ecclesiae iura tueri, non autem ut de rebus vere civilibus, quae regii iuris sunt, quidquam vel minimum attingeremus. Hinc etiam [a-]cunktos[-a] in Borussico regno ecclesiae filios, apostolica auctoritate admonemus et obtestamur in Domino vehementer, ut in his quidem, quae supra de matrimonio et de consequentibus coniugum obligationibus diximus, ac generatim in omnibus quae ad fidem et mores pertinent, obedienter adhereant S. matris ecclesiae statutis, neque ullius unquam temporalis emolumenti spe aut detrimenti metu ab eiusdem communione et obsequio abduci se sinant. Verum aliis in rebus, quae civilis sunt ordinis temperent fideliter uissionibus Serenissimi Regis, et avertant omnino aures suas a falacibus turbulentorum hominum seditiosa docentium, atque adeo Maiestati suae iuxta Pauli Apostoli monitum, subditi sint non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ita paeceptis obediant divini pastorum principis qui reddenda docuit quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo et obmutescere illos faciant, qui de [b-]cathilcorum[-b] fidelitate apud regiam maiestatem detrahere audeant. Haec sunt quae in gravissimo quod explicavimus negotio vobiscum venerabiles fratres, hic in unum congregatis, communicanda censuimus. De reliquo ne intermittamus Vener[abiles] fratres misericordiarum patrem in gemitu et lacrymis per merita Jesu Christi supliciter obsecrare, ut memorato Archiepiscopo nec non praesulibus ceteris et omni Borussiae populo, fidelique clero, perseverantiam tribuat in voluntate sua famulatum, atque ut Seremissimum Regem ad praestandam subditis suis plenam catholicae religionis libertatem inclinet, denique ut quae adversus ecclesiae ius cogitata gestaque sunt, in eiusdem bonum convertat. Amen." //20

27. Roku 1842, 10 dnia czerwca. W Ołyce na Wołyniu umarł z paraliża ks. Alojzy Ossinski, były rektor Wilenskiej Duchownej Akademii, infułat ołycki, nominat koadiutor biskupa diecezji żytomirskiej JW Piwnickiego, autor wielu dzieł i kawaler.

28. Roku 1842, 20 dnia czerwca ks. Ignacy Pawłowski, arcybiskup mohilewski, metropolita rzymskich w Rossyi kościołów i kawaler, po dwutygodniowej chorobie w Peterzburgu skończył dni swoje. Cieszył się godnością metropolity tylko w ciągu jednego roku, instalacja bowiem jego za utwierdzeniem Grzegorza XVI, papieża, odbyła się w Peterzburgu w kościele św. Katarzyny w lipcu 1841 roku, w obecności dwóch z Królestwa Polskiego przybyłych biskupów, jako to kaliszskiego[c] i augustowskiego JW Straszewskiego.

[a-a] *Taip tekste. Turėtų būti:* cunctos.
[b-b] *Taip tekste. Turi būti:* catholicorum.
[c] *Pavardė nenurodyta.*

protestuojame bei pareiškiame, kad šiuo ypatingu pareiškimu nesiekėme nieko kita, kaip tik apsaugoti tikėjimo ir Bažnyčios teises, tuo tarpu civilines bylas, kurios priklauso karaliaus teisei, tik šiek tiek ar labai mažai tepalietėme. Todėl visus Prūsijos valstybės Bažnyčios sūnus [savo] apaštališkąja galia raginame ir Dievo vardu stropiai įspėjame, kad tuose įsipareigojimuose, kuriuos anksčiau išdėstėme apie santuoką bei jos pasekmes, ir apskritai apie visa, kas susiję su papročiais ir tikėjimu, – kad jie nuolankiai laikytųsi Šventosios Motinos Bažnyčios nuostatų ir nei laikinos naudos viltimi, nei žalos baime neleistų savęs atitraukti nuo jos bendruomenės ir [atsisakyti jai privalomo] paklusnumo. O kituose dalykuose, kurie priklauso pasauliečių luomui, tegu ištikimai pritaria šviesiausiojo karaliaus planams ir nukreipia savo ausis nuo klastingų [žodžių] maištingų žmonių, mokančių nepaklusnumo, nes pagal apaštalo Pauliaus mokymą „pavaldiniai turi klausyti [valdžios] ne dėl grasos, bet dėl sąžinės" [Rom 13, 5]. Taigi tegu jie paklūsta dieviškojo ganytojų vadovo mokymams, kuriuose sakoma: [atiduokite tai] kas „Dievo – Dievui, kas ciesoriaus – ciesoriui" [Mt 22, 21], ir tegu priverčia nutilti tuos, kurie drįsta dėl katalikų tikėjimo patraukti [žmones] karališkosios didenybės [teismui]. Tai tokie klausimai, kuriuos su jumis, garbingieji broliai, čia susirinkusiais, nutarėme esant reikalingus aptarti šiuo sunkiu atveju, kurį jums paaiškinome. Kas dėl kitų dalykų, nesiliaukime, garbingieji broliai, dejuodami ir verkdami, remdamiesi Jėzaus Kristaus pavyzdžiu, nuolankiai maldauti Gailestingąjį Tėvą, kad minėtam arkivyskupui, taip pat kitiems vyskupams, visai Prūsijos tautai, ištikimiems dvasininkams suteiktų ištvermės vykdyti jo valią, taip pat kad šviesiausiąjį karalių skatintų suteikti savo valdiniams visišką laisvę išpažinti katalikų tikėjimą, pagaliau kad visa, kas buvo sugalvota ir padaryta prieš katalikų Bažnyčią, galiausiai išeitų jai į gera. Amen." //20

27. 1842 metų birželio 10 dieną Olykoje, Voluinėje, nuo paralyžiaus mirė kun. Aloyzas Osinskis, buvęs Vilniaus dvasinės akademijos rektorius, Olykos infulatas, Žitomiro vyskupijos vyskupo šviesiojo dauggalio Pivnickio nominatas koadjutorius, daugelio darbų autorius ir kavalierius.

28. 1842 metų birželio 20 dieną kun. Ignotas Pavlovskis, Mogiliavo arkivyskupas, Romos bažnyčių Rusijoje metropolitas ir kavalierius, dvi savaites sirgęs Peterburge užbaigė savo dienas. Metropolito titulu džiaugėsi tiktai vienerius metus, nes jo įvesdinimas, popiežiui Grigaliui XVI patvirtinus, įvyko Peterburge, Šv. Kotrynos bažnyčioje, 1841 metų liepą, dalyvaujant dviem iš Lenkijos Karalystės atvykusiems vyskupams, būtent: Kališo [vyskupui] ir Augustavo šviesiajam dauggaliui Straševskiui.

29. Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I raczył mianować na dniu 28 kwietnia (10 maja) 1842 roku JKs. Józefa Goldmana, sufragana diecezji kujawsko-kaliszskiej, biskupem diecezji sandomierskiej, na miejsce zmarłego JKs. Bąkiewicza; JKs.Tadeusza hr. Łubieńskiego kanonika kapituły kielecko-krakowskiej, sufraganem diecezji kaliszskiej, i JKs. Antoniego Kotowskiego, dziekana kapituły metropolitalnej warszawskiej, sufraganem łowickim archidiecezji warszawskiej.

30. W Rossyi między Stawropolem i Petygorskiem znajduje się stanica Alexandrow, miasto powiatowe, upiększone wielu ogrodami owocowemi. Ludność jego składa się prawie wyłącznie z Żydów rossyjskich. Ich język, odzież i zwyczaje są prawdziwie rossyjskie, wyznanie zaś żydowskie. Przyjmują obrzezanie, święcą soboty i inne uroczystości żydowskie, Biblii używają starosłowiańskiej. Nie wiadomo kiedy i jakim sposobem ci Rossyanie zamienili chrześcijańskie, na wyznanie tak przeciwne chrystianizmowi. Zowią się oni w Rossyi subotniki. Roku 1838 cesarz Mikołaj I, jadąc z Jeorgii przez Aleksandrow, tutejszych subotników obdarzył prawami służącemi kozakom dońskim. Na Kaukazie, którego ludność wynosi 180 000, znajduje się 25 000 sekt rozmaitych. Subotników znajduje się tylko 1500 osób[a].

31. Roku 1841 grudnia 3 dnia minister spraw wewnętrznych Cesarstwa Rossyjskiego oznajmił namiestnikowi Królestwa Polskiego Paszkiewiczowi, że Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I przeznaczyć raczył za członków honorowych Rzymsko-Katolickiego Duchownego Kolegium w Peterzburgu, JW JKs. Pawłowskiego, biskupa diecezji płockiej i JW Goldmana, sufr[agana] diecezji kujawsko-kaliszskiej, obecnie znajdujących się w Peterzburgu.

32. Ukaz 1842 roku stycznia 30 dnia wydany powiedział: „Cesarz Jegomość Mikołaj I na przedstawienie pana ministra dzieł wewnętrznych, najwyżej rozkazać raczył: z powodu śmierci //21 wileńskiego biskupa Kłągiewicza, sufraganowi jego, biskupowi Janowi Cywinskiemu, urządzać sprawy biskupstwa wilenskiego, zawiadywać Duchowną Akademią i czasową beneficjalną komisją do przyszłego rozporządzenia."

33. [b]O Duchownej Akademii[b]. Roku 1842 lutego 23 dnia Najjaśniejszy Mikołaj I najwyżej rozkazać raczył: Wileńską Rzymsko-Katolicką Duchowną Akademią przenieść z miasta Wilna do S[ankt] Peterzburga. Uczniów tej Akademii przeprowadzić z końcem szkolnego roku w przyszłym miesiącu lipcu.

34. Najwyższym ukazem wydanym 16 dnia czerwca 1842 roku i przesłanym na ręce zarządzającego diecezją wileńską JW Biskupa Cywińskiego rozkazano: rektora

[a] *Šio skirsnio paraštėje įrašyta:* „jest ta wiadomość u Karamzina".
[b-b] *Pabraukta.*

29. Šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I 1842 metų balandžio 28 (gegužės 10) teikėsi skirti jo malonybę kunigą Juozapą Goldmaną, Kujavijos Kališo vyskupijos sufraganą, Sandomiero vyskupijos vyskupu vietoj mirusio jo malonybės kunigo Bonkevičiaus; jo malonybę kunigą grafą Tadeušą Lubenskį, Kelcų-Krokuvos kapitulos kanauninką, Kališo vyskupijos sufraganu ir jo malonybę kunigą Antaną Kotovskį, Varšuvos metropolijos kapitulos dekaną, Varšuvos arkivyskupijos Lovickio sufraganu.

30. Rusijoje tarp Stavropolio ir Piatigorsko yra Aleksandrovo kolonija, apskrities miestas, papuoštas daugybės sodų. Jo gyventojai beveik be išimties yra rusų žydai. Jų kalba, drabužiai ir papročiai yra tikrai rusų, o tikėjimas žydų. Pripažįsta apipjaustymą, švenčia šeštadienius ir kitas žydų iškilmes, naudoja senąją slavų Bibliją. Neaišku, kada ir kaip šitie rusai krikščionišką tikėjimą išmainė į taip krikščionybei priešišką tikėjimą. Rusijoje jie vadinami *subotnikais*. 1838 metais ciesorius Mikalojus I, vykdamas iš Georgijos per Aleksandrovą, vietos *subotnikams* suteikė Dono kazokų teises. Kaukaze, kurio gyventojų [skaičius] siekia 180 000, yra 25 000 įvairių sektų. *Subotnikų* yra tiktai 1500 asmenų. Šiuos duomenis pateikia Karamzinas [pastaba paraštėje].

31. 1841 metų gruodžio 3 dieną Rusijos imperijos vidaus reikalų ministras pranešė Lenkijos Karalystės vietininkui Paskevičiui, kad šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I teikėsi skirti Romos katalikų dvasinės kolegijos Peterburge garbės nariais šviesųjį dauggalį jo malonybę kunigą Pavlovskį, Plocko vyskupijos vyskupą, ir šviesųjį dauggalį Goldmaną, Kujavijos Kališo vyskupijos sufraganą, dabar esantį Peterburge.

32. 1842 metų sausio 30 dieną išleistame įsake teigiama: „ciesorius jo didenybė Mikalojus I, ponui vidaus reikalų ministrui pasiūlius, aukščiausiai įsakyti teikėsi: Vilniaus vyskupui //21 Klongevičiui mirus, jo sufraganui, vyskupui Jonui Civinskiui tvarkyti Vilniaus vyskupijos reikalus, vadovauti Dvasinei akademijai ir laikinajai beneficijų komisijai iki kito potvarkio."

33. Apie Dvasinę akademiją. 1842 metų vasario 23 dieną šviesiausiasis Mikalojus I aukščiausiai įsakyti teikėsi: Vilniaus Romos katalikų dvasinę akademiją iškelti iš Vilniaus miesto į Sankt Peterburgą. Šios Akademijos mokinius perkelti pasibaigus mokslo metams, ateinantį liepos mėnesį.

34. Aukščiausiuoju įsaku, išleistu 1842 metų birželio 16 dieną ir atsiųstu Vilniaus vyskupiją valdančiam šviesiajam dauggaliui vyskupui Civinskiui, įsakyta: Vilniaus

Wileńskiej Rzymsko-Katolickiej Duchownej Akademiii ks. Antoniego Fiałkowskiego uwolnić od tego obowiązku, za powrotem zaś z wód emskich przedstawić na obowiązek odpowiedni jego stopniowi, usposobieniu i zasługom.

35. Koło tegoż czasu rząd, bez wszelkiego ze strony duchowieństwa przedstawienia, powołał na obowiązek rektora Duchownej Akademii w Peterzburgu JW Ignacego Hołowińskiego, profesora religii w Uniwersytecie Kijowskim.

36. Roku 1842 przy przeniesieniu Duchownej Akademii z Wilna do Peterzburga, następne ją składały osoby:

Jan Cywiński, biskup, opiekun Akademii,

ks. Antoni Fiałkowski, rektor Akademii i profesor teologii dogmatycznej,

ks. Wincenty Lipski, kanonik wileński, inspektor Akademii,

pan Leon Borowski, radca stanu, profesor homiletyki,

pan Paweł Kukolnik, profesor historii powszechnej,

ks. Gaspar Borowski, profesor historii kościelnej i prawa kan[onicznego],

ks. Ustrzycki, profesor filozofii moralnej,

ks. Adolf Bagieński, zastępca profesora Pisma Świętego,

ks. Antoni Jakubielski, adiunkt Akademii, dający teol[ogią] moralną,

ks. Maciej Wołonczewski, adiunkt Akad[emii], dający teol[ogią] pastor[alną] i archeologią biblijną,

pan Zygmunt Bartoszewicz, dający literaturę łacińską i język grecki,

pan Michał Michajłowski, dający literaturę rossyjską,

pan Aleksander Ellenbogen, lektor języka hebrajskiego,

pan Józef Geurard, lektor języka francuzkiego,

pan Wilhelm Bierfreud, lektor języka niemieckiego,

ks. Bonifacy Łukaszewicz, prefekt Akademii,

ks. Adam Wojtkiewicz, ekonom Akademii. //22

Akademia liczyła uczniów czterdziestu.

W przyłączonem do Akademii seminarium św. Jerzego nauczycielami byli:

ks. Antoni Kitkiewicz, adiunkt Akademii, dający Pismo Święte,

ks. Ludwik Zdanowicz, adiunkt Akad[emii], dający hist[orią] kościelną i teol[ogią] dogmatyczną,

ks. Aleksander Ważyński, d[ający] homiletykę,

ks. Lucjan Godlewski, zastępca adi[unkta], dający prawo kościel[ne] i język łaciński.

Romos katalikų dvasinės akademijos rektorių kun. Antaną Fijalkovskį pašalinti iš tarnybos, o sugrįžusį iš Emsko vandenų pristatyti pareigoms, atitinkančioms jo titulą, gabumus ir nuopelnus.

35. Maždaug tuo laiku valdžia be jokio dvasininkų pristatymo į Dvasinės akademijos Peterburge rektoriaus pareigas paskyrė šviesųjį dauggalį Ignotą Holovinskį, Kijevo universiteto religijos profesorių.

36. 1842 metais iš Vilniaus į Peterburgą perkeliamą Dvasinę akademiją sudarė šie asmenys:

Jonas Civinskis, vyskupas, Akademijos globėjas;

kun. Antanas Fijalkovskis, Akademijos rektorius ir dogminės teologijos profesorius;

kun. Vincentas Lipskis, Vilniaus kanauninkas, Akademijos inspektorius;

ponas Leonas Borovskis, valstybės tarėjas, homiletikos profesorius;

ponas Povilas Kukolnikas, visuotinės istorijos profesorius;

kun. Kasparas Borovskis, Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės profesorius;

kun. Ustšickis, moralinės filosofijos profesorius;

kun. Adolfas Bagenskis, Šventojo Rašto profesoriaus pavaduotojas;

kun. Antanas Jakubelskis, Akademijos adjunktas, dėstantis moralinę teologiją;

kun. Motiejus Valančius, Akademijos adjunktas, dėstantis pastoracinę teologiją ir biblinę archeologiją;

ponas Zigmantas Bartoševičius, dėstantis lotynų literatūrą ir graikų kalbą;

ponas Mykolas Michailovskis, dėstantis rusų literatūrą;

ponas Aleksandras Ellenbogenas, hebrajų kalbos lektorius;

ponas Juozapas Geurard'as, prancūzų kalbos lektorius;

ponas Vilhelmas Bierfreudas, vokiečių kalbos lektorius;

kun. Bonifacas Lukoševičius, Akademijos prefektas;

kun. Adomas Vaitkevičius, Akademijos ekonomas. //22

Akademijoje buvo keturiolika mokinių.

Prie Akademijos prijungtoje Šv. Jurgio seminarijoje mokytojais dirbo:

kun. Antanas Kitkevičius, Akademijos adjunktas, dėstantis Šventąjį Raštą;

kun. Liudvikas Zdanovičius, Akademijos adjunktas, dėstantis Bažnyčios istoriją ir dogminę teologiją;

kun. Aleksandras Važinskis, dėstantis homiletiką;

kun. Lucjanas Godlevskis, adjunkto pavaduotojas, dėstantis Bažnyčios teisę ir lotynų kalbą.

Wreszcie nauczyciele: Ustrzycki, Kukolnik, Michajłowski, Bierfreud i Geurard dawali tu te same przedmioty co w Akademii. Seminarium liczyło 60 alumnów.

37. Roku 1842 września 12 dnia przybył do Wilna JW Walerian Skripicyn, dyrektor Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych, którego rozporządzeniem seminarium diecezjalne zaraz od Akademii odłączonem zostało, uczniów Akademii zaczęto przygotowywać do odjazdu, pomienionym członkom Akad[emii] kazano objawić na piśmie, chcą lub nie chcą pojechać do stolicy. Prawie wszyscy oświadczyli się z ochotą pojechania, JW jednak dyrektor wybrał tylko następnych: inspektora Lipskiego, nauczycieli: Kaspra Borowskiego, Bagienskiego, Jakubielskiego i Wołonczewskiego, prefekta Łukaszewicza, ekonoma Wojtkiewicza, sekretarza Potockiego i kancelarzystę Ibieńskiego. Dnia 25 września pierwsza partia z 10 alumnów złożona pojechała do stolicy pocztą pod przewodnictwem pref[ekta] Łukaszewicza. Drugiej podobnej partii towarzyszył Bagienski, trzeciej Wołonczewski, czwartej Jakubielski.

Listę alumnów składali następni:

Z diecezji mohilewskiej: Jotkiewicz Zenon, Lenczewski Józef, Łuba Franciszek, Onoszko Gabriel, Ossoliński Erazm, Rymsza Jan, Radziszewski Adam, Rymkiewicz Daniel i Wieczorkowski Franciszek.

Z wilenskiej: Abelewicz Józef, Dulski Franciszek, Kozłowski Szymon, Mohl Józef, Mażonowicz Cyprian, Nowicki Benedykt, Rajuniec Antoni, Surwiłło Adam i Wirszyłło Piotr.

Z minskiej: Bortnikowski Piotr, Horbaczewski Felicjan, Iwaszkiewicz Jerzy, Podberezki Klemens, Sobolewski Ignacy i Tarajewicz Michał.

Z telszewskiej: Beresniewicz Aleksander, Narbutt Leon, Narbutt Józef, Stulgiński Ferdynand i Szukiewicz Alojzy.

Z łuckiej: Hepke Jan, Kruszyński Adam, Łabudziński Antoni, Lutkiewicz Marcin i Lubowicki Cyryl.

Z kamienieckiej: Czerniawski Jan, Chyżyński Ludwik, Horodnicki Mikołaj, Jaworski Wojciech, Korb-Sielecki i Szczepański Alojzy. //23

Za przybyciem do Peterzburga pomieszczeni zostali w wygodnym, przez rząd najętym domu, na ulicy zwanej Hriaznaja. Rząd zaczął dostarczać wszystko, co było potrzebnem: mebl, wszelkie sprzęta i stół nie tylko uczniom, ale i nauczycielom bezpłatnie zapewniono.

Z rozporządzenia nowego rektora nauczyciele: Borowski, Bagienski, Jakubielski i Wołonczewski 4 dnia grudnia 1842 roku rozpoczęli kurs lekcji. Nauczycieli cywilnych jeszcze nie było.

Pagaliau mokytojai: Ustšickis, Kukolnikas, Michailovskis, Bierfreudas ir Geurard'as dėstė čia tuos pačius dalykus, kaip ir Akademijoje. Seminarijoje buvo 60 alumnų.

37. 1842 metų rugsėjo 12 dieną į Vilnių atvyko šviesusis dauggalis Valerijonas Skripicynas, Vidaus reikalų ministerijos [Kitatikių dvasinių reikalų departamento] direktorius, kurio potvarkiu vyskupijos seminarija iš karto buvo atskirta nuo Akademijos, Akademijos auklėtiniai pradėti rengti išvykimui, minėtiesiems Akademijos nariams liepta raštu pareikšti, nori ar ne vykti į sostinę. Beveik visi pareiškė norą važiuoti, tačiau šviesiausiasis dauggalis direktorius išrinko tiktai šiuos: inspektorių Lipskį, mokytojus: Kasparą Borovskį, Bagenskį, Jakubelskį, Valančių, prefektą Lukaševičių, ekonomą Vaitkevičių, sekretorių Potockį ir raštininką Ibenskį. Prefekto Lukaševičiaus vadovaujama pirmoji iš 10 alumnų sudaryta grupė išvažiavo į sostinę pašto [karieta] rugsėjo 25 dieną. Antrą panašią grupę lydėjo Bagenskis, trečią – Valančius, ketvirtą – Jakubelskis.

Alumnų sąraše buvo:

Iš Mogiliavo vyskupijos: Jotkevičius Zenonas, Lenčevskis Juozapas, Luba Pranciškus, Onoško Gabrielius, Osolinskis Erazmas, Rimša Jonas, Radiševskis Adomas, Rimkevičius Danielius ir Večorkovičius Pranciškus;

iš Vilniaus: Abelevičius Juozapas, Dulskis Pranciškus, Kozlovskis Simonas, Mohlis Juozapas, Mažonavičius Kiprijonas, Novickis Benediktas, Rajunecas Antanas, Survila Adomas ir Viršila Petras;

iš Minsko: Bortnikovskis Petras, Horbačevskis Felicijonas, Ivaškevičius Jurgis, Podbereskis Klemensas, Sobolevskis Ignotas, Tarajevičius Mykolas;

iš Telšių: Beresnevičius Aleksandras, Narbutas Leonas, Narbutas Juozapas, Stulginskis Ferdinandas ir Šukevičius Aloyzas;

iš Lucko: Hepke Jonas, Krušinskis Adomas, Labudzinskis Antanas, Liutkevičius Martynas ir Liubovickis Kirilas;

iš Kameneco: Černiavskis Jonas, Chižinskis Liudvikas, Horodnickis Mikalojus, Javorskis Vaitiekus, Korb-Seleckis ir Ščepanskis Aloyzas. //23

Atvykę į Peterburgą buvo apgyvendinti valdžios išnuomotame patogiame name, esančiame Griaznaja gatvėje. Valdžia pradėjo pristatinėti viską, kas buvo reikalinga: baldais, visokiais rakandais ir maistu ne tik mokiniai, bet ir mokytojai nemokamai aprūpinti.

Naujojo rektoriaus potvarkiu mokytojai: Borovskis, Bagenskis, Jakubelskis ir Valančius 1842 metų gruodžio 4 dieną pradėjo paskaitų kursą. Mokytojų pasauliečių dar nebuvo.

38. Rozkład gaży członków R[zymsko]-K[atolickiej] Duchownej Akademii na przedstawienie JW ministra Perowskiego, roku 1843, 19 dnia stycznia najwyżej utwierdzony.

	Jednemu ruble	Wszystkim srebrem
Rektorowi 857		
Inspektorowi	571	
Profesorowi: Pisma Świętego	857	
teologii	857	
hist[orii] kościelnej i prawa kanon[icznego]	857	
homiletyki	857	
literatury rossyjskiej	857	
historii powszechnej	857	
logiki i filoz[ofii] moralnej	857	
literatury łacin[skiej] i greckiej	857	6856[a]
Adiunktowi: Pisma Świętego	500	
teologii	500	1000
Lektorom języka hebrajskiego, niem[ieckiego] i franc[uskiego]	342	1026
Pomocnikowi inspektora	285	
Kapelanowi 142		
Ekonomowi 343		
Pismowoditelowi	200	
Sekretarzowi	285	
Pomocnikowi ekonoma	228	
Bibliotekarzowi	142	
Lekarzowi i na lekarstwo	571	
Na 40 kleryków	142	5680
Za naukę śpiewu kościelnego	142	
Na powiększenie biblioteki	285	
Na rozchody kancelarii	171	
Na rzecz pensji sług	1571	
Na opał i utrzymaniu murów	3390	
Na mebl, bieliznę stołową, naczy[ynie]	422	
Na odjazd kleryków	381	
Ogół	25 155[b]	

//24 Roku 1843, 28 dnia stycznia przez JW ministra Perowskiego utwierdzonemi zostali:

Rektor Hołowiński w obowiązku profesora teol[ogii] dogmatycz[nej] i homile[tyki],
Michał Kutorha [w obowiązku profesora] historii powszechnej,
Aleksander Nikitenko [w obowiązku profesora] literatury rossyjskiej,

[a] *Suma mokėta visiems (8) profesoriams.*
[b] *Pagal pateiktus skaičius bendra suma: 24 548.*

38. Šviesiojo dauggalio ministro Perovskio siūlymu 1843 metų sausio 19 dieną aukščiausiai patvirtintas Romos katalikų dvasinės akademijos narių atlyginimų sąrašas

	vienam sidabro	visiems rubliais
Rektoriui	857	
Inspektoriui	571	
Profesoriui: Šventojo Rašto	857	
teologijos	857	
Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės	857	
homiletikos	857	
rusų literatūros	857	
visuotinės istorijos	857	
logikos ir moralinės filosofijos	857	
lotynų ir graikų literatūros	857	6836
Adjunktui: Šventojo Rašto	500	
teologijos	500	1000
Hebrajų, vokiečių ir prancūzų kalbų lektoriams	342	1026
Inspektoriaus padėjėjui	285	
Kapelionui	142	
Ekonomui	343	
Raštininkui	200	
Sekretoriui	285	
Ekonomo padėjėjui	228	
Bibliotekininkui	142	
Gydytojui ir vaistams	571	
40 klierikų	142	5680
Už bažnytinio giedojimo mokymą	142	
Bibliotekai gausinti	285	
Kanceliarijos išlaidoms	171	
Tarnų atlyginimams	1571	
Kurui ir pastatui išlaikyti	3390	
Baldams, stalo užtiesalams, įrankiams	422	
Klierikų išvykimui	381	
Iš viso:	25 155	

//24 1843 metų sausio 28 dieną šviesusis dauggalis ministras Perovskis patvirtino:

Rektorių Holovinskį dogminės teologijos ir homiletikos profesoriumi;
Mykolą Kutorhą visuotinės istorijos profesoriumi;
Aleksandrą Nikitenko rusų literatūros profesoriumi;

Dawid Sandberg [w obowiązku] lektora języka hebrajskiego,
Jełpatowski, profesor filozofii,
Popow, [profesor] literatury łacińskiej i greckiej.
39. Roku 1840 było w Rossyi rzymsko-katolickich kościołów:
Katedralnych 7. Jako to: mohilewski, wilenski, wornienski, minski, łucki, żytomierski i kamieniecki.
Parafialnych – 960.
Familijnych – 280.
Kaplic – 1100.
Klasztorów męskich – 109.
Żeńskich – 51.
Metropolita i arcybiskup jeden – Ignacy Pawłowski.
Biskupów 6, jako to: Franciszek Borgiasz Mackiewicz, biskup podolski; Piwnicki, biskup łucko-żytomierski; Jędrzej Kłągiewicz, biskup wilenski; książę Szymon Giedrojc, rządzący diecezją żmudzką; Jan Cywinski, sufr[agan] trocki i Kazimierz Dmochowski, sufr[agan] kurlandski.

W tymże roku znajdowało się prałatów 36, kanoników 46, plebanów 844, wikariuszów 1211, zakonników roku 1833 było 2200, roku zaś 1840 – 1663, ormiańskich kościołów 914, klasztorów [ormiańskich] 32, domów modlitwy kalwińskich 36, luterańskich 875, synagog żydowskich 3034, meczetów mahometańskich 5483.

40. Roku 1842 Europa liczyła 207 000 000 chrześcijan. Z Turkami – 218 000 000 mieszkańców.

Roku 1839 Królestwo Polskie liczyło mieszkańców – 4 428 546.

Miasto Warszawa [liczyło mieszkańców] 139 295.

W Polszcze było katolików – 3 501 494, unitów – 227 767, rossyjskiego wyznania – 7200, ewangelickiego – 221 591, żydowskiego – 469 970, mahometańskiego – 564. Duchowieństwa katolickiego świeckiego – 2598, zakonnego – 1768. Kościołów katolickich i kaplic – 1873, klasztorów męskich – 150, żeńskich – 32. //25 Duchowieństwa unickiego świeckiego – 330, zakonnego – 37. Greko-rossyjskiego świeckiego i zakonnego – 74, kościołów tego wyznania – 11, klasztorów – 1.

41. Roku 1833 znajdowało się w Rossyi greko-unickich kościołów należących do kleru świeckiego – 2647, do bazylianów – 57, świeckich unickich księży – 2022, bazylianów – 329, klasztorów bazylianek – 10, mniszek bazylianek – 74. Ludu unickiego wyznania – 2 000 000.

Tegoż roku znajdował się na Żmudzi kościół katedralny 1, infułacki 1, parafialnych 102, filii 59, kaplic 92, altarii 76, katolików płci obojej 391 775.

Davidą Sandbergą hebrajų kalbos lektoriumi;
Jelpatovskį filosofijos profesoriumi;
Popovą lotynų ir graikų literatūros profesoriumi.
39. 1840 metais Rusijoje Romos katalikų bažnyčių buvo:
katedrinių – 7: Mogiliavo, Vilniaus, Varnių, Minsko, Lucko, Žitomiro ir Kameneco;
parapinių – 960,
šeimyninių – 280,
koplyčių – 1100,
vyrų vienuolynų – 109,
moterų – 51.
Metropolitas ir arkivyskupas vienas – Ignotas Pavlovskis,
vyskupų – 6: Pranciškus Borgias Mackevičius, Podolės vyskupas; Pivnickis, Lucko-Žitomiro vyskupas; Andrius Klongevičius, Vilniaus vyskupas; kunigaikštis Simonas Giedraitis, valdantis Žemaičių vyskupiją; Jonas Civinskis, Trakų sufraganas, ir Kazimieras Dmochovskis, Kuršo sufraganas.

Šiais metais prelatų buvo 36, kanauninkų – 46, klebonų – 844, vikarų – 1211, vienuolių 1833 metais buvo 2200, o 1840 metais – 1663, armėnų bažnyčių – 914, armėnų vienuolynų – 32, kalvinų maldos namų – 36, liuteronų – 875, žydų sinagogų – 3034, musulmonų mečečių – 5483.

40. 1842 metais Europoje buvo 207 000 000 krikščionių, su turkais – 218 000 000 gyventojų.

1839 metais Lenkijos Karalystėje – 4 428 546 gyventojai.

Varšuvos mieste – 139 295.

Lenkijoje buvo: katalikų – 3 501 494, unitų – 227 767, rusų tikėjimo – 7200, evangelikų – 221 591, žydų – 469 970, musulmonų – 564. Katalikų diecezinių dvasininkų – 2598, vienuolių – 1768. Katalikų bažnyčių ir koplyčių – 1873, vyrų vienuolynų – 150, moterų – 32. //25 Unitų diecezinių dvasininkų – 330, vienuolių – 37. Graikų-rusų diecezinių ir vienuolių [dvasininkų] – 74; kitų tikybų bažnyčių – 11, vienuolynų – 1.

41. 1833 metais Rusijoje buvo 2647 graikų-unitų bažnyčios, priklausančios dieceziniam klerui, bazilijonams – 57; unitų diecezinių kunigų – 2022, bazilijonų – 329; bazilijonių vienuolynų – 10, vienuolių bazilijonių – 74; unitų tikėjimo išpažinėjų – 2 000 000.

Tais metais Žemaitijoje buvo bažnyčių: katedrinė – 1, infulinė – 1, parapinių – 102, filijų – 59, koplyčių – 92, altarijų – 76, abiejų lyčių katalikų – 391 775.

We wszystkich krajach zachodnich Rossyi, czyli dawnej Litwy, znajdowało się katolików płci obojej 2 334 941.

Журнал Минис[терства] внутренних дел на год 1833.

42. Roku 1837 znajdowało się w Austryi katolików 25 014 267.

Greko-unitów – 3 483 293.

Roku 1842 w państwie pruskiem było katolik[ów] – 5 612 556.

W ogóle mieszkańców – 14 907 091.

Irlandya liczyła katolików – 8 427 712,

protestantów – 1 515 221.

43. Roku 1843 znajdowało się w Szwajcaryi katolików – 882 859.

W ogóle mieszkańców – 2 177 485.

Katolicy w Szwajcaryi mieli sześć biskupstw, jako to: Bazylei, Genewy, Sionu, Chur-St. Gallen, Como i Medyolanu.

Tegoż roku znajdowało się w Francyi katolickich duchownych w ogóle: 36 014.

Jako to: arcybiskupów – 15,

biskupów – 65,

generalnych wikarych czyli oficjałów – 175,

osób kapitulnych – 661,

wikariuszów – 31 797,

plebanów – 3 301.

44. Następne greko-katolickie, od władzy papieża zależące diecezje, znajdują się na wschodzie:

Alepu, Tyru, Bosry i Hauranu, Diarbeku i Mesopotamii, Sydonu, Bajrutu, Akry, Tourcolu, Baalbeku, Trypolu w Syryi i Homsu.

Metropolici i biskupi tych diecezji zależą od nuncjusza papieżskiego i patriarchy, który nosi tytuł antiocheńskiego, aleksandryiskiego i jerozolimskiego; patriarcha na synodzie wybrany utwierdza się przez papieża. Jest razem biskupem //26 egipskim, damascenskim i jerozolimskim. Obecnie sprawuje ten urząd Maksymus Malcum, utwierdzony przez Grzegorza XVI.

45. Pod koniec 1842 roku algierski biskup Dupusz pojechał do Rzymu i za pozwoleniem Grzegorza XVI relikwie św. Augustyna z Rzymu przeniósł do Afryki.

46. Niderlandscy katolicy zaofiarowali sławnemu Klemensowi Augustowi krzyż ceniony 50 000 dukatów holenderskich z napisem: „Clementi Augusto libero baroni Droste ex Vishering Archiepiscopo Coloniae Agrippinae seculo XIX intrepido ecclesiae iurium defensori Mirabunda Niderlandi catholica an[no] 1841."

Visuose vakariniuose Rusijos, arba buvusios Lietuvos, kraštuose buvo 2 334 941 abiejų lyčių katalikas.

Журнал Министерства внутренних дел на год 1833.

42. 1837 metais Austrijoje buvo 25 014 267 katalikai,

graikų-unitų – 3 483 293.

1842 metais Prūsijos valstybėje buvo 5 612 556 katalikai,

iš viso gyventojų – 14 907 091.

Airija turėjo 8 427 712 katalikų,

protestantų – 1 515 221.

43. 1843 metais Šveicarijoje buvo 882 859 katalikai,

iš viso gyventojų – 2 177 485.

Katalikai Šveicarijoje turėjo šešias vyskupijas, kaip antai: Bazilijos, Ženevos, Siono, Chur-St. Gallen'o, Komo ir Milano.

Tais metais Prancūzijoje iš viso buvo 36 014 katalikų dvasininkų:

arkivyskupų – 15,

vyskupų – 65,

generalinių vikarų arba oficijolų – 175,

kapitulos narių – 661,

vikarų – 31 797,

klebonų – 3301.

44. Kitos popiežiui pavaldžios graikų-katalikų vyskupijos yra Rytuose:

Alepe, Tire, Basroje ir Haurane, Diarbeke ir Mesopotamijoje, Sidone, Beirute, Akroje, Turkolėje, Baalbeke, Tripolyje Sirijoje ir Homse.

Šių vyskupijų metropolitai ir vyskupai pavaldūs popiežiaus nuncijui ir patriarchui, kuris turi Antiochijos, Aleksandrijos ir Jeruzalės titulą. Sinode išrinktas patriarchas tvirtinamas popiežiaus. Tuo pačiu yra //26 Egipto, Damasko ir Jeruzalės vyskupas. Šiuo metu šias pareigas eina Maksymusas Malcumas, patvirtintas popiežiaus Grigaliaus XVI.

45. 1842 metų pabaigoje Alžyro vyskupas Dupušas nuvyko į Romą ir, Grigaliui XVI leidus, šv. Augustino relikvijas iš Romos perkėlė į Afriką.

46. Nyderlandų katalikai garsiajam Klemensui Augustinui paaukojo kryžių, vertinamą 50 000 olandiškų dukatų su užrašu: „Klemensui Augustui, laisvajam baronui Droste von Visheringui, Kelno arkivyskupui, bebaimiui XIX amžiaus Bažnyčios teisių gynėjui. Sužavėti Nyderlandų katalikai, 1841 metais."

47. Roku 1840 w Anglii Żyd Izaak, syn Lewi, baron Goldsmit, bankier, założył sektę Żydów reformowanych; wyznający ją mają swoje bożnice, księgi Mojżeszowe przyjmują za jedyne prawidło wiary i obyczajów.

48. W Annam, państwie Chinom przyległem i złączonem z Kochinchiną, od 1833 do 1841 roku z rozkazu cesarza zabito z powodu wiary katolickiej: 13 kapłanów Europejczyków, 23 kapłanów krajowców, 2 oficerów, 4 sług królewskich, 5 sołdatów, 1 mniszkę i sto z górą wiernych, w ogóle 130 osób.

49. Roku 1841 na Syberii, w mieście Minusinsku nad rzeką Janissą, rząd kosztem Kościoła katolickiego sum wystawił klasztor dla pomieszczenia występnych duchownych katolickiego wyznania. Do tego klasztoru mają być odsyłanemi występni pod względem politycznym duchowni z Rossyi i Królestwa Polskiego.

50. Najjaśniejszy Pan ukazem 10 dnia grudnia 1842 roku wydanym, prałata diecezji mińskiej Dąbrowskiego i kanonika diecezji telszewskiej Rupejki mianować raczył infułatami – pierwszego ołyckim, drugiego szydłowskim.

51. Roku 1843 cesarz chinski Toanti-Kwang z przybranem nazwiskiem Guen-Gung, czyli „sława rozumu", rodu tatarskiego, nie tylko uznał misje katolickie za nieszkodliwe państwu swojemu, lecz nadto zapotrzebował, aby misje były powiększone. Wskutek tej wiadomości francuzka propaganda wiary katolickiej wyprawiła do Chin 40 misjonarzy. Gazety głoszą, że cesarz ujrzał świątły krzyż na powietrzu i wzruszony tym widokiem postanowił pomnożyć w państwie swoim czcicieli Boga ukrzyżowanego.

52. Ukaz 24 grudnia 1842 roku wydany powiedział, że wszelki swobodny mieszkaniec Rossyi, jeżeli opuściwszy kraj ojczysty, przeniesie się do krajów byłych litewskich i nabędzie dom, grunta itd., w przeciągu lat 25 od 1 stycznia 1842 roku: a) wolny będzie na lat 15[a] od wszelkich powinności, podatków i rekrucizny, b) kupcy, jeżeli na zamieszkanie i kramy w krajach tutejszych //27 wydadzą 7000 rb. sr., będą uważani za kupców pierwszej gildii, nic do skarbu nie płacąc, jeżeli mniej 6000 rb. sr., za drugiej gildii kupców, jeżeli wreszcie więcej 3000 rb. sr., za trzeciej gildii, podobnież na lat 15.

53. Ukazem 1842 roku 18 dnia grudnia wydanym, utworzoną zastała nowa kowieńska gubernia, do której przyłączono powiaty telszewski, szawelski, upicki, czyli poniewieżski, rossiejnski, nowo-aleksandrowski, wiłkomirski i większa część kowieńskiego.

54. Roku 1843 na początku stycznia przeniosł się do wieczności pierwszy członek Rządzącego Synodu, metropolita nowgorodski, peterzburski i estlandski, Serafin, w Ławrze Aleksandra Newskiego w Peterzburgu, w roku 80 życia swego.

[a] *Pakartota frazė* „wolny będzie".

47. 1840 metais Anglijoje žydas Izaokas, barono Goldsmito Levio sūnus, bankininkas, įsteigė reformuotųjų žydų sektą. Jos išpažinėjai turi savo bažnyčią, Mozės knygas laiko vienintele tikėjimo ir papročių taisykle.

48. Anamo, prie Kinijos esančioje valstybėje, sujungtoje su Kochinchina, nuo 1833 iki 1841 metų imperatoriaus įsakymu dėl katalikų tikėjimo nužudyta: 13 kunigų europiečių, 23 vietos kunigai, 2 karininkai, 4 karaliaus tarnai, 5 kareiviai, 1 vienuolė ir šimtas su viršum tikinčiųjų, iš viso 130 asmenų.

49. 1841 metais Sibire, Minusinsko mieste prie Jenisiejaus upės, valdžia už katalikų Bažnyčios lėšas pastatė vienuolyną nusižengusiems katalikų tikėjimo dvasininkams. Į šį vienuolyną turi būti atsiunčiami politiniu atžvilgiu nusikaltę dvasininkai iš Rusijos ir Lenkijos Karalystės.

50. Šviesiausiasis ponas 1842 metų gruodžio 10 dieną išleistu įsaku Minsko vyskupijos prelatą Dombrovskį ir Telšių vyskupijos kanauninką Rupeiką teikėsi paskirti infulatais – pirmąjį Olykos, antrąjį – Šiluvos.

51. 1843 metais Kinijos imperatorius Tuanti-Kvangas, prisiimta pavarde Guen-Gungas, arba „proto šlovė", totorių giminės, ne tik pripažino katalikų misijas nekenksmingomis savo valstybei, bet dar pareikalavo, kad jos būtų padidintos. Pasklidus tai žiniai, prancūzų katalikų misija į Kiniją išsiuntė 40 misionierių. Laikraščiai skelbia, kad imperatorius išvydo ore šviečiantį kryžių ir, šio vaizdo sujaudintas, nusprendė padauginti savo valstybėje Nukryžiuotojo Dievo garbintojų.

52. 1842 metų gruodžio 24 išleistas įsakas paskelbė, kad jeigu kiekvienas laisvas Rusijos gyventojas, apleidęs savo gimtąjį kraštą, persikels į buvusius Lietuvos kraštus bei įsigis namus, žemės ir t.t., nuo 1842 metų sausio 1 per 25 metus: a) 15 metų bus laisvas nuo bet kokių prievolių, mokesčių ir rekrūtų; b) jeigu pirkliai įsikurti ir prekių sandėliams šiuose kraštuose //27 išleis 7000 sidabro rublių, bus priskirti pirmosios gildijos pirkliams, nieko iždui nemokėdami; jeigu ne mažiau kaip 6000 sidabro rublių – antrosios gildijos pirkliams; jeigu galiausiai daugiau kaip 3000 sidabro rublių – trečiosios gildijos, taip pat 15 metų.

53. 1842 metų gruodžio 18 dieną paskelbtu įsaku buvo įsteigta nauja Kauno gubernija, prie kurios prijungtos Telšių, Šiaulių, Upytės, arba Panevėžio, Raseinių, Zarasų, Ukmergės apskritys ir didžioji dalis Kauno.

54. 1843 metų sausio pradžioje Aleksandro Neviškio Lauroje Peterburge 80-aisiais savo gyvenimo metais į Amžinybę iškeliavo pirmasis Valdančiojo Sinodo narys, Naugardo, Peterburgo ir Estijos metropolitas Serafimas.

Skoro zwłoki zmarłego przeniesione zostały do cerkwi, wszystek naród greko-rossyjskiego wyznania zaczął gromadnie się zbierać dla ucałowania ręki byłego pasterza. Dnia 20 stycznia JW dyrektor Ministerstwa Obcych Wyznań Walerian Skripicyn pismem urzędowem wezwał do siebie członków Rzymsko-Katolickiego Kolegium, jako to: biskupa Dmochowskiego, nominata biskupa Gintyłły, prałatów: Żylinskiego, Moszczynskiego, Markiewicza, Gorskiego i Krzyżanowskiego, tudzież członków R[zymsko]-K[atolickiej] D[uchownej] Akademii, jako to: rektora Hołowinskiego, inspektora Lipskiego i nauczycieli: Borowskiego, Bagienskiego, Jakubielskiego i Wołonczewskiego. Skoro się wszyscy zebrali, JW dyrektor oświadczył, że należałoby złożyć uszanowanie zwłokom zmarłego metropolity i że sam chce przewodniczyć w tem duchowieństwu katolickiemu. Projektowi temu zaraz oparli się biskupi, twierdząc, że postępek ten duchowieństwa katolickiego mógłby się stać powodem zgorszenia tak dla katolików jak i dla greko-rossyan, następnie na to się zgodzić nie mogą. Zdanie ich poparli wszyscy obecni duchowni. Przestał na tem JW dyrektor i każdy z duchownych wrócił do domu.

55. Roku 1845, 17 dnia stycznia Antoni, greko-rossyjski arcybiskup warszawski, najmiłościwiej został mianowany metropolitą nowgorodzkim, peterzburskim i estonskim.

56. Ukazem 1843 roku 20 dnia kwietnia wydanym Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I kazał wszystkich Żydów mieszkających od granicy pruskiej i austryackiej nie dalej nad wiors[t] 50 przyprowadzić do środka guberni, Żydom zaś posiadającym domy, pozwolił je wyprzedać w przeciągu lat dwóch.

57. Roku 1842 katolicki ksiądz Florian Kontowtt, pleban johaniszkielski na Żmudzi, mający od urodzenia lat 28, zakochał się w jakiejś guwernantce i postanowił z nią się ożenić. Stawał na zawadzie stan duchowny, należało przeto jego się wyrzec. //28 Wiedząc zaś, że nie będąc plebanem, nie będzie miał i kawałka chleba, napożyczał u swoich parafian pieniądze bez zamiaru oddania. W ten sposób zbogacony pojechał do Wilna i przyjął wyznanie greko-rossyjskie. Postępek jego zadziwił wszystkich, bo pierwszy to był przykład apostazji na Żmudzi. Kontowtt za protekcją duchowieństwa rossyjskiego pojechał do Peterzburga, rzucił kochankę i przyjął skarbową służbę w Rządzącym Synodzie, lecz dręczony zgryzotą sumienia roku 1843 stycznia 6 umarł, wierzyciele pieniądze stracili.

58. Ukaz 23 listopada 1842 wydany nakazał zakładać w majątkach skarbowych parafialne szkółki pod przewodnictwem wiejskiego duchowieństwa. Szkółki te zależeć mają od Rządzącego Synodu.

Kadangi mirusiojo palaikai buvo pernešti į cerkvę, visi graikų-rusų tikėjimo žmonės būriais pradėjo rinktis pabučiuoti mirusiojo ganytojo ranką. Sausio 20-ąją šviesusis dauggalis Valerijonas Skripicynas, Kitatikių departamento direktorius, oficialiu raštu išsikvietė Romos katalikų kolegijos narius vyskupą Dmochovskį, vyskupą nominatą Gintilą, prelatus Žilinskį, Moščinskį, Markevičių, Gorskį ir Križanovskį; taip pat Romos katalikų dvasinės akademijos narius rektorių Holovinskį, inspektorių Lipskį ir mokytojus Borovskį, Bagenskį, Jakubelskį ir Valančių. Kai tik visi susirinko, šviesusis dauggalis direktorius pareiškė, kad derėtų pareikšti pagarbą mirusiajam metropolitui, ir čia pats norėtų katalikų dvasininkams vadovauti. Šiam planui iš karto pasipriešino vyskupai, tvirtindami, jog toks katalikų dvasininkų poelgis gali papiktinti tiek katalikus, tiek graikus-rusus, todėl su tuo sutikti negali. Jų nuomonei pritarė visi dalyvaujantys dvasininkai. Šviesusis dauggalis direktorius su tuo sutiko, ir dvasininkai išsiskirstė kiekvienas į savo namus.

55. 1845 metų sausio 17 dieną Antonijus, Varšuvos graikų-rusų arkivyskupas, maloningiausiai buvo paskirtas Naugardo, Peterburgo ir Estijos metropolitu.

56. 1843 metų balandžio 20 dieną išleistu įsaku šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I liepė visus žydus, gyvenančius ne toliau kaip už 50 varstų nuo Prūsijos ir Austrijos sienos, perkelti į gubernijos vidurį; žydams, turintiems namus, leido per pora metų juos parduoti.

57. 1842 metais katalikų kunigas Florijonas Kontautas, Joniškėlio klebonas Žemaitijoje, 28-erių metų amžiaus, įsimylėjo kažkokią guvernantę ir nusprendė ją vesti. Kliūtis buvo dvasininko luomas, reikėjo tad juo atsikratyti. //28 Žinodamas, kad, klebonas nebūdamas, neturės ir gabalėlio duonos, prisiskolino iš savo parapijiečių pinigų neketindamas jų grąžinti. Taip praturtėjęs nuvažiavo į Vilnių ir priėmė graikų-rusų tikėjimą. Jo poelgis visus nustebino, nes buvo pirmasis apostazės pavyzdys Žemaitijoje. Rusų dvasininkų užtartas, nuvyko į Peterburgą, metė meilužę ir stojo į valstybinę tarnybą Valdančiajame Sinode, tačiau, sąžinės graužaties kankinamas, 1843 metų sausio 6-ąją numirė. Skolintojai pinigus prarado.

58. 1842 metų lapkričio 23 dieną išleistas įsakas liepė valstybinėse žemėse steigti parapines mokyklas, vadovaujamas kaimo dvasininkų. Tos mokyklėlės turi būti pavaldžios Valdančiajam Sinodui.

59. Rząd od 1832 roku w celu zniszczenia unii: 1) nakazał, aby duchowieństwo unickie w obrzędach kościelnych ze ścisłością stosowało się do zwyczajów greko-rossyjskiemu właściwych, 2) podawał unitom książki liturgiczne w rossyjskim Kościele używane, trzymać się zaś właściwie unickich zakazał, 3) zalecił, aby w dzwonieniu trzymali się sposobu rossyjskiego, 4) młodzież duchowną unicką zaczął odsyłać do seminariów greko-rossyjskich, niby to dla przywyknienia do obrzędów prawdziwie greckich. Wszyscy uniccy duchowni dobrze zrozumieli zamiary rządu, lecz jedni z nich, zwłaszcza wyżsi, w nadziei wzniesienia się tajemnie tym zamiarom sprzyjali, drudzy zaś, szczerze przywiązani do unii, jęczeli i żalili się, ale oprzeć się nie mogli, bo najmniejszy opór nie uchodził bezkarnie. Naród wreszcie unicki albo nie pojmował tego, co z czasem miało nastąpić, albo wspólnie z gorliwem duchowieństwem żalił się na swoje położenie. Białoruss, jako prowincją najdawniej od Polski oderwaną i najwięcej różnorodnych części w sobie mającą, rząd najpierwej postanowił pozbawić unickiej wiary. Dzieło to 1833 roku rozpoczęli: Smaragd greko-rossyjski połocki biskup, witebski cywilny gubernator, protestant Schröder, sowietnik Horodecki i protopop wislickiej cerkwi Paweł. Roku rzeczonego nieszczęciem zdarzył się nieurodzaj na Białorussi, naród przeto doświadczać począł głodu. Korzystając z tego, pomienieni urzędnicy zaczęli [a]jednym[a] z ludu wmawiać, że jeśliby podpisali akt zjednoczenia z Kościołem ruskim, rząd każdemu co miesiąc dostarczyłby po pół woru mąki. Niektorzy, głodem znagleni, zastosowali się do chęci urzędników, lecz zapomogi przyobiecanej nigdy nie ujrzeli. [b]Innych[b] uwiedli dostarczaniem gorzałki. [c]Innych[c] wreszcie w liczbie 10 000 w starostwie jezierzyckiem mieszkających, skłonili do swych zamiarów obietnicą całkowitej swobody od pańszczyzny, podatków i rekrucizny. //29

Lud, jak zwykle, biorąc obietnice pomienione we właściwem znaczeniu, nie chciał później pójść na pańszczyznę ani innych sobie właściwych znosić ciężarów. Postępek takowy był poczytany za bunt przeciwko właściwej zwierzchności, na poskromienie którego wysłano s[o]wietnika Horodeckiego, jednego żandarma i protopopa Pawła, którzy jeżdżąc od wsi do wsi, bili niemiłosiernie wszystkich chłopów, nie przepuszczając nawet starcom. Najwięcej w tej rzeczy gorliwości okazał protopop pomieniony i nie wstydził się własną katować ręką, za co, zdaje się, że karą Bożą dościgniony, powrócił do Połocka, w nocy zachorował i nazajutrz wyzionął ducha. Wiele jeszcze unitów pozostawało do przewrócenia, obietnice jednak pomienionych

[a-a] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*
[b-b] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*
[c-c] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

59. Nuo 1832 metų, turėdama tikslą panaikinti uniją, valdžia 1) įsakė unitų dvasininkams bažnytinėse apeigose griežtai laikytis papročių, būdingų graikų-rusų [tikėjimui]; 2) unitus aprūpindavo liturginėmis knygomis, rusų Bažnyčioje vartojamomis, o laikytis unitams būdingų uždraudė; 3) liepė, skambinant [varpais], laikytis rusų tradicijos; 4) dvasininkų unitų jaunimą pradėjo siųsti į graikų-rusų seminarijas, tarsi siekdama pripratinti prie tikrųjų graikiškų apeigų. Visi unitų dvasininkai gerai suprato valdžios ketinimus, tačiau vieni jų, daugiausia aukštesnieji, tikėdamiesi paaukštinimo slapta toms seminarijoms pritarė, o kiti, nuoširdžiai prie unijos prisirišę, dejavo ir skundėsi, tačiau pasipriešinti negalėjo, nes mažiausias pasipriešinimas neišvengdavo bausmės. Pagaliau unitų liaudis arba nesuprato, kas, laikui bėgant, turi įvykti, arba kartu su uoliais dvasininkais skundėsi dėl savo padėties. Iš Baltarusijos, kaip neseniai nuo Lenkijos atplėštos ir daugiausia skirtingų dalių turinčios provincijos, valdžia pirmiausia nusprendė atimti unitų tikėjimą. Tą reikalą 1833 metais pradėjo Smaragdas, graikų-rusų Polocko vyskupas, Vitebsko civilinis gubernatorius protestantas Schröderis, tarėjas Horodeckis ir Vislų cerkvės protopopas Povilas. Nelaimei, tais metais Baltarusiją ištiko nederlius, žmonės pradėjo patirti badą. Tuo pasinaudodami, minėtieji pareigūnai pradėjo vienus žmones įkalbinėti, kad jeigu pasirašys vienybės su rusų Bažnyčia aktą, valdžia kiekvienam kas mėnesį pristatys po pusę maišo miltų. Kai kurie, bado prispirti, valdininkų norams pakluso, tačiau žadėtosios paramos taip ir neišvydo. Kitus suvedžiojo aprūpindami degtine. Pagaliau dar vienus, apie 10 000 Jeziaryščio seniūnijoje gyvenančių, patraukė savo tikslams žadėdami visiškai išlaisvinti iš baudžiavos, prievolių ir rekrūtų. //29

Žmonės, kaip paprastai, minėtuosius pažadus priimdami už tikra, vėliau nenorėjo eiti baudžiavos ir galynėtis su kitais įprastais sunkumais. Toks poelgis buvo palaikytas maištu prieš tikrąją vyresnybę. Jo malšinti buvo pasiųstas tarėjas Horodeckis, vienas žandaras ir protopopas Povilas, kurie, važiuodami iš kaimo į kaimą, be pasigailėjimo plakė visus valstiečius, neišskirdami nė senolių. Šiose skerdynėse daugiausia uolumo rodė minėtasis protopopas, kuris nesigėdijo savo ranka kankinti, už tai, atrodo, į Polocką grįžo Dievo bausmės palytėtas, naktį susirgo ir kitą dieną atidavė dvasią. Dar daug unitų liko neatversti, minėtųjų valdininkų pažadai jau

urzędników nic już dokazać nie mogły, co widząc chwycili się ostatnich gwałtownych środków. Spędzali lud do miast guberskich i powiatowych, wszystkie publiczne więzienia nim zapełnili, karmili wyłącznie chlebem i wodą, lub żadnego przez pewny czas nie dawali pokarmu, wreszcie zaczęli bić niemiłosiernie. Wszystkie jednak te środki nie brały pożądanego skutku. W tym to czasie żony i matki uwięzionych za wiarę udały się do archireja witebskiego, prosząc o wstawienie się do zwierzchności za mężami i dziećmi, lecz ten zamiast wysłuchania wezwał policją, która za pomocą kijów odpędziła proszące od domu biskupa. Kiedy razu jednego oszczędność zmusiła rząd do uwolnienia więźniów wiary, policejscy zdjęli im okowy i ogłosili swobodę, lecz więźniowie nie chieli wychodzić z ostrogów, twierdząc, że wolą pozostać i umrzeć w okowach, albowiem ich żony i dzieci, oswobodzenie poczytując za zmianę wiary, nie zechcą ich przyjąć do domów. Co widząc Schröder rzekł do obecnych: „Wiecie co, panowie, nasze dusze tak diabeł weźmie, jak Bazylego i Demida, bo ten jest koniec odstępców wiary." Bazyli i Demidy byli to mieszkańce wsi Witebskowi przyległej, którzy wkrótce po przyjęciu panującej wiary poumierali. Pewnego razu Schröder namawiał bogatego unitę, nazwiskiem Ryndę, do przyjęcia wiary greckiej, twierdząc, że za jego przykładem poszłoby bardzo wielu innych. Na to odpowiedział Rynda: „JW Pan powinieneś dać z siebie przykład, przechodząc z protestanckiej na ruską wiarę, ja zaś tego żadną miarą uczynić nie mogę, bom się w niej urodził i wielu z naszych silnie się trzyma wiary unickiej, a zwłaszcza stary nasz metropolita Bułhak, którego stałości żadne podstępy zachwiać nie mogą. //30 Nieraz już składał on gwiazdę św. Andrzeja, którą mu przysłał monarcha i jest cenioną 17 000 rb. asygnacyjnych. Zdaje się monarsze, że na jego słowo wszystko się stać musi, temczasem jednak cerkwi greko-rossyjskie zawsze się puste i daremnie w święta się odmykają. Lud, pozbawiony kościołów unickich, w dni niedzielne zamyka się po domach, modli się ze łzami, zwłaszcza słysząc dźwięk dzwonów, który ogłasza zagładę jego wiary. Chcesz widzieć naród zgromadzony na nabożeństwo, idź w nocy do wiosek, zbliż się do zapieczętowanych cerkwi unickich, tam znajdziesz koło drzwi kościelnych całe familie klęczące i modlące się. Posłuchaj ich skarg i jęków! Łzy ich są rosą, która przed nastaniem jutrzenki padać przestaje." Schröder w nagrodę swych okrucieństw otrzymał od Najjaśniejszego Pana 1834 roku dobra przynoszące rocznej intraty 12 000 rb. asygnacyjnych, która potem do 33 000 pomnożoną została.

60. Widząc te nadużycia, obywatele guberni witebskiej 1834 roku na sejmiki do Witebska zgromadzeni, podali prośbę monarsze, w której wyjaśnili wszelkie uciski i gwałty, jakich dopuszczali się nawracający na wiarę greko-rossyjską. Odpowiedzi jednak żadnej nie otrzymali.

nieko negalėjo įrodyti; tai matydami griebėsi paskutinių smurto priemonių. Suvarė žmones į gubernijos ir apskričių miestus, visus viešuosius kalėjimus užgrūdo, maitino tiktai duona ir vandeniu arba kurį laiką neduodavo jokio maisto, galiausiai ėmė negailestingai plakti. Tačiau visos šios priemonės norimo rezultato nedavė. Tuo laiku už tikėjimą įkalintųjų žmonos ir motinos išsirengė pas Vitebsko archijerėjų prašyti, kad užstotų prieš vyresnybę vyrus bei vaikus, tačiau šis užuot išklausęs iškvietė policiją, kuri nuo vyskupo namų prašytojas su lazdomis nuvarė. Kai vieną kartą taupumas privertė valdžią išlaisvinti kalinčius už tikėjimą, policininkai nuėmė jiems grandines ir paskelbė laisvę, tačiau kaliniai iš kalėjimų išeiti nenorėjo – tvirtino, kad geriau pasilikti ir mirti sukaustytiems; nes jų žmonos ir vaikai, išlaisvinimą suprasdami kaip tikėjimo pakeitimą, nepanorės jų į namus priimti. Tai matydamas Schröderis susirinkusiems tarė: „Žinote ką, ponai, velnias mūsiškes sielas pasičiups taip, kaip Bazilijaus ir Demido, nes toks tikėjimo atskalūnų galas". Bazilijus ir Demidas buvo prie Vitebsko esančio kaimo gyventojai, kurie, priėmę viešpataujantį tikėjimą, netrukus pasimirė. Kartą Schröderis įkalbinėjo turtingą unitą, pavarde Rynda, priimti graikų tikėjimą, tvirtindamas, kad jo pavyzdžiu paseks daugelis kitų. Į tai Rynda atsakė: „Šviesusis dauggalis ponas turėtų pats duoti pavyzdį ir pereiti iš protestantų į rusų tikėjimą, o aš nieku gyvu to daryti negaliu, nes tokio tikėjimo gimiau, ir unitų tikėjimo labai laikosi daugelis mūsiškių, ypač mūsų senasis metropolitas Bulhakas, kurio tvirtumo jokios gudrybės negali pajudinti. //30 Ne kartą jis jau segėsi šv. Andriaus žvaigždę, kurią jam atsiuntė valdovas ir kuri įvertinta 17 000 rublių asignacijomis. Valdovui atrodo, kad viskas turi būti sulig jo žodžiu, tačiau tuo tarpu graikų-rusų cerkvės visada yra tuščios ir veltui per šventes atidaromos. Žmonės, netekę unitų bažnyčių, sekmadieniais užsidaro namuose, meldžiasi su ašaromis, ypač girdėdami skambesį varpų, kurie skelbia jų tikėjimo išnaikinimą. Nori pamatyti į pamaldas susirinkusius žmones, eik naktį į kaimelius, prisiartink prie užantspauduotų unitų bažnyčių, ten palei bažnyčios duris rasi suklupusias ir besimeldžiančias ištisas šeimas. Pasiklausyk jų skundų ir aimanų! Jų ašaros yra rasa, kuri brėkštant liaujasi kristi". Schröderis dovanų už savo žiaurumus iš šviesiausiojo pono 1834 metais gavo valdas, duodančias 12 000 asignacinių rublių metinių pajamų, kurios vėliau išaugo iki 33 000.

60. Matydami šiuos piktnaudžiavimus, Vitebsko gubernijos dvarponiai, 1834 metais į seimelį Vitebske susirinkę, padavė valdovui prašymą, kuriame apsakė visą priespaudą ir smurtą, kokio griebėsi į graikų-rusų tikėjimą atverčiantieji. Tačiau atsakymo jokio negavo.

61. Prośba unitów parafii uszackiej podana 1835 roku.

„W miesiącu sierpniu 1835 roku my, mieszkańce parafii uszackiej, podaliśmy prośbę ministrowi obcych wyznań, w której błagając jego łaski i miłosierdzia nad nami, wyraziliśmy, że zostaliśmy pozbawieni Kościoła swego i zmuszeni do przyjęcia wyznania niezgodnego z przekonaniem naszem. Na tę jednak prośbę żadnej nie doczekaliśmy się odpowiedzi, tylko metropolita Bułhak zawiadomił nas, że wkrótce będziemy mieli komisją. Jakoż rzeczy samej dnia 2 grudnia zjechała do nas komisja, która zamiast domierzenia nam sprawiedliwości, zebrawszy lud zmuszała go do przyjęcia panującej wiary. Wobec komisji wołaliśmy jednogłośnie, że chcemy umrzeć w unickiej wierze, że za nic nie chemy zmieniać wyznania, członkowie zaś jej, widząc stałość naszą, naprzód się odgrażali, potem swe groźby uczynkami stwierdzać poczęli, to jest: rwali nam włosy, bili niemiłosiernie w policzki i po głowach, jednych z nas wsadzili do więzienia, drugich odesłali do miasta Lepla. Wreszcie widząc, że i ten środek mało jest skutecznym, wzbronili unickiemu duchowieństwu nas spowiadać i inne nam sprawować sakramenta. Podówczas jawnieśmy się oświadczyli, że zostawać będziemy bez wszelkich księży, w domach naszych będziemy się modlili i, jak mogąc, pokutowali za grzechy. Niech nas spotka los św. Jozafata, tego szczerze sobie życzymy. Pomimo jednak oświadczenia nasze, komisja dzieło swoje robiła i naśmiewała się z łez i próśb naszych. Zostajemy jak błędne owce bez pasterza. //31 Błagamy miłosierdzia itd."

62. Prośba unitów parafii lubowickiej, przesłana Najjaśniejszemu Panu 10 lipca 1835 roku.

„Najjaśniejszy i najłaskawszy cesarzu! Słuchaj głosu tych, którzy niezasłużone cierpią prześladowanie, tych, którzy łaski Waszej Cesarskiej Mości błagają! Przodkowie nasi rodzili się w greko-unickiej wierze, byli jednak wiernemi tronowi i ojczyźnie, żyli spokojnie i poumierali w tem wyznaniu. I my w tej wierze urodzeni wyznawaliśmy ją przez czas niejaki swobodnie. Niegdyś błogiej pamięci cesarzowa Katarzyna II najwyższą swą wolą nakazała gwałtem zmuszać nas do zmiany wiary przodków, ufni jednak w miłosierdziu cesarzowej wycierpieliśmy wszelkie uciski i wytrwaliśmy w dawnej wierze. Monarchini bowiem łzami naszemi wzruszona kazała zaniechać prześladowania i dozwoliła nam znowu swobodnie wyznawać wiarę ojców. Tę wiarę wyznawaliśmy spokojnie pod opieką Waszej Cesarskiej Mości aż do czasu teraźniejszego, i nie wierzymy temu, aby bez surowego rozkazu Waszej Cesarskiej Mości mógł kto nas pozbawić tego wyznania, którą raz przyjęliśmy i w której się rodzili. Temczasem jednak duchowieństwo greko-rossyjskie, pod pozorem, jakoby niektórzy z nas przystępowali do komunii w greko-rossyjskiej cerkwi,

61. Ušačų parapijos unitų prašymas, įteiktas 1835 metais.

„1835 metų rugpjūčio mėnesį mes, Ušačų parapijos gyventojai, įteikėme prašymą kitatikių ministrui, kuriame meldėme jo malonės ir gailestingumo mums, paaiškinome, kad likome be savo bažnyčios ir esame verčiami priimti tikėjimą, nesuderinamą su mūsų įsitikinimais. Į šį prašymą nesulaukėme jokio atsakymo, tiktai metropolitas Bulhakas mums pranešė, kad netrukus sulauksime komisijos. Iš tikro gruodžio 2 dieną atvažiavo pas mus komisija, kuri, užuot atseikėjusi mums teisingumo, surinkusi žmones vertė priimti viešpataujantį tikėjimą. Prieš komisiją sutartinai šaukėme, kad norime numirti unitais, nė už ką nenorime keisti tikėjimo; o jos nariai, matydami mūsų tvirtumą, iš pradžių grasino, paskui savo grasinimus veiksmais ėmėsi sutvirtinti, tai yra rovė mums plaukus, negailestingai mušė per skruostus ir galvas; vienus iš mūsų sukišo į kalėjimus, kitus nusiuntė į Lepelio miestą. Galiausiai, matydami, kad ir ta priemonė ne itin veiksminga, uždraudė unitų dvasininkams klausyti mūsų išpažintis ir kitus sakramentus mums teikti. Anuomet akivaizdžiai pareiškėme, kad liksime be jokių kunigų, savo namuose melsimės ir kaip galėdami atgailausime. Tegu mus ištinka šv. Jozefato lemtis, to nuoširdžiai sau linkime. Nekreipdama dėmesio į mūsų pareiškimą, komisija savo darbą dirbo ir šaipėsi iš mūsų ašarų bei prašymų. Esame kaip paklydusios avys be ganytojo. //31 Meldžiame gailestingumo ir t.t."

62. Liubavo parapijos unitų prašymas, nusiųstas šviesiausiajam ponui 1835 metų liepos 10 dieną.

„Šviesiausiasis ir Maloningiausiasis Ciesoriau! Klausykis balso tų, kurie nepelnytai kenčia persekiojimus, tų, kurie Jūsų Ciesoriškosios Didenybės malonės meldžia! Mūsų protėviai gimė graikų-unitų tikėjimo, vis dėlto buvo ištikimi sostui ir tėvynei, ramiai gyveno bei šio tikėjimo pasimirė. Ir mes, šio tikėjimo gimę, jį kažkiek laiko laisvai išpažinome. Kadais gerosios atminties ciesorienė Kotryna II savo aukščiausia valia paliepė prievarta versti mus keisti protėvių tikėjimą. Tačiau valdovė, mūsų ašarų sujaudinta, liepė liautis persekiojus ir leido mums vėl laisvai išpažinti tėvų tikėjimą. Šį tikėjimą ramiai išpažinome Jūsų Ciesoriškosios Didenybės globojami iki pat dabartinių laikų, ir netikime, kad be griežto Jūsų Ciesoriškosios Didenybės įsakymo, galėtų kas iš mūsų tą tikėjimą, kurį kartą priėmėme ir kurio gimėme, atimti. Tuo tarpu graikų-rusų dvasininkai, tvirtindami esą kai kurie iš mūsų priėmė komuniją graikų-rusų cerkvėje, verčia mus atsisakyti tikėjimo, pasitelkdami

zmusza nas do wyrzeczenia się wiary nie tylko za pomocą kar cielesnych, ale i okrutniejszych jeszcze środków, jako to: pozbawiając nas łask duchownych, wzbraniając unickim i katolickim księżom chrzić nasze dzieci, spowiadać nas i błogosławić małżeństwa nasze. W ten sposób odrywa nas od pasterzy swoich. W tak okrutnem prześladowaniu nie ma nam inszego środka oprócz miłosierdzia Waszej Cesarskiej Mości. Monarcho! Zasłoń tych, którzy cierpią za wiarę!"

Podpisało 120 parafian.

63. Wśród tych klęsk i ucisków unici stracili starego swojego metropolitę ks. Bułhaka, który lubo nie mógł zaradzić złemu, zawsze jednak nie zbywało mu na najlepszych chęciach, zawsze nie przestawał być wzorem dla ludu, stałości w wierze i poświęcenia się. Skoro zaś ten żyć przestał, wystąpili na scenę trzej chciwi honorów biskupi uniccy, jako to Józef Siemaszko, Bazyli Łużynski i Zubko, którzy rzadkim w świecie przykładem! Zamiast popierania interesu wiary, której byli biskupami, zamiast niesienia pomocy znękanemu ludowi, sami najczynniej się zajęli zniszczeniem unii. Oni to, zaniechawszy po części ludu, całą usilność najpierwej obrócili na przewrócenie duchowieństwa unickiego. //32 Każdy z nich zalecił wszystkim duchownym stawić się osobiście i dać na piśmie oświadczenie, że i sam się zgadza na przyjęcie greko-rossyjskiej wiary, i drugim toż czyniącym przeszkadzać nie będzie. Jak zwykle na świecie, nie zbywało na takich, którzy i rychło i łatwo takowe złożyli oświadczenie, lecz bez porównania większa część znalazła się takich, co za nic tego uczynić nie chcieli. Pierwszych rzeczeni biskupi zaraz odsyłali do plebanii, dawali urzędy duchowne, przedstawiali do orderów, drugich zaś okrutnie prześladowali. Wymógłszy zaś za użyciem wszelkich gwałtownyh środków pewną liczbę rzeczonych oświadczeń, zjechali się do Połocka i uczynili niby to akt synodalny (obacz nr 1), którym zniszczyli dzieło ojców swoich i dowiedli, wiele zdziałać może kilku występnych duchownych.

64. Niełatwo jest wiedzieć imiona duchownych unickich, którzy w tym czasie doświadczyli prześladowania, niektóre z nich z usilnością zebrane tu kładę.

Ks. Michał Onacewicz, dziekan grodzieński, za stałość w wierze pozbawiony plebanii krasławskiej i całego majątku, umarł z cierpień i nędzy. Jego żona i drobne dzieci wypędzona [s] z plebanii żyła z żebraniny.

Ks. Jan Sawaszkiewicz, powołany do Żurowic, nie chciał wyrzec się wiary, za co odziany w s[i]ermiegę skazany był do poniżających robót w domu seminaryjskim. Codzienne zapytywano go, czyby nie chciał przyjąć rossyjskiej wiary? Gdy zaś nic stałości jego pokonać nie mogło, został odesłany do jakiegoś rossyjskiego mon[a]steru, w głąb Rossyi. Żona jego i dzieci szukają chleba w miłosierdziu ludu.

ne tiktai kūno bausmes, bet ir dar žiauresnes priemones: atima iš mūsų dvasines malones, drausdami unitų ir katalikų kunigams krikštyti mūsų vaikus, klausyti mūsų išpažinčių ir laiminti mūsų santuokas. Šitaip atstumia mus nuo mūsų ganytojų. Taip žiauriai persekiojamiems, mums nėra ko tikėtis, tiktai Jūsų Ciesoriškosios Didenybės gailestingumo. Užtark kenčiančiuosius už tikėjimą!"

Pasirašė 120 parapijiečių.

63. Tarp šitų vargų ir priespaudos unitai neteko savo senojo metropolito kun. Bulhako, kuris negalėjo susidoroti su blogiu, tačiau jam niekada nestigo geriausių norų, niekada nesiliovė buvęs žmonėms tikėjimo tvirtumo ir pasišventimo pavyzdys. Vos tik jam išėjus iš gyvenimo, scenoje pasirodė trys garbės ištroškę vyskupai unitai – Juozapas Semaška, Bazilijus Lužinskis ir Zubko, kurie, kaip retai pasaulyje pasitaiko, užuot rėmę tikėjimo, kurio vyskupai buvo, reikalus, užuot teikę pagalbą engiamiems žmonėms, patys uoliausiai ėmėsi uniją naikinti. Tad jie, iš dalies žmones palikę nuošaly, visas savo jėgas pirmiausia nukreipė unitų dvasininkams atversti. //32 Kiekvienas jų paliepė visiems dvasininkams prisistatyti asmeniškai bei raštu pasižadėti, kad ir pats sutinka priimti graikų-rusų tikėjimą, taip pat kitiems tai darantiems nekliudys. Kaip paprastai kad būna, netrūko tokių, kurie greitai ir lengvai tokius pasižadėjimus parašė, tačiau nepalyginamai didesnė dalis buvo tų, kurie nei už ką to daryti nenorėjo. Pirmuosius minėtieji vyskupai iš karto siuntė į klebonijas, dalijo dvasines tarnystes, teikė ordinams, o antruosius žiauriai persekiojo. Visokiomis priespaudomis ištraukę tam tikrą skaičių minėtųjų pasižadėjimų, suvažiavo į Polocką ir parengė atseit sinodo aktą (žr. Nr. 1), kuriuo sunaikino savo tėvų darbą ir parodė, kiek gali nuveikti keletas nusikaltusių dvasininkų.

64. Nelengva sužinoti vardus unitų dvasininkų, kurie tuo laiku patyrė persekiojimus; kai kuriuos iš jų per atkaklumą surinktus čia dedu.

Kun. Mykolas Onacevičius, Gardino dekanas, už ištikimybę tikėjimui netekęs Kraslavo klebonijos ir viso turto, mirė nuo kančių bei skurdo. Jo žmona ir maži vaikai, išvaryti iš klebonijos, gyveno iš išmaldos.

Kun. Jonas Savaškevičius, pakviestas į Žurovicus, nenorėjo išsižadėti tikėjimo, už tai, sermėga aprengtas, buvo pasmerktas žeminantiems darbams seminarijos namuose. Kiekvieną dieną klausė, ar nenorėtų priimti rusų tikėjimo? Kai niekuo jo tvirtumo įveikti nebuvo galima, ištrėmė į kažkokį rusų vienuolyną Rusijos gilumoje. Jo žmona ir vaikai duonos ieško pas gailestingus žmones.

Ks. Wiktor Bosiacki zakonu bazyliańskiego, teologii doktor, mąż uczony i mocnego charakteru, w czasie zniszczenia unii był superiorem klasztoru wileńskiego, po wielu uciskach za stałość w wierze poniesionych, został odesłany do Kurska.

Ks. Benedykt Lernatowicz, teologii i filozofii doktor, opat bazyliański. Skończywszy nauki w Litwie udał się do Rzymu, gdzie mu przyznane były rzeczone uczone stopnie. Nie zgodził się na przyjęcie wiary rossyjskiej, za co odesłany był do Kurska, gdzie 1842 roku oddał ducha Bogu w wierze unickiej.

Ks. Józef Sosnowski, pleban i teologii doktor, pozbawiony był za stałość w wierze plebanii i urzędu kapłańskiego, wreszcie wsadzony do więzienia dokonał dni swoich w wierze unickiej.

Ks. Proniewicz, kandydat filozofii, uczył młodzież zakonu bazyliańskiego nauk filozoficznych, za stałość w unii odesłany do Kurska.

Ks. Hryniewicz zakonu św. Bazylego, nauczyciel jeografii w szkole powiatowej wileńskiej, nie dał się skłonić //33 do przyjęcia wiary greko-ross[yjskiej], za co odesłany został gdzieś w głąb Rossyi.

Ks. Makowelski, nauczyciel języka niemieckiego w szkole powiatowej wileńskiej, za opór w przyjęciu panującej wiary odesłany naprzód pod strażą do Kijowa, gdzie siedział czas pewny w kazamatach, stamtąd odesłany do monasteru zwanego Pustynia, leżącego w guberni orłowskiej, gdzie jeszcze 1842 roku sprawował obowiązek służącego.

Ks. Gnida, jeszcze za panowania Katarzyny II z powodu stałości w wierze unickiej pozbawiony czepelskiej plebanii, miał schronienie przy kościele płoskim w guberni witebskiej w powiecie wieliżskim. Roku 1834 znowu doznał ucisku z przyczyny wiary. W końcu pozbawiony przytułku i kawałku chleba, umarł z nędzy w Wieliżu 1835 roku, mając lat wieku 98.

Ks. Zabiełło, pleban swisłocki, po rozmaitych udręczniach za stałość w wierze, był pozbawiony plebanii, urzędu kapłańskiego i rozmaicie męczony. Co się w końcu z nim stało, nie wiadomo.

Ks. Aleksander Baranowski, pleban w Bobrach w powiecie lidzkim, umarł w więzieniu w Żurowicach.

Ks. Michał Wierzbicki, pleban wielko-laski, umarł nagle wtedy, kiedy go za stałość w wierze chciano zdegradować ze stanu duchownego.

Ks. Adam Plyszewski, pleban w Swironach, kaznodzieja żurowicki, umarł z nędzy w więzieniu.

Ks. Jan Butkiewicz, pleban w Lebiodzie w powiecie lidzkim, za stałość w wierze pozbawiony wszystkiego, skończył dni swoje w więzieniu.

Kun. Viktoras Bosiackis, bazilijonų ordino, teologijos daktaras, vyras mokytas ir tvirto charakterio, unijos panaikinimo metu buvo Vilniaus vienuolyno vyriausiasis prioras, po daugybės spaudimų, iškęstų dėl tikėjimo pastovumo, ištremtas į Kurską.

Kun. Benediktas Lernatovičius, teologijos ir filosofijos daktaras, bazilijonų opatas. Baigęs mokslus Lietuvoje, išvyko į Romą, kur jam buvo suteikti minėtieji mokslo laipsniai. Nesutiko priimti rusų tikėjimo, už tai ištremtas į Kurską, kur 1842 metais atidavė Dievui dvasią kaip unitas.

Kun. Juozapas Sosnovskis, klebonas ir teologijos daktaras, dėl tikėjimo pastovumo neteko klebonijos ir kunigo pareigų, galiausiai kalėjime baigė savo dienas būdamas unitas.

Kun. Pronevičius, filosofijos kandidatas, mokė bazilijonų vienuolyno jaunuomenę filosofijos mokslų, už ištikimybę unijai ištremtas į Kurską.

Kun. Hrinevičius, Šv. Bazilijaus ordino, Vilniaus apskrities mokyklos geografijos mokytojas, nesidavė įtikinėjamas //33 priimti graikų-rusų tikėjimą, už tai buvo ištremtas kažkur į Rusijos gilumą.

Kun. Makovelskis, Vilniaus apskrities mokyklos vokiečių kalbos mokytojas, už pasipriešinimą priimti viešpataujantį tikėjimą pirmiausia su sargyba buvo ištremtas į Kijevą, tam tikrą laiką sėdėjo kazemate, iš ten išsiųstas į vienuolyną, vadinamą Pustynia, esantį Oriolo gubernijoje, kur dar 1842 metais ėjo tarno pareigas.

Kun. Gnida, dar valdant Kotrynai II, už ištikimybę unitų tikėjimui neteko Čepelių klebonijos, buvo prisiglaudęs prie Plocko bažnyčios Vitebsko gubernijoje Veližo apskrityje. 1834 metais vėl patyrė priespaudą dėl tikėjimo. Galiausiai, netekęs prieglobsčio ir duonos kąsnio, mirė iš skurdo Veliže 1835 metais būdamas 98 metų.

Kun. Zabiela, Svisločiaus klebonas, po įvairiausių kankinimų už ištikimybę tikėjimui neteko klebonijos, kunigo pareigų ir buvo visaip kamuojamas. Kas galiausiai atsitiko, nežinoma.

Kun. Aleksandras Baranauskas, Babrų klebonas Lydos apskrityje, mirė Žurovicų kalėjime.

Kun. Mykolas Vežbickis, Velkalesės klebonas, staiga mirė, kai jį už ištikimybę tikėjimui norėta pašalinti iš dvasininkų luomo.

Kun. Adomas Pliševskis, Svierionių klebonas, Žurovicų pamokslininkas, mirė iš skurdo kalėjime.

Kun. Jonas Butkevičius, Lydos apskrities Lebedos klebonas, už ištikimybę tikėjimui viską praradęs, baigė savo dienas kalėjime.

Żarski, biskup unicki, umarł nie w więzieniu, ale z rozpaczy, że w początkach nie dosyć pojmując zamiary rządu, wpłynął na zniszczenie unii.

Ks. Aleksander Zabiełło, brat wyżej pomienionego, za stałość w wierze pozbawiony kapłaństwa, odesłany do Borków na dziaka pod nadzór okrutnego ruskiego священ[н]ика Dylewskiego.

Księża: Jan Ihnatowicz, asesor konsystorza połockiego, Adam Tomkiewicz, inspektor seminarium połockiego, Urbanowicz i Mackiewicz, plebani, przy asystencji żandarmów odesłani zostali naprzód do Kijowa, potem do Kurska. Ich żony z dziećmi doświadczają ostatniej nędzy.

Księża: Jan Obuch, dziekan, Antoni Korcun, Michał Łoski, Dowiatt, Stratanowicz, Chrucki, Stulginski, Kozakiewicz, Murawski, Dowiatt, Mancewicz, Jakub Nikonowicz i Andrzej Nikonowicz, odesłani zostali z Litwy do Połocka //34 pod strażą. Wreszcie co się z nimi stało, nie wiadomo.

Ks. Możalski, niegdyś prefekt Głównego Wilenskiego Seminarium, teologii magister, był ostatnim przełożonym klasztoru bazyliańskiego podubiszskiego na Żmudzi. Przy upadku unii ciągle go powoływano do Wilna, lecz on, widząc co go tam czeka, ani sam jechał, ani oświadczenia, że przyjmuje wiarę rossyjską, nie posyłał. Później opuścił Podubis i tułał się u obywateli. Wreszcie doczekał się żandarmów, którzy odwieźli go naprzód do Wilna, potem jako stałego w wierze do Kurska.

Ks. Lebet, bazylian, także za stałość w wierze odesłany do Kurska.

Ks. Cyryl Letowt, bazylian, mąż wesołego charakteru, stały w unii, grożącym karą za opór odpowiadał: „Wszak nie będę dalej Syberii, ani niżej sołdata." Zostawał długo na posłudze w klasztorze połockim, wreszcie nie wiadomo, co się z nim stało.

Ks. Jozafat Słobocki zakonu św. Bazylego, teologii i filozofii doktor, przykładał się do nauk w Rzymie, za powrotem do kraju sprawował rozmaite urzędy: był superiorem klasztoru żurowickiego, potem kobryńskiego, zasłużył na tytuł konsultora prowincji. W czasie upadku unii, za opór w przyjęciu wiary greko-ross[yjskiej] odesłany został do klasztoru torokańskiego położonego w powiecie kobryńskim. Stąd pod strażą odwieziony do Zahorowa, klasztoru leżącego w guberni żytomirskiej. Dziubinski, przedtem bazylian, teraz mnich rossyjski, przełożony rzeczonego klasztoru, chąc Słobockiego, sześćdziesięcioletnego już starca, skłonić do przyjęcia greko-ross[yjskiej] wiary, rozebranego do bielizny wsadził do sklepu pod klasztorem i przez pięć dni żadnego nie dawał pokarmu. Pod wieczór dnia piątego przyszedł do drzwi więzienia jeden kapłan za unią zdegradowany, który na prośbę Słobockiego wysłuchał, stojąc za drzwiami, spowiedzi, rozgrzeszył i odszedł. Nazajutrz poszedł do więzienia Dziubinski i znalazłszy Słobockiego bez

Žarskis, unitų vyskupas, mirė ne kalėjime, bet sielvartaudamas, kad iš pradžių ne iki galo supratęs valdžios ketinimus, prisidėjo prie unijos panaikinimo.

Kun. Aleksandras Zabiela, pirmiau minėtojo brolis, už ištikimybę tikėjimui netekęs kunigystės, ištremtas į Borkus giedotoju žiauraus rusų šventiko Dilevskio priežiūroje.

Kunigai: Jonas Ihnatovičius, Polocko konsistorijos asesorius, Adomas Tomkevičius, Polocko seminarijos inspektorius, Urbanovičius ir Mackevičius, klebonai, žandarų saugomi, buvo ištremti iš pradžių į Kijevą, paskui į Kurską. Jų žmonos su vaikais patiria baisiausią skurdą.

Kunigai: Jonas Obuchas, dekanas, Antanas Korcunas, Mykolas Loskis, Doviatas, Stratanovičius, Chruckis, Stulginskis, Kozakevičius, Muravskis, Doviatas, Mancevičius, Jokūbas Nikonovičius ir Andrius Nikonovičius iš Lietuvos buvo ištremti į Polocką //34 su sargyba. Galiausiai kas jiems atsitiko, nežinoma.

Kun. Možalskis, kadais Vyriausiosios Vilniaus seminarijos prefektas, teologijos magistras, buvo paskutinis Padubysio bazilijonų vienuolyno Žemaitijoje vyresnysis. Žlugus unijai, jis nuolat kviestas į Vilnių, tačiau, nujausdamas, kas jo ten laukia, nei pats važiavo, nei pasižadėjimo, jog priima rusų tikėjimą, siuntė. Vėliau Padubysį apleido ir glaudėsi pas dvarponius. Galiausiai susilaukė žandarų, kurie pirmiau jį išvežė į Vilnių, paskui, kaip ištikimą tikėjimui – į Kurską.

Kun. Lebetas, bazilijonas, taip pat už ištikimybę tikėjimui ištremtas į Kurską.

Kun. Kirilas Letovtas, bazilijonas, linksmo būdo vyras, ištikimas unijai, grasinantiems bausme už pasipriešinimą, atsakydavo: „Juk nebūsiu nei toliau kaip Sibire, nei žemiau kaip kareivis". Ilgai buvo Polocko vienuolyne, galiausiai nežinia, kas jam atsitiko.

Kun. Jozefatas Slobockis, Šv. Bazilijaus ordino, teologijos ir filosofijos daktaras, studijavo Romoje, grįžęs į kraštą ėjo įvairias pareigas: buvo Žurovicų vienuolyno vyriausiasis prioras, paskui – Kobryno, išsitarnavo iki provincijos konsultoriaus. Unijos žlugimo metais už pasipriešinimą priimti graikų-rusų tikėjimą buvo ištremtas į Tarakanų vienuolyną, esantį Kobryno apskrityje. Iš čia su sargyba atvežtas į Zahorovo vienuolyną Žitomiro gubernijoje. Dziubinskis, buvęs bazilijonas, dabar rusų vienuolis, minėtojo vienuolyno vyresnysis, norėdamas Slobockį, jau šešiasdešimtmetį senolį, priversti priimti graikų-rusų tikėjimą, išrengtą iki marškinių uždarė į vienuolyno rūsį ir penkias dienas nedavė nieko valgyti. Penktosios pavakare prie kalėjimo durų atėjo vienas dėl unijos pašalintas kunigas, kuris, Slobockio paprašytas, už durų stovėdamas išklausė išpažinties, atleido nuodėmes ir nuėjo. Rytojaus dieną į kalėjimą atėjo Dziubinskis ir, radęs Slobockį be dvasios, puolė į paniką: rodėsi,

ducha, wpadł w rozpacz – zdawało mu się, że męczennik ciągle stoi mu przed oczyma. Co noc trzem mężczyznom kazał stać przy łóżku swojem. Wreszcie napisał do sprawnika doniesienie o śmierci Słobockiego. W końcu, zobaczywszy już jadących policejskich, pobiegł i utopił się w stawie klasztornym.

Ks. Kapuscinski za stałość w wierze długo i po razy kilka był trzymany w publicznem więzieniu, w końcu zniemożony nędzą, przeszedł na wiarę greko-ross[yjską].

Ks. Kalinowski, kanonik, także długo był męczony, dopóki się wyrzekł wiary.

Liczba zdegradowanych w Kursku, Mohilewie, w Witebsku, Minsku i Grodnie księży wynosi 160 osób.

Joanna Damasuna Wysupska, Stefania Mańkowska, Józefa i Jerena, mniszki bazylianki klasztoru wileńskiego, za stałość w wierze rozesłane zostały po monasterach ruskich żeń//35skich na obowiązek służących (obacz nr 84 i 85).

65. Unickich księży 120 podało prośbę Najjaśniejszemu Cesarzowi Mikołajowi I, w której ze wszelkiem poddaństwem prosili, ażeby na miejscu odstępcy wiary, biskupa Siemaszki, mianował drugiego biskupa unickiego. Lecz ta prośba odesłaną została Siemaszce, który wszystkich księży, co prośbę podpisali, dopóty męczył, dopóki nie wyrzekli się wiary unickiej.

67[a]. O tem wszystkiem, co się stało z unitami w Rossyi, papież zawiadomiony powiedział następną alokucją.

„Sanctissimi Domini Nostri Gregorii, Divina providentia Papae XVI, Allocutio habita in consistorio secreto X. Calendas Decembris MDCCCXXXIX anno.

Venerabiles Fratres! Multa quidem gravia et acerba inde ab initio apostolici officii muneris coacti fuimus diuturna temporum adversitate ex hoc ipso loco nuntiare, at quod in hodierno coetu vestro merorem inter et luctum ecclesiae unversae sumus nuntiaturi, eius modi profecto est, ut malorum quae alias ingemuimus longe superet acerbitatem. Nemo Vestrum ignorat, Ruthenos episcopos, omnemque inclytam nationem illam, quae post susceptam cum christiana fide catholicam unitatem, misere ab ea defecerat et proprii sermonis usu graecoque ritu retento luctuosam graecorum schisma sequebatur, de firmo ac sincero ad romanam ecclesiam reditu, non semel divina excitante gratia cogitasse. Hinc primum in oecumenica Florentina synodo una cum graecis, Archiepiscopus Kiioviensis totius Russiae Metropolitanus celebratissimo unionis decreto subscripsit. Licet autem res in irritum mox cesserit, per abortas turbas et hostiles earum conatus, qui lumini rebelles, schismati pertinatius

[a] *Nr. 66 – praleistas.*

kad kankinys nuolatos stovi jam prieš akis. Kasnakt trims vyrams liepdavo stovėti prie jo lovos. Pagaliau parašė policijos viršininkui pranešimą apie Slobockio mirtį. Galiausiai, pamatęs atvykstančius policininkus, pabėgo ir nusiskandino vienuolyno tvenkinyje.

Kun. Kapuscinskis už ištikimybę tikėjimui ilgai ir po keletą kartų buvo laikomas viešajame kalėjime, galiausiai, prispirtas skurdo, perėjo į graikų-rusų tikėjimą.

Kun. Kalinovskis, kanauninkas, taip pat ilgai buvo kankinamas, kol tikėjimo atsisakė.

Pažemintų kunigų skaičius Kurske, Mogiliave, Vitebske, Minske ir Gardine siekia 160.

Joanna Damasuna Visupska, Stefanija Mankovska, Juzefa ir Irena, Vilniaus vienuolyno vienuolės bazilijonės, už ištikimybę tikėjimui buvo išsklaidytos po rusių vienuolynus //35 tarnaitėmis (žr. Nr. 84 ir 85).

65. 120 unitų kunigų šviesiausiajam ciesoriui Mikalojui I įteikė prašymą, kuriame su visais pavaldiniais prašė, kad vietoj tikėjimo atskalūno vyskupo Semaškos paskirtų kitą unitų vyskupą. Tačiau šis prašymas buvo nusiųstas Semaškai, kuris visus prašymą pasirašiusius kunigus kankino tol, kol šie išsižadėjo unitų tikėjimo.

67. Popiežius, painformuotas apie visa tai, kas atsitiko Rusijoje unitams, paskelbė tokį iškilmingą kreipimąsi:

„Jo Šviesybės mūsų Viešpaties, Dievo Apvaizdos dėka popiežiaus Grigaliaus XVI kalba, pasakyta slaptajame pasitarime 1839 metų gruodžio 22 dieną.

Garbingieji broliai! Daug sunkių ir nemalonių dalykų, įvykusių dėl įsivyravusio šiais laikais priešiškumo, buvome priversti pranešti šioje vietoje, tačiau tai, ką šiandieniniame jūsų susirinkime ketiname pranešti, visai Bažnyčiai išgyvenant liūdesį ir skausmą, gerokai viršija tą sielvartą, dėl kurį sukėlusių blogybių jau anksčiau dejavome. Visi jūs žinote, kad rusinų vyskupai ir visa ši garbinga tauta, kuri, su krikščionišku pasitikėjimu sudariusi katalikiškos vienybės sutartį, apgailėtinai nuo jos pasitraukė ir, išsaugojusi savo kalbos vartojimą bei graikiškąsias apeigas, laikėsi vargingos graikų schizmos, [tačiau] ne kartą, skatinama Dievo malonės, galvojo apie tvirtą ir nuoširdų grįžimą prie Romos Bažnyčios. Tuo klausimu pirmiausia ekumeniškame Florencijos susirinkime kartu su graikais Kijevo arkivyskupas [ir] visos Rusijos metropolitas pasirašė šlovingą unijos dekretą. Nors ši [unija] greitai žlugo, kilus sąmyšiams ir reiškiant priešiškus nusistatymus tiems, kurie atkakliai buvo linkę laikytis schizmos, priešindamiesi šviesai, tačiau tuo klausimu niekada nestokojo

adherebant, nunquam tamen episcoporum praesertim consilia et studia in idipsum destiterunt. Illuxit tandem dies auspicatissimus quo, faciente Deo misericordias suas, Ruthenorum genti datum erat, ad desertae matris sinum reverti, sanctamque illam rursus ingredi civitatem ab Altissimo fundatam in qua unice fas est salutem invenire. Qui enim seculo XVI exeunte piissimi Sigismundi III Poloniae et Sveciae regis et Magni Lithuaniae ducis, civili dominationi suberant Rutheni antistites, cum memoria repeterint concordiam, quae inter orientalem et occidentalem ecclesiam antea vigerat, quamque maiores sui sub apostolicae sedis regimine impense foverant, non vi coacti, aut artibus decepti, non animi aut ingenii teneritate ducti, non temporalis commodi illecebris cellati, sed sola supernae luminis claritate perfusi, sola veritatis agnitione compulsi, sola demum salutatis suae et commisorum sibi ovium cupiditate incensi, post habitam in communi conventu, de tanto negotio deliberationem, per binos collegas ad hanc Beati Petri cathedram, totius cleri ac populi nomine legatos, schisma//36 ticorum erroribus penitus eiuratis. Romana ecclesia rursus consociari, pristinaeque cum illa unitati restitui postularunt. Quo tum claritatis studio Clemens VIII sacrae memoriae praedecessor noster eos inter catholici orbis plausus exceperit. Qua dein solitudine sancta haec sedes ipsos constanter fuerit prosecuta, qua indulgentia sagacitateque tractaverit, quot quantisque modis iuverit, apertissime testantur complures apostolicae constitutiones, quibus tum peculiares gratiae et maxima beneficia in gentem illam collata sunt, cum servati ipsius clero, quatenus catholicae unitati non impediret sacri ritus ab orientalis ecclesiae consuetudine profecti, tum erecta pluribus in locis ac praesertim Vilnae vel annuo censu ditata collegia, ad Ruthenae nationis clericos, in sanctitate fidei morumque instituendos. Molestissimum equidem fuit instauratam adeo feliciter cum Romana ecclesia Ruthenorum coniunctionem, adversis vicibus fuisse progressu temporis obnoxiam. Illud tamen superat omnino letandum, quod ingens illorum pars, sacrorum imprimis praesulum constantia praeeunte, tam firmiter apostolicae sedi devota atque ab hoc unitatis centro indivulsa permanserit, ut serpentibus licet elapso seculo per suas regiones inanis philosophiae falaciis, pravisque opinionum commentis, a catholicae doctrinae, fideique integritate, nullo modo deflexerint. At o miserum et infelicem rerum eversionem! O durisimam et nunquam satis lamentandam Ruthenae gentis calamitatem! Quos namque patres et pastores proximis temporibus acceperat, quosque idcirco duces ac magistros experiri debuisset, ut arctiori usque nexu corporis Christi, quod est ecclesia iuncta servaretur, eos nuper in extremam suam perniciem, sensit novae defectionis auctores. Hoc porro est Ven[erabiles] Fratres quod nos anxios vehementer et solicitos habet, hoc ad ingruentes undique amaritudines aecessit, lacrymis potius quam verbis commemorandum.

vyskupų pastangų ir siūlymų. Pagaliau nušvito laimingiausia diena, kai, Dievui parodžius savo gailestingumą, rusinų tautai buvo leista grįžti į apleistos motinos glėbį ir vėl įsijungti į šią šventą Aukščiausiojo įkurtą bendriją, kurioje vienintelėje galima surasti išganymą. Rusinų vyskupai, kurie XVI amžiaus pabaigoje priklausė pamaldžiausiojo Lenkijos ir Švedijos karaliaus bei didžiojo Lietuvos kunigaikščio Zigmanto III politinei valdžiai, kai prisiminė [buvusią] santarvę, kuri kitados gyvavo tarp Rytų ir Vakarų Bažnyčios ir kurią jų protėviai, [būdami] Apaštalų Sosto valdžioje, stropiai puoselėjo, – ne jėga priversti, ne klasta apgauti, ne dvasios ar proto silpnumo paveikti, ne laikinos naudos vilionėmis patraukti, tačiau tik užlieti skaisčios aukštybių šviesos, tik paskatinti tiesos suvokimo, tik uždegti sau pavestų tikinčiųjų troškimo [siekti] savo išganymo, surengę bendrame susirinkime šio klausimo svarstymą, ir visų dvasininkų bei tautos vardu atsiuntę du [savo] kolegas į šią Šv. Petro katedrą, [ir], visiškai atsisakę schizmatikų //36 klaidų, paprašė vėl susijungti su Romos Bažnyčia ir atkurti buvusios su ja vienybės [ryšį]. Dėl šio reikšmingo siekio mūsų pirmtakas, šventos atminties popiežius Klemensas VIII priėmė juos su džiaugsmu pritariant visam katalikų pasauliui. Vėliau šis Šventasis Sostas nuolat rodė jiems savo rūpestį, teikė malonę ir globą, daugybę kartų įvairiai padėjo. Tai rodo daugybė apaštališkų nutarimų, kuriais šiai tautai buvo suteikta ypatingų malonių ir didelių geradarybių, [rūpintasi] kad būtų išsaugotos jos dvasininkams, kiek tai netrukdo katalikų vienybei, šventosios apeigos, kilusios iš Rytų Bažnyčios tvarkos, daugelyje vietų, ypač Vilniuje įkurtos kolegijos, aprūpintos metinėmis pajamomis ir skirtos rengti rusinų tautybės dvasininkus, pasižyminčius tikėjimo [tvirtumu] ir dorais įpročiais. Nemaloniausia buvo tai, kad ligi šiol laimingai [gyvavusi] atkurta rusinų ir Romos [katalikų] Bažnyčios sąjunga, pasikeitus aplinkybėms, tapo priklausoma nuo laiko pokyčių. Tačiau iš tiesų reikia džiaugtis, kad didelė jų [dvasininkų] dalis, pirmiausia paveikta šventųjų vyskupų tvirtybės, išliko atsidavusi Apaštalų Sostui ir nepanoro būti atplėšta nuo šio vienybės centro, todėl, praėjusiame amžiuje plintant per šiuos kraštus apgaulingai ir tuščiai filosofijai bei neteisingiems vertinimų komentarams, ji nenusigręžė nuo vieningo katalikų mokymo ir tikėjimo. Tačiau, o vargingi ir nelaimingi laikų pokyčiai! O baisi ir niekada nebūsianti pakankamai apverkta rusinų tautos nelaimė! Nes tik paskutinę savo pražūties [dieną] ji suprato, jog tie tėvai ir ganytojai, kuriuos pastaruoju metu buvo priėmusi [į savo bendriją] ir kuriuos privalėjo išbandyti kaip [savo] vadovus ir mokytojus, kad būtų išsaugota sujungta Bažnyčia, [simbolizuojanti] Kristaus kūną, kad kaip tik jie buvo naujojo atsiskyrimo sumanytojai. Būtent tokia yra priežastis, garbingieji broliai, kuri kelia mums rūpestį ir nerimą bei didina mūsų apmaudą, kurį labiau derėtų išreikšti

Fatemur quidem nos initio adduci nequaquam potuisse, ut fidem iis omnibus adhiberemus, quae hae tristi de re fuerant rumore perlata, inspecta praesertim summa locorum distantia et gravique angimur difficultate cum catholicis passim ibi degentibus communicandi, atque id causae fecit, cur hactenus distulerimus clamores questusque nostros pro mali magnitudine attolere. At certis subinde nuntiis acceptis, reque per publicas ephemeridas iam palam evulgata, sicuti altissime dolendum, ita minime dubitandum, plures ex Ruthenis unitis episcopos in Lithuania et Alba Russia, cum cleri ac populi sibi crediti parte, relicta miserabiliter communione Romanae ecclesiae, unde unitas sacerdotalis exorta est, ad //37 schismaticorum castra transiisse. Ea autem fuit iniqui ipsorum consilii ratio, ut inductis primum fraudulenter in sacris celebratione libris, quos a Graeco-Russis receperant, omnem prope modum divini cultus peragenti formam, ad horum usus retulerint, quo nempe ignara plebs ex rituum similitudine sensim invalescente, in schisma vel invita [a]traduceritur[a]. Dein mandato illorum convocati plures parochi et literas identidem ad eos datas sunt, quibus inter allias fallacias indicebatur, ut quisque adhesionem suam ecclesiae Graeco-Russicae, iuxta propositam in id formulam profiteretur. Monitis una simul renuentibus, de parochiali munere illico am[m]itendo, deque certa accusatione ad superiorem auctoritatem contra ipsos caeterosque presbyteros eorum, exemplo similiter detractantes. Tandem post alias adhibitas machinationes eo perversitates devenerunt, ut publice declarare non erubescerint, suam ad praedictam ecclesiam accedenti voluntatem, et preces insuper subiecti, quoque gregis nomine adiicere ad Imperialem ea de re veniam impetrandam. Nec defuit eorum votis effectus, omnibus quippe per schismaticam synodum Petropoli manentem instructis ac sanctione firmatis Ruthenorum praesulem, clerique ac populi hactenus Romanae ecclesiae unitorum in ecclesiam Graeco-Rossiacam aggregatio decreta ac concelebrata solemniter est.

Taedet hic recolere quae nefandum eius modi inventum iam diu portenderent, quibus demum incitamentis adducti degeneres isti pastores in tantum nequitiae ac perditionis barathrum se ipsos demerserint. Respicientes potius ad miserimum eorum casum, iuvabit sacri eloquii verbis exclamare „Judicia Dei abyssus multa!" Caeterum ex tam atroci catholicae ecclesiae inflicto vulnere, probi perspicietis V[enerabil]es Fratres, quo tandem animo simus, quaque intrinsecus aegritudine conficiamur. Dolemus atque imo ex corde ingemiscimus redactas in aeternae salutis discrimen tot animas, quas Christus suo sanguine redimerat. Dolemus violatam

[a-a] *Taip tekste. Turėtų būti:* traducitur.

ašaromis negu žodžiais. Pripažįstame, kad iš pradžių niekaip negalėjome patikėti (nors jiems visiems rodome pasitikėjimą) tais gandais, kurie pasiekė mus dėl šio liūdno reikalo, ypač atsižvelgiant į [mus skiriančius] didelius atstumus, ir kenčiame kartu su ten gyvenančiais katalikais dėl bendravimo sunkumų, ir tai buvo priežastis, kodėl ligi šiol susilaikėme ir nešaukėme, ir nedejavome dėl didžiulio blogio. Tačiau netrukus, gavę tikrų žinių, ir dalykui paaiškėjus iš viešai išplatintų pranešimų, [supratome, kad yra pagrindas] ir giliai kentėti, ir nė kiek neabejoti, jog daugelis rusinų unitų vyskupų Lietuvoje ir Baltarusijoje kartu su dalimi dvasininkų bei //37 jiems patikėtų žmonių, apgailėtinai atsisakę vienybės su Romos Bažnyčia, kurioje ir atsirado dvasininkijos vienovė, perėjo į schizmatikų pusę. Šio neteisingo jų sprendimo motyvas buvo tas, kad pirmiausia klastingai šventų mišių apeigose ėmė naudoti knygas, kurias susigrąžino iš graikų-rusų [tikinčiųjų], o vėliau pagal jas perkėlė beveik visą šventųjų apeigų atlikimo tvarką; jai pamažu stiprėjant, dėl apeigų panašumo neišmananti tauta prieš savo norą buvo stumiama į schizmą. Tada anų paliepimu buvo sušaukta daugelis klebonų ir jiems ne kartą siųsti laiškai, kuriais, kaip ir kitomis apgaulėmis, jie buvo verčiami pagal pateiktą pavyzdį patvirtinti, kad priklauso graikų-rusų Bažnyčiai. Jeigu [kunigai] šiems raginimams nepaklusdavo, būdavo verčiami apleisti savo parapines pareigas, skundžiami aukštesnei valdžiai ir kitaip žeminami. Pagaliau po visų šitų apgaulių taip sugedo, kad nesigėdijo viešai skelbti savo noro pereiti prie minėtos Bažnyčios, siųsti savo prašymus, taip pat tikinčiųjų vardu prašyti Imperatoriaus malonės tuo klausimu. Jų norams sėkmės nestigo: Petrapilyje įvykęs schizmatikų sinodas, viską sutvarkęs ir patvirtinęs rusinų vyskupą, iškilmingai nusprendė ir paskelbė, kad dvasininkai ir tikintieji, ligi šiol sujungti su Romos [katalikų] Bažnyčia, [dabar] prisijungia prie graikų-rusų Bažnyčios.

Nemalonu čia prisiminti tuos dalykus, kurie jau seniai pranašavo tokį baisų sprendimą, ir štai pagaliau, paveikti raginimų, šitie išsigimę ganytojai nugrimzdo į tokią sugedimo ir pražūties bedugnę. Žvelgiantiems į apgailėtiną jų nuopuolį bus malonu Šventojo Rašto žodžiais sušukti: Dievo „sprendimai – kaip jūros gelmės" [Ps 36, 7]. Taigi [matydami], kokia baisi žaizda padaryta katalikų Bažnyčiai, teisingai suvoksite, garbingieji broliai, kaip dabar jaučiamės ir kokio sunkumo esame slegiami. Kenčiame ir visa širdimi liūdime, kad tiek daug sielų, kurias Kristus atpirko savo krauju, yra priverstos prarasti amžinojo išganymo viltį. Kenčiame, kad dėl atsiskyrusių vyskupų yra gėdingai suteptas tas tikėjimas, kurį pirmiau jie buvo pažadėję

turpiter per desertores episcopos fidem illam, quam Romanae ecclesiae primum desponderant. Dolemus desputum pessime ab iis [a-]charakterem[-a] sacratissimum, quo ex huius Apostolicae Sedis auctoritate fuerant insigniti. Sed ingens etiam nos tenet solicitudo de charissimis ex ea gente filiis, qui nec artibus illusi, nec minis perterriti, nec exempli pravitate seducti, firmiter in catholicae communionis vinculo perstiterunt. Neque enim latet quam gravia eos damna ex aliorum defectione fuerint consecuta, quantaque adhuc ipsos oporteat ob suam in sancta unitate constantiam tolerare. Atque utinam liceret illos paterna hortatione solari et aliquid gratiae spiritualis ad eos confirmandos impertiri. Interea memores officii quod gerimus, nobisque uti olim prophetae indictum desuper arbitrantes „Clama! ne cesses, quasi //38 tuba exalta vocem tuam, annuntia populo meo scelera eorum et domui Jacob peccata eorum" ex hoc supremi apostolatus fastigio in conspectu totius christiani orbis, Ruthenorum et maxime episcoporum defectionem incessanter quaerimur, iisque illatam catholicae ecclesiae tali facinore iniuriam gravissime exprobramus. Verum, cum illius vice fungamur in terris, qui dives est in misericordia, cogitat consilia pacis et non afflictionis, imo etiam venit quaerere et salvum facere quod perierat, quin apostolicam in ipsos caritatem penitus exuamur, unumquemque illorum studiosissime admonemus, ut animo reputent unde exciderint, et in quas formidabiles poenas iuxta sacros canones fuerint prolapsi videant quo aeternam sui salutem obliti, temere pergant, paveant principem pastorum, sanguinem [b-]dijurdikarum[-b] ovium ex ipsorum manibus requisiturum ac terribilis expectatione iudicii salubriter perculsi in viam iustitiae et veritatis a qua procul aberrarunt, se dispersumque misere gregem reducant post haec dissimulare minime possumus V. V. Fratres latius patere causam doloris nostri de rei catholicae in vastissimis Rossiaci Imperii finibus conditione, novimus enim quantis illic religio nostra sanctissima iam diu praematur angustiis, hic sane levandis omnem pastoralis solicitudiis operam impendere non praetermissimus, nullisque in posterum parcemus curis apud Potentissimum Imperatorem adhuc sperantes ipsum, pro sua aequitate ac excelso quo est animo, postulationes et vota nostra benevole aecepturum. Quem in finem communibus precibus adeamus cum fiducia ad thronum gratiae, patrem misericordiarum et Deum totius consolationis unanimiter obsecrantes, ut in haereditatem suam benignus respiciat, ecclesiam sponsam suam filiorum iacturam acerbissime plorantem, oportuno auxilio soletur, optatamque diu in tot adversis serenitatem clementissime largiatur."

[a-a] *Taip tekste. Turėtų būti:* characterem.
[b-b] *Taip tekste. Turėtų būti:* diiudicarum.

Romos Bažnyčiai. Kenčiame dėl to, kad jie bjauriausiai paniekino švenčiausiąjį ženklą, kuriuo šiam Apaštalų Sostui suteiktų galių dėka buvo paženklinti. Tačiau jaučiame ypatingą nerimą dėl brangiausių šios tautos vaikų, kurie, nei apgaulėmis suvilioti, nei grasinimais įbauginti, nei blogų pavyzdžių paveikti, tvirtai laikosi katalikiškos vienybės ryšio. Juk ne paslaptis, kokios sunkios juos persekiojo bausmės, kitiems atsiskyrus, ir kiek jiems ligi šiol reikia iškęsti dėl to, kad atkakliai laikosi šventosios vienybės. Tebūnie leista juos tėvišku padrąsinimu paguosti ir suteikti jų sustiprinimui dvasinės malonės. Tuo tarpu atmindami savo pareigas, kurias turime, ir mąstydami, kaip kitados pranašas pasakė: ‚Visa gerkle šauk, nesitausok! //38 Teskardi tavo balsas kaip trimitas! Parodyk manajai tautai jų nedorybę, Jokūbo namams – jų nuodėmes' [Iz 58, 1] – nuo šios aukščiausios apaštalybės pakopos apžvelgdami visą krikščionių pasaulį, nepaliaujamai apgailestaujame dėl rusinų, ypač vyskupų, atsiskyrimo ir griežtai smerkiame jų tokiu poelgiu padarytą skriaudą katalikų Bažnyčiai. Tačiau kadangi šioje žemėje atliekame savo pareigas vietoj To, kuris yra labai gailestingas, kuris kuria taikos, o ne nesantaikos planus, juo labiau tinka ieškoti [išeities] ir gelbėti tai, kas yra pražuvę, kad neatsakytume jiems apaštališkos meilės ir kiekvieną jų stropiai paragintume, jog širdimi apmąstytų, nuo ko atsiskyrė, ir pamatytų, kokias baisias bausmes pagal šventuosius kanonus užsitraukė, taip pat kur lengvabūdiškai eina, pamiršę amžinąjį išganymą; tegu bijosi Aukščiausiojo Ganytojo, kuris pareikalaus kraujo už jų rankose buvusių avių pražudymą, ir, laukdami baisaus sprendimo bei išganingai įspėti, tegu patys grįžta ir grąžina vargingai pakrikusią savo kaimenę į tiesos ir teisingumo kelią. Po viso to nebegalime apsimesti, garbingieji broliai, kad mūsų skausmas dėl katalikų padėties didžiulėje Rusijos Imperijoje yra plačiai žinomas: sužinojome, kokių apribojimų jau seniai patiria ten mūsų šventasis tikėjimas, taigi siekdami juos palengvinti nepraleidome [progos] parodyti savo ganytojišką rūpestį bei padėti pastangų, taip pat ir ateityje jų negailėsime [ir kreipsimės į] galingiausiąjį imperatorių, tikėdamiesi, kad jis, būdamas teisingos ir kilnios dvasios, palankiai priims mūsų prašymus bei maldavimus. Baigdami ir pasiremdami visų prašymais, su pasitikėjimu kreipiamės į malonės sostą, gailestingumo tėvą ir visos paguodos Dievą, vieningai prašydami, jog palankiai pažvelgtų į savo paveldėtoją, savo sužadėtinę bažnyčią, skaudžiai verkiančią dėl savo vaikų praradimo, kad paguostų ją derama pagalba ir dosniai bei kilniai suteiktų taip laukiamą savo malonę šiomis sunkiomis aplinkybėmis."

68. Od 1833 roku katolicy w Indyach wschodnich doświadczali prześladowania (obacz nr 48), o czem Ojciec Święty zawiadomiony, powiedział następną alokucją:

„Sanctissimi Domini Nostri Gregorii Divina providentia papaę XVI allocutio habita in consistorio secreto die 17 aprilis 1840 an.

Venerabiles Fratres! Afflictas in Tunquino finitimisque Regionibus christianorum res, eorumque fidem multiplici vexatione tentatam ingemiscimus iam dudum, ut probe nostis Ven[erabiles] Fratres, nec praetermissimus humiliare coram Deo animam nostram et reseratis Indulgentiarum thesauris //39 Ecclesiae filios excitare, ut pro fratribus in tanta illa tribulatione positis Clementissimo Domino quotidianas preces et alia pietatis opera offerent. Interea non defuit, quae susceptum inde dolorem leniret, consolationis causa ex invicto multorum animo, quos nullius periculi metus, non vincula, non verbera, non aliae diuturni temporis aerumnae, non ipse tandem praesentis mortis aspectus a professione catholicae fidei demovere potuerunt. Iam vero quum praecipuarum rerum, quae illic proximis annis gesta sunt, testimonia satis idonea paulatim ad sanctam hanc sedem pervenerint, nostrum esse modo duximus praedicare in amplissimo vestrum consessu illorum virtutem, qui pro fide Christi sua corpora tradiderunt, atque una vobiscum collaudare Christum ipsum in suis militibus triumphantem.

Atque ut exordium faciamus ab anno 1835 forte tunc in Cocincina Regione Athletam Christi se praebuit missionarius Marchand, qui castro quodam, ubi a seditiosis detinebatur, per regios milites expugnato, comprehensus ab his et in feream caveam (quasi fera esset bestia) detrusus, ad urbem principem deductus est, ibique multa tormentorum vi ad deserendum Christum frustra sollicitatus, tandem exeunte Novembri mense illius anni, Regis iussu in odium fidei occisus fuit. Ibidem per eos dies claruit Sinensis quidam adolecens, viduae matris unicus filius, qui post aerumnas duri carceris toto pene biennio fortiter toleratas, laetus pro Christo cervicem suam carnificis gladio supposuit, abscissumque illius caput ipsa, quae praesens aderat, pia mater excepit.

Anno deinceps 1837 celebrata sunt in Tunquino regno nomina presbyteri Joannis Caroli Corney, et fidelis indigenae Francisci Xaverii Can. Horum primus cum missionarii munus inibi gereret, captus ab infidelibus et in caveam inclusus, cum ne crudelibus quidem verberationibus, quibus per tres menses affectus est, a fide Christi demoveri potuisset, pro illa demum occubuit mensi Septembris memorati anni, obtruncato ei capite, membrisque in frusta concisis, atque in varias partes per ignominiam projectis. Alter vero, qui eadem in regione catechistae partibus fungebatur, pro Christo occisus est mense Novembri; postquam a viginti ante mensibus in vin-

68. Nuo 1833 metų katalikai Indijos vakaruose patyrė persekiojimus (žr. Nr. 48), apie tai painformuotas Šventasis Tėvas paskelbė tokį iškilmingą kreipimąsi.

„Švenčiausiojo mūsų Pono, Dievo Apvaizdos dėka popiežiaus Grigaliaus XVI kalba, pasakyta slaptajame pasitarime 1840 metų balandžio 17 d.

Garbingieji broliai! Jau seniai liūdime dėl Tonkino ir kaimyninėse provincijose varžomos krikščionių padėties bei jų tikėjimo įvairiais kankinimais išbandymo, ir, kaip jūs gerai žinote, garbingieji broliai, mes nepraleidome [progos] nužeminti mūsų dvasios Dievo akivaizdoje ir, atvėrę malonių lobynus, //39 raginti Bažnyčios sūnus, kad už tokiuose varguose esančius brolius kasdien Maloniausiajam Viešpačiui melstųsi ir atliktų kitus pamaldžius darbus. Tuo tarpu nestokoja [pavyzdžių], kurie dėl [suvaržymų] patiriamą skausmą sumažina; paguodą teikia nenugalėta dvasia daugelio [žmonių], kurių nei pavojaus baimė, nei grandinės, nei mušimai, nei ilgalaikiai sunkumai, nei pagaliau gresianti mirtis nepriverte išsižadėti katalikų tikėjimo. Kadangi [žinios] apie ypatingus įvykius, kurie pastaraisiais metais ten vyksta, taip pat patikimi liudijimai pamažu pasiekė Šventąjį Sostą, todėl nutarėme, kad mūsų pareiga šiame garbingame jūsų susirinkime pakalbėti apie dorybes tų, kurie paaukojo savo kūną už Kristaus tikėjimą, ir kartu su jumis pašlovinti Kristų, kuris triumfuoja, turėdamas tokių karių.

Taigi pradėkime nuo pradžių, nuo 1835 metų, kai tada Kochinchinos provincijoje kaip Kristaus karys pasižymėjo misionierius Marchandas, kuris kažkokioje pilyje, kur sukilėlių buvo laikomas, kai ją užėmė karaliaus kareiviai, jų buvo sučiuptas ir į geležinį narvą įmestas (tarsi būtų koks laukinis žvėris), [vėliau] pas miesto valdytoją buvo atvestas, ten iškentė daugybę kankinimų, veltui raginamas išsižadėti Kristaus, pagaliau tų metų lapkričio mėnesio pabaigoje karaliaus įsakymu iš neapykantos [katalikų] tikėjimui buvo nužudytas.

Ten pat tomis pačiomis dienomis išgarsėjo kažkoks kinų jaunuolis, vienintelis našlės motinos sūnus, kuris po beveik dvejus metus iškęstų žiauraus kalėjimo vargų su džiaugsmu už Kristų padėjo savo kaklą po budelio kardu, ir jo nukirstą galvą paėmė ten pat buvusi pamaldi jo motina.

Toliau, 1837 metais, Tonkino provincijoje išgarsėjo kunigo Jono Karolio Corney ir vietinio tikinčiojo Pranciškaus Ksavero Can vardai. Pirmasis iš jų, kai toje vietovėje buvo misionierius, pagautas netikėlių ir įmestas į narvą, tris mėnesius kankinamas žiauriausiais mušimais neatsisakė Kristaus tikėjimo ir mirė už jį minėtų metų rugsėjo mėnesį: jam buvo nukirsta galva, o kūnas sukapotas į gabalus ir gėdingai išbarstytas įvairiose vietose. Antrasis šiame regione ėjo katecheto pareigas ir už Kristų buvo nužudytas lapkričio mėnesį. Devynis mėnesius išbuvęs kalėjime ir per tą laiką

cula coniectus, ac toto illo tempore multimodis devexatus, ob invictam in fide constantiam fidelibus iuxta atque infidelibus admirationi fuisset.

Silentio post haec praeterire cogimur alios longe plurimos de quibus non aliud fere novimus, nisi aut eo, de quo diximus tempore, aut subsequentibus annis multos illorum lavisse pariter stolas suas in sanguine agni; ceteros vero etsi nondum fuissent pro Christo interempti, gravibus tamen molestiis, tormentisque tentatos in confessione Evangelii firmiter perseverasse. //40 Quo in genere celebratam nominatim aecepimus, multarum Sinensium mulierum fortitudinem, in quibus fragilitatem sexus fidei ardor superavit.

Verum multi insuper sunt postremis idem annis mortem pro Christo perpessi, de quorum triumpho allatae huc relationes speciatim loquuntur. Inter recensetur presbyter Franciscus Jaccard in Regno Cocincinae Missi[o]narius, qui iamdiu in vincula datus, [a]et diversa in loca deductus[a], postquam repetita ubique invictae firmitatis documenta edidisset, tandem in odium fidei laquo suffocatus est mense septembris anni 1838. Eamdem cum ipso mortem sustinuit fidelis iuvenis indigena Thomas Thien.

Inprimis vero celebrabitur idem annus in Historia Tunquinensium ecclesiarum, in quibus eo vertente tum fideles laici, tum presbyteri plures, tum sacri antistites immarcescibilem martyrii coronam sunt consequuti. Et primo quidem memorandus occurrit V[enerabilis] Fr[ater] Ignatius Delgado, ordinis praedicator[um], episcopus Mellipotamensis in orientali regni parte vicarius apostolicus, qui postquam 40 annos ad demandatae sibi provinciae curam advigilasset, tandem aetate gravis in manus incidit infidelium; a quibus in ligneam caveam detrusus, cum illata sibi tormenta patientissime tolerasset, horum et accedentis morbi vi paulatim confectus, mense Julio memorati anni obdormivit in Domino; antequam sententia contra cum a magistratibus prolata ad ipsos regio assensu approbata rediret. Non tamen abstinuerunt iidem a demortui capite postea obtruncanda, quod in publico per tres dies suspensum, ac subinde in sportam cum lapidium pondere inclusum ad fluminis profunda demerserunt: sed Deo ita mirabiliter disponente factum est, ut sacrum idem caput (quemadmodum in missa huc narratur relatione) post quatuor ferme a morte menses incorruptum, omni ex parte atque illaesum ibidem inveniretur.

Pretiosam coram Domino laudati vicarii apostolici mortem praecesserat mense Junio martyrium sui coadiutoris V[enerabilis] Fr[atris] Dominici Henares, ordinis item praedicatorum episcopi Fesscitensis, qui et ipse consenuerat in animabus

[a-a] *Frazė pakartota du kartus.*

įvairiais būdais kankintas, dėl nenugalėtos tikėjimo tvirtybės sukėlė nuostabą ir tikintiesiems, ir netikintiesiems.

Esame priversti nutylėti daugelį kitų, apie kuriuos nežinome beveik nieko, išskyrus tai, ką pasakėme: jog daugelis jų arba minėtu laiku, arba vėlesniais metais nuplovė savo stulas avinėlio krauju. Kiti, net jei ir nebuvo už Kristų nužudyti, tačiau, patyrę sunkių negandų ir kankinimų, tvirtai laikėsi Evangelijos išpažinimo. //40 Čia turime paminėti šlovingą daugelio kinių tvirtybę, kai lyties silpnumą viršijo tikėjimo meilė.

Iš tiesų šiais pastaraisiais metais daug [žmonių] mirė už Kristų, ir apie jų triumfą ypač kalba čia atsiųsti pranešimai. Tarp jų minimas kunigas Pranciškus Jaccard'as, Kochinchinos provincijos misionierius, kuris, į kalėjimą uždarytas ir įvairiose vietose laikytas, po to kai pateikė ne vieną nenugalėtos tvirtybės įrodymą, iš neapykantos tikėjimui buvo pakartas 1838 metų rugsėjo mėnesį. Kartu su juo tokios pačios mirties susilaukė vietinis tikintis jaunuolis Tomas Thienas.

Pirmiausia bus šlovinami šie metai Tonkino bažnyčių, kuriose per šiuos metus tiek tikintieji pasauliečiai, tiek daugelis kunigų, tiek šventieji vyskupai pelnė nevystantį kankinystės vainiką, istorijoje. Pirmiausia čia minėtinas garbingasis brolis Ignacijus Delgado, dominikonas, Melipotamo vyskupas, apaštališkasis vyskupas rytinėje provincijos dalyje. 40 metų rūpinęsis ir prižiūrėjęs jam pavestą provinciją, jau sulaukęs senatvės, pateko į netikėlių rankas. Jų įmestas į medinį narvą, kantriai iškentė kankinimus ir, jų bei prisidėjusios ligos pamažu įveiktas, minėtų metų liepos mėnesį Viešpatyje numirė. Tai įvyko anksčiau, negu juos pasiekė magistrato sprendimas prieš jį, priimtas pritarus karaliui. Tačiau [budeliai] nesusilaikė ir, nukirsdinę mirusiam galvą, kuri tris dienas viešai buvo pakabinta, vėliau įmetė ją į akmenų prikrautą pintinę ir paskandino upės gelmėje, bet, Dievui stebuklingai padėjus, atsitiko taip, kad ši šventa galva (taip pasakojama mums atsiųstame pranešime), praėjus beveik keturiems mėnesiams nuo mirties, ten pat buvo rasta visiškai sveika ir nesužalota.

Brangią šlovingo apaštališkojo vikaro mirtį dėl Dievo birželio mėnesį aplenkė jo padėjėjo, garbingojo brolio Dominiko Henareso, taip pat dominikonų ordino [nario], Fescito vyskupo, kuris ten pat, gelbėdamas sielas, sulaukė senatvės ir pagaliau

ibidem iuvandis; ac domum captus atque in caveam detrusus, graviterque uexatus absciso postmodum ei capite in Fidei testimonium occubuit. Eamdem unà cum ipso mortem sustinuit Pius indigena Franciscus Chiêu qui catechistae illic munus gerebat, fidemque Christi cuius progressus adiuverat, constanter usque ad sanguinis effusionem confessus est. Simili paucos post dies supplicio affectus fuit presbyter item indigena Vincentius Yên, ordinis praedicatorum, qui annos iam 40 in missionarii officio desudaverat. Is non uno tentatus vexationum genere constantissimus mansit in professione verae fidei; ac ne illa quidem fallacia uti voluit, quae sibi a magistratu quodam proposita fuerat, ad mortis iudicium vitandum, videlicet ut sacerdotali sua dignitate occultata, medium se esse diceret. //41

Post hos mense Julio coronati sunt. Missionarius Josephus Fernandez praedicat[orum] et presbyter indigena Petrus Tuan; quorum uterque 30 eoque amplius annos in excolenda parte illa Dominicae vineae laboraverant. Et Josepho quidem caput obtruncatum est, postquam in caveam detrusus, et ante diversos iudices divexatus, praeclare ubique christianae fortitudinis exempla praebuisset. Petrus autem, etsi pari iudicio damnatus, cum tamen regia eius sententiae confirmatio nondum advenisset, ipse vexationibus, aerumnisque confectus ab fidei confessionem in vinculis obiit. Eadem ferme paucos ante dies causa fuerat senis indigenae Catechistae Josephi Vyen in tertium S. Dominici ordinem ascripti, qui ob suam in fide constantiam, multipliciter afflictus, et tandem lignei, quo ad colum praemebatur, tormenti agitatione dire crutiatus, accepto inde vulnere, aliquot post horas interiit.

Subinde celebris fuit confessio sacerdotis indigenae Bernardi Due octoginta trium annorum venerabilis, qui post multos labores in animarum salutem exanthlatos, senio morbisque confectus, ambulare vix poterat, et tamen religione conditioneque sua iteratis clamoribus annunciata, ex peculiari ut arbitramur divinae gratiae impulsu seipsum militibus prodidit. Ab his igitur captus atque hinc vexatione multiplici ad deserendam fidem frustra tentatus, etsi iuxta publicas eius Regni leges ob aetatem 80 annis maiorem affici extremo supplicio non posset, nihilominus ex irrogato contra eum privilegio factum est; ut initio mensis augusti detruncato ipsi capite gloriosam pro Christo mortem subierit. Eodem suplicii genere una simul occisus fuit alius indigena presbyter ordinis praedicator[um] nomine Dominicus Dieu – Hanti; qui et praecedenti tempore pro animarum bono laboraverat plurimum, et novissime, non paucos alios cruciatus pro Christi amore fortiter toleraverat, paucos autem post dies simile mortis genus alacriter pro fidei confessione sustinuit alius Christi Athleta Josephus Vien presbyter idem indigena, qui antea in sacri ministerii

sučiuptas bei į narvą įmestas, sunkiai kankintas, galiausiai nukirtus jam galvą mirė tikėjimo paliudijimui. Kartu su juo tokios pat mirties susilaukė pamaldus čiabuvis Pranciškus Chiêu, kuris čia ėjo katecheto pareigas, ir Kristaus tikėjimą, prie kurio skleidimo prisidėjo, tvirtai ir iki kraujo praliejimo išpažino. Po kelių dienų panašia bausme buvo nubaustas vietinis kunigas Vincentas Yên, dominikonas, 40 metų stropiai ėjęs misionieriaus pareigas. Įvairiais būdais kankinamas, jis tvirtai laikėsi tikrojo tikėjimo ir nepanoro pasinaudoti apgaule, kurią jam pasiūlė magistratas, kad išvengtų mirties, t.y. kad nuslėptų savo kunigiškas pareigas ir sakytųsi esąs gydytojas. //41

Po jų liepos mėnesį buvo vainikuoti: misionierius dominikonas Juozapas Fernandezas ir vietinis kunigas Petras Tuanas, kurie abu daugiau nei 30 metų triūsė šioje puoselėtinoje Viešpaties vynuogyno dalyje. Juozapui buvo nukirsta galva po to, kai, įmestas į narvą ir kankintas įvairių teisėjų akivaizdoje, visur puikiai parodė krikščioniškos tvirtybės pavyzdį. O Petras, nors ir tokia pat bausme nubaustas, tačiau, nesulaukęs karališkojo šio nuosprendžio patvirtinimo, kankinimų ir vargų palaužtas, dėl tikėjimo išpažinimo kalėjime numirė. Prieš keletą dienų beveik tokios pat bausmės sulaukė vietinis senukas katechetas Juozapas Vienas, įstojęs į trečiąjį dominikonų ordiną; dėl tikėjimo tvirtumo patyręs daug kančių, pagaliau žiauriai kankintas mediniame lovyje suspaudžiant kaklą, dėl to sužalotas, po kelių valandų mirė.

Nepaprastas buvo tikėjimas 83 metų vietinio kunigo garbingojo Bernardo Due, kuris po daugelio vargų, iškęstų dėl sielų išganymo, senatvės ir ligų prislėgtas vos galėjo vaikščioti, tačiau, apie savo tikėjimą ir pašaukimą kelis kartus garsiai pranešęs, pajutęs ypatingą, kaip manome, Dievo malonės paskatinimą, pats kareiviams pasidavė. Jų suimtas ir įvairiausiais kankinimais veltui verčiamas atsisakyti tikėjimo, nors pagal viešus šios valstybės įstatymus dėl vyresnio nei 80 metų amžiaus negalėjo būti nubaustas mirties bausme, pagal ypatingą prieš jį priimtą įstatymą įvyko taip, kad rugpjūčio mėnesio pradžioje, už Kristų nukirtus jam garbingą galvą, mirė. Tokia pačia bausme kartu buvo nužudytas kitas vietinis kunigas dominikonas Dominykas Dieu-Hanti, kuris ir anksčiau sielų labui daug pastangų padėjo, ir dabar nemažai įvairių kankinimų iš meilės Kristui narsiai pakėlė. O po kelių dienų panašia mirtimi džiugiai mirė kitas Kristaus karys, vietinis kunigas Juozapas Vienas, kuris prieš tai

laboribus [a-]sexdecim[-a] annos exegerat. Hos septembri mense secutus est sacerdos alius eius regionis Petrus Tu, ordinis praedicator[um], qui antequam [b-]obsciso[-b] capite occideretur, necdum in mediis vexationibus constantissimus ipse infide permanserat, sed et christianos simul vinctos impavide in praesentia etiam iudicum ad perseverantiam fuerat [c-]exortatus[-c]. Huic eodem martyrii genere comes fuit Josephus Canh, provecta aetate vir, in tertium S. Dominici ordinem cooptatus, idemque inter fideles sui pagi spectatissimus, qui bene admodum de vera religione meruerat. Denique novembri mense presbyter Petrus Dumoulin Borie, atque insuper bini sacerdotes indigenae, una simul pro Christi amore fortiter occubuerunt. Atque haec quidem, uti diximus contigerunt anno 1838.

Nuper autem memoratos Cocincinae Tunquinique Regiones novo vir//42tutis fulgore illustrarunt tres milites christiani, quos superior[e] anno ob fidei confessionem in Tunquino vinculis mancipatos, provinciae praeses, quem nullis neque blanditiis, neque minis, neque tormentis a caritate Christi separare potuisset, tandem ipsos propinati per fraudem medicamenti vi sensibus alienatos, super sanctissimi Redemptoris imaginem iussit imponi, ac postmodum litteras dedit ad Regem de christiana religione ab illis per crucis conculcationem abnegata. Verum pii milites, qui interim e carcere cum pecuniae subsidio dimissi fuerant, re subinde cognita nihil morati sunt, quin ad praetorium irent, ubi pecuniam quae dolo eis data fuerat, palam proiicientes coram magistratibus memoratoque praeside, rursus confessi sunt fidem nostram, seque ab eius sanctitate nequaquam recessisse protestati, ipsam aeque in posterum firmissime retenturos professi sunt post haec affícti sibi sceleris praeclaram adeo ac manifestam depulsionem, bini eorundem militum, nomine Nicolaus et Augustinus, adierunt insuper longo itinere ad regiam Cocincinae urbem, Regemque ipsum de his, quae contigerant, ac de sua in Christi famulatu constantia oblato in id libello certiorem fecerunt. Hinc iterum iussu principis ad fidem deserendam frustra sollicitati de mense Junio anni proximi ad martyrii palmam feliciter pervenerunt, eorumque corpora detruncato iam capite in quatuor partes dissecta, et in maris profundum demersa sunt.

Habetis igitur Ven. Fratres, in oratione hac nostra breve illorum elogium qui ex omni catholici cleri, populique ordine in supradictis altimis pene orientis partibus veram Christi fidem ne dum vario aerumnarum tormentorumque genere sustinendo,

[a-a] *Taip tekste. Turėtų būti:* sedecim.
[b-b] *Taip tekste. Turėtų būti:* absciso.
[c-c] *Taip tekste. Turėtų būti:* exhortatus.

16 metų praleido šventosios tarnystės darbuose. Paskui juos rugsėjo mėnesį iškeliavo ir kitas šios provincijos kunigas dominikonas Petras Tu, kuris pirmiau negu jam buvo nukirsta galva, ne tik išliko tvirtas per visus kankinimus, bet ir kartu sukaustytus krikščionis teisėjų akivaizdoje narsiai ragino ištverti. Jo bendrininkas, [miręs] tokia pat kankinystės mirtimi, buvo Juozapas Canh, jau pagyvenęs vyras, priimtas į trečiąjį dominikonų ordiną ir tarp savo kaimo tikinčiųjų labiausiai pasižymėjęs, daug nusipelnė tikrajam tikėjimui. Pagaliau lapkričio mėnesį kunigas Petras Dumoulin Borie ir du vietiniai kunigai kartu narsiai žuvo iš meilės Kristui. Ir visa tai, kaip sakėme, įvyko 1838 metais.

O neseniai minėtas Kochinchinos ir Tonkino provincijas nauju //42 dorybės spindesiu nušvietė trys Kristaus kariai, kuriuos praėjusiais metais dėl tikėjimo išpažinimo Tonkine grandinėmis surakintus provincijos valdytojas, negalėdamas jų nei meilikavimais, nei grasinimais, nei kankinimais priversti išsižadėti meilės Kristui, pagaliau klasta sugirdžius jiems vaistų ir [dėl to] sąmonę praradusius, liepė padėti juos ant Švenčiausiojo Atpirkėjo atvaizdo, o paskui nusiuntė karaliui laišką, kad jie, sumindydami kryžių, išsižadėjo krikščioniškojo tikėjimo. O pamaldieji kariai, kurie tuo metu už pinigus buvo išleisti iš kalėjimo, sužinoję, kas įvyko, nedelsdami atvyko į valdovo rūmus ir ten, magistrato ir minėto valdytojo akivaizdoje numetę pinigus, kurie jiems klasta buvo duoti, vėl ėmė išpažinti mūsų tikėjimą, nenorėdami jokiu būdu jo išsižadėti ir pasižadėdami ateityje jo tvirtai bei ištikimai laikytis. Šitaip nuostabiai ir aiškiai atmetę jiems melagingai priskirtą nusikaltimą, du iš minėtų karių, Mikalojus ir Augustinas, įveikę ilgą kelią, atvyko į karališkąjį Kochinchinos miestą ir patį karalių apie tai, kas įvyko, ir apie savo tvirtą apsisprendimą tarnauti Kristui, pateikdami raštišką paaiškinimą, informavo. Tada vėl valdovo įsakymu nuo praėjusių metų birželio mėnesio veltui raginami atsižadėti tikėjimo, laimingai pasiekė kankinystės šlovę, o jų kūnai, nukirtus galvas, į keturias dalis sukapoti, buvo paskandinti jūros gelmėje.

Taigi, garbingieji broliai, pateikiu šioje savo kalboje trumpą pašlovinimą tų, kurie tarp visų katalikų dvasininkų ir paprastų žmonių tuose tolimiausiuose Rytų kraštuose, ne tik patirdami įvairiausius vargus ir kankinimus, bet ir praliedami [savo]

sed fuso etiam sanguine clarificarunt. Faxit Deus ut facultas deinceps non desit de tota hac causa rite inquirendi, quo sancta haec sedes ad pontificiarum sanctionum normam possit de ipso tot novorum martyrum triumpho eisdemque fidelium venerationi proponendis iudicium fere. Firma interim spe sustentamur, ut Auctor fidei et Consumator Christus Dominus, cuius adiutria gratia factum est ut fortes in certamine permanerent, respiciat modo super sponsam suam ecclesiam, recenti filiorum sanguine coruscantem eamque in calamitatibus, quibus affligitur, propitiatus eripiat, speciatim vero in regionibus eodem sanguine irrigatis, multiplicato credentium numero, iustitiae fruges amplificet."

To prześladowanie chrześcijan, o którem w alokucji mówi Ojciec Święty, zdarzyło się za panowania w Kochinchinie króla Minhmenh, gdy zaś ten pod koniec 1841 roku żyć przestał, wstąpił na tron syn jego. Europejczycy spodziewali się, że //43 młody król będzie chrześcijanom przychylny, dowiadujemy się jednak z gazet, że już zburzyć kazał 1500 domów modlitwy chrześcijan i prześladuje wiernych z większem jeszcze niż ojciec okrucieństwem.

69. Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I ukaz do Rządzącego Synodu 1 dnia kwietnia 1843 roku. „Ukazem danym 4 kwietnia 1842 roku rozkazaliśmy przywieść do skutku potwierdzone przez nas normalne etaty dla duchowieństwa wiejskich kościołów w eparchiach greko-rossyjskich: litewskiej, mohilewskiej, minskiej, połockiej i dwóch powiatach wołynskiej, z przeznaczonego na ten przedmiot ze skarbu funduszu 415 000 rubli srebrem. Teraz, po wniesieniu w tabelę rozchodów państwa na rok 1843 jeszcze miliona ruli srebrem, dla lepszego opatrzenia prawosławnego duchowieństwa, rozkazujemy:

1) Obrócić wspomnioną sumę na rzecz wiejskiego duchowieństwa greko-ross[yjskiego], przede wszystkiem w pozostałych częściach Zachodniego Kraju, a potem i w innych eparchiach, podług tego, jak wskażemy.

2) Trzymać się wspomnionego ukazu przy wprowadzeniu normalnych etatów, jak teraz potwierdzonych przez nas dla wiejskiego duchowieństwa w eparchiach kijowskiej, podolskiej i w pozostałych powiatach wołynskiej, tak i tych, które nadal będą przez nas zatwierdzone dla duchowieństwa wiejskich kościołów innych eparchii, z asygnowanego funduszu miliona rubli srebrem.

3) Na skutek tego wypłatę pensji podług tych etatów, zacząwszy od 1 maja 1843 roku, mającą pozostać nieużytą z tego miliona od 1 stycznia po 1 maja sumę 333 333 rb. 33 kop. sr. obrócić na osobny kapitał wsparcia wiejskiego duchowieństwa, zachowując przy tem i inne w ukazie 4 kwietnia zalecone prawidła."

kraują, išgarsino tikrąjį Kristaus tikėjimą. Dievas padarė taip, kad netrūksta galimybių tinkamai ištirti šią bylą, jog šis Šventasis Sostas pagal popiežiui suteiktas galias galėtų priimti sprendimą dėl šių naujųjų kankinių triumfo ir dėl jų pateikimo tikinčiųjų garbinimui. Taigi turime tvirtą viltį, kad tikėjimo sukūrėjas ir įvykdytojas Viešpats Kristus, kurio pagalbos ir malonės dėka kovoje išlieka tvirčiausi, pasirūpins savo sužadėtine Bažnyčia, apšlakstyta [jos] sūnų krauju, ir ją išplėš iš tų nelaimių, kurių yra slegiama, ypač tuose kraštuose, kur pralietas [tikinčiųjų] kraujas, kad, padidėjus tikinčiųjų skaičiui, pagausėtų teisingumo vaisių."

Šie krikščionių persekiojimai, apie kuriuos kreipimesi kalba Šventasis Tėvas, vyko valdant Kochinchinos karaliui Minhmenhui. Kai šis 1841 metų pabaigoje atsisveikino su gyvenimu, į sostą sėdo jo sūnus. Europiečiai tikėjosi, kad //43 jaunasis karalius bus krikščionims palankus, vis dėlto iš laikraščių sužinome, kad įsakė sugriauti 1500 krikščionių maldos namų ir persekioja tikinčiuosius dar žiauriau nei tėvas.

69. Šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I 1843 metų balandžio 1 dienos įsakas Valdančiajam Sinodui[4].

„1842 metų balandžio 4 dieną išleistu įsaku įsakėme realizuoti mūsų patvirtintus norminius etatus kaimo bažnyčių graikų-rusų dvasininkams Lietuvos, Mogiliavo, Minsko, Polocko vyskupijose ir dviejose Voluinės apskrityse iš tam reikalui iš iždo skirtų 415 000 sidabro rublių. Dabar, į 1843 metų valstybės išlaidų sąrašą įrašius dar [vieną] milijoną sidabro rublių, kad geriau būtų aprūpinti stačiatikių dvasininkai, įsakome:

1) Minėtą sumą kaimo graikų-rusų dvasininkų reikalams pirmiausia panaudoti likusiose Vakarų krašto dalyse, o paskui ir kitose vyskupijose pagal tai, kaip nurodysime.

2) Laikytis minėtojo įsako įteisinant norminius etatus mūsų kaimo dvasininkams, patvirtintus Kijevo, Podolės vyskupijoms ir likusioms Voluinės apskritims, taip pat įteisinant tuos, kurie vėliau bus mūsų patvirtinti kitų vyskupijų kaimo bažnyčių dvasininkams iš asignuoto [vieno] milijono sidabro rublių.

3) Dėl to atlyginimų išmokėjimą pagal tokius etatus, pradedant 1843 metų gegužės 1-ąja, turintį likti nuo sausio 1-osios iki gegužės 1-osios iš to milijono nepanaudotą 333 333 sidabro rublių 33 sidabro kapeikų sumą paversti atskiru kapitalu kaimo dvasininkams remti, tuo pačiu išlaikant ir kitas balandžio 4-osios įsake išdėstytas taisykles."

[4] Nr. 16678, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVIII, отделение первое, СПб, 1844; sąrašas – op. cit., отделение второе.

4) Podług załączonych do tego ukazu etatów w eparchiach kijowskiej, podolskiej i w 10 południowych powiatach wołynskiej, wiejskie kościoły podzielone są na 7 klas podług liczby parafian – na kościoły:

pierwszej klasy z parafianami	2000–3000 dusz, przeznaczonych jest	508 rb. sr.
drugiej	1500–2000	478 rb. sr.
trzeciej	1000–1500	272 rb. sr.
czwartej	700–1000	222 rb. sr.
piątej	400–700	202 rb. sr.
szóstej	300–400	136 [rb. sr.]
siódmej	100–300	116 [rb. sr.]

70. Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I ukazem 4 kwietnia 1842 roku wydanem rozkazał przywieść do skutku etaty duchowieństwa wiejskich //44 cerkwi w eparchiach greko-ross[yjskich]: litewskiej, mohilewskiej, minskiej, połockiej i dwóch powiatach wołynskiej, kowelskim i owróczskim. Podług tych etatów cerkwi podzielone są na siedm klas i przeznaczone sumy na duchowieństwo i sług cerkiewnych wynoszą:

pierwszej klasy	576 rubli srebrem
drugiej	544
trzeciej	376
czwartej	256
piątej	236
szóstej	160
siódmej	140

71. Wiadomo, że Marcin Dunin, arcybiskup gnieźnienski i poznański, za to, że listem pasterskim nakazał swemu klerowi co do mieszanych we względzie wyznania małżeństw ściśle się trzymać przepisów Kościoła katolickiego, z rozkazu króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III pozbawiony był godności pasterskiej (obacz nr 26) i odwieziony do zamku Kolberg zwanego. Wtem rzeczony król żyć przestał, na jego miejscu wstąpił Fryderyk Wilhelm IV, który odstępując polityki ojca swego, uwolnił arcybiskupa i pozwolił wrócić do swej owczarni. Powrót Dunina był prawdziwym tryumfem, wszędzie lud katolicki okazywał najżywszą swoją radość i uniesienie; rzucał kwiaty na drogę, kędy miał przejeżdżać, wydawał radosne okrzyki lub wyprzęgając koni, sam ciągnął pojazd, na którym siedział arcybiskup. Wkrótce po swoim powrocie wydał następny okolnik:

„Martinus Dunin, Miseratione Divina et sanctae sedis apostolicae gratia archiepiscopus Gnesnensis et Posnaniensis, legatus natus, ordinis Aquilae Rubrae Eques, universo clero archidioecesis Gnesnensis et Posnaniensis salutem in Domino!

4) Sulig prie šio įsako pridedamu sąrašu Kijevo, Podolės ir dešimt Voluinės vyskupijos apskričių kaimo bažnyčios yra padalytos į septynias klases pagal parapijiečių skaičių bažnyčiai:

1-os klasės,	2000–3000 parapijiečių sielų, yra skirta	508 sidabro rubliai;
2-os	1500–2000	478 sid. rb,
3-os	1000–1500	272 sid. rb,
4-os	700–1000	222 sid. rb,
5-os	400–700	202 sid. rb,
6-os	300–400	136 sid. rb,
7-os	100–300	116 sid. rb

70. Šviesiausiasis ciesorius Mikolajus I 1842 metų balandžio 4-ąją išleistu įsaku[5] nurodė sutvarkyti kaimo cerkvių dvasininkų etatus //44 Lietuvos, Mogiliavo, Minsko, Polocko graikų-rusų vyskupijose ir dviejose Voluinės, Kovelio ir Ovručo apskrityse. Pagal šiuos etatus cerkvės yra padalytos į septynias klases ir dvasininkams bei cerkvių tarnams skirtos sumos siekia:

1-os klasės	576 sidabro rublius;
2-os	544;
3-os	376;
4-os	256;
5-os	236;
6-os	160;
7-os	140.

71. Žinoma, kad Martynas Duninas, Gniezno ir Poznanės arkivyskupas, ganytojišku laišku liepė savo klerui mišrių santuokų atžvilgiu skrupulingai laikytis katalikų Bažnyčios taisyklių; Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo III įsaku neteko ganytojo pareigų (žr. Nr. 26) ir nugabentas į Kolbergo pilį. Tuo tarpu minėtasis karalius su šiuo pasauliu atsisveikino, į jo vietą stojo Frydrichas Vilhelmas IV, kuris, nukrypdamas nuo savo tėvo politikos, išlaisvino arkivyskupą ir leido grįžti į savo avidę. Dunino grįžimas virto tikru triumfu, visur katalikai rodė didžiausią savo džiaugsmą ir pakilimą: mėtė ant kelio, kuriuo turėjo važiuoti, gėles, džiaugsmingai šūkavo arba, iškinkę arklius, patys traukė karietą, kurioje sėdėjo arkivyskupas. Netrukus sugrįžęs išleido tokį aplinkraštį:

„Martynas Duninas, Dievo gailestingumo ir Šventojo Apaštalų Sosto malonės dėka Gniezno ir Poznanės arkivyskupas, nuolatinis Bažnyčios pasiuntinys (*legatus*

[5] Nr. 15470, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVII, отделение первое, СПб, 1843; etatai – op. cit., отделение второе.

Res quae circa matrimonia catholicorum cum acatholicis versatur, recentissimis his diebus quem qualemque apud nos habuerit exitum et quo potissimum dissensio illa quae inter leges disciplinamque ecclesiae nostrae, et iura praescriptaque regni interest, producta fuerit, nemo sane Vestrum ignorat, fratres in Christo dilectissimi! Dolebatis nobiscum et abductionem nostram extra fines archidioecesium, quibus divina gratia praesumus et deplorandam orbitatem non Vestram solum, sed et fidelium quorum curam geritis spiritualem. At quamvis maxima fuerit acerbitas tristiaque nostra, non solum non deficiebamus animo, sperantes fore, ut Deus qui nunquam deest iis, qui tribulato sunt corde, afferat solatium animae nostrae, imo vero et in rei ipsius natura, et in conscientia nostrapu//45rissima confidentis, nunquam dubitabamus futurum esse, ut suae Regiae Maiestatis clementia, facultatem ad vos revertendi nobis concedat. Accidit res ipsa quod optabamus atque speramus tantopere! Non solum enim rex noster clementissimus, cuius obsecutum interea obitum religiosissme dolemus, proxime in eo erat ut nos orbatis pastore suo ovibus, quamprimum restitueret, sed etiam qui Illi successit filius, Rex qui nunc nobis praeest serenissimus, nihil praetermisit, quo afflictioni tristitiaeque nostrae finem imponeret optatissimum. Et revera maiestas sua Regia datis iam sub die 29-no Julii an[no] 1840 ad nos literis clementissimis, licentiam ad vos redeundi nobis liberalissime concessit. Cum esset in optatis, quantocius et ea, quae muneris nostri sunt, in medio vestrum peragere, et vestra iucundissima nobis societate perfrui, acceleravimus cursum, et eique Transfigurationi Domini nostri Jesu Christi sacrata, in ecclesia nostra archicathedrali Posnaniensi comparuimus, in qua etiam, iusta pietatis officia persolventes, gratias Deo omnipotenti, pro liberatione incolumitateque nostra retulimus, et suae Regiae Maiestati, cuius benevoli piique erga nos animi nunquam immemores erimus, Eiusque Augustae Domui universae, cuncta bona prosperaque a Deo omnipotenti apprecati sumus. Quibus peractis, facere simul non possumus, fratres in Christo dilectissimi, quin Vobis, qui nostri in vinea Domini coadiutores sociique et moeroris et solatii estis, moneamus paternae, atque sub conscientia obligamus, ut receptis hisce literis nostris, si illud nondum persolveritis, proxima die dominica vel alias festivo, peracto missae sacrificio, Hymnus S. Ambrosii, qui a verbis „Te Deum laudamus" incipit, pro gratiarum actione decantetis. Insuper adhortabimini fideles Christi, ut suae Regiae Maiestati Serenissimae, omnia bona prosperaque nobiscum a Deo apprecantes, in adimplendis officiis suis erga eandem, et ob religionem et ob puram erga Deum conscientiam, vigiles, verique subditos sese exibeant, curentque quam maxime ut per opera, ad quae obligantur, maiore in dies benevolentia atque liberalitate, suae Regiae Maiestatis clementissime digni inveniri mereantur.

natus), Raudonojo Erelio ordino kavalierius, visiems Gniezno ir Poznanės arkivyskupijos dvasininkams pasveikinimą Viešpatyje [siunčia].

Mylimiausieji broliai Kristuje! Visi jūs gerai žinote problemą, susijusią su katalikų ir nekatalikų santuokomis, [žinote ir] kaip ji šiomis dienomis pas mus baigėsi ir kas dėl šio nesutarimo, kuris kilęs tarp mūsų Bažnyčios įstatymų bei mokymo ir tarp šios karalystės teisinių normų, atsitiko. Liūdėjote kartu su mumis ir apverkėte tiek mūsų ištrėmimą iš arkivyskupijos, kuriai Dievo malonės dėka vadovaujame, tiek jūsų pačių ir tikinčiųjų, kurių dvasine gerove rūpinatės, našlaitišką dalią. Ir nors buvo didžiulis mūsų skausmas ir liūdesys, nepraradome dvasios tvirtybės, tikėdami, jog Dievas, visada padedantis prislėgtiesiems, paguos ir mūsų sielą (to leido tikėtis ir pati dalyko esmė, ir tyra //45 mūsų sąžinė), todėl niekada neabejojome, kad jo karališkoji didenybė bus maloningas ir duos mums galimybę pas jus sugrįžti. Ir štai, ko taip tikėjomės ir laukėme, išsipildė! Ne tik mūsų maloniausias karalius, dėl kurio mirties šiuo metu nuoširdžiausiai liūdime, jau buvo pasirengęs grąžinti mus – piemenį apleistoms mūsų avims, – bet ir jo įpėdinis sūnus, dabartinis šviesiausiasis mūsų karalius, kuris nedelsdamas suteikė laukiamą pabaigą mūsų skausmui ir liūdesiui. Ir iš tiesų jo karališkoji didenybė 1840 metų liepos 29 dieną mums parašytame palankiausiame rašte kilniai leido mums pas jus sugrįžti. Kadangi troškome kiek galima greičiau tarp jūsų eiti savo pareigas ir džiaugtis jūsų maloniausia draugija, skubėjome keliauti ir pasirodėme mūsų Poznanės arkikatedroje, pašvęstoje mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus atsimainymui; čia, atlikdami privalomas pamaldumo apeigas, dėkojame Visagaliui Dievui už mūsų išlaisvinimą ir sveikatą, o jo karališkajai didenybei, kurio palankaus ir nuoširdaus nusiteikimo mūsų atžvilgiu niekada nepamiršime, taip pat ir visai palaimingiausiai jo šeimai maldavome iš Visagalio Dievo visokiausios gerovės bei sėkmės. Tai padarę, mylimiausi Kristuje broliai, kurie Viešpaties vynuogyne esate mūsų pagalbininkai ir mūsų liūdesio bei paguodos bendrininkai, tėviškai jus raginame ir pagal sąžinę įpareigojame, kad, gavę šį mūsų laišką, jei to dar nepadarėte, artimiausią sekmadienį, arba šventadienį, atlaikę šv. mišias, kaip padėką pagiedotumėte šv. Ambraziejaus himną, kuris prasideda žodžiais: „Te Deum laudamus". Be to, paraginkite Kristaus tikinčiuosius, kad šviesiausiajai jo karališkajai Didenybei kartu su mumis prašytų iš Dievo visokiausios gerovės ir sėkmės, o atlikdami jam savo pareigas, dėka tikėjimo ir tyros Dievo atžvilgiu sąžinės būtų stropūs bei teisingi jo pavaldiniai ir kad kuo labiausiai stengtųsi taip atlikti privalomus darbus, kad jo karališkoji didenybė matytų nusipelnius vertai sulaukti kasdien didesnio palankumo ir dosnumo.

Cum vero subsecuto reditu nostro cessaverint causae, ob quas durante absentia nostra, nonnullas, circa administrationem Archidioecesium facultates consistoriis nostris limitandas esse existimavimus, iam certiores vos facere properamus, has ipsas limitationes, nunc penitus sublatas, atque cum universam administrationem utriusque archidioecesis, tum iurisdictionem, quae circa iudicia spiritualia versatur, in priorem conditionem a nobis restitutas esse. Quia vero fieri non profuit, quin aliqua exinde, vel nobis ipsis vel quibus praeestis parochianis emanaverint incommoda; curabitis quam//46primum, quantum vestri officii est, eadem e medio tollere, et ubi necesse fuerit, opem vestram praestare libentissime. Hoc etiam respectu adhortamur vos paterne, ut si alicubi pax concordiaque inter parochianos, labefactatae fuerint easdem ea quae par est ratione, restituere non negligatis. In omnibus vero charitatem persequentes, quidquid iustum et aequum sit; quid religioni nostrae sanctisimae consonum, sive erga parochianos vestros, sive erga caeteros christianos et praestitis ipsi et iis quorum cura vobis demandata est, comendetis praestandum. Habeatis simul prae oculis, ut deposita omni invidia et quidquid dedecat veros Christi Domini sectatores, sic erga aliter credentes vos geratis, sicque gerant se parochiani vestri, ut regis nostri humanissimi atque liberalissimi desideriis alteri obtemperantes animo, ne in minimis offendatis, vel agatis aliquid, quod suspicionem iniqui atque malevoli animi vobis parere possit.

Ad rem, quae eventus cuius meminimus causam dederit, sive ad controversiam de mixtis connubiis propius accedendo, hoc quod sequitur, praecipimus vobis observandum. Quandoquidem lege civili, prohibitum vobis est in occurentibus eius modi connubiis, praescriptas ab ecclesia nostra conditiones, tum quo ad educationem prolis, quae speratur, catholicam, tum quoad pericula, quae parti catholicae imminent, a neosponsis postulare, illaeque, etiamsi factae atque acceptatae fuerint, nullam vim, nullumque robur habere declarata sunt, proinde ad evitandas difficultates, et molestias, quas has ipsa lege persistente vobis excitare possitis, et consulendo legi praxique ecclesiae nostrae, nihil agatis ipsi, quo illa ex parte eiusdem ecclesiae adprobare videamini. Quocirca certos vos reddere non praeteremittimus, iuxta declarationem suae regiae Maiestatis serenissimae, nobiscum communicatam, ex iuxta praescriptum legis civilis (Part II. Tit XI 442) omnino integrum et minime prohibitum vobis esse omnem eiusmodi matrimoniis, prout indicavimus denegare assistentiam, omnemque actum religiosum, neminique fas esse, ab eorum denegationem, vos ad reddendam rationem de motivis, quae prosecuti estis quodammodo provocare. Insuper notum vobis facimus nos assentiente Sua Regia Majestate Serenissima, quam primum fieri poterit, sanctae sedi apostolicae relaturos esse, quam

Mums sugrįžus, buvo panaikintos priežastys, dėl kurių, mums ilgai nesant, manėme, kad bus suvaržyti mūsų konsistorijų įgaliojimai, susiję su arkivyskupijų valdymu; dabar skubame jums pranešti, kad šie suvaržymai – tiek susiję su abiejų arkivyskupijų valdymu, tiek su dvasinių sprendimų jurisdikcija – dabar mūsų yra [panaikinti ir] grąžinti į ankstesnę padėtį. Kadangi negalėjo atsitikti taip, kad arba mes patys, arba jūsų valdomi parapijiečiai patirtų kokios nors žalos, rūpinkitės [tą žalą], //46 kiek leidžia jūsų pareigos, panaikinti ir kur būtina, maloniai suteikti savo pagalbą. Dėl tos pačios priežasties tėviškai jus raginame, jeigu kur nors tarp jūsų parapijiečių bus sugriauta taika ir santarvė, kad rūpintumėtės ją atkurti. Visuose dalykuose siekite meilės, tiesos ir teisingumo – tai dera švenčiausiam mūsų tikėjimui, rodykite juos tiek savo parapijiečiams, tiek kitiems krikščionims ir raginkite tai daryti tuos, kuriais privalote rūpintis. Turėkite prieš akis [ir rūpinkitės], kad, atsisakę bet kokio pavydo ir to, kas nedera tikriems Viešpaties Kristaus sekėjams, taip elgtumėtės su kitaip tikinčiaisiais ir taip elgtųsi jūsų parapijiečiai, kad, paklusdami mūsų humaniškiausio ir maloniausio karaliaus troškimams, nesukeltumėte nepasitenkinimo nė menkiausiuose dalykuose ir nesielgtumėte taip, kad galėtų kilti įtarimas dėl jūsų neteisingo bei nepalankaus nusiteikimo.

Taigi pradedu apie dalyką, kuris sukėlė minėto įvykio priežastis, t.y. apie ginčą dėl mišrių santuokų, ir pateikiu jį jums apmąstyti. Kadangi pagal civilinį įstatymą jums yra draudžiama pasitaikančiose tokio pobūdžio santuokose reikalauti iš jaunavedžių mūsų Bažnyčios nurodytų sąlygų, tiek susijusių su katalikišku laukiamų palikuonių auklėjimu, tiek dėl pavojų, kurie gresia katalikams, jeigu tokios santuokos būtų sudarytos ir įteisintos, buvo paskelbta, kad jos neturi jokios galios ir jokios įtakos, be to, siekdami išvengti sunkumų ir nemalonumų, kuriuos galėtumėte sau sukelti, kol veikia šis įstatymas, rūpindamiesi mūsų Bažnyčios nuostatais ir praktika, kad nieko nedarytumėte patys, kas, kaip jums atrodo, būtinai turi būti patvirtinta šios Bažnyčios. Todėl nedelsiame jums pranešti, kad pagal šviesiausiosios jo, karaliaus, didenybės mums atsiųstą paaiškinimą ir pagal civilinio įstatymo reikalavimą (II dalis, XI 442 skyrius), jums yra leidžiama ir visiškai nedraudžiama, kaip nurodėme, atsisakyti dalyvauti sudarant tokias santuokas ir atliekant religines apeigas, ir niekam neleidžiama kviesti jus aiškinti tokio atsisakymo priežastis. Be to, pranešame jums, kad, pritariant šviesiausiajai jo karališkajai didenybei, kiek galima

respectu connubiorum de quibus diximus, rationem procedendi vobis praescribendam duximus.

Quae cum vobis observare mandamus, supervacaneum esse ducimus, vos multis exhortare verbis, ut in has officii vestri parte prudentes vos vigilesque exhibeatis, utque potissimum in erudiendis [a]catechizandisque[a] parochianis vestris //47 et praesertim in educanda iuventute catholica, cuius patres estis spirituales, memores exempli Salvatoris nostri, omnem impendatis solicitudinem satagentes vel maxime, ut parochiani vestri perspecta cognitaque quoad fieri poterit, religione catholica, non solum ad praecepta eiusdem vitam componant suam, verum etiam ut et ecclesiae suae cuiius filii sunt, in omnibus obtemperare asvescant. Quod si [b]perfecesitis[b], speramus futurum esse, ut multas evitetis molestias, quae cum circa plures alias obligationes, tum circa connubia mixta hucusque saepe saepius vobis evenerant. Deus autem, a quo bona cuncta procedunt augeat in vobis gratiam, faciat vos abundare in omnibus, quae ad incrementum civitatis christianae, ad vestram eorumque qui vos audiunt salutem promovendam inserviant. Quod etiam ut cunctis viribus praestetis, documentum nostri erga vos amoris, pastoralem nostram benedictionem vobis peramanter impertimur.

Datum Posnaniae die 27 mensis augusti 1840 an.

Martinus Archiepiscopus."

Arcypasterz ten we dwa lata później skończył bieg życia (obacz nr 13).

72. Jan Marceli Gutkowski urodził się szlachetnie w diecezji płockiej 27 maja 1776 roku. Po należytem usposobieniu się w szkołach wstąpił do zakonu dominikańskiego. Roku 1826, 3 dnia lipca, podobał się wielkiemu księciu Konstantemu i był mianowany biskupem podlaskim. Za utwierdzeniem Rzymu wyświęcony na biskupa, mieszkał na przemianę w Janowie i Sielcach. W czasie narodowego powstania 1831 roku wyjechał za granicę i bynajmniej się rządowi nie naraził. Po skończonej wojnie powrócił do Warszawy i roku 1833 znowu objął rządy diecezji. Wkrótce rząd zaczął poszukiwać między duchowieństwem polskim dzieła, kórego tytuł *Zgodność i różność Kościoła wschodniego i zachodniego.* Biskup Gutkowski wzbronił oddawać to dzieło, twierdząc, że jest duchownym potrzebne i pożyteczne (wiele egzemplarzy tego dzieła bezpłatnie zabranych odesłano do Peterzburga). W tem: 1) Ogłoszono wolą rządu nakazującą wszystkie dzieci wychowywać w greko-rossyjskiej wierze, skoro choć jeden z małżonków wyznaję tę wiarę; 2) Zaczęto gwałtem

[a-a] *Taip tekste. Pagal klasikinę rašybą būtų:* catechisandis.
[b-b] *Taip tekste. Turėtų būti:* perfecistis.

greičiau nusiųsime žinią šventajam Apaštalų Sostui, paaiškindami, kokios pozicijos jums liepėme laikytis dėl minėtų santuokų.

Taigi pavedame jums visa tai vykdyti ir manome, jog nėra reikalo daug šnekėti bei jus raginti, kad, atlikdami savo pareigas, būtumėte išmintingi ir budrūs ir, mokydami bei katekizuodami savo parapijiečius, //47 ypač auklėdami katalikiškąjį jaunimą, kurio dvasiniai tėvai esate, atmindami mūsų Išganytojo pavyzdį, dėtumėte visas pastangas ir kuo labiausiai siektumėte, jog jūsų parapijiečiai, pažinę ir suvokę, kiek tai įmanoma, katalikų tikėjimą, ne tik tvarkytų savo gyvenimą pagal jo reikalavimus, bet ir visuose dalykuose įprastų paklusti savo Bažnyčiai, kurios sūnūs yra. Jeigu tai padarysite, tikime, kad ateityje išvengsite daug sunkumų, kurie tiek dėl daugelio kitų įsipareigojimų, tiek dėl mišrių santuokų ligi šiol gana dažnai jums iškildavo. O Dievas, iš kurio atsiranda visas gėris, tegu didina jūsų dėkingumą, tegu padeda jums nestokoti jėgų visuose dalykuose, kurie stiprina krikščionių valstybę bei tarnauja jūsų ir tų, kurie jūsų klauso, išganymui. Kad visomis jėgomis tai vykdytumėte, nuoširdžiausiai siunčiame jums šį mūsų meilės liudijimą ir ganytojišką palaiminimą.

Duota Poznanėje 1840 metų rugpjūčio 27 dieną

Vyskupas Martynas "

Po poros metų šis arkivyskupas baigė gyvenimą (žr. Nr. 13).

72. Jonas Marcelis Gutkovskis gimė bajorų šeimoje Plocko vyskupijoje 1776 metų gegužės 27-ąją. Tinkamai pasirengęs mokyklose, įstojo į dominikonų vienuolyną. 1826 metų liepos 3 dieną patiko didžiajam kunigaikščiui Konstantinui ir buvo paskirtas Palenkės vyskupu. Patvirtinus Romai įšventintas vyskupu pakaitomis gyveno Janove ir Selcuose. Per tautinį sukilimą 1831 metais išvyko į užsienį ir valdžiai nė kiek neužkliuvo. Pasibaigus karui grįžo į Varšuvą ir 1833 metais vėl ėmė valdyti vyskupiją. Netrukus valdžia tarp lenkų dvasininkų pradėjo ieškoti veikalo pavadinimu *Rytų ir Vakarų Bažnyčių panašumai ir skirtumai.* Vyskupas Gutkovskis uždraudė šį veikalą atiduoti – tvirtino, kad dvasininkams yra reikalingas ir naudingas (daug surinktų šio veikalo egzempliorių nemokamai nusiųsta į Peterburgą). Jame 1) paskelbta valdžios valia, liepianti visus vaikus auklėti pagal graikų-rusų tikėjimą, jeigu jį išpažįsta bent vienas sutuoktinis; 2) pradėta prievarta unitus

przewracać unitów i katolików na greko-rossyjskie wyznanie; 3) Zabierano plebanie i klasztory na pomieszczenie wojska. Co widząc biskup przesłał do Departamentu Religijnych Wyznań następne pismo (po wstępie): „Jako obrońca praw i własności kościelnej, wsparty tak na dawnych konstytucjach Królestwa, jako też i na nowych przez panującego Cesarza //48 Jegomości nam udzielonych statutach, protestowałem się przeciwko wszystkim tego rodzaju grabieżom i nadużyciom. Między inszemi spodziewałem się, że dom plebański w Węgrowie będzie oswobodzony i że sołdatom gdzie indziej upatrzone będzie pomieszczenie, albowiem dom ten jest przeznaczony tak na mieszkanie miejscowego duchowieństwa, które teraz pozbawione jest przytułku, jako i na schronienie wysłużonych mej diecezji kapłanów. Departament Religijnych Wyznań przez swoję odpowiedź pod datą 24 dnia grudnia 1837 roku, i drugą, pod datą 18 dnia czerwca 1838 roku, uznał sprawiedliwość mej reklamacji i pomienioną budowę wrócić Kościołowi obiecał. Czekałem cierpliwie spełnienia tej obietnicy. Temczasem doszła mię wiadomość o nowym zaborze plebanii we Włodawie i budynków należących do zakonników św. Pawła, które mają być zamienione na kazarmy. To naruszenie cudzej własności, jako przeciwne gwarancji prawa, jest obrazą Kościoła, sprawiedliwości i samego majestatu cesarskiego. Cesarz Jegomość nie może pozwolić, aby za rządów jego miały miejsce podobne czyny publiczne zgorszenie przynoszące, aby pod jego berłem własność Kościoła była wydzieraną, którą sam w nowo uorganizowanym statucie szanować i zachowywać uroczyście się zobowiązał. Czyż nie usprawiedliwia ten nowy gwałt owego mojego twierdzenia, które w piśmie pod datą 9 marca 1840 roku wyraziłem, że ile pamięć ma sięga, w żadnej epoce tego nieszczęśliwego kraju Kościół katolicki nie miał tak dla siebie nieprzyjaznego, niesprawiedliwego i zdzierczego rządu, jak ma dzisiaj." Tu wylicza rozmaite nadużycia i podaje środki Gadomierzenia sprawiedliwości, wreszcie stary biskup kończy pismo następnemi wyrazami: „Departament religii przez użycie tych środków dowiedzie, że spełnia obowiązki sumienia, które mu przez naszego łaskawego monarchę są wskazane i powierzone. Wreszcie jeżeli starania departamentu nie zdołają przywrócić sprawiedliwości, to przynajmniej znajdą sposób przykrócenia tego wiernego obrazu nadużyć i gwałtów.

Janów, 28 marca 1840 roku, Jan Marcelli Gutkowski, biskup."

Powyższe, najsprawiedliwsze żądanie biskupa nie wzięło skutku, naśmiewano się z jego stałości i gorliwości, wreszcie zapotrzebowano, aby dostarczył poimienny spisek wszystkich członków bractw pobożnych znajdujących się w jego diecezji. Widząc to, biskup napisał list do samego Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I,

ir katalikus atversti į graikų-rusų tikėjimą; 3) klebonijos ir vienuolynai paimti kariuomenės reikmėms. Tai matydamas vyskupas Religijų departamentui nusiuntė tokį raštą: (po įžangos) „Kaip gynėjas bažnytinių turtų ir teisių, besiremiančių tiek ankstesnėmis Karalystės konstitucijomis, tiek naujomis viešpataujančio jo didenybės ciesoriaus //48 mums duotais statutais, protestavau prieš visus šios rūšies plėšimus ir piktnaudžiavimus. Tarp kita ko, tikėjausi, kad Vengrove klebonijos namai bus atlaisvinti – kareiviams rastas būstas kur nors kitur; nes šie namai yra skirti tiek vietos dvasininkams gyventi, kurie dabar netenka prieglaudos, tiek prieglobsčio užsitarnavusiems mano vyskupijos kunigams. Religijų departamentas savo 1837 metų gruodžio 24 dienos atsakyme ir kitame, 1838 metų birželio 18 dienos, pripažino mano skundo teisėtumą ir minėtąjį pastatą Bažnyčiai grąžinti pažadėjo. Kantriai laukiau šio pažado išpildymo. Tuo tarpu mane pasiekė žinia apie naują klebonijos Vlodavoje ir pastatų, priklausančių šv. Pauliaus vienuoliams, atėmimą – jie turi būti pertvarkyti į kareivines. Šis svetimos nuosavybės pažeidimas, kaip prieštaraujantis teisės garantijoms, yra Bažnyčios, teisingumo ir paties ciesoriaus sosto įžeidimas. Jo didenybė ciesorius negali leisti, kad, jam valdant, atsirastų panašių visuotinį papiktinimą keliančių veiksmų: po jo skeptru Bažnyčios nuosavybė, kurią pats naujai parengtame Statute gerbti ir išlaikyti iškilmingai pažadėjo, būtų grobiama. Ar šis naujas puolimas nepateisina mano teiginio, kurį 1840 metų kovo 9 dienos rašte išdėsčiau, kad kiek mano atmintis siekia, nei vienu šio nelaimingo krašto laikotarpiu katalikų Bažnyčia neturėjo taip sau nepalankios, neteisingos ir grobuoniškos valdžios, kokią turi dabar". Čia išskaičiuoja įvairius piktnaudžiavimus ir nurodo būdus teisingumui pasiekti, galiausiai senasis vyskupas savo raštą baigia tokiais žodžiais: „Religijų departamentas, šiuos būdus įgyvendindamas, įrodys, kad vykdo sąžinės pareigas, kurios jam mūsų maloningojo valdovo yra nurodytos ir patikėtos. Galiausiai jeigu departamento pastangos neįstengs teisingumo grąžinti, tai bent jau ras būdų sumažinti piktnaudžiavimų ir plėšimų.

Janovas, 1840 metų kovo 28-oji. Jonas Marcelis Gutkovskis, vyskupas".

Minėtieji teisėti vyskupo reikalavimai paliko be pasekmių, juoktasi iš jo pastovumo ir uolumo, galiausiai pareikalauta pristatyti vardinius visų jo vyskupijoje esančių dievobaimingų brolijų sąrašus. Tai matydamas vyskupas parašė laišką pačiam šviesiausiajam ciesoriui Mikalojui I, kuriame tarp kitų //49 reikalų pareiškė:

w którym to liście między inszemi //49 rzeczami wyraził: „Wzruszony niezliczonemi nadużyciami i nieustannem prześladowaniem przeciwko Kościołowi katolickiemu wymierzonem, tudzież zasmucony stratą mnóstwa dusz, które przez chrzest poświęcone i krwią Pana naszego Jezusa Chrystusa odkupione zostały, za powinność swoję uważam prosić Waszej Cesarskiej Mości, ażeby się zlitował nad wielką liczbą swoich poddanych, za których Wszechmocnemu rachunek zdać będzie musiał. Błagam Waszej Cesarskiej Mości, ażeby nie zapomniał o przysiędze, którą wykonał. Wiem to dobrze, iż ja pierwej, nim Wasza Cesarska Mość, będę powołany przed sąd Najwyższego, lecz równie też wiem, że i królowie przed tymże sądem stanąć muszą." Wskutek tej korespondencji zakroczyło aresztowanie biskupa, które się odbyło w następny sposób. W nocy z 30 kwietnia na 1 maja 1840 roku pojawił się w Janowie przede drzwiami biskupiego domu czterokonny pojazd, z którego wyleźli: Reat, generał brygady, pan Skowronski, członek ministerialnej komisji, i pułkowy medyk Stümmer. Nadto stanął oddział kozaków, który miał służyć za eskortę. W mieszkaniu biskupa wszystko stało otworem, pasterz jeszcze czuwał i objawiony sobie rozkaz cesarski, że musi opuścić teraźniejszą posadę, przyjął z największą spokojnością, wreszcie rzekł po chwili: „Jeżeliście przybyli w zamiarze znaglenia mię przemocą do odwołania tego, com dotąd działał i pisał, daremną jest praca wasza, jeżeli zaś tylko chodzi o moję osobę, możecie czynić, co się wam podoba, jesteście bowiem mocniejszemi." Potem zapotrzebował protokołu i pomieścił w nim uroczystą protestacją przeciw temu gwałtowi i świętokradztwu domierzonemu na jego osobie. Nie pozwolono mu z nikim rozmawiać, żadnej instrukcji względem zarządu diecezji zostawić, ani wziąć z sobą kapelana. Przydano mu tylko jednego lokaja i objawiono, że Cesarz Jegomość przeznacza na roczne jego otrzymanie 12 000 zł. polskich, które ma pobierać na miejscu nowego swego pobytu. Bogobojny biskup z sumy przez wiernych mu na drogę ofiarowanej wziął tylko 3000 złotych, resztę zaś kazał rozdzielić pomiędzy biednemi. Na ostatek odwieziony został do Ozieran (obacz nr 4).

73. Ojciec Święty Grzegorz XVI, przez pamięć na przysługi dla chrześcijaństwa przez zakon św. Jana Jerozolimskiego poczynione, chcąc, aby odrodzenie się jego w tych czasach (rok 1841) było najzupełniejsze, nie przestaje go ciągle obdarzać swojemi łaskami. W tym 1842 roku darował mu kościół i obszerne przy nim zabudowanie przy moście Sykstusa w Rzymie. Lokal ten, staraniem zakonu już wyporządzony, może pomieścić w szpitalu swoim 500 chorych wojskowych, których papież w swojem //50 państwie pieczy tego zakonu wyłącznie poruczył.

Postanowieniem austryackiego cesarza Ferdynanda I, 5 dnia czerwca 1841 roku zakon św. Jana Jerozolimskiego przywrócony w Królestwie Lombardzko-weneckim,

„Esu sujaudintas nesuskaičiuojamų piktnaudžiavimų ir nesiliaujančių persekiojimų prieš katalikų Bažnyčią, taip pat liūdžiu dėl daugybės sielų, krikštu pašventintų ir mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus krauju atpirktų, praradimo; savo pareiga laikau Jūsų Ciesoriškosios Didenybės prašyti, kad pasigailėtų daugybės savo pavaldinių, už kuriuos Visagaliui turės atsiskaityti. Maldauju Jūsų Ciesoriškosios Didenybės nepamiršti priesaikos, kurią davė. Gerai tai žinau, nes aš pirma Jūsų Ciesoriškosios Didenybės prieš Aukščiausiojo teismą stosiu, bet taip pat žinau, kad ir karaliai prieš tą patį teismą stoti turi". Dėl šios korespondencijos vyskupas buvo suimtas taip: 1840 metų naktį iš balandžio 30-osios į gegužės 1-ąją Janove priešais vyskupo namų duris sustojo keturiais arkliais kinkyta karieta, iš kurios išlipo Reatas, brigados generolas, ponas Skovronskis, ministerijos komisijos narys, ir pulko gydytojas Stümmeris. Be to, atvyko kazokų būrys, turėjęs saugoti. Vyskupo namuose visos durys buvo atlapotos, ganytojas dar ilsėjosi ir perskaitytą ciesoriaus įsakymą, kad turi apleisti dabartinę vietą, priėmė su didžiausia ramybe ir galiausiai po akimirkos ištarė: „Jeigu atvykote mane jėga priversti atsisakyti to, ką iki tol veikiau ir rašiau, tuščiai vargstate, jeigu reikalas susijęs tiktai su mano asmeniu, galite elgtis, kaip tinkami, nes esate stipresni". Paskui pareikalavo protokolo, į kurį įrašė iškilmingą protestą prieš šį užpuolimą ir šventvagystę, nukreiptą prieš jo asmenį. Neleista jam su niekuo kalbėtis, palikti jokios vyskupijos valdymo instrukcijos nei kapelioną su savimi pasiimti. Paskirtas jam tiktai vienas liokajus ir pareikšta, kad jo didenybė ciesorius metiniam jo išlaikymui skiria 12 000 lenkiškų auksinų, kuriuos gaus savo naujoje gyvenamojoje vietoje. Dievobaimingas vyskupas iš tikinčiųjų jam į kelionę surinktų aukų paėmė tiktai 3000 auksinų, likusius liepė išdalyti vargšams. Galiausiai buvo atvežtas į Jazioranus (žr. Nr. 4).

73. Šventasis Tėvas Grigalius XVI Šv. Jono Jeruzaliečio ordino nuopelnams krikščionybei atminti ir norėdamas, kad jo atgimimas dabartiniu metu (1841 m.) būtų kuo tvirtesnis, nesiliauja jį nuolat apdovanoti savo malonėmis. Šiais 1842 metais dovanojo jam bažnyčią ir erdvius pastatus šalia jos prie Siksto tilto Romoje. Ordinui rūpinantis, šie pastatai jau sutvarkyti, į savo ligoninę gali priimti 500 sergančių kareivių, kuriuos popiežius //50 savo valstybėje išimtinai jų globai pavedė.

Austrijos ciesoriaus Ferdinando I 1841 metų birželio 5 dienos nutarimu Šv. Jono Jeruzaliečio ordinas į Lombardijos-Venecijos Karalystę sugrąžintas ir senoji Ordino

i kościół dawny tego zakonu w Wenecyi został mu oddany. Każdy mistrz ma zapewnionych 2000 zł. ren[ty] rocznie. Familie szlacheckie w tem królestwie mogą zakładać komandorię. Mistrzem być może obrany tylko poddany austryacki i przez cesarza musi być utwierdzony.

Książę Modeny także pozwolił tworzyć w swym kraju komandorię pod zwierzchnictwem mistrza lombardsko-weneckiego.

74. Rzymsko-Katolickie Duchowne Kolegium przez ukaz z dnia 6 czerwca 1842 roku dało wiedzieć o przełożeniu ministra spraw wewnętrznych pod 20 maja 1841 roku, z którego się wyświeca, że po otrzymaniu wzajemnych skarg duchowieństwa r[zymsko]-katolickiego przeciwko greko-unickiemu, na samowolne zabieranie przez to ostatnie byłych greko-unitów, przeszłych na obrządek r[zymsko]-katolicki, a ze strony duchowieństwa greko-unickiego na r[zymsko]-katolickie o przeszkadzaniu do powrotu byłym unitom do obrządku swego. Nadto jeszcze po przejrzeniu przedstawień: a) od duchowieństwa r[zymsko]-katolickiego, aby powrót z obrządku łacińskiego unitów dopełniał się podług prawideł w roku 1827 jedynie na ten cel przez Kolegium obu departamentów, r[zymsko]-katolickiego i gr[eko]-unickiego, przepisanych, jakowe prawidła wszystkim władzom rozesłane zostały i b) ze strony duchowieństwa greko-unickiego, że to rozporządzenie zwierzchności duchownej r[zymsko]-katolickiej oparte jest na cząstkowem postanowieniu Kolegium byłego obu departamentów, o unitach tylko byłej diecezji unickiej wileńskiej, którzy zostawali w obrządku łacińskim, że z tego powodu i ukaz jednemu tylko konsystorzowi greko-unickiemu i dwóm łacińskim, wileńskiemu i minskiemu, zakomunikowano, pozostałe zaś diecezje greko-unickie nierównie rozleglejsze, wyraźnie były wyłączone od spomnionego rozporządzenia, które wreszcie i w diecezji wileńskiej leżało bez skutku, a temczasem cały Kościół greko-unicki w roku 1839 przyłączył się do prawosławia. Pan minister spraw wewnętrznych Perowski i oberprokuror Rządzącego Synodu graf Protassow, zabrawszy te wszystkie okoliczności, wchodzili z najpoddanniejszem przełożeniem do Jego Cesarskiej Mości Mikołaja I i cesarz na dniu 17 kwietnia przeszłego, najwyżej rozkazać raczył przyjąć następne środki: 1) Odmienić samowolne rozporządzenia Kolegium i konsystorzów jemu podwładnych, mohilewskiego i wileńskiego, naganiwszy każdemu z nich, w czem zwłaszcza odstąpił od prawa; 2) O skargach połączonego duchowieństwa dać wiedzieć biskupom katolickim na ten cel, aby nadal nie było powodów do skarg nowych pod obawą prawnej odpowiedzialności; 3) Ponowić r[zymsko]-katolickiemu duchowieństwu parafialnemu, że najwyższe rozkazy o powróceniu z łacińskiego obrządku byłych unitów, powin//51ne być wykonane nieodmiennie z całą ścisłością,

bažnyčia Venecijoje buvo atiduota. Kiekvienas magistras turi garantuotą 2000 auksinų metinį atlyginimą. Kilmingos šeimos šioje karalystėje gali steigti komandorijas. Magistru gali būti išrinktas tiktai Austrijos pavaldinys, kurį tvirtina ciesorius.

Modenos kunigaikštis taip pat leido savo krašte kurti komandorijas, vadovaujamas Lombardijos-Venecijos magistro.

74. Romos katalikų dvasinė kolegija savo 1842 metų birželio 6 dienos įsaku pranešė apie vidaus reikalų ministro 1841 metų gegužės 20-osios nutarimą, iš kurio matyti, jog ji gavusi Romos katalikų dvasininkų skundų, kad graikai-unitai savavališkai pritraukia buvusius graikus-unitus, perėjusius į Romos katalikų tikėjimą, o graikų-unitų dvasininkai skundėsi, esą Romos katalikai kliudo buvusiems unitams vėl išpažinti savo tikėjimą. Be to, dar, peržiūrėjus siūlymus: a) Romos katalikų dvasininkų, kad unitų grįžimas iš lotyniškų apeigų vyktų pagal 1827 metų taisykles, tiktai tuo tikslu abiejų Kolegijos departamentų – Romos katalikų ir graikų-unitų – surašytas, šios taisyklės visoms valdžioms buvo išsiuntinėtos; b) graikų-unitų dvasininkų, jog tas Romos katalikų vyresnybės potvarkis paremtas daliniu buvusių abiejų departamentų kolegijos nutarimu dėl unitų tiktai Vilniaus unitų vyskupijoje, kurie tebesilaiko lotyniškų apeigų, todėl ir įsakas tiktai vienai graikų-unitų konsistorijai ir dviem lotyniškoms – Vilniaus ir Minsko – nusiųstas; kitos graikų-unitų vyskupijos, apimančios ne mažesnę teritoriją, iš minėtojo potvarkio, kuris galiausiai be pasekmių gulėjo Vilniaus vyskupijoje, akivaizdžiai išbrauktos, tuo tarpu visa graikų-unitų Bažnyčia 1839 metais prisijungė prie stačiatikių. Ponas vidaus reikalų ministras Perovskis ir Valdančiojo Sinodo oberprokuroras grafas Protasovas, atsižvelgę į visas šias aplinkybes, pateikė nuolankiausią siūlymą jo ciesoriškajai didenybei Mikalojui I, ir praėjusio balandžio 17 dieną ciesorius aukščiausiai įsakyti teikėsi imtis šių priemonių: 1) Pakeisti savavališkus Kolegijos ir jai pavaldžių Mogiliavo bei Vilniaus konsistorijų potvarkius, kiekvienai iš jų paaiškinus, kur būtent neatitinka teisės. 2) Dėl susivienijusių dvasininkų skundų informuoti katalikų vyskupus tuo tikslu, kad ateityje, baiminantis teisinės atsakomybės, nebūtų paskatų tokiems skundams. 3) Pakartoti Romos katalikų parapijų dvasininkijai, kad aukščiausi įsakai dėl buvusių unitų sugrįžimo iš lotyniškų apeigų //51 privalo būti

i dlatego wrazić mu, że nie czekając od duchowieństwa prawosławnego poszukiwań, samo jest obowiązane, stosownie do monarszej woli, zakommunikować temu ostatniemu kompletne spisy imienne wszystkich swoich parafian z odnotacjami na tychże spisach bez najmniejszego utajenia, które mianowicie osoby powinne być powrócone; 4) Jeżeli kapłani parafialni prawosławni po otrzymaniu spomnionych spisów znajdą w nich niezaodnotowane te osoby, które przez nich są uważane za niewłaściwie należących do parafii łacińskich, w takich zdarzeniach mają oni prawo objawić o tem kapłanom parafialnym r[zymsko]-katolickim, a ci będą obowiązani niezwłocznie okazać prawosławnym akta metryczne dla powzięcia z nich potrzebnych wiadomości lub dla sprawdzenia z niemi otrzymanych spisów. W przypadku opuszczenia osób w aktach metrycznych lub zaginienia i samych aktów, fundować się na podobnych aktach kościołów połączonych, do parafii których rzeczone osoby należały, a nawet przestawać na własnem wyznaniu tych osób, które oświadczają, że one przyjęły obrządek łaciński już po nastałym najwyższem tego wzbronieniu; 6)[a] Dozór nad ścisłem przez r[zymsko]-k[atolickie] duchowieństwo parafialne wykonaniem tej powinności, włożyć na biskupów diecezjalnych łacińskich; 7) Jeżeli podany przez kapłana zawiadującego parafią łacińską spis okaże się dostatecznym i podług niego wszystkie należące do powrócenia osoby będą z parafii łacińskiej oddane do prawosławnej, wtenczas już kończy się na zawsze w rzeczonej parafii i samo dzieło o przywróceniu z obrządku łacińskiego na mocy ukazu 1810 roku; 8) Te wszystkie przepisy odnosząc się tylko do porządku przywracania byłych unitów z Kościoła łacińskiego, nie tyczą się śledztw naznaczonych na mocy najwyższego rozkazu 16 grudnia 1839 roku, za nawracanie do Kościoła r[zymsko]-katolickiego z prawosławia lub z byłej unii, które powinne być czynione w takich tylko zdarzeniach, jeśli środki refleksji okażą się nieskutecznemi; 9) Przez te przepisy cale się nie osłabia moc obowiązująca postanowień zawartych w *Zbiorze ustaw*, t. 14 p[unkty] 73, 77; 10) W dziełach tego rodzaju, odnoszących się do niektórych osób, w zdarzeniu dawności nawrócenia lub w innych szczegółowych wypadkach, jak równie we wszystkich okolicznościach trudniejszych, zostawić biskupom r[zymsko]-katolickim prawo komunikowania się z biskupami prawosławnemi o każdej osobie udzielnie, wchodząc – ile można – i w osobiste konferencje.

Gdy o tem wszystkiem minister spraw wewnętrznych dał wiedzieć R[zymsko]-Kat[olickiemu] Kolegium, metropolita nasz, Pawłowski, wszedł z przełożeniem //52 do tegoż ministra, naprzód: że włożony przez punkt trzeci wyszczególnionych tu

[a] Nr. 5 – *praleistas*.

atliekami kuo skrupulingiausiai, ir įtikinti ją, jog sutinkamai su valdovo valia, nelaukdama stačiatikių dvasininkų užklausimų, turi pareigą pranešti pastariesiems pilnus vardinius visų savo parapijiečių sąrašus su pastabomis juose be menkiausio nuslėpimo, kurie būtent asmenys privalo būti sugrąžinti. 4) Jeigu stačiatikių parapijų kunigai, minėtus sąrašus gavę, ras juose nepažymėtus tuos asmenis, kurie, jų manymu, neteisėtai priklauso lotyniškoms parapijoms, tada jie turi teisę pareikšti apie tai Romos katalikų parapijų kunigams, o šie bus įpareigoti tuoj pat pateikti stačiatikių dvasininkams metrikų aktus, kad būtų iš jų gautos reikalingos žinios arba sutikrinti su jais gautus sąrašus. Asmenų praleidimo metrikų aktuose arba ir pačių aktų dingimo atveju remtis panašiais susijungusių bažnyčių, kurių parapijoms minėtieji asmenys priklausė, aktais arba netgi patikėti asmeniniais tų asmenų, kurie tvirtina, jog lotyniškas apeigas priėmė jau įsigaliojus aukščiausiajam draudimui, prisipažinimais. 6) Lotyniškų vyskupijų vyskupams pavesti prižiūrėti, kad Romos katalikų parapijų dvasininkai deramai atliktų šią pareigą. 7) Jeigu lotyniškai parapijai vadovaujančio kunigo pateiktas sąrašas pasirodys išsamus ir sutinkamai su juo visi asmenys, kuriuos privalu grąžinti, iš lotyniškos parapijos bus perduoti stačiatikių, tuo visam laikui minėtoje parapijoje užsibaigs ir grąžinimo iš lotyniškų apeigų pagal 1810 metų įsaką byla. 8) Visos tos taisyklės galioja tiktai buvusių unitų grąžinimo iš lotynų Bažnyčios tvarkai, bet neapima tyrimų, numatytų, remiantis aukščiausiu 1839 metų gruodžio 16 dienos įsaku, už atvertimą į Romos katalikų Bažnyčią iš stačiatikybės ar buvusios unijos, kurie gali būti vykdomi tiktai tada, jeigu įkalbinėjimai pasirodys esą neveiksmingi. 9) Tomis taisyklėmis anaiptol nepanaikinamas nutarimų, esančių *Įstatymų rinkinyje* t. 14, punktai 73, 77[6], galiojimas. 10) Šio pobūdžio kai kurių asmenų bylose dėl atsivertimo senumo ar kitais ypatingais atvejais, lygiai taip pat kaip ir dėl visų sunkesnių aplinkybių Romos katalikų vyskupams paliekama bendravimo su stačiatikių vyskupais teisė dėl kiekvieno asmens atskirai, pagal galimybes aiškinantis asmeniškai.

Kai apie visa tai vidaus reikalų ministras pranešė Romos katalikų kolegijai, mūsų metropolitas Pavlovskis pateikė siūlymą //52 tam pačiam ministrui. Pirma: kad trečiasis čia pateiktų taisyklių punktas, kuriuo Romos katalikų dvasininkai įparei-

[6] *Свод законов Российской империи, повелением государя императора Николая Павловича составленный*, т. 14. *Свод уставов благочиния*, СПб., 1833, p. 186, 203, 204.

przepisów na duchowieństwo r[zymsko]-katolickie obowiązek czynienia adnotacji na spiskach parafian łacińskich, jakie mianowicie osoby należą do powrócenia, nie mógłby być wykonanym bez naruszenia sumienia r[zymsko]-k[atolickiego] duchowieństwa i praw jego Kościoła; po wtóre: i to jeszcze, że bardzo wielu jest takich kapłanów łacińskich, którzy nie są w stanie wiedzieć z pewnością o pochodzeniu ich parafian od byłych greko-unitów, tak z powodu dawności czasu, jak i często zdarzających się przemian, prosił arcypasterz ministra o wyjednani u monarchy pozwolenia na uwolnienie duchowieństwa r[zymsko]-katolickiego od czynienia spomnionych adnotacji, na co i otrzymał odpowiedź, że w punkcie 3 zawiera się ufność Jego Cesarskiej Mości w r[zymsko]-k[atolickim] duchowieństwie, która nastręcza zręczność rządcom kościołów łacińskich, bez obcego wdania się, prostować mogące być we wspomnionych spisach niedokładności, przez oznaczenie w nich tych osób, które do Kościoła łacińskiego mogły być zapisane przez omyłkę, a że w czwartym punkcie przepisów powiedziano, że kapłani parafialni prawosławni w zdarzeniach niepełności otrzymanych od nich spisów, mają prawo objawiać o tem duchowieństwu naszemu i potrzebować aktów metrycznych, jeżeli przeto plebani katoliccy nie mają pewnych wiadomości o osobach, w takiem zdarzeniu są obowiązani składać duchownym prawosławnym kompletne spisy wszystkich swoich parafian, nawet i bez adnotacji.

75. W akcie urządzenia Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu, przez Aleksandra I podpisanym dnia 4 kwietnia 1803 roku, w XXI punkcie pojaśniono: „Zasłużonych i innych jego profesorów, a w niedostatku tych, uczonych duchownych osób obierać i przedstawiać do zastąpienia niektórych miejsc kanonicznych i kościelnych beneficijów, a te są następujące: cztery kanonie w wileńskiej katedralnej kapitule i cztery w katedralnej żmudzkiej, prócz tego prałatura trockiej sufraganii i dziesięć duchownych beneficjów, jako to: probostwo pod tytułem św. Kazimierza przy wileńskiej katedrze, probostwo trockie, infułackie probostwo w Gieranonach, parafia pod tytułem św. Jana w Wilnie, Niemenczynie, Oniksztach, Kownie, Wołpie, Oszmianach i Grodnie." Zasłużony profesor za prezentą Uniwersytetu obejmujący powyższe place, nie miał potrzeby składać dowody swej rodowitości. Później toż samo prawo służyło Duchownej Wileńskiej Akademii do owego czasu, w którym dobra duchowne na skarb były zabrane. //53

76. Katolicki kapłan żmudzkiej diecezji Antoni Januszkiewicz, altarysta w Twerach, mający od urodzenia lat 61, roku 1831 należał do narodowego powstania przez zachęcanie ludu, aby się wziął do broni. Po skończonej rewolucji, lękając się kary przez rząd rossyjski za takowe przestępstwa wymierzanej, skrył się u jednej baby,

gojami lotynų parapijiečių sąrašuose pažymėti, kokie būtent asmenys priklauso grąžinamiems, negali būti įvykdytas nenusižengiant Romos katalikų dvasininkų sąžinei ir bažnytinei teisei; antra: dar ir todėl, kad yra labai daug tokių lotynų kunigų, kurie negali būti tikri dėl savo parapijiečių kilmės iš graikų-unitų tiek dėl prabėgusio laiko, tiek dėl dažnai pasitaikančių permainų. Arkivyskupas prašė ministro išrūpinti valdovo leidimą, atleidžiantį Romos katalikų dvasininkus nuo minėtų pastabų žymėjimo, ir gavo atsakymą, jog trečiuoju punktu išsakytas jo ciesoriškosios malonybės pasitikėjimas Romos katalikų dvasininkais, kuriuo suteikiama lotynų bažnyčių valdytojams galimybė be svetimųjų įsikišimo ištaisyti minėtuose sąrašuose galimus netikslumus, pažymint juose tuos asmenis, kurie prie lotynų Bažnyčios galėjo būti priskirti per klaidą; ir kad ketvirtajame taisyklių paragrafe pasakyta, jog stačiatikių parapijų kunigai iš jų gautų sąrašų neišsamumo atveju turi teisę apie tai pranešti mūsų dvasininkams ir reikalauti metrikų aktų; tačiau jeigu tikrų žinių apie asmenis katalikų klebonai neturi, tuomet yra įpareigoti pateikti stačiatikių dvasininkams išsamius visų savo parapijiečių sąrašus, net ir be pastabų.

75. Imperatoriškojo Vilniaus universiteto įsteigimo akte, Aleksandro I pasirašytame 1803 metų balandžio 4 dieną[7], XXI paragrafe paaiškinta: „Nusipelniusius ir kitus profesorius, o jų trūkstant – ir mokytus dvasininkus išrinkti bei pristatyti į kai kurių kanonijų vietas ir bažnytinėms beneficijoms, o pastarosios yra šios: keturios kanonijos – Vilniaus katedros kapituloje ir keturios – Žemaičių katedros, be to, Trakų sufraganija ir 10 dvasinių beneficijų: šv. Kazimiero klebonija prie Vilniaus katedros, Trakų klebonija, infulato klebonija Geranainyse, šv. Jono parapija Vilniuje, Nemenčinėje, Anykščiuose, Kaune, Volpoje, Ašmenoje ir Gardine". Nusipelniusiam profesoriui, Universiteto siūlymu gaunančiam minėtas vietas, savo kilmės įrodymo nereikėjo pateikti. Vėliau ta pati taisyklė galiojo Vilniaus dvasinei akademijai iki to laiko, kai dvasininkų valdos buvo paimtos į iždą. //53

76. Žemaičių vyskupijos katalikų kunigas Antanas Januškevičius, Tverų altarista, 61 metų amžiaus, 1831 metais prisidėjo prie tautinio sukilimo – skatino žmones imtis ginklo. Pasibaigus revoliucijai, baimindamasis bausmės, rusų valdžios už tokius nusikaltimus nustatytos, pasislėpė pas vieną moteriškę, arba davatką, ten pat,

[7] Nr. 20 701, *ПСЗ*, собрание первое, т. XXVIII, СПб, 1830.

czyli dewotki, tamże w Twerach. Nikt prócz tej baby o jego kryjówce nie wiedział. W końcu, roku 1841 Najjaśniejszy cesarz Mikołaj I ogłosił manifest przebaczający tym wszystkim powstańcom, ktorzy nie uchodząc za granicę, dotąd się w kraju ukrywają. Ks. Januszkiewicz, korzystając z tego, sam się jawił w sądzie telszewskim i tak po dziesięcioletnim ukrywaniu się odzyskał swobodę i na powrót objął swoję altarią. Zdarzenie to dowodzi, że owo twierdzenie, jakoby kobiety niezdatne były do sekretu, nie zawsze jest sprawiedliwem.

77. W *Zbiorze praw* rossyjskich pierwszego wydania w tomie 15 nr 1227 i 1228 wydrukowano: „Jeśliby ktokolwiek spowiadał się przed kapłanem, że godził na cześć i sławę monarchy, a bardziej, że ma zamiar czyhać na zgubę panującego lub kraju, a znaków pokuty nie pokazuje, spowiednik o takim grzeszniku natychmiast zwierzchność zawiadomić powinien. Nr 1228: Po wykryciu imienia i nazwiska takiego to spowiadającego się, penitent natychmiast powinien być wzięty pod straż najściślejszą i w czasie, kiedy najskrupulatniejsze rozpocznie się śledztwo, kapłan wszystkie szczegóły, o jakich tylko na spowiedzi słyszał, winien odkryć." Ustawy te mają znaczenie tylko w Kościele greko-rossyjskim.

78. Godną uwagi okolicznością w naszej materialnej epoce jest, że szesnaście gmin katolickich kantonu Argowii w Szwajcaryi, którym się miały dostać 500 000 franków pochodzące ze sprzedaży dóbr konfiskowanych klasztorów, jednomyślnie nie przyjęły. Lucern, 22 czerwca 1843 roku. Z *Tygodnika Petersburskiego*[a].

79. Ks. Antoni Baranowski zakonu kanoników, czyli augustyanów de poenitentia, filialista w Szymańcach parafii kupiszkiej w powiecie wiłkomierskim, zachęcał lud z ambony do stałego trwania w wierze katolickiej i powiedział, że „chociażby zwierzchność wam kazała jej się wyrzec, słuchać nie powinniście". Za to 1836 roku wzięty był przez policją do więzienia i odwieziony do Ustiuha. Skąd 1843 roku znowu powrócił do swej diecezji.

Roku 1838 przeszedł na greko-rossyjskiego z katolickiego wyznania obywatel Wereszczyński i chcąc podobać się rządowi, zaczął rozmaite przykrości wyrządzać katolikom. Wreszcie zebrawszy gromadę narodu greko-rossyjskiego wyznania, w niedzie//54lę napadł na filią Dawgiele, położoną w parafii abelewskiej, w zamiarze zawładania nią i zamienienia na cerkiew. Ks. Bonawentura Biretto zakonu kanoników de paenitentia, filialista dawgielski, bynajmniej nie wiedząc o przyczynie napadu, kazał zgromadzonemu na nabożeństwo katolickiemu ludowi odpierać siłę siłą. Zburzony lud odegnał Wereszczyńskiego z jego gromadą,

[a] *Metai ir numeris nenurodyti.*

Tveruose. Niekas, išskyrus tą moteriškę, apie jo slėptuvę nežinojo. Galiausiai 1841 metais šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I paskelbė pasigailėjimo manifestą visiems tiems, kurie nepasitraukė į užsienį, o iki šiol slapstosi krašte. Kun. Januškevičius, tuo pasinaudodamas, pats prisistatė Telšių teismui ir, dešimtį metų slapstęsis, atgavo laisvę ir savo altariją. Tas įvykis įrodo, jog posakis, kad moterys paslapčiai [saugoti] atseit netinkamos, ne visada yra teisingas.

77. Pirmojo leidimo *Rusijos Įstatymų rinkinyje*, 15 tome, Nr. 1227 ir 1228[8] išspausdinta: „Jeigu kas nors per išpažintį kunigui pasisakytų kėsinęsis į valdovo garbę ir šlovę, o tuo labiau, jog turi tikslą tykoti valdančiojo ar krašto pražūties, o pasigailėjimo ženklų nerodo, klausantis išpažinčių kunigas nedelsdamas apie tokį nusidėjėlį privalo vyresnybei pranešti". Nr. 1228 – „Išaiškinus tokio savo nuodėmes išpažįstančiojo vardą ir pavardę, penitentas iš karto turi būti kuo stropiausiai saugomas, o kai bus pradėtas kuo išsamiausias tyrimas, kunigas apie visas smulkmenas, kokias per išpažintį girdėjo, privalo pasakyti". Šie įstatai galioja tiktai graikų-rusų Bažnyčiai.

78. Mūsų materialioje epochoje dėmesio verta detalė, jog šešiolika katalikų bendruomenių Argau kantone Šveicarijoje, kurioms turėjo atitekti 500 000 frankų pardavus konfiskuotų vienuolynų valdas, vieningai [siūlymą] atmetė. Liucerna, 1843 metų birželio 23-ioji, iš *Tygodnik Petersburski.*

79. Kun. Antanas Baranauskas, Kanauninkų, arba Augustinų atgailos (*de poenitentia*), vienuolijos Ukmergės apskrities Kupiškio parapijos Šimonių filijalistas, iš sakyklos skatino žmones likti ištikimiems katalikų tikėjimui ir pasakė, kad „Netgi jeigu vyresnybė lieptų jums jos atsižadėti, neprivalote klausyti". Už tai 1836 metais policijos buvo suimtas ir išvežtas į Ustiugą. Iš ten 1843 metais vėl grįžo į savo vyskupiją.

1838 metais iš katalikų tikėjimo į graikų-rusų perėjo dvarponis Vereščinskis ir, norėdamas valdžiai įsiteikti, pradėjo įvairius nemalonumus katalikams krėsti. Galiausiai, surinkęs būrį graikų-rusų tikėjimo žmonių, surengė //54 Daugailių filijos, priklausančios Obelių parapijai, užpuolimą tikėdamasis ją užimti ir paversti cerkve. Kun. Bonaventūras Bireta, Atgailos kanauninkų vienuolijos Daugailių filijalistas, atseit, nežinodamas apie užpuolimo priežastį, į pamaldas susirinkusiems katalikams liepė priešintis jėga. Sukilę žmonės nuginė Vereščinskį

[8] *Свод законов Российской империи, повелением государя императора Николая Павловича составленный*, т. 15. Свод законов уголовных, Спб., 1833, p. 362, 363.

lecz pomieniony kapłan za takowy postępek został wywieziony gdzieś w głąb Rossyi.

80. Odpowiedź JW biskupa wileńskiego Jędrzeja Kłągiewiczą dana ministrowi spraw wewnętrznych grafowi Strogonowi.

„W piśmie sekretnem z dnia 12 przeszłego maja za nr 122, otrzymanem przeze mnie dnia 25 tegoż miesiąca, raczyłeś JW Pan wypisać odezwę pana ober-prokurora n[aczelnego] Rządzącego Synodu (grafa Protasowa), opartą na doniesieniu zwierzchności diecezji greko-unickiej litewskiej, że rzymsko-katolickie duchowieństwo odprawuje misje w różnych miejscach guberni grodzieńskiej, że ostatnią razą misja odbyła się w Słonimie i przez wieś Żyrowice przejeżdżała w karetach i koczach, że na tych misjach kościoły katolickie były napełnione unitami, których tam i spowiadają, ogłaszając tylko z ambony, aby unici nie przystępowali do komunii świętej w obrządku łacińskim, że przedaje się i ofiaruje się w darze drukowana książeczka do nabożeństwa pod tytułem *Nabożeństwo krótko zebrane wszystkim chrześcianom powszechne*, w Wilnie, w drukarni księży Misjonarzów roku 1826, na której nie widać aprobaty cenzury i w której między innemi powiedziano, że chociaż oprócz rzymskiej jest wiele innych wiar, w tych jednak żaden człowiek nie może być zbawionym, lecz będzie potępionym.

Nie wchodząc w to, jaka dla katolików jest korzyść posyłać misję do kościołów, przy których znajdują się miejscowi kapłani, zwierzchność diecezji unickiej litewskiej doniosła panu ober-prokurorowi o wpływie przez takie misje wywieranym na grekounitów w kazaniach i przy spowiedzi, dodając, że jeżeli kapłani łacińscy odważyli się wyżej wspomnione wyrażenie ogłaszać publicznie w drukowanych książeczkach, czegoż nie zaczną wmawiać ustnie, a mianowicie przy spowiedzi?

Dlatego pan hrabia Protasow, jenerał major, zapytywał JW Pana, czy rzymsko-katolickie duchowieństwo w gubernii grodzieńskiej miało pozwolenie odprawowania misji w obecnym czasie i z jakiego powodu? Tudzież jakim sposobem wydrukowana i rozchodzi się między ludem bez aprobaty cenzury //55 rzeczona książeczka z takim tytułem, wedle którego powinna by zawierać w sobie przedmioty wspólne wszystkim chrześcijańskim wyznaniom, kiedy temczasem zawarta jest tylko nauka Kościoła rzymskiego?

Komunikując mnie o tej odezwie pana ober-prokurora, JW Pan żądasz szczegółowych w tej mierze wiadomości i objaśnień, tudzież rychłego i stanowczego zaradzenia, aby podwładne mi świeckie i zakonne duchowieństwo pod żadnym pozorem nie wdawało się wbrew postanowieniem krajowym wywierać wpływ w religijnym względzie na lud nie tylko greko-rossyjskiej religii i unitów, lecz i na

su jo būriu, tačiau minėtasis kunigas už tokį poelgį buvo išvežtas kažkur į Rusijos gilumą.

80. Šviesiojo dauggalio Vilniaus vyskupo Andriaus Klongevičiaus atsakymas, duotas vidaus reikalų ministrui Stroganovui.

„Slaptame praėjusių metų gegužės 12 dienos rašte Nr. 122, kurį gavau to paties mėnesio 25 dieną, šviesusis dauggalis ponas malonėjote išrašyti aukščiausiojo Valdančiojo Sinodo pono oberprokuroro (grafo Protasovo) kreipimąsi, paremtą Lietuvos graikų-unitų vyskupijos dvasininkų pranešimais, kad Romos katalikų dvasininkai įvairiose Gardino gubernijos vietose rengia misijas, kad paskutinį kartą misija vyko Slanime ir per Žyrovičių kaimą važiavo karietomis ir vežimaičiais; jog tose misijose katalikų bažnyčios buvo pilnos unitų, kurių ir išpažinčių klausyta, tiktai iš sakyklos paskelbta, kad unitai neitų šv. Komunijos pagal lotyniškas apeigas; pardavinėjama ir dovanojama pamaldų knygelė pavadinimu *Trumposios pamaldos visiems krikščionims*, išspausdinta Vilniuje, kunigų misionierių spaustuvėje 1826 metais, kurioje nematyti cenzūros aprobacijos ir kurioje, be kita ko, pasakyta, jog nors, be Romos, yra ir daugybė kitų tikėjimų, tačiau jais nei vienas žmogus negali būti išganytas, o tiktai pražudytas.

Nesvarstydama, kokia katalikams nauda siųsti misijas į bažnyčias, prie kurių yra vietiniai kunigai, Lietuvos unitų vyskupijos vyresnybė pranešė ponui oberprokurorui apie tomis misijomis daromą įtaką graikams-unitams pamokslais ir išpažintimis, pridėdama, kad jeigu lotynų kunigai išdrįsta minėtus teiginius paskelbti viešai spausdintose knygelėse, kodėl gi nepradės kalbėti žodžiu būtent per išpažintį.

Todėl ponas grafas generolas majoras Protasovas teiravosi šviesiojo dauggalio pono, ar Romos katalikų dvasininkai turėjo leidimą misijoms tuo laiku ir dėl kokios priežasties. Taip pat kokiu būdu išspausdinta ir tarp žmonių be cenzūros leidimo plinta //55 minėtoji knygelė su tokiu pavadinimu, pagal kurį privalėtų turėti dalykus, bendrus visiems krikščioniškiems tikėjimams, kai tuo tarpu joje yra tiktai Romos Bažnyčios mokslas?

Pranešdamas man apie šį pono oberprokuroro atsiliepimą, šviesusis dauggalis ponas reikalauji išsamių žinių ir paaiškinimų apie tai, taip pat skubaus bei griežto nutarimo, kad man pavaldūs diecezinių ir vienuoliai dvasininkai taip jokiu atveju nesiimtų priešingai krašto nuostatoms daryti įtaką religijos srityje ne tik graikų-rusų

innych chrześcijańskich wyznawców, przez rozszerzanie niewłaściwych zdań i namów, tak przeciwnych tolerancji, święcie zachowywanej w imperium rossyjskim i ogólnemu krajowemu porządkowi.

Wypełniając to JW Pana przełożenie, z którego się okazuje jawnie od pewnego czasu ciągłe dążenie zwierzchności diecezji greko-unickiej litewskiej do prześladowania Kościoła rzymsko-katolickiego, poczytuję za obowiązek złożyć następne tłumaczenie się.

Misja niczem więcej nie jest jak opowiadaniem słowa Bożego przez katechizmy, nauki i kazania. To nauczanie łączy się zwyczajnie z nabożeństwem 40-godzinnem ku czci Najświętszego Sakramentu lub z inną jaką uroczystością kościelną. Misja, z łacińskiego ‚posłanie', stąd bierze nazwisko, że do tej pracy osobno bywają posyłani kapłani w sztuce nauczania bieglejsi. Celem tego jest oświecić lud w nauce religii przez wykład nade wszystko tych części, które wchodzą w codzienną praktykę życia; ludzie po kilku dni bez przerwy słuchając tych nauk, nabywają gruntowniejszego poznania prawd boskich, uczą się prawideł uczciwości, sprawiedliwości, pobożności i wierności ku Bogu, ku monarsze i władzom ustanowionym. Obrzydzają występki i powstając z nich, przechodzą na drogę cnoty. Te korzyści na misjach przy błogosłowieństwie boskiem widoczne i obfite bywają, z wielkiem wielu nawróceniem. Tu się nieprzyjaciele jednają, poróżnieni małżonkowie do zgody przychodzą, rozwolnieni w obyczajach pokutnikami się stają, bezbożni wyrzekają się niedowiarstwa, krzywdziciele cudzą własność a oszczercy odjętą sławę wracają i źle myślący niegodziwych swoich zamiarów odstępują lub uknowanych zdrad do skutku nie przywodzą i pijący do trzeźwości, próżnujący do pracowitości się biorą. Widok ten nie tylko pasterzom dusz i wszystkim dobrym, lecz i całemu niebu wesele sprawuje. To będąc pomocą do poprawy obyczajów, nie może być pod żadnym względem szkodliwe widokom rządu, lecz owszem, ze wszech miar jest pożyteczne, ze strony zaś Kościoła świętego //56 takie kolejne nauczania po parafiach przez dobranych kapłanów jest jakoby szkołą między ludem chodzącą i ciągłem wykonywaniem rozkazu przez Chrystusa Pana apostołom i ich następcom danego: ‚Idźcie, nauczajcie wszystkie narody, nauczając je chować wszystko, cokolwiek wam przykazałem', Mat. 28, 19–20. Albo tego: ‚Idąc na wszystek świat, opowiadajcie Ewangelią wszystkiemu stworzeniu', Mar. 16, 15. Jak zaś przez nauczanie podług tego rozkazu wykonane z początku poznał świat Chrystusową religią, tak do rozszerzenia się jej i uczynienia obfitującą w dobre uczynki nie ma innej drogi nad ciągłą i najpilniejszą instrukcją ludu. Kościół jest winnicą, którą nie dosyć zasadzić, lecz polewać, obrabiać, oczyszczać bez przestanku potrzeba, a która sama sobie zostawiona dziczeje.

ir unitų, bet ir kitus krikščioniškus tikėjimus išpažįstantiems, skleisdami nederamus teiginius ir įkalbinėjimus, taip nesuderinamus su tolerancija, kurios šventai laikomasi Rusijos imperijoje, tiek su bendra krašto tvarka.

Vykdydamas šį šviesiojo dauggalio pono paliepimą, iš kurio matyti jau gana netrumpą laiką akivaizdus Lietuvos graikų-unitų vyskupijos vyresnybės siekimas persekioti Romos katalikų Bažnyčią, laikau savo pareiga pateikti šį pasiaiškinimą.

Misija yra niekas daugiau, kaip tik Dievo Žodžio skelbimas katekizmais, mokymu ir pamokslais. Šis mokymas paprastai jungiamas su 40-ies valandų pamaldomis, Švč. Sakramento adoracija ar su kokia kita bažnytine iškilme. Misija – iš lotyniškojo ‚siuntimas', iš čia kildinamas jos pavadinimas, todėl šiam darbui būna parenkami kunigai, mokymo mene labiau įgudę. To [darbo] tikslas – šviesti žmones pirmiausia aiškinant tas religijos mokymo dalis, kurios įeina į kasdienio gyvenimo praktiką. Žmonės, po keletą dienų iš eilės klausydamiesi tų mokymų, nuodugniau susipažįsta su dieviškosiomis tiesomis, mokosi padorumo, teisingumo, dievobaimingumo ir ištikimybės Dievui, valdovui bei teisėtai valdžiai. Apgaili nusižengimus ir, kildami iš jų, žengia į doros kelią. Šie vaisiai misijose dieviškojo palaiminimo metu būna matomi ir gausūs, su daugelio atsivertimu. Čia priešininkai vienijasi, susikivirčiję sutuoktiniai susitaiko, laisvo elgesio atgailaujančiais tampa, bedieviai atsižada netikėjimo, skriaudėjai svetimą nuosavybę, o šmeižikai atimtą garbę grąžina arba sumanytų niekšybių neįgyvendina, girtuokliai blaivybės, dykinėtojai darbo imasi. Šis vaizdas ne tik sielų ganytojams ir visiems geriesiems, bet ir Dangui vestuves surengia. Padėdamos pataisyti papročius, jokiu būdu negali kenkti valdžiai, nes visais atžvilgiais yra naudingos; o šv. Bažnyčios požiūriu //56 tokie eiliniai parinktų kunigų mokymai parapijose yra tarsi tarp žmonių vaikščiojanti mokykla ir nuolatiniu Viešpaties Kristaus apaštalams bei jų sekėjams duoto nurodymo vykdymu: ‚Tad eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones [...] mokydami laikytis visko, ką tik esu jums įsakęs', Mt 28, 19–20. Arba šio: ‚Eikite į visą pasaulį ir skelbkite Evangeliją visai kūrinijai', Mk 16, 15. Kaip mokymu pagal šį įsakymą iš pradžių pasaulis pažino Kristaus religiją, taip jai skleisti ir geriems darbams daryti nėra kito būdo kaip tik nuolatinis ir kuo stropiausias žmonių mokymas. Bažnyčia yra vynuogynas: neužtenka jį pasodinti, bet reikia be paliovos laistyti, karpyti, ravėti, o

Ten główny obowiązek jest najważniejszą częścią biskupiego urzędu, lecz biskupi rządowemi sprawami zatrudnieni, albo wiekiem i niezdrowiem skołatani, nie mogąc sami nauczać i zwiedzać wszystkich stron rozległych diecezji, posyłają na swojem miejscu na tę pracę wybranych mężów.

Lubo zaś przy kościołach są miejscowi kapłani, częstokroć jednak będąc mniejszego usposobienia, albo przez starość stawszy się mniej zdatnemi, nie mogą w całej żywości utrzymać pełnego nauczania, albo nadto spoufaleni z ludem, powszednieją w jego oczach i nieochoczo słuchanemi bywają, albo dla niektórych przywar swoich zaufania i szacunku w parafii nie mają. Przysłanych zaś kapłanów lud przyjmuje jako aniołów boskich, lepiej ich uważa i z większą ochotą słucha, a Duch Święty, pomagając usiłowaniu nauczających, przyspasabia umysły i serca słuchaczów i rozlewa w nich obfitość zbawiennych darów swoich.

Wiadomo, że słabość ludzka zawsze jest wielka, moc namiętności i nałogów potężna, ciemność szeroko panuje, a promyk światła prawdziwego ledwo gdzie błyska. Zawsze przeto do rozpędzania ciemności, do obudzenia uwagi, do pokonania trudności w drodze cnoty, potrzeba nadzwyczajnych środków i przy tem ustawicznem brzmieniu po kościołach trąby kaznodziejskiej nie wszyscy ku dobremu się biorą, i cóż by było, gdyby ludzie bez odnawiania nauki w zapomnieniu żyli, własnym swoim słabościom i popędom namiętności byli zostawieni?

Tę największą potrzebę ludu mając przed oczyma, apostołowie święci kościoły przez siebie założone sami na nowo przebiegali, albo do nich listy z napomnieniem i przestrogami, albo uczniów swoich dla przypomnienia i utwierdzenia posyłali, lubo już przy tych kościołach byli ustanowieni biskupi i kapłani.

W tym celu i później, po apostołach, duchowni wyższego talentu używani byli przez biskupów dla publicznego wykładania nauki religii, dla utrzymania jej w mocy i czystości pierwiastkowej i dla upowszechnienia w chrześcijaństwie. Tak Orige//57nes w Aleksandrii, tak Jan Złotousty w Antyochii, Augustyn w Hipponie sprawowali urząd publicznego nauczania, chociaż przy tych kościołach nie zbywało na miejscowych duchownych nauczycielach, przeto gdy i w dzisiejszych czasach kapłani lepiej usposobieni w tymże zamiarze rozszerzania znajomości Boga i świętych obowiązków życia, używają się po kościołach parafialnych w pomoc plebanom, przekonany jestem, że ten zwyczaj nie jest do naganienia, lecz jest chwałą i zasługą przed Bogiem i zbawieniem ludu. ‚Hoc bonum est acceptum coram Salvatore nostro Deo: qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.' 1 Tim. 2, 3, 4. Kapłani teraz w diecezji wileńskiej odprawujący tę posługę, mają ten obowiązek z reguły i powołania swego; stąd i zgromadzenie ich zgromadzeniem misji,

kuris apleistas laukėja. Ši pagrindinė pareiga yra svarbiausia vyskupo tarnystės dalis, tačiau vyskupai, valdymo reikalais užimti ar rūpesčių ir ligų prispausti, negalėdami patys mokyti ir visas plačių vyskupijų vietoves aplankyti, vietoj savęs siunčia tam darbui parinktus vyrus.

Nors prie bažnyčių yra vietos kunigai, tačiau, dažnai būdami menkiau pasirengę arba dėl senatvės mažiau pajėgūs, tinkamo mokymo negali užtikrinti, arba, per daug susibičiuliavę su žmonėmis, supaprastėja jų akyse; arba dėl kai kurių savo ydų pasitikėjimo ir pagarbos savo parapijoje neturi; o atsiųstuosius kunigus žmonės priima kaip Dievo angelus, labiau juos gerbia ir noriai klausosi, o Šv. Dvasia, remdama mokančiųjų pastangas, parengia klausytojų protus ir širdis bei pažeria jiems gausybę savo išganančiųjų dovanų.

Žinoma, žmonių silpnybė visada yra didelė, aistrų ir įpročių jėga galinga, tamsybė plačiai paplitusi, o tikrosios šviesos spindulėlis kur ne kur žiba; tad tamsybėms išsklaidyti, dėmesiui pažadinti, sunkumams įveikti dorybės kelyje visuomet reikia ypatingų priemonių; tačiau ir nuolat skambant bažnyčiose pamokslų ragui ne visi pasirenka gera; kas gi būtų, jeigu žmonės, neatnaujinus mokymo, užsimiršę gyventų, savo silpnybėms ir aistrų traukai būtų palikti?

Tą didžiausią žmonių poreikį turėdami galvoje, šventieji apaštalai savo įsteigtas bažnyčias patys pakartotinai lankė arba savo mokinius siuntė priminti ir įtvirtinti, arba prie tų bažnyčių jau buvo įkurdinti vyskupai ir kunigai.

Tuo tikslu ir vėliau, po apaštalų, didesnį talentą turinčius dvasininkus vyskupai panaudodavo viešam religijos mokymui, kad būtų išlaikytas pirmapradis jos stiprumas ir grynumas bei įtvirtintas krikščionybėje. Origenas //57 Aleksandrijoje, Jonas Auksaburnis Antiochijoje, Augustinas Hipone viešojo mokymo tarnystės pareigą atliko, nors prie tų bažnyčių nestigo vietinių dvasios mokytojų, be to, ir dabartiniais laikais gabesni kunigai tuo pačiu Dievo pažinimo ir šventųjų gyvenimo pareigų platinimo tikslu parapinėse bažnyčiose teikia pagalbą klebonams. Esu įsitikinęs, kad tas paprotys ne smerktinas, bet yra garbė ir nuopelnas Dievui ir žmonijos išganymui. ‚Tai gera ir priimtina akyse mūsų Gelbėtojo Dievo, kuris trokšta, kad visi žmonės būtų išganyti ir pasiektų tiesos pažinimą' (1 Tim 2, 3–4). Kunigai, dabar Vilniaus vyskupijoje atliekantys tą paslaugą, turi šią pareigą pagal savo pašaukimą ir regulą,

oni zaś misjonarzami się zowią, jak i drugie, dominikanie, mianują się zgromadzeniem predykatorów, to jest kaznodziejów. Oba te zgromadzenia w kraju naszym, podobnie jak i w wielu innych krajach Europy, zajmowały się takiem nie tylko w swoich, ale i w drugich kościołach, gdzie ich używano, nauczaniem. Dawniej więcej dominikanie, a teraz więcej misjonarze do tej używani bywają posługi. Oprócz ogólnego obowiązku z powołania, misjonarze powinni z funduszu swego w miasteczku Iwii w powiecie oszmiańskim, w Stwołowiczach w nowogrodzkim, w Łyskowie w wołkowyskim i innych blisko Łyskowa kościołach tę posługę czynić. Również i po innych diecezjach w południowych i zachodnich guberniach imperium. Te misje przedtem i jeszcze w niedawnych czasach miejsce miały. Na odprawienie takich misji po kościołach, gdzie plebani żądają lub gdzie większa potrzeba i duchowna korzyść upatruje się, osobne pozwolenie nie zdaje się być potrzebnem, gdy to wypływa z urzędu pasterskiego, jako wyżej z czasów apostolskich i zwyczajów Kościoła pierwiastkowego dostateczniej się wywiodło, i nie jest rzeczą nową w naszych stronach, lecz dawno zaprowadzoną, a za rządu teraźniejszego przez 40 z górą lat we zwyczaju będącą, żadnym ukazem niezabronioną, przeciw żadnemu wyznaniu niepowstającą, bo i naszemi instrukcjami tak obostrzyliśmy misjonarzów, ażeby objaśniając i zalecając wyznanie rzymsko-katolickie, z żadnemi zarzutami nie występowali przeciw panującemu i żadnemu innemu chrześcijańskiemu wyznaniu, w czem prawie pewni jesteśmy, że oni podług tych przestrog zachowali się i żaden na tych misjach z innych wyznań nie przeszedł do naszego. Jeśli zaś którzy w czasie nauki weszli do kościoła, pewnie tam żadnego zgorszenia nie usłyszeli, lecz budującą o życiu chrześcijańskim naukę. A chociaż którzy //58 z unitów, pamiętając na dawniejszą ścisłą jedność, przystąpili do spowiedzi u naszych kapłanów, wszakże i to nie wyszłoby na uszczerbek cerkwi greko-unickiej, gdy i wyspowiadani ani do komunii łacińskiej, ani do obrzędu nie przystępują. Prawda, że to się z porządkiem nie zgadza i my mocno pragniemy i zalecać nie przestajemy, aby nasi kapłani unitów nie spowiadali, lecz między mnóstwem ludzi trudno wszystkich rozpoznać i ta trudność wymawia od winy. Gdyby zaś pokazało się, że kogo umyślnie nasi przyjęli do spowiedzi, my za wyśledzeniem takich nie zostawilibyśmy bez ukarania. Co powtarzając oświadczamy, że dalecy jesteśmy od przeciągnienia do nas unitów i nasi duchowni od wielu lat już tego prozelictwa zaniechali, niech tylko unickie duchowieństwo będzie wierniejsze ukazom i nie przeciąga samowolnie do siebie naszych, chrzcząc dzieci, błogosławiąc małżeństwa, grzebiąc umarłych, którego ich nadużycia jest pełno w grodzieńskiej, wileńskiej i kurlandzkiej guberni. Wreszcie, jeśliby koniecznie zdało się, aby unici nie chodzili na misje, które nie dla nich ani się

todėl ir jų Ordinas – misijų ordinų, jie patys misionieriais vadinasi; kaip ir kitas, dominikonų, vadinasi kalbėtojų, tai yra pamokslininkų. Abu tie ordinai mūsų krašte panašiai kaip ir daugelyje Europos kraštų tuo užsiiminėjo ne tik savo, bet ir kitose bažnyčiose, kur juos panaudodavo mokyti. Seniau daugiau dominikonai, o dabar daugiau misionieriai šią tarnystę atlieka. Be bendros pareigos iš pašaukimo, misionieriai privalo savo lėšomis Vijos miestelyje Ašmenos apskrityje, Stvalovičiuose Naugarduko, Lyskave Valkavisko ir kitose netoli Lyskavo esančiose bažnyčiose tą pareigą atlikti. Taip pat kitose šiaurinėse bei vakarinėse imperijos vyskupijose. Tos misijos prieš tai ir dar nesenais laikais vyko. Tokioms misijoms rengti bažnyčiose, kurių klebonai prašo, arba kur matoma didesnis poreikis arba dvasinė nauda, atskiras leidimas nereikalingas, nes tai įeina į ganytojo pareigas; kaip minėta, nuo apaštalų laikų ir pirminės bažnyčios papročių pakankamai įsitvirtino ir mūsų kraštuose nėra naujas dalykas, bet seniai įvestas, o prie dabartinės valdžios 40 perviršmetų taikomas, jokiu įsaku neuždraustas, prieš jokį tikėjimą nenukreiptas, nes ir mūsų instrukcijomis griežtai nurodėme misionieriams, kad, aiškindami ir propaguodami Romos katalikų tikėjimą, jokiais kaltinimais viešpataujančios ir jokios kitos krikščionių religijos nekaltintų; ir esame beveik tikri, kad jie tų perspėjimų laikosi, ir nei vienas iš kitų tikėjimų tose misijose neperėjo į mūsų. Jeigu kurie nors mokymo metu įėjo į bažnyčią, nieko papiktinančio ten tikrai neišgirdo, išskyrus mokymą apie krikščioniško gyvenimo ugdymą.

Tačiau jei kuris //58 iš unitų, prisimindamas ankstesnę glaudžią vienovę, prieitų išpažinties pas mūsų kunigus, net ir tai nebūtų skriauda graikų-unitų Cerkvei, nes, ir atlikę išpažintį, nei lotynų komunijos priima, nei apeigose [dalyvauja]. Tiesa, tai nesuderinama su tvarka, ir mes karštai trokštame ir liepti nesiliaujame, kad mūsų kunigai neklausytų unitų išpažinčių, tačiau tarp daugybės žmonių sunku visus pažinti, ir tai atleidžia nuo kaltės. O jeigu paaiškėtų, kad ką nors specialiai mūsiškiai priėmė išpažinties, išsiaiškinę nepaliktume tokių be bausmės. Tai pakartodami pareiškiame, kad esame atokiai nuo unitų pritraukimo prie savęs, ir mūsų dvasininkai jau prieš daugelį metų šį prozelitizmą nutraukė, tegu tik unitų dvasininkai būna ištikimesni įsakams ir savavališkai nevilioja mūsiškių į savo tikėjimą, krikštydami vaikus, laimindami santuokas, laidodami mirusiuosius. Tokio jų piktnaudžiavimo yra pilna Gardino, Vilniaus ir Kuršo gubernijose. Pagaliau jeigu būtų

u nich odprawują, można temu zaradzić przez zakaz i wstrzymanie, nie zaś z przyczyny ich pozbawić lud rzymsko-katolicki duchownego pokarmu, którego chciwie pragnie i do którego przywykł od kilku wieków.

To podając pod uwagę i wysokie światło JW Pana, mam niepłonną nadzieję, że JW Pan nie zechcesz pójść za samemi zarzutami ze strony duchowieństwa unickiego i niesprawiedliwem jego żądaniem, ani uczynić rozporządzenia na zahamowanie misji, z pozbawieniem ludu rzymsko-katolickiego tak wielkiej sposobności do oświecania się, dlatego tylko, że na też miejsce lud unicki uczęszcza i słucha Słowa Bożego. Nie przystałoby spomnionemu duchowieństwu podawać nawet propozycji przeciw tak pożytecznej praktyce najdawniejszej i z rozkazaniem boskiem względem publicznego nauczania najzgodniejszej. Zamiast zazdrości, czyli emulacji tak niesprawiedliwej, niechby raczej obrócili do naśladowania naszych w nauczaniu i wypełniali, co apostoł przeciw czyniącym zatargi pisze: ‚Aemulamini charismata meliora', 1 Cor. 12, 30. Z tem najpokorniejszem przełożeniem mam za obowiązek uwiadomić JW Pana, że chociaż spomnione misje mam za pożyteczne i święte, dla okazania jednak należnej gotowości mojej do przyjęcia, jakie w tej rzeczy może wyjść postanowienie, wstrzymałem bieg misji równo z dniem odebranej odezwy JW Pana i razem zakazałem sprzedawania lub rozdawania książeczki, o której objaśnienie tu wraz następuje.

Z powodu spomnionej książeczki uczyniono nam zarzuty względem tolerancji i domagano się przedsięwzięcia stanowczych //59 środków przeciw sposobom naszego nauczania w tym przedmiocie. W czem JW Pan raczysz mi pozwolić przełożyć, co my trzymamy o tolerancji różnych wiar, jakiemi się rządzimy prawidłami i na czem te opieramy. Skąd się pokaże na oko, że Kościół rzymsko-katolicki zupełnie zgodnie z Kościołem wschodnim o tolerancji naucza i duchowieństwo rzymsko-katolickie w Rossyi, w teorii i praktyce równo z greko-rossyjskim postępuje.

Tolerancja co do wiar, czyli wyznań, trojako się uważa. 1) Tolerancja polityczna, przez którą rząd w kraju swoim pozwala każdemu wyznaniu mieć kościoły, czyli miejsca zbierania się na naukę i nabożeństwo, co zowie się exercitium religionis, jak to jest w Rossyi i we wszystkich oświeconych narodach. Przeciwko takiej tolerancji różnych wyznań Kościół rzymsko-katolicki nie tylko nic nie ma, lecz owszem, ją za potrzebną uznaje i sam stąd pokoju używa. 2) Cywilna, przez którą różnowiercy wzajemnie się szanują, wzajemnie sobie pomagają, rozmaite związki z sobą utrzymują. Taką tolerancją religia Chrystusa zaleca i pod przykazaniem miłości bliźniego umieszcza. W takiej tolerancji Kościół rzymsko-katolicki nikomu się uprzedzić nie daje; jego szpitale i inne dobroczynne zakłady, nawet po klasztorach utrzymywane,

būtina, kad unitai nedalyvautų misijose, kurios ne jiems ir ne pas juos rengiamos, tai būtų galima pasiekti draudžiant ir sulaikant, neatimant iš Romos katalikų dvasios maisto, kurio godžiai trokšta ir prie kurio per keletą amžių priprato.

Tai pateikdamas šviesiojo dauggalio pono dėmesiui ir aukščiausiajai šviesai, turiu negęstančią viltį, kad šviesusis dauggalis ponas nepanorės tikėti tiktai unitų dvasininkų priekaištais ir neteisingais jų reikalavimais, nei parengti nurodymą, draudžiantį misijas ir atimantį iš Romos katalikų taip didelę galimybę šviestis, tiktai todėl, kad tose misijose dalyvauja unitai ir klausosi Dievo Žodžio. Nederėtų minėtajai dvasininkijai teikti net siūlymų prieš taip naudingą gilias tradicijas turinčią praktiką ir labiausiai atitinkančią Dievo įsakymą dėl visuotinio mokymo. Užuot pavydėję ir neteisingai kaltinę, geriau tegu atsiverčia ir moko, kaip mūsiškiai, bei atlieka, ką apaštalas apie besikivirčijančius rašo: ‚Ar visi turi gydymo dovanų' (1 Kor 12, 30). Su tuo nuolankiausiu siūlymu turiu pareigą šviesiajam dauggaliui ponui pranešti, kad nors minėtąsias misijas įvardiju kaip reikalingas ir šventas, rodydamas deramą savo pasirengimą paklusti tuo reikalu įsigaliosiančiam nutarimui, nutraukiau misijas nuo tos dienos, kai gavau šviesiojo dauggalio pono kreipimąsi ir tuo pačiu uždraudžiau pardavinėti ar dalyti knygelę, apie kurią čia pat paaiškinsiu.

Dėl minėtosios knygelės mums priekaištauta, kad netolerantiška, ir reikalauta imtis griežtų priemonių //59 prieš mūsų mokymo būdus. Tikiuosi šviesųjį dauggalį poną leisiant paaiškinti, ką mes manome apie įvairių tikėjimų toleravimą, kokių laikomės taisyklių ir kuo remiamės. Iš to akivaizdžiai paaiškės, kad Romos katalikų Bažnyčia visiškai sutartinai su Rytų Bažnyčia apie toleranciją moko, ir Romos katalikų dvasininkai Rusijoje teoriškai bei praktiškai elgiasi taip pat kaip graikų-rusų.

Tikėjimų ir religijų atžvilgiu tolerancija yra trejopa: 1) Politinė, kuria valdžia savo krašte leidžia kiekvienam tikėjimui turėti bažnyčias arba susirinkimo vietą pamokslams ir pamaldoms; tai vadinama religiniu lavinimu, kaip yra Rusijoje ir visose apsišvietusiose tautose. Prieš tokią įvairių tikėjimų toleranciją Romos katalikų Bažnyčia ne tik kad neturi nieko, bet, žinoma, pripažįsta ją reikalingą esant ir pati čia ramybę randa. 2) Civilinė, kuria kitatikiai vienas kitą gerbia, vienas kitam padeda, įvairius ryšius tarpusavyje palaiko. Tokią toleranciją Kristaus religija šlovina ir artimo meilės įsakymu paverčia. Šioje tolerancijoje Romos katalikų Bažnyčia niekam nesileidžia pralenkiama – jos prieglaudos ir kitos labdaros įstaigos, netgi vienuolynuose

otwarte są nie tylko dla katolików, lecz i dla ludzi innych wyznań. 3) Tolerancja religijna, czyli dogmatyczna, byłaby ta, która by dogmata obcych wyznań, chociaż niezgodne ze swemi lub zupełnie swoim przeciwne, pochwalała, za dobre uznawała, albo nauczała, że pomimo różnicy dogmatów każda religia lub sekta, mianowicie chrześcijańska, jest dobra i równie zbawienna. Co przypuścić, byłoby znieść różnicę między błędem a prawdą, otworzyć nadzieję wiecznego zbawienia nawet i najgorzej błądzącym. Taka tolerancja wychodziłaby na synkretyzm, to jest zbliżenie, czyli zmieszanie wszystkich sekt i ich opinii, albo wychodziłaby na obojętność względem wierzenia tak lub inaczej, albo niewierzenia niczego, co indyferentyzmem zowią.

Taką naukę potępia Zbawiciel nasz, gdzie nowe prawo stanowiąc, cale bez wyłączenia i bez odmiany zachowywać rozkazuje, a za niezachowanie choćby jednego punktu sądem i wiecznem zatraceniem grozi, gdzie uczy strzedz się fałszywych proroków i znaki, po których poznawać wskazuje, gdzie nieposłusznych Kościołowi zarówno z poganami i publikanami poczytać każe. Apostołowie Duchem Świętym natchnieni, wytykali błędy zjawiające się za swego czasu i przeciwko przyszłym błędom zostawili przestrogi w dziejach i listach swoich. //60 Przepowiedzieli powstać mających nieprzyjaciół wiary i jak z niemi walczyć nauczyli, wyobrazili Kościół jako oblubienicę wierną Chrystusowi i niepokalaną, jak najmędrzsze Królestwo Boże, jak ciało z głową swoją najświętszą, to jest ze wszystkiemi członkami związkiem jednej wiary złączone.

Tą nauką rządził się Kościół i rósł pod apostołami i ich następcami, tą zasłaniał się przeciwko powstającym nowowiercom i ich wymysły tłumił. Tę naukę utwierdzili Ojcowie na siedmiu powszechnych soborach, Kościołowi wschodniemu i zachodniemu wspólnych, gdzie zacząwszy od Ariusza na pierwszym soborze nicenskim, aż do obrazoborców, czyli ikonoklastów na drugim nicenskim (który był siódmy z porządku) mnóstwo heretyków potępili. Gdy zaś i sam Boski Nauczyciel i Jego apostołowie nie tolerowali, lecz potępiali i potępiać kazali błędy, gdy i Kościół one z samych początków potępiał i następnym wiekom wyroki swoje do zachowania i naśladowania przekazał, któż błędy usprawiedliwiać odważy się, lub mówić drugiemu, wierz, co Kościół katolicki apostolski naucza, albo co inne Kościoły później przez ludzi założone, odstąpiwszy od katolickiej nauki, z wymysłow swoich podają. Wierz siedm sakramentów lub dwa tylko jak protestanci, składaj Bogu najświętszą ofiarę w liturgii, albo jej zaniechaj, czci Boga i świętych Jego, albo tę cześć świętych z ich uroczystościami i obrazami jakby bałwochwalstwo odrzucaj, czci obecnego w Najświętszym Sakramencie Pana, albo nie wierz i cześć tę także bałwochwalstwem nazywaj. Nie byłyżby takie zdania najzuchwalszemi błędami? A jednak stronnicy

esančios, yra atviros ne tik katalikams, bet ir kitų tikėjimų žmonėms. 3) Religinė, arba dogminė, tolerancija yra ta, kuri svetimų tikėjimų dogmas, nors ir nesuderinamas su savomis ar savoms visiškai priešingas, girtų, už gėrį pripažintų arba mokytų, kad nors dogmos skiriasi, kiekviena religija ar sekta, bet krikščioniška, yra gera ir vienodai išganinga. Su tuo sutikti – reikštų atmesti skirtumus tarp klaidos ir tiesos, suteikti amžinojo išganymo viltį net ir labiausiai klaidžiojantiems. Tokia tolerancija virstų sinkretizmu, tai yra suartėjimu, arba susimaišymu, visų sektų ir jų nuomonių, arba taptų abejingumu tokios ar kitokios tikybos atžvilgiu, arba niekuo netikėjimu; tai vadinama indiferentizmu.

Tokį mokymą smerkia mūsų Išganytojas, kur, naują teisę įvesdamas, visą ištisai ir be pakeitimų išlaikyti įsako, o už nesilaikymą nors ir vieno paragrafo teismu ir amžinai pasmerkti grasina; kur moko saugotis apsimetėlių apaštalų ir ženklus, kaip juos atpažinti, nurodo; kur Bažnyčiai nepaklusnius pagonimis ir lupikautojais vadina. Šventosios Dvasios įkvėpti apaštalai nurodydavo savo laikų klaidas ir dėl galimų klaidų persergėjo savo darbuose ir laiškuose. //60 Numatė turint atsirasti tikėjimo nedraugų ir kaip su jais kovoti išmokė, Bažnyčią įsivaizdavo kaip ištikimąją nekaltąją Kristaus sužadėtinę, kaip išmintingiausią Dievo karalystę, kaip kūną su švenčiausiąja savo galva, tai yra su visais nariais, vieno tikėjimo ryšiais sujungtais.

Šiuo mokymu Bažnyčia vadovavosi ir stiprėjo, apaštalų bei jų sekėjų globojami, juo apsisaugodavo nuo atsirandančių naujatikių, slopindama jų išsigalvojimus. Šį mokymą Tėvai įteisino septyniuose visuotiniuose susirinkimuose, Rytų ir Vakarų Bažnyčiai bendruose, kur, pradedant Arijumi pirmajame Nikėjos susirinkime, iki pat prieš šventųjų paveikslų garbinimą pasisakančių Nikėjos antrajame (kuris buvo septintasis iš eilės) daugybę eretikų pasmerkė. Kadangi ir pats dieviškasis Mokytojas bei Jo apaštalai ne toleravo, bet smerkė ir smerkti liepė klaidas, kai ir Bažnyčia jas nuo pat pradžių smerkė ir būsimiems amžiams savo sprendimų laikytis bei sekti liepė, kas klaidas pateisinti išdrįstų arba kitam kalbėtų, tikėk, ko apaštališkoji katalikų Bažnyčia moko, arba ją kitos Bažnyčios, vėliau žmonių įsteigtos, nutolusios nuo katalikų tikėjimo, iš savo išgalvojimų pateikia. Tikėk septynis sakramentus arba tik du, kaip protestantai; aukok Dievui švenčiausiąją auką liturgijoje arba jos atsisakyk; garbink Dievą ir Jo šventuosius arba šį šventųjų garbinimą su jų iškilmėmis ir paveikslais kaip stabmeldystę atmesk; garbink Švenčiausiajame Sakramente esantį Viešpatį arba netikėk ir šį garbinimą taip pat stabmeldyste vadink. Ar tokie teiginiai

nieograniczonej tolerancji i do tego stopnia tolerancją chcieliby posunąć, gdy nam zbijanie tych błędów za nietolerancją poczytują. Kościół wschodni równie z zachodnim, podług soboru nicenskiego uroczyście we mszy świętej czyniąc wyznanie wiary, mówi: ,Wierzę Kościół jeden, święty, powszechny, apostolski'. Te są cztery znaki, czyli charaktery Kościoła prawdziwego, po których on odróżnia się od Kościołów fałszywych. Zaiste, to wyznanie jedności izali nie wyłącza wielości Kościołów, izaliż nie pokazuje, że kto w tym jednym nie mieści się, ten jest za granicą owczarni Chrystusowej i tem samym za granicą świętej nadziei spoczywającej w tym Kościele, którego węgielnym kamieniem jest Chrystus, a kamienmi fundamentu są apostołowie. Gdy zaś tak wierzyć powinniśmy, czemuż tak i nauczać nie mamy? Izaliż nie bylibyśmy zdradliwemi pasterzami, gdybyśmy owiec trzody naszej o niebezpieczeństwo oddalenia się od własnej owczarni głośno nie przestrzegali? Gdybyśmy drogi zbawienia w całej prawdzie nie nauczali? Naczelnicy innych wyznań podług swoich zasad nauczają i przestrzegają. Odłączających się //61 apostatami, to jest odstępcami zowią, za cóż by nam, katolikom, nie wolno było nauczać, że dla odstępców od naszego Kościoła, który za prawdziwy mamy, nie ma zbawienia? Nie zabrania się innym wyznaniom, że tak strzegą swoich, że nasze dogmata i święte obrządki potępiają, przeciw nam nauczając i pisząc, a czemuż nam nauki naszej, o której prawdziwości przekonani jesteśmy, w należytej pełności przedstawiać w katechizmach, kazaniach i pismach podawać, chciano by zabronić i przymusić nas do pochwalenia, czyli tolerowania dogmatów niekatolickich? Kościół greko-rossyjski, który równo z nami siedm sakramentów, ofiarę mszy świętej i wszystkie dogmata, oprócz jednej lub dwóch kwestii, uznaje, i też same księgi Pisma Świętego za boskie przyjmuje i tęż samę naukę o błędach w wierze, co i my, popiera i w pewne czasy uroczyście przeciw heretykom klątwę ogłasza, a mianowicie mnóstwo sektarzów od siebie odeszłych potępia, błędne ich zdania w pismach swoich i w ustnym nauczaniu wytyka, my tego Kościoła naśladując, czemuż naganę odbieramy? Albo w naszem nauczaniu wstrzymani być mamy? Zaiste, kto nas w tej rzeczy potępia, potępia i Kościół greko-rossyjski i z nim Kościół wschodni i, czego nie śmiem rozszerzać, potępia apostolską i samej Ewangelii naukę.

Z tego wywodu rzeczy jawno jest, że skoro Kościół rzymsko-katolicki względem tolerancji różnych wiar trzyma się tychże samych prawideł i praktyki, których Kościół greko-rossyjski, i skoro przez tolerancją cywilną i polityczną dosyć się staje prawo ludzkości, pokoju i porządku krajowego, tolerancja dogmatyczna, czyli ściśle religijna, jako niepotrzebna, z prawem rossyjskiem i z nauką Kościoła niezgodna, nie tylko nakazywaną nam, lecz i dopuszczoną być nie ma, aby przez to nie wkradało

nebūtų akiplėšiškiausios klaidos? Tačiau neribotos tolerancijos šalininkai ir iki tokios pakopos norėtų toleranciją pakelti, kai mums tokių klaidų naikinimą netolerancijai priskiria. Rytų Bažnyčia drauge su Vakarų sulig Nikėjos susirinkimu, per šventas mišias iškilmingai išpažindama tikėjimą, sako: ,Tikiu vieną Bažnyčią, šventą, visuotinę, apaštališką'. Tai keturi ženklai, arba tikrosios Bažnyčios bruožai, pagal kuriuos atskiriama nuo klaidingų bažnyčių. Iš tikro šis vienybės išpažinimas argi neatmeta bažnyčių daugybės, argi neparodo, kad kas šioje vienoje netelpa, tas yra už Kristaus avidės ribų ir tuo pačiu už ribų šventosios vilties, esančios šitoje Bažnyčioje, kurios kertinis akmuo yra Kristus, o pamatų akmenys – apaštalai. Jeigu taip privalome tikėti, kodėl taip neturėtume mokyti? Juk būtume nepatikimi piemenys, jeigu savo bandos garsiai neperspėtume apie nutolimo nuo avidės pavojų? Jeigu išganymo kelio visoje tiesoje nemokytume? Kitų tikėjimų vadovai pagal savo nuostatas moko ir perspėja. Atsiskiriančius //61 apostatais, tai yra atsimetėliais, vadina, kodėl gi mums, katalikams, nebūtų leista mokyti, jog atsimetusiems nuo mūsų Bažnyčios, kurią tikra laikome, nėra išganymo? Nedraudžiama kitiems tikėjimams, kurie taip saugo savuosius, kad mūsų dogmas ir šventas apeigas smerkia, prieš mus mokydami ir rašydami, kodėl tad mums mūsų mokymą, kurio teisingumu esame įsitikinę, deramai išsamiai išdėstyti katekizmuose, pamoksluose ir raštuose pateikti, norėta uždrausti ir priversti mus šlovinti arba toleruoti nekatalikiškas dogmas? Graikų-rusų Bažnyčia, kuri kartu su mumis septynis sakramentus, šventųjų mišių auką ir visas dogmas, išskyrus vieną ar du klausimus, pripažįsta, ir tas pačias Šventojo Rašto knygas dieviškomis vadina bei tą patį mokymą apie tikėjimo klaidas kaip ir mes remia ir tam tikru laiku eretikams iškilmingai prakeikimą paskelbia, o daugybę nuo jų pasitraukusių sektantų pasmerkia, jų klaidingus teiginius savo raštuose ir žodiniame mokyme nurodo, kodėl mes, šia Bažnyčia sekdami, susilaukiame priekaištų? Ar mūsų tikėjimas turėtų būti apribotas? Iš tikro, kas šį mūsų reikalą pasmerkia, pasmerkia ir graikų-rusų Bažnyčią, o kartu – ir Rytų Bažnyčią, ir – to nedrįstu skleisti – pasmerkia apaštalų ir pačių evangelistų mokymą.

Iš šių paaiškinimų akivaizdu, kad jeigu jau Romos katalikų Bažnyčia įvairių tikėjimų tolerancijos atžvilgiu laikosi tų pačių taisyklių bei praktikos kaip ir graikų-rusų Bažnyčia ir jeigu tik dėl civilinės, politinės tolerancijos žmonėms yra užtektinai teisių, ramybės ir tvarkos krašte, dogminė tolerancija, arba – tiksliau – religinė, kaip nereikalinga su rusų teise ir Bažnyčios mokslu nesuderinama, ne tik reikalaujama,

się zamieszanie opinii, jak się wyżej powiedziało, najszkodliwsza obojętność w wierze.

Z tego powodu objaśnionego śmiem zejść do wynurzenia mego zdania, że książeczka zawierająca przestrogę, iż nie ma dla nikogo zbawienia oprócz Kościoła katolickiego, podług zasad tego Kościoła jest napisaną i nie zasługuje na zakaz, chyba z tego względu, że bez aprobaty cenzury wydrukowana.

Co się tycze zaś doniesienia zwierzchności diecezjalnej litewskiej i że misje jeżdżą po parafiach w karetach i koczach, mogę zapewnić JW Pana, że w całem zgromadzeniu misjonarskiem karety nie ma, a jest tylko kocz stary, używany zwyczajnie przez wizytatora tego zgromadzenia do objazdu podwładnych mu domów, w kilku odległych guberniach położonych. Domyślam się, że misja w ostatnim czasie przejezdżała przez Żyrowice w tych koczach, a może i karetach, które kapłanom ją składającym przysyłają niekiedy od obywateli dla przejazdu z jednej parafii do drugiej. Dano w Wilnie 12 czerwca 1838 roku." //62

81. W miesiącu sierpniu 1840 roku zakończył życie w mieście Chełmie guberni lubelskiej ks. Wincenty Siedlecki, biskup bełzki, sufragan diecezji chełmskiej obrządku greko-unickiego. Z liczby kandydatów, wybranych przez władzę diecezjalną, Najjaśniejszy Pan Mikołaj I wskutek przedstawienia JO księcia namiestnika (feldmarszałka Paskiewicza) ukazem z dnia 3 września 1841 roku najmiłościwiej mianować raczył sufraganem tejże diecezji rektora tamecznego seminarium, prałata kustosza ks. Jana Taraszkiewicza.

82. Melecjusz Smotrzycki, arcybiskup połocki, biskup witebski i mscisławski, archimandryta wilenski i dermanski, unit, w dziele *Paraenesis albo Napomnienie do narodu ruskiego*, mówi: „Jedność święta była Cerkwi wschodniej z zachodnią, kiedy się chrzciła Ruś, pierwej halicka około roku 872 za czasów patriarchy konstantynopolitańskiego św. Ignacego, który żył w jedności świętej z Mikołajem I i Adrianem II, papieżami. A potem, kiedy się chrzciła Ruś Kijowska około roku 980 za czasów patriarchy konstan[tynopolitańskiego] Chryzoberga, który żył w jedności z papieżami. Jedność święta była tedy, kiedy około roku 1096 uchwalone od Urbana II święto przeniesienia relikwii św. Mikołaja z Miry Likaonskiej do Baru, miasta włoskiego, metropolita ruski Efrem przyjął i hymnami ten dzień święty przyozdobił, które obchodzimy i do dziś dnia 9 maja. Jedność była, kiedy 1283 roku Maksym, metropolita od Jana Beka, patriarchy konstanty[nopolitańskiego], unita pobożnego, poświęcony, Cerkwią ruską sprawował. Jedność była, kiedy roku 1411 metropolita ruski Hrehory Cemiwłak od księcia Witolda posłany, jeździł do Rzymu dla potwierdzenia jedności Cerkwi ruskiej z rzymską. Jedność była roku 1439, kiedy synod

bet netgi leidžiama negali būti, kad per tai neįsibrautų nuomonių sumaištis, kaip pasakyta, tikėjimui pavojingiausias abejingumas.

Tai paaiškinęs drįstu išsakyti savo nuomonę, kad knygelė, kurioje yra perspėjimas, jog be katalikų Bažnyčios niekas nėra išganytas, pagal šios Bažnyčios principus yra parašyta ir nenusipelno būti uždrausta, nebent tik dėl tos priežasties, kad be cenzūros aprobacijos išspausdinta.

O dėl Lietuvos vyskupijos vyresnybės pranešimo ir kad misijos važinėja po parapijas karietomis bei vežimaičiais, galiu užtikrinti šviesųjį dauggalį poną, jog visame misionierių vienuolyne karietos nėra, o yra tiktai senas vežimaitis, paprastai naudojamas šio vienuolyno vizitatoriaus jam pavaldiems [vienuolyno] namams, įvairiose gubernijose esantiems, aplankyti. Spėju, kad misija pastaruoju laiku per Žyrovičius važiavo tais vežimaičiais, galbūt ir karietomis, kurias kunigams kartais atsiunčia dvarponiai nuvykti iš vienos parapijos į kitą. Duota Vilniuje 1838 metų birželio 12-ąją." //62

81. 1840 metų rugpjūčio mėnesį Liublino gubernijos Chelmo mieste gyvenimą baigė kun. Vincentas Siedleckis, Belsko vyskupas, graikų-unitų apeigų Chelmo vyskupijos sufraganas. Iš vyskupijos valdžios išrinktų kandidatų šviesiausiasis ponas Mikalojus I, remdamasis šviesiausiojo kunigaikščio vietininko (feldmaršalo Paskevičiaus) 1841 metų rugsėjo 3 dienos įsaku, tos vyskupijos sufraganu maloningai teikėsi skirti vietos seminarijos rektorių prelatą kustosą kun. Joną Taraškevičių.

82. Melecijus Smotrickis, Polocko arkivyskupas, Vitebsko ir Mstislavlio vyskupas, Vilniaus ir Dermanės archimandritas, unitas, veikale *Paraenesis, arba Priminimas rusų tautai*[9], teigia: „Šventa Rytų ir Vakarų Cerkvių vienybė buvo, kai Rusia, pirmiausia Haličo, krikštijosi apie 872 metus, Konstantinopolio patriarcho šv. Ignoto laikais, kuris gyveno šventoje vienybėje su popiežiais Mikalojumi I ir Hadrijonu II. O paskui, kai Kijevo Rusia buvo krikštijama apie 980 metus, Konstantinopolio patriarcho Chrizobergo laikais, kuris gyveno vienybėje su popiežiais. Šventa vienybė buvo tada, kai apie 1096 metus Urbono II patvirtinta šv. Mikalojaus relikvijų perkėlimo iš Miros Likijoje į Barą, Italijos miestą, šventę rusų metropolitas Jefremas priėmė ir himnais šią šventą dieną, kurią švenčiame iki šios dienos gegužės 9-ąją, pagerbė. Vienybė buvo, kai 1283 metais Maksimas, metropolitas, Konstantinopolio patriarcho Jono Beko, dievobaimingo unito, pašventintas, rusų Cerkvei vadovavo. Vienybė buvo, kai 1411 metais Rusios metropolitas Grigalius Camblakas, kunigaikščio Vytauto

[9] *Paraenesis, Abo Napomnienie, Od W Bogu Wielebnego Meletivsza Smotrzyskiego, Rzeczonego Archiepiskopá Połockiego, Episkopá Witepskiego y Mśćisławskiego, Archimándrytę Wileńskiego y Dermáńskiego: Do Przezacnego Brátctwá Wileńskiego, Cerkwie S. Duchá; A w osobie iego, do wszystkiego tey strony Narodu Ruskiego vczynione*, w Krakowie, 1629, p. 46–47.

florentski przyjęła. Jedność była, kiedy roku 1442 Hrehory, ihumen konstantynopolski, od Piusa II poświęcony, siedział na metropolii kijowskiej. Jedność była, kiędy roku 1476 do Syksta IV, papieża, wszystek naród ruski z Misajłem, metropolitą, sobornie pisał i posły swe do niego posyłał. Jedność była, kiedy roku 1490 siedział na stolicy metropolii kijowskiej Makary, który, będąc archimandrytą wilenskim, do listu pisanego od Rusi do Syksta, papieża, podpisał się. Jedność była, kiedy Józef Sołtan, metropolita ruski, od Nifona, patriarchy konstantynop[olitańskiego], przez list wiadomość wziąwszy, że sobór florenski w pokoju doszedł, jedność dochował. Pokazuje się też z ważnych koniektur, że owi metropolitowie ruscy: Klimenty, który //63 żył około roku 1176, św. Aleksy, który żył około roku 1482, idąc za pobożnemi patriarchami konstantyn[opolitańskimi] w jedności żyli i Ruś cała z nimi."

83. Tenże w dziele *Exethesis albo Expostulacya*, drukowanem 1629 roku, na karcie 91 mówi: „Ruś polska dekret soboru florentskiego, zamknionego w jedności świętej, w księgi cerkiewne zapisała, dobrze go i stwierdziła siedmią metropolitami ruskiemi, jednego po drugim następującemi: Izydorem, Hrehorem, Misailem, Semionem, Joną, Makarym i Józefem Sołtanem, którzy wszyscy w tej świętej jedności na florentskim synodzie namówionej, zamknionej i przyjętej żyli, a z niemi wszystka Ruś przez lat więcej niż siedemdziesiąt. I gdyby nie z Moskwy schizma z królową Heleną do ruskich naszych krajów była wlazła, i po dni nasze florentskiego soboru jedność w Cerkwi narodu ruskiego zostawałaby. Ta pani monaster w Minsku Litewskim ufundowawszy i Jonę, sobie podobnego schizmatyka archimandrytą przełożywszy, tego potem za przyczyną swoją dokazała, że po śmierci metropolity Józefa Sołtana na metropolią ruską był wyniesiony. A z nim i schizma w ruską Cerkiew stała się wtrąconą, która u nas i po dziś dzień na karkach naszych żywa siedzi, a unia od lat już 40 pod nogi jedności świętej rzucona, zdechła."

84. Kapłan unicki Plewski w czasie zniszczenia unii został odesłany w głąb Rossyi za to, że nie kazał dzwonić ruskim sposobem. Czyż, pleban lepelski, za stałość w unii odesłany do ruskiego monasteru na służącego. Makowiecki, dziekan połocki, także za stałość w unii odwieziony do Kurska. Toż samo spotkało księży Antoniego Dowgiałę, Jana Znoski i Urbanowicza. Michał Starzynski, wikariusz w Sieciechowie, za to, że w piśmie swojem protestował się przeciwko schizmie, był skazany do Syberyi na lat 20, ale w drodze umarł, mając lat wieku 26.

85. W guberni minskiej, w powiatach mozyrskim, pinskim, rzeczyckim i słuckim nawracał unitów przysłany od rządu sowietnik Polaków. We wsiach niechących wyrzekać się unii stawiał mnóstwo sołdatów, którzy starali się przekonać nędzny lud, że wiara ruska jest lepszą, zjadaniem wszystkich artykułów żywności. Uciśnieni

siųstas, vyko į Romą patvirtinti rusų Cerkvės vienybę su Romos [Bažnyčia]. Vienybė buvo, kai 1439 metais Florencijos sinodas patvirtino [uniją]. Vienybė buvo, kai 1442 metais Grigalius, Konstantinopolio igumenas, popiežiaus Pijaus II pašventintas, sėdėjo Kijevo metropolijoje. Vienybė buvo, kai 1476 metais popiežiui Sikstui IV rusų tauta drauge su metropolitu Mizaeliu rašė ir savo pasiuntinius pas jį siuntė. Vienybė buvo, kai 1490 metais Kijevo metropolitas Makaras, kuris, būdamas Vilniaus archimandritas, Rusios siųstą laišką popiežiui Sikstui IV pasirašė. Vienybė buvo, kai Juozapas Soltanas, Rusios metropolitas, iš Konstantinopolio patriarcho Nifono laiško sužinojęs, kad Florencijos susirinkime priimtas susitarimas, palaikė vienybę. Iš svarbių spėjimų taip pat matyti, kad šie rusų metropolitai: Klemensas, ir kuris //63 gyveno apie 1176-uosius, šv. Aleksas, gyvenęs apie 1482 metus, sekdami dievobaimingais Konstantinopolio patriarchais, vienybėje gyveno ir visa Rusia su jais."

83. Tas pats veikale *Exethesis, arba Reikalavimai*[10], išspausdintame 1629 metais, 91 psl. teigia: „Lenkiškoji Rusia Florencijos susirinkimo, pasibaigusio šventoje vienybėje, dekretą bažnytinėse knygose įrašė; jį patvirtino septyni rusų metropolitai: Izidorius, Grigalius, Mizaelis, Semionas, Jonas, Makaras ir Juozapas Soltanas, kurie visi toje šventoje vienybėje, Florencijos sinode aptartoje, sudarytoje ir priimtoje, gyveno, o su jais visa Rusia – daugiau nei septyniasdešimt metų. Ir jeigu iš Maskvos su karaliene Elena schizma į mūsų rusiškus kraštus nebūtų įslinkusi, šiandien Florencijos susirinkimo vienybė rusų tautos Cerkvėje būtų išlikusi. Ta ponia, vienuolyną Lietuvos Minske įsteigusi ir Joną, į save panašų schizmatiką, archimandritu paskyrusi, pasiekė, kad po metropolito Juozapo Soltano mirties į rusų metropoliją buvo išrinktas. O su juo ir schizma į rusų Cerkvę buvo įkišta, kuri pas mus iki šios dienos ant mūsų sprando gyva sėdi, o unija, jau 40 metų po šventosios vienybės kojomis numesta, sunyko."

84. Unitų kunigas Plevskis unijos naikinimo metu buvo ištremtas į Rusijos gilumą už tai, kad neliepė skambinti rusišku būdu. Čyžas, Lepelio klebonas, už ištikimybę unijai perkeltas į rusų vienuolyną tarnu. Makovieckis, Polocko dekanas, už ištikimybę unijai išvežtas į Kurską. Tas pat ištiko kunigus Antaną Daugėlą, Joną Znoską ir Urbanavičių. Mykolas Stažinskis, Setechovo vikaras, už tai, kad savo rašte pasisakė prieš schizmą, buvo pasmerktas 20 metų [kalėti] Sibire, bet vykdamas mirė, turėdamas 26 metus.

85. Minsko gubernijoje, Mozyriaus, Pinsko, Rečycos ir Slucko apskrityse, unitus atvertinėjo valdžios atsiųstas lenkų patarėjas. Kaimuose, nenorėjusiuose atsisakyti

[10] *Exęthesis Abo Expostvlatia To Iest, Rosprawa Miedzy Apologią y Antidotem o Ostánek błędow Haereziy y kłamstw Zyzániowych, Philáletowych, Orthologowych, y Klerykowych vczyniona. Przez w Bogy Wielebnego Meletivsza Smotrzyskiego, Rrzeczonego Archiepiskopa Połockie[g]o Episkopá Witepskiego y Mśćisławskie[g]o: Archimándrytę Wileńskiego y Dermáńskiego: oboiey strony Narodu Ruskiego,* we Lwowie, 1629, p. 91.

chłopi parafii Łachwy wyprawili dwunastu z pośrodka siebie do gubernatora //64 minskiego fon Drebusza, prosząc o uwolnienie od postoju i swobodne wyznawanie unii. Gubernator kazał ustąpić sołdatom, we względzie zaś wiary żadnej nie dał odpowiedzi. Sowietnik Polaków, przybywszy do Dawidgrodka, wezwał do siebie nader starą babę, wielką powagę u pospólstwa mającą, i groźnie się pytał: „Powiedz, która wiara jest lepszą, ruska czy unicka?" Na to baba: „Panoczek, ja słyszała czto z pribliżeniem strasznaho suda pojawitsia Antychryst, skaży pożałuj, nie ty li to Antychryst?". Co słysząc urzędnik wypędził babę.

86. Po owym w Połocku odprawionym synodzie (obacz nr 1) biskupi uniccy: Józef Siemaszko, Bazyli Łużyński i Antoni Zubko prosili Cesarza Jegomości o przyjęcie byłej unii na łono prawosławnej Cerkwi. Cesarz Mikołaj I, 1 marca 1839 roku podał tę rzecz do rozwagi Rządzącemu Synodowi. Synod przyjął unitów za swoich współwyznawców, grzech dawnej niejedności odpuścił, święcenia w unii przyjęte uznał za ważne i swoją rezolucją podał Najjaśniejszemu Panu do utwierdzenia. Monarcha wydany 25 dnia marca 1839 roku z tego powodu ukaz podpisał w następny sposób: „Благодарю Бога и принимаю". Józef Siemaszko, jako główny sprawca upadku unii, wkrótce został mianowany prezydentem Białorusko-litewskiego Kolegium i arcybiskupem litewskim.

Po tem wszystkiem tegoż 1839 roku w miesiącu maju odbył się w mieście Połocku obrząd publicznego połączenia Cerkwi prawosławnej z unicką. Na nim znajdowali się: Izydor, biskup połocki greko-rossyjski, Józef Siemaszko i Bazyli Łużynski. Ci wszyscy odprawili nabożeństwo wspólnie w ruskich i unickich cerkwiach i ogłosili ludowi, że już nie ma unii. Podobnym sposobem odbył się akt połączenia w Witebsku; znajdowali się na nim: Filaret, metropolita kijowski, Izydor, biskup połocki i Bazyli Łużynski.

W początkach czerwca przybył Józef Siemaszko do Minska i podobnież w towarzystwie miejscowego arcybiskupa Nikanora odprawił nabożeństwo. Potem się udali do Żyrowic. Tegoż 1840 roku 8 dnia września rzeczony Józef Siemaszko, Izydor, bis[kup] połocki i Antoni Zubko podobnież w zamiarze odprawienia aktu połączenia dwóch Cerkwi, przybyli do Wilna. Odprawili naprzód wspólne nabożeństwo w cerkwi Najświętszej Trójcy (u bazylianów), potem u św. //65 Ducha. Dnia 7 września poświęcili na biskupa pinskiego Michała Hołubowicza, archimandrytę byteńskiego.

Wreszcie Rządzący Synod 1840 roku zalecił obchodzić pamiątkę tego pojednania co rok ze wszelką uroczystością i z procesjami do różnych cerkwi. Na ten obchód przeznaczył dzień, w którym katolicy święcą uroczystość Bożego Ciała. Synod, stanowiąc takową grekom nieznaną uroczystość, chciał pokazać narodowi

unijos, apgyvendindavo daugybę kareivių, kurie stengėsi įtikinti vargšus žmones, kad rusų tikėjimas yra geresnis, suvalgydami visus maisto produktus. Engiami Liachvos parapijos valstiečiai iš savų nusiuntė dvylika pas Minsko gubernatorių // 64 fon Drebušą prašyti išlaisvinti nuo kareivių apgyvendinimo ir [leisti] laisvai išpažinti uniją. Gubernatorius įsakė kareiviams pasitraukti, tačiau dėl tikėjimo nedavė jokio atsakymo. Lenkų patarėjas, atvykęs į Davyd Garadoką, išsikvietė labai seną moteriškę, labai gerbiamą liaudies, ir grėsmingai klausė: „Pasakyk, kuris tikėjimas yra geresnis – rusų ar unitų"? Į tai moteriškė: „Ponuli, girdėjau, kad, Paskutiniam teismui artėjant, pasirodys antikristas. Meldžiu pasakyti, ar ne tu tas antikristas"? Tai išgirdęs pareigūnas moteriškę išvarė.

86. Po šio Polocke surengto Sinodo (žr. Nr. 1) unitų vyskupai Juozapas Semaška, Bazilijus Lužinskis ir Antonijus Zubko prašė jo didenybės ciesoriaus priimti buvusią uniją į stačiatikių Cerkvės prieglobstį. Ciesorius Mikalojus I 1839 metų kovo 1-ąją pateikė šį reikalą Valdančiajam Sinodui svarstyti. Sinodas priėmė unitus kaip savo bendratikius, ankstesnės nevienybės nuodėmę atleido, šventimus, unijoje gautus, pripažino galiojančiais ir savo rezoliuciją įteikė šviesiausiajam ponui patvirtinti. 1839 metų kovo 25 dieną šiuo tikslu išleistą įsaką valdovas pasirašė taip: „Dėkoju Dievui ir priimu". Juozapas Semaška, kaip pagrindinis unijos žlugimo veikėjas, netrukus buvo paskirtas Baltarusijos-Lietuvos Kolegijos prezidentu ir Lietuvos arkivyskupu.

Paskui tų pačių metų gegužės mėnesį Polocke įvyko viešo stačiatikių ir unitų Cerkvių susijungimo apeigos. Jose dalyvavo: Izidorius, Polocko graikų-rusų vyskupas, Juozapas Semaška ir Bazilijus Lužinskis. Jie visi laikė bendras pamaldas rusų ir unitų cerkvėse bei paskelbė žmonėms, kad unijos jau nėra. Panašiai susijungimo aktas įvyko Vitebske. Čia dalyvavo Filaretas, Kijevo metropolitas, Izidorius, Polocko vyskupas, ir Bazilijus Lužinskis.

Birželio pradžioje Juozapas Semaška atvyko į Minską ir kartu su vietos arkivyskupu Nikonoru laikė pamaldas. Paskui nuvyko į Žyrovičius. Tų pačių 1840 metų rugsėjo 8 dieną minėtasis Juozapas Semaška, Izidorius, Polocko vyskupas, ir Antonijus Zubko, tikriausiai turėdami tikslą atlikti dviejų Cerkvių susijungimo aktą, atvyko į Vilnių. Pirmiausia laikė bendras pamaldas Švč. Trejybės cerkvėje pas (bazilijonus), vėliau – //65 Šv. Dvasios. Rugsėjo 7 dieną į Pinsko vyskupus įšventino Mykolą Holubovičių, Bycenės archimandritą.

Galiausiai Valdantysis Sinodas 1840 metais šio sutaikymo atminimą kasmet su didele iškilme ir procesijomis įsakė minėti įvairioms cerkvėms. Šiam šventimui paskyrė dieną, kurią katalikai švenčia Dievo Kūno iškilmę. Sinodas, paskirdamas tokią nežinomą graikams iškilmę, norėjo parodyti katalikams, kad katalikų Bažnyčia

katolickiemu, że Kościół katolicki i ruski są nader zbliżone, bo w obu odbywają się podobne uroczystości z podobnemi obrzędami.

87. Z rozkazu Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I 1832 roku zostały zniesione następne katolickie klasztory

Jakiego zakonu	Nazwisko klasztorów	W jakiej guberni	W jakim powiecie	Nazwiska folwarków klasztornych	Liczba dusz poddanych
dominikański	minski	minskiej	minskim	Wołkowszczyzna	37
	stołpecki			Koczkuny	32
	zasławski			Niedreska i Horoszki	155
	rakowski			Giniewicze	34
	chołopienicki		borysowskim	Meharyn	221
	chotajewicki			Chotajewicze	142
	ziebiński			Polany	67
	drujski		dzisnienskim	Dziedzin	93
	rzeczycki		rzeczyckim	Rowno	222
	klecki		słuckim	Czarkowszczyzna	101
	kamieniokoszyrski		pinskim	Cyr.[?]	224
	starokonstantynowski	wołynskiej			89
	owrucki		owruckim		
	czartoryski				57
	targowicki				
	kozenski				21
	kulczynski				
	kniażycki	mohilewskiej	mohilewskim	Bułżyce	110
	hołowszczyński			Stara Wieś	62
	szkłowski		kopyskim	Zamotci i Trosna	257
	dudakowicki			Dudakowicze	176
	bielicki		sienniejskim	Meszczency i Nerejna	64
	smolenski			Parsznia	69 //66
dominikański	ostrowenski	mohilewskiej	sienniejskim	Horodno	97
	malatynski		mscisławskim	Hołowszczycy	93
	w Sołopkowcach	podolskiej			
	w Smotryczu				
	w Szarówce				
	w Barze				
	w Sokulcach				
	w Carnobylu	kijowskiej			
	w Kijowie		kijowskim		
	w Byszowie				
	w Chodorkowie				
benedyktynski	minski	minskiej	minskim		włoka ziemi
franciszkanski	minski				kawał ziemi
	iwieniecki			Pokucie	89
	w Postawach		dziśnienskim	Kononowo	38
	w Dziśnie				8
	prozorokski			Borkowo	19

ir rusų [Cerkvė] yra labai artimos, nes abiejose vyksta panašios iškilmės su panašiomis apeigomis.

87. Šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I 1832 metų įsaku buvo panaikinti šie katalikų vienuolynai:

Kokio ordino	Vienuolyno pavadinimas	Kokioje gubernijoje	Kokioje apskrityje	Vienuolynų palivarkų pavadinimai	Baudžiauninkų sielų skaičius
Dominikonų	Minsko	Minsko	Minsko	Valkaviskas	37
	Stolpcų			Kačkūnai	32
	Zaslavo			Nedraska ir Haroškai	155
	Rakavo			Ginevičiai	34
	Chalopeničių		Barysavo	Megarinas	221
	Chatajevičių			Chatajevičiai	142
	Ziembino			Palionys	67
	Drujos		Dysnos	Dzedzinas	93
	Rečycos		Rečycos	Rovnas	222
	Klecko		Slucko	Čartkovščizna	101
	Kamen Koširskio		Pinsko	Cyr[?]	224
	Starokonstantinovo	Voluinės			89
	Ovručo				
	Čartorysko				57
	Targovicos				
	Kozino				21
	Kulčyno				
	Kniažycų	Mogiliavo	Mogiliavo	Bulžycai	110
	Haloučycų			Staraja Vioska	62
	Šklovo		Kopysio	Zamoscė ir Trosna	257
	Dudakovičių			Dudakovičiai	176
	Bielyčios		Seno	Meščencai ir Nereina	64
	Smolensko			Paršnia	69 //66
Dominikonų	Astravų	Mogiliavo	Seno	Horodna	97
	Malatyčių		Mstislavlio	Haloučycai	93
	Salapkavuose	Podolės			
	Smotriče				
	Šarovkoje				
	Bare				
	Sokulkoje				
	Černobylyje	Kijevo			
	Kijeve		Kijevo		
	Bišove				
	Chodorkove				
Benediktinų	Minsko	Minsko	Minsko		valakas žemės
Pranciškonų	Minsko				gabalas žemės
	Ivenčiaus			Pakucė	89
	Pastoviuose		Dysnos	Kononovas	38
	Dysnoje				8
	Prazarokų			Barkovas	19

Jakiego zakonu	Nazwisko klasztorów	W jakiej guberni	W jakim powiecie	Nazwiska folwarków klasztornych	Liczba dusz poddanych
	serafiński		ihumenskim		43
	drużkopolski	wołynskiej			2 włoki [i] 2 morgi ziemi
	bonowski				41
	w Lukomlu	mohilewskiej	sienniejskim	miasteczko Lukolm	84
	żoginski	wilenskiej	rossiejnskim		chat 50
bernardynski	w Berezynie	minskiej	borysowskim		
	w Hłusku		słuckim		
	w Mozyrzu		mozyrskim		
	w Jurewiczach		rzeczyckim		
	w Słucku		słuckim		
	pinsko-karoliński		pińskim		
	w Warkowiczach	wołynskiej			1 włoka i 14 morg[ów]
	w Kustyniu				1 wł[oka] i 9 morg[ów]
	w Janówce				
	w Czudnowie				1 wł[oka] i 12 mor[gów]
pijarski	łużecki	minskiej	minskim	Wiesniek	211
	rossiejnski	wilenskiej	rossiejnski		
	poniewiezski		poniewiezski		
	wiłkomirski		wiłkomirski		
	w Duksztach				//67
karmelitanski	w Staromiedziole	minskiej	wilejskim	Białowszczyzna	23
	w Pinsku		pinskim		1
	w Toporzycach	wołynskiej			
	uszomirski				21 mor[gów] zie[mi]
	w Oleżkowie				
	łabuński				4 włok[i] 22 mor[gi]; [dusze] 3
	kiesielinski				1 włoka
	białynicki	mohilewskiej	mohilewski	Techtino	220
	kniażycki			Górna Ulica	44
	w Radomlu		czausowskim	Radoml	11
	czausowski		czausowskim	Dobromysl i Horodec	345
	mażykinski		mscisławskim	Karniejewka	7
	w Mscisławiu			Baskahowo	110
	w Linkowcu	wilenskiej	upickim		
	w Rossiejniach		rossiejnskim		
trinitarski	krzywicki	minskiej	wilejskim		
	w Babinowiczach	mohilewskiej			
	w Mołodecznie				
	[w] Teofilpolu	wołynskiej			8
	w Beresteczku				137
	w Trinopolu	wilenskiej	wilenskiego		

Kokio ordino	Vienuolyno pavadinimas	Kokioje gubernijoje	Kokioje apskrityje	Vienuolynų palivarkų pavadinimai	Baudžiauninkų sielų skaičius
	Serafino		Igumeno		43
	Družkopolio	Voluinės			2 valakai, 2 margai žemės
	Bonovo				41
	Lukomlio	Mogiliavo	Seno	miestelis Lukomlis	84
	Žaiginio	Vilniaus	Raseinių		50 trobų
Bernardinų	Beržuonoje	Minsko	Barysavo		
	Hluske		Slucko		
	Mozyriuje		Mozyriaus		
	Jurevičiuose		Rečycos		
	Slucke		Slucko		
	Pinsko-Karalino		Pinsko		
	Varkovičiuose	Voluinės			1 valakas, 14 margų
	Kustynėje				1 valakas, 9 margai
	Janovkoje				
	Čudnove				1 valakas, 12 margų
Pijorų	Lužkuose	Minsko	Minsko	Vesnekas	211
	Raseinių	Vilniaus	Raseinių		
	Panevėžio		Panevėžio		
	Ukmergės		Ukmergės		
	Dūkštose				//67
Karmelitų	Senajame Medile	Minsko	Vileikos	Belauščyna	23
	Pinske		Pinsko		1
	Toporyščėje	Voluinės			
	Ušomire				21 margas žemės
	Oleškove				
	Labūnų				4 valakai, 22 margai, 3 sielos
	Keselino				1 valakas
	Bialynėje	Mogiliavo	Mogiliavo	Ciachcinas	220
	Kniažycų			Hornaja Vulica	44
	Radamlioje		Čausų	Radamlia	11
	Čausų			Dobromyslis ir Horodas	345
	Mažykino		Mstislavlio	Karnejevka	7
	Mstislavlyje			Baskahovas	110
	Linkaučiuose	Vilniaus	Upytės		
	Raseiniuose		Raseinių		
Trinitorių	Kryvičių	Minsko	Vileikos		
	Babinavičiuose	Mogiliavo			
	Maladečnoje				
	Teofilpolio	Voluinės			8
	Berestečke				137
	Trinapolyje	Vilniaus	Vilniaus		

Jakiego zakonu	Nazwisko klasztorów	W jakiej guberni	W jakim powiecie	Nazwiska folwarków klasztornych	Liczba dusz poddanych
	w Szumborze	wołynskiej			
misjonarski	w Smiłowiczach	mińskiej	ihumeński	Wołma	386
kameldulski	w Pożajściu	wilenskiej	kowienskim		
kapucynski	w Lubieszowie	minskiej	pinskim		1
	w Ostrogu	wołynskiej	ostrogskim		29 dusz, 10 morg[ów] ziemi
bazylianski	w Owruczu	wołynskiej	owruczskim		
marianski	berczdowski				8
kartuzski	w Berezie	minskiej	pinskim		kilkaset
augustianski	zaturzynski	wołynskiej			30 dusz, 14 włok
	radzichowski				18 [dusz]; 6 włok [i] 21 morg[ów]

88. Ukazem 30 dnia lipca 1842 roku wydanym, zostały klasztory podzielone następnym sposobem. //68

1) Klasztory księży Bernardynów pomieszczono:

w klasie pierwszej: kretyngowski
minski
nieswiżski

w klasie drugiej: datnowski
mohilewski
zasławski

w klasie trzeciej: citowianski
traszkunski
wilenski

Zostawiono za sztatem klasztory Bernardynów, znajdujące się:

w Bienicy,	Grodnie,	Słonimie,	i Żytomierzu.
Bucławiu,	Iwii,	Telszach,	
Druju,	Kownie,	Trokach,	
Dubnie,	Łucku,	Wołożynie	

Zostawiono w dawnym stanie rezydencje księży bernardynów, które mają:

w Moskwie,	Łozowicach,	Kazaniu,	i Hejdelbergu.
Irkucku,	Szumiace,	Petrozawodzku,	
Smoleńsku,	Chocimie,	Ejchwaldzie	

Kokio ordino	Vienuolyno pavadinimas	Kokioje gubernijoje	Kokioje apskrityje	Vienuolynų palivarkų pavadinimai	Baudžiauninkų sielų skaičius
	Šumbore	Voluinės			
Misionierių	Smilavičiuose	Minsko	Igumeno	Volma	386
Kamaldulių	Pažaislyje	Vilniaus	Kauno		
Kapucinų	Liubeše	Minsko	Pinsko		1
	Ostroge	Voluinės	Ostrogo		29 sielos, 10 margų žemės
Bazilijonų	Ovručo	Voluinės	Ovručo		
Marijonų	Berezdovo				8
Kartūzų	Berezoje	Minsko	Pinsko		keletas šimtų
Augustinų	Zaturyno	Voluinės			30 sielų, 14 valakų
	Radechovo				18 sielų; 6 valakai, 21 margas

88. 1842 metų liepos 30 dienos įsaku vienuolynai buvo padalyti taip: //68

1) Kunigų bernardinų vienuolynai priskirti:

pirmajai klasei: Kretingos,
Minsko,
Nesvyžiaus,

antrajai klasei: Dotnuvos,
Mogiliavo,
Zaslavo,

trečiajai klasei: Tytuvėnų,
Troškūnų,
Vilniaus.

Etatiniams nepriskirti bernardinų vienuolynai yra:

Benicoje,	Gardine,	Slanime,	ir Žitomire.
Budzislave,	Vijoje,	Telšiuose,	
Drujoje,	Kaune,	Trakuose,	
Dubne,	Lucke,	Valažine	

Ankstesnė padėtis palikta kunigų bernardinų rezidencijų, kurias turi:

Maskvoje,	Lozovicuose,	Kazanėje,	ir Heidelberge.
Irkutske,	Šumiačiuose,	Petrozavodske,	
Smolenske,	Chotine,	Eichvalde	

2) Klasztory księży Karmelitów dawnej reguły, czyli trzewiczkowych, pomieszczono:

w klasie pierwszej chwałojnski
drugiej wileński
trzeciej zaszwirski.

Zostawiono za sztatem klasztory położone w Słobodzie guberni wilenskiej, w Krupszycy gub[erni] grodzienskiej i w Łucku.

3) Wszystkie domy księży misjonarzów zostawiono za sztatem.

Były zaś w Białymstoku,
Iłukszcie w Kurlandyi,
Krasławiu w Inflantach,
Łyskowie guber[ni] grodzienskiej,
Zasławiu gub[erni] wołynskiej,
Oswieju guber[ni] witebskiej.

Ukazem nic nie powiedziano o rezydencjach, które mieli w Wasilkowie, Liskowie, Dwecie, Bebrach, Saratowie, Zamuszu i Tepliku.

Byli nauczycielami w seminariach: wornienskiem, kamienieckiem i żytomirskiem, o których też nic nie powiedziano. //69

4) Co do klasztorów księży Pijarów.

Pomieszczono w klasie pierwszej klasztor międzyrzecki na Wołyniu.

Zostawiono za sztatem będące: w Lidzie,
Drohiczynie,
Lubieszowie,
w Wilnie i
Wiłkomierzu.

5) Klasztory księży Benedyktynów pomieszczono: w klasie pierwszej horodyszski, drugiej nieswizski, trzeciej kimbarowski.

Zostawiono za sztatem starotrocki.

6) Klasztor księży Marianów, będący w Rosnie, pomieszczono w klasie drugiej.

7) Co do klasztorów księży Karmelitów Bosych, pomieszczono w klasie pierwszej kamieniecko-podolski.

Zostawiono za sztatem klasztory, będące: w Berdyczowie,
Głębokim,
Kownie,
Wilnie i
Grodnie.

2) Senosios regulos, arba batuotųjų, kunigų karmelitų vienuolynai priskirti:

pirmajai klasei Klovainių,
antrajai Vilniaus,
trečiajai Ažusvierio.

Etatiniams nepriskirti vienuolynai yra: Slabadoje Vilniaus gubernijoje, Krupšycos Gardino gubernijoje ir Lucke.

3) Visi kunigų misionierių vienuolynai etatiniams nepriskirti.

O buvo: Balstogėje,
Ilūkštoje Kurše,
Kraslavoje Livonijoje,
Liskave Gardino gubernijoje,
Zaslavlyje Voluinės gubernijoje,
Asvejoje Vitebsko gubernijoje.

Įsake nieko nepasakyta apie rezidencijas, kurias turėjo: Vasilkave, Liskave, Dvietėje, Bebrinėje, Saratove, Zamušėje ir Teplike.

Buvo mokytojais seminarijose: Varnių, Kameneco ir Žitomiro, apie kuriuos taip pat nieko nepasakyta. //69

4) Dėl kunigų pijorų vienuolynų.

Pirmajai klasei priskirtas Mežirečės vienuolynas Voluinėje.

Etatiniams nepriskirti, esantys Lydoje,
Drohičine,
Liubiešove,
Vilniuje,
Ukmergėje.

5) Kunigų benediktinų vienuolynai priskirti: pirmajai klasei – Haradyščiaus, antrajai – Nesvyžiaus, trečiajai – Kimbarovkos.

Etatiniams nepriskirtas Senųjų Trakų.

6) Rosne esantis kunigų marijonų vienuolynas priskirtas antrajai klasei.

7) Dėl kunigų basųjų karmelitų vienuolynų: pirmajai klasei priskirtas Podolės Kameneco.

Etatiniams nepriskirti vienuolynai, esantys Berdyčeve,
Gluboke,
Kaune,
Vilniuje,
Gardine.

8) Klasztory księży Augustianów pomieszczono:
w klasie pierwszej kowieński,
trzeciej wileński.
9) Klasztory księży Trynitarzy pomieszczono:
w klasie pierwszej wilensko-antokolski,
drugiej łucki.

Zostawiono za sztatem: Kamieniec Podolski, orszanski, brahiłowski, brzesko-litewski, krzemieniecki, janowski, witebski, w Ryszowie pod Kijowem.

10) Klasztory księży Franciszkanów pomieszczono:
w klasie pierwszej wilenski,
drugiej grodzienski,
trzeciej międzyrzecki na Wołyniu.

Zostawiono za sztatem klasztory będące:
w Nowogródku, Kownie, Oszmianie, Orszy, Pinsku, siennenski i udzialski.

11) Klasztory księży Dominikanów pomieszczono:
w klasie pierwszej poporcki,
poławenski;
drugiej rossiejnski,
nieswiżski,
agłonski;
trzeciej połocki. //70

Zostawiono za sztatem klasztory będące

w Kalwaryi na Żmudzi,	morachski,
Werkach,	[w] Nowogródku,
Wilnie Św. Ducha,	Orszy,
[w] Wilnie Łukiszski św. Jakuba,	Oszmianie,
[w] Lubartowie,	Pińsku,
Zabiałach,	Rożanymstoku,
Kownie,	Słonimie,
Czasnikach,	Szumsku,
Duniłowiczach,	Trokach,
Lachowiczach,	Włodzimierzu na Wołyniu,
Łucku,	Kamiencu Podolskim i
jahowicki,	Ostrowiu.

Zostawiono na dawnych prawach klasztory i osady księży Dominikanów, znajdujące się w głębi Rossyi, jako to

8) Kunigų augustinų vienuolynai priskirti:
pirmajai klasei Kauno,
trečiajai Vilniaus.
9) Kunigų trinitorių vienuolynai priskirti:
pirmajai klasei Antakalnio Vilniuje,
antrajai Lucko.

Etatiniams nepriskirti: Podolės Kameneco, Oršos, Bragilavo, Lietuvos Brastos, Kremeneco, Vitebsko, Ryšove prie Kijevo.

10) Kunigų pranciškonų vienuolynai priskirti:
pirmajai klasei Vilniaus,
antrajai Gardino,
trečiajai Mežirečės Voluinėje.

Etatiniams nepriskirti vienuolynai, esantys Naugarduke, Kaune, Ašmenoje, Oršoje, Pinske, Seno ir Udzialo.

11) Kunigų dominikonų vienuolynai priskirti:
pirmajai klasei Paparčių,
Palėvenės,
antrajai Raseinių,
Nesvyžiaus,
Agluonos,
trečiajai Polocko. //70

Etatiniams nepriskirti vienuolynai, esantys:

Žemaičių Kalvarijoje,	Morachvoje,
Verkiuose,	Naugarduke,
Šv. Dvasios Vilniuje,	Oršoje,
šv. Jokūbo Vilniuje Lukiškėse,	Ašmenoje,
Liubartove,	Pinske,
Zabieliškėje,	Ražanystoke,
Kaune,	Slanime,
Čašnikuose,	Šumske,
Dunilove,	Trakuose,
Liachavičiuose,	Voluinėje Vladimire,
Lucke,	Podolės Kamenece ir
Jahovicoje,	Astrave.

Palikta pagal ankstesnę teisę kunigų dominikonų vienuolynai ir kolonijos, esančios Rusijos gilumoje:

w Peterzburgu,
Rydze,
Rewlu,
Carskim Siole,
Groswerden,
Jamburgu gub[erni] peterz[burskiej],
Jamburgu gub[erni] ekaterin[osławskiej],
Kronsztadzie,
Kołtawie,
Tambowie,
Wiatce,
Wiburgu,
Wołogdzie,
Landawšku,
Mantejnie,
Mozdoku,
Nikołajewie,
Nowogrodzie Wielkim,
Odessie,
Oremburgu,
Pskowie,
Rosenthalu,
Simforopolu,
Simbirsku,
Złotouście.

12) Klasztory księży Kanoników Regularnych pomieszczono:
w klasie drugiej wileńsko-antokolski.
Zostawiono za sztatem klasztory, będące
w Słonimie,
Bychowie,
Ozieranach.

13) Augustianie de poenitentia, czyli Biali, jeszcze 1829 roku przyłączeni zostali do kleru świeckiego, mieli kościołek
w Wilnie na Zarzeczu.

14) Księży kapucynów, jako niemających ani kapitałów, ani majątków, zostawiono w dawnym stanie, nie dzieląc nawet na klasy. Klasztory ich są w Winnicy,
Brosyłowie i
Starym Konstantynowie.

15) W podobnym stanie zostawiono księży reformatów, którzy po 1828 roku przyłączeni zostali do księży kapucynów i zależą od jednego prowincjała. Jeden tylko mają klasztor w Dederkałach na Wołyniu. //71

89. Ukaz 1 stycznia 1842 roku wydany zapowiedział, że każdy klasztor pomieszczony w klasie pierwszej od 1843 roku stycznia 1 dnia

będzie pobierał rocznej pensji	3185 rubli srebrem,
pomieszczony w klasie drugiej	2155 rb. sr.,
w klasie trzeciej	1455 rb. sr.

Zakonnicy mieszkający w klasztorach sztatem nieobjętych, będą pobierali rocznej pensji każdy po 40 rb. sr. Skoro zaś odkryje się wakans w klasztorach sztatnych,

Peterburge,
Rygoje,
Ravelyje,
Carskoje Selo,
Grosverderyje,
Jamburge Peterburgo gubernijoje,
Jamburge Jekaterinoslavlio gubernijoje,
Kronštate,
Koltavoje,
Tambove,
Viatkoje,
Vyborge,
Vologdoje,
Liandavske,
Manteine,
Mozdoke,
Nikolajeve,
Didžiajame Naugarde,
Odesoje,
Orenburge,
Pskove,
Rozentalyje,
Simferopolyje,
Simbirske,
Zlatouste.

12) Kunigų regulinių kanauninkų vienuolynai priskirti:
antrajai klasei – Antakalnio Vilniuje.
Etatiniams nepriskirti vienuolynai, esantys:
Slanime,
Bychave ir
Ežeronyse.

13) Atgailos ordino augustinai, arba baltieji, dar 1829 metais buvo priskirti prie diecezinės dvasininkijos. Turėjo vienuolynėlį
Vilniuje, Užupyje.

14) Kunigai kapucinai, kaip neturintys nei kapitalo, nei žemių, palikti kaip buvę, neskirstant net į klases. Jų vienuolynai yra Vinicoje,
Brozylove ir
Senajame Konstantinove.

15) Panašioje padėtyje palikti kunigai reformatai, kurie po 1828 metų buvo prijungti prie kunigų kapucinų ir yra pavaldūs vienam provincijolui. Turi tiktai vieną vienuolyną Dederkuose Voluinėje. //71

89. 1842 metų sausio 1-osios įsakas paskelbė, kad kiekvienas pirmajai klasei priklausantis vienuolynas nuo 1843 metų sausio 1 dienos
gaus 3185 sidabro rublių metinio atlyginimo,

priklausantis	antrajai	2155,
	trečiajai	1455 sidabro rublius.

Vienuoliai, gyvenantys etatiniams nepriskirtuose vienuolynuose, gaus metinį atlyginimą po 40 sidabro rublių kiekvienas. Jeigu tik atsiranda laisva vieta etatiniuose

zaraz tam mają być odsyłanemi. Dopóki będą się znajdowali zakonnicy w klasztorach sztatem niezajętych, dopóty młodzież do zakonu przyjmować wzbroniono.

Zakonnicy, którzy wstąpili do zakonu po 1829 roku bez zezwolenia ministra dzieł wewnętrznych tudzież znajdujący się przy plebanach na posłudze parafialnej, żadnej nie mają pobierać pensji ze skarbu.

90. Ukaz 30 dnia lipca 1842 roku wydany zapowiedział, że w każdym w klasie pierwszej pomieszczonym klasztorze męskim ma się koniecznie mieścić 22 zakonników. W klasztorze klasy drugiej – 16, klasy trzeciej – 13.

91. Pomienionym, 30 lipca 1842 roku wydanym ukazem, podzielono także na klasy klasztory żeńskie i kazano utrzymywać w klasztorze klasy pierwszej mniszek 19, klasy drugiej mniszek 16, klasy trzeciej mniszek 11. Mniszki mieszkające w klasztorach zasztatnych mają pobierać na osobę rocznie po 40 rb. sr. ze skarbu.

a) klasztory panien Bernardynek pomieszczone zostały:
w klasie pierwszej kowieński,
w klasie trzeciej słonimski.
Zostawiono za sztatem klasztory:
grodzieński,
minski,
wilenski św. Michała i
wileński Zarzeczny.

b) klasztor panien Cysterek pomieszczono:
w klasie drugiej w Kimbarówce gub[erni] minskiej.

c) klasztor panien Katarzynek pomieszczono:
w klasie drugiej krokowski na Żmudzi. //72

d) klasztor panien Dominikanek pomieszczony
w klasie pierwszej nowogrodzki.
Zostawiony za sztatem kamieniecko – podolski.

e) klasztor panien Brygidek pomieszczony
w klasie pierwszej grodzieński.
Zostawiony za sztatem łucki.

f) klasztor panien Karmelitanek dawnej reguły, pomieszczony
w klasie drugiej wilenski.

g) klasztor panien Karmelitanek dawnej reguły, pomieszczony
w klasie drugiej dubienski na Wołyniu.

h) klasztory panien Benedyktynek pomieszczone:
w klasie pierwszej kowienski i minski,

vienuolynuose, nedelsiant ten turi būti nusiųsti. Kol bus vienuolių į etatus neįtrauktuose vienuolynuose, tol jaunimą priimti į ordiną uždrausta.

Vienuoliai, kurie į vienuolyną įstojo po 1829 metų be vidaus reikalų ministro leidimo, taip pat esantys prie klebonų parapinėje tarnystėje, jokio atlyginimo iš iždo negali gauti.

90. 1842 metų liepos 30 dienos įsakas paskelbė, kad kiekviename pirmajai klasei priskirtame vyrų vienuolyne būtinai turi būti 22 vienuoliai, antrosios klasės – 16, trečiosios – 13.

91. Minėtuoju 1842 metų liepos 31-osios įsaku į klases taip pat suskirstyti moterų vienuolynai ir liepta pirmosios klasės vienuolyne išlaikyti 19 vienuolių, antrosios – 16, trečiosios – 11. Vienuolės, gyvenančios etatiniams nepriskirtuose vienuolynuose, iš iždo kasmet turi gauti po 40 sidabro rublių asmeniui.

a) bernardinių vienuolynai buvo priskirti:
pirmajai klasei – Kauno,
trečiajai klasei – Slanimo.
Neįtraukti į etatus vienuolynai:
Gardino,
Minsko,
Vilniaus šv. Mykolo ir
Vilniaus Užupio;

b) cistersių vienuolynas priskirtas:
antrajai klasei – Kimbarovkoje Minsko gubernijoje;

c) kotryniečių vienuolynas priskirtas:
antrajai klasei – Krakių Žemaitijoje; //72

d) dominikonių vienuolynas priskirtas:
pirmajai klasei – Naugarduko.
Neįtrauktas į etatus Podolės Kameneco;

e) brigičių vienuolynas priskirtas:
pirmajai klasei – Gardino.
Neįtrauktas į etatus Lucko;

f) basųjų karmeličių vienuolynas priskirtas:
antrajai klasei – Vilniaus;

g) senosios regulos karmeličių vienuolynas priskirtas:
antrajai klasei – Dubno Voluinėje;

h) benediktinių vienuolynai priskirti:
pirmajai klasei – Kauno ir Minsko,

w klasie trzeciej drohiczyński, krożski i nieswiżski.

Za sztatem: wilenski i słonimski.

i) klasztor panien Wizytek pomieszczono:

w klasie drugiej wilenski.

Zostawiono na dawnych prawach nieuposażony jeszcze klasztor kamieniecko-podolski.

92. Roku 1841 grudnia 25 Najjaśnieszy Cesarz Mikołaj I wydał ukaz następnego brzmienia:

„Idąc za przykładem wielkich przodków naszych, uznaliśmy za dobro, w zamiarze uwolnienia prawosławnego duchowieństwa zachodnich guberni od niewłaściwych duchownemu powołaniu w urządzaniu majątków z poddaństwem kłopotów, przyłączyć też majątki do Ministerstwa Dóbr Skarbowych i ukazem danem Najświętszemu Synodowi rozkazaliśmy zgodne z tem uczynić rozporządzenie, tudzież razem dla zapewnienia duchownym i rozmaitym duchownym zakładom zachodnich guberni sposobu utrzymania się, rozkazaliśmy ułożyć sztaty i te podnieść nam na utwierdzenie.

Postanowiwszy w ten sposób przywieść do skutku dla tych prowincji tryb działania przyjęty w drugich częściach państwa, przedsięwzięliśmy rozciągnąć tenże i na duchowieństwo innych wyznań w zachodnich znajdujące się guberniach. Wskutek czego rozkazujemy:

1. Wszystkie nieruchome i nasiedlone majątki duchowieństwa obcych wyznań zachodnich guberni zabrać pod wiedzę i zarząd Ministerstwa Dóbr Skarbowych, wyjąwszy majątki //73 znajdujące się pod zarządem świeckiego parafialnego duchowieństwa, nienależące do wyższej jerarchii, czyli do teraźniejszego składu katedr i tym podobnych zakładów.

2. Ułożyć dla diecezjalnych zarządów katedr i klasztorów sztaty z wyznaczeniem pensji stosownej do stanu i stopnia każdego i te podać nam na utwierdzenie.

3. Z powodu zaś niewystarczających dochodów z majątków duchownych Zachodniego Kraju na przyzwoite uposażenie duchowieństwa tudzież należących do nich zakładów i przekazaliśmy na ich utrzymanie dochody majątków konfiskowanych w zachodnich guberniach za udział w byłym buncie, po zapłaceniu długów i innych powinności ciążących na tych majątkach."

93. Drugi ukaz w tejże treści wydany 1 stycznia 1842 roku.

„Utwierdziwszy przedstawione nam sztaty dla rzymsko-katolickich diecezjalnych zarządów i klasztorów zachodnich guberni, nakazujemy przywieść je do skutku z 1 dniem maja teraźniejszego roku, zostawując opiece naszej polepszenie sposobów utrzymania się tego duchowieństwa.

trečiajai – Drohičino, Kražių ir Nesvyžiaus.

Neįtraukti į etatus: Vilniaus ir Slanimo;

i) vizičių vienuolynas priskirtas:

antrajai klasei – Vilniaus.

Pagal ankstesnę teisę be atlyginimo dar paliktas Podolės Kameneco vienuolynas.

92. 1841 metų gruodžio 25 dieną šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I išleido tokį įsaką[11]:

„Sekdami mūsų didžiųjų protėvių pavyzdžiu, norėdami išlaisvinti vakarinių gubernijų stačiatikių dvasininkus nuo su dvasiniu pašaukimu nesuderinamų dvarų su baudžiauninkais valdymo rūpesčių, pripažinome naudinga esant priskirti tuos dvarus Valstybės turtų ministerijai ir Švenčiausiajam Sinodui duotu įsaku įsakėme, atsižvelgiant į tai, išleisti potvarkį, taip pat kartu siekdami garantuoti vakarinių gubernijų dvasininkams ir įvairioms dvasinėms institucijoms pragyvenimo šaltinį, įsakėme sudaryti etatus ir juos pristatyti mums patvirtinti.

Nusprendę tose provincijose šitaip įvesti kitose valstybės dalyse priimtą veiklos formą, ėmėmės ją plėsti ir kitų tikėjimų dvasininkams vakarinėse gubernijose, dėl to įsakome:

1. Visas nekilnojamąsias ir apgyventas vakarinių gubernijų kitatikių dvasininkų valdas, išskyrus dvarus, //73 valdomus parapijų diecezinių dvasininkų, nepriklausančius aukštajai hierarchijai arba dabartinių katedrų nariams ir joms panašių institucijų struktūrai, perduoti valdyti Valstybės turtų ministerijai.

2. Sudaryti katedrų ir vienuolynų vyskupijų valdybų etatus, nurodant atlyginimą pagal kiekvieno padėtį bei laipsnį, ir juos pateikti mums tvirtinti.

3. Dėl nepakankamų pajamų iš Vakarų krašto dvasininkų valdų, siekdami aprūpinti deramai dvasininkus ir jiems priklausančias institucijas, jiems išlaikyti perdavėme Vakarų gubernijose už dalyvavimą buvusiame maište konfiskuotų dvarų pajamas, sumokėjus skolas ir kitas šių dvarų turėtas prievoles."

93. Kitas to paties turinio įsakas, išleistas 1842 metų sausio 1-ąją[12].

„Patvirtinę mums pateiktus Vakarų gubernijų Romos katalikų vyskupijų valdybų ir vienuolynų etatus, įsakome juos vykdyti nuo šių metų gegužės 1 dienos, paliekant mūsų globai šios dvasininkijos išlaikymo būdų pagerinimą.

[11] Nr. 15 133, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVI, отделение второе, СПб, 1842.

[12] Nr. 15 188, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVII, отделение первое, СПб, 1843; etatai – op. cit., отделение второе.

Sztaty dla rz[ymsko]-katolickich diecezjalnych zarządów i klasztorów.

W diecezji pierwszego rzędu:	
Biskupowi i na utrzymanie jego domu	– 6610 rb. sr.
Na katedralny kościół	– 5390 rb. sr.
W diezecji drugiego rzędu:	
Na rzecz biskupa i jego domu	– 5475 rb. sr.
Na katedralny kościół	– 4525 rb. sr.
W diecezji trzeciego rzędu:	
Na rzecz biskupa i jego domu	– 4480 rb. sr.
Na katedralny kościół	– 4120 rb. sr.
Na rzecz każdego biskupa koadiutora i sufragana	– 2000 rb. sr.
Na rzecz każdego infułata	– 574 rb. sr.
Duchowne konsystorze	
pierwszego rzędu biorą	– 5300 [rb. sr.]
drugiego rzędu	– 4800 [rb. sr.]
trzeciego rzędu	– 2500 [rb. sr.]
Klasztory męskie	
pierwszego rzędu każdy klasztor bierze rocznie	– 3185 rb. sr.
drugiego rzędu	– 2220 [rb. sr.]
trzeciego rzędu	– 1540 [rb. sr.] //74
Klasztory żeńskie	
pierwszego rzędu	– 2765 [rb. sr.]
drugiego rzędu	– 2155 [rb. sr.]
trzeciego rzędu	– 1455 [rb. sr.]

Uwaga 1. Zostające pieniądze od jednej gałęzi z powyższych placów z rozporządzenia diecezjalnej zwierzchności w razie potrzeby dozwala się przenieść na drugą gałęź tegoż miejsca, byleby wydatek nie przewyższał etatowej sumy.

[Uwaga] 2. Pozostała po wszystkich rozchodach w końcu roku ilość pieniędzy może być obrócona na potrzeby tegoż placu za zgodą zwierzchności diecezjalnej, może też być obróconą na potrzeby drugich placów za zgodą Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych."

94. Ukazem 21 stycznia 1842 roku wydanym, została pomieszczona:
w klasie pierwszej diecezja mohilewska
w klasie drugiej – wilenska i telszewska
w klasie trzeciej – minska, żytomierska i kamieniecka.

Romos katalikų vyskupijų valdybų ir vienuolynų etatai

Pirmosios kategorijos vyskupijose:	
vyskupui ir jo namams išlaikyti	– 6610 sid. rb
katedros bažnyčiai	– 5390 sid. rb
Antrosios kategorijos vyskupijose:	
vyskupo ir jo namų reikmėms	– 5475 sid. rb
katedros bažnyčiai	– 4525 sid. rb
Trečiosios kategorijos vyskupijose:	
vyskupo ir jo namų reikmėms	– 4480 sid. rb
katedros bažnyčiai	– 4120 sid. rb
Kiekvieno vyskupo koadjutoriaus ir sufragano reikmėms	– 2000 sid. rb
Kiekvieno infulato reikmėms	– 574 sid. rb
Dvasinės konsistorijos:	
pirmosios kategorijos	– 5300 sid. rb
antrosios	– 4800 sid. rb
trečiosios	– 2500 sid. rb
Vyrų vienuolynai:	
kiekvienas pirmosios kategorijos vienuolynas kasmet gauna	– 3185 sid. rb
antrosios kategorijos	– 2220 sid. rb
trečiosios	– 1540 sid. rb //74
Moterų vienuolynai:	
pirmosios kategorijos	– 2765 sid. rb
antrosios	– 2155 sid. rb
trečiosios	– 1455 sid. rb

1-a pastaba. Likę minėtų etatų pinigai vyskupijos vadovų nutarimu reikalui esant gali būti iš vienos srities perkeliami į kitą tos pačios vietos sritį, kad tiktai išlaidos neviršytų skirtos sumos.

2-a pastaba. Nuo visų išlaidų metų pabaigoje likę pinigai sutikus vyskupijos vadovams gali būti paskirti tos vietovės reikalams, taip pat sutikus Vidaus reikalų ministerijai gali būti panaudoti kitose vietovėse."

94. 1842 metų sausio 21 dienos įsaku buvo priskirta:
pirmajai klasei – Mogiliavo vyskupija,
antrajai klasei – Vilniaus ir Telšių,
trečiajai klasei – Minsko, Žitomiro ir Kameneco.

Duchowne konsystorze:
Pomieszczony w klasie pierwszej – wileński
w klasie drugiej – mohilewski i telszewski
w klasie trzeciej – minski, żytomierski i kamieniecki.

95. Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I ukazem 15 stycznia 1842 roku wydanym, rozkazał zabrać na skarb wszelkie kapitały należące do katolickich biskupów, sufraganów, infułatów, katedralnych kościołów, kapituł, ich członków, dóbr prestymonialnych, altarii i mansjonarii katedralnych, kolegialnych kościołów, duchownych uczonych zakładów, klasztorów męskich i żeńskich. Nawet i sumy zapisane powyższym miejscom na cywilne naukowe zakłady.

96. Ukazem 30 lipca 1842 wydanym, kapituły zostały rozdzielone, każda na większą i mniejszą; w większej pomieszczeni tylko prałaci, w mniejszej kanonicy.

Członkowie kapituły wileńskiej następne otrzymali uposażenie:

Prepozytus rocznej pensji		rb. sr. 300
Dziekan		rb. sr. 250
Archidiakon		rb. sr. 250
Kustosz		rb. sr. 250
Kantor		rb. sr. 250
Scholastyk		rb. sr. 250
Mniejszej kapituły:	Kaznodzieja	rb. sr. 180
	Podkustoszy	rb. sr. 150
	Senior	rb. sr. 120 //75
Trzej wikariusze, każdy po		rb. sr. 120

Reszta członków kapituły została za sztatem. Dla zasztatnej osoby wyznaczono pensji rocznej po 200 rb. sr.

Prałatom i kanonikom pozwolono brać plebanie i inne zajmować miejsca.

Wreszcie na światło kościelne, organistego, muzykę i ubiory kościelne dano biskupowi rocznie 2120 rb. sr.

Tymże ukazem konsystorz wileński tak został uposażony:

wyznaczono oficjałowi	rb. sr. 250
trzem asesorom, każdemu po	rb. sr. 225
sekretarzowi	rb. sr. 550
pismowoditelowi przy biskupie	rb. sr. 250
czterem naczelnikom stołów po	rb. sr. 250
regestratorowi	rb. sr. 200
archiwiście	rb. sr. 200
na kancelarzystych i wydatki kancelarii	2025 rb. sr.

Dvasinės konsistorijos:
pirmajai klasei priskirta – Vilniaus,
antrajai klasei – Mogiliavo ir Telšių,
trečiajai klasei – Minsko, Žitomiro ir Kameneco.

95. Šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I 1842 metų sausio 15-osios įsaku įsakė į iždą paimti visą turtą, priklausantį katalikams: vyskupams, sufraganams, infulatams, katedroms, kapituloms, jų nariams, prestimonijų valdoms, altarijų ir katedrų mansjonarijams, koleginėms bažnyčioms, mokslo institucijų dvasininkams, vyrų ir moterų vienuolynams. Net ir sumas, užrašytas minėtoms pasaulietinių mokslo institucijų reikmėms.

96. 1842 metų liepos 30-osios įsaku kapitulos buvo suskirstytos – kiekviena į didžiąją ir mažąją; didžiajai priskirti tiktai prelatai, mažajai – kanauninkai.

Vilniaus kapitulos nariai gaudavo tokį atlyginimą:

prepozitas per metus		300 sid. rb
dekanas		250 sid. rb
arkidiakonas		250 sid. rb
kustosas		250 sid. rb
kantorius		250 sid. rb
scholastikas		250 sid. rb
Mažosios kapitulos:	pamokslininkas	180 sid. rb
	pakustodis	150 sid. rb
	senjoras	150 sid. rb
trys vikarai kiekvienas po		120 sid. rb //75

Likusieji kapitulos nariai nebuvo įtraukti į etatus. Kiekvienam neetatiniam asmeniui paskirta po 200 sid. rb metinio atlyginimo.

Prelatams ir kanauninkams leista turėti klebonijas bei užimti kitas vietas.

Galiausiai bažnytinėms žvakėms, vargonininkui, muzikai ir bažnytiniams drabužiams vyskupui metams skirta 2120 sid. rb

Tuo pačiu įsaku Vilniaus konsistorija buvo aprūpinta taip:

oficijolui paskirta	250 sid. rb
trims asesoriams po	225 sid. rb kiekvienam,
sekretoriui	550 sid. rb
vyskupo raštininkui	250 sid. rb
keturiems stalų viršininkams po	250 sid. rb
registratoriui	200 sid. rb
archyvarui	200 sid. rb
Kanceliarijos tarnautojams ir jos išlaidoms	2025 sid. rb

Duchownym pozwolono zajmować razem kilka obowiązków i pełną pobierać pensją.

97. Tymże 30 lipca 1842 roku wydanym ukazem, członkom kapituły kamienieckiej zapewniono następną roczną pensją:

prałatom:	prepozytorowi	rb. sr. 250
	dziekanowi	rb. sr. 200
	archidiakonowi	rb. sr. 200
	scholastykowi	rb. sr. 200
	kustoszowi	rb. sr. 200
	kantorowi	rb. sr. 200
członkom kapituły mniejszej:		
	kaznodziei	rb. sr. 150
	podkustoszemu	rb. sr. 125
	seniorowi	rb. sr. 125
	trzem wikariuszom po	110 rb. sr.

98. Po wydaniu takowych rozporządzeń roku 1842 w ciągu miesiąca września objeżdżał wszystkie diecezje JW Skripicyn, dyrektor Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych Oddziału Obcych Wyznań. Wchodził w położenie duchowieństwa katolickiego i powróciwszy do stolicy, zrobił przedstawienie, wskutek którego wzięli dodatkowej pensji rocznej:

Diecezji mohilewskiej		
prałaci:	Gorski Mikołaj	rb. sr. 200
	Łaski Marcin	rb. sr. 200;
kanonicy:	Akielewicz Józef	rb. sr. 400
	Onoszko Jan	rb. sr. 200
	Bobrowicki Cyryl	rb. sr. 100
	Nagiewicz Antoni	rb. sr. 100. //77[a]
Kanonicy kijowscy:	Sipajło Wincenty	400 rb. sr.
	Juszkiewicz Piotr	300 rb. sr.
Diecezji wilenskiej		
prałaci:	Baron Grozmani Józef	rb. sr. 500
	Mikucki Wincenty	rb. sr. 500
	Żyliński Wacław	rb. sr. 100
	Żyszkowski Antoni	rb. sr. 300;

[a] *Numeruojant praleistas puslapis Nr. 76.*

Dvasininkams leista eiti kelias pareigas ir gauti visą atlyginimą.

97. Tuo pačiu 1842 metų liepos 30-osios įsaku Kameneco kapitulos nariams garantuotas toks metinis atlyginimas:

prelatams:	prepozitui	250 sid. rb
	dekanui	200 sid. rb
	archidiakonui	200 sid. rb
	scholastui	200 sid. rb
	kustosui	200 sid. rb
	kantoriui	200 sid. rb
Mažosios kapitulos nariams:		
	pamokslininkui	150 sid. rb
	pakustodžiui	125 sid. rb
	senjorui	125 sid. rb
	trims vikarams po	110 sid. rb

98. Išleidus tokius paliepimus, 1842 metų rugsėjo mėnesį šviesusis dauggalis Skripicynas, Vidaus reikalų ministerijos Kitatikių departamento direktorius, apvažiavo visas vyskupijas, įsigilino į katalikų dvasininkų padėtį ir, grįžęs į sostinę, pateikė siūlymą, kurio pagrindu papildomą metinį atlyginimą gavo:

Mogiliavo vyskupijoje		
prelatai:	Gorskis Mikalojus	200 sid. rb
	Laskis Martynas	200 sid. rb
kanauninkai:	Akelevičius Juozapas	400 sid. rb
	Onoška Jonas	200 sid. rb
	Bobrovickis Kirilas	100 sid. rb
	Nagevičius Antanas	100 sid. rb //77
Kijevo kanauninkai:	Sipaila Vincentas	400 sid. rb
	Juškevičius Petras	300 sid. rb
Vilniaus vyskupijoje		
prelatai:	baronas Grozmani Juozapas	500 sid. rb
	Mikuckis Vincentas	500 sid. rb
	Žilinskis Vaclovas	100 sid. rb
	Žiškovskis Antanas	300 sid. rb

kanonicy:	Borowski Ignacy	rb. sr. 200
	Bowkiewicz Józef	rb. sr. 100
	Fiałkowski Antoni	rb. sr. 100
	Gąsowski Jakub	rb. sr. 200
	Herburt Mamert	rb. sr. 200
	Lipski Wincenty	rb. sr. 100
	Markiewicz Jan	rb. sr. 100
	Pacewicz Dionizy	rb. sr. 100
	Pawłowski Antoni	rb. sr. 100
	Staniewicz Antoni	rb. sr. 100
	kanclerz Krukowski Józef	rb. sr. 300.
Diecezji telszewskiej		
biskup	Szymon książę Giedrojc	rb. sr. 1000
prałaci:	Billewicz Grzegorz	rb. sr. 200
	Kossakowski Kalikst	rb. sr. 100
	Krzyżanowski Józef	rb. sr. 100
	Krzyżanowski Franciszek	rb. sr. 100
	Smigielski Benedykt	rb. sr. 200
kanonicy:	Dobszewicz Jędrzej	rb. sr. 100
	Giniat Józef	rb. sr. 200
	Rowbicki Stanisław	rb. sr. 300
	Rupejko Józef	rb. sr. 200.
Diecezji żytomirskiej		
prałaci katedry łuckiej:	Krzyżanowski Marcin	rb. sr. 300
	Łowecki Stanisław	rb. sr. 200
	Sylwestrowicz Michał	rb. sr. 100
	Wołowski Jan	rb. sr. 200;
kanonicy katedry łuckiej:	hr. Dunin Hoppolit	rb. sr. 300
	Siestrzewitowski Gaspar	rb. sr. 200
	Chevalier Jan	rb. sr. 400;
prałaci katedry żytomierskiej:	Czemerowski Kazimierz	rb. sr. 100
	Kulikowski Jan	rb. sr. 100;
kanonicy katedry żytomirskiej:	Bieniewski Ludwik	rb. sr. 300
	Jarocki Piotr	rb. sr. 400
	Litwinowicz Aleksander	rb. sr. 100
kanclerz	Wnukowski Wincenty	rb. sr. 100.

kanauninkai:	Borovskis Ignotas	200 sid. rb
	Baukevičius Juozapas	100 sid. rb
	Fijalkovskis Antanas	100 sid. rb
	Gonsovskis Jokūbas	200 sid. rb
	Herburtas Mamertas	200 sid. rb
	Lipskis Vincentas	100 sid. rb
	Markevičius Jonas	100 sid. rb
	Pacevičius Dionizas	100 sid. rb
	Pavlovskis Antanas	100 sid. rb
	Stanevičius Antanas	100 sid. rb
kancleris	Krukovskis Juozapas	300 sid. rb
Telšių vyskupijoje		
vyskupas	kunigaikštis Simonas Giedraitis	1000 sid. rb
prelatai:	Bilevičius Grigalius	200 sid. rb
	Kosakovskis Kalikstas	100 sid. rb
	Kryžanauskas Juozapas	100 sid. rb
	Kryžanauskas Pranciškus	100 sid. rb
	Smigelskis Benediktas	200 sid. rb
kanauninkai:	Dobševičius Andrius	100 sid. rb
	Giniota Juozapas	200 sid. rb
	Raubickis Stanislovas	300 sid. rb
	Rupeika Juozapas	200 sid. rb
Žitomiro vyskupijoje		
Lucko katedros prelatai:	Križanovskis Martynas	300 sid. rb
	Loveckis Stanislovas	200 sid. rb
	Silvestravičius Mykolas	100 sid. rb
	Volovskis Jonas	200 sid. rb
Lucko katedros kanauninkai:	grafas Duninas Ipolitas	300 sid. rb
	Siestrevitovskis Kasparas	200 sid. rb
	Chevalier Jonas	400 sid. rb
Žitomiro katedros prelatai:	Čemerovskis Kazimieras	100 sid. rb
	Kulikovskis Jonas	100 sid. rb
Žitomiro katedros kanauninkai:	Bienevskis Liudvikas	300 sid. rb
	Jarockis Petras	400 sid. rb
	Litvinavičius Aleksandras	100 sid. rb
kancleris	Vnukovskis Vincentas	100 sid. rb

Kolegiaty ołyckiej		
prałaci:	Piaskowski Józef	rb. sr. 200
	Ustrzycki Feliks	rb. sr. 100
kanclerz	Chodykiewicz Józef	rb. sr. 100. //78
Diecezji kamienieckiej		
prałaci:	Budzynski Paweł	rb. sr. 200
	Markiewicz Wiktor	rb. sr. 100
	Marczynski Wawrzyniec	rb. sr. 200
	Ostapowicz Jan	rb. sr. 300
	Rokicki Piotr	rb. sr. 200;
kanonicy:	Pawłowski Łukasz	rb. sr. 200
	Sadowski Jan	rb. sr. 100
	Torosiewicz Deodatus	rb. sr. 300.
Diecezji mińskiej		
prałaci:	Charewicz Jan	rb. sr. 300
	Dąbrowski Jan	rb. sr. 300
	Kopaliński Marcin	rb. sr. 500
	Moszczyński Dominik	rb. sr. 100
	Oczepowski Benedykt	rb. sr. 300;
kanonicy:	Szyszniewski Alojzy	rb. sr. 100
	Wejtko Wincenty	rb. sr. 100.

99. Przy ukazie 16 dnia grudnia 1842 roku wydanym, posłano katolickim konsystorzom nową ustawę, według której kazano prowadzić interesa. Tąż ustawą zapewniono biskupom władzę nad zakon[n]ikami będącemi w diecezji. Zalecono wybrać z jednego z pośrodka kapituły, który by zarządzał zakonnikami i nosił tytuł wizytatora. Pensji mu przeznaczono 400 rb. sr. rocznie. Wzbroniono wszystkim duchownym przenosić się z jednej diecezji do drugiej bez zezwolenia biskupa i ministra dzieł wewnętrznych (Dosłownie tenże ukaz pod nr 154).

100. Cesarz Jegomość na przedstawienie pana ober-prokurora Rządzącego Synodu 15 dnia maja 1843 roku utwierdził sztaty ułożone dla wiejskich greko-rossyjskich cerkwi diecezji: peterzburskiej, nowgorodzkiej, pskowskiej i w części czernihowskiej i połtawskiej.

101. Roku 1842 lipca 22 dnia Ojciec Święty Gregorz XVI zwołał do tajnego konsystorza najwyższą radę kardynałów, której wyjaśnił smutny stan katolików znajdujących się w Rossyi i Królestwie Polskiem, tudzież złożył korespondencje gabinetowe z rządem rossyjskim, wspólnie z obliczeniem wartości dóbr duchownych,

Olykos kolegiate		
prelatai:	Piaskovskis Juozapas	200 sid. rb
	Ustšickis Feliksas	100 sid. rb
kancleris	Chodikevičius Juozapas	100 sid. rb //78
Kameneco vyskupijoje		
prelatai:	Budzinskis Povilas	200 sid. rb
	Markevičius Viktoras	100 sid. rb
	Marčinskis Laurynas	200 sid. rb
	Ostapovičius Jonas	300 sid. rb
	Rokickis Petras	200 sid. rb
kanauninkai:	Pavlovskis Lukas	200 sid. rb
	Sadovskis Jonas	100 sid. rb
	Tarasevičius Deodatas	300 sid. rb
Minsko vyskupijoje		
prelatai:	Charevičius Jonas	300 sid. rb
	Dombrovskis Jonas	300 sid. rb
	Kopalinskis Martynas	500 sid. rb
	Moščinskis Dominykas	100 sid. rb
	Očapovskis Benediktas	300 sid. rb
kanauninkai:	Šišnevskis Aloyzas	100 sid. rb
	Veitka Vincentas	100 sid. rb

99. Su 1842 metų gruodžio 16 dienos įsaku katalikų konsistorijoms išsiųsti nauji nuostatai, kurių įsakyta laikytis. Tie nuostatai vyskupams garantuoja vyskupijoje esančių vienuolynų valdymą. Liepta išrinkti vieną iš kapitulos, kuris vadovautų vienuoliams ir turėtų vizitatoriaus titulą. Atlyginimo jam skirta 400 sid. rb per metus. Visiems dvasininkams uždrausta kilnotis iš vienos vyskupijos į kitą be vyskupo ir vidaus reikalų ministro leidimo. (Šis įsakas pažodžiui – Nr. 154.)

100. Jo didenybė ciesorius, pasiūlius Valdančiojo Sinodo ponui oberprokurorui, 1843 metų gegužės 15 dieną patvirtino Peterburgo, Naugardo, Pskovo ir dalies Černigovo bei Poltavos vyskupijų kaimiškoms graikų-rusų cerkvėms sudarytus etatus[13].

101. 1842 metų liepos 22 dieną Šventasis Tėvas Grigalius XVI į slaptąją konsistoriją sušaukė aukščiausią kardinolų tarybą, kuriai paaiškino liūdną Rusijos ir Lenkijos Karalystės katalikų padėtį, čia pat pateikė kabineto susirašinėjimą su rusų valdžia

[13] Nr. 16 852, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVIII, отделение первое, СПб, 1844; etatai – op. cit., отделение второе.

swieżo w zachodnich krajach Rossyi przez rząd na skarb zabranych. Posiedzenie to zagaił alokucją.

102. Ukaz wydany 5 dnia grudnia 1839 roku pozwolił nie tylko już szlachcie, lecz jednodworcom i ludziom poddanym wstępować do stanu duchownego katolickiego wyznania, z tem tylko, //79 aby poddani obywatelscy zyskali uwolnienie od dziedziców i to przedstawiono ministrowi dzieł wewnętrznych. Poddanym skarbowym zalecił ukaz złożyć pozwolenie gminy i zgodzenie się Izby Skarbowych Majątków.

103. Ukaz 16 grudnia 1840 roku wydany zapowiedział, że katolicy namawiający Ruskich do przyjęcia katolickiej wiary mają być kryminalnie sądzeni, nie zaś przez konsystorze. Wyrok Izby Kryminalnej ma się przedstawić ministrowi spraw wewnętrznych (tenże ukaz dosłownie pod nr 143).

104. Ukazem 5 stycznia 1837 wydanym, wszystkim urodzonym w guberniach od Polski oderwanych wzbroniony wstęp do służby skarbowej w obu stolicach, Peterzburgu i Moskwie, tudzież ich guberniach. Wyjęci spod tego prawa ci, co służyli lat pięć w guberniach wielko-rossyjskich tudzież wyznający wiarę ruską i unicką.

105. Ukaz 15 marca 1834 wydany, pozwolił stawić kościoły katolickie drewniane, co przedtem było zakazano.

106. Ukaz 15 marca 1834 wydany powiedział, że duchowni wszelkich wyznań chrześcijańskich mogą otrzymać dożywotnie pensje za 25 lat służby, wraz ze swoją familią, lecz ci tylko, którzy zostawali w rzeczywistej krajowej służbie w wydziale naukowym za wiedzą i zniesieniem się ich zwierzchności diecezjalnej.

107. Ukaz 26 sierpnia 1833 roku wydany powiedział, że małżeństwa osób różnego wyznania, z których jedna jest greko-rossyjskiego, ma błogosławić ksiądz ruski, spłodzone z takiego małżeństwa dzieci wszystkie mają wyznawać wiarę greko-rossyjską. Cuzodziemiec zaś nie może z Rosjanką wejść w małżeństwo przed wykonaniem przysięgi na poddaństwo cesarzowi Wszechrossyi, chyba za najwyższem pozwoleniem.

108. Ukazem 21 kwietnia 1833 wydanym cesarz Mikołaj I zniosł prawo kolatorstwa w Kościele greko-unickim oraz rozkazał, ażeby odtąd plebanie zajmowane były przez osoby tego wyznania za wiedzą duchownej swej władzy i miejscowego wojennego gubernatora.

109. Ukazem 19 marca 1832 roku wydanym, kazano wszystkim urzędnikom prawdziwie ruskim, udającym się w litewskie, wołynskie i podolskie strony na służbę: 1) wydawać prohonny stosowne do rangi, 2) zostawić ich przy pensji, którą w Ros// 80syi pobierali i nadto płacić im pensją, stosowną do obowiązku, który będą sprawowali.

kartu su dvasininkų valdų, ką tik Rusijos vakariniuose kraštuose sekuliarizuotų, vertės apskaičiavimu. Šį posėdį baigė iškilmingu kreipimusi.

102. 1839 metų gruodžio 5 dieną išleistas įsakas leido ne tik bajorijai, bet ir vienkiemininkams bei valstiečiams stoti į katalikų tikėjimo dvasininkų luomą, tiktai kad //79 dvarponių valstiečiai gautų leidimą iš pono ir pristatytų vidaus reikalų ministrui. Valstybiniams valstiečiams įsakas liepė pristatyti valsčiaus leidimą bei Valstybės turtų rūmų sutikimą.

103. 1840 metų gruodžio 16-osios įsakas paskelbė, kad katalikai, įkalbinėjantys rusus priimti katalikų tikėjimą, turi būti teisiami pagal baudžiamąją, o ne pagal konsistorijos teisę. Baudžiamojo departamento nuosprendis turi būti pateiktas vidaus reikalų ministrui. (Šis įsakas pažodžiui – Nr. 143).

104. 1837 metų sausio 5-osios įsaku visiems, gimusiems nuo Lenkijos atplėštose gubernijose, uždrausta dirbti valstybinėse tarnybose abiejose sostinėse – Peterburge ir Maskvoje, taip pat jų gubernijose. Išimtis padaryta tiems, kurie didžiarusių gubernijose tarnavo penkerius metus, taip pat išpažįstantiems rusų ir unitų tikėjimą.

105. 1834 metų kovo 15-osios įsakas leido statyti medines bažnyčias – iki tol buvo draudžiama.

106. 1834 metų kovo 15-osios įsakas nurodė, kad visų krikščioniškų tikėjimų dvasininkai kartu su savo šeima gali gauti pensiją iki gyvos galvos už 25 metų tarnybą, bet tiktai tie, kurie, leisti vyskupijos vyresnybės, tikrai tarnavo kraštui mokslo srityje.

107. 1833 metų rugpjūčio 26-osios įsake[14] teigiama, jog skirtingų tikėjimų asmenų santuoką, kai vienas yra graikų-rusų tikėjimo, turi laiminti rusų dvasininkas. Tokioje santuokoje gimę vaikai visi privalo išpažinti graikų-rusų tikėjimą. Svetimšalis negali susituokti su ruse prieš tai neprisiekęs visos Rusijos ciesoriui, nebent aukščiausiu leidimu.

108. 1833 metų balandžio 21-osios įsaku[15] ciesorius Mikalojus I panaikino koliatoriaus teisę graikų-unitų Bažnyčioje, taip pat įsakė, kad nuo šiol į klebonijas šio tikėjimo asmenis skirtų jų dvasinė valdžia ir vietinis karinis gubernatorius.

109. 1832 metų kovo 19-osios įsaku liepta visiems valdininkams, tikriems rusams, vykstantiems tarnauti į Lietuvos, Voluinės ir Podolės kraštus, 1) išduoti rangą atitinkančius kelionpinigius, 2) palikti jiems atlyginimą, kurį gaudavo //80 Rusijoje, ir, be to, mokėti atlyginimą už pareigas, kurias vykdys.

[14] Nr. 6406, *ПСЗ*, собрание второе, т. VIII, отделение первое, СПб, 1834.
[15] Nr. 6126, *ПСЗ*, собрание второе, т. VIII, отделение первое, СПб, 1834.

110. Przez najwyższy ukaz 5 dnia października 1840 roku Rządzącemu Synodowi dany, Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I z wikariatu warszawskiego utworzył nową, osobną greko-rossyjską warszawską diecezją. Biskupowi kazał ηosić tytuł biskupa warszawskiego i nowo-georgiewskiego tudzież razem mianował arcybiskupem tej nowej diecezji biskupa Antoniego.

111. Jeden chłop, unit, z profesji kowal, guberni witebskiej, zmuszany do przyjęcia greko-rossyjskiej wiary silnie się opierał, wreszcie ćwiczeniem i zabijaniem kołków za paznokcie znaglony, skłonił się do żądania prześladowców. To uczyniwszy, skoro powrócił do chaty, zabił swoją żonę i trojga własnych dzieci. Gdy stawionego przed sąd spytano, dlaczego by to uczynił, odpowiedział: „Jeślibym wierzył w Boga, nie dopuściłbym się takich zbrodni, lecz wy wydarliście mi mego Boga, zabiłem moją żonę i dzieci, abyście nie mogli ich zmusić do wyrzeczenia się wiary". Wyrokiem sądu chłop ten został odesłany na Sybir. *Katolische Stimmen*. 1841. J[ahr]. Erstes Heft.

112. 1 dnia lipca 1843 roku otwarty został zarząd nowej guberni kowienskiej, składającej się z powiatów: kowienskiego, wiłkomirskiego, nowo-aleksandrowskiego, poniewieżskiego, rossiejnskiego, szawelskiego i telszewskiego. Na przestrzeni 37 000 wiorst geograficznych liczy się w niej mieszkańców płci obojej 830 000. Bieg interesów w sądownictwach i urzędach gubernialnych rozpoczął się 2 dnia lipca. 11 czerwca 1843 roku Najjaśniejszy Cesarz Jegomość raczył zatwierdzić herb guberni kowieńskiej. Herb ten jest następujący: na tarczy w polu błękitnym wyobrażony jest pomnik, mający być wzniesionym w mieście Kownie na pamiątkę roku 1812, a u podnoża pomnika noszącego napis „На начинающаго Бог", dwie łączą się z sobą ręki na znak, że Kowno stoi u zbiegu rzek Niemna i Wilii.

113. Roku 1840 grafinia Małachowska z książąt Sanguszków darowała 200 000 złotych na wystawienie w Warszawie na placu Pod Lwem katolickiego kościoła tytułu św. Karola Baromeusza. Gdy zaś według planu wydanego //81 przez architekta Markoniego tej sumy nie wystarczało na wzniesienie nowej świątyni, Cesarz Jegomość rozkazał wydać ze skarbu na tenże przedmiot 150 000 złotych. Po tem zdarzeniu wkrótce przystąpiono do dzieła.

114. Cesarz Jegomość powodowany troskliwością o dobro prawosławnej Cerkwi najwyżej rozkazać raczył Rządzącemu Synodowi przedsięwziąć potrzebne miary na urządzenie w mieście Kownie drugiego wikariatu w diecezji litewskiej. Synod, spełniając tę wolą monarchy, zrobił przedstawienie w następnych punktach: 1) Drugi wikarny litewski biskup powinien zwać się kowieńskim, mieszkać w Uspienskim Pożajskim pierwszego rzędu klasztorze i sprawować obowiązek przełożonego

110. 1840 metų spalio 5 dienos aukščiausiuoju įsaku Valdančiajam Sinodui[16], šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I iš Varšuvos vikariato įsteigė naują, atskirą Varšuvos graikų-rusų vyskupiją. Vyskupui įsakė tituluotis Varšuvos ir Novogeorgievsko vyskupu, taip pat šios naujos vyskupijos arkivyskupu paskyrė vyskupą Antonijų.

111. Vienas Vitebsko gubernijos valstietis, unitas, profesija – kalvis, verčiamas priimti graikų-rusų tikėjimą, smarkiai priešinosi, galiausiai, plakimu ir vinių į panages smaigstymu priverstas, su persekiotojų reikalavimu sutiko. Bet kai tik grįžo namo, užmušė savo žmoną ir tris vaikus. Kai, prieš teismą stojęs, buvo klausiamas, kodėl taip padarė, atsakė: „Jeigu būčiau tikėjęs Dievu, nebūčiau padaręs tokio nusikaltimo, tačiau jūs atėmėte iš manęs mano Dievą, užmušiau savo žmoną ir vaikus, kad negalėtumėte jų priversti atsisakyti tikėjimo". Teismo sprendimu šis valstietis buvo ištremtas į Sibirą. *Katolische Stimmen*, 1841, Nr. 1.

112. 1843 metų liepos 1 dieną buvo įsteigta naujos Kauno gubernijos, susidedančios iš Kauno, Ukmergės, Zarasų, Panevėžio, Raseinių, Šiaulių ir Telšių apskričių, valdyba. 37 000 geografinių varstų teritorijoje yra 830 000 abiejų lyčių gyventojų. Teisėtvarkos ir gubernijos institucijose darbas prasidėjo liepos 2 dieną.

1843 metų birželio 11-ąją šviesiausiasis jo didenybė ciesorius teikėsi patvirtinti Kauno gubernijos herbą. Šis herbas yra toks: ant skydo mėlyname lauke pavaizduotas paminklas, kuris turėtų būti pastatytas Kaune 1812 metams atminti, o paminklo, kuriame įrašas: „Virš pradedančiojo – Dievas"[17], papėdėje dvi susiliejančios upės, kaip ženklas Kauną esant Nemuno ir Neries santakoje.

113. 1840 metais grafienė Malachova iš kunigaikščių Sanguškų dovanojo 200 000 auksinų Varšuvos aikštėje Po Liūtu Šv. Karolio Baromiečio katalikų bažnyčiai statyti. Kai pagal architekto //81 Markonio pateiktą planą šios sumos naujai šventovei statyti neužteko, jo didenybė ciesorius įsakė tam reikalui iš iždo skirti 150 000 auksinų. Paskui netrukus imtasi darbo.

114. Jo didenybė ciesorius, rūpindamasis stačiatikių Cerkvės gerove, aukščiausiai teikėsi įsakyti Valdančiajam Sinodui imtis reikalingų priemonių Kaune steigiant antrąjį Lietuvos vyskupijos vikariatą. Sinodas, vykdydamas šią valdovo valią, pateikė siūlymų pagal tokius punktus: 1) antrasis Lietuvos vyskupas vikaras turėtų vadintis Kauno [vyskupu], gyventi Pažaislio – Dievo Motinos Ėmimo į dangų pirmosios kategorijos vienuolyne ir eiti šio vienuolyno vyresniojo pareigas; 2) atlyginimą

[16] Nr. 13 841, *ПСЗ*, собрание второе, т. XV, отделение первое, СПб, 1841.

[17] Kitas vertimo variantas – „Pradedantį baudžia Dievas", žr.: E. Rimša, *Kauno miesto herbas XV–XX a.*, Vilnius, 1994, p. 91.

tegoż klasztoru. 2) Pensją pobierać powinien ze skarbu państwa w takiej ilości, jaka urządzeniem 21 stycznia 1842 roku została wyznaczoną dla wikarnych biskupów zachodnich guberni, jako to: na stół, przysługę itd. 1300 rb. sr. Na świtę, jako to: hipodiakona i kancelarią 700 rb. sr. 3) Powinien mieć chór złożony z 12 osób, na utrzymanie których przeznaczyć 495 rb. sr. 4) Zakrystią biskupią opatrzyć kosztem sum klasztornych i zakrystii diecezjalnej litewskiej. Cesarz Mikołaj I takowe przedstawienie synodu 19 lipca 1843 roku własną ręką w Peterhofie podpisał.

115. Na przedstawienie synodu Cesarz Jegomość 3 dnia lipca 1843 roku Platonowi, archimandrycie wilenskiego św. Ducha monasteru, rozkazał być kowieńskim biskupem. Gdy się to nowe greko-rossyjskie zakładało biskupstwo, wyznających grecką wiarę między narodem miejscowym zupełnie nie było. Znajdowali się tylko żołnierze i inni urzędnicy z Rossyi przysłani.

116. Roku 1843 umarł w eczmiadzynskim klasztorze w Kraju Zakaukazkim Leonidas, patriarcha i katolikos wszystkich Ormian z Rzymem niepojednanych. Gdy szło o wybór nowego, rząd posłał do Eczmiadzynu z Peterzburga urzędnika służącego w Ministerstwie [Dzieł] Wewnętrznych, radcę stanu Jana Andrzeja, syna Żełkouchowa, pod wpływem którego wybranym został arcybiskup Nerses. Nowy patriarcha, stosując się do woli rządu, pod koniec lipca 1843 roku przybył osobiście do Peterzburga, gdzie //82 naprzód otrzymał dyplomat następnego brzmienia:

„Z Bożej wspomagającej łaski my, Mikołaj I, cesarz i samowładca rossyjski itd. itd. itd.

Niech będzie wiadomo całemu ormiańskiemu narodowi, że my, zgodnie z jednomyślnem jego żądaniem w Eczmiadzynie 17 dnia kwietnia teraźniejszego 1843 roku objawionem, arcybiskupa Nersesa w godności patriarchy eczmiadzynskiego i katolikosa wszystkich Ormian utwierdzamy. Niech błogosłowi Najwyższy naczelnego patriarchę na wierną swoją służbę, na dobro i zbawienie całego nam miłego hajkalskiego narodu.

Dano w stołecznem naszem św. Piotra mieście, roku od narodzenia Chrystusa 1843 sierpnia 10 dnia, panowania naszego roku ośmnastego. Mikołaj."

Potem otrzymał taki reskrypt:

„Naczelnemu Patriarsze eczmiadzynskiemu i katolikosowi wszystkich Ormian Nersesowi.

Chcąc okazać uważenie nasze ormiańskiemu narodowi i szczególny dla waszej osoby szacunek, wkładamy na was przyłączający się tu order św. Aleksandra Newskiego brylantami przyozdobiony i przebywamy ku wam z monarszą naszą łaską życzliwemi. 17 dnia sierpnia 1843 roku. Mikołaj."

valstybės iždo tokio dydžio, koks buvo 1842 metų sausio 21-osios potvarkiu nustatytas vakarinių gubernijų vyskupams vikarams: stalui, tarnams ir pan. – 1300 sid. rb Palydai, t.y. hipodiakonui ir kanceliarijai, 700 sid. rb; 3) privalo turėti 12 asmenų chorą, kuriam išlaikyti skirti 495 sid. rb; 4) vyskupo zakristiją įrengti vienuolyno ir Lietuvos vyskupijos zakristijos lėšomis. Ciesorius Mikalojus I tokį Sinodo siūlymą 1843 metų liepos 19-ąją savo ranka Peterhofe pasirašė.

115. Sinodo teikimu jo didenybė ciesorius 1843 metų liepos 3 dieną Platonui, Vilniaus šv. Dvasios vienuolyno archimandritui, įsakė būti Kauno vyskupu. Kai buvo steigiama ši nauja graikų-rusų vyskupija, graikų tikėjimą išpažįstančių tarp vietos gyventojų nebuvo, tiktai kareiviai ir kiti iš Rusijos atsiųsti valdininkai.

116. 1843 metais Ečmiadzino vienuolyne Užkaukazėje mirė Leonidas, visų armėnų, nuo Romos atsiskyrusių, patriarchas ir katolikosas. Kai buvo kalbama apie naujojo išrinkimą, valdžia nusiuntė į Ečmiadziną iš Peterburgo valdininką, tarnaujantį Vidaus reikalų ministerijoje, valstybės tarėją Joną Želkouchovą, Andriejaus sūnų, kuriam remiant, buvo išrinktas arkivyskupas Nerses. Naujas patriarchas, paklusdamas valdžios valiai, 1843 metų liepos pabaigoje asmeniškai atvyko į Peterburgą, kur //82 pirmiausia gavo tokį raštą:

„Mes, Mikalojus I, Rusijos ciesorius ir patvaldys ir t.t., t.t., t.t., iš padedančios Dievo malonės. Tegu būna žinoma visai armėnų tautai, kad mes sutinkamai su jos vieningu pageidavimu, Ečmiadzine šių 1843 metų balandžio 17 dieną pareikštu, arkivyskupą Nersesą tvirtiname Ečmiadzino patriarchu ir visų armėnų katolikosu. Tegu laimina Aukščiausiasis vyriausiąjį patriarchą savo ištikimai tarnystei, visos mums mielos haikalų tautos[18] gerovei ir išganymui.

Duota mūsų sosto šv. Petro mieste, nuo Kristaus gimimo 1843 metais rugpjūčio 10 dieną, aštuonioliktaisiais mūsų viešpatavimo metais. Mikalojus".

Paskui gavo tokį reskriptą:

„Vyriausiajam Ečmiadzino patriarchui ir visų armėnų katolikosui Nersesui.

Norėdami parodyti mūsų pagarbą visai armėnų tautai ir ypač jūsų asmeniui, įteikiame jums čia pridedamą šv. Aleksandro Neviškio ordiną, briliantais išpuoštą, ir pasiliekame su mūsų valdoviška malone jums palankūs. 1843 metų rugpjūčio 17 dieną. Mikalojus".

[18] *Patys armėnai save vadino „hai", „haik".*

117. Kopia raportu przesłanego wojennemu wileńskiemu gubernatorowi Mirkowiczowi przez marszałka powiatu wilenskiego Minejkę, sprawującego podówczas obowiązek marszałka guberskiego.

„7 dnia kwietnia 1843 roku za nr 405.

Obywatelstwo wileńskiej guberni powszechnie dla wyborów zgromadzone na osnowie 81 punktu IX tomu *Zebrania praw*, zastanawiając się nad swemi potrzebami, a między innemi rzeczami zwracając uwagę na zmiany poczynione we względzie klasztorów i kościołów rzymsko-katolickiego wyznania w diecezjach przez katolików zamieszkałych wileńskiej i telszewskiej, przekonało się, że dla spełnienia chrześcijańskich powinności, na czem szczęście życia społecznego i zbawienie duszy ludzkiej zależy, tudzież gdyby wszędzie mogło zanosić modły do Króla Królów za pomyślność tronu i całego chrześcijańskiego narodu, stanowiącego jednę i nierozdzielną ludność państwa, koniecznie potrzebuje dostatecznej liczby duchowieństwa. Wskutek czego na posiedzeniu 22 dnia lutego odprawionem poruczyło //83 guberskiemu marszałkowi (hrabiemu Mostowskiemu) za pośrednictwem JW Pana złożyć u świętych stóp Najjaśniejszego Cesarza najpodanniejszą prośbę o polepszenie stanu rzymsko-katolickiego obojej płci duchowieństwa i o powiększenie nadal tegoż duchowieństwa liczby tak, iżby zgodnie z troskliwością Jego Cesarskiej Mości o dobry byt rzymsko-katolickiego duchowieństwa i z najwyższemi ukazami 1795 i 1832 roku, na jednego duchownego w małej rozległości przypadało nie więcej jak sto dymów, licząc na każdy dym po cztery dusze.

Spełniając pomienione poruczenie, mam honor najpokorniej prosić JW Pana o zaszczycenie niniejszego przełożenia obywatelstwa waszą uwagą i przedstawieniem, tudzież o zawiadomienie o skutkach marszałka guberskiego." Prośba ta nie wzięła żadnego skutku.

118. „Obywatelstwo wilenskiej guberni na powszechnem dla wyborów zebraniu na mocy 81 punktu IX tomu *Zebrania praw* (o Состояніu) naradzając się o swoich potrzebach, zastanowiło się także i nad niewygodnem położeniem mieszkańców we względzie tutejszej Izby Cywilnej. Z powodu, że jej prezes pan radca kolegialny Konoplin od czasu objęcia tego obowiązku zamiast tego, co by spełniając najwyższe przez Jego Cesarską Mość w nim położone zaufanie, starał się zaprowadzić w Izbie należyty porządek i domierzyć każdemu zgodną z prawem sprawiedliwość, wprowadził w to sądownictwo plątaninę, wynalazł w toku interesów uciążliwe koleje i zaczął w rzeczach potrzebujących prędkiego rozwiązania uciskać proszących pod rozmaitemi pozorami, częstokroć nawet z uszczerbkiem interesu skarbu, przez co utrudzając nieodbite w życiu społecznem wzajemne stosunki, ściągnął na się powszechne nieukontentowanie.

117. Kopija raporto, atsiųsto Vilniaus kariniam gubernatoriui Mirkovičiui Vilniaus apskrities bajorų vadovo Mineikos, nūnai einančio gubernijos bajorų vadovo pareigas.

„1843 metų balandžio 7 diena, Nr. 405.

Vilniaus gubernijos bajorija, visuotinai į rinkimus atvykusi, remdamasi *Įstatymų rinkinio* IX tomo 81-uoju straipsniu[19], svarstydama savo reikalus, o tarp kitų atkreipdama dėmesį į pakitimus, padarytus Romos katalikų vienuolynų ir bažnyčių atžvilgiu katalikų gyvenamosiose Vilniaus ir Telšių vyskupijose, įsitikino, kad krikščioniškoms pareigoms vykdyti, – o nuo to priklauso visuomeninio gyvenimo laimė ir žmogaus sielos išganymas, taip pat kad visur būtų meldžiamasi karalių Karaliui už sosto bei visos krikščionių tautos, sudarančios vieną ir nedalomą valstybės gyventojų visumą – būtinai reikia pakankamai dvasininkų. Dėl to vasario 22 dieną vykusiame posėdyje pavedė //83 gubernijos bajorų vadovui (grafui Mostovskiui), tarpininkaujant šviesiajam dauggaliui ponui, padėti prie šviesiausiojo ciesoriaus šventų kojų nuolankiausią prašymą dėl abiejų lyčių Romos katalikų dvasininkų padėties pagerinimo ir dėl tolesnio šios dvasininkijos skaičiaus didinimo taip, kad sutinkamai su jo ciesoriškosios didenybės rūpinimusi Romos katalikų dvasininkijos gerove ir su aukščiausiaisiais 1795 ir 1832 metų įsakais vienam dvasininkui nedideliu atstumu tektų ne daugiau kaip 100 dūmų, skaičiuojant kiekvienam dūmui po keturias sielas.

Vykdydamas minėtąjį pavedimą, turiu garbės nuolankiausiai šviesiojo dauggalio pono prašyti pagerbti šį bajorijos sprendimą savo dėmesiu ir patarimu, taip pat pranešimu apie rezultatus". Šis gubernijos bajorų vadovo prašymas liko be pasekmių.

118. „Vilniaus gubernijos bajorija visuotiniame rinkimų susirinkime, remdamasi *Įstatymų rinkinio* IX tomo (apie padėtį) 81-uoju straipsniu[20], svarstydama savo reikalus, taip pat apsvarstė ir nepatogią gyventojų padėtį vietos Civilinio departamento atžvilgiu. Dėl tos priežasties, kad jos pirmininkas ponas Kolegijos tarėjas Konoplinas, nuo šių pareigų ėjimo pradžios užuot pateisinęs aukščiausiąjį jo ciesoriškosios didenybės jam parodytą pasitikėjimą, stengęsis įvesti departamente reikiamą tvarką ir kiekvienam pagal teisingumą atseikėti, šioje teismų žinyboje padarė painiavą, nustatė reikalų tvarkymą sunkinančias eiles ir greito sprendimo reikalaujančiuose dalykuose pradėjo prašančiuosius įvairiomis dingstimis engti, neretai netgi ir pakenkdamas iždo interesams ir, sunkindamas tarpusavio santykius visuomenės gyvenime, užsitraukė visuotinį nepasitenkinimą.

[19] *Свод законов Российской империи, повелением государя императора Николая Павловича составленный*, т. 9. *Свод законов о состоянии людей в государстве*, СПб., 1833, p. 27.

[20] Ten pat.

Z tych powodów obywatelstwo, stosownie do 99 punktu IX tomu *Zebrania praw*, postanowieniem 7 dnia lutego poruczyło guberskiemu marszałkowi złożyć za pośrednictwem JW Pana najpokorniejszą prośbę o oswobodzenie tutejszej guberni od tak uciążliwego urzędnika, lub też o wynalezienie sposobów potrzebnych dla nadania interesom w Izbie Cywilnej prawami wskazanego biegu. 7 kwietnia 1843 roku, nr 404. Podpisał Minejko."

Prośba ta podobnież została bez skutku i Konoplin na swej utrzymał się posadzie. //84

119. Katolicki kapłan Sielecki[a] bez żadnej dyspensy pobłogosławił małżeństwo córki jenerała Pawłowskiego, katolickiego wyznania, z pewnym urzędniekim wiary greko-rossyjskiej, i za tę sprawę wziął nagrody sto dukatów. Gdy zaś zwierzchność duchowna pogroziła Sieleckiemu karami kościelnemi, zwierzchność cywilna rossyjska wyniosła go na profesora Rzymsko-katolickiej Warszawskiej Duchownej Akademii. *Katolische Stimmen*. 1843. April.

120. Gabinetowym ukazem wydanym 1842 roku rozkazano luterańsko-liflandskiemu konsystorzowi w Rydze bez żadnego badania złożyć z pastorskiego urzędu dwunastu po imieniu i nazwisku wyliczonych pastorów, jako ludzi, o których złem prowadzeniu się wyższa zwierzchność przekonaną została. Konsystorz, otrzymawszy taki rozkaz, odwołał się do owej zasady „audiatur et altera pars" i w swej odpowiedzi to wyraził, że jeżeli pan minister chce wystąpić jako oskarżający i jako sędzia, może złożyć pomienionych pastorów z urzędu, bo jest pełnomocny, konsystorz zaś nie jest w stanie nikogo przeciwko prawom bez wejrzenia w sprawę potępić. Wskutek tej odpowiedzi zakroczył drugi gabinetowy rozkaz, którym ryżskiemu konsystorzowi dano srogą wymówkę i zalecono najmniej jednego z rzeczonych dwunastu pastorów złożyć z urzędu bez żadnego śledzenia.

121. List pewnego korespondenta polskiego do wydawcy gazety *National*.

„Wszystko, co Waszmość Pan w swoich dziennikach o prześladowaniu w Polszcze katolików mieścisz, daleko jest mniejszem od tego, co w rzeczy samej u nas się dzieje. Prześladowanie dotąd ograniczało się prowincjami dawno od Polski oderwanemi, lecz teraz nie tylko w Litwie, ale i tak zwanem Królestwie Polskiem powszechnie się rozpostrzeniło. Otrzymaliśmy trzy ukazy, z których pierwszy nakazuje, aby w każdym kościele katolickim urządzony został jeden ołtarz dla duchowieństwa greko-rossyjskiego, drugi zaleca, ażeby umarli greko-rossyjskiego wyznania byli grzebani na katolickich mogiłach. Trzeci zapowiada, że wszędzie,

[a] *Skliausteliuose pavardė pakartota gotiška rašyba.*

Dėl šių priežasčių bajorija, remdamasi *Įstatymų rinkinio* IX tomo 99-uoju straipsniu[21], vasario 7 dienos nutarimu pavedė gubernijos bajorų vadovui, tarpininkaujant šviesiajam dauggaliui ponui, pateikti nuolankiausią prašymą išvaduoti vietos guberniją nuo tokio nepakeliamo valdininko, taip pat surasti būdų suteikti Civilinio departamento byloms teisės garantuotą eigą. 1843 metų balandžio 7-oji, Nr. 404". Pasirašė Mineika.

Šis prašymas taip pat nesulaukė atsako, o Konoplinas tebeėjo savo pareigas. //84

119. Katalikų kunigas Sielęckis be jokio leidimo palaimino katalikų tikėjimo generolo Pavlovskio dukros santuoką su kažkokiu graikų-rusų tikėjimo valdininku ir už tai paėmė šimto dukatų užmokestį. Kai dvasinė vyresnybė pagrasino Sieleckiui bažnytinėmis bausmėmis, pasaulietinė rusų vyresnybė pakėlė jį į Romos katalikų Varšuvos dvasinės akademijos profesorius. *Katolische Stimmen*, 1843 balandis.

120. 1842 metais išleistu kabineto įsaku Livonijos liuteronų konsistorijai Rygoje liepta be jokio tyrimo pašalinti iš pastorių pareigų dvylika vardu ir pavarde išskaičiuotų pastorių, kaip žmonių, apie kurių blogą elgesį aukščiausioji valdžia buvo įtikinta. Gavusi tokį įsakymą, konsistorija, vadovaudamasi principu išklausyti ir antrąją pusę, savo atsakyme pareiškė, kad jeigu ponas ministras nori būti kaltinančiuoju ir teisėju, gali minėtuosius pastorius nušalinti iš pareigų, nes turi tokią teisę, o konsistorija, reikalo neišnagrinėjusi, negali nieko neteisėtai pasmerkti. Dėl to atsakymo atėjo antras kabineto įsakymas, kuriame Rygos konsistorijai griežtai priekaištauta ir liepta bent vieną iš minėtų dvylikos pastorių nušalinti iš pareigų be jokio tyrimo.

121. Vieno lenkų korespondento laiškas laikraščio *National* leidėjui:

„Visa tai, ką dauggalis jo malonybė ponas savo laikraščiuose apie katalikų persekiojimą Lenkijoje spausdini, yra nepalyginamai mažiau negu tai, kas iš tikro pas mus dedasi. Iki šiol persekiojimai išsiteko anksčiau nuo Lenkijos atplėštose provincijose, tačiau dabar ne tik Lietuvoje, bet ir vadinamojoje Lenkijos Karalystėje visuotinai išplito. Gavome tris įsakymus, iš kurių pirmajame liepiama kiekvienoje katalikų bažnyčioje įrengti vieną altorių graikų-rusų dvasininkijai, antrajame įsakoma graikų-rusų tikėjimo mirusiuosius laidoti katalikų kapinėse. Trečiajame liepiama

[21] Ten pat.

gdzie w przestrzeni dwóch mil nie ma katolickiego księdza, sprawować będzie posługi parafialne duchowny wiary greckiej. Dziś kapłan augustowskiej guberni, przełożony klasztoru bazyliańskiego, udzielił mi wiadomości niepodobnej do wiary. Kapłan //85 ten twierdzi, że otrzymał rozkaz biskupa, ażeby on i wszyscy jego podrządni przyjęli greko-rossyjskiego wyznanie. Gdy zaś temu rozkazowi nie chciał być posłusznym, naprzód został wsadzony do więzienia, potem odesłany w głąb Rossyi, skąd po wielu cierpieniach pozwolono mu powrócić do kraju. W tem przyciągnął z wojskiem jeden jenerał dla zmuszenia zakonników do spełnienia tej woli przełożonych." *Katolische Stimmen*. 1843. März.

122. Piszą z Konstantynopola pod dniem 17 sierpnia 1843 roku.

Pasza Musulu i kilku wodzów kurdskich postanowili wytępić chrześcijan nestoriańskich czyli chaldejskich. Wojska zebrane przez paszę i tych wodzów wpadły do obwodu Tryarci, spaliły kościoły i wsi, zniszczyły zasiewy i wycięły w pień mieszkańców płci obojej. Pięciu braci patriarchy zamordowano, siostrę jego okrutnie skaleczono, matkę na wpół rozcięto. Patriarcha schronił się do Musulu i oddał się w opiekę wicekonsulowi angielskiemu. Tak to sekta, która przez wieki zachowała swoją niepodległość, uległa zniszczeniu w chwili, kiedy islamizm chyli się ku upadkowi, a chrystianizm jest w całej sile.

123. Wskutek doszłych do Najjaśniejszego Pana wiadomości, że kolatorowie rzymsko-katolickich kościołów wybierają niekiedy na plebanów księży nieposiadających przymiotów odpowiednich lub byłych pod sądem i tem samem stawią w nieprzyjemnem położeniu zwierzchność diecezjalną, która jest obowiązana odpowiadać za czynności podrządnego duchowieństwa, 11 dnia czerwca 1843 roku najwyżej rozkazać raczył zostawić diecezjalnej zwierzchności prawo wybierania i udalania plebanów według własnego wyboru, prawo zaś kolacji, które zależało na wybieraniu plebanow i wydawaniu im świadectwa prezentą zwanego, skasować.

124. Roku 1838, 29 października ukazem zarząd Szpitala Dzieciątka Jezus w Warszawie przeniesiony został spod władzy duchownej do cywilnej, to jest do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych.

125. Za najwyższym rozkazem Rządzącemu Senatowi dnia 9 stycznia 1839 roku nakazano: po przedstawieniu ministra oświecenia uznaliśmy za konieczne przyjęcie następujących środków względem Uniwersytetu św. Włodzimierza i nakazujemy:

1) Uczniowie znajdujący się dziś w Uniwersytecie Kijowskim i niezaczepiani przez śledztwo wynikłe z powodu nieporządków, jakie się zdarzyły w guberniach zachodnich, mają prawo //86 udać się do jakiego zechcą z uniwersytetów rossyjskich dla dokończenia nauk. Tam będą uwolnionemi od nowych egzaminów i policzony

visur, kur per dvi mylias nėra katalikų kunigo, parapinius patarnavimus atlikti graikų tikėjimo dvasininkams. Šiandien Augustavo gubernijos kunigas, bazilijonų vienuolyno vyresnysis man perdavė neįtikėtiną žinią. Šis kunigas //85 tvirtina, kad gavo vyskupo įsakymą, jog jis ir visi jo pavaldiniai priimtų graikų-rusų tikėjimą. Kai šiam įsakymui nenorėjo paklusti, pirmiausia buvo kalinamas, o vėliau ištremtas į Rusijos gilumą, iš kur jam po daugybės kančių leista sugrįžti į kraštą. Tuo tarpu vienas generolas atvyko su kariuomene priversti vienuolius įvykdyti vyresniųjų valią." *Katolische Stimmen*, 1843 kovas.

122. 1843 metų rugpjūčio 17 dieną rašo iš Konstantinopolio.

Mosulo paša ir keletas kurdų vadų nusprendė sunaikinti Nestoro, arba chaldėjų, krikščionis. Pašos ir tų vadų surinkta kariuomenė įsiveržė į Triarco apylinkes, sudegino bažnyčias ir kaimus, sunaikino pasėlius bei visiškai – abiejų lyčių gyventojus. Penki patriarcho broliai užmušti, jo sesuo žiauriai suluošinta, motina pusiau perpjauta. Patriarchas pasislėpė Mosule ir pasidavė Anglijos vicekonsulo globai. Taip tad sekta, per šimtmečius išlaikiusi savo nepriklausomybę, buvo sunaikinta tuo momentu, kai islamizmas palaipsniui nyksta, o krikščionybė klesti.

123. Šviesiausiasis ponas, išgirdęs, kad Romos katalikų bažnyčių koliatoriai klebonais kartais parenka kunigus, neturinčius atitinkamų sugebėjimų ar buvusius teistus ir tuo pačiu priverčia nepatogiai jaustis vyskupijos vyresnybę, kuri įpareigota atsakyti už pavaldžių dvasininkų veiksmus, 1843 metų birželio 11 dieną aukščiausiai įsakyti teikėsi teisę rinkti ir šalinti klebonus palikti vyskupijos vyresnybei pagal savo pasirinkimą, koliacijos teisę, kuri rėmėsi klebonų rinkimu ir jiems liudijimo išdavimu, panaikinti.

124. 1838 metų spalio 29-osios įsaku Kūdikėlio Jėzaus prieglaudos Varšuvoje valdymas iš dvasinės buvo perduotas pasaulietinei valdžiai, tai yra valdinei Vidaus reikalų komisijai.

125. 1839 metų sausio 9 dienos aukščiausiu įsaku Valdančiajam Senatui nurodyta: švietimo ministrui informavus, pripažinome būtina Šv. Vladimiro universiteto atžvilgiu imtis šių priemonių ir įsakome:

1) tie, kurie mokosi Kijevo universitete ir nesusitepę persekiojimais dėl Vakarų gubernijose įvykusios sumaišties, turi teisę //86 vykti į kurį nori Rusijos universitetą užbaigti mokslų. Ten bus atleisti nuo naujų egzaminų ir jiems bus įskaičiuotas

im będzie czas nauki, jaki przebyli w Uniwersytecie św. Włodzimierza, jeżeli przez ten czas przekroczenie żadne na nich nie ciążyło.

2) Uczniowie tej kategorii udający się do innych uniwersytetów, jeśliby chcieli wejść do służby cywilnej, mają ten przywilej, iż ci, którzy byli na czwartym kursie, dostaną rangę 12 klasy, ci co byli na trzecim – rangę 14 klasy, wszyscy zaś będą się liczyć w drugim oddziale urzędników państwa.

3) Od niniejszego ukazu ustaną lekcje i przyjmowanie uczniów na rok jeden. Uniwersytet będzie zamknięty. Po roku, jeśli się okaże liczba uczniów w gimnazjum mających prawo wejść do Uniwersytetu dostateczna, podług rozporządzenia z roku 1837, 30 dnia września, Uniwersytet zostanie otworzonym.

4) Po otworzeniu Kijowskiego Uniwersytetu uczniowie dziś zapisani nie mogą być przyjęci bez osobnego na to rozkazu ministra oświecenia.

5) Profesorowie będą pobierali płacę przez rok zamknięcia, jak pobierali dawniej. Przez ten czas wszyscy ci urzędnicy powinni się zajmować przygotowaniem ksiąg oryginalnych i przekładów dla szkół wydziału kijowskiego.

6) Uczniowie na rządowym koszcie utrzymani dostaną toż samo utrzymanie w innych uniwersytetach.

7) Suma przeznaczona na utrzymanie Uniwersytetu będzie wypłacona za rok 1839 z kaznaczejstwa jak dawniej. Suma ta będzie obrócona na pożytek Uniwersytetu.

8) Minister oświecenia ma sobie poruczone wykonanie tego ukazu.

126. Roku 1704 Piotr Wielki zabrał w Mitawie 2500 książek. Roku 1772 cesarzowa Katarzyna zabrała u książąt Radziwiłłów w Nieszawie 17 000 tomów. Roku 1795 zabraną została Biblioteka Załuskich złożona ze 400 000 tomów. Roku 1831 zabrano 200 000 tomów należących do Uniwersytetu Warszawskiego, 30 000 tomów należących do Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Przez skasowanie Uniwersytetu Wileńskiego Litwa straciła 20 000. Nadto zabrano bibliotekę Szkoły Krzemienieckiej, liczącą 30 000 tomów, bibliotekę Rady Stanu 36 000, Bibliotekę Puławską, wynoszącą 15 000 tomów. W ogóle liczba zabranych przez Rossyą książek wyniesie do 700 000 tomów.

127. Karol Skorkowski, krak[owski] biskup, za opór w sprawie rozwodów roku 1830 był wyprawiony z Warszawy. Roku 1833 //87 rząd odebrał mu pensją i wzbronił wstępu do kraju. Na administratora zaś diecezji przysłał do Kielc ks. Paszkowskiego, warsz[awskiego] kanonika. Tego Skorkowski wyklął i rzekł: „Najjaśniejszy Pan odebrał mi chleb, bo ten był jego, ale władzy duchownej żaden z panujących odebrać mi nie może, prócz tego, który ją mię obdarzył." Roku 1835 otrzymał breve Grzegorza XVI w której [s] Ojciec Święty radził, aby dla pokoju katolickiego Kościoła zrzekł

mokslo laikas Šv. Vladimiro universitete, jeigu per tą laiką neturėjo jokių nusižengimų;

2) šios kategorijos moksleiviai, vykstantys į kitus universitetus, jeigu norėtų pradėti civilinę tarnybą, turi tą privilegiją, kad tie, kurie buvo ketvirtame kurse, gaus 12-os klasės rangą, o tie, kurie buvo trečiame – 14-os klasės. Visi bus priskirti antrajam valstybės tarnautojų skyriui;

3) įsigaliojus šiam įsakui baigsis paskaitos ir mokinių priėmimas vieneriems metams. Po metų, jeigu paaiškės, kad gimnazijos mokinių, turinčių teisę stoti į Universitetą, skaičius yra pakankamas, remiantis 1837 metų rugsėjo 30 dienos potvarkiu, Universitetas pradės veikti;

4) pradėjus veikti Kijevo universitetui, dabar užsirašę mokiniai negali būti priimti be specialaus švietimo ministro įsako;

5) profesoriai gaus atlyginimą, kai Universitetas neveiks, kaip ir anksčiau. Tuo metu visi šie valdininkai turi užsiimti originalių veikalų ir vertimų parengimu Kijevo skyriaus mokykloms;

6) mokiniai, išlaikomi valdžios lėšomis, tokį patį išlaikymą gaus kituose universitetuose;

7) Universitetui išlaikyti 1839 metais skirta suma kaip ir anksčiau bus išmokėta iš iždo. Suma ši bus skirta universiteto naudai.

8) vykdyti šį įsakymą pavesta švietimo ministrui.

126. 1704 metais Petras Didysis išvežė iš Mintaujos 2500 knygų. 1772 metais ciesorienė Kotryna iš kunigaikščių Radvilų Nesvyžiuje atėmė 17 000 tomų. 1795-aisiais buvo atimta 400 000 tomų Zaluskių biblioteka. 1831 metais atimta 200 000 tomų, priklausančių Varšuvos universitetui, 30 000 tomų, priklausančių Mokslo bičiulių draugijai. Panaikinus Vilniaus universitetą, Lietuva prarado 20 000 tomų. Be to, atimta Kremeneco mokyklos biblioteka, turinti 30 000 tomų, valstybės Tarybos – 36 000 biblioteka, Pulavų biblioteka, turinti 15 000 tomų. Iš viso Rusijos paimtų knygų skaičius siekia apie 700 000 tomų.

127. Karolis Skorkovskis, Krokuvos vyskupas, už užsispyrimą dėl skyrybų 1830 metais buvo ištremtas iš Varšuvos. 1833 metais //87 valdžia atėmė iš jo atlyginimą ir uždraudė įvažiuoti į kraštą, o vyskupijos administratoriumi į Kelcus atsiuntė kun. Paškovskį, Varšuvos kanauninką. Šį Skorkovskis prakeikė ir tarė: „Šviesiausiasis ponas atėmė iš manęs duoną, nes ji buvo jo, tačiau dvasinės valdžios niekas iš valdančiųjų, išskyrus tą, kuris mane ja apdovanojo, atimti negali". 1835 metais gavo Grigaliaus XVI brevę, kurioje Šventasis Tėvas patarė dėl katalikų Bažnyčios ramybės

się diecezji, co biskup i uczynił. Rząd austryacki pozwolił mu mieszkać w swych krajach, wyjąwszy Galicyę i Węgry. Skorkowski obrał sobie na mieszkanie miasto Opatów, gdzie i dotąd przebywa w klasztorze księży Franciszkąnów. Znajduje się przy nim uczony ks. Zajączkowski, krak[owskiej] katedr[y] kanonik, który za przywiązanie do biskupa został pozbawiony właściwych sobie dochodów.

128. W zdaniu sprawy ministra spraw wewnętrznych za rok 1837 powiedziano: „Lubo Kościół rzymsko-katolicki w Rossyi nie ma jeszcze tak dokładnego urządzenia jak Kościół luterski, przecież doświadczenie lat kilku okazało, że to, co względem niego, zwłaszcza za panowania Waszej Cesarskiej Mości, postanowiono, jest dostateczne. Po zniesieniu zbytecznych katolickich klasztorów, większa ich część oddaną została parafiom. Jeden niepotrzebny dla mieszkańców zabrała władza cywilna, trzynaście oddano duchowieństwu greckiemu, a jeden wraz z zabudowaniem klasztornem przeznaczony został na dom zdrowia panien miłosierdzia. Kapitały i dochody klasztorne stosownie do ukazu 31 lipca 1832 roku obrócone będą na fundusz wsparcia dla katolickiego duchowieństwa i otrzymają bezpieczną lokację w zakładach kredytowych naszego kraju. Po dzień 1 stycznia 1838 roku sumy z tego zrzódła uzbierane wynosiły już 123 310 rubli srebrem. Kapitał ten będzie wzrastał w miarę ściągania dalszych funduszów. Akademia Katolicka w Wilnie z chwalebną gorliwością dopełnia przepisanych sobie obowiązków. Prócz zwykłych prac ukończyła 1837 roku plan nauki historii Kościoła, mającej się wykładać w gimnazjach i szkołach niższych okręgu kijowskiego i białoruskiego. W roku 1837 liczyła 107 studentów, z których 16 otrzymało posady duchowne lub nauczycielskie."

129. Największym żalem Rzymu przeciwko Rossyi jest zakaz biskupom polskim korespondowania wprost ze Stolicą Apostolską. Uczynił więc dworowi peterzburskiemu przedstawienie, że to zboczenie z drogi naraziłoby sprawy Kościo//88ła na najszkodliwszą zwłokę. W odpowiedzi na ten zarzut dwór peterzburski przysłał tu notę, w której wyraża, że jeśli tak, to Cesarz Jegomość upoważni jednego lub kilku biskupów do wydawania rozporządzeń, które dotąd były właściwe papieżowi. Nota podobna tak przeraziła Ojca Świętego, iż postanowił wstrzymać się z alokucją, żeby nie przyspieszyć kroków grożących zupełnem odszczepieniem od Rzymu całej ludności katolickiej w państwie rossyjskiem. *Katolische Stimmen*. 1839. 7. Okt[ober].

130. „My, Marcin Dunin, z Bożej i Stolicy Apostolskiej łaski arcybiskup gnieźnienski i poznański, papieżski legat itd. Całemu duchowieństwu naszych archidiecezji pozdrowienie itd.

Napomnieni przemową, którą widzialna głowa naszego świętego kościoła, papież Grzegorz XVI miał na dniu 10 grudniu roku przeszłego, a w której nagania

atsisakyti vyskupijos, tai vyskupas ir padarė. Austrijos valdžia leido jam gyventi savo krašte, išskyrus Galiciją ir Vengriją. Skorkovskis pasirinko gyventi Opatovo miestą, kur kunigų pranciškonų vienuolyne tebegyvena iki šiol. Prie jo būna mokytas kunigas Zajančkovskis, Krokuvos katedros kanauninkas. Kanauninkas, kuris dėl prisirišimo prie vyskupo prarado sau priklausančias pajamas.

128. Vidaus reikalų ministro 1837 metų ataskaitoje pasakyta:

„Nors Romos katalikų bažnyčia Rusijoje dar neturi tokios tvirtos struktūros kaip liuteronų Bažnyčia, bet pastarųjų kelerių metų patyrimas parodė, kad tai, kas jos atžvilgiu nutarta, ypač valdant Jūsų Ciesoriškajai Didenybei yra pakankama. Panaikinus nereikalingus katalikų vienuolynus, didžioji dalis jų buvo atiduota parapijoms, vieną, gyventojams nereikalingą, paėmė pasaulietinė valdžia, trylika atiduota graikų dvasininkijai, vienas kartu su vienuolyno pastatais – gailestingųjų seserų sveikatos namams. Vienuolynų turtai ir pajamos pagal 1832 metų liepos 31-osios įsaką taps paramos katalikų dvasininkams lėšomis ir bus saugiai investuoti į mūsų krašto kredito institucijas. 1838 metų sausio 1 dieną iš šio šaltinio surenkamos sumos jau siekė 123 310 sid. rb Šis kapitalas didės pritraukiant tolesnes fundacijas. Katalikų akademija Vilniuje pagirtinai uoliai vykdo jai patikėtas pareigas. Be įprastų darbų, 1837 metais parengė Bažnyčios istorijos, kuri turėtų būti dėstoma Kijevo ir Baltarusijos [švietimo] apygardų gimnazijose ir žemesnėse mokyklose, mokymo planą. 1837 metais turėjo 107 studentus, iš kurių 16 gavo dvasininkų arba mokytojų vietas."

129. Didžiausia Romos pretenzija Rusijai yra tiesioginio susirašinėjimo su Apaštalų Sostu draudimas lenkų vyskupams. Pateikė tad Peterburgo vyriausybei pastebėjimą, kad dėl šio nukrypimo Bažnyčios reikalai //88 bus pragaištingai vilkinami. Atsakydamas į šį priekaištą, Peterburgo valdžia atsiuntė notą, kurioje išdėstyta, kad jeigu taip, tai jo didenybė ciesorius įgalios vieną ar keletą vyskupų leisti potvarkius, kurie iki tol buvo popiežiaus kompetencija. Panašu, kad nota taip išgąsdino Šventąjį Tėvą, jog nusprendė susilaikyti nuo kreipimosi, kad nepaspartintų dalykų, gresiančių visišku visos katalikiškos žmonijos dalies Rusijos valstybėje atskilimu nuo Romos. *Katolische Stimmen*, 1839 spalio 7-oji.

130. „Mes, Martynas Duninas, Dievo ir Apaštalų Sosto malone Gniezno ir Poznanės arkivyskupas, popiežiaus legatas ir t.t. Sveikinimas visai mūsų arkivyskupijų dvasininkijai ir pan.

Įspėti kalbos, kurią regimoji mūsų šventosios Bažnyčios galva popiežius Grigalius XVI pasakė praėjusių metų gruodžio 10 dieną ir kurioje smerkia nepagrįstai visoje

wprowadzony niesłusznie w całem Królestwie Pruskiem zwyczaj względem mieszanych małżeństw, tudzież chcąc odpowiedzieć z największą ścisłością urzędowi naszemu pasterskiemu i dręczeni sumieniem własnem, musimy wam, wielebni bracia, przypomnieć to, co Święta Stolica Apostolska przez namiestnika Chrystusowego błogosłowionej pamięci Benedykta XIV przez wielce od nas cenioną, a do prymasa arcybiskupów i biskupów byłego Królestwa Polskiego w roku 1748 względem tychże właśnie mieszanych małżeństw wydaną bullą rozporządziła i po wszystkie czasy zachowywać nakazała, tj., że żaden katolik, który z niekatoliczką w związki małżeńskie wejść chce lub odwrotnie, nie będzie do sakramentu małżeństwa, jak się to przez błogosłowieństwo albo podług jakiego innego przez rytuał rzymski przepisanego obrządku spełnia, póty przypuszczony, póki nie złoży obwarowanego przyrzeczenia na to:

1) Iż każde z tego małżeństwa pochodzące dziecię w wyznaniu katolickim wychowane będzie.

2) Że strona katolicka zapewniona zostanie przeciw wszelkiemu niebiezpieczeństwu namowy i przewrócenia.

3) Że można się spodziewać, że strona niekatolicka na łono Kościoła katolickiego przejdzie.

Że taka jest nauka Kościoła, potwierdza to nowsze breve Piusa VIII z roku 1830, zaczynające się od wyrazów „Litteris altero abhinc anno", które na prośbę biskupów Prus Zachodnich wydane zostało, dozwalając księżom tylko pod temi samemi wyrzeczonemi warunkami przystępować do dawania ślubu kościelnego.

Że zaś na wielu miejscach, jak smutne doświadczenie po//89twierdza, bardzo wielu ojców duchownych o tej ustawie przepomniało, nie dziwcie się zatem, że arcypasterz, który przez Ducha Świętego posadzony jest na to, aby tego skarbu Chrystusowego strzegł, opłakując gorzko tak często świętokradzko udzielany sakrament małżeństwa, postanowił kary po wszystkie czasy na przestępców tej ustawy, aby te przynajmniej teraźniejszych i przyszłych ojców duchowych od świętokradzkiego udzielania sakramentu niegodnym, odstraszały.

Dlategoż tem samem zawieszamy bez zwłoki w sprawowaniu obowiązków do stanu kapłańskiego, urzędu i probostwa przywiązanych każdego księdza w naszych archidiecezjach, który by wbrew duchowi i brzmieniu słownemu wyż rzeczonego postanowienia Kościoła świętego śmiał sobie przywłaszczać prawo udzielania odtąd błogosłowieństwa mieszanym małżeństwom, tj. małżeństwu katolika z niekatoliczką lub odwrotnie, podług obrzędu katolickiego, albo też dawania temuż małżeństwu w inny jaki sposób swojego przyzwolenia, jeżeli pierwej strona niekatolicka ze

Prūsijos Karalystėje įvestą įstatymą dėl mišrių santuokų, taip pat norėdami su didžiausiu skrupulingumu vykdyti mūsų pastoracinę tarnystę ir kankinami sąžinės, privalome jums, maloningieji broliai, priminti tai, ką šventasis Apaštalų Sostas per Kristaus įpėdinį palaimintos atminties Benediktą XIV kaip tik dėl tokių mišrių santuokų 1748 metais buvusios Lenkijos Karalystės arkivyskupų ir vyskupų primui išleista daugelio mūsų vertinama bule patvarkė ir visais laikais įsakė laikytis, tai yra, kad nei vienam katalikui, kuris nori santuokos ryšiais susijungti su nekatalike, arba atvirkščiai, nebus teikiamas santuokos sakramento palaiminimas arba koks kitas [sakramentas], pagal Romos liturgiją atliekamas, kol neduos tvirtos priesaikos, kad:

1) kiekvienas iš tos santuokos gimęs vaikas bus auklėjamas pagal katalikų tikėjimą;

2) katalikiškajai pusei bus užtikrintas saugumas prieš bet kokį įkalbinėjimą ir atvertimą;

3) galima tikėtis, jog nekatalikiškoji pusė į katalikų Bažnyčios prieglobstį pereis.

Kad toks yra Bažnyčios mokymas, patvirtina paskutinė Pijaus VIII 1830 metų brevė, prasidedanti žodžiais *„Litteris altero abhinc anno"*, kuri, Vakarų Prūsijos vyskupams prašant, buvo išleista, tiktai tokiomis pačiomis išvardytomis sąlygomis leidžianti kunigams suteikti bažnytinę santuoką.

Tačiau daugelyje vietų, kaip liūdna patirtis patvirtina, //89 labai daug dvasios tėvų šį įstatymą primiršo, todėl nieko keista, kad vyriausiasis ganytojas, kuris Šventosios Dvasios siųstas saugoti šį Kristaus lobį, karčiai apverkdamas taip dažnai šventvagiškai teikiamą santuokos sakramentą, visiems laikams nustatė bausmes šį įstatymą pažeidžiantiems, kad bent jau jie dabartinius ir būsimus dvasios tėvus nuo Sakramento nevertiems šventvagiško teikimo atbaidytų.

Todėl tuo pačiu neatidėliodami sustabdysime dvasininko luomo pareigų atlikimą, neišskirdami ir tarnybos bei klebonijos, kiekvienam mūsų arkivyskupijų kunigui, kuris prieš dvasią ir žodinį minėtą šventosios Bažnyčios nutarimą drįso sau pasisavinti mišrių santuokų, tai yra kataliko vedybų su nekatalike, arba atvirkščiai, palaiminimo teisę pagal katalikų liturgiją, arba taip pat tokiai santuokai kokiu nors kitu būdu savo leidimo davimo, jeigu prieš tai nekatalikiškoji pusė ryžtingai neprisieks, kad visi iš šios santuokos gimę vaikai pagal katalikų tikėjimą turi būti

wszelką pewnością nie złoży przyrzeczenia, iż wszystkie`ż tego małżeństwa spłodzone dzieci w wyznaniu katolickiem wychowane być mają. Tymże samym karom podajemy każdego kapłana, który by ze wszystkich sił swoich nie starał się wrażać w umysły swoich parafian, że takie małżeństwa wcale nie są godziwe i przez Kościół surowo zakazane.

Na dowód czego wydaliśmy niniejszy list pasterski opatrzony naszą pieczęcią. W Poznaniu, w naszym arcybiskupim pałacu, dnia 17 lutego 1838 roku. Marcin, arcybiskup."

List ten przez umyślnych posłańców rozesłany został po dekanatach. Jak tylko rząd o tem się dowiedział, natychmiast posłał sztafetami rozkaz do landratów odebrania dziekanom tego listu, a na przypadek rozesłania już do plebanów, udania się do każdego z nich dla odebrania listu i protokularnego ostrzeżenia, iż ulegną zawieszeniu od obowiązku, jeżeli w przypadku kolizji nie pójdą za wolą władzy cywilnej. Zabranie listu pasterskiego nic nie pomogło, gdyż poprzedniczo już przez wielu duchownych z kazalnicy ogłoszony, a do tego stami rąk przepisujących rozmnożony został.

131. Wkrótce nadszedł z Berlina rozkaz nakazujący rozpocząć przeciw arcybiskupowi kryminalny proces, król jednak Fryderyk Wilhelm III nie pozwolił wydawać wyroku, póki sam nie przejrze papierów. Potem przyszło rozporządzenie ministra spraw duchownych Altensteina, datowane w Berlinie 25 czerwca 1838 roku, //90 którem wzbroniono duchownym obracać uwagę na list pasterski arcybiskupa i jeśliby który z nich doświadczył kar kościelnych, zapewniono ze strony cywilnej silną protekcją.

132. Dopóki unici stanowili niby udzielną gałąź religijną, mieli w Peterzburgu swoje też udzielne Greko-unickie Kolegium, w którem zasiadał świętej pamięci metropolita Bułhak i prałaci tego wyznania. Po zniesieniu unii zostawiono tą jurysdykcją, nazwano Białoruskiem Duchownem Kolegium i arcybiskupa Józefa Siemaszki mianowano w niem prezesem. Wreszcie następnym ukazem zatarto i ślad unii.

W najwyższym ukazie za własnoręcznym Jego Cesarskiej Mości podpisem 14 dnia sierpnia 1843 roku Rządzącemu Synodowi danym, powiedziano: „Przyjmując w uwagę, że po zabraniu na skarb osiadłych majątków duchowieństwa zachodnich diecezji ustała największą część zatrudnień Białoruskiego Duchownego Kolegium, a temczasem po przyłączeniu byłego greko-unickiego Kościoła do Cerkwi prawosławnej znacznie się pomnożyła liczba interesów w Rządzącym Synodzie i w gospodarskim przy nim zarządzie, rozkazujemy: Białorusko-Litewskie Duchowne Kolegium na projektowanych przez Rządzący Synod zasadach skasować. Sumy zaś

auklėjami. Tas pačias bausmes taikysime kiekvienam kunigui, kuris iš visų jėgų nesistengė savo parapijiečių įtikinti, jog tokios santuokos visiškai netinkamos ir Bažnyčios griežtai draudžiamos.

Įrodyti išleidome šį ganytojišką laišką su mūsų antspaudu. Poznanėje, mūsų arkivyskupo rūmuose 1838 metų vasario 17-ąją. Martynas, arkivyskupas."

Šis laiškas greitų pasiuntinių buvo išplatintas po dekanatus. Kai tiktai valdžia apie tai sužinojo, tuojau pat per pasiuntinius pasiuntė įsakymą landratams atimti iš dekanų šį laišką, o jeigu jau bus išsiųsta klebonams, vykti pas kiekvieną iš jų atimti laiško ir raštu perspėti, kad neteks pareigų, jeigu, įsižiebus konfliktui, nevykdys pasaulietinės valdžios valios. Ganytojiško laiško uždraudimas nieko nepadėjo, nes prieš tai jau daugelio dvasininkų iš sakyklos buvo skelbtas, o iki tol padaugintas šimtų perrašinėjusių rankų.

131. Netrukus iš Berlyno atėjo įsakymas prieš arkivyskupą pradėti baudžiamąjį procesą, tačiau karalius Frydrichas Vilhelmas III neleido nuosprendžio paskelbti, kol pats peržiūrės popierius. Paskui atėjo dvasinių reikalų ministro Altensteino potvarkis, išleistas Berlyne 1838 metų birželio 25-ąją, //90 kuriame dvasininkams uždrausta kreipti dėmesį į ganytojišką arkivyskupo laišką, ir jeigu kuris nors iš jų susilaukė bažnytinių bausmių, pasaulietinė valdžia garantuoja labai užtarti.

132. Kol unitai sudarė tarsi atskirą religinę šaką, Peterburge turėjo savo atskirą graikų-unitų kolegiją. Kolegija, kurioje posėdžiavo amžiną atilsį metropolitas Bulhakas ir šio tikėjimo prelatai. Panaikinus uniją, ši institucija palikta, pavadinta Baltarusijos dvasine kolegija ir arkivyskupas Juozapas Semaška paskirtas jos pirmininku. Galiausiai kitu įsaku užglaistyti ir unijos pėdsakai.

Aukščiausiojo įsake, su asmeniniu jo ciesoriškosios didenybės parašu, 1843 metų rugpjūčio 14 dieną duotu Valdančiajam Sinodui, pasakyta: „Turėdamas omenyje, kad Vakarų gubernijų dvasininkų turėtus dvarus paėmus į iždą, Baltarusijos dvasinė kolegija neteko didžiosios dalies darbo, tuo tarpu buvusią graikų-unitų Bažnyčią prijungus prie stačiatikių Cerkvės, gerokai padaugėjo reikalų Valdančiajame Sinode ir jo ūkio valdyboje, įsakome: Baltarusijos-Lietuvos dvasinę kolegiją, pagal parengtus Valdančiojo Sinodo principus, panaikinti. Lėšas, iki tol iš iždo minėtajai Kolegijai skiriamas, perduoti Valdančiojo Sinodo kanceliarijai ir prie jo [veikiančiai] ūkio

dotąd ze skarbu na rzecz pomienionego Kolegium wydawane przekazać na kancelerią Rządzącego Synodu i na gospodarski przy nim zarząd, według nowego, przez nas utwierdzonego sztatu, oraz na utrzymanie [domu] znajdującego się na wyspie Bazylego i należącego do tego Kolegium, który teraz ma być zamieniony na kaplanią (Подворье) Rządzącego Synodu." Dom ten częścią ze składek duchowieństwa unickiego, częścią kosztem skarbu był zabudowany.

133. Reskrypt cesarski na imie arcybis[kupa] Józefa Siemaszki z dnia 14 sierpnia 1843 roku.

„Najprzewielebniejszy arcybiskupie litewski Józefie. Wraz z zamknięciem Białorusko-Litewskiego Duchownego Kolegium, w którem po czynnym udziale w charakterze członka wy ze szczególnym honorem i pożytkiem prezydowaliście przez lat przeszło pięć, ja uznaję słusznem za stałe i niezmordowanie gorliwe prace wasze w tym zawodzie wynurzyć wam zupełną moją wdzięczność, pozostając w mocnem przekonaniu, że i na przyszłość będę w was widział zawsze również gorliwego pracownika na polu świętej służby, ku dobru prawosławnej Cerkwi i ojczyzny."

134. Roku 1843 biskup algierski Dupusz sprowadził do Algieru ks. Gabriela zakonu trapistów i wyjednał u rządu fundusz na założenie w Afryce klasztoru tego zakonu. Jakoż z rozkazu //91 ministra wojny odprowadzono ks. Gabrielowi obszerny kawał ziemi i wydano ze skarbu 62 000 franków z obowiązkiem wystawienia w przeciągu jednego roku kościoła i klasztoru na 45 zakonników.

135. W Paryżu emigrant książę Swiatopełk z Mira Mirski w nadziei wyjednania dla siebie u cesarza Wszechrossyi amnestii, wyrzekł się katolickiej i przeszedł na greko-rossyjską wiarę, nadto przez pisma powoływał swych towarzyszów broni do podobnego postępku. Obrażeni tem Polacy w Paryżu mieszkający, roku 1843 marca 27 dnia złożyli posiedzenie tudzież przez krajowe gazety w języku polskim i francuzskim ogłosili Mirskiego jako zbrodniarza we względzie ojczyzny, wiary przodków i Francyji. *Katolische Stimmen*. 1843[a].

136. Ormiańsko-gregoriański niekatolicki patriarcha i katolikos mieszka w klasztorze eczmiadzynskim niedaleko Tyflisu, do niego wyłącznie należy: a) przygotować oleje święte, b) wyświęcać biskupów ormianskiego wyznania, c) wskazywać im posady i z jednej na drugą przenosić, d) mieć nadzór nad całym ormiańskim Kościołem w rzeczach wiary i obyczjów, e) posyłać duchownych z rozmaitemi poruczeniami, f) i nagradzać zasłużonych duchownych przez podnoszenie ich na wyższe stopnie.

[a] *Mėnuo ir diena nenurodyti.*

valdybai pagal naujus mūsų patvirtintus etatus, taip pat šiai Kolegijai priklausančiai ir saloje esančiai bazilikai išlaikyti, kuri dabar turi būti pakeista Valdančiojo Sinodo klebonija". Tas namas iš dalies unitų dvasininkijos, iš dalies iždo lėšomis pastatytas.

133. Ciesoriaus 1843 metų rugpjūčio 14 dienos reskriptas arkivyskupui Juozapui Semaškai.

„Maloningiausiasis Lietuvos arkivyskupe Juozapai. Su Baltarusijos-Lietuvos dvasinės kolegijos, kurioje po veiklios narystės jūs su ypatinga pagarba ir nauda pirmininkavote penkerius pastaruosius metus, uždarymu pripažįstu, kad dera už nuolatinį ir nepailstamai uolų jūsų darbą, einant šias pareigas, pareikšti jums absoliutų mano dėkingumą, liekant giliai įsitikinusiam, kad ir ateityje jumyse visada matysiu taip pat uolų darbininką šventos tarnystės baruose stačiatikių Cerkvės ir Tėvynės gerovei."

134. 1843 metais Alžyro vyskupas Dupušas pasikvietė į Alžyrą Trapistų ordino kun. Gabrielių ir iš valdžios išrūpino lėšų įkurti Afrikoje šio Ordino vienuolyną. Iš tikro karo ministro įsakymu kun. Gabrieliui skirtas didelis žemės sklypas ir iš iždo išmokėta 62 000 frankų, įpareigojant per vienerius metus pastatyti bažnyčią bei vienuolyną 45 vienuoliams.

135. Paryžiuje emigrantas kunigaikštis Sviatopelkas iš Myro Mirskis, tikėdamasis išprašyti iš visos Rusijos caro sau amnestiją, atsisakė katalikų ir perėjo į graikų-rusų tikėjimą, be to, per laikraščius ragino savo ginklo draugus pasielgti panašiai. Tuo įžeisti Paryžiuje gyvenantys lenkai 1843 metų kovo 27 dieną surengė posėdį, taip pat krašto laikraščiuose lenkų ir prancūzų kalbomis paskelbė Mirskį nusikaltusiu Tėvynei, protėvių tikėjimui ir Prancūzijai. *Katolische Stimmen*, 1843.

136. Armėnų Grigaliaus nekatalikų patriarchas ir katolikosas gyvena Ečmiadzino vienuolyne netoli Tbilisio, išimtinai jam priklauso: a) paruošti šventuosius aliejus; b) išventinti armėnų tikėjimo vyskupus; c) skirti jiems pareigas ir iš vienų į kitas perkelti; d) prižiūrėti visos armėnų katalikų Bažnyčios tikėjimo ir papročių dalykus; e) siųsti dvasininkus su įvairiais pavedimais; f) ir apdovanoti nusipelniusius dvasininkus pakeliant juos į aukštesnį laipsnį.

Imię katolikosa wspomina się w służbie ołtarza we wszystkich ormiańskich kościołach, pisze się też na czele wszystkich nowo wychodzących ormiańskich książek.

Po śmierci katolikosa wybór nowego należy do bliższych Eczmiadzynowi biskupów, jako to: tatewskiego, piczyniejskiego, achpadzkiego i klasztoru św. Tadeusza. Patriarcha wiekiem skołatany ma prawo upatrzyć sobie następcę. Wybranego patriarchę wyświęcają w Eczmiadzynie ci sami, co go wybrali. W czasie tego aktu wkładają na nowego patriarchę niegnijącą rękę św. Grzegorza Iluminatora, która się chowa w Eczmiadzynie. Od dawnych czasów zaczęli utwierdzać nowych patriarchów ci monarchowie, w których państwie znajdował się Eczmiadzyn, jako to: najpierwej książęta ormianscy, potem sułtani tureccy, wreszcie szachowie perscy. Od połowy XVIII wieku z powodu wielkiej liczby Ormian znajdujących się w Rossyi, katolikosy zmuszeni byli szukać utwierdzenia u monarchów rossyjskich. I tak:

Od 1764 do 1780 roku był patriarchą Symeon, utwierdzony przez Katarzynę II 1768 roku.

Od 1780 do 1798 roku Łukasz, utwierdzony przez Pawła I 1798 roku.

Od 1798 do 1802 roku Józef, książę Argutynski Dołgoruki, utwierdzony przez Pawła I 1800 roku. //92

Od 1802 do 1809 Daniel, utwierdzony przez Aleksandra I roku 1802.

Od 1809 do 1831 Efrem, utwierdzony przez Aleksandra I 1809 roku 30 września. Ten z powodu starości roku 1831 złożył swój urząd. Umarł, mając lat wieku 83.

Od 1831 do 1842, 7 marca Joannes VIII Karpinski. Utwierdzony przez Mikołaja I 1831 roku 1 dnia lipca.

Wreszcie roku 1843, 17 dnia kwietnia, stosownie do danych przez Mikołaja I roku 1836, 11 marca ustaw pod tytułem „Положение о управлении делами Армяно-Григорианской Церкви в России", wybrany został Nerses, arcybiskup nachiczewański i besarabski, który mieszkał w Kiszeniewie (obacz nr 116). Urodził się 1770 roku w Asztaraku w Persyi, blisko źródła Eufratu. *Журнал Мин[истерства] внутр[енных] дел.* 1843 г[од], сентябр.

137. W Konstantynopolu duchowieństwo Franków, czyli cudzoziemców chrześcijańskich, pod opieką posłów zagranicznych zostające, posiada dzwony i nimi zwołuje lud na nabożeństwo. Idąc za przykładem Franków, poddani sułtana, Grecy, także pozawieszali małe dzwonki na wieżach swych cerkwi, co Porta do czasu tolerowała. Wreszcie roku 1843 wyszedł srogi firman sułtana Abdula Medszyda, nakazujący tym ostatnim zwoływać naród do cerkwi dawnym sposobem, dzwonki zaś z wież natychmiast pozdejmować.

Katalikoso vardas prisimenamas altoriaus tarnyboje visose armėnų bažnyčiose, rašomas taip pat visose naujai išeinančių armėnų knygelių pradžioje.

Po katalikoso mirties naujojo rinkimas priklauso Ečmiadzino artimesniems vyskupams, kaip antai: Tatevo, Pičinėjaus, Achbado ir Šv. Tado vienuolynui. Amžiaus slegiamas patriarchas turi teisę pasirinkti sau įpėdinį. Išrinktąjį patriarchą Ečmiadzine įšventina išrinkusieji. Šio akto metu ant naujojo patriarcho uždeda negendančią šv. Grigaliaus Iliuminatoriaus ranką, kuri saugoma Ečmiadzine. Nuo seniausių laikų naujuosius patriarchus pradėjo tvirtinti tie valdovai, kurių valstybėje buvo Ečmiadzinas: pirmiausia armėnų kunigaikščiai, paskui – turkų sultonai, galiausiai – persų šachai. Nuo XVIII amžiaus vidurio dėl didelio armėnų skaičiaus Rusijoje katalikosai buvo priversti ieškoti patvirtinimo pas Rusijos valdovus. Taigi:

nuo 1764 iki 1780 metų patriarchu buvo Simeonas, patvirtintas Kotrynos II 1768 metais;

nuo 1780 iki 1798 metų – Lukas, patvirtintas Povilo I 1798 metais;

nuo 1798 iki 1802 metų – Juozapas, kunigaikštis Argutinskis Dolgorukis, patvirtintas Povilo I 1800 metais; //92

nuo 1802 iki 1809 – Danielius, patvirtintas Aleksandro I 1802 metais;

nuo 1809 iki 1831 – Efremas, patvirtintas Aleksandro I 1809 metų rugsėjo 30 dieną. Šis dėl senatvės 1831 metais pareigų atsisakė. Mirė turėdamas 83 metus amžiaus;

nuo 1831 iki 1842 kovo 7-osios – Joanas VIII Karpinskis, patvirtintas Mikalojaus I 1831 metų liepos 1 dieną.

Galiausiai 1843 metų balandžio 17 dieną sutinkamai su Mikalojaus I 1836 metų kovo 11 duotais įstatais pavadinimu „Armėnų Grigaliaus Bažnyčios valdymo Rusijoje nuostatai" buvo išrinktas Nerses, Nachičevanės ir Besarabijos arkivyskupas, kuris gyveno Kišiniove (žr. Nr. 116). Gimė 1770 metais Aštarake, Persijoje, netoli Eufrato šaltinio. *Журнал Министерства внутренних дел*, 1843 rugsėjis.

137. Konstantinopolyje frankų, arba svetimšalių, krikščionių dvasininkai, globojami užsienio dvasininkų, turi varpus ir jais kviečia žmones į pamaldas. Sekdami frankų pavyzdžiu, sultono pavaldiniai graikai taip pat pakabino varpelius savo bažnyčių bokštuose; tai valdžia kurį laiką toleravo. Galiausiai 1843 metais išėjo griežtas sultono Abdulo Medšido įsakymas, liepiantis jiems kviesti žmones į bažnyčią senu būdu, o varpelius iš bokštų tuojau pat nukabinti.

138. Roku 1843 z woli króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV rozpoczęto w Berlinie stawić kościół wyznania angielskiego (episcopalium). Komitet angielski misji zagranicznych przeznaczył na ten cel 12 000 talarów pruskich. Duchowny przy tym kościele, nazwiskiem Pawli, będzie mawiał nauki w językach angielskim i niemieckim. Król pruski, wznosząc ten kościół, ma zamiar narzucić swym poddanym protestantom wiarę angielską, co nadzwyczaj się nie podoba Prusakom.

139. Miasto Kamieniec Podolski w starożytności nie był[o] stolicą prawosławnego archireja, czyli biskupa, ani za książąt ruskich, ani za rządów Litwy i Polski. Miasto to zależało naprzód od biskupa haliczskiego, po przeniesieniu zaś biskupstwa z Halicza do Lwowa – od lwowskiego biskupa, który nosił tytuł biskupa lwowskiego, haliczskiego i kamieniec-podolskiego.

Szereg biskupów haliczsko-lwowskich i razem kamieniec-podolskich: //93

1. Kazma około 1156 roku, biskup haliczski.
2. Hałakcyon około 1204 roku, arcybiskup.
3. Artemiusz 1239 roku, arcybiskup.
4. Piotr 1241 roku, arcybiskup.
5. Józef z Kryłosa 1292 roku, arcybis[kup].
6. Antoni z Kryłosa 1295 roku, arcybis[kup].
7. Grzegorz 1301 roku, arcybis[kup].
8. Teodor 1331 roku, biskup haliczski.
9. Nikodem Taranowski 1352 roku.
10. Makary Tuczapski 1359 roku.
11. Arseniusz Bałaban 1549 roku.
12. Giedeon Bałaban 1566 roku.
13. Jan Łopatka Ostałowski 1569 roku.
14. Giedeon Bałaban powtórnie 1579 roku.
15. Jeremiasz Tyssarowski 1597 roku.
16. Arseniusz Żeliborski 1641 roku.
17. Atanazy Żeliborski 1650 roku.
18. Jeremiasz Switelnicki 1658 roku.
19. Józef Szumlanski 1681 roku.

Roku 1706 Szumlanski przyjął unią. Nastęcy jego, biskupi uniccy, nazywali się kamienieckiemi.

Barlaam Szeptycki roku 1710.
Atanazy Szeptycki roku 1715.
Leon Szeptycki roku 1749.

138. 1843 metais Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo IV valia Berlyne pradėta statyti anglikonų [vyskupų] tikėjimo bažnyčia (*episcopalium*). Užsienio misijų anglų komitetas tam tikslui paskyrė 12 000 prūsiškų talerių. Šitos bažnyčios dvasininkas, vardu Pauli, mokymą skelbs anglų ir vokiečių kalbomis. Prūsijos karalius, statydamas šią bažnyčią, siekia savo pavaldiniams protestantams primesti anglikonų tikėjimą, o tai ypač nepatinka prūsams.

139. Podolės Kamenecas senovėje nebuvo stačiatikių archijerėjaus, arba vyskupo, sostinė nei rusų kunigaikščiams, nei Lietuvai ir Lenkijai valdant. Miestas šis pirmiausia priklausė nuo Haličo vyskupo, perkėlus vyskupiją iš Haličo į Lvovą, nuo Lvovo vyskupo, kuris turėjo Lvovo, Haličo ir Podolės Kameneco vyskupo titulą.

Haličo-Lvovo ir kartu Podolės Kameneco vyskupai: //93

1. Kazma apie 1156 m., Haličo vyskupas;
2. Halakcionas apie 1204 m., arkivyskupas;
3. Artemijus apie 1239 m., arkivyskupas;
4. Petras 1241 m., arkivyskupas;
5. Juozapas iš Kriloso 1292 m., arkivyskupas;
6. Antonijus iš Kriloso 1295 m., arkivyskupas;
7. Grigorijus 1301 m., arkivyskupas;
8. Teodoras 1331 m., Haličo vyskupas;
9. Nikodemas Taranovskis 1352 m.;
10. Makaras Tučapskis 1359 m.;
11. Arsenijus Balabanas 1549 m.;
12. Gedeonas Balabanas 1566 m.;
13. Jonas Lopatka Ostalovskis 1569 m.;
14. Gedeonas Balabanas pakartotinai 1579 m.;
15. Jeremijus Tisarovskis 1597 m.;
16. Arsenijus Želiborskis 1641 m.;
17. Atanazijus Želiborskis 1650 m.;
18. Jeremijus Svitelnickis 1658 m.;
19. Juozapas Šumlanskis 1681 m.

1706 metais Šumlanskis priėmė uniją. Jo įpėdiniai unitų vyskupai vadinosi Kameneco:

Barlaamas Šeptickis 1710 m.,
Atanazijus Šeptickis 1715 m.,
Leonas Šeptickis 1749 m.,

Barlaam Bielanski 1781 roku, który sprawował ten urząd do 1798 roku.

Unicki metropolita lwowski i do dziś dnia nosi tytuł biskupa kamienieckiego.

Po zaborze kraju rząd rossyjski utworzył kamieniecko-bracławskie arcybiskupstwo prawosławne, pierwszy arcybiskup, Иоанникий, mieszkał w mieście Szargorodzie. Wreszcie roku 1799 z rozkazu Cesarza Pawła I przeniosł się do Kamieńca, odtąd ciągle w Kamieńcu mieszka arcybiskup greko-rossyjski.

NB. Wiadomość pod tym numerem zawartą wziąłem z *Pszczoły Północnej*, 1843 rok, nr 236. Następnie za autentyczność jej nie ręczę, bo autor tego artykułu nie przywodzi zrzódła, z którego czerpał wiadomości.

140. Grób św. Wojciecha.

W gnieznieńskim katedralnym kościele znajduje się grób św. męczennika Wojciecha, czyli Adalberta, od dawnych czasów szanowany i odwiedzany przez bogobojnych Polaków. Życie tego świętego męczennika na złotej blasie wielkiemi literami wyryte stanowi ozdobę grobu.

Dla uczczenia św. Wojciecha i spełnienia ślubu swego przybył niegdyś do Gniezna w licznym orszaku pochodzący //94 z domu saskiego Cesarz Otton III, który panował od 983 do 1002 roku. Rok przybycia jego nie jest wiadomy.

Równie tamże, roku 1130 przybył Bolesław, król Polski i darował urnę na złożenie kości świętego, ważącą 80 funtów złota, przyozdobioną wielu drogiemi kamieńmi. Urna ta naszych czasów nie doszła.

Roku 1394 odwiedził grób świętego Jan Albrecht, król Polski.

Roku 1621 następca tronu polskiego Władysław IV darował kościołowi gnieznienskiemu ogromny dzwon z Moskwy sprowadzony, dzwon ten później ze smutkiem przelać musiano, w czasie bowiem zdarzonego pożaru znacznie został uszkodzony.

Zygmunt III, król Polski, przysłał do Gniezna 54 chorągwi wojenne zdobyte w czasie wojny w Mołdawii. Na[d]to darował sutą srebrną urnę na złożenie świętych relikwii (obacz nr 161).

141. Roku 1843, 1 dnia lipca odbył się w mieście Kownie uroczysty akt odkrycia nowej kowieńskiej guberni, podczas którego wileński wojenny gubernator jenerał porucznik Mirkowicz powiedział następną mowę:

„Wskutek najwyższego Jego Cesarskiej Mości ukazu, wydanego 18 dnia grudnia 1842 roku odkrywa się kowieńska gubernia. Gubernia ta, składająca się z powiatów: nowo-aleksandrowskiego, wiłkomierskiego, poniewieżskiego, szawelskiego, telszewskiego i kowieńskiego, zajmuje przestrzeń 37 000 wiorst kwadratowych z 830 000 mieszkańcami płci obojej. A miasto Kowno, które, egzystując od ośmiu

Barlaamas Bielanskis 1781 m., kuris ėjo šias pareigas iki 1798 m.

Lvovo unitų metropolitas ir iki šios dienos turi Kameneco vyskupo titulą.

Užėmus kraštą, rusų valdžia įkūrė Braclavo Kameneco stačiatikių arkivyskupiją, pirmasis arkivyskupas, Joanikijus, gyveno Šargorode. Galiausiai 1799 metais ciesoriaus Povilo I įsakymu persikėlė į Kamenecą, nuo to laiko nuolat Kamenece gyvena graikų-rusų arkivyskupas.

NB. Šiuo numeriu pažymėtą informaciją ėmiau iš *Pszczoły Północnej*, 1843, Nr. 236 paeiliui. Už jos autentiškumą negarantuoju, nes šio straipsnio autorius nenurodo šaltinio, iš kurio žinias ėmė.

140. Šv. Vaitiekaus karstas.

Gniezno katedroje yra šv. kankinio Vaitiekaus, arba Adalberto, karstas, nuo senų laikų gerbiamas ir lankomas dievobaimingų lenkų. Šio šv. kankinio gyvenimas, auksinėje plokštėje didelėmis raidėmis išrašytas, yra karsto papuošalas.

Pagerbti šv. Vaitiekaus ir išpildyti savo įžadų į Gniezną kadaise su gausia palyda atvyko //94 iš Saksų dinastijos kilęs ciesorius Otonas III, kuris viešpatavo nuo 983 iki 1002 metų. Jo atvykimo metai nėra žinomi.

Ten pat 1130 metais taip pat atvyko Boleslovas, Lenkijos karalius, ir šventojo kaulams sudėti dovanojo daugybe brangakmenių papuoštą aukso urną, sveriančią 80 svarų. Ta urna iki mūsų laikų neišliko.

1394 metais šventojo karstą aplankė Jonas Albrechtas, Lenkijos karalius.

1621 metais Lenkijos sosto įpėdinis Vladislovas IV Gniezno bažnyčiai dovanojo didžiulį iš Maskvos atgabentą varpą. Vėliau su liūdesiu šį varpą reikėjo sulydyti, nes įvykusio gaisro metu buvo gerokai apgadintas.

Zigmantas III, Lenkijos karalius, atsiuntė į Gniezną 54 karo vėliavas, paimtas karo metu Moldavijoje. Be to, dovanojo nuostabią sidabro urną šventoms relikvijoms sudėti (žr. Nr. 161).

141. 1843 metų liepos 1 dieną Kaune įvyko iškilmingas naujos Kauno gubernijos įsteigimo aktas, kurio metu Vilniaus karo gubernatorius generolas leitenantas Mirkovičius pasakė tokią kalbą:

„Remiantis aukščiausiuoju jo ciesoriškosios didenybės įsaku, išleistu 1842 metų gruodžio 18 dieną, steigiama Kauno gubernija, susidedanti iš Zarasų, Ukmergės, Panevėžio, Šiaulių, Telšių ir Kauno apskričių, užima 37 000 kvadratinių varstų teritoriją, kurioje gyvena 830 000 abiejų lyčių asmenų. O aštuonis šimtmečius gyvuojantis Kaunas daug prisikentėjo: nuo kalavijuočių ir kryžiuočių antpuolių, nuo

wieków, wiele ucierpiało od napadów kawalerów mieczowych i krzyżowych, od pożarów i najścia Francuzów, szczególnie roku 1752, 1800 i 1812, z rozkazu Cesarza Jegomości wynosi się na guberskie. Sąsiedztwo nowej gubernii z Królestwem Polskiem, zostającem pod temże berłem, pograniczne jej położenie z Królestwem Pruskiem, rzeka Niemen, bliskość morza i dwa szose przecinające gubernią, dostarczając wszelkie zręczności do zbycia bogatych jej płodów ziemnych, obiecują niewątpliwe wynagrodzenie trudów rolnika z kapitalistą i pewnie wkrótce uczynią szczęśliwą pod błogosławionem berłem wielkiego monarchy. Opiekuńczy rząd, wznosząc miasto Kowno do rzędu guberskich, dostarczył mieszkańcom kraju znaczną ulgę i pospiech w stosunkach z władzami rządowemi, władzom zaś, jak kowieńskiej, tak i wileńskiej guberni dał zręczność bliższego dopatrzenia biegu miejscowych interesów. W tym względzie szczególne w was, moście panowie, którzy podzielacie //95 ze mną trudy zarządu kraju, pokładam nadzieje moje. Od sumiennego i pilnego spełniania poruczonych wam obowiązków najwięcej zależeć będzie zaprowadzenie sprawiedliwości i rychłego toku interesów w dopiero odkrytych sądownictwach kowieńskiej guberni.

Zacne obywatelstwo guberni kowieńskiej! Wierne poddaństwo, całkowite oddanie się i szczere sprzyjanie rządowi mogą jedynie utwierdzić szczęście wasze i waszego potomstwa. Światłej usilności waszej porucza się opieka nad wiejskiem gospodarstwem i przemysłem w majątkach waszych, których kwitnący stan ściśle jest połączony z dobrym bytem guberni.

Szanowni kupcy miasta Kowna! Przed dwoma wiekami (roku 1650) Kowno sławne było z handlu. W ośmnastym wieku kupcy kowieńscy posiadali więcej 40 własnych statków i korzystnie prowadzili handel na Niemnie. Z czasem zbieg rozmaitych okoliczności przyprowadził do upadku takowy handel, dopiero jednak do was należy korzystać z dogodnego w każdym względzie położenia miasta, od waszych roztropnych przedsięwzięć zależeć będzie przywrócenie handlu dawnego. Na początek potrzebny jest zasiłek w kapitałach; ten znaleźć możecie u szanownych kupców guberni wewnętrznych, przez ukaz 24 grudnia 1841 roku wydany przyznane zostały szczególne przywileje. Działając po bratersku, w dobrem porozumieniu, znajdziecie zobopolne korzyści i postawicie handel m[iasta] Kowna na tym kwitnącym stopniu, który jemu słusznie się należy ze względu na samo geograficzne jego położenie.

Poczciwi mieszczanie kowieńscy! Podniesienie waszego miasta do rzędu guberskich odkryje obszerne pole przemysłowi waszemu, który wszędzie i zawsze stanowi niezbędne ogniwo każdej dobrze urządzonej społeczności. Następnie też

gaisrų ir prancūzų puolimo, ypač 1752, 1800 ir 1812 metais; jo didenybės ciesoriaus įsaku tampa gubernijos [miestu]. Naujosios gubernijos kaimynystė su Lenkijos Karalyste, esančia po tuo pačiu skeptru, jos pasienyje – Prūsijos Karalystė, Nemunas, jūros artumas ir du per guberniją einantys plentai, garantuojantys didelį patogumą gabenant gausų jos žemės derlių, žada neabejotiną kapitalisto atlyginimą žemdirbio triūsui ir tikrai netrukus padarys laimingą po palaimintu didžiojo valdovo skeptru. Rūpestinga vyriausybė, pakeldama Kauną į gubernijos [miestų] rangą, krašto gyventojams garantavo žymų palengvėjimą ir santykių su vyriausybės valdininkais pagreitinimą, o tiek Kauno, tiek Vilniaus gubernijos valdininkams suteikė galimybę iš arčiau prižiūrėti vietos reikalų eigą. Tuo požiūriu ypač į jus, maloningieji ponai, kurie dalijasi su manimi //95 krašto valdymo vargais, dedu dideles viltis. Nuo sąžiningo ir rūpestingo jums patikėtų pareigų atlikimo daugiausia priklausys teisingumo įvedimas ir spartus reikalų vyksmas ką tik atidarytose Kauno gubernijos teismų žinybose.

Garbingieji Kauno gubernijos piliečiai! Tiktai ištikimybė, visiškas atsidavimas ir nuoširdus palankumas vyriausybei gali įtvirtinti jūsų ir jūsų palikuonių laimę. Šviesioms jūsų pastangoms pavedama globa kaimo ūkio ir pramonės jūsų dvaruose, kurių klestinti būklė yra glaudžiai susieta su gubernijos gerove.

Gerbiami Kauno miesto pirkliai! Prieš pora amžių (1650) Kaunas garsėjo prekyba. Aštuonioliktajame šimtmetyje Kauno pirkliai turėjo per 40 savo laivų ir pelningai prekiavo Nemunu. Pamažu, įvairioms aplinkybėms sutapus, ši prekyba sumenko, tik dabar jums priklauso pasinaudoti kiekvienu atveju patogia miesto padėtimi, nuo jūsų sumanių iniciatyvų priklausys senosios prekybos susigrąžinimas. Pradžiai yra reikalinga kapitalo parama; ją galite gauti pas gerbiamus centrinių gubernijų pirklius, [be to], 1841 metų gruodžio 24-osios įsaku[22] buvo suteiktos ypatingos privilegijos. Veikdami broliškai geru sutarimu rasite bendros naudos ir suaktyvinsite Kauno prekybą iki klestėjimo, kuris jam deramai priklauso vien dėl jo geografinės padėties.

Garbieji Kauno miestiečiai! Jūsų miesto pakėlimas iki gubernijos [miesto] kategorijos atveria plačias galimybes jūsų verslui, kuris visur ir visada yra būtinas kiekvienos gerai sutvarkytos visuomenės elementas. Paskui – taip pat neabejoju – ir jūs

[22] Nr. 15 145, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVI, отделение второе, *СПб*, 1842.

nie wątpię, że i wy pracą rąk swoich będziecie szczerze się przykładali do dobrego bytu powstającego guberskiego miasta.

Takim sposobem, moście panowie, w dniu radośnym dla miłej naszej ojczyzny, w dniu urodzin Cesarzowej Jejmości, urządza się w imieniu Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I szczęście kowieńskiej guberni. Obchodząc uroczyście jej odkrycie, wznieśmy modły nasze do Boga poświęcającego wszelkie dobre przedsięwzięcia i niech te będą wyrażeniem tej serdecznej wdzięczności, która się od nas należy za łaski zlewane hojnością Najjaśniejszego Cesarza naszego." //96

Na tym akcie znajdowali się, prócz pomienionego gubernatora, członek Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych, radca tajny Żmakin, radca stanu Dołgopołow, pierwszy cywilny gubernator kowieński, radca stanu Kałkatin, greko-rossyjski arcybis[kup] Józef Siemaszko, wileński archimandryta Platon i obywatelstwo całej guberni.

142. Ukaz 1840 roku 6 dnia lutego wydany nakazał: a) aby duchowieństwo katolickie byłych greko-uniatów nazywało prawosławnemi, b) aby nie przeszkadzało osobom katolickiego wyznania wstępować w śluby małżeńskie z byłemi greko-unitami.

143. Roku 1840 grudnia 16 dnia Cesarz Jegomość rozkazać raczył: 1) Oprócz egzystującego już prawa (najwyżej utwierdzona 9 dnia kwietnia 1832 roku opinia Komitetu Ministrów), ażeby sprawy o nawróceniu z prawosławnego na katolickie wyznanie tudzież o zabudowanie kościołów katolickich bez wiedzy rządu, we wszystkich sądownictwach były rozbierane, zaraz, bez zachowania zwykłej kolei; przedsięwziąć miary, ażeby za odniesieniem się zwierzchności diecezjalnych do Zwierzchności guberskich w sprawach o przestępstwach wierze przeciwnych, robione były śledztwa bez zwłoki przy deputatach ze strony prawosławnego i katolickiego duchowieństwa. I tak na koniec, aby nieprzybycie któregokolwiek z nich na termin naznaczony nie robiło przeszkody w prowadzeniu śledztwa. 2) Duchowne i cywilne osoby obwinione o nawrócenie z prawosławnego na katolickie wyznanie, skoro ich wina przez śledztwo [się] wykryje, zaraz i prosto oddawać pod sąd na powszechnej prawnej osnowie i przy tem katolików nie pod sąd katolickich konsystorzów, jak dotąd bywało przez niewłaściwe zastosowanie do nich praw duchowieństwa prawosławnego, lecz pod sąd kryminalny. Na powszechnej osnowie praw w miejscach wskazanych w *Zbiorze praw* (Том XV, кн[ига] 2, разд[ел] 1, глав[а] 2), ponieważ oni w takiem zdarzeniu winni są naruszenia nie ustaw rzymsko-katolickiego Kościoła, lecz praw ogólnych państwa. Z tem jednak, aby dekreta Izb Kryminalnych, nie przywodząc w egzekucją, stosownie do najwyżej utwierdzonej

savo rankų darbu nuoširdžiai prisidėsite prie besikuriančio gubernijos miesto gerovės.

Taigi, maloningieji ponai, mūsų mielai tėvynei džiaugsmingą dieną, jos didenybės ciesorienės gimimo dieną šviesausiojo ciesoriaus Mikalojaus I vardu rengiama Kauno gubernijos laimė. Iškilmingai minėdami jos įkūrimą, siųskime mūsų maldas Dievui, pašventinančiam visus gerus sumanymus, ir tegu jie būna šio nuoširdaus dėkingumo, kurį esam skolingi už malones, liejamas mūsų šviesiausiojo ciesoriaus dosnumo". //96

Šitoje ceremonijoje dalyvavo, be minėtojo gubernatoriaus: Vidaus reikalų ministerijos narys, slaptasis patarėjas Žmakinas, valstybės patarėjas Dolgopolovas, pirmasis Kauno civilinis gubernatorius, valstybės patarėjas Kalkatinas, graikų-rusų arkivyskupas Juozapas Semaška, Vilniaus archimandritas Platonas ir visos gubernijos bajorija.

142. 1840 metų vasario 6-osios įsakas liepė, kad: a) katalikų dvasininkija buvusius graikus-unitus vadintų stačiatikiais; b) netrukdytų katalikų tikėjimą išpažįstantiems susirišti santuokos saitais su buvusiais graikais-unitais.

143. 1840 metų gruodžio 16 dieną jo didenybė ciesorius teikėsi įsakyti: 1) kad be jau galiojančios teisės (1832 metų balandžio 9 dieną aukščiausiojo patvirtinta ministrų komiteto nuomonė), bylos apie perėjimą iš stačiatikių į katalikų tikėjimą, taip pat apie katalikų bažnyčių statybą be valdžios žinios visose teismo institucijose būtų nagrinėjamos nedelsiant, nesilaikant įprastos eilės; imtis priemonių, jog vyskupijų vyresnybėms kreipiantis į gubernijų vyresnybes dėl tikėjimui prieštaraujančių dalykų tyrimas būtų atliekamas dalyvaujant atstovams iš stačiatikių bei katalikų dvasininkijos ir galiausiai taip, kad kurio nors iš jų neatvykimas nebūtų kliūtis tyrimą pradėti; 2) dvasininkai ir civiliai, apkaltinti perėjimu iš stačiatikių į katalikų tikėjimą, jeigu jų kaltė tyrimu įrodoma, nedelsiant tiesiai atiduodami teismui pagal bendrąją teisę ir, be to, katalikus – ne katalikų konsistorijoms, kaip iki šiol buvo netinkamai pritaikius jiems stačiatikių dvasininkijos teises, bet baudžiamajam teismui, remiantis bendrosios teisės paragrafais, esančiais *Įstatymų rinkinyje* (XV tomas, 2 knyga, 1 skyrius, 2 skirsnis)[23], nes jie tokiu atveju yra kalti ne dėl Romos katalikų nuostatų, bet dėl bendrų valstybės teisių pažeidimų. Tačiau vis dėlto, kad Baudžiamojo departamento dekretų nepaverstume egzekuciniais, sutinkamai su aukščiausiojo

[23] *Свод законов Российской империи, повелением государя императора Николая Павловича составленный*, т. 15. *Свод законов уголовных*, СПб, 1833, p. 240–245.

1838 roku 10 stycznia opinii Rady Państwa, były przedstawione przez [z]wierzchności guberskie ministrowi dzieł wewnętrznych.

144. Najwyższy ukaz wydany 9 dnia stycznia 1840 roku rozkazał: 184 paragraf IX tomu *Zbioru praw*, zapowiadający, że urzędnicy, którzy mieli pensję za służbę wojenną, tracą ją, wstępując do stanu duchownego, rozciągnąć i na te osoby, które w służbie cywilnej wysłużywszy //97 pensją, wstępują do stanu zakonnego.

145. Ukazem 30 kwietnia 1840 roku wydanym pozwolono prawosławnym duchownym błogosławić małżeństwa greko-rosyan bez znoszenia się ze zwierzchnością diecezjalną, wyjąwszy zdarzenia, w których duchowni katoliccy przechodzą na greko-rossyjskie wyznanie, lub Żydzi.

146. Roku 1840, 15 dnia września Cesarz Jegomość wydanym ukazem rozkazać raczył litewski ewangelicko-reformowany konsystorz nazywać odtąd wileńskim, żmudzką zaś rzymsko-katolicką diecezją nazywać telszewską od powiatu, w którym biskup ma rezydencję. Także konsystorz diecezjalny żmudzki ma nosić imię telszewskiego.

147. Roku 1840 listopada 21 dnia Cesarz Jegomość najwyżej rozkazać raczył wołynsko-żytomirskiemu greko-rossyjskiemu arcybiskupowi przenieść się z Poczajowa do Żytomierza w następnym miesiącu grudniu. Także łuckiemu katolickiemu biskupowi z klerem i konsystorzem przenieść się na stałe mieszkanie do tegoż Żytomierza.

148. Roku 1841 stycznia 5 dnia Cesarz Jegomość Mikołaj I najłaskawiej rządzącego diecezją minską Pawła Rawę mianować raczył biskupem minskim.

149. W ukazie 1842, 29 stycznia wydanym powiedziano: nim się wyznaczy rządca katolickiej kamieniecko-podolskiej diecezji, zarząd jej i ułatwianie wszelkich interesów porucza się miejscowemu konsystorzowi.

150. Roku 1842 stycznia 7 dnia Cesarz Jegomość rozkazać raczył: 1) W razie przyjęcia wiary chrześcijańskiej przez Żydów, chrzcić i ich dzieci nie starsze nad lat 7. Jeżeli przyjmuje wiarę ch[rześcijań]ską tylko jeden ojciec, chrzcić razem i wszystkich jego synów. Kiedy zaś przyjmuje matka tylko, to chrzcić i wszystkie jej córki. 2) Żyda, który przyjąwszy wiarę chrześcijańską chwyci się powołania duchownego, wymazywać ze skazek. 3) Żydom, którzy przyjęli wiarę chrześcijańską, wydawać na pierwiastkowe uporządzenie się każdemu bez względu na płeć od 15 do 30 rubli srebrem, ich zaś dzieciom połowę tego. 4) Żydom chrzczącym się: a) dozwolić zapisywać się do stanu kupieckiego, nie pierwej jednak, aż po złożeniu kapitału i opłaceniu gildy, b) lub do mieszczańskich i rzemieślnych cech. 5) Żydom ochrzczonym i zajmującym się uprawą ziemi dozwolić tychże przywilejów, które są właściwe Żydom rolnikom.

1838 metų sausio 10-ąją patvirtinta Valstybės tarybos nuomone, būtų gubernijų vyresnybių pristatomi vidaus reikalų ministrui.

144. Aukščiausias įsakas, išleistas 1840 metų sausio 9 dieną, įsakė: *Įstatymų rinkinio* IX tomo 184 paragrafą[24], informuojantį, kad valdininkai, kurie gaudavo atlyginimą už karo tarnybą, jį praranda stodami į dvasininkų luomą, išplėsti ir tiems asmenims, kurie, pasaulietinėje tarnyboje išsitarnavę //97 pensiją, stoja į vienuolių luomą.

145. 1840 metų balandžio 30 dienos įsaku leista stačiatikių dvasininkams laiminti graikų-rusų santuokas nepranešus vyskupijos vyresnybei, išskyrus atvejus, kai katalikų dvasininkai arba žydai pereina į graikų-rusų tikėjimą.

146. Jo didenybė ciesorius 1840 metų rugsėjo 15 dienos įsaku teikėsi liepti Lietuvos evangelikų reformatų konsistoriją nuo šiol vadinti Vilniaus. O Žemaičių Romos katalikų vyskupiją vadinti Telšių pagal apskritį, kurioje vyskupas turi savo rezidenciją. Taip pat Žemaičių vyskupijos konsistorija privalo vadintis Telšių.

147. 1840 metų lapkričio 21 dieną jo didenybė ciesorius Voluinės Žitomiro graikų-rusų arkivyskupui aukščiausiai įsakyti teikėsi persikelti iš Počajovo į Žitomirą ateinantį gruodžio mėnesį. Taip pat Lucko katalikų vyskupui su kleru ir konsistorija persikelti nuolatinai gyventi į tą patį Žitomirą.

148. 1841 metų sausio 5 dieną jo didenybė ciesorius Mikalojus I Minsko vyskupijos valdytoją Pavlą Ravą maloningai teikėsi skirti Minsko vyskupu.

149. 1842 metų sausio 29-osios įsake nurodyta: iki paskiriant Podolės Kameneco katalikų vyskupijos valdytoją jos valdymas ir visų reikalų tvarkymas pavedamas vietinei konsistorijai.

150. 1842 metų sausio 7 dieną jo didenybė ciesorius teikėsi įsakyti: 1) žydų krikščioniško tikėjimo priėmimo atveju krikštyti ir jų ne vyresnius kaip 7 metų vaikus. Jeigu krikščionišką tikėjimą priima tiktai vienas tėvas, kartu krikštyti ir visus jo sūnus, kai priima tiktai motina, tai krikštyti ir visas jos dukteris; 2) žydą, kuris, priėmęs krikščionišką tikėjimą, imasi dvasininko pareigų, iš sąrašų išbraukti; 3) žydams, kurie priėmė krikščionišką tikėjimą, išduoti pirminiam susitvarkymui nepriklausomai nuo lyties nuo 15 iki 30 sid. rb, o jų vaikams – pusę tiek; 4) besikrikštijantiems žydams: a) leisti įsirašyti į pirklių luomą, tačiau ne anksčiau kaip tik sukaupus kapitalą ir sumokėjus gildijos mokestį, b) arba į miestiečių ir amatininkų cechus; 5) apkrikštytiems žydams ir užsiimantiems žemės dirbimu suteikti tas pačias privilegijas kaip ir žydams žemdirbiams.

[24] Ten pat. т. 9, p. 58.

151. Ukaz Rz[ymsko]-K[atolickiego] Kolegium 1842 roku maja 11 dnia wydany nakazał, ażeby duchowni posłani za interesami do Peterzburga //98 lub też na czas uwolnieni, zaraz po przybyciu do stolicy jawili się w Ministerstwie Dzieł Wewnętrznych, w Departamencie Obcych Wyznań.

152. Dla zapobieżeniu wielużeństwu opinia Rady Państwa roku 1842 maja 2 dnia najwyżej utwierdzona, powiedziała: 1) Że na widach i pasportach dla czasowego lub stałego gdzie mieszkania wydanych, w razie wstąpienia obojga płci osób do stanu małżeńskiego, ksiądz własną ręką wyrazić powinien z kim, kiedy i w jakim kościele wzięła ślub. 2) Stosownie do tej adnotacji gubernatorowie przy przemianie widów i pasportów wyrażać mają, że osoba ta zostaje w stanie małżeńskim.

153. Roku 1842, 9 dnia lipca z powodu śmierci metropolity Pawłowskiego, Cesarz Jegomość rozkazać raczył starszemu członkowi R[zymsko]-K[atolickiego] Kolegium biskupowi Dmochowskiemu sprawować obowiązek prezydenta Rzymsko-Katolickiego Kolegium.

154. Roku 1842, 18 dnia grudnia Rzym[sko]-K[atolickie] Kolegium słuchało propozycji pana ministra Perowskiego, w której wyrażono: Dla większej jednostajności diecezjalnego zarządu r[zymsko]-katol[ickich] kościołów w Rossyi tudzież zapewnienia biskupom tej władzy w poruczonych im diecezjach, która według zasadniczych praw kościelnych im się należy, i przyniesienia im ulgi w zarządzie, Cesarz Jegomość 16 dnia grudnia bieżącego roku najwyżej rozkazać raczył: 1) Połączyć sądową i rządową część w konsystorzach pod bezpośrednim zwierzchnictwem rządców diecezjalnych. 2) Biskupom, którym na osnowie reglamentu 1798 roku poddane są wszystkie osoby zakonne, pozwolić wybrać z najgodniejszych duchownych osób jednego diecezjalnego wizytatora, czyli dziekana klasztorów, którego za pośrednictwem Kolegium przedstawić na utwierdzenie ministra dzieł wewnętrznych. Ci urzędnicy powinni mieć bezpośredni nadzór nad wszystkiemi klasztorami w diecezji, pod główném zwierzchnictwem rządców diecezji, i zasiadać w konsystorzach. Nadto są obowiązani znosić się z klasztornemi przełożonemi w rzeczach tyczących się klasztorów każdej diecezji. Na utrzymanie się każdemu z tych wizytatorów naznaczyć po 400 rb. sr. rocznej pensji. 3) Wszystkim duchownym wzbronić przenosin z jednej diecezji do drugiej bez poprzedniczego zgodzenia się rządców diecezjalnych i wiedzy ministra dzieł wewnętrznych.

155. Ukazem tym zniesiony został urząd prowincjałów zakonnych. Zakonnicy jednej reguły rozrzuceni w sześciu katolickich diecezjach stracili zwykły między sobą związek, który dotąd utrzymywał się //99 przez wspólność prowincjała i wspólny jego wybór. Ustały kapituły zakonne, dotąd co trzy lata odprawiane. Lubo ukazem

151. Romos katalikų kolegijos 1842 metų gegužės 11 dienos įsakas liepė, kad dvasininkai, į Peterburgą nusiųsti su reikalais //98 arba taip pat laikinai atleisti, į sostinę atvykę iš karto prisistatytų Vidaus reikalų ministerijoje, Kitatikių departamente.

152. Siekiant išvengti daugpatystės, Valstybės tarybos nuomonė, 1842 metų gegužės 2 dieną aukščiausiai patvirtinta, skelbė: 1) asmens liudijimuose ir pasuose, išduotuose nuolatinai ar laikinai gyventi sudarant santuoką abiem lytims, kunigas pats privalo įrašyti, su kuo, kada ir kokioje bažnyčioje susituokė; 2) remiantis šiuo įrašu, keisdami asmens liudijimą ar pasą, gubernatoriai turi įrašyti, kad tas asmuo yra susituokęs.

153. Po metropolito Pavlovskio mirties jo didenybė ciesorius 1842 metų liepos 9 dieną teikėsi Romos katalikų kolegijos vyriausiajam nariui, vyskupui Dmochovskiui, įsakyti eiti Romos katalikų kolegijos prezidento pareigas.

154. 1842 metų gruodžio 18-ąją Romos katalikų kolegija klausė pono ministro Perovskio siūlymo, kuriame pasakyta: dėl Romos katalikų bažnyčių Rusijoje valdymo suvienodinimo, taip pat vyskupų valdžios užtikrinimo jiems pavestose vyskupijose, kuri jiems [vyskupams] pagal svarbiausias bažnytines teises priklauso, ir jų valdymo palengvinimo. Šių metų gruodžio 16 dieną jo didenybė ciesorius aukščiausiai įsakyti teikėsi: 1) sujungti teisminę ir administracinę konsistorijų dalis tiesioginei vyskupijos valdytojų viršenybei; 2) vyskupams, kuriems pagal 1798 metų nuostatus pavaldūs visi vienuoliai, leisti išrinkti iš tinkamiausių dvasininkų vieną vyskupijos vizitatorių arba vienuolynų dekaną, kurį, tarpininkaujant Kolegijai, pristatyti vidaus reikalų ministrui tvirtinti. Šie valdininkai, vadovaujami vyskupijos valdytojų, privalo tiesiogiai prižiūrėti visus vyskupijos vienuolynus ir posėdžiauti konsistorijoje. Be to, yra įpareigoti palaikyti ryšius su vienuolynų viršininkais reikalais, būdingais kiekvienos vyskupijos vienuolynams. Kiekvienam iš šių vizitatorių išlaikyti skirti po 400 sid. rb metinio atlyginimo; 3) visiems dvasininkams uždrausti kilnotis iš vienos vyskupijos į kitą be išankstinio vyskupijos valdytojų sutikimo ir vidaus reikalų ministro leidimo.

155. Šiuo įsaku buvo panaikinta vienuolyno provincijolų pareigybė. Vienos regulos vienuoliai, išsklaidyti šešiose katalikų vyskupijose, prarado įprastą tarpusavio ryšį, kurį iki tol palaikė //99 bendras provincijolas ir bendras jo rinkimas. Liovėsi vienuolijų kapitulos, iki tol kas treji metai vykusios. Nors 1842 metų liepos 30 dienos

1842 roku 30 dnia lipca wydanym zapowiedzianą została prowincjałom pensja 400 rb. sr. rocznie wynosząca, tej jednak żadnemu z nich ni razu nie dano. Prowincjali: bernardyński Dominik Szukiewicz i karmelitański dawnej reguły Wolbek, w czasie samych przemian za pozwoleniem jednak rządu wybrani, nie doczekali się utwierdzenia ministra spraw wewnętrznych. Innych zakonów prowincjali, skończywszy trzyletnie urzędowanie swoje, złożyli urząd. Nowych zaś ani wybierać dozwolono, ani było potrzeby, bo ich miejsce zajęli pomienieni wizytatorowie diecezjalni, pospolicie z kleru świeckiego wybierani.

W diecezji telszewskiej przez biskupa Szymona księcia Giedrojcia wybrany został na pierwszego wizytatora Marcin książę Giedrojc, prałat telszewski.

W diecezji wileńskiej przez biskupa Jana Cywinskiego wybrany został Mamert Herburt, kanonik wileński.

W diecezji mohilewskiej konsystorz z oficjałem Łaskim wybrał na wizytatora Antoniego Kossowskiego, prałata.

W diecezji kamienieckiej konsystorz z oficjałem Ostapowiczem wybrał na wizytatora Wawrzyńca Marczynskiego, prałata.

W diecezji mińskiej nominat biskup Rawa wybrał Dominika Waltera, kanonika.

W diecezji żytomiersko-łuckiej biskup Piwnicki wybrał Klemensa Siedleckiego, dominikana.

156. Roku 1842, 28 grudnia Cesarz Jegomość najwyżej potwierdzić raczył postanowienie wydane 16 października 1826 roku, które nakazuje wojennym i cywilnym władzom, ażeby przedstawując zasłużone duchowne osoby do jakiejkolwiek nagrody, znosiły się wprzódy z rządem diecezjalnym tej diecezji, do której należą duchowni zasłużeni, lub z Rządzącym Synodem.

157. Roku 1843 Cesarz Jegomość, przychylając się do przedstawienia namiestnika Królestwa księcia Paskiewicza, najłaskawiej przeznaczyć raczył kwotę 3600 rb. sr. na odnowienie trzech ołtarzy i ambony w kościele księży Franciszkanów w Warszawie.

158. Prowincjał księży pijarów Dębiński wyrokiem Kolegium 1843 roku 17 maja został pozbawiony godności prowincjalskiej, odesłany do klasztoru lubieszowskiego pod nadzór nom[inata] biskupa Rawy za to, że widząc, iż 40 rb. sr. nie wystarcza na roczne utrzymanie kapłana, prosił rządu o powiększenie pensji.

159. Rzymsko-Katol[ickie] Kolegium słuchało przełożenia pana ministra spraw wewnętrznych Perowskiego od 15 października 1843 roku, w którem wyraża, iż dla zasłonienia wychowującej się w rzym[sko]-//100katol[ickich] duchownych zakładach młodzieży od srogiej odpowiedzialności za naruszenie przez niewiadomość

įsaku provincijolams buvo numatytas 400 sid. rb metinis atlyginimas, vis dėlto jis nei vienam nė karto nesumokėtas. Provincijolai: bernardinų Dominykas Šukevičius ir senosios regulos karmelitų Volbekas pačiu pertvarkų laiku, valdžiai leidus, vis dėlto išrinkti, nesulaukė vidaus reikalų ministro patvirtinimo. Kitų vienuolijų provincijolai, baigę savo trejų metų valdymą, grąžino įgaliojimus. Naujų rinkti nei leista, nei buvo reikalo, nes jų vietą užėmė minėtieji vyskupijų vizitatoriai, paprastai rinkti iš dvasininkų pasauliečių.

Telšių vyskupijoje pirmuoju vyskupo kunigaikščio Simono Giedraičio vizitatoriumi buvo išrinktas kunigaikštis Martynas Giedraitis, Telšių prelatas;

Vilniaus vyskupijoje vyskupo Jono Civinskio buvo išrinktas Mamertas Herburtas, Vilniaus kanauninkas;

Mogiliavo vyskupijoje konsistorija su oficijolu Laskiu vizitatoriumi išrinko Antaną Kosovskį, prelatą;

Kameneco vyskupijoje konsistorija su oficijolu Ostapovičiumi vizitatoriumi išrinko Lauryną Marčinskį, prelatą;

Minsko vyskupijoje vyskupas nominatas Rava išrinko Dominyką Valterį, kanauninką;

Lucko-Žitomiro vyskupijoje vyskupas Pivnickis išrinko Klemensą Siedleckį, dominikoną.

156. 1842 metų gruodžio 28 dieną jo didenybė ciesorius aukščiausiai patvirtinti teikėsi 1826 metų spalio 16 dieną išleistą nutarimą, kuriame įsakoma karinei ir civilinei valdžiai, kad, pristatydami nusipelniusius dvasininkus kokiam nors apdovanojimui, pirmiausia susižinotų su vyskupijų valdžia tos vyskupijos, kuriai nusipelnę dvasininkai priklauso, arba su Valdančiuoju Sinodu.

157. 1843 metais jo didenybė ciesorius, susitikdamas su [Lenkijos] Karalystės vietininku kunigaikščiu Paskevičiumi, maloningai teikėsi skirti 3600 sid. rb trims altoriams ir sakyklai atnaujinti kunigų pranciškonų bažnyčioje Varšuvoje.

158. Kunigų pijorų provincijolas Dembinskis 1843 metų gegužės 17 dienos Kolegijos nutarimu neteko provincijolo pareigų ir išsiųstas į Liubešo vienuolyną, kad vyskupas nominatas Rava prižiūrėtų, už tai, jog matė – 40 sid. rb metiniam kunigo išlaikymui nepakanka ir prašė valdžią atlyginimą padidinti.

159. Romos katalikų kolegija išklausė pono vidaus reikalų ministro Perovskio 1843 metų spalio 15 dienos nuomonę, kuria pareiškiama, kad, saugant Romos //100 katalikų dvasinėse institucijose auklėjamą jaunimą nuo griežtos atsakomybės, už

ustaw państwa przy postępowaniu jej w obowiązki plebańskie, włożyć należy obowiązek na nauczycieli prawa kanonicznego w Duchownej Akademii i po seminariach, szczegółowego wykładania wszystkich ustaw krajowych, przełożonym zaś tych zakładów poruczyć pilne czuwanie, aby przedmiot ten nie był opuszczany na egzaminach. Przełożenie to przyjęte zostało jako prawo.

160. List przez niewiadomego autora ułożony i 1843 roku przesłany papieżowi Grzegorzowi XVI. Z gazety *L'ami de la religion*, 1843 rok, 28 wrześ[nia], 3808 nr.

„Najświętszy Ojcze! Naród zostający pod jarzmem władcy, który nie przestając na tem, że mu wydarł jego bytność polityczną, jego imię, jego prawa, swobodę, język i wszystko, co stanowi narodowość, posuwa swoję żelazną rękę aż do sumienia. Naród jęczący pod mieczem prześladowania religijnego, zamaskowanego przed obcemi, ale czynnego, tyrańskiego i okrutnego w skutku, wznosząc ręce upokorzone i oczy łzami zalane ku niebu, ośmiela się u stóp Waszej Świątobliwości wynurzyć uczucia swojej boleści. To wynurzenie nie zamyka wszystkich szczegółów prześladowania, które coraz bardziej sroży się przeciwko katolikom w prowincjach polskich do Rossyi przyłączonych, albowiem pismo to stałoby się zbyt obszerne, lecz dotknie tylko kilku wypadków zaszłych w przeciągu ostatnich lat dwunastu, którego następny wykład i nasze obawy względem religii na przyszłość pod panowaniem władcy przejętego nienawiścią i zajadłością przeciwko niej, odważamy się przełożyć.

I. Więcej niż trzy miliony unitów rozproszonych w dziewięciu guberniach niegdyś polskich, zostało oderwanych od religii katolickiej przez męczarnie, chłosty, głód i pragnienie, zadane w więzieniach. Te okrucieństwa zostały domierzone na wszystkich tych, których uważano za mających więcej wpływu na swoich współwyznawców, kiedy łudzenia i groźby nic na nich wymóc nie zdołały. Każdy właściciel ziemi, na której mieszkali wieśniacy unickiego wyznania, skoro padło nań podejrzenie, że swoim wpływem wstrzymuje postęp apostazji, był schwytany, posłany na wygnanie lub wtrącany do więzienia, dobra zaś jego na skarb zabrane. Masy ludu spędzano do parafialnego kościoła, każdego zmuszano do ucałowania krzyża znajdującego się w ręku urzędnika rossyjskiego, i razem zapewniano, że ten akt pobożności do niczego ich zobowiązywać nie będzie. Razem też pojono naród wódką, aby pijany łatwiej dał się oszukać. Z jednej strony leżały batog, knut urzędowy rossyjski, jako przestroga dla tych, którzy by nie słuchali, z drugiej zaś wód //101ka, obwarzanki, wstążki, chustki i inne tego rodzaju rzeczy dla nagrody tych, którzy ulegać będą. Jeśli zaś znalazło się kilku mężczyzn i kobiet, którzy ucałowali krzyż święty, wnet zapisywano całą parafią jako przewróconą na schizmę, zabierano

per nežinojimą pažeistus valstybės įstatymus jam pradėjus eiti klebonų pareigas, reikia Dvasinės akademijos ir seminarijų kanonų teisės mokytojus įpareigoti nuosekliai išdėstyti visus krašto įstatymus. O tų institucijų viršininkams pavesti prižiūrėti, kad šis dalykas nebūtų praleistas egzaminų metu. Šis pasiūlymas buvo priimtas kaip įstatymas.

160. Laiškas, rašytas nežinomo autoriaus ir 1843 metais nusiųstas popiežiui Grigaliui XVI. Iš laikraščio *L'ami de la religion*, 1843, rugsėjo 28, Nr. 3808.

„Švenčiausiasis Tėve! Tauta, velkanti valdžios jungą, kuri, negana to, kad iš jos išplėšė politinį būvį, jos vardą, jos teises, laisvę, kalbą ir viską, kas sudaro tautybę, savo geležinę ranką tiesia net iki sąžinės. Tauta, dejuojanti po nuo svetimų paslėptu, bet veikliu, tironišku ir žiauriu religinių persekiojimų kardu, nuolankiai keldama rankas ir ašaromis užlietas akis į dangų, drįsta prie Jūsų Šventenybės kojų išlieti savo skausmą. Šis išliejimas neapima visų persekiojimo, kuris kaskart smarkiau siautėja prieš katalikus prie Rusijos prijungtose Lenkijos provincijose, smulkmenų, nes šis raštas pernelyg išsiplėstų, bet apsakysiu tiktai keletą įvykių, atsitikusių per paskutinius dvylika metų, kurių aprašymą ir mūsų nuogąstavimus dėl religijos valdant valdžiai, persiėmusiai neapykanta ir įtūžiu prieš ją, drįstame išdėstyti.

I. Daugiau nei trys milijonai unitų, išsklaidytų devyniose kadaise lenkiškose gubernijose, buvo atplėšti nuo katalikų religijos kankinimais, plakimais, alkiu ir troškuliu kalėjimuose. Šiuos žiaurumus patyrė visi tie, kurie, buvo manoma, turi didesnę įtaką savo tikėjimo broliams, kai gundymais ir grasinimais nieko negalėjo išgauti. Kiekvienas žemės, kurioje gyveno unitų tikėjimo kaimiečiai, savininkas, jeigu tik buvo įtartas, kad savo įtaka trukdo apostazei, būdavo suimamas, ištremiamas arba įmetamas į kalėjimą, o jo valdos paimamos į iždą. Daugybė žmonių suvaroma į parapijos bažnyčią, kiekvienas verčiamas bučiuoti kryžių, esantį rusų valdininko rankose, ir kartu užtikrinama, kad šis pamaldumo aktas niekuo jų neįpareigos. Kartu žmonės taip pat girdyti degtine, kad girtas lengviau leistųsi apgaunamas. Viena, padėtas botagas, rusų valdžios rimbas kaip perspėjimas tiems, kurie neklausė, kita //101 – degtinė, riestainiai, kaspinai, skaros ir kiti panašūs daiktai dovanoti tiems, kurie paklus. O jeigu atsirado keletas vyrų ir moterų, kurie pabučiavo šventą kryžių, nedelsiant visa parapija buvo užrašoma kaip atsivertusi į schizmą, atimama

kościół i wypędzano kapłana, jeśli ten nie chciał wyrzec się wiary. Wkrótce te środki zaczęły się zdawać rządowi zbyt drobnemi i powolnemi, postanowiono działać na duchowieństwo, przez to zaś na masy ludu. Trzech biskupów unickich, trzech apostatów, skłoniono do przyjęcia schizmy i wnet wydano ukaz, aby więcej jak trzy tysiące kapłanów wstępowało w ich ślady. Ci z kapłanów, którzy się oświadczyli, że nie zmienią wiary, odesłani zostali do klasztorów schizmatyckich położonych w głębi Rossyi, gdzie pozbawieni wszystkiego, wystawieni byli na wszelkiego rodzaju upokorzenia i cierpienia, które tylko zajadłość, fanatyzm i barbarzyństwo wynaleźć mogły. Parafianie stali w wierze unickiej, bez kapłanów albo z kapłanami apostatami, byli traktowani jako nieposłuszni władzy krajowej i jako tacy bici albo wrzucani do więzień lub też prowadzeni do cerkwi ruskich, gdzie zmuszano ich do spowiadania się i przyjęcia komunii, co niechętnie uczyniwszy, najczęściej wyrzucali komunią na ziemię przy wyjściu z cerkwi. Wskutek takich to okrucieństw cesarz Mikołaj ustanowił doroczną uroczystość dobrowolnego połączenie się unii z Kościołem prawosławnym.

II. Roku 1832 zostało zniesionych pię[ć]dziesiąt klasztorów katolickich przez ukaz zdający się opierać na bulli Świętej Stolicy, która nie pozwala klasztorów, w których by mniej się znajdowało nad ośm zakonników. W rzeczy zaś samej zniesiono 234 klasztorów, w liczbie których znajdowało się niemało takich, co mieściły w sobie więcej jak 15 i 20 zakonników, i ci pochwytani przez policjantów jako zbrodniarze byli wywiezieni do klasztorów, które nie miały ani miejsca na ich pomieszczenie, ni zapasu żywności na ich utrzymanie. Boleść moralna i niedostatek wszelkiego rodzaju zmniejszyły wkrótce ich liczbę do połowy. Rząd rossyjski tak nagle niszczy budowy klasztorne, że pomimo przedwczesnej wielu zakonników śmierci, pomimo uciążliwości, jakie są włożone na tych, co chcą zostać zakonnikami, liczba zakonników nie pozbawionych sposobu utrzymania się na pozostałe klasztory stała się za wielką. Nie pozostaje teraz jak piąta część klasztorów z jałmużn żyjących: piąta część dominikanów, czternasta franciszkanów – wszystkie inne zakony zostały zmniejszone w podobnym stosunku, nie zostawiono zaś żadnego domu zgromadzenia św. Wincentego a Paulo. //102

III. Rząd, zabrawszy wszystkie dobra ruchome i nieruchome nadane duchownym zakładom przez pobożność naszych królów i naszych przodków, naznaczył na osobę od 30 do 40 rubli srebrem. (120 à 160 franków) na stół, odzienie i wszelkie roczne potrzeby. Pensja ta wynosi prawie połowę zapłaty, jaka u nas zwykle się daje furmanom i służącym rocznie. Nadto wiedzieć trzeba, że zakonnicy z tejże pomienionej pensji muszą utrzymywać kościół, klasztor, posługę kościelną i klasztorną. Stąd

bažnyčia ir išvaromas kunigas, jeigu tas nenorėjo atsižadėti tikėjimo. Netrukus šios priemonės valdžiai pasirodė esančios per menkos ir lėtos; nutarta veikti dvasininkiją, o per juos – žmonių mases. Trys unitų vyskupai, trys apostatai įkalbėti priimti schizmą ir netrukus išleistas įsakas, kad daugiau nei trys tūkstančiai kunigų pasektų jais. Tie kunigai, kurie pareiškė, jog tikėjimo nekeis, buvo išsiųsti į schizmatikų vienuolynus, esančius Rusijos gilumoje, kur, netekę visko, patyrė visokiausią panieką ir kankinimus, kuriuos tik įtūžis, fanatizmas ir barbariškumas galėjo sumanyti. Unitų tikėjimo parapijiečiai, likę be kunigų arba su kunigais apostatais, buvo traktuojami kaip nepaklusnūs krašto valdžiai ir plakami arba įmetami į kalėjimą, arba nuvedami į rusų cerkvę, kur verčiami atlikti išpažintį ir priimti komuniją. Nenoriai atlikę, išeidami iš cerkvės, dažniausiai išmesdavo komuniją ant žemės. Dėl tokių žiaurumų ciesorius Mikalojus įvedė kasmetes geranoriško unitų susijungimo su stačiatikių Bažnyčia iškilmes.

II. Pagal 1832 metų įsaką, atseit besiremiantį Šventojo Sosto bule, kuria neleidžiama vienuolynų, kuriuose būtų mažiau nei aštuoni vienuoliai, buvo uždaryta penkiasdešimt katalikų vienuolynų. Iš tiesų uždaryta 234 vienuolynai, tarp kurių nemažai buvo tokių, kur gyveno daugiau kaip 15 ir 20 vienuolių, ir šie, policininkų sugauti kaip nusikaltėliai, buvo išvežti į vienuolynus, kurie neturėjo nei vietos juos apgyvendinti, nei maisto atsargų jiems išlaikyti. Moralinis skausmas ir įvairios rūšies nepritekliai greitai sumažino jų skaičių iki pusės. Rusų valdžia taip akiplėšiškai naikina vienuolynų pastatus, nors daugelis vienuolių miršta per anksti, nors yra sunkumų, kurie užkrauti ant norinčių tapti vienuoliais, skaičius vienuolių, neturinčių pragyvenimo šaltinio, likusiems vienuolynams tapo per didelis. Dabar nėra penktos dalies vienuolynų, iš išmaldos gyvenančių: penktadalis dominikonų, keturiolikta dalis pranciškonų. Visos kitos vienuolijos buvo sumažintos panašiu santykiu, nepalikta nei vienų Šv. Vincento Pauliečio kongregacijos namų. //102

III. Valdžia, atėmusi visą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, dvasinėms institucijoms duotą mūsų pamaldžių karalių ir mūsų protėvių, asmeniui paskyrė per metus nuo 30 iki 40 sidabro rublių (120 ir 160 frankų) maistui, drabužiams ir visoms kitoms reikmėms. Šis atlyginimas sudaro beveik pusę užmokesčio, kuris pas mus paprastai per metus mokamas vežėjams ir tarnams. Be to, reikia žinoti, kad vienuoliai iš minėto atlyginimo turi išlaikyti bažnyčią, vienuolyną, bažnyčios ir vienuolyno

wypada, że zakonnik i zakonnica nie ma więcej na swoją osobę więcej [s] nad dziesięć rubli srebrem (40 franków). Cóż więc dziwnego, że mała liczba pozostałych nam kościołów upada i zamienia się w gruzy. Dla oszukania opinii publicznej, nade wszystko zaś cudzodziemców, bardzo mała liczba klasztorów została opatrzona w sposób nieco korzystniejszy i o tych to właśnie pisma publiczne ciągle wspominają. Po większej części zakonnicy i zakonnice po klasztorach zmuszeni są spełniać obowiązki najprzykrzejsze, ponieważ nie mają zasobu na utrzymanie służących. Lecz położenie ich wkrótce bardziej się jeszcze pogorszy, skoro owę trochę zboża, którą przy zaborze majątków mieli przezorność zachować, spożyją.

IV. Zabroniono obywatelem budować kaplice i kościoły tudzież utrzymywać kapłana w swoim domie, nawet w tych miejscach, gdzie odległość wymaga dwóch albo trzech dni dla zawiadomienia kapłana o potrzebie sprawowania świętych sakramentów umierającemu. Prośby w tym względzie podawane albo są odrzucane, albo tak pozornie rozwiązywane, że zawsze zostaną bez skutku. Niekiedy niby to udziela się pozwolenie, lecz pod tylu warunkami, formami i trudnościami, że proszący, widząc ich spełnienie niepodobnem, zaniechać musi przedsięwzięcia. Są obywatele, którzy byli oddani pod sąd za to, że zaczęli odbudowywać zgorzałe kościoły bez zgodzenia się na to sąsiednich popów i wyższej zwierzchności. Bez porównania łatwiej byłoby otrzymać pozwolenie od Dywanu tureckiego na zabudowanie kościoła w seraju, jak w naszym rządzie na wzniesienie domu Bożego we własnym domu.

V. Domy sióstr miłosierdzia zdawały się być wyjętemi z ogólnego prześladowania. Cesarz odezwał się, że zapewnia im protekcją, lecz ta protekcja była podobna do owej, jaką okazał mniszkom klasztoru na Podolu. Mniszki przedstawiały mu niemożność utrzymania się z przeznaczonej pensji. Przyjął wprawdzie grzecznie prośbę od przełożonej, lecz wnet przez swoję wspaniałomyślność zmniejszył każdej z nich pensję o dziesięć rubli srebrem. Roku 1842 przyszła i na nich //103 kolej: nie tylko zabrano im dobra, jak i wszystkim innym mniszkom, lecz nadto, ponieważ ich dobroczynność nie ograniczała się samemi tylko katolikami, następnie wzbudzała dla nich wdzięczność osób innych wyznań i uszanowanie dla religii, w imieniu której doznawały ulgi w nieszczęściu i cierpieniach, chciano przeto zapobiec temu wpływowi religijnemu i dlatego wiele ich domów (59) zniesiono. Z tych zaś co pozostały, kazano wypędzić sieroty i biedne dzieci, które znajdowały w nich naukę [a-]zdolną[-a] zapewnić im w przyszłości sposób zarobienia na uczciwy kawał chleba

[a-a] *Įterpta tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

tarnus, vadinasi, vienuoliui ir vienuolei asmeniškai nelieka daugiau kaip dešimt sidabro rublių (40 frankų). Nieko nuostabaus, kad mažas mums paliktų bažnyčių skaičius nyksta ir virsta griuvėsiais. Viešajai nuomonei apgauti, o pirmiausia svetimtaučiams labai nedidelis vienuolynų skaičius buvo aprūpintas padoriau, ir kaip tik apie pastaruosius vieši laikraščiai nuolat primena. Didžia dalimi vienuoliai ir vienuolės vienuolynuose verčiami dirbti sunkiausius darbus, nes neturi lėšų tarnams išlaikyti. Bet netrukus jų padėtis dar labiau pablogės, kai tik tą truputį javų, kurį, atimant turtus, turėjo apdairumo išsaugoti, suvartos.

IV. Gyventojams uždrausta statyti koplyčias ir bažnyčias, taip pat išlaikyti kunigą savo namuose, net ir tose vietovėse, kur dėl nuotolio reikia dviejų arba trijų dienų, norint pranešti kunigui apie šventųjų sakramentų mirštančiajam poreikį. Šiuo reikalu paduodami prašymai yra arba atmetami, arba taip atmestinai svarstomi, kad visada lieka be pasekmių. Kai kada lyg ir duoda leidimą, bet su tiek sąlygų, formalumų ir sunkumų, kad prašantysis, matydamas jų išpildyti negalėsiąs, priverstas sumanymo atsisakyti. Yra gyventojų, kurie buvo atiduoti teismui už tai, kad pradėjo atstatinėti sudegusias bažnyčias negavę aplinkinių popų ir aukštesnės vyresnybės sutikimo. Nepalyginamai lengviau būtų gauti turkų aukščiausiojo teismo leidimą statyti bažnyčią sultono rūmuose, kaip mūsų vyriausybės – pastatyti Dievo namus nuosavuose namuose.

V. Gailestingųjų seserų namų, atrodė, bendras persekiojimas nepalies. Ciesorius patvirtino, kad garantuos jiems globą, bet ji buvo panaši į tą, kurią gavo Podolės vienuolyno vienuolės. Vienuolės išdėstė jam negalinčios išsilaikyti iš paskirto atlyginimo. Prašymą iš vyresniosios priėmė, tiesa, mandagiai, bet netrukus dėl savo kilnumo sumažino kiekvienai iš jų atlyginimą dešimčia sidabro rublių. 1842 metais priėjo ir joms //103 eilė: ne tik iš jų kaip ir iš visų kitų vienuolių atimti turtai, tačiau kadangi jų labdaringumas nesiribojo vien tiktai katalikais, tai skatino kitų tikėjimų asmenų dėkingumą ir pagarbą religijai, kuria remdamiesi, lengviau kentė nelaimę ir skriaudas, dėl to norėta nutraukti šitą religinę įtaką, ir todėl daug jų namų (59) panaikinta. O iš tų, kurie liko, liepta išvaryti našlaičius ir neturtingus vaikus, kurie gaudavo mokslo, galinčio jiems ateityje duoti galimybę sąžiningai užsidirbti duonos kąsnį, taip pat tvirtus tikėjimo ir pamaldumo pagrindus. Išvaryti vargšai ir luošiai,

tudzież stałe zasady wiary i pobożności. Powypędzano ubogich i kalekich utrzymywanych kosztem domu sióstr miłosierdzia, w tych zaś domach, w których zostawiono do czasu chorych, zatrzymano siostry miłosierdzia jako służące, do spełniania posług pod nadzorem rossyjskich urzędników. Siostrom miłosierdzia domu podrzutków, znajdującego się w Wilnie pod imieniem Dzieciątka Jezus, wzbroniono przyjmować nowo narodzonych podrzutków. W razie zaś podrzucenia, mniszki mają obowiązek wnet zawiadomić policją, która przywołuje popa, a ten chrzci dziecie na schizmatyka, chociaż by już było ochrzcone, lecz zwykle dziecie umiera pierwej, nim się te formalności i koleje odbędą. Urzędnicy rossyjscy, nie przestając na poniżeniu mniszek z ubóstwa wynikającem, nieraz okrywają je wzgardą i szyderstwem, pospolicie powtarzają, że mniszki stare mogą porzucić domy miłosierdzia, lecz młode powinny pozostać i służyć pod ich nadzorem. Pomimo to jednak wszystkie mniszki się oświadczyły, że śmierć ich tylko rozłączy z domami miłosierdzia.

VI. Dzieci z małżeństw mieszanych spłodzone, skoro jeden z małżonków jest wyznania schizmatyckiego, wszystkie powinne należeć do tego wyznania.

VII. Duchowieństwo nie ma prawa przyjmować na łono katolickiego Kościoła żadnego in[n]owiercy, wyznającego religią chrześcijańską.

VIII. Ludzie rzymsko-katolickiego wyznania są zmuszani do przejścia na schizmę, skoro kto doniesie rządowi, że pochodzą z przodków unitów.

IX. Jeżeli dziecię było ochrzczone przez unickiego kapłana, jeżeli kościół był konsekrowany przez biskupa tego wyznania, co się u nas często zdarzało, kiedy unici zostawali w jedności z katolikami, wnet dziecie to musi zostać schizmatykiem, kościół zaś zamieniają na greko-rossyjski.

X. Po obdarciu klasztorów, wszystkie dobra kleru świeckiego zostały zagarnięte, wyjąwszy majątki plebanów parafialnych. Jeżeli zaś plebanem był kapłan należący do wyższej hierarchii Kościoła, pomimo wyjątek pozbawiono go //104 dóbr plebańskich. W wielu parafiach chciano protestować się przeciwko temu ostatniemu rozporządzeniu, lecz zaniechano, skoro doszła wiadomość, że i ta reszta dóbr, która dotąd pozostaje przy plebanach, wkrótce będzie na skarb zabraną; postanowiono więc cierpieć i milczeć. Jakoż gdy to piszę, przyszedł już do Wilna ukaz o zabranie reszty dóbr kościelnych.

XI. Po ludziach młodych, którym rząd pozwala jeszcze wstępować do stanu duchownego, wymaga się złożenia dowodów szlachectwa, te zaś pospolicie za nieważne uznawane bywają. W celu zmniejszenia liczby duchowieństwa, odjęcia kapłanom sposobu nabycia potrzebnych wiadomości i działania na umysły młodych lewitów w duchu schizmatyckim, pokasowano wiele seminariów, całą edukacją

išlaikomi gailestingųjų seserų lėšomis, o tuose namuose, kuriuose laikinai palikti ligoniai, gailestingosios seserys paliktos tarnaitėmis dirbti rusų valdininkų prižiūrimos. Pamestinukų Kūdikėlio Jėzaus namų, esančių Vilniuje, gailestingosioms seserims uždrausta priiminėti vos gimusius pamestinukus; apie paliktus vienuolės įpareigotos nedelsiant pranešti policijai, kuri iškviečia popą, o šis krikštija vaiką schizmatiku, nors jau būtų buvęs ir krikštytas, bet paprastai vaikas miršta anksčiau, negu visi šie formalumai atliekami. Rusų valdininkai nesiliauja žeminę vienuoles dėl jų neturto, neretai jas niekina ir tyčiojasi, viešai šneka, kad senos vienuolės gali apleisti gailestingumo namus, bet jaunos privalo pasilikti ir tarnauti jų prižiūrimos. Vis dėlto visos vienuolės pareiškė, kad tiktai mirtis jas atskirs nuo gailestingumo namų.

VI. Iš mišrių santuokų gimę vaikai, jeigu vienas iš sutuoktinių yra schizmatiško tikėjimo, visi turi priklausyti šiam tikėjimui.

VII. Dvasininkija neturi teisės priimti į katalikų Bažnyčios prieglobstį jokio kitatikio, išpažįstančio krikščionišką religiją.

VIII. Romos katalikų tikėjimo žmonės yra verčiami pereiti į schizmą, jeigu tik kas praneša, kad yra kilę iš unitų protėvių.

IX. Jeigu vaikas buvo pakrikštytas unitų kunigo, jeigu bažnyčia buvo konsekruota šio tikėjimo vyskupo, o pas mus tai dažnai pasitaikydavo, kai unitai palaikė vienybę su katalikais; vaikai tuojau pat privalo tapti schizmatikais, o bažnyčią pakeičia į graikų-rusų.

X. Apiplėšus vienuolynus, visi diecezinės dvasininkijos turtai buvo pasisavinti, išskyrus parapijų klebonų valdas. Jeigu klebonas buvo kunigas, priklausantis aukščiausiajai Bažnyčios hierarchijai, be išimties iš jo atimamos //104 klebonijos valdos. Daugelyje parapijų norėta protestuoti prieš šį paskutinį potvarkį, tačiau atsisakyta, nes atėjo žinia, kad ir tos likusios valdos, kurios iki šiol paliktos klebonijoms, netrukus bus paimtos į iždą, tad nuspręsta kentėti ir tylėti. Kai tai rašau, jau į Vilnių atėjo įsakas paimti likusias bažnytines valdas.

XI. Iš jaunuolių, kuriems valdžia dar leidžia stoti į dvasininkų luomą, reikalaujama pateikti bajorystės įrodymus, šie paprastai būna pripažįstami negaliojančiais. Tikslu sumažinti dvasininkų skaičių, trukdyti kunigams gauti reikalingą išsilavinimą, veikti jaunų levitų protus schizmatizmo dvasia panaikinta daug seminarijų,

młodzi poruczono ludziom świeckim, Akademią Duchowną ze stolicy katolicyzmu, Wilna, przeniesiono do Peterzburga, gdzie w miejscu zachęcenia do stanu skądinąd cierniem ubitego, młodzi znajdują osłabienie ducha, upokorzenie i wpływ wszelkiego rodzaju przeciwny duchownemu powołaniu. W Peterzburgu, gdzie przez nominacją profesorów i przez wszelkie sposoby starać się będą uczynić kapłanów niewiernemi, gdzie już teraz rząd mianował dwóch schizmatyków profesorami dla młodzi katolickiej Akademii. Jeśliby sułtan założył seminarium dla katolików w Mekce, byłoby to może dziwnejszem, lecz nigdy szkodliwszem dla katolicyzmu.

XII. Każdy kapłan odznaczający się pobożnością, gorliwością i przywiązaniem do katolicyzmu, albo nie jest dopuszczany do wyższych godności, albo zesłany w głąb kraju schizmatyckiego. Kapłani mniej gorliwi są poszukiwani i rekomendowani na miejsca wyższe. A jeśli kiedy kapłan apostolski wynosi się na wyższe godności w Kościele, to chyba dlatego, że potrafił ujść oka szpiegów rządu, albowiem tu trzeba tyle zręczności do ukrycia cnoty, ile gdzie indziej starają się o pokrycie zbrodni.

XIII. Roku 1832 profesor uniwersytetu, apostata Sękowski był wysłany jako wizytator szkół duchownych. W jednej książce wizytowej własną [ręką] napisał zalecenie przełożonemu szkoły katolickiej, aby niszczył duch religii katolickiej w umysłach młodzieży. Ponieważ zaś kapłani i nauczyciele szkoły nie usłuchali tego bezbożnego głosu, wkrótce rząd wynalazł pretekst do ich wypędzenia, zabrania kościoła katolickiego i osadzenia przy nim schizmatyków. Ja sam czytałem, co Sękowski napisał.

XIV. Pod pozorem rozszerzenia oświaty pomiędzy młodemi Polakami cesarz kazał tysiące dzieci odrywać od łona rodziców i wieźć do Rossyi, których większa część z powodu ostrego zimna w drodze pomarła, zwłaszcza że były bez należytego odzienia i pokarmu tudzież zostawały pod dozorem rossyjskich urzędników, //105 którzy z podania rządzą się tem przekonaniem, że zadać cierpienie Polakowi i katolikowi, jest to wykonać dzieło godne nagrody w oczach cesarza i św. Mikołaja. Dzieci, które wyżyły, wnet były po schizmatycku ochrzczone. Mała tylko liczba, umieszczona w zakładach cudzoziemców, mogła się w religii katolickiej wychowywać.

XV. Kapłani rozwiązłych obyczajów skazani na pokutę do klasztoru, skoro się oświadczą z przyjęciem schizmy, wyjmują się spod władzy duchownej katolickiej, z tryumfem uwalniają się od kary i otrzymują nagrodę. Podobny przykład widzieliśmy na kapłanie w Orszy, który wskutek przyjęcia schizmy ze wszelkiem uszanowaniem powitany został przez władze guberni witebskiej. Potem się ożenił i otrzymał miejsce nauczyciela na prowincji, aby służył za przykład młodzieży

visas jaunimo auklėjimas pavestas pasauliečiams, Dvasinė akademija iš katalikybės sostinės Vilniaus perkelta į Peterburgą, kur vietoj paakinimo į, šiaip ar taip, kančia grįstą luomą jaunuoliai randa susilpnėjusią dvasią, pažeminimus ir visokias įtakas, nesuderinamas su dvasiniu pašaukimu. Peterburge, kur profesorių paskyrimu ir visokiais būdais stengsis padaryti kunigus neištikimus, kur jau dabar valdžia paskyrė du schizmatikus profesorius katalikų Akademijos jaunimui. Jeigu sultonas įsteigtų katalikų seminariją Mekoje, galbūt tai būtų keisčiau, bet niekada – kenksmingiau katalikybei.

XII. Kiekvienas kunigas, pasižymintis dievobaimingumu, uolumu ir prisirišimu prie katalikybės, arba neskiriamas į aukštesnes pareigas, arba ištremiamas į schizmatiško krašto gilumą. Ne tokių uolių kunigų yra ieškoma, jie siūlomi į aukštesnius postus. O jeigu kada pasišventęs kunigas iškeliamas į aukštesnes pareigas Bažnyčioje, tai turbūt todėl, kad sugebėjo išvengti valdžios šnipų akių; nes čia reikia tiek apsukrumo paslėpti dorybę, kiek kur nors kitur stengiamasi paslėpti nusikaltimą.

XIII. 1832 metais universiteto profesorius apostatas Senkovskis buvo išsiųstas vizituoti dvasinių mokyklų. Vienoje vizitacijos knygoje savo ranka įrašė katalikiškos mokyklos viršininkui rekomendaciją naikinti katalikų religijos dvasią jaunimo galvose. O kadangi kunigai ir mokyklos mokytojai šio bedieviško balso nesiklausė, netrukus valdžia surado priežastį juos pašalinti, atimti katalikų bažnyčią ir apgyvendinti prie jos schizmatikus. Pats skaičiau, ką Senkovskis parašė.

XIV. Esą esant reikalui švietimą skleisti tarp jaunų lenkų ciesorius liepė tūkstančius vaikų atplėšti nuo tėvų ir vežti į Rusiją, kurių didžioji dalis dėl smarkių šalčių kelyje mirė, juolab kad buvo be reikiamo apdaro ir maisto, be to, prižiūrimi rusų valdininkų, //105 kurie pasidavę įsitikinimui, jog suteikti kančių lenkui ir katalikui yra atlikti darbą, vertą apdovanojimo ciesoriaus ir šv. Mikalojaus akyse. Vaikai, kurie išgyveno, nedelsiant buvo schizmatiškai pakrikštyti. Tiktai nedidelis skaičius apgyvendintų svetimtaučių institucijose galėjo būti auklėjami pagal katalikų religiją.

XV. Netikusių papročių kunigai, nuteisti atgailauti vienuolyne, kai tiktai pareiškia priimantys schizmą, atimami iš dvasinės katalikų valdžios, su triumfu išlaisvinami nuo bausmės ir gauna apdovanojimą. Panašus pavyzdys – kunigas iš Oršos: priėmęs schizmą, su visa pagarba buvo pasveikintas Vitebsko gubernijos valdžios. Paskui vedė ir gavo mokytojo vietą provincijoje, kad pasitarnautų kaip pavyzdys

szkolnej, po większej części z katolików złożonej, jak ma być przywiązaną do swojej wiary.

XVI. W świadectwach żołnierzom przy odstawce dawanych zawsze piszą, że wyznają wiarę greko-rossyjską, lubo ci przez całe życie katolikami byli. Z powodu zaś takiego świadectwa żaden kapłan katolicki nie może ich spowiadać ani chrzcić ich dzieci. Zdarza się, że przez zapomnienie napiszą „religii katolickiej", lecz takie przypadki są rzadkie i ledwo z 50 osób jedna podobne otrzymuje świadectwo. Ci, którzy, czy przypadkiem, czy przez niewiadomość, czy w razie choroby, z powodu niedostatku katolickiego kapłana raz wyspowiadali się popowi, pomimo to że ich upewniano, że to ich do niczego zobowiązywać nie będzie, nie mogą już wyrwać się ze schizmy. Oto jest, co rząd w przeciągu lat dwunastu zrobił, zamierza zaś zrobić następne rzeczy.

Do 1845 roku nie powinien pozostać żaden katolik w prowincjach w czasie pierwszego podziału Polski do Rossyi przyłączonych. W następnych zaś latach tenże rezultat czeka dalszych prowincji. Dla dopięcia tego celu zamyśla rząd pozabierać wszystkie kościoły katolickie pod pozorem, że są dawnemi cerkwiami rossyjskiemi, nakazać, aby liturgia odprawianą była nie w łacińskim, ale narodowym języku, pozwolić popom odprawować liturgią w kościołach naszych, obywatelom katolikom wzbronić posiadania dóbr ziemnych, albowiem tych uważa za największą przeszkodę w rozszerzeniu schizmy. Obywatele stali w wierze katolickiej jako niewierni poddani, jako ludzie niebiezpieczni, odbiorą za swe dobra cenę przez rząd wyznaczoną, z wolnem nabyciem dóbr w głębi Rossyji, ci zaś, którzy zmienią wiarę, będą mogli za lichą cenę nabywać dobra obywateli katolików. Wszystkie te rzeczy zdają się niepodobnemi do wykonania, lecz dla naszego //106 rządu nic nie ma świętego, nic niesprawiedliwego, nic tyrańskiego, skoro idzie o prześladowanie katolików i Polaków.

Wiemy, Najświętszy Ojcze, że nie żyjemy w czasach, w których następcy Piotra Świętego mocą słów swoich mogli nakazywać władcom świata sprawiedliwość, ludzkość, tolerancją i miłość bliźniego, wiemy, że cesarz na tę drogę chyba cudem nawrócony zostanie, pojmujemy, że cesarz austryacki, którego pośrednictwo mogłoby być skuteczne, jak i innych królów katolickich, nie zechce wystawować siebie na nieprzyjaźń Rossyi, wspierając domagania się Waszej Świątobliwości dla swoich współwyznawców. Lecz jeżeli cała nadzieja ludzkiej pomocy jest dla nas straconą, może W[asza] Ś[wiątobliwość] nie odrzuci prośb naszych w zaleceniu modłów publicznych, aby cesarz powrócił na drogę ludzkości i sprawiedliwości, albo raczej aby Bóg udzielił nam łaski potrzebnej do stania się męczennikami. My albowiem

mokykliniam jaunimui, daugiausia iš katalikų susidedančiam, kaip turi būti prisirišę prie savo tikėjimo.

XVI. Į atsargą išleidžiamų karių pažymėjimuose visada rašoma, kad išpažįsta graikų-rusų tikėjimą, nors tie visą gyvenimą buvo katalikai. Dėl tokio pažymėjimo joks katalikų kunigas negali klausyti jų išpažinčių, nei krikštyti jų vaikų. Atsitinka, kad per užsimiršimą parašo „katalikų religijos", bet tokių atvejų yra retai, ir iš 50 asmenų vos vienas gauna panašų pažymėjimą. Tie, kurie ar atsitiktinai, ar per nežinojimą kartą atliko išpažintį popui, nors buvo tikinami, jog tai niekam jų neįpareigos, jau negali išsiveržti iš schizmos. Tai valdžia per dvylika metų padarė, o ketina padaryti tokius dalykus.

Iki 1845 metų neturi likti nei vieno kataliko provincijose, prijungtose prie Rusijos per pirmąjį padalijimą, o kitais metais toks pat likimas laukia kitų provincijų. Tam tikslui pasiekti valdžia sumanė: atimti visas katalikų bažnyčias, esą tai buvusios rusų cerkvės; įsakyti, kad liturgija būtų atliekama ne lotynų, bet tautos kalba, leisti popams atlikti liturgiją mūsų bažnyčiose, gyventojams katalikams uždrausti turėti žemės valdas, nes jie laikomi didžiausia kliūtimi skleidžiant schizmą. Tvirtai išpažįstantys katalikų tikėjimą kaip neištikimi valdiniai, kaip pavojingi žmonės už savo valdas gaus vyriausybės nustatytą sumą, galės laisvai įsigyti žemes Rusijos gilumoje, tie, kurie tikėjimą pakeis, galės už menkus pinigus įsigyti katalikų žemes. Visi tie dalykai atrodo negalimi įvykdyti, bet mūsų //106 vyriausybei nieko nėra šventa, nieko neteisėta, nieko tironiška, jeigu tai susiję su katalikų ir lenkų persekiojimu.

Žinome, Švenčiausiasis Tėve, kad negyvename laikais, kai šv. Petro įpėdiniai savo žodžio jėga galėjo įsakyti pasaulio valdovams ir teisingumą, žmoniškumą, toleranciją ir artimo meilę, žinome, jog ciesorius į šį kelią nebent per stebuklą bus nukreiptas. Suprantame, austrų ciesorius, kurio tarpininkavimas galėtų būti sėkmingas, kaip ir kitų karalių katalikų, nepanorės sulaukti Rusijos nedraugiškumo, tenkindamas Jūsų Šventenybės reikalavimus savo tikėjimo broliams. Tačiau jeigu mums yra prarasta visa žmonių pagalbos viltis, galbūt Jūsų Šventenybė neatmes mūsų prašymų paskelbti viešas maldas, kad ciesorius grįžtų į žmoniškumo ir teisingumo kelią, arba kad greičiau Dievas mums suteiktų malonę, reikalingą tapti kankiniais. Kadangi nematome kitos išeities, kaip tik kankinystė arba bėgimas, bet pabėgimas mums yra

nie mamy przed sobą innego środka, jak tylko męczeństwo lub ucieczkę, ale ucieczka jest dla nas niepodobną. Dojście tego pisma do celu przeznaczonego jest mało podobnem do prawdy, nie śmiemy ani jego podpisywać, ani położyć czynów prawdziwie miejscowych, przez bojaźń, aby te szczegóły nie wydały miejsca, z którego pochodzi obecne pismo, albowiem aby wynaleźć autora, rząd nie zrobiłby szkrupułu poświęcić tysiąc osób na męki.

Dla odjęcia nadziei w otrzymaniu protekcji od W[aszej] Ś[więtobliwości] urzędnicy rossyjscy rozsiewają po kraju wieści, że w kolegium kardynałów, okrytem zaufaniem W[aszej] Świątobliwości, znajdują się płatni przez Rossyą, aby paraliżować postanowienia W[aszej] Ś[wiątobliwości], aby donosić o tych, którzy mają stosunki z Rzymem, podawać tych imiona, którzy się udają pod opiekę W[aszej] Ś[wiątobliwości], aby wreszcie donosić o tem, co się dzieje w Ś[więtym] Kolegium. Niech Bóg zachowa, abyśmy mieli temu wierzyć! Jeśli zaś to mówimy, to dlatego tylko, abyśmy przekonali, jak rząd nasz umie szkalować kolumny katolickiego Kościoła i straszyć katolików, aby się nie ważyli cierpień swoich zanosić aż do stóp W[aszej] Świątobliwości. Błagamy o błogosławieństwo, które by nam dodało sił do wytrwania w wierze świętej katolickiej."

161. Wiadomo, że św. Wojciech, który pierwszy opowiadał Prusakom wiarę chrześcijańską, roku 997 pod Fiszhauzenem, przez tychże Prusaków został zabity. Teraźniejszy król pruski Fryderyk Wilhelm IV 4 dnia kwietnia 1842 roku rozkazał wznieść pamiętnik św. Wojciechowi na temże miejscu, na którem znalazł śmierć męczeńską. Pamiętnik ten ma się //107 składać z niewielkiego kościoła, w części przedniej którego będzie się odprawiało nabożeństwo protestanckie, w prezbiterium zaś katolickie. Wyrachowano, że wzniesienie tego kościoła ma kosztować 18 348 talarów pruskich (16 473 rb. sr.). Pieniądze te, według postanowienia królewskiego, będą zebrane z dobrowolnych ofiar obywateli pruskich i Księstwa Poznańskiego obojga wyznań. Zbieranina poczęła się 10 listopada 1843 roku.

162. Powiedziałem wyżej (obacz nr 88), że podówczas, kiedy się odbywała promocja klasztorów do klas rozmaitych, wszystkie domy księży misjonarzów, czyli zgromadzenia św. Wincentego a Paulo, zostawiono w infimie, dla każdego zaś misjonarza wyznaczono rocznej pensji po 40 rb. sr. Już to samo zapowiadało całkowity upadek zgromadzenia. Jakoż 1843 roku zakroczył ukaz, w którym powiedziano, że zgromadzenie księży misjonarzy rozwiązuje się w Rossyi, oraz że biskupi, w wyznaczaniu obowiązków przy parafiach, powinni misjonarzom dawać pierwsze miejsce przed drugiemi zakonnikami. Po otrzymaniu takowego ukazu, ostatni wizytator zgromadzenia, ks. Józef Bohdanowicz, napisał do wszystkich misjonarzy, że

negalimas dalykas. Mažai tikėtina, kad šitas raštas pasieks numatytą tikslą, nedrįstame nei jo pasirašyti, nei nurodyti tikrų vietinių aplinkybių, baimindamiesi, kad tos smulkmenos neišduotų vietos, kur šis raštas surašytas, nes, norėdama surasti autorių, valdžia be skrupulų pasmerktų kančioms tūkstantį asmenų.

Siekdami atimti viltį gauti Jūsų Šventenybės užtarimą, rusų valdininkai skleidžia po kraštą žinias, kad Kardinolų kolegijoje, turinčioje Jūsų Šventenybės pasitikėjimą, yra Rusijos apmokamų, idant sustabdytų Jūsų Šventenybės nurodymus, pranešinėtų apie turinčius ryšių su Roma, nurodytų vardus tų, kurie kreipiasi į Jūsų Šventenybę globos, galiausiai praneštų apie tai, kas vyksta šv. Kolegijoje. Tegu Dievas apsaugo, kad turėtume tuo tikėti! O jeigu ką nors sakome, tai tik todėl, jog įtikintume, kaip mūsų valdžia sugeba juodinti katalikų Bažnyčios rėmėjus ir bauginti katalikus, idant nedrįstų savo kentėjimų nunešti prie Jūsų Šventenybės kojų. Meldžiame palaiminimo, kuris mums suteiktų jėgų išlikti šventojo katalikų tikėjimo."

161. Žinoma, kad šv. Vaitiekus, kuris pirmasis prūsams atnešė krikščionių tikėjimą, 997 metais prie Fišhauzeno buvo tų pačių prūsų nužudytas. Dabartinis prūsų karalius Frydrichas Vilhelmas IV 1842 metų balandžio 4 dieną įsakė pastatyti šv. Vaitiekui paminklą toje pačioje vietoje, kur sutiko kankinio mirtį. Tai turėtų //107 būti nedidelė bažnyčia, kurios priekinėje dalyje vyks protestantų pamaldos, o presbiterijoje – katalikų. Apskaičiuota, kad pastatyti šią bažnyčią kainuotų 18 348 prūsiški taleriai (16 473 sid. rb). Šie pinigai karaliaus nurodymu bus surinkti iš geranoriškų Prūsijos ir Poznanės kunigaikštystės abiejų tikėjimų gyventojų aukų. Rinkliava prasidėjo 1843 metų lapkričio 10-ąją.

162. Anksčiau išdėsčiau (žr. Nr. 88), kad tuo metu, kai vyko vienuolynų skirstymas į įvairias klases, visi kunigų misionierių, arba Šv. Vincento Pauliečio vienuolijos namai, palikti žemiausioje, kiekvienam misionieriui paskirta po 40 sid. rb metinio atlyginimo. Bet tai reiškė visišką vienuolių bendruomenės sunaikinimą. Ir tikrai, 1843 metais pasirodė įsakas, kad kunigų misionierių vienuolynas Rusijoje naikinamas, o vyskupai, skirstydami vietas prie parapijų, privalo misionieriams teikti pirmenybę prieš kitus vienuolius. Gavęs tokį įsaką, paskutinis bendruomenės vizitatorius kun. Juozapas Bagdonavičius parašė visiems misionieriams, kad leidžia nusivilkti vienuolio abitą, rengtis kaip ir diecezinė dvasininkija ir užimti pareigas

pozwala złożyć suknią zgromadzeniu właściwą, odziewać się na wzór kleru świeckiego i zajmować obowiązki przy parafiach, jakie im zwierzchność diecezjalna wyznaczy. Od tego czasu rząd zaprzestał misjonarzom płacić pomienioną pensję. Zgromadzenie przy swem upadku liczyło stu czternastu kapłanów, imiona ich i nazwiska wskazuje tu przyszyty drukowany katalog. Klerycy, czyli sposobiący się do zgromadzenia, po jego rozwiązaniu częścią powrócili do stanu cywilnego, częścią pomieszczeni zostali w seminariach kleru świeckiego.

W tymże czasie znajdowało się na Żmudzi pięciu misjonarzy:

1) Mikołaj Kamiński, teologii magister, wysłużony nauczyciel i regens w seminarium wornienskiem, mąż pełen nauki, bogobojności i poczciwości. Za swe zasługi miał już sobie daną przez żmudzkiego biskupa altarią kużewską. Później Szymon książę Giedrojć, biskup, rządca diecezji, wziął go do swego boku jako kapelana i doradcę.

2) Ignacy Koc, teologii kandydat, z powodu swej zdatności i gładkiego tłumaczenia się, został zatrzymany w obowiązku nauczyciela seminarium wornieńskiego i wtenczas, kiedy obowiązki nauczycielskie oddano księżom świeckim.

3) Jan Mierzwiński, teologii doktor, po kasacie misjonarzy zatrzymany przez biskupa Szymona Giedrojcia w obowiązku //108 regensa seminarium wornienskiego.

4) Franciszek Starewicz, teologii magister, przed kasatą zgromadzenia przybył do Worń na obowiązek nauczyciela w seminarium, po kasacie zaś pojechał na kapelana.

5) Dominik Pleskaczewski przybył z Wilna wspólnie ze Starewiczem, po kasacie za prezentą grafa Zubowa wziął plebanią nowożagorską.

163. W seminarium wornienskiem obecnie (1843 rok) obowiązki nauczycielskie spełniają: Jan Mierzwiński, pomieniony eksmisjonarz, regens i nauczyciel Pisma Świętego; Ignacy Koc, eksmisjonarz, nauczyciel teologii moralnej; Tadeusz Juzumowicz, teologii magister, kapłan świecki, nauczyciel historii kościelnej, języka łacińskiego i niemieckiego tudzież kantu i obrzędów kościelnych; Ignacy Kulwinski, teologii magister, kapłan świecki, nauczyciel introdukcji biblijnej, archeologii i homiletyki; Otton Proniewski, teologii kandydat, kapłan świecki, nauczyciel teologii dogmatycznej, języka francuzkiego i rossyjskiego.

Ci pierwsi nauczyciele z kleru świeckiego nie wątpię, że się okażą w całem znaczeniu odpowiedniemi swemu obowiązkowi, każdy bowiem z nich przeszedł Wileńską Duchowną Akademią, przyzwoicie jest usposobiony i wzorowych obyczajów. Przedtem seminarium miało regensa i trzech tylko nauczycieli, w roku zaś teraźniejszym 1843 biskup książę Szymon Giedrojć przeznaczył także regensa i czterech

prie parapijų, kokias jiems vyskupijų vyresnybė paskirs. Nuo to laiko valdžia liovėsi misionieriams mokėti minėtą atlyginimą. Bendruomenė prieš savo žlugimą turėjo šimtą keturiolika kunigų, jų vardai ir pavardės matyti iš čia prisiūto katalogo. Dalis klierikų arba besirengiančių tapti bendruomenės nariais, ją panaikinus, grįžo į pasauliečių luomą, dalis liko diecezinės dvasininkijos seminarijose.

Tuo metu Žemaitijoje buvo penki misionieriai:

1) Mikalojus Kaminskis, teologijos magistras, nusipelnęs mokytojas ir Varnių seminarijos rektorius, vyras, kupinas mokslo, pamaldumo ir dorumo. Už savo nuopelnus jau turėjo Žemaičių vyskupo duotą Kužių altariją. Vėliau kunigaikštis vyskupas Simonas Giedraitis, vyskupijos valdytojas, paėmė jį savo kapelionu ir patarėju.

2) Ignotas Kocas, teologijos kandidatas, dėl savo gabumų ir gražios iškalbos buvo paliktas Varnių seminarijos mokytojo pareigoms ir tuomet, kai mokytojų pareigos perduotos diecezinaims kunigams.

3) Jonas Mieživinskis, teologijos daktaras, panaikinus misionierius, vyskupo Simono Giedraičio paliktas //108 eiti seminarijos rektoriaus pareigas.

4) Pranciškus Starevičius, teologijos magistras, prieš bendruomenės panaikinimą atvyko į Varnius seminarijos mokytoju, panaikinus išvyko kapelionu.

5) Dominikas Pleskačevskis atvyko iš Vilniaus drauge su Starevičiumi, po panaikinimo, grafui Zubovui pristačius, paėmė Naujosios Žagarės kleboniją.

163. Varnių seminarijoje dabar (1843 m.) mokytojo pareigas eina: Jonas Mieživinskis, minėtasis eksmisionierius, rektorius ir Šventojo Rašto mokytojas;

Ignotas Kocas, eksmisionierius, moralinės teologijos mokytojas;

Tadas Juzumavičius, teologijos magistras, diecezinis kunigas, Bažnyčios istorijos, lotynų ir vokiečių kalbų, taip pat giedojimo ir bažnytinių apeigų mokytojas;

Ignotas Kulvinskis, teologijos magistras, diecezinis kunigas, Biblijos įvado, archeologijos ir homiletikos mokytojas;

Otonas Praniauskas, teologijos kandidatas, diecezinis kunigas, dogminės teologijos, prancūzų ir rusų kalbų mokytojas.

Neabejoju, kad šie pirmieji mokytojai iš diecezinės dvasininkijos pasirodys visiškai tinką savo pareigoms, nes kiekvienas jų perėjo Vilniaus dvasinę akademiją, yra tinkamai pasirengęs ir pavyzdingo elgesio.

Prieš tai seminarija turėjo rektorių ir tiktai tris mokytojus, šiais 1843 metais vyskupas kunigaikštis Simonas Giedraitis taip pat paskyrė rektorių ir keturis

nauczycieli. Stąd też introdukcja, archeologia i homiletyka, dotąd w seminarium niedawane, wprowadzonemi zostały.

Wszystkie przedmioty wykładają się w języku polskim, klasyczne jednak książki napisane są w języku łacińskim. Alumni, których obecnie liczy się 63, dotąd w końcu trzeciego roku pobytu swojego w seminarium wyświęcali się na kapłanów i wyjeżdżali na parafie. Dopiero pomieniony pasterz postanowił, aby siedzieli w seminarium lat cztery.

Pomienieni nauczyciele, wyjąwszy eksmisjonarzy, pierwszy raz objęli swoje obowiązki w seminarium od 1 września 1843 roku. Na mocy rozporządzenia pasterskiego regens pobierać ma rocznej pensji rb. sr. 200, nauczyciele po 150 rb. sr., przy tem każdemu z nich daje się kwatera, stół, opał i światło bezpłatnie.

164. Ukaz cesarski do Rządzącego Senatu z dnia 20 października 1843 roku. „Zatwierdziwszy przedstawiony od ministra oświecenia i w Radzie Państwa roztrząśniony etat zakładów wychowania guberni wileńskiej, kowieńskiej, grodzieńskiej i mińskiej, zastosowany do nowego tych guberni składu, rozkazujemy: 1) Wskazanie czasu dla przyprowadzenia tego etatu do skutku w już bę//109dących zakładach wychowania, zostawić do uwagi ministra oświecenia; zamierzany zaś etatem nowym oddział przy grodzieńskiem gubernialnem gimnazjum otworzyć i znajdującą się w mieście Telszach przy klasztorze bernardyńskim powiatową szkołę przekształcić według etatu na szkołę szlachecką, kiedy to się okaże do wykonania podobnem z udzielonych na to Ministerstwu Oświecenia środków. 2) Znajdujące się w miasteczku Krożach w powiecie rossieńskim gimnazjum przenieść do miasta Kowna, a z tego ostatniego szlachecką powiatową szkołę do Rosień. 3) Fundusze na utrzymanie w Grodnie gimnazjum, powiatowych szkół dla szlachty w Wiłkomierzu, Drohiczynie i Nowogródku, oddziału o czterech klasach gimnazjum wileńskiego i dozorców szkół parafialnych, na zasadzie ukazu naszego do Rządzącego Senatu z dnia 1 stycznia 1839 roku i zatwierdzonego przez nas 17 października tegoż roku zdania Komitetu Ministrów przeznaczyć z dochodów skasowanych w 1832 roku rzymsko-katolickich klasztorów. Potrzeby zaś innych, w nowym etacie wymienionych zakładów naukowych, zaspakajać z sumy 185 000 rubli srebrem, wydawanej corocznie ze skarbu państwa w zamian za dochody ogólnego edukacyjnego funduszu i asygnowanych na jej uzupełnienie 15 000 rb. sr. z ogólnych dochodów państwa."

165. Roku 1843 w miesiącu wrześniu kilka sióstr miłosierdzia udało się z Paryża do Neapolu w celu założenia tam szpitalu. Za przybyciem ich na miejsce król Obu Sycylii rozkazał przyjąć te córki św. Wincentego a Paulo z największemi honorami. Municypalność wyszła na ich spotkanie, paradne pojazdy dworskie odwiozły je do

mokytojus. Todėl tad buvo įvesta archeologija ir homiletika, iki tol seminarijoje nedėstytos.

Visi dalykai dėstomi lenkų kalba, tačiau klasikinės knygos parašytos lotynų kalba. Iki šiol alumnai, kurių nūnai yra 63, baigiantis tretiesiems savo buvimo seminarijoje metams, būdavo įšventinami į kunigus ir išvažiuodavo į parapijas. Tiktai minėtasis ganytojas nusprendė, kad seminarijoje sėdėtų ketverius metus.

Minėtieji mokytojai, išskyrus eksmisionierius, pirmąkart ėmėsi savo pareigų nuo 1843 metų rugsėjo 1-osios. Ganytojo potvarkiu regentas turi gauti metinio atlyginimo 200 sid. rb, mokytojai – po 150, be to, kiekvienam jų būstas, maistas, kuras ir šviesa duodami nemokamai.

164. 1843 metų spalio 20 dienos caro įsakas Valdančiajam Senatui[25].

„Patvirtinę švietimo ministro pateiktus ir Valstybės taryboje apsvarstytus Vilniaus, Kauno, Gardino ir Minsko gubernijų auklėjimo institucijų etatus, pritaikytus prie naujos šių gubernijų sudėties, įsakome: 1) laiką, kada įvesti šiuos etatus jau //109 veikiančiose auklėjimo institucijose, palikti švietimo ministro nuožiūrai; pagal naujus etatus ketiname atidaryti skyrių prie Gardino gubernijos gimnazijos, o Telšiuose prie bernardinų vienuolyno esančią apskritinę mokyklą pagal etatus pertvarkyti į bajorų mokyklą, paaiškėjus, jog tai galima padaryti iš Švietimo ministerijai skirtų lėšų. 2) Raseinių apskrities Kražių miestelyje esančią gimnaziją perkelti į Kauną, iš pastarojo bajorų apskritinę mokyklą – į Raseinius. 3) Lėšas Gardino gimnazijos, apskritinių mokyklų Ukmergėje, Drohičine ir Naugarduke, Vilniaus keturių klasių gimnazijos skyriaus ir parapinių mokyklų prižiūrėtojams išlaikyti, remiantis mūsų 1839 metų sausio 1 dienos įsaku Valdančiajam Senatui ir tų pačių metų spalio 17 dieną mūsų patvirtinta ministrų komiteto nuomone, skirti iš 1832 metais panaikintų Romos katalikų vienuolynų pajamų; o kitų naujuosiuose etatuose išvardytų mokslo institucijų poreikius patenkinti iš 185 000 sidabro rublių sumos, kasmet skiriamos iš valstybės iždo mainais į bendro edukacinio fondo pajamas, ir jam papildyti skirtų 15 000 sid. rb iš bendrų valstybės pajamų."

165. 1843 metų rugsėjo mėnesį keletas gailestingųjų seserų iš Paryžiaus išvyko į Neapolį įkurti ten prieglaudą. Joms atvykus į vietą Abiejų Sicilijų karalius įsakė priimti šias šv. Vincento Pauliečio seseris su didžiausia pagarba. Municipalitetas

[25] Nr. 17 250, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVIII, отделение первое, СПб, 1844.

mieszkania, gdzie przygotowana była dla nich uczta. Cztery księżniczki krwi królewskiej na niej się znajdowały. Niezwłocznie potem mniszki przyjęte były przez ministra spraw wewnętrznych. *Tygod[nik] Peters[burski]*, 1843 rok, nr 82.

166. U nas panny miłosierdzia miały szpitale:

W Wilnie u św. Jakuba, w domie dobroczynności na ulicy Subocz i w domie podrzutków, czyli Dzieciątka Jezus. W Krasławiu, Witebsku, Oswieju, Żytomierzu, Łucku, Gródku, Tepliku, Białymstoku.

Mariawitki mają domy lub miały:

W Wilnie, Połocku, Witebsku, Mohilowie, w Mozyrzu. //110

167. Biskupi i inni duchowni katoliccy w Irlandyi najmocniej zaprotestowali się przeciw projektowi ministrów ang[i]elskich zażądania od parlamentu funduszów na płacę dla nich. Ten sam wstręt objawił się z równą mocą po wszystkich bez wyjątku parafiach. Towarzystwo odwołania unii Irlandii od Anglii połączyło się aktem uroczystym z tą uchwałą duchowieństwa katolickiego, jako natchnioną duchem moralności i narodowości. Sami Irlandczycy jawnie wynurzyli swoje zupełne spółczucie ku tak szlachetnemu postanowieniu duchowieństwa katolickiego.

168. Wawrzyniec Litta, arcybiskup tebanski, legat Piusa VI, roku 1798 za zgodą Pawła, cesarza, przybył do Peterzburga i urządził interesa Kościoła katolickiego w Rossyi w następny sposób:

Utworzył metropolią i arcybiskupstwo mohilewskie. Do arcybiskupstwa wcielił nie tylko Białoruss, ale i wszystkie gubernie wielkorossyjskie i to, co kiedyś Rossya zdobyć może. Jakoż nabyła później od Prusaków obwód białostocki, dlatego to część ta kraju, lubo w żadnym punkcie z arcybiskupstwem mohilewskiem niepołączona, jednak należy do niego.

Stanisława Siestrzeńcewicza utwierdził w godności metropolity i arcybiskupa mohilewskiego.

Biskupstwo wileńskie i żmudzkie, oderwawszy od metropolii gnieźnieńskiej, do której od dawnych czasów należały, poddał władzy nowego metropolity i jego następców.

Podobnież biskupstwa łuckie i kamienieckie oderwał od metropolii lwowskiej i poddał metropolii mohilewskiej.

Całą gubernią mińską odłączył od biskupstwa wileńskiego i utworzył nowe biskupstwo minskie. Ks. Dederkę dał za pierwszego biskupa, któremu katedrę i rezydencją wyznaczył w mieście Minsku.

Rozszerzył granice diecezji kamienieckiej i dał jej biskupa Jana Dębowskiego.

išėjo sutikti, reprezentaciniai dvaro ekipažai atvežė jas į namus, kur buvo paruošta puota. Juose buvo keturios karališkojo kraujo kunigaikštytės; nedelsdamas vienuoles priėmė vidaus reikalų ministras. *Tygodnik Petersburski*, 1843, Nr. 82.

166. Pas mus gailestingosios mergelės turėjo prieglaudas:

Vilniuje prie šv. Jokūbo, Labdaros namuose, Subačiaus gatvėje, ir pamestinukų, arba Vaikelio Jėzaus namuose; Kraslave; Vitebske; Asvejoje; Žitomire; Lucke; Grudeke; Teplike; Balstogėje.

Mariavitės turi arba turėjo namus:

Vilniuje, Polocke, Vitebske, Mogiliave, Mozyriuje. //110

167. Vyskupai ir kiti katalikų dvasininkai Airijoje griežčiausiai užprotestavo prieš anglų ministrų projektą pareikalauti iš parlamento lėšų jų atlyginimams. Toks pat priešiškumas vienodai stiprus buvo visose be išimties parapijose. Airijos ir Anglijos unijos panaikinimo draugija iškilmingu aktu prisidėjo prie šio katalikų dvasininkijos sprendimo, kaip moralumo ir tautiškumo dvasios paakinto. Airiai atvirai pritarė tokiam kilniam katalikų dvasininkų poelgiui.

168. Lorenzo Litta, Tėbų arkivyskupas, Pijaus VI legatas, 1798 metais, ciesoriui Povilui sutikus, atvyko į Peterburgą ir katalikų Bažnyčios reikalus Rusijoje sutvarkė taip.

Įkūrė metropoliją ir arkivyskupiją Mogiliave. Į arkivyskupiją įtraukė ne tik Baltarusiją, bet ir visas didžiosios Rusijos gubernijas bei tai, ką Rusija kada nors gali gauti. Iš tikro vėliau iš prūsų gavo Balstogės sritį, todėl ta krašto sritis, nors niekaip su Mogiliavo arkivyskupija nesiriboja, tačiau jai priklauso.

Stanislovą Siestrencevičių patvirtino eiti Mogiliavo metropolito ir arkivyskupo pareigas.

Vilniaus ir Žemaičių vyskupijas, atplėšęs nuo Gniezno metropolijos, kuriai nuo senų laikų priklausė, atidavė naujojo metropolito ir jo įpėdinių valdžiai.

Panašiai Lucko bei Kameneco vyskupijas atplėšė nuo Lvovo metropolijos ir perdavė Mogiliavo metropolijai.

Visą Minsko guberniją atėmė iš Vilniaus vyskupijos ir įsteigė naują Minsko vyskupiją. Kun. Dederką paskyrė pirmuoju vyskupu, kuriam katedrą ir rezidenciją paskyrė Minske.

Išplėtė Kameneco vyskupijos ribas ir paskyrė jai vyskupą Joną Dembovskį.

Od diecezji żmudzkiej oderwał Kurlandyą, której biskupi żmudzcy liczyli się wiecznemi administratorami.

Nagradzając straty biskupstwa wilenskiego przez oderwanie guberni minskiej poniesione, przyłączył do niego Kurlandyą i dał jemu za biskupa Jana Kossakowskiego.

Rozporządzenie to przez papieża utwierdzone zostało. Czytaj ze szczegółami w dziełku, którego tytuł: *„Actus ad Ecclesiam Metropolitanam* [a-]*Mihileviensem*[-a] *aliasque catholicas cathedrales ecclesias Latini Ritus in Imperio Rossiaco ab Il. Ex. Rev. Dōno Litta."* Petropoli, an. 1798 in 4.

169. Ukaz 1832 roku listopada 23 wydany powiedział, co następuje. W Królestwie Polskiem, w guberniach od Polski przywróconych i w Finlandii, gdy jedna strona z osób zabierających się do stanu małżeńskiego jest wiary greko-rossyjskiej, podówczas ślub nastąpić nie może bez zezwolenia //111 archireja religii panującej, takowe związki ma błogosławić kapłan rossyjski, a strona nieruska ma dać przyrzeczenie, że wszystkie dzieci wyznawać będą wiarę greko-rossyjską. Ukaz ten sam cesarz podpisał w następny sposób: „Tak ma być koniecznie. Śluby Rossyan błogosłowione przez samych tylko katolickich kapłanów, nie będą uważane za ważne, dopóki ich greko-rossyjski kapłan nie pobłogosławi."

170. Ukaz wydany 1832 roku lutego 24 dnia powiedział: 1) Że jeżeli którykolwiek z małżonków starających się o rozwód jest wyznania greko-rossyjskiego, w takowym razie sprawa rozwodowa należy zupełnie do duchowieństwa greko-rossyjskiego. 2) Jeżeli małżonkowie należą do wyznań różnych, tolerowanych w Rossyi, w takiem zdarzeniu proces rozwodowy rozpoczyna się w konsystorzu tego wyznania, którego duchowny wprzód ślub błogosławił. Rozwód nastaje tylko za zgodą konsystorzów obu wyznań.

171. Ukaz 1830 roku 19 lipca wydany zapowiedział, że kobieta mająca lat 16, mężczyzna 18, nie młodsi, wstępować mogą do stanu małżeńskiego.

172. Ukaz 1816 roku marca 8 dnia wydany wzbronił ciała umarłych przewozić z jednego miejsca na drugie bez cesarskiego pozwolenia.

173. Ukaz 1800 lutego 26 wydany wzbronił greko-rossyjskim pułkowym kapelanom odbywać swoje nabożeństwo w kościołach katolickich.

174. Ukaz 1817 czerwca 16 dnia wydany powiedział, że koniecznie do jednego parafialnego kościoła ma należeć 100 lub 1500 dymów.

175. Ukaz 1807 października 25 dnia wydany nakazuje tym, co z unickiego na katolickie przeszli wyznanie znowu powrócić do pierwszego swego wyznania. Duchowieństwu zaś katolickiemu wzbrania przyjmować unitów do kościoła łacińskiego.

[a-a] *Taip tekste. Turėtų būti* Mohileviensem.

Nuo Žemaičių vyskupijos atplėšė Kuršą, kur Žemaičių vyskupai laikyti amžinais administratoriais.

Atlygindamas Vilniaus vyskupijos nuostolius, kuriuos patyrė atplėšus Minsko guberniją, prijungė prie jos Kuršą ir vyskupu paskyrė Joną Kosakovskį.

Šis potvarkis buvo popiežiaus patvirtintas. Su smulkmenomis skaityk veikaliuke, kurio antraštė: *Nutarimai dėl metropolinės Mogiliavo bažnyčios ir kitų lotynų tikėjimo katalikiškų katedrų bažnyčių Rusijos Imperijoje, priimti šviesiausiojo, garbingiausiojo pono Littos. Petrapilyje, 1798. In 4 to.*

169. 1832 metų lapkričio 23 dienos įsaku[26] paskelbta: Lenkijos Karalystėje, iš Lenkijos susigrąžintose gubernijose ir Suomijoje, kai vienas iš tuoktis besirengiančiųjų yra graikų-rusų tikėjimo, tuomet santuoka negali įvykti be //111 viešpataujančios religijos archijerėjaus leidimo, tokias santuokas turi laiminti rusų šventikas, o asmuo nerusas turi duoti pasižadėjimą, kad visi vaikai išpažins graikų-rusų tikėjimą. Šį įsaką pats ciesorius pasirašė taip: „Taip būtinai turi būti! Rusų santuoka, palaiminta vien tiktai katalikų kunigų, negalios, kol jos nepalaimins rusų šventikas".

170. 1832 metų vasario 24 dienos įsakas[27] skelbė: 1) jeigu kuris nors iš sutuoktinių, besirūpinančių skirtis, yra graikų-rusų tikėjimo, tada skyrybų byla visiškai priklauso graikų-rusų dvasininkams; 2) jeigu sutuoktiniai priklauso skirtingiems Rusijoje toleruojamiems tikėjimams, skyrybų procesas pradedamas konsistorijoje to tikėjimo, kurio dvasininkas pirmiau santuoką laimino. Skyrybos įvyksta tiktai abiejų tikėjimų konsistorijoms sutikus.

171. 1830 metų liepos 19-osios įsakas[28] paskelbė, kad gali susituokti 16 metų moteris, vyras – 18, ne jaunesni.

172. 1816 metų kovo 8 dienos įsakas uždraudė mirusiųjų kūnus gabenti iš vienos vietos į kitą be ciesoriaus leidimo.

173. 1800 metų vasario 26-osios įsakas uždraudė graikų-rusų pulko kapelionams savo pamaldas atlikti katalikų bažnyčiose.

174. 1817 metų birželio 16-osios įsakas paskelbė, kad būtinai vienai parapijos bažnyčiai turi priklausyti 100 arba 1500 dūmų.

175. 1807 metų spalio 25 dienos įsakas[29] liepia tiems, kurie iš unitų į katalikų tikėjimą perėjo, vėl grįžti į pirmąjį savo tikėjimą. Katalikų dvasininkams draudžiama priimti unitus į lotynišką bažnyčią.

[26] Nr. 5767, *ПСЗ*, собрание второе, т. VII, СПб, 1833.
[27] Nr. 5182, *ten pat*.
[28] Nr. 3807, *ПСЗ*, собрание второе, т. V, отделение первое, СПб, 1831.
[29] Nr. 22 659, *ПСЗ*, т. XXIX, СПб, 1830.

176. Cesarz Jegomość 30 dnia października 1843 roku najwyżej rozkazać raczył: dla dopatrzenia przestarzałych i nieuleczone choroby cierpiących rzymsko-katolickiego wyznania księży świeckich wydawać corocznie z rozporządzenia diecezjalnej zwierzchności potrzebną sumę, stosowną do liczby parafii każdej diecezji.

177. Minister dzieł wewnętrznych Perowski przez odniesienie się do Kolegium pod datą 3 dnia maja 1843 roku srogo zakazał, aby duchowni w interesach nietyczących się ani ich osobistości, ani własności swojej, nie śmieli odnosić się do wyższej zwierzchności, pomijając niższą i najbliższą swoją zwierzchność.

178. Rada Państwa w rzeczy wątpliwości, jak należy postępować z duchownemi, którzy nie będą w stanie zapłacić sztrafów prawem położonych za przetrzymanie człowieka zbiegłego lub wojennego dezertera, taką położyła opinią: 1) Duchowni za przetrzymanie zbiega lub dezertera poddają się karom pieniężnym, prawem położonym. Jeżeli zaś nie będą w stanie opłacenia pod//112dają się tymże następstwom co i niedostatnia szlachta, czyli w ogólności, co i osoby swobodne od kary cielesnej. 2) Jeżeli obwiniony duchowny sztraf na niego przypadający opłaci, w takiem zdarzeniu rząd guberski ze swej strony dalszego działania zaniechać powinien. Tylko szczegółowe objaśnienie tego interesu obowiązany jest przedstawić biskupowi tej diecezji, do której obwiniony duchowny należy. Biskup zaś ma wejrzeć w ten interes dla przekonania się, czy taki duchowny może nadal zostawać w duchownem powołaniu. 3) Jeżeli obwiniony duchowny nie będzie w stanie opłacić sztrafu, w tym wypadku sprawa ma postąpić do Izby Kryminalnej i rozpatrywać się porządkiem ustanowionym dla spraw duchownych osób. Opinią tą Cesarz Jegomość kwietnia 26 dnia 1843 roku utwierdził.

179. Roku 1843 października 21 dnia wyszedł najwyższy ukaz, w którym powiedziano, że jeżeli który z duchownych rzymsko-katolickiego wyznania za przestępstwa zostanie przez zwierzchność miejscową odesłany na pokutę do klasztoru, w takiem zdarzeniu na rzecz tego klasztoru za każdy miesiąc od każdej pokutującej osoby, skarb z kapitału na podupadłe kościoły przeznaczonego (Из вспомагательного капитала) skarb [s] ma wydawać po cztery ruble srebrem.

Wreszcie zalecono biskupom, aby w razie posyłania którego z duchownych na pokutę, donosili o tem ministrowi dzieł wewnętrznych dla zrobienia rozporządzenia względem wydania pomienionych pieniędzy.

180. Ukaz 1843 roku października 30 dnia wydany, nakazał chłopów naznaczonych do posługi w r[zymsko]-katol[ickich] duchownych zakładach wykreślać ze skazek i uwalniać od rekruckiej powinności, dopóki ci zostawać będą w spomnionym obowiązku.

176. Jo didenybė ciesorius 1843 metų spalio 30 dieną aukščiausiai įsakyti teikėsi: nusenusiems ir nuo nepagydomų ligų kenčiantiems Romos katalikų tikėjimo dieceziniams kunigams prižiūrėti kasmet skirti, vyskupijos vyresnybei prašant, reikalingą sumą, atitinkančią kiekvienos vyskupijos parapijų skaičių.

177. Vidaus reikalų ministras Perovskis 1843 metų gegužės 3 dienos kreipimesi į Kolegiją griežtai uždraudė, kad dvasininkai reikalais, nesusijusiais nei su jų asmeniu, nei su jų nuosavybe, nedrįstų kreiptis į aukščiausiąją valdžią apeidami žemesnę ir artimiausią savo vyresnybę.

178. Valstybės taryba abejotinais atvejais, kaip reikėtų elgtis su dvasininkais, kurie neįgalės sumokėti įstatymų numatytų baudų už pabėgusio žmogaus ar karo dezertyro laikymą, nustatė: 1) už pabėgėlio ar dezertyro laikymą dvasininkai baudžiami įstatymo numatytomis piniginėmis baudomis. Jeigu neįgalės sumokėti, //112 susilaukia tokių pačių pasekmių kaip ir neturtingi bajorai arba apskritai kaip asmenys, laisvi nuo kūno bausmės; 2) jeigu apkaltintas dvasininkas jam skirtą baudą sumoka, tada gubernijos valdžia tolesnių veiksmų turi atsisakyti. Tiktai yra įpareigota išsamų paaiškinimą pateikti vyskupui tos vyskupijos, kuriai kaltinamasis dvasininkas priklauso. O vyskupas turi įsigilinti į reikalą, kad įsitikintų, ar toks dvasininkas gali toliau likti dvasininkų luome; 3) jeigu kaltinamas dvasininkas neišgalės sumokėti baudos, byla turi būti perduota Baudžiamajam departamentui ir nagrinėjama pagal tvarką, nustatytą dvasinių asmenų byloms. Šią nuomonę jo didenybė ciesorius 1843 metų balandžio 26 dieną patvirtino[30].

179. 1843 metų spalio 21 dieną išėjo aukščiausias įsakas, kuriame pasakyta, kad jeigu kuris iš Romos katalikų tikėjimo dvasininkų už nusikaltimus vietos vyresnybės bus ištremtas atgailai į vienuolyną, tai šio vienuolyno poreikiams už kiekvieną mėnesį nuo kiekvieno atgailaujančio asmens iždas iš kapitalo, skirto skurstančioms bažnyčioms (iš pagalbinio kapitalo), turi išmokėti po keturis sidabro rublius.

Galiausiai įsakyta vyskupams, kad kurį nors iš dvasininkų siųsdami atgailai praneštų apie tai vidaus reikalų ministrui, jog parengtų nurodymus minėtiems pinigams išduoti.

180. 1843 metų spalio 30 dienos įsakas liepė valstiečius, paskirtus tarnais Romos katalikų dvasinėse institucijose, išbraukti iš sąrašų ir atleisti nuo rekrutų prievolės, kol eis minėtas pareigas.

[30] Nr. 16 785, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVIII, отделение первое, СПб, 1844.

181. Powiedziałem wyżej (karta 24), że w R[zymsko]-Kato[lickiej] Duchownej Akademii sprawują obowiązek profesorów: Kutorha, Nikitenko, Popów, Jełpatewski i Sandberg – wszyscy ci są cywilni, greko-rossyjskiego wyznania, nadto przy objęciu obowiązku otrzymali od rządu rozkaz dawania swych przedmiotów w duchu jednowładztwa, wiary greko-rossyjskiej i bezwzględności na kraj ojczysty (в духе единодержавия, православия и общенародности). Rozkaz ten ściśle spełniają, czegoż więc po alumnach tej Akademii spodziewać się może Kościół katolicki.

182. Niedawno wyszło zalecenie sułtana Abdula Medszyda nakazujące, ażeby odtąd wszystkie sprawy odnoszące się do znieważenia lub zmiany wiary mahometańskiej przekazywane były wielkiemu muft[i]emu i rozstrzygane zdaniem jego, nie zaś, jak dotąd bywało, wyrokiem niższych sędziów, za świadectwem jednego lub dwóch często przesądnych świadków. *Северная пчела*, 1843 r[од], nr 279. //113

183. Pod koniec 1843 roku rzeczony sułtan dla uspokojenia chrześcijan, swoich poddanych, wydał firman, którym nakazał urządzić nowe sądownictwo dla chrześcijan znajdujących się w Konstantynopolu. W tem sądownictwie pod przewodnictwem księcia Samos, Bohovidesa, mają być rozbierane nie tylko sprawy tyczące się małżeństwa, lecz też i inne interesa zachodzące między chrześcijanami wyłącznie.

184. Roku 1843 grudnia 11 dnia na posiedzeniu rządu Rzymsko-Katolickiej Akademii w Peterzburgu profesor greko-rossyjskiego wyznania Michał Kutorha, zaczął domagać się, aby alumnom Akademii dać za podręczną książkę *Rossyjską historią*, wydaną przez Ustriałowa 1839 roku. *Historia* ta najotwarciej powstaje przeciw unii i katolicyzmowi, zgodzono się jednak kupić jej kilkanaście egzemplarzy i rozdać alumnom, co i wkrótce wykonano. Posiedzenie to składali: rektor Akademii Hołowiński, inspektor Lipski, Michał Kutorha i Nikitenko. Dotąd Kutorha jawnie na lekcjach w Akademii powstawał przeciw papieżowi i wszelkim ustawom katolickim, cóż pocznie teraz upoważniony zdaniem klasycznego autora? Rektor, wiedząc i widząc to wszystko, jednak milczy. Dziwna rzecz, że biskupi posyłają duchowną młodzież do tej Akademii!

185. Roku 1843 Ludwik Jucewicz, ksiądz katolicki, wikariusz w Swiadościu w powiecie wiłkomierskim diecezji wilenskiej, zakochał się w pannie Żurawskiej, obywatelskiej córce tegoż powiatu, i znajdując wzajemność, postanowił z nią się ożenić. W tym celu oba pojechali do Telsz, oświadczyli się telszewskiemu popowi, że chcą przyjąć wiarę greko-rossyjską. W końcu, mimo niechęć ze strony rodziców panny, za pozwoleniem arcybiskupa greko-rossyjskiego Siemaszki wyrzekli się wiary katolickiej i ślub wzięli. Teraz oba tułają się, okryci powszechną wzgardą.

181. Išdėsčiau aukščiau (puslapis 24), kad Romos katalikų dvasinėje akademijoje profesorių pareigas eina: Kutorha, Nikitenko, Popovas, Jelpatevskis ir Sandbergas – visi šie yra pasauliečiai, graikų-rusų tikėjimo, be to, imdamiesi pareigų, gavo iš valdžios įsakymą dėstyti savo dalykus vienvaldystės, graikų-rusų (vienvaldystės, stačiatikybės ir bendratautiškumo) tikėjimo dvasia, neatsižvelgdami į gimtąjį kraštą. Šį įsakymą skrupulingai vykdo, ko tad iš šios Akademijos alumnų gali tikėtis katalikų Bažnyčia!

182. Neseniai išėjo sultono Abdulos Medšydos potvarkis, įsakantis, kad nuo šiol visos bylos, susijusios su musulmonų tikėjimo įžeidimu ar pakeitimu, būtų perduodamos didžiajam muftijui ir sprendžiamos jo nuožiūra, ne kaip kad iki šiol buvo – žemesnių teisėjų nuosprendžiu, dalyvaujant vienam ar dviem dažnai prisiekusiesiems liudytojams. *Северная пчела*, 1843, Nr. 279 //113

183. 1843 metų pabaigoje minėtasis sultonas savo pavaldiniams krikščionims nuraminti išleido įsaką sudaryti naujus teismus Konstantinopolyje esantiems krikščionims. Šiuose teismuose, vadovaujamuose Samo kunigaikščio Bohovidesos, turi būti nagrinėjamos ne tiktai santuokas liečiančios bylos, bet taip pat kiti reikalai, kylantys išimtinai tarp krikščionių.

184. 1843 metų gruodžio 11 dieną Romos katalikų akademijos Peterburge valdybos posėdyje graikų-rusų tikėjimo profesorius Mykolas Kutorha pradėjo reikalauti, kad Akademijos alumnams kaip parankinė knyga būtų duodama *Rusijos istorija*, išleista Ustrialovo 1839 metais. Ši *Istorija* kuo atviriausiai pasisako prieš uniją ir katalikybę, tačiau sutikta nupirkti keliolika jos egzempliorių ir išdalyti alumnams; tai greitai ir padaryta. Posėdyje dalyvavo: Akademijos rektorius Holovinskis, inspektorius Lipskis, Mykolas Kutorha ir Nikitenko. Iki šiol Kutorha paskaitose Akademijoje aiškiai pasisakydavo prieš popiežių ir visus katalikų nuostatus, ką pradės dabar, įgaliotas klasikinio autoriaus? Rektorius, žinodamas ir visa tai matydamas, vis dėlto tyli. Keistas dalykas, kad vyskupai siunčia dvasinį jaunimą į šią Akademiją!

185. 1843 metais Liudvikas Jucevičius, katalikų kunigas, Ukmergės apskrities Vilniaus vyskupijos Svėdasų vikaras, įsimylėjo panelę Žurauskaitę, šios apskrities dvarponio dukrą ir, sulaukęs atsako, nutarė su ja susituokti. Tuo tikslu abu nuvažiavo į Telšius, pasisakė Telšių popui, kad nori priimti graikų-rusų tikėjimą, galiausiai, nepaisydami panelės tėvų prieštaravimo, graikų-rusų arkivyskupo Semaškos leidimu atsisakė katalikų tikėjimo ir susituokė. Dabar abu bastosi jausdami visuotinę panieką.

186. Roku 1843 września 5 dnia w Wilnie, w cerkwi św. Mikołaja (byłym kościele św. Kazimierza) odbyło się poświęcenie Płatona, archimandryty wileńskiego, na pierwszego wiary prawosławnej kowienskiego biskupa. Poświęcali: Józef Siemaszko, arcybiskup, Michał Hołubowicz, bis[kup] brzeski i biskup połocki. Po skończonym obrzędzie dany był uroczysty obiad przez duchowieństwo greko-rossyjskie, na którym znajdował się i katolicki biskup Cywinski, rządzący diecezją wileńską, w asystencji kilku prałatów, w czasie obiadu pili zdrowie Rządzącego Synodu. Potem wzajemnie biskup Cywinski dał obiad i zaprosił nań duchowieństwo greko-rossyjskie. Tu jednak zdrowia Ojca Świętego, papieża, nie pili! //114

Regestr alfabetyczny, stosownie do treści przedmiotów ułożony

186. 1843 metų rugsėjo 5 dieną Vilniuje, Šv. Mikalojaus cerkvėje (buvusioje Šv. Kazimiero bažnyčioje), įvyko Platono, Vilniaus archimandrito, išventinimas į pirmuosius stačiatikių tikėjimo Kauno vyskupus. Šventino: Juozapas Semaška, arkivyskupas, Mykolas Holubovičius, Bresto vyskupas ir Polocko vyskupas. Pasibaigus iškilmėms, graikų-rusų dvasininkai surengė iškilmingus pietus, kuriuose dalyvavo ir katalikų vyskupas Civinskis, valdantis Vilniaus vyskupiją, kelių prelatų draugijoje, per pietus gėrė į Valdančiojo Sinodo sveikatą. Paskui vyskupas Civinskis surengė pietus ir pakvietė į juos graikų-rusų dvasininkiją. Vis dėlto čia į Šventojo Tėvo, popiežiaus, sveikatą negėrė! //114

Abėcėlinis sąrašas, sudarytas pagal dalykų turinį

[a] *Turėtų būti 103.*

CATALOGUS PERSONARUM CONGREGATIONIS MISSIONIS IN IMPERIO ROSSICO.

In Annum 1842.

	Locus habitationis.	Anni Vitae.	Anni Vocat.
Visitator Congregationis in Rossia Anno 1839. quarto in triennium electus et eodem anno a Sua IMPERATORIA Majestate confirmatus.			
A. R. D. Josephus Bohdanowicz . .	Vilnae.	[illegible]	38
Sacerdotes.			
Andrzejewski Joannes	Vilnae.	26	5
Babiński Michaël	Wasilkow.	67	10
Bauzkowski Casimirus Sup. Dom. et Reg. Sem.	Craslaviae.	37	22
Bąkowski Josephus Director et Prof. Sem.	Białystok.	31	10
Beynarowicz Silvester Diaconus Prof. Sem.	Vilnae.	23	6
Bogumiłł Petrus Procurator Domus . .	Vilnae.	50	19
Bohdanowicz Franciscus	Liscoviae.	44	23
Bohdanowicz Justinus	Jakobsztat.	32	13
Boratyński Ignatius Professor Seminar.	Żytomiriae	25	10
Borkowski Vincentius	Zaslaviae.	45	24
Brazewicz Vincentius Regens Seminar.	Żytomiriae.	39	20
Brazulewicz David Praefectus Ecclesiae. et Assist. Domus	Oświey.	39	17
Butkiewicz Thaddaeus Capellanus . .	Żytomiriae.	42	27
Chełmowski Stanislaus Consul. Provinciae et Ass. Dom.	Vilnae.	72	54
Danilewicz Georgius Diac vice Proc. Dom	Vilnae.	25	5
Dąbrowski Alexander Prof. Seminar. .	Vilnae.	25	6
Dargiewicz Joannes Praefectus Ecclesiae	Białystok.	27	7
Erdman Joannes Consultor Provinciae et Praef. Typogr.	Vilnae.	46	25
Eymont Constans Diaconus Prof. Sem.	Vilnae.	23	6
Eymutowicz Victorinus vice Praef. Typ	Vilnae.	24	6
Fiedorowicz Josephus	Illuxtae.	6	34
Gan Franciscus	Liscoviae.	46	25
Giełżynowicz Matthaeus	Białystok.	62	36
Gineytt Franciscus Curatus	Zano z.	30	12
Gołkiewicz Josephus	Vilnae.	40	18
Gościcki Josephus	Dvrtae.	47	18
Gościminski Vincentius	Craslaviae.	36	16
Grochowski Adamus	Bebrae.	28	7
Hlebowicz Petrus	Bebrae.	34	7
Hryniewicki Joannes	Zaslaviae.	34	15
Jakóbowski Josephus	Saratoviae.	42	22
Jałowiecki Joannes Direct. et Prof. Sem	Craslaviae.	25	7
Januszewski Joannes	Vilnae.	68	45

Misionierių kongregacijos Rusijos imperijoje vardinis sąrašas

1842 metais

Kongregacijos vizitatorius Rusijoje 1839 metais ketvirtąkart trejų metų laikotarpiui išrinktas ir tais pačiais metais jo imperatoriškosios didenybės patvirtintas	Buvimo vieta	Metai	
		Gimimo	Pašaukimo
Didžiai gerbiamas Juozapas Bagdanavičius	Vilnius	69 [?]	38
Kunigai			
Andrijauskas Jonas	Vilnius	26	5
Babinskis Mykolas	Vasilkovas	67	10
Bačkovskis Kazimieras, namų vyresnysis ir seminarijos rektorius	Kraslavas	37	22
Bonkovskis Juozapas, direktorius ir seminarijos profesorius	Balstogė	31	10
Beinaravičius Silvestras, diakonas, seminarijos profesorius		23	6
Bogumilas Petras, namų prižiūrėtojas	Vilnius	50	19
Bagdonavičius Pranciškus	Liskovas	44	23
Bagdonavičius Justinas	Jakabpilis	32	13
Boratinskis Ignotas, seminarijos profesorius	Žitomiras	25	10
Borkovskis Vincentas	Zaslavas	45	24
Brazevičius Vincentas, seminarijos rektorius	Žitomiras	39	20
Brazulevičius Dovydas, bažnyčios prefektas ir namų pagalbininkas	Asveja (Vitebsko r.)	39	17
Butkevičius Tadas, kapelionas	Žitomiras	42	27 [?]
Chelmovskis Stanislovas, provincijos konsulas ir namų pagalbininkas	Vilnius	72	54
Danilevičius Jurgis, diakonas, prižiūrėtojo pavaduotojas	Vilnius	25	5
Dambrauskas Aleksandras	Vilnius	25	6
Dargevičius Jonas, bažnyčios prefektas	Balstogė	27	7
Erdmanas Jonas, provincijos konsultorius ir spaustuvės prefektas	Vilnius	46	25
Eimontas Konstantas, diakonas, seminarijos profesorius	Vilnius	23	6
Eimutavičius Viktoras, spaustuvės prefekto pavaduotojas	Vilnius	24	6
Fiodorovičius Juozapas	Ilūkšta	6	34
Ganas Pranciškus	Liskovas	46	25
Gelžinavičius Motiejus	Balstogė	62	36
Gineita Pranciškus, kuratas	Zomašiai	30	12
Galkevičius Juozapas	Vilnius	40	18
Goščickis Juozapas	Dvietė	47	18
Goščiminskis Vincentas	Kraslavas	36	16
Grochovskis Adomas	Bebrinė	34	7
Glebavičius Petras	Bebrinė	34	7
Grinevickis Jonas	Zaslavas	34	15
Jakubauskas Juozapas	Saratovas	42	22
Jaloveckas Jonas, direktorius ir seminarijos profesorius	Kraslavas	25	7
Janušauskas Jonas	Vilnius	68	45

Jelski Vincentius Praef. Eccl. . . .	Liscoviae.	26	7
Jussewicz Isidorus	Craslaviae.	53	34
Iwaszkiewicz Thaddaeus	Liscoviae.	62	39
Kalinowski Petrus	Vilnae.	78	60
Kamiński Nicolaus	Vornis.	51	33
Kierznowski Thomas Professor Seminarii.	Vornis.	30	10
Koc Ignatius Director et Professor Sem.	Vornis.	40	22
Kołossowski Michaël Super. Dom. et Dec.	Illuxtae.	54	36
Kossobudzki Hippolytus Super. Dom. et Regens Semin .i	Białystok.	33	16
Kulesza Josephus Super. Domus . . .	Liscoviae.	48	26
Kulikowski Josephus	Zaslaviae.	57	37
Kuźmicki Josephus Assistens Domus .	Zaslaviae.	49	29
Lenczewski Thomas	Zaslaviae.	29	12
Leszczyński Ildephonsus	Vilnae.	26	7
Lewicki Michaël	Saratoviae.	50	23
Lewkowicz Gabriel Super. Domus . .	Oświéy.	44	23
Łabanowski Ignatius	Zaslaviae.	32	14
Łopaciński Josephus	Saratoviae.	42	22
Mierzwiński Joannes Regens Seminarii	Vornis.	43	19
Milewski Antonius	Saratoviae.	42	24
Milewski Antonius	Saratoviae.	34	13
Milewski Paulus	Saratoviae.	38	18
Nakutowicz Georgius	Saratoviae.	37	18
Narkiewicz Mathias Super. Domus . .	Zaslaviae.	57	34
Narwoysz Ignatius	Oświéy.	34	14
Niegardowski Joannes Curatus	Białogrodek.	72	55
Ossowski Josaphat Profes. Seminar. .	Vilnae.	24	7
Obermüller Carolus Praef. Ecclesiae .	Craslaviae.	42	20
Pajewski Joannes Direct. Sem. Exter. et Professor	Vilnae.	54	30
Pawłowski Julianus	Oświéy.	25	8
Pietkiewicz Cajetanus Professor Seminar.	Vornis.	37	14
Piłkowicz Simon	Liscoviae.	53	32
Piotrowski Joannes	Zaslaviae.	31	6
Pleskaczewski Dominicus Dir Sem. Inter	Vilnae.	31	14
Podrez Adamus Curatus	Bebrae.	61	41
Potz Eduardus Cler.	Vilnae.	21	7
Racewicz Augustinus Capellanus . . .	Caunae.	68	45
Rakowski Felix Assis. Dom. et prof Sem.	Białystok.	28	10
Rollewicz Petrus	Saratoviae.	44	18
Ruszkowski Petrus	Illuxtae.	33	6
Rymowicz Adamus	Zaslaviae.	39	16
Siucilło Thomas Professor Seminarii .	Craslaviae.	27	5
Sippko Joannes	Zamosz.	25	8
Słobodziński Eduardus	Białystok.	28	9
Smółko Thaddaeus	Oświéy.	63	44
Smuglewicz Stanislaus	Illuxtae.	24	6
Snarski Vincentius Superior	Saratoviae.	44	23
Sonalewicz Franciscus Praef. Stud. et Prof.	Vilnae.	51	29

Jelskis Vincentas, bažnyčios prefektas	Liskovas	26	7
Jusevičius Izidorius	Kraslavas	53	34
Ivaškevičius Tadas	Liskovas	62	39
Kalinauskas Petras	Vilnius	78	60
Kaminskis Mikalojus	Varniai	51	33
Kernauskas Tomas, seminarijos profesorius	Varniai	30	10
Kocas Ignotas, direktorius ir seminarijos profesorius	Varniai	40	22
Kolosauskas Mykolas, namų vyresnysis ir dekanas	Ilūkšta	54	36
Kosobudskis Ipolitas, namų vyresnysis ir seminarijos rektorius	Balstogė	33	16
Kulieša Juozapas, namų vyresnysis	Liskovas	48	26
Kulikovskis Juozapas	Zaslavas	57	37
Kužmickis Juozapas, namų padėjėjas	Zaslavas	49	29
Lenčevskis Tomas	Zaslavas	29	12
Leščinskis Ildefonsas	Vilnius	26	7
Levickis Michelis	Saratovas	50	23
Levkavičius Gabrielius, namų vyresnysis	Asveja	44	23
Labanauskas Ignotas	Zaslavas	32	14
Lopacinskis Juozapas	Saratovas	42	22
Miežvinskis Jonas, seminarijos rektorius	Varniai	43	19
Milevskis Antanas	Saratovas	42	24
Milevskis Antanas	Saratovas	34	13
Milevskis Paulius	Saratovas	38	18
Nakutavičius Jurgis	Saratovas	37	18
Narkevičius Motiejus, namų vyresnysis	Zaslavas	57	34
Norvaiša Ignotas	Asveja	34	14
Niegardovskis Jonas, kuratas	Belagruda	72	55
Osovskis Jozefatas, seminarijos profesorius	Vilnius	24	7
Obermiuleris Karolis, bažnyčios prefektas	Kraslavas	42	20
Pajevskis Jonas, vyriausiasis seminarijos direktorius ir profesorius	Vilnius	54	30
Pavlovskis Julijonas	Asveja	25	8
Petkevičius Kajetonas, seminarijos profesorius	Varniai	37	14
Pilkavičius Simonas	Liskovas	53	32
Petrauskas Jonas	Zaslavas	31	6
Pleskačevskis Dominykas, laikinasis seminarijos direktorius	Vilnius	31	14
Podrėza Adomas, kuratas	Bebrinė	61	41
Potsas Eduardas, klierikas	Vilnius	21	7
Racevičius Augustinas, kapelionas	Kaunas	68	45
Rakovskis Feliksas, namų padėjėjas ir seminarijos profesorius	Balstogė	28	10
Rolevičius Petras	Saratovas	44	18
Ruškauskis Petras	Ilūkšta	33	6
Rimavičius Adomas	Zaslavas	39	16
Siucila Tomas, seminarijos profesorius	Kraslavas	27	5
Sipka Jonas	Zomašiai	25	8
Slobodzinskis Eduardas	Balstogė	28	9
Smolka Tadas	Asveja	63	44
Smuglevičius Stanislovas	Ilūkšta	24	6
Snarskis Vincentas, vyresnysis	Saratovas	44	23
Sonalevičius Pranciškus, studentų prefektas ir profesorius	Vilnius	51	29

Srzednicki Jacobus	Saratoviae.	57	34
Stankiewicz Michaël Capellanus . . .	Grodek.	36	12
Starewicz Franciscus Profes. Seminar. .	Kamieniec.	34	15
Stęgwiłło Josephus	Craslaviae.	65	40
Szabłowski Adamus	Oświéy.	31	6
Szacki Gregorius Capellanus	Grodek.	36	12
Szawlewicz Antonius	Vilnae.	48	30
Szkiłłądź Michaël	Oświéy.	48	24
Szpak Joannes	Craslaviae.	42	22
Szyłeyko Matthaeus Pr. Ecol. et Ass. Dom.	Illuxtae.	43	20
Szymanowski Jesephus	Zaslaviae.	62	39
Szymański Albinus Diac. Prof. Sem. .	Vilnae.	24	6
Taborowski Martinus	Illuxtae.	43	24
Tamulewicz Josephus	Illuxtae.	28	6
Targoński Jacobus	Illuxtae.	41	17
Tołowiński Georgius Cons.Pr. et Ass. Dom.	Vilnae.	47	27
Tołścik Joannes	Oświéy.	66	36
Tromszczyński Joannes Capellanus . .	Teplik.	37	18
Tupalski Eduardus Prof. Sem.	Białystok.	25	10
Węckiewicz Josephus Prof. Seminarii.	Białystok.	27	10
Wilczewski Dawid Professor Semirar.	Craslaviae.	35	14
Wincza Stephanus Professor Seminarii.	Kamieniec.	32	12
Woliński Franciscus	Sławuta.	42	26
Woliński Thomas Praef. Ecclesiae . .	Vilnae.	40	21
Wołk Josephus Professor Seminar. . .	Vilnae.	26	[illegible]
Woytkiewicz Joannes Subd. Prof. Sem.	Vilnae.	23	6
Zahorski Vladislaus	Illuxtae.	27	[illegible]
Zambrzycki Franciscus Regens Seminar.	Kamieniec.	53	[illegible]
Zaniewski Josephus Curatus	Subocz.	41	17
Zubowicz Stephanus Procurator Praedior.	Vilnae.	61	19
Zygmunt Anselmus	Vilnae.	71	55
Żyszkowski Matthaeus	Zaslaviae.	65	46

Clerici Studiosi.

Borkowski Joannes	Vilnae.	21	5
Czechowski Leopoldus		22	5
Dawrowski Antonius		25	5
Dowbor Felicianus		21	3
Dudorowicz Vincentius		22	3
Gąsiewski Bernardus		22	5
Giedmin Josephus		24	3
Kociołkowski Adalbertus		27	6
Kotkowski Joannes		23	4
Markiewicz Dionysius		27	4
Miłkowski Nicolaus		25	4
Pucziłowski Franciscus		26	3
Roszkowski Felix		21	3
Szaniawski Josephus		21	3
Tracewski Ignatius		20	4

Sredniçkis Jokūbas	Saratovas	57	34
Stankevičius Mykolas, kapelionas	Grudekas (?)	36	12
Starevičius Pranciškus, seminarijos profesorius	Kamenecas	34	15
Stengvila Juozapas	Kraslavas	65	40
Šablovskis Adomas	Asveja	31	6
Šackis Jurgis, kapelionas	Grudekas (?)	36	12
Šaulevičius Antanas	Vilnius	48	30
Skilondžis Mykolas	Asveja	48	24
Špakas Jonas	Kraslavas	42	22
Šileika Motiejus, bažnyčios prefektas ir namų padėjėjas	Ilūkštė	43	20
Šimanovskis Juozapas	Zaslavas	62	39
Šimanskis Albinas, diakonas, seminarijos profesorius	Vilnius	24	6
Taborovskis Martynas	Ilūkšta	43	24
Tamulevičius Juozapas	Ilūkšta	28	6
Targonskis Jokūbas	Ilūkšta	41	17
Tolovinskis Jurgis, kongregacijos prefektas ir namų padėjėjas	Vilnius	47	27
Tolščikas Jonas	Asveja	66	36
Tromščinskis Jonas, kapelionas	Teplikas	37	18
Tupalskis Eduardas, seminarijos profesorius	Balstogė	25	10
Venckevičius Juozapas, seminarijos profesorius	Balstogė	27	10
Vilčevskis Dovydas, seminarijos profesorius	Kraslavas	35	14
Vinča Steponas, seminarijos profesorius	Kamenecas	32	12
Volinskis Pranciškus	Slavuta	42	26
Volinskis Tomas, seminarijos prefektas	Vilnius	40	21
Volkas Juozapas, seminarijos profesorius	Vilnius	26	5
Vaitkevičius Jonas, subdiakonas, seminarijos profesorius	Vilnius	23	6
Zahorskis Vladislovas	Ilūkšta	27	10
Zambrickis Pranciškus, seminarijos rektorius	Kamenecas	53	32 [?]
Zanevskis Juozapas, kuratas	Subačius	41	17
Zubavičius Steponas, dvarų prižiūrėtojas	Vilnius	61	19
Zigmuntas Anzelmas	Vilnius	71	55
Žiškovskis Motiejus	Zaslavas	65	46

Klierikai studentai

Borkovskis Jonas	Vilnius	21	5
Čechauskis Leopoldas	"	22	5
Davrauskis Antanas	"	25	5
Dauboras Felicijus	"	21	3
Dudaravičius Vincentas	"	22	3
Gonsevskis Bernardas	"	22	5
Gedminas Juozapas	"	24	3
Kosciolkovskis Albertas	"	27	6
Katkauskas Jonas	"	23	4
Markevičius Dionizas	"	27	6
Milkauskas Mykolas	"	25	4
Pucilauskas Pranciškus	"	26	3
Raškauskas Feliksas	"	21	3
Šaniauskas Juozapas	"	21	3
Tračiauskas Ignotas	"	20	4

Uszyński Felix		27	3
Uszyński Hermenegildus		22	3
Uzkiewicz Ignatius		26	3
Witkowski Justinus		26	4
Zagórski Josephus		22	3
Żyliński Petrus		26	4

Clerici Seminaristae

Bardowski Leopoldus	Vilnae.	24	1
Czechowski Constantinus		17	2
Gintowt Alexander		21	2
Hitter Felix		19	2
Horodyski Josephus		23	1
Jabłoński Michaël		23	1
Kalinowski Callistus		21	1
Kryński Paulus		19	1
Lipnicki Augustinus		20	1
Montwiłł Eligius		26	2
Orzechowski Raphaël		20	1
Pacewicz Julianus		22	2
Petrusewicz Bernardus		27	2
Siuciłło Paulus		24	2
Smolkiewicz Sebastianus		26	2
Staniewicz Hippolytus		21	2
Witkowski Joannes		19	2

Fratres Coadjutores.

Bocewicz Vincentius	Vilnae.	57	12
Czerniawski Franciscus	Craslaviae.	64	28
Gan Stanislaus	Vilnae.	39	4
Kasperowicz Joannes	Vilnae.	46	12
Mikłaszewski Joannes	Zaslaviae.	37	12
Mieżewicz Alexander	Vilnae.	22	3
Mokrzecki Mathias	Liscoviae.	53	13
Politowski Michaël	Vilnae.	37	11
Pukiński Laurentius	Liscoviae.	66	20
Rakowski Joannes	Białystok.	43	7

Ušinskis Feliksas	"	27	3
Ušinskis Hermenegildijus	"	22	3
Utkevičius Ignotas	"	26	3
Vitkauskas Justinas	"	26	4
Zagorskis Juozapas	"	22	3
Žilinskis Petras	"	26	4

Klierikai seminaristai

Bardauskas Leopoldas	Vilnius	24	1
Čechauskas Konstantinas	"	17	2
Gintautas Aleksandras	"	21	2
Hiteris Feliksas	"	19	2
Horodiskis Juozapas	"	23	1
Jablonskis Mykolas	"	23	1
Kalinauskas Kalikstas	"	21	1
Krinskis Paulius	"	19	1
Lipnickis Augustinas	"	20	1
Montvila Eligijus	"	26	3
Ožechauskas Rapolas	"	20	1
Pacevičius Julijonas	"	22	3
Petrusevičius Bernardas	"	27	2
Siucila Paulius	"	24	2
Smalkevičius Sebastijonas	"	26	2
Stanevičius Ipolitas	"	21	2
Vitkauskas Jonas	"	19	2

Broliai koadjutoriai

Bacevičius Vincentas	Vilnius	57	12
Černiavskis Pranciškus	Kraslavas	64	28
Gana Stanislovas	Vilnius	39	4
Kasperavičius Jonas	Vilnius	46	12
Miklaševskis Jonas	Zaslavas	37	12
Mieževičius Aleksandras	Vilnius	22	3
Mokšeckis Motiejus	Liskovas	53	13
Politauskas Mykolas	Vilnius	37	11
Pukinskis Laurencijus	Liskovas	66	20
Rakovskis Jonas	Balstogė	43	7

//1 Rozmaite wiadomości zebrane

1. Ustawy rzymsko-katolickich duchownych seminariów (wydane 19 listopada 1843 roku).

Rozdział I

O wpływie biskupów na seminaria

§ 1 Każde diecezjalne seminarium zostaje pod bezpośrednim nadzorem zwierzchnika diecezjalnego.

§ 2 Biskup, zwiedzając seminarium, zwraca uwagę na wszystkie gałęzi jego zarządu, jako to: naukową, gospodarską i obyczajową.

§ 3 Biskup postrzega, aby nauczyciele wiernie spełniali swe powinności i pasterskiem słowem usposabia alumnów do przejęcia się prawdziwie chrześcijańską nauką, w duchu pokoju i miłości.

§ 4 Jeżeli nadspodziewanie biskup dostrzeże w seminarium jakie odstąpienie od tych ustaw, w takiem zdarzeniu natychmiast zaleca zarządowi zaradzić temu i razem donosi o tem ministrowi dzieł wewnętrznych.

Rozdział II

O celu, składzie i zarządzie seminarium

§ 5 W seminarium kształci się młodzież zaciągająca się do stanu duchownego.

§ 6 Każde seminarium na osnowie niniejszych ustaw ma swój własny seminaryjski zarząd.

§ 7 Zarząd składa się z rektora, inspektora, dwóch nauczycieli i ekonoma.

§ 8 Rektor z duchownych profesorów naznacza się i uwalnia się przez Kolegium na mocy zalecenia ministra dzieł wewnętrznych. Inspektora, także z duchownych profesorów, za przedstawieniem Kolegium utwierdza minister dzieł wewnętrznych. Ekonoma, podobnież z profesorów, za przedstawieniem zarządu Akademii, utwierdza Kolegium. Resztą dwóch członków zarządu naznacza minister z cywilnych nauczycieli.

//1 Surinktos įvairios žinios

1. Romos katalikų dvasinių seminarijų nuostatai (paskelbti 1843 metų lapkričio 19-ąją)

I skyrius

Vyskupų įtaka seminarijoms

§ 1 Kiekviena vyskupijos seminarija yra tiesiogiai pavaldi vyskupijos vadovui.

§ 2 Vyskupas, lankydamas seminariją, kreipia dėmesį į visas jos valdymo sritis: mokslo, ūkio ir moralės.

§ 3 Vyskupas prižiūri, kad mokytojai ištikimai vykdytų savo pareigas ir ganytojo žodžiu nuteikia alumnus ramybės bei meilės dvasia perimti tikrai krikščionišką mokslą.

§ 4 Jeigu vyskupas seminarijoje nelauktai pastebi kokį nors nukrypimą nuo šių įstatų, nedelsdamas paveda valdybai tai ištaisyti ir kartu praneša vidaus reikalų ministrui.

II skyrius

Seminarijos uždaviniai, struktūra ir valdyba

§ 5 Seminarijoje auklėjami jaunuoliai, stojantys į dvasininkų luomą.

§ 6 Remiantis šiais įstatais, kiekviena seminarija turi savo seminarijos valdybą.

§ 7 Valdybą sudaro rektorius, inspektorius, du mokytojai ir ekonomas.

§ 8 Rektorių vidaus reikalų ministro teikimu iš profesorių dvasininkų skiria ir atleidžia kolegija. Inspektorių, taip pat iš profesorių dvasininkų, Kolegijos teikimu tvirtina vidaus reikalų ministras. Ekonomą, taip pat iš profesorių, Akademijos valdybos pristatymu tvirtina Kolegija. Likusius du valdybos narius iš pasauliečių mokytojų skiria ministras.

§ 9 Zarząd seminarium ma własną pieczęć i osobnego sekretarza (письмоводителя), którego przyjmuje zarząd, utwierdza zaś biskup.

§ 10 Zarząd seminarium przyjmuje zalecenia od rządu Akademii, tej zaś po//2syła raporty. Z innemi wreszcie seminariami i konsystorzami komunikuje się przez odniesienia się. Nadto przedstawuje Departamentowi Duchownych Dzieł Obcych Wyznań czasowe wiadomości według form, które przez Ministerstwo Dzieł Wewnętrznych będą mu dane.

§ 11 Zarząd odbywa swe posiedzienia co sobotę, w razie jednak potrzeby rektor ma prawo zwołać posiedzenie nadzwyczajne w dni inne.

§ 12 Wszelkie interesa zarządu w rossyjskim języku rozstrzygają się większością głosów, w razie równości przewaga idzie na stronę rektora.

§ 13 Zarząd postrzega, aby postanowienia jego brały skutek po części naukowej przez rektora, po części obyczajowej przez inspektora, po gospodarskiej przez ekonoma.

§ 14 Rektor jest naczelnikiem wszystkich części zarządu i wszystkich służących w seminarium. On osobiście czuwa nad ich sprawowaniem się, słownie domaga się rachunku, tudzież zachęca do czynnego i wiernego pełnienia swych powinności pochwałami i wymówkami.

§ 15 Interesa prywatne postępują do zarządu za poprzedniczem przejrzeniem rektora, i jeśli ich decyzja nie przewyższa jego władzy, sam daje stosowne rozporządzenie, w razie zaś przeciwnym przedstawuje na piśmie uwadze zarządu.

§ 16 W zdarzeniu nieładu lub wykroczeń po części obyczajowej lub ekonomicznej, rektor zwraca na ten przedmiot uwagę inspektora lub ekonoma według porządku, jeżeli zaś słowna jego przestroga okaże się nieskuteczną, w takiem zdarzeniu rzecz przedstawuje na piśmie zarządowi.

§ 17 W podobnym wypadku zarząd daje winnemu przestrogę i nawet wymówkę, jeśli i tedy wykroczenia nie będą przykrócone, zarząd przedstawuje ten interes rządowi Akademii.

Rozdział III

O nauczycielach

§ 18 Nauczyciele przedmiotów teologicznych wyznaczają się szczególnie z duchownych osób, które skończyły kurs nauk w Rzymsko-Katolickiej Duchownej Akademii, do dawania zaś reszty przedmiotów powołują się cywilni nauczyciele z miejscowych gimnazjów lub szkół powiatowych, jednych i drugich zwierzchność seminaryjska i przez rząd Akademii przedstawuje na utwierdzenie Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych, do którego należy utwierdzać ich na zawsze lub pozwolić czasowo sprawować obowiązek.

§ 9 Seminarijos valdyba turi savo antspaudą ir atskirą sekretorių (raštininką), kurį priima valdyba, o tvirtina vyskupas.

§ 10 Seminarijos valdyba gauna nurodymus iš Akademijos valdžios, o šiai siunčia //2 raportus. Galiausiai su kitomis seminarijomis ir konsistorijomis susisiekia pranešimais. Be to, Kitatikių dvasinių reikalų departamentui pristato reikalingus duomenis pagal formas, kurios jai bus pateiktos Vidaus reikalų ministerijos.

§ 11 Valdyba posėdžiauja kas šeštadienį, vis dėlto, reikalui esant, rektorius turi teisę šaukti ypatingą posėdį kitomis dienomis.

§ 12 Visi valdybos reikalai sprendžiami rusų kalba balsų dauguma, lygybės atveju persvarą turi rektoriaus pusė.

§ 13 Valdyba stebi, kad jos nutarimai būtų rezultatyvūs: mokslo srityje – per rektorių, elgesio srityje – per inspektorių, ūkio – per ekonomą.

§ 14 Rektorius yra visų valdybos padalinių ir visų seminarijos tarnautojų vadovas. Jis asmeniškai kontroliuoja jų elgesį, žodžiu, reikalauja ataskaitos, taip pat pagirdamas ir priekaištaudamas skatina veikliai bei ištikimai atlikti savo pareigas.

§ 15 Asmeniški reikalai patenka valdybai prieš tai juos peržiūrėjus rektoriui ir jeigu jų sprendimas neviršija jo valdžios, pats duoda atitinkamus nurodymus, priešingu atveju pateikia raštu valdybai peržiūrėti.

§ 16 Atsitikus netvarkai ar nusižengimams elgesio ar ekonomikos srityje, rektorius atkreipia į tą dalyką inspektoriaus arba ekonomo dėmesį eilės tvarka, o jeigu jo žodinis perspėjimas pasirodys neveiksmingas, tada reikalas raštu išdėstomas valdybai.

§ 17 Valdyba nusikaltusį tuomet įspėja arba net ir išsako priekaištus, jeigu ir tuomet nusižengimai nesiliaus, valdyba šį reikalą perduoda Akademijos vyresnybei.

III skyrius

Mokytojai

§ 18 Teologinių dalykų mokytojai skiriami tiktai iš dvasininkų, kurie baigė Romos katalikų dvasinės akademijos mokslo kursą, o kitus dalykus dėstyti kviečiami pasauliečiai mokytojai iš vietos gimnazijų ar apskrities mokyklų, vienus ir kitus priima seminarijos vyresnybė ir per Akademijos valdžią pristato tvirtinti Vidaus reikalų ministerijai, kuri sprendžia – patvirtinti juos visam laikui ar leisti pareigas eiti laikinai.

§ 19 Każdy nauczyciel może dawać dwa i więcej przedmioty, łącząc i położoną etatem pensją.

§ 20 Cywilni nauczyciele i sekretarz zarządu liczą się w skarbowej służbie, biorą rangi, nagrody i pensje według ustaw.

Rozdział IV

O sposobie przyjmowania i oddalania alumnów

§ 21 Liczba alumnów na koszcie skarbowym utrzymywanych kładnie się w każdym seminarium stosowna do obszerności diecezji. Nadto mogą postępować do seminarium alumni na własnym koszcie za wniesieniem stosownej opłaty, wiele ich bez ciasnoty można pomieścić w budowli seminaryjskiej.//3

§ 22 Pierwsi i drudzy alumni przyjmują się do seminarium na osnowie będących już praw z utwierdzenia biskupa, za zgodą zarządu i nie inaczej, jak za przedstawieniem przez każdego z nich świadectwa, że przeszedł niemniej czterech klas kursu gimnazjalnego.

§ 23 Szczególna obraca się uwaga na alumnów nowo postępujących i jeżeli który z nich po upływie pierwszego roku nie okaże dostatecznej zdatności do nauk lub w prowadzeniu się przykładnych obyczajów, taki dla uniknieniena bezkorzystnych wydatków zaraz wyprawuje się ze seminarium. W ciągu zaś kursu alumni mogą być uwalniani z powodu nieuleczonych chorób lub na własne żądanie. Jak wypędzenie, tak i uwolnienie ich dzieje się za każdem razem z postanowienia zarządu i utwierdzenia biskupa.

§ 24 Alumni ze względu na obyczaje i postępek w naukach najlepsi, posyłają się według ustanowionego porządku do Akademii, reszta zaś po skończeniu kursu nauk przechodzą pod zarząd zwierzchności diecezjalnej.

§ 25 Alumni przy skończeniu kursu nauk w seminarium otrzymują od zarządu z podpisem rektora atestaty, w których się wyraża: imie, nazwisko, pochodzenie, czas wstąpienia do seminarium, zdolność, postęp, prowadzenie się i po rządowych spiskach jemu właściwy stopień.

Rozdział V

O części naukowej

§ 26 Kurs nauk trwa cztery lata.

§ 27 Wszystkie teologiczne nauki wykładają się w języku łacińskim, reszta zaś w rossyjskim. Alumni jednak są obowiązani pod przewodnictwem swych przełożonych ćwiczyć się w praktycznym wykładzie słowa Bożego w językach miejscowych i dialektach diecezjom właściwych.

§ 19 Kiekvienas mokytojas gali dėstyti vieną bei daugiau dalykų, pridedant ir etatu numatytą atlyginimą.

§ 20 Pasauliečiai mokytojai ir valdybos sekretorius laikomi esą valstybinėje tarnyboje, gauna rangus, apdovanojimus bei atlyginimus pagal nuostatus.

IV skyrius

Alumnų priėmimo ir pašalinimo tvarka

§ 21 Iždo lėšomis išlaikomų alumnų skaičius kiekvienoje seminarijoje nustatomas priklausomai nuo vyskupijos dydžio. Be to, į seminariją gali būti priimti alumnai savo lėšomis, sumokėję atitinkamą mokestį, kiek jų be ankštumo galima apgyvendinti seminarijos pastate. //3

§ 22 Vieni ir kiti alumnai į seminariją priimami remiantis jau galiojančiomis taisyklėmis, patvirtintomis vyskupo, sutikus valdybai ir ne kitaip, kaip kiekvienam iš jų pateikus pažymėjimą, kad baigė ne mažiau kaip keturių klasių gimnazijos kursą.

§ 23 Ypatingas dėmesys kreipiamas į naujai įstojusius alumnus: jeigu kuris iš jų po pirmųjų metų neparodys pakankamų gabumų mokslams ar pavyzdingam elgesiui, toks, išvengiant nereikalingų išlaidų, iš karto šalinamas iš seminarijos. Mokslo metu alumnai gali būti atleisti dėl nepagydomų ligų ar savo noru. Tiek jų šalinimas, tiek atleidimas kiekvienu metu vyksta valdybai nutarus ir patvirtinus vyskupui.

§ 24 Alumnai, elgesiu ir pažanga moksluose geriausi, nustatyta tvarka siunčiami į Akademiją, o kiti, baigę mokslų kursą, patenka į vyskupijos vyresnybės valdžią.

§ 25 Alumnai, baigę mokslų kursą seminarijoje, iš valdybos gauna rektoriaus pasirašytus atestatus, kuriuose nurodytas vardas, pavardė, kilmė, įstojimo į seminariją laikas, gabumai, pažanga, elgesys ir pagal valdžios sąrašus jam derantis laipsnis.

V skyrius

Mokslo sritis

§ 26 Mokslas trunka ketverius metus.

§ 27 Visi teologiniai mokslai dėstomi lotynų kalba, kiti – rusų. Tačiau alumnai yra įpareigoti, savo viršininkų vadovaujami lavintis praktiškai dėstyti Dievo Žodį vietos kalbomis ir vyskupijose vyraujančiomis tarmėmis.

§ 28 Następne naukowe [a]przedmioty[a] są dawane po seminariach: 1. Pismo Święte; 2. Teologia dogmatyczna; 3. Teologia moralna; 4. Historia kościelna; 5. Homiletyka; 6. Literatura rossyjska; 7. Historia rossyjska; 8. Język łaciński; 9. Śpiew i obrzędy kościelne.

Uwaga. W seminarium minskiem, gdzie się kształcić powinni alumni diecezji mohilewskiej, wykłada się język francuzki i niemiecki w celu przygotowania księży do zajęcia obowiązków w stolicach, w innych miastach i koloniach znajdujących się w tej diecezji.

§ 29 Przed otwarciem kursu każde seminarium otrzymuje od rządu Akademii prospekt, czyli programę ze szczegółowem wyjaśnieniem: 1. Tej części nauki, która w każdym kursie rozpoczynającego się roku powinna być dawaną; 2. Jakich autorów trzymać się powinni nauczyciele w każdym przedmiocie; 3. Jakich pomocy naukowych mają nauczyciele i sami używać i udzielać alumnom; 4. Wiele godzin każdy nauczyciel mieć powinien co tydzień.

§ 30 Rektor postrzega, aby nauczyciele w dawaniu przedmiotów trzymali się porządnej i korzystnej metody.

§ 31 Nauczyciele dostrzegając opuszczanie się lub lenistwo którego z alumnów, zaraz donoszą o tem rektorowi. //4

§ 32 Dla lepszego przekonania się o postępie alumnów w naukach odbywają się prywatne i publiczne egzamina, pierwsze w połowie, drugie w końcu każdego naukowego roku, zawsze jednak za zgodą diecezjalnej zwierzchności. Na egzaminach, kiedy zechce, może się znajdować biskup, także członkowie kapituły i miejscowi nauczyciele, na publiczne zaś prócz pomienionych rektor zaprasza wszystkie znaczniejsze osoby, znajdujące się w mieście.

§ 33 Po skończonym egzaminie zarząd decyduje o postępie w naukach każdego z alumnów i zdanie zapisuje w udzielnej, na to ustanowionej księdze.

§ 34 Według tych zdań zarząd w końcu naukowego roku rozdziela alumnów na trzy rzędy – w pierwszym mieści celujących, w drugim tych, co pokazali dobry postęp w naukach, w trzecim miernych. Przy tej klasyfikacji obraca uwagę na prowadzenie się i obyczaje alumnów.

§ 35 Zarząd przedstawuje spis alumnów, podzielonych na rzędy, biskupowi i rządowi Akademii wspólnie z formularnemi spisami członków zarządu i nauczycieli.

§ 36 Na publicznym egzaminie celujący alumni odbierają od naczelnika diecezji błogosławieństwo i nagrody w książkach i listach pochwalnych.

[a-a] *Įterpta tuo pačiu braižu, tuo pačiu rašalu.*

§ 28 Seminarijose yra dėstomi šie mokslo dalykai: 1) Šventasis Raštas, 2) dogminė teologija, 3) moralinė teologija, 4) Bažnyčios istorija, 5) homiletika, 6) rusų literatūra, 7) rusų istorija, 8) lotynų kalba, 9) giedojimas ir bažnytinės apeigos.

Pastaba: Minsko seminarijoje, kur turėtų būti rengiami Mogiliavo vyskupijos alumnai, dėstomos prancūzų ir vokiečių kalbos tikslu parengti kunigus eiti pareigas sostinėse, kituose miestuose bei kolonijose, esančiuose šitoje vyskupijoje.

§ 29 Prieš mokslo [metų] pradžią kiekviena seminarija iš Akademijos valdžios gauna prospektą arba programą su išsamiu paaiškinimu 1) tos mokslo dalies, kuri kiekviename prasidedančių metų kurse turi būti dėstoma; 2) kokiais autoriais turi remtis kiekvieno dalyko mokytojai; 3) kokias pagalbines mokslo [priemones] mokytojai privalo turėti ir patys naudoti, ir skirti alumnams; 4) kiek valandų kiekvienas mokytojas privalo turėti per savaitę.

§ 30 Rektorius stebi, kad mokytojai, dėstydami dalykus, laikytųsi nuoseklaus ir naudingo metodo.

§ 31 Pastebėję kurio nors alumno apsileidimą ar tingėjimą, mokytojai iš karto praneša rektoriui. //4

§ 32 Siekiant geriau įsitikinti alumnų mokymosi pažanga, vyksta neviešieji ir viešieji egzaminai: pirmieji kiekvieniems mokslo metams įpusėjus, antrieji – pasibaigus, tačiau visada dvasinei vyresnybei sutikus. Egzaminuose kada panorėjęs gali dalyvauti vyskupas, taip pat kapitulos nariai ir vietos mokytojai, o į viešuosius rektorius kviečia visus žymesnius miesto asmenis.

§ 33 Pasibaigus egzaminui, valdyba sprendžia apie kiekvieno alumno pažangą moksluose ir vertinimą įrašo specialiai tam skirtoje knygoje.

§ 34 Pagal tuos vertinimus mokslo metų pabaigoje alumnus suskirsto į tris grupes – pirmajai priskiria pirmaujančius, antrajai tuos, kurie mokydamiesi parodė gerą pažangą, trečiajai – vidutinius. Taip skirstydami kreipia dėmesį į alumnų elgesį ir dorovę.

§ 35 Į grupes suskirstytų alumnų sąrašą valdyba pateikia: vyskupui ir Akademijos vyresnybei kartu su valdybos narių ir mokytojų formuliarais.

§ 36 Viešajame egzamine pirmaujantiems alumnams suteikiamas vyskupijos vadovo palaiminimas ir [yra] apdovanojami knygomis bei pagyrimo raštais.

§ 37 Alumni seminarium odjeżdżają na wakacje w tymże czasie, co i uczniowie gimnazjów.

§ 38 Pod głównym dozorem rektora znajduje się biblioteka. Tę urządza bibliotekarz wyznaczony z nauczycieli przez rząd Akademii.

§ 39 Zarząd wręcza bibliotekarzowi szczegółową instrukcją o utrzymaniu biblioteki w należytym porządku tudzież o sposobie wydawania książek nauczycielom i alumnom.

Rozdział VI

O nadzorze po części obyczajowej

§ 40 Nadzór pod względem obyczajów należy bezpośrednio do inspektora.

§ 41 Inspektor powinien mieć akuratną wiadomość o obyczajach alumnów. W tym celu o prowadzenie się ich w klasach zasięga wiadomości u nauczycieli. Dla ciągłego nadzoru, zarząd na przedstawienie inspektora naznacza jednego lub więcej cenzorów z odznaczających się alumnów.

§ 42 Zarząd w pełnem zebraniu wręcza tym cenzorom listę alumnów dozorowi ich poddanych. Cenzorowie co wieczór o godzinie 9 donoszą inspektorowi o prowadzeniu się swoich podrządnych. O nadzwyczajnych zaś wypadkach donoszą zaraz, nie czekając tej pory.

§ 43 Inspektor przedstawuje co miesiąc na piśmie zarządowi seminarium wiadomość o prowadzeniu się alumnów z własnemi uwagami.

§ 44 Te uwagi inspektora zapisują się do udzielnej książki z pojaśnieniem, jakie były przedsięwzięte środki w zamiarze większego zachęcenia odznaczających się i poprawienia opieszałych lub występnych alumnów.

§ 45 Na początku każdego miesiąca notowani przez inspektora alumni przywołują się na posiedzenie zarządu i odbierają albo pochwałę za dobre, albo naganę za złe prowadzenie się.

§ 46 Domierzenie kary za małej wagi przestępstwa alumnów zosta//5wuje się uwadze inspektora. Za ważniejsze zaś wykroczenia zarząd wyznacza karę.

§ 47 Inspektor sam nie wdaje się w rozporządzenia we względzie naukowym lub ekonomicznym, wszelkie jednak w tych rzeczach postrzeżenia swoje powinien doprowadzać do wiadomości zarządu.

§ 48 Zarząd Akademii daje szczegółową inspektorom instrukcją.

§ 49 Jeden z nauczycieli powinien być kapelanem alumnów.

§ 37 Seminarijos alumnai atostogų vyksta tuo pačiu laiku kaip ir gimnazijų mokiniai.

§ 38 Rektorius yra atsakingas už biblioteką. Ją tvarko bibliotekininkas, Akademijos vadovybės paskirtas iš mokytojų.

§ 39 Valdyba įteikia bibliotekininkui išsamią instrukciją dėl deramos tvarkos palaikymo bibliotekoje, taip pat nurodo knygų mokytojams ir alumnams išdavimo tvarką.

VI skyrius

Elgesio priežiūra

§ 40 Elgesio priežiūra tiesiogiai priklauso inspektoriui.

§ 41 Inspektorius privalo turėti patikimą informaciją apie alumnų elgesį. Tuo tikslu apie jų elgesį klasėse gauna žinių iš mokytojų. Nuolatinei kontrolei inspektoriaus teikimu valdyba paskiria vieną ar daugiau cenzorių iš pasižymėjusių alumnų.

§ 42 Visuotiniame susirinkime valdyba įteikia šiems cenzoriams jiems prižiūrėti pavestų alumnų sąrašą. Cenzoriai kas vakarą 9-ą valandą praneša inspektoriui apie jiems priskirtųjų elgesį. O apie ypatingus įvykius praneša tuojau pat, nelaukdami šio laiko.

§ 43 Inspektorius kas mėnesį valdybai raštu pateikia žinias apie alumnų elgesį su savo pastabomis.

§ 44 Šios inspektoriaus pastabos įrašomos į atskirą knygą nurodant, kokių buvo imtasi priemonių skatinti pasižymėjusiuosius ir pataisyti pritinginčių ar nusižengusių alumnų elgesį.

§ 45 Kiekvieno mėnesio pradžioje inspektoriaus nurodytieji alumnai šaukiami į valdybos posėdį ir arba pagiriami už gerą, arba pabarami už blogą elgesį.

§ 46 Bausmę skirti mažiau nusižengusiems alumnams paliekama //5 inspektoriui. Už svarbesnius nusižengimus bausmę skiria valdyba.

§ 47 Inspektorius pats neduoda nurodymų dėl mokslo ar ekonomikos, tačiau dėl visų šių dalykų savo nuomonę privalo pateikti valdybai.

§ 48 Akademijos valdyba inspektoriams duoda išsamią instrukciją.

§ 49 Vienas iš mokytojų privalo būti alumnų kapelionas.

Rozdział VII

O części gospodarskiej

§ 50 Utrzymanie seminarium i jego budowli należy do części gospodárskiej.

§ 51 Sumy zarządu chowają się w bezpiecznem miejscu za pieczęciami wszystkich członków i kluczem rektora.

§ 52 Pensja nauczycielom, urzędnikom i służącym wydaje się co miesiąc. Na inne zaś rozchody w utrzymaniu seminarium wydają się pieniądze za udzielnem za każdem razem postanowieniem zarządu. Ekonomowi na drobne wydatki postępuje się po 20 rb. sr., po wydaniu których obowiązany jest przedstawić rachunek dla wzięcia podobnej sumy.

§ 53 Przychód i rozchód zarząd wnosi do udzielnych sznurowych książek, na osnowie których w końcu każdego roku zarząd sporządza rachunek dla przedstawienia przez biskupa rządowi Akademii.

§ 54 Ekonom, jako bezpośredni dostrzegacz części gospodarskiej, powinien czuwać, aby szła porządnie – postrzega czystości domu seminaryjskiego, pilnuje stołu i odzienia alumnów, drwa wcześnie przygotowuje, robi zapas żywności, strzeże całości budowli, naczyń, mebli i reszty rzeczy odnoszących się do gospodarstwa seminaryjskiego.

§ 55 O wszystkich częściach i szczegółach tyczących się gospodarstwa ekonom w swoim czasie przedstawuje zarządowi i ściśle spełnia jego postanowienia.

§ 56 Ekonomowi poddani są wszyscy służący w seminarium.

§ 57 Na osnowie tego ogólnego opisu obowiązków ekonoma zarząd wydaje mu szczegółową instrukcją.

Ustawy powyższe zostały utwierdzone przez Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I roku 1843 listopada 19 dnia. Rozkazano wprowadzić w użycie od 1 dnia stycznia 1844 roku.

Podpisał: minister spraw wewnętrznych Leon Perowski, dyrektor Departamentu Obcych Wyznań Walerian Skripicin.

Kilku tygodniami przed pokazaniem się takowych ustaw wyszedł ukaz zapowiadający, że seminarium mohilewskie w całej diecezji jedyne, przenosi się do Minska.

VII skyrius

Ūkio padalinys

§ 50 Seminarijos ir jos pastatų išlaikymas priklauso ūkio padaliniui.

§ 51 Valdybos pinigai laikomi saugioje vietoje po visų narių antspaudais ir rektoriaus raktu.

§ 52 Atlyginimas mokytojams, valdininkams ir tarnams išmokamas kas mėnesį. Tačiau kitoms seminarijos išlaikymo išlaidoms pinigai išduodami kiekvienu atveju pagal atskirą valdybos potvarkį. Ekonomui smulkioms išlaidoms skiriama po 20 sidabro rublių, kuriuos išleidęs, privalo pateikti sąskaitą, kad galėtų paimti tokią pat sumą.

§ 53 Pajamas ir išlaidas valdyba įrašo į atskiras suvarstytas knygas, pagal kurias kiekvienų metų pabaigoje valdyba parengia ataskaitą, vyskupo pateikiamą Akademijai.

§ 54 Ekonomas, kaip tiesioginis ūkio padalinio prižiūrėtojas, privalo žiūrėti, kad gerai būtų tvarkomasi – tikrina seminarijos namų švarą, prižiūri alumnų maitinimą ir aprangą, malkas iš anksto paruošia, parūpina maisto atsargas, rūpinasi išsaugoti pastatus, rakandus, baldus ir kitus daiktus, priklausančius seminarijos ūkiui.

§ 55 Apie visus skyrius ir ūkiui svarbias smulkmenas ekonomas laiku informuoja valdybą ir skrupulingai įvykdo jos nurodymus.

§ 56 Ekonomui pavaldūs visi seminarijos tarnai.

§ 57 Remdamasi šiuo bendru ekonomo pareigų aprašymu, valdyba duoda jam išsamią instrukciją.

Šie nuostatai buvo šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I patvirtinti 1843 metų lapkričio 19 dieną. Įsakyta įgyvendinti nuo 1844 metų sausio 1 dienos.

Pasirašė: vidaus reikalų ministras Leonas Perovskis, Kitatikių dvasinių reikalų departamento direktorius Valerijonas Skripicynas.

Prieš keletą savaičių iki šių nuostatų pasirodymo išėjo įsakas, kad Mogiliavo seminarija, vienintelė visoje vyskupijoje, perkeliama į Minską.

Do powyższych ustaw należy następny etat.
Ustawy te najwyżej zostały utwierdzone 19 listopada 1843 roku. //6

Etat rzymsko-katolickich duchownych seminariów

	seminarium wileńskiego rb. sr.	semina-r[ium] minskiego rb. sr.	semina-r[ium] telszewskiego rb. sr.	semina-r[ium] żytomierskiego rb. sr.	semina-r[ium] kamienieckiego rb. sr.
Rektor	500	500	450	450	450
Inspektor	300	300	275	275	275
Nauczyciele					
Pisma Świętego	200	200	175	175	175
Teologii dogm[atycznej]	200	200	175	175	175
Teologii moral[nej]	200	200	175	175	175
Historii kośc[ielnej]	175	175	150	150	150
Homiletyki	150	150	125	125	125
Rossyjskiej literatury	300	300	250	250	250
Historii rossyjskiej	300	300	250	250	250
Języka łacińs[kiego]	200	200	175	175	175
Języka francuz[kiego]	–[a]	250	–	–	–
Języka niemiec[kiego]	–	250	–	–	–
Obrzędów i śpiewu	100	100	100	100	100
Ekonom	200	200	175	175	175
Sekretarz	200	200	175	175	175
Na utrzymanie alumnów	3000	4125	1350	1350	1350
Na kancelarią, usługę, opał, światło, utrzymanie domu itd.	800	1000	500	500	500
Ogół – 15	6825	8650	4500	4500	4500

Uwaga 1. Na koszcie skarbowym ma się znajdować alumnów w seminarium wileńskiem 40, telszewskiem 18, żytomierskiem 18, kamienieckiem 18, w minskiem, gdzie powinni przykładać do nauk alumni diecezji mohylewskiej – 55.

Uwaga 2. Nauczyciele cywilni co do porządku służby liczą się w IX klasie, co do munduru także w IX, co do pensji w VIII, sekretarz liczy się w XII klasie służby skarbowej, co do munduru w X, co do pensji w IX.

2. Ponieważ powyższy etat zapewnił utrzymanie się tylko dla seminariów: wileńskiego, minskiego, telszewskiego, żytomierskiego i kamienieckiego, tem samem przeto zniesione zostały seminaria łucka i ołycka, dotąd znajdujące się w diecezji żytomierskiej. Diecezja mohilewska miała dotąd cztery seminaria, jako to: w Mohilewie, w Krasławiu, w Zwinogródku i w Białymstoku. Wszystkie te zniesione czy przeniesione zostały do Minska, przez następny ukaz.

[a] *Suma nenurodyta.*

Prie minėtųjų įstatų yra šie etatai.
Šie nuostatai aukščiausiai buvo patvirtinti 1843 metų lapkričio 19-ąją. //6

Romos katalikų dvasinių seminarijų etatai[1]

	Vilniaus seminarija sid. rb	Minsko seminarija sid. rb	Telšių seminarija sid. rb	Žitomiro seminarija sid. rb	Kameneco seminarija sid. rb
Rektorius	500	500	450	450	450
Inspektorius	300	300	275	275	275
Mokytojai:					
Šv. Rašto	200	200	175	175	175
dogminės teologijos	200	200	175	175	175
moralinės teologijos	200	200	175	175	175
Bažnyčios istorijos	175	175	150	150	150
homiletikos	150	150	125	125	125
rusų literatūros	300	300	250	250	250
Rusijos istorijos	300	300	250	250	250
lotynų kalbos	200	200	175	175	175
prancūzų kalbos	–	250	–	–	–
vokiečių kalbos	–	250	–	–	–
apeigų ir giedojimo	100	100	100	100	100
Ekonomas	200	200	175	175	175
Sekretorius	200	200	175	175	175
Alumnų išlaikymui	3000	4125	1350	1350	1350
Kanceliarijai, paslaugoms, kurui, šviesai, išlaikyti namus ir t.t.	800	1000	500	500	500
Iš viso: 15	6825	8650	4500	4500	4500

1-a pastaba. Valstybės išlaikomų alumnų Vilniaus seminarijoje turi būti 40, Telšių – 18, Žitomiro – 18, Kameneco – 18, Minsko, kur turėtų mokytis Mogiliavo vyskupijos alumnai, – 55.

2-a pastaba. Mokytojai pasauliečiai, pagal tarnybos tvarką priskiriami IX klasei, pagal mundurą taip pat IX, pagal atlyginimą – VIII. Sekretorius – XII klasės valstybės tarnautojas, pagal mundurą – X, pagal atlyginimą – IX.

2. Kadangi minėtieji etatai garantavo išlaikymą tiktai Vilniaus, Minsko, Telšių, Žitomiro ir Kameneco seminarijoms, tuo pačiu buvo panaikintos Lucko ir Olykos seminarijos, iki tol buvusios Žitomiro vyskupijoje. Mogiliavo vyskupija iki tol turėjo keturias seminarijas, kaip antai: Mogiliave, Kraslave, Zvenigrodke ir Balstogėje. Visos jos buvo panaikintos arba perkeltos į Minską kitu įsaku.

[1] Nr. 17341, *ПСЗ*, собрание второе, т. XVIII, отделение второе, СПб. 1844.

3. Ukaz 3 dnia listopada 1843 roku wydany to powiedział: Cesarz Jegomość Mikołaj I, zastanawiając się na[d] tem, że z powodu wyniesienia mohilewskiej diecezji do pierwszej klasy, jej naczelnicy jako arcybiskupi zawsze będą musieli zasiadać w R[zymsko]-K[atolickim] Kolegium, następnie seminarium mohilewskie zostawać bez pasterskiego nadzoru i opie//7ki, najwyżej rozkazać raczył: dla oddalenia tej niedogodności seminaria: mohilewskie, krasławskie, zwinogrodzkie i b[i]ałostockie połączyć z najbliższem diecezjalnem seminarium minskiem, gdzie biskup miejscowy ciągle przebywa.

Wskutek tej cesarskiej woli minister dzieł wewnętrznych Perowski poruczył cywilnemu minskiemu gubernatorowi wspólnie z biskupem nominatem Rawą zrobić wyliczenie, wiele potrzeba będzie pieniędzy na przerobienie domu seminaryjskiego w Minsku, aby w nim można było pomieścić połączone seminaria.

4. Roku 1843 listopada 26 minister dzieł wewnętrznych Leon Perowski zalecił teraźniejszym regensom spełniać temczasowo obowiązek rektorów seminaryjskich.

Regensami seminariów dotychczas byli: w Wilnie ks. Antoni Kitkiewicz, teologii doktor, w Worniach ks. Jan Mierzwinski, teologii doktor, w Kamieńcu Podolskim Paweł Budzyński, prałat, w Minsku Jan Brzozowski, kanonik, w Żytomierzu ks. Wincenty Brazewicz, eksmisjonarz.

5. Roku 1843 cesarz Mikołaj I wzniósł w mieście Kownie pamiętnik na uwiecznienie wielkich wypadków zdarzonych 1812 roku. Uroczysty obrzęd odkrycia i poświęcenia tego pamiętnika odbył się 29 dnia października pomienionego 1843 roku. W czasie obrzędu znajdowali się obecni wojenny wilenski gubernator, jenerał porucznik Mirkowicz, kowieński cywilny gubernator Kałkabin i wielu innych. Na pamiętniku wyrażono, że roku 1812 nieprzyjaciel wprowadził do Rossyi 700 000 wojska, wyszło zaś 70 000. Obrzęd sprawował Płaton, prawosławny kowienski biskup.

6. Roku 1843 marca 21 dnia cesarz Mikołaj I, stosując się do prośby antiocheńskiego greko-nieunickiego patriarchy, pozwolił przysłać kogoniebądź do Rossyi dla zbierania jałmużn na odnowienie w Damaszku cerkwi św. Mikołaja, na założenie w Antyochii drukarni, szkoły itd. Jakoż pomienionego roku w listopadzie przybył w tym celu do Moskwy Neofit, metropolita iliupolski i gór libanskich, któremu Rządzący Synod dał sznurową księgę dla zapisywania ofiar ludu prawosławnego.

7. Cesarz Jegomość Mikołaj I przez ukaz 15 dnia grudnia 1843 roku wydany, najwyżej rozkazać raczył, od 1 dnia maja następnego 1844 roku przyprowadzić do skutku najwyżej utwierdzone etaty, wskazane na utrzymanie kościołów parafialnych rzymsko-katolickiego wyznania w zachodnich krajach, jako to: plebanów, wikariuszów i całej przysługi kościelnej.

3. Tai paskelbta 1843 metų lapkričio 3 dienos įsaku. Jo didenybė ciesorius Mikalojus I, apsvarstęs tai, kad, Mogiliavo vyskupiją pakėlus į pirmąją klasę, jos vadovai kaip arkivyskupai visada privalės posėdžiauti Romos katalikų kolegijoje, Mogiliavo seminarija paliks be ganytojo priežiūros ir globos, //7 aukščiausiai įsakyti teikėsi: siekiant išvengti šio nepatogumo, Mogiliavo, Kraslavo, Zvenogrodko ir Balstogės seminarijas sujungti su artimiausia Minsko vyskupijos seminarija, kur vietos vyskupas būna nuolat.

Vykdydamas šią ciesoriaus valią vidaus reikalų ministras Perovskis pavedė Minsko civiliniam gubernatoriui kartu su vyskupu nominatu Rava apskaičiuoti, kiek reikės pinigų Minsko seminarijos namams pertvarkyti, kad juose būtų galima patalpinti sujungtas seminarijas.

4. 1843 metų lapkričio 26-ąją vidaus reikalų ministras Leonas Perovskis pavedė dabartiniams regentams laikinai eiti seminarijos rektorių pareigas.

Seminarijos regentai iki tol buvo: Vilniuje kun. Antanas Kitkevičius, teologijos daktaras, Varniuose – kun. Jonas Meževinskas, teologijos daktaras, Podolės Kamenece – Povilas Budzinskis, prelatas, Minske – Jonas Bžozovskis, kanauninkas, Žitomire – kun. Vincentas Brazevičius, eksmisionierius.

5. 1843 metais ciesorius Mikalojus I Kaune pastatė paminklą reikšmingiems 1812 metų įvykiams įamžinti. Iškilmingos šio paminklo atidengimo ir pašventinimo iškilmės įvyko minėtų 1843 metų spalio 29 dieną. Apeigose dalyvavo Vilniaus karo gubernatorius, generolas leitinantas Mirkovičius, Kauno civilinis gubernatorius Kalkabinas ir daugelis kitų. Ant paminklo išrašyta, kad 1812 metais priešas įvedė į Rusiją 700 000 karių, o išėjo 70 000. Apeigoms vadovavo Platonas, Kauno stačiatikių vyskupas.

6. 1843 metų kovo 21 dieną ciesorius Mikalojus I atsiliepdamas į Antiochijos graikų ne unitų patriarcho prašymą leido ką nors atsiųsti į Rusiją rinkti aukų Šv. Mikalojaus cerkvei Damaske atnaujinti, spaustuvei, mokyklai Antiochijoje įkurti ir t.t. Iš tikrųjų minėtųjų metų lapkritį tuo tikslu į Maskvą atvyko Neofitas, Iliupolio ir Libano kalnų metropolitas, kuriam Valdantysis Sinodas davė suvarstytą knygą stačiatikių aukoms įrašyti.

7. Jo didenybė ciesorius Mikalojus I 1843 metų gruodžio 15 dienos įsaku aukščiausiai teikėsi įsakyti nuo ateinančių 1844 metų gegužės 1 dienos įgyvendinti patvirtintus etatus, skirtus Romos katalikų tikėjimo parapinėms bažnyčioms Vakarų kraštuose išlaikyti, kaip antai: klebonams, vikarams ir visiems bažnyčios tarnams.

I. Wszystkie parafialne kościoły dzielą się na pięć klas. Wyznacza się zaś:
Dla kościoła klasy 1 – rubli srebrem 600.
Dla kościoła klasy 2 – [rubli srebrem] 500.
Dla kościoła klasy 3 – [rubli srebrem] 400.
Dla kościoła klasy 4 – [rubli srebrem] 275.
Dla kościoła klasy 5 – [rubli srebrem] 230.
Sumy takowe mają się wydawać ze skarbu państwa, skarb zaś //8 wydane na utrzymanie kościołów pieniądze zyskiwać będzie z majątków duchowieństwa katolickiego, które przeszły do wiedzy skarbu, i z procentów od sum przedtem przez duchowieństwo posiadanych. Przy klasyfikacji kościołów zwracać należy uwagę na pokazane przez duchowieństwo dochody z domów, placów i nieruchomego majątku, dotąd przy duchownych zostawionego.

Nadto Jego Cesarska Mość najwyżej rozkazać raczył rozdzielić kościoły na klasy, stosownie do ich liczby w każdej diecezji, jako to:

	Klasy					
	1	2	3	4	5	ogół kościołów
	Kościoły					
W diecezji wileńskiej być powinno	5	7	51	98	128	289
mohilewskiej	3	5	39	75	101	223
telszewskiej	2	3	19	33	46	103
łucko-żytomierskiej	1	4	19	33	46	103
kamieniecko-podolskiej	1	4	18	33	46	102
minskiej	1	4	16	29	39	89
Ogół	13	27	162	301	406	909

II. Za zniesieniem się z rządcami diecezjów i Rzymsko-Katolickiem Kolegium minister dzieł wewnętrznych ma zdecydować, który kościół do jakiej powinien należeć klasy. Temuż ministrowi zostawuje się prawo przeprowadzać kościoły z jednej klasy do drugiej, stosownie do potrzeb miejscowych.

III. W zdarzeniu skasowania któregokolwiek z kościołów suma na jego utrzymanie wydawana ma być z rozporządzenia ministra dzieł wewnętrznych przeniesioną na inne kościoły, które w takim przypadku podniesione będą do klas wyższych według etatu.

W zdarzeniu urządzenia nowego parafialnego kościoła, pensja pobierana przez ten kościół, w którego parafii nowy się urządza, ma być rozdzielona na dwie części dla utrzymania obojga kościołów i oba te kościoły mają być posunięte do klas niższych stosownie do etatu.

I. Visos parapinės bažnyčios skirstomos į penkias klases. Skiriama:
1-os klasės bažnyčiai – 600 sidabro rublių;
2-os klasės bažnyčiai – 500 sidabro rublių;
3-os klasės bažnyčiai – 400 sidabro rublių;
4-os klasės bažnyčiai – 275 sidabro rubliai;
5-os klasės bažnyčiai – 230 sidabro rublių.
Šios sumos turi būti išmokomos iš valstybės iždo, o iždas //8 bažnyčioms išlaikyti išleistus pinigus gaus iš katalikų dvasininkų valdų, perėjusių valstybei ir nuo iki tol dvasininkų turėtų sumų palūkanų. Klasifikuojant bažnyčias reikia kreipti dėmesį į dvasininkų nurodytas pajamas iš namų, sklypų, nekilnojamojo turto, iki šiol palikto dvasininkams.

Be to, jo ciesoriškoji didenybė aukščiausiai teikėsi įsakyti suskirstyti bažnyčias į klases, priklausomai nuo jų skaičiaus kiekvienoje vyskupijoje, kaip antai:

	Klasės					
	1	2	3	4	5	bendras skaičius
	Bažnyčios					
Vilniaus vyskupijoje turi būti	5	7	51	98	128	289
Mogiliavo	3	5	39	75	101	223
Telšių	2	3	19	33	46	103
Lucko–Žitomiro	1	4	19	33	46	103
Podolės Kameneco	1	4	18	33	46	102
Minsko	1	4	16	29	39	89
Iš viso	13	27	162	301	406	909

II. Susisiekęs su vyskupijų valdytojais ir Romos katalikų kolegija, vidaus reikalų ministras turi nuspręsti, kuri bažnyčia kuriai klasei turi priklausyti. Ministrui taip pat paliekama teisė perkelti bažnyčią iš vienos klasės į kitą pagal vietos poreikius.

III. Kurią nors bažnyčią panaikinus, jai išlaikyti skiriama suma vidaus reikalų ministro potvarkiu turi būti paskirta kitoms bažnyčioms, kurios tada bus pakeltos į aukštesnes klases pagal etatus.

Steigiant naują parapinę bažnyčią, gaunamas atlyginimas turi būti padalijamas į dvi dalis abiem, senajai ir naujajai, bažnyčioms išlaikyti ir abi jos turi būti perkeltos į žemesnes klases pagal etatus.

IV. Szegółowy podział etatowej sumy pomiędzy osobami sprawującemi parafialną posługę zostawić rządcom diecezjalnym.

V. Dla pokrycia rozchodów nieodłącznych od obowiązku dziekanów, rządcy diecezjalni powinni oddzielać na ich korzyść, //9 oprócz pobieranych przez nich za drugie obowiązki pensji, po 5 procentów od tej sumy, która będzie wydawaną według etatu dla wszystkich parafialnych w tym dekanacie znajdujących się kościołów.

Komunikując takowe najwyższe rozkazy, zalecam Rzymsko-Katolickiemu Kolegium, aby w czasie jak być można najprędszym, dostarczyło mi wiadomość o opinii rządców diecezjalnych i rozdzieleniu kościołów każdej diecezji na klasy z pojaśnieniem każdego z nich nazwiska tudzież gubernii powiatu, w którym się znajduje. Wreszcie zalecam, aby Kolegium położyło własną opinią i decyzją we względzie innych wyżej wyrażonych punktów. Podpisał minister Perowski. Wicedyrektor Rebinder.

8. Wiadomość o świeckiem rzymsko-katolickiem duchowieństwie z *Żurnału Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych* za rok 1833.

Diecezje	Kościoły kate-dral[ne] i kole-gial[ne]	Para-fialne	Filie	Alta-rie	Kap-lice	Pra-łaci	Kano-nicy	Ple-bani	Reszta du-chow-nych	Se-mi-na-rium	Licz-ba kle-ry-ków	Licz-ba szkół	Uczą-cych się	Szpi-tale	Ludzie w spi-talach znaj-dują-cych się	Liczba para-fian płci obojej
mohilewska	1	296	6	16	325	5	14	199	159	4	25	85	5133	73	402	502850
wileńska	2	298	59	101	222	7	12	294	297	3	72	66	1227	243	2089	848677
żmudzka	3	102	59	76	92	4	5	102	303	1	55	40	1070	135	1312	391775
łucka	3	85	6	65	125	8	16	81	99	3	28	–[a]	–	35	212	159518
kamieniecka	1	81	3	4	59	3	10	81	91	1	20	–	–	29	151	216154
minska	1	88	45	12	130	4	5	84	117	1	17	10	208	51	283	215968
Ogół	11	950	178	272[b]	953	31	62	841	1066	13	217	201	7638	566	4449	2334941[c]

Z porównania tej ostatniej tablicy z powyższą w ukazie 15 grudnia pomieszczoną, pokazuje się, że zostało bez wszelkiego utrzymania:

w diecezji mohilewskiej – 73 kościołów parafialnych, 6 filii oraz 325 kaplic;
w diecezji wileńskiej – 9 kościołów parafialanych, 56 filii i 222 kaplic;
w diecezji telszewskiej – 58 filii i 92 kaplice;
w diecezji łuckiej – 113 kaplic;
w diecezji kamienieckiej – tylko 41 kaplica;
w diecezji minskiej – 44 filie i 130 kaplic.
Nadto stracili fundusz wszyscy altaryści.

[a] *Nenurodyta.*
[b] *Pagal pateiktus skaičius: 274.*
[c] *Pagal pateiktus skaičius: 2334943.*

IV. Išsamus etatinės sumos paskirstymas asmenims, tarnaujantiems parapijai, paliekamas vyskupijos valdytojams.

V. Padengti lėšoms, susijusioms su dekanų pareigomis, vyskupijos valdytojai jų reikmėms turi skirti, //9 be jų gaunamo atlyginimo, už antras pareigas po 5 procentus nuo tos sumos, kuri bus skiriama pagal etatus visoms parapinėms šiame dekanate esančioms bažnyčioms.

Pranešdamas apie tokius aukščiausius nurodymus, Romos katalikų kolegijai pavedu kaip galima greičiau pristatyti man žinias su vyskupijos valdytojų nuomone ir kiekvienos vyskupijos bažnyčių suskirstymą į klases, nurodant kiekvienos jų pavadinimą, taip pat guberniją ir apskritį, kurioje yra. Galiausiai pavedu, kad Kolegija pareikštų savo nuomonę ir sprendimą dėl kitų išdėstytų punktų. Pasirašė ministras Perovskis, vicedirektorius Rebinderis.

8. Informacija apie Romos katalikų diecezinius dvasininkus iš 1833 metų *Vidaus reikalų ministerijos žurnalo*:

Vyskupija	Ka-ted-ros ir ko-legijų baž-ny-čios	Para-pi-nės	Fili-jos	Alta-ri-jos	Kop-ly-čios	Pre-la-tai	Ka-nau-nin-kai	Kle-bo-nai	Kiti dva-si-nin-kai	Se-mi-na-ri-jos	Klie-ri-kų skai-čius	Mo-kyk-lų skai-čius	Be-si-mo-kan-čių-jų	Prie-glau-dos	Žmo-nės gyve-nantys prie-glau-dose	Abiejų lyčių parapi-jiečių skai-čius
Mogiliavo	1	296	6	16	325	5	14	199	159	4	25	85	5133	73	402	502850
Vilniaus	2	298	59	101	222	7	12	294	297	3	72	66	1227	243	2089	848677
Žemaičių	3	102	59	76	92	4	5	102	303	1	55	40	1070	135	1312	391775
Lucko	3	85	6	65	125	8	16	81	99	3	28	–	–	35	212	159518
Kameneco	1	81	3	4	59	3	10	81	91	1	20	–	–	29	151	216154
Minsko	1	88	45	12	130	4	5	84	117	1	17	10	208	51	283	215968
Iš viso	11	950	178	272	953	31	62	841	1066	13	217	201	7638	566	4449	2334941

Palyginus šią lentelę su ankstesne, gruodžio 15-osios įsake esančia, paaiškėja, kad be jokio išlaikymo liko:

Mogiliavo vyskupijoje – 73 parapinės bažnyčios, 6 filijos bei 325 koplyčios.
Vilniaus vyskupijoje – 9 parapinės bažnyčios, 56 filijos ir 222 koplyčios.
Telšių vyskupijoje – 58 filijos ir 92 koplyčios.
Lucko vyskupijoje – 113 koplyčių.
Kameneco vyskupijoje – tiktai 41 koplyčia.
Minsko vyskupijoje – 44 filijos ir 130 koplyčių.
Be to, lėšų neteko visi altaristos.

9. Po utrzymaniu powyższych seminaryjskich ustaw (obacz nr 1) rządzący diecezją telszewską biskup Szymon książę Giedrojc następną przesłał ministrowi dzieł wewnętrznych Perowskiemu w języku rossyjskim odezwę. Roku 1843 grudnia 18 dnia, nr 1425.

„Otrzymawszy 15 dnia teraźniejszego grudnia ukaz Kolegium z 30 dnia upłynionego listopada wspólnie z najwyżej 19 dnia tegoż miesiąca utwierdzonemi ustawami i etatem dla rzymsko-//10katolickich diecezjalnych seminariów, przesłałem tenże podwładnemu sobie konsystorzowi dla zawiadomienia o tem zarządu telszewskiego diecezjalnego seminarium. Lecz razem wyznać muszę, że pomimo najusilniejsze chęci rychłego współdziałania z ojcowską troskliwością najmiłościwszego monarchy naszego w wychowaniu rzymsko-katolickiej duchownej młodzieży, musiałem obrócić uwagę na to, że zbyt krótki zakreślony termin dla uskutecznienia najwyższej woli staje na zawadzie w rychłem zaprowadzeniu w seminarium nowego, przez dane ustawy wskazanego porządku, zwłaszcza że ten pociąga za sobą nieuchronną potrzebę licznych poprzedniczych korespondencji z rządem, przy tem musiałem zwrócić uwagę i na to, że gdyby ten nowy porządek rzeczy odpowiedział w całem znaczeniu celowi rządu dążącego do udoskonalenia we wszystkich gałęziach publicznej oświaty, potrzeba, aby władza biskupów nad seminariami, jako na zasadniczych prawach kościelnych oparta, nie była im odjętą, aby bezpośredni wpływ na wybór rektora i profesorów im był zostawiony i aby liczba alumnów na skarbowym koszcie utrzymywać się mających była powiększoną; doświadczenie bowiem pokazało, że dotąd, chociaż utrzymywało się w seminarium 60 kleryków, wychodząca jednak z niego liczba księży ledwo wystarczała na zaspokojenie duchownych potrzeb ludu wiernego, którego tutejsza diecezja liczy dusz 400 000. Na alumnów postępujących do seminarium o własnym koszcie nie ma co liczyć. Wreszcie zwróciłem uwagę i na to, że telszewskie diecezjalne seminarium, ta starożytna szkoła żmudzkiego duchowieństwa, którą rząd zawsze się starał utrzymać w dobrym stanie i która teraz zasłużyła na najwyższą pochwałę, musi sama przez się upaść, skoro według 22 § ustaw alumni nie inaczej przyjmowani będą, jak za przedstawieniem świadectwa, że każdy z nich przeszedł 4 klasy gimnazjalne. Gdyż niższej i średniej klasy ludzie, nie mając odpowiedniego na takie wychowanie funduszu, zwłaszcza teraz, kiedy gimnazjum krożskie ma być przeniesione do miasta Kowna, w punkt bardziej od powiatów żmudzkich oddalony, nie będą mogli wstępować do stanu duchownego, ludzie zaś klasy wyższej bardzo rzadko poświęcają się temu stanowi.

Z tych to powodów przejęty do głębi serca, jak z jednej strony obowiązkiem wszelkiego poddaństwa, tak z drugiej wynikającą z urzędu mojego pasterską powinnością,

9. Gavęs minėtus seminarijos nuostatus (žr. Nr. 1), Telšių vyskupijos valdytojas vyskupas Simonas kunigaikštis Giedraitis vidaus reikalų ministrui Perovskiui nusiuntė kreipimąsi rusų kalba. „1843 metų gruodžio 18 diena. Nr. 1425. Gruodžio 15 dieną gavęs Kolegijos praėjusio lapkričio 30 dienos įsaką kartu su šio mėnesio 19 dieną patvirtintais aukščiausiais nuostatais ir etatais Romos katalikų //10 vyskupijų seminarijoms, nusiunčiau jį sau pavaldžiai konsistorijai, kad painformuotų apie tai Telšių vyskupijos seminariją. Tačiau kartu turiu prisipažinti, jog nors labiausiai norėjau nedelsdamas palaikyti tėvišką mūsų mieliausiojo valdovo rūpestį auklėjant dvasinį Romos katalikų jaunimą, turėjau atkreipti dėmesį į tai, kad nustatytas pernelyg trumpas terminas aukščiausiai valiai įgyvendinti kliudo greitai įvesti Seminarijoje naują, duotų nuostatų numatytą tvarką, juo labiau, kad ši reikalauja neišvengiamos daugybės išankstinio susirašinėjimo su valdžia. Be to, turėjau atkreipti dėmesį ir į tai, kad jeigu ši nauja tvarka iš esmės atitinka vyriausybės, siekiančios patobulinti viešąjį švietimą visose srityse, tikslus, reikia, jog vyskupų valdžia seminarijoms, kaip besiremianti bažnytine teise, nebūtų iš jų atimta, idant tiesioginė įtaka rektoriaus ir profesorių rinkimams jiems būtų palikta bei iš iždo lėšų išlaikomų alumnų skaičius būtų padidintas. Praktika parodė, kad nors seminarijoje iki šiol buvo išlaikoma 60 klierikų, iš jos išeinančių kunigų skaičiaus vos užteko tikinčiųjų, kurių ši vyskupija turi 400 000 sielų, dvasiniams poreikiams patenkinti. Alumnais, stojančiais į seminariją savo lėšomis, neverta pasikliauti. Galiausiai atkreipiau dėmesį ir į tai, kad Telšių vyskupijos seminarija, ši sena žemaičių dvasininkų mokykla, kurią valdžia visada stengėsi išlaikyti geros būklės ir kuri dabar nusipelnė aukščiausio pagyrimo, turi pati savaime žlugti, nes pagal nuostatų § 22 alumnai ne kitaip bus priimami, kaip tik pateikę pažymėjimą, jog kiekvienas jų baigė 4 gimnazijos klases. Kadangi žemiausio ir vidurinio sluoksnio žmonės, neturėdami tokiam išsilavinimui reikalingų lėšų, juo labiau dabar, kai Kražių gimnazija turi būti perkelta į Kauną, tolimesnį žemaičių apskritims, negalės įstoti į dvasininkų luomą, o aukštesnės klasės žmonės labai retai pasišvenčia šitam luomui.

Dėl šių priežasčių iki širdies gelmių persiėmęs, viena, visiškos ištikimybės pareiga, antra – savo pastoracinėmis pareigomis, manau esant būtina į minėtas aplinkybes

uznałem za nieodbitą potrzebę pomienione okoliczności przedstawić uwadze Jaśnie Wielmożnego Pana. Dla uprzątnienia zaś wszelkich niedogodności w zaprowadzeniu w telszewskiem seminarium nowego porządku, jako też i dla zapobieżenia mogącej się zdarzyć przerwie w wykładaniu nauk w seminarium, najpokorniej proszę JW Pana, aby raczył zgodzić się na utwierdzenie w obowiązku rektora teraźniejszego regensa, doktora teologii ks. Mierzwinskiego, który też przyjmie na się powinność wykładania Pisma Świętego. W obowiązku zaś profeso//11rów teraźniejszych czterych nauczycieli seminaryjskich, z których pierwszy, kandydat teologii ks. Koc, zajmie się dawaniem teologii moralnej i może razem spełniać obowiązek inspektora. Drugi, magister teologii ks. Juzumowicz, będzie dawał dwa przedmioty: historią kościelną i język łaciński tudzież razem sprawować ma obowiązek ekonoma. Trzeci, magister teologii ks. Kulwinski, oprócz właściwego sobie przedmiotu homiletyki, może wybornie wykładać ojczystą historią. Czwarty, kandydat teologii Proniewski, oprócz teologii dogmatycznej może dawać literaturę rossyjską. Wreszcie nowo powołany do obowiązku nauczycielskiego wikariusz katedralny ks. Wojdyłło uczyć może obrzędów kościelnych i śpiewu.

Co się zaś dotycze zostawienia biskupom pełnej władzy, zapewnienia im bezpośredniego wpływu do seminarium, który im na mocy zasadniczych praw kościelnych jest właściwy, opatrzenia ich władzą przyjmowania do seminariów uczniów, chociażby ci nie przeszli kursu gimnazjalnego klas czterech i powiększenia liczby alumnów kosztem skarbowym mających się utrzymywać, ze wszelkiem uniżeniem i w zupełnem zaufaniu w miłosierdzie Najjaśniejszego Monarchy najpokorniej proszę JW Pana zrobić najpoddanniejszy dokład Jego Cesarskiej Mości. Przez niewyczerpane miłosierdzie swoje niech wejrzy najmiłościwiej na konieczną potrzebę przywiązanego do tronu swego monarchy rzymsko-katolickiego duchowieństwa, które bezustannie błaga Króla Królów o długie lata dla Najjaśniejszego Pana.

Ceniąc czas, z obecnem moim przedstawieniem udałem wprost do JW Pana. Gdybym jednak nie zdawał się odstępować od wskazanego najwyżej utwierdzonemi ustawami porządku, razem też donoszę o tem Rzymsko-Katolickiemu Duchownemu Kolegium."

Autentyk podpisał biskup książę Szymon Giedrojc.

Wiernie: sekretarz Jan Jankiewicz.

10. Pod koniec 1843 roku, kiedy interes wiary katolickiej w Rossyi coraz więcej doświadczał przeciwności i kiedy coraz gorsze zajmował położenie, duchowni katoliccy następne pobrali od rządu nagrody: asesor Rzymsko-Katolickiego Kolegium prałat wilenski Wacław Żylinski order św. Anny II klasy; asesor prałat minski

atkreipti šviesiojo dauggalio pono dėmesį. Siekiant pašalinti visus nepatogumus, [atsirandančius] įvedant seminarijoje naują tvarką, taip pat užkirsti kelią galimam mokslų dėstymo nutraukimui seminarijoje, nuolankiausiai prašau šviesųjį dauggalį poną teiktis sutikti patvirtinti rektoriumi dabartinį regentą, teologijos daktarą kun. Mieżvinskį, kuris taip pat imsis Šventojo Rašto dėstymo pareigų. O iš dabartinių profesorių //11 – keturis seminarijos mokytojus, kurių pirmasis, teologijos kandidatas kun. Kocas, imsis moralinę teologiją dėstyti ir galbūt tuo pačiu eis inspektoriaus pareigas. Antrasis, teologijos magistras kun. Juzumavičius, dėstys du dalykus, Bažnyčios istoriją ir lotynų kalbą, kartu galės eiti ekonomo pareigas. Trečiasis, teologijos magistras kun. Kulvinskis, be savo dalyko, homiletikos, puikiai gali dėstyti gimtąją istoriją. Ketvirtasis, teologijos kandidatas Praniauskis, be dogminės teologijos, gali dėstyti rusų literatūrą. Galiausiai naujai mokytojo pareigoms priimtas katedros vikaras kun. Vaidyla gali mokyti bažnytinių apeigų ir giedojimo.

Kai dėl absoliučios valdžios palikimo vyskupams, tiesioginės jų įtakos seminarijoms garantavimo, kuris jiems pagal pagrindinių bažnytinių teisių galią priklauso, suteikimo jiems įgaliojimų priimti į seminariją mokinius, net jeigu pastarieji nebaigė keturių gimnazijos klasių, ir padidinti iš iždo lėšų išlaikomų alumnų skaičių, ir visapusišku nusižeminimu bei visišku pasitikėjimu šviesiausiąjį monarchą esant gailestingą, kuo nuolankiausiai šviesųjį dauggalį poną prašau įteikti nuolankiausią pranešimą jo ciesoriškajai didenybei. Būdamas be galo gailestingas, tegu meilingai atsižvelgia į būtiną poreikį savo valdovo sostui tarnaujančios Romos katalikų dvasininkijos, kuri nepaliaujamai maldauja Karalių Karalių ilgiausių metų šviesiausiajam ponui!

Taupydamas laiką, su šiuo savo siūlymu kreipiuosi tiesiai į šviesųjį dauggalį poną: jeigu vis tik nepavyktų išvengti patvirtintų aukščiausių nuostatų nustatytos tvarkos, tuo pačiu pranešu apie tai Romos katalikų dvasinei kolegijai."

Originalą pasirašė vyskupas kunigaikštis Simonas Giedraitis.

Tikra. Sekretorius Jonas Jankevičius.

10. 1843 metų pabaigoje, kai katalikų tikėjimo reikalai Rusijoje patirdavo kaskart daugiau priešiškumo ir kai padėtis kaskart blogėjo, katalikų dvasininkai iš valdžios gavo šias dovanas: Romos katalikų kolegijos asesorius, Vilniaus prelatas Vaclovas Žilinskis – Šv. Onos II klasės ordiną; asesorius, Minsko prelatas Dominykas

Dominik Moszczynski order św. Stanisława II klasy; asesor prałat mohilewski Mikołaj Gorski do orderu św. Anny koronę cesarską; asesor prałat telszewski Józef Krzyżanowski order św. Stanisława III klasy; asesor prałat kamieniecki Markiewicz także order św. Stanisława III klasy; inspektor R[zymsko]-K[atolickiej] Duchownej Akademii kanonik wilenski Wincenty Lipski //12 podobnież order św. Stanisława III klasy; prałat mohilewski Antoni Kossowski order św. Anny III klasy; asesor prałat żytomierski Czemerowski kwaternych 200 rb. sr.; sekretarz R[zymskiego]-K[atolickiego] Kolegium Dominik Pawłowski order św. Stanisława III klasy.

Nagrody te, razem i bez szczególnego odznaczenia się udzielone, zamiast pociechy zasmuciły nie tylko lud katolicki, ale i samych obdarzonych. Każdy bowiem domyślał się, że nie bez celu dają się nagrody, każdemu przychodziła na myśl owa prawda: „Kiedy wołu karmią, pewnie go zabić myślą".

11. Podobnież pod koniec 1843 roku rektor Rzymsko-Katolickiej Duchownej Akademii JW Hołowinski otrzymał zalecenie od rządu, aby przedstawił do nagród swoich podrządnych. Wola zwierzchności była spełnioną, jedni z członków Akademii zostali przedstawieni do orderu św. Stanisława III klasy, drudzy zaś do nagród pieniężnych. W końcu 15 dnia grudnia Najjaśniejszy Pan zamiast orderów obdarzył profesorów: Kaspra Borowskiego, Adolfa Bagienskiego, adiunkta Macieja Wołonczewskiego i podinspektora Bonifacego Łukaszewicza krzyżem złotym dla noszenia na piersiach. Podobneż krzyże otrzymali: przeor księży dominikanów klasztoru peterzburskiego ks. Jodziewicz, ostatni wizytator księży misjonarzów ks. Bohdanowicz i regens seminarium łuckiego graf ks. Ożarowski. Na stronie odwrotniej tego krzyża następny znajduje się napis: „Пастырю дающему пример пастве: словом и житием. Установлен в благочестивое царствованіе Великаго Государя Императора Николая I. 1843 г[од], Мая 26". Krzyż ten wielką był nowością, albowiem z powodu niepublikowania ukazu, którym był ustanowiony, nikt o nim nie wiedział; nadto żaden z duchownych katolickiego wyznania dotąd nim nie był obdarzony, duchowieństwo tylko greko-rossyjskie od dawna podobne nosiło krzyże. Samo to podobieństwo nowo ustanowionego krzyża z owym, który był właściwy greko-rossyjskiemu duchowieństwu, przerażało katolików; każdy bowiem wiedział, że duchowieństwo katolickie chce rząd we wszystkiem porównać z greko-rossyjskim, każdy łatwo domyślał się celu. Wreszcie ten nowy krzyż zaczęto uważać jako pamiętnik wystawiony na grobie kapituł katedralnych i osobom kapitulnym dotąd właściwych dystinktoriów. Timeo Danaos et dona ferentes.

12. Roku 1843 grudnia 11 dnia rządzący diecezją wilenską biskup Jan Cywiński przesłał ministrowi dzieł wewnętrznych Perowskiemu następną odezwę:

Moščinskis – Šv. Stanislovo II klasės ordiną; asesorius, Mogiliavo prelatas Mikalojus Gorskis – prie Šv. Onos ordino ciesoriaus karūną; asesorius, Telšių prelatas Juozapas Križanauskis – Šv. Stanislovo III klasės ordiną; asesorius, Kameneco prelatas Markevičius – taip pat Šv. Stanislovo III klasės ordiną; Romos katalikų dvasinės akademijos inspektorius, Vilniaus kanauninkas Vincentas Lipskis //12 – irgi Šv. Stanislovo III klasės ordiną; Mogiliavo prelatas Antanas Kosovskis – Šv. Onos III klasės ordiną; asesorius, Žitomiro prelatas Čemerovskis – butpinigių 200 sidabro rublių; Romos katalikų kolegijos sekretorius Dominykas Pavlovskis – Šv. Stanislovo III klasės ordiną.

Šie apdovanojimai, be ypatingo pasižymėjimo skirti, užuot nudžiuginę nuliūdino ne tik katalikų liaudį, bet ir pačius apdovanotuosius, nes visi suprato, kad ne be tikslo duodami apdovanojimai. Kiekvienam atėjo į galvą posakis: „Kai jautį šeria, jį paprastai ketina pjauti".

11. Taip pat 1843 metų pabaigoje Romos katalikų dvasinės kolegijos rektorius jo malonybė Holovinskis gavo nurodymą iš valdžios, kad apdovanojimams pristatytų savo pavaldinius. Vyresnybės valia buvo išpildyta. Vieni iš Akademijos narių buvo pristatyti Šv. Stanislovo III klasės ordinui, o kiti – piniginiams apdovanojimams. Galiausiai gruodžio 15 dieną šviesiausiasis ponas vietoj ordinų įteikė profesoriams: Kasparui Borovskiui, Adolfui Baginskiui, adjunktui Motiejui Valančiui ir inspektoriaus pavaduotojui Bonifacijui Lukaševičiui ant krūtinės nešiojamą auksinį kryžių. Kryžius taip pat gavo: Peterburgo kunigų dominikonų vienuolyno prioras kun. Jodzevičius, paskutinis kunigų misionierių vizitatorius kun. Bagdonavičius ir Lucko seminarijos rektorius grafas kun. Ožarovskis. Antroje šio kryžiaus pusėje yra toks įrašas: „Ganytojui, žodžiu ir gyvenimu duodančiam pavyzdį ganomiesiems. Įsteigtas didžiojo valdovo imperatoriaus Mikalojaus I pamaldaus viešpatavimo metais. 1843 m. gegužės 26-oji".

Šis kryžius buvo didelė naujiena, nes, nepaskelbus įsako, kuriuo buvo įsteigtas, niekas apie jį nežinojo; dar nė vienas katalikų tikėjimo dvasininkų iki šiol juo nebuvo apdovanotas, tiktai graikų-rusų dvasininkai nuo seno nešiojo panašius kryžius. Pats naujai įsteigtojo kryžiaus panašumas į tą, kuris buvo būdingas graikų-rusų dvasininkijai, išgąsdino katalikus, nes kiekvienas matė, kad katalikų dvasininkiją valdžia nori visu kuo prilyginti graikų-rusų, kiekvienas nesunkiai suprato tikslą. Galiausiai šį naują kryžių pradėta vertinti kaip paminklą, pastatytą ant iki šiol katedros kapitulų ir kapitulų narių turėtų distinktorijų kapo. Bijau danajų, net ir dovanas nešančių.

12. 1843 metų gruodžio 11 dieną Vilniaus vyskupijos valdytojas vyskupas Jonas Civinskis vidaus reikalų ministrui nusiuntė tokį kreipimąsi:

„Jego Cesarska Mość, pan nasz najmiłościwszy, jako miłosierny ojciec wszystkich wiernych poddanych swoich, przez głęboką mądrość i troskliwość sobie właściwą, znając, że młodź duchowna rzymsko-katolickiego Kościoła gdyby odpowiedziała swojemu przeznaczeniu, nie inaczej być może z korzyścią kształcona, jak pod najbliższym pasterskim nadzorem biskupów, najwyżej rozkazać raczył połączyć trzy duchowne seminaria diecezji mohilewskiej, której arcypasterz zawsze będzie musiał zasiadać w Rzymsko-Katolickiem Kolegium w stolicy, i przenieść pod zarząd mińskiego diecezjalnego biskupa jako ciągle przebywającego w mieście Minsku. Na osnowie tego najwyż//13szego postanowienia wydane ustawy z etatami dla wszystkich diecezjalnych seminariów przy ukazie z 30 dnia listopada zostały przesłane dla przyprowadzenia do skutku od 1 dnia stycznia następującego roku. W 1, 2, 3 i 4 paragrafach rzeczonych ustaw wymienione i do należytego spełnienia podane zostały też same obowiązki biskupów co do seminariów, które są przepisane prawami kościelnemi, najwięcej zaś uchwałami soboru trydeńskiego (posiedz[enie] 23, roz[dział] 18) we względzie wychowania młodych lewitów dla dobra winnicy Chrystusowej.

Biskupi, według tych ustaw kościelnych i najwyższych reglamentów, jako pasterze powierzonej im trzody obowiązani są do ścisłej odpowiedzialności przed Bogiem i monarchą za wszystkich wiernych w ogóle i za każdego po szczególe. Powinnością ich jest opowiadać Słowo Boże, udzielać władzy opowiadania innym duchownym, wybierać nadzorców, związywać i rozwiązywać, przestrzegać, powściągać i nauczać tych nawet, którym w swojem imieniu porucza obowiązek nauczania drugich, dlatego że biskupi są prawdziwemi sędziami, nauczycielami, naczelnikami i pasterzami.

Oni czynnie powinni dozierać szkoły duchowej, żeby w niej wykładała się nauka czysta, fundamentalna, słowem, prawdziwa nauka Jezusa Chrystusa. Ażeby wedle tej nauki i karności kościelnej były zaszczepiane i hodowane w sercach duchownej młodzi niepokalane obyczaje, żeby wychodzący z tej szkoły kapłani stosownie do nauki Zbawiciela byli światłem świata i solą ziemi utwierdzającą czystą naukę i moralność chrześcijańską.

Biskupi na koniec tych tylko alumnów mogą poświęcać na kapłanów, o których należytem przygotowaniu, wzorowych obyczajach, pokorze i posłuszeństwie sami osobiście i sumiennie są przekonani, przy ich poświęceniu zgodnie z prawem kościelnem nazywają ich najmilszemi synami i wzajemnie wymagają po nich uroczystej obietnicy, że będą ze wszelkiem uszanowaniem posłusznemi woli biskupów.

Następnie za JW Pana jako głównego naczelnika pośrednictwem, z uczuciem największej wdzięczności składając Jego Cesarskiej Mości najszczersze i najpoddaniejsze

„Jo ciesoriškoji didenybė, mūsų mylimiausias ponas, kaip gailestingas visų tikinčiųjų, savo pavaldinių tėvas, su jam būdinga gilia išmintimi ir rūpesčiu, žinodamas, kad dvasinis Romos katalikų Bažnyčios jaunimas savo pašaukimo atliepimui ne kitaip turi būti naudingai auklėjamas kaip tiktai kuo akyliau ganytojiškai vyskupams prižiūrint, aukščiausiai teikėsi įsakyti sujungti tris Mogiliavo vyskupijos, kurios vyriausiasis ganytojas visuomet turėjo posėdžiauti Romos katalikų kolegijoje sostinėje, seminarijas ir pavesti Minsko vyskupijos vyskupui, kaip nuolat būnančiam Minske. Remiantis šiuo aukščiausiu //13 sprendimu, išleisti nuostatai su etatais visoms vyskupijos seminarijoms, kartu su lapkričio 30 dienos įsaku buvo atsiųsti įgyvendinti nuo kitų metų sausio 1 dienos. Minėtųjų nuostatų 1, 2, 3, 4 paragrafuose išvardyti ir tinkami vykdyti buvo pavesti taip pat pačios vyskupų pareigos seminarijoms, kurios yra reglamentuotos bažnytinės teisės, o daugiausia – Tridento Susirinkimo nutarimais (XVIII skyrius, XXIII posėdis) dėl jaunųjų levitų auklėjimo Kristaus vynuogyno gerovei.

Pagal šiuos bažnytinius nuostatus ir aukščiausias taisykles vyskupai, kaip jiems patikėtos bandos ganytojai, yra įpareigoti skrupulingai atsiskaityti Dievui ir valdovui už visus tikinčiuosius bendrai ir už kiekvieną – atskirai. Jų pareiga yra skelbti Dievo Žodį, suteikti skelbimo teisę kitiems dvasininkams, parinkti prižiūrėtojus, sujungti ir išskirti, perspėti, drausti bei mokyti net tuos, kuriuos savo vardu įpareigoja mokyti kitus, todėl, kad vyskupai yra tikrieji teisėjai, mokytojai, vadovai ir ganytojai.

Jie aktyviai turi stebėti dvasinę mokyklą, kad joje būtų dėstomas grynas, fundamentalus mokslas: tikrasis Jėzaus Kristaus mokymas. Ir kad pagal tą mokslą ir bažnytinę drausmę į dvasinio jaunimo širdis būtų diegiami bei ugdomi skaistūs papročiai, o iš šios mokyklos išeinantys kunigai sutinkamai su Išganytojo mokymu būtų pasaulio šviesa ir žemės druska, įtvirtinančia gryną mokslą ir krikščionišką moralę.

Pagaliau vyskupai tiktai tuos alumnus gali įšventinti į kunigus, apie kurių tinkamą pasirengimą, pavyzdingą gyvenimo būdą, nuolankumą bei paklusnumą patys asmeniškai sąžiningai yra įsitikinę, juos šventindami sutinkamai su bažnytine teise vadina mylimiausiais sūnumis, taip pat reikalauja iš jų iškilmingai pasižadėti, kad bus pagarbiai paklusnūs vyskupų valiai.

Paskui, tarpininkaujant šviesiajam dauggaliui ponui, kaip vyriausiajam vadovui, su didžiausiu dėkingumu skirdami nuoširdžiausią ir nuolankiausią padėką už

dziękczynienie za najmiłościwiej ustawami zapewnioną tak znaczną etatową sumę na utrzymanie seminarium oraz za tak ważne i święte przepisy dla dobra Kościoła i tronu udzielone, razem też jestem zmuszony najpokorniej prosić JW Pana o wyjednanie u Jego Cesarskiej Mości tego, aby rozkazał:

I. Zostawić biskupom po dawnemu zasadniczą ich władzę wybierania do szkoły biskupiej, jaką jest seminarium, duchownych przełożonych i nauczycieli, za utwierdzeniem rządu, i wskazywania dzieł, których powinni się trzymać w wykładzie, jak teologicznych i kościelnych nauk, tak i prawa kanonicznego z zastosowaniem tegoż do praw krajowych, zgodnie z ostatniem postanowieniem rządu.

II. Poddać zwierzchności diecezjalnej zarząd seminaryjski, aby ten, dla utrzymania należytego porządku i całości, również też dla przykładu młodych alumnów, którzy powinni znać i szanować swoich przełożonych, nie stanowił udzielnej od biskupa niezależącej władzy //14 i nie korespondował ze zwierzchnością diecezjalną za pomocą odniesienia się i komunikacji.

Pomienione najwyższe dla seminarium dane ustawy zaraz po ich otrzymaniu odesłałem dla należytego spełnienia od 1 stycznia następnego roku i o tem doniosłem Rzymsko-Katolickiemu Kolegium. Obecną zaś prośbę moją, jako skutek nieodbitej potrzeby, z pełną ufnością poruczam wysokiej JW Pana opiece i staraniu."

13. Cesarz Jegomość, wedle postanowienia panów ministrów, wskutek przedstawienia pana ministra oświecenia Uwarowa, 15 dnia grudnia 1843 roku najwyżej rozkazać raczył, wydawać ze skarbu państwa co rok po 1000 rb. sr. na rzecz kowieńskiego gimnazjum, dla utrzymania biednych, lecz pilnych uczniów w mających się urządzić przy tamecznym gimnazjum wspólnych kwaterach. Według tego, jak się odpuszczają sumy na stypendia biednych uczniów w niektórych innych gimnazjach Białoruskiego Naukowego Okręgu.

Wiadomo, że gimnazjum krożskie, które teraźniejszego roku ma być przeniesione do Kowna, posiadało kapitału zapisanego przez obywateli żmudzkich 21 121 rubli srebrem na utrzymanie 26 biednych uczniów. Na[d]to majątek Gilwicze zapisany przez Szuksztę na utrzymanie 10 uczniów, wreszcie 200 rb. sr. na sporządzenie medali dla odznaczających się studentów. Zatem 1000 rb. sr., które Cesarz Jegomość kazał ze skarbu wydawać, jest wynagrodzeniem pomienionych zapisów, albowem sumy zapisane i majątek Gilwicze postąpiły do skarbu.

14. Cesarz Jegomość na przedstawienie księcia namiestnika Paskiewicza 25 stycznia 1844 roku przeznaczył kwotę rubli srebrem 4796 kop. 76 na reperacją kościoła katedralnego w Płocku.

gailestingiausiai nuostatų garantuotas tokias nemažas etatines lėšas išlaikyti seminariją, taip pat už itin svarbias ir šventas taisykles, Bažnyčios ir sosto gerovei duotas; kartu esu priverstas nuolankiausiai prašyti šviesųjį dauggalį poną išrūpinti iš jo ciesoriškosios didenybės idant įsakytų:

1) Po senovei palikti vyskupams jų pagrindinę teisę rinkti į vyskupo mokyklą – tokia yra seminarija – dvasinę vyresnybę ir mokytojus, patvirtinus vyriausybei ir nurodžius veikalus, kurių turėtų laikytis dėstydami tiek teologinius ir bažnytinius mokslus, tiek ir kanonų teisę, šią priderinus prie krašto teisės, sutinkamai su paskutiniu valdžios nurodymu.

2) Vyskupijos vyresnybei pavesti seminarijos valdybą, kad ši dėl deramos tvarkos ir rimties palaikymo, taip pat dėl pavyzdžio jauniems alumnams, kurie turėtų žinoti ir gerbti savo vyresniuosius, nebūtų atskira, nuo vyskupo nepriklausanti valdžia //14 ir nesusirašinėtų su vyskupijos vyresnybe pranešimais bei komunikatais.

Minėtuosius aukščiausius seminarijai duotus nuostatus gavęs, iš karto nusiunčiau tinkamai įvykdyti nuo kitų metų sausio 1 dienos ir apie tai pranešiau Romos katalikų kolegijai, o dabartinį savo prašymą, kaip būtino poreikio padarinį, visiškai pasitikėdamas pavedu aukštai šviesiojo dauggalio pono globai ir rūpesčiui."

13. Jo didenybė ciesorius, pagal ponų ministrų nutarimą pristačius ponui ministrui Uvarovui, 1843 metų gruodžio 15 dieną aukščiausiai teikėsi įsakyti iš valstybės iždo skirti kiekvienais metais po 1000 sidabro rublių Kauno gimnazijos poreikiams, neturtingiems, bet stropiems mokiniams prie tos gimnazijos ketinamuose įrengti butuose išlaikyti. Sekant pavyzdžiu, kaip išduodamos sumos neturtingų mokinių stipendijoms kai kuriose kitose Baltarusijos mokslo apygardos gimnazijose.

Žinoma, kad Kražių gimnazija, kuri šiais metais turėtų būti perkelta į Kauną, turėjo žemaičių bajorų užrašytų turtų 21 121 sidabro rublį 26 neturtingiems mokiniams išlaikyti. Be to, dvarą Gilvyčiuose, Šiukštos užrašytą 10 mokinių išlaikyti. Galiausiai 200 sidabro rublių medaliams pasižymėjusiems studentams. Vadinasi, 1000 sidabro rublių, kuriuos jo didenybė ciesorius liepė iš iždo išmokėti, yra atlyginimas už minėtus užrašymus, nes užrašytos sumos ir Gilvyčių dvaras atiteko valstybei.

14. Jo didenybė ciesorius kunigaikščio vietininko Paskevičiaus teikimu 1844 metų sausio 25-ąją paskyrė 4796 sidabro rublių 76 kapeikų sumą Plocko katedrai remontuoti.

15. Mianowani ukazami Jego Cesarskiej Mości z dnia 28 kwietnia 1842 roku JKs. Józef Goldmann, sufragan diecezji kujawskiej, biskupem diecezji sandomirskiej oraz JKs. Tadeusz hrabia Łubienski, kanonik kapituły katedralnej kielecko - krakowskiej, sufraganem diecezji kaliskiej, zatwierdzeni zostali, stosownie do praw kanonicznych, w tej godności przez bulle Ojca Świętego Grzegorza XVI na Konsystorzu, który się odbył w Rzymie dnia 25 stycznia 1844 roku.

16. Wyciąg ze zdania sprawy ministra spraw wewnętrznych JW Perowskiego za rok 1842.

„Główne rozrządzenia ministerstwa co do spraw religijnych były następne:

1) Co do wyznania rzymsko-katolickiego: a) oddano Ministerstwu Dóbr Państwa osiadłe dobra wyższego duchowieństwa i klasztorów na to, aby dochody z nich obracane były na utrzymanie diecezjalnych zarządów, którym wyznaczone etaty wynoszą do 315 470 rb. sr.; b) wszystkie kapitały duchowieństwa skupione zostały w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i z nich 50 000 rb. sr. przenaczone na tymczasowe wsparcie duchowieństwa, które straciło dochody z oddaniem dóbr; 20 000 rb. sr. odliczono na coroczne nadetatowe wydatki; 70 000 rb. sr. oddano Ministerstwu Oświecenia na utrzymanie szkolnych zakładów; 758 250 rb. sr. przechodzi do izb powszechnej opieki zachodnich guberni dla opatrzenia osób, które przeszły z klasztornych zakładów, a 75 000 rb. sr. z procentów odsyła się do kasy państwa w zamian za wypłacone z niej sumy dla duchowieństwa.

W ludności państwa, uważanej podług wyznań, w roku 1842 zaszły następne zmiany: a) na wiarę prawosławną nawróciło się: lutrów //15 157, rzymskich katolików 6112; b) do r[zymsko]-katolickiego Kościoła przeszło lutrów 2, Żydów 20; c) wyznanie luterskie przyjęło rzymskich katolików 102, Żydów 35.

Ogólne wywody między innemi szczegółami okazują, że w obcych wyznaniach w Rossyi liczba duchowieństwa ma się do liczby cywilnych: u mahometanów jak 1 do 100, u Ormian gregorianów jak 1 do 120, u Ormian katolików jak 1 do 300, u rzymskich katolików jak 1 do 765, u Żydów jak 1 do 1128, u reformatów jak [1 do] 1240, u lutrów jak 1 do 3727."

Powyższe ogromne sumy zostały wprawdzie dla duchowieństwa przeznaczone, duchowni jednak dotąd nader nędzne otrzymują wsparcie od rządu. Może da Bóg, że z czasem los ich na lepszej stanie posadzie.

Odstępstwo od wiary katolickiej w Rossyi 6214 dusz w rok wynoszące, zadziwić może każdego. Wiedzieć jednak trzeba, że to odstępstwo pospolicie nie było dobrowolne, rząd bowiem, poszukując między katolikami dawnych unitów, skoro wykrył, że czyiś przodkowie choćby w najdawniejszych czasach wyznawali wiarę unicką,

15. Jo ciesoriškosios didenybės 1842 metų balandžio 28 dienos įsakais paskirti: jo malonybė kunigas Juozapas Goldmanas, Kujavo vyskupijos sufraganas, – Sandomiero vyskupijos vyskupu, taip pat jo malonybė kunigas grafas Tadas Lubenskis, Kelcų–Krokuvos kapitulos kanauninkas, – Kališo vyskupijos sufraganu buvo patvirtinti sutinkamai su kanonų teise šioms pareigoms Šventojo Tėvo Grigaliaus XVI bule konsistorijoje, įvykusioje Romoje 1844 metų sausio 25 dieną.

16. Ištrauka iš vidaus reikalų ministro jo malonybės Perovskio pateiktos 1842 metų ataskaitos:

„Svarbiausi ministerijos potvarkiai dėl religinių reikalų buvo tokie:

1) dėl Romos katalikų tikėjimo: a) Valstybės turtų ministerijai atiduota aukštiems dvasininkams ir vienuolynams priklausiusios valdos, kad iš jų gautos pajamos būtų skirtos vyskupijų valdyboms, kurioms numatyti etatai siekia iki 315 470 sid. rb, išlaikyti; b) visi dvasininkijos turtai buvo sukaupti Vidaus reikalų ministerijoje: iš jų 50 000 sid. rb skirta laikinai paremti dvasininkus, kurie neteko pajamų, atidavę valdas; 20 000 sid. rb atskaityta kiekvienų metų etatus viršijančioms papildomoms išlaidoms; 70 000 sid. rb atiduota Švietimo ministerijai mokyklas išlaikyti; 785 250 sid. rb atitenka Vakarų gubernijų viešosios globos įstaigoms aprūpinti asmenis, kurie išėjo iš vienuolynų institucijų; o 75 000 sid. rb iš palūkanų siunčiama į valstybės kasą mainais už iš jos dvasininkams išmokėtą sumą.

Tarp valstybės gyventojų tikėjimo atžvilgiu 1842 metais įvyko šie pokyčiai: a) į stačiatikių tikėjimą atsivertė 157 liuteronai, //15 6112 Romos katalikų; b) į Romos katalikų bažnyčią perėjo 2 liuteronai, 20 žydų; c) liuteronų tikėjimą priėmė 102 Romos katalikai, 35 žydai.

Bendri apskaičiavimai drauge su kitomis smulkmenomis rodo, kad Rusijoje tarp kitatikių dvasininkų skaičiaus santykis su pasauliečių skaičiumi yra: mahometonų – 1:100; armėnų grigaliečių – 1: 120; armėnų katalikų – 1: 300; Romos katalikų – 1: 765; žydų – 1:1128; reformatų – 1: 1240; liuteronų – 1: 3727."

Minėtos didžiulės sumos, tiesa, buvo dvasininkijai paskirtos, tačiau iki šiol dvasininkai ir toliau valdžios menkai remiami. Gal Dievas duos, lemtis juos laikui bėgant į geresnę vietą paskirs.

Atsimetimas nuo katalikų tikėjimo Rusijoje, per metus išaugantis iki 6214 sielų, gali kiekvieną nustebinti. Tačiau reikia žinoti, kad šis atsimetimas paprastai nebūdavo savanoriškas, nes valdžia, tarp katalikų ieškodama senųjų unitų, netruko atskleisti, jog kieno nors protėviai nors ir seniausiais laikais išpažino unitų tikėjimą

natychmiast zmuszał do przyjęcia wiary prawosławnej. W ten sposób odstępstwo pomnożyło się do nieuwierzenia. Znaleźli się wreszcie i tacy katolicy, którzy dla zjednania względów rządu, uniknienia zasłużonej kary lub osiągnienia korzystnej posady, przyjmowali wiarę prawosławną. Takich jednak niewielka była liczba.

Wyłącznie katolicy nie mogą zaciągać się do służby w Peterzburgu i Moskwie tudzież w guberniach peterzburskiej i moskiewskiej, póki nie przesłużą lat pięciu w wielkorossyjskich guberniach. Żaden katolik nie może wyższych piastować urzędów. Najwyższy szczebel, na jakim katolik służący skarbowi stanąć może, jest urząd sekretarza, czyli tak zwanego stołonaczelnika. W wojsku też katolików uważają za zdolnych do służenia tylko pod rozkazami greko-rossyjskiego oficera. Rzadki z katolików może awansować na majora. Do korpusów i innych skarbowych zakładów młodzież katolicka albo całkowicie nie jest przyjmowana, albo przyjęcie jej połączone jest z nader wielkiemi trudnościami. Z tego prawidła wyjęte są korpusy kadeckie, brzeski i połocki, które rząd założył kosztem obywateli litewskich, w celu przerobienia młodzi stosownego do celów rządu. Dlatego to niektórzy ze służących skarbowi, nie mając przed sobą żadnych widoków, przyjmują wiarę prawosławną i zaraz otrzymują korzystne posady. Młodzież katolicka, znajdująca się w szkołach wojennych czyli korpusach, co święto i niedziela musi znajdować się na nabożeństwie greko-rossyjskiem, ściśle zachowywać święta greckiego Kościoła, święta zaś wyłącznie katolickie zaniedbywać i wspólnie z mło//16dzieżą prawosławną słuchać wykładu wiary greko-rossyjskiej, której nauczycielem pospolicie jest kapłan prawosławny. Nauczyciela zaś wiary katolickiej albo zupełnie nie ma, albo jest, lecz niepłatny. Stąd też ledwo raz w tydzień przybywa do korpusu dla ugruntowania swoich w zasadach wiary.

Lecz idzie pytanie, dlaczego 102 katolików w ciągu jednego roku przeszło na wyznanie protestanckie. Trzy tego naznaczyć można przyczyny: a) interes - protestanci bowiem cieszą się temiż przywilejami, co i prawosławni; b) przekonanie niektórym właściwe, że rząd prędzej lub później zmusi wszystkich katolików do przyjęcia wiary greko-rossyjskiej. Wolą przeto zawczasu przyjąć protestancką i być spokojnemi; c) życie gorszące i niedbalstwo plebana mitawskiego ks. Jana Rudolfa. Pleban ten przez swe nadużycia odstręczył od siebie wiernych i do tego stopnia stał się Kościołowi szkodliwym, że w ciągu jego urzędowania, jak powiadają, 15 000 katolików mieszkających w Kurlandyi przeszło na wyznanie protestanckie.

17. Synowie Jana Bożego, pospolicie bonifratami zwani, do 1843 roku mieli szpital w Wilnie założony niegdyś przez biskupa Abrahamę Wojnę, który dziedziczny swój majątek, Krzyżaki zwany, im zapisał. Nadto ciż bonifratry posiadali szpitale w

ir nedelsiant vertė priimti stačiatikių tikėjimą. Šitaip atsimetimas padidėjo iki neįtikėtino. Galiausiai radosi ir tokių katalikų, kurie, vildamiesi valdžios palankumo, vengdami pelnytos bausmės ar siekdami naudingo posto, priimdavo stačiatikių tikėjimą. Tačiau tokių buvo nedaug.

Išimtinai katalikai negali imtis tarnybos Peterburge ir Maskvoje, taip pat Peterburgo ir Maskvos gubernijose, kol didžiarusių gubernijose neištarnaus penkerių metų. Nė vienas katalikas negali užimti aukštesnių postų. Aukščiausias laiptelis, ant kurio valdžiai tarnaujantis katalikas gali užkopti, yra sekretoriaus, arba vadinamojo stalo viršininko, tarnyba. Armijoje katalikai taip pat vertinami kaip tinkami tarnybai, tiktai vadovaujami graikų-rusų karininko. Retas iš katalikų gali pakilti iki majoro. Į korpusus ir kitas valdines institucijas katalikų jaunimas arba visiškai nėra priimamas, arba priimant susiduriama su daugybe sunkumų. Ši taisyklė negalioja Bresto ir Polocko kadetų korpusams, kuriuos valdžia įsteigė lietuvių bajorų lėšomis, tikėdamasi perauklėti jaunimą pagal valdžios siekius. Todėl kai kurie valstybiniai tarnautojai, neįžvelgdami jokios perspektyvos, priima stačiatikių tikėjimą ir iš karto gauna pelningas vietas. Katalikų jaunimas, esantis karo mokyklose arba korpusuose, kas šventė ir sekmadienis turi būti graikų-rusų pamaldose, griežtai laikytis graikų Bažnyčios švenčių, o katalikų šventes užmiršti ir kartu su stačiatikių //16 jaunimu klausytis graikų-rusų tikybos aiškinimo, kurio mokytojas paprastai yra stačiatikių dvasininkas. Katalikų tikybos mokytojo arba visiškai nėra, arba yra, bet neapmokamas, tad vos kartą per savaitę atvyksta į korpusą pagilinti saviškių tikėjimo pagrindų.

Bet kyla klausimas, kodėl 102 katalikai per vienerius metus perėjo į protestantų tikėjimą. Čia galima išskirti tris priežastis: a) interesas, nes protestantai džiaugiasi tomis pačiomis privilegijomis kaip ir stačiatikiai; b) kai kuriems būdingas įsitikinimas, kad valdžia anksčiau ar vėliau privers visus katalikus priimti graikų-rusų tikėjimą, tad nori iš anksto priimti protestantų ir turėti ramybę; c) blogėjantis gyvenimas ir Mintaujos klebono kun. Jono Rudolfo apsileidimas. Šis per savo piktnaudžiavimus atstūmė nuo savęs tikinčiuosius ir Bažnyčiai pasidarė tiek kenksmingas, kad jo valdymo metais, kaip sakoma, 15 000 Kurše gyvenančių katalikų perėjo į protestantų tikėjimą.

17. Dievo Jono sūnūs, populiariai bonifratrais vadinami, iki 1843 metų turėjo prieglaudą Vilniuje, kadais vyskupo Abraomo Vainos įsteigtą, kuris savo paveldėtą dvarą, Kryžiokais vadinamą, jiems užrašė. Be to, šie bonifratrai turėjo prieglaudas

Grodnie, w Wysokim Litewskim w powiecie brzeskim, w Mińsku i w Łucku na Wołyniu. Roku 1843 rząd odjął im szpitale i wydanym ukazem zalecił rządzącemu wileńską diecezją biskupowi Cywinskiemu upatrzyć klasztor na ich pomieszczenie. Biskup wskazał klasztor byłych księży Misjonarzy w Wilnie, zwany Górą Zbawiciela. Wkrótce przeto bonifratrzy ze wszystkich pomienionych posad zostali przywiezieni do rzeczonego klasztoru. Jest ich w ogóle jedynastu, żyją kosztem pozostałych księży misjonarzy, bo rząd, lubo już większe półrocze od przybycia bonifratrów upłynęło, nic dotąd im nie płaci.

18. Roku 1843 miesiąca czerwca 16 dnia dziekan Świętego Kolegium kardynał Pacca w Rzymie powiedział mowę o stanie katolicyzmu w Europie. W tej mowie następną pomieścił wzmiankę o Rossyi:

„Dla skreślenia stanu wiary na północy, a zwłaszcza w Rossyi i nieszczęśliwej Polszcze, nie znajduję innych wyrazów nad te, których użył papież w Konsystorzu, w zamiarze utwierdzenia biskupów dla narodów niewiernych, zwołanym: „Status plorandus non describendus". Stan, który tylko za pomocą łez skreślonym być może. Nie ośmielam się rzucać badawczego oka na to, co może spotkać te kraje w przyszłości; wiem tylko z przykładów w Piśmie Świętem zawartych i z historii rodu ludzkiego, że kiedy Kościół wszelkie swoje wyczerpnie środki, wtedy powstaje Pan dla położenia końca złemu; że lubo dopuści gromy zapowiadające karę narodom, sam też je bez pomocy koronowanych głów uśmierzyć umie. Widziałem podobne w mem życiu przykłady."

19. Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I 18 grudnia 1843 roku przez ukaz //17 dany Rządzącemu Synodowi, potwierdził etaty miejskiego i wiejskiego greko-rossyjskiego duchowieństwa w guberniach inflandskiej i kurlandskiej. Etat soboru św. Pawła i Piotra w Rydze wynosi 2915 rb. sr., a innych 93 cerkwi 11 562 rb. sr. (obacz nr 22).

20. Roku 1843, kiedy na posiedzeniu magnatów sejm węgierski składających interesa nieunickich greków wzięte były pod rozwagę, powstał nieunicki arcybiskup fon Karłowicz i w mowie swojej zbił zarzuty tych, którzy utrzymywali, że węgierscy grecy żadnych dobrych skłonności, żadnych przyjaznych uczuć nie mają dla austryackiego panującego domu. Na tę jego mowę hrabia Zay[a] tak odpowiedział: „Z wielkim ukontentowaniem słyszałem dowody przekonywające, że grecy, pomimo potężnej i głośnej przynęty (ze strony Rossyi), zostają wiernemi ojczyźnie, królowi i najjaśniejszemu domowi austryackiemu, oraz szczerze żądają zlać się w jednę całość z narodem węgierskim. Szanowny arcybiskup i jego jednowiercy znają doskonale

[a] *Žodis pakartotas du kartus – antrą kartą skliausteliuose gotišku raštu.*

Gardine, Lietuvos Vysokuose Bresto apskrityje, Minske ir Lucke Voluinėje. 1843 metais valdžia iš jų atėmė prieglaudas ir išleistu įsaku pavedė Vilniaus vyskupiją valdančiam vyskupui Civinskiui išrinkti vienuolyną jiems apgyvendinti. Vyskupas nurodė buvusių kunigų misionierių vienuolyną Vilniuje, vadinamą Išganytojo kalnu. Netrukus bonifratrai iš visų minėtųjų vietų buvo atvežti į nurodytą vienuolyną. Yra jų iš viso vienuolika, gyvena kitų kunigų misionierių išlaikomi, nes valdžia nieko iki šiol jiems nemoka, nors kai bonifratrai atvyko, prabėgo daugiau nei pusmetis.

18. 1843 metų birželio mėnesio 16 dieną Šv. Kolegijos kardinolas Pacca Romoje pasakė kalbą apie katalikybės padėtį Europoje. Šioje kalboje įterpė tokią žinutę apie Rusiją:

„Apibūdinti tikėjimą Šiaurėje, ypač Rusijoje ir nelaimingoje Lenkijoje, nerandu kitų žodžių kaip tuos, kuriuos ištarė popiežius konsistorijoje, sušauktoje norint patvirtinti vyskupus netikinčioms tautoms: *Status plorandus non describendus*. Būklė, kurią tik verkiant galima apibūdinti. Nedrįstu mesti tiriančio žvilgsnio į tai, kas šiems kraštams gali nutikti ateityje: žinau tiktai iš Šventajame Rašte esančių pavyzdžių ir iš žmonijos istorijos: kai visų Bažnyčios išgalių nepakanka, tada pakyla Viešpats, kad užkirstų kelią blogiui: nors leidžia griausmus, pranašaujančius bausmę tautoms, pats jas be karūnuotų galvų pagalbos taip pat nuraminti moka. Savo gyvenime panašių pavyzdžių regėjau."

19. Šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I 1843 metų gruodžio 18-ąją Valdančiajam Sinodui //17 duotu įsaku patvirtino miesto ir kaimo graikų-rusų dvasininkijos etatus Livonijos ir Kuršo gubernijose. Šv. Pauliaus ir Petro soboro Rygoje etatai numato 2915 sidabro rublių, o kitų 93 cerkvių – 11 562 sidabro rublius (žr. Nr. 22).

20. 1843 metais, kai didikų Vengrijos seimą sudarančių posėdyje buvo svarstomi graikų ne unitų reikalai, pakilo ne unitų arkivyskupas fon Karlovičius ir kalbėdamas atmetė priekaištus tų, kurie tvirtino, kad Vengrijos graikai jokio palankumo, jokių bičiuliškų jausmų Austrijos valdovams neturi. Į tą jo kalbą grafas Zay taip atsakė: „Su didžiu pasitenkinimu klausiausi įrodymų, įtikinančių, kad nors graikai, įtakingai ir akivaizdžiai viliojami Rusijos, lieka ištikimi tėvynei, karaliui ir šviesiausiajai Austrijos giminei, taip pat nuoširdžiai trokšta susivienyti su vengrų tauta. Gerbiamas arkivyskupas ir jo bendratikiai puikiai žino skirtumus tarp rimbo ir laisvės, tarp

różnicę pomiędzy knutem i wolnością, pomiędzy despotyzmem cara i ojcowskim rządem austryackim. O, dałby Bóg, ażeby każdy Sławianin ojczyzny naszej tak myślał i mógł tę świętą pojąć prawdę, że całość, przyszłość i szczęście tego kraju od ścisłego trzymania się sprawiedliwości i umiarkowanej wolności zależy, od stopniowego rozwinięcia się narodowości i szczerego [z] nią się Węgrzynów połączenia zawisło."

21. Lubo rząd rossyjski uważa unią za zniesioną i już niebędącą, z tem wszystkim znaczna część prostego narodu Białorusi i na Wołyniu dotąd (rok 1844) ją tajemnie wyznaje. Najwięcej to biednych byłych unitów dręczy, że nie mają żadnego kapłana, od rossyjskiego bowiem duchowieństwa sami nie chcą żadnych przyjmować sakramentów, katoliccy zaś księża (do których nadzwyczaj stali unici się garną), lękając się kar przez rząd zapowiedzianych, nie sprawują dla nich posług kościelnych. Taki skład rzeczy może dać początek nowej bezpopówców sekcie, słyszałem bowiem, że już i teraz w niektórych wsiach sami ludzie prości chrzczą i śluby dają.

Niekiedy śmiali księża katoliccy tajemnie sprawują dla stałych unitów sakramenta, podobny jednak sposób postępowania długo przed bystrem okiem urzędników rządowych ukrywać się nie może i pociąga za sobą smutne wypadki. Rzecz tę pojaśni następne zdarzenie. Roku 1842 na Wołyniu ksiądz jeden skrycie udzielał sakramentów unitom wsi zwanej Bendziuga. Zaraz doniosł o tem greko-rossyjski duchowny rządowi. Wnet złożoną została komisja dla wyśledzenia wszelkich szczegółów. W końcu ksiądz został wyprawiony na Syber. Unitów zaś, za pomocą więzienia i bicia, zmuszono chodzić do cerkwi. Pomimo jednak groźby, kobiety zwłaszcza jawnie się oświadczyły wobec członków komisji, //18 że gotowe są umrzeć za świętą katolicką wiarę.

22. Etat dla miejskiego i wiejskiego greko-rossyjskiego duchowieństwa guberni liflandskiej i kurlandskiej.

Petropawłowskiej Sobornej Cerkwi w mieście Rydze	Liczba osób	Pensji w rok	
		jednemu	wszystkim
		rubli	srebrem
Archiprezbiter	1	600	600
Klucznik	1	400	400
Prezbiter	1	300	300
Protodiakon	1	300	300
Diakon	1	200	200
Poddiakonów	2	200	400
Utrzymujący książki (книгодержец)	1	100	100
Śpiewaków	2	120	240
Zakrystian	1	120	120
Stróże i dzwonnicy	3	85	255
Ogół	14		2915

caro despotiškumo ir tėviškos Austrijos valdžios. O kad duotų Dievas ir kiekvienas mūsų tėvynės slavas taip galvotų bei galėtų tą šventą teisybę suprasti, jog šio krašto visuma, ateitis ir laimė priklauso nuo skrupulingo teisybės laikymosi, saikingos laisvės, nuo laipsniško tautybės vystymosi ir nuoširdaus vengrų vienijimosi".

21. Nors Rusijos valdžia uniją laiko panaikinta ir jau nebesančia, tačiau daugelis Baltarusijos ir Voluinės prastuomenės ją iki šiol (1844 metų) slaptai išpažįsta. Vargšus buvusius unitus labiausiai slegia tai, kad neturi jokio kunigo; iš rusų dvasininkų patys nenori priimti jokių sakramentų, o katalikų kunigai (pas kuriuos ištikimieji unitai plūsta), baiminasi valdžios paskelbtų bausmių, nesuteikia jiems bažnytinių patarnavimų. Tokia dalykų padėtis gali duoti pradžią naujai bepopininkų sektai, nes girdėjau, kad ir dabar kai kuriuose kaimuose prastuomenė pati krikštija ir tuokia.

Kai kada drąsesni kunigai katalikai ištikimiems unitams slapta teikia sakramentus, tačiau panašus elgesys ilgai nuo akylos valdininkų akies negali būti slepiamas ir baigsis liūdnai. Šį dalyką paaiškina toks atsitikimas. 1842 metais Voluinėje vienas kunigas slapta suteikė kaimo, vadinamo Bendziuga, unitams sakramentus. Iš karto apie tai graikų-rusų dvasininkas pranešė valdžiai. Tuojau pat buvo sudaryta komisija visoms smulkmenoms išaiškinti. Kunigas galiausiai buvo ištremtas į Sibirą, o unitai įkalinant ir plakant priversti vaikščioti į cerkvę. Tačiau, nepaisant grasinimų, pirmiausia moterys aiškiai pareiškė komisijos nariams, //18 kad yra pasirengusios mirti už šventą katalikų tikėjimą.

22. Livonijos ir Kuršo gubernijų miesto ir kaimo graikų-rusų dvasininkų etatai.

Šv. Apaštalų Petro ir Povilo soborui Rygoje	Žmonių skaičius	Atlyginimas per metus	
		vienam	visiems
		sidabro rubliai	
Vyriausiasis šventikas	1	600	600
Raktininkas	1	400	400
Šventikas	1	300	300
Pirmasis diakonas	1	300	300
Diakonas	1	200	200
Diakono padėjėjai	2	200	400
Laikantis knygas	1	100	100
Giedotojai	2	120	240
Zakristijonas	1	120	120
Sargai ir varpininkai	3	85	255
Iš viso:	14		2915

Uwaga 1. Do sumy obecnym etatem wskazanej należeć też ma suma dotąd ze skarbu w ilości 2128 rb. 57 kop. srebrem wydawanej, resztę zaś 287 rb. 43 kopiejki wypłacać z pieniędzy pozostałych od drugich kościołów, które teraz inşze pozyskały etaty.

[Uwaga] 2. Pobierany dotychczas dochód od miasta i parafian, ma się i nadal pozostać przy katedralnym soborze, na dawnej osnowie.

Etat cerkwi miejskich liflandskiej guberni

W Rydze – [cerkiew] Zwiastowania			
Protojerej	1	340	340
Prezbiterów	2	288	576
Diakon	1	130	130
Diaczków	2	72	144
Zakrystianów, czyli Пономарий	2	60	120
Prosfirnia	1	40	40
Ogół	9		1350
[Cerkiew św.] Aleksego			
Prezbiterów	2	288	576
Diakon	1	130	130
Diaczków	2	72	144
Zakrystian	1	60	60
Piekarz (Просфирня)	1	40	40
Ogół	7		950

//19 Podobny etat wyznaczony został dla cerkwi św. Trójcy i św. Aleksandra w Rydze, Uspienskiej w Dorpacie, św. Katarzyny w Pernawie, św. Mikołaja w Arensburgu, św. Katarzyny w Werro, św. Aleksandra w Lemzalu, św. Symeona w Mitawie, św. Mikołaja w Lipawie itd.

23. Na początku 1844 roku Rzymsko-Katolickie Kolegium prosiło JW ministra Perowskiego, ażeby tym z księży katolickich, którzy będą przez władzę cywilną posadzeni w klasztorach pod strażą, wydawane było ze skarbu pewne wsparcie pieniężne. Na takowe przedstawienie JW minister 8 dnia lutego 1844 roku za nr 368 odpowiedział następnemi wyrazami:

„Odpowiadając na przedstawienie R[zymsko]-K[atolickiego] Kolegium, na mocy najwyższego rozkazu komunikowanego temuż Kolegium 21 października 1843 roku za nr 3205, zgadzam się na to, ażeby z rozporządzenia Kolegium było wydawano z kapitału na wsparcie rzymsko-katol[ickiego] duchowieństwa przeznaczonego, po 4 rb. sr. na miesiąc dla każdego z duchownych zatrzymanych z woli zwierzchności cywilnej po klasztorach, dopóki sprawy ich się tyczące nie będą rozstrzygnione. Wkładam też obowiązek na Rzymsko-K[atolickie] Kol[egium], ażeby o swoich w tej rzeczy rozporządzeniach mnie donosiło."

1-a pastaba. Prie sumos, šiais etatais nurodytos, taip pat turi priklausyti suma, iki šiol iš iždo išduodama – 2128 sid. rb 57 kp, o likusius 287 rb 43 kp išmokėti iš pinigų, likusių nuo kitų bažnyčių, kurios dabar gavo kitus etatus.

2-a pastaba. Iki šiol iš miesto ir parapijiečių renkamos pajamos ir toliau turi atitekti katedros soborui sena tvarka.

Livonijos gubernijos miestų cerkvių etatai

Rygoje – Apreiškimo cerkvė			
Protojerėjas	1	340	340
Šventikai	2	288	576
Diakonas	1	130	130
Diakono padėjėjai	2	72	144
Zakristijonai	2	60	120
Ostijos kepėjas	1	40	40
Iš viso:	9		1350
Šv. Aleksiejaus cerkvė			
Šventikai	2	288	576
Diakonas	1	130	130
Diakono padėjėjai	2	72	144
Zakristijonas	1	60	60
Prosforos kepėjas	1	40	40
Iš viso:	7		950

//19 Panašūs etatai buvo paskirti Švč. Trejybės ir Šv. Aleksandro cerkvėms Rygoje, Uspenskio – Dorpate, Šv. Kotrynos – Piarnu, Šv. Mikalojaus – Arensburge, Šv. Kotrynos – Veruje, Šv. Aleksandro – Lemzale, Šv. Simono – Mintaujoje, Šv. Mikalojaus – Liepojoje ir t.t.

23. 1844 metų pradžioje Romos katalikų kolegija prašė šviesiojo dauggalio ministro Perovskio, kad tiems katalikų kunigams, kurie bus pasaulietinės valdžios įkalinti su sargyba vienuolynuose, iš iždo būtų duodama tam tikra piniginė parama. Į tokį siūlymą šviesusis dauggalis ministras atsakė tokiais 1844 metų vasario 8 dienos [įsako] Nr. 368 žodžiais:

„Atsakydamas į Romos katalikų kolegijos siūlymą, remdamasis aukščiausiu 1843 metų spalio 21 dienos įsaku Nr. 3205, nusiųstu tai pačiai Kolegijai, sutinku, kad Kolegijos potvarkiu iš lėšų, skirtų Romos katalikų dvasininkams remti, būtų skiriamas po 4 sidabro rublius per mėnesį kiekvienam dvasininkui, pasaulietinės vyresnybės valia laikomam vienuolynuose, iki su jais susijusios bylos bus išaiškintos. Taip pat įpareigoju Romos katalikų kolegiją, kad apie savo potvarkius dėl šių reikalų man praneštų".

24. Prośby i protestacje biskupów zapisane w tej księdze pod numerami 9 i 12, równie jak i prośbę w podobnej treści biskupa łuckiego Michała Piwnickiego, rząd zastawił bez odpowiedzi tudzież kazał nowe ustawy seminaryjskie bez wszelkich zmian wprowadzić w użycie i praktykę.

25. Diecezja wileńska utrzymywała co rok w seminarium św. Jerzego alumnów 60, u księży zaś misjonarzów przy kościele Montis Salvatoris 20, w ogóle alumnów 80. Dopiero nabyła fundusz na utrzymanie alumnów 40.

Diecezja żmudzka utrzymywała w seminarium wornienskiem 60 alumnów. Teraz nabyła fundusz na utrzymanie alumnów 18.

Diecezja mohilewska utrzymywała w seminarium mohilewskiem alumnów koło 20, w krasławskiem 15, białostockiem 13, zwinogrodzkiem 10, w ogóle 58 alumnów. Dopiero otrzymało fundusz na wychowanie w seminarium minskiem alumnów 35.

Diecezja łucko-żytomierska utrzymywala w seminarium łuckiem koło 20 alumnów, w żytomierskiem 10, w ołyckiem 6, w ogóle 36 alumnów. Dopiero dano jej fundusz na utrzymanie 18 alumnów.

Diecezja kamieniecka tylko nic nie straciła, bo zwykle utrzy//20mywała tylko 15 alumnów, teraz dano fundusz na utrzymanie 18.

Diecezja minska wychowywała zwykle 20 alumnów, teraz ma utrzymywać 18.

Przydajmy do tego uwagę, że dotąd biskupi posługiwali się i niedostatek świeckiego kleru zapełniali zakonnikami. I tak roku 1843, jak świadczą Directoria, w diecezji wileńskiej zajmowało się posługą parafialną 114 zakonników, nie licząc mieszkających po klasztorach. W diecezji mohilewskiej znajdowało się na posłudze parafialnej 100 zakonników. W diecezji żmudzkiej znajdowało się wprawdzie na parafiach nie więcej pięciu, ale za to zakonnicy utrzymywali sześć parafii, jako to: kalwaryjską, telszewską, kretyngowską, citowianską, rossiejnską i datnowską. Toż samo powiedzieć można i o reszty diecezjach. Cóż więc będzie, zwłaszcza przy zmniejszonej liczbie kleryków, kiedy zakonników nie stanie? A przecież ta katastrofa już nie jest daleka.

26. Roku 1844 marca 31 dnia za nr 905 minister dzieł wewnętrznych Perowski następne dał zalecenie R[zymsko]-Katolickiemu Kolegium:

„Władze miejscowe zachodnich guberni doniosły mi, że księża łacińscy, spełniając u obywateli obowiązek domowych kapelanów, oprócz zwykłej swej powinności, którą jest sprawowanie obrzędów wiary, przyjmują na się obowiązek nauczania dzieci i wykładania im rozmaitych naukowych przedmiotów. Na osnowie przeto cesarskiego ukazu, którym zajmować się domowem wychowaniem osobom, niemającym żadnego do tego prawa i nieposiadającym od zwierzchności szkolnej

24. Vyskupų prašymus ir protestus, užrašytus šioje knygoje 9 ir 12 numeriais, taip pat Lucko vyskupo Mykolo Pivnickio panašaus turinio prašymą valdžia paliko be atsako bei įsakė naujus seminarijos įstatus be jokių pataisų įgyvendinti.

25. Vilniaus vyskupija kasmet išlaikė 60 Šv. Jurgio seminarijos alumnų, o kunigai misionieriai prie Išganytojo kalno bažnyčios – 20, iš viso alumnų 80. Dabar gavo lėšų 40 alumnų išlaikyti.

Žemaičių vyskupija išlaikė 60 Varnių seminarijos alumnų; dabar gavo lėšų 18 alumnų išlaikyti.

Mogiliavo vyskupija išlaikė apie 20 Mogiliavo seminarijos alumnų, Kraslavo – 15, Balstogės – 13, Zvenigorodkoje – 10, iš viso 58 alumnus. Dabar gavo lėšų 35 alumnams auklėti Minsko seminarijoje.

Lucko–Žitomiro vyskupija išlaikė apie 20 Lucko seminarijos alumnų, Žitomiro – 10, Olykos – 6, iš viso 36 alumnus. Dabar jai duota lėšų 18 alumnų išlaikyti.

Tiktai Kameneco vyskupija nieko neprarado, nes paprastai //20 išlaikė tik 15 alumnų, dabar skirta lėšų 18 išlaikyti.

Minsko vyskupija paprastai auklėjo 20 alumnų, dabar turi išlaikyti 18.

Turėkime omenyje tai, kad, stingant diecezinių kunigų, iki šiol vyskupai skirdavo vienuolius. Ir taip 1843 metais, kaip liudija Vilniaus vyskupijos žinynas, parapijose patarnavo 114 vienuolių, begyvenančių vienuolynuose. Mogiliavo vyskupijos parapijose tarnavo 100 vienuolių. Tiesa, Žemaičių vyskupijos parapijose būdavo ne daugiau kaip penki, bet už tai vienuoliai išlaikė šešias parapijas – Kalvarijos, Telšių, Kretingos, Tytuvėnų, Raseinių ir Dotnuvos. Taip pat galima pasakyti ir apie kitas vyskupijas. Tad kas bus, pirmiausia sumažinus klierikų skaičių, kai vienuolių neliks? Bet ši katastrofa jau nėra toli.

26. 1844 metų kovo 31 dienos [raštu] Nr. 905 vidaus reikalų ministras Perovskis Romos katalikų kolegijai davė tokį nurodymą:

„Vietinė Vakarų gubernijų valdžia man pranešė, kad lotynų kunigai, teikdami gyventojams namų kapelionų patarnavimus, be įprastos savo pareigos, kuri yra tikėjimo apeigų atlikimas, imasi pareigos mokyti vaikus ir įvairių mokslo dalykų jiems dėstymo; todėl, remdamasis ciesoriaus įsaku, kuriuo užsiimti namų auklėjimu

na to pozwolenia, zakazano, zalecam R[zymsko]-K[atolickiemu] Kolegium zrobić rozporządzenie, iżby odtąd kapelani domowi i w ogólności żaden z duchownych, niemający od zwierzchności szkolnej na piśmie pozwolenia, nie ośmielął się przyjmować na się obowiązku nauczyciela domowego."

27. Roku 1840 w Białymstoku córka radcy Lachowicza, katolickiego wyznania, przedsięwzięła pójść za mąż za oficera żandarmów Szatowa, greko-rossyjskiego wyznania, i o tym swoim zamiarze podczas spowiedzi powiedziała ks. Ignacemu Łabanowskiemu. Ten przekładał jej wszelkie następstwa i niebiezpieczeństwa we względzie duszy z podobnego małżeństwa wynikające. Gdy zaś panna swego zamiaru nie chciała zaniechać, nie dał jej rozgrzeszenia. Po spowiedzi panna zaraz powiedziała o tem rodzicom i narzeczonemu, który wnet doniósł o tem wyższej zwierzchności. Ta kazała księdzu wyznać, dlaczego nie dał rozgrzeszenia. Gdy zaś ksiądz żadnych w tej rzeczy objaśnień nie dawał, pozbawiono go obowiązku i odesłano do Saratowa, nie odejmując jednak władzy sprawowania posług kościelnych. Śluby zaś panny Lacho//21 wiczówny pobłogosławił duchowny prawosławnego wyznania.

28. Minister dzieł wewnętrznych Perowski komunikacją swoją, datowaną 12 kwietnia 1844 roku, uwiadomił Rzymsko-Katolickie Kolegium, „że dla większej akuratności w drukowaniu duchownych książek i dla zapobieżenia wszelkim pomyłkom i mogącym wkraść się w nie nadużyciom, Cesarz Jegomość Mikołaj I przez zwykłą łaskawość najwyżej rozkazał: wszystkie drukarnie znajdujące się przy diecezjalnych zarządach, klasztorach i drugich zakładach katolickich w Rossyi, skasować. Władzom diecezjalnym zostawić prawo je przedać i nabyte za nie pieniądze według rozporządzenia tychże władz obrócić na korzyść katedr i kapituł. Na miejscu zaś skasowanych drukarni urządzić drukarnią tu (w Peterzburgu) dla drukowania pod nadzorem Kolegium książek religijnych i odnoszących się do liturgii r[zymsko]-k[atolickiego] wyznania." Pan minister, donosząc o takowej najwyższej woli dla należytego ze strony Kolegium rozporządzenia, razem zaleca, ażeby toż zrobiło przedstawienie, w rzeczy mającej urządzać się drukarni.

Trzy tylko drukarnie posiadało duchowieństwo katolickie w Litwie: wilenską, berdyczowską i mohilewską.

Wileńska diecezjalna drukarnia znajdowała się przy kościele Montis Salvatoris, wychodziło z niej mnóstwo książek w językach łacińskim, polskim i żmudzkim, najwięcej zaś religijnych. Utrzymywali ją księża misjonarze. Ostatnim prefektem drukarni był ks. Jan Erdman.

Berdyczowską w guberni żytomierskiej utrzymywali księża karmelici bosi przy tamecznym klasztorze, wychodziło z niej wiele książek do nabożeństwa i *Kalendarz*

asmenims, neturintiems šiam tikslui jokios teisės ir mokyklų vyresnybės leidimo, uždrausta, Romos katalikų kolegijai pavedu parengti potvarkį, kad nuo šiol namų kapelionai ir apskritai nė vienas dvasininkų, neturintis raštiško mokyklų vyresnybės leidimo, nedrįstų imtis namų mokytojo pareigų."

27. 1840 metais Balstogės miesto tarybos nario Liachovičiaus dukra, katalikų tikėjimo, sumanė ištekėti už žandarų karininko Šatovo, graikų-rusų tikėjimo, ir apie šį savo ketinimą per išpažintį pasakė kun. Ignotui Labanovskiui; šis išdėstė jai visas pasekmes ir pavojus, kylančius sielai dėl galimos santuokos. Kai panelė savo sumanymo atsisakyti nenorėjo, nedavė jai išrišimo. Po išpažinties panelė iš karto apie tai pasakė tėvams ir sužadėtiniui, kuris tuoj pat pranešė apie tai aukštesnei vyresnybei. Pastaroji įsakė kunigui pasiaiškinti, kodėl nedavė išrišimo, o kai kunigas jokių dėl šio reikalo pasiaiškinimų nedavė, buvo pašalintas iš pareigų ir ištremtas į Saratovą, neatimant teisės atlikti bažnytinius patarnavimus. O panelės Liachovičaitės santuoką //21 palaimino stačiatikių tikėjimo dvasininkas.

28. Vidaus reikalų ministras Perovskis savo 1844 metų balandžio 12-osios pranešimu informavo Romos katalikų kolegiją, „kad, siekiant didesnio tikslumo, spausdinant dvasines knygas, ir vengiant bet kokių klaidų, galinčių įsibrauti jas naudojant, jo didenybė ciesorius Mikalojus I įprasta malone aukščiausiai įsakė: visas spaustuves, esančias prie vyskupijų, vienuolynų ir kitų katalikų institucijų Rusijoje, panaikinti. Vyskupijų vadovybei palikti teisę jas parduoti ir už jas gautus pinigus pagal potvarkį paskirti katedrų ir kapitulų poreikiams. Vietoj panaikintų spaustuvių įrengti spaustuvę čia (Peterburge) religinėms ir Romos katalikų tikėjimo liturginėms knygelėms spausdinti prižiūrint Kolegijai." Ponas ministras, pranešdamas apie šią aukščiausią valią atitinkamu Kolegijos potvarkiu, kartu paveda pateikti siūlymą dėl steigiamos spaustuvės.

Lietuvoje katalikų dvasininkija turėjo tik tris spaustuves: Vilniaus, Berdičevo ir Mogiliavo.

Vilniaus vyskupijos spaustuvė, buvusi prie Išganytojo kalno bažnyčios, išspausdino daugybę knygų lotynų, lenkų ir žemaičių kalbomis, tačiau daugiausia religinių. Ją išlaikė kunigai misionieriai. Paskutinis spaustuvės prefektas buvo kun. Jonas Erdmanas.

Berdičevo [spaustuvę] Žitomiro gubernijoje išlaikė kunigai basieji karmelitai prie vietos vienuolyno, išleido daug knygų pamaldoms ir *Kalendarz Gospodarski*. Šį

Gospodarski. Redakcją tego *Kalendarza* zajmował się ksiądz Jan Romanski, doktor filozofii, magister teologii, mąż uczony.

Mohilewska diecezjalna licha drukarnia zależała od zwierzchności diecezjalnej, wychodziły z niej *Directoria horarum canonicarum* i zalecenia pasterskie.

Wszystkie powyższe drukarnie pomienionym ukazem zostały skasowane, a to z następnej przyczyny. Od 1841 roku pan Semenów przysłany do Wilna na cywilnego gubernatora zajął się redakcją *Wilenskiego Gospodarskiego Kalendarza*. Pokładł w nim głupie epoki, jako to: kiedy obraz przywieziony z Rossyi do Wilna itd., powyrzucał z niego święta wyłącznie katolickie, święta rossyjskie pomieścił na czele itd. Stąd też publiczność zaprzestała je kupować, z chciwością zaś poszukiwała kalen //22 darza berdyczowskiego, który mniej więcej zachowywał jeszcze dawną formę. Jakoż pan Semenów wydał kalendarz na rok 1844, Żydzi wzięli jego odkup. Wtem drudzy spekulanci przywieźli do Wilna ogromną partią kalendarza berdyczowskiego. Postrzegłszy to, Żydzi zostający w spółce z gubernatorem, zerwali kontrakt. Gubernator, widząc własną stratę, kazał wszystkie dodatki kalendarza berdyczowskiego przedrukować i poprzyszywać do wilenskiego. Gdyby zaś nadal na podobne wypadki nie był narażony, przełożył tę sprawę swojemu krewnemu, panu dyrektorowi Departamentu Obcych Wyznań, Skripicynowi, który nie zaniedbał przedstawić Najjaśniejszemu Panu, że dobro kraju wymaga, aby drukarnie przez duchowieństwo katolickie posiadane były zniesione.

29. Ukaz wydany 1844 roku 11 dnia kwietnia to powiedział:

„Z powodu nieprawnego mieszania się r[zymsko]-k[atolickiego] duchowieństwa do owczarni obcych wyznań, roku 1839 było wzbroniono parafialnym katolickim księżom słuchać spowiedzi ludu obcych parafii. Teraz Cesarz Jegomość, postrzegając więcej porządku w zarządach diecezjalnych tego duchowieństwa oraz chąc pokazać swe monarsze zaufanie, nawyżej rozkazać raczył, nie poczytywać za winę duchownym r[zymsko]-k[atolickiego] wyznania, jeżeli słuchać będzie [s] spowiedzi ludu cudzych parafii, byleby ten był katolickiego wyznania i zachowane były wszelkie na podobne zdarzenia przepisane warunki. Cesarz Jegomość spodziewa się, że duchowieństwo katolickie wiernem spełnianiem wszystkich przepisów rządu, okaże się godnem tego monarszego zaufania i dowiedzie, że zawsze jest wierno-poddane."

I ukaz 1839 roku wydany pozwala słuchać spowiedzi ludu z cudzej parafii, jeżeli ten złoży świadectwo swych plebanów. Obecny zatem ukaz jest vox praeterea nihil.

30. W ukazie 11 kwietnia 1844 roku wydanym powiedziano:

„Dla wiernego dopełnienia ślubów zakonnych jest rzeczą nieodbicie potrzebną, ażeby te czynione były swobodnie i z przekonania i tudzież aby to przekonanie

kalendorių redagavo kunigas Jonas Romanskis, filosofijos daktaras, teologijos magistras, mokytas vyras.

Menka Mogiliavo vyskupijos spaustuvė priklausė nuo vyskupijos vyresnybės. Joje buvo spausdinama *Directoria horarum canonicarum* ir ganytojo potvarkiai.

Visos šios spaustuvės minėtu įsaku buvo panaikintos, ir štai dėl kokių priežasčių. Nuo 1841 metų ponas Semionovas, atsiųstas į Vilnių kaip civilinis gubernatorius, ėmėsi redaguoti Vilniaus ūkiškąjį kalendorių. Įdėjo į jį kvailas žinias: kada paveikslas iš Rusijos atvežtas į Vilnių ir t.t. Išmetė iš jo katalikiškas šventes, o rusų šventes sudėjo priekyje ir t.t. Todėl visuomenė liovėsi juos pirkusi, o godžiai ieškojo Berdičevo kalendoriaus, //22 kuris daugiau mažiau dar išlaikė ankstesnę formą. Ir iš tikro ponas Semenovas išleido 1844 metų kalendorių. Žydai apsiėmė jį išpirkti. Tuo metu kiti spekuliantai atvežė į Vilnių didžiulę partiją Berdičevo kalendoriaus. Tai pastebėję žydai, ėję išvien su gubernatoriumi, sutartį nutraukė. Gubernatorius, matydamas savo nuostolius, liepė visus Berdičevo kalendoriaus priedus perspausdinti ir prisiūti prie vilnietiškojo. Kad ateityje panašiai neatsitiktų, išdėstė šį reikalą savo giminaičiui ponui Kitatikių reikalų departamento direktoriui Skripicynui, kuris pasirūpino aukščiausiajam ponui paaiškinti, jog krašto gerovė reikalauja, kad katalikų dvasininkijos turimos spaustuvės būtų panaikintos.

29. 1844 metų balandžio 11 dienos įsake paskelbta:

„Dėl neteisėto Romos katalikų dvasininkijos maišymosi kitatikių avidėje 1839 metais buvo uždrausta katalikų parapijų kunigams klausyti svetimų parapijų žmonių išpažinčių. Dabar jo didenybė ciesorius, regėdamas daugiau tvarkos šios dvasininkijos vyskupijų valdybose, taip pat norėdamas parodyti savo kaip valdovo pasitikėjimą, aukščiausiai įsakyti teikėsi nelaikyti Romos katalikų tikėjimo dvasininkų kalte, jeigu išklausys išpažintį kitų parapijų žmonių, kad tiktai būtų katalikų tikėjimo ir išlaikytos visos panašiais atvejais numatytos sąlygos. Jo didenybė ciesorius tikisi, kad katalikų dvasininkija, ištikimai vykdydama visus valdžios nurodymus, pasirodys verta šio valdovo pasitikėjimo ir įrodys, jog visada yra ištikimai nuolanki."

1839 metų įsaku leidžiama klausyti išpažinčių svetimų parapijų žmonių, jeigu jie pateikia savo klebonų pažymėjimą; vadinasi, dabartinis įsakymas liko „tuščiais žodžiais".

30. 1844 metų balandžio 11 dienos įsake pasakyta:

„Ištikimai vienuolių įžadus vykdyti neatidėliotinai būtinas dalykas, kad jie būtų duodami laisvai ir iš įsitikinimo; taip pat jog šis įsitikinimas remtųsi tiek visuomenės

osnowane było na doświadczeniu i poznaniu tak życia społecznego, którego wyrzekają się wstępujący do zakonu, jako też i całej ważności ślubów, które wykonać mają. Ponieważ zaś nieraz zakonnicy wchodzą z prośbami o uwolnienie od takowych ślubów, wykonanych, jak oni wyrażają, z niedoświadczenia, bez powołania wewnętrznego i jedynie przez wpływ zakonnych ich nauczycieli, przeto Cesarz Jegomość dla zabiezpieczenia nadal zakonników od podobnych narzekań //23 najwyżej rozkazać raczył: 1) Wszytkim zakonnikom, którzy jeszcze ślubów (vota solemnia) nie wykonali i znajdują się na studiach, zalecić, ażeby dla ukończenia nauk przeszli do seminariów diecezjalnych; 2) Tych zaś, którzy nie zechcą wstąpić do seminarium, uwolnić z klasztorów. Jeżeli zaś ci powtórnie zechcą do zakonu wstąpić, obowiązani będą prosić na to zezwolenia rządu wskazaną prawem koleją; 3) Wszystkie studia klasztorne skasować."

R[zymsko]-K[atolickie] Kolegium, otrzymawszy takowy ukaz, przesłało biskupom i razem zażądało wiadomości o młodych zakonnikach postępujących do semiariów, o zakonnikach, którzy już wykonali wota, lecz nie są jeszcze wyświęceni, i o zakonnikach na mocy niniejszego ukazu uwolnionych z klasztorów.

Księża karmelici bosi i trzewiczkowi, kanonicy regularni, trynitarze, franciszkanie, marianie i benedyktyni, w czasie ogłoszenia niniejszego ukazu nie mieli już żadnego nowicjusza, który by nie wykonał ślubów. Młodzież bowiem, chcąca wstąpić do tych zakonów, nie mogła przebyć kolei przez rząd wskazanych dla pozyskania potrzebnego na to pozwolenia.

Sami tylko księża bernardyni mieli jeszcze w klasztorze wilenskim siedm nowicjuszów, przyjętych za pozwoleniem radcy Nawrozowa. Z powodu zaś powyższego ukazu musieli wszystkich wydalić, albowiem młodzież sposobiąca się do zakonu nie posiadała takiej nauki, jaka jest potrzebną do słuchania wykładu nauk w seminarium. Wreszcie rząd nie wskazał żadnego funduszu na pomieszczenie młodzi zakonnej w seminarium. Ostatnim magistrem w klasztorze wileńskim był bogobojny ksiądz Julian Wołonczewski.

Księża też dominikanie sposobili jeszcze kilkanastu ludzi młodych do zakonu w klasztorze zabialskim na Białorusi, dopiero zaś zmuszeni byli ich wyprawić.

Nadto księża augustianie, nie mając już tyle zakonników, wielu podług etatu powinno się znajdować w etatowych klasztorach kowieńskim i wilenskim, prosili rządu, aby im pozwolono było przyjąć do zakonu potrzebną liczbę młodzi, lecz i ci w miejscu pożądanego pozwolenia otrzymali powyższy ukaz.

31. Bartłomiej Pacca, urodzony w Bonawento 1756 roku, z łaski Piusa VII od 1801 roku kardynał, biskup ostienski, archiprezbiter bazyliki św. Jana Lateraneńskiego,

gyvenimo, kurio atsižada stojantysis į vienuolyną, tiek visos įžadų, kuriuos turi duoti, svarbos patirtimi ir pažinimu. Kadangi vienuoliai ne kartą kreipiasi su prašymais atleisti nuo tokių įžadų, padarytų, kaip jie aiškina, dėl nepatyrimo, be vidinio pašaukimo ir vien tiktai dėl jų mokytojų vienuolių įtakos, todėl jo didenybė ciesorius, saugodamas vienuolius nuo panašių nusiskundimų, //23 aukščiausiai įsakyti teikėsi: 1) visiems vienuoliams, kurie dar nedavė įžadų (*vota solemnia*) ir studijuoja, nurodyti, kad mokslus baigti pereitų į vyskupijų seminarijas; 2) tuos, kurie nenorės stoti į seminariją, pašalinti iš vienuolynų. Jeigu jie norės į ordiną įstoti pakartotinai, privalės prašyti valdžios leidimo įstatymo numatyta tvarka; 3) visas vienuolynų studijas panaikinti."

Romos katalikų kolegija, gavusi tokį įsaką, nusiuntė vyskupams ir kartu pareikalavo duomenų apie jaunus vienuolius, stojančius į seminarijas, apie vienuolius, kurie jau davė įžadus, bet dar nėra įšventinti, ir apie vienuolius pašalintus iš vienuolynų remiantis šiuo įsaku.

Kunigai karmelitai (basieji ir batuotieji[2]), reguliarieji kanauninkai, trinitoriai, pranciškonai, marijonai ir benediktinai šio įsako paskelbimo metu neturėjo jau nė vieno įžadų nedavusio novicijaus, nes jaunuoliai, norintys įstoti į šiuos vienuolynus, negalėjo valdžios nurodytų kelių nueiti ir gauti reikalingą leidimą.

Vieni tiktai kunigai bernardinai dar turėjo Vilniaus vienuolyne septynis novicijus, kurie priimti miesto tarybos nariui Navrozovui leidus. Dėl minėtojo įsako turėjo visus pašalinti, nes į vienuolyną besirengiantys jaunuoliai neturėjo tokio mokslo, kurio reikia seminarijos mokslų kursui išklausyti. Galiausiai valdžia nenurodė jokių lėšų vienuolių jaunimui apgyvendinti seminarijoje. Paskutinis Vilniaus vienuolyno magistras buvo dievobaimingas kunigas Julijonas Valančius.

Taip pat kunigai dominikonai dar rengė keletą jaunų žmonių į ordiną Zabieliškės vienuolyne Baltarusijoje, bet vis tik buvo priversti juos paleisti.

Dar kunigai augustinai, neturėdami tiek vienuolių, kiek pagal etatus privalo būti etatiniuose Kauno ir Vilniaus vienuolynuose, prašė valdžios leisti jiems priimti į ordiną reikiamą skaičių jaunuolių, bet ir šie vietoj laukiamo leidimo gavo minėtąjį įsaką.

31. Bartlomiejus Pacca, gimęs Bonavente 1756 metais, Pijaus VII malone nuo 1801 metų kardinolas, Ostensko vyskupas, vyriausiasis Šv. Jono iš Laterano bazilikos

[2] Senosios regulos.

legat apostolski, dziekan Świętego Kolegium, towarzysz cierpień pomienionego papieża w niewoli francuzkiej, roku 1844 kwietnia 19 dnia po długiej piersiowej chorobie skończył dni swoje.

Kardynał Mikara wyniesiony na dziekana Świętego Kolegium.//24

32. Z powodu przejścia z wiedzy wojennej do Ministerstwa Dóbr Skarbu ziem leżących w guberni simbirskiej, byłych w posiadaniu Kałmyków stawropolskich, piątego kałmyczego kantonu, oremburskiego kozackiego wojska, w ilości więcej 300 000 dziesięcin, Cesarz Jegomość na przedstawienie ministra dóbr skarbu 13 marca 1844 roku najwyżej rozkazać raczył ustanowić w mieście Samara udzielny czasowy zarząd tych ziem i mających tu się osadzić kolonistów, oraz raczył utwierdzić etat tego zarządu.

Przed wydaniem tego ukazu, Heroldia i centralne komisje dla rozpatrzenia dowodów rodowitości szlachty litewskiej w Wilnie i Kijowie ustanowione, otrzymały zalecenie od rządu, aby pod rozmaitemi pozorami brakowały przedstawione dowody i w godności szlacheckiej nie zatwierdzały. Po wydaniu tego ukazu powszechna rozeszła się pogłoska, że rząd przygotowuje miejsce w simbirskiej guberni dla tej szlachty, której dowody rodowitości będą przez Heroldią odrzucone. Nie daj Boże, aby to miało się spełnić!

33. Roku 1842 grudnia 31 dnia biskup kaliszski Tomaszewski wydał list pasterski, którym pod karą suspensy ipso facto incurendae, zakazał klerowi swej diecezji błogosławić mieszane małżeństwa. Nie pozwolił nawet imion mieszanej pary ogłaszać z ambony. Powodem do takowego rozporządzenia były skargi zaniesione do Paszkiewicza, księcia warszawskiego, jakoby katolickie duchowieństwo mieszało się do obcych wyznań. Z przyczyny tego pasterskiego rozporządzenia wiele protestantów przeszło na katolickie wyznanie.

Od czasu wydania pomienionego listu nie tylko w diecezji kaliszskiej, ale i w całem Królestwie Polskiem, żaden z duchownych katolickich nie błogosławi mieszanych małżeństw bez zachowania ustanowionych w tej rzeczy praw kościelnych i dyspensy papieża. Co większa, biskup Tomaszewski za wydanie pomienionego listu od rządu prześladowany nie był.

Stąd się pokazuje, że to samo mogliby uczynić i biskupi mieszkający w prowincjach od Polski oderwanych, gdzie małżeństw mieszanych chyba wtenczas duchowni nie błogosławią, kiedy sami małżonkowie przestają na ślubie danym przez niekatolickiego duchownego. Żaden jednak z biskupów podobnego zakazu nie ogłasza. Wreszcie i rząd wzbronił biskupom szczególnie drukowane listy rozsyłać po diecezjach.

kunigas, Šventojo Sosto legatas, Šventosios Kolegijos dekanas, minėtojo popiežiaus kentėjimų bendražygis prancūzų nelaisvėje, 1844 metų balandžio 19 dieną po ilgos krūtinės ligos baigė savo dienas.

Kardinolas Mikara, pakeltas Šventosios Kolegijos dekanu. //24

32. Iš karinės žinybos į Valstybės turtų ministeriją perdavus žemes, esančias Simbirsko gubernijoje, buvusią Stavropolio kalmukų, penktojo kalmukų kantono, Orenburgo kazokų armijos nuosavybę, daugiau kaip 300 000 dešimtinių, jo didenybė ciesorius, valstybės turtų ministrui pasiūlius, 1844 metų kovo 13-ąją aukščiausiai įsakyti teikėsi įsteigti Samaroje atskirą laikiną šių žemių ir čia turimų apgyvendinti kolonistų valdybą, taip pat teikėsi patvirtinti šios valdybos etatus.

Prieš šį įsaką išleidžiant, Heroldija ir Vyriausiosios komisijos lietuvių bajorų kilmės įrodymams tikrinti, įsteigtos Vilniuje bei Kijeve, gavo valdžios nurodymą, kad visaip stengtųsi atmesti pateiktus įrodymus ir bajorystės nepatvirtintų. Išleidus šį įsaką, pasklido visuotinis gandas, kad valdžia tiems bajorams, kurių kilmingumo įrodymai Heroldijos bus atmesti, ruošia vietą Simbirsko gubernijoje. Neduok, Dieve, kad tai turėtų išsipildyti!

33. 1842 metų gruodžio 31 dieną Kališo vyskupas Tomaševskis paskelbė ganytojišką laišką, kuriuo suspensos bausme, dėl to dalyko užsitraukta, uždraudė savo vyskupijos dvasininkams laiminti mišrias santuokas. Net neleido mišrios poros vardų minėti iš sakyklos. Tokio potvarkio pagrindas buvo Varšuvos kunigaikščiui Paskevičiui rašyti skundai, atseit katalikų dvasininkija kišosi į kitatikių tikėjimo [reikalus]. Dėl šio ganytojiško potvarkio daugelis protestantų perėjo į katalikų tikėjimą.

Paskelbus minėtąjį laišką, ne tik Kališo vyskupijoje, bet ir visoje Lenkijos Karalystėje nė vienas katalikų dvasininkų nelaimina mišrių santuokų be nustatytų bažnytinių teisių ir popiežiaus dispensos. Dar daugiau, vyskupas Tomaševskis, paskelbęs minėtąjį laišką, valdžios persekiojamas nebuvo.

Tai rodo, kad tai galėtų padaryti ir vyskupai, gyvenantys nuo Lenkijos atplėštose provincijose, kur mišrių santuokų šiuo metu dvasininkai tikriausiai nelaimina, kai patys sutuoktiniai tenkinasi santuoka, suteikta dvasininkų nekatalikų. Tačiau panašaus draudimo nepaskelbia nė vienas vyskupas. Galiausiai ir valdžia uždraudė vyskupams ypač spausdintus ganytojiškus laiškus siuntinėti po vyskupijas.

34. Gazety publiczne ogłaszają, że za staraniem cesarza Mikołaja I Mołdawia oderwaną została od patriarchy konstantynopolitańskiego. Duchownym w Mołdawii mieszkającym rozkazano oleje święte sprowadzać z Kijowa i zależeć w rzeczach duchownych od peterzburskiego Rządzącego Synodu. *Katolische Stimmen*. Januar 1844.

35. Duchowną Katolicką Akademią w Peterzburgu nader często odwiedzał JW Skrypicyn, dyrektor Departamentu Obcych Wyznań. Każdego waż//25niejszego święta winszował alumnom osobiście, podczas Wielkanocy z każdym z kleryków się całował. Roku 1843 zalecił poprowadzić ich na paradę wojenną, która się uroczyście odbywa w miesiącu maju, oraz sprawić dla nich majówkę. Chodziło bowiem o to, aby im pokazać potęgę Rossyi tudzież przywiązać ich do rządu. Roku 1842 i 1843 po razie zwiedził Akademią minister spraw wewnętrznych Perowski. Wreszcie roku 1844 miesiąca lutego 28 dnia o godzinie 2 z południa w saneczkach bez wszelkiej świty przyjechał do Akademii najłaskawszy cesarz Mikołaj I. Spotkany przez szwajcara u drzwi stojącego, spytał, gdzie się mieszczą alumni i wprost do nich poszedł. Wtem zawiadomiony o przybyciu tak ważnego gościa rektor Akademii Hołowinski pospieszył do sal, w których Najjaśniejszy Pan się znajdował. Cesarz po powitaniu alumnów „здоровили ребята" i od nich przywitany odpowiedzią „здоровя желаем Вашему Императорскому Величеству", rzekł w języku rossyjskim: „Byłbym dawniej was odwiedził, gdybym był się spodziewał wszystko znaleźć w takim porządku, jaki teraz postrzegam. Rozkazałem przenieść Akademią z Wilna do Peterzburga dlatego, abym was częściej mógł widzieć. Bądźcie katolikami, uczcie się waszych dogmatów, trzymajcie się praw kanonicznych, ja tego chcę, nie mieszajcie się tylko do polityki. Jestem przyjacielem katolików i katolickiej wiary i chcę, abyście byli katolikami." Potem poszedł do biblioteki i widząc małę liczbę książek, rzekł: „Słyszałem, że macie bibliotekę w Wilnie. Nim ta przywiezioną zostanie do stolicy, możecie brać książki z Publicznej Biblioteki, w której znajduje się wiele książek teologicznych. Dobre i tu macie pomieszczenie, spodziewam się jednak, że na Wasilewskim Ostrowie lepsze mieć będziecie." W ogólności w ciągu całej wizyty, która trwała minut 20, nadzwyczaj był łaskaw. Wreszcie przeprowadzony przez rektora, inspektora Lipskiego, prefekta Łukaszewicza i profesora Borowskiego, siadł do sanek i pojechał.

Zaraz po odjeździe cesarza przybył do Akademii dyrektor Skrypicyn i ze ścisłością wypytywał się o wszystkich czynnościach i wyrazach Najjaśniejszego Pana dla zaraportowania o nich ministrowi Perowskiemu.

34. Viešieji laikraščiai skelbia, kad ciesorius Mikalojaus I pasirūpino atplėšti Moldaviją nuo Konstantinopolio patriarcho. Moldavijoje gyvenantiems dvasininkams šventuosius aliejus įsakyta vežtis iš Kijevo, o dvasinius reikalus patikėti Peterburgo Valdančiajam Sinodui. *Katolische Stimmen*, 1844 sausis.

35. Katalikų dvasinę akademiją Peterburge ypač dažnai lankė šviesusis dauggalis Skripicynas, Kitatikių departamento direktorius. Kiekvienos svarbesnės //25 šventės proga asmeniškai sveikino alumnus, per Velykas bučiavosi su kiekvienu klieriku. 1843 metais patarė nuvesti juos į karinį paradą, kuris iškilmingai vyksta gegužės mėnesį, taip pat surengti gegužinę. Reikėjo jiems parodyti Rusijos galybę bei pritinti prie valdžios. 1842 ir 1843 metais po kartą Akademiją aplankė vidaus reikalų ministras Perovskis. Galiausiai 1844 metų vasario 28 dieną 2 valandą po pietų rogutėmis, be jokios palydos, atvažiavo į Akademiją maloningasis ciesorius Mikalojus I. Prie durų stovinčio šveicoriaus sutiktas, pasiteiravo, kur gyvena alumnai, ir nuėjo tiesiai pas juos. Tuo metu painformuotas apie taip svarbaus svečio atvykimą, Akademijos rektorius Holovinskis nuskubėjo į sales, kur šviesiausiasis ponas buvo. Ciesorius, pasisveikinęs su alumnais „Sveiki, vaikinai" ir jų pasveikintas atsaku „Sveikatos linkime jūsų imperatoriškajai didenybei", rusiškai tarė: „Būčiau seniai jus aplankęs, jeigu būčiau tikėjęsis rasti tokią tvarką, kurią dabar matau. Įsakiau perkelti Akademiją iš Vilniaus į Peterburgą todėl, kad jus dažniau galėčiau matyti. Būkite katalikai, mokydamiesi savo dogmų, laikykitės kanonų teisės, aš to noriu, tiktai nesikiškite į politiką. Esu katalikų ir katalikų tikėjimo bičiulis, noriu, kad būtumėte katalikai". Paskui nuėjo į biblioteką ir, matydamas esant nedaug knygų, tarė: „Girdėjau, kad turite biblioteką Vilniuje, kol ji bus atvežta į sostinę, galite imti knygas iš Viešosios bibliotekos, kurioje yra daug teologinių knygų. Geras ir čia turite patalpas, tačiau tikiuosi, kad Vasilijaus saloje geresnes turėsite". Apskritai per visą vizitą, trukusį 20 minučių, buvo perdėm malonus. Galiausiai palydėtas rektoriaus, inspektoriaus Lipskio, prefekto Lukaševičiaus ir profesoriaus Borovskio, sėdo į rogutes ir išvažiavo.

Ciesoriui išvažiavus, netrukus į Akademiją atvyko direktorius Skripicynas ir smulkiai išklausinėjo, ką šviesiausiasis ponas veikė ir kalbėjo, kad galėtų atraportuoti apie juos ministrui Perovskiui.

36. Lubo od czasu rozebrania kraju polskiego zawsze polityką dworu rossyjskiego było zniszczenie katolicyzmu w krajach do Rossyi przyłączonych, dążenie jednak to, zwłaszcza za panowania łagodnego cesarza Aleksandra, tak było nieznaczne, że ledwo kilka ukazów wydano w podobnym duchu. W zupełności zaś całej rząd objawił ten zamiar dopiero za panowania cesarza //26 Mikołaja I, najwięcej zaś po 1831 roku. Powstanie narodowe w pomienionym roku zdarzone nader posłużyło na rękę, dostarczyło bowiem pretekst do prześladowania katolików. Więcej zaś jak pewno, że gdyby i nie było powstania, los katolików w Rossyi do tej pory równie byłby jak dziś nieszczęśliwy. Na dowód tej prawdy dosyć jest wspomnieć ukaz 1829 roku wydany, którym wstęp do zakonów prawie zupełnie został przecięty. Rzecz przeto już była osnowaną, pozostowało tylko ją rozwinąć i dalej posuwać. Po uspokojeniu powstania z ust samego Najjaśniejszego Pana słyszano te wyrazy: „терпеть не могу Dominus vobiscum", tak nazywał wiarę katolicką. Burzeniem wiary naszej dziś zajmuje się cała partia sławiańsko-prawosławna, która chciałaby narzucić wszystkim Sławianom wiarę greko-rossyjską. Do tej partii należą: ober-prokuror Rządzącego Synodu graf Protasow, ministrowie Błudow, Panin i Perowski, arcybiskup prawosławny Siemaszko i dyrektor Departamentu Obcych Wyznań Walerian Skrypicyn. Oni to kosztem duchowieństwa katolickiego zbogacili duchowieństwo prawosławne, oni poburzyli kościoły nasze, zniszczyli zakony i ukuli te prawa, pod któremi dziś jęczy Kościół Boży.

Dyrektor Skrypicin jest tylko wykonywaczem woli pomienionych osób. Z ich to poruczenia roku 1842 w miesiącu wrześniu objechał wszystkie diecezje katolickie w zamiarze poznania bliższego biskupów i otaczającego ich wyższego duchowieństwa. Czyli mówiąc jaśniej, posłano go dla poznania wszystkich w stanie duchownym znajdujących się łajdaków, ażeby w czasie przyszłym ich użyć za narzędzie do burzenia katolicyzmu. Jakoż we dwa miesiące po tej wizycie bez wszelkiego ze strony zwierzchności duchownej przedstawienia, mianowani zostali infułatami: Dąbrowski, prałat minski, ołyckim i Rupejko, kanonik żmudzki, szydłowskim. Roku 1843, podobnież w miesiącu wrześniu, dyrektor jeździł z poruczenia rządu do Rzymu, powracając zaś, powtórnie zwiedził Wilno, Minsk i Mohilew. Będąc w tem ostatniem mieście, wezwał do siebie oficjała Marcina Łaskiego i obiecywał mu nagrodę, jeśliby zwoławszy kapitułę, zrobił akt uznający katedrę mohilewską arcybiskupią za niepotrzebną. Oficjał jednak na to się nie zgodził. Te wszystkie smutne okoliczności, połączone ze smutniejszemi jeszcze pogłoskami, martwią każdego z katolików i pozbawiają wszelkiej w życiu przyjemności, tak iż niejeden z nich się oświadcza, iż

36. Nors, padalijus Lenkijos kraštą, katalikybės naikinimas prie Rusijos prijungtuose kraštuose visada buvo rusų vyriausybės politika, tačiau švelniojo ciesoriaus Aleksandro I viešpatavimo metais šie siekiai buvo tiek nereikšmingi, kad dėl to buvo paskelbta vos keletas įsakų. Šį ketinimą valdžia aiškiai pareiškė tiktai viešpataujant ciesoriui //26 Mikalojui I, o daugiausia po 1831 metų. Tautinis sukilimas minėtais metais įvykęs buvo labai parankus, nes suteikė pretekstą persekioti katalikus. Tačiau daugiau negu tikra, kad jeigu sukilimas ir nebūtų įvykęs, katalikų likimas Rusijoje iki šio laiko būtų kaip šiandien nelaimingas. Šiam teiginiui pagrįsti užtenka prisiminti 1829 metų įsaką, kuris beveik visiškai apribojo įstojimą į vienuolynus. Tad reikalas jau buvo įtvirtintas, beliko tai išplėsti ir toliau pastūmėti. Numalšinus sukilimą, iš paties šviesiausiojo pono lūpų buvo girdėti: „Negaliu pakęsti *Dominus vobiscum*", – taip vadino katalikų tikėjimą. Mūsų tikėjimą šiandien griauna visa slavų stačiatikių partija, kuri norėtų visiems slavams primesti graikų-rusų tikėjimą. Šiai partijai priklauso: Valdančiojo Sinodo oberprokuroras grafas Protasovas, ministrai Bludovas, Paninas ir Perovskis, stačiatikių arkivyskupas Semaška ir Kitatikių departamento direktorius Valerijonas Skripicynas. Tai jie katalikų dvasininkijos sąskaita praturtino stačiatikių dvasininkiją, jie sugriovė mūsų bažnyčias, panaikino tikėjimą ir surezgė įstatymus, nuo kurių šiandien dejuoja Dievo Bažnyčia.

Direktorius Skripicynas yra tiktai minėtųjų asmenų valios vykdytojas. Jų pavedimu 1842 metų rugsėjo mėnesį apvažiavo visas katalikų vyskupijas tikslu arčiau pažinti vyskupus ir juos supančią aukščiausiąją dvasininkiją. Arba, aiškiau kalbant, jis siųstas pažinti visus dvasininkų luomui priklausančius nedorėlius, kad ateityje juos [būtų galima] panaudoti katalikybei naikinti. Ir iš tikrųjų po poros mėnesių nuo šio vizito be jokio dvasinės vyresnybės siūlymo infulatais buvo paskirti: Dombrovskis, Minsko prelatas – Olykos ir Rupeika, Žemaičių kanauninkas – Šiluvos. Taip pat 1843 metų rugsėjo mėnesį valdžios pavestas, direktorius vyko į Romą, o grįždamas antrąkart aplankė Vilnių, Minską ir Mogiliavą. Būdamas pastarajame mieste išsikvietė oficijolą Martyną Laskį ir pažadėjo jį apdovanoti, jeigu, sušaukęs kapitulą, parengs aktą, pripažįstantį Mogiliavo arkivyskupijos katedrą esant nereikalingą. Tačiau oficijolas su tuo nesutiko. Šie visi liūdni nutikimai, susiję su dar liūdnesniais

wolałby wszystko zaraz cierpieć, jak ciągle zostawać w oczekiwaniu strasznej przyszłości.

37. Kwietnia 17 dnia 1844 roku wydany został następny ukaz:

„Z przyczyny niejednokrotnego przyjęcia do wilenskich rzymsko-katolickich // 27 klasztorów rozmaitych osób, bez zachowania ustawionego na ten przedmiot przez opinią Rady Państwa 1829 roku porządku, oraz przez wzgląd na nadzwyczajną ilość klasztorów w Wilnie wtedy, kiedy po innych r[rzymsko]-k[atolickich] klasztorach panuje znaczny niedostatek zakonników, Cesarz Jegomość najwyżej rozkazać raczył dla popełnienia tego niedostatku i dla przyniesienia ulgi władzy diecezjalnej, która jest obowiązana dostrzegać, iżby zakonnicy wilenscy prawo krajowe ściśle wypełniali, poruczyć R[zymsko]-K[atolickiemu] Kolegium przenieść wszystkich zakonników znajdujących się w męskich nieetatowych klasztorach. Żeby zaś zachować dla pożytku mieszkańców szanowaną przez nich świątynię, zamienić kościoły pomienionych klasztorów w kościoły parafialne. Objawiając o tej najwyższej woli dla należytego wypełnienia, zalecam zrobić rachunek, wiele potrzeba będzie pieniędzy na przejazd zakonników z Wilna do tych klasztorów, które im przez R[rzymsko]-K[atolickie] Kolegium będą wskazane do mieszkania i mnie o tem donieść." Podpisali: minister Perowski, dyrektor Skripicyn.

Gdyby obecny ukaz dokładnie zrozumieć, wiedzieć potrzeba, że z powodu ukazu 1829 roku względem zakonników wydanego, wkrótce wszystkie nowicjaty zostały zamknięte, albowiem nikt nie mógł zostać zakonnikiem bez pozwolenia ministra dzieł wewnętrznych. Minister zaś nikomu tego pozwolenia nie udzielał, lubo znalazło się wiele takich, co wszelkie warunki spełniali i o pozwolenie prosili. Patrzał na to ze smutkiem biskup wilenski Kłągiewicz i kiedy roku 1836 cesarz zwiedzał Wilno, biskup żalił się przed Najjaśniejszym Panem na to, że nowicjaty są zamknięte. Cesarz słownie pozwolił otworzyć je i przyjmować za pozwoleniem gubernatora. Kolej ta łatwiejszą była do przejścia, następnie wiele ludzi młodych wstąpiło do zakonów. Po śmierci biskupa Kłągiewicza w przesłanym biskupowi Cywinskiemu ukazie rzekł minister: „Biskup Kłągiewicz srogo odpowie za to Bogu, że przeciw prawom krajowym pozwalał wstępować do zakonów." Kiedy wyznaczano dla zakonników pensje, dla młodych za pozwoleniem gubernatora przyjętych ani grosza nie wyznaczono. Wreszcie dopiero to niby nieprawne przyjmowanie posłużyło za powód do wydalenia zakonników z Wilna. Wskutek tego ukazu:

a) Księża karmelici bosi zostali wywiezieni z Wilna, kościół zaś ostrobramski wraz z Ostrą Bramą, dotąd przez karmelitów utrzymywane, biskup Cywinski poruczył ks. Dionizemu Pacewiczowi, kanonikowi katedry wilenskiej, który w początkach

gandais, skaudina kiekvieną kataliką ir atima bet kokį gyvenimo malonumą. Jau ne vienas jų pareiškė noris viską iškart iškentėti, negu nuolat laukti baisios ateities.

37. 1844 metų balandžio 17 dieną buvo paskelbtas šis įsakas:

„Dėl nevienkartinio įvairių asmenų priėmimo į Vilniaus Romos katalikų //27 vienuolynus nesilaikant tuo reikalu Valstybės tarybos 1829 metais nustatytos tvarkos, taip pat turint omenyje išskirtinę vienuolynų daugybę Vilniuje, kuomet kituose Romos katalikų vienuolynuose viešpatauja vienuolių stygius, jo didenybė ciesorius aukščiausiai įsakyti teikėsi: norint panaikinti šią spragą ir dalią palengvinti vyskupijos valdžiai, kuri yra įpareigota prižiūrėti, kad Vilniaus vienuoliai tiksliai vykdytų krašto teisę, pavesti Romos katalikų kolegijai iškelti visus vienuolius, esančius į etatus neįtrauktuose neetatiniuose vyrų vienuolynuose. O kad būtų išlaikyta gyventojų patogumui jų gerbiama šventovė, minėtų vienuolynų bažnyčias pakeisti į parapines. Pranešdamas šią aukščiausiojo valią deramam įvykdymui, įsakau apskaičiuoti, kiek reikės pinigų vienuoliams nuvykti iš Vilniaus į tuos vienuolynus, kurie jiems apgyvendinti Romos katalikų kolegijos bus nurodyti, ir man apie tai pranešti." Pasirašė: ministras Perovskis. Direktorius Skripicynas.

Norint deramai šį įsaką suvokti, reikia žinoti, jog, remiantis 1829 metų įsaku dėl vienuolių, visi noviciatai netrukus buvo uždaryti, kadangi niekas negalėjo tapti vienuoliu be vidaus reikalų ministro leidimo. O ministras niekam tokio leidimo nedavė, nors atsirado daug tokių, kurie visus reikalavimus atitiko ir prašė leidimo. Liūdna buvo Vilniaus vyskupui Klongevičiui, ir kai 1836 metais ciesorius lankėsi Vilniuje, vyskupas skundėsi šviesiausiajam ponui, kad noviciatai yra uždaryti. Ciesorius žodžiu leido juos atidaryti ir priiminėti su gubernatoriaus leidimu. Šiuo keliu eiti buvo lengviau, tad į vienuolynus įstojo daug jaunų žmonių. Po vyskupo Klongevičiaus mirties vyskupui Civinskiui atsiųstame įsake ministras pareiškė: „Vyskupas Klongevičius griežtai atsakys Dievui, kad leido stoti į vienuolyną prieš krašto teisę". Vienuoliams paskirtas atlyginimas, jauniems, priimtiems gubernatoriaus leidimu, nepaskirta nė grašio. Galiausiai šis atseit neteisėtas priėmimas virto vienuolių pašalinimo iš Vilniaus dingstimi.

Šio įsako pasekmė:

a) kunigai basieji karmelitai buvo išvežti iš Vilniaus, o Aušros Vartų bažnyčią kartu su Aušros Vartais, iki tol karmelitų išlaikomą, vyskupas Civinskis pavedė kun. Dionizui Pacevičiui, Vilniaus katedros kanauninkui, kuris 1844 metų birželio

miesiąca czerwca 1844 roku osiadł w klasztorze pokarmelitańskim i przy pomocy dwóch wikariuszów z kleru świeckiego zaczął utrzymywać nabożeństwo w po//28 ruczonym sobie kościele i Ostrej Bramie.

b) Także księża dominikanie zmuszeni byli opuścić swój klasztor i kościół św. Ducha. Świątynia zaś ta przez władzę diecezjalną poruczona została ks. Jakubowi Gąsowskiemu, kanonikowi katedry wileńskiej.

c) Podobnież kościół św. Jakuba w Wilnie na Łukiszkach położony, po ustąpieniu księży dominikanów poruczony został ks. Janowi Mencie.

d) Kościół wreszcie św. Rafała, dotąd przez księży pijarów posiadany, po ich wywiezieniu z Wilna oddany został ks. Maciejowi Radziwonskiemu, wikariuszowi katedralnemu.

Fundusz pomienionych kościołów wcześnie rząd zagarnął, dopiero zaś pozwalając osiadać przy nich duchownym z kleru świeckiego, ani grosza na ich utrzymanie nie wyznaczył, stąd też wszyscy domyślać się poczęli, że rząd zamyśla całkowicie je zabrać, przez politykę tylko kazał tymczasowo poruczyć księżom świeckim.

38. W numerze 133 na rok 1844 gazet[y] zwanej *Северная пчела*, wydrukowano: „Minister Dóbr Skarbu (Kiselow) ostatecznie zdecydował, że jednodworcy rozmaitych guberni w ilości 1500 dusz powinieni być przesiedleni do guberni ekaterynosławskiej".

Pierwej nim tę wzmiankę pomieszczono w gazecie, prywatne, lecz pewne wiadomości doniosły, że w miesiącach kwietniu i maju teraźniejszego 1844 roku z guberni wołynskiej, podolskiej i kijowskiej, więcej 3000 dusz męskich, nie licząc kobiet i dzieci, przewieziono do guberni ekaterynosławskiej.

Przesiedlenie to rząd dokonywa sposobem siebie godnym: policja przy pomocy siły zbrojnej napada spokojne chaty biednych jednodworców i nie czekając, póki ci obliczą się z sąsiadami, zbiorą zasiane zboże i wyprzedadzą własne domy z ziemią, sadzi natychmiast na wozy kogo tylko w chatach znajdzie i wiezie na wygnanie.

Była szlachta, czyli jednodworcy, wszyscy wyznają wiarę katolicką. Rząd przeto wiedząc, że dopóki będą zostawali w kraju katolickim, trudno ich będzie zmusić do wyrzeczenia się wiary, osadza ich we właściwej Rossyi, aby tam pozbawieni duchowieństwa katolickiego, prędzej czy później przeszli na wiarę prawosławną. Wreszcie usiłuje w ten sposób wyniszczyć ludność polskiego plemienia.

39. Po zniszczeniu unii w krajach litewskich, rząd zamyślał znieść to wyznanie i w Królestwie Polskim. W tym celu roku 1842 powołał do Peterzburga unickiego

pradžioje įsikūrė buvusioje karmelitų bažnyčioje ir, dviejų vikarų iš diecezinio klero padedamas, pradėjo laikyti pamaldas //28 sau pavestoje bažnyčioje ir Aušros Vartuose;

b) kunigai dominikonai taip pat buvo priversti apleisti savo vienuolyną ir Šv. Dvasios bažnyčią, o ši šventovė vyskupijos valdžios buvo pavesta kun. Jokūbui Gonsovskiui, Vilniaus katedros kanauninkui;

c) Šv. Jokūbo bažnyčia Vilniuje, Lukiškėse esanti, pasitraukus kunigams dominikonams, taip pat buvo pavesta kun. Jonui Mencui;

d) galiausiai Šv. Rapolo bažnyčia, iki tol kunigų pijorų išlaikoma, juos išvežus iš Vilniaus buvo atiduota kun. Motiejui Radzivonskiui, katedros vikarui.

Minėtų bažnyčių lėšas valdžia pasisavino anksčiau, o dabar, leisdama prie jų įsikurti dvasininkams iš diecezinio klero, nė grašio jiems išlaikyti neskyrė, todėl visi pradėjo numanyti, kad valdžia ketina visiškai jas atimti, tiktai dėl politikos įsakė laikinai pavesti diecezininiams kunigams.

38. 1844 metų laikraščio, pavadinimu *Северная пчела*, 133 numeryje išspausdinta: „Valstybės turtų ministras (Kiseliovas) pagaliau nusprendė, kad įvairių gubernijų vienkiemininkai, 1500 sielų, turi būti perkelti į Jekaterinoslavo guberniją."

Pirmiau nė ta žinutė išspausdinta laikraštyje, privatūs, bet tikri šaltiniai pranešė, kad šių 1844 metų balandžio ir gegužės mėnesiais iš Voluinės, Podolės ir Kijevo gubernijų daugiau nei 3000 sielų, neskaitant moterų ir vaikų, pervežta į Voluinės guberniją.

Šį perkėlimą valdžia vykdo savęs vertu būdu: policija, ginkluotos jėgos padedama, ramiai užpuola neturtingų vienkiemininkų trobas ir, nelaukdama, kol šie atsiskaitys su kaimynais, nuima pasėtus javus bei išparduoda nuosavus namus su žeme; nedelsdama sodina į vežimus ką tiktai trobose radę ir veža į tremtį.

Buvę bajorai, arba vienkiemininkai, visi išpažįsta katalikų tikėjimą, tad valdžia, matydama, jog kol gyvens katalikiškame krašte, sunku bus juos priversti atsisakyti tikėjimo, apgyvendina juos tikrojoje Rusijoje, kad ten, neturėdami katalikų dvasininkijos, anksčiau ar vėliau priimtų stačiatikių tikėjimą. Galiausiai šitaip mėgina sunaikinti lenkų padermės žmones.

39. Panaikinus uniją Lietuvos kraštuose, valdžia sugalvojo sunaikinti šį tikėjimą ir Lenkijos Karalystėje; tuo tikslu 1842 metais iškvietė į Peterburgą Lenkijos

biskupa Królestwa Polskiego ks. Szumborskiego, utrzymywał go w stolicy przez trzy miesiące i ciągle namawiał, ażeby odstępując dawnych obrzędów, zbliżył się w nich do Kościoła prawosławnego. Znużony biskup namowami i długim //29 pobytem w stolicy, przyrzekł to uczynić. Następnie, obdarzony orderem i aparatami kościelnemi, został odesłany do Królestwa. Powróciwszy do domu, wydał pasterską do podwładnego kleru odezwę, w której zalecił, ażeby duchowni przejęli mszały w Rossyi używane i wyrzucili z cerkwi organy z ławkami. Duchowieństwo zmuszone było do spełnienia woli pasterskiej. Ten pierwszy krok do zerwania jedności z Kościołem katolickim przez biskupa urzędow[n]ie dokonany, nie podobał się nie tylko katolikom, ale i unitom. Katolicy zaprzestali chodzić do cerkwi unickich, powstało powszechne szemranie przeciw biskupowi. Widząc to wszystko, bis[kup] Szumborski w miesiącu marcu 1844 roku napisał własną ręką do 30 sobie podwładnych plebanów list pasterski, którym: a) jawnie wyznał, że znosząc obrzędy przez synod brzeski przyjęte i przez papieża zatwierdzone, źle i nieprawnie postąpił; b) nakazał powtórnie zaprowadzić po kościołach unickich organy i ławki; c) i zalecił powrócić do dawnych unitom właściwych mszałów. Wola ta biskupa zaraz przyprowadzoną została do skutku i zjednała mu powszechny szacunek. (Obacz nr 45).

40. Na przedstawienie Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I, niegdyś pułkownik wojsk polskich, później ksiądz kanonik katedr[y] płockiej, warszawskiej i kielecko-krakowskiej, prałat nadworny papieżski, kawaler orderu Legii Honorowej i św. Anny II stopnia, JW Tadeusz hrabia Łubieński, przez Grzegorza XVI roku 1844 stycznia 25 dnia został utwierdzony w godności sufragana diecezji kaliszskiej, chodziło przeto o poświęcenie jego na biskupa. Rząd w tym czasie, mając na baczności wszystkie kroki duchowieństwa katolickiego, postanowił, aby konsekracja odbyła się w Peterzburgu, następnie kazał Łubieńskiemu przybyć do stolicy. Na konsekratora zaś najpierwej zaprosił rządzącego diecezją żmudzką biskupa Szymona księcia Giedrojcia, lecz ten wymówił się od podróży słabością zdrowia i wiekiem 80 lat sięgającym. Grzeczne pismo jego w tym względzie, posłane ministrowi Perowskiemu, podobało się nawet cesarzowi. Później wezwał rząd biskupa Cywinskiego, rządzącego diecezją wileńską i sufragana diecezji płockiej, bis[kupa] Antoniego Fiałkowskiego. Jakoż dnia 7 czerwca 1844 przybył nominat Łubieński w towarzystwie proboszcza warszawskiego, honorowego kanonika Mateusza Naruszewicza. Dnia 15 czerwca przyjechał biskup Cywinski i przywiózł z sobą oficjała Józefa Bowkiewicza z prałatem Antonim Fiałkowskim. Wreszcie 16 czerwca pojawił się //30 w stolicy biskup Fiałkowski wspólnie z kanonikiem katedry płockiej Myslinskim. Wszyscy ci goście znajdowali się na egzaminach w R[zymsko]-K[atolickiej] Duchownej Akademii.

Karalystės unitų tikėjimo vyskupą kun. Šumborskį, išlaikė jį sostinėje tris mėnesius ir nuolat įtikinėjo, kad, atsisakydamas senesnių apeigų, priartėtų prie stačiatikių Bažnyčios. Vyskupas, įkalbinėjimų ir ilgo //29 buvimo sostinėje nuvargintas, prisiekė tai padaryti; paskui, apdovanotas ordinu ir bažnytiniais drabužiais, buvo išsiųstas į Lenkijos Karalystę. Grįžęs namo, paskelbė ganytojišką kreipimąsi į sau pavaldų klerą, kad dvasininkai priimtų Rusijoje naudojamus mišiolus ir išmestų iš cerkvių vargonus su suolais. Dvasininkija buvo priversta įvykdyti ganytojo valią. Šis pirmasis vyskupo oficialiai žengtas žingsnis vienybės su katalikų Bažnyčia nutraukimo link nepatiko ne tik katalikams, bet ir unitams; katalikai liovėsi vaikščioti į unitų cerkves, pasigirdo visuotinis niurnėjimas prieš vyskupą. Visa tai matydamas, vyskupas Šumborskis 1844 metų kovo mėnesį savo ranka 30 sau pavaldžių klebonų parašė ganytojišką laišką, kuriuo: a) viešai išpažino, kad, panaikindamas Bresto Sinodo priimtas ir popiežiaus patvirtintas apeigas, pasielgė neteisėtai; b) įsakė iš naujo bažnyčiose įrengti vargonus ir suolus; c) pavedė grįžti prie ankstesnių, unitams tinkamų mišiolų. Ši vyskupo valia iš karto buvo išpildyta ir grąžino jam visuotinę pagarbą (žr. Nr. 45).

40. Šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I teikimu kadais Lenkijos armijos pulkininkas, vėliau Plocko, Varšuvos ir Kelcų–Krokuvos katedrų kanauninkas, popiežiaus rūmų prelatas, Garbės Lygos ir Šv. Onos II laipsnio ordinų kavalierius, šviesusis dauggalis grafas Tadas Lubenskis, Grigaliaus XVI 1844 metų sausio 25 dieną buvo patvirtintas eiti Kališo vyskupijos sufragano pareigas; tad reikėjo įšventinti jį į vyskupus. Tuo laiku valdžia, akylai sekdama visus katalikų dvasininkijos žingsnius, nutarė, kad konsekracija vyktų Peterburge. Vėliau įsakė Lubenskiui atvykti į sostinę, o konsekratoriumi pirmiausia pakvietė Žemaičių vyskupijos valdytoją vyskupą kunigaikštį Simoną Giedraitį, tačiau šis išsisuko nuo kelionės dėl silpnos sveikatos ir 80 metų siekiančio amžiaus. Jo mandagus laiškas, tuo tikslu pasiųstas ministrui Perovskiui, patiko net ciesoriui. Paskui valdžia iškvietė Vilniaus vyskupiją valdantį vyskupą Civinskį ir Plocko vyskupijos sufraganą vyskupą Antaną Fijalkovskį. Ir iš tikro 1844 metų birželio 7 dieną atvyko nominatas Lubenskis, lydimas Varšuvos klebono, garbės kanauninko Motiejaus Naruševičiaus. Birželio 15 dieną atvyko vyskupas Civinskis ir atsivežė oficijolą Juozapą Baukevičių su prelatu Antanu Fijalkovskiu. Galiausiai birželio 16-ąją sostinėje pasirodė vyskupas Fijalkovskis su Plocko katedros kanauninku Mislinskiu. Visi šie svečiai buvo per egzaminus Romos katalikų dvasinėje akademijoje.

Dnia 18 czerwca w kościele św. Katarzyny, utrzymywanym przez księży dominikanów, odbyła się konsekracja nowego biskupa. Konsekratorem był JW sufragan kurlandski, zastępujący prezydenta w Rzymsko-Katol[ickim] Duchownem Kolegium, biskup Kazimierz Dmochowski, biskupi zaś Cywinski i Fiałkowski, asystentami. Świętemu obrzędowi towarzyszyło, oprócz przybyłych prałatów, całe R[zymsko]-K[atolickie] Kolegium, profesorowie i alumni Duchownej Akademii, księża dominikanie i pijarowie, w ogóle 80 osób duchownego powołania. Ze stanu cywilnego przynosili dary do ołtarza: minister książę Drucki-Lubecki, minister sekretarz stanu Królestwa Polskiego Turkuł, jenerał książę Konstanty Lubomirski, jenerał hrabia Rzewuski, jenerał leitenant świty cesarskiej Gotmann i szambelan hrabia Potocki. Wreszcie asystowali: hrabia Ilinski, hr. Czapski, dyrektor Skrypicyn i rozmaitych wyznań ludu tyle, wiele Kościół mógł objąć. Po konsekracji, jak zwykle, był obiad u nowego biskupa. Konsekracja ta niemało kosztowała skarbowi, albowiem wszyscy przybyli biskupi i ich asystenci wzięli na przejazd pieniądze ze skarbu. Dopóki znajdowali się w stolicy, mieli kwatery, posługę i ekwipaże przez skarb najęte.

Tu spytać się ktoś może, dlaczego rząd, co nic bez celu nie robi, przyjął na się te wydatki? Następne tego fenomenu można naznaczyć przyczyny: a) chciał, aby duchowieństwo katolickie przywykło uważać Peterzburg za punkt, z którego wszelka wypływa władza; b) nękając w obecnym czasie katolików, zgromadzenie się w jeden punkt czterech biskupów uznał dla siebie za rzecz niebiezpieczną. Stąd też nakazał, aby konsekracja odbyła się w stolicy pod okiem dyrektora Skripicyna, musiał przeto i koszta postąpić. Jakoż pomienieni biskupi w ciągu pobytu swego w Peterzburgu tak zręcznie osadzeni byli dobranemi przez rząd osobami, że każda ich wizyta, każdy prawie wyraz rządowi był wiadomy.

41. Ukaz wydany 3 listopada 1843 roku to powiedział:

„Cesarz Jegomość, zajęty ojcowską troskliwością o losie przestarzałych i cierpiących nieuleczone choroby osób rzymsko-katolickiego duchowieństwa, najwyżej rozkazał: wskazać im za miejsce do pobytu etatowe rzymsko-katolickie klasztory, które dostarczać im mają kwatery i opał. Nadto inwalidzi pobierać mają co rok w kształcie zapomogi od 50 do 100 rubli srebrem, stosownie do zasług każdego. Na ten cel, co rok ze wspomocniczego rzymsko-katolickiego duchowieństwa kapitału, wydawać naczelnikom diecezjów ilość pieniędzy stosowną do liczby parafii znajdujących się w diecezji, jako to: na diecezją wileńską 1450 rubli srebrem, //31 na mohilewską 1100 rubli srebrem, na telszewską 500, na łucką 500, kamieniecką 500 i minską 450, w ogóle 4500 rubli srebrem Naczelnicy diecezjów w końcu każdego roku powinni przesłać do R[zymsko]-K[atolickiego] Kolegium rachunek ze wskazaniem,

Birželio 18 dieną kunigų dominikonų išlaikomoje Šv. Kotrynos bažnyčioje įvyko naujojo vyskupo konsekracija. Konsekratorius buvo šviesusis dauggalis Kuršo sufraganas, pavaduojantis Romos katalikų dvasinės kolegijos prezidentą, vyskupas Kazimieras Dmochovskis, o vyskupai Civinskis ir Fijalkovskis – asistentai. Šventose apeigose, be atvykusių prelatų, dalyvavo: visa Romos katalikų kolegija, Dvasinės akademijos profesoriai ir alumnai, kunigai dominikonai ir pijorai. Iš viso 80 dvasinio pašaukimo asmenų.

Iš civilių dovanas ant altoriaus nešė: ministras kunigaikštis Druckis-Lubeckis, ministras Lenkijos Karalystės valstybės sekretorius Turkulas, kunigaikštis generolas Konstantinas Liubomirskis, generolas kunigaikštis Ževuskis, ciesoriaus svitos generolas leitenantas Gotmanas ir šambelionas grafas Potockis. Galiausiai asistavo: grafas Ilinskis, grafas Čapskis, direktorius Skripicynas ir įvairaus tikėjimo žmonių tiek, kiek bažnyčioje galėjo tilpti. Po konsekracijos, kaip paprastai, buvo pietūs pas naująjį vyskupą. Ši konsekracija nemažai kainavo iždui, nes visi atvykę vyskupai ir jų asistentai kelionei pinigus ėmė iš iždo. Kol buvo sostinėje, turėjo butus, tarnus ir iždo išnuomotus ekipažus.

Čia kas nors galėtų pasiteirauti, kodėl valdžia, kuri nieko be tikslo nedaro, sau prisiėmė šias išlaidas? Galima išskirti tokias šio reiškinio priežastis: a) norėjo, kad katalikų dvasininkija įprastų Peterburgą laikyti vieta, iš kurios atsiranda visa valdžia; b) šiuo metu persekiodama katalikus, keturių vyskupų sutelkimą vienoje vietoje pripažino pavojingu dalyku; todėl įsakė, kad konsekracija įvyktų sostinėje, stebint direktoriui Skripicynui; vadinasi, turėjo ir lėšų skirti. Iš tikro minėtieji vyskupai, būdami Peterburge, taip vykusiai buvo saugomi valdžios parinktų asmenų, kad kiekvienas jų vizitas, beveik kiekvienas žodis valdžiai buvo žinomas.

41. 1843 metų lapkričio 3-iosios įsake paskelbta:

„Jo didenybė ciesorius, apimtas tėviško rūpesčio dėl nusenusių ir nepagydomas ligas kenčiančių Romos katalikų dvasininkų, aukščiausiai įsakė: nurodyti jiems gyvenamąja vieta būsiant etatinius Romos katalikų vienuolynus, kurie juos turi aprūpinti butais ir kuru. Be to, invalidai paramą kasmet turi gauti nuo 50 iki 100 sidabro rublių, priklausomai nuo kiekvieno nuopelnų. Tam tikslui iš Romos katalikų dvasininkijos pašalpos fondo skirti vyskupijų vadovams pinigų, priklausomai nuo vyskupijoje esančių parapijų skaičiaus: Vilniaus vyskupijai – 1450 sidabro rublių, //31 Mogiliavo – 1100 sidabro rublių, Telšių, Lucko, Kameneco – po 500 ir Minsko – 450. Iš viso 4500 sidabro rublių. Vyskupijų vadovai kiekvienų metų pabaigoje Romos

na co został obrócony wzięty kapitał. Donosząc o tej najwyższej woli (mówi minister), Kolegium proszę, aby to rozbiło [s] zależące od siebie rozporządzenie i o skutku mnie doniosło. Dla uniknienia drobnych rachunków, wydawanie pomienionych pieniędzy z pomocniczego kapitału Kolegium ma rozpocząć od 1 stycznia 1844 roku. Przy tem sądzę, że nie będzie rzeczą zbyteczną przełożyć Kolegium, ażeby to zrobiło rozporządzenie, iżby z tej łaski monarszej mogli korzystać ci tylko księża, którzy według właściwego znaczenia tej najwyższej woli, jak przez pożyteczną służbę i nienaganne życie, tak przez rzeczywistą zgrzybiałość lub nieuleczoną chorobę zasłużą na opiekę."

42. Roku 1844 kwietnia 5 dn. za nr 963 wydany został następny ukaz:

„Z powodu rozmieszczenia byłych misjonarzy po parafiach i naznaczenia oddzielnego źrzódła, jak dla dozoru w etatowych klasztorach przestarzałego świeckiego duchowieństwa, tak i dla utrzymania posyłających się do klasztorów na poprawę osób duchownych, Cesarz Jegomość najwyżej rozkazać raczył: zabudowania byłego w mieście Wilnie klasztoru księży Misjonarzów przekazać w całej jego zupełności, to jest ze wszystkiemi do niego należącemi domami, w posiadłość miejską, dla przyniesienia ulgi mieszkańcom w powinności kwaterunku wojsk. Donosząc o tem Kolegium dla należytego z jego strony rozporządzenia, zalecam razem nakazać, aby mogących jeszcze należeć do rzeczonego klasztoru parafian przyłączono do innych kościołów miasta Wilna, aby obrazy i wszelkie rzeczy kościelne oddane były w wiedzę zwierzchności diecezjalnej."

Przy kościele wileńskim Góry Zbawiciela do otrzymania powyższego ukazu mieszkali bonifratrzy i ci z księży misjonarzy, którym wiek nie dozwalał zająć się posługą parafialną, jako to: ks. Józef Bohdanowicz, były wizytator, ks. Zygmunt Anzelm, pierwszy nauczyciel głuchoniemych w Litwie, starzec prawie 80 [-letni] itd. Po otrzymaniu zaś przenieśli się częścią do księży augustianów, częścią do innych klasztorów. Kościół zaś i klasztor Góry //32 Zbawiciela wnet na skarb zabrano.

43. Roku 1844 pod koniec lipca zszedł z tego świata świętej pamięci JW JKs. Tomasz Wieniawa Chmielewski, biskup gracianopolitański, sufragan administrator archidiecezji warszawskiej, kawaler orderu św. Stanisława I klasy. Nie sama wysoka dostojność, nie sam wiek sędziwy dochodzący lat 78, lecz przy tem słodki charakter i uprzejmość duszy, ogarniający i pełen czystego zdania umysł, jednały dla niego powszechny szacunek. Był to prawdziwy kapłan Chrystusowej wiary oraz rzadki zabytek cnót i pobożności naddziadów naszych. Ciało jego zostało pochowane na cmentarzu pułtuskim.

katalikų kolegijai privalo nusiųsti sąskaitas, nurodant, kaip buvo panaudotos paimtos lėšos. Pranešdamas apie šią aukščiausiąją valią (kalba ministras), prašau Kolegijos, kad parengtų savo vardu atitinkamą potvarkį ir apie pasekmes praneštų man. Siekdama išvengti smulkių sąskaitų, minėtų pinigų išmokėjimą iš pašalpos fondo Kolegija turi pradėti nuo 1844 metų sausio 1-osios. Be to, manau, kad nebus per daug siūlyti Kolegijai parengti potvarkį, jog šia valdovo malone galėtų naudotis tiktai tie kunigai, kurie pagal tikrąją šios aukščiausiojo valios prasmę ir naudinga tarnyste bei pavyzdingu gyvenimu arba visiška senatve ar nepagydoma liga nusipelno globos."

42. 1844 metų balandžio 5 dieną buvo paskelbtas šis įsakas Nr. 963:

„Dėl buvusių misionierių paskirstymo po parapijas ir paskyrimo atskiro šaltinio tiek nusenusių diecezinių dvasininkų globai numatytuose etatiniuose vienuolynuose, tiek į vienuolynus pasitaisyti siunčiamiems dvasiniams asmenims išlaikyti, jo didenybė ciesorius aukščiausiai įsakyti teikėsi: perduoti visus Vilniuje buvusio kunigų misionierių vienuolyno pastatus su visais jam priklausančiais namais miesto reikmėms, palengvinant gyventojams kariuomenės apgyvendinimo prievolę. Pranešdamas apie tai Kolegijai dėl atitinkamo jos potvarkio, pavedu kartu įsakyti, kad dar galintys minėtajam vienuolynui priklausyti parapijiečiai būtų priskirti prie kitų Vilniaus miesto bažnyčių, o paveikslai ir visi bažnytiniai daiktai būtų atiduoti dvasinei vyresnybei."

Prie Vilniaus Išganytojo Kalno bažnyčios iki minėtojo įsako gavimo gyveno bonifratrai ir tie kunigai misionieriai, kuriems amžius neleido užsiimti parapine tarnyste: kun. Juozapas Bagdonavičius, buvęs vizitatorius, kun. Zigmuntas Anzelmas, pirmasis kurčnebylių mokytojas Lietuvoje, beveik 80-metis senolis ir t.t., o paskui dalis persikėlė pas kunigus augustinus, dalis – į kitus vienuolynus. Išganytojo Kalno bažnyčia //32 ir vienuolynas tuoj pat paimta į iždą.

43. 1844 metų liepos pabaigoje iš šio pasaulio iškeliavo amžiną atilsį šviesusis dauggalis jo malonybė kunigas Tomas Vieniava Chmielevskis, Gracianopolitano vyskupas, sufraganas, Varšuvos arkivyskupijos administratorius, Šv. Stanislovo ordino I klasės kavalierius. Ne aukštos pareigos, ne garbus amžius, artėjantis prie 78 metų, bet meilus būdas bei sielos atvirumas, apimantis ir aiškaus suvokimo protą, pelnė jam visuotinę pagarbą. Jis buvo tikras Kristaus tikėjimo kunigas ir retas mūsų protėvių dorybių bei dievobaimingumo paminklas. Jo kūnas buvo palaidotas Pultusko kapinėse.

44. Dla stałego pomieszczenia Rzymsko-Katolickiej Duchownej Akademii w Peterzburgu z woli najwyższej Ministerstwo Spraw Wewnętrznych nabyło dom znajdujący się na Wasilewskim Ostrowie w pierwszej linii przy moście Tuczkowa. Ten gmach obszerny i wspaniały wymagał wielu zmian i przekształceń, stosownie do nowego swego przeznaczenia. W tym celu ustanowiona była przy ministerstwie udzielna komisja pod prezydencją księcia Wołkonskiego. Powstał gmach prawie całkiem nowy, który w dniu 22 zeszłego czerwca 1844 roku został uroczyście poświęcony.

Poświęcenie to odprawiło się według obrządku rzymsko-katolickiego Kościoła przez prezydującego w Duchownem Rzymsko-Katolickiem Kolegium JW JKs. biskupa Kazimierza Dmochowskiego, w uczestnictwie zarządzającego diecezją wileńską biskupa Cywinskiego tudzież biskupa sufragana płockiego ks. Fiałkowskiego i biskupa sufragana kaliszskiego ks. Łubieńskiego. Towarzyszyła obrzędowi cała Akademia, przeor ks[ięży] dominikanów ks. Jodziewicz itd. Obrzęd ten uczcili swoją obecnością: minister spraw wewnętrznych Perowski, minister sekretarz stanu Królestwa Polskiego Turkuł i książę Wołkoński. Nadto znajdowali się na nim różni inni dygnitarze i znakomite osoby.

Nasamprzód spełniony był obrzęd poświęcenia nowo wzniesionej akademickiej kaplicy, przy czem cała budowa w uroczystej procesji skropiona była święconą wodą. Następnie w nowo poświęconej kaplicy rozpoczęła się msza święta, którą sprawował biskup Dmochowski. Po jej ukończeniu rektor Akademii JW JKs. kanonik Hołowinski z ambony miał mowę następującą:

„Quantum, non dicam Academiae, verum etiam totius quae in Rossia est, Romano – Catholicae Ecclesiae intersit, quam celebramus harumce aedium inauguratio, nemo certe nostrum est, qui non animo sentiat, planeque intelligat. Siquidem ista solemnitas evidens argumentum praestat illius benevolentissimae sollicitudinis qua Augustissimus Imperator noster nostram in ius necessitatibus clementissime providet eccle//33 siam. Verum enimvero, tum isthaec solemnis inauguratio, tum magna, qua cumulati sumus, Augustissimi Benefactoris liberalitas, vos potissimum amantissimi Juvenes, qui hocce futurorum in ovili Christi pastorum occupatis seminarium, respicit. Vobis itaque peculiaris, eaque religiosa incumbit obligatio, hancce vere paternam Magni Imperatoris de vobis curam, in posterum non oratione solum, sed multo magis, vita et factis et moribus comprobandi. Id ergo vobis agendum est, ut sub auspiciis et benedictione Reverendissimorum Episcoporum ecclesiae nostrae, ac manuductione, proximorum antecessorum vestrorum, ea omnia comparetis, quae vos suo tempore efficiant veros fide, scientia, bonoque exemplo

44. Nuolatiniam Romos katalikų dvasinės kolegijos įkurdinimui Peterburge aukščiausiojo valia Vidaus reikalų ministerija įgijo namus, esančius Vasilijaus saloje, pirmojoje linijoje, prie Tučkovo tilto. Šis erdvus ir puikus pastatas reikalavo daugybės pakeitimų ir perdirbimų dėl naujos savo paskirties. Tuo tikslu prie Ministerijos buvo sudaryta atskira komisija, vadovaujama kunigaikščio Volkonskio. Iškilo beveik visiškai naujas pastatas, kuris 1844 metų birželio 22 dieną buvo iškilmingai pašventintas.

Pašventinimo pamaldos laikytos pagal Romos katalikų Bažnyčios apeigas Romos katalikų dvasinės kolegijos prezidento šviesiojo dauggalio jo malonybės kunigo vyskupo Kazimiero Dmochovskio, dalyvaujant Vilniaus vyskupijos valdytojui vyskupui Civinskiui, taip pat Plocko vyskupui sufraganui kun. Fijalkovskiui ir Kališo vyskupui sufraganui kun. Lubenskiui. Apeigoms asistavo visa Akademija, kunigų dominikonų prioras kun. Jodzevičius ir t.t. Apeigas savo dalyvavimu pagerbė vidaus reikalų ministras Perovskis, ministras, Lenkijos Karalystės valstybės sekretorius Turkulas ir kunigaikštis Volkonskis. Be to, jose dalyvavo įvairūs kiti dignitoriai ir žymūs asmenys.

Pačioje pradžioje atliktos naujai pastatytos Akademijos koplyčios pašventinimo apeigos, kurių metu visas pastatas iškilmingoje procesijoje buvo apšlakstytas šventintu vandeniu. Paskui pašventintoje koplyčioje prasidėjo šv. mišios, kurias aukojo vyskupas Dmochovskis. Joms pasibaigus Akademijos rektorius šviesusis dauggalis jo malonybė kunigas kanauninkas Holovinskis iš sakyklos pasakė šią kalbą:

„Nėra turbūt nė vieno iš mūsų, kuris širdyje nejaustų ir nesuprastų, kokia svarbi šita šios šventovės inauguracija, kurią švenčiame, ne tik Akademijai, bet ir visai Rusijos Romos katalikų Bažnyčiai. Šios iškilmės yra akivaizdus įrodymas, su kokiu palankumu mūsų maloniausiasis imperatorius rūpinasi mūsų Bažnyčia jai iškylančių sunkumų metu. //33 Tačiau tiek ši šventinė inauguracija, tiek didžiulis maloniausiojo geradario dosnumas, kurį esame patyrę, labiausiai yra skirtas jums, mylimiausieji jaunuoliai, kurie esate šioje seminarijoje, būsimų Kristaus ganytojų avidėje. Jums reikės duoti ypatingą, tikėjimo, įsipareigojimą ir pateisinti ateityje šį didžiojo Imperatoriaus jums rodomą rūpestį ne tik žodžiais, bet dar labiau gyvenimu, darbais ir įpročiais. Taigi jums reikia elgtis taip, kad, globojant ir laiminant garbingiausiems mūsų Bažnyčios vyskupams, vadovaujant artimiausiems jūsų pirmtakams, įvykdytumėte visa tai, kas tam tikru metu padarys jus, atsižvelgiant į tikėjimą, žinojimą, gero

pastores. Inhaereant animis, cohaereantque in cordibus vestris, nexu individuo, fidei vere catholicae, atque fidelitatis, quae subditos decet sacramentum. Id enim iubet Ecclesia nostra, ab ipso fundatore suo Jesu Christo edocta, verbis „Reddite quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo'. Id praecipit S. Apostolus dicens ‚Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non este nim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resisstunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam'. In omni vita vestra a recta conscientia, quae omnis potestatis fundamentum est, transversum unquam non recedite: statuta ecclesiae sedulo observate, omni veneratione hancce liberorum suorum amantissimam matrem nostram prosequentes, in omni vitae casu, nolite temerario ausu, neque consilio praepostero, neque aliqua humana cupiditate abrepti, eandem unquam ad vilem medii conditionem deprimere, sed postquam certus grex Christi fidelium, cui praecesse debebitis vobis assignatus fuerit, solertem novati operam, ut principia isthaec, quae modo profitemur, animis eius cum christiana charitate ingeratis. Quod si feceritis, benedictionem apud Deum, gloriam in ecclesia, benevolentiam Magni Imperatoris nostri, gratumque animum dilectae patriae nostrae Rossiae vos promereri, optimo jure, conscii vobis esse poteritis.

Multum Excellentissime, ad pedes excelsissimi Troni Advocate noster! Liceat nobis in hac magna oportunitate effundere ante te intimos sensus grati animi nostri, pro indefesso studio Tuo; liceat et obsecratione humillima te fatigare, ut ad sacratas pedes Augustissimi Imperatoris immortales ac subditissimas gratias nostras prosternas, quae tantis eius in educanda nostra iuventute ecclesiastica, tamque larga manu subministratis auxiliis, iuste meritoque debentur, et in cordibus nostris altissimis defixae sunt radicibus. //34

Vos autem Presules Reverendissimi, qui recens hoc antiquae catholicae veritatis institutum ritu sancto, precibusque initiastis, agite quaeso ut etiam in posterum acceptabilia vota vestra ad Deum omnipotentem dirigatis, quo gratia et coelesti benedictione sua novellam vineam istam tempestive rigare, atque ad laetos, salubres, uberesque fructus ferendos adiuvare dignetur.

Denique vos omnes, qui praesentia vestra solemnitatem nostram augetis, enixis precibus provoco, ut vota vestra nostris votis pro augustissimo auctore celebritatis huius iungatis, atque uno nobiscum corde et ore supplicetis. Deus Optime Maxime! Protege magnum Autocratorem nostrum Imperatorem Nicolaum Pauli, Augustissimam Domum, totamque posteritatem Eius, in longissima tempora."

pavyzdžio rodymą, gerais ganytojais. Tegu jūsų sielose ir jūsų širdyse būna tvirtas katalikų tikėjimo ir paklusnumo, tinkančio pavaldiniams, išpažinimas, pagrįstas individualiu ryšiu. Taip liepia mūsų Bažnyčia; paties savo įkūrėjo Jėzaus Kristaus pamokyta: ‚Atiduokite tad, kas ciesoriaus, ciesoriui, o kas Dievo – Dievui' [Mt 22, 21]. Šventasis apaštalas tai nurodo sakydamas: ‚Kiekvienas žmogus tebūna klusnus viešajai valdžiai, nes nėra valdžios, kuri nebūtų iš Dievo, o kurios yra – tos Dievo nustatytos. Kas priešinasi valdžiai, priešinasi Dievo sutvarkymui. Kurie priešinasi, užsitraukia teismą. [...] Todėl reikia jos klausyti ne tik dėl grasos, bet dėl sąžinės' [Rom 13, 1–5]. Per visą savo gyvenimą niekada nusigręžę nepasitraukite nuo savo doros sąžinės, kuri yra bet kokios valdžios pagrindas; stropiai laikykitės Bažnyčios įstatymų, su pagarba puoselėkite šią mylimiausią savo vaikų motiną, bet kuriuo gyvenimo atveju nei skubotu poelgiu, nei nesavalaikiu patarimu, nei apimti žmogiškų aistrų, nenustumkite jos į menkavertę padėtį, bet kai jums bus patikėta Kristaus tikinčiųjų kaimenė, kuriai turėsite vadovauti, stropiai pradėję savo darbą, su krikščioniška meile diekite jų širdyse tikėjimą, kurį išpažįstame. Jeigu tai padarysite, teisėtai galėsite pelnyti Dievo palaiminimą, Bažnyčios pašlovinimą, didžiojo mūsų imperatoriaus palankumą, mylimos mūsų tėvynės Rusijos dėkingumą.

Iškiliausias mūsų užtarėjau prie Aukščiausiojo Sosto! Tebūnie mums leista šia svarbia proga išreikšti Tau giliausius mūsų dėkingos sielos jausmus už nepailstamas Tavo pastangas; tebūnie taip pat leista nužemintai Tavęs prašyti, kad prie švenčiausių maloniausio imperatoriaus kojų sudėtumei mūsų nemirtingas ir nuolankiausias padėkas, kurios jam tikrai ir pelnytai priklauso už dosnia ranka suteiktą pagalbą mokant mūsų Bažnyčios jaunimą, ir kurios [tarsi] spinduliai yra giliai įstrigę mūsų širdyse. //34

O jūs, garbingieji vyskupai, kurie šventomis apeigomis ir maldomis pradedate šios naujos institucijos [veiklą, paremtą] senąja katalikų [tikėjimo] tiesa, prašau jūsų, kad ir ateityje siųstumėte Visagaliui Dievui savo priimtinas maldas, kad jis savo malone ir dangišku palaiminimu šį naują vynuogyną teiktųsi laiku palaistyti ir padėtų jam subrandinti gausius, džiuginančius bei sveikatingus vaisius.

Pagaliau jūs visi, kurie savo dalyvavimu didinate šią mūsų šventę, primygtinai prašau, kad savo maldas sujungtumėte su mūsų maldomis, skirtomis maloniausiam šių iškilmių autoriui, ir kad kartu su mumis viena širdimi ir viena burna maldautumėte: Geriausiasis Galingiausiasis Dieve! Globok didįjį mūsų valdovą imperatorių Mikalojų, Povilo sūnų, jo palaimingą šeimą ir visus palikuonis per amžių amžius."

Po tej mowie celebrans zaintonował „Te Deum laudamus". Dostojni goście oglądający gmach odbudowany w pełni podzielali uczucia wdzięczności, ożywi[aj]ące całą uroczystość. Wszystko urządzone ze smakiem i wytwornością. Piękna kaplica akademicka ozdobiona trzema wybornemi obrazami Notbeka, przedstawującemi Przemienienie Pańskie (ze sławnego małowidła Rafaela), Matkę Boską (z oryginału Murillo) i św. Jana Ewangelistę (z Dominiquin'a). W obszernej sali posiedzeń konferencji prześliczny wizerunek N[ajjaśniejszego] Pana w przyrodzonej wielkości pę[d]zla pana Butkin. Uroczystość skończyła się obiadem, podczas którego 80 gości przy odgłosie muzyki piło zdrowie Najaśniejszego Cesarza, ministra, biskupów itd.

45. List pasterski z okoliczności powrotu biskupa [a]v[ide] i[nfra][a], z Peterzburga.

„Przy katedrze naszej w Chełmie dnia 6/18 lutego 1841 roku.

Filip Felicyan Szumborski, z miłosierdzia Boskiego i Świętej Stolicy Apostolskiej łaski biskup diecezji chełmskiej, kawaler orderu św. Włodzimierza, przewielebnym i wielebnym w Bogu kapituły naszej chełmskiej prałatom, kanonikom, dziekanom, proboszczom, administratorom, wikariuszom i całemu duchowieństwu świeckiemu i zakonnemu, pokój w Panu i nasze pasterskie błogosławieństwo!

Niech będzie błogosłowiona Trójca Przenajświętsza: Ojciec, Syn i Duch Święty, że nam dozwoliła przy starości naszej odbyć szczęśliwie podróż daleką, na powrót zwłaszcza w porze nader przykrej i oglądać was jeszcze, w Chrystusie bracia najmilsi, acz nie wszystkich, przy życiu, równie i trzodę od Chrystusa nam powierzoną. Rozkaz najwyższy Najjaśniejszego Cesarza i Króla Pana naszego miłościwego, stawienia się nam w przesławnej stolicy jego //35 w Peterzburgu, zamierzony był w tym celu, jako nam łaskawie objawić raczył w Warszawie, gdybyśmy mieli szczęście stanąć w obliczu jego na posłuchaniu, byśmy zobaczyli tam wspaniałe i mnogie domy Boże, cerkwie bogactwami przepełnione, wzniesione ku chwale Najwyższego, a przy tem napatrzyli się w tychże świątyniach na ceremonie, czyli obrzędy Cerkwi wschodniej, od której początek religii naszej przyjęliśmy i takowe naśladować chcieli, od których nieco odstąpiliśmy, bynajmniej nie odłączając nas od posłuszeństwa poprzysiężonego Świętej Stolicy Apostolskiej i świętemu patriarsze naszemu rzymskiemu, pozwalając udawać się do niego w potrzebach naszych duchownych przez ręce rządu krajowego.

Objawić nam raczył N[ajjaśniejszy] Pan i to nawet, że osób pojedynczo ogłaszających się w chęci połączenia z Cerkwią wschodnio-rossyjską rozkazem swym najwyższym wzbronił przyjmowania takowych, zapewniając nas przy tem słowem

[a-a] *Santrumpos atskleidimas hipotetinis. Šioje vietoje labiau tikėtina būtų nuoroda į paragrafą Nr. 39.*

Po šios kalbos celebruojantis užgiedojo „Te Deum laudamus". Garbūs svečiai, apžiūrinėjantys atstatytą pastatą, visiškai pritarė dėkingumo jausmams, gaivinantiems visas iškilmes. Viskas įrengta skoningai ir elegantiškai. Graži Akademijos koplyčia papuošta trimis rinktiniais Notbeko paveikslais, vaizduojančiais Viešpaties atsimainymą (iš garsaus Rafaelio paveikslo), Dievo Motina (iš Murillo originalo) ir šv. Joną Evangelistą (iš Dominiquin'o). Erdvioje konferencijos posėdžių salėje – puikus natūralaus dydžio šviesiausiojo pono atvaizdas pono Butkino darbo. Iškilmės baigėsi pietumis, per kuriuos 80 svečių, skambant muzikai, gėrė į šviesiausiojo ciesoriaus, ministro, vyskupų ir kitų sveikatą.

45. Ganytojiškas laiškas vyskupo grįžimo iš Peterburgo proga, žiūrėk žemiau.

„Prie mūsų katedros Chelme 1841 metų vasario 6/18 dieną.

Filipas Felicijonas Šumborskis, iš Dievo gailestingumo ir Šventojo Apaštalų Sosto malonės Chelmo vyskupijos vyskupas, Šv. Vladimiro ordino kavalierius, maloningiausiesiems ir maloningiesiems Dievuje mūsų Chelmo kapitulos prelatams, kanauninkams, dekanams, klebonams, administratoriams, vikarams ir visai diecezinei bei vienuoliškajai dvasininkijai, ramybė Viešpatyje ir mūsų ganytojiškas palaiminimas!

Tegul bus palaiminta Švenčiausioji Trejybė: Tėvas, Sūnus ir Šventoji Dvasia, leidusi mums mūsų senatvėje laimingai atlikti tolimą kelionę, juo labiau grįžtant gana bjauriu laiku, ir dar jus, broliai Kristuje, regėti, nors ir ne visus gyvus, taip pat kaimenę, Kristaus mums patikėtą. Šviesiausias ciesorius ir karalius, maloningasis mūsų ponas aukščiausiai įsakė atvykti mums į jo įžymiąją sostinę //35 Peterburgą, kaip mums maloningai teikėsi pareikšti Varšuvoje, tuo tikslu, kad turėtume laimę stotis jo akivaizdoje, kad pamatytume ten puikius ir gausius Dievo namus, turtų perpildytas cerkves, pastatytas Aukščiausiojo garbei; tuo pačiu prisižiūrėtume tose šventovėse į Rytų cerkvės, iš kurios perėmėme mūsų religijos pradmenis, ceremonijas, arba apeigas, ir jomis sekti norėtume, nuo kurių šiek tiek nutolome, anaiptol neišlaisvindamas mūsų nuo paklusnumo, prisiekto Šventajam Apaštalų Sostui ir mūsų šventajam Romos patriarchui, leisdamas kreiptis į jį mūsų dvasiniuose reikaluose per krašto valdžią.

Šviesiausiasis ponas mus teikėsi pareikšti net ir tai, kad savo aukščiausiu įsakymu uždraudė priimti asmenis pavieniui pareiškusius susivienijimo su Rytų rusų Cerkve norą; tuo pačiu mus savo ciesoriškuoju žodžiu užtikrino, jog nieko, kas mūsų

swojem cesarskiem, że nic, co by sumieniowi sprzeciwiało się naszemu, działać i przedsiębrać nie raczy. Wskutek tego wszystkiego, dozwoliwszy nam po dostatecznem zabawieniu się wrócić do diecezji naszej chełmskiej, obdarzyć nas najłaskawiej raczył najosobliwszemi łaskami monarszemi, ozdobił nas krzyżem św. Włodzimierza III klasy, udarował całem i zupełnem ubraniem cerkiewnem, czyli ornatem biskupim świetnym i najkosztowniejszą mitrą, jakiej jeszcze od początku może założenia uboga katedra chełmska nie widziała.

Wszystko to nie pozwala nam ani na chwilę powątpiwania o jego cesarsko-królewskiej ku nam łaskawości, że równie na nas unitów, jak i na duchowieństwo greko-rossyjskie ojcowskiem i litościwym patrzy okiem. Przydłuższe atoli zabawienie się nasze, stosownie do woli Jego Cesarskiej Mości, w Peterzburgu, zachwiało, jak dowiadujemy się, najmilsi w Chrystusie bracia, nadzieję waszę i zwątpiwszy niektórzy o powrocie naszym do was, niepomni na przysięgę przy poświęceniu się waszem na kapłaństwo, na posłuszeństwo Stolicy Świętej Apostolskiej i nam uroczyście wykonaną, jedni płochością uniesieni, drudzy datkiem ujęci i obietnicami błyskotek ułudzeni, zamyśliliście diecezją naszę i zagrodkę trzodki nam od Boga powierzonej opuścić, wypowiedzieć posłuszeństwo, zdradzić sumienie własne, popełnić wiarołomstwo przeciwko Bogu, a do obcej owczarni przyłączyć się.

Najmilsi w Chrystusie bracia! Sumienie człowieka uczciwego, którego ważność i moc sam nawet monarcha najłaskawszy w mądrości swojej ocenił, jest jedynym hamulcem dla niego, ono go utrzymuje przy cnocie i obowiązkach własnych, i nie dozwala popełniać bez//36prawiów, dopóki nie jest zdradzonem i pogwałconem, a jak tylko raz odważy się człowiek zdradzać siebie i znieważać sumienie, już u niego nic nie jest świętem, już potem śmiało depce cnotę, przewierzywszy się Bogu, zdradza za lada powiewiem wiatru swego monarchę, nie dotrzyma słowa nikomu, oszuka dla interesu rząd, przedsięweźmie łatwo zmowy, spiski itd., a jaki koniec takich w przykładach, nieraz, szanowni w Chr[ystusie] br[acia], widzieliście. Gdybyż to nieszczęście podobnego człowieka skończyło się na tym przynajmniej świecie, ale psalmista Pański zapewnia, że ten tylko będzie mieszkał w przybytku Pańskim, który nie czyni zdrady w języku swoim, który przysięga, a nie zdradza; Psal[m] 14. I na innem miejscu tenże psalmista pyta Ducha Świętego: ‚Któż wstąpi na górę Pańską, albo kto będzie stał na świętem miejscu Jego', i odpowiada słowy Ducha Bożego: ‚Ten tylko, który jest czystego serca, który nie wziął na marność duszy swojej, ani przysięgał na zdradę bliźniemu swemu, ten weźmie błogosłowieństwo od Pana i miłosierdzie od Boga Zbawiciela swego'; Psal[m] 23.

sąžinei priešiška, imtis ir veikti nesiteiks. To pasekmėje leidęs mums, pakankamai paviešėjusiems, grįžti į mūsų Chelmo vyskupiją, maloningai teikėsi apdovanoti mus ypatingomis valdovo malonėmis, papuošė mus Šv. Vladimiro III klasės kryžiumi, apdovanojo visa bažnytine apranga, tai yra puikiu vyskupo arnotu ir brangiausia mitra, kokios dar gal nuo įsteigimo skurdi Chelmo katedra nematė.

Visa tai neleidžia mums nė akimirką suabejoti jo ciesoriška karališka malone mums, nes į mus, unitus, kaip ir į graikų-rusų dvasininkiją tėvišku ir maloningu žvilgsniu žvelgia. Tačiau sutinkamai su jo ciesoriška valia užsitęsęs mūsų viešnagės Peterburge laikas, kaip patiriame mieliausieji broliai Kristuje, susilpnino jūsų viltį, ir kai kurie, suabejoję mūsų grįžimu pas jus, užmiršę savo į kunigystę įšventinimo priesaiką, paklusnumu Šventajam Apaštalų Sostui ir mums iškilmingai duotą, vieni lengvabūdiškumui pasidavę, kiti kyšiu papirkti ir blizgučių pažadais suvilioti, sumanėte mūsų vyskupiją ir mums Dievo patikėtos kaimenės aptvarą apleisti, išsižadėti paklusnumo, išduoti savo sąžinę, sulaužyti Dievui duotą žodį ir prie svetimos avidės prisijungti.

Mieliausieji broliai Kristuje! Garbingo žmogaus sąžinė, kurios svarbą ir jėgą net pats maloningasis valdovas savo išmintimi įvertino, yra vienintelis stabdys, ji palaiko jį dorybėje ir savo įsipareigojimuose bei neleidžia elgtis //36 neteisėtai, kol nėra išduota ir išprievartauta. O kai tik kartą žmogus išdrįsta save išduoti ir nepaisyti sąžinės, jam jau nieko nėra šventa, paskui jau drąsiai mindo dorą, sulaužęs žodį Dievui, bet kokiam vėjui papūtus, išduoda savo valdovą, niekam netesi žodžio, dėl naudos apgauna valdžią, lengvai įsitraukia į suokalbius, sąmokslus ir t.t., o kokia tokių baigtis, pavyzdžių ne kartą, gerbiami broliai Kristuje, matėte. Jeigu tiktai ši panašaus žmogaus nelaimė bent baigtųsi šiame pasaulyje, tačiau Viešpaties psalmininkas užtikrina, kad tiktai tas gyvens Viešpaties šventovėje, kuris neapgauna savo kalba, kuris prisiekia, o ne išduoda. Ps 14[3]. Ir kitoje vietoje šis psalmininkas klausia Šventąją Dvasią: ‚Kas gali kopti į Viešpaties kalną? Kas gali įeiti į jo šventąją buveinę? Tas kurio rankos nekaltos ir širdis tyra, kuris netrokšta to, kas tuščia, ir neprisiekinėja apgaulingai artimui. Jis gaus Viešpaties palaiminimą, teisų atlygį Dievo, savo Gelbėtojo'. Ps 23[4].

[3] Vulgatos vertime Ps 9 yra dviejų dalių, tačiau hebrajiškame tekste kiekviena jų sudaro atskirą psalmę – Ps 9 ir 10. Iš čia ir psalmių žymėjimo skirtumas – pradedant 10 Ps lotyniškajame vertime yra vienu skaičiumi mažesnis negu hebrajiškame tekste. Dabartiniame vertime į lietuvių kalbą (prel. A. Rubšys) laikomasi hebrajiško teksto žymėjimo. „Žmogus, kuris dorai gyvena, daro, kas yra teisu, ir kalba iš grynos širdies". Ps 15.

[4] Žr. prieš tai einantį paaiškinimą – dabartiniame vertime į lietuvių kalbą tai Ps 24.

W okolicznościach, w jakich teraz znajdujemy się, najm[ilši] w Chr[ystusie] br[acia], nie wchodzimy i nie zgłębiamy wyznań naszych i powodów odłączenia się od władzy Cerkwi wschodniej oraz połączenia się z Kościołem zachodnim katolickim, pamiętajmy tylko, w jakiem rodziliśmy się i na przysięgę, którąśmy przy chrzcie świętym w wieku dojrzałym, w obecności Boga, świętych Jego i aniołów, uroczyście na posłuszeństwo Ojcu Świętemu, patriarsze rzymskiemu, uczynili, a pamięć ta do wytrwania zawsze wam pomocą stanie się. Przeto słowy Pawła św. do was mówimy nie żebyśmy was zawstydzili, to piszemy, ale jak syny najmilsze napominamy, bo chociażbyście i najwięcej mieli nauczycieli, ale niewiele w Chrystusie ojców; Cor. 5, 14.[a]

Proszę tedy, wytrwajcie w powołaniu, w jakiem powołani jesteście, oddawajcie podług nauki Chrystusa, co jest cesarskiego cesarzowi, a co boskiego Bogu; Mat. 22, 21. Tym sposobem miłemi staniecie się Bogu, równie i królom. Niechaj was nie ustraszają osób niektórych pog[r]óżki lub prześladowania, są to ludzie mniej obeznani z wiekiem dzisiejszym, są to osoby niezastanawiające się ani umiejące przenikać serca i woli ojca naszego, najukochańszego monarchy Mikołaja I, który z wysokiej swojej mądrości głęboko jest przekonany, że prześladowania religijne w wieku XIX miejsca mieć nie powinny. Ci więc, którzy wam grożą, albo sami na tem zastanowić się nie umieją, albo tylko w słabość waszą trafiają. Słowy przeto Pawła św. mówię: ‚Proszę was, bracia, przez imie Pana naszego Jezusa Chrystusa, abyście wszyscy toż rozumieli i mówili, iżby nie było między wami rozerwania, ale bądźcie doskonali w jed//37nem rozumieniu i w jednej nauce‘; 1 Cor. 5, 10.[b] Zaklinam was nareszcie i błagam, nie zasmucajcie starości naszej i nie narażajcie na żal, który by ucisnął serce nasze, patrząc na wasze pogwałcenie przysięgi i zniewagę sumienia waszego, nie wystawujcie nas na odpowiedzialność strasznemu sądowi Bożemu za owieczki, które nam Bóg poruczył do paszenia, a my was, kochani w Chr[ystusie] br[acia], w pomoc naszę wezwaliśmy. Paśmy one tak, abyśmy nie zawstydzili się stanąwszy przed Nim, lecz ażebyśmy śmiało tam odpowiedzieć mogli: Ojcze, Niebieski Gospodarzu nasz! Oto owieczki, które nam powierzyłeś, są wszystkie w całości, a żadna z nich nie zginęła.

Na koniec zapewniamy was wszystkich tem słowem świętem, któreśmy mieli szczęście słyszeć z ust monarchy naszego, że nie tylko sumienia naszego nadwyrężyć nie żąda, lecz i ubóstwo nasze podźwignąć pragnie. Z zupełnem zaufaniem złóżmy w jego ojcowskiem sercu nadzieję naszę. Życzeniem tylko jego jest, abyśmy

[a] *Turėtų būti: 1 Cor 4, 14, 15.*
[b] *Turėtų būti: 1 Cor 1, 10.*

Atsidūrę tokioje situacijoje, mieliausieji broliai Kristuje, nesvarstykime ir negilinkime mūsų išpažinimų ir [neieškokime] priežasčių atsiskirti nuo Rytų Bažnyčios valdžios, taip pat susijungti su katalikiška Vakarų Bažnyčia; prisiminkime tiktai, kokioje gimėme, ir priesaiką, kurią švento krikšto metu subrendusiame amžiuje Dievo, jo šventųjų ir angelų akivaizdoje Šventajam Tėvui, Romos patriarchui, iškilmingai davėme, o šis prisiminimas visuomet bus jums paspirtis ištverti. Tad šv. Pauliaus žodžiai jums kalba: ‚Aš tai rašau ne norėdamas jus gėdinti, bet įspėdamas kaip mylimus savo vaikus. Nors turėtumėte tūkstančius auklėtojų Kristuje, bet nebus kelių tėvų [...]‘ 1 Kor 4, 14, 15.

Prašau – tada ištverkite dėl pašaukimo, kuriam pakviesti esate, pagal Kristaus mokymą, atiduokite tai, kas ciesoriaus, ciesoriui, o kas Dievo – Dievui. Mt 22, 21[5]. Taip mieli tapsite Dievui, taip pat karaliams. Tegu jūsų nebaugina kai kurių asmenų grasininimai ar persekiojimai, tai žmonės, mažiau susipažinę su dabartiniu amžiumi, tai asmenys, nesusimąstantys ir nesugebantys pažinti mūsų tėvo, mylimiausiojo valdovo Mikalojaus I širdies ir valios, kuris dėl savo didžios išminties yra tvirtai įsitikinęs, kad XIX amžiuje religinių persekiojimų neturi būti. Tad tie, kurie jums grasina, arba patys apie tai susimąstyti nesugeba, arba tiktai į jūsų silpnybę pataiko. Dėl to šv. Paulius sako: ‚Broliai, Viešpaties Jėzaus Kristaus vardu maldauju jus, kad visi vienaip sutartumėte ir pas jus nebūtų susiskaldymų, //37 kad būtumėte vienos dvasios ir vienos minties‘. 1 Kor 1, 10. Galiausiai jus užtikrinu ir maldauju, netemdykite mūsų senatvės ir neužtraukite gailesčio, kuris suspaustų mūsų širdį, žiūrint į jūsų priesaikos sulaužymą ir sąžinės nepaisymą, nekraukite mums baisaus Dievo teismo atsakomybės už aveles, kurias mums Dievas patikėjo ganyti, o mes jus, mylimieji broliai Kristuje, sau į pagalbą pasikvietėme. Ganykime jas taip, kad ne gėdintumės Jo, bet kad ten drąsiai atsakyti galėtumėme: ‚Tėve, dangiškasis mūsų šeimininke! Štai avelės, kurias mums patikėjai, yra visos, ir nė viena jų neprapuolė‘.

Galiausiai užtikriname jus visus šiuo šventu žodžiu, kurį turėjome laimės girdėti iš mūsų valdovo lūpų, kad ne tiktai mūsų sąžinės pažeisti neketina, bet ir mūsų neturtą sumažinti trokšta. Visiškai pasitikėdami sudėkime į jo tėvišką širdį mūsų viltį. Yra tiktai jo pageidavimas, kad, atlikdami bažnytines apeigas, kiek galima

[5] Tuomet Jėzus tarė: „Atiduokite tad, kas ciesoriaus, ciesoriui, o kas Dievo – Dievui", Mt 22, 21.

w obrządkach cerkiewnych, ile możności, starali się zastosować do obrzędu wschodniego Kościoła, chociaż tu różnica mała zachodzi w naszych cerkwiach. W tym celu zaprowadzona już jest przy katedrze naszej szkoła dziaków, bez których kapłani w cerkwiach nabożeństwa nie mogą odbywać porządnie. Jest już za najwyższym rozkazem Jego Cesarsko-Królewskiej Mości przeznaczony fundusz na ikonostasy i carskie wrota do cerkwiów, w których brakuje onych. My z naszej strony postaramy się, ażeby kleryków znajdujących się i na potem w seminarium naszem być mających, obeznawać z obrzędami i co tylko nie będzie przeciwnem postanowieniom szczegółowym świętych patriarchów naszych rzymskich, równie jak i synodowi prowincjalnemu zamojskiemu, powagą Świętej Stolicy Apostolskiej zwołanemu i zatwierdzonemu, ich nauczać, a ci wyświęceni potem na kapłaństwo, zdolni będą zadosyć uczynić życzeniom w tej okoliczności monarszym.

Nie przestawajmyż, bracia najmil[si] w Chr[ystusie], jak dotąd, owszem, podwójmy przywiązanie i wierność naszę ku temu najlep[szemu] i naj ł[askawszemu] monarsze naszemu, zanośmy codziennie modły nasze do Boga za niego, za następnika jego i całą dostojną cesarską familią jego, wołając z psalmistą Pańskim: ‚Panie, zbaw Króla, i wysłuchaj nas w dzień, w który Cię wzywać będziemy'; Ps[alm] 19, 10. Błagajmy Najwyższego o błogosławieństwo i łaski, potrzebne do rządzenia tak ogromnem państwem, Mikołajowi I, o błogosławieństwo dla następcy tronu jego, aby ich obdarzył pożądanym pokojem, a nieprzyjaciół pod nogi ich upokorzył. My przy tem, używając miłej spokojności, wierni Bogu, wierni monarsze, ucieszyli się bytem szczęśliwym. //38

Udzielamy na ostatek wszystkim wam, w Chr[ystusie] najmil[szym] braciom, błogosławieństwa naszego pasterskiego; to niechaj was umacnia we wszystkiem, dodaje łaski w dochowaniu poprzysiężonej łaski monarsze i władzy naszej duchownej. Łaska P[ana] N[aszego] Jezusa Chrystusa, miłość Boga i społeczność Ducha Świętego niech będzie z wami wszystkiemi. Amen. Cor. 13, 13.[a]

Podpisano: Filip Felicyan, biskup." (Obacz nr 39).

46. „Jan Marcelli na Gutkowie Gutkowski, z Bożej i Świętej Stolicy Apostolskiej łaski biskup podlaski, senator Królestwa Polskiego, orderu św. Stanisława kawaler, prześwietnym dziekanom i przełożonym parochom, wikariuszom i innym beneficjantom do starunku nad duszami obowiązanym i całemu duchowieństwu diecezji naszej podlaskiej, nam w Chrystusie ukochanym, pozdrowienie w Panu.

Komunikujemy wam, najmilsi bracia, w kopii reskrypt Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego, publikowany pod dniem

[a] *Turėtų būti: 2 Cor. 13, 13.*

stengtumės prisiderinti prie Rytų Bažnyčios apeigų, nors mūsų cerkvėse tas skirtumas ir nedidelis. Tuo tikslu prie mūsų katedros jau yra įsteigta mokykla giedotojų, be kurių kunigai cerkvėse deramai pamaldų negali atlikti. Jau yra jo ciesoriškosios karališkosios didenybės aukščiausiuoju įsaku paskirtos lėšos ikonostazams ir caro vartams cerkvėse, kuriuose jų trūksta. Mes savo ruožtu pasistengsime, kad dabartiniai ir būsimi seminarijos klierikai būtų supažindinti su apeigomis, ir kas tiktai neprieštaraus išsamiems mūsų Romos patriarchų nutarimams, taip pat Zamoisko provincijos Sinodui, Šventojo Apaštalų Sosto autoritetu sušauktam ir patvirtintam, juos mokyti, o šie, paskui įšventinti į kunigystę, bus pajėgūs pakankamai patenkinti valdovo pageidavimus šioje srityje.

Nesiliaukime, mielieji broliai Kristuje, kaip iki šiol, priešingai, padvigubinkime mūsų prisirišimą bei ištikimybę šiam geriausiajam ir šviesiausiajam valdovui mūsų, kasdien melskimės Dievui už jį, už jo įpėdinį, taip pat visą garbingą jo ciesoriškąją šeimyną, su Viešpaties psalmininku kreipdamiesi: ‚Suteik karaliui pergalę, Viešpatie, išklausyk mūsų, kai šaukiamės!' Ps 19, 10[6]. Mikalojui I meldžiame Aukščiausiojo palaiminimo ir malonių, reikalingų tokiai didžiulei valstybei valdyti, palaiminimo jo sosto įpėdiniui, kad juos apdovanotų trokštama ramybe, o nedorėlius prie jų kojų pažemintų. O mes, naudodamiesi miela ramybe, ištikimi Dievui, ištikimi valdovui, džiaugtumės laiminga būtimi. //38

Galiausiai suteikiame visiems jums, mieliausieji broliai Kristuje, mūsų ganytojišką palaiminimą, tegu jus visur sustiprina, suteikia malonės išlaikyti prisiektą malonę valdovui ir dvasinei mūsų valdžiai. ‚Viešpaties Jėzaus Kristaus malonė, Dievo meilė ir Šventosios Dvasios bendrystė tebūna su Jumis visais'. 2 Kor 13, 13. Amen.

Pasirašo: Filipas Felicijonas, vyskupas." (žr. Nr. 39)

46. „Jonas Marcelis iš Gutkovo Gutkovskis, iš Dievo ir Šventųjų Apaštalų Sosto malonės Palenkės vyskupas, Lenkijos Karalystės senatorius, šv. Stanislovo ordino kavalierius.

Gerbiamiesiems dekanams ir parapijų klebonams, vikarams ir kitiems beneficiantams, įpareigotiems rūpintis sielomis, ir visai mūsų Palenkės vyskupijos dvasininkijai, mums, Kristuje numylėtiems, pasveikinimas Viešpatyje.

Siunčiame jums, mieliausieji broliai, Valdinės komisijos vidaus, dvasiniams ir visuotinio švietimo reikalams, reskriptą, paskelbtą šių metų sausio 30/vasario 11-ąją,

[6] Dabartiniame vertime į lietuvių kalbą – Ps 20, 10.

30 stycznia / 11 lutego roku bieżącego, wydany za nr 13 125/55 928. Poweźmiecie z niego wiadomość, iż wam zabrania się dla wyznawców obrzędu greko-rossyjskiego czynić posługi duchowne, jakiemi są: chrzest, małżeństwo i inne sakramenta, pod zagrożeniem odpowiedzialności na przestępujących. Wprawdzie bynajmniej nie wątpimy, o czem uczy wiara katolicka, że oddawać należy, co jest cesarskiego, cesarzowi, a Bogu, co jest boskiego (Mat. 22)[a], że nie ma władzy tylko od Boga, które przeto są, od Boga są ustawione, kto więc opiera się władzy, rozporządzeniu Boskiemu sprzeciwia się, którzy zaś [się] sprzeciwiają, potępienie sami sobie gotują. Trzeba zatem być podległym każdemu, bądź królowi, jako przewyższającemu, bądź możnym, jako od Niego posłanym na pomstę złych uczynków, a na chwałę dobrych. I nie tylko dla bojaźni, ale i dla własnego sumienia. Lecz nam niech wolno będzie do każdego przemówić słowy św. Jana Złotoustego, który (hom[ilia] 91) rzekł: ‚Kiedy słyszesz, żeby oddawać cesarzowi, co jest cesarskiego, to tylko przez to rozumiej, co pobożności i wierze bynajmniej nie szkodzi, co bowiem cnocie i wierze przeciwi się, nie cesarza lecz czarta daniną jest i haraczem.' Dlatego zapobiegając zawikłaniom i szkodliwym następstwom, jakie z pomienionego reskryptu przez opaczne jego tłumaczenia wyniknąć mogłyby, chcemy, abyście byli uprzedzeni i najprzód wyraźnie was upominamy, ażebyście, jeżeli żadna nie zachodzi gwałtowna potrzeba do administrowania sakramentów osobom greko-rossyjskiego wyznania, nie administrowali. Jeżeli zaś zajdzie potrzeba tak ważna, jaka być może względem niemowlęcia jeszcze nieochrzczonego, zostającego w niebiezpieczeństwie utraty życia w niedostatku kapłana greko-rossyjskiego, albo też względem dorosłych dobrowolnie na łono Kościoła katolickiego przejść pragnących, //39 w tych okolicznościach, ilekroć razy wezwani będziecie, posługi duchowne dopełnić waszym jest obowiązkiem. Słowa bowiem owe w Ewangelii świętej ‚Idąc, nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w imie Ojca i Syna i Ducha Świętego, ucząc tego wszystkiego, com wam zalecił', uważajcie jako powiedziane do was. Wiedzcie nadto, że nie wolno wam jest zawierać i błogosławić małżeństw między katolikami i wspomnianemi osobami greko-rossyjskiego wyznania, albowiem strona katolicka nie może zadosyć uczynić warunkom w dyspensie położonym, gdyż sprzeciwia się temu prawo w państwie rossyjskim istniejące, którem wzbronione jest wychowanie potomstwa obojej płci w wierze katolickiej. Co się wreszcie dotycze wzbronienia małżeństw przez katolików z osobami innego wyznania, poprzednie nasze w tych okolicznościach rozporządzenia ściśle zachować i do nich się stosować zalecamy. Co wszystko aby do

[a] *Turėtų būti: Mat. 22, 21.*

išleistą Nr. 13 125/55 928. Iš jo sužinosite, kad jums draudžiama graikų-rusų tikėjimo išpažinėjams teikti dvasinius patarnavimus – krikštą, santuoką ir kitus sakramentus, nes grėstų atsakomybė juos priimantiems. Iš tikrųjų nė kiek neabejokime, ko moko katalikų tikėjimas: kad reikia atiduoti, kas ciesoriaus, ciesoriui, o Dievui – Dievo (Mt 22, 21), kad nėra [kitos] valdžios, tiktai iš Dievo, vadinasi, kurios yra, Dievo yra įsteigtos. Tad kas priešinasi valdžiai, dieviškajam įsakymui prieštarauja, o kurie prieštarauja, patys sau pasmerkimą ruošia. Todėl reikia paklusti kiekvienam, ar karaliui kaip aukščiausiajam, ar galingiesiems, kaip Jo pasiųstiems atkeršyti už blogus, o iškelti už gerus poelgius. Ir ne tiktai iš baimės, bet ir dėl savo sąžinės. Tačiau mums bus teleista kreiptis šv. Jono Auksaburnio žodžiais (91-oji homilija), kuris tarė: ‚Kai girdi, kad atiduoti ciesoriui, kas yra ciesoriaus, tad tiktai taip suprask: kas dievobaimingumui ir tikėjimui nė kiek nekliudo, nes kas dorybei ir tikėjimui prieštarauja, ne ciesoriaus, bet nelabojo yra duoklė'. Todėl, siekdami išvengti painiavos ir žalingų pasekmių, kurių iš minėtojo reskripto dėl klaidingo jo aiškinimo gali atsirasti, norime, jog būtumėte perspėti, ir iš anksto jus aiškiai įspėjame, kad jeigu nėra jokio būtino reikalo administruoti sakramentus graikų-rusų tikėjimo asmenims, neadministruotumėte. O jeigu kils toks svarbus reikalas, kaip gali būti dėl dar nekrikštyto kūdikio, kurio gyvybei gresia pavojus, nesant graikų-rusų šventiko, arba taip pat dėl suaugusių, savo noru į katalikų Bažnyčios glėbį trokštančių pereiti, //39 tokiomis aplinkybėmis kiek kartų būsite pakviesti, dvasinius patarnavimus teikti yra jūsų pareiga. Nes šiuos šventosios Evangelijos žodžius: ‚Eidami mokykite visas tautas, krikštydami jas vardan Tėvo, Sūnaus ir Šv. Dvasios, mokydami viso to, ką jums pavedžiau', priimkite kaip jums pasakytus. Be to, žinokite, kad jums nevalia sudaryti bei laiminti santuokų tarp katalikų ir minėtųjų graikų-rusų tikėjimo asmenų, nes katalikiškoji pusė negali patenkinti dispensos sąlygų, kadangi tam prieštarauja Rusijos valstybės teisė, pagal kurią draudžiama auklėti abiejų lyčių palikuonis kaip katalikus. Galiausiai kai dėl katalikų santuokų su kitų tikėjimų asmenimis draudimo, šiomis aplinkybėmis pavedame ankstesnių mūsų nurodymų griežtai laikytis ir jais remtis. Kad visa tai kiekvienas, kuriam privalu, įsisąmonintų, šio ganytojiško

wiadomości każdego, kogo obchodzić może, doszło, egzemplarze niniejszego pasterskiego listu do każdego przewielebnego dziekana, do wszystkich tego dekanatu proboszczów i innych beneficjantów posyłamy, oraz przez okólniki, aby jak najrychlej były rozesłane, władzą naszą zwyczajną pasterską nakazujemy i obowiązujemy. Dano w Janowie 14 marca 1835 roku. Podpisano: Jan Marcelli Gutkowski, biskup."

47. List JW Gołowina, głównego dyrektora prezydującego w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, do biskupa Gutkowskiego:

„Za powrotem do Warszawy otrzymałem doniesienie, iż z powodu rozporządzenia Komisji Rządowej z dnia 30 stycznia / 11 lutego roku bieżącego, zalecającego, aby duchowni r[zymsko]-katol[ickiego] wyznania nie sprawowali obrzędów religijnych dla osób wyznania greko-rossyjskiego jako mających w kraju własne duchowieństwo, JW biskup dnia 14 marca bieżącego roku miał wydać w diecezji podlaskiej tu w kopii załączający się list pasterski, w którym obok przyłączenia przepisów nakazujących posłuszeństwo dla władzy świeckiej, znajdują się w dalszem rozwinieniu cytacje i wyrażenia ubliżające zarówno godności tejże władzy, jako też panującemu w Cesarstwie wyznaniu, i nadto ponawiający, bez żadnej styczności z powyższym przedmiotem, poprzednio przez JW biskupa wbrew woli rządu wydany rozkaz niebłogosławienia małżeństw mieszanych. Nie mogąc zataić bardzo przykrego wrażenia, jakie wiadomość ta na mnie sprawiła, mam honor prosić JW biskupa, abyś mi jak najspieszniej raczył donieść, czyli rzeczywiście list pasterski we wzmiankowanej treści w diecezji podlaskiej przez niego ogłoszonym został i w jakim celu zacytowane w nim wyrazy św. Jana Złotoustego? Wszakże gdyby ta okoliczność prawdziwą być miała, winien jestem z obowiązku JW biskupa uprzedzić, że rząd zamiast oczekiwanego spełnienia nadziei, iż JW biskup po dojrzałem rozważeniu rzeczy i przez wzgląd na dobro ogólne, zechcesz przedsięwziąć właściwe kroki ku usunięciu dotychcza//40sowych nieporozumień, widziałbym znowu w tym przypadku nowy dowód przeciwnego swoim rozporządzeniom postępowania, a naówczas znalazłbym się w smutnej konieczności użycia dzielniejszych środków, aby listy pasterskie, obrażające godność władzy świeckiej, w diecezji podlaskiej ogłaszanemi nie były. Spodziewam się, że JW biskup troskliwość moją pod tym względem zaspokoić raczysz. Mam honor zostawać z powinnym szacunkiem JW biskupa najniższym sługą. W Warszawie 10 / 22 czerwca 1835 roku."

48. List biskupa Gutkowskiego do Gołowina:

„Mając zaszczyt odpisywać na dwa listy JW generała, jeden z dnia 16/28 marca, a drugi z 10/22 czerwca bieżącego roku, najpierwej proszę, aby mi wolno było tu wyrazić moje zadziwienie, że dotąd, jak się zdaje, nie znalazł się urzędnik w Komisji

laiško egzemplioriai kiekvienam gerbiamam dekanui, visiems to dekanato klebonams ir kitiems beneficiantams būtų išsiųsti, taip pat aplinkraščiais kuo greičiau išplatinti, remdamiesi mūsų ganytojiška valdžia įsakome ir įpareigojame. Duota Janove, 1835 m. kovo 14. Pasirašo: Jonas Marcelis Gutkovskis, vyskupas."

47. Šviesiojo dauggalio Golovino, vyriausiojo direktoriaus, pirmininkaujančio Valdinėje vidaus ir dvasinių reikalų komisijoje, laiškas vyskupui Gutkovskiui.

„Grįžęs į Varšuvą gavau raportą, kad, remiantis šių metų vyriausybės sausio 30/ vasario 11 dienos potvarkiu, nurodančiu Romos katalikų tikėjimo dvasininkams neatlikinėti religinių apeigų graikų-rusų tikėjimo asmenims, kaip turintiems krašte savo dvasininkiją, šviesusis dauggalis vyskupas šių metų kovo 14 dieną Palenkės vyskupijoje paskelbė ganytojišką laišką čia pridedama kopija, kuriame šalia nurodymų, įsakančių paklusti pasaulietinei valdžiai, yra citatų ir išsireiškimų, įžeidžiančių tiek tos valdžios orumą, tiek imperijoje viešpataujantį tikėjimą, ir atnaujinančių, be jokio sąryšio su išdėstytu dalyku, anksčiau šviesiojo dauggalio vyskupo prieš valdžios valią paskelbtą nurodymą nelaiminti mišrių santuokų. Negalėdamas nuslėpti labai nemalonaus įspūdžio, kokį ši žinia man padarė, turiu garbės šviesiojo dauggalio vyskupo prašyti, kad man kuo skubiau teiktųsi pranešti, ar iš tikro ganytojiškas minėto turinio laiškas Palenkės vyskupijoje jo buvo paskelbtas ir kokiu tikslu jame cituojami šv. Jono Auksaburnio žodžiai? Vis dėlto jeigu tai pasitvirtintų, privalau iš pareigos šviesųjį dauggalį vyskupą perspėti, kad valdžia vietoj vilties, kad šviesusis dauggalis vyskupas, nuodugniai reikalą apsvarstęs ir atsižvelgęs į visuotinę gerovę, panorėsi imtis deramų priemonių pašalinti ligšiolinius //40 nesusipratimus, šiuo atveju vėl matytų naują elgesio, prieštaraujančio savo potvarkiams, įrodymą, o tuomet būčiau priverstas panaudoti veiksmingesnes priemones, idant ganytojiški laiškai, įžeidžiantys pasaulietinės valdžios orumą, Palenkės vyskupijoje nebūtų paskelbti. Tikiuosi, kad šviesusis dauggalis vyskupas mano susirūpinimą teiksiesi išsklaidyti. Turiu garbės būti su derama pagarba šviesiojo dauggalio vyskupo žemiausias tarnas. Varšuvoje, 1835 metų birželio 10/22-ąją."

48. Vyskupo Gutkovskio laiškas Golovinui:

„Turėdamas garbę atsakyti į du šviesiojo dauggalio generolo laiškus, vieną – šių metų kovo 16/28 dienos, kitą birželio 10/22-osios, pirmiausia prašau, kad man būtų leista čia išreikšti savo nusistebėjimą, jog iki šiol, kaip atrodo, Valdinėje komisijoje

Rządowej, który by pilnie rozważywszy wszystkie przełożenia i odpowiedzi, tak względem książki, której tytuł *Zgodność i różność*, jako też względem usunięcia z beneficjum ks. Nawrockiego tudzież mych rozkazów niebłogosławienia małżeństw różnych wyznań i innych pism tego rodzaju blisko od lat pięciu Komisji Rządowej podawanych, chciał dokładnie o nich mówić JW generałowi, ich osnowę wyjaśnić i tamże wspomnione, zacytowane lub przytoczone prawa Kościoła świętego i jego swobody wytłumaczyć, inaczej bowiem ani JW generał do mnie pisać w tym względzie, ani ja odpisywać nie miałbym tak bolesnych nalegań.

Co do wzmiankowanych wszakże przedmiotów, cóż więcej mogę odpisać, jak odwołując się do pism rzeczonych, uroczyście rządowi oświadczyć, iż rzeczy te jako duchowne i postępowanie co do nich władzy biskupiej Kościoła r[zymsko]-katolickiego, jest od władz świeckich niezawisłe i niepodległe. Nie biskup przeto przeciwi się woli rządu, lecz, jak ze wzmiankowanych pism żadnej nie ulega wątpliwości, rząd jawnie działa przeciw ustawom niepodległości Kościoła, a który jedynie ma w sobie przed innemi (niestety poszarpanemi Kościołami) nadany od Zbawiciela przywilej być panującym na Ziemi. Ani się rząd tu wcale zasłaniać może, że rozporządzenia jego w tym względzie w innych diecezjach Królestwa są przyjęte. Diecezje Królestwa, chociażby nawet to i całe było, w stosunku do Kościoła powszechnego, czyli r[zymsko]-katolickiego, do którego przepisów mam najwyższy zaszczyt najściślej się stosować, są, mówię, jak jeden wiersz do całej nauki.

List pasterski wydany pod dniem 14 marca bieżącego roku, na który się JW generał w swym liście pod dniem 22 czerwca uskarza się, jest wydany w języku łacińskim, którego nie kopia, lecz tłumaczenie mi jest załączone. Raczy tu darować JW generał, że muszę sprzeciwiać się wyrazom listu Jego, jakoby w dalszem rozwinieniu listu mego pasterskiego znajdowały się wyrażenia ubliżające zarówno władzy świeckiej jak i wyzna//41niu greko-rossyjskiemu. Są tam tylko dla władzy świeckiej prawem Boskiem lub kościelnem oznaczone granice, których się jej przestąpić nie godzi. ‚Nie wdawaj się cesarzu, jak świadczy św. Atanazy, wołał biskup na Konstancjusza Cesarza, w rzeczy kościelne, w tej mierze nam nie rozkazuj, ale od nas się naucz. Tobie Bóg państwo zlecił, a nam rzeczy kościelne poruczył. Jako ten, który Twojemu państwo złem okiem przygania, sprzeciwia się Boskiemu postanowieniu, tak i Ty, gdy rzeczy kościelne do siebie ciągnąć chcesz, strzeż się, abyś w grzech wielki nie wpadł; dajcie, napisano jest, co cesarskiego, cesarzowi, a co boskiego, Bogu.' Św. Atanas[ius] in Epistol[a].

Względem uwłaczania greko-rossyjskiemu wyznaniu, racz, JW generale, nie mieć za zło, że na żaden wyraz w przesłanem tłumaczeniu natrafić nie mogę, z którego

neatsirado pareigūno, kuris, įdėmiai apsvarstęs visus siūlymus ir atsakymus tiek dėl knygos, kurios antraštė *Dermė ir įvairovė*, tiek dėl kun. Navrockio nušalinimo iš beneficijos, taip pat dėl tų mano įsakymų nelaiminti mišrių tikėjimų santuokų ir [dėl] kitų šio pobūdžio raštų, jau penkerius metus Valdinei komisijai siunčiamų, būtų norėjęs išsamiai apie juos pranešti šviesiajam dauggaliui generolui, jų esmę išaiškinti ir ten paminėtas, pacituotas ar nurodytas šv. Bažnyčios teises ir jos laisves išaiškinti; kitaip nei šviesusis dauggalis generolas šiuo reikalu man rašyti, nei aš atsakyti neturėčiau taip skausmingo būtinumo.

Kai dėl minėtų dalykų, ką daugiau galiu atsakyti, kaip tik, remdamasis minėtais raštais, iškilmingai vyriausybei pareikšti, kad šie dalykai yra dvasiniai ir jų svarstymas [yra] Romos katalikų Bažnyčios vyskupo kompetencija, su pasaulietine valdžia nesusijęs ir [nuo jos] nepriklausomas. Tad ne vyskupas prieštarauja valdžios valiai, bet, kaip iš minėtų laiškų matyti, valdžia akivaizdžiai veikia prieš Bažnyčios, kuri vienintelė tarp kitų (deja, apiplėštų Bažnyčių) turi Išganytojo suteiktą privilegiją viešpatauti Žemėje, nepriklausomybės įstatus. Čia valdžia negali prisidengti, jog analogiški jos potvarkiai priimti kitose [Lenkijos] Karalystės vyskupijose. Karalystės vyskupijos, nors visuotinės Bažnyčios, arba Romos katalikų, atžvilgiu, kurios įstatams jaučiu didžiausią pagarbą kuo griežčiausiai jų laikytis, būtų visuma, yra, sakau, kaip vienas viso mokymo posmas.

Ganytojiškas šių metų kovo 14 dienos laiškas, kuriuo šviesusis dauggalis generolas savo birželio 22 dienos laiške remiasi, yra paskelbtas lotynų kalba, kurio ne kopija, bet vertimas man yra pridėtas. Šviesusis dauggalis generolas čia teiksis man dovanoti, kad privalau prieštarauti jo laiško teiginiams esą mano ganytojiškame laiške toliau radosi posakių, žeminančių tiek pasaulietinę valdžią, tiek //41 graikų-rusų tikėjimą. Ten yra tik pasaulietinei valdžiai dieviškos, arba bažnytinės, teisės numatytos ribos, kurių jai nedera nepaisyti. ‚Nesikišk, ciesoriau, kaip liudija šv. Atanazas, prašė vyskupas ciesoriaus Konstancijaus, į bažnytinius reikalus, čia mums ne nurodinėk, bet iš mūsų pasimokyk. Tau Dievas patikėjo valstybę, o mums bažnytinius reikalus pavedė. Kaip tas, kuris į Tavo valstybę bloga akimi žiūri, prieštarauja Dievo sprendimui, taip ir tu, kai bažnytinius reikalus sau nori prisitraukti, saugokis, kad didelės nuodėmės neužsitrauktum. Yra parašyta, duokite, kas ciesoriaus, ciesoriui, o kas Dievo – Dievui'. Šv. Atanazas *Laiškuose*.

Dėl graikų-rusų tikėjimo įžeidimo teikis, šviesiausiasis dauggali generole, neturėti už pikta, kad atsiųstame vertime negaliu surasti nė vieno teiginio, kuriame

by takowe uwłaczenie pokazywało się. Tekst św. Jana Złotoustego w liście pasterskim przywiedziony jest w tym samym celu, w jakim Grzegorz XVI, dziś nam szczęśliwie w Kościele panujący, w liście okolnym do biskupów polskich pod dniem 9 czerwca 1832 roku wyraził, a co w języku polskim z rozkazu rządu w gazetach umieszczono, że wtenczas tylko nie należałoby posłusznym być rządom, gdyby rozkazywano przeciw prawom boskiem lub kościelnym, a zatem w takim razie być im posłusznym jest oddawać hołd nie im, ale czartu haracz opłacać. Na koniec powtarzam jeszcze, że gdyby wszystkie me pisma w tych materiach Komisji Rządowej posłane, dokładnie tę rzecz wyjaśniające, JW generałowi wytłumaczono, łatwo by się zapewnie przekonał, że moje postępowanie pasterskie, jak dawne, tak i teraźniejsze, wcale nie daje powodów do tych niełask, któremi mię obarczono i nowemi jeszcze zagrożono. A po wzajemnem i uprzejmem w Janowie rozstaniu się, prędzej śmierci, niż takiego oczekiwać mogłem listu. Cokolwiek atoli przeciwnego mi ze strony rządu spotkałoby, to wszystko, jako przewidziane, wcale mię nie zatrważa i spodziewam się znieść cierpliwie jakiekolwiek dolęgliwości, niżeli z mego postępowania pasterskiego, które jest owocem religijnego sumienia, cokolwiek zmienić. Mam zaszczyt być z wysokim poważaniem JW generała i zawsze gotowym do usług. Jan Marcelli Gutkowski, biskup. Janów, 28 czerwca 1835 roku."

49. Ukaz o zabór majątków świeckiego r[zymsko]-k[atolickiego] duchowieństwa:

Pan minister dzieł wewnętrznych Perowski w propozycji swojej dnia 28 czerwca 1843 roku za nr 1952 Rzymsko-Katolickiemu Kolegium przesłanej wyraził, że Cesarz Jegomość, chcąc zabiezpieczyć utrzymanie się r[zymsko]-katol[ickiemu] parafialnemu duchowieństwu tudzież równie jak duchowieństwo wyższe z zakonnem oswobodzić od bezpośred//42niego zarządzania majątkami, jako zajęcia się odrywającego osoby duchowne od właściwych i najświętszych powinności duchownego stanu, ukazami Rządzącemu Senatowi i na imie tegoż pana ministra 10 dnia upłynionego maja danemi, najwyżej rozkazać raczył: 1) ułożyć i do najwyższego utwierdzenia podać etaty dla utrzymania duchowieństwa obcych wyznań w guberniach zachodnich, naznaczając na ten przedmiot wszelkie dochody z majątków i kapitałów tego duchowieństwa; 2) Nieruchome z poddaństwem majątki, znajdujące się we władaniu parafialnego obcych wyznań duchowieństwa, przekazać w zarząd Ministerstwa Dóbr Skarbu, poddaństwo zaś tych majątków, równie jak i to, które na mocy ukazu 25 grudnia 1841 wydanego, z duchownej wiedzy postąpiło, przyłączyć do ogólnej masy poddanych skarbowych; 3) W Ministerstwie Dzieł Wewnętrznych skupić zawiedywanie wszelkich kapitałów r[zymsko]-k[atolickiego] parafialnego duchowieństwa.

toks įžeidimas būtų. Šv. Jono Auksaburnio tekstas ganytojiškame laiške yra pateiktas tuo pačiu tikslu, kokiu Grigalius XVI, šiandien mums Bažnyčioje laimingai vadovaujantis, 1832 metų birželio 9 dienos aplinkraščiu lenkų vyskupams išsakė, o kas lenkų kalba valdžios nurodymu laikraščiuose išspausdinta, jog tiktai tuomet nederėtų būti paklusniems valdžiai, jeigu būtų įsakoma prieš Dievo ar Bažnyčios teises; tad tokiu atveju jiems paklusti reikštų atiduoti pagarbą ne jiems, bet nelabajam duoklę sumokėti. Galiausiai dar kartą kartoju, kad jeigu visi mano laiškai šiais reikalais Valdinei komisijai išsiųsti išsamiai tą dalyką aiškinantys, šviesiajam dauggaliui generolui [būtų] išaiškinti, neabejotinai lengvai įsitikintų, jog ganytojiškas mano elgesys ir pirmiau, ir dabar visiškai neduoda preteksto toms nemalonėms, kuriomis tapau apkrautas ir dar naujomis pagrasintas. O po abiem pusėms malonaus susitikimo Janove greičiau mirties, nei tokio laiško galėjau laukti. Tačiau kas tik nepalankaus iš valdžios pusės man atsitiktų, visa tai kaip numatyta, visiškai manęs netrikdo ir tikiuosi kantriai iškęsti visokius nepatogumus, užuot ką nors keitęs savo ganytojiškoje veikloje, kuri yra religinės sąžinės vaisius. Turiu garbės būti su aukšta pagarba šviesiajam dauggaliui generolui ir visada pasiruošęs patarnauti. Jonas Marcelis Gutkovskis, vyskupas. Janovas, 1835 metų birželio 28-oji."

49. Įsakas dėl Romos katalikų diecezinės dvasininkijos dvarų nusavinimo.

Ponas vidaus reikalų ministras Perovskis savo 1843 metų birželio 28 dienos siūlyme Nr. 1952, Romos katalikų kolegijai nusiųstame, pareiškė, kad jo didenybė ciesorius, norėdamas užtikrinti Romos katalikų parapinės dvasininkijos išlaikymą, taip pat aukščiausiąją dvasininkiją įsakymu išlaisvinti nuo tiesioginio //42 dvarų valdymo, kaip užsiėmimo, atitraukiančio dvasinius asmenis nuo tikrų ir švenčiausių dvasinio luomo pareigų, Valdančiajam Senatui ir to paties pono ministro vardu praėjusios gegužės 10 dienos įsakais aukščiausiai įsakyti teikėsi: 1) tvarkyti ir aukščiausiam tvirtinti pateikti išlaikomus kitatikių dvasininkijos etatus Vakarų gubernijose, skiriant šiam reikalui visas pajamas iš šios dvasininkijos dvarų ir turtų; 2) dvarus su baudžiauninkais, priklausančius parapinei kitatikių dvasininkijai, perduoti valdyti Valstybės turtų ministerijai, o tų dvarų baudžiauninkus kaip ir tuos, kurie remiantis 1841 metų gruodžio 25-osios įsaku, iš dvasininkijos žinios perėjo, prijungti prie bendro iždo baudžiauninkų skaičiaus; 3) Vidaus reikalų ministerijoje sukaupti duomenis apie visus parapinės Romos katalikų dvasininkijos turtus.

Razem też Cesarzowi Jegomości najwyżej rozkazać podobało się: a) aby zabór majątków odbył się według tychże przepisów, które służyły za rękojmią przy zaborze dóbr duchowieństwa wyższego i klasztorów; b) aby w rzeczy terminu na zabór przeznaczonego ministrowie dzieł wewnętrznych i dóbr skarbu po wzajemnem porozumieniu się tak się rozporządzili, iżby zabór skończył się w upływie roku obecnego. Pan minister, objawiając o tych najwyższych ukazach, zalecà R[zymsko]-K[atolickiemu] Kolegium, aby dla ich wypełnienia: 1) Zrobiło rozporządzenie, iżby majątki r[zymsko]-k[atolickiego] parafialnego duchowieństwa były przekazane Ministerstwu Dóbr Skarbu, według tychże przepisów, które służyły za rękojmią w oddaniu dóbr wyższego duchowieństwa i klasztorów w wiedzę tegoż ministerstwa; 2) Aby na osnowie porozumienia się tegoż pana ministra z ministrem dóbr skarbu rozpoczął się zabór od 1 września teraźniejszego roku, skończył się zaś do 1 stycznia roku następnego. Dla uniknienia wszelkiego uszczerbku w majątkach, nim się te przekażą, aby Kolegium w swej wiedzy przedpisało komu należy, iżby dotyczczasowi ich władacze pod osobistą odpowiedzialnością nie dopuszczali żadnego w nich opustoszenia, najwięcej zaś wycięcia lasów, do zupełnego ich przejścia we władaniu Ministerstwa Dóbr Skarbu; 3) Aby władze diecezjalne, zrobiwszy szczegółowe wiadomości o wszelkich na majątkach obiezpieczonych kapitałach r[zymsko]-k[atolickiego] duchowieństwa, przesłały razem z oryginalnemi aktami i dokumentami miejscowym naczelnikom guberni dla zależnego od nich przez rządy guberskie rozporządzenia w celu uzyskania rosnących procentów, kopie zaś takowych wiadomości wcześnie //43 dostawiły Ministerstwu Dzieł Wewnętrznych. Aby bilety chroniące się w dyrekcjach powszechnej opieki i podobne kapitały duchowieństwa, wspólnie z wiadomościami podały w dyrekcje, którym będzie dany udzielny przepis, jak mają postąpić z procentami od sum takowych pobieranemi. Bilety zaś na kapitały parafialnego duchowieństwa i innych kredytowych zakładów, także dokumenta na kapitały nielokowane na majątkach nieruchomych, lub też lokowane, lecz zostające pod procesem, aby przedstawiły w Ministerstwo Dzieł Wewnętrznych podług formy, którą wkrótce dostarczy Departament Dzieł Duchownych Obcych Wyznań.

50. Ukaz względem szkół żydowskich, wydany 31 sierpnia 1844 roku:

Pan minister sprawiedliwości hr. Panin złożył Rządzącemu Senatowi najwyższy rozkaz o wypełnieniu zapadłej w Radzie Państwa opinii w rzeczy następnej: ażeby żydowskie synagogi i szkoły do modlenia się odtąd nie były budowane z cerkwiami prawosławnemi na jednej ulicy lub placu, chyba w odległości od tych ostatnich na 100 sążni, na drugiej zaś ulicy, nie bliżej od cerkwi jak na sążni 50. Dodając, że Cesarz Jegomość przy utwierdzeniu pomienionej opinii Rady Państwa własnoręcznie

Taip pat jo didenybei ciesoriui aukščiausiai įsakyti patiko, kad: a) dvarų nusavinimas vyktų pagal tuos potvarkius, kurie buvo garantija nusavinti aukščiausiosios dvasininkijos ir vienuolynų turtą; b) dėl nusavinti skirto termino vidaus reikalų ir valstybės turtų ministrai, tarpusavy susitarę, taip susitvarkytų, jog nusavinti būtų baigta šių metų pabaigoje. Ponas ministras, pranešdamas apie šiuos aukščiausiuosius įsakus, Romos katalikų kolegijai paveda, kad jiems įvykdyti: 1) parengtų potvarkį, jog parapinės Romos katalikų dvasininkijos dvarai būtų perduoti Valstybės turtų ministerijai pagal tuos potvarkius, kurie buvo pagrindas perduoti aukščiausiosios dvasininkijos ir vienuolynų turtus tai pačiai ministerijai; 2) remiantis to paties pono ministro susitarimu su valstybės turtų ministru, nusavinti būtų pradėta nuo šių metų rugsėjo 1-osios, o baigta kitų metų sausio 1-ąją. Siekiant išvengti nuostolių dvaruose iki bus perduoti, Kolegija savo nuožiūra turi nurodyti, kam reikia, jog ligtoliniai jų valdytojai, asmeniškai atsakydami, neleistų atsirasti nuostolių, o labiausiai – jog nebūtų iškirsti miškai, kol juos Valstybės turtų ministerija visiškai pradės valdyti; 3) kad vyskupijos valdžia, parengusi išsamius duomenis apie visus į dvarus įdėtus Romos katalikų dvasininkijos turtus, kartu su aktų ir dokumentų originalais nusiųstų vietos gubernijų viršininkams jų kompetencijai priklausantiems gubernijos valdžios potvarkiams [parengti] tikslu išieškoti didėjančias palūkanas, o tokių duomenų kopijas pirmiau //43 pateiktų Vidaus reikalų ministerijai. Kad Visuotinės globos direkcijose saugomus lakštus ir panašius dvasininkijos kapitalus kartu su duomenimis pateiktų direkcijoms, kurioms bus duotas atskiras nurodymas, kaip turi elgtis su palūkanomis, gaunamomis nuo šių sumų. O parapinės dvasininkijos kapitalų ir kitų kreditinių užstatų lakštai, taip pat dokumentai kapitalų, neįdėtų į nekilnojamąjį turtą, arba įdėtų, bet ginčijamų, būtų pristatyti Vidaus reikalų ministerijai pagal formą, kurią netrukus pateiks Kitatikių dvasinių reikalų departamentas.

50. Įsakas dėl žydų mokyklų, paskelbtas 1844 metų rugpjūčio 31-ąją.

Ponas teisingumo ministras grafas Paninas pateikė Valdančiajam Senatui aukščiausią įsaką dėl Valstybės tarybos pareikštos nuomonės vykdymo tokiu reikalu: kad žydų sinagogos ir maldos mokyklos nuo šiol nebūtų statomos toje gatvėje ar aikštėje, kur stačiatikių cerkvės, nebent per 100 sieksnių nuo pastarųjų, o kitoje gatvėje – ne arčiau kaip 50 sieksnių nuo cerkvės. Pridėjus, kad jo didenybė ciesorius, tvirtindamas minėtą Valstybės tarybos nuomonę, savo ranka prirašė šiuos žodžius:

dopisał następne wyrazy: „Pod tym pozorem jednak nie uciskać z przyczyny szkół dotąd zabudowanych i wtenczas tylko zachować ten nowy przepis, kiedy drewniane szkoły z powodu starości potrzeba będzie na nowo budować."

51. Spis osób[a] duchownych żmudzkiej, czyli telszewskiej diecezji, które w powstaniu narodowem 1830 i 1831 roku czynny udział miały.

Powstanie narodowe żmudzkie początek swój wzięło w powiecie telszewskim w parafii sałantowskiej, tu bowiem najpierwej lud, własnym instynktem wiedziony, zaczął się zgromadzać i uzbrajać się. Powstanie jednak to było tylko cząstkowe i niemiało żadnego planu. Dopiero nieco później obywatele powiatu rossienskiego: Kalinowski, Grużewski i inni, zrobiwszy plan ogólnego powstania, wysłali do biskupa księcia Józefa Giedrojcia zalecenie, aby wszystkim duchownym rozkazał powoływać z ambon lud do broni. Staremu księciu nieobce były patriotyczne uczucia, natychmiast przeto zastosował się do woli obywateli, posłuszni zaś mu duchowni w jednym czasie na całej Żmudzi zaczęli głosić z ambon, że nadeszła chwila, w której walczyć potrzeba o swobody narodowe. Po skończonej kampanii rzeczony postępek biskupa, jako zbyt głośny, nie//44 mógł być tajemnicą dla rządu rossyjskiego, ani minąć bezkarnie. Utworzony komitet dla rozpatrzenia spraw powstańców pociągnął pod sąd i pasterza. Pieniądze jednak biskupie potrafiły sędziów przekonać, że książę, jako obciążony wiekiem, nie wiedział nawet, co podpisywał, następnie cała jego wina spadła na sekretarza Józefa Krzyżanowskiego, prałata. Poczciwy ten mąż przyjął na się grzechy biskupa i jako winowajca został zesłany na mieszkanie do Mohilewa. Wdzięczny biskup wspierał go swym funduszem, wreszcie roku 1838 wyjednał mu u Najjaśniejszego Cesarza przebaczenie.

Smigielski Benedykt, prałat, i Stanisław Czerski, kanonik, za udział w powstaniu także znajdowali się pod sądem i ledwo za pomocą pieniędzy potrafili utrzymać się na swych posadach. Ta okoliczność przyspieszyła nawet śmierć Czerskiemu.

Jan Jamontt, magister teologii, kapelan podówczas gimnazjum krożskiego, na rozkaz dyrektora gimnazjum Ignacego Dowiata słuchał przysięgi członków gimnazjum na wierność rządowi polskiemu, za co po skończonej wojnie wspólnie z drugiemi nauczycielami został policzony w trzecim rzędzie przestępców, zdalony z obowiązku i za wpływem najwięcej kanonika Rupejki pozbawiony posiadania plebanii. Ta klątwa rządu i do teraźniejszego 1844 roku jeszcze ciąży na ks. Jamoniu.

Zaraz w początkach powstania na placu zwanym Gargżdele koło miasteczka Sałant lud okrutnie zamordował Korniłowicza, rządcę folwarku Gruszławek, należącego do

[a] *Dvasininkų pavardės pabrauktos tos pačios spalvos rašalu.*

„Tačiau dėl to vis tik neengti iki tol pastatytų mokyklų ir šį naują nurodymą taikyti tiktai tada, kai sutrūnijusias medines mokyklas reikės iš naujo statyti".

51. Sąrašas Žemaičių, arba Telšių, vyskupijos dvasininkų, kurie 1830–1831 metų sukilime veikliai dalyvavo.

Žemaičių tautinis sukilimas prasidėjo Telšių apskrities Salantų parapijoje, nes čia pirmiausia liaudis, instinkto vedama, pradėjo burtis ir ginkluotis. Vis dėlto sukilimas čia buvo tiktai dalinis ir neturėjo jokio plano. Tiktai kiek vėliau Raseinių apskrities bajorai Kalinauskas, Gruževskis ir kiti, parengę visuotinio sukilimo planą, kreipėsi į vyskupą kunigaikštį Juozapą Giedraitį ir pavedė visiems dvasininkams įsakyti iš sakyklų raginti žmones imtis ginklų. Senajam kunigaikščiui nebuvo svetimi patriotiniai jausmai, tad nedelsdamas prisiderino prie dvarponių valios, o jam paklusnūs dvasininkai vienu metu visoje Žemaitijoje pradėjo iš sakyklų skelbti, kad laikas kovoti už tautos laisves. Kampanijai pasibaigus, minėtas vyskupo poelgis, kaip perdėm žinomas, //44 rusų valdžiai negalėjo būti paslaptis ir likti nenubaustas. Sukilėlių bylų nagrinėjimo komitetas į teismą patraukė ir ganytoją. Tačiau vyskupo pinigai sugebėjo teisėjus įtikinti, kad amžiaus slegiamas kunigaikštis net nežinojo, ką pasirašinėja, vėliau visa jo kaltė krito sekretoriui Juozapui Kryžanauskui, prelatui. Šis doras vyras sau prisiėmė vyskupo nuodėmes ir kaip nusikaltėlis buvo ištremtas į Mogiliavą. Dėkingas vyskupas rėmė jį materialiai. Galiausiai 1838 metais iš šviesiausiojo ciesoriaus išrūpino jam visišką atleidimą.

Smigelskis Benediktas, prelatas, ir Stanislovas Čerskis, kanauninkas, už dalyvavimą sukilime buvo teisiami ir vos, pinigų padedami, sugebėjo išsilaikyti savo vietose. Ši aplinkybė netgi paspartino Čerskio mirtį.

Jonas Jamontas, teologijos magistras, tuo metu Kražių gimnazijos kapelionas, gimnazijos direktoriaus Ignoto Daujoto įsakymu išklausė gimnazijos narių priesaiką lenkų vyriausybei, už ką, pasibaigus karui, drauge su kitais mokytojais buvo priskirtas trečiai nusikaltėlių kategorijai, pašalintas iš pareigų ir, daugiausia kaunauninko Rupeikos pastangomis, prarado teisę turėti kleboniją. Šis valdžios prakeikimas iki dabartinių 1844 metų dar slegia kun. Jamontą.

Iš karto sukilimui prasidėjus aikštėje, vadinamoje Gargždele, prie Salantų miestelio, žmonės žiauriai užmušė Kornilovičių, Grūšlaukės palivarko, priklausančio

grafa Zubowa, pod pozorem, że dostarczał z Prus powstańcom proch mieszany z makiem, właściwie zaś była to zemsta narodu wywarta za nieludzkie jego podczas zarządu folwarku obchodzenie się z poddanemi. Widząc to, altarystą sałantowski ks. Wawrzyniec Kowulski, powstał z ambony na to morderstwo i przekładał ludowi, że wojować trzeba ze zbrojnem wojskiem rossyjskiem, nie zaś z bezbronnemi krajowcami. Obrażeni tem powstańcy chcieli schwytać ks. Kowulskiego i jako stronnika Rossyi powiesić, lecz ten zręcznie umknął do lasu i ukrywał się tam aż do końca wojny. Ten wypadek pokazuje, że się mylili owi //45, którzy twierdzili, że lud żmudzki ślepo w czasie powstania powodował się duchowieństwem.

Ks. Tadeusz Łukaszewicz, wikariusz kościoła sałantowskiego, wcześnie przyłączył się do powstańców jako kapelan wojskowy. W ciągu kampanii znajdował się zwykle w obozie, wreszcie wspólnie z wojskiem wyszedł za granicę. Jaki go tam los spotkał, nie wiadomo. Rząd rossyjski policzył go w pierwszym rzędzie przestępców stanu.

Ks. Zienkiewicz Wincenty, teologii magister, nowo w Głównem Seminarium w Wilnie wyświęcony na kapłana, także sprawował w wojsku powstańców obowiązek kapelana i w końcu kampanii wyszedł za granicę.

Ks. Michał Soroko, pleban gorzdowski, miewał mowy do powstańców i słuchał przysięgi ludu na wierność rządowi nowemu. Za co wyrokiem sądu pomieszczony w trzecim rzędzie przestępców, siedział kilka miesięcy rekolekcje i pozbawionym został plebanii. Tę klątwę rządu zdjął z niego swem staraniem wileński generał-gubernator Mirkowicz 1842 roku, książę zaś Szymon Giedrojc, biskup, oddał mu na powrót plebanią.

Podobnych występków przeciw rządowi dopuścił się ks. Józef Pawłowski, altarysta kławański, za co oprócz rekolekcji został pozbawiony altarii tudzież prawa władania plebanią. Z czasem jednak oswobodzony od nadzoru policji, wziął plebanią skirstymońską, umarł 1843 roku.

Podczas powstania panowała zaraźliwa choroba, cholerą zwana; rząd, chcąc jej bieg przeciąć, kazał otoczyć zarażone miasteczka strażą i nikogo ani wpuszczać, ani wypuszczać. Żydzi i Niemcy miasteczka Niemokszt, będąc w takiem położeniu, zaczęli doświadczać głodu, któremu zaradzając, pleban miejscowy Józef Strzelecki dostarczył mieszkańcom bezpłatnie mąki. Przy tem tenże Strzelecki czynnie należał do powstania i spodziewał się ze strony rządu rossyjskiego najgorszych następstw. Gdy się rozpoczęło nad nim śledztwo, Żydzi z Niemcami, wdzięczni za doświadczone dobrodziejstwo, jednogłośnie poświadczyli, że pleban nie tylko nic przeciw rządowi nie działał, lecz nadto jest najgorliwszym stronnikiem Rossyi. Rossyanie przeto zaraz go uwolnili i jako przychylnemu rządowi //46 kazali asystować przy

grafui Zubovui, valdytoją, įtarę, kad sukilėliams iš prūsų tiekė paraką, maišytą su aguonomis; iš tikro tai buvo liaudies kerštas už jo nežmonišką elgesį su baudžiauninkais valdant palivarką. Tai regėdamas, Salantų altarista kun. Laurynas Kovulskis iš sakyklos pasmerkė šį nužudymą ir aiškino žmonėms, kad kariauti reikia su ginkluota rusų kariuomene, o ne su beginkliais kraštiečiais. Įsižeidę sukilėliai norėjo sučiupti kun. Kovulskį ir kaip Rusijos šalininką pakarti. Bet šis vikriai paspruko į mišką ir slapstėsi ten iki pat karo pabaigos. Šis įvykis rodo, kad klydo tie, //45 kurie tvirtino, jog žemaičių liaudis sukilimo metu aklai sekė dvasininkija.

Kun. Tadas Lukoševičius, Salantų bažnyčios vikaras, anksčiau prisidėjo prie sukilėlių kaip karo kapelionas. Kampanijos metu paprastai būdavo stovykloje, galiausiai kartu su kariuomene pasitraukė į užsienį. Koks ten jo likimas, nežinia. Rusų valdžia priskyrė jį pirmajai valstybės nusikaltėlių kategorijai.

Kun. Zenkevičius Vincentas, teologijos magistras, naujai Vyriausiojoje seminarijoje Vilniuje įšventintas į kunigus, taip pat ėjo kapeliono pareigas sukilėlių kariuomenėje ir kampanijos pabaigoje pasitraukė į užsienį.

Kun. Mykolas Soroka, Gargždų klebonas, sakė kalbas sukilėliams ir klausė žmonių ištikimybės priesaikų naujajai vyriausybei. Už tai teismo sprendimu priskirtas trečiajai nusikaltėlių kategorijai, sėdėjo keletą mėnesių rekolekcijų ir neteko klebonijos. Nuimti nuo jo šį valdžios prakeikimą išsirūpino Vilniaus generalgubernatorius Mirkovičius 1842 metais, o kunigaikštis Simonas Giedraitis, vyskupas, jam sugrąžino kleboniją.

Panašių nusižengimų valdžiai turėjo kun. Juozapas Pavlovskis, Klovainių altarista, už tai, be rekolekcijų, dar prarado altariją ir teisę valdyti kleboniją. Vėliau vis dėlto išlaisvintas nuo policijos priežiūros, paėmė Skirsnemunės kleboniją, mirė 1843 metais.

Sukilimo metais siautėjo užkrečiama liga, vadinama cholera. Valdžia, norėdama sustabdyti jos plitimą, įsakė užkrėstus miestelius apsupti sargyba ir nieko nei įleisti, nei išleisti. Nemakščių miestelio žydai ir vokiečiai, dėl tokios padėties pradėjo kęsti badą, nuo kurio gelbėdamas vietos klebonas Juozapas Streleckis gyventojams nemokamai tiekė miltus. Be to, tas pats Streleckis aktyviai dalyvavo sukilime ir iš rusų valdžios tikėjosi blogiausių padarinių. Kai prasidėjo jo tardymas, žydai su vokiečiais už patirtą geradarystę vienbalsiai paliudijo, kad klebonas ne tik kad prieš valdžią nėjo, bet dar yra uoliausias Rusijos šalininkas. Tad rusai iš karto jį išlaisvino ir, kaip palankų valdžiai, //46 įsakė dalyvauti tardant kitus kaip dvasininkijos

drugich śledztwach w charakterze deputata ze strony duchowieństwa. Strzelecki tejże broni, którą sam został oswobodzony, używał pospolicie na oswobodzenie drugich duchownych. Skoro zbywało na dobrych świadkach, zaraz przywoływał swoich Żydów, ci zaś, wziąwszy zapłatę, świadczyli, że ksiądz, nad którym robi się badanie, nie miał udziału w powstaniu. Tyle może dobroczynność!

Wiadomo, że w czasie powstania w okolicach Połągi i Dorbian wiele zaszło potyczek pomiędzy wojskiem rossyjskiem i powstańcami. W jednej z tych Rossyanie nie bez znacznej straty dobyli miasteczka Dorbian; odebrali od powstańców jednę armatę, kościół i większą część domów spalili, mieszkańców zaś częścią pobili, częścią wzięli w niewolą. W rzędzie tych ostatnich był i miejscowy pleban Józef Grycewicz. Obwiniono go o zachęcanie ludu do powstania i odesłano pod strażą do Wilna, gdzie w ciągu lat trzech siedział w niewoli. W końcu oswobodzono go i dozwolono powrócić na dawną posadę. Umarł roku 1840 życia zaś 61.

Ks. Antoni Dauksza, gwardian konwentu datnowskiego księży bernardynów, niegdyś żołnierz Napoleona, widząc, że szlachta w Datnowie zebrana czas marnuje z powodu niedostatku dowódcy, siadł na koń i wołając: „Ej, bracia, za mną", udał się do Kiejdan, gdzie się znajdował oddział wojska rossyjskiego. Dobył miasteczka, wojsko rossyjskie częścią pobił, częścią wziął w niewolą, częścią wreszcie rozpędził. Po skończonej kampanii, gdy go stawiono przed sąd, komisja ledwo dać mogła wiarę, aby człowiek stary, wzrostu nader niskiego i zbyt otyły, jakim był ks. Dauksza, zdatny był do wojny i jeżdżenia konno. Z tem wszystkiem skazała go na czteromiesięczne rekolekcje do klasztoru chwałonskiego księży Karmelitów i odjęto mu władzę piastowania urzędów w zakonie.

Nie bez grzechu też był Stanisław Rowbicki, pleban siadzki, lecz za pomocą pieniędzy trafił dowieść swej niewinności.

Cyprian Niezabitowski, kanonik honorowy minski, wielonski proboszcz, zachęcał lud do zaciągania się w szyki powstańców oraz sprowadzał z Prus proch i oręż dla nowej milicji. Po skończonej wojnie oddany pod sąd, policzonym został w drugim rzędzie przestępców politycznych i tem sa//47mem skazany na wygnanie do Syberii. Gdy się to działo w Rossiejniach, Niezabitowski, o niczem nie wiedząc, siedział spokojnie w probostwie. Wtem jedzie do niego jeden z przyjaciół, których z powodu swej nadzwyczajnej gościnności miał wielu, i ostrzega go o zapadłym wyroku. Przerażony kanonik w ciągu nocy przedaje co komu może i ujeżdza do Tylży. Nazajutrz przybywa agent policejski Romuald Bogdziewicz w celu aresztowania, szuka go i dowiaduje się, że już za granicą. Potem tenże Bogdziewicz jeździł do Prus i prosił rządu tamecznego o wydanie kanonika, lecz król pruski zawiadomiony, że

atstovui. Tą patį ginklą, kuriuo pats buvo išlaisvintas, Streleckis plačiai naudojo kitiems dvasininkams išlaisvinti. Kadangi stigo gerų liudytojų, čia pat kvietėsi savo žydus, o šie, paėmę užmokestį, liudijo, kad kvočiamas kunigas sukilime nedalyvavo. Tiek gali geradarystė!

Žinoma, kad per sukilimą Palangos ir Darbėnų apylinkėse įvyko daug susidūrimų tarp rusų kariuomenės ir sukilėlių. Per vieną tokį [susidūrimą] rusai neišvengę didelių nuostolių užėmė Darbėnų miestelį: atėmė iš sukilėlių vieną patranką, bažnyčią ir didžiąją dalį namų sudegino, kai kuriuos gyventojus išplakė, kitus paėmė į nelaisvę. Tarp pastarųjų – ir vietos klebonas Juozapas Gricevičius. Jį apkaltinto skatinus žmones eiti į sukilimą, dėl to su sargyba nugabentas į Vilnių, kur trejus metus buvo nelaisvėje. Galiausiai išlaisvintas ir leista grįžti į ankstesnę vietą. Mirė 1840 metais, turėdamas 61.

Kun. Antanas Daukša, kunigų bernardinų Dotnuvos konvento gvardijonas, kadaise Napoleono kareivis, matydamas, kad susirinkę Dotnuvoje bajorai gaišta laiką, stokodami vado, sėdo ant arklio ir šaukdamas: „Ei, broliai, paskui mane", pasuko į Kėdainius, kur stovėjo rusų kariuomenės būrys. Užėmė miestelį, dalį rusų kariuomenės išmušė, kitus paėmė į nelaisvę, galiausiai dalį išvaikė. Kai, kampanijai pasibaigus, stojo prieš teismą, komisija sunkiai galėjo patikėti, kad senas žmogus, ypač mažo ūgio ir pernelyg aptukęs – toks buvo kun. Daukša – buvo gabus kariauti ir jodinėti. Už visa tai jį nubaudė keturių mėnesių rekolekcijomis į Kolainių kunigų karmelitų vienuolyną ir uždraudė eiti pareigas vienuolyne.

Ne be nuodėmės taip pat buvo Stanislovas Raubickis, Sedos klebonas, bet, padedamas pinigų, sugebėjo įrodyti savo nekaltumą.

Kiprijonas Nezabitauskis, Minsko garbės kanauninkas, Veliuonos klebonas, ragino žmones stoti į sukilėlių gretas ir gabeno iš prūsų parako bei ginklus naujajai milicijai. Pasibaigus karui, teismas jį priskyrė antrajai politinių nusikaltėlių kategorijai ir //47 tuo pačiu pasmerkė tremčiai į Sibirą. Kada visa tai vyko Raseiniuose, Nezabitauskis apie nieką nežinodamas ramiai sėdėjo klebonijoje. Tuo metu pas jį atvyksta vienas draugų, kurių ypatingo savo vaišingumo dėka turėjo daug, ir perspėja jį apie priimtą nuosprendį. Persigandęs kanauninkas pernakt parduoda, kam ką gali, ir išvažiuoja į Tilžę. Rytojaus dieną atvyksta policijos agentas Romualdas Bagdzevičius suimti, ieško jo ir sužino, kad jau užsieny. Paskui tas pats Bagdzevičius važiavo į Prūsus ir prašė tenykštės valdžios išduoti kanauninką, tačiau prūsų

zbieg jest tylko obwiniony o występek polityczny, na to się nie zgodził. Później Niezabitowski utrzymywał z niektóremi księżmi korespondencją, przez co ściągnął na nich następne nieszczęście, sam zaś umarł 1834 tamże w Tylży.

Według ukazu Jego Cesarskiej Mości R[zymsko]-K[atolickie] Kolegium słuchało propozycji pana ministra dzieł wewnętrznych (Perowskiego) od 8 czerwca 1844 roku za nr 1660, w której wyraża, że Rządzący Senat po przejrzeniu kryminalnej sprawy księży: Kaliksta Romanowskiego, Jana Węckiewicza i Kazimierza Mola, poddanych sądowi za tajemną komunikacją ze zbiegłym do Prus z powodu udziału w byłem powstaniu księdzem Niezabitowskim, zdecydował, że Węckiewicz, Romanowski i Mol z przyczyny posyłania pieniędzy Niezabitowskiemu zostawać powinni w silnem podejrzeniu. Nadto pierwszym dwóm za ukrycie pism Niezabitowskiego policzyć za karą znajdowanie się ich w ciągu więcej jak 10 lat pod śledztwem i sądem. Wreszcie wysłać ich z zachodnich guberni i oddać pod nadzór policji. Co tenże Senat przez ukaz wydany 31 maja 1844 roku panu ministrowi i przedpisał. Minister zaś wilenskiemu wojennemu gubernatorowi zalecił: Romanowskiego odesłać do Kałuhi, Węckiewicza do Orła, Mola wreszcie do Riazania.

Otrzymawszy takowy ukaz, rządzący diecezją telszewską biskup książę Szymon Giedrojć wszedł do pana ministra z przedstawieniem, że ks. Jan Węckiewicz już nie żyje, ks. Mol należy do rzędu inwalidów i zostaje w szpitalu kęstajckim na koszcie skarbowym, ks. Romanowski ma już wieku lat 62, a zatem czyby nie raczył zgodzić się na to, [by] dwaj żyjący występni księża, zamiast odsyła//48nia ich w odległe gubernie, pomieszczeni byli na pokucie w którym z klasztorów katolickich. Pierwej jednak nim doczekał się odpowiedzi, skończył dni swoje, później stało się, jak życzył.

52. Roku 1844 września 4 dnia asesorowi Rzymsko-Katolickiego Kolegium, prałatowi wilenskiemu Wacławowi Żylińskiemu najmiłościwej rozkazano być na miejscu nominata biskupa Gintyłły trzecim członkiem R[rzymsko]-Katol[ickiego] Duchownego Kolegium, z pensją temu obowiązkowi właściwą.

Tenże prałat za wdawaniem się ministra Perowskiego osiągnął kapelanią kościoła maltańskiego, przynoszącą dochodu rocznego rubli asyg[nacyjnych] 2500.

Prałat ten od lat kilku całkowicie oddał się rządowi, stąd też rząd o nim nie zapomina.

53. Tegoż roku miesiąca sierpnia 25 dnia nominat sufragan biskup telszewski, świętej teologii doktor, orderu św. Włodzimierza III, św. Anny II klasy kawaler, ozdobiony brylantowym biskupim krzyżem Jan Chryzostom Gintyłło przez Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I mianowany został rządcą diecezji telszewskiej. Prałat ten, jako członek R[zymsko]-Katol[ickiego] Kolegium mieszkał w Peterzburgu,

karalius, informuotas, jog bėglys yra kaltinamas tiktai politiniu nusižengimu, su tuo nesutiko. Nezabitauskis su kai kuriais kunigais vėliau palaikė korespondencinius ryšius, per tai užtraukė jiems naujas nelaimes, o pats mirė 1834 metais ten pat Tilžėje.

Sulig jo ciesoriškosios didenybės 1844 metų birželio 8-osios įsaku Nr. 1660 Romos katalikų kolegija išklausė pono vidaus reikalų ministro (Perovskio) siūlymą, kuriame pareikšta, kad Valdantysis Senatas, peržiūrėjęs kunigų: Kalikсto Ramanausko, Jono Venckevičiaus ir Kazimiero Molio, atiduotų teismui už slaptą ryšį su į Prūsiją dėl dalyvavimo buvusiame sukilime pabėgusiu kunigu Nezabitauskiu, kriminalines bylas, nusprendė, jog Venckevičius, Romanovskis ir Molis dėl pinigų siuntimo Nezabitauskiui priskirtini įtariamiesiems. Be to, pirmiesiems dviem už Nezabitauskio laiškų slėpimą užskaityti kaip bausmę daugiau kaip 10 metų trukusias kvotas ir teismą. Galiausiai išsiųsti juos iš Vakarų gubernijų ir atiduoti policijos priežiūrai. Tai šis Senatas 1844 metų gegužės 31-osios įsaku ponui ministrui ir nurodė. O ministras Vilniaus karo gubernatoriui pavedė Ramanauską ištremti į Kalugą, Venckevičių – į Oriolą, galiausiai Molį – į Riazanę.

Gavęs tokį įsaką, Telšių vyskupiją valdantis vyskupas kunigaikštis Simonas Giedraitis poną ministrą informavo, kad kun. Jono Venckevičiaus jau nėra tarp gyvųjų, kun. Molis priklauso invalidų kategorijai ir Kęstaičių prieglaudoje [išlaikomas] iždo lėšomis, kun. Ramanauskas turi jau 62 metus, ir todėl ar nesiteiktų [ponas ministras] sutikti, kad šie du nusikaltę kunigai, užuot juos išsiuntus //48 į atokias gubernijas, atgailauti būtų apgyvendinti kuriame nors katalikų vienuolyne. Nesulaukęs atsakymo, baigė savo dienas, vėliau vyko taip, kaip norėta.

52. 1844 metų rugsėjo 4 dieną Romos katalikų kolegijos asesoriui, Vilniaus prelatui Vaclovui Žilinskiui maloningiausiai įsakyta vietoj vyskupo nominato Gintilos būti trečiuoju Romos katalikų dvasinės kolegijos nariu ir gauti šias pareigas atitinkantį atlyginimą.

Šis prelatas ministro Perovskio teikimu tapo kapelionu Maltos bažnyčios, turinčios 2500 rublių asignacijomis metinių pajamų.

Šis prelatas prieš keletą metų visiškai atsidavė valdžiai, todėl valdžia jo nepamiršta.

53. Tų pačių metų rugpjūčio 25 dieną nominatas sufraganas Telšių vyskupas šv. teologijos daktaras, Šv. Vladimiro III, Šv. Onos II klasės ordino kavalierius, papuoštas briliantiniu vyskupo kryžiumi, Jonas Krizostomas Gintila, šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I buvo paskirtas Telšių vyskupijos valdytoju. Šis prelatas kaip Romos katalikų kolegijos narys gyveno Peterburge, o pakeltas į vyskupijos valdytojus ir

wyniesiony zaś na rządcę diecezji oraz wsparty przez rząd sumą pieniężną wynoszącą blisko 1000 rb. sr., wyprawił naprzód morzem do Rygi ogromną swoją bibliotekę, potem, 17 dnia września 1844 roku, sam się udał na Żmudź.

54. Roku 1839 i 1838 rząd, niby to w zamiarze wspomożenia biednych Żydów, zaczął wyzywać ich do kolonii. Zapowiedział, że każdy z ochotników weźmie pieniądze na drogę, po przybyciu na miejsce swego przeznaczenia będzie miał bezpłatnie: kawał ziemi, chatę gotową, parę wołów i inne narzędzia gospodarskie, nadto na lat 10 swobodny będzie od wszelkich podatków i rekrucizny. Jakoż wiele Żydów, temi powabami znęconych, podało się za ochotników. Roku 1840 rząd przez policją zaczął ich zmuszać do podróży. Z Mitawy, ze Żmudzi i innych prowincji litewskich wybrało się w drogę do 60 000 Żydów. Jechali w asystencji sołdatów, robiąc trzy mile drogi na dzień. Nadto mieli dniówki i soboty swobodne od podróży. Nie mając zaś żadnego wsparcia od rządu, odbywali podróż kosztem kradzieży; biada wioskom przez które koloniści przechodzili, żadna bowiem cebula i kartofla w ogrodzie, żadna kura pod strzechą i baran w oborze nie mógł spokojnie usiedzieć. W późnej jesieni pomienionego roku przybyli koloniści do guberni kijowskiej. Jedni //49 z nich, dążąc do guberni chersonskiej, popłynęli Dnieprem i na progach dnieprowskich po większej części potonęli. Inni, mający własne koni, pojechali lądem, lecz z niedostatku i chorób w znacznej liczbie poginęli. Inni wreszcie, doścignąwszy celu swego, mieli od rządu wskazane sobie do mieszkania bezwodne stepy, ani zaś chat, ani żadnego zasiłku od rządu nie otrzymali. Widząc swoje nieszczęście, poginęli z głodu, nader mała tylko liczba bogatszych zdołała powrócić na miejsce dawnego swego pobytu. Na tem się skończyła sławna kolonizacja żydowska.

55. Sanctissimi D. N. Gregorii Papae XVI epistola Encyclica ad omnes patriarchas, primates, archiepiscopos et episcopos.

„Venerabiles Fratres! Salutem et apostolicam benedictionem.

Inter praecipuas machinationes, quibus nostra hac aetate acatholici diversorum nominum insidiari cultoribus catholicae veritatis, eorumque animos a sanctitate fidei avertere connituntur, haud ultimum tenent locum Societates Biblicae, quas in Anglia primum institutas, ac longe lateque diffusas, facto veluti agmine in id conspirare conspicimus, ut Divinarum Scripturarum libros, vulgaribus quibusque linquis interpretatos, permagno edant exemplarium numero, eosque inter christianos juxta atque infideles nullo delectu disseminent, et horum quemlibet ad illos nullo duce legendos alliciant. Ita igitur, quod suo iam tempore lamentabatur Hieronymus (Ep[istola] ad Paulinum § 7) et [a]garrulae anui, et deliro seni, et sophistae verboso et universis,[-a] si

[a-a] *Pabraukta.*

valdžios paremtas arti 1000 sid. rb pinigų suma pirmiausia jūra išsiuntė į Rygą didžiulę savo biblioteką, paskui 1844 metų rugsėjo 17 dieną pats išvyko į Žemaitiją.

54. 1838 ir 1839 metais valdžia, atseit, norėdama pagelbėti neturtingiems žydams, pradėjo juos kviesti į koloniją. Garantavo, kad kiekvienas norintis gaus pinigų kelionei, atvykęs į savo paskyrimo vietą, nemokamai gaus: žemės sklypą, įrengtą trobą, pora jaučių ir kitus ūkio rakandus, be to, 10 metų bus laisvas nuo visų mokesčių ir rekrūtų. Iš tikro daug žydų, šių pažadų pavilioti, užsirašė savanoriais. 1840 metais valdžia per policiją pradėjo juos privertinėti kelionei. Iš Mintaujos, Žemaitijos ir kitų Lietuvos provincijų į kelią išsirengė iki 60 000 žydų. Važiavo lydimi kareivių, įveikdami tris mylias per dieną. Be to, turėdavo poilsio dienas ir nuo kelionės laisvus šeštadienius. O neturėdami jokios paramos iš valdžios, keliavo vagiliaudami: vargas kaimams, per kuriuos kolonistai ėjo, nes joks svogūnas ir bulvė darže, jokia višta pastogėje ir avinas garde negalėjo ramiai būti. Vėlų minėtųjų metų rudenį kolonistai atvyko į Kijevo guberniją. Vieni //49 jų, vykdami į Chersono guberniją, plaukė Dnieperu ir dauguma nuskendo Dniepro slenksčiuose. Kiti, turėję nuosavus arklius, nuvažiavo ten pat ledu, bet dėl nepritekliaus ir ligų didelis skaičius žuvo. Galiausiai kiti, pasiekę savo tikslą, turėjo gyvenimui valdžios skirtas bevandenes stepes, o nei trobų, nei jokios paramos iš valdžios negavo. Matydami savo nelaimę, išmirė badu, labai nedaug turtingesniųjų sugebėjo grįžti į senąją savo buvimo vietą. Taip garsioji žydų kolonizacija baigėsi.

55. Švenčiausiojo mūsų pono popiežiaus Grigaliaus XVI enciklika visiems patriarchams, primams, arkivyskupams ir vyskupams.

„Garbingieji broliai! [Siunčiu jums] sveikinimą ir apaštališką palaiminimą.

Tarp įvairiausių gudrybių, kurias šiame mūsų amžiuje įvairiai besivadinantys nekatalikai rezga katalikų tiesos garbintojams ir kuriomis bando jų sielas nukreipti nuo švento tikėjimo, ne paskutinę vietą užima Biblijos draugijos, kurios pirmiausia buvo įkurtos Anglijoje, o vėliau plačiai paplito ir, kaip regime, sudariusios tarsi karinį būrį, deda visas pastangas, kad Šventojo Rašto knygas, išverstas šnekamosiomis liaudies kalbomis, leistų dideliu egzempliorių skaičiumi bei jas platintų tiek tarp krikščionių, tiek tarp netikinčiųjų ir skatina kiekvieną žmogų skaityti jas [savarankiškai], niekieno nevadovaujamam. Taigi, kaip dejavo jau Jeronimas (Laiškas Paulinui, § 7), „ir plepiai senutei, ir silpnapročiui seniui, ir žodingam sofistui, ir visiems",

modo legere norint, cujusque conditionis hominibus communem faciunt artem scripturarum, sine magistro intelligendarum: imo, quod longe absurdissimum, peneque inauditum est, ne ipsas quidem infidelium plebes ab eiusmodi intelligentiae communione excludunt.

Sed Vos quidem minime latet V. F. quorsum haec societatum earumdem molimina pertineant. Probe enim nostis consignitum in sacris ipsis litteris monitum Petri Apostolorum principis, qui post laudatas Pauli Epistolas, esse ait in illis [a]quaedam difficilia intellectu, quae indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem: statimque adijcit: vos igitur fratres praescientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a priore firmitate[a]. Hinc perspicuum vobis est vel a prima Christiani nominis aetate hanc fuisse propriam haereticorum artem, ut repudiato verbo Dei tradito, et Ecclesiae catholicae auctoritate rejecta, scriptura aut [b]manu[b] interpolarent, aut [c]sensus expositione[c] interverterent (Tertul[ianus] lib[er] de praescriptionibus c. 37, 38). Nec denique ignoratis quanta vel diligentia vel sapientia opus sit ad transferenda fideliter in aliam linguam eloquia Domini; ut //50 ut nihil proinde facilius contingat, quam ut in eorundem eversionibus per Societates Biblicas multiplicatis, gravissimi ex tot interpretum vel imprudentia, vel fraude inserantur errores; quos ipsa porro illarum multitudo et varietas diu occultat in perniciem multorum. Ipsarum tamen societatum parum aut nihil omnino interest, si homines Biblia illa vulgaribus sermonibus interpretata lecturi, in alios potius quam alios errores dilabantur, dum modo assvescant paulatim ad liberum de Scripturarum sensu iudicium sibimetipsis vindicandum, atque ad contemnendas traditiones divinas ex patrum doctrina in ecclesia catholica custoditas, ipsumque Ecclesiae magistrum repudiandum.

Hunc in finem Biblici iidem Socii Ecclesiam Sanctamque hanc Petri Sedem a Sacrarum Scripturarum cognitione arcere conetur; quum tamen plurima extent eademque luculentissima documenta singularis studii, quo recentioribus ipsis temporibus summi Pontifices, ceterique illorum ductu catholici antistites usi sunt, ut Catholicorum gentes ad Dei eloquia scripta et tradita impensius erudirentur. Duo inprimis pertinent Decreta Tridentinae Synodi, quibus nedum Episcopis mandatum est ut sacras Scripturas, divinamque legem frequentius per dioecesim anuntiandam curarent (ses. 24, c. 4 de Ref[ormatione]) sed, ampliata insuper Lateranensis Concilii institutione provisum, ut in singulis Ecclesiis seu Cathedralibus seu Collegiatis

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*
[c-c] *Pabraukta.*

jeigu tik mokės skaityti, bet kokio luomo žmonėms jie daro Šventojo Rašto mokslą bendrą ir suprantamą be mokytojo; dar daugiau – o tai yra visiška nesąmonė ir negirdėtas dalykas – jie nepašalina iš tos protingųjų bendrijos net ir netikinčių žmonių.

Tačiau jums, garbingieji broliai, nėra jokia paslaptis, ką duos šios šių draugijų pastangos. Tikrai žinote Šventajame Rašte išsakytą raginimą, kai apaštalų kunigaikštis Petras, pagyręs Pauliaus laiškus, sako: „Juose esama sunkiai suprantamų dalykų, kuriuos nemokšos ir nesubrendėliai iškraipo, aiškindami, kaip ir kitus Raštus, savo pačių pražūčiai". Ir tuojau pat prideda: „Tad jūs, broliai, iš anksto tai žinodami, sergėkitės, kad, nedorėlių paklydimo traukiami, neiškryptumėte iš savo stiprybės" [2 Pt 3, 16–17]. Iš čia jums turėtų būti aišku, jog nuo pirmojo Kristaus vardo amžiaus eretikai naudojosi tokiu įprastu būdu, kad, paniekinę perduotą Dievo žodį ir atmetę katalikų Bažnyčios autoritetą, arba ranka taisytų Šventąjį Raštą, arba aiškindami iškreiptų jo prasmę (Tertulianas, Knyga apie [eretikų] kaltinimų atmetimą, d. 37, 38). Pagaliau neabejotinai žinote, kokio reikia stropumo ir išminties, norint patikimai kita kalba perteikti Viešpaties žodžius; //50 taigi lengvai atsitinka, jog tuose gausiuose Biblijos draugijų vertimuose tiek dėl vertėjų neišmanymo, tiek dėl klastos atsiranda klaidų, kurios daugelio žmonių pražūčiai ilgai lieka nepastebėtos ir dėl vertimų gausybės, ir dėl jų įvairovės. Tačiau pačioms draugijoms mažai arba visiškai nerūpi, kad žmonės, skaitantys Bibliją šnekamosiomis liaudies kalbomis, //51 susiduria su vis kitomis klaidomis, kol pamažu įpranta reikšti asmenišką nuomonę dėl Šventojo Rašto prasmės ir niekinti dievišką tradiciją, paveldėtą katalikų Bažnyčioje iš [Bažnyčios] Tėvų mokslo, bei atmesti patį Bažnyčios mokytoją.

Baigiant [reikia pasakyti], kad Biblijos draugijos nariai nesiliauja šmeižti šį Petro Sostą, tvirtindami, kad jis jau daugelį amžių bando kliudyti tikintiesiems suprasti Šventąjį Raštą; tačiau yra išlikę daugybė reikšmingų dokumentų [liudijančių apie] ypatingas pastangas, kuriomis šiais nesenais laikais naudojosi popiežiai ir kiti jiems pavaldūs katalikų dvasininkai, kad išmokytų katalikų tautas [suprasti] užrašytus bei perduotus Dievo žodžius. Pirmiausia su tuo yra susiję du Tridento bažnytinio Susirinkimo nutarimai, pagal kuriuos vyskupams buvo pavesta, kad jie rūpintųsi kuo dažniau skelbti [savo] vyskupijoje Šventąjį Raštą ir Dievo įstatymą (XXIV sesija, IV dalis: Apie reformą), be to, išplatintame Laterano Susirinkimo nutarime numatyta,

Urbium insigniorumque opidorum, non deesset theologalis praebenda, eademque conferretur omnimo personis idoneis sacrae scripturae exponendae et interpretandae (Trid. Ses. 5. c. 1). De ipsa postmodum theologali praebenda ad Tridentinae illius sanctionis normam constituenda, et de lectionibus a canonico theologo ad clerum atque etiam ad populum publice habendis, actum est in plurimis synodis provincialibus, nec non in Romano Concilio anni 1725, in quod Benedictus XIII fel. rec. praecessor Noster nedum sacros antistites Romanae provinciae, sed plures etiam ex archiepiscopis, episcopis, ceterisque locorum ordinariis sanctae huic sedi multo medio subditis convocaverat. Idem praeterea summus Pontifex eundem in finem nonnulla, constituit in apostolicis litteris, quas pro Italia nominatim insulisque adjecentibus dedit. Vobis denique V. V. F. F. qui de conditione sacrorum rerum in cuiusque dioecesi ad Sedem Apostolicam statis temporibus referre consvevistis, ex responsis per nostram Congregationem concilii ad decessores nostros, aut ad vos ipsos iterum iterumque datis, perspectum est, quemadmodum S. eadem sedes et gratulari episcopis soleat, si praebendatos theologos habeant in publicis S. litterarum lectionibus//51 munere suo bene fungentes, et nunquam intermittat excitare atque adjuvare pastorales illorum curas, si alicubi res adhuc ex sententia non successerit.

Ceterum ad translata in vulgares linguas Biblia quod attinet, multis iam ab hinc saeculis contigerat, ut diversis in locis sacris antistites majore interdum vigilantia uti debuerint, ubi versiones huisusmodi aut in occultis lectitari conventiculis, aut per haereticos impensius difundi animadverterent. Atque huc spectant monita et cautiones adhibitae ab Innocentio III glor[iosae] mem[oriae] Decessore nostro circa laicorum mulierumque coetus, sub pietatis obtentu et legendarum scripturarum causa secreto habitos in Metensi Diocesi, nec non et peculiares vulgarium bibliorum interdictiones, quas sive in Galiis paulo post, sive in Hispaniis ante saeculum XVI latas invenimus. Sed ampliore postmodum providentia opus fuit, cum Luterani Calvinianique Acatholici, incommutabilem fidei doctrinam incredibili prope errorum varietate oppugnare ausi, nihil intentatum relinquebant ut fidelium mentes deciperent perversis explicationibus ss. Litterarum, editisque per suos asseclas novis illarum in popularem sermonem interpretationibus, quarum quidem exemplis multiplicandis et citissime divulgandis inventae nuper tipographicae artis praesidio iuvabantur. Itaque iis in regulis, quae a patribus a Tridentina Synodo delectis conscriptae, et a Pio IV fel[icissimae] mem[oriae] praedecessore nostro approbatae, indicique librorum prohibitorum praemissae sunt, generali sanctione statutum legitur, ut Biblia vulgari sermone edita, non alias permitterentur, nisi quibus illorum lectio

jog atskirose bažnyčiose – arba katedrų, arba miestų ir žymesnių miestelių kolegiatuose – nestokotų teologijai [skirtų] beneficijų, kurios būtų perduotos tinkamiems Šventojo Rašto aiškintojams ir vertėjams (Trid[ento susirinkimo] V sesija, I dalis). O apie teologijos mokymui privalomą skirti žemės valdą, nustatytą pagal Tridento bažnytinio Susirinkimo reikalavimą, ir apie [Šventojo Rašto] skaitymus, kuriuos teologas kanauninkas viešai daro dvasininkams ir paprastiems žmonėms, buvo kalbama daugelyje provincijų susirinkimų, taip pat 1725 metų Romos Susirinkime, į kurį mūsų pirmtakas Benediktas XIII buvo sušaukęs ne tik Romos provincijos vadovus, bet ir daug arkivyskupų, vyskupų, ordinarų, visai nepavaldžių šiam Šventajam Sostui. Taip pat minėtas popiežius pasibaigus [Susirinkimui] kai kuriuos dalykus išdėstė apaštališkuose laiškuose, kuriuos išsiuntė konkrečiai įvardytiems asmenims Italijoje ir gretimose salose. Pagaliau jums, garbingieji broliai, kurie apie šventosios religijos padėtį kiekvieno iš jūsų vyskupijoje esate įpratę nustatytu laiku pranešti Apaštalų Sostui, iš atsakymų, mūsų kongregacijos [vardu] duotų mūsų pirmtakams, taip pat ne kartą ir jums, [galima matyti], kaip šis Šventasis Sostas dėkoja vyskupams, jeigu jie turi [žemės valda] paremtų teologų viešiems Šventojo Rašto skaitymams, [kunigų] gerai atliekančių savo pareigas, ir niekada nepraleidžia [progos] paskatinti bei palengvinti jų ganytojiškus rūpesčius, jeigu kur nors padėtis neatitinka [priimto] nutarimo.

O kai dėl Biblijos, išverstos į liaudies kalbas, jau prieš daugelį šimtmečių atsitiko taip, kad įvairiose vietose šventieji vyskupai privalėjo parodyti didesnį budrumą, jeigu pastebėjo, jog slaptuose susiėjimuose yra skaitomi, o eretikų uoliai platinami tokie vertimai. Būtent į tai atkreipia dėmesį raginimai ir įspėjimai, pateikti garbingos atminties mūsų pirmtako Inocento III dėl pasauliečių ir moterų draugijų, pamaldumo ir Šventojo Rašto skaitymo priedanga veikusių Metos (Meco?) vyskupijoje, taip pat ypač liaudies kalbomis [platinamų] biblijų draudimai, kurie buvo paskelbti Ispanijoje dar iki XVI amžiaus, Prancūzijoje – šiek tiek vėliau. Tačiau gerokai didesnio rūpesčio prireikė tada, kai nekatalikai – liuteronai ir kalvinistai – išdrįso pulti nekintantį tikėjimo mokslą, darydami beveik neįtikėtiną klaidų gausybę, ir nepaliko nieko neišbandę, kad apgautų tikinčiųjų protus klaidingais Šventojo Rašto aiškinimais, savo sekėjų dėka išleisdami naujus Šventojo Rašto vertimus į liaudies kalbą ir, pasinaudodami neseniai išrasto spaudos meno pagalba, gausino ir platino išleistus egzempliorius. Taisyklėse, kurios buvo parašytos Tridento bažnytinio Susirinkimo išrinktų Tėvų, patvirtintos laimingos atminties mūsų pirmtako Pijaus IV ir nusiųstos uždraustų knygų sąrašui, – taigi šiame visuotiniu sutarimu priimtame dokumente sakoma, kad liaudies kalba išleista Biblija būtų leista naudotis tik tiems, kuriems,

ad fidei atque pietatis augmentum profutura iudicaretur. Huic eidem regulae nova subinde propter perseverantes haereticorum fraudes cautione constrictae ea demum auctoritate Benedicti XIV adjecta declaratio est, ut permissa porro habeatur lectio vulgarium versionum, quae ab Apostolica Sede approbatae, aut cum annotationibus desumptis ex ss. Ecclesiae patribus, vel ex doctis catholicisque viris, editae fuerint.

Non defuere interim novi ex Jansenii schola sectarii, qui hanc ecclesiae sediisque apostolicae prudentissimam oeconomiam mutato a Luteranis Calvinianisque stilo reprehendere non sunt veriti, quasi scripturarum lectio unicuique fidelium generi omni tempore, atque ubique locorum utilis et necessaria esset, atque ideo nemini posset auctoritate ulla interdici. Hanc vero Jansenianorum audaciam graviori censura repraehensam habemus in solemnibus judiciis, quae toto plaudente catholico orbe, contra illorum doctrinas tulerunt bini rec[entis] mem[oriae] Summi pontifices, nimirum Clemens XI in constitutione [a]Unigenitus[a] anni 1713 et Pius VI in cons[titutione] [b]Auctorem fidei[b] anni 1794.

Ita igitur antequam instituerentur societates Biblicae, jam dudum in commemoratis Ecclesiae decretis fideles praemuniti fuerant adversus haereticorum fraudem in specioso illo divina[s] Litteras in communem usum difundendi studio latentem Pius autem VII glor[iosae] m[emoriae] Praedecessor nos //52 ter, qui societates ipsas suo tempore ortas magnis invalescere auctibus comperit, haud sane abstinuit opponere se illarum conatibus, tum per apostolicos suos nuntios, tum per epistolas et per decreta a diversis Cardinalium S[acrae] R[omana] E[cclesiae] Congregationibus edita, tum suis duabus pontificiis litteris quas ad Gnesnensem atque ad Mohiloviensem archiepiscopos dedit. Subinde Leo XII fel[icissimae] mem[oriae] Praedecessor noster ipsa illa biblicor[um] Sociorum molimina persecutus est in Encyclicis Litteris ad omnes catholici orbis antistites, datis die 5 mai an[no] 1824, idque ipsum denuo fecit novissimus fel[icissime] item record[atus] praecessor noster Pius VIII in encyclica epistola edita die 24 mai 1829. Nos tandem qui meritis longe imparibus in hujus locum successimus, haud sane praetermissimus eundem infinem apostolicam solicitudinem nostram impendere, atque inter alia curavimus, ut sancitae olim de vulgaribus scripturarum translationibus regulae infidelium memoriam revocaretur.

Est autem cur Vobis summopere gratulemur VV. FF. quod excitati pietate prudentiaque vestra, et supra dictis decessorum nostrorum litteris confirmati, haudquaquam

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*

kaip manoma, jos skaitymas padės jų tikėjimą ir pamaldumą stiprinti. Prie šių taisyklių, sudarytų, norint apsisaugoti nuo atkakliai rodomos eretikų klastos, [popiežiaus] Benedikto IV valia buvo pridėtas paaiškinimas, jog leidžiama skaityti tas liaudies kalba parengtas [Šventojo Rašto] knygas, kurias aprobavo Šventasis Sostas ir kurios bus išleistos su paaiškinimais, paimtais iš šventųjų Bažnyčios Tėvų ar kitų mokytų katalikų [raštų].

Tuo tarpu atsirado naujų atskalūnų iš Janseno mokyklos; jie nepabijojo pasmerkti šią išmintingą Bažnyčios ir Šventojo Sosto tvarką, keisdami ją liuteronų ir kalvinistų [parodytu] būdu, [tvirtindami], kad Šventojo Rašto skaitymas yra būtinas ir naudingas visiems tikintiesiems bet kuriuo metu ir bet kurioje vietoje, todėl niekas negali niekam to uždrausti. Šį jansenistų įžūlumą griežtai pasmerkė savo ypatingais sprendimais, nukreiptais prieš jų mokymą (pritarus visam katalikų pasauliui), du nesenos atminties popiežiai: Klemensas XI 1713 metais nutarime *Unigenitus* ir Pijus VI 1794 metais nutarime *Auctorem fidei.*

Taigi anksčiau negu buvo įkurtos Biblijos draugijos, minėtuose Bažnyčios nutarimuose tikintieji buvo įspėti dėl eretikų klastos, slypinčios jų patraukliame sumanyme padaryti Šventąjį Raštą prieinamą visuotiniam naudojimui. Tuo tarpu šlovingos atminties mūsų pirmtakas Pijus VII, //52 sužinojęs, kad jo laikais atsirado ir greitai daugėja šių draugijų, nesusilaikė ir pasipriešino jų ketinimams tiek per savo apaštališkuosius nuncijus, tiek laiškais ir nutarimais, paskelbtais įvairių Šventosios Romos Bažnyčios kardinolų kongregacijų, taip pat savo dviejuose popiežiškuose laiškuose, skirtuose Gniezno ir Mogiliavo arkivyskupams. Be to, laimingos atminties mūsų pirmtakas Leonas XII pasisakė prieš šias Biblijos draugijų pastangas savo enciklikoje [skirtoje] visiems katalikų pasaulio vyresniesiems ir pasirašytoje 1824 metų gegužės 5 dieną. Tą patį dar kartą padarė mūsų artimiausias geros atminties pirmtakas Pijus VIII savo enciklikoje, išleistoje 1829 metų gegužės 24 dieną. Pagaliau mes, kurie tikrai nepelnytai užėmėme jo vietą, nepraleidome progos tuo pačiu tikslu parodyti mūsų apaštališkąjį susirūpinimą ir pasirūpinome, kad kitados patvirtintos taisyklės dėl Šventojo Rašto vertimų į tautines kalbas vėl būtų primintos netikintiesiems. Tačiau yra [priežastis], dėl kurios jums, garbingieji broliai, labai dėkojame: juk, skatinami savo pamaldumo ir išminties, taip pat sustiprinti minėtų

neglexistis commovere ubi opus fuit catholicas oves, ut ab insidiis caverent, quae sibi a biblicis sociis struebantur. Ex hisce autem episcoporum studiis cum supremae hujus Petri sedis sollicitudine conspirantibus, benedicente Domino factum est, ut incauti quidam Catholici homines, qui biblicis societatibus imprudenter favebant, perspecta subinde fraude, ab eisdem recesserint, et reliquus fidelium populus, immunis ferme a contagione permanserit, quae inde illi imminebat. Ea interim spe tenebantur sectarii biblici ut magnam se consequuturos laudem non ambigerent ex infidelibus ad christiani nominis professionem utcumque inducendis per lectionem sacrorum codicum vulgari ipsorum lingua editorum, quos ingenti plane exemplarium copia missionariis seu excursoribus a se destinatis, per illorum regiones distribui, ac vel nolentibus obrui curabant. Sed hominibus christianum nomen praeter regulas a Christo ipso institutas, propagare conantibus, nihil pene ex sententia contigit, nisi quod potuere interdum nova creare impedimenta catholicis sacerdotibus, qui ad gentes ipsas ex S. hujus Sedis missione pergentes, nullis parcebant laboribus, ut praedicatione verbi Dei, sacramentorumque administratione novos Ecclesiae filios parerent, parati etiam pro illorum salute, atque in testimonium fidei sanguinem suum inter exquisita quaeque tormenta profundere.

Iam vero inter sectarios illos, sua ita expectatione frustratos, et perdolenti recogitantes animo, ingentem pecuniae vim hactenus erogatam suis bibliis edendis, nulloque fructu divulgandis, inventi nuper aliqui sunt, qui machinationes suas, novo quodam ordine disposuerunt ad Italorum potissimum, nostraeque ipsius Urbis civium animos, prima veluti aggressione appetendos. Scilicet ex acceptis modo nuntiis documentisque compertum habemus, plures homines diversarum sectarum //53 Neo-Eboraei in America proximo anno convenisse, prideique idus Junias inivisse novam societatem [a]Foederis Christiani[a] nomini nuncupatam, et aliis porro atque aliis ex omni gente sodalibus, seu constitutis in eiusdem auxilium sodalitiis amplificandam; quorum commune cum ipsis consilium sit, ut religiosam libertatem, seu potius vesanum indiferentiae super religione studium Romanis, Italisque ceteris infundant. Fatentur enimvero a pluribus retro saeculis tantum ubique ponderis habuisse Romanae Italaeque gentis instituta, ut nil magnum in Orbe processerit, quin factum fuerit ab altera hac urbe principium, quod quidem non ex constituta heic, disponenti Domino, suprema Petri Sede, sed ex quibusdam antiquae Romanorum dominationis reliquiis, in usurpata, ut dictitant a Decessoribus Nostris potestate permanentibus, derivatum volunt. Quare cum statutum illis sit, populos universos conscientiae seu potius erroris libertate donare, ex qua, veluti a suo fonte

[a-a] *Pabraukta.*

mūsų pirmtakų laiškų, nesibodėjote, esant reikalui, įspėti savo ganomuosius katalikus, kad saugotųsi klastų, kurias jiems rezgė Biblijos draugijų nariai. Taigi vyskupų dėka, remiant šiam Aukščiausiajam Petro sostui ir laiminant Dievui, atsitiko taip, jog ne vienas neapdairus katalikas, kuris neprotingai pritarė Biblijos draugijoms, įžvelgė klastą ir nuo jų pasitraukė, o nemažai tikinčiųjų buvo apsaugoti nuo pražūtingos įtakos, kuri jiems grėsė. Tuo tarpu Biblijos sektantai turėjo viltį ir neabejojo, kad susilauks didelės šlovės patraukdami netikinčiuosius išpažinti krikščionių tikėjimą, duodami jiems skaityti Šventojo Rašto knygas, išleistas jų šnekamąja kalba; rūpinosi, jog gausybė [tų knygų] egzempliorių per misionierius ir savo išsiųstus keliautojus būtų platinamos tuose kraštuose ir duodamos netgi nenorintiems. Bet žmonėms, bandantiems platinti krikščionių vardą prieš paties Kristaus nustatytas taisykles, beveik nieko iš to sumanymo neišėjo, išskyrus tai, jog galėjo sudaryti naujas kliūtis katalikų kunigams, kurie, į tas tautas atvykę šio Šventojo Sosto siuntimu, negailėjo jokių pastangų, kad, skelbdami Dievo žodį ir teikdami sakramentus, paruoštų naujus Bažnyčios sūnus, buvo pasirengę dėl jų išganymo ir tikėjimo paliudijimo, patyrę kankinimus, pralieti savo kraują.

Taigi tarp tų sektantų, nusivylusių, kad neišsipildė jų viltys ir su liūdesiu vis prisimenančių, kiek daug pinigų jie prarado, leisdami savo biblijas ir be jokios naudos jas platindami, neseniai atsirado tokių, kurie savo klastas, iš naujo sumanytas, nukreipė pirmiausia prieš Italijos ir šio mūsų Miesto piliečius, užpuldami juos tarsi nauju puolimu. Iš gautų žinių ir dokumentų žinome, kad daug žmonių iš įvairių sektų praėjusiais metais susirinko //53 Niujorke, Amerikoje, ir birželio 12 dieną įkūrė naują draugiją, pavadintą *Krikščionių sąjungos* vardu, į kurią nuolat stojo vis nauji šios tautos nariai arba kitos jai paremti įkurtos draugijos; jų visų bendras sumanymas buvo skleisti tarp romėnų ir italų religinę laisvę, arba, teisingiau sakant, beprotišką religinį abejingumą. Jie tvirtina, jog daugelį ankstesnių amžių didelę reikšmę turėjo romėnų bei italų tautos papročiai, vadinasi, pasaulyje neįvyko nieko svarbaus, ko pirmiau nebuvo padaryta šio senojo miesto, ir visa ko pradžia teigia esant ne čia įkurtą, Dievui laiminant, Aukščiausiojo Petro Sostą, bet kažkokius senosios Romos valdymo likučius, išsaugotus, kaip jie sako, užgrobtoje mūsų pirmtakų valdžioje. Kadangi jie yra nusprendę suteikti visoms tautoms sąžinės, o teisingiau

politica etiam libertas cum publicae ad ipsorum sensum prosperitatis incremento dimanet, nihil tamen sibi posse videntur, nisi primum apud Italos Romanosque cives aliquid profecerint, eorum deinceps auctoritate atque studiis penes reliquas gentes magnopere usuri. Atque ita facile se assequuturos confidunt, cum tot ubique terrarum Itali sint diversis in locis degentes, indeque in patriam haud levi numero remeantes; quorum non paucos vel novarum rerum studio sua jam sponte incensos, vel corruptos moribus, aut inopia afflictos nullo fere negotio ad nomen societati dandum, vel saltem ad suam operam pretio illi vendendam alliciant. Eo igitur curas suas converterunt, ut horum manibus undique conquisitis vulgaria corruptaque Biblia huc advehantur et in manus fidelium clanculum ingerantur: itaque ut distribuantur una simul pessimi alii libri libellique [a-]ad nuntem[-a] legentium ab Ecclesiae sanctae quae hujus sedis obsequio abalienandam, Italorum eorundem ope, compositi, aut in patrium sermonem translati ex aliis auctoribus; inter hos [b-]Historiam Reformationis[-b] a Merle d'Aubigne conscriptam, et [c-]Memorabilia super reformatione apud Italos[-c] Ioannis Cric praecipue designant. Ceterum de toto hoc librorum genere, quale futurum sit vel ex eo intelligi potest, quod societatis studio praescriptum fertur circa peculiares sodalium quorumdam coetus librorum delectui destinatos videlicet, ut nunquam in hos ne duo quidam unius eiusdemque religiosae sectae viri conveniant.

Haec ut primum relata ad Nos sunt, non potuimus equidem non contristari graviter in consideratione periculi, quod nedum per remota ab Urbe loca, sed prope ipsum catholicae unitatis centrum, incolumitati religionis sanctissimae a sectariis parari cognovimus. Quamvis enim timendum minime sit ne deficiat umquam Petri Sedes, in qua inexpugnabile Ecclesiae suae fundamentum a Christo Domino positum est, non ideo tamen cessare Nos licet ab illius auctoritate tuenda; //54 et ipso insuper Supremi Apostolatus officio admonemur severissimae rationis, quam reposcit a nobis divinus pastorum princeps ob succrescentia in Dominico Agro zizania, si quae ab inimico homine nobis dormientibus superseminata fuerint atque ob creditarum ouium sanguinem, quae nostra hinc culpa perierint.

Itaque nonnullis S[acrae] R[omana] E[cclesiae] Cardinalibus in consilium adhibitis, ac tota rei causa graviter matureque perpensa, ex eorum quoque sententia deliberavimus hanc ad Vos omnes dare Epistolam VV. FF. qua et cunctas supradictas Societates Biblicas dudum a nostris Decessoribus reprobatas, Apostolica rursus auctoritate condemnamus; et nostri pariter Supremi Apostolatus judicio reprobamus

[a-a] *Taip rankraštyje. Turėtų būti:* ad nuntium.
[b-b] *Pabraukta.*
[c-c] *Pabraukta.*

sakant, suklydimo laisvę, iš kurios tarsi iš kokio šaltinio išteka, jų manymu, politinė laisvė ir didėja visuomenės gerovė, – atrodo, jog negali egzistuoti niekas, kas pirmiausia nebuvo puoselėta tarp italų ir romėnų piliečių; būtent jų autoritetu bei mokslais jie labiausiai ketina naudotis ir [perduoti] visoms kitoms tautoms. Tiki, kad tai pasieks lengvai, nes daugybė italų gyvena įvairiose pasaulio vietose, ir nemažas jų skaičius grįžta į tėvynę, kai kurie jų, trokštantys perversmų ir užsidegę savo noru [pas juos ateina], kitus – gerą vardą praradusius ar bėdų prispaustus – prisivilioja, kad duotų draugijai savo vardą, be jokių pareigų, kitiems sumoka, idant darytų jiems pavestus darbus. Taigi ėmė rūpintis, kad jų rankomis iš visur surinkti į liaudies kalbą išverstos bei sugadintos Biblijos egzemplioriai būtų čia atvežti ir į tikinčiųjų rankas paslapčia įdėti; vadinasi, šitaip būtų platinamos ir kitos blogiausios knygos bei knygelės, tų pačių italų pastangomis parengtos arba į gimtąją kalbą išverstos iš kitų autorių, kad jos atitrauktų skaitančiųjų protus nuo Bažnyčios ir nuo šio Šventojo Sosto; tarp jų ypač pažymi Merle d'Aubigne parašytą *Reformacijos istoriją* ir Jono Crico *Minėtini dalykai dėl reformacijos Italijoje.* Apie visas šio pobūdžio knygas ir apie tai, kas jų laukia ateityje, galima suprasti iš to, kad Draugijos pastangomis platinamo nurodymo dėl ypatingų susirinkimų, skirtų knygoms pasirinkti; jame reikalaujama, kad į susirinkimus niekada neateitų du tos pačios religinės sektos vyrai.

Kai šie dalykai mums pirmą kartą buvo pranešti, negalėjome skaudžiai nenuliūsti, galvodami apie [iškilusį] pavojų ir sužinoję, kad ne tik toli nuo Miesto, bet ir beveik šalia katalikiškosios vienybės centro sektantai rengiasi [pakenkti] švenčiausios religijos vienybei. Nors mažiausiai reikia bijoti, jog kada nors neliks Petro Sosto, kuriame Viešpaties Kristaus yra padėti nenugalimi jo Bažnyčios pagrindai, tačiau ne tik todėl negalime nustoti rūpintis jo autoritetu, //54 bet ir Aukščiausiojo Apaštalų [Sosto] esame raginami rodyti griežtą nusiteikimą, kurio iš mūsų reikalauja dieviškasis ganytojų valdovas dėl stiprėjančios Viešpaties žemėje nesantaikos, jeigu tokia, mums miegant, nedraugiškų žmonių bus pasėta ir jeigu dėl mūsų kaltės bus pralietas mums patikėtų ganomųjų kraujas.

Taigi pasikvietę kai kuriuos Šventosios Romos Bažnyčios kardinolus ir visą reikalą rimtai bei išsamiai apsvarstę, remdamiesi taip pat jų nuomone, nutarėme jums visiems, garbingieji broliai, parašyti šį laišką ir visas minėtas Biblijos draugijas, jau mūsų pirmtakų įvertintas kritiškai, mūsų apaštališka galia vėl pasmerkiame, taip pat mūsų Aukščiausiojo Apaštalų Sosto sprendimu įvardydami atmetame ir

nominatim et condemnamus memoratam novam societatem Christiani Foederis superiore anno Neo-Eboraci constitutam et alia eiusmodi generis sodalitia, si quae jam ei accesserint aut in posterum accedent. Hinc notum omnibus sit, gravissimi coram Deo et Ecclesia criminis reos fore illos omnes, qui alicui earumdem societatum dare nomen, aut operam suam commodare, suo quomodocumque favore praesumserint. Confirmamus insuper et innovamus auctoritate Apostolica super memoratas praescriptiones jam diu editas super editione, divulgatione, lectione et retentione librorum sacrae Scripturae in vulgares linguas translatorum: de aliis vero cuiusque Scriptoris operibus in communem notitiam revocatum volumus, standum esse generalibus regulis et decessorum nostrorum decretis, quae indici prohibitorum librorum propositae habentur, atque adeo non ab iis tantum libris cavendum esse, qui nominatim in eundem indicem relati sunt, sed ab aliis etiam de quibus in commemoratis generalibus praescriptionibus agitur.

Vobis autem VV. FF. ut pote in nostrae solicitudinis partem vocatis, comendamus in Do[mi]no vehementer, ut apostolicum judicium et mandata haec nostra concreditis pastorali procurationi vestrae populis annuntietis et explicetis pro loco et tempore, fidelesque oves a praedicta societate Foederis Christiani ceterisque eidem auxiliantibus, nec non ab aliis biblicis societatibus, atque ab omni cum illis communicatione avertere connitamini. Juxta haec vestrum quoque erit, tum biblia in vulgarem linguam conversa, quae contra supradictas Romanor[um] Pontificum sanctiones edita fuerint, tum alios quoscumque proscriptos damnatosve libros, e fidelium manibus evellere, atque adeo providere ut fideles ipsi monitis et auctoritate vestra edoceantur, quod pabuli genus sibi salutare, quod noxium ac mortiferum ducere debeant. Interim instate quotidie magis, VV. FF. praeditioni verbi Dei, tum per vos ipsos, tum per singulos in cujusque dioecesi animarum curatores, aliosque viros ecclesiasticos, ei muneri idoneos; atque invigilate impensius super illos praesertim qui destinati sunt lectionibus S. Scripturae publice habendis, ut officio suo ad audientium captum diligenter fungantur, et sub nullo unquam obtentu divinas ipsas litteras //55 contra patrum traditiones, aut praeter ecclesiae catholicae sensum interpretari et explicari audeant. Denique sicut boni Pastoris proprium est, non modo tueri atque enutrire adhaerentes sibi oves, sed eas etiam quae in longinqua recesserint, quaerere et revocare ad ovile, ita et Vestri nostrique muneris erit omnes pastoralis studii nervos eo item intendere, ut quicumque ab huius modi sectariis, noxiorumque librorum propagatoribus seduci vel passi sint, gravitatem peccati sui per Dei gratiam agnoscant et salutaribus paenitentiae remediis expiare satagant: nec vero abijciendi sunt ab eodem sacerdotalis sollicitudinis studio seductores illorum, praecipuique

pasmerkiame minėtą naują Krikščionių sąjungos draugiją, praėjusiais metais įkurtą Niujorke, ir kitas panašias draugijas, kurios prie jos prisidėjo arba ateityje prisidės. Taigi tebūna visiems žinoma, kad padarys sunkų nusikaltimą Dievui ir Bažnyčiai tie, kurie nuspręs kuriai nors minėtų draugijų duoti savo vardą, suteikti pagalbą arba kaip nors kitaip išreikšti savo palankumą. Taip pat mūsų apaštališka galia patvirtiname ir atnaujiname anksčiau minėtus ir jau seniai paskelbtus nurodymus dėl Šventojo Rašto knygų, išverstų į liaudies kalbas, leidimo, platinimo bei skaitymo; dėl kitų kurio nors autoriaus veikalų norime visiems pranešti, jog ir toliau reikia laikytis pagrindinių taisyklių bei mūsų pirmtakų nutarimų, kurie yra pateikti uždraustų knygų sąrašui, ir kad reikia saugotis ne tik tų knygų, kurios yra įtrauktos į šį sąrašą, bet ir tų, apie kurias kalbama minėtuose pagrindiniuose nurodymuose.

O jums, garbingieji broliai, kurie kreipiatės į mus pagalbos, pavedame Viešpatyje, kad apaštališkajam sprendimui ir šiems mūsų nurodymams skirtumėte savo ganytojišką rūpestį, žmonėms juos praneštumėte ir laiku bei vietoje paaiškintumėte, o tikinčiuosius ganomuosius stengtumėtės atitraukti nuo minėtos Krikščionių sąjungos ir kitų jai talkinančių bendrijų, Biblijos draugijų ir sulaikytumėte nuo bendravimo su jų nariais. Jums taip pat pavedame į liaudies kalbą išverstą Bibliją, išleistą nepaisant minėtų Romos popiežių draudimų, taip pat kitas uždraustas ir pasmerktas knygas iš tikinčiųjų rankų išplėšti bei žiūrėti, jog tikintieji būtų mokomi, remiantis jūsų valia ir nurodymais, taip pat kad žinotų, koks maistas jiems yra išganingas, koks kenksmingas ir mirtį nešantis. Tuo tarpu kasdien vis labiau rūpinkitės, garbingieji broliai, kad būtų skelbiamas Dievo žodis, ir [tai darytumėte] tiek jūs patys, tiek atskiri kiekvienos vyskupijos sielų ganytojai, kiti Bažnyčios tarnautojai, tinkami toms pareigoms; itin įdėmiai stebėkite tuos, kurie yra paskirti viešai skaityti Šventąjį Raštą, kad jie stropiai atliktų savo pareigas, atsižvelgdami į skaitančiųjų suvokimą, ir kad jokiu pretekstu nedrįstų komentuoti bei aiškinti Šventojo Rašto //55 prieš [Bažnyčios] Tėvų tradicijas arba prieš priimtą katalikų Bažnyčios prasmę. Pagaliau kaip dera geram Ganytojui, kuris ne tik saugo ir maitina savo turimas avis, taip ir jūsų bei mūsų pareiga tebus visas ganytojiškas pastangas skirti tam, kad suvedžioti ir nukentėję nuo minėtų sektantų bei žalingų knygų platintojų [žmonės] Dievo malonės dėka suprastų nuodėmės sunkumą ir išpirktų savo kaltę išganingais atgailos vaistais, tačiau tegu kunigiško rūpesčio nestokoja ir jų suvedžiotojai, ypač patys

ipsi impietatis magistri, quorum etsi major iniquitas sit, non tamen abstinere debemus ab eorum salute, quibus poterimus viis et modis impensius procuranda.

Ceterum VV. FF. contra insidias et molimina sociorum Foederis Christiani peculiarem et acriorem imprimis vigilantiam exposcimus ab iis ex vestro ordine, qui ecclesias regunt in Italia sitas, aut aliis in locis ubi Itali saepius versantur, maxime autem in Italiae confiniis, aut ubicumque emporia portusque extant, unde frequentior in Italiam commeatus est. Cum enim sectariis ipsis propositum sit inibi ad ef[f]ectum adducere consilia sua, hinc et episcopos potissimum eorumdem locorum, a laevi constantique studio nobiscum allaborare oportet, illorum machinationibus adjuvante Deo dissipandis.

Has autem nostras vestrasque curas, adjutum iri non dubitamus, praesidio civilium potestatum, inprimis potentissimorum Italiae principum, tum pro singulari suo studio religionis catholicae conservandae, tum quod ipsorum [a-]prodentiam[-a] minime fugit, publicae etiam rei interesse plurimum ut supra dicta sectarior molimina, in irritum cadant. Constat enim diuturnoque superiorum temporum experimento comprobatum est, populis a fidelitate atque obedientia erga suos principes retrahendis non aliam esse planiorem viam, quam indifferentiam in religionis negotio a sectariis, sub religiosae libertatis nomine propagatam. Atque id ne dissimulant quidem novi illi sodales Foederis Christiani, qui licet se se alienos profiteantur a civilibus seditionibus concitandis ex vindicato tamen unicuique de plebe bibliorum interpretandorum arbitrio, diffusaque ita in Italorum gentem omnimodo quam vocant libertate conscientiae politicam pariter Italiae libertatem sua veluti sponte consequuturam fatentur.

Quod vero primum et maximum est, levemus una simul manus nostras ad Deum, VV. FF. eique nostram totiusque gregis et Ecclesiae suae causam omni, qua possumus fervidarum precum humilitate comendemus: invocata etiam deprecatione piissima Petri apostolorum principis, aliorumque SS. ac praesertim B[eatae] V[irginis] Mariae, cui datum est, cunctas haereses interimere in universo mundo.

Ad extremum, nostrae pignus ardentissimae charitatis, Apostolicam //56 benedictionem vobis omnibus VV. FF. et concreditis curae vestrae clericis, laicisque fidelibus, effuso cordis affectu peramanter impertimur. Datum Romae apud S. Petrum postridie nonas maii 1844. Pontificatus nostri anno 14. Gregorius P[ontifex] P[apa] XVI."

56. Roku 1844, po śmierci rządcy archidiecezji warszawskiej, biskupa Chmielewskiego, kapituła warszawska wybrała na administratora księdza Antoniego

[a-a] *Taip rankraštyje. Turėtų būti:* prudentiam.

nedorybės mokytojai, net jeigu ir didelė yra jų padaryta skriauda, tačiau neturime nesirūpinti jų išganymu, kurio reikia siekti visais būdais bei priemonėmis.

Be to, garbingieji broliai, prašome, kad ypatingą ir didesnį bendrumą prieš Krikščionių sąjungos narių pinkles bei pastangas rodytų tie jūsų luomo [kunigai], kurie turi bažnyčias Italijoje arba tose vietose, kur dažnai lankosi italai, ypač Italijos kaimynystėje, arba ten, kur yra prekyvietės ir uostai, iš kur jie dažnai vyksta į Italiją.

Kadangi patiems sektantams patariama ten sėkmingai įgyvendinti savo sumanymus, turime tose vietose atkakliai ir stropiai ieškoti vyskupų, kurie dirbtų kartu su mumis ir, Dievo padedami, palengvintų mums išsklaidyti anų užmačias.

Neabejojame, jog šie mūsų ir jūsų rūpesčiai bus palengvinti, padedant civilinei valdžiai, pirmiausia galingiausiems Italijos kunigaikščiams, tiek dėl ypatingų jų pastangų išsaugoti katalikų tikėjimą, tiek dėl jų pačių įžvalgumo, o labiausiai dėl visuomenės yra svarbu, kad minėtos sektantų pastangos nueitų veltui. Yra aišku ir įrodyta ankstesnių laikų patirties, jog nėra tinkamesnio būdo atitraukti žmones nuo tikėjimo ir paklusnumo savo valdovams, kaip [įdiegti jiems] abejingumą religinėms pareigoms; tokį [abejingumą] kaip tikėjimo laisvę skatina sektantai. To neslepia ir nauji Krikščionių sąjungos nariai, kurie nors ir skelbiasi esą nesusiję su pilietinių neramumų kurstymu, tačiau dėl to, jog suteikia teisę kiekvienam žmogui aiškinti Šventąjį Raštą, ir dėl to, visoje Italijoje taip paplito vadinamoji sąžinės laisvė, pripažįsta, jog paskui ją tarsi savaime plis ir politinė laisvė.

O kas yra pirmiausia ir svarbiausia, kelkime kartu savo rankas į Dievą, garbingieji broliai, ir jam, kiek galime karštai bei nusižeminę melsdamiesi, paveskime visos bendruomenės ir Bažnyčios reikalus; taip pat pamaldžiai prašykime užtarimo apaštalų kunigaikščio Petro, kitų šventųjų, ypač palaimintosios Mergelės Marijos, kuriai suteikta [galia] sunaikinti visas erezijas visame pasaulyje.

Pagaliau jums visiems, garbingieji broliai, //56 jums patikėtiems dvasininkams ir tikintiems pasauliečiams širdingiausiai siunčiame mūsų karščiausios meilės ženklą, apaštališką palaiminimą. Duota Romoje, šv. Petro [soste] 1844 metų gegužės 4 dieną, mūsų pontifikato 14 metais. Popiežius Grigalius XVI."

56. 1844 metais, po Varšuvos arkivyskupijos valdytojo Chmielevskio mirties, Varšuvos kapitula administratoriumi išrinko kunigą Antaną Fijalkovskį, Plocko vyskupą

Fijałkowskiego, biskupa sufragana płockiego. Nie wiadomo, z`jakiej przyczyny prawy ten mąż nie podobał się JO księciu Paskiewiczowi. Następnie książę, donosząc o tym wyborze Najjaśniejszemu Cesarzowi Mikołajowi I, twierdził, że Fijałkowski, jako już niemłody, nie będzie dosyć czynnym i odpowiednim swemu obowiązkowi. Otrzymawszy tę opinią w Peterzburgu, sekretarz stanu Królestwa Polskiego, minister Turkuł, ze swej strony przedstawił Najjaśnieszemu Panu, że wybrany biskup może odpowiedzieć swojemu celowi, w razie zaś przeciwnym, bardzo łatwo będzie można go usunąć przez wyniesienie na diecezjalnego biskupa której z diecezji Królestwa. Na tę perswazją przystał Najjaśniejszy Pan, wskutek czego Rada Administracyjna Królestwa 12 września 1844 roku utwierdziła wybór kapituły warszawskiej.

57. W dniu 21 października 1844 roku odbył się uroczyście obiór nowego arcybiskupa poznańskiego i gnieznieńskiego przez dwie połączone kapituły metropolitalne. Po półtoragodzinnej naradzie delegat króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV, powziąwszy wiadomość o wypadku obioru, złożył swoje powinszowania ks. Leonowi Przyłuskiemu, jako wybranemu arcybiskupowi poznańskiemu i gnieznieńskiemu, i oświadczył na zasadzie danego mu od króla pełnomocnictwa, że wybór takowy zostaje potwierdzonym.

58. Copia Epistolae Sanctissimi Domini Nostri Clementis XIII Papae ad Il[ustrissimum] Excel[lentissimum] ac Reverendissimum Dominum Michaelem Zienkowicz Episcopum Vilnensem, responsoriae pro commendatione Patrum Societatis Jesu An[no] Domini 1760.

„Venerabilis Frater, Salutem et Apostolicam benedictionem. Litteris tuis VI Kal[endas] Februari datis existimare te scribis, tuarum esse partium Patres Societatis nobis commendare, quos longo quadraginta annorum spatio expertus impigros esse noveris in vinea Domini operarios, sedulos in juventute bonis artibus, probisque moribus instituenda, et catholicae religionis defendendae studio, mirifice flagrantes. //57 Afflictis eorum rebus narras catholici nominis hostes insolenti exultare gaudio; non tamen ea re Patres objectiore animo futuros, nec in suis rebus asperis de alacri sua sanctificandarum animarum voluntate quidquam remissuros: te quidem tantum natu, qui jam nonagesimum annum attigeris nihil curare, ut ab humano die judiceris, sed illud unice studere ne veritati testimonium defuisse videatur. Quae quidem litterae tuae varie nos affecerunt; patres enim societatis isthic apud vos majorum suorum exempla sectari libentissime intelleximus: at ex corum malis homines orthodoxae fidei infensos magna gestire laetitia, id vero fortasse dolendum: nisi forte patribus societatis id ipsum gratulari quis velit, quod catholicae ecclesiae

sufraganą. Nežinia dėl kokių priežasčių šis kilnus vyras nepatiko jo malonybei kunigaikščiui Paskevičiui. Paskui kunigaikštis, pranešdamas apie šį išrinkimą šviesiausiajam ciesoriui Mikalojui I, tvirtino, kad Fijalkovskis kaip jau nebejaunas nebus pakankamai veiklus ir tinkamas savo pareigoms. Gavęs šią nuomonę Peterburge, Lenkijos Karalystės valstybės sekretorius ministras Turkulas savo ruožtu šviesiausiajam ponui apibūdino, jog išrinktasis vyskupas gali atitikti paskyrimą, priešingu atveju bus labai lengva jį pašalinti pakėlus kurios nors [Lenkijos] Karalystės vyskupijos diecezinių vyskupu. Su tokiu išdėstymu šviesiausiasis ponas sutiko, ir Administracinė [Lenkijos] Karalystės taryba 1844 metų rugsėjo 12-ąją patvirtino Varšuvos kapitulos rinkimus.

57. 1844 metų spalio 21 dieną sujungtose dviejų metropolijų kapitulose iškilmingai įvyko naujojo Poznanės ir Gniezno arkivyskupo rinkimai. Po pusantros valandos svarstymų Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo IV delegatas, gavęs pranešimą apie rinkimų rezultatus, pasveikino kun. Leoną Pšiluskį, kaip išrinktąjį Poznanės ir Gniezno arkivyskupą, ir, remdamasis karaliaus duotais įgaliojimais, pareiškė, jog šis išrinkimas yra patvirtinamas.

58. Atsakomasis švenčiausiojo mūsų pono popiežiaus Klemenso XIII laiškas šviesiausiajam, iškiliausiajam ir garbingiausiajam ponui, Vilniaus vyskupui Mykolui Zenkovičiui dėl Jėzaus draugijos tėvų užtarimo. 1760 Viešpaties metais.

„Garbingasis broli, [siunčiu tau] sveikinimą ir apaštališką palaiminimą. Savo laiške, rašytame sausio 27 dieną, tvirtini manąs, kad tavo pareiga yra užtarti mums [Jėzaus] draugijos tėvus, dėl kurių, išbandęs per 40 metų, įsitikinai, jog yra nepailstantys Viešpaties vynuogyno darbininkai, stropūs mokant jaunimą gerųjų menų bei dorų papročių, ir degantys nepaprastu troškimu apginti katalikų tikėjimą. //57 Pasakoji, kad, susiklosčius sunkiai jų padėčiai, katalikų priešai šokinėja iš džiaugsmo, tačiau [manai], kad dėl to [Jėzaus draugijos] tėvai netaps labiau prislėgti ir, patirdami sunkumus, neatsisakys nieko, kas prisideda prie sielų išganymo. O tu pats [sakai] esąs jau tokio amžiaus, kad, sulaukęs 90 metų, visai nesirūpini, jog gali būti pasmerktas žmonių teismo, bet sieki tik vieno: idant neatrodytų, jog pritrūko tiesos liudytojų. Tavo laiškas sukėlė mums prieštaringus jausmus: su džiaugsmu sužinojome, kad [Jėzaus] draugijos tėvai pas jus seka savo pirmtakų pavyzdžiais, tačiau gailėtis reikia dėl to, jog priešiškai nusiteikę ortodoksinio tikėjimo žmonės džiaugiasi dėl anuos ištikusių nelaimių; nebent kas nors norėtų pasveikinti [Jėzaus] draugijos

hostes ijs tantopere sint inimici. Verum in calamitatibus quae nobis aeque ac res secundae profecto divinitus accidunt non hominum spectandae sunt existimationes, aut voluntates, sed ad divinorum consiliorum altitudinem attolendus est animus; illudque maxime considerandum ,dona Dei, ut ait Augustinus, esse tribulationes suscipiendamque fideli animae (quod monet B[eatus] praedecessor noster Leo Magnus) auctoris sui atque rectoris immarcescibilem caritatem'. ,Totos igitur se ejus subijciant voluntati (verbis ejusdem Leonis utimur) in cujus operibus atque judiciis nihil vacat a veritate justitiae, nihil a miseratione clementiae: quoniam etsi magnis laboribus et multis fatigentur incommodis, bona est illis causa tolerandi, qui se adversis vel corrigi intelligant, vel probari'. Tuae igitur caritatis est eorum dolorem his similibusque lenire sermonibus. Nos vero, qui plurimum gravissimo testimonio tuo et judicio tribuimus, et praeclarum Societatis Jesu institutum aeque ac praedecessores nostri magnifacimus et probamus, tum societatem, tum istos patres Palonos, et quotquot Institutum illud sancte servaverint, in nostra et apostolicae sedis tutela semper habebimus. Tibi vero in summa senectute optamus, ut valetudine uti liceat optima et eximiae in te benevolentiae nostrae pignus, apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Dat[um] Romae apud Mariam Majorem pridie nonas Martii MDCCCLX. Pontificatus nostri anno II." //58

59. Nekrolog. Wornie, 14 września 1844 roku.

W dniu wczorajszym odbył się w tutejszym katedralnym kościele smutny obchód pogrzebu zeszłego do wieczności biskupa adramiteńskiego, rządzącego diecezją telszewską ks. Szymona Michała Giedrojcia, którego zwłoki przywieziono tu dnia 12 września z rezydencji jego, Olsiad, gdzie dnia 7 przeszłego sierpnia oddał Bogu ducha, najczulej opłakany przez otaczających go krewnych i przez byłą pod przewodnictwem jego diecezją, i skąd, po nabalsamowaniu ciała i odbyciu zwyczajnego nabożeństwa przy licznem zgromadzeniu ludu, szczerze podzielającym powszechny żal nad bolesną stratą pasterza, znikome te resztki przeprowadzone zostały przez zebrane dla tej ostatniej posługi duchowieństwo i przez bliższych i dalszych krewnych.

Uderzający był widok wystawionych w kościele olsiadskim zwłok zmarłego biskupa bez żadnej okazałości i umieszczonych podług literalnej przedśmiertnej woli jego na całunie między czterma tylko świecami. Bogobojny pasterz i po śmierci chciał dać przykład ludowi skromności swojej.

Przy przewiezieniu zwłok po drodze przez powiatowe miasto Telsze, kondukt żałobny spotkany był z należytemi honorami przez miejscowe zakonne duchowieństwo i przez znajdujących się w mieście cywilnych i wojennych urzędników. Po czem

tėvus, nes nedraugiškumą jiems rodo tik katalikų Bažnyčios priešai. Tuo tarpu tiek [patirdami] nelaimes, tiek sėkmę, kurių mums Dievo malonės dėka taip pat pasitaiko, turime paisyti ne žmonių nuomonių ar norų, bet pakelti savo sielą [ir stengtis suprasti] dieviškų sprendimų didybę. Reikia mąstyti apie tai, kaip sako Augustinas, kad ,Dievo dovanos atneša vargus, ir tikinti siela turi [išmokti] priimti (taip ragina mūsų palaimintasis pirmtakas Leonas Didysis) neblėstančią savo kūrėjo ir valdytojo meilę'. ,Taigi tegu pasiduoda valiai to (remiamės to paties Leono žodžiais), kurio darbuose ir sprendimuose nestokoja teisingumo tiesos bei gailestingumo malonės; net jeigu yra varginami didelių sunkumų ir daugelio nepatogumų, gerai gali juos pakelti tie, kurie supranta, kad sunkumais jie yra arba pataisomi, arba išbandomi'. Tavo meilė siekia lengvinti jų skausmą tokiomis ir panašiomis kalbomis, o mes, kurie labai vertiname tavo svarų liudijimą ir įvertinimą, šloviname ir pripažįstame, kaip ir mūsų pirmtakai, puikią Jėzaus draugijos vienuoliją, tiek draugiją, tiek tėvus lenkus, kiek tik ši vienuolija šventai tarnaus, visada ją turėsime savo ir Apaštalų Sosto globoje. O tau, sulaukusiam gilios senatvės, linkime kiek galima geros sveikatos ir maloniai siunčiame tau mūsų palankumo įrodymą ir apaštališką palaiminimą. Duota Romoje, Didžiojoje Marijos [bazilikoje], 1860 metų kovo 4 dieną, antraisiais mūsų pontifikato metais." //58

59. Nekrologas. Varniai, 1844 metų rugsėjo 14-oji.

Vakar dieną vietos katedroje įvyko liūdna laidotuvių iškilmė į amžinybę pasitraukusio Telšių vyskupiją valdžiusio Adramiteno vyskupo kun. Simono Mykolo Giedraičio, kurio palaikai čia atvežti rugsėjo 12 dieną iš jo rezidencijos Alsėdžiuose, kur praėjusio rugpjūčio 7 dieną atidavė Dievui dvasią, švelniausiai apverktas jį supančių giminaičių ir buvusios jo vadovaujamos vyskupijos, iš kurios, balzamavus kūną ir atlikus įprastas pamaldas, gausiai susirinkus žmonėms, nuoširdžiai prisidedantiems prie visuotinio gailesčio dėl skaudžios ganytojo netekties, šie menki palaikai buvo palydėti šiai paskutinei paslaugai susirinkusios dvasininkijos ir artimesnių bei tolimesnių giminaičių.

Sukrečiantis buvo Alsėdžių bažnyčioje pašarvoto mirusiojo vyskupo palaikų vaizdas: be jokios prabangos, pažodžiui pildant priešmirtinę jo valią, pastatytų ant calūno tiktai tarp keturių žvakių. Dievobaimingas ganytojas ir po mirties norėjo duoti žmonėms savo kuklumo pavyzdį.

Vežant palaikus kelyje per apskrities miestą Telšius gedulinga laidotuvių eisena buvo sutikta su derama vietos vienuolių dvasininkijos bei mieste esančių civilių ir karo valdininkų pagarba. Laidotuvių eisena paskui pasuko į kunigų bernardinų

kondukt udał się do kościoła ks[ięży] Bernardynów, w którym przy żałośnym śpiewie i odpowiedniej muzyce odprawiona była msza żałobna, a po niej jeden z kapłanów tegoż zakonu miał pogrzebową mowę. Po mowie nastąpiła eksportacja ciała zmarłego biskupa. Tej asystowali do rogatek miasta wszyscy ci, którzy byli na spotkaniu konduktu, jako też wielka liczba żalem przejętego ludu. Stąd kondukt udał się ku Worniom. Za zbliżeniem się do tego miasta zebrane z diecezji liczne duchowieństwo pod przewodnictwem osób kapitulnych, cała ucząca się w diecezjalnem seminarium młodzież duchowna pod przewodnictwem swych nauczycieli, cała na koniec kancelaria miejscowego konsystorza, również przybyli tutaj dla wynurzenia spółczucia nad stratą duchownego swego przewodnika obywatele, szlachta i rozmaitego rodzaju ludzie, spotkali żałobny kondukt na wiorstę za miastem. Tutaj duchowieństwo zatrzymało //59 kondukt, zdjęło z tryumfalnego wozu zwłoki biskupa swego, podniosło na kapłańskie swe barki i z onemi wśród przenikającego śpiewu połączonych w jednę żałosną harmonią głosów, przy ciągłym płaczliwym dźwięku wszystkich dzwonów i poruszającej żałobnej muzyki, udało się ku kościołowi katedralnemu. Gdy się kondukt zrównał z zabudowaniem diecezjalnego seminarium, byłego celem szczególniejszej opieki pieczołowitości zeszłego do wieczności biskupa, procesja się zatrzymała, a jeden z profesorów seminarium miał stosowną do smutnego wypadku przemowę w imieniu tego zakładu, który w zupełności ocenił całą wielkość poniesionej straty. Stąd procesja żałobna dalej się udała ku katedralnemu kościołowi, który przybrany we wspaniałą lecz razem smutną postać, przyjął na swoje łono drogie szczątki pasterza. Tam ciało jego postawione zostało na katafalu okazale przyrządzonym. Natychmiast rozległo się echo niezliczonych głosów wznoszących do Pana Zastępców gorące modły za pokój duszy zmarłego, gdzie na ostatek wczoraj, po odbyciu zwyczajnych egzekwii i dalszych pogrzebowych ceremonii i po wysłuchaniu trzech mów religijnych, dwóch w polskim, a jednę w żmudzkim języku, zdjętą z katafalku trumna i spuszczczoną została do najdującego się pod kościołem katedralnym sklepu i postawiona obok trumn jego poprzedników.

Czcigodny pasterz pochodzący z dawnego książęcego domu przeżył lat 80, w kapłaństwie 57, w dostojności biskupiej 32, początkowe wychowanie brał w kowieńskiej powiatowej szkole, po czem słuchał kursu nauk w żmudzkim seminarium, a skończył w stolicy Królestwa Polskiego. W 25 roku wieku swego otrzymał stopień doktora teologii, a w 27 roku zaszczycony od króla polskiego Stanisława Augusta orderem św. Stanisława I stopnia, później, w 1831 roku, otrzymał od najmiłościwiej nam panującego cesarza Mikołaja I order św. Anny I klasy, ozdobiony w 1832 roku

bažnyčią, kurioje, giedant gedulingas giesmes ir [gaudžiant] atitinkamai muzikai, atnašautos gedulingos mišios, o po jų vienas šio Ordino kunigų pasakė laidotuvių kalbą. Po kalbos prasidėjo mirusiojo vyskupo kūno palydos. Iki miesto vartų ėjo visi tie, kurie buvo, laidotuvių eiseną sutinkant, taip pat daugybė gailesčio prislėgtų žmonių.

Iš čia laidotuvių eisena pasuko į Varnius. Artėjant prie miesto, iš vyskupijos gausiai susirinkusi dvasininkija, vadovaujama kapitulos narių, visa dvasinė vyskupijos seminarijos jaunuomenė, savo mokytojų vadovaujama, pagaliau visa vietos konsistorijos kanceliarija, taip pat čia pareikšti užuojautos dėl savo dvasinio vadovo netekties atvykę dvarponiai, bajorai ir įvairaus plauko žmonės, gedulingą eiseną pasitiko per varstą nuo miesto. Čia dvasininkija //59 laidotuvių eiseną sulaikė, nukėlė nuo iškilmių vežimo savo vyskupo palaikus, užsidėjo ant savo kunigiškų pečių ir su jais, sklindant giesmėms, susiliejančioms į vieną gedulingą balsų harmoniją, nuolat verksmingai skambant visiems varpams ir jaudinančiai gedulingai muzikai, pasuko į katedrą. Laidotuvių eisenai priartėjus prie vyskupijos seminarijos, buvusio ypač kruopščios į amžinybę pasitraukusios vyskupo globos objekto, procesija sustojo, o vienas Seminarijos profesorių šios institucijos, kuri iš tiesų suvokė netekties didybę, vardu pasakė liūdnam įvykiui deramą kalbą. Iš čia gedulinga procesija judėjo link katedros, kuri nuostabiai, bet kartu liūdnai išpuošta, priglaudė brangius ganytojo palaikus. Čia jo kūnas buvo padėtas ant prabangiai išpuošto katafalko; tuoj pat pasklido aidas nesuskaičiuojamų balsų, siunčiančių karštas maldas Viešpačiui už mirusiojo sielos ramybę, kur galiausiai vakar, po įprastų egzekvijų bei kitų laidotuvių apeigų ir išklausius tris religines prakalbas – dvi lenkų, o vieną žemaičių kalba, nuo katafalko karstas nukeltas ir nuleistas į po katedros bažnyčia esantį rūsį ir pastatytas šalia jo pirmtakų karstų.

Garbusis ganytojas, kilęs iš senų kunigaikščių namų, nugyveno 80 metų, kunigystėje 57-erius, vyskupo range – 32. Pradinį išsilavinimą gavo Kauno apskrities mokykloje, paskui mokslų kurso klausėsi Žemaičių seminarijoje, o baigė Lenkijos Karalystės sostinėje. 25-aisiais amžiaus metais gavo teologijos daktaro laipsnį, o 27-ių Lenkijos karaliaus Stanislovo Augusto buvo pagerbtas Šv. Stanislovo I laipsnio ordinu. Vėliau, 1831 metais, iš mieliausiai mums viešpataujančio ciesoriaus Mikalojaus I gavo Šv. Onos I klasės ordiną, 1832 metais papuoštą ciesoriaus karūna,

cesarską koroną, a w 1843 order św. Włodzimierza II stopnia. Od wstąpienia w stan duchowny zajmował znamienite w hierarchii posady, był prałatem proboszczem, infułatem szydłowskim, a od 1808 do 1820 roku był członkiem R[zymsko]-Katol[ickiego] Duchownego Kolegium. W roku 1829 przez imienny najwyższy ukaz mianowany został prezydentem Kolegium i w tymże roku przez ukaz najwyższy podniesiony został do godności koadiutora biskupstwa żmudzkiego. W roku 1831 z rozkazu Naj//60jaśniejszego Pana przybył ze stolicy na Żmudź i od tego czasu z woli najwyższej podzielał wszystkie trudy świętej pamięci biskupa księcia Józefa Giedrojcia w zarządzaniu diecezją, po śmierci którego w roku 1838 utwierdzony został przez Najjaśnieszego Cesarza na rządzącego diecezją telszewską, w jakowem dostojeństwie przebył do zgonu swego.

Całe życie tego najstarszego w Rossyi biskupa odznaczało się w duchownym zawodzie nieprzerwanemi trudami dla ogólnego dobra Kościoła i powierzonej mu trzody, a jak słońce przed zachodem, tak życie jego przed zgonem nowym przyodziało się blaskiem. Zawsze przejętym był wysokiem przeznaczeniem powołania swego, w ostatnich wszakże latach swego pobytu na tym padole, jakby w przeczuciu zbliżającej się godziny do zdania rachunku przed tronem Najwyższego z powierzonej mu trzody, ściślej wzierać zaczął we wszystkie gałęzie swego zarządu i w troskliwem urządzaniu diecezjalnego seminarium, w przetworzeniu worniеńskiego szpitala rochitów na dom poprawy, w przeznaczeniu takowegoż szpitalu w Kęstajciach na dom przytułku dla kapłanów inwalidów i w utworzeniu, gdzie tego wymagała potrzeba ludu wiernego, nowych parafii, zostawił niezatarte pomniki swej o dobro duchowieństwa i powierzonej mu trzody pieczołowitości. W zeszłym jeszcze roku obciążony wiekiem i osłabiony na siłach szanowny starzec, widząc serdeczną żądzę wiernych synów Kościoła w przyjęciu świętego sakramentu bierzmowania, zajmował się tym obrządkiem z oczewistem poświęceniem nadwątlonego zdrowia.

Głębokie uczynił wrażenie na sercach katolików taki czyn ich biskupa. Pojął swego pasterza lud pobożny, pojęli go w Chrystusie bracia wileńskiej diecezji, której naczelnik JW Ks. biskup Cywinski, podzielając smutek, jakim dotknięta została diecezja tutejsza, skoro o tem otrzymał wiadomość, wraz nie tylko sam w asystencji wyższego i niższego duchowieństwa odbył w katedralnym kościele żałobne nabożeństwo za duszę zmarłego, lecz nadto o odprawieniu takowegoż w diecezji uczynił należyte rozporządzenie.

Zaszczycony za życia zaufaniem swego monarchy, przez rząd poważany, przez familią czczony, od podwładnego duchowieństwa i świeckich osób kochany,

o 1843 metais – Šv. Vladimiro II laipsnio ordiną. Nuo įstojimo į dvasininkų luomą užėmė svarbias pareigas hierarchijoje, buvo prelatas klebonas, Šiluvos infulatas, o nuo 1808 iki 1820 metų – Romos katalikų dvasinės kolegijos narys. 1829 metais vardiniu aukščiausiu įsaku buvo paskirtas Kolegijos prezidentu ir tais pačiais metais aukščiausiu įsaku pakeltas į Žemaičių vyskupo koadjutoriaus pareigas. 1831 metais šviesiausiojo pono įsakymu //60 iš sostinės atvyko į Žemaitiją ir nuo to laiko aukščiausia valia dalijosi visu amžiną atilsį vyskupo kunigaikščio Juozapo Giedraičio vyskupijos valdymo triūsu, po kurio mirties 1838 metais šviesiausiojo ciesoriaus buvo patvirtintas Telšių vyskupijos valdytoju, šias pareigas ėjo iki mirties.

Visas šio seniausiojo Rusijoje vyskupo gyvenimas, einant dvasines pareigas, buvo nesiliaujamas triūsas dėl Bažnyčios visuotinės gerovės ir jam patikėtos kaimenės. O kaip saulė prieš nusileidimą, taip jo gyvenimas prieš mirtį suspindo nauja šviesa. Visada buvo pasišventęs aukštam savo pašaukimui; vis dėlto paskutiniais savo buvimo šioje [ašarų] pakalnėje metais, tarsi jausdamas artėjančią ataskaitos prieš Aukščiausiojo sostą valandą už jam patikėtą kaimenę, nuoširdžiai pradėjo gilintis į visas savo valdymo sritis: rūpestingai tvarkė vyskupijos seminariją, Varnių rokitų prieglaudą pertvarkė į pataisos namus, tokią pačią prieglaudą Kęstaičiuose skyrė globos namais kunigams invalidams ir steigė, kur būta tikinčiųjų poreikio, naujas parapijas, todėl paliko neišdildomus savo rūpinimosi dvasininkijos gerove ir jam patikėta kaimene paminklus. Dar praėjusiais metais, slegiamas amžiaus ir silpstant jėgoms, garbusis senolis, regėdamas nuoširdų ištikimų Bažnyčios sūnų troškimą priimti Švč. Sutvirtinimo sakramentą, ėmėsi šių pareigų akivaizdžiai aukodamas mąžtančią sveikatą.

Katalikų širdyse toks jų vyskupo poelgis padarė gilų įspūdį. Suprato savo ganytoją tikinčioji liaudis, suprato jį broliai Kristuje Vilniaus vyskupijoje, kurios valdytojas šviesusis dauggalis kunigas vyskupas Civinskis, dalydamasis skausmu, kuris ištiko vietos vyskupiją, kai tik apie tai gavo žinią, iš karto ne tik pats asistuojant aukščiausiajai ir žemesnei dvasininkijai, katedroje aukojo gedulingas pamaldas už mirusiojo sielą, bet dar davė atitinkamus nurodymus apie tokių atnašavimą vyskupijoje.

Gyvas būdamas pagerbtas savo valdovo pasitikėjimu, valdžios gerbiamas, giminės garbinamas, pavaldžios dvasininkijos ir pasauliečių mylimas, garbusis vyskupas

szanowny biskup książę Szymon Giedrojc spokojnie zstąpił do grobowej zaciszy, jak spokojne było życie jego. Niech spoczywa w Bogu czci //61godny pasterz.

60. Duchowieństwo greko-unickie nowogrodzkiego powiatu Józefowi Siemaszce, biskupowi greko-unickiej litewskiej diecezji, członkowi Unickiego Kolegium i kawalerowi.

Z winnym uszanowaniem Waszej Pasterskiej Mości z powodu zamierzonej w greko-unickiej Cerkwi reformy obrzędów, ośmielamy się wynurzyć prośbę naszę w następnych punktach:

a) Unia Kościoła wschodniego z zachodnim uroczyście zdecydowaną została na konsylium florenskiem 1439 roku. Tamże ułożono we względzie greckich obrzędów reformę, której Kościół schizmatycki, pobudzony przez burzliwego biskupa Efezu Marka, nie przyjął, lecz my, idąc za przykładem naszego kijowskiego metropolity Izydora i patriarchy konstantynopolitańskiego Józefa, jednogłośnie przyjęliśmy, bo ta przepisaną została dla całego greckiego Kościoła.

b) Kiedy północna Rossya oderwała się od jedności Kościoła rzymskiego, duchowieństwo greckiego obrządku litewskie, za przewodnictwem swego metropolity Rohozy, na synodzie brzeskim 1594 roku odprawionym, ściślej połączyło się ze świętym rzymsko-katolickim Kościołem. Unia ta w następnym roku utwierdzoną została przez Klemensa VIII. Tenże synod nakazał nam stale się trzymać zjednoczonej wiary i obrzędów jej właściwych, jako już zdecydownych na synodzie floreńskim.

c) Metropolita całej Russi Michał Kiszka ze wszystkiemi swemi prałatami i biskupami na synodzie roku 1720 w Zamościu odprawionym, nie tylko utwierdził rzeczoną unią, lecz nadto wyjaśnił różnicę zachodzącą pomiędzy Cerkwią schizmatycką i Kościołem unickim, wskazał ubiory duchowieństwa unickiego i dał przepisy we względzie naczyń kościelnych, stosując się do pobożności krajowej i dawnych zwyczajów Kościoła konstantynopolitańskiego. Autentyczne egzemplarze tych urządzeń zostały przesłane duchowieństwu unickiemu mieszkającemu w Galicyi, w Węgrzech, w Slawonii, Dalmacyi, Kroacyi itd. na wieczną pamiątkę. Wszystko to obowiązuje nas pod klątwą, strześć wiecznie unii ze świętym Kościołem katolickim i pilnować się swoich obrzędów. //62

d) Porównywając najdawnejsze mszały, sporządzone staraniem i powagą biskupów, jako to: 1) mszał wydany 1659 roku przez metropolitę Cypriana Zachowskiego, dedykowany Karolowi Stanisławowi księciu Radzwille z bardzo piękną przemową, której autor zachęca duchowieństwo unickie do trzymania się jedności; 2) mszał wydany 1727 roku przez metropolitę Kiszkę i mszał drukowany 1790 roku staraniem

kunigaikštis Simonas Giedraitis ramiai, kaip ramus buvo jo gyvenimas, įžengė į kapų tylą. Tegu ilsis Dievuje garbusis //61 ganytojas.

60. Naugarduko apskrities graikų-unitų dvasininkija Juozapui Semaškai, Lietuvos vyskupijos graikų-unitų vyskupui, Unitų kolegijos nariui ir kavalieriui.

Su derama Jūsų ganytojiškos malonybės pagarba dėl planuojamų graikų-unitų Cerkvės apeigų reformų drįstame išdėstyti savo prašymą tokiais punktais:

a) Rytų Bažnyčios unija su Vakarų iškilmingai buvo priimta Florencijos konsiliume 1439 metais; ten reformuotos graikų apeigos, kurių schizmatikų Bažnyčia, paskatinta ūmaus Efeso vyskupo Marko, nepriėmė, tačiau mes, sekdami mūsų Kijevo metropolito Izidoriaus ir Konstantinopolio patriarcho Juozapo pavyzdžiu, vienbalsiai priėmėme, nes ji buvo skirta visai graikų Bažnyčiai.

b) Kai šiaurinė Rusija atskilo nuo Romos Bažnyčios vienybės, Lietuvos graikų apeigų dvasininkija, vadovaujama savo metropolito Rohozos, 1594 metais įvykusiame Bresto Sinode glaudžiai susijungė su šventąja Romos katalikų Bažnyčia. Ši unija kitais metais buvo patvirtinta Klemenso VIII. Tas pats Sinodas įsakė mums visada laikytis suvienyto tikėjimo ir jam būdingų apeigų, kaip jau priimtų Florencijos Sinode.

c) Visos Rusijos metropolitas Mykolas Kiška su visais savo prelatais ir vyskupais 1720 metais Zamosćėje sušauktame Sinode ne tiktai patvirtino minėtąją uniją, bet, be to, išaiškino skirtumą, atsirandantį tarp schizmatikų Cerkvės ir unitų Bažnyčios, nurodė unitų dvasininkijai apdarus ir davė nurodymus dėl bažnytinių indų, atsižvelgdamas į krašto dievobaimingumą ir senąsias Konstantinopolio Bažnyčios tradicijas. Originalūs šių potvarkių egzemplioriai buvo nusiųsti unitų dvasininkijai, gyvenančiai Galicijoje, Vengrijoje, Slovėnijoje, Dalmatijoje, Kroatijoje ir t.t., amžinam atminimui. Visa tai įpareigoja mus priesaika amžinai saugoti uniją su šventąja katalikų Bažnyčia ir laikytis savo apeigų. //62

d) Lyginant seniausius mišiolus, parengtus rūpinantis vyskupams ir remiantis jų autoritetu, kaip antai: 1) mišiolas, išleistas 1659 metais metropolito Kiprijono Zachovskio, dedikuotas Karoliui Stanislovui kunigaikščiui Radvilai su labai gražia prakalba, kurios autorius ragina unitų dvasininkiją būti vieninga; 2) mišiolas, išleistas 1727 metais metropolito Kiškos, ir mišiolas išspausdintas 1790 metais rūpinantis

metropolity Szeptyckiego; 3) wreszcie, nie wspominając wielu innych, mszał wydany w Wilnie z rozkazu żyjącego jeszcze metropolity Jozafata Bułhaka. Porównywając, mówimy, te wszystkie mszały, postrzegamy w nich zupełną zgodność. Tęż zgodność widzimy we wszystkich księgach liturgicznych. Skąd się jawnie pokazuje, że pochodzą ze wspólnego źrzódła i są stwierdzone powagą tylu lat i biskupów greko-unickich.

e) Mszał drukowany w Moskwie 1831 roku i przez rząd do użycia duchowieństwu greko-unickiemu dany, różni się od mszałów naszych w punkcie tak ważnym, jak jest dogmat o pochodzeniu Ducha Świętego i w innych modlitwach w tymże mszale pomieszczonych, nadto nie ma w nim najmniejszej wzmianki o papieżu, któremu podczas poświęcenia naszego przysięgliśmy i posłuszeństwo i uszanowanie jako panującemu. Zatem mszału tego przyjąć nie możemy i prosimy Waszej Pasterskiej Mości, aby za staraniem Jego nie zmuszano nas do przyjęcia, lecz zostawiono nam mszał wydany w Wilnie, któregośmy się dotąd trzymali.

f) Prawie od dwóch wieków lud greko-unickiego wyznania przywykł w dni uroczyste i niedzielne wielbić Boga w Najświętszym Sakramencie ku czci publicznej wystawionego, przyzwyczaił się do mszy czytanych, do śpiewów, do litaniów, procesji, do czczenia Boga w hostii przez przyklękanie. Wszystkie te rzeczy koniecznie są potrzebne w naszym obrządku i nie mogą być zniesione bez oburzenia ludu, który już zaczyna szczerze narzekać na duchowieństwo.

g) Pod tym numerem mieści się aluzja do panującego. Prośbę tę podpisało 54 kapłanów unickich. //63 Dano w Nowogrodku 2 kwietnia 1834 roku.

Obecna prośba, jako tłumaczona wolnie z języka francuzkiego, może służyć za pamiętnik historyczny, nie zaś za autentyczny dokument.

61. Z roku 1844 na 1845 stan Kościoła katolickiego w krajach berłu rossyjskiemu podległych był następny:

a) Stosunki rządu z Rzymem prawie zupełnie były zerwane, daremnie Najjaśniejszy Cesarz utrzymywał w stolicy świata katolickiego posła Buteniewa, daremnie jeździł tamże dyrektor Ministerstwa Obcych Wyznań Walerian Skripicin, daremnie od miesiąca maja do października siedział w Rzymie ober-prokuror rządzącego synodu hr. Protasow, papież bowiem Grzegorz XVI jawnie się oświadczył, że dopóki rząd nie przestanie nękać i prześladować katolików mieszkających w Rossyi, dopóty nie mogą mieć miejsca żadne układy.

b) Zabór majątków kościelnych dokonywał się przez cywilnych urzędników, którym plebani musieli zapłacić i przez kilka tygodni z końmi i świtą własnym utrzymywać kosztem, a to dlatego, aby dogodniejsze zostawili tak zwane ugodie, czyli kawałki ziemi, któremi rząd duchowieństwo miał opatrzyć. Po dokonaniu

metropolitui Šeptickiui; 3) galiausiai, neminint daugybės kitų, mišiolas, išspausdintas Vilniuje dar gyvenančio metropolito Juozefato Bulhako nurodymu. Lygindami – sakome – šiuos visus mišiolus, pastebime visišką atitikimą. Taip pat matome visų liturginių knygų suderinamumą. Tai akivaizdžiai rodo, kad išeina iš to paties šaltinio ir yra patvirtinti tiekos metų ir graikų-unitų vyskupų autoriteto.

e) Mišiolas, išspausdintas Maskvoje 1831 metais ir graikų-unitų dvasininkijai naudoti valdžios duotas, skiriasi nuo mūsų mišiolų taip svarbiu klausimu, koks yra dogma apie Šventosios Dvasios kilmę, ir kitomis šiame mišiole esančiomis maldomis, be to, jame nėra nei menkiausios užuominos apie popiežių, kuriam mūsų pašventinimo metu prisiekėme ir paklusnumą, ir pagarbą kaip viešpataujančiam, todėl šito mišiolo negalime priimti bei prašome jūsų ganytojiškos malonybės pasirūpinti, kad nebūtume verčiami jį priimti, bet paliktų mums mišiolą, išleistą Vilniuje, kuriuo iki šiol naudojamės.

f) Beveik prieš pora šimtų metų graikų-unitų tikėjimo žmonės iškilmingomis ir sekmadienio dienomis įprato šlovinti Dievą Švenčiausiame Sakramente, viešai garbinti išstatytą, įprato prie skaitytinių mišių, giedojimų, litanijų, procesijų, Dievą ostijoje pagerbti priklaupdami. Visi tie dalykai yra būtini mūsų apeigoms ir negali būti panaikinti nepapiktinus žmonių, kurie jau pradeda nuoširdžiai priekaištauti dvasininkijai.

g) Po šiuo numeriu slypi aliuzija į valdovą. Šį prašymą pasirašė 54 unitų kunigai. //63 Duota Naugarduke 1834 metų balandžio 2-ąją.

Šis prašymas, laisvai verstas iš prancūzų kalbos, gali būti vertingas kaip istorinis paminklas, o ne kaip autentiškas dokumentas.

61. Metuose iš 1844-ųjų į 1845-uosius katalikų Bažnyčios padėtis kraštuose, priklausančiuose Rusijos skeptrui, buvo tokia:

a) Valdžios santykiai su Roma beveik visiškai buvo nutraukti, veltui šviesiausiasis ciesorius katalikiškojo pasaulio sostinėje išlaikė pasiuntinį Butenevą, veltui ten vyko ministerijos Kitatikių [dvasinių reikalų] direktorius Valerijonas Skripicynas, veltui nuo gegužės mėnesio iki spalio Romoje sėdėjo Valdančiojo Sinodo oberprokuroras grafas Protasovas, nes popiežius Grigalius XVI aiškiai pasakė, kad kol valdžia nesiliaus kankinti ir persekioti Rusijoje gyvenančių katalikų, tol negali būti kalbos dėl jokių susitarimų.

b) Bažnytinių dvarų sekuliarizacija vyko per pasaulietinius valdininkus, kuriems klebonai turėjo užmokėti ir keletą savaičių su arkliais bei palyda savo lėšomis išlaikyti, o tai todėl, kad paliktų patogesnes vadinamąsias naudmenas, arba žemės sklypus, kuriais valdžia dvasininkiją turėjo aprūpinti. Aneksiją įvykdžiusi, valdžia

zaboru rząd kazał plebanom podać wiadomość, wiele mogą mieć dochodu rocznego z zostawionej im ziemi. Uczynili to plebani. Wtem przybyła z woli rządu druga komisja, która zabrała na skarb resztki zostawionej ziemi. Natępnie duchowieństwo zostało bez wszelkiego sposobu do życia, bo i gotówkę oddało rzeczonym urzędnikom. W miesiącu październiku 1844 rząd wydał pieniądze należące się duchowieństwu za kwartał od 1 maja do 1 września i razem z pensji potrącił dochód pokazany przez plebanów z kawałków ziemi, które już dawno skarb posiadł. Według tej trafnej rachuby diecezja telszewska wzięła za kwartał 5000 rb. sr., lubo według ukazu 1843 roku 15 grudnia wziąć była powinna 7225 rb. sr. Toż samo spotkało i inne diecezje. Przy tem rząd nastawał na pozostałych biskupów i rządców diecezji, aby przyjęli niedawno dane ustawy seminaryjskie.

c) Obywatele, lubo katolicy, jak dawniej ciągle to powtarzali, na cóż księżom pieniądze i majątki, lubo sami ich objadali, tak dopiero po zaborze oburącz chwytali majątki poduchowne w dzierżawę w nadziei, że bogaty, przez duchowieństwo zaszczędzony chłopek, dostarczy im obfite dochody.//64

d) Rzymsko-Katolickie Duchowne Kolegium składały następne osoby: sufr[agan] biskup kurlanski, zastępca prezesa Kazimierz Dmochowski; członek prałat wilenski Wacław Żylinski; asesor prałat mohilewski Gorski; asesor prałat wilenski Antoni Fiałkowski; asesor prałat żmudzki Jozef Krzyżanowski; asesor prałat minski Dominik Moszczynski; asesor prałat żytomierski Czemerowski; asesor prałat kamieniecki Markiewicz. Jurysdykcja ta przez rząd utworzona, niekatolicka, bo przez zwierzchność duchowną nieupoważniona, w tym krytycznym czasie nie tylko nie pokazała energii, lecz nadto odznaczyła się gorliwem spełnianiem woli rządu. Członkowie jej, bojąc się i nie wierząc jeden drugiemu, nie śmieli na posiedzeniach i ust otworzyć za sprawą Kościoła. Ponieważ zaś nigdy nie kładła żadnej opozycji, stąd też zamieniła się na stacją pocztową, której jedyną czynnością jest posłanie dalej otrzymanych od ministra ukazów. Zastępca prezydenta, pomieniony Dmochowski, święty człowiek jeśliby był osobą prywatną, lecz postawiony na tak wysokim stopniu, przez swoją bojaźliwość stał się prawdziwie szkodliwym Kościołowi.

c) Diecezją mohilewską, więcej z woli rządu jak z wyboru kapituły, zarządzał chciwy godności oficjał, prałat mohilewski Marcin Łaski. W tym czasie najwięcej przewracano katolików na wiarę rossyjską, szczególnie tych, którzy jakąkolwiek styczność mieli z byłemi unitami. I tak, póki byli w jedności katolicy z unitami, niejeden pleban katolicki trzymał wikariusza unitę, który sprawował sakramenta dla katolików. Dopiero zaś skoro z czyjejś metryki się pokaże, iż był ochrzczony przez unickiego kapłana, natychmiast zmuszają go do przyjęcia prawosławia, lubo

paliepė klebonams pateikti duomenis, kiek gali turėti metinių pajamų iš jiems paliktos žemės. Klebonai tai padarė. Tada atvyko kita valdžios siųsta komisija, kuri paėmė į iždą paliktos žemės likučius. Paskui dvasininkija liko be jokio pragyvenimo šaltinio, nes ir grynuosius pinigus atidavė minėtiesiems valdininkams. 1844 metų spalio mėnesį valdžia išdavė dvasininkijai priklausančius pinigus už ketvirtį nuo gegužės 1-osios iki rugsėjo 1-osios ir kartu iš atlyginimo išskaičiavo klebonų nurodytas pajamas iš žemės sklypų, kuriuos jau seniai iždas turėjo. Pagal tokį apdairų apskaičiavimą Telšių vyskupija už ketvirtį gavo 5000 sid. rb, nors pagal 1843 metų gruodžio 15-osios įsaką turėjo gauti 7225 sid. rb. Su tuo susidūrė ir kitos vyskupijos. Iš likusių vyskupų ir vyskupijų valdytojų valdžia kartu prisispyrus reikalavo, kad priimtų neseniai išleistus seminarijų nuostatus.

c) Dvarponiai, nors katalikai, kaip anksčiau nuolat primindavo, kam kunigams pinigai ir dvarai, nors patys juos apvalgydavo, taip iš karto po sekuliarizacijos abiem rankom griebė nuomoti buvusius dvasininkų dvarus, tikėdamiesi, kad turtingas, dvasininkijos tausotas valstietis atneš jiems gausias pajamas. //64

d) Romos katalikų dvasinę kolegiją sudarė šie asmenys: Kuršo vyskupas sufraganas, pirmininko pavaduotojas Kazimieras Dmochovskis; narys Vilniaus prelatas Vaclovas Žilinskis; asesorius, Mogiliavo prelatas Gorskis; asesorius Vilniaus prelatas Antanas Fijalkovskis; asesorius, Žemaičių prelatas Juozapas Kryžanauskas; asesorius, Minsko prelatas Dominykas Moščinskis; asesorius Žitomiro prelatas Čemerovskis; asesorius Kameneco prelatas Markevičius. Ši valdžios įsteigta jurisdikcija, nekatalikiška, nes dvasinės vyresnybės neįteisinta, šiuo kritiniu laiku ne tik neparodė energijos, bet net pasižymėjo uoliu valdžios valios vykdymu. Jos nariai, bijodami ir nepasitikėdami vienas kitu, posėdžiuose nedrįso ir burnos praverti už Bažnyčios reikalus. Kadangi niekada nerodė jokios opozicijos, tapo pašto stotimi, kurios vienintelė pareiga yra toliau siųsti iš ministerijos gautus įsakus. Pirmininko pavaduotojas, minėtasis Dmochovskis, šventas žmogus, jeigu būtų buvęs privatus asmuo, bet pastatytas ant taip aukštos pakopos per savo bailumą tapo iš tikro kenksmingas Bažnyčiai.

c) Mogiliavo vyskupiją daugiau valdžios valia, negu kapitulos pasirinkimu valdė garbės godus oficijolas Mogiliavo prelatas Martynas Laskis. Šiuo laiku daugiausia katalikų, ypač tų, kurie turėjo kokius nors ryšius su buvusiais unitais, atversta į rusų tikėjimą. Ir taip, kol tarp katalikų ir unitų buvo vienybė, ne vienas katalikų klebonas laikė vikarą unitą, kuris teikė sakramentus katalikams. O vos tik iš kieno nors metrikų paaiškėja, kad buvo apkrikštytas unitų kunigo, tuoj pat jį verčia priimti stačiatikybę, nors abu tėvai buvo katalikai. Veltui šie vargšai ne kartą ieškojo vyskupijos valdytojo

jego oboje rodzice byli katolicy. Daremnie ci biedaki szukali nieraz ratunku u rządcy diecezji, ani razu nie pożalił się na te gwałty przed rządem. Tenże oficjał żadnego pisma od powładnych duchownych nie przyjmuje, skoro to nie jest napisane po rusku. Biskupa nie ma.

d) Diecezją minską zarządza nominat biskup Paweł Rawa, człowiek niedaleko widzący, któremu też papież odmówił utwierdzenia w godności biskupiej, w teraźniejszym jednak czasie zdaje się, że i w nim ocuca się duch wiary katolickiej. Prawdziwego biskupa i ta diecezja nie ma.

e) Diecezja żmudzka do 7 sierpnia t[egoż] roku była szczęśliwszą od innych, bo posiadała biskupa Giedrojcia (obacz nr 59). Wiado//65mo, że w Peterzburgu znajdował się nominat sufragan żmudzki Jan Chryzostom Gintyłło, któremu za grzechy młodości też papież Gregorz XVI odmówił utwierdzenia. Po śmierci Giedrojcia kapituła, zdaje się na przekor Świętej Stolicy, wybrała pomienionego Gintyłły nie tylko na rządcę diecezji, ale i na biskupa diecezjalnego. Po tem wydarzeniu rząd posłał go na Żmudź w charakterze rządcy; jakim się na tym stopniu okaże, zobaczymy.

f) Diecezją łucką czyli żytomierską, zarządzał jedyny diecezjalny biskup Michał Piwnicki, mąż wprawdzie bogobojny i dla duchowieństwa nadzwyczaj ścisły, lecz nadzwyczaj też oszczędny, przy tem już skołatany wiekiem, następnie pozbawiony taktyki i energii, które to rzeczy w obecnym stanie Kościoła nader są potrzebne. Z tych to wad poszło, że nieszczerze protestował się przeciw ustawom seminaryjskim, które rząd narzucał. Stąd poszło, że się zgodził na przeniesienie seminarium z Łucka do Żytomierza, przez co pozbawił katedrę z kleru. Widząc to ostatnie zdarzenie, bogobojny regens seminarium ks. hr. Ożarowski zaprotestował się, pojechał do Kijowa do gubernatora Bibikowa, lecz jako wdający się nie w swoje i nie dokazał i siebie dał poznać rządowi. Następnie żadnego awansu spodziewać się nie może.

g) Diecezja kamieniecka od śmierci biskupa Mackiewicza nie ma żadnego biskupa, zarząd jej przez Najjaśniejszego Pana został poruczony konsystorzowi, na którego czele jako oficjał stoi niedołężny i przestarzały prałat Oczapowski. Z powodu tej słabości oficjała rządzi duchownemi sekretarz konsystorski, osoba cywilna. Otóż i hierarchia, w Kościele katolickim niepraktykowana!

h) Diecezja wileńska w obecnym czasie jest najszczęśliwszą, bo posiada gorliwego biskupa sufragana trockiego Jana Cywińskiego. Wiele też mu dopomaga biegły w prawie prałat i oficjał Józef Bowkiewicz.

i) Z tego, com powiedział, widzimy, że dopiero w całej Rossyi trzej tylko są biskupi katolickiego wyznania: Piwnicki, biskup łucki, Cywinski, rządzący diecezją

pagalbos, nė karto valdžiai šių prievartavimų nepaskundė. Tas pats oficijolas jokio rašto iš sau pavaldžių dvasininkų nepriima, jeigu šis nėra parašytas rusiškai. Vyskupo nėra.

d) Minsko vyskupiją valdo nominatas vyskupas Povilas Rava, žmogus netoliaregis, kurį popiežius taip pat atsisakė patvirtinti vyskupu. Vis dėlto dabartiniais laikais atrodo, kad ir jame pabunda katalikų tikėjimo dvasia. Tikro vyskupo ir ši vyskupija neturi.

e) Žemaičių vyskupija iki šių metų rugpjūčio 7-osios buvo laimingesnė už kitas, nes turėjo vyskupą Giedraitį (žr. Nr. 59). Žinoma, //65 kad Peterburge buvo nominatas Žemaičių sufraganas Jonas Krizostomas Gintila, kurį už jaunystės nuodėmes popiežius Grigalius XVI taip pat atsakė patvirtinti. Po Giedraičio mirties kapitula, atrodo, prieš Šventosios Sostinės valią išrinko minėtąjį Gintilą ne tiktai vyskupijos valdytoju, bet ir vyskupijos vyskupu. Po šio įvykio valdžia nusiuntė jį į Žemaitiją kaip valdytoją. Koks šitame poste jis pasirodys, pažiūrėsime.

f) Lucko, arba Žitomiro, vyskupiją valdė vienintelis vyskupijos vyskupas Mykolas Pivnickis, vyras, tiesa, dievobaimingas ir dvasininkijai nepaprastai nuoširdus, bet taip pat pernelyg taupus, be to, jau išvargintas amžiaus, galiausiai stokojantis taktikos ir energijos, o šie dalykai dabartinei Bažnyčios būklei yra ypač reikalingi. Šie trūkumai lėmė, kad nenuoširdžiai protestavo prieš seminarijos nuostatus, kuriuos valdžia primetė. Tai lėmė, jog sutiko perkelti seminariją iš Lucko į Žitomirą, per tai katedra neteko klero. Matydamas pastarąjį įvykį, dievobaimingas seminarijos rektorius kun. grafas Ožarovskis užprotestavo, nuvažiavo į Kijevą pas gubernatorių Bibikovą, tačiau kaip besikišantis ne į savo reikalus ir nieko neįrodė, ir save valdžiai leido pažinti. Ateity jokio paaukštinimo tikėtis negali.

g) Kameneco vyskupija nuo vyskupo Mackevičiaus mirties neturi jokio vyskupo, ją valdyti šviesiausiojo pono buvo patikėta konsistorijai, kuriai kaip oficijolas vadovauja nevykęs ir persenęs prelatas Očapovskis. Dėl šios oficijolo silpnybės dvasininkams vadovauja konsistorijos sekretorius, pasaulietis. Tokia tad ir hierarchija, katalikų Bažnyčios nepraktikuojama!

h) Vilniaus vyskupija dabartiniu metu yra pati laimingiausia, nes turi uolų vyskupą Trakų sufraganą Joną Civinskį. Daug jam taip pat padeda teisę išmanantis patyręs prelatas ir oficijolas Juozapas Bovkevičius.

i) Iš to, ką pasakiau, matome, kad visoje Rusijoje tiktai trys katalikų tikėjimo vyskupai: Pivnickis, Lucko vyskupas; Civinskis, Vilniaus vyskupijos valdytojas, ir

wileńską i Dmochowski, prezes Kolegium. Piwnicki ma lat wieku blisko 80, Cywinski 74, Dmochowski 64. Wkrótce zatem przyjdzie się po święcenia i oleje święte jeździć do Królestwa Polskiego.

k) Lud wierny dziś większą okazuje gorliwość w wierze jak kiedyś. Zwykle te rzeczy stają się droższemi, które chcą nam wydarć. W diecezji wileńskiej wierni cisną się do sakramentu bierzmowania, albowiem //66 utworzyło się przekonanie, że kto przyjmie ten sakrament, nie przejdzie na prawosławie. Dogadzając pobożnym chęciom ludu, biskup Cywinski ustawicznie jeździ po diecezji i udziela bierzmowania.

Wszędzie lud prosty wzdryga się na samo wspomnienie prawosławia, nie słychać dotąd, aby który z gminu wyrzekł się wiary.

l) Obywatele, widząc obecny stan rzeczy, przestali uważać duchownych za istoty niepotrzebne, radzi już byliby widzieć ich w dawnym świetności stanie. I w tej klasie rzadkie są zdarzenia odstępstwa, bo każdy odstępujący spotyka się z publiczną i powszechną hańbą.

62. Ukaz cesarski do ministra oświecenia Uwarowa dany 13 listopada 1844 roku:

„W celu rozszerzenia pomiędzy Izraelitami należytego ukształcenia, ustawami 1804 i 1833 roku rozkazano było dopuszczać młodzież żydowską do ogólnych naukowych zakładów w Cesarstwie. Wszakże środek ten nie miał żadnego skutku. Dochowawszy stale myśl, poleciliśmy wam złożyć komisją z rabinów, ażeby obmyślić środki do ustalenia między Żydami potrzebnych wiadomości. Teraz po ukończeniu prac komisji rozkazujemy:

1) Niezależnie od pozwolenia pobierania nauk w chrześcijańskich zakładach, ustanowić dla kształcenia młodzi żydowskiej osobne szkoły dwóch rodzajów: początkowe, czyli pierworzędne, odpowiednie parafialnym, i drugorzędne w zakresie szkół powiatowych, przed innemi realne, a dla przygotowania nauczycieli żydowskiego zakonu i rabinów, szkoły rabińskie ze zrównaniem ich we względzie ogólnych przedmiotów z gimnazjami.

2) Dozór nad naukami i nad prowadzeniem się uczniów we wszystkich tych zakładach tudzież sposób gospodarczego zarządu uorganizować, stosując się do ogólnych w ministerstwie obowiązujących postanowień, ze zwróceniem względu na zakon i obyczaje Żydów.

3) Dla nauczania zakonu mianować do żydowskich szkół nauczycieli z Żydów, a dla innych przedmiotów, tak z chrześcijan, jak i z Żydów, którzy na to uzyskali prawo porządkiem ustanowionym.

4) Żydów, służących w naukowych ich zakładach, wyłączyć od powinności rekruckiej.

Dmochovskis, kolegijos pirmininkas. Pivnickis turi arti 80 metų amžiaus, Civinskis 74, Dmochovskis 64. Šventinimų ir šventųjų aliejų netrukus teks vykti į Lenkijos Karalystę.

k) Tikintieji šiandien rodo didesnį uolumą negu kadais. Tie dalykai, kuriuos nori iš mūsų atimti, paprastai tampa brangesni. Vilniaus vyskupijoje tikintieji braunasi sutvirtinimo sakramento, nes //66 susiformavo nuostata: kas priims šį sakramentą, nepereis į stačiatikybę. Norėdamas dievobaimingiems žmonių norams įtikti, vyskupas Civinskis nuolat važinėja po vyskupiją ir teikia sutvirtinimą.

Prastuomenė visur net purtosi tik užsiminus apie stačiatikybę, negirdėti, kad kuris nors iš bendruomenės būtų atsižadėjęs tikėjimo.

l) Dvarponiai, matydami dabartinę dalykų padėtį, liovėsi dvasininkus laikyti nereikalingomis būtybėmis, jau norėtų matyti juos gerbiamus kaip ir anksčiau. Iš šio luomo pasitraukiama retai, nes kiekvienas pasitraukiantis susiduria su vieša ir visuotine nešlove.

62. Ciesoriaus įsakas švietimo ministrui Uvarovui, duotas 1844 metų lapkričio 13-ąją:

„Tikslu paskleisti tarp izraelitų deramą išsimokslinimą 1804 ir 1833 metų įsakais buvo liepta įsileisti žydų jaunimą į bendras imperijos mokslo institucijas. Tačiau ši priemonė nedavė jokių rezultatų. Nuolat tai prisimindami, pavedėme jums sudaryti komisiją iš rabinų apsvarstyti būdus, kaip įtvirtinti tarp žydų reikalingas žinias. Dabar, pasibaigus komisijos darbui, įsakome:

1) Nepriklausomai nuo leidimo mokslą gauti krikščioniškose institucijose, žydų jaunuomenei auklėti įsteigti atskiras dviejų tipų mokyklas: pradžios, arba pirmosios pakopos, atitinkančias parapines, ir antrosios pakopos apskričių mokyklų lygmens, kitų atžvilgiu – realines, o žydų tikybos mokytojams ir rabinams rengti – rabinų mokyklas, bendrų dalykų lygmeniu prilyginus jas gimnazijoms.

2) Mokymo ir mokinių elgesio priežiūrą visose šiose institucijose, taip pat ūkio valdymo tvarką nustatyti remiantis bendrais ministerijoje galiojančiais nuostatais, atsižvelgiant į žydų įstatymus ir papročius.

3) Tikybos mokyti į žydų mokyklas skirti mokytojus žydus, o kitiems dalykams – tiek krikščionis, tiek žydus, kurie tam įgijo teisę pagal nustatytą tvarką.

4) Žydus, tarnaujančius savo mokymo institucijose, atleisti nuo rekrūtų prievolės.

5) Urzędnikom z chrześcijan udzielić prerogatyw właściwych zakładom naukowym chrześcijańskim.

6) Izraelitom, uczącym się w zakładach pomienionych, w razie wzięcia ich za rekrutów skrócony ma być czas służby: a) tym, którzy ukończyli kurs w zakresie szkół powiatowych o lat 10; b) w gimnazjach o lat 15. Celujący w ruskim języku mogąc [s] być osobiście uwolnieni od rekrucizny.

7) Prywatne żydowskie naukowe zakłady i domowych nauczycieli poddać pod ogólne w tym względzie prawidła.

8) Minister skreśli szczegółowe przepisy."//67

63. Roku 1844 w końcu miesiąca sierpnia Rzymsko-Katolicka Duchowna Akademia w Peterzburgu została przeniesioną z najętego domu Łakotnikowa do murów Wasilewskiego Ostrowiu pierwszej linii, umyślnie dla Akademii wystawionych. Od tego czasu ciągle Akademia zostaje pod tak pilną opieką rządu, jakiej żaden zakład w Peterzburgu nad sobą nie doznaje. Prawie codziennie odwiedza ją dyrektor Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych Skripicyn. 16 dnia listopada 1844 roku zawitał do niej minister dzieł wewnętrznych Leon Perowski; obejrzał bibliotekę nowo z Wilna przywiezioną i ułożoną, książki rzadkie, mieszkania alumnów, infirmarium, kuchnią itd. Wreszcie, zabawiwszy godzinę, opuścił zakład. Grudnia 8 dnia powtórnie przybywszy do Akademii, rzeczony minister ścisłą obracał uwagę na czystość, czyli ochędóstwo zakładu i zapowiedział, że wkrótce będziemy mieli szczęście powitać w swych murach Najjaśniejszego Pana. Jakoż 18 grudnia o godzinie pół do trzeciej z południa bez wszelkiej świty, w saneczkach przyjechał do Akademii cesarz Mikołaj I spotkany zaraz przy wejściu przez rektora ks. Hołowińskiego, poszedł do sali konferencyjnej, biblioteki, sali sypialnej alumnów, kuchni itd. Po razy trzy zapytywał ks. rektora, jak się prowadzą profesorowie. Zastanowiły rektora te powtórzone zapytania, twierdził jednak, że najlepiej się prowadzą. Kiedy zaś tenże rektor inspektora i profesorów przedstawił osobiście Najjaśniejszemu Panu, rzekł cesarz: „Wszystko to, com dotąd o was słyszał, czyni dla was zaszczyt." Będąc w pomieszczeniu alumnów pierwszoletnich, rzekł: „Życzę, aby jak te mury są okazałe, tak i wy ukształcili okazale serca wasze." Nadto rzekł jeszcze: „Bądźcie katolikami, ale nie mieszajcie się do polityki." Przed o[d]jazdem scisnął rękę ks. rektora i poszedł. W ogóle Najjaśniejszy Pan był w najlepszym humorze i wyraźnie okazywał swoje ukontentowanie.

Dnia 27 grudnia tegoż roku przyjechał do zakładu oberprokuror Rządzącego Synodu, graf Protasów. Na samym wstępie oświadczył się rektorowi, że z woli cesarza przybył dla przypatrzenia się wzorowemu porządkowi zaprowadzonemu w Akademii, aby podobny mógł zaprowadzić w Akademii Duchownej greko-rossyjskiej.

5) Valdininkams iš krikščionių skirti prerogatyvas, nustatytas krikščionių mokymo institucijų;

6) Imant rekrūtais minėtose institucijose besimokančius izraelitus sutrumpinti tarnybos laiką: a) tiems, kurie baigė apskričių mokyklų lygmens kursą – 10 metų; b) gimnazijose – 15 metų. Kurie mokosi rusų kalbos labai gerai, nuo rekrūtų gali būti atleisti asmeniškai.

7) Privačios žydų mokymo institucijos ir namų mokytojai šiuo požiūriu privalo laikytis bendrų taisyklių.

8) Ministras parengs išsamias taisykles." //67

63. 1844 metų rugpjūčio pabaigoje Romos katalikų dvasinė kolegija Peterburge iš nuomojamų Lokotnikovo namų buvo perkelta į pirmosios linijos mūrus Vasilijaus saloje, specialiai Akademijai pastatytus. Nuo to laiko Akademiją taip atidžiai valdžia globoja, kaip nė vieną kitą instituciją Peterburge. Beveik kasdien ją aplanko Vidaus reikalų ministerijos direktorius Skripicynas. 1844 metų lapkričio 16 dieną joje apsilankė vidaus reikalų ministras Leonas Perovskis: apžiūrėjo neseniai iš Vilniaus atvežtą ir sukrautą biblioteką, retas knygas, alumnų būstus, izoliatorių, virtuvę ir t.t. Galiausiai, valandą užtrukęs, instituciją apleido. Gruodžio 8 dieną antrąkart atvykęs į Akademiją, minėtasis ministras ypatingą dėmesį skyrė institucijos švarai, arba tvarkai, ir pranešė, kad netrukus turėsime laimės savo mūruose pasveikinti šviesiausiąjį poną. Iš tikro gruodžio 18-ąją pusę trijų po pietų be jokios palydos rogutėmis į Akademiją atvažiavo ciesorius Mikalojus I. Čia pat prie įėjimo sutiktas rektoriaus kun. Holovinskio pasuko į konferencijų salę, biblioteką, alumnų miegamąjį, virtuvę ir t.t., tris kartus klausinėjo kunigo rektoriaus, kaip elgiasi profesoriai. Rektorių nustebino šie kartojami klausimai, tačiau tvirtino, kad elgiasi kuo geriausiai. O kai tas pats rektorius inspektorių ir profesorius asmeniškai pristatė šviesiausiajam ponui, ciesorius tarė: „Visa tai, ką apie jus girdėjau, teikia jums garbę". Būdamas pirmamečių alumnų patalpoje, tarė: „Linkiu, kad kaip tie mūrai yra puikūs, taip ir jūs puikiai išugdytumėte savo širdis". Be to, dar sakė: „Būkite katalikai, bet nesikiškite į politiką". Prieš išvažiuodamas paspaudė kunigui rektoriui ranką ir nuėjo. Apskritai šviesiausiasis ponas buvo geriausiai nusiteikęs ir akivaizdžiai rodė savo pasitenkinimą.

Tų pačių metų gruodžio 27 dieną į instituciją atvažiavo Valdančiojo Sinodo oberprokuroras grafas Protasovas. Iš karto prisipažino rektoriui, jog ciesoriaus valia atvyko pasižiūrėti Akademijos įvestos pavyzdingos tvarkos, kad panašią galėtų

Oświadczenie to przyjęto jako pusty komplement. Później graf obejrzał cały zakład, //68 rozpytywał się, o której godzinie kler wstaje i o której spać idzie, jakie odbywa duchowne ćwiczenia, co się czyta w czasie medytacji i co u stołu. Będąc w stancjach alumnów, przepatrywał książki znajdujące się u nich pod ręką. Wreszcie odjechał. Te ciągłe odwiedziny pierwszych osób, ta troskliwa opieka rządu, te, że tak rzekę, romanse ku nam skierowane w tym czasie, w którym katolicy doświadczają prześladowania, a bracia nasi wiejscy księża siedzą o głodzie, słowem, to czuwanie nad nami, zamiast ukontentowania zasmuca nas i koniecznie każe się domyślać, że to wszystko nie dzieje się bez planu i celu. Mieszkamy wsród okazałego gmachu jakby na śmierć skazani, oczekując smutnej i niepewnej przyszłości. Bo zwykle wołu wtedy tuczą, kiedy zabić myślą. Nie daj Boże, aby się spełniło to przeczucie.

Roku 1846 stycznia 1 dnia JW rektorowi przyniesiono z ministerstwa order św. Stanisława II stopnia.

64. Najjaśniejszy Pan, odwiedzając R[zymsko]-K[atolicką] Akademią 18 grudnia 1844 roku, wziął rektora Hołowinskiego na stronę i rzekł w języku rossyjskim: „Młodzież, w tutejszym zakładzie będąca, zasługuje na moje względy i zaufanie, przeto chcę jeszcze w nim pomieścić dwudziestu ludzi młodych z Królestwa Polskiego, czy można będzie to zrobić?" Na to odpowiedział rektor: „Najjaśniejszy Panie! Wiele miałem pracy i trudów, póki postawiłem młodzież tutejszą na stopie, którą zajmując może być pewną względów Waszej Cesarskiej Mości i za którą uroczyście ręczę. Lecz jeżeli przybędą alumni z Królestwa, nie wiadomo z jakimi zasadami i zdaniami, podówczas trudno mi będzie ręczyć za wszystkich. Lękam się bowiem, aby i tutejszej młodzieży nie zepsuli." To słysząc cesarz zamilczał. Po wyjeździe cesarza rektor udał się do ministra Perowskiego i między inszemi rzeczami wyznał przed nim, że w rzeczy sprowadzenia alumnów z Królestwa, to cesarzowi powiedział. Co posłyszawszy minister, zaczął całować i uciskać rektora, mówiąc: „Wiesz co, ja dawno to chciałem powiedzieć, ale się lękałem, dziękuję ci, dziękuję." Bo i ministrowi już się uprzykrzyło dręczyć katolików.

Nazajutrz przyzwał cesarz rzeczonego ministra do siebie i rzekł: „Książę warszawski Paszkiewicz nie życzy mi sprowadzać duchownej polskiej młodzieży do stolicy, nie radzi też i rektor Akademii, z tem //69 wszystkim tak być musi, bo ja tak chcę, ja, gospodarz. Jezuici rozciągnęli na granicy państwa mojego wojenną linią, trzeba dać odpór." W ten sposób rzecz została rozstrzygnięta. W rzeczy samej, w tym czasie cesarz austryacki Ferdynand I, oddziaływając Rossyi, sprowadził do Galicyi wiele jezuitów i poruczył im obowiązek nauczania młodzieży tudzież nawracania niewiernych w państwach swoich.

įvesti Dvasinėje graikų-rusų akademijoje. Šis pareiškimas priimtas kaip tuščias komplimentas. Vėliau grafas apžiūrėjo visą instituciją, //68 teiravosi, kurią valandą kleras keliasi, kurią eina miegoti? Kaip vyksta dvasinės pratybos? Kas skaitoma per meditacijas ir kas prie stalo? Būdamas alumnų kambariuose, žiūrinėjo jiems po ranka esančias knygas. Galiausiai išvažiavo. Šie nuolatiniai pirmųjų asmenų apsilankymai, ši rūpestinga valdžios globa, šie, taip sakant, mums skirti romansai tokiu laiku, kai katalikai patiria persekiojimus, o mūsų broliai kaimo kunigai sėdi alkani, žodžiu, šis rūpestis mumis, užuot [teikęs] pasitenkinimą, mus liūdina ir primygtinai siūlo suvokti, kad visa tai nevyksta be plano ir tikslo. Puikaus pastato gyventojai tarsi pasmerkti mirčiai, laukdami liūdnos ir netikros ateities. Nes paprastai jautį šeria tada, kai ketina užmušti. Neduok Dieve, kad išsipildytų ši nuojauta.

1845 metų sausio 1 dieną šviesiajam dauggaliui rektoriui iš ministerijos atneštas Šv. Stanislovo II laipsnio ordinas.

64. Šviesiausiasis ponas, lankydamas Romos katalikų akademiją 1844 metų gruodžio 18-ąją, pasivėdėjo rektorių Holovinskį į šalį ir rusų kalba tarė: „Jaunuomenė, šioje institucijoje esanti, nusipelno mano dėmesio ir pasitikėjimo; todėl norėčiau čia dar įkurdinti dvidešimt jaunų žmonių iš Lenkijos Karalystės, ar tai bus galima padaryti?" Į tai rektorius atsakė: „Šviesiausiasis pone, daug turėjau darbo ir vargo, kol vietos jaunuomenę pakėliau iki lygio, kuriame būdami, gali būti tikri jūsų ciesoriškosios didenybės palankumo, ir už kurią iškilmingai laiduoju. Tačiau jeigu iš [Lenkijos] Karalystės atvyks alumnai, nežinia su kokiais principais ir nuostatomis, tuomet man bus sunku už visus laiduoti, nes baiminuosi, kad ir vietos jaunuomenės nesugadintų". Tai girdėdamas ciesorius nutilo. Ciesoriui išvažiavus, rektorius nuvyko pas ministrą Perovskį ir tarp kitų dalykų jam išpažino, kad dėl alumnų atvežimo iš Karalystės taip ciesoriui pasakė. Šitai išgirdęs, ministras pradėjo rektorių bučiuoti ir glėbesčiuoti, kalbėdamas: „Žinai ką, aš seniai norėjau tai pasakyti, bet nedrįsau, ačiū tau, ačiū". Nes ir ministrui jau pabodo kankinti katalikus.

Kitą dieną ciesorius išsikvietė minėtąjį ministrą ir tarė: „Varšuvos kunigaikštis Paskevičius nelinki man lenkų dvasinės jaunuomenės perkelti į sostinę, nepataria ir Akademijos rektorius; todėl //69 taip turi būti, nes to noriu aš, šeimininkas. Jėzuitai nutiesė prie mano valstybės sienos karo liniją, reikia duoti atkirtį". Šitaip reikalas buvo išspręstas. Iš tikrųjų tuo laiku Austrijos ciesorius Ferdinandas I, atsikirsdamas Rusijai, pasikvietė į Galiciją daugybę jėzuitų ir pavedė jiems savo valstybėse mokyti jaunimą bei netikinčiuosius atversti.

65. Lubo od 1831 roku rząd zajął się dziełem zbrojnego apostolstwa w krajach litewskich i Polszcze, z tem wszystkim do 1844 roku na szczególnej uwadze miał kraje litewskie. Kiedy zaś w tych postawił religią katolicką prawie na stopie upadku, wtedy całą uwagę obrócił na Polskę. W każdem wojewodzkiem, czyli guberskiem i powiatowem mieście zabudował cerkwi rossyjskie, lubo wyznających wiarę rossyjską zupełnie nie było, wszędzie osadził popów, roku 1844 w mieście zwanem Wola zabrał kościół katolicki i zamienił na cerkiew, aby była pamiętnikiem poległych tu Rossyan 1831 roku. Od tego czasu katolicy w Woli nie mają kościoła swego wyznania.

66. Roku 1838, kiedy rząd na Białorusi przy pomocy kozaków przewracał ostatki unitów i katolików na schizmę, obywatel tameczny Mirski, zebrawszy swoich poddanych, zachęcał do trzymania się wiary przodków. Skoro zaś o tem się rząd dowiedział, wysłał Mirskiego na granice Syberii, majątek zaś jego na skarb zabrał. Chłopi, pamiętając radę swego pana, żadną miarą nie chcieli przechodzić na schizmę. Co widząc rząd oswobodził Mirskiego i obiecał mu powrócić majątek, jeżeli tylko skłoni lud do schizmy. Mirski wystąpił na wyższe miejsce i chciał coś mówić, lecz łzy stanęły mu na zawadzie, wzniósł tylko ręce do nieba i milczał. Chłopi zrozumieli ten niemy głos pana swego i zaprzysięgli nie wyrzekać się wiary. Od tego czasu rząd nie przestaje dręczyć każdego po szczególe chłopa.

67. We wsi Dudakowiczach guberni mohilewskiej, gdzie liczono 400 szlachty rzymsko-katolickiego wyznania, za panowania cesarza Aleksandra I rząd pozwolił zabudować nowy katolicki kościół. Parafianie rozpoczęli fabrykę, lecz z powodu niedostatku zasobów zaniechali dzieła. Przed kilku laty przybył do Dudakowicz wysoki urzędnik, gmina o tem uwiadomiona upadła mu na nóg, prosząc aby wolno jej było dokończyć budowy. Zniewolony pokorą urzędnik pozwolił. //70

Chociaż mnóstwo już naokoło rząd był pozabierał, zburzył lub popami osadził kościołów, dudakowicka jednak szlachta dokończyła kościoła własnym nakładem i postarała się [o] plebana. Roku 1843 zjechała się w Dudakowiczach komisja, która zamknęła nowo wzniesiony kościół pomimo płacz i narzekanie fundatorów. Z woli konsystorza mohilewskiego przybył dziekan Wojdak, w grobowem milczeniu odprawił mszą świętą, spożył eucharystią, zabrał rzeczy święte i klucze kościelne oddał prezesowi komisji. Co widząc, lud uzbrojony w s[i]ekiery i widła przemocą odebrał na powrót klucze i oszańcował się na cmentarzu kościelnym w zamiarze bronienia kościoła do upadłego. Komisja sprowadziła wojsko, które obległo cmentarz, narodu jednak nie zabijało. Na drugi i trzeci dzień naród pozbawiony pokarmu zaczął rozchodzić się do domów swoich, niektórzy jednak do pięciu dni o głodzie bronili

65. Nors nuo 1831 metų valdžia ėmėsi ginkluoto apaštalavimo Lietuvos žemėse ir Lenkijoje, iki 1844 metų ypatingą dėmesį skyrė Lietuvos kraštams; o kai juose katalikų religiją privedė kone iki nuopuolio, tada visą dėmesį atkreipė į Lenkiją. Kiekviename vaivadijos arba gubernijos ir apskrities mieste pastatė rusų cerkves, nors rusų tikėjimą išpažįstančių visiškai nebuvo; visur pasodino popus; 1844 metais mieste, vadinamame Volia, atėmė katalikų bažnyčią ir pertvarkė į cerkvę, kad būtų paminklas čia 1831 metais žuvusiems rusams. Nuo to laiko Volios katalikai neturi savo bažnyčios.

66. 1838 metais valdžia Baltarusijoje, padedama kazokų, unitų ir katalikų likučius vertė į schizmą. Vietos dvarponis Mirskis, sušaukęs savo pavaldinius, ragino laikytis protėvių tikėjimo. Kai tik apie tai sužinojo valdžia, Mirskį ištrėmė į Sibiro pakraštį, jo dvarą paėmė į iždą. Valstiečiai, prisimindami savo pono patarimą, jokiais būdais nenorėjo pereiti į schizmą. Tai matydama, valdžia išlaisvino Mirskį ir pažadėjo jam sugrąžinti dvarą, jeigu tik palenks žmones prie schizmos. Mirskis palypėjo į aukštesnę vietą ir norėjo kažką sakyti, bet užspringo ašaromis; tiktai pakėlė rankas į dangų ir tylėjo. Valstiečiai suprato šį nebylų savo pono balsą ir prisiekė tikėjimo neišsižadėti. Nuo to laiko valdžia nesiliauja kiekvieną valstietį atskirai kankinti.

67. Dudakovičių kaime Mogiliavo gubernijoje, kuriame yra 400 Romos katalikų tikėjimo bajorų, viešpataujant ciesoriui Aleksandrui I, valdžia leido pastatyti naują katalikų bažnyčią. Parapijiečiai pradėjo statyti, bet, stokodami medžiagų, ketinimo atsisakė. Prieš keletą metų atvyko į Dudakovičius aukštas valdininkas; valsčius, apie tai painformuotas, puolė jam po kojų, ir prašė leisti užbaigti statyti. Supančiotas nuolankumu, valdininkas leido.//70

Nors valdžia aplinkui daug kur bažnyčias buvo atėmusi, sugriovusi ar popais užleidusi, Dudakovičių bajorai vis dėlto savo lėšomis užbaigė bažnyčią ir pasirūpino kleboną. 1843 metais į Dudakovičius suvažiavo komisija, kuri pastatytą bažnyčią uždarė, nors fundatoriai verkė ir skundėsi. Mogiliavo konsistorijos valia atvyko dekanas Voidakas, kapų tyloje atlaikė šv. mišias, priėmė Eucharistiją, surinko šventus daiktus ir bažnyčios raktus atidavė komisijos pirmininkui. Tai matydami, žmonės, apsiginklavę dalgiais ir šakėmis, prievarta susigrąžino raktus ir užsibarikadavo bažnyčios šventoriuje, ketindami iki paskutiniųjų ginti bažnyčią. Komisija iškvietė kariuomenę, kuri apsupo šventorių, tačiau žmonių nežudė. Antrą ir trečią dieną žmonės, neturėdami maisto, pradėjo išsivaikščioti į savo namus, tačiau kai kurie iki

kościoła, w końcu zdać się musieli. Najgorliwszych zaraz okuto i zawieziono do Mohilewa, gdzie ich trzymano w więzieniu i rozmaicie męczono, zawsze przypominając, że jeśliby przes[z]li na ruską wiarę, otrzymaliby przebaczenie. Gdy to nie pomagało, urzędnicy zaczęli im radzić, aby podali prośbę o ułaskawienie, szlachta niepiśmienna zgodziła się na to. Urzędnicy przeto napisali, co chcieli i podali więźniom do podpisania krzyżykami. W tej mniemaniej prośbie było napisane zgodzenie się na przyjęcie ruskiej wiary. Całą przeto gromadę policzoną za ruską. Gdy zaś tak nawróceni nie chcieli chodzić do cerkwi i sakramentów od popów przyjmować, nowe wynikły donosy, nowe śledztwa i więzienia, przez które gmina została przywiedziona do torby. Otóż obraz apostolstwa dziewiętnastego wieku!

67[a]. Cesarski ukaz do Rządzącego Senatu z dnia 14 grudnia 1844 roku:

„W celach lepszego urządzenia Żydów własnemu ich dobru odpowiadającego, uznaliśmy za rzecz potrzebną, wydaną 1839 roku ustawę o korobkowym od nich poborze poddać pod rozbiór i bliższe wespół z miejscowemi wiadomościami rozważania.

Wskutek tego utwierdziwszy teraz poprawioną i uzupełnioną ustawę o pomienionym korobkowym poborze, w Radzie Państwa rozpatrzoną, i przesyłając ją Rządzącemu Senatowi, rozkazujemy ku wykonaniu tej ustawy uczynić należyte rozporządzenie." //71

68. Rzym 8 sierpnia 1844 roku. Alumni seminarium de Propaganda Fide otrzymali nowego rektora w osobie zacnego ojca Ryłły, który według zdania jego przełożonych postawi ten zakład na wyższej stopie. Ojciec Ryłło urodził się na Żmudzi, wstąpił do jezuickiego zakonu przed samem wydaleniem jezuitów z Rossyi i z nimi razem z Połocka pojechał za granicę. Z wielu innemi jezuitami z Austryi młody ks. Ryłło pojechał do Rzymu, gdzie się przykładając do nauk, naiwnością ducha, postępem i szczególniejszemi zdolnościami przewyższył wszystkich swoich kolegów. Sławny profesor Manera, dziś prowincjał jezuicki, nie mógł mu się dostatecznie wydziwić. Jeszcze wtedy połowa miasta Rzymu zaczęła zgromadzać się do niego. W lat kilka później z ważnemi poruczeniami udał się na wschód i szczęśliwie doprowadził je do końca. Syryą, Palestynę, Arabią i Chaldeą oraz wiele innych prowincji wschodnich przebył piechotą. Stosując się do woli Ojca Świętego i prośby maronitów, mieszkał czas niejaki na górach Libanu. Ponieważ zaś był jezuitą, tem samem i nieraz musiał doświadczać prześladowania. Często mu groziły niebiezpieczeństwa od rozjuszonych Turków, jeden Druz rzucił się do niego z wydobytym puginałem,

[a] *Pakartotas numeris.*

penkių dienų alkani gynė bažnyčią, galiausiai turėjo pasiduoti. Uoliausi nedelsiant buvo surakinti ir nugabenti į Mogiliavą – laikė kalėjime ir visaip kankino, visada primindami, kad jeigu priimtų rusų tikėjimą, gautų atleidimą. Kai tai nepadėjo, valdininkai pradėjo jiems patarinėti, kad paduotų malonės prašymą. Neraštingi bajorai su tuo sutiko; tad valdininkai parašė, ką norėjo, ir padavė kaliniams, kad padėtų kryželius. Šitame tariamame prašyme buvo parašytas sutikimas priimti rusų tikėjimą; tad visas būrys priskirtas rusams. O kai taip atversti nenorėjo vaikščioti į cerkvę ir sakramentų iš popų priimti, kilo nauji skundai, nauji tardymai ir kalėjimai, per kuriuos bendruomenė su terbomis paleista. Štai tad devynioliktojo amžiaus apaštalavimo vaizdas!

67. 1844 metų gruodžio 14 dienos ciesoriaus įsakas Valdančiajam Senatui.

„Tikslu geresnio žydų valdymo, jų pačių gerovę atitinkančio, pripažinome būtinu dalyku 1839 metais išleistą įsaką dėl dėžutės rinkliavos, atiduoti nagrinėti ir išsamiau kartu su vietos duomenimis svarstyti.

Todėl, patvirtinę dabar pataisytą ir papildytą įstatymą dėl minėtosios dėžutės rinkliavos, Valstybės Tarybos apsvarstytą, ir siųsdami ją Valdančiajam Senatui, šiam įstatymui vykdyti įsakome parengti atitinkamus potvarkius." //71

68. Roma, 1844 metų rugpjūčio 8-oji. *De Propaganda Fide*[7] seminarijos alumnai gavo naują rektorių, žymųjį tėvą Rylą, kuris, jo viršininkų nuomone, pakylės šią instituciją į aukštesnį lygį. Tėvas Ryla gimė Žemaitijoje, įstojo į Jėzuitų ordiną prieš pat jėzuitų išvarymą iš Rusijos ir kartu su kitais išvažiavo į užsienį. Su daugeliu kitų jėzuitų iš Austrijos jaunas kun. Ryla nuvyko į Romą, kur studijuodamas sielos paprastumu, elgesiu ir ypatingais gabumais pranoko visus savo kolegas. Garsus profesorius Manera, nūnai jėzuitų provincijolas, negalėjo juo atsistebėti. Dar tada pusė Romos pradėjo prie jo burtis. Keleriais metais vėliau išvyko į Rytus su svarbiais pavedimais ir laimingai juos kaip reikiant sutvarkė. Palestiną, Arabiją ir Chaldėją, taip pat daugelį kitų Rytų provincijų pėsčias išmaišė. Paklusdamas Šventojo Tėvo valiai ir maronitų prašymui kurį laiką gyveno Libano kalnuose. O kadangi buvo jėzuitas, tuo pačiu ir ne kartą gavo patirti persekiojimus. Dažnai jam grėsė pavojai

[7] Tikėjimo platinimo kongregacija (*De Sacra Congregatione de Propaganda Fide*), įsteigta popiežiaus Grigaliaus XV 1622 m.

jednak ks. Ryłło potrafił z męstwem odeprzeć to wszystko i wyjść bez szwanku z trudnego położenia. Później, opuszczając wschód, udał się na wyspę Maltą, gdzie też wszystkich zadziwił swym energicznym duchem, stamtąd udał się do Sycylii, gdzie w przeciągu kilku miesięcy powiedział 500 kazań. Na ostatek przez papieża Grzegorza XVI został powołany na rektora Propagandy.

69. Pan minister dzieł wewnętrznych Leon Perowski w propozycji swojej 20 grudnia 1844 roku za nr 3614 Rzymsko-Katolic[kiemu] Kolegium danej, wyraził:

„Najjaśniejszy Pan, przyjmując w uwagę, że najbardziej odznaczający się uczniowie po skończeniu kursu nauk w seminariach diecezjalnych postępują do R[zymsko]-K[atolickiej] Akademii i poświęcają się długoletniemu uczeniu się wyższych naukowych przedmiotów, oraz że na mocy z 1833 roku ustawy akademickiej alumni Akademii sposobią się do zajęcia wyższych duchownych obowiązków, raczył uznać za rzecz //72 słuszną, żeby im pierwsze było zostawione prawo do zajęcia lepszych posad, a to najbardziej dlatego, że wziąwszy wyższe ukształcenie, z większą korzyścią mogą je zajmować. Stąd też najwyżej rozkazać raczył, ażeby odtąd tylko ci, co w R[zymsko]-K[atolickiej] Akademii skończyli kurs nauk, wynoszeni byli na proboszczów plebanii pomieszczonych w pierwszej i drugiej klasie, na nauczycieli religii we wszystkich naukowych zakładach i na wszelkie duchowne posady w stolicach. Dla spełnienia tej najwyższej woli pan minister zostawuje Kolegium obowiązek zawiadomienia wszystkich sobie podwładnych urzędów i dostrzegania, ażeby odtąd duchowni, co kursu nauk w Akademii nie skończyli, nie byli dopuszczanemi do miejsc powyższych, chyba w przypadku zupełnego niedostatku takich, co skończyli, i to tylko do czasu. Nadto ażeby temuż ministrowi przedstawiony był spis nauczycieli religii oraz duchowieństwa znajdującego się w stolicach z pojaśnieniem, którzy z nich ukończyli kurs nauk w Akademii."

Po otrzymaniu takowego ukazu, zastępca prezesa Kolegium, biskup Kazimierz Dmochowski w R[zymsko]-K[atolickiej] Akademii w Petersburgu odśpiewał mszą świętą i „Te Deum laudamus" dla podziękowania Bogu za to, że biskupom odjęta została władza zarządzania duchownemi.

W tym czasie kościół św. Katarzyny w Peterzburgu utrzymywali księża dominikanie, kościół św. Stanisława ks[ięża] pijarowie, kościół maltański księża świeccy. W Moskwie zaś jeden kościół utrzymywali świeccy kapłani cudzoziemcy, drugi zaś bernardyni. Wszyscy ci, przeczytawszy powyższy ukaz, poznali, że pobyt ich w stolicach długim być nie może i że znajdą następców w alumnach Akademii, których rząd uważał za wychowanych stosownie do swoich widoków. Jakoż roku 1845 w

iš įniršusių turkų, vienas drūzų puolė jį su ištrauktu durklu; tačiau kun. Ryla sugebėjo vyriškai visa tai atremti ir be žalos išeiti iš sunkios padėties. Apleidęs Rytus, vėliau nuvyko į Maltos salą, kur taip pat visus nustebino savo veiklia dvasia, iš čia pasuko į Siciliją, per keletą mėnesių pasakė 500 pamokslų. Galiausiai popiežiaus Grigaliaus XVI buvo paskirtas kongregacijos seminarijos rektoriumi.

69. Vidaus reikalų ministras ponas Leonas Perovskis savo 1844 metų gruodžio 20-osios siūlyme Nr. 3614, Romos katalikų kolegijai pateiktame, pareiškė:

„Šviesiausiasis ponas, turėdamas omenyje, kad labiausiai pasižymėję mokiniai, baigę seminarijos mokslų kursą vyskupijų seminarijose, stoja į Romos katalikų akademiją ir pasišvenčia ilgametėms aukštų mokslo dalykų studijoms, taip pat, remdamiesi 1833 metų Akademijos įstatais, alumnai rengiasi užimti aukščiausias dvasines pareigas, teikėsi pripažinti //72 tinkamu dalyku, kad jiems būtų palikta teisė užimti geresnes vietas, ir daugiausia todėl, jog, turėdami aukštąjį išsilavinimą, būtų naudingesni jas užėmę. Todėl aukščiausiai įsakyti teikėsi, kad nuo šiol tiktai tie, kurie baigė Romos katalikų akademijos mokslų kursą, būtų skiriami pirmosios ir antrosios klasių klebonijų klebonais, visų mokslo institucijų religijos mokytojais ir į visus dvasinius postus sostinėse. Kad būtų vykdoma ši aukščiausia valia, ponas ministras palieka Kolegijai pareigą pranešti visoms sau pavaldžioms įstaigoms ir prižiūrėti, jog nuo šiol dvasininkai, kurie nebaigė Akademijos mokslų kurso, minėtų vietų negalėtų užimti, nebent tik visiškai stokojant baigusiųjų, ir tai tik laikinai. Be to, kad tam pačiam ministrui būtų pateiktas religijos mokytojų sąrašas, taip pat dvasininkų, esančių sostinėse, ir nurodyta, kurie iš jų Akademijos mokslų kursą baigė".

Gavęs tokį įsaką, Kolegijos pirmininko pavaduotojas vyskupas Kazimieras Dmochovskis Romos katalikų akademijoje Peterburge atgiedojo šventas mišias ir „Te Deum laudamus", dėkodamas Dievui už tai, kad iš vyskupų buvo atimta dvasininkų valdymo teisė.

Tuomet Šv. Kotrynos bažnyčią Peterburge išlaikė kunigai dominikonai, Šv. Stanislovo – kunigai pijorai, Maltos bažnyčią – diecezиniai kunigai. Maskvoje vieną bažnyčią išlaikė diecezиniai kunigai svetimtaučiai, o kitą – bernardinai. Visi jie, minėtąjį įsaką perskaitę, pripažino, kad jų buvimas sostinėse ilgai neužtruks, nes bus surasti įpėdiniai tarp Akademijos alumnų, kuriuos valdžia vertino kaip išauklėtus pagal savo planus. Iš tikro 1845 metų liepą valdžia nusiuntė į Maskvą Akademijos

lipcu rząd posłał do Moskwy alumnów Akademii, Felicyana Horbaczew//73skiego i Daniela Rymszy i osadził przy pensjonach, które to place przedtem zajmowali bernardyni.

70. Do początku 1843 roku Ormianie katolicy w krajach zakaukazkich w rzeczach wiary zależeli jedynie od Propagandy rzymskiej, która przysyłała tu kapucynów i wyznaczała rządców. Rząd zaś cywilny rossyjski, idąc za przykładem Turków, całkowicie nie mieszał się do ich zarządu duchownego. Wtem zaczął się spór, kto ma się uważać za rządcę diecezji. Jedni z Ormian chcieli nim mieć księdza Szahułowa, urodzonego w Kraju Zakaukazkim, wychowanego zaś w Rzymie w seminarium de Propagande Fide, drudzy zaś żądali mieć kogo innego. Z Rzymem wzbronioną została komunikacja. W tym sporze pisali do biskupa kamienieckiego Mackiewicza i Kazimierza Dmochowskiego, żaden jednak z tych nie zajął się uspokojeniem sporu. Wreszcie doszła rzecz ta uszu rządu, który zaraz wydał następny ukaz:

„Pan minister dzieł wewnętrznych 17 października 1844 zawiadomił Kolegium, że Najjaśniejszy Pan archimandrytę wikarego Pawła Szahułowa, mieszkającego w Achałujchu, najłaskawiej naznaczył powszechnym rządcą wszystkich ormiańsko-katolickich kościołów w Kraju Zakaukazkim. Tudzież rozkazał temuż odnosić się w interesach do głównozarządzającego tym krajem (dopiero Woroncowa). Temu zaś zalecił odnosić się do ministra dzieł wewnętrznych, który w interesach czysto duchownych odniesie się do Rzymsko-Kat[olickiego] Kolegium."

Otrzymawszy takowy ukaz, Szahułów podziękował ministrowi i prosił, aby się postarał u papieża o utwierdzenie go w tym urzędzie, lecz minister na to nie dał żadnej odpowiedzi. Nadto wszystkim z Włoch przybyłym duchownym rząd rozkazał wykonać przysięgę na poddaństwo Rossyi, czego gdy uczynić nie chcieli, zmuszeni byli do ustąpienia z posiadłości rossyjskich.

71. Wiadomo, że roku 1843 rząd dał ustawy dla seminariów //74 i rozkazał przenieść seminarium z Łucka do guberskiego miasta Żytomierza. Obie te uchwały rządu mie mogły podobać się katolikom, bo przez pierwszą ograniczał się wpływ biskupa na seminarium, przez drugą odrywał się kler od katedralnego kościoła. Kiedy to się działo, regensem seminarium łuckiego był hrabia [a]Wiktor[a] Ożarowski, wychowany w Rzymie. Gorliwy ten kapłan nalegał na biskupa Piwnickiego, aby się protestował przeciw pomienionym ukazom, lecz nie mogąc biskupa do tego skłonić, złożył obowiązek regensa i pojechał do Kijowa w zamiarze przełożenia wojennemu

[a-a] *Įterpta tuo pačiu braižu, tos pačios spalvos rašalu.*

alumnus Felicijoną Horbačevskį //73 bei Danielių Rimšą ir įkurdino pensionuose, kuriuose vietas prieš tai turėjo bernardinai.

70. Iki 1843 metų pradžios Užkaukazės kraštų armėnai katalikai tikėjimo dalykuose priklausė tiktai nuo Romos Tikėjimo platinimo kongregacijos, kuri siuntė čia kapucinus ir skyrė valdytojus. Pasaulietinė rusų valdžia, sekdama turkų pavyzdžiu, visiškai nesikišo į jų dvasinį valdymą. Čia prasidėjo ginčas, kas turėtų būti laikomas vyskupijos valdytoju. Dalis armėnų norėjo, kad juo būtų kunigas Šahulovas, gimęs Užkaukazės krašte, o išauklėtas Romoje, Tikėjimo platinimo kongregacijos seminarijoje, o kiti reikalavo turėti kažką kitą. Susisiekimas su Roma buvo uždraustas. Šiame ginče kreipėsi į Kameneco vyskupą Mackevičių ir Kazimierą Dmochovskį, tačiau nė vienas iš jų ginčo nuraminti nesiėmė. Galiausiai šis dalykas pasiekė valdžios ausis, kuri iš karto išleido šį įsaką:

„Ponas vidaus reikalų ministras 1844 metų spalio 17-ąją pranešė Kolegijai, kad šviesiausiasis ponas archimandritą vikarą Pavlą Šahulovą, gyvenantį Achaluikoje, maloningai paskyrė visų armėnų katalikų bažnyčių visuotiniu Užkaukazės krašto valdytoju. Taip pat įsakė jam prireikus kreiptis į vyriausiąjį šio krašto valdytoją (šiuo metu Voroncovą), o šiam – į vidaus reikalų ministrą, kuris grynai dvasiniais reikalais kreipsis į Romos katalikų dvasinę kolegiją."

Gavęs tokį įsaką, Šahulovas padėkojo ministrui ir prašė pasirūpinti, kad popiežius patvirtintų jį šioms pareigoms, bet ministras į tai nedavė jokio atsakymo. Be to, visiems iš Italijos atvykusiems dvasininkams valdžia liepė prisiekti visišką paklusnumą Rusijai, o jeigu to daryti nenorėjo, iš Rusijos valdų buvo priversti pasitraukti.

71. Žinoma, kad 1843 metais valdžia išleido nuostatus seminarijoms //74 ir įsakė seminariją iš Lucko perkelti į gubernijos miestą Žitomirą. Šie abu valdžios nutarimai negalėjo patikti katalikams, nes pirmasis apribojo vyskupo įtaką seminarijoms, kitas klerą atplėšė nuo katedros. Kai visa tai vyko, Lucko seminarijos rektorius buvo grafas Viktoras Ožarovskis, išauklėtas Romoje. Šis uolus kunigas prisispyręs reikalavo, kad vyskupas Pivnickis protestuotų prieš minėtuosius įsakus, tačiau, negalėdamas vyskupo įkalbėti, atsisakė rektoriaus pareigų ir nuvyko į Kijevą norėdamas išdėstyti

gubernatorowi Bibikowi krzywd Kościoła. Najgorzej od tego przyjęty i nic nie dokazał, i całkowicie dał się poznać rządowi. Odtąd rząd myślał tylko, jak go zgubić, nie znajdując zaś innej przyczyny, pod pozorem, że Ożarowski utrzymuje tajemną korespondencją z Rzymem, rozkazał zawieźć go do Nerczynska. Skoro wiadomość o tej woli rządu doszła uszu starego biskupa Piwnickiego, tak mocno uczuł, że uduszony apopleksją natychmiast żyć przestał. Ta ostatnia tragiczna scena miała miejsce 28 maja 1845 roku.

72. Ksiądz Jan Czerniawski po ukończeniu kursu nauk w Akademii roku 1843 powrócił do Kamieńca i został wyniesiony na profesora w seminarium diecezjalnem. Wtem prałat katedry kamienieckiej hr. Chołoniewski zaczął mu przekładać, że dobry katolik nie może należeć do składu seminarium, które się rządzi prawami od władzy cywilnej danemi. Usłuchał prałata Czerniawski i podał się do odstawki, dając za przyczynę słabość zdrowia. Temczasem któryś z duchownych o całej tej sprawie z zupełną otwartością napisał do Petersburga, pismo to popadło się w ręce ks. Wiktora Markiewicza, prałata i asesora w Kolegium, a za tego pośrednictwem przedstawione zostało JW dyrektorowi Skri//75picynowi. W końcu wyszedł ukaz, którym kazano ks. Czerniawskiego, jako człowieka małego zdrowia, od obowiązku nauczyciela uwolnić, do mohilewskiej diecezji odesłać i pomieścić go przy kosciele ostatniej klasy jako wikariusza. Księdza zaś Chołoniewskiego mieć na baczności. Co wszystko wnet wykonanem zostało.

73. Archierej ryżski Elpidifor na początku 1845 roku otrzymał prośbę przez stu Kurlandczyków podpisaną, w której wyrazili, że chcą przejść na greko-rossyjskie wyznanie, byleby wolno im było modlić się po kurlandsku. Takową prośbę archierej przez grzeczność posłał wojennemu gubernatorowi Rygi jenerałowi Pahlenowi, domagając się, aby wejrzał, czy podających prośbę nie namówił kto do podobnego kroku. Gubernator ledwo dotknął tej sprawy, zaraz poznał, że głównemi apostołami były pieniądze z policją, które na znękany i uciśniony lud bardzo łatwo podziałały. Jako gorliwy protestant, przestraszony tą wiadomością napisał do Najjaśniejszego Cesarza i do wszystkich ważniejszych osób w stolicy, przekładając, że Niemcy i Kurlandczyki zawsze byli posłuszni rządowi, że ten krok jest wywarty na obalenie protestanckiego wyznania, że w razie czynnego przewracania na rossyjską wiarę nie ręczy za spokojność prowincji.

Nie podobała się ta protestacja Najjaśniejszemu Panu, wkrótce, bo 17 marca 1845 roku kazał Pahlenowi zasiadać w Radzie Państwa, gubernatorem zaś ryżskim 28 marca tegoż roku mianował jenerała od infanterii, Gołowina, greko-rossyjskiego wyznania, nabożnego do fanatyzmu. Od tego czasu uroczyście rozpoczęło się dzieło

karo gubernatoriui Bibikovui Bažnyčios skriaudas. Kuo blogiausiai šio priimtas ir nieko neįrodė, ir valdžiai visiškai leidosi pažinti. Nuo to laiko valdžia tiktai ir galvojo, kaip jį sužlugdyti; nerasdama kitos priežasties, pretekstu, kad Ožarovskis slaptai susirašinėja su Roma, įsakė nugabenti jį į Nerčinską. Kai tik žinia apie šią valdžios valią pasiekė vyskupo Pivnickio ausis, šis taip susijaudino, kad, ištiktas apopleksijos, čia pat gyventi liovėsi. Ši tragiška scena įvyko 1845 metų gegužės 28-ąją.

72. Kunigas Jonas Černiavskis, baigęs Akademijoje mokslų kursą, 1843 metais grįžo į Kamenecą ir buvo paskirtas vyskupijos seminarijos profesoriumi. Čia Kameneco prelatas grafas Cholonevskis pradėjo jam įrodinėti, kad geras katalikas negali priklausyti seminarijai, kuri vadovaujasi pasaulietinės valdžios duota teise. Paklausė prelato Černiavskis ir pareiškė atsistatydinąs dėl silpnos sveikatos. Tuo metu kažkuris dvasininkų apie visą tą reikalą visiškai atvirai parašė į Peterburgą. Šis laiškas pakliuvo į kun. Viktoro Markevičiaus, prelato ir Kolegijos asesoriaus, rankas ir, jam tarpininkaujant, buvo įteiktas šviesiajam dauggaliui direktoriui Skripicynui. //75 Galiausiai išėjo įsakymas, kuriuo liepta kun. Černiavskį, kaip menkos sveikatos žmogų, atleisti iš mokytojo pareigų, išsiųsti į Mogiliavo vyskupiją ir įkurdinti paskutinės klasės bažnyčios vikaru. Kunigą Cholonevskį pavesta stebėti. Visa tai nedelsiant buvo įvykdyta.

73. Rygos archijerėjas Elpidiforas 1845 metų pradžioje gavo šimto Kuršo krašto [gyventojų] pasirašytą prašymą, kuriame pareiškia norintys pereiti į graikų-rusų tikėjimą, jeigu jiems tik būtų leista melstis kuršiškai. Šį prašymą archijerėjas iš mandagumo nusiuntė Rygos karo gubernatoriui generolui Palenui ir prašė ištirti, ar įteikusiųjų prašymą kas nors taip elgtis neįkalbėjo. Gubernatorius, vos tik į šį reikalą žvilgterėjęs, iš karto suprato, kad pagrindiniai apaštalai buvo pinigai ir policija, kurie prislėgtus ir išnaudojamus žmones labai lengvai paveikė. Kaip uolus protestantas, išgąsdintas šios žinios, parašė šviesiausiajam ciesoriui ir visiems svarbiausiems sostinės asmenims, kad vokiečiai ir Kuršo krašto [gyventojai] visada buvo valdžiai paklusnūs, o šis žingsnis žengtas protestantų religijos išnaikinimo link. Todėl aktyvaus vertimo į rusų tikėjimą atveju provincijos ramybės negarantuoja.

Nepatiko šviesiausiajam ponui šis protestas: netrukus, nes 1845 metų kovo 17-ąją, įsakė Pahlenui posėdžiauti Valstybės taryboje, o Rygos gubernatoriumi tais pačiais metais paskyrė infanterijos generolą Goloviną, graikų-rusų tikėjimo, dievobaimingą iki fanatizmo. Nuo to laiko iškilmingai prasidėjo Kuršo krašto [gyventojų]

przewracania Kurlandczyków. Przybyli z Pskowa popi, znający język kurlandski i na ten cel wychowani, przywieźli z sobą księgi liturgiczne na język kurlandski tamże wcześnie przełożone i wspierani powagą gubernatora z policją zaczęli skutecznie wywracać słabe zasady protestantyzmu. Jęczą, na to patrząc, Niemcy, lecz nic przedsięwziąć nie śmieją. //76

74. Powiedziałem pod nr 64, że przeniesienie alumnów R[zymsko]-Kat[olickiej] Warszawskiej Akademii do Peterzburga już było niewątpliwe; temczasem 1845 roku za przybyciem do stolicy księcia Paskiewicza marca 5 dnia pomienionego roku w gabinecie cesarskim złożono radę, na której zastanawiano się, jak nadal dyplomatycznie burzyć Kościół katolicki w Polszcze. Postanowiono Warszawską R[zymsko]-K[atolicką] Duchowną Akademią zostawić na miejscu, duchowieństwo zaś katolickie Królestwa podciągnąć pod Ministerstwo Dzieł Wewnętrznych Cesarstwa. Wskutek tego w czerwcu p[omienionego] r[oku] ofiarowano miejsce prezesa w Kolegium peterzburskiemu [s] JW Tomaszewskiemu, biskupowi kaliszskiemu, lecz ten odpowiedział, że będąc biskupem diecezjalnym, opuścić swej trzody nie może bez zezwolenia papieża. I tak się wymówił od obowiązku prezesa.

75. W guberni wilenskiej, w diecezji minskiej, chłopi majątku zwanego Leonpol żadną miarą nie odstępowali unii, rząd sam nie mógł dobrać sposobu na skłonienie ich do prawosławia, męczył ich, stawiał egzekucje, pozbawił duchowieństwa unickiego, dał popa, sądząc, że dziedziczka Łopacińska ich w tym duchu utrzymuje, odebrał od niej majątek i poruczył administracją urzędnikowi greko-rossyjskiego wyznania. Wszystko to nie potrafiło przełamać stałości ludu. W tem roku 1845 przechodził przez Leonpol cały pułk sołdatów, cywilny wilenski gubernator Żerebców prosił pułkownika, aby w pomienionym majątku dał sołdatom dniówkę, na którą sam ze zgrają policejskich pospieszył do Leonpolu. Po przybyciu rozkazał całej gminie wystąpić na pole, co gdy uczyniła, otoczył ją wojskiem i zapowiedział, że wszystkich każe w pień wyciąć, jeżeli nie wyrzecze się unii i nie powie, kto ją u niej utrzymuje. //77

Strwożony lud wyznał, że ksiądz katolicki Łełowicz, pleban w Zadorożu, tajemnie sprawował jemu święte sakramenta, administrator majątku gdyby mógł zarządzać cudzemi dobrami i niektorzy starsi z gminy podtrzymywali w unii. Gubernator starszym z gminy kazał wyliczyć po 1000 pałek i odwieźć do ostrogu Wilenskiego, rządcę majątku także odesłał do więzienia i pod sąd podał. Księdza zaś Liłowicza odesłano do Wiatki. W tem sposób skłoniono gminę do wyrzeczenia się unii.

N. B. Powyższe rzeczy spisano w Peterzburgu, następne zaś na Żmudzi.

atvertimo akcija. Iš Pskovo atvyko popai, mokantys kuršių kalbą ir tam tikslui parengti, atsivežė liturgines knygas į kuršių kalbą ten pat anksčiau išverstas, ir, palaikomi gubernatoriaus autoriteto, padedami policijos pradėjo sėkmingai griauti silpnus protestantizmo pagrindus. Vaitoja į tai žiūrėdami vokiečiai, tačiau nedrįsta nieko imtis. //76

74. Nr. 64 išdėsčiau, kad Varšuvos Romos katalikų akademijos perkėlimas į Peterburgą jau buvo neabejotinas; tuo tarpu 1845 metais, į sostinę atvykus kunigaikščiui Paskevičiui, minėtų metų kovo 5 dieną ciesoriaus kabinete sukviesta taryba, kuri svarstė, kaip toliau diplomatiškai ardyti Bažnyčią Lenkijoje. Varšuvos Romos katalikų dvasinę akademiją nutarta palikti vietoje, o [Lenkijos] Karalystės katalikų dvasininkiją priskirti prie imperijos Vidaus reikalų ministerijos. Dėl to minėtų metų birželyje pirmininko vieta Peterburgo kolegijoje siūlyta šviesiajam dauggaliui Tomaševskiui, Kališo vyskupui, tačiau šis atsakė, kad, būdamas vyskupijos vyskupas, be popiežiaus leidimo negali apleisti savo bandos. Ir taip išsisuko nuo pirmininko pareigų.

75. Vilniaus gubernijos Minsko vyskupijos, dvaro, vadinamo Leonpoliu, valstiečiai nė už ką neišsižadėjo unijos, valdžia pati negalėjo surasti būdo juos palenkti į stačiatikybę, kankino, rengė egzekucijas, atėmė unitų dvasininkus, paskyrė popą: manydama, kad tėvonė Lopacinska juos taip pat palaiko, atėmė iš jos dvarą ir [jį] valdyti paskyrė graikų-rusų tikėjimo valdininką. Visa tai nesugebėjo palaužti liaudies tvirtybės. Tais 1845 metais per Leonpolį žygiavo visas pulkas kareivių, Vilniaus civilinis gubernatorius Žerebcovas prašė pulkininko, kad minėtame dvare leistų kareiviams apsistoti dienos poilsio, ir pats su policininkų būriu nuskubėjo į Leonpolį. Atvykęs įsakė visai bendruomenei išeiti į laukus, o kai tai padarė, apsupo ją kariuomene ir pareiškė, kad visus lieps su žemėmis sumaišyti, jeigu neišsižadės unijos ir nepasakys, kas juos joje laiko? //77

Įbauginti žmonės prisipažino, kad katalikų kunigas Lelovičius, Zadarožo klebonas, slaptai jiems teikė šventuosius sakramentus, dvaro administratorius, kad galėtų valdyti svetimą turtą, ir kai kurie bendruomenės vyresnieji uniją palaikė. Gubernatorius įsakė bendruomenės vyresniesiems įkrėsti po 1000 lazdų ir nugabenti į Vilniaus tvirtovę, dvaro valdytoją taip pat nusiuntė į kalėjimą ir teismui atidavė. Kunigas Lelovičius ištremtas į Viatką. Bendruomenė šitaip priversta unijos atsisakyti.

NB. Šie dalykai surašyti Peterburge, o visi kiti – Žemaitijoje.

76. Roku 1845, pod koniec stycznia, adiunkt Rzymsko-Katol[ickiej] Akademii ks. Maciej Wołonczewski w Peterzburgu nader mocno zachorował i widząc, że w tamecznym klimacie przy życiu utrzymać się nie zdoła, w połowie maja powrócił na Żmudź, skąd był rodem, gdzie zabawił kilka miesięcy bez wszelkiego obowiązku, na jego zaś miejsce Akademia wybrała ks. Jerzego Iwaszkiewicza, z urodzenia Żmudzina, który posłany z diecezji minskiej do Akademii tylko co był kurs czteroletni nauk skończył. W miesiącu wrześniu pomienionego roku także dla słabości zdrowia opuścił Peterzburg ks. Bonifacy Łukaszewicz, prefekt Akademii. JW Cywinski dał mu plebanią swirską, bo Łukaszewicz, lubo z urodzenia Żmudzin, należał jednak do wileńskiej diecezji.

77. Roku 1844 czerwca 4 dnia wydany ukaz włożył obowiązek na wizytatorów zakonnych czuwania pod osobistą odpowiedzialnością, ażeby zakonnicy w swoich kazaniach nic politycznego nie mówili. W razie zaś przekroczenia tego zakazu, aby zaraz donosili rządcom diecezjalnym, ci zaś R[zymsko]-Katolickiemu Kolegium. Tenże ukaz rozkazał czuwać prałatom proboszczom, aby w kazaniach mawianych po kościo//78łach katedralnych nic przeciwnego rządowi nie było.

Za powód do wydania pomienionego ukazu posłużyła następna okoliczność. Na początku 1844 roku rząd kazał ustąpić z klasztoru ostrobramskiego księżom karmelitom bosym, z klasztorów zaś św. Ducha i św. Jakuba w Wilnie księżom dominikanom. Rozkaz ten z wielkim przerażeniem umysłów był przyjęty, stało się jednak woli rządu zadosyć. Podczas ostatniego nabożeństwa w kościele św. Ducha kaznodzieja ks. Mokrzecki namienił o tem, że dominikanie ostatni raz modlą się w tym kościele, który od kilkuset lat posiadają. Tenże, mając kazanie w kościele katedralnym, porównał czasy obecne do pierwszych trzech wieków, w których chrześcijan prześladowano. Nadto ks. Koszko, dominikan, namienił o prześladowaniu w kościele kalwarijskim pod Wilnem. Te wszystkie kazania na przygotowanych umysłach ludu zrobiły wielkie wrażenie. Kościoły napełniły się płaczem i jękiem wiernych. Później zaś po całem mieście stały się przedmiotem rozmów. Rzecz tak jawna nie ukryła się przed rządem. Ks. Mokrzecki został oddalony od obowiązku kapelana Szlacheckiego Instytutu (благороднаго пенсиона) i wzbroniono mu, jako też i ks. Koszkowi, mawiać kazania. Ks. Cywinski, biskup, wziął ks. Mokrzeckiego za kapelana do swojego boku.

78. Roku 1845 następni urzędnicy należeli do składu seminarium żmudzkiego:

ks. Jan Mierzwinski, misjonarz, świętej t[eologii] doktor, regens seminarium i tytularny nauczyciel Pisma Świętego.

76. 1845 metų sausio pabaigoje Romos katalikų akademijos adjunktas kun. Motiejus Valančius Peterburge gana sunkiai susirgo ir, matydamas, kad tenykštis klimatas gyvam likti neleis, gegužei įpusėjus sugrįžo į Žemaitiją, iš kur buvo kilęs, paviešėjo keletą mėnesių be jokių įsipareigojimų. Akademija į jo vietą išrinko kun. Jurgį Ivaškevičių, kilimo žemaitį, kuris, iš Minsko vyskupijos nusiųstas į Akademiją, ką tik baigė ketverių metų mokslų kursą. Minėtų metų rugsėjo mėnesį taip pat dėl silpnos sveikatos Peterburgą paliko kun. Bonifacas Lukaševičius, Akademijos prefektas. Šviesusis dauggalis Civinskis davė jam Svierių kleboniją, nes Lukaševičius, nors kilimo žemaitis, tačiau priklausė Vilniaus vyskupijai.

77. 1844 metų birželio 4 dienos įsakas asmenine atsakomybe įpareigojo vienuolynų vizitatorius prižiūrėti, kad vienuoliai savo pamoksluose nieko apie politiką nekalbėtų. Šio draudimo nepaisymo atveju iš karto praneštų vyskupijų valdytojams, o šie – Romos katalikų kolegijai. Tas pats įsakas paliepė prelatams klebonams prižiūrėti, kad pamoksluose, sakomuose katedrose //78, nieko priešiška valdžiai nebūtų.

Pretekstas paskelbti minėtąjį įsaką buvo ši aplinkybė. 1844 metų pradžioje valdžia įsakė iš Aušros Vartų vienuolyno pasitraukti kunigams basiesiems karmelitams, iš Šv. Dvasios ir Šv. Jokūbo vienuolynų Vilniuje – kunigams dominikonams. Šis įsakymas didžiai išgąsdino, tačiau valdžios valiai teko paklusti. Per paskutines pamaldas Šv. Dvasios bažnyčioje pamokslininkas kun. Mokšeckis užsiminė, kad dominikonai paskutinį kartą meldžiasi šioje bažnyčioje, kurią kelis šimtus metų išlaiko. Tas pats, sakydamas pamokslą katedroje, dabartinius laikus palygino su pirmaisiais trimis amžiais, kai krikščionys buvo persekiojami. Be to, kun. Koška, dominikonas, užsiminė apie persekiojimus Kalvarijų bažnyčioje prie Vilniaus. Šie visi pamokslai paruoštiems žmonių protams padarė didelį įspūdį. Bažnyčiose tikintieji verkė ir aimanavo. Vėliau visame mieste tai tapo kalbų objektas. Toks akivaizdus dalykas neliko valdžios nepastebėtas. Kun. Mokšeckis buvo pašalintas iš Bajorų instituto kapeliono pareigų ir jam, kaip kun. Koškai, uždrausta sakyti pamokslus. Kun. Civinskis, vyskupas, paskyrė kun. Mokšeckį savo kapelionu.

78. 1845 metais Žemaičių seminarijoje tarnystę turėjo:

kun. Jonas Miežvinskis, misionierius, šventosios teologijos daktaras, seminarijos rektorius ir titulinis Šventojo Rašto mokytojas;

ks. Ignacy Koc, misjonarz, wyborny nauczyciel teologii moralnej, świętej t[eologii] kandydat;

ks. świecki Tadeusz Juzumowicz, świętej t[eologii] magister, nauczyciel //79 prawa kanonicznego, historii kościelnej i tenże prokurator seminarium;

ks. świecki Ignacy Kulwinski, świętej t[eologii] magister, nauczyciel homiletyki, introdukcji i hermeneutyki;

ks. świecki Otton Proniewski, świętej t[eologii] kandydat, nauczyciel teologii dogmatycznej, języka rossyjskiego i łacińskiego.

Alumnów było w seminarium 50.

Wszyscy powyżsi nauczycieli powołaniu swemu wybornie odpowiadali, brali pensje małe według dawnego zwyczaju i wszelkie wygody ze seminarium. Po wydaniu przez rząd nowych ustaw, lubo ci sami przez biskupa Szymona Giedrojcia byli rządowi przedstawieni na profesorów, z tem wszystkiem zwątpili o skutku tego przedstawienia, a najwięcej dlatego, że i przedstawujący biskup żyć przestał i rząd, odrzuciwszy misjonarzów, zaczął poszukiwać na podobne obowiązki godnych osób ze kleru świeckiego. Przez ukaz 1845 września 3 dnia wątpliwość takowa rozstrzygnioną została, gdyż minister dzieł wewnętrznych, oparty na przedstawieniu rektora R[zymsko]-K[atolickiej] Duchownej Akademii JKs. Ignacego Hołowińskiego, nie dając żadnego względu na dawne chęci biskupa, mianował:

rektorem seminarium i profesorem historii kościelnej doktora teologii ks. Macieja Wołonczewskiego; inspektorem i profesorem teologii moralnej teologii [s] magistra Tadeusza Juzumowicza; profesorem Pisma Świętego i homiletyki teologii magistra Alojzego Szukiewicza; profesorem teologii dogmatycznej i języka łacińskiego teologii magistra ks. Aleksandra Beresniewicza; profesorem kantu choralnego i obrzędów tudzież ekonomem seminaryjskim ks. Ferdynanda Stulginskiego. Ci trzej ostatni, tj. Szukiewicz, Beresniewicz i Stulginski, wybrani zostali na pomioniony obowiązek zaraz po skończeniu czteroletniego kursu w R[zymsko]-K[atolickiej] Duchownej Akademii, ze starego zaś składu pozostał sam tylko ks. Juzumowicz i to za szczególnem staraniem ks. Wołonczewskiego.

Skoro powyższy ukaz oparł się w Olsiadach, rządzący diecezją nominat biskup Jan Gintyłło wezwał do siebie nowego rektora dla pomówienia o czasie odkrycia seminarium, kon//80systorzowi zaś rozkazał, aby ukaz ministra natychmiast został wykonany. Konsystorz, spełniając wolą nominata, przez wydane ukazy wezwał do Worń nowych profesorów. Ledwo ci przybyli, dnia 27 września 1845 roku przyjechał z Olsiad do Worń JW rządca diecezji dla rychłego współdziałania w odkryciu seminarium według nowego porządku. Nadto zapowiedziane było przybycie ma Żmudź

kun. Ignotas Kocas, misionierius, puikus moralinės teologijos mokytojas, šventosios teologijos kandidatas;

diecezinis kun. Tadas Juzumavičius, šventosios teologijos magistras, //79 kanonų teisės, Bažnyčios istorijos mokytojas ir tas pats seminarijos prokuratorius;

diecezinis kun. Ignotas Kulvinskis, šventosios teologijos magistras, homiletikos, introdukcijos ir hermeneutikos mokytojas;

diecezinis kun. Otonas Praniauskas, šventosios teologijos kandidatas, dogminės teologijos, rusų ir lotynų kalbų mokytojas.

Alumnų seminarijoje buvo 50.

Visi minėtieji mokytojai savo pašaukimui puikiai tiko, senu papročiu ėmė mažus atlyginimus ir gavo visą aprūpinimą iš seminarijos. Vyriausybei išleidus naujus įstatus, nors vyskupas Simonas Giedraitis pristatė valdžiai tuos pačius profesorius, suabejota dėl pristatymo pasekmių, o labiausiai dėl to, kad ir pristatantysis vyskupas gyvenimą baigė, ir valdžia, atsisakiusi misionierių, pradėjo panašioms pareigoms ieškoti tinkamų asmenų tarp diecezinio klero. 1845 metų rugsėjo 3 dienos įsaku šios abejonės buvo išsklaidytos, nes vidaus reikalų ministras, pasirėmęs Romos katalikų dvasinės akademijos rektoriaus jo malonybės kunigo Igno Holovinskio teikimu, nepaisydamas ankstesnių vyskupo norų, paskyrė:

Seminarijos rektoriumi ir Bažnyčios istorijos profesoriumi teologijos daktarą kun. Motiejų Valančių; inspektoriumi ir moralinės teologijos profesoriumi teologijos magistrą Tadą Juzumavičių; Šventojo Rašto ir homiletikos profesoriumi teologijos magistrą Aloyzą Šukevičių; dogminės teologijos ir lotynų kalbos profesoriumi teologijos magistrą kun. Aleksandrą Beresnevičių; chorinio giedojimo ir apeigų profesoriumi, taip pat Seminarijos ekonomu kun. Ferdinandą Stulginskį. Trys pastarieji, tai yra Šukevičius, Beresnevičius ir Stulginskis, į minėtas pareigas buvo išrinkti iš karto, baigę ketverių metų Romos katalikų dvasinės akademijos kursą, o iš senosios sudėties liko tiktai kun. Juzumavičius, ir tai ypač stengiantis kun. Valančiui.

Kai tik minėtasis įsakas pasiekė Alsėdžius, vyskupiją valdantis vyskupas nominatas Jonas Gintila išsikvietė naująjį rektorių pasikalbėti apie seminarijos atidarymo laiką, o konsistorijai //80 įsakė, kad ministro įsakas nedelsiant būtų įvykdytas. Konsistorija, vykdydama nominato valią, išleistais įsakais į Varnius iškvietė naujuosius profesorius. Vos tik šie atvyko, 1845 metų rugsėjo 27 dieną iš Alsėdžių į Varnius atvažiavo šviesusis dauggalis vyskupijos valdytojas seminarijos pagal naująją tvarką atidarymo paspartinti. Be to, buvo pranešta apie ministerijos direktoriaus

dyrektora ministerstwa JW Skripicyna. Chciało się przeto nominatowi popisać się przed nim rychłem spełnieniem woli rządu, aby przyjeżdżając dla odkrycia, znalazł interes skończony, jak w rzeczy samej się i stało.

Dnia 29 września rano JW nominat zalecił oficjałowi Giniatowi odprawić mszą świętą de Spiritu Sancto, po której przemówił krótko do rektora i profesorów po łacinie, skoro zaś mówić przestał, rektor z profesorami wykonał professionem fidei według konsylium trydenskiego. Zaraz z kościoła katedralnego nominat z kilku kanonikami udał się do konsystorza, gdzie rektor ze swemi podrządnemi wykonał przysięgę na wierność w służbie. Stąd wszyscy poszli do seminarium. Tu nominat znowu krótko przemówił i poruczył rektorowi alumnów. Wreszcie wstąpili do salki, gdzie się miał składać zarząd (правление) seminarium i otworzył pierwsze posiedzenie. Co wszystko zdziaławszy, udał się do biskupiego pałacu, nazajutrz zaś, tj. 30 września, odjechał na powrót do Olsiad.

W ten sposób ustawy niezgodne z prawem Kościoła! Ustawy, które mnóstwo narobiły kłopotu i ledwo z największą trudnością przyjęte zostały przez biskupów Cywinskiego i Piwnickiego, u nas nominat biskup z największą skwapliwością przyjął, a osobiście wręczając seminarium rektorowi, otwarcie wpływu do niego się wyrzekł. //81

Nazajutrz po wyjeździe nominata stanął w Worniach JW dyrektor Skripicyn. Spotkany i zaproszony do pałacu biskupiego przez rektora seminarium, skoro wszedł do pokoju, zaraz rozkazał wyprawić posłańca do Olsiad, który by oświadczył nominatowi, że dyrektor chce z nim się widzieć w Worniach. Wnet się jawiło wyższe duchowieństwo z uszanowaniem, po ustąpieniu którego został dyrektor sam z rektorem. Po obiedzie obejrzał seminarium, znalazł je mniej więcej już według nowego porządku urządzone, co mu bardzo się podobało. Dnia 2 października przybył n[ominat] biskup do Worń i stanął w domie oficjała Giniata. Długą miał naradę z dyrektorem o potrzebach diecezji, którą skończywszy, jadł obiad wspólnie z dyrektorem, oficjałem i rektorem. Wieczorem całe duchowieństwo przyszło na pożegnanie gościa, bo zapowiedział, że 3 dnia rano opuści Wornie. Za nadejściem ranka policja nie dostarczyła koni, musiał dyrektor prosić ich u biskupa. Odjeżdżającego gościa przepuszczał sekretarz konsystorza Wojnowicz i rektor. Dyrektor wziął zaraz rektora z sobą do karety, wszędzie okazywał mu pierwsze względy, rozstając się zaś w Łuknikach, najmilej go ucałował. Za powrotem wreszcie koni, nazajutrz n[ominat] biskup odjechał do Olsiad.

79. Nominat biskup Gintyłło zaraz po objęciu rządów diecezji telszewskiej, niby dopełniając przedstawienie przez księcia Szymona Giedrojcia uczynione, przedstawił

šviesiojo dauggalio Skripicyno atvykimą į Žemaitiją; nominatui norėjosi pasirodyti jam, kad greitai valdžios valią vykdo: atvykęs į atidarymą rastų reikalą jau sutvarkytą; taip iš tikro ir atsitiko.

Rugsėjo 29 dienos rytą šviesusis dauggalis nominatas pavedė oficijolui Giniotui atlaikyti šventas mišias *de Spiritu Sancto*, po kurių trumpai kreipėsi į rektorių ir profesorius lotyniškai, o kai liovėsi kalbėti, rektorius su profesoriais atliko tikėjimo išpažinimą pagal Tridento Susirinkimą. Tuojau pat iš katedros bažnyčios nominatas su keletu kanauninkų nuvyko į konsistoriją, kur rektorius su savo pavaldiniais prisiekė ištikimai tarnauti. Iš čia visi nuėjo į seminariją. Nominatas vėl pasakė trumpą kalbą ir pavedė rektoriui alumnus. Galiausiai įžengė į salę, kur turėjo būti sudaryta seminarijos valdyba ir pradėjo pirmąjį posėdį. Visa tai atlikęs, nuvyko į vyskupo rūmus, rytojaus dieną, tai yra rugsėjo 30-ąją, grįžo atgal į Alsėdžius.

Taigi įstatus, nesuderinamus su Bažnyčios teise! Įstatus, daug rūpesčio pridariusius ir labai sunkiai priimtus vyskupų Civinskio ir Pivnickio, mūsų nominatas vyskupas kuo stropiausiai priėmė ir, seminariją asmeniškai perduodamas rektoriui, atvirai išsižadėjo jai įtakos. //81

Nominatui išvykus rytojaus dieną, į Varnius atvyko šviesusis dauggalis direktorius Skripicynas. Seminarijos rektoriaus sutiktas ir pakviestas į vyskupo rūmus, vos tik įėjo į kambarį, iš karto įsakė į Alsėdžius siųsti pasiuntinį, kuris praneštų nominatui, kad direktorius nori su juo matytis Varniuose. Atiduoti pagarbos tuojau pat susirinko aukštoji dvasininkija, jai išėjus, direktorius liko su rektoriumi. Po pietų apžiūrėjo seminariją, rado ją jau daugiau mažiau pagal naująją tvarką įrengtą, tai jam labai patiko. Spalio 2 dieną nominatas vyskupas atvyko į Varnius ir apsistojo oficijolo Giniotos namuose. Su direktoriumi ilgai tarėsi dėl vyskupijos poreikių, paskui pietavo kartu su direktoriumi, oficijolu ir rektoriumi. Vakare visa dvasininkija susirinko atsisveikinti su svečiu, nes pranešė, kad 3 dieną anksti ryte apleis Varnius. Išaušus rytui, policija nepristatė arklių, turėjo direktorius jų prašyti vyskupą. Išvažiuojantį svečią palydėjo konsistorijos sekretorius Voinovičius ir rektorius. Direktorius iš karto pasikvietė rektorių į savo karietą, visur jam rodė pirmenybę, o atsisveikindamas Luokėje meiliai jį pabučiavo. Sugrįžus galiausiai arkliams, rytojaus dieną nominatas vyskupas išvažiavo į Alsėdžius.

79. Vos tik pradėjo valdyti Telšių vyskupiją, nominatas vyskupas Gintila, tarsi papildydamas kunigaikščio Simono Giedraičio padarytus patvarkymus, seminarijos

na obowiązek inspektora seminarium ks. Kulwinskiego, swojego siestrzeńca. O skutku tego przedstawienia zwłaszcza ks. Kulwinski tak nie wątpił, że się nieraz publicznie oświadczał, iż wkrótce zostanie inspektorem. Temczasem ks. Wołonczewski, któremu rektor Peterzburskiej Akademiii Hołowinski ułożenie nowego etatu poruczył, wolał mieć inspektorem spokojnego ks. Juzumowicza, jak cierpkiego i nadętego ks. Kulwinskiego. Po przyjściu nowego etatu n[ominat] biskup, widząc zawiedzione swoje nadzie//82je i sam nie wiedział, na kogo się gniewać, lecz kiedy mu wytłumaczono, że Wołonczewski mógł tego wypłatać figla, oburącz jego znienawidział.

Postrzegłszy to, Józef Giniat, oficjał, zaraz chwycił się strony mocniejszej, i nic dziwnego, gdyż człowiek tak słaby na umyśle jak Giniat, zawsze na wzór powoju mu[si] się czepiać do mocniejszych, jeżeli chce utrzymać się na miejscu. Starzy także intryganci, Mikołaj Kaminski i Jan Mierzwinski, misjonarze, nie mogąc tego zapomnieć, że musieli ustąpić ze seminarium, zaczęli bardziej jeszcze jątrzyć nominata, szczególnie przeciwko rektorowi. Ciągle im się zdawało, że ten ich pozbawił odwiecznej posady. Zwykle lud prosty pierwszą tylko ich gniotącą widzi instancją. Ks. Kalwinski wymyślił bajkę, że inspektor Juzumowicz za pieniądze kupił sobie posadę. Rozjątrzony temi podszeptami nominat, w dowód swej niełaski, korzystny obowiązek układania *Directorium* poruczył ks. Kaminskiemu, co dotąd wiecznie należało do regensów seminarium. Nadto żadnego z członków seminarium nie uczynił egzaminatorem diecezjalnym, który to urząd także wiecznie sprawował regens i profesorowie.

To piszę nie dlatego, abym podobne drobnostki uważał za wielkie rzeczy, ani dlatego, abym kogo czernił, lecz dlatego, abym pokazał, jak nieszczęśliwe były czasy nasze. Rektor z całem seminarium prawami odłączony był od biskupa i reszty duchowieństwa. Należało przeto, ile możności, utrzymywać z nim stosunki, a temczasem gwałtem bardziej go odłączano. W całem tem postępowaniu duchowieństwa widać jedynie interes ciała i krwi, interes kilkadziesiąt rubli stanowiący, a o biednym i nieszczęśliwym Kościele, o interesie ogólnym katolicyzmu nikt ani pomyśli. Omne regnum divisum desolabitur, czego nie daj Boże.//83

80. Roku 1845 na Żmudzi już się znajdowały cerkwi ruskie: w Podubisiu, w Szawlach, w Rossiejniach, w Jurborku i w Kiejdanach. W Podubisiu od dawna mieszkali księża bazylianie, których rząd przy zniszczeniu unii wypędziwszy, osadził przy drewnianej tutejszej cerkwi z kleru, jak zowią, białego. Wyznających wiarę prawosławną koło Podubisia zupełnie nie ma, wyjąwszy małą liczbę unitów, niegdyś przez bazylianów sprowadzonych z Białorusi, których rząd prawosławnemi uczynił. Pierwszy pop podubisski daremnie zapraszał lud katolicki do cerkwi, daremnie przychodzący

inspektoriumi pasiūlė kun. Kulvinskį, savo seserėną. Dėl šio teikimo rezultatų pirmiausia kun. Kulvinskis buvo tiek tikras, kad ne kartą viešai pareiškė netrukus tapsiantis inspektoriumi. Tuo tarpu kun. Valančius, kuriam Peterburgo akademijos rektorius Holovinskis pavedė sudaryti naujus etatus, inspektoriumi norėjo turėti ramųjį kun. Juzumavičių, o ne gaižų ir pasipūtusį kun. Kulvinskį. Naujus etatus atsiuntus, vyskupas nominatas, matydamas neišsipildžiusias savo viltis, //82 ir pats nežinojo, ant ko pykti, bet kai jam buvo išaiškinta, kad šitą šunybę galėjo iškrėsti Valančius, visa širdimi pradėjo jo neapkęsti.

Tai pastebėjęs Juozapas Giniota, oficijolas, nedelsdamas griebėsi stipresnės pusės, ir nieko keista, nes tokio menko proto žmogus kaip Giniota, visada tarsi vijoklis turi kabintis į stipresnius, jeigu nori išlikti. Taip pat senieji intrigantai Mikalojus Kaminskis ir Jonas Mieževinskis, misionieriai, negalėdami pamiršti, kad privalėjo pasitraukti iš seminarijos, pradėjo dar labiau kurstyti nominatą, ypač prieš rektorių. Jiems nuolat rodėsi, kad pastarasis iš jų atėmė nuo neatmenamų laikų [turėtą] vietą. Prastuomenė paprastai tiktai pirmąją juos engiančią instanciją regi. Kun. Kulvinskis išgalvojo pasaką, kad inspektorius Juzumavičius sau vietą nusipirko už pinigus. Tokių gandų suerzintas, nominatas kaip savo nemalonės įrodymą naudingą Katalikų kalendorius sudarymo pareigą, kuri iki tol nuo amžių priklausė seminarijos rektoriams, pavedė kun. Kaminskiui. Be to, nė vieno iš seminarijos nepaskyrė vyskupijos egzaminatoriumi, o šias pareigas taip pat nuo amžių ėjo rektorius ir profesoriai.

Tai rašau ne todėl, kad panašias smulkmenas laikyčiau dideliais dalykais ar siekčiau ką nors juodinti, bet noriu parodyti, kokie nelaimingi buvo mūsų laikai. Rektorius ir visa seminarija teisiškai buvo atskirti nuo vyskupo ir likusios dvasininkijos. Dėl to iš visų jėgų santykius su juo reikėjo palaikyti, tuo tarpu jis prievarta dar labiau atitolintas. Toks dvasininkijos elgesys rodo vienintelį kūno ir kraujo interesą, keliasdešimties rublių vertą, o apie vargšę ir nelaimingą Bažnyčią, apie bendrą katalikybės naudą niekas ir negalvoja. Kiekviena suskaldyta karalystė taps apgailėtina, ko neduok, Dieve. //83

80. 1845 metais Žemaitijoje jau buvo rusų cerkvės: Padubysyje, Šiauliuose, Raseiniuose, Jurbarke ir Kėdainiuose. Padubysyje nuo seno gyveno kunigai bazilijonai, kuriuos valdžia, uniją panaikinus, išvariusi, prie vietos medinės cerkvės įkurdino vadinamąją baltąją dvasininkiją. Stačiatikių tikėjimą išpažįstančiųjų aplink Padubysį visiškai nėra, išskyrus nedidelį skaičių unitų, kadais bazilijonų iš Baltarusijos pasikviestų, kuriuos valdžia stačiatikiais padarė. Pirmasis Padubysio popas veltui ragino katalikus į cerkvę, veltui, į kapines atėjęs, girdė iždo skirta degtine,

na cmentarz poił wódką ze skarbu daną, daremnie odbywał procesje koło cerkwi i monstrancją pokazywał, twierdząc, że wschodnia z katolicką jedną są wiarą. Zawsze jednak lud brzydził się schizmą. W Kiejdanach od dawna była cerkiew, lecz rząd na miejscu starej wystawił nową, drewnianą, małą. I tu cerkiew stoi bez potrzeby, gdyż mieszkańce Kiejdan są albo katolicy, albo protestanci, albo Żydzi. Chyba kilka nauczycieli z Rossyi przysłanych wyznaje wiarę prawosławną. W okolicach zaś tego miasteczka ani jednego nie ma Moskala. W Szawlach drewnianą cerkiewkę wystawił rząd 1842 roku niby to dla wygody urzędników z Rossyi przysłanych i garnizonych [s] żołnierzy, właściwie zaś w tej nadziei, że pop miejscowy zdoła Żmudzinów nawrócić. Tego jednak dotąd nie widać. W Jurborku niedawno rząd wznioslszy cerkiew, osadził przy niej popa pijaka, nazwiskiem Smolicza, dla wygody tamożennych ruskich urzędników i straży pogranicznej. W Rossiejniach 1841 roku zbudował rząd cerkiew drewnianą na miejscu katolickiego kościoła księży Pijarów. Pop tutejszy podobnież żołnierzy wewnętrznej straży, kilku urzędników i kacapów dla handlu przybyłych liczy w swej parafii. W Telszach dotąd nie ma cerkwi, pop jednak od rządu przysłany mieszka w miasteczku i odprawuje nabożeństwo w prywatnym domie. Roku 1845 w miesiącu //84 listopadzie Weszczezerów, pop telszewski, suchotnik, ciężko zachorował. Widząc śmierć zbliżającą się, w niedostatku drugiego popa usilnie błagał swoich domowych, aby mu sprowadzili gwardiana księży bernardynów ks. Justusa Wiałowicza, lecz ten, lękając się surowych zakazów rządu, nie poszedł. Prosił wreszcie pop, żeby mu świecę z kościoła katolickiego przyniesiono, którą, kiedy mu dano, całował, wznosił ręce do nieba i skonał. Przyczyną śmierci jego była gorzałka, którą, nie uważając na swój defekt, codziennie pił bez miłosierdzia.

81. Wiedzieć trzeba, że kiedy 1838 roku rząd przedsięwziął w Szawlach otworzyć powiatową o pięciu klasach szkołę, obywatele tego powiatu pod przewodnictwem swego marszałka Kownackiego uchwalili zapłacić do skarbu jednorazowo po 30 kopiejek srebrem z każdej duszy skazkowej, byleby rząd założył w Szawlach gimnazjum. Kurator Białoruskiego Naukowego Okręgu, do którego i Żmudź należała, Ewaryst, Andrzeja syn, Gruber, przyrzekł to uczynić. Temczasem jednak od 1 września 1840 roku otworzył powiatową tylko szkołę, której dozorcą uczynił Zarankiewicza. Roku 1844 w miesiącu lipcu gimnazjum krożskie zostało przeniesione do nowego guberskiego miasta Kowna. W Krożach zaś pozostała tylko szkółka parafialna pod dozorem pana Żuka, nową zaś szkołę powiatową rząd otworzył w Rossiejniach, której pierwszym dozorcą uczynił pana [.....][a].

[a] *Palikta vietos pavardei įrašyti.*

veltui rengė procesijas aplink cerkvę ir monstranciją rodė, tvirtindamas, kad Rytų ir katalikų tikėjimas yra vienas. Vis dėlto žmonės visad bjaurėjosi schizma. Kėdainiuose nuo seno buvo cerkvė, bet valdžia senosios vietoje pastatė naują medinę mažą. Ir čia cerkvė stovi be reikalo, nes Kėdainių gyventojai yra arba katalikai, arba protestantai, arba žydai. Nebent keletas iš Rusijos atsiųstų mokytojų išpažįsta stačiatikių tikėjimą. Šio miestelio apylinkėse nėra nė vieno maskolio. Šiauliuose medinę cerkvelę valdžia pastatė 1842 metais, atseit, iš Rusijos atsiųstų valdininkų ir įgulos kareivių patogumui, o iš tikrųjų turint vilties, jog vietos popas žemaičius sugebės atversti. Tačiau to iki šiol nematyti. Jurbarke valdžia, neseniai pastačiusi cerkvę, prie jos įkurdino popą girtuoklį, pavarde Smoliča, vietos rusų valdininkų ir pasienio sargybos patogumui. Raseiniuose 1841 metais valdžia pastatė medinę cerkvę kunigų pijorų katalikų bažnyčios vietoje. Vietos popas savo parapijoje taip pat turi vidaus tarnybos kareivių, keletą valdininkų ir prekiauti atvykusių kacapų. Telšiuose cerkvės iki šiol nėra, tačiau valdžios atsiųstas popas gyvena miestelyje ir pamaldas laiko privačiame name. 1845 metų lapkričio mėnesį //84 Veščezerovas, Telšių popas, džiovininkas, sunkiai susirgo. Matydamas artėjančią mirtį, nesant kito popo, primygtinai savo namiškių prašė, kad jam atvestų kunigų bernardinų gvardijoną kun. Justiną Valavičių, tačiau šis, baimindamasis griežtų valdžios draudimų, nėjo. Galiausiai popas prašė, kad jam atneštų žvakę iš katalikų bažnyčios, kurią, kai jam davė, bučiavo, iškėlė rankas į dangų ir pasimirė. Jo mirties priežastis buvo degtinė, kurią, nepaisydamas savo negalavimų, kasdien be saiko gėrė.

81. Reikia žinoti, kad kai valdžia 1838 metais Šiauliuose ketino atidaryti penkių klasių apskritinę mokyklą, šios apskrities dvarponiai, vadovaujami savo bajorvedžio Kaunackio, nutarė sumokėti iždui vienkartinį [mokestį] 30 kapeikų sidabru nuo kiekvienos revizinės sielos, kad valdžia tiktai įsteigtų Šiauliuose gimnaziją. Baltarusijos mokslo apygardos, kuriai priklausė ir Žemaitija, kuratorius Evaristas Gruberis, Andriaus sūnus, pažadėjo tai padaryti. Tuo tarpu nuo 1840 metų rugsėjo 1-osios atidarė tiktai apskritinę mokyklą, kurios prižiūrėtoju paskyrė Zarankevičių. 1844 metų liepos mėnesį Kražių gimnazija buvo perkelta į naują gubernijos miestą Kauną. O Kražiuose liko tiktai parapinė mokykla, prižiūrima pono Žuko, o naują apskritinę mokyklą valdžia atidarė Raseiniuose, kurios pirmuoju prižiūrėtoju paskyrė poną [.....].

Miasto Kowno było za szczupłe, obywatele przeto oddający dzieci swe do tamecznego gimnazjum musieli wielkie ponosić wydatki z powodu drożyzny kwater i artykułów żywności. Stąd też //85 szawelscy bardziej jeszcze zaczęli dopominać się spełnienia obietnic, zwłaszcza że obiecany podatek w rzeczy samej wnieśli do skarbu. Wreszcie ukazał się w gazetach krajowych następny ukaz: „Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I, 20 sierpnia 1845 roku swisłockie w guberni grodzieńskiej gimnazjum nakazał przenieść do Szawel, a szawelską powiatową szkołę do Swisłoczy." Dopiero pozostaje czekać skutku tego ukazu. Szkoła powiatowa telszewska od 1844 roku przeszła zupełnie w ręce osób cywilnych, dotąd bowiem kilku bernardynów sprawowało obowiązki nauczycielskie. Przełożonym szkoły podówczas był Bazanin, pierwszym zaś kapelanem Józef Berzanski, teologii kandydat, ksiądz świecki.

82. Szymon Dowkont, szlachetnie w parafii szkudzkiej w powiecie telszewskim urodzony, najpierwej przez rodziców oddany został na nauki do parafialnej szkółki kretyngowskiej. Szkółki tej najmniejsza wada była ta, że ani nauczyciele, ani uczniowie nie umieli dobrze po polsku. W lat kilka później odwieźli go do szkoły kalwarjskiej, gdzie też niełatwo było znaleźć osobę dobrze posiadającą język nadwiślański. W tych zakładach powzięty fałszywy iloczas i sposoby mówienia niepolskie tak silnie przylgnęły do młodego Dowkonta, że ich pomimo rozliczną późniejszą naukę, przez całe życie pozbyć się nie zdołał.

Ukończywszy gimnazjum, udał się do Uniwesytetu Wileńskiego, gdzie uczęszczając w ciągu lat siedmiu na lekcje filologiczne, tyle nabył nauki, że Uniwersytet jednozgodnie przyznał mu stopień magistra filozofii. Zaraz po ukończeniu Uniwersytetu 1825 roku udał się do Rygi, gdzie służył w ciągu lat kilku w kancelarii wojennego gubernatora ryżskiego Pahlena i nauczył się dosyć nieźle po niemiecku. Wreszcie pojechał do Peterzburga, gdzie i do dziś dnia zostaje w obowiązku pomocnika archiwarius[z]a, czyli stróża Metryki Litewskiej, w stolicy przez rząd złożonej po zaborze Litwy.

Od samego dzieciństwa aż do starości pan Dowkont szcze//86gólny miał zapał do języka żmudzkiego. Wszelkie nauki i wszelkie dzieła o Żmudzi niepiszące, nic nie znaczyły w oczach jego. Przeciwnie zaś, jakakolwiek gryzmoła, zwłaszcza po żmudzku napisana, w entuzjazm go wprawiała. Głównym nieprzyjacielem był tych, co mogąc pisać po żmudzku, jednak nie pisali. Nienawidział też i Polaków dlatego, że ci, stawszy się pierwszą przyczyną zagłady kraju litewskiego, naśmiewania się swoje zwłaszcza ze Żmudzinów do prześladowania posunęli. Chcąc przeto zastąpić hultajstwo wielu, całe swe życie poświęcił podniesieniu żmudzkiego języka i oczyszczeniu jego z makaronizmów. Dla dopięcia tego ostatnego celu zaczął pisać

Kaunas buvo per mažas miestas, tad gyventojai, atiduodantys savo vaikus į vietos gimnaziją, dėl butų ir maisto brangumo turėjo didelių išlaidų. Todėl //85 šiauliečiai dar labiau pradėjo reikalauti ištesėti pažadą, juolab kad žadėtąjį mokestį iždui iš tikrųjų sumokėjo. Galiausiai krašto laikraščiuose pasirodė toks įsakas: „Šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I 1845 metų rugpjūčio 20-ąją Gardino gubernijos Svisločiaus gimnaziją įsakė perkelti į Šiaulius, o Šiaulių apskritinę mokyklą – į Svisločių". Belieka laukti šio įsako rezultatų.

Telšių apskritinė mokykla nuo 1844 metų visiškai perėjo į pasauliečių rankas, tuo tarpu iki tol keletas bernardinų ėjo mokytojų pareigas. Mokyklos vadovas anuomet buvo Bazaninas, o pirmasis kapelionas Juozapas Beržanskis, teologijos kandidatas, diecezinis kunigas.

82. Simonas Daukantas, iš bajorų, gimęs Telšių apskrities Skuodo parapijoje, tėvų pirmiausia buvo atiduotas į mokslus Kretingos parapinėje mokyklėlėje. Mažiausias šios mokyklėlės trūkumas buvo tas, kad nei mokytojai, nei mokiniai gerai nemokėjo lenkiškai. Keleriais metais vėliau jį atvežė į Kalvarijos mokyklą, kur taip pat buvo nelengva rasti asmenį, gerai mokantį pavyslio kalbą. Šiose institucijose įgytas klaidingas kirčiavimas ir nelenkiškas kalbėjimo būdas taip stipriai prilipo jaunąjam Daukantui, kad nė įvairūs vėlesni mokslai per visą gyvenimą nepadėjo atsikratyti.

Baigęs gimnaziją, nuvyko į Vilniaus universitetą, kur, septynerius metus lankydamas filologijos paskaitas, tiek įgijo mokslo, kad Universitetas sutartinai jam pripažino filosofijos magistro laipsnį. Baigęs Universitetą iš karto nuvyko į Rygą, ten kelerius metus tarnavo Rygos karo gubernatoriaus Paleno kanceliarijoje ir gana neblogai išmoko vokiškai. Galiausiai nuvažiavo į Peterburgą ir po šiai dienai eina archyvaro padėjėjo, arba Lietuvos Metrikos, po Lietuvos užėmimo valdžios sostinėje sudėtos, saugotojo pareigas.

Nuo ankstyvos vaikystės iki senatvės ponas Daukantas //86 ypatingai mylėjo žemaičių kalbą. Jokie mokslai ir jokie veikalai, apie Žemaitiją nerašantys, jam nebuvo vertingi. Atvirkščiai – kokia nors keverzonė, žemaitiškai parašyta, sukeldavo jam entuziazmą. Didžiausias priešas buvo tų, kurie žemaitiškai rašyti galėjo, tačiau nieko nerašė. Nekentė taip pat lenkų todėl, kad šie, tapę pirmąja Lietuvos krašto sunaikinimo priežastimi, savo pasityčiojimus būtent iš žemaičių iki persekiojimų privedė. Todėl, norėdamas užglaistyti daugelio tinginystę, visą savo gyvenimą pašventė žemaičių kalbai ugdyti ir jai valyti nuo makaronizmų. Kad pasiektų šį tikslą, pradėjo

językiem wyszukanym, dawnym, już dziś na Żmudzi nieużywanym, a tem samem czytelnikom nader niesmacznym. Sławy autorskiej był wcale niechciwy, stąd też niemal wszystkie swe pisma powydawał pod fałszywemi imionami, czyli pseudonimami. Książeczki, które dotąd (do 1846 roku) z łaski jego posiadamy, są następne:

1) *Abeciela Lietuwiu – Kalnienu ir Żemajtiu Kałbos, torenti sawiep Maldas, tikybos istatimus ir t.t.* Petropilie. Isspausta pas K. Kraju. 1842 m.

Elementarza tego 1500 egzemplarzy własnym kosztem w Peterzburgu odbiwszy, przywiózł na Żmudź i przez uproszone osoby rozprzedał. Pomieszczone w nim niektóre troszeczki nieskromne przysłowia ludu omal nie ściągnęły zakazu ze strony duchowieństwa na całe dziełko. Potrafiły temu zapobiec osoby przedające przez wymazanie gorszących wyrazów.

2) *Prasma Łotinu Kałbos. Paraszę K. W. Mylę.* Petrapilie. Ispausta pas K. Hintza in 8.

Jest to pewnego rodzaju gramatyka łacińsko-żmudzka. Wiadomo, że od dawnych czasów dzieci Żmudzinów oddane choćby do parafialnych szkółek musiały uczyć się najpierwej polskiego języka, potem zaś łacińskiego, gdyż i gramatyki miały tylko polsko-łacińskie. Pan Dowkont uważał pośrednictwo języka polskiego za całkowicie niepotrzebne i chciał, aby wprost ze żmudzkiego uczyły się po łacinie. W tym to właśnie celu wydał powyższą gramatykę.

3) *Epitome Historiae Sacrae Auctore C. F. Lhomond* in 8.

Przedrukował w Peterzburgu 1838 roku z porządnym na końcu łacińsko-żmudzkim słowniczkiem, aby dla dzieci wiejskich służyło za wypisy łacińskie. //87 I to dziełko zostało rozprzedane po szkółkach, jednak przyjęte nie było, gdyż rząd w tym czasie dzieci żmudzkie z pośpiechem zaczął uczyć języka rossyjskiego i podawał klasyczne książeczki ze swojemi zamiarami zgodne.

4) *Dajnes Żemajtiu pagał żodiu Dajniniku iszraszytas. Pirmasis Pedelis.* Petropilie. 1846 in 8.

5) *Budą Senowęs Lėtuwiu Kalnienu ir Żemajtiu iszraszę pagał senowęs Rasztu Jokubis Łaukys.* Petropilie. Spaudinie pas C. Hintza in 8. 1845.

Jest to najlepsze dziełko spod pióra pana Dowkonta wychodzące, szkoda tylko, że nader wiele dopuszczono myłek drukarskich.

83. Roku 1846 pierwszy raz na horyzoncie żmudzkim ukazał się *Kalendarz Gospodarski* w języku prowincjonalnym, pod tytułem *Metu skajtlus Ukiniszkas ant metu 1846*, Wilnui pas Jozapa Zawadzki. Redaktorem jego był pan Iwinski, człowiek biedny, po prywatnych domach zajmujący się uczeniem dzieci. Egzemplarzy 1500 tego kalendarza kazał wydrukować JO książę z Kozielska Oginski, dziedzic Retowa,

rašyti įmantria, senovine, šiandien jau Žemaitijoje nevartojama kalba, ir tuo pačiu skaitytojams labai nemalonia. Autoriaus šlovės visiškai nebuvo godus, tad beveik visus savo raštus išleido netikrais vardais, arba pseudonimais. Knygelės, kurias iki šiol (iki 1846 m.) per jo malonę turime, yra šios:

1) *Abeciela Lijtuwiû-Kalnienû ir Żiamajtiû kalbos Torinti sawiep Małdas, tikybos istatimus ir t.t.* Petropilie. Iszpausta pas K. Kraju, 1842 m.

Šio elementoriaus 1500 egzempliorių išspausdinęs savo lėšomis Peterburge atvežė į Žemaitiją ir per įprašytus asmenis išpardavė. Jame išspausdintos kai kurios ne itin padorios liaudies patarlės vos visam veikalėliui neužtraukė dvasininkijos draudimo. Tuo sugebėjo pasirūpinti pardavinėjantys asmenys – ištrynė piktinančius posakius.

2) *Prasmą łotinû kałbôs. Paraszę K.W. Myle.* Petrapilie. Ispausta pas K. Hintze in 8.

Ši knygelė – savos rūšies lotynų-žemaičių gramatika. Žinoma, kad nuo senų laikų žemaičių vaikai, atiduoti kad ir į parapines mokyklas, pirmiausia turėjo mokytis lenkų kalbos, paskui – lotynų, nes ir gramatikas turėjo tiktai lenkų-lotynų. Ponas Daukantas lenkų kalbos tarpininkavimą laikė visiškai nereikalingu ir norėjo, kad tiesiai iš žemaičių mokytųsi lotyniškai. Tuo tikslu išleido minėtąją gramatiką.

3) *Epitome Historiae Sacrae. Auctorae C. F. Lhomond* in 8.

Perspausdino Peterburge 1838 metais su nemažu lotynų-žemaičių žodynėliu, kad kaimo vaikams tarnautų lotyniškiems išrašams. //87 Ir šis veikalėlis buvo išparduotas, tačiau mokyklose nebuvo priimtas, nes tuo laiku valdžia žemaičių vaikus skubotai pradėjo mokyti rusų kalbos ir teikė klasikines knygeles savo tikslus atitinkančias.

4) *Dajnes Żiamajtiû pagał Zôdiû Dajniniku iszraszytas. Pirmasis Pédelis.* Petropilie. 1846 in 8.

5) *Budą Senowęs-Lëtuwiû Kalnienû ir Żámajtiû iszraszę Pagał Senowęs Rasztû Jokyb's Łaukys.* Petropilie. Spaudinie pas C. Hintze in 8. 1845.

Šis veikalėlis geriausias, pono Daukanto plunksna rašytas. Tik gaila, kad ypač daug palikta korektūros klaidų.

83. 1846 metais pirmąkart Žemaitijos padangėje pasirodė *Ūkininko kalendorius* provincijos kalba, antrašte *Metu Skajtlus Ukiniszkas Ant Metu Wieszpaties 1846*, Wilnui pas Jozapa Zawadzki. Jo redaktorius buvo ponas Ivinskis, žmogus neturtingas, besiverčiantis vaikų mokymu privačiuose namuose. Šio kalendoriaus 1500 egzempliorių liepė išspausdinti jo šviesybė kunigaikštis iš Kozelsko Oginskis, Rietavo tėvonis, kuris jau kurį laiką buvo pamėgęs žemaičių kalbą ir pradėjo

który od niejakiego czasu polubił język żmudzki i zaczął protegować literatów prowincjonalnych. On to najwięcej ułatwił wyprzedaż książeczek pana Dowkonta.

84. Roku 1845 z namowy pana Dowkonta rektor seminarium worniеńskiego ks. Maciej Wołonczewski, przydawszy krótką przemowę, przedrukował kazania ks. Szyrwida pod tytułem *Punktay Sakimu nu Adwenta iki Gawienes*, Wilnui pas Jozapa Zawadzki 1845. Że zaś na przedruk dostarczył koszta ks. Leon Montwid, pleban siadski, z tej przyczyny przedrukowana książka na czele nosi jego imie.

85. Ks. Antoni Janikowicz, altarysta korciański, człowiek małego usposobienia, stosując się do chęci nominata biskupa Jana Gintyłły, w ciągu lat kilku tłumaczył katechizm polski przez rząd aprobowany na język żmudzki. Po ukończeniu pracy n[ominat] biskup oddał przekład do przejrzenia ks. Ignacemu Kulwinskiemu, podówczas profesorowi seminarium wornienskiego. Ten postrzegłszy, że tłumacz w wielu miejscach nie zgadł myśli polskiego autora i po żmudzku dobrze nie umiał, cały katechizm musiał przerabiać. Po takowem przerobieniu n[ominat] biskup własnym kosztem 1845 roku kazał wydrukować 1500 egzemplarzy, które później księżom rozprzedał. Pomimo poniesioną poprawę, katechizm ten nie ma zalety pod względem języka. //88

86. Od 1822 do 1839 roku, kiedy archiprezbiterem i plebanem wornienskim był ks. Mateusz Giedrojc, przy wornieńskim parafialnym kościele sprawował obowiązek wikariusza JKs. Ignacy Pałujański, kapłan nader bogobojny i, że tak rzekę, święty; nieprzyjaciel nawet, jeżeli miał tego, nie mógł w nim ani występku, ani słabej upatrzyć strony. Codziennie słuchał ludu spowiedzi, kazania w dni święte długo i nader gorliwie mawiał, codziennie od godziny 12 do 4 zamiatał kościół, opylał ołtarze i naczynia święte oczyszczał. Ten to ks. Połujański 1837 roku zasadził koło fary wornieńskiej dwóma rzędami rozmaite drzewa, które długo będą pamiętnikiem jego religijnej gorliwości. Obecnie (1846 rok) tenże kapłan jest plebanem tawrogowskim.

87. Rok 1845 dla Żmudzi upłynął cicho, bez wszelkich zmian prawdziwie godnych pamięci potomności. Pod względem cywilnym zarządzał nią wojenny wileński jenerał-gubernator Mirkowicz, bliżej zaś rzeczywisty radca stanu i kawaler Kałkatin, mąż wprawdzie popędliwego charakteru, jednak czynny i porządnej głowy, gubernator kowienski cywilny. Marszałkiem guberskim był obywatel Pizani, powiatowemi zaś marszałkami byli: rossiejnskiego – książę Jereniusz Oginski, głowy niepospolitej, telszewskiego – Bucewicz, szawelskiego – hr. Lotrek, poniewieżskiego – Komar. Oprócz sądu niższego isprawnika w każdym powiecie było 13 asesorów od Korony, w każdem zaś i najdrobniejszem miasteczku, kluczwojt. Pomimo tak wielką liczbę urzędników policejskich, mnóstwo znajdowało się wszelkiego rodzaju

proteguoti provincijos literatus. Jis daugiausia padėjo parduoti pono Daukanto knygeles.

84. 1845 metais, pono Daukanto įkalbėtas, Varnių seminarijos rektorius kun. Motiejus Valančius, pridėjęs trumpą prakalbą perspausdino trumpus kun. Sirvydo pamokslus, antrašte *Punktay Sakimu Nu Adwenta iki Gawienes*, Wilnui pas Jozapa Zawadzki 1845. Kadangi spausdinti lėšų parūpino kun. Leonas Montvidas, Šedos klebonas, dėl šios priežasties knyga išspausdinta jo vardu.

85. Kun. Antanas Janikavičius, Kartenos altaristas, menkų gabumų žmogus, derindamasis prie nominato vyskupo Jono Gintilos norų, kelerius metus vertė valdžios aprobuotą lenkišką katekizmą į žemaičių kalbą. Kai darbas buvo užbaigtas, nominatas vyskupas vertimą davė peržiūrėti kun. Ignotui Kulvinskiui, tuomečiam Varnių seminarijos profesoriui. Šis, pastebėjęs, kad vertėjas daugelyje vietų nesuprato lenkų autoriaus minties ir žemaitiškai gerai nemokėjo, turėjo visą katekizmą perdirbti. Tada vyskupas nominatas savo lėšomis 1845 metais įsakė išspausdinti 1500 egzempliorių, kuriuos vėliau kunigams išpardavė. Nors buvo taisytas, šis katekizmas kalbos požiūriu nevykęs. //88

86. Nuo 1822 iki 1839 metų, kai Varnių archipresbiteris ir klebonas buvo kun. Motiejus Giedraitis, prie parapinės Varnių bažnyčios vikaro pareigas ėjo jo malonybė kunigas Ignotas Polujanskis, kunigas ypač dievobaimingas ir, tiesą sakant, šventas, netgi nedraugas, jeigu jį turėjo, jame negalėjo įžiūrėti nei nusižengimo, nei silpnybių. Kasdien klausė žmonių išpažinčių, pamokslus šventadieniais ilgai ir ypač uoliai sakė. Šis tad Polujanskis 1837 metais palei Varnių katedrą dviem eilėmis pasodino įvairių medžių, kurie ilgai bus jo religinio uolumo paminklas. Dabar (1846 m.) šis kunigas yra Tauragės klebonas.

87. 1845 metai Žemaitijoje prabėgo tyliai, be jokių pasikeitimų, kuriuos atmintų būsimosios kartos. Pasaulietinę jos sritį valdė Vilniaus generalgubernatorius Mirkovičius, o arčiau – tikrasis valstybės patarėjas ir kavalierius Kalkatinas, vyras, tiesa, smarkaus būdo, tačiau veiklus ir sumanus Kauno civilinis gubernatorius. Gubernijos bajorvedis buvo dvarponis Pizani, apskričių: Raseinių – kunigaikštis Irenijus Oginskis, nepaprastos išminties; Telšių – Bucevičius, Šiaulių – grafas Lotrekas, Panevėžio – Komaras. Be žemutinio teismo ispravniko, kiekvienoje apskrityje buvo 13 Karalystės asesorių, o kiekviename ir mažiausiame miestelyje, kliučvaitis. Nors policijos

złodziejów, którzy uczynili całą prowincją prawdziwie nieszczęśliwą. Przyczyny zaś tego rozmnożenia się złodziejów były następne:

1) Nieurodzaj – w rzeczy samej roku 1844 i 1845 sama tylko kartofla zarodziła, wszelkie zaś gatunki zboża chybiły. Z tego powodu podniosła się cena na artykuły żywności, tak że za 24 garcy pszenicy oziminy płacono po 5 rubli srebrem, za tyleż żyta płacono 3 rb. sr., owsa $1^1/_2$, rb. sr., jęczmienia 2 rb. sr. Dalecy przeto od wszelkiej pracy Żydzi, zdychając z głodu, zaczęli handlować najwięcej końmi, które bezpłatnie na Żmudzi nabywszy, prowadzili do Kurlandyi i przedawali. Skradzione zaś przez tamecznych złodziei, zbywali na Żmudzi.

2) Przedajność policji i niedostateczność w tym względzie //89 praw rossyjskich. Wiadomo, że według praw rossyjskich nie posyła się złodziej na Syberyą, skoro rzecz przezeń skradziona nie wynosi 30 rb. sr. Ocenienie zaś tych rzeczy zawsze należało do policji, skoro przeto złodziej miał pieniądze na złagodzenie policji, mógł być pewny na zawsze swego rzemiosła, bo skradzione przezeń rzeczy zawsze będą tańsze od 30 rb. Z tej to przyczyny mieszkańce, widząc codziennie nowe swe krzywdy, a złodziejów swobodnych, nieraz, nie czekając sądu, sami tajemnie ich zabijali.

3) Handel kontrabandą. Kiedy za rządów cesarza Mikołaja I straż pograniczna nadzwyczaj została obostrzoną, Żydzi, przywykli wszelki żar cudzemi grzebać rękoma, płacili chłopom za ryzykę i przeniesienie zakazanych towarów. Chłopi zaś nieraz schwytani wyćwiczyli się we wszelkich złodziejskich wybiegach, przywykli do fałszywych świadectw i krzywoprzysięstw. Wreszcie nie mając przystępu do granicy, zastosowali tę samą umiejętność do wydarcia własności swoim współtowarzyszom.

Z powodu tejże kontrabandy w miesiącu lipcu spaliło się w miasteczku Krożach do 90 domów. Żydzi ścigani od pogranicznej straży, widząc, że nie zdołają ukryć przywiezionych towarów, sami zapalili sklep, w którym te były złożone. Wynikły stąd pożar zniszczył całe miasteczko.

Pod względem duchownym zarządzał diecezją nominat biskup Jan Gintyłło. Prałat ten, lękając się aby w czem nie odstąpił od woli rządu i nie zasłużył na jego niełaskę, w najdrobniejszych nawet rzeczach radził się nie praw kościelnych, ale Ministerstwa Dzieł Wewnętrznych tak dalece, że i samo ministerstwo bez potrzeby kłopocone nie chciało już odpowiadać. W ten sposób ks. nominat uczynił siebie niczem, a rząd wszystkiem. W diecezji, prócz zmian zaszłych w seminarium, nic nie zdarzyło się nowego. Rząd nawet, myśląc o lepszych stosunkach z Ojcem Świętym Grzegorzem XVI, wstrzymał się w tym czasie od nieprzyjaznych katolicyzmowi nowości.

tarnautojų buvo daug, knibždėjo įvairaus plauko piktadarių, kurie visą provinciją padarė išties nelaimingą. Tokio piktadarių dauginimosi priežastys buvo šios:

1) Nederlius. Iš tikrųjų 1844 ir 1845 metais vien tik bulvės užderėjo, o visų rūšių javai buvo menki. Dėl šios priežasties maisto produktų kainos pakilo tiek, kad už 24 gorčius žieminių kviečių mokėta 5 sidabro rubliai; už tokį kiekį rugių – 3 sid. rb, avižų – 1,5 sid. rb, miežių – 2 sid. rb. Todėl bet kokio darbo vengiantys žydai pradėjo prekiauti, daugiausia arkliais, kuriuos, veltui įgiję Žemaitijoje, vedė į Kuršą ir pardavinėjo. Pavogtus anų vagių iškišdavo Žemaitijoje.

2) Policijos paperkamumas ir šiuo požiūriu nepakankama //89 rusų teisė. Žinoma, kad pagal rusų teisę vagis netremiamas į Sibirą, jeigu jo pavogtas daiktas neviršija 30 sid. rb. Šitų dalykų įvertinimas visada priklausė policijai; jeigu vagis tiktai turėjo pinigų policijai pamaloninti, galėjo visam laikui būti garantuotas dėl savo amato, nes jo pavogti daiktai visada bus pigesni nei 30 rb. Dėl šios priežasties gyventojai, kasdien regėdami naujas savo skriaudas, o piktadarius laisvus, teismo nelaukdami neretai patys slapta juos užmušdavo.

3) Prekyba kontrabanda. Kai ciesoriaus Mikalojaus I valdymo metais pasienio sargyba buvo ypač sustiprinta, žydai įprato žarijas žarstyti svetimomis rankomis. Mokėjo valstiečiams už riziką ir uždraustų prekių pernešimą. Valstiečiai, ne kartą sugauti, išmoko visų piktadariškų gudrybių, įprato prie apgaulingų parodymų ir melagingų priesaikų. Galiausiai, negalėdami prieiti prie sienos, tuos pačius įgūdžius pritaikė nuosavybei iš savo bendrų išplėšti.

Dėl šios kontrabandos liepos mėnesį Kražių miestelyje sudegė iki 90 namų. Pasienio policijos sujudinti žydai, matydami nesugebėsią paslėpti atsivežtų prekių, patys padegė rūsį, kur buvo sukrautos. Dėl to kilęs gaisras sunaikino visą miestelį.

Dvasinę vyskupijos sritį valdė vyskupas nominatas Jonas Gintila. Šis prelatas, baimindamasis, kad kur nors nenusižengtų valdžios valiai ir neužsitrauktų jos nemalonės, netgi smulkiausiems reikalams siekė ne Bažnyčios teisės, bet Vidaus reikalų ministerijos iki tiek, kad pati ministerija, be reikalo varginama, jau nenorėdavo atsakyti. Tokiu būdu kun. nominatas padarė save niekuo, o valdžią – viskuo. Vyskupijoje, be pakeitimų Seminarijoje, neatsitiko nieko nauja. Netgi valdžia, galvodama apie geresnius santykius su Šventuoju Tėvu Grigaliumi XVI, tuo laiku susilaikė nuo katalikybei nepalankių naujienų.

88. Roku 1846 kwietnia 2 dnia cesarz Mikołaj I następny dał reskrypt na imie ministra dóbr państwa, Kisielewa:

„Hrabio Pawle, synu Dymitrego! Rozpatrzywszy złożone przez was wiadomości o stanie prawosławnych kościołów we wsiach należących do wiedzy dóbr państwa w guberniach zachodniej części Cesarstwa, znalazłem, że ich stan teraźniejszy nie odpowiada //90 tej okazałości, jaka przystoi świątyniom Bożym. Czyniąc zadosyć potrzebom uczuć moich czci ku Pańskiemu domowi, wyznaczyłem powierzonemu wam ministerstwu na poprawę we wspomnionych guberniach 496 starych i na zabudowanie 99 nowych prawosławnych kościołów wyrachowaną sumę i wskutek tego rozkazuję urządzenie tych kościołów poruczyć pod dozorem jenerał-gubernatorów, miejscowym Izbom Dóbr Państwa. Miło mi będzie widzieć postęp w wykonaniu tej mojej woli i dlatego macie mi corocznie donosić o skutkach niniejszego rozporządzania w każdej guberni. Zostaję [.....][a] Mikołaj."

89. W liście ogłoszonym w *Gazette de Carlsruhe* zapewniają, że papież Grzegorz XVI w nader surowych wyrazach naganił sympatią, którą duchowieństwo francuzkie swieżo okazało dla sprawy polskiej, i że Jego Świątobliwość wyda wkrótce upomnienie pasterskie do biskupów francuzkich w tym przedmiocie.

90. Wyciąg z *Gazety Kościelnej*. Francja, 1846 roku.

Arcybiskup paryżski wydał niedawno do swego duchowieństwa następny okólnik:

„Kilka dni temu, jak zażądałem od was i od wszystkich wiernych modłów za Anglią, gdzie opatrzność Boska dozwala nam zapatrywać się na bardzo pocieszające zjawisko dla pełnych żywej wiary katolików. Na widok cudów miłosierdzia, które Bóg sprawia między bracią naszą tak długo od nas oddaloną, na widok tylu świetnych umysłów, które najdroższe i najpotężniejsze węzły zrywają, aby tylko powrócić na łono prawdy i Kościoła, możemy się cieszyć tą mocną nadzieją, że Pan Niebios nie przestanie zlewać rosy swej łaski na ziemią już przygotowaną, na której jeszcze ciężkie walki pozostają do zniesienia.

Dziś inny kraj, inni bracia uciśnieni rozmaitemi potrzebami i ogromem ciężaru najgroźniejszych niebiezpieczeństw, udają się do was. Przychodzą w imieniu katolików Polaków, schronionych w Paryżu, prosić o modły dla Polski. Ci, co są na tułactwie z dala od swej ojczyzny, daleko mniej warci są politowania jak ci, którzy pozostali w swym nieszczęśliwym kraju, będąc narażonemi na utratę wiary, na zupełne prawie zerwanie węzłów, które ich jednoczą z wielką rodziną katolicką. Ile to ofiar do spełnienia, ile nieszczęść do zniesienia mają, jeżeli zechcą stale być

[a] *Rankraštyje daugtaškis.*

88. 1846 metų balandžio 2 dieną ciesorius Mikalojus I išleido tokį reskriptą valstybės turtų ministrui Kiseliovui:

„Grafe Pavlai, sūnau Dmitrijaus! Susipažinęs su jūsų pateiktomis žiniomis apie stačiatikių bažnyčių padėtį kaimuose, priklausančiuose valstybės turtų žinybai vakarinės imperijos dalies gubernijose, radau, kad dabartinė jų būklė neatitinka //90 to ištaigingumo, kuris dera Dievo šventovėms. Tenkindamas savo jausmų pagarbos Viešpaties namams poreikius, paskyriau atitinkamą sumą jums patikėtai ministerijai pataisyti 496 senas ir pastatyti 99 naujas stačiatikių bažnyčias minėtose gubernijose. Todėl įsakau šias bažnyčias sutvarkyti pavesti vietos valstybės turtų institucijoms, prižiūrint generalgubernatoriams. Man bus malonu matyti vykdomą šią mano valią, ir todėl turite man kasmet pranešti, kaip šis nurodymas vykdomas kiekvienoje gubernijoje. Lieku [.....] Mikalojus".

89. Laiške, paskelbtame *Gazette de Carlsruhe*, teigiama, kad popiežius Grigalius XVI labai griežtais žodžiais pasisakė prieš palankumą, kurį prancūzų dvasininkija neseniai parodė Lenkijos reikalui, ir kad Jo Šventenybė netrukus išleis ganytojišką priminimą prancūzų dvasininkams tuo reikalu.

90. Ištrauka iš bažnytinio laikraščio. Prancūzija, 1846 metai.

Paryžiaus arkivyskupas savo dvasininkijai neseniai išleido tokį aplinkraštį:

„Prieš keletą dienų jūsų ir visų tikinčiųjų paprašiau maldų už Angliją, kurioje Dievo Apvaizda leidžia mums regėti nuoširdžiai tikinčius katalikus labai žeminančius dalykus. Gailestingumo stebuklų, kuriuos Dievas daro tarp mūsų brolių, taip ilgai nuo mūsų nutolusių, akivaizdoje, regėdami tiek iškilių protų, kurie brangiausius ir tvirčiausius ryšius sutrauko, kad tiktai sugrįžtų į tiesos ir Bažnyčios prieglobstį, galime džiaugtis šia stipria viltimi, jog Dangaus Viešpats nesiliaus laistyti savo malonės rasa jau parengtos žemės, kurioje dar reikia nugalėti sunkias kliūtis.

Šiandien kitas kraštas, kiti broliai, spaudžiami įvairių nepriteklių ir baisiausių pavojų sunkumo, kreipiasi į jus. Ateina vardu lenkų katalikų, priglaustų Paryžiuje, prašyti maldų už Lenkiją. Tie, kurie klajoja toli nuo savo Tėvynės, gerokai mažiau yra verti užuojautos, nei tie, kurie liko savo nelaimingame krašte, rizikuodami prarasti tikėjimą, beveik visiškai nutraukti ryšius, kurie juos vienija su didele katalikų šeima. Kiek tad aukų sudėti, kiek nelaimių išgyventi turi, jeigu panorės išlikti

katolikami. Prośmy Boga, aby im raczył dodać męstwa, aby //91 utrzymał ich w przedsięwzięciu i aby w walce tak niebiezpiecznej udzielił zwycięstwa. Nie wątpię, że posłuchacie tego powtórnego udawania się mojego do waszych modłów. Bóg powierzył modlitwę Kościołowi, jako powszechny wyraz wszystkich jego uczuć. Jeżeli pokój[a] jest w pokoju, modlitwa jego jest najsłodszem wytchnieniem, jeżeli walczy, modlitwa jego jest chwałą, jeżeli cierpi doświadczenia, modlitwa jego jest nadzieją, jeżeli tryumfuje, modlitwa jego jest najpiękniejszem pieniem zwycięstwa. Na wieść o okropnych wypadkach, która doszła do nas, zostały wszystkie serca katolickie zasmucone, lecz dzięki modlitwie nasze strapienie zostawi nas w pokoju. Modlić się będziemy oraz pokładać ufność w Jego mądrości i sprawiedliwości. Ta jest nauka św. Augustyna, że Bóg zsyła prześladowanie, jednym, aby ich ukarać, drugim, aby ich doświadczyć, innym, aby im prędzej zapewnić wieniec chwały. Podług tego więc, jeżeli Bóg umyślił Polską, bracią naszę, ukarać, modlitwa wasza uczyni ich zdolniejszemi do pojęcia gorzkiej nauki nieszczęścia, jeżeli prześladowanie jest tylko dla nich doświadczeniem, modlitwa wasza uczyni ją im zbawienniejszem i mniej przykrem, jeżeli zaś Bóg postanowił w tych okolicznościach przydać nowych męczenników swemu Kościołowi, modlitwa wasza będzie im towarzyszyła do nieba, gdzie się za was wzajemnie będą się [s] modlili. Aby na koniec odpowiedzieć uczuciom, które w was wzniecam, wzywam zarazem kapłanów mej diecezji, którym nie zbywa na dobrych chęciach, aby na ten cel przynajmniej jedną świętą ofiarę odprawili i aby wszystkie pobożne dusze przystąpiły raz lub więcej do komunii świętej. Aby nasi nieszczęśliwi bracia mogli w tem nowem położeniu doznać, że nic się modlitwie oprzeć nie zdoła."

91. *Gazeta Wrocławska* pisze pod dniem 3 stycznia 1846 roku: „Od czasu wyjazdu Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I z Rzymu bardzo jest czynnym minister rossyjski Neselrode, aby się porozumieć ze Stolicą Świętą względem załatwienia spraw Kościoła katolickiego w Polsce. Największa już od lat wielu zachodzi trudność względem nominacji biskupów w Polsce, które to prawo cesarz, nie będąc katolikiem, sobie przywłaszcza. I w tym względzie miał już proponować minister, że rząd przedstawiać będzie po trzech kandydatów z każdej diecezji na biskupstwo, a z tych ma obierać papież jednego, któ//92ry potem przez rząd zostanie zatwierdzonym."

92. Roku 1846 marca 30 dnia Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I przyzdobił orderami następne duchowne osoby rzymsko-katolickiego wyznania: 1) zastępcę prezesa

[a] *Tikriausiai apsirikta. Turėtų būti* „Kościół".

katalikais. Prašykime Dievo, kad teiktųsi jiems pridėti tvirtybės, idant //91 palaikytų jų sumanymus ir tokioje pavojingoje kovoje padėtų nugalėti. Neabejoju, kad paklausysite šio pakartotinio mano kreipimosi melstis. Bažnyčiai Dievas davė maldą kaip visuotinę Jo jausmų išraišką. Jeigu Bažnyčia yra ramybėje, jos malda – saldžiausias atodūsis, jeigu kaunamasi, jos malda yra šlovė, jeigu patiriami išbandymai, jos malda yra viltis, jeigu triumfuojama, jos malda – gražiausia pergalės daina. Mus pasiekusi žinia apie siaubingus įvykius visų katalikų širdis nuliūdino, tačiau maldos dėka mūsų liūdesys nesudrums mūsų ramybės. Melsimės ir pasitikėsime Jo išmintimi bei teisingumu. Toks yra šv. Augustino mokymas: „Kad Dievas vieniems siunčia persekiojimus, kad juos nubaustų, antriems, – kad išbandytų, kitiems, – kad greičiau užtikrintų garbės vainiką". Vadinasi, jeigu Dievas sumanė mūsų brolius Lenkijoje nubausti, jūsų malda padės jiems geriau suvokti karčią nelaimių pamoką, jeigu persekiojimai jiems yra tiktai išbandymas, jūsų malda ves juos į išganymą ir mažins pasibaisėjimą, jeigu Dievas nusprendė šiomis aplinkybėmis savo Bažnyčiai duoti naujų kankinių, mūsų malda juos lydės į Dangų, kur jie už jus melsis. Galiausiai būdamas atsakingas už jausmus, kuriuos jumyse kurstau, raginu ir savo vyskupijos dvasininkus, kurie nestokoja gerų ketinimų, idant tuo tikslu bent vienas šv. mišias paaukotų, o visos pamaldžios sielos priimtų vieną ar daugiau kartų šventąją komuniją. Kad mūsų nelaimingi broliai galėtų šioje naujoje padėtyje patirti, jog maldai atsispirti niekas negali".

91. *Gazeta Wrocławska* 1846 metų sausio 3 dieną rašo: „Šviesiausiajam ciesoriui Mikalojui I išvykus iš Romos, tariantis su Šventuoju Sostu dėl katalikų Bažnyčios Lenkijoje reikalų labai veiklus rusų ministras Neselrodė. Jau daugelį metų kyla didžiausias sunkumas dėl vyskupų skyrimo Lenkijoje, tokią teisę ciesorius, nebūdamas katalikas, sau priskiria. Šiuo atžvilgiu ministras jau turėjo siūlyti, kad valdžia pristatinės po tris kandidatus į vyskupus iš kiekvienos vyskupijos, o iš jų popiežius turi išrinkti vieną, paskui //92 bus valdžios patvirtintas".

92. 1846 metų kovo 30 dieną šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I ordinais papuošė šiuos dvasinius Romos katalikų tikėjimo asmenis: 1) Kolegijos pirmininko pavaduotoją

Kolegium JW Stanisława Dmochowskiego, orderem św. Anny I stopnia; 2) rządcę diecezji żmudzkiej Jana Gintyłłę i rządcę diecezji minskiej Pawła Rawę orderem św. Stanisława I stopnia; 3) rektora Akademiii JW Ignacego Hołowinskiego i prałata minskiego Dominika Moszczynskiego orderem św. Anny II stopnia; 4) prałata żmudzkiego Józefa Krzyżanowskiego, oficjała żmudzkiego Józefa Giniatta, profesorów Akademii: Kaspra Borowskiego, Antoniego Jakubielskiego i Adolfa Bagienskiego orderem św. Anny III stopnia. Rządzącego diecezją wileńską biskupa Jana Cywińskiego wszelka nagroda ominęła, bo ten, pomimo wezwania, nie chciał pojechać do JW dyrektora Skrypicyna, kiedy ten 1845 roku w miesiącu wrześniu, zwiedzając diecezje, przybył do Wilna.

93. Roku 1846 czerwca 17 dnia przybył do Olsiad rektor Katolickiej Duchownej Akademii JW Ignacy Hołowiński, gdzie przenocowawszy, w towarzystwie nominata Gintyłły przyjechał do Worń i stanął w domie biskupim. Nie tracąc czasu, wkrótce obejrzał seminarium i po razy dwa czule przemówił do kleryków, zachęcając ich do zamiłowania nauk i cnoty, do uległości władzy krajowej i szanowania prawa. Radził im, ażeby unikając wszelkiego patriotyzmu, byli prawdziwemi katolikami. Dnia 19 [czerwca] chąc poznać usposobienie kleryków, słuchał ich egzaminu. Na tym egzaminie znajdował się też nominat biskup Gintyłło i oficjał Józef Giniatt. Po obiedzie oddał Hołowinski wizytę prałatom Smigielskiemu i Krzyżanowskiemu, infułatowi Rupejkowi i kanonikowi Bitowtowi oraz od nich przyjął rewizytę. Na herbacie był w seminarium, którego rektor, ks. Wołonczewski, zaprosił też na herbatę wszystkich kapitulnych. Nazajutrz, to jest 20 dnia czerwca, zacny gość w towarzystwie nominata pojechał do Połągi, mając zamiar po dwóch dniach rzucić to miasteczko i udać się do Wilna w zamiarze przejrzenia tamecznego seminarium.

94. Roku 1846 czerwca 1 dnia Jego Świątobliwość Grzegorz //93 XVI zszedł z tego świata. Ojciec Święty kilka dni tylko chorował, zgon jego przypisują róży, którą miał i która w nocy na 1 czerwca weszła wewnątrz i spadła na piersi. Grzegorz XVI głęboko znał języki starożytne i nowsze wschodu i Afryki.

95. 21 czerwca 1846 roku rząd francuzki odebrał wiadomość, iż nowy papież został obrany. Jest to kardynał Jan Maria z hrabiów Mastai – Ferretti, urodzony w Sinigaglia, w państwie kościelnem, 13 maja 1792 roku. Był arcybiskupem Imola, mianowany kardynałem in petto 23 grudnia 1832 roku, ogłoszony 14 grudnia 1840 roku, był kardynałem kapłanem. Conclave trwało tylko dwa dni, rozpoczęło się 14, a ukończyło się 16 czerwca. Rzadko conclave tak krótko trwało. Sądzą, że stan polityczny państwa papieżskiego i poruszenie umysłów przyspieszyło wybór. Nowy

šviesųjį dauggalį Stanislovą Dmochovskį Šv. Onos I laipsnio ordinu; 2) Žemaičių vyskupijos valdytoją Joną Gintilą ir Minsko vyskupijos valdytoją Pavlą Ravą – Šv. Stanislovo I laipsnio ordinu; 3) Akademijos rektorių šviesųjį dauggalį Ignotą Holovinskį ir Minsko prelatą Dominyką Moščinskį – Šv. Onos II laipsnio ordinu; 4) Žemaičių prelatą Juozapą Kryžanauską, Žemaičių oficijolą Juozapą Giniotą, Akademijos profesorius: Kasparą Borovskį, Antaną Jakubelskį ir Adolfą Bagenskį – Šv. Onos III laipsnio ordinu. Vilniaus vyskupiją valdantį vyskupą Joną Civinskį apdovanojimai aplenkė, nes šis, nepaisydamas kvietimo, pas šviesųjį dauggalį direktorių Skripicyną važiuoti nenorėjo, kai šis, 1845 metų rugsėjo mėnesį lankydamas vyskupijas, atvyko į Vilnių.

93. 1846 metų birželio 17 dieną į Alsėdžius atvyko Katalikų dvasinės akademijos rektorius šviesusis dauggalis Ignotas Holovinskis. Pernakvojęs, lydimas nominato Gintilos, atvažiavo į Varnius ir apsistojo vyskupo namuose. Negaišdamas laiko, greitai apžiūrėjo Seminariją ir dukart švelniai kreipėsi į klierikus, ragindamas juos pamilti mokslus ir dorą, paklusti krašto valdžiai ir gerbti teisę. Patarė jiems, kad, vengdami visokio patriotizmo, būtų tikri katalikai. Birželio 19 dieną, norėdamas įsitikinti klierikų gabumais, klausėsi jų egzamino. Šiame egzamine buvo taip pat vyskupas nominatas Gintila ir oficijolas Juozapas Giniota. Po pietų Holovinskis lankėsi pas prelatus Smigelskį ir Kryžanauską, infulatą Rupeiką, kanauninką Bytautą, taip pat priėmė jų atsakomuosius vizitus. Arbatos atvyko į seminariją, kurios rektorius kun. Valančius taip pat pakvietė visus kapitulos narius. Kitą dieną, tai yra birželio 20-ąją, garbusis svečias, lydimas nominato, nuvažiavo į Palangą, manydamas po dviejų dienų šį miestelį palikti ir vykti į Vilnių apžiūrėti tenykštės seminarijos.

94. 1846 metų birželio 1 dieną jo šventenybė Grigalius //93 XVI iškeliavo iš šio pasaulio. Šventasis Tėvas sirgo tiktai keletą dienų, jo mirties priežastimi laikoma rožė, kurią turėjo ir kuri naktį į birželio 1-ąją įėjo vidun ir užgulė krūtinę. Grigalius XVI gerai mokėjo senąsias bei naująsias Rytų ir Afrikos kalbas.

95. 1846 metų birželio 21-ąją Prancūzijos valdžia gavo žinią, kad išrinktas naujas popiežius – kardinolas Giovanni Maria iš grafų Mastai-Ferretti, gimęs Sinigalijoje, bažnytinėje valstybėje, 1792 metų gegužės 13-ąją, buvo Imolos arkivyskupas, paskirtas kardinolu *in petto*[8] 1832 metų gruodžio 23-iąją, paskelbtas 1840 metų gruodžio 14-ąją. Buvo kunigas kardinolas. Konklava truko tiktai dvi dienas, prasidėjo birželio 14-ąją, o baigėsi 16-ąją. Konklava retai tiek trumpai trunka. Manoma, kad politinė popiežiaus valstybės padėtis ir protų sujudimas išrinkimą paskubino. Naujasis

[8] Popiežius Konsistorijoje kardinolus ne skiria, bet tiktai paskelbia prieš tai širdyje – *in petto* – priimtus sprendimus dėl vieno ar kito kandidato į kardinolus.

papież słynie z umiarkowania i miłości pokoju, obiór przeto powszechnie jest pochwalany. Nowy naczelnik Kościoła przybrał imie Piusa IX, ma tylko 54 lata życia, jest to jeden z najmłodzych papieżów, jacy panowali.

94[a]. Roku 1845 za rekomendacją ruskiego minskiego biskupa Zubki rząd wyniósł na zastępcę rektora rzymsko-katol[ickiego] minskiego seminarium młodego kanonika Wasilkowskiego. Ten w publiczności złej opinii człowiek, z czasem zaczął kleryków swemi postępkami publicznie gorszyć. Wielu z tych ludzi młodych poszło za przykładem swego naczelnika. Zawiadomiony o tych nadużyciach we względzie nierządu tak przełożonego, jako i młodzi, rządzący minską diecezją nominat biskup Paweł Rawa, kazał samym niewinnym klerykom podać sobie skargę, na mocy której doniosł o wszystkim R[zymsko]-K[atolickiemu] Kolegium. To posłało na rozpoznanie sprawy członka Kolegium Wacława Żylinskiego. Prałat ten niewiele miał trudności w wykryciu rozpusty, gdyż cała duchowna młodzież o niej wiedziała. Jakoż wspólnie z rządem seminarium postanowił, aby wszystkich winnych wydalić z zakładu. Wskutek tego postanowienia rektor Wasilkowski, złożony z urzędu, pojechał do Mohilewa na wieczną rezydencją. Diakona Franciszka Dąbrowskiego i poddiakona Józefa Przyałgowskiego odesłano na pokutę do horodyszskiego klasztoru księży Benedyk//94tynów. Kleryków zaś: Ignacego Rąbaka, Karola Kozłowskiego, Karola Gudwiłowicza, Ildefonsa Puchalskiego, Antoniego Galkiewicza, Feliksa Chrzczonowicza, Roberta Szybakowskiego, Narcyza Palczewskiego, Dominika Jakutowicza, Stanisława Marcinkiewicza, Onufrego Smorzewskiego, Aleksandra Zmajłę, Juliana Sypowicza, Onufrego Witkowskiego, Martyniana Juchnowicza, Benedykta Bołądzia, Romualda Dunaja i Leona Kiełczewskiego wydalono ze seminarium i ogłoszono po wszystkich katolickich w Rossyi seminariach, żeby ich nigdzie nie przyjmowano do stanu duchownego. Po takowym wypadku opustoszałe seminarium zapełniono na powrót młodzieżą nader mało usposobioną, gdyż diecezja potrzebowała kapłanów, a usposobiona młodzież, zwłaszcza po takim wypadku, zapisywać się nie chciała.

Na miejsce Wasilkowskiego rząd przysłał do Minska na obowiązek rektora seminarium ks. Wojtkiewicza, magistra teologii, który długo naprzód w Wilnie, później w Peterzburgu był ekonomem seminarium. Na inspektora zaś seminarium tenże rząd wyniósł ks. Nowickiego, magistra teologii, w poniewieżskiej szkole kapelana, kapłana wileńskiej diecezji. Nowickiemu rząd kazał jechać do Minska, nie pytając się ani żądając zezwolenia na to rządzącego diecezją wileńską biskupa Cywinskiego.

[a] *Nr. 94–95 pakartoti.*

popiežius garsėja nuosaikumu ir ramybės meile. Tad išrinkimas visuotinai yra giriamas. Naujasis Bažnyčios vadovas prisiėmė Pijaus IX vardą, turi tiktai 54 metus, yra vienas iš jauniausių popiežių, kurie viešpatavo.

94. 1845 metais valdžia, Minsko rusų vyskupo Zubkos rekomenduota, į Minsko Romos katalikų seminarijos rektoriaus pavaduotojus iškėlė jauną kanauninką Vasilkovskį. Šis, visuomenės nuomone, blogas žmogus savo elgesiu viešai pradėjo tvirkinti klierikus. Daugelis tų jaunų žmonių pasekė savo viršininko pavyzdžiu. Informuotas apie šiuos tiek viršininko, tiek jaunuomenės nusižengimus, Minsko vyskupiją valdantis vyskupas nominatas Pavlas Rava įsakė nekaltiems klierikams patiems surašyti skundą, kuriuo remdamasis, apie viską pranešė Romos katalikų kolegijai. Ši reikalo išsiaiškinti nusiuntė Kolegijos narį Vaclovą Žilinskį. Šis prelatas nesunkiai atskleidė pasileidimą, nes visa dvasinė jaunuomenė apie tai žinojo. Iš tikro kartu su seminarijos valdžia nusprendė visus kaltuosius pašalinti iš institucijos. Priėmus sprendimą, rektorius Vasilkovskis, pašalintas iš pareigų, nuvyko į Mogiliavą amžinai reziduoti. Diakonas Pranciškus Dombrovskis ir diakono padėjėjas Juozapas Prialgovskis ištremti bausmei į Haradyščiaus kunigų benediktinų vienuolyną. O klierikai Ignotas Rombaka, Karolis Kozlovskis, Karolis Gudvilovičius, Ildefonsas Puchalskis, Antanas Galkevičius, Feliksas Chščonovičius, Robertas Šibakovskis, Narcizas Palčevskis, Dominykas Jakutovičius, Stanislovas Marcinkevičius, Anupras Smoževskis, Aleksandras Zmaila, Julijonas Sipavičius, Anupras Vitkovskis, Martinjanas Juchnovičius, Benediktas Balandis, Romualdas Dunajus ir Leonas Kelčevskis pašalinti iš seminarijos ir paskelbta visose Rusijos katalikų seminarijose, kad jų niekur nepriimtų į dvasininkų luomą. Po tokio įvykio ištuštėjusi seminarija užpildyta labai menkų gabumų jaunuomene, nes vyskupijai reikėjo kunigų, o gabūs jaunuoliai po tokio įvykio į seminariją užsirašyti nenorėjo.

Į Vasilkovskio vietą eiti Minsko seminarijos rektoriaus pareigas valdžia atsiuntė kun. Voitkevičių, teologijos magistrą, kuris ilgai pirmiau Vilniuje, vėliau Peterburge buvo seminarijos ekonomas. O inspektoriumi ta pati valdžia iškėlė kun. Novickį, teologijos magistrą, Panevėžio mokyklos kapelioną, Vilniaus vyskupijos kunigą. Novickiui valdžia liepė važiuoti į Minską Vilniaus vyskupiją valdančio vyskupo Civinskio

Obrażony tym postępkiem biskup wymazał Nowickiego ze spisów swojego duchowieństwa. Wymazany skarżył się rządowi. Ten zaś rozkazał uważać Nowickiego za kapłana wileńskiej diecezji.

95. Roku 1846, 17 listopada przeniósł się do wieczności ks. Jan Cywiński, biskup delkoneński, sufragan trocki, administrator diecezji wileńskiej. Urodził się 1771 roku 24 czerwca n[owego] s[tylu] w majątku przodków swoich, Kuzmicze zwanym, w parafii kobylnickiej, w powiecie naówczas oszmiańskim. Po ukończeniu nauk w szkołach narodowych, w młodocianym wieku wstąpił do zgro//95madzenia św. Wincentego a Paulo, zwanego u nas misjonarzami, i w nim zostawał do 1811 roku. Rychło po wyświęceniu się na kapłana był w seminarium diecez[jalnym] wileńskiem nauczycielem filozofii, obrzędów i śpiewu kościelnego, przy czem w latach ostatnich pełnił obowiązki dyrektora czyli viceregensa tegoż seminarium. W roku 1813 rządzący diecezją biskup Strojnowski podniósł go na prałata kantora katedry wileńskiej, a roku 1827 został prałatem dziekanem tejże katedry. Zasiadał w konsystorzu wileńskim zrazu jako [a]vice[a]oficjał, później zaś był oficjałem, naprzód do roku 1819, w czasie administrowania tąż diecezją przez metropolitę Siestrzeńcewicza, a na koniec był oficjałem przez cały czas rządów biskupa Kłągiewicza, od którego równie jak od metropolitów Siestrzeńcewicza i Cieciszowskiego, od biskupów Strojnowskiego i Jana Nepomucena Kossakowskiego, miewał rozmaite w materiach duchownych poruczenia i spełniał ze zwykłą sobie pracowitością. Był także przez czas znaczny członkiem rady Seminarium Głównego przy Wileńskim Uniwersytecie, od którego, po śmierci biskupa sufragana Kundzicza, na mocy praw temuż Uniwersytetowi służących, w roku 1829 był wybrany i przedstawiony na biskupa sufragana trockiego, na jakową dostojność roku 1838 dnia 31 marca ukazem najwyższym został mianowany, a w roku 1841 dnia 24 sierpnia w Peterzburgu konsekrowany. Po śmierci ostatniego biskupa wileńskiego Andrzeja Kłągiewicza, stosownie do prawa kanonicznego, kapituła katedralna wybrała go wikarem czyli administratorem wakującej diecezji, i te obowiązki pełnił aż do zupełnego na siłach osłabienia, w ciągu lat pięciu swego biskupstwa w guberniach: wilenskiej, kowieńskiej, kurlandskiej, a nawet i witebskiej; ile kościołów odwiedził i wielu osobom sakramentu bierzmowania udzielił, akta miejscowych kościołów najlepiej zaświadczyć mogą. A że wielu przez niego zostało na kapłanów wyświęconych, to jedno przekonywać może, iż będąc już na siłach osłabionym, w czasie ostatniej ordynacji, która była 21 września roku teraź[niejszego], zgromadzonych w Wilnie ze wszystkich seminariów diecezjalnych przeszło 70 alumnów na

[a-a] *Įterpta tuo pačiu braižu, tos pačios spalvos rašalu.*

nei klausdama, nei reikalaudama leidimo. Įžeistas tokio elgesio, vyskupas išbraukė Novickį iš savo dvasininkijos sąrašų. Išbrauktasis pasiskundė valdžiai. O ši liepė Novickį laikyti Vilniaus vyskupijos kunigu.

95. 1846 metų lapkričio 17-ąją į amžinybę iškeliavo kun. Jonas Civinskis, Delkono vyskupas, Trakų sufraganas, Vilniaus vyskupijos administratorius. Gimė 1771 metų birželio 24-ąją pagal naująjį kalendorių savo protėvių dvare, Kuzmičiais vadinamame dabartinės Ašmenos apskrities Kabilninko parapijoje. Baigęs mokslus liaudies mokyklose, jaunas būdamas įstojo į //95 šv. Vincento Pauliečio vienuoliją, pas mus vadinamą misionierių, ir joje išbuvo iki 1811 metų. Įšventintas į kunigus, netrukus tapo Vilniaus vyskupijos seminarijos filosofijos, apeigų ir giedojimo mokytojas, šalia to paskutiniais metais ėjo šios seminarijos direktoriaus, arba vicerektoriaus, pareigas. Vyskupiją valdantis vyskupas Stroinovskis 1813 metais jį pakėlė į Vilniaus katedros prelatus kantorius, o 1827 metais tapo tos pačios katedros prelatas dekanas. Vilniaus konsistorijoje iš pradžių posėdžiavo kaip viceoficijolas, vėliau buvo oficijolas, pradžioje iki 1819 metų, šią vyskupiją valdant metropolitui Siestrencevičiui, ir galiausiai buvo oficijolas visą vyskupo Klongevičiaus valdymo laiką, iš kurio taip pat kaip ir iš metropolitų Siestrencevičiaus ir Ciecišovskio, iš vyskupų Stroinovskio ir Jono Nepomuko Kosakovskio, gaudavo įvairių dvasinės srities pavedimų ir vykdė juos su jam būdingu darbštumu. Ilgą laiką taip pat buvo Vyriausiosios seminarijos prie Vilniaus universiteto Tarybos narys, kuri, mirus vyskupui sufraganui Kundzičiui, remdamasi šiam Universitetui suteiktomis teisėmis, 1829 metais jį išrinko ir pristatė Trakų vyskupu sufraganu. Į šias pareigas 1838 metų kovo 31 dieną aukščiausiu įsaku buvo paskirtas, o 1841 metų rugpjūčio 24 dieną Peterburge konsekruotas. Po paskutinio Vilniaus vyskupo Andriaus Klongevičiaus mirties sutinkamai su kanonų teise katedros kapitula jį išrinko vikaru, arba vakuojančios vyskupijos administratoriumi, ir šias pareigas ėjo iki pat visiško jėgų išsekimo. Kiek bažnyčių aplankė ir kokiam skaičiui asmenų Sutvirtinimo sakramentą suteikė per penkerius savo vyskupavimo metus Vilniaus, Kauno, Kuršo ir netgi Vitebsko gubernijose, vietinių bažnyčių aktai geriausiai gali paliudyti. O kad daugelį į kunigus įšventino, vien tai gali patvirtinti, jog, jau būdamas silpnų jėgų, per paskutinę ordinaciją šių metų rugsėjo 21-ąją, į įvairiausius laipsnius įšventino iš visų vyskupų seminarijų į Vilnių susirinkusius kone 70 alumnų. Iš senųjų fundacijų Vilniaus kapitulos globojama liko

różne stopnie promowował. Pod opieką kapituły wileńskiej z dawnych fundacji zostawał edukacyjny zakład, czyli Bursa Bejnartowsko-Korsakowska. Jako //96 członek kapituły świętej pamięci Cywiński, będąc od niejże prowizorem tej bursy postanowiony, do jakiego stopnia podniósł ten konwikt, już to czynną administracją samego funduszu, już wzniesieniem murów mieszkalnych, już na koniec pomnożeniem liczby uczniów, oraz troskliwym i prawdziwie ojcowskim dozorem nad ich wygodami tak ciała jak umysłu, zaświadczyć mogą nie tylko wychowańcy, lecz i same akta rządu miejscowego.

Był to mąż wylany na wsparcie cierpiącej ludzkości. Progi jego były zawsze oblegane od biednych, a żaden nie odchodził bez datku. Pełna prostoty chrześcijańskiej przystępność i miłość rzeczywista dla wszystkich odznaczały szczególniej dostojnego biskupa. Na kilka miesięcy przed śmiercią sporządził testament, w którym, prócz wielu innych dobrodziejstw, te są najznakomitsze: 1) Wszystkich włościan swoich dworskich i osiedlonych po wsiach od poddaństwa uwolnił. Nadto zawarował, że lubo wolno każdemu gospodarzowi przenieść się, jeśliby który życzył, jednak spadkobiercy nie mogą ich samowolnie wydalać. Wszystkim gospodarzom, co by chcieli pozostać na miejscu, umniejszył powinność, tj. pańszczyznę i czynsze, o trzecią część. We czterych głównych majętnościach: w Kuzmiczach, Kowarsku, Lebiedziejowie i Motykach postanowił, aby dziedzice składali rocznie z intrat po 200 rb. sr. do kasy włościańskiej na zapomożenie podupadłych wieśniaków, na nauczanie religii oraz początków czytania i pisania. 2) Ustanowił fundusz na 12 uczniów przy szkole wileńskiej, a także przeznaczył fundusz na wychowanie 12 dziewic. 3) Zrobił fundusz na dwóch alumnów przy seminarium wileńskiem. Prócz tego przeznaczył na klasztory i kościoły, też na sług znaczną sumę. Słabość jego ciągnąca się długo, aż nadto ostrzegły [s] go o zbliżającej się śmierci, którą jako dobry chrześcijanin powitał spokojnie, prawie na trzy niedziel[e] przed śmiercią bardzo przykładnie przyjął ostatnie namaszczenie. Cała kapituła była temu obecna w komżach ze świecami i nie mogła się wstrzymać od płaczu, którą po skończonym akcie dostojny biskup pocieszał. Tak pełen ufności //97 chrześcijańskiej usnął spokojnie w Panu.

Strata biskupa Cywinskiego była tem dokliwszą, że cały kraj ogołocony został z osoby charakterem biskupim namaszczonej. Był wprawdzie jeszcze biskup Dmochowski, lecz do tego, jako mieszkającego w Peterzburgu, niełatwa była podróż. Kapituła po śmierci Cywinskiego przystąpiwszy do wyborów, ogłosiła swoim wikariuszem ks. Antoniego Fiałkowskiego, byłego rektora seminarium, zasiadającego obecnie w Kolegium. Biskup też Dmochowski, jako członek wilenskiej kapituły, otrzymał ledwo dwa głosy.

edukacinė institucija arba Beinaro-Korsako bursa. Kaip kapitulos narys //96 amžiną atilsį Civinskis, būdamas jos [kapitulos] šiai bursai paskirtas valdytojas, iki kokio lygio šį konviktą pakėlė, tiek rūpestingai tvarkydamas pačias lėšas, tiek statydamas gyvenamąsias patalpas, tiek pagaliau didindamas mokinių skaičių, taip pat švelniai ir tikrai tėviškai rūpindamasis tiek jų kūno, tiek proto patogumais, paliudyti gali ne tik auklėtiniai, bet ir vietos valdžios aktai.

Buvo jis vyras, siųstas padėti kenčiančiai žmonijai. Jo namai visada buvo apgulti vargšų ir nei vienas nenuėjo be išmaldos. Krikščioniško paprastumo kupinas prieinamumas ir tikra meilė visiems ypač išskyrė garbųjį vyskupą. Keletą mėnesių prieš mirtį surašė testamentą, kur šalia daugybės geradarysčių žymiausios šios: 1) Visus savo dvaro ir kaimų valstiečius išlaisvino iš baudžiavos. Dar užgarantavo, kad nors kiekvienam ūkininkui leista persikelti, jeigu kuris to norėtų, tačiau paveldėtojai savavališkai jų iškeldinti negali. Visiems ūkininkams, kurie panorėtų pasilikti, sumažino prievoles, tai yra baudžiavą ir činšą, trečdaliu. Nusprendė, kad keturiose pagrindinėse valdose: Kuzmičiuose, Kavarske, Lebedzeve ir Matykuose, tėvoniai kasmet iš pajamų į valstiečių kasą padėtų po 200 sid. rb nusigyvenusiems kaimiečiams pagelbėti, religijos bei skaitymo ir rašymo pradmenims mokyti; 2) Įsteigė fundaciją 12 mokinių prie Vilniaus mokyklos, taip pat paskyrė lėšų 12 mergaičių auklėti; 3) Įkūrė fundaciją prie Vilniaus seminarijos dviem alumnams. Be to, vienuolynams ir bažnyčioms, taip pat tarnams paskyrė nemažą sumą. Ilgai užsitęsęs jo nusilpimas, net pernelyg persergėjęs jį apie artėjančią mirtį, kurią kaip geras krikščionis sutiko ramiai, kone trys savaitės prieš mirtį labai pavyzdingai priėmė paskutinį patepimą. Su kamžomis, žvakėmis dalyvavo visa kapitula, kurią, negalėjusią sulaikyti ašarų, pasibaigus aktui, garbusis vyskupas ramino. Ir, kupinas krikščioniško pasitikėjimo, //97 ramiai užmigo Viešpatyje.

Vyskupo Civinskio netektis buvo tuo skaudesnė, kad visas kraštas tapo tarsi apiplėštas, be vyskupu patepto asmens. Tiesa, dar buvo vyskupas Dmochovskis, bet iki jo, kaip gyvenančio Peterburge, kelionė nebuvo lengva. Po vyskupo Civinskio mirties rinkimų besiėmusi kapitula savo vikaru paskelbė kun. Antaną Fijalkovskį, buvusį seminarijos rektorių, nūnai posėdžiaujantį Kolegijoje. Vyskupas Dmochovskis, kaip Vilniaus kapitulos narys, taip pat gavo vos du balsus.

96. Roku 1846 zima była nader łagodna: największy mróz ledwo 19 dosięgał stopni Reumiura. W drugiej połowie lutego zupełnie odcieplało. Wszystkim się zdawało, że to ciepło, jako zbyt wcześnie zjawione, wkrótce będzie musiało ustąpić placu mrozom. Domysł jednak ten okazał się fałszywym, gdyż więcej chłody się nie wróciły. W pierwszej połowie marca nigdzie nie stało śniegu, wszystkie ruczajki i rzeki z lodów się oczyściły, w drugiej zaś połowie przyleciały bociany, czajki, pliski, łabędzie itd. Kwiecień był nie tylko ciepły, ale i gorący. W ciągu tego miesiąca na całej Żmudzi wiele osób nagle poumierało, co przypisywano niewczesnym upałom; podówczas właśnie nagle pomarli: Zaleski, sędzia, dziedzic na Iwoniszkach w parafiii ławkowskiej, Bitowtt, sędzia, dziedzic na Pogirgżduciu, pani Giedwiłłowa spod góry zwanej Medwiegalis itd. Miesiące maj i czerwiec ciągle były nader chłodne, przymrozki trwały co noc aż do samego św. Piotra, które właśnie popsuły łąki i oziminę z jesieni bardzo pięknie zruniałą. Żyto już kraszujące koło św. Jana w wielu miejscach, zwłaszcza przy żwirze, zupełnie pomarzło, w wielu zaś niemało ucierpiało. Zaraz z początkiem lipca pojawiły się nadzwyczajne upały, które bez przerwy trwały aż do września. Termometr Reumiura nawet w cieni ciągle pokazywał 30 stopni ciepła, //98 lipca zaś 21 dnia podniósł się do 42 stopni. Od takich upałów poginęłyby całkowicie usiewy, gdyby opatrzne przyrodzenie nie skrapiałoby choć kiedy niekiedy deszczem zasuszonej ziemi. W ciągu całego lata nie było deszczu bez grzmotu, grzmotu zaś nie było bez piorunów, stąd też po każdej wiadomości o wypadłych deszczach lub gradach można było posłyszeć o szkodach przez pioruny poczynionych. Miesiąca wrzesień i październik tak były ciepłe, jak innemi laty lipiec i sierpień. Pod koniec października jeszcze były deszcze z grzmotem. Koło Wszystkich Świętych pełno było po lasach borowików i innych grzybów, chociaż już lasy były z liścia ogołocone. Tegoroczne żyto było bujne i dobre na słomę, lecz umłot z powodu wiosennych mrozów – nędzny. Jarzyna dosyć licha – kartofla od zbytecznego ciepła niemał upiekła się na grzędach, plon był mały i nader skłonny do gnicia. Cena zboża dosyć była wysoka: w miesiącu listopadzie już płacono za 24-garcowy pur zimowej pszenicy po 4 rb. sr., za pur żyta po 2 rb. i 50 kop. sr., za jęczmienia 1 rb. 50 kop., owsa 1 rb., kartofli 50 kop. sr. Jabłka i gruszki nader zarodziły. Drogę wyborną mieliśmy do późnej jesieni, pierwsze deszcze jesienne ledwo koło 16 listopada się pokazały, stąd też droga podówczas psuć się poczęła. Listopada 20 dnia zamarzło, 24 dnia wypadły śniegi. Od razu stanęła zima, mrozy jednak nie przewyższały 13 stopni Reumiura. Koło Bożego Narodzenia wypadły ogromne śniegi, które przetrwały do końca roku.

96. 1846 metų žiema buvo perdėm švelni: didžiausias šaltis siekė vos 19 laipsnių pagal Reomiūrą. Antrojoje vasario pusėje visiškai atšilo. Visiems atrodė, kad ši šiluma, kaip pernelyg anksti pasirodžiusi, netrukus turės užleisti vietą šalčiams. Tačiau šie svarstymai pasirodė esą klaidingi, nes šalčiai daugiau negrįžo. Pirmojoje kovo pusėje niekur neliko sniego, visi upeliai ir upės iš ledų išsilaisvino; o antrojoje parskrido gandrai, pempės, kielės, gulbės ir t.t. Balandis buvo ne tik šiltas, bet ir karštas: per šį mėnesį visoje Žemaitijoje daug asmenų netikėtai pasimirė – dėl to kaltinti ne laiku atėję karščiai. Kaip tik tuo metu staiga mirė: Zaleskis, teisėjas, Ivoniškių tėvonis, Laukuvos parapijoje, Bytautas, teisėjas, Pagirgždūčio tėvonis, ponia Gedvilova iš po kalno, vadinamo Medvėgaliu, ir t.t. Gegužės ir birželio mėnesiai ištisai buvo labai šalti: šalnos truko kasnakt iki pat šv. Petro; kurios kaip tik ir sugadino pievas ir žiemkenčius, iš rudens labai gražiai sužėlusius. Rugiai, jau sužydėję, apie šv. Joną daugelyje vietų, ypač prie žvyro, visiškai nušalo, o daug kur nemažai nukentėjo. Netrukus liepos pradžioje stojo neįprasti karščiai, kurie be perstojo tęsėsi net iki rugsėjo. Reomiūro termometras net pavėsyje nuolat rodė 30 laipsnių šilumos, //98 o liepos 21 dieną pakilo iki 42 laipsnių. Nuo tokių karščių pasėliai visiškai būtų sunykę, jeigu gamtos valia nors kada ne kada nebūtų palaistyta perdžiūvusi žemė. Per visą vasarą nebuvo lietaus be griausmo, o griausmo – be žaibų; todėl taip pat po kiekvienos žinios apie iškritusį lietų ar ledus buvo galima išgirsti apie žaibų padarytą žalą. Rugsėjo ir spalio mėnesiais taip pat šildė, kaip kitomis vasaromis liepą ir rugpjūtį. Spalio pabaigoje dar lijo su griausmais. Apie Visus Šventuosius miškuose gausiai augo baravykai ir kiti grybai, nors lapai jau buvo nukritę. Tų metų rugiai – vešlūs ir geri šiaudams, tačiau kūlė dėl pavasarinių šalnų – menka. Daržovės gana prastos. Bulvės nuo per didelės šilumos kone iškepė lysvėse. Derlius – mažas ir labai linkęs pūti. Javų kaina – gana aukšta, lapkričio mėnesį už 24 gorčių pūrą žieminių kviečių mokėta po 4 sid. rb, už pūrą rugių – 2 rb 50 sid. kp, už miežius – 1 rb 50 kp, avižų – 1 rb, bulvių – 50 sid. kp. Obuoliai ir kriaušės labai užderėjo. Puikų kelią turėjome iki vėlaus rudens, pirmieji rudeniniai lietūs vos apie 16-ąją lapkričio pasirodė, todėl anuokart kelias pradėjo bjurti. Lapkričio 20 dieną užšalo, 24-ąją iškrito sniegas: iš karto prasidėjo žiema, tačiau šalčiai neviršijo 13 Reomiūro laipsnių. Apie Kalėdas iškrito daugybė sniego, kuris išsilaikė iki metų pabaigos.

W ciągu całego roku zarządzał żmudzką diecezją nominat biskup Gintyłło, oficjałem był Józef Giniatt, kanonik. Żaden z alumnów seminarium wornieńskiego nie został na kapłana wyświęcony, pomarli zaś następni kapłani: Augiewicz Benedykt, altarysta szadowski, mąż więcej wad jak cnot liczący, rozstał się //99 z tym światem w 46 roku życia swego; Bowkiewicz Kazimierz, pleban rozalinski, starzec z górą 70 lat liczący wieku swego; Ejnik Szymon, pleb[an] tyrkszlewski w roku życia 76; Lutyk Leopold, młody; Najniewicz Aleksander w 42 roku życia; Pacowski Franciszek zmarł w Kontowciach z gorączki, tej zaś dostał z przeziębienia. Był to kapłan młody, bo ledwo 25 lat wieku liczący, lecz nader bogobojny, po jego zgonie zamiast pieniędzy znaleziono katery i dyscypliny, któremi karcił swe ciało; Rymkiewicz Józef, starzec 75-letni, umarł koło Medyngian raptownie, sakramentami nieopatrzony. Resztę dla krótkości opuszczam, zwłaszcza że są wyliczeni w *Dyrektoriach* rocznych. W ogóle umarło w ciągu roku 15 kapłanów. We względzie moralnym następny był stan rzeczy: obywatelstwo, zwłaszcza możniejsze, zachowało dawną szlachetność, do wiary zaś katolickiej coraz większe pokazywało przywiązanie. Z mniejszych zaś niektórzy odznaczali się nękaniem ludu poddanego. Sławnym w tym względzie był Bohusz, obywatel powiatu szawelskiego, i kilku Niemców na kurlandskiej granicy. We wszystkich prawie urzędnikach coraz bardziej wzrastała chęć zysku i przedajność sprawiedliwości. Ciekawe jest zagadnienie, co się z czasem stanie z Rossyą, jeżeli zepsucie strożów sprawiedliwości ciągle tak wrastać będzie? Lud prosty po części z niedostatku zaczął zarzucać pijatykę i przywykać do złodziejstwa. Połowę mężczyzn klasy ostatniej można już uważać za złodziejską. Tak to lud nasz rychło przejął się obyczajami i zwyczajami panów naszych. Wiadomo, że język żmudzki nader jest ubogi w wyrazy do łajaniny należące. Stąd to lud, nawet całkowicie po rusku nieumiejący, zaczął w uniesieniach używać frazesów rossyjskich. Oddać jednak trzeba sprawiedliwość kobietom klasy ostatniej: te, równie jak dawniej, są bogobojne, przez religią chronią się złodziejstwa i wszelkich wad większych. //100

97. Zdanie sprawy ministra dzieł wewnętrznych Leona Perowskiego za rok 1846:

Rzymsko-katolickiego wyznania 1845 roku było w Cesarstwie 2 699 427 osób; ormiańsko-katolickiego 20 230; zakonników katolickiego wyznania było męskiej płci 1132, żeńskiej 611 osób; klasztorów zaś katolickich męskich było 73, żeńskich 44; na wiarę prawosławną przeszło katolików 3201; przeszli do katolickiego Kościoła: luter 1, Żydów 25; na wyznanie protestanckie – katolików 190, Żydów 39.

Z powodu braku duchowieństwa zakonnego katolickiego 1846 roku, zamknięto 16 nienależących do etatu klasztorów męskich i 4 klasztory pan[ien] mariawitek.

Per visus metus Žemaičių vyskupiją valdė nominatas vyskupas Gintila, oficijolas – Juozapas Giniota, kanauninkas. Nė vienas Varnių seminarijos alumnų nebuvo įšventintas į kunigus, o numirė šie kunigai: Augevičius Benediktas, Šeduvos altarista, daugiau ydų nei dorybių turėjęs, atsisveikino //99 su šiuo pasauliu, eidamas 46-uosius savo gyvenimo metus; Baukevičius Kazimieras, Rozalimo klebonas, senolis 70 su viršum savo amžiaus metų turėjęs; Einikas Simonas, Tirkšlių klebonas, 76-aisiais gyvenimo metais; Liutikas Leopoldas, jaunas; Nainevičius Aleksandras – 42-aisiais gyvenimo metais; Pacauskas Pranciškus mirė Kantaučiuose nuo karštinės, o šią gavo nuo peršalimo. Jis buvo jaunas, nes tik 25 metų amžiaus, bet labai dievobaimingas; po jo mirties vietoj pinigų rasta rykštės ir rimbai, kuriais tramdė savo kūną. Rimkevičius Juozapas, 75-metis senolis, netikėtai numirė prie Medingėnų sakramentais neaprūpintas. Likusius trumpumo dėlei praleidžiu, juolab kad yra surašyti metinėse *Direktorijose*. Iš viso per metus numirė 15 kunigų. Moralės požiūriu dalykai atrodė taip: dvarponiai, pirmiausia turtingesnieji, išlaikė ankstesnį taurumą, o prie katalikų tikėjimo kaskart rodė didesnį prisirišimą. Kai kurie iš mažesniųjų pasižymėjo baudžiauninkų engimu – čia buvo garsus Bogušas, Šiaulių apskrities dvarponis, ir keletas vokiečių Kuršo pasienyje. Beveik visuose valdininkuose kaskart labiau augo naudos troškimas ir teisybės paperkamumas. Įdomus klausimas, kas ilgainiui nutiks Rusijai, jeigu teisingumo sargai taip sparčiai ges? Prastuomenė iš dalies dėl skurdo pradėjo mesti girtuoklystę ir įprasti prie vagysčių. Pusę žemiausio luomo vyrų jau galima laikyti vagimis. Mūsų žmonės mikliai perėmė ponų papročius ir įpročius. Žinoma, kad žemaičių kalba labai skurdi keiksmažodžių. Todėl žmonės, netgi visiškai rusiškai nemokėdami, supykę įprato vartoti rusiškas frazes. Tačiau reikia pripažinti teisybę, jog žemiausio luomo moterys kaip ir anksčiau yra dievobaimingos, religija joms padeda saugotis nuo piktadarysčių ir kitų didesnių ydų. //100

97. Vidaus reikalų ministro Leono Perovskio 1845 metų ataskaita.

1845 metais imperijoje buvo 2 699 427 Romos katalikų tikėjimo asmenys; armėnų katalikų – 20 230; katalikų tikėjimo vienuolių: vyrų – 1132, moterų – 611. Katalikų vyrų vienuolynų buvo 73, moterų – 44. Į stačiatikių tikėjimą perėjo 3201 katalikas. Į katalikų Bažnyčią perėjo 1 liuteronas, 25 žydai. Į protestantų tikėjimą – 190 katalikų, 39 žydai.

Dėl katalikų vienuolių dvasininkijos stygiaus 1846 metais uždaryta 16 etatiniams nepriklausančių vyrų vienuolynų ir 4 mariavičių vienuolynai: jų bažnyčios buvo

Kościoły ich obrócone zostały na parafialne r[zymsko]-katolickie, a należące do nich budowy oddane miejskim zarządom dla ulżenia kwaterunkowej powinności.

Mianowany z woli monarszej biskupem prałat kielecko-krakowskiej diecezji Łętowski, otrzymał święcenie w Peterzburgu. Po przyłączeniu z woli Najjaśniejszego Cesarza seminarium mohilewskiego do mińskiego, ku czemu przebudowano były [s] w Minsku klasztor Dominikanów, jest teraz 5 seminariów z 212 uczniami. Z Rzymu dawną koleją otrzymano 111 dyspens papieżskich na zawarcie małżeństw w stopniach pokrewieństwa.

Co do wyznania protestanckiego, najważniejszym wypadkiem było niespodziewane oświadczenie się wielu włościan guberni inflantskiej z chęcią przyłączenia się do Kościoła prawosławnego. Tak przyłączyło się 14 000 dusz.

Wskutek rozkazu monarszego, aby ministerstwo wyświeciło liczbę dziedziców mających 25 lub mniej dusz włościańskich, otrzymane zostały doniesienia z 29 guberni. Doniesienia te okazały, że liczba takowych obywateli w tych guberniach dochodzi do 21 148, że niektorzy z nich, mający familie, posiadają bez wło//101ścian tylko pół a nawet i ćwierć dziesięciny, i że podobne cząstki po śmierci dziedziców muszą się bardziej jeszcze rozdrabiać. Dlatego w celu przyspieszenia pozwolonego w roku przeszłym niedostatniej szlachcie przesiedlenia się na grunta skarbowe, obok innych rozrządzeń postanowiono przygotować co rychłej wydział dla nich takich gruntów w guberniach simbirskiej i tobolskiej, a z każdej familii podobnej szlachty, w guberniach riazanskiej, simbirskiej, smoleńskiej, wołogodskiej, kalugskiej i tulskiej, jeśli nie zechcą przesiedlać się, przy tem nie będą w stanie dać wychowania swoim dzieciom, jednego małoletniego syna pomieszczać w batalionach wojennych kantonistów.

Ledwo wiadomość powyższa w 3 numerze *Tygodnika Peterzburskiego* na rok 1847 została pomieszczoną, zaraz przyszedł ukaz nakazujący co najrychlej spisać szlachę mającą mniej 10 dusz poddanych, z wyrażeniem, wiele każdy taki szlachcic ma ziemi, potomstwa płci męskiej i kto z jego przodków i familii znajdował się w służbie skarbowej. Jakkolwiek w tym ukazie nie powiedziano, dlaczego rząd takiej wiadomości potrzebuje, z tem wszystkiem lud przywykły doświadczać wszelkich niesprawiedliwości nawet od samego rządu, wpadł na domysł, że władza ma zamiar przesiedlić szlachtę do guberni simbirskiej i tobolskiej. Stąd powstało okropne szemranie między mężczyznami, płacz pomiędzy kobietami. Temczasem umyślnie od gubernatora Kałkatina przysłani urzędnicy naglili policją, aby co najrychlej spisywano, żadnego szlachcica nie opuszczając. Po wysłaniu spisów uciszyła się troszczeczki społeczność, szlachta jednak, nie widząc żadnej pewności w posiadaniu swego

paverstos Romos katalikų parapinėmis, o joms priklausę pastatai atiduoti vietos valdžiai palengvinti būsto prievolę.

Valdovo valia vyskupu paskirtas Kelcų–Krokuvos vyskupijos prelatas Lentovskis šventimus gavo Peterburge. Šviesiausiojo ciesoriaus valia Mogiliavo seminariją prijungus prie Minsko – dėl to perstatytas Minske buvęs dominikonų vienuolynas – dabar yra 5 seminarijos, turinčios 212 mokinius. Iš Romos pagal seną tvarką gauta 111 dispensų giminių santuokai.

Kai dėl protestantų tikėjimo, svarbiausias įvykis buvo netikėtas daugelio Livonijos gubernijų valstiečių pareiškimas prisijungti prie stačiatikių Bažnyčios; prisijungė 14 000 sielų.

Dėl valdovo įsakymo ministerijai išsiaiškinti tėvonių, turinčių 25 ar mažiau valstiečių sielų, buvo gauti pranešimai iš 29 gubernijų. Jie parodė, kad tokių dvarponių skaičius šiose gubernijose siekia 21 148, kai kurie iš jų, turintys šeimas, valdo be valstiečių //101 tiktai pusę ar netgi ketvirtį dešimtinės, o panašios dalys po tėvonių mirties turi dar labiau susmulkėti. Siekiant paspartinti praėjusiais metais neturtingai bajorijai leistą persikėlimą į valstybines žemes, šalia kitų patvarkymų nuspręsta: kuo greičiau paruošti jiems šias žemes Simbirsko ir Tobolsko gubernijose, jeigu nenorės persikelti, neišgalės duoti išsilavinimo savo vaikams, o iš kiekvienos tokių bajorų šeimos Riazanės, Simbirsko, Smolensko, Vologdos, Kalugos ir Tulos gubernijose vieną mažametį sūnų atiduoti į karinius kantonistų batalionus.

Vos tik minėta informacija buvo išspausdinta 1847 metų 3-iajame *Tygodnik Petersburski* numeryje, iš karto atėjo įsakas, liepiantis nedelsiant surašyti bajorus, turinčius mažiau kaip 10 baudžiauninkų sielų, ir nurodyti: kiek kiekvienas toks bajoras turi žemės, vyriškosios lyties palikuonių ir kas iš jo protėvių ir šeimos buvo valstybės tarnyboje. Kadangi šiame įsake nepasakyta, kam valdžiai tokių žinių reikia, todėl žmonės, įpratę patirti visokią neteisybę netgi iš pačios valdžios, spėjo, jog valdžia ketina perkelti bajoriją į Simbirsko ir Tobolsko gubernijas. Todėl kilo baisus sujudimas tarp vyrų, verksmas tarp moterų. Tuo tarpu specialiai nuo gubernatoriaus Kalkatino atsiųsti valdininkai skubino policiją, kad kuo greičiau surašytų, nė vieno bajorėlio nepraleistų. Išsiuntus sąrašus, visuomenė šiek tiek aprimo, tačiau bajorija,

funduszu, zaczęła ciąć własne lasy, które dotąd troskliwie hodowała, i nie chciała nawet poprawować własnych domów. //102

98. Napisałem pod nr 95, że po śmierci biskupa Cywinskiego kapituła wileńska wybrała na swojego wikariusza ks. Fiałkowskiego. Rząd, otrzymawszy o tem raport, kazał ks. Fiałkowskiemu zrzec się prawa swojego do zarządu diecezji, na rządcę zaś posłał członka Kolegium ks. Wacława Żylińskiego. Jakoż wybrany zrzekł się nowej posady, kapituła zaś rad nierad przyjęła przysłanego od rządu. Lud też cały, zwłaszcza wileński, przyjął Żylińskiego z największą niechęcią i szemraniem.

99. Roku 1847 na początku lutego rządca diecezji żmudzkiej otrzymał z poczty następny list papieża, przesłany z woli Ojca Świętego przez wiedeńskiego arcybiskupa:

„SS. Do[mi]ni Nostri Pii Divina Providentia Papae IX. Epistola encyclica ad omnes patriarchas, primates, archiepiscopos et episcopos. Romae 1846 an[no].

Pius PP. IX [ad] Venerabiles Fratres salutem et apostolicam benedictionem.

Qui pluribus jam abhinc annis una vobiscum, V. F. episcopale munus plenum laboris, plenum sollicitudinis pro viribus obire, ac Dominici gregis partem curae nostrae comissam pascere nitebamur in montibus Israel, in rivis et pascuis uberrimis, ecce ob mortem clarissimi praedecesoris nostri Gregorii XVI, cujus certe memoriam, atque illustria et gloriosa facta, aureis notis inscripta in Ecclesiae fatis semper admirabitur posteritas, praeter omnem opinionem cogitationemque nostram, arcano Divinae providentiae consilio, ad summum Pontificatum, non sine maxima animi nostri perturbatione ac trepidatione evecti fuimus. Etenim si semper grave admodum et periculosum Apostolici ministerii onus merito est habitum atque habendum, hisce quidem dificillimis christianae reipublicae temporibus vel maxime formidandum. Itaque infirmitatis nostrae probe conscii et gravissima supremi Apostolatus officia, in tanta praesertim rerum vicis //103 situdine, considerantes tristiae et lacrimis nos plane tradidissimus, nisi omnem spem poneremus in Deo salutari nostro, qui nunquam derelinquit sperantes in Eo, quique ut potentiae suae virtutem ostendat, ad suam regendam Ecclesiam infirmiora identidem adhibet, quo magis magisque omnes cognoscant Deum ipsum esse, qui Ecclesiam admirabili sua providentia gubernat atque tuetur. Illa etiam consolatio Nos vehementer sustentat, quod in animarum salute procuranda, vos socios et adjutores habeamus V. F. qui in sollicitudinis Nostrae partem vocati, omni cura et studio ministerium vestrum implere, ac bonum certamen certare contenditis. Hinc ubi primum in sublimi hac Principis Apostolorum cathedra, licet immerenter collocati in persona Beati Petri gravissimum munus ab ipso aeterno Pastorum Principe divinitus tributum accepimus pascendi ac regendi

nebūdama tikra dėl savo valdų, pradėjo kirsti nuosavus miškus, kuriuos iki tol rūpestingai augino, ir net nenorėjo remontuoti savo namų. //102

98. Nr. 95 parašiau, kad, mirus vyskupui Civinskiui, Vilniaus kapitula savo vikaru išrinko kun. Fijalkovskį. Valdžia, gavusi apie tai raportą, kun. Fijalkovskiui įsakė atsisakyti savo teisės valdyti Vilniaus vyskupiją, o valdytoju pasiuntė Kolegijos narį kun. Vaclovą Žilinskį. Išrinktasis iš tikro atsisakė savo pareigų, o kapitula norom nenorom priėmė valdžios atsiųstąjį. Visi žmonės, ypač vilniečiai, Žilinskį sutiko baisiai nenorom ir murmėdami.

99. 1847 metų vasario pradžioje Žemaičių vyskupijos valdytojas gavo iš pašto šį popiežiaus laišką, Šventojo Tėvo valia perduotą per Vienos arkivyskupą.

„Švenčiausiojo mūsų Pono, Dievo Apvaizdos dėka popiežiaus Pijaus IX enciklika visiems patriarchams, primams, arkivyskupams ir vyskupams. Romoje 1846 metais.

Popiežius Pijus IX [siunčia] garbingiesiems broliams sveikinimą ir apaštališką palaiminimą.

Jau daug metų kartu su jumis, garbingieji broliai, stengėmės, kiek leido jėgos, atlikti savo vyskupišką pareigą, pilną sunkumų, pilną rūpesčių, ir Viešpaties avis, mums globoti pavestas, ganyti Izraelio kalnuose, derlingiausiose upėse ir ganyklose, kai štai dėl mūsų garsaus pirmtako Grigaliaus XVI mirties (jo atminimą, nuostabius ir šlovingus darbus, aukso raidėmis užrašytus Bažnyčios istorijoje, visada minės palikuonys), visai mums nesitikint ir negalvojant, paslaptingu Dievo Apvaizdos sprendimu su dideliu dvasios virpuliu ir baime buvome pakelti į aukščiausią popiežišką sostą. Ir jeigu visada apaštališko tarnavimo pareiga pelnytai yra ir turi būti sunki ir pavojinga, tai šiais sunkiais krikščionių respublikai laikais ji atrodo itin bauginanti. Taigi, gerai suprasdami mūsų silpnumą ir galvodami apie aukščiausiojo apaštalavimo pareigų sunkumą, ypač vykstant tokiai įvykių //103 kaitai, būtume nuolat ašaroję ir liūdėję, jeigu visų savo vilčių nebūtume sudėję į Dievą, mūsų Išganytoją, kuris niekada neapleidžia Juo tikinčiųjų ir kuris, norėdamas parodyti savo galią, savo Bažnyčiai valdyti dažnai skiria silpniausius, kad visi labiau suprastų, jog pats Dievas yra tas, kuris savo nuostabiu įžvalgumu valdo ir saugoja Bažnyčią. Mus ypač paguodžia tai, kad, rūpindamiesi sielas išganyti, savo bendrininkais ir padėjėjais turime jus, garbingieji broliai, kurie, tapę mūsų rūpesčio dalininkai, su didžiausiu uolumu ir atsidavimu stengiatės atlikti savo tarnystę bei kovoti garbingą kovą. Taigi kai pirmą kartą šioje nuostabioje apaštalų kunigaikščio katedroje, nors ir nepelnytai paskirti Šventojo Petro vietoje, priėmėme sunkiausią paties amžinojo ganytojų kunigaikščio Dievo valios dėka skirtą pareigą ganyti ir valdyti ne tik

non solum agnos, universum scilicet christianum populum, verum etiam oves, hac est Antistites, nihil certe Nobis potius, nihil optabilius fuit, quam ut intimo caritatis affectu Vos omnes alloqueremur. Quamobrem vix dum ex more institutoque Decessorum Nostrorum in nostra Lateranensi Basilica summi pontificatus possessionem suscepimus, nulla interposita mora has ad vos litteras damus, ut eximiam vestram excitemus pietatem, quo majore usque alacritate, vigilantia, contentione custodientes vigilias noctis super gregem curae vestrae comissum, atque episcopali robore et constantia adversus deterrimum humani generis hostem dimicantes, veluti boni militis Christi Jesu, strenue opponatis murum pro domo Israel.

Neminem vestrum latet, V. F. hac nostra deploranda aetate, acerrimum ac formidolosissimum contra catholicam rem universam bellum ab iis hominibus conflari, qui nefaria inter se societate conjuncti, sanam non sustinentes doctrinam, atque a veritate auditum avertentes, omnigena opinionum portenta e tenebris eruere, eaque totis viribus exagerare atque in vulgus prodere et disseminare contendunt. Horrescimus quidem animo et acerbissimo dolore conficimur, cum omnia errorum monstra et varia multiplicesque nocendi artes, insidias, machinationes mente recogitamus, quibus hi veritatis et lucis osores, et peritissimi fraudis artifices, omne pietatis, justitiae, honestatis studium in omnium animis restinguere, more corrumpere, jura quaeque divina et humana perturbare, catholicam religionem, civilemque soci//**104**etatem convellere, labefactare, immo, si fieri unquam, posset, funditus evertere commoliuntur. Nostis enim V. F. hos infestissimos christiani nominis hostes, caeco quodam insanientis impietatis impetu misere raptos, eo opinnadi temeritate progredi, ut inaudita prorsus audacia [a]aperientes os suum in blasphemia ad Deum[a] (Apoc. 13,6) palam publiceque edocere non erubescant, commentitia esse, et hominum inventa sacrosancta nostrae religionis mysteria, catholicae Ecclesiae doctrinam humanae societatis bono et commodis adversari, ac vel ipsum Christum et Deum ejurare non extimescant. Et quo facilius populis illudant, atque incautos praesertim et imperitos decipiant, et in errores secum abripiant, sibi unis prosperitatis vias notas esse comminiscunt, sibique philosophorum nomen arrogare non debitant, perinde quasi philosophia quae tota in naturae veritate investiganda versatur, ea respuere debeat, quae supremus et clementissimus ipse totius naturae auctor Deus, singulari beneficio ac misericordia hominibus manifestare est dignatus, ut veram ipsi felicitatem et salutem assequantur. Hinc praepostero sane et fallacissimo argumentandi genere nunquam desinunt humanae rationis vim, et excellentiam appellare, extollere

[a-a] *Pabraukta.*

avinėlius, tai yra visą krikščionių tautą, bet ir avis, – vyskupus, – tuo metu nieko labiau netroškome, kaip tik su meile širdingai kreiptis į jus. Todėl vos tik pagal mūsų pirmtakų nustatytą paprotį mūsų Laterano bazilikoje gavome aukščiausiojo pontifikato valdžią, nedelsdami nė minutės rašome jums šį laišką, kad sužadintume ypatingą jūsų pamaldumą, idant dar su didesniu nei ligi šiol uolumu, budrumu, atsidavimu per naktis budėdami ir saugodami jums patikėtą kaimenę, su vyskupiška galia ir atkaklumu kovodami su blogiausiu žmonijos priešu tarsi gerieji Jėzaus Kristaus kariai, stropiai statytumėte sieną Izraelio namams.

Niekam iš jūsų, garbingieji broliai, ne paslaptis, kad šiais sunkiais laikais visam katalikų pasauliui žiaurų ir pasibaisėtiną karą skelbia tie, kurie, susijungę į nusikalstamą draugiją, nesilaikydami išganingojo mokymo bei nusigręždami nuo tiesos, stengiasi iš tamsybių ištraukti įvairiausias pasibaisėtinas nuomones, jas iš visų jėgų gausinti ir tarp paprastų žmonių platinti. Baisimės ir jaučiame aštrų skausmą, kai pagalvojame apie baisius paklydimus, daugybę įvairių žalingų priemonių, pinklių, klastų, kuriomis šie tiesos ir šviesos nekentėjai, patyrę klastos meistrai, stengiasi visų širdyse užgesinti bet kokį pamaldumo, teisingumo, garbės troškimą, sugadinti papročius, sujaukti dieviškąją bei žmogiškąją teisę, katalikų tikėjimą ir piliečių //**104** bendruomenę pakirsti, išjudinti ir, jeigu galima, iš pagrindų sugriauti. Juk žinote, garbingieji broliai, kad šie grėsmingiausi Kristaus vardo priešai, kažkokio aklo beprotiškos bedievystės įkarščio gėdingai apimti, savo lengvabūdiškais svaičiojimais taip toli nuėjo, kad tiesiog su negirdėtu įžūlumu ,atvėrę burną ir piktžodžiaudami Dievui' (Apr 13, 6), nesigėdina atvirai ir viešai aiškinti, kad šventos mūsų tikėjimo apeigos yra prasimanymas ir žmonių išsigalvojimas, [drįsta] katalikų Bažnyčios mokymą priešinti žmonių gėriui ir naudai, taip pat nesibijo išsižadėti paties Kristaus bei Dievo. Ir kuo sumaniau tyčiojasi iš paprastų žmonių, apgauna patiklius ir nepatyrusius, patraukia kartu su savimi į klystkelius, melagingai tvirtina, jog tik jie vieni žino sėkmės kelius, nedvejodami prisiskiria sau filosofų vardą, tarsi filosofija, kurios paskirtis yra ieškoti tiesos prigimties, privalėtų atmesti tai, ką aukščiausiasis ir maloniausiasis visos gamtos kūrėjas Dievas iš ypatingo palankumo ir gailesčio panoro paskelbti žmonėms, kad jie siektų tikrosios laimės ir gerovės. Be to, remdamiesi visiškai iškreiptais ir melagingais argumentais, jie nesiliauja aukštinti žmogaus proto jėgą ir iškilumą, priešinti ją švenčiausiam Kristaus tikėjimui ir įžūliausiai pliurpti, kad jis prieštarauja žmogaus protui. Nieko kvailesnio, nieko

contra sanctissimam Christi fidem, atque audacissime blaterant eam humanae refragari rationi. Quo certe nihil dementius, nihil magis impium, nihil contra ipsam rationem magis repugnans fingi vel excogitari potest. Etsi enim fides sit supra rationem, nulla tamen vere dissensio, nullumque dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabilis aeternaeque veritatis fonte Deo optimo maximo oriantur, atque ita sibi mutuam opem ferant, ut recta ratio, fidei veritatem demonstret, tueatur, defendat, fides uero rationem ab omnibus erroribus liberet eamque divinarum rerum cognitione mirifice illustret, confirmet atque perficiat. Neque minori certe fallacia V. F. isti divinae revelationis inimici humanum progressum summis laudibus efferentes in catholicam religionem temerario plane ac sacrilego ausu illum inducere vellent, perinde ac si ipsa religio non Dei, sed hominum opus esset, aut philosophicum aliquod inventum, quod humanis modis perfici queat. In istos tam misere delirantes percommode quidem cadit, quod Tertulianus sui temporis philosophis merito exprobrabat: //105 [a]qui Stoicum et Platonicum et Dialecticum christianismum protulerunt[a] (*De praescrip.* c. VIII). Et sane cum sanctissima nostra religio non ab humana ratione fuerit inventa, sed a Deo hominibus clementissime patefacta, tum quisque vel facile intelliget religionem ipsam ex ejusdem Dei loquentis auctoritate omnem suam vim acquirere, neque ab humana ratione deduci aut perfici umquam posse. Humana quidem ratio, ne in tanti momenti negotio decipiatur et erret, divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet Deum esse loquutum, ac Eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, rationabile obsequim exhibeat (Rom. 13,1). Quis vero ignorat, vel ignorare potest omnem Deo loquenti fidem esse habendam, nihilque rationi ipsi magis consentaneum esse, quam iis acquiescere, firmiterque adhaerere, quae a Deo, qui nec falli nec fallere potest revelata esse constiterit?

Sed quam multa, quam mira, quam splendida praesto sunt argumenta, quibus humana ratio luculentissime evinci omnino debet, divinam esse Christi religionem, et [b]omne dogmatum nostrorum principium radicem desuper ex caelorum Domino accepisse[b] (Chrys[ostomus] hom[ilia] 1. in Is[aiam]) ac propterea nihil fide nostra certius, nihil securius, nihil sanctius extare, et quod firmioribus innitatur principiis. Haec scilicet fides vitae magistra, salutis index, vitiorum omnium expultrix, ac virtutum fecunda parens ac altrix, divini sui auctoris et consummatoris Christi Jesu nativitate, vita, morte, resurectione, sapientia, prodigiis vaticinationibus confirmata, supernae doctrinae luce indique refulgens ac caelestium divitiarum ditata thesauris,

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*

nepadoresnio, nieko labiau prieštaraujančio protui sukurti ir sugalvoti negalima. Net jeigu tikėjimas būtų aukščiau už protą, jokio nesutarimo ir jokio prieštaravimo tarp jų neįmanoma rasti, kadangi jie abu atsiranda iš to paties nekintančio bei amžino tiesos šaltinio – Geriausiojo ir Garbingiausiojo Dievo, – ir teikia vienas kitam abipusę pagalbą: teisingas protas rodo, saugo ir gina tikėjimo tiesą, o tikėjimas apsaugo protą nuo visų klaidų, deramai apšviečia jį dieviškų dalykų pažinimu, sustiprina, taip pat tobulina. Ir tikrai su ne mažesne apgaule, garbingieji broliai, šie dieviškojo apreiškimo priešininkai, kuo labiausiai šlovindami žmogiškąją pažangą, lengvabūdiškai ir šventvagiškai norėtų perkelti ją į katalikų tikėjimą, tarsi pats tikėjimas būtų ne Dievo, bet žmonių kūrinys arba koks nors filosofų išradimas, kuris gali būti tobulinamas žmogaus [kokiomis nors] priemonėmis. Šiems apgailėtiniems svaičiotojams tikrai tinka tai, ką Tertulianas pagrįstai prikiša savo meto filosofams, //105 ‚kurie platino stoikų, platonikų ir dialektikų krikščionybę' (*Apie nurodymus prieš eretikus,* d. VIII). Ir iš tiesų, kadangi švenčiausioji mūsų religija buvo ne žmogaus proto išrasta, bet Dievo žmonėms maloningai atskleista, kiekvienas lengvai supras, kad pati religija savo galią gauna iš to paties kalbančio Dievo autoriteto, ir jos negalima paimti nei tobulinti remiantis žmogaus protu. Kad žmogaus protas tokiu momentu neapsigautų ir nesuklystų, reikia, jog jis stropiai ieškotų dieviškojo apreiškimo patvirtinimo, kad tikrai įsitikintų, jog Dievas kalba, ir jam, kaip išmintingai moko Apaštalas, tegu protingai paklūsta (Rom 13, 1). Kas nežino ar gali nežinoti, kad visą tikėjimą reikia skirti kalbančiam Dievui, ir nieko nėra labiau tinkančio protui, kaip rasti ramybę ir tvirtai prisišlieti prie to, kas iš Dievo, ir kas, kaip yra išaiškinta, negali būti nei apgautas, nei apgauti.

Tačiau kiek daug yra nuostabių ir puikių įrodymų, kad žmogaus protas gali būti įveiktas [ir kurie patvirtina, kad] Kristaus tikėjimas yra dieviškas: ‚kiekvienas mūsų mokymo teiginys gavo savo pradžią iš dangaus Viešpaties' (Jonas Auksaburnis, 1 Hom. Izaijo kn.); nieko nėra tikresnio, nieko saugesnio ir nieko šventesnio už mūsų tikėjimą, kuris remiasi į tvirtus pagrindus. Šis tikėjimas – gyvenimo mokytojas, išganymo ženklas, visų ydų šalintojas, dosnus dorybių gimdytojas ir puoselėtojas, sustiprintas dieviškojo savo kūrėjo ir užbaigėjo Jėzaus Kristaus gimimu, gyvenimu, mirtimi, prisikėlimu, išmintimi, stebuklais, pranašavimais, iš visų pusių spindintis dieviškojo mokslo šviesa, apdovanotas dangiškųjų turtų lobiais, garsus ir įžymus

tot prophetarum praedictionibus, tot miraculorum splendore, tot martyrum constantia, tot sanctorum gloria vel maxime clara et insignis, salutares proferens Christi leges ac majores in dies ex crudelissimis ipsis persecutionibus vires acquires universum orbem terrae marique, a solis ortu usque ad occasum, uno crucis vexillo pervasit, atque idolorum profligata fallacia, errorum depulsa caligine triumphatisque cujusque generis hostibus, omnes populos, gentes, nationes, utcunque immanitate barbaras, ac indole, moribus, legibus, institutis diversas, divinae cognitionis lumine illustravit, atque svavissimo ipsius Christi jugo subjecit, annuntians omnibus pacem, annuntians bona. Quae certe omnia tanto divinae sapientiae ac potentiae fulgore undique collucent, ut cujusque //106 mens et cogitatio vel facile intelligat, christianam fidem Dei opus esse. Itaque humana ratio ex splendidissimis hisce, aeque ac firmissimis argumentis, clare aperteque cognoscens Deum ejusdem fidei auctorem existere, ulterius progredi nequit, sed quavis difficultate ac dubitatione penitus objecta atque remota, omne eidem fidei obsequium praebeat oportet, cum pro certo habeat a Deo traditum esse, quidquid fides ipsa hominibus credendum et agendum proponit.

Atque hinc plane apparet in quanto errore illi etiam versentur, qui ratione abutentes, ac Dei eloquia tanquam humanum opus existimantes, proprio arbitrio illa explicare, interpretari temere audent, cum Deus ipse vivam constituerit auctoritatem, quae verum legitimumque caelestis suae revelationis sensum doceret, constabiliret omnesque controversias in rebus fidei et morum infallibili judicio dirimeret, ne fideles circumferantur omni vento doctrinae in nequitia hominum ad circumventionem erroris. Quae quidem viva et infallibilis auctoritas, in ea tantum viget ecclesia, quae a Christo Domino supra Petrum totius ecclesiae caput, principem et pastorem, cujus fidem numquam defecturam promisit, aedificata suos legitimos semper habet pontifices sine intermissione, ab ipso Petro ducentes originem in ejus cathedra collocatos, et ejusdem etiam doctrinae, dignitatis, honoris ac potestatis haeredes et vindices. Et quoniam ubi Petrus ibi ecclesia (S[anctus] Ambr[osius] in Psal. 40) ac Petrus per Romanum Pontificem loquitur (Conc[ilium] Chalced[onicum] Ac. 2), et semper in suis successoribus vivit et judicium exercet (Synod[us] Ephes[ea] Act. 3) ac praestat quaerentibus fidei veritatem (S[anctus] Petr[us] Chrysol[ogies] Epist[olo] ad Eutich[ium]) idcirco divina eloquia eo plane sensu sunt acceptanda, quem tenuit et tenet haec Romana Beatissimi Petri cathedra quae omnium ecclesiarum mater et magistra (Conc[ilium] Trid[entinum] Sess. VII de Bapt[ismo]) fidem a Christo Do[mi]no traditam, integram inviolatamque semper servavit, eamque fideles edocuit, omnibus ostendens salutis semitam et incorruptae veritatis doctrinam. Haec siquidem principalis Ecclesia, unde unitas sacerdottalis exorta (S[anctus] Cyprian[us]

pranašų įžvalgomis, stebuklų spindesiu, kankinių ištverme, šventųjų šlove, nešantis išganingus Kristaus įstatymus, dėl šių žiaurių persekiojimų kasdien įgaudamas vis daugiau jėgų, visą pasaulį, žemes ir jūras, nuo saulės patekėjimo iki nusileidimo perėjo vienu kryžiaus nešimu; sudaužęs melagingus stabus, atstūmęs paklydimų tamsą, nugalėjęs visokiausius priešus, visas tautas, gentis, nacijas, net ir barbariškiausias, skirtingas prigimtimi, papročiais, įstatymais, nuostatomis, dieviškojo pažinimo šviesa apšvietė ir saldžiausiam Kristaus jungui atidavė, skelbdamas visiems taiką ir gėrį. Visa tai visur spindi tokiu dieviškos išminties ir galybės spindesiu, kad bet kurio žmogaus //106 protas bei mąstymas lengvai gali suprasti, jog krikščioniškasis tikėjimas yra Dievo kūrinys. Taigi žmogaus protas, šiais nuostabiausiais ir tvirčiausiais argumentais pagrįstas, aiškiai ir neginčijimai supranta, jog Dievas yra šio tikėjimo kūrėjas, toliau eiti negali, bet reikia, kad, atmetęs bei pašalinęs visus sunkumus ir abejones, parodytų šiam tikėjimui visišką paklusnumą, nes yra tikra, jog jis yra perduotas Dievo, ką aiškina pats tikėjimas, kuriuo žmonėms reikia tikėti ir [pagal jį] veikti.

Iš čia akivaizdžiai paaiškėja, kokią didžiulę klaidą daro tie, kurie, remdamiesi protu ir vertindami Dievo žodžius taip pat kaip žmonių darbus, lengvabūdiškai drįsta juos pagal savo supratimą aiškinti, interpretuoti, nors pats Dievas paskyrė gyvą autoritetą, kad jis tikrą ir teisėtą savo dangiškojo apreiškimo prasmę aiškintų ir stiprintų, visus su tikėjimu ir papročiais susijusius nesutarimus neklystančiai vertindamas spręstų, kad tikintieji nesiblaškytų pagal kiekvieną mokslų vėjo [dvelktelėjimą] ir, [veikiami] žmonių lengvabūdiškumo, [neitų] nuodėmingo suklydimo link. Šis gyvas ir neklystantis autoritetas, kuriuo vienu laikosi Bažnyčia, Viešpaties Kristaus pastatyta virš Petro, visos bažnyčios galvos, kunigaikščio ir ganytojo, kuriam žada niekad nestokoti tikėjimo, nuolatos, visada turi savo teisėtus popiežius, gavusius pradžią nuo Petro ir jo katedroje sostą turinčius, kaip jo mokymo, vertės, garbės ir galios paveldėtojus bei gynėjus. Ir kadangi kur Petras, ten Bažnyčia (šv. Ambraziejus, [Homilija] 40 psalmei), ir Petras kalba per Romos popiežių (Chalkedono susirinkimas, 2 aktas) ir visada gyvena bei priima sprendimus savo įpėdiniuose (Efeso susirinkimas, 4 aktas) bei klausiantiems parodo tikėjimo tiesą (šv. Petras Auksaburnis, Laiškas Eutichijui), todėl Dievo žodžiai privalo būti priimti tokia prasme, kurios laikėsi ir laikosi ši Romos Šv. Petro katedra, visų bažnyčių motina ir mokytoja (Tridento susirinkimas, VII sesija: Apie krikštą), kuri Viešpaties Kristaus perduotą tikėjimą visada išsaugojo sveiką ir nepažeistą, jo mokė tikinčiuosius, visiems parodydama išganymo kelią ir tikrojo teisingumo mokymą. Kadangi ši pagrindinė Bažnyčia, iš kurios kilo kunigų vienybė (žr. Kiprijonas, 55 laiškas Kornelijui),

Ep. 55 ad Cornel[ium] p[apam]), haec pietatis metropolis, in qua est integra christianae religionis ac perfecta sodalitas (Litter[ae] Synod[i] Joann[is] Constan[tino]pol[ensis] ad Hormisd[am] pont[ificem] et Sozom[en] Hist[oria] [Ecclesiastica] Lib. 3 cap. 8) in qua semper apostolae cathedrae viguit principatus (S[anctus] Aug[ustinus] Ep[istola] 162), ad quam propter potiorem principalitatem necesse est, omnem convenire ecclesiam, hoc est qui sunt undique fideles (S[anctus] Iren[eus] Lib. 3 contr[a] Haer[eseos] c. 3), cumquo quicumque non colligit, spargit (S[anctus] Hier[onimus] Ep. ad Damas[um] Pap[am]) //107 Nos igitur, qui inscrutabili Dei judicio in hac veritatis cathedra collocati sumus, egregiam vestram pietatem vehementer in Do[mi]no excitamus, Venerabiles Fratres ut omni solicitudine et studio fideles curae vestrae concreditos assidue monere: exhortari connitamini, ut hisce principiis firmiter adhaerentes numquam se ab iis decipi et in errorem induci patiantur, qui abominabiles facti in studiis suis humani progressus obtentu fidem destruere, eamque rationi impie subiicere, ac Dei eloquia invertere contendunt, summamque Deo ipsi iniuriam inferre non reformidant, qui caelesti sua religione hominum bono atque saluti clementissime consulere est dignatur.

Jam vero probe nostris Venerabiles Fratres alia armorum monstra et fraudes, quibus hujus sancti filii catholicam religionem et divinam ecclesiae auctoritatem, ejusque leges acerrime oppugnare, et tum sacrae, tum civilis potestatis jura conculcare conantur. Huc spectant nefariae molitiones contra hanc Romanam B[eati] Petri cathedram, in qua Christus posuit inexpugnabile ecclesiae suae fundamentum. Huc clandestinae illae sectae e tenebris ad rei tum sacrae, tum publicae exitium et vastitatem emersae, atque a Romanis pontificibus decessoribus nostris iterato anathemate damnatae suis apostolicis litteris (Clem[ens] XII. In eminenti Bened[ictus] XIV. Cons[ilium] [a]Providas[a] Pius VII [b]Ecclesiam[b], Leo XII Cons[ilium] [c]Quo graviora)[c] quas nos apostolicae nostrae potestatis plenitudine confirmamus, et diligentissime servari mandamus. Hoc volunt veterrimae biblicae societates, quae veterem hacreticorum artem renovantes divinarum srcipturarum libros contra sanstissimas ecclesiae regulas vulgaribus quibusque linguis translatos, ac perversis saepe explicationibus interpretatos, maximo exemplariorum numero, ingentique expensa omnibus cujusque generis hominibus etiam rudioribus gratuito impertiri, obtruderi non cessant, ut divina traditione, patrum doctrina et catholicae ecclesiae auctoritate rejecta, omnes eloquia Domini privato suo judicio interpretentur, eorumque sensum

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*
[c-c] *Pabraukta.*

ši pamaldumo sostinė, kurioje yra sveika ir tobula krikščioniškosios religijos bendrija (Sinodo laiškai: Jonas Konstantinopolietis popiežiui Hormisdui. Suzameno Bažnyčios istorija 3 kn. 8 d.), kurioje visada gyvavo apaštališkosios katedros valdžia (šv. Augustinas, 162 laiškas), prie kurios dėl jos didesnės viršenybės būtinai turi susieiti visa Bažnyčia, tai yra visi tikintieji (šv. Irenėjas, Prieš erezijas, 3 kn., 3 d.), ir jeigu kas nors su ja nesusiriša, nutolsta (šv. Jeronimas, Laiškas popiežiui Damazui). //107 Taigi mes, kurie neįžvelgiamu Dievo sprendimu buvome įkurdinti šioje teisingumo katedroje, uoliai skatiname ypatingą jūsų, garbingieji broliai, pamaldumą Viešpatyje, kad su didžiausiu stropumu ir įkarščiu jums patikėtus tikinčiuosius stengtumėtės įtikinti ir raginti, idant visada laikytųsi šitų nuostatų ir niekada nesileistų nuo jų atitraukti ir į klystkelius nuvesti; mat esama bjaurių atsitikimų, kai jie, prisidengdami žmonių pažanga, stengiasi sugriauti tikėjimą, nepadoriai daryti jį pavaldų protui, iškreipti Dievo žodžius, ir nesibijo padaryti skriaudą pačiam aukščiausiajam Dievui, kuris nusprendė esant verta savo dangiškuoju tikėjimu tarnauti žmonių gėriui ir išganymui.

Jau tikriausiai žinote, garbingieji broliai, kad atsirado ir kitokių pasibaisėtinų ginklų bei klastų, kuriomis bando nuožmiai pulti katalikiškąją šio šventojo sūnaus religiją ir dievišką bažnyčios autoritetą bei sutrypti tiek bažnytinės, tiek civilinės valdžios teises. Su tuo susiję ir pasibaisėtini išpuoliai prieš šią Romos Šv. Petro katedrą, kurioje Kristus padėjo nenugalimus savo bažnyčios pamatus. Į tai nukreiptos ir šios paslaptingos iš tamsos iškilusios sektos, skirtos tiek šventų, tiek pasaulietinių dalykų pražūčiai ir sunaikinimui; jas ne kartą pasmerkė mūsų pirmtakai Romos popiežiai savo apaštališkuose laiškuose (Klemensas XII, *In eminenti;* Benediktas XIV, Const[itutio] *Providas;* Pijus VII, *Ecclesiam;* Leonas XII, *Quo graviora*), kuriuos mes savo apaštališkąja galia patvirtiname ir pavedame stropiai [jų] laikytis. To nori senosios Biblijos draugijos, kurios, atgaivindamos seną eretikų meną, Šventojo Rašto knygas, prieš šventąsias Bažnyčios taisykles išverstas į tautines kalbas ir neteisingai išaiškintas, didžiuliu egzempliorių skaičiumi ir milžiniškomis lėšomis išleistas, nesiliauja veltui platinti bei grūste grūsti įvairiausių luomų žmonėms, net ir visiškai neišsilavinusiems, kad, atmetę dieviškąją tradiciją, [Bažnyčios] tėvų mokymą ir katalikų Bažnyčios autoritetą, visi pagal savo supratimą aiškintų Dievo žodžius, iškreiptų jų prasmę ir šitaip padarytų didžiausias klaidas. Šias draugijas,

pervertant, atque ita in maximos elabantur errores. Quas societates, suorum decessorum exempla cumulans recol[endae] mem[oriae] Gregorius XVI, in cujus locum, meritis licet imparibus suffecti sumus, suis apostolicis litteris reprobavit (Lit[terae] Inchoan[tes] [a]Inter praecipua)[a] et nos pariter damnatas esse volumus. Huc spectat horendum ac vel ipsi naturali rationis lumini maxime repugnans de cujuslibet religionis indiferentia systema, quo isti veteratores, omni virtuti et vitii veritatis et erro//108ris honestatis et turpitudinis sublato discrimine, homines in cujusvis religionis cultu aeternam salutem assequi posse comminiscuntur, perinde ac si ulla unquam esse posset participatio justitiae cum iniquitate, aut societas lucis ad tenebras et conventio Christi ad Belial. Huc spectat foedissima contra sacrum clericorum celibatum conspiratio, quae a nonnullis etiam, proh dolor! ecclesiasticis viris fovetur, qui propriae dignitatis misere obliti, se voluptatum blanditiis et illecebris vinci et deliniri patiuntur, huc perversa in philosophicis praesertim disciplinis docendi ratio, quae improvidam juventutum miserandum in modum decipit, corrumpit, eique fel draconis in calice Babylonis propinat; huc infanda, ac vel ipsi naturali juri maxime adversa de [b]communismo[b] uti vocant doctrina, qua semel admissa, omnium jura, res, proprietates ac vel ipsa humana societas funditus everterentur; huc tenebricosissimae eorum insidiae, qui in vestitu ovium, cum intus sint lupi rapaces, mendita ac fraudulenta purioris pietatis et severioris virtutis ac disciplinae specie humiliter irrepunt, blande capiunt, molliter ligant, latenter occidunt hominesque ab omni religionis cultu absterrent, et dominicas oves mactant atque discerpunt.

Huc denique ut cetera, quae vobis ap[p]rime nota ac perspecta sunt, omitamus teterrima tot undique volantium et peccare docentium voluminum ac librorum contagio, qui apte compositi ac fallaciae et artificii pleni, immanibusque sumptibus per omnia loca in christianae plebis interitum dissipati, pestiferas doctrinas ubique disseminant, incautorum potissimum mentes animosque depravant, et maxima religioni inferunt detrimenta. Ex hac undique serpentium errorum colluvie, atque efrenata cogitandi, loquendi scribendique licentia mores in deterius prolapsi, sanctissima Christi spreta religio, divini cultus improbata majestas, hujus apostolicae sedis divexata potestas, Ecclesia op[p]ugnata atque in turpem servitutem redacta auctoritas, episcoporum jura concultata, matrimonii sanctitas violata, cujusque potestatis regimen labefactatum ac tot alia tum christianae tum civilis reipublicae damna, quae communibus lacrimis una vobiscum flere cogimur V. F.

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*

tęsdamas savo pirmtakų pavyzdžius, apaštališkame laiške (*Inter praecipuas*) pasmerkė neblėstančios atminties [popiežius] Grigalius XVI, į kurio vietą nepelnytai paskirti, ir mes lygiai taip pat pasmerkiame. Su tuo susijusi pasibaisėtina bei natūraliai proto šviesai prieštaraujanti, abejingumą bet kuriai religijai [ugdanti] organizacija, kuria remdamiesi šie apgavikai, //108 pašalinę skirtumą tarp dorybių ir ydos, tiesos ir klaidos, garbės ir begėdiškumo, prasimano, kad bet kurio tikėjimo žmonės gali įgyti amžinąjį išganymą, tarsi nebūtų jokio ryšio tarp teisingumo ir neteisybės, jokio bendrumo tarp šviesos ir tamsos, jokių sąsajų tarp Kristaus ir šėtono. Su tuo susijęs prieš šventą dvasininkų celibatą [nukreiptas] šlykštus sąmokslas, kuriam pritaria net ir kai kurie (o varge!) Bažnyčios tarnai, kurie, gėdingai užmiršę savo asmenišką autoritetą, leidžiasi būti įveikti ir sužavėti malonumų vilionėmis ir klastomis; su tuo susijęs iškreiptas, ypač filosofijos dalykuose, mokymas, kuris neapdairų jaunimą apgailėtinai apgauna, sugadina, sugirdo drakono tulžį Babilono taurėje; su tuo susijęs baisus ir prigimtinei teisei prieštaraujantis mokymas ‚apie komunizmą', kurį priėmus, tuojau pat iš pagrindų yra sugriaunamos visų teisės, turtai, nuosavybės ir visa žmonių bendrija; su tuo susijusios ir tamsiausios pinklės tų, kurie [pasirodydami] avių kailiu, nors viduje yra plėšrūs vilkai, prisidengę prasimanyta ir melaginga tyresnio pamaldumo ir griežtesnės dorybės bei drausmės priedanga, nusižeminę įsibrauna, meilikaudami grobia, švelniai suriša, slapčia užmuša, atbaido žmones nuo bet kokios religijos puoselėjimo, Viešpaties avis žudo ir drasko.

Pagaliau su tuo susiję ir kiti dalykai, kurie jums tikrai yra žinomi ir išbandyti (apie juos nekalbėsime), taip pat baisi įtaka iš visur suplaukiančių ir nusidėti mokančių knygų bei rankraščių, kurie, deramai sudaryti, pilni apgaulių ir gudrybių, už milžiniškas lėšas įvairiose vietose krikščionių pražūčiai išplatinti, visur sėja pražūtingus mokslus, sujaukia nerūpestingų [žmonių] protus bei sielas ir padaro didžiulę žalą tikėjimui. Esant tokioms [didelėms] iš visur suplaukiančių klaidų sąnašoms, taip pat klestint neribojamai mąstymo, kalbėjimo ir rašymo laisvei, į bloga pakrypo papročiai, paniekinta švenčiausioji Kristaus religija, diskredituota dieviškųjų apeigų didybė, sunaikinta Apaštalų Sosto galia, Bažnyčia užsipulta ir jos autoritetas pasmerktas šlykščiai vergijai, vyskupų teisės pamintos, santuokos šventumas pažeistas, išjudintas bet kurios valdžios tvirtumas ir padaryta didžiulė žala tiek krikščioniškajai, tiek pasaulietinei valstybei, dėl to esame priversti, garbingieji broliai, kartu su jumis verkti.

In tanta igitur religionis, rerum ac temporum vici[s]situdine, de universi Dominici gregis salute nobis divinitus commissa vehementer solliciti pro Apostolici nostri ministerii officio, nihil //109 certe inausum nihilque intentatum relinquemus, quo cunctas christianae familiae bono totis viribus consulamus. Verum praeclaram quoque vestram pietatem, virtutem, prudentiam summopere i[n] Do[mi]no excitamus V. F. ut caelesti ope freti una nobiscum, Dei ejusque S. Ecclesiae causam pro loco, quem tenetis, pro dignitate, qua insigniti estis impavide defendatis. Vobis acriter pugnandum esse intelligitis, cum minime ignoratis, quibus quantisque intemerata Christi Jesu sponsa vulneribus afficiatur, quantoque acerrimorum hostium impetu divexetur. Atque in primis, optime noscitis vestri muneris esse catholicam fidem episcopali robore tueri, defendere, ac summa cura vigilare, ut grex vobis commissus in ea stabilis et immotus persisstat, [a]quam nisi quisque integram inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit[a] (Symb[olum] Atan[asii]). In hanc igitur fidem tuendam, atque servandam pro pastorali vestra solicitudine diligenter incumbite, neque unquam desinite, omnes in ea infruere, confirmare nutantes, contradicentes arguere, infirmos in fide corroborare nihil unquam omnino dissimulantes, ac ferentes, quod ejusdem fidei puritatem vel minimum violare posse videatur. Neque minori animi firmitate in omnibus fovete unionem cum catholica Ecclesia, extra quam nulla est salus, et obedientiam erga hanc Petri cathedram, cui tanquam firmissimo fundamento, tota sanctissimae nostrae religionis moles innititur. Pari vero constantia SS. Ecclesiae leges custodiendas curate quibus profecto virtus, religio, pietas sumopere vigent et florent. Cum autem [b]magna sit pietas prodere latebras impiorum, et ipsum in eis, cui serviunt diabolum debellare[b] (S[anctus] Leo serm[o] 8 c. 4) illud obsecrantes monemus, ut omni ope et opera multiformes inimicorum hominum insidias, fallacias, errores, fraudes, machinationes fideli populo detegere, eumque a pestiferis libris diligenter avertere, atque assidue exhortari velitis, ut impiorum sectas, et societates fugiens, tamquam a facie colubri, ea omnia studiosissime devitet, quae fidei, religionis, morumque integritati adversantur. Qua de re numquam omnino sit, ut cessitis praedicare Evangelium, quo christiana plebs magis in dies sanctissimis chriastianae legis praeceptionibus erudita, crescat in scientia Dei, declinet a malo et faciat bonum atque ambulet in viis Do[mi]ni. Et quoniam nostis vos pro Christo legatione fungi, qui se mitem et humilem corde est professus, quique non venit vocare justos sed peccatores, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus, quos in mandatis nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus, quos in

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*

Esant tokioms tikėjimo, įvykių, laikų permainoms, itin susirūpinę dėl visos Dievo valia mums patikėtos Viešpaties kaimenės išganymo, nepaliksime nieko //109 neišbandyta ir nepadaryta, kad iš visų jėgų patarnautume visos krikščionių šeimos gerovei. Taigi kuo labiausiai skatiname ypatingą jūsų, garbingieji broliai, pamaldumą, dorybę, išmintį, jog, remdamiesi dangaus pagalba kartu su mumis, turėdami vietą, kurią užimate, ir vardą, kuriuo esate paženklinti, be baimės gintumėte Dievo ir Jo Bažnyčios reikalus. Suprantate, jog jums reikia kovoti narsiai, nes žinote, kiek ir kokiomis žaizdomis yra sužeista Jėzaus Kristaus sužadėtinė [Bažnyčia] ir kokiu aršiausių priešų puolimu yra niokojama. Tačiau pirmiausia puikiai suprantate, kad jūsų pareiga yra su vyskupišku atkaklumu saugoti ir ginti katalikų tikėjimą bei rūpintis, idant jums patikėta [Kristaus] kaimenė išliktų tvirta ir nepajudinama, ir kas jos sveikos ir nepažeistos neišsaugos, be abejonės, pražudys amžinai (Atanazo Tikėjimo išpažinimas). Taigi stropiai stenkitės, kiek leidžia jūsų ganytojiškos pareigos, saugoti ir ginti šį tikėjimą, niekada nesiliaukite rengti juo tikinčius, nedvejokite paremti svyruojančius, atremti prieštaraujančius, sustiprinti tikėjimo tvirtumą praradusius, niekada neapsimetinėkite ir visada darykite tai, kas, jūsų manymu, mažiausiai gali pažeisti šio tikėjimo tyrumą. Su ne mažesniu dvasios tvirtumu skatinkite vienybę su katalikų Bažnyčia, be kurios nėra jokio išganymo, taip pat paklusnumą Petro katedrai, į kurią, tarsi į tvirčiausią pagrindą, remiasi visa mūsų švenčiausioji religija. Su tokiu pat atkaklumu žiūrėkite, kad būtų laikomasi šventosios Bažnyčios įstatymų, kuriais remdamiesi, gyvuoja ir laikosi dorybė, tikėjimas, pamaldumas. Didis yra pamaldumas atskleisti nedorėlių paslaptis ir nugalėti velnią, kuriam jie tarnauja (šv. Leonas, 8 pamokslas, 4 dalis). Todėl pritardami raginame, kad visomis galiomis ir pastangomis stengtumėtės tikintiesiems atskleisti nedraugiškų žmonių klastas, apgaules, klaidas, prasimanymus, suktybes, stropiai grėsti juos nuo pražūtingų knygų [skaitymo], nuolatos raginti, kad vengtų nedorėlių sektų bei draugijų, tarsi kokios gyvatės pasirodymo, ir atidžiai saugotųsi viso, kas prieštarauja tikėjimo, religijos ir papročių grynumui. Todėl tegu niekada neatsitinka taip, kad liautumėtės skelbti Evangeliją, kuri padeda krikščionių visuomenei, kasdien vis labiau išlavintai švenčiausių krikščioniškojo įstatymo nurodymų, stiprėti pažįstant Dievą, vengti blogio, daryti gera ir eiti Viešpaties keliais. Ir nors žinote, kad einate savo pareigas, atstovaudami Kristui, kuris viešai skelbėsi esąs ramus ir nusižeminęs, kuris atėjo kviesti ne teisiųjų, bet nusidėjėlių, palikdamas mums pavyzdį,

mandatis Do[mi]ni delinquentes, atque a veritatis est justitiae semita aberrantes inveneritis, haud omittite eos in spiritu lenitatis et mansvetudinis, paternis monitis //110 ac consiliis corripere atque arguere, obsecrare, increpare in omni bonitate, patientia et doctrina, cum [a]saepe plus erga corrigendos agat benevolentia[a], quam austeritas, plus exhortatio, quam comminatio, plus caritas, quam potestas (Conc[ilii] Trid[entini] Ses XIII c. 1. De Ref[ormatione]) Illud etiam totis viribus praestare contendite V. F., ut fideles caritatem sectentur, pacem inquirant, et quae caritatis et pacis sunt sedulo exequantur, quo cunctis dissensionibus, inimicitiis, aemulationibus, simultatibus penitus extinctis omnes mutua caritate diligant atque in eodem sensu, in eadem sententia perfecti sint, et idem unanimes sentiant, idem dicant, idem sapiant in Christo J[esu] D[omino] nostro. Debitam erga principes et potestates obedientiam ac subjectionem christiano populo inculcare satagite, edocentes juxta apostoli monitum (Rom XIII 1,2) non esse potestatem nisi a Deo, eosque Dei ordinationi resistere, adeoque sibi damnationem acquirere, qui potestati resistunt, atque [b]iccirco[b] praeceptum potestati ipsi obediendi a nemine unquam citra piaculum posse violari, nisi forte aliquid impereretur, quod Dei et ecclesiae legibus adverseretur. Verum cum [c]nihil sit, quod alios magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt[c] (Conc[ilium] Trid[entinum] Ses 22 c. 1. De Ref[ormatione]) et cujusmodi sunt sacerdotes, ejusmodi plerumque esse soleat et populus, pro vestra singulari sapientia perspicitis V. F. summa circa et studio vobis esse elaborandum, ut in clero morum gravitas, vitae integritas, sanctitas atque doctrina eluceat, et ecclesiastica disciplina ex sacrorum Canonum paescripto diligentissime seruetur, et ubi collapsa fuerit in pristinum splendorem restituatur. Quapropter, veluti praeclare sciti[s], vobis sum[m]opere cavendum, ne cuipiam, juxta apostoli praeceptum, cito manus imponatis, sed eos tantum sacris initietis ordinibus, ac sanctis tractandis admoveatis misteriis, qui accurate exquisitique explorati, ac virtutum omnium ornatu et sapientiae laude spectati, vestris dioecesibus usui et ornamento esse possint, atque ab eis omnibus declinantes, quae clericis vetita, et attendentes lectioni, exhortationi, doctrinae, [d]exemplum sint fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate[d] (Ad Tim 4, 12) cunctisque afferant venerationem, et populum ad christianae religionis institutionem fingant, excitent atque inflament. [e]Melius enim profecto est[e] ut sapientissime monet

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Taip tekste. Turėtų būti:* idcirco.
[c-c] *Pabraukta.*
[d-d] *Pabraukta.*
[e-e] *Pabraukta.*

kad sektume jo pėdomis, ir kai rasite nesilaikančių Viešpaties nurodymų ir iš tiesos bei teisingumo kelio išklystančių, veikiami palankumo ir malonės, nesiliaukite jų savo tėviškais patarimais //110 bei raginimais sulaikyti ir [jų klaidas] įrodyti, įspėti, raginti būti geriems, kantriems, imtis mokslo, kadangi dažnai, siekiant žmones pataisyti, daugiau reiškia malonumas nei griežtumas, daugiau raginimas nei grasinimas, daugiau meilė nei galia (Tridento Susirinkimas, XIII sesija, I dalis: Apie reformą). Iš visų jėgų, garbingieji broliai, stenkitės padaryti taip, kad tikintieji siektų meilės, norėtų taikos, uoliai gintų tai, kas [dera su] taika ir meile, jog, visiškai panaikinę visus nesutarimus, nedraugiškumus, pavyduliavimus ir varžymąsi, vienas kitą mylėtų ir viską darytų vienodai jausdami bei vienodai suvokdami, jog tą patį mūsų Viešpatyje Jėzuje Kristuje jaustų, sakytų ir suvoktų. Stenkitės įteigti krikščionims privalomą paklusnumą ir atsidavimą valdžiai, mokydami juos pagal Apaštalo tvirtinimą (Rom 13, 1–2), jog nėra valdžios, kuri nebūtų iš Dievo, ir kad tie, kurie priešinasi valdžiai, priešinasi Dievo tvarkai ir pelno sau pasmerkimą, todėl nurodymo paklusti valdžiai niekas negali pažeisti, nepadarydamas nuodėmės, nebent būtų liepiama padaryti ką nors, kas prieštarauja Dievo ir Bažnyčios įstatymams. O kadangi nėra nieko, kas labiau kitus prie pamaldumo ir Dievo garbinimo nuolat patrauktų, kaip gyvenimas ir pavyzdys tų, kurie pasišventė dieviškajai tarnystei (Tridento Susirinkimas, XXII sesija, I dalis: Apie reformą) ir kokie yra kunigai, tokie dažniausiai yra ir žmonės, todėl su ypatingu įžvalgumu, garbingieji broliai, turite įsigilinti į svarbiausius dalykus ir stengtis pasiekti, kad dvasininkai spindėtų rimtais papročiais, doru gyvenimu, šventumu ir mokytumu, jog pagal šventųjų kanonų nurodymus būtų griežtai laikomasi bažnytinės drausmės, o ten, kur ji buvo pažeista, kad vėl būtų atkurtas jos ankstesnis aiškumas. Todėl, kaip puikiai žinote, jums reikia kuo labiausiai saugotis, kad, anot Apaštalo, neskubėtumėte uždėti rankų bet kam, tačiau tiktai tuos įvestumėte į šventąjį luomą ir paskatintumėte dalyvauti šventose apeigose, kurie, nuodugniai ištirti bei išbandyti, pasižymintys visų dorybių grožiu ir išminties šlove, galėtų jūsų vyskupijoms nešti naudą ir garbę, vengdami visko, kas dvasininkams uždrausta, ir elgdamiesi taip, kaip to reikalauja Šventasis Raštas, kad būtų tikintiesiems žodžio, elgesio, meilės, tikėjimo, skaistumo pavyzdys ([1] Tim 4, 12)[9], [apaštalų] raginimas, [Bažnyčios] mokymas visiems keltų pagarbą, žmones prie krikščioniškojo tikėjimo mokymo trauktų, ragintų ir uždegtų. Yra geriau

[9] „Niekas tegul neniekina Tavo jaunystės. Tiktai pats būk tikintiesiems pavyzdys žodžiu, elgesiu, meile, tikėjimu, skaistumu" (1 Tim 4, 12).

immortalis memoriae Benedictus XIV, Decessor noster, [a]pauciores habere ministros, sed probos, sed idoneos atque utiles, quam plures qui in aedificationem[a] //111 [b]corporis Christi, quod est Ecclesia[b] (In Ep[istola] Encykl[ica] [c]Ubi primum) ne quidquam sint valituri[c]. Neque vero ignoratis, majori diligentia vobis in illorum praecipue mores et scientiam esse inquirendum, quibus animarum cura et regimen com[m]ititur, ut ipsi tamquam fideles multiformis gratiae Dei dispensatore, plebem sibi concreditam, sacramentorum administratione, divini verbi praedicatione, ac bonorum operum exemplo continenter pascere, juvare, eamque ad omnia religionis instituta ac documenta informare, atque ad salutis semitam perducere studeant. Intelligitis nimirum parochis officii sui ignaris, vel negligentibus, continuo et populorum mores prolabi, et christianam laxari disciplinam, et religionis cultum exsolvi atque convelli, ac vitia omnia et co[r]ruptelas in Ecclesiam facile invehi. Ne autem Dei sermo, qui vivus et eficax et penetrabilior omni gladio ancipiti (Ad Hebr. 4 v. 12) ad animarum salutem est institutus, ministrorum vitio infructuosus evadat, ejusdem divini verbi praeconibus inculcare, praecipere nunquam desinite V. F., ut gravissimum sui muneris officium animo reputantes, evangelicum ministerium non in persvasibilibus humanae sapientiae verbis, non in profano inanis et ambitiosae eloquentiae apparatu et lenocinio, sed in ostensione spiritus et virtutis religiosissime exercent, ut recte tractantes verbum veritatis, et non semetipsos sed Christum praedicantes SS. Nostrae religionis dogmata, praecepta juxta catholicae ecclesiae et patrum doctrinam, gravi ac splendido orationis genere populis clare aperteque annuncient, peculiaria singulorum officia accurate explicent, omnesque a flagitiis deterreant, ad pietatem inflamment, quo fideles Dei verbo salubriter imbuti atque refecti, vitia omnia declinent, virtutes sectentur, atque ita aeternas poenas evadere, et caelestem gloriam consequi valeant. Universos ecclesiasticos viros, pro pastorali vestra sollicitudine et prudentia assidue monete, excitate, ut serio cogitantes, ministerium quod aeceperunt a Do[mi]no, omnes proprii muneris partes diligentissime impleant, domus Dei decorem su[m]mopere diligant atque intimo pietatis sensu sine intermissione instent obsecrationibus et precibus, et canonicas horas ex ecclesiae praecepto persolvant, quo et divina sibi auxilia ad gravissima officii sui munera obeunda impetrare, et Deum christiano populo placatum et propitium reddere possit.

a-a *Pabraukta.*
b-b *Pabraukta.*
c-c *Pabraukta.*

(kaip išmintingai tvirtina šviesios atminties mūsų pirmtakas Benediktas XIV) turėti mažiau tarnautojų, bet gerų, tinkamų ir naudingų, negu turėti daug, bet visai nepajėgiančių prisidėti stiprinant //111 Kristaus kūną, kuris yra Bažnyčia (Enciklika, *Ubi primum*). Be abejo, suprantate, kad daug atidžiau turite domėtis papročiais ir žiniomis tų, kuriems pavesta rūpintis ir valdyti [tikinčiųjų] sielas, jog jie, kaip ištikimi visokeriopos Dievo malonės dalytojai, jiems patikėtus tikinčiuosius stengtųsi nuolat aprūpinti teikiamais sakramentais, skelbiamu Dievo žodžiu, gerų darbų pavyzdžiais, jiems padėti, supažindinti su visais tikėjimo nuostatais ir dokumentais, pagaliau atvesti į išganymo kelią. Be abejo, suprantate, kad kai klebonai neišmano ar nepaiso savo pareigų, sykiu krinka ir žmonių papročiai, silpsta krikščioniškoji drausmė, menksta ir nyksta tikėjimo apeigos, į Bažnyčią įsiveržia visokios ydos ir sugedimas. Kad Dievo žodis, kuris yra gyvas, veiksmingas, aštresnis už dviašmenį kalaviją (Žyd 4, 12), skirtas sieloms išganyti, dėl tarnautojų kaltės, neatnešęs naudos, neišnyktų, nesiliaukite, garbingieji broliai, šio dieviškojo žodžio skelbėjams nuolat kartoti ir aiškinti, kad, širdimi apmąstydami sunkią savo pareigų naštą, evangelinę tarnystę skirtų ne įtaigių žmogiškosios išminties žodžių [kūrimui], ne tuščios ir pretenzingos iškalbos puošnumui bei gražbylystei, bet dvasios ir dorybės parodymui, idant, teisingai aiškindami tiesos žodį ir šlovindami ne pačius save, bet Kristų, švenčiausios mūsų religijos mokymą bei nuostatas pagal katalikų Bažnyčios ir [Bažnyčios] Tėvų aiškinimą rimta ir gražia kalba žmonėms aiškiai bei įtaigiai skelbtų, kiekvieno žmogaus pareigas stropiai aiškintų, visus nuo nedorų poelgių sulaikytų, siekti pamaldumo uždegtų, kad tikintieji, išganingo Dievo žodžio užvaldyti ir atgaivinti, vengtų bet kokių ydų, trokštų dorybių ir taip galėtų išvengti amžinos bausmės ir įgytų dangiškąją šlovę. Visus Bažnyčios tarnautojus, kiek leidžia jūsų ganytojiškas rūpestis ir išmintis, nuolat įspėkite ir raginkite, jog, rimtai apmąstę, savo tarnystę, kurią gavo iš Viešpaties, ir kiekvieną savo pareigų punktą deramai išpildytų, Dievo namų šlovę kuo labiausiai puoselėtų, su didžiausiu pamaldumu, nesiliaudami pildytų visas maldas ir prašymus, kanonines valandas pagal Bažnyčios reikalavimus atliktų, kad taip galėtų sulaukti Dievo pagalbos savo sunkioms pareigoms įvykdyti ir išprašytų krikščionims Dievo palankumą bei malonę.

Cum autem V. F. uestram sapientiam minime fugiat, idoneos ecclesiae ministros, non nisi ex optime institutis clericis fieri posse, magnamque vim in recta horum institutione //112 ad reliquum vitae cursum inesse, pergite omnes episcopalis vestri zeli nervos in id potissimum intendere, ut adolescentes clerici vel a teneris annis tum ad pietatem solidamque virtutem, tum ad lit[t]eras severioresque disciplinas, praesertim sacras, rite informentur. Quare vobis nihil antiquius, nihil potius esse debet, quam omni opera solertia, industria clericorum seminaria ex Tridentinorum patrum praescripto (ses 23, c. 18, 2 De Ref[ormatione]) instruere si nondum existunt, atque instituta, si opus fuerit, amplificare, eaque optimis moderatoribus et magistris instruere, ac intentissimo studio continenter advigilare, ut inibi juniores clerici in timore Do[mi]ni et ecclesiastica disciplina sancte religioseque educentur et sacris potissimum scientiis juxta catholicam doctrinam ab omni prorsus cujusque erroris periculo alienis, et ecclesiae traditionibus, et SS. Patrum scriptis, sacrisque caeremoniis, vitibus sedulo, ac penitus excolantur, quo habere possitis novos atque industrios operarios, qui ecclesiastico spiritu praediti ac studiis recte instituti valeant in tempore dominicum agrum diligenter excolere ac strenue proeliari praoelia Domini. Porro cum vobis compertum sit, ad ecclesiastici ordinis dignitatem et sanctimoniam retinendam et conservandam pium spiritualium exercitiorum institutum vel maxime conducere, pro episcopali vestro zelo, tam salutare opus urgere, omnesque in sortem Do[mi]ni vocatos monere, hortari non intermittatis, ut saepe in oportunum aliquem locum iisdem peragendis exercitiis secedant, quo exterioribus curis sepositis ac vehementiori studio aeternarum divinarumque rerum meditationi vacantes, et contractas de mundano pulvere sordes detergere, et ecclesiasticum spiritum renovare possint, atque expoliantes veterem hominem cum actibus suis, novum induant, qui erratus est in justicia et sanctitate. Neque vos pigeat si in cleri institutione et disciplina paulo diutius immorati sumus. Etenim minime ignoratis multos existere, qui errorum varietatem, inconstantiam, mutabilitatemque pertaesi ac SS. nostram religionem profitendi necessitetem sentientes, ad ipsius religionis doctrinam, praecepta, instituta eo facilius, Deo bene juvante, amplectanda, colenda adducentur, quo majori clerum pietatis, integritatis, sapientiae laude, et virtutum omnium exemplo et splendore ceteris antecellere conspexerint.

Ceterum Fratres carissimi, non dubitamus, quin vos omnes ardenti erga Deum et homines caritate incensi, sum[m]o in ecclesiam amore inflamati, angelicis pene virtutibus instructi, episcopali fortitudine, prudentia muniti, uno eodemque sanctae voluntatis desiderio animati, apostolorum vestigia sectantes, et Christum Jesum pastorum omnium exemplar, pro quo legatione fun//113 gimini, imitantes,

Kadangi jūsų, garbingieji broliai, išmintis leidžia pastebėti, jog tinkamų Bažnyčios tarnų gali atsirasti tik iš gerai parengtų dvasininkų ir kad tinkamas jų parengimas daug reiškia //112 tolesniam jų gyvenimui, todėl visas jūsų ganytojiško stropumo jėgas skirkite tam, kad jauni klierikai nuo pat jaunystės būtų teisingai mokomi siekti pamaldumo, tvirtos dorybės, rimtesnių, ypač šventų, mokslų. Taigi jums tenebūna nieko svarbesnio, nieko pirmaeiliškesnio, kaip, remiantis Tridento [bažnytinio Susirinkimo] Tėvų nutarimais (XXIII sesija, XVIII, II dalis: Apie reformą), visomis savo jėgomis, pastangomis, išradingumu steigti kunigų seminarijas, jeigu jų dar nėra, o įsteigtas, jeigu reikia, plėsti, aprūpinti geriausiais vadovais ir mokytojais, nuolatos įdėmiai žiūrėti, jog jauni klierikai ten būtų šventai ir pamaldžiai auklėjami paklusti Dievui ir laikytis bažnytinės drausmės, kad pagal katalikų doktriną būtų mokomi šventųjų mokslų, tolimų bet kokiems įvairiausių paklydimų pavojams, idant jiems išsamiai ir iš pagrindų [būtų aiškinamos] Bažnyčios tradicijos, Šventųjų Tėvų raštai, šventos apeigos bei papročiai ir taip galėtumėte turėti naujus, veiklius pagalbininkus, kurie, apdovanoti bažnytine dvasia ir išauklėti teisingų mokslų, pajėgtų stropiai ir laiku dirbti Viešpaties žemę bei atkakliai kovoti Viešpaties kovas. Be to, jums žinoma, kad, siekiant išlaikyti ir išsaugoti bažnytinio luomo garbę ir šventumą, yra pateikta pamaldžių nurodymų dėl dvasinių pratybų, kurias jūs turite kuo labiausiai palaikyti ir, kiek leidžia jūsų vyskupiškas stropumas, tokį išganingą užsiėmimą skatinti, taip pat nesiliauti visus, pašauktus tarnauti Viešpačiui, įspėti ir raginti, kad kiekvienas retkarčiais pasišalintų į tinkamą vietą atlikti tokias pratybas: šitaip atsikratę išorinių rūpesčių ir uoliai atsidėję amžinųjų bei dangiškųjų dalykų apmąstymui, galėtų nusivalyti pasaulietinių dulkių nešvarumus ir atgaivinti bažnytinę dvasią; taigi, tarsi nurengę senąjį žmogų, aprengtų naują, sukurtą teisingumo ir šventumo [pagrindu]. Nepykite, kad šiek tiek ilgiau užtrukome [kalbėdami] dėl dvasininkų rengimo ir drausmės. Juk puikiai žinote – yra daug tokių, kurie, nusivylę klaidų įvairove, nepastovumu, permainomis ir jausdami būtinybę išpažinti šventąją mūsų religiją, tuo lengviau, Dievui padedant, priims ir puoselės tos religijos mokslą, nurodymus ir nuostatus, kuo labiau pastebės, jog dvasininkai išsiskiria iš kitų pamaldumo, dorumo, išminties šlove, visų dorybių pavyzdžiu ir spindesiu.

Be to, mylimiausieji broliai, neabejojame, kad jūs, degdami meile Dievui ir žmonėms, kuo labiausiai trokšdami tarnauti Bažnyčiai, apdovanoti beveik angeliškomis dorybėmis, sustiprinti vyskupiška drąsa ir išmintimi, apimti vieno vienintelio troškimo [pildyti] šventąją valią, eidami apaštalų pėdomis, sekdami Jėzaus Kristaus, visų ganytojų pavyzdžiu, kurio pavedimu //113 einate savo pareigas, sutelktomis

quemadmodum decet episcopos, concordissimis studiis facti forma gregis ex animo, sanctitatis vestrae splendore clerum populumque fidelem illuminantes, atque induti viscera misericordiae et condolentes iis, qui ignorant et errant, devias ac pereuntes oves, evangelici pastoris exemplo amanter quaerere, persequi ac paterno affectu vestris humeris imponere, ad ovile reducere, ac nullis neque curis, neque consilis, neque laboribus parcere unquam velitis, quo omnia pastoralis muneris officia religiosissime obire, ac omnes dilectas nobis oves pretiosissimo Christi sanguine redemptas, et curae vestrae comissas a repencium luporum rabie, impetu, insidiis defendere, easque ab venenatis pascuis arcere, ad salutaria propellere, et quo opere, quo verbo, quo exemplo ad aeternae salutis portum deducere valeatis.

In majori igitur Dei et ecclesiae gloria procuranda viriliter agite V. F. et omni alacritate, sollicitudine, vigilantia in hoc simul elaborate, ut omnibus erroribus penitus depulsis, vitiisque radicitus evulsis, fides, religio, pietas, virtus majora in dies ubique incrementa suscipiant, cunctique fideles abiicientes opera tenebrarum sicut filii lucis ambulent, digne Deo per omnia placentes, et in omni opere bono fructificantes. Atque inter maximas angustias, difficultates, pericula, quae a gravissimo episcopali vestro ministerio, hisce praesertim temporibus abesse non possunt, nolite umquam terreri, sed confortamini in Do[mi]no et in potentia virtitutis ejus, [a]qui nos in congressione nomini sui constitutos desuper spectans, valentes comprobat, adiuvat dimicantes, vincentes coronat[a] (S[anctus] Cypr[ianus] Ep. 77 ad Namesianum M[agistrum]) Cum autem nobis nihil gratius, nihil jucundius, nihil optabilius, quam vos omnes, quos diligimus in visceribus Christi Jesu, omni affectu, consilio, opera juvare, atque una vobiscum in Dei gloriam et catholicam fidem tuendam, propagandam toto pectore incumbere, et animas salvas facere, pro quibus vitam ipsam, si opus fuerit, profundere parati sumus, venite Fratres, obtestamur et obsecramus, venite magno animo, magnaque fiducia, ad hanc Beatissimi Petri apostolorum principis sedem, catholicae unitatis centrum, atque episcopatus apicem, unde ipse episcopatus, ac tota ejusdem nominis auctoritas emersit, venite ad nos quotiescumque Nostrae et ejusdem sedis auctoritatis ope, auxilio, praesidio vos indigere noveritis.

In eam porro spem erigimur fore, ut carissimi in Christo //114 filii nostri viri principes, pro eorum pietate et religione in memoriam revocantes [b]regiam potestatem sibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad ecclesiae praesidium esse collatum[b] (S. Leo Ep. 156 al[ias] 125 ad Leonem Augustum) et nos [c]cum ecclesiae

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*
[c-c] *Pabraukta.*

pastangomis tapę savo ganomųjų idealu, dvasininkams ir tikintiesiems šviesdami savo šventumo spindesiu, pasipuošę didžiausiu gailestingumu, gailėdamiesi tų, kurie nesupranta ir klysta, niekada nesiliausite evangeliškojo ganytojo pavyzdžiu nuolat ieškoti ir vytis paklydusių bei pražuvusių avių, su tėviška meile užsidėti jas ant savo pečių, grąžinti į avidę ir niekada negailėti joms rūpesčio, patarimų, pastangų, kad šitaip galėtumėte pamaldžiai atlikti visas vyskupiškas savo pareigas ir mylimas avis, atpirktas brangiausiu Kristaus krauju ir jums prižiūrėti pavestas, įstengtumėte nuo plėšrių vilkų siautėjimo, išpuolių ir klastų apginti, nuo užnuodytų ganyklų sulaikyti, nuvaryti į sveikatingas ir tiek darbais, tiek žodžiais, tiek pavyzdžiu atvesti į amžinojo išganymo uostą.

Taigi, garbingieji broliai, ryžtingai veikite didesnei Dievo ir Bažnyčios garbei, su didžiausiu užsidegimu, rūpesčiu ir budrumu dirbkite, kad, pašalinus visas klaidas, iš šaknų išrovus visas ydas, tikėjimas, religija, pamaldumas, dorybė kas dieną vis labiau stiprėtų, o visi tikintieji, atmetę tamsybių pastangas, vaikščiotų tarsi šviesos sūnūs, deramai visur patikdami Dievui ir visuose darbuose nešdami gėrio vaisius. Todėl tarp didžiausių apribojimų, sunkumų ir pavojų, kurie ypač šiais laikais negali aplenkti ir jūsų rimtų vyskupiškų pareigų, niekada nesibijokite, bet stiprinkite save Viešpatyje ir galioje dorybės to, kuris į mus, surinktus į būrį pagal savo vardą, iš aukšto žiūrėdamas, stiprius sustiprina, kovojantiems padeda, nugalėjusius apvainikuoja (šv. Kiprijonas, 77 laiškas Namezijanui). Mat mums nėra nieko brangiau, nieko maloniau, nieko trokštamiau, kaip jums visiems, kuriuos kuo labiausiai Jėzuje Kristuje mylime, padėti jausmais, protu, darbais, ir kartu su jumis iš visos širdies stengtis saugoti ir skleisti Dievo garbę bei katalikų tikėjimą, saugoti sielas, dėl kurių, jeigu reikės, esame pasiruošę atiduoti savo gyvybę. Todėl prašome ir kviečiame, ateikite, broliai, ateikite didžiadvasiškai nusiteikę ir su pasitikėjimu prie šio Šventojo Petro, apaštalų kunigaikščio, Sosto, katalikiškosios vienybės centro, vyskupystės viršūnės, iš kur [kilo] pati vyskupystė ir iš kur atsirado visas šių pareigybių autoritetas, ateikite pas mus, kai tik pajausite, kad jums trūksta mūsų ir šio Sosto paramos, pagalbos ar apsaugos.

Su šia viltimi tikimės įvyksiant taip, kad brangiausi Kristuje //114 sūnūs, mūsų vyrai, valdovams dėl jų tikėjimo ir pamaldumo primindami, kad karališkoji galia yra įgyta ne tik pasauliui valdyti, bet labiausiai Bažnyčiai ginti (šv. Leonas, 156, kitur – 125 laiškas Leonui Augustui), ir kad mes rūpinamės tiek Bažnyčios, tiek jų

causam tum eorum regni agere, et salutis, ut provinciarum suarum quieto jure potiantur[c] (Idem Ep. 43 al[ias] 34 ad Theodosium Aug[ustum]) communibus nostris votis, consiliis, studiis, sua ope et auctoritate faveant, atque ipsius ecclesiae libertatem incolumitatemque defendant, [a]ut et Christi dextera eorum defendatur imperium[a] (Ibid.).

Quae omnia ut prospere, feliciterque ex sententia succedant, adeamus cum fiducia V. F. ad thronum gratiae, atque unnanimes, in humilitate cordis nostri, patrem misericordiarum, et Deum totius consolationis, enixis precibus sine intermissione obsecremus, ut per merita unigeniti filii sui, infirmitatem nostram, omnium caelestium charismatum copia cumulare dignetur, atque omnipotenti sua virtute expugnet impugnantes nos, et ubique augeat fidem, pietatem, devotionem, pacem, quo ecclesia sua sancta, omnibus adversitatibus et erroribus penitus sublatis, optatissima tranquilitate fruatur, ac fiat unum ovile, et unus pastor. Ut autem clementissimus Do[mi]nus facilius inclinet aurem suam in preces nostras et nostris annuat votis, deprecatricem apud ipsum semper adhibeamus SS. Dei genitricem im[m]aculatam virginem Mariam, quae nostrum omnium dulcissima mater, mediatrix, advocata et spes fidissima ac maxima fiducia est, cujus patrocinio, nihil apud Deum validius, nihil praesentius. Invocemus quoque Apostolorum principem, cui Christus ipse tradidit claves regni caelorum, quemqe ecclesiae suae petram consituit, adversus quam portae inferi praevalere nunquam poterunt, et eo apostolum ejus Paulum, atque omnes sanctos caelestes, qui jam coronati, possident palmam, ut desideratam divinae propitiationis abundantiam universo christiano populo impetrent.

Denique caelestium omnium munerum auspicem et potissimae Nostrae in vos caritatis testem, accipite apostolicam benedictionem, quam ex intimo corde depromptam, vobis ipsis, V. F. et omnibus clericis, laicisque fidelibus curae vestrae concreditis amantissime impertimur.

Datum Romae apud S. Mariam Majorem die IX Novembris Anno MDCCXLVI pontificatus nostri anno primo." //115

100. „S[anctissimi] D[omini] N[ostri] Pii papae IX Litterae Apostolicae, quibus indicitur Jubileum Universale ad implorandum Divinum auxilium.

Pius P[ontifex] P[apa] IX Universis Christifidelibus praesentes litteras inspecturis, salutem et apostolicam benedictionem.

Arcano divinae Providentiae consilio, ad Apostolicae Sedis fastigium nil tale merentes evecti, probe novimus in quantas inciderimus rerum ac temporum difficultates,

[a-a] *Pabraukta.*

valdžios ir gerovės reikalais, kad taikoje galėtų valdyti savo provincijas (to paties 43, kitur – 34 laiškas Teodosijui Augustui), [kartu jie] savo pagalba ir autoritetu paremtų bendrus mūsų siekius, planus ir troškimus, taip pat pačios Bažnyčios laisvę ir neliečiamumą apgintų, jog Kristaus dešinės galia būtų apginta ir jų valdžia (ten pat).

Kad visa tai sėkmingai ir laimingai, kaip sumanyta, įvyktų, kreipkimės su pasitikėjimu, garbingieji broliai, į malonės sostą ir vieningai, nusižeminę gailestingumo Tėvą ir visokiausios paguodos Dievą uoliomis maldomis be paliovos maldaukime, kad vienatinio savo sūnaus nuopelnų dėka teiktųsi sustiprinti mūsų silpnumą, [remdamasis] visų dangiškųjų malonių ištekliais, ir dėl visagalio savo narsumo nugalėtų mums besipriešinančius, ir visur didintų tikėjimą, pamaldumą, dievobaimingumą, taiką, ir kad šventoji Bažnyčia, pašalinusi visus prieštaravimus ir klaidas, naudotųsi geidžiamiausia ramybe, kad atsirastų viena avidė bei vienas piemuo. O kad maloniausiasis Viešpats geranoriškiau atkreiptų savo ausis mūsų maldavimams ir pritartų mūsų norams, visada turime prie jo užtarėją, švenčiausiąją Dievo gimdytoją, Nekalčiausiąją Mergelę Mariją, kuri yra visų mūsų mylimiausioji motina, tarpininkė, užtarėja, didžiausia viltis ir tvirčiausias garantas, ir už jos globą Dievas neturi nieko tvirtesnio ir nieko veiksmingesnio. Kreipiamės taip pat į Apaštalų kunigaikštį, kuriam Kristus perdavė dangaus karalystės vartus, kurį padarė savo Bažnyčios uola, kurios pragaro vartai niekada nenugalės [Mt 16, 18–19], taip pat į jo apaštalą Paulių ir visus dangaus šventuosius, kurie jau apvainikuoti laiko [pergalės] palmę, kad trokštamą dieviškos malonės gausą suteiktų visai krikščionių tautai.

Pagaliau [kaip] visų dangiškųjų dovanų ženklą ir didžiausios mūsų meilės jums įrodymą priimkite apaštališkąjį palaiminimą, kurį iš visos širdies jums, garbingieji broliai, visiems dvasininkams ir jūsų globai pavestiems tikintiems pasauliečiams nuoširdžiausiai suteikiame.

Duota Romoje Švč. Marijos Didžiojoje [bazilikoje], 1846 metais lapkričio 9 dieną, pirmaisiais mūsų pontifikato metais". //115

100. „Švenčiausiojo mūsų pono popiežiaus Pijaus IX apaštališkasis laiškas, kuriame skelbiamas visuotinis jubiliejus [skirtas] prašyti Dievo pagalbos.

Popiežius Pijus IX visiems Kristaus tikintiesiems, šį laišką skaitysiantiems, [siunčia] sveikinimą ir apaštališką palaiminimą.

Paslaptingu Dievo Apvaizdos sprendimu, nors ir nenusipelnę, iškelti į Apaštalų Sosto viršūnę, iš tiesų suprantame, kokie problemų ir laikų sunkumai mus užgriuvo,

ut divino subsidio maximopere indigeamus ad arcendas a dominico grege, ubique latentes insidias, catholicae Ecclesiae, res pro nostri muneris officio relevandas componendas. Quapropter assiduis huc usque precibus non destitimus obsecrare Misericordiarum Patrem, ut infirmas nostras vires sua virtitute roborare, et lumine sapientiae suae mentem nostram illustrare velit, quo comissum nobis apostolicum ministerium rei christianae universae bene ac feliciter veniat, et compositis tandem fluctibus Ecclesiae navis a diuturna tempestatis jactatione conquiescat. Quoniam vero, quod com[m]une bonum est, id com[m]unibus etiam votis postulandum, omnium christifidelium excitare pietatem decrevimus, ut conjunctis nobiscum precibus omnipotentis dexterae auxilium impensius imploremus. Atqui exploratum illud est, gratiores Deo futuras hominum preces, si mundo corde, hoc est animis ab omni scelere integris ad ipsum accedant, idcirco sequuti etiam exemplum praedecessorum nostrorum, qui in pontificatus primordiis id ipsum praestiterunt, caelestes indulgentiarum thesauros, dispensationi nostrae comissos, apostolica liberalitate christifidelibus reserare constituimus, ut inde ad veram pietatem vehementius incensi, et per paenitentiae sacramentum a peccatorum maculis expiati, ad thronum Dei fidentius accedant, ejusque misericordiam consequantur et gratiam inveniant in auxilio oportuno. Hoc nos consilio indulgentiam ad instar Jubilaei orbi catholico denunciamus. Quamobrem de omnipotenti Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi ex illa ligandi, ac solvendi potestate, quam nobis Dominus licet indignis contulit, universis, ac singulis utriusque sexus Christifidelibus in alma urbe nostra degentibus, vel ad eam advenientibus, qui S. Joannis in Laterano, Principis Apostolorum, et S. Mariae Majoris Basilicas, vel earum aliquam a secunda Dominica Adventus, nimirum a die sexta Decembris inclusive usque ad diem 27 ejusdem mensis pariter inclusive, quae est dies festa S. Joannis Apostoli bis visitaverint intra tres illas hebdomadas, ibique per aliquod temporis //116 spatium devote oraverint, ac 4 et 6 feria, et sabbato unices ex dictis hebdomadibus jejunaverint, et intra easdem hebdomadas peccata sua cofessi, sanctissimum Eucharistiae sacramentum reverenter susceperint et pauperibus aliquam eleemosynam, prout unicuique devotio suggeret, erogaverint, ceteris vero extra urbem praedictam ubicunque degentibus, qui ecclesias ab ordinariis locorum, vel eorum vicariis, seu officialibus aut de illorum mandato et ipsis deficientibus per eos, qui ibi curam animarum exercent, postquam ad illorum notitiam hae nostrae pervenerint, designandas, vel earum aliquam spacio trium hebdomadarum, per eosdem una cum ecclesiis stabiliendarum bis visitaverint aliaque recensita opera devote peregerint, plenissimam omnium peccatorum indulgentiam, sicut in anno Jubilaei visitantibus

todėl mums ypač trūksta dieviškos paramos, kad Viešpaties kaimenę galėtume apsaugoti nuo visur slypinčių klastų ir kad taip sutvarkytume reikalus, jog pagal mums skirtų pareigų galimybes palengvintume katalikų Bažnyčios padėtį. Todėl ligi šiol nuolatinėmis maldomis nesiliaujame maldauti Gailestingumo Tėvą, jog mūsų silpnas jėgas savo dorybe sustiprinti ir mūsų protą savo išminties šviesa apšviesti panorėtų, ir kad taip mums pavestos apaštališkos pareigos gerai bei laimingai patarnautų visai krikščionių bendruomenei; kad, nurimus audrai, Bažnyčios laivas, ištrūkęs iš ilgai trukusios audros blaškymų, pagaliau pailsėtų. O kadangi to, kas yra bendras gėris, turime siekti bendrais troškimais, nusprendėme žadinti visų Kristaus tikinčiųjų pamaldumą, kad, kartu sujungę mūsų maldas, karščiau prašytume Visagalio dešinės pagalbos. Tačiau yra žinoma, jog Dievui bus malonesnės tos žmonių maldos, kurios pasieks jį [kildamos] iš tyros širdies, iš sielų, nesuteptų jokio nusikaltimo, todėl, sekdami pavyzdžiu mūsų pirmtakų, kurie jį parodė pontifikato pradžioje, dangiškus atlaidų lobius, mums dalyti pavestus, su apaštališku dosnumu nutarėme atverti Kristaus tikintiesiems, idant, labiau patraukti prie tikrojo pamaldumo ir per atgailos sakramentą apvalyti nuo nuodėmių nešvarumų, su didesniu pasitikėjimu prisiartintų prie Dievo sosto, patirtų jo gailestingumą ir malonę, sulaukdami tinkamos pagalbos. Tuo tikslu visam katalikų pasauliui skelbiame atlaidus, prilygstančius jubiliejinių metų atlaidams. Todėl, pasikliaudami Visagalio Dievo gailestingumu, šventųjų apaštalų Petro ir Pauliaus globa bei [mums suteikta] galia surišti ir išrišti, kurią nors ir nepelnytai suteikė mums Viešpats, visiems bei kiekvienam atskirai abiejų lyčių Kristaus tikintiesiems, mūsų palaimintame mieste gyvenantiems ar į jį atvykstantiems, kurie apaštalų kunigaikščio šv. Jono Laterane, ir šv. Marijos Didžiąją bazilikas arba kurią nors iš jų nuo antrojo advento sekmadienio, tai yra nuo 6-osios gruodžio iki to paties mėnesio 27 dienos imtinai (tai šv. Jono apaštalo šventė), per tris šias savaites aplankys du kartus ir ten kurį laiką //116 pamaldžiai pasimels, o taip trečiadieniais, penktadieniais ir šeštadieniais per tas savaites ypač pasninkaus ir, išpažinę savo nuodėmes, pagarbiai priims Švenčiausiąjį sakramentą, vargšams duos išmaldos, mokės kiekvienam pagal duotą įžadą, taip pat visiems kitiems, už minėto miesto bet kur gyvenantiems, kurie, vyskupų ordinarų ar jų vikarų, ar oficiolų pavesti, rūpinasi tikinčiųjų sielomis, kai juos pasieks šis mūsų laiškas [tegu paskelbia, kad tie], kurie per minėtas tris savaites du kartus aplankys nurodytas bažnyčias arba kurią nors vieną iš jų ir pamaldžiai atliks kitus išvardytus darbus, taip kaip įprasta jubiliejiniais metais lankantiems nurodytas bažnyčias Mieste ir už jo ribų, pagal šio laiško turinį leidžiame bei suteikiame visišką visų nuodėmių atleidimą. Taip pat leidžiame, kad jūreiviai ir keliautojai, kai tik grįš

certas ecclesias intra et extra urbem praedictam concedi consvevit, tenore praesentium concedimus, atque indulgemus. Concedimus etiam, ut navigantes, atque iter agentes, cum primum ad sua se domicilia receperint, operibus suprascriptis peractis, et bis visitata ecclesia cathedrali, vel majori, vel propria parochiali loci ipsorum domicilii, eandem indulgentiam consequi possint ac veleant. Regularibus vero personis, utriusque sexus etiam in claustris perpetuo degentibus, nec non aliis quibuscumque tam laicis, quam saecularibus vel regularibus in carcere aut captivitate existentibus vel aliqua corporis infirmitate, seu alio quocumque impedimento detentis, qui memorata opera, vel eorum aliqua praestare nequiuerint, ut illa confessarius ex actu approbatis a locorum ordinariis in alia pietatis opera commutare, vel in aliud proximum tempus prorogare possit, eaque injugere, quae ipsi paenitentes efficere possint, cum facultate etiam dispensandi super communione cum pueris, qui nondum ad primam com[m]unionem admissi fuerint, pariter concedimus atque indulgemus.

Insuper omnibus et singulis christifidelibus saecularibus et regularibus cujusvis ordinis et instituti etiam specialiter nominandi, licenciam concedimus, et facultatem, ut sibi ad hunc effectum eligere possint quemcumque presbyterum confessarium tam saecularem quam regularem, ex actu aprobatis a locorum ordinariis (qua facultate uti possint, etiam moniales, novitiae, aliaeque mulieres intra claustra degentes, dum modo confessarius approbatus sit pro monialibus) qui eos ab //117 excom[m]unicationis, suspensionis aliisque ecclesiasticis sententiis, et censuris a jure, vel ab homine quavis de causa latis, vel inflictis, praeter infra exceptas, nec non ab omnibus peccatis, excessibus, criminibus et delictis, quantumvis gravibus et enormibus, etiam locorum ordinariis, sive Nobis, et Sedi Apostolicae speciali licet forma reservatis, et quorum absolutio alias quantumvis ampla non intelligeretur concessa, in foro conscientiae, et hac vice tantum absolvere et liberare valeant, et insuper vota quaecumque etiam jurata et Sedi Apostolicae reservata (castitatis, religionis et obligationis, quae a tertio acceptata fuerit, seu in quibus agatur de praejudicio tertii semper exceptis, quatenus ea vota sint perfecta et absoluta, nec non poenalibus, quae praeservativa a peccatis nuncupatur, nisi commutatio futura judicetur ejusmodi, ut non minas a peccato com[m]itendo refraenet, quam prior voti materia) in alia pia et salutaria opera dispensando com[m]utare, injuncta tamen eis, et eorum cuilibet in supra dictis omnibus poenitentia salutari, aliisque ejusdem cofessarii arbitrio injungendis.

Concedimus insuper facultatem dispensandi super irregularitate ex violatione censurarum contracta, quatenus ad forum externum non sit deducta, vel de facili

į savo namus, atlikę anksčiau minėtus darbus, du kartus aplankę Katedros bažnyčią ar didesnę, ar parapinę, priklausančią jų gyvenamajai vietai, galėtų ir pajėgtų gauti tokius pačius atlaidus. Abiejų lyčių vienuoliams, nuolatos gyvenantiems vienuolynuose, taip pat kitiems, tiek pasauliečiams, tiek dvasininkams ir vienuoliams, kalėjime ar nelaisvėje esantiems, kamuojamiems kūno negalavimų ar kokių kitų sunkumų, – jeigu jie minėtų darbų ar kai kurių jų įvykdyti neįstengtų, leidžiame ir sutinkame, kad nuodėmklausys pagal vyskupo ordinaro sprendimą galėtų tuos darbus pakeisti kitais pamaldumo įrodymais arba pratęsti [jų vykdymą] ilgesniam laikui ir galėtų pridėti tai, ką patys atgailautojai gali atlikti, taip pat suteikti dispensos galimybę vaikams, kurie dar nebuvo privesti prie pirmosios komunijos.

Be to, visiems ir kiekvienam atskirai Kristaus tikintiesiems, bet kurio ordino ir instituto, net ir siekiančio specialaus vardo, dvasininkams pasauliečiams ir vienuoliams suteikiame leidimą ir galimybę, kad šiam reikalui galėtų pasirinkti bet kokį kunigą nuodėmklausį, tiek pasaulietį, tiek vienuolį pagal vyskupo ordinaro patvirtinimo aktą (šia galimybe gali naudotis taip pat vienuolės, naujokės ir kitos moterys, gyvenančios vienuolyne, kad tik nuodėmklausys būtų skirtas vienuoliams); šie juos //117 galėtų atleisti ir išvaduoti nuo ekskomunikos, suspensos ir kitų bažnytinių bausmių bei cenzūrų, tiek teismo, tiek asmens [sprendimu] kuriuo nors klausimu paskirtų ir uždėtų (išskyrus vėliau minėsimas), taip pat nuo visokių nuodėmių, pažeidimų ir nusikaltimų, nors ir labai sunkių bei baisių, specialia forma rezervuotų [spręsti] vyskupams ordinarams arba mums ir Apaštalų Sostui, kurių atleidimas, nors ir labai svarbus, negali būti laikomas atleistu sąžinės teisme, bet tiktai anksčiau minėtu būdu.

Taip pat bet kokie įžadai, duoti kaip priesaika ar rezervuoti Šventajam Sostui (skaistumo, vienuolystės ir paklusnumo, kurie buvo priimti trečiosios pusės, arba kai kalbama apie išankstinį sprendimą be trečiosios pusės dalyvavimo, kad ir kiek šie įžadai būtų tobuli bei išbaigti; taip pat turint galvoje bausmes, kurios, kaip sakoma, saugo nuo nuodėmių, jeigu nėra numatyta tokia galimybė, kad ne sąžinės priekaištai apsaugotų nuo nuodėmės padarymo, o ankstesnė įžado priežastis), dispensos būdu gali būti pakeisti kitais pamaldžiais ir išganingais darbais, prijungiant ir anksčiau minėtus, ir tuos, kuriuos nuodėmklausio sprendimu galima prijungti, pridedant išganingą atgailą.

Suteikiame taip pat galimybę dispensuoti dėl ireguliarumo, užsitraukto pažeidus cenzūrą, jeigu [byla] nebuvo perduota išoriniam teismui arba lengvai galėtų būti

deducenda. Non intendimus autem per praesentes super alia quavis irregularitate, sive ex delicto, sive ex defectu vel publica, vel oculta aut nota aliaque incapacitate, aut inhabilitate quoquomodo contracta dispensare, vel aliquam facultatem tribuere super praemissis dispensandi, seu habilitandi et in pristinum statum restituendi etiam in foro conscientiae, neque etiam derogare constitutioni cum appositis declarationibus editae a fel[licissimo] re[centi] Benedicto XIV praedecessore nostro ‚Sacramentum Poenitentiae', quo ad inhabilitatem absolvendi complicem, et quoad obligationem denunciationis, neque easdem praesentes iis, qui a nobis et Apostolica Sede, vel aliquo praelato, seu judice Ecclesiastico nominatim exco[m]municati, suspensi, interdicti, seu alias in sententias et censuras incidisse declarati, vel publice denuntiati fuerint, nisi intra tempus dictarum trium hebdomadarum satisfecerint aut cum partibus concordaverint, ullo modo suffragari posse aut debere. Quodsi intra praefinitum terminum judicio confessarii satisfacere non potuerint, absolvi posse concedimus in foro conscientiae ad effectum dumtaxat assequendi indulgentias jubilaei, injuncta obligatio//118ne satisfaciendi statim ac poterunt.

Quapropter in virtute S. obedientiae tenore praesentium districte praecipimus, atque mandamus omnibus et quibuscumque ordinariis locorum ubicumque existentibus, illis, qui curam animarum exercent, ut cum praesentium litterarum transumpta, aut exempla etiam impressa acceperint in Do[mi]no censuerint, per suas Ecclesias ac dioeceses, provincias, civitates, o[p]pida, terras et loca publicent, vel publicari faciant, populisque etiam verbi Dei praedicatione, quoad fieri possit rite praeparatis, ecclesiam seu ecclesias visitandas, ac tempus pro praesenti jubilaeo designent.

Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus, apostolicis, praesertim quibus facultas absolvendi in certis tunc expressis casibus ita Romano pontifici pro tempore existenti reservatur, ut nec etiam similes, vel dissimiles indulgentiarum et facultatum hujus modi concessiones, nisi de illis expressa mentio, aut specialis derogatio fiat, cuiquam suffragari possint, nec non regula de non concedendis indulgentiis adinstar, ac quorumcumque ordinum, et congregationum sive institutorum etiam juramento confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, et consvetudinibus, privilegiis, quoque indultis, et litteris apostolicis eisdem ordinibus congregationibus, et institutis, illorumque personis quomodo libet concessis, approbatis et innovatis, quibus omnibus, etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa et individua non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu alia quaevis expressio habenda, aut alia aliqua exquisita forma ad hoc servanda foret, illorum tenores praesentibus pro sufficienter expressis ac

jam perduota. Šiuo laišku nesiekiame dispensuoti dėl kokio nors kito ireguliarumo, užsitraukto ar dėl nusikaltimo, ar dėl viešo, slapto ar žinomo trūkumo, ar dėl kokio nors nepajėgumo ar nesugebėjimo, ar suteikti kokią nors galimybę dispensuoti, ar patobulinti, ar grąžinti į senąją padėtį sąžinės teisme, ir [neleidžiame] abejoti dėl nutarimo (kartu su pridėtais paaiškinimais) paskelbto mūsų laimingiausio pirmtako Benedikto IV, [pavadinto] ‚Atgailos sakramentas', kiek jis susijęs su nesugebėjimo panaikinimu ar paklusnumo paskelbimu, ir [neskiriame] šio laiško tiems, kurie mūsų ar Apaštalų Sosto – ar pagal kokį nors pranešimą, ar bažnytinio teismo sprendimu – pavardžiui buvo ekskomunikuoti, suspenduoti, gavę interdikciją ar paskelbti gavę kitas bausmes bei cenzūras, arba bus viešai paskelbti, jeigu per minėtą trijų savaičių laikotarpį neatliks reikalavimų ir nesusitars su šalimis, – tie jokiu būdu negali ir neprivalo būti paremti. O jeigu per nurodytą laiką nuodėmklausio sprendimu negalės būti atleisti nuo bausmės, leidžiame jiems atleisti sąžinės teisme, kad galėtų gauti jubiliejinius atlaidus, pridedant įsipareigojimą //118 atlikti bausmę, kai tik galės.

Vadinasi, dėl švento paklusnumo, remdamiesi šio laiško turiniu, nurodome ir pavedame visiems vietos ordinarams, bet kur esantiems, ir tiems, kurie rūpinasi sielų išganymu, kai gaus šio laiško nuorašą ar išspausdintus egzempliorius, tegu Viešpatyje nusprendžia, pagal laiko ir vietos aplinkybes, tegu savo bažnyčiose, vyskupijose, provincijose, miestuose, miesteliuose, žemėse ir vietose [šį laišką] paskelbia arba pasirūpina, jog būtų paskelbtas, ir kad visiems žmonėms, pasirengusiems taip, kaip dera skelbti Dievo žodį, nurodytų lankytiną bažnyčią ar bažnyčias ir laiką [skirtą] dabartiniam jubiliejui.

Neprieštaraujant nutarimams ir potvarkiams, ypač apaštališkiems, pagal kuriuos galimybė atleisti kaltes tam tikrais atvejais rezervuota tuometiniam Romos popiežiui taip, kad nei šie, nei kitokie atlaidai bei atleidimai negali būti suteikti niekam, išskyrus tuos, kuriems [pritaikytas] specialus sprendimas ar prašymas; taip pat [neprieštaraujant] taisyklei dėl atlaidų nesuteikimo, kiek tai susiję su bet kokiu ordinu, kongregacija ar institutu, pagal priesaiką, apaštališką sutvirtinimą ar kokiu nors kitu būdu patvirtintais, statutais, regulomis, privilegijomis aprūpintais, apaštališkus laiškus minėtiems ordinams, kongregacijoms, institutams ir jų nariams nusiuntę, patvirtinę ir atnaujinę, net jeigu dėl jų dalies ar visumos būtų išsakyta kokia nors speciali, specifinė, ypatinga ir individuali nuomonė, išdėstyta ne pagrindinėse klauzulėse, tą patį pakartojančiose, arba jeigu būtų pateikta kokia nors kita nuomonė ar kitokia forma išdėstyta, – šiuo savo laišku, išsaugodami deramą formą,

formam in iis traditam pro servata habentes, hac vice specialiter, nominatim, et expresse ad effectum praemissorum derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Ut autem praesentes nostrae, quae ad singula loca deferri non possunt, ad omnium notitiam facilius deveniant, volumus ut praesentium transumptis, vel exemplis etiam impressis manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personae //119 in dignitate ecclesiastica constitutae munitis, ubicumque locorum, et gentium eadem prorsus fides habeatur, quae habetur ipsis praesentibus, si forent exhibitae, vel ostensae.

Datum Romae apud S. Mariam Majorem sub annulo piscatoris die XX mensis novembris anno 1846 pontificatus nostri anno primo.

A. Card. Lambruschini."

101. Po śmierci sufragana Szymona Michała Giedrojcia pierwszy raz zabrakło Żmudzi biskupa, następnie nie było komu wyświęcać młodzi duchownej. Co widząc władza diecezjalna w początkach miesiąca kwietnia 1845 roku posłała sześciu kleryków do Wilna, którym biskup delkonenski Jan Cywinski udzielił święceń. W pierwszych dniach czerwca tegoż samego roku znowu jeździło jedynastu kleryków do Wilna, których rzeczony biskup Cywinski poświęcił na kapłanów. Roku 1846 września 21 dnia tenże biskup udzielił 22 alumnom święceń, przybyłym do Wilna pod przewodnictwem inspektora seminarium ks. Juzumowicza. Tegoż roku listopada 17 dnia umarł biskup Cywinski. Został przeto jedyny biskup katolicki w całej Rossyi, mieszkający w Peterzburgu Kazimierz Dmochowski. Posyłać młodzież do stolicy było zbyt daleko, z tej przyczyny rządzący diecezją telszewską Jan Gintyłło, za dozwoleniem ministra dzieł wewnętrznych Leona Perowskiego, wyprawił kleryków w liczbie 16 do Królestwa Polskiego, których Paweł Straszynski, biskup diecezjalny augustowski w Sejnach powyświęcał. Tenże biskup wyświęcił też młodzież duchowną, przybyłą do Sejn z Wilna. Alumni zaś seminarium żytomirskiego jeździli dla przyjęcia święceń do Peterzburga. Na wszystkie te przejazdki rząd koszta dostarczał, bo znał, że z jego przyczyny nie ma w kraju katolickich biskupów. Roku 1847 w początkach lipca jak na nieszczęście umarł i biskup Straszynski – nowa bieda, nowa trudność, //120 której zaradzając, sam Najjaśniejszy Pan Mikołaj I posłał do Wilna z Peterzburga biskupa Kazimierza Dmochowskiego i udzielił mu oprócz potrzebnych wydatków na pocztę jeszcze 1000 rb. sr. Rząd zaś rozkazał wezwać kleryków do Wilna ze wszystkich seminariów, jako to: wileńskiego, telszewskiego, minskiego, żytomierskiego i kamienieckiego. Jakoż rządzący diecezją żmudzką Gintyłło 20 dnia sierpnia 1847 roku wyprawił do Wilna 22 kleryków pod przewodnictwem profesora seminarium Aleksandra Beresniewicza, którym, równie jak i z innych seminariów przybyłym, biskup Dmochowski udzielił święceń.

tam kartui suteikta galia, specialiai, vardiškai ir aiškiai panaikiname bet kokias kliūtis anksčiau minėtiems dalykams įvykdyti.

Norėdami, kad šis mūsų laiškas, kuris kiekvienos vietos pasiekti negali, lengviau taptų visiems žinomas, [leidžiame, kad jis] nuorašais arba spausdintais egzemplioriais, viešojo notaro pasirašytais //119 bei garbingo Bažnyčios asmens antspaudu patvirtintais, pasiektų bet kurią vietą bei tautą ir kad juo patikėtų visi, kam jis bus pateiktas ar parodytas.

Duota Romoje, šv. Marijos Didžiojoje bazilikoje [ir patvirtinta] žvejo žiedu 1846 metų lapkričio 20 dieną, pirmaisiais mūsų pontifikato metais.

A. kardinolas Lambruschini".

101. Sufraganui Simonui Mykolui Giedraičiui mirus, Žemaitijai pirmąkart pritrūko vyskupo, galiausiai nebuvo kam įšventinti dvasinės jaunuomenės. Tai matydama vyskupijos valdžia 1845 metų pradžioje nusiuntė šešis klierikus į Vilnių, kuriems Delkono vyskupas Jonas Civinskis suteikė šventinimus. Pirmomis tų pačių metų birželio dienomis į Vilnių vėl važiavo vienuolika klierikų, kuriuos minėtasis vyskupas Civinskis įšventino į kunigus. 1846 metų rugsėjo 21 dieną tas pats vyskupas suteikė šventinimus 22 alumnams, atvykusiems į Vilnių, vadovaujamiems Seminarijos inspektoriaus kun. Juzumavičiaus. Tų pačių metų lapkričio 17 dieną mirė vyskupas Civinskis, tad visoje Rusijoje liko vienintelis vyskupas, Peterburge gyvenantis Kazimieras Dmochovskis. Siųsti jaunuomenę į sostinę buvo per toli, todėl Telšių vyskupiją valdantis Jonas Gintila, vidaus reikalų ministrui Leonui Perovskiui leidus, 16 klierikų išsiuntė į Lenkijos Karalystę, kuriuos Povilas Strašinskis, Augustavo vyskupijos vyskupas, Seinuose įšventino. Tas pats vyskupas įšventino dvasinę jaunuomenę, atvykusią į Seinus iš Vilniaus. O Žitomiro seminarijos alumnai važiavo šventinimų gauti į Peterburgą. Visoms toms kelionėms valdžia davė pinigų, nes žinojo, kad krašte nėra vyskupų dėl jos. 1847 metų liepos pradžioje, nelaimei, mirė ir vyskupas Strašinskis – naujas vargas, nauji sunkumai, //120 iš kurių išeities ieškodamas, pats šviesiausiasis ponas Mikalojus I nusiuntė į Vilnių iš Peterburgo vyskupą Kazimierą Dmochovskį ir, be reikalingų pašto išlaidų, jam skyrė dar 1000 sid. rb. O valdžia liepė sukviesti į Vilnių klierikus iš visų seminarijų – Vilniaus, Telšių, Minsko, Žitomiro ir Kameneco. Žemaičių vyskupiją valdantis Gintila 1847 metų rugpjūčio 20 dieną iš tikro išsiuntė į Vilnių 22 klierikus, vadovaujamus Seminarijos profesoriaus Aleksandro Beresnevičiaus, kuriuos, kaip ir iš kitų vyskupijų atvykusiems, vyskupas Dmochovskis suteikė šventinimus.

102. Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I, 20 maja 1847 roku przyozdobić raczył rektora seminarium telszewskiego ks. Macieja Wołonczewskiego oraz rektora seminarium minskiego ks. Adama Wojtkiewicza orderem św. Anny III stopnia. Wreszcie inspektorowi seminarium wornienskiego ks. Juzumowiczowi i kapelanowi gimnazjum wilenskiego ks. Jasinskiemu dał krzyż złoty dla noszenia na piersiach.

103. W diecezji żmudzkiej w parafii kołtynianskiej, koło skarbowej wioski zwanej Łauksargiej, pod górą zwaną Auszryny znajduje się drobny, kryniczny ruczaj imieniem Rotuży. Nad tym ruczajkiem rósł ogromny dąb. Roku 1777 Jerzy Czarnecki, rzeźbiarz w Szyłelach mieszkający, zrobił z drzewa statuę Pana Jezusa siedzącego i ręką wspartego. Statuę tę kupił szlachcic Roch Zdanowicz, który podówczas trzymał chatę w Łauksargiach zaarędowaną od biskupa żmudzkiego. Ten, przywiozłszy do domu statuę, przedsięwziął pomieścić ją w rzeczonym dębie. Jakoż w znacznej od ziemi wysokości wyrąbał w drzewie dziurę jakby szafeczkę, sprowadził z Kołtynian księdza i uroczyście, przy wiejskiej muzyce, przeniósł statuę Pana Jezusa z domu do dębu. Statua, jako w miejscu dalekim od wszelkiej drogi po//121stawiona, długo na się nie zwracała żadnej uwagi, pomimo to jednak najbliżej mieszkający wieśniak Jakubowski zobowiązał Rudisa, chłopa, do pozłocenia statui, co ten 1833 roku i dokonał. Nadto Jakubowski uschły już dąb ogrodził sztakietem drewnianym, a u podnoża statui pomieścił następny napis:

„Do Ciebie, Panie, me oczy podnoszę,
Udziel mi to, o co z pokorą proszę".

Od roku 1838 zaczął naród w tem miejscu doświadczać cudów. Z odległych nawet parafii codziennie zaczęli przychodzić do Rotużes (tak to zwali miejsce) rozmaici chorzy, szukając tu zdrowia. Myjąc bolące oczy w przyległym ruczajku, rychło powracali do zdrowia. Niejeden z chorych zostawował przy dębie pieniądze, które Jakubowscy odsyłali do kościoła na msze święte. Kiedy wiadomość o tem wszystkim doszła uszu rządzącego diecezją nominata biskupa Gintyłły, [ten] Michała Herubowicza, plebana retowskiego, z Józefem Kiełpszem, plebanem ławkowskim, posłał do Łauksargiów dla rozpoznania, izali w rzeczy samej Bóg działa w tem miejscu cuda. Jakoż na ich wezwanie dwunastu szlachty rzeczywitość cudów przysięgą stwierdziło. To się działo 1845 roku. Otrzymawszy o tem raport nominat biskup, gdyby naród od właściwych domow modlitwy nie odrywał się, chciał przenieść statuę do kołtynianskiego kościoła. Skłaniając się jednak do prośby przyległego obywatela Eustachego Stankowicza, zostawił ją na miejscu, gdyż Stankowicz przyrzekł tamże, w Rotuży, wystawić kaplicę, czego i dotąd (1848 roku) nie uczynił. Naród zaś po swojemu uczęszcza do Rotuży. Wiadomość o tem wszystkiem powziąłem na miejscu.

102. Šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I 1847 metų gegužės 20-ąją teikėsi papuošti Telšių seminarijos rektorių kun. Motiejų Valančių, taip pat Minsko seminarijos rektorių kun. Adomą Vaitkevičių Šv. Onos III laipsnio ordinu. Pagaliau Varnių seminarijos inspektoriui kun. Juzumavičiui ir Vilniaus gimnazijos kapelionui kun. Jasinskiui davė auksinį ant krūtinės nešiojamą kryžių.

103. Žemaičių vyskupijos Kaltinėnų parapijoje palei valstybinį kaimelį, vadinamą Lauksargiais, Aušrine vadinamo kalno pakalnėje yra nedidelis šaltinio upelis, vardu Rotužė. Prie šio upelio augo didžiulis ąžuolas. 1777 metais Jurgis Čarneckis, Šilalėje gyvenantis dailidė, iš medžio padarė Viešpaties Jėzaus, sėdinčio ir ranka pasirėmusio, statulą. Ją nupirko bajoras Rokas Zdanavičius, kuris anuomet Lauksargiuose turėjo iš Žemaičių vyskupo nuomojamą trobą. Šis, į namus parsigabenęs statulą, nusprendė ją įtaisyti minėtame ąžuole. Gerokame aukštyje nuo žemės iš tikro išskobė medyje skylę, tarsi spintelę, pasikvietė iš Kaltinėnų kunigą ir iškilmingai su kaimietiška muzika pernešė Viešpaties Jėzaus statulą iš namų į ąžuolą. Statula, toli nuo bet kokio kelio pastatyta, //121 ilgai nesusilaukė jokio dėmesio, tačiau netoliese gyvenantis kaimietis Jakubauskas pavedė valstiečiui Rudžiui paauksuoti; šis 1833 metais taip ir padarė. Be to, jau sausą ąžuolą Jakubauskas aptvėrė statiniais, o statulos papėdėje užrašė:

„Į tave, Viešpatie, savo akis keliu –
Suteik man tai, ko nuolankiai prašau".

Nuo 1838 metų šioje vietoje žmonės pradėjo patirti stebuklus. Net iš tolimų parapijų pradėjo kasdien ateiti prie Rotužės (taip vadino šią vietą) įvairūs ligoniai, ieškodami čia sveikatos. Mazgodami akis šalia esančiame upelyje, greitai atgaudavo sveikatą. Ne vienas sergančiųjų palikdavo prie ąžuolo pinigų, kuriuos Jakubauskai nešdavo į bažnyčią šventoms mišioms. Kai kalbos apie tai pasiekė vyskupiją valdančio vyskupo nominato Gintilos ausis, Rietavo kleboną Mykolą Herubavičių su Laukuvos klebonu Juozapu Kelpša, pasiuntė į Lauksargius išsiaiškinti, ar iš tikrųjų Dievas šitoje vietoje daro stebuklus. Iš tikro, jų paraginti, dvylika bajorų stebuklų tikrumą priesaika patvirtino. Tai atsitiko 1845 metais. Gavęs apie tai raportą, vyskupas nominatas norėjo perkelti statulą į Kaltinėnų bažnyčią, kad žmonės nuo tikrų maldos namų nenutoltų. Tačiau, nusileisdamas kaimynystėje gyvenančio bajoro Eustachijaus Stankevičiaus prašymui, paliko ją vietoje, nes Stankevičius prižadėjo ten pat, Rotužėje, pastatyti koplyčią, tačiau ir iki šiol (1848 m.) tai nepadarė. O žmonės kaip ir anksčiau lankosi Rotužėje. Sužinojau apie tai vietoje.

104. Mohilew nad Dnieprem. W tutejszej gubernialnej gazecie umieszczony jest artykuł następujący: „Lipca 14 dnia bież[ącego] roku w samym Mohilewie i okolicach, na południowo-zachodniej stronie widnokręgu ukazało się szczególne zjawisko – wielki czwororamienny krzyż, żywoognistej barwy. Księżyc w pierwszej kwadrze, w zwyczajnym kształcie //122 i barwie swojej, był w samym środku krzyża, na przecięciu ramion. Zjawisko zaczęło się po godzinie 9 wieczornej a trwało przeszło do 2 w nocy. Zrazu krzyż był niewielki i bladawy, następnie powiększył się i przeszedł w płomienisty kolor, który mienił się kilkakroć, to bledniał, to się natężał. Kiedy krzyż doszedł największej swej rozległości, wtenczas w zwierzchnich kątach przecięcia ramion ponad księżycem pokazały się promienie tejże barwy co i sam krzyż, acz nieco bladsze. Dolne ramię krzyża było daleko dłuższe od zwierzchniego. Zjawisko to było widziane przez wielu mieszkańców miasta i okolic." [Z] *Tygodnika Peterzburskiego* na rok 1847, nr 70.

105. Roku 1845 czerwca ostatniego dnia skończyli kurs nauk w Duchownej Akademii w Peterzburgu kapłani: Felicjan Horbaczewski i Daniel Rymkiewicz. Obuch [*s*] władza krajowa odesłała do Moskwy, aby przy katolickim Bernardynskim kościele sprawowali obowiązek komendarzy. Jakoż i sprawowali ze wszelką gorliwością. Roku 1847 jakiś znakomity katolik żenił się z Rossyjanką i domagał się, aby ślub dał ksiądz katolicki. Rzeczeni młodzi kapłani oświadczyli się, że takiego małżeństwa błogosławić nie mogą, ponieważ wiadomo z praw krajowych, że dzieci płci obojej będą greko-rossyjskiego wyznania. Obrażeni tem młodzi małżonkowie rzecz tę doprowadzili do wiadomości rządu. Ten zaś obojga rzeczonych kapłanów natychmiast oddalił od obowiązku i posłał do rządzącego diecezją mohilewską prałata Łaskiego, ażeby po surowem napomnieniu dał im miejsce komendarza przy nędznych parafialnych kościołach. Co ten i uczynił.

106. Roku 1844 stycznia 15 z woli rządu kościoły parafialne katolickie w diecezji żmudzkiej zostały podzielone na pięć klas. Pomieszczono zaś:

W klasie pierwszej jako najstarszej //123

1.	Kościół parafialny	w Szawlach
2.	"	w Szydłowie

W klasie drugiej

1.	Kościół parafialny	w Janiszkach
2.	"	w Jaswojniach
3.	"	w Szkudach

W klasie trzeciej

1.	Kościół parafialny	w Gruzdziach
2.	"	w Bejsagole
3.	"	w Szadowie
4.	"	w Szawlanach
5.	"	w Kielmach
6.	"	w Krożach
7.	"	w Widuklach
8.	"	w Ejrogole
9.	"	w Wilkii
10.	"	w Wielonie
11.	"	w Worniach
12.	"	w Wiekszniach
13.	"	w Kurszanach
14.	"	w Kurtowianach
15.	"	w Szawkianach
16.	"	w Olsiadach

104. Mogiliavas prie Dniepro. Vietos gubernijos laikraštyje yra išspausdintas toks straipsnis: „Šių metų liepos 14 dieną pačiame Mogiliave ir apylinkėse šiaurės vakarų horizonto pusėje pasirodė neįprastas reginys – didelis keturkryžmis kryžius, ryškios ugninės spalvos. Įprastos formos //122 ir spalvos priešpilnio mėnulis buvo pačiame kryžiaus viduryje, kryžmų susikirtime. Reginys prasidėjo po 9 valandos vakare ir truko beveik iki 2 valandos nakties. Iš pradžių kryžius buvo nedidelis ir blankus, vėliau padidėjo ir įgavo ugninę spalvą, kuri keletą kartų mainėsi, tai blanko, tai ryškėjo. Kai kryžius ištįso iki didžiausios savo apimties, tuomet viršutiniuose kryžmų susikirtimo kampuose virš mėnulio pasirodė spinduliai, tos pačios spalvos kaip ir kryžius. Apatinės kryžiaus kryžmos buvo kur kas ilgesnės nė viršutinės. Šis reginys buvo matomas daugelio miesto ir apylinkių gyventojų". *Tygodnik Petersburski* 1847 metų Nr. 70.

105. Paskutinę 1845 metų birželio dieną Peterburgo dvasinėje akademijoje baigė mokslų kursą kunigai Felicijonas Horbačevskis ir Danielius Rimkevičius. Abu krašto valdžia išsiuntė į Maskvą, kad prie katalikų bernardinų bažnyčios eitų komendorių pareigas. Iš tikrųjų ir ėjo jas itin uoliai. 1847 metais kažkoks žymus katalikas tuokėsi su ruse ir reikalavo, kad sutuoktų katalikų kunigas. Minėtieji jauni kunigai pareiškė, kad tokios santuokos laiminti negali, kadangi pagal krašto teises abiejų lyčių vaikai bus graikų-rusų tikėjimo. Įsižeidę jauni sutuoktiniai apie šį reikalą pranešė valdžiai. Pastaroji tuoj pat minėtuosius kunigus pašalino iš pareigų ir nusiuntė pas Mogiliavo vyskupiją valdantį prelatą Laskį, kad griežtai įspėjęs duotų jiems komendorių vietas prie skurdžių parapijų bažnyčių. Šis taip ir padarė.

106. 1844 metų sausio 15-ąją valdžios valia parapinės Žemaičių vyskupijos katalikų bažnyčios buvo padalytos į penkias klases. Tad priskirta:

Pirmajai klasei kaip seniausiai //123

1.	Parapinė bažnyčia	Šiauliuose
2.	"	Šiluvoje

Antrajai klasei

1.	Parapinė bažnyčia	Joniškyje
2.	"	Josvainiuose
3.	"	Skuode

Trečiajai klasei

1.	Parapinė bažnyčia	Grūzdžiuose
2.	"	Baisogaloje
3.	"	Šeduvoje
4.	"	Šiaulėnuose
5.	"	Kelmėje
6.	"	Kražiuose
7.	"	Vidukléje
8.	"	Ariogaloje
9.	"	Vilkijoje
10.	"	Veliuonoje
11.	"	Varniuose
12.	"	Viekšniuose
13.	"	Kuršėnuose
14.	"	Kurtuvėnuose
15.	"	Šaukėnuose
16.	"	Alsėdžiuose

17.	"	w Pikielach
18.	"	w Masiadach
19.	"	w Salantach
W czwartej klasie		
1.	Kościół parafialny	w Twerach
2.	"	w Żoranach
3.	"	w Użwentach
4.	"	w Łuknikach
5.	"	w Nowem Mieście
6.	"	w Żwingach
7.	"	w Okmianach
8.	"	w Chwejdanach
9.	"	w Szwekszńie
10.	"	w Retowie
11.	"	w Gorzdach
12.	"	w Kulach
13.	"	w Płungianach
14.	"	w Sałatach
15.	"	w Poszwityniu
16.	"	w Nowych Żagorach //124
17.	Kościół parafialny	w Szakinowie
18.	"	w Krokach
19.	"	w Krakinowie
20.	"	w Ligumach
21.	"	w Radzwiliszkach
22.	"	w Smilgach
23.	"	w Szyłelach
24.	"	w Koltynianach
25.	"	w Girdyszkach
26.	"	w Betygole
27.	"	w Jurborku
28.	"	w Tryszkach
29.	"	w Rawdzianach
30.	"	w Płotelach
31.	"	w Siadach
32.	"	w Tyrkszlach
33.	"	w Korcianach
W klasie piątej		
1.	Kościół parafialny	w Ławkowie
2.	"	w Powondeni
3.	"	w Janopolu
4.	"	w Wojnucie
5.	"	w Wewirzanach
6.	"	w Andrzejowie
7.	"	w Konstantynowie
8.	"	w Linkowie
9.	"	w Starych Żagorach
10.	"	w Krupiach
11.	"	w Krukach
12.	"	w Hrynkiszkach
13.	"	w Poszuszwiu
14.	"	w Surwiliszkach
15.	"	w Johaniszkielach
16.	"	w Kławanach
17.	"	w Pokroju
18.	"	w Rozalinie
19.	"	w Poszałatach
20.	"	w Stulgiach
21.	"	w Niemoksztach
22.	"	w Odachowie
23.	"	w Skawdwili
24.	"	w Pogromonciu
25.	"	w Tawrogach //125
26.	Kościół parafialny	w Gawrze
27.	"	w Poszylu
28.	"	w Botokach
29.	"	w Lidowianach
30.	"	w Lalach
31.	"	w Wajgowie
32.	"	w Butkiszkach
33.	"	w Girtakolu
34.	"	w Skirstymoniu
35.	"	w Sredniku
36.	"	w Czekiszkach
37.	"	w Łajżewie
38.	"	w Teneniach
39.	"	w Popielanach
40.	"	w Ginteliszkach
41.	"	w Żemelanach
42.	"	w Gadonowie
43.	"	w Kontowciach
44.	"	w Dorbianach
45.	"	w Ławkożemach
46.	"	w Połądze

107. Od początku 1847 roku do 7 dnia lutego była stała zima lubo częstokroć burzami przeplatana. Śniegu wypadła ogromna masa, tak że kuropatwy, nie mogąc dokopać się ziemi, biegły do chłopskich osieci, gdzie ich lud pobił i podusił prawie do szczętu. Niektórzy tylko obywatele przez miłosierdzie je karmili. Zające nawet w znacznej części poginęły z powodu niedostatku żywności. Dnia 8 lutego wielka

17.	"	Pikeliuose
18.	"	Mosėdyje
19.	"	Salantuose
Ketvirtajai klasei		
1.	Parapinė bažnyčia	Tveruose
2.	"	Žarėnuose
3.	"	Užventyje
4.	"	Luokėje
5.	"	Naujamiestyje
6.	"	Žvingiuose
7.	"	Akmenėje
8.	"	Kėdainiuose
9.	"	Švėkšnoje
10.	"	Rietave
11.	"	Gargžduose
12.	"	Kuliuose
13.	"	Plungėje
14.	"	Salantuose
15.	"	Pašvitinyje
16.	"	Naujojoje Žagarėje //124
17.	Parapinė bažnyčia	Šakynoje
18.	"	Krakėse
19.	"	Krekenavoje
20.	"	Lygumuose
21.	"	Radviliškyje
22.	"	Smilgiuose
23.	"	Šilalėje
24.	"	Kaltinėnuose
25.	"	Girdiškėje
26.	"	Betygaloje
27.	"	Jurbarke
28.	"	Tryškiuose
29.	"	Raudėnuose
30.	"	Plateliuose
31.	"	Sedoje
32.	"	Tirkšliuose
33.	"	Kartenoje
Penktajai klasei		
1.	Parapinė bažnyčia	Laukuvoje
2.	"	Pavandenėje
3.	"	Janapolėje
4.	"	Vainute
5.	"	Veiviržėnuose
6.	"	Endriejave
7.	"	Kvėdarnoje
8.	"	Linkuvoje
9.	"	Senojoje Žagarėje
10.	"	Kruopiuose
11.	"	Kriukuose
12.	"	Grinkiškyje
13.	"	Pašušvyje
14.	"	Surviliškyje
15.	"	Joniškėlyje
16.	"	Klovainiuose
17.	"	Pakruojyje
18.	"	Rozalime
19.	"	Pušalote
20.	"	Stulgiuose
21.	"	Nemakščiuose
22.	"	Adakave
23.	"	Skaudvilėje
24.	"	Pagramantyje
25.	"	Tauragėje//125
26.	Parapinė bažnyčia	Gaurėje
27.	"	Pašilėje
28.	"	Batakiuose
29.	"	Lyduvėnuose
30.	"	Lioliuose
31.	"	Vaiguvoje
32.	"	Butkiškėje
33.	"	Girkalnyje
34.	"	Skirsnemunėje
35.	"	Seredžiuje
36.	"	Čekiškėje
37.	"	Laižuvoje
38.	"	Teneniuose
39.	"	Papilėje
40.	"	Gintališkėje
41.	"	Žemalėje
42.	"	Gadūnave
43.	"	Kantaučiuose
44.	"	Darbėnuose
45.	"	Laukžemėje
46.	"	Palangoje

107. Nuo 1847 metų pradžios iki vasario 7 dienos buvo stipri žiema, nors neretai audrų nutraukiama. Sniego iškrito didelė daugybė, tiek, kad kurapkos, negalėdamos prisikapstyti iki žemės, bėgo prie valstiečių sodybų, kur jas žmonės kone visiškai išmušė ir išsmaugė. Tiktai kai kurie gyventojai iš gailesčio jas lesino. Netgi nemažai kiškių pražuvo dėl maisto stokos. Vasario 8 dieną stojo didelis atlydys ir gausiai

nastała odliga i wielki deszcz wypadł. Reszta lutego i marzec miesiąc był chłodny i snieżny. W nocy z 5 na 6 kwietnia wypadł obfity deszcz z grzmotem, nazajutrz barometr podniósł się, a termometr pokazywał 15 stopni ciepła w cieni. Maj był chłodny i dżdżysty. Czerwiec ciepły i mokry. Dnia 13 czerwca już jedliśmy świeże borowiki.

Pod koniec maja w wielu miejscach pojawiła się odra i gorączka. Śmiertelność była nadzwyczaj wielka. Gorączki główną przyczyną był niedostatek chleba. Pur żyta od 24 garcy przedawano po 3 rb. i 60 kop. sr. Za pur pszenicy zimowej płacono po 5 rb. i 25 kop. sr. Siana tego roku była wielka obfitość, tylko częste deszcze w miesiącu lipcu przeszkadzały zbiorowi jego. Później nadzwyczaj rosła otawa, tak że //126 w miesiącu sierpniu i wrześniu ludzie prawie druga tyle co w lipcu nakosili siana. Urodzaje zimowe i jarzynne były nader piękne. W miesiącu sierpniu bez żadnych przymrozków zaczyły usychać liścia i nać kartoflana, w końcu zupełnie nać poczerniała. Po odkopaniu korzeni pierwszy raz mieszkańce Żmudzi ujrzeli chorobę kartofli: prawie na każdej kartofli pokazała się czerwono-sinia plama, jakoby jakaś gangrena. Miejsce chorobą dotknięte było twarde. Tak zarażona kartofla wkrótce pogniła i wydawała z siebie przykry odor, ledwo potrafili mieszkańce zachować na rok przyszły nasienie. Skoro kartofla się popsuła, zaraz cena zboża poszła w górę. Za pur żyta na targach płacono po 2 rb. 50 kop. sr.

Na wiosnę robactwo objadło liścia i kwiaty na drzewach owocowych, zwłaszcza na jabłoniach. Z tej przyczyny tego roku jabłek zupełnie nie było. Gruszek gdzieniegdzie po troszeczki było, lecz i te zrobaczałe, nędzne jeszcze na drzewie pogniły.

Miesiąca września 21 dnia, czyli na św. Mateusz, dosyć obfity śnieg wypadł, termometr pokazywał 4 stopnie ciepła. Nazajutrz śnieg zginął i pokazał się ledwo w miesiącu listopadzie.

Dzień 5 grudnia był pogodny, silny północno-wschodni [wiatr] wiał bezustannie. Termometr pokazywał 7 stopni mrozu. Wieczorem o godzinie 6 pokazały się na niebie w atmosferze niezbyt wysoko dwa ogniska w kszatałcie płomieni na wschodzie i zachodzie. Później fenomen zamienił się w ogniste przerażające pasy na wzór mioteł lub rózek. O godzinie 9 nie tylko w pomienionych punktach, ale i znaczną część atmosfery płomieni pokryły. Wreszcie o 10 godzinie wszystko znikło. Zjawisko to ludzie uczeni uważali, jak zwykle, za zorzę północną, naród zaś prosty upatrywał w niem przepowiednią niepomyślnej przyszłości. Późniejsze wypadki pokazały, że lud trafniej sądził o zjawisku jak uczona klasa.

Od 5 grudnia aż do końca 1847 roku trwały silne bez żadnej odligi mrozy. Śniegu całkowicie nie było.

palijo. Likęs vasaris ir kovo mėnuo buvo šalti ir snieguoti. Naktį iš balandžio 5-osios į 6-ąją labai lijo su griausmu, kitą dieną barometras pakilo, o termometras pavėsyje rodė 15 laipsnių šilumos. Gegužė buvo šalta ir lietinga. Birželis šiltas ir šlapias. Birželio 13 dieną jau valgėme šviežius baravykus.

Gegužės pabaigoje daugelyje vietų paplito tymai ir karštinė. Mirtingumas buvo neįprastai didelis. Pagrindinė karštinės priežastis – stoka duonos. 24 gorčių pūras rugių pardavinėta po 3 sid. rb 60 kp. Už pūrą žieminių kviečių mokėta po 5 sid. rb 25 kp. Šieno šiais metais buvo gausybė, tiktai dažni liepos lietūs kliudė jį nušienauti. Vėliau atolas augo taip, //126 kad rugpjūčio ir rugsėjo mėnesiais žmonės kone dukart tiek kiek liepą pripjovė šieno. Žiemkenčių ir daržovių derlius labai gražus. Rugpjūtį be jokių šalnų pradėjo džiūti lapai ir bulvienojai. Galiausiai pastarieji visiškai pajuodo. Pradėję kasti, Žemaitijos gyventojai pirmąkart išvydo bulvių ligą: kone kiekvieną bulvę apėmusi juodai mėlyna dėmė tarsi gangrena. Ligos pažeistos vietos buvo kietos. Užkrėstos bulvės netrukus supuvo ir skleidė bjaurų tvaiką. Gyventojai vos išgalėjo išsaugoti sėklą ateinantiems metams. Kadangi bulvės sugedo, iš karto pakilo javų kaina. Už pūrą rugių turguose mokėta po 2 sid. rb 50 kp.

Pavasarį vabalai nugraužė lapus ir vaismedžių, pirmiausia obelų, žiedus. Dėl šios priežasties šiais metais obuolių visiškai nebuvo. Kriaušių kur ne kur po truputį, bet ir tos kirminuotos, dar ant medžio supuvusios.

Rugsėjo 21 dieną, arba per šv. Motiejų, gana gausiai pasnigo, termometras rodė 4 laipsnius šilumos. Kitą dieną sniegas ištirpo ir pasirodė tiktai lapkričio mėnesį.

Gruodžio 5 diena buvo giedra, stiprus šiaurės rytų vėjas pūtė be paliovos. Termometras rodė 7 laipsnius šalčio. Vakare apie 6 valandą rytuose ir vakaruose dangaus atmosferoje ne per daug aukštai pasirodė du liepsnos formos laužai. Vėliau reginys virto siaubingais ugniniais dryžiais, panašiais į šluotas ar rykštes. Apie 9 valandą ne tiktai minėtuose taškuose, bet ir žymią atmosferos dalį uždengė liepsnos. Galiausiai 10 valandą viskas pranyko. Šį reiškinį mokyti žmonės, kaip paprastai, laikė Šiaurės pašvaiste, prastuomenei rodėsi perspėjimas apie nesėkmingą ateitį. Vėlesni įvykiai parodė, kad liaudis reiškinį vertino taikliau negu mokytieji.

Nuo gruodžio 5-osios iki 1847 metų pabaigos spaudė stiprūs, be jokio atlydžio šalčiai. Sniego visiškai nebuvo.

108. W ciągu 1847 roku zarządzał diecezją żmudzką JW Jan Gintyłło, oficjałem był Józef Giniatt, kanonik katedry wornieńskiej, surogatem prałat Krzyżanowski Franciszek. Kapłanów było w diecezji 458, umarło 15, //127 wyświęciło się 21, za rozmaite przestępstwa pokutowało w domie wornieńskim poprawy kapłanów piętnastu.

109. Wiadomo, że 1831 roku zaraźliwa choroba, cholera morbus zwana, przeszła Żmudź całą. Najwięcej pomarło Żydów po miasteczkach, ludu zaś prostego i w ogóle chrześcijan nader mało. Z duchownych umarł dotknięty w domu cholerą połągowskiego kościoła pleban ks. Antoni Kamiński, tudzież komendarz w Krokach JKs. Wincenty Zdramowicz. Ten ostatni zaraził się, sprawując posługę duchowną zarażonym cholerą. Więcej żaden z duchownych nie umarł z epidemii.

110. *Kuryer Wilenski* na rok 1848, stycznia 20. Sławny jezuita, z urodzenia Żmudzin, JKs. Ryłło zeszłego lata przybył do Egiptu, skąd ze sześciu innemi zakonnikami udał się do Nubii dla nawracania tamecznych mieszkańców. Stamtąd chcieli w dalszą udać się podróż do Abissynii, ale zostali napadnięci i zamordowani przez krajowców, których chciwość podniecona została przez znaczne bagaże, jakie ci duchowni prowadzili za sobą.

111. Od czasu, w którym rząd rossyjski zniszczył unią i zabrał majątki katolickiego duchowieństwa, zerwały się przyjazne stosunki między Najjaśniejszym Cesarzem Mikołajem I i dworem papieżskim. Temczasem biskupi katoliccy coraz bardziej znikać poczęli z powierzchni ziemi, przedstawionych zaś na biskupów prałata mińskiego Pawła Rawy i kanonika żmudzkiego Jana Gintyłły, z powodu wad w nich dostrzeganych, papież Grzegorz XVI nie utwierdzał. Widząc sam rząd rozmaite niedogodności z niedostatku biskupów wynikające, zaczął wchodzić w układy z dworem rzymskim. Kiedy te już były bliskie końca, roku 1846 rząd sekretnie przedstawił papieżowi: rektora R[zymsko]-K[atolickiej] D[uchownej] Akademii w Peterzburgu, kanonika żytomirskiego, magistra teologii i kawalera Ignacego Hołowińskiego na koadiutora metropolity i sufragana mohilewskiego; profesora prawa kanonicznego i kościelnej historii, kanonika mohilewskiego Kaspra Borowskiego na biskupa łucko-żytomirskiego; prałata wileńskiego, asesora Kolegium i kawalera Wacława Żylińskiego na biskupa wilenskiego; prałata kamienieckiego Górskiego na biskupa kamienieckiego; rektora seminarium wornienskiego, doktora teologii ks. Macieja Wołonczewskiego na sufragana żmudzkiego; rektora seminarium minskiego, //128 kanonika Adama Wojtkiewicza na sufragana minskiego. O skutkach tego przedstawienia długo prywatne osoby i w ogóle publiczność nic nie wiedziała. Wreszcie 1847 roku papież Pius IX zgodził się na to, aby sufragan kurlandski Kazimierz

108. 1847 metais Žemaičių vyskupiją valdė šviesusis dauggalis Jonas Gintila, oficijolas – Juozapas Giniota, Varnių katedros kanauninkas, surogatas[10] – prelatas Pranciškus Kryžanauskas. Vyskupijoje buvo 458 kunigai, 15 mirė, //127 21 įšisventino, už įvairius nusižengimus Varnių pataisos namuose atgailavo penkiolika.

109. Žinoma, kad 1831 metais užkrečiamoji liga, *cholera morbus* vadinama, apėmė visą Žemaitiją. Miesteliuose mirė daugiausia žydų, prastuomenės ir apskritai katalikų – labai mažai. Iš dvasininkų nuo choleros namuose mirė Palangos bažnyčios klebonas kun. Antanas Kaminskis, taip pat Krakių kamendorius jo malonybė kunigas Vincentas Zdramavičius. Pastarasis užsikrėte teikdamas dvasinius patarnavimus cholera užsikrėtusiems. Daugiau nė vienas dvasininkų nuo epidemijos nemirė.

110. 1848 metų sausio 20-osios *Kurjer Wileński*. Garsus jėzuitas, gimimo žemaitis, jo malonybė kun. Ryla, praėjusią vasarą atvyko į Egiptą, iš kur su šešiais kitais vienuoliais iškeliavo į Nubiją atversti vietos gyventojų. Iš ten norėjo vykti kelionėn į Abisiniją (Etiopiją), bet buvo užpulti ir užmušti vietinių, kurių godumą sukėlė nemaži nešuliai, šių dvasininkų gabenami.

111. Nuo to laiko, kai rusų valdžia sunaikino uniją ir atėmė katalikų dvasininkų dvarus, nutrūko draugiški ryšiai tarp šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojus I ir popiežiaus kurijos. Tuo tarpu katalikų vyskupai vis sparčiau pradėjo nykti nuo žemės paviršiaus: o į vyskupus pristatytų Minsko prelato Pavlo Ravos ir Žemaičių kanauninko Jono Gintilos dėl juose pastebėtų ydų popiežius Grigalius XVI nepatvirtino. Pati valdžia, regėdama įvairius nepatogumus, kylančius dėl vyskupų stygiaus, pradėjo ieškoti susitarimų su Romos kurija. Kai šie jau buvo arti pabaigos, 1846 metais, valdžia slapta pristatė popiežiui Romos katalikų dvasinės akademijos Peterburge rektorių, Žitomiro kanauninką, teologijos magistrą ir kavalierių Ignotą Holovinskį – Mogiliavo metropolito ir sufragano koadjutoriumi; kanonų teisės ir Bažnyčios istorijos profesorių Mogiliavo kanauninką Kasparą Borovskį – Lucko-Žitomiro vyskupu; Vilniaus prelatą, Kolegijos asesorių ir kavalierių Vaclovą Žilinskį – Vilniaus vyskupu; Kameneco prelatą Gurskį – Kameneco vyskupu; Varnių seminarijos rektorių, teologijos daktarą kun. Motiejų Valančių – Žemaičių sufraganu; Minsko seminarijos rektorių //128 kanauninką Adomą Vaitkevičių – Minsko sufraganu. Apie šio pristatymo rezultatus privatūs asmenys ir apskritai visuomenė ilgai nieko nežinojo. Galiausiai 1847 metais popiežius Pijus IX sutiko su tuo, kad Kuršo sufraganas Kazimieras

[10] Vyskupas augziliaras.

Dmochowski był arcybis[kupem] mohilewskim i metropolitą, Hołowinski jego koadiutorem cum futura successione, Borowski bis[kupem] łuckim i Żylinski wileńskim. Odbyło się scrutinium nad nimi w Peterzburgu, na ostatek 1848 roku nadesłano z Rzymu bullae consecrationis. Wtenczas to pokazały się w krajowych gazetach następne najwyższe ukazy:

Ukazy Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I do Rządzącego Senatu.

1848 roku sierpnia 23 dnia. „Profesorowi prawa kanonicznego w Rzym[sko]-Katol[ickiej] Duchownej Akademii, kanonikowi Kasparowi Borowskiemu, najłaskawiej rozkazujemy być biskupem łucko-żytomirskiej rzymsko-katolickiej diecezji. Zarządzającemu wileńską rzymsko-katolicką diecezją prałatowi Żylinskiemu najłaskawiej rozkazujemy być biskupem tejże diecezji."

Sierpnia 25 dnia. „Zwracając wzgląd na stale gorliwą i zaletną służbę rzymsko-katolickiego biskupa Dmochowskiego, najłaskawiej rozkazujemy mu być arcybiskupem i metropolitą wszystkich tego wyznania kościołów w Cesarstwie naszem. Ukazem naszym, mianowawszy biskupa Kazimierza Dmochowskiego metropolitą r[zymsko]-k[atolickich] kościołów w Cesarstwie naszem, w celu ulżenia ciężaru oczekujących go obowiązków, najłaskawiej rozkazujemy rektorowi Rzymsko-Katolickiej Duchownej Akademii, kanonikowi Ignacemu Hołowinskiemu być biskupem sufraganem mohilewskim i koadiutorem z prawem następstwa metropolity Dmochowskiego oraz z zachowaniem dotychczasowych obowiązków."

Z resztą zaś przedstawionemi na biskupów tak się stało: Pawła Rawę przedstawionego na minskiego diecezjalnego biskupa oraz Jana Gintyłłę papież raz na zawsze całkowicie odrzucił. Z utwierdzeniem Górskiego na biskupa kamienieckiej diecezji wstrzymał się, czyli raczej interes ten zawiesił. Względem Macieja Wołonczewskiego, przedstawionego na żmudzkiego sufragana, i ks. Wojtkiewicza, przedstawionego na sufragana minskiego, papież Pius IX to powiedział, że nic im //129 do zarzucenia nie ma, lecz nie może utwierdzić na sufraganów wtenczas, kiedy te diecezje nie mają biskupów diecezjalnych. W rzeczy samej Stolica Święta nigdy nie daje pomocnika, póki nie ma gospodarza w diecezji.

112. Roku 1847, po zawarciu ugody z dworem rzymskim, następne w gazetach pokazały się reskrypta:

„Rzeczywistemu radcy tajnemu hrabi Bludow.

Gorliwe i dla powszechności pożyteczne prace wasze w zawodzie służby tronowi i ojczyźnie na najwyższych urzędach państwa, stale zwracały na was szczególne względy nasze. Oceniając gorliwość waszę i doświadczenie, wybraliśmy was dla wypełnienia ważnego polecenia, które wymagało równie głębokiej znajomości zasad

Dmochovskis būtų Mogiliavo arkivyskupas ir metropolitas, Holovinskis – jo koadjutorius su paveldėjimo teise, Borovskis – Lucko vyskupas, ir Žilinskis – Vilniaus. Jų patikrinimas (*scrutinium*) įvyko Peterburge. Baigiantis 1848 metams atsiųstos konsekracijos bulės. Tuo laiku krašto laikraščiuose pasirodė tokie aukščiausi įsakai:

Šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I įsakai Valdančiajam Senatui.

1848 metų rugpjūčio 23 diena. „Romos katalikų dvasinės akademijos Peterburge kanonų teisės profesoriui kanauninkui Kasparui Borovskiui maloningai įsakome būti Lucko-Žitomiro Romos katalikų vyskupijos vyskupu. Vilniaus Romos katalikų vyskupiją valdančiam prelatui Žilinskiui maloningai įsakome būti šios vyskupijos vyskupu".

Rugpjūčio 25 diena. „Atkreipdami dėmesį į uolią ir dorą Romos katalikų vyskupo Dmochovskio tarnystę, maloningai įsakome jam būti mūsų imperijos visų šio tikėjimo bažnyčių arkivyskupu ir metropolitu. Vyskupą Kazimierą Dmochovskį mūsų įsaku paskyrę mūsų imperijos Romos katalikų bažnyčių metropolitu, norėdami palengvinti jo laukiančių pareigų naštą, maloningai įsakome Romos katalikų dvasinės akademijos rektoriui, kanauninkui Ignotui Holovinskiui būti Mogiliavo vyskupu sufraganu ir metropolito Dmochovskio koadjutoriumi su paveldėjimo teise, taip pat išlaikant ligšiolines pareigas".

Likusiems pristatytiems į vyskupus atsitiko taip: Pavlą Ravę, pristatytą Minsko vyskupijos vyskupu, taip pat Joną Gintilą popiežius kartą visiems laikams visiškai atmetė. Dėl Gurskio patvirtinimo Kameneco vyskupijos vyskupu susilaikė arba, tiksliau, šį reikalą atidėjo. Dėl Motiejaus Valančiaus, pristatyto Žemaičių sufraganu, ir kun. Vaitkevičiaus, pristatyto Minsko sufraganu, popiežius Pijus IX pasakė, kad nieko //129 jiems prikišti neturįs, bet negali vyskupais patvirtinti tuo metu, kai šios vyskupijos neturi diecezinių vyskupų. Iš tikro Šventasis Sostas niekada neduoda pagalbininko, kol vyskupijoje nėra šeimininko.

112. 1847 metais, sudarius sutartį su Romos kurija, laikraščiuose pasirodė tokie reskriptai:

„Tikrajam slaptajam patarėjui grafui Bludovui.

Uolus ir visuotinai naudingas jūsų darbas, tarnaujant Sostui ir Tėvynei aukščiausiose valstybės institucijose, nuolat kreipė į jus mūsų ypatingą dėmesį. Vertindami jūsų uolumą ir patyrimą, pasirinkome jus svarbiam pavedimui, kuris reikalavo tiek gero teisinių normų žinojimo, tiek brandaus apmąstymo daugialypių ir

prawodawstwa, jako i dojrzałego rozważenia wielostronnych i różnorodnych zagadnień. To trudne polecenie wypełniliście zgodnie z naszem oczekiwaniem, dawszy układom z dworem rzymskim powierzonym wam w charakterze głównie od nas umocowanego, kierunek ku błogiemu celowi wskazanemu wam przez nasze instrukcje. Warunki podpisane przez was w Rzymie, dały należyte rozwinięcie zasadom, któreśmy postanowili sami przy widzeniu się z zeszłym papieżem Grzegorzem XVI. Tym sposobem uświęcone zostały z obopólną zgodą postanowienia mające odtąd służyć za osnowę hierarchicznego i duchownego zarządu rzymsko-katolickiego Kościoła w Cesarstwie, a które okażą naszym wiernym poddanym tego wyznania niezmordowaną i ojcowską pieczołowitość naszę o ich duchownych potrzebach i pomyślności. W dowód wdzięczności naszej za tak ważną zasługę, najłaskawiej nadajemy wam brylantowe znaki orderu św. Apostoła Jędrzeja, przysyłając wam takowe wraz z niniejszym, pozostajemy ku wam przychylnemi. Grudnia 5, 1847 roku. Podpisano Mikołaj."

„Naszemu radcy tajnemu (posłowi przy dworze Piusa IX) Buteniew.

Zwracając najłaskawszy wzgląd na odznaczjącą się służbę waszę tudzież na gorliwość, której stale dajecie dowody, i oddając zupełną sprawiedliwość waszemu niezmordowanemu i pożytecznemu spółdziałaniu w ostatnich //130 układach z dworem rzymskim, podobało się nam w dowód naszej szczególnej życzliwości nadać wam brylantowe znaki orderu św. Aleksandra Newskiego. Przysyłając takowe wraz z niniejszym, pozostajemy ku wam przychylni. Grudnia 5, 1847 roku."

113. Od początku 1848 roku do 22 dnia stycznia bez żadnej przerwy i bez śniegu trwały silne mrozy, naród prosty umierał codziennie z gorączki, tak że w wielu parafiach codziennie po 7, 10 i 15 grzebali trupów. Pierwsza odliga w ciągu tej zimy i pierwszy obfity śnieg wypadł 22 stycznia. Od tejże daty odcieplało, aż do lata nie mieliśmy więcej nad trzy stopnie mrozu. Starzy ludzie utrzymywali, że urodzaje będą najgorsze, proroctwo jednak to później okazało się fałszywem. Wszystkie kalendarze głosiły, że jarzynę wcześnie tego roku siać należy, że późno siana zginie. Wypadek jednak przeciwnie okazał: usiewy późniejsze lepsze były od rańszych. Rok ten we względzie urodzajów był nader dobry, żyto i jarzyna wszelka zarodziła, pszenicy zimowej mało gdzie tylko było, gdyż z powodu silnych bez śniegu mrozów, poginęła. Siana zebrano suto. W ogóle mówiąc, rok ten był zimny, upałów ledwo kilka dni mieliśmy w lipcu. Kartofla, równie jak inne zboże, zarodziła dosyć obficie. W tem tylko źle, że pod koniec sierpnia uległa przeszłorocznej chorobie i psuć się poczęła. Wszystkie usiewy lud zebrał wcześnie, tak że do początku września nic już nie było na polu. Jesień była piękna, tylko otawa nader mało rosła, stąd ludzie

įvairių klausimų, įvykdyti. Šį sunkų įpareigojimą įvykdėte, kaip ir tikėjomės, suteikdamas jums pavestoms sutartims su Romos dvaru iš esmės mūsų nustatytą kryptį, nurodytą jums mūsų instrukcijomis, palaimingo tikslo link. Sąlygos, jūsų pasirašytos Romoje, davė tinkamą postūmį normoms, kurias nustatėme patys, susitikę su buvusiu popiežiumi Grigaliumi XVI. Vadinasi, tarpusavy susitarus buvo pritarta nutarimams, nuo šiol tarnausiantiems imperijoje Romos katalikų Bažnyčios valdymui hierarchiniu ir dvasiniu pagrindu, kurie rodys šią religiją išpažįstantiems mūsų pavaldiniams nenuilstamą ir tėvišką mūsų rūpinimąsi dvasiniais jų poreikiais bei gerove. Mūsų dėkingumui įrodyti už taip svarbią paslaugą maloningai skiriame jums briliantinius šv. apaštalo Andriaus ordino ženklus. Siųsdami jums juos drauge, liekame jums palankūs. 1847 metų gruodžio 5-oji. Pasirašyta: Mikalojus".

„Mūsų slaptajam patarėjui (pasiuntiniui prie Pijaus IX kurijos) Butenevui.

Atkreipdami maloningą žvilgsnį į jūsų pasižymėtiną tarnystę, taip pat už uolumą, kurį nuolat įrodote, ir atiduodami visišką teisingumą jūsų nenuilstamam ir naudingam bendradarbiavimui paskutiniuose //130 susitarimuose su Romos kurija, mums patiko kaip mūsų ypatingo palankumo įrodymą skirti jums briliantinius šv. Aleksandro Neviškio ordino ženklus. Siųsdami tai drauge, liekame jums palankūs. 1847 metų gruodžio 5-oji".

113. Nuo 1848 metų pradžios iki sausio 22 dienos be jokios pertraukos ir be sniego nesiliovė stiprūs šalčiai, prastuomenė kasdien mirdavo nuo karštinės taip, kad daugelyje parapijų kasdien laidojo po 7, 10 ir 15 numirėlių. Pirmasis atlydys per šitą žiemą prasidėjo ir pirmojo sniego gausiai iškrito sausio 22-ąją. Nuo šios datos atšilo, iki pat vasaros nebuvo daugiau kaip trys laipsniai šalčio. Seni žmonės tvirtino, kad derlius bus blogiausias, tačiau ši pranašystė vėliau pasirodė esanti klaidinga. Visi kalendoriai mokė, kad šiais metais daržoves reikia sėti anksčiau, kad vėliau pasėliai sunyks. Tačiau atsitiko atvirkščiai: vėlyvesni pasėliai buvo geresni už ankstesnius. Šie metai derliaus požiūriu buvo gana geri, rugiai ir visokios daržovės užderėjo. Tiktai žieminių kviečių mažai kur buvo, nes dėl stiprių be sniego šalčių žuvo. Šieno prišienauta gausiai. Apskritai šitie metai buvo šalti, karščiai vos tik keletą dienų liepą degino. Bulvės kaip ir javai užderėjo gana gausiai. Tik tai blogai, kad rugpjūčio pabaigoje pasidavė praėjusių metų ligai ir pradėjo gesti. Visus pasėlius žmonės nuėmė anksti – iki rugsėjo pradžios laukuose jau nieko nebuvo. Ruduo gražus, tiktai

podeszli wnioskowali, że na rok przyszły małe będą urodzaje. Zima rozpoczęła się w swoim czasie.

114. Wzgórek białym lasem zarosły, w północnej stronie o wiorstę od miasteczka Worń położony, od dawna nazywał się kapelą, czyli kapliczką, dlatego że na nim klerycy wieczorami bawiąc się spacerem, odmawiali pacierze. Na wiosnę teraźniejszego 1848 roku ciż klerycy, których było 48, złożyli 50 rb. sr. i przy czynnej pomocy najbliższego kapliczki sąsiada, szlachcica Każdejlewicza, zbudowali drewnianą kapliczkę, ale tak małą, że do niej i jeden człowiek wleźć nie może. Pomalował ją zewnątrz i wewnątrz zapłacony malarz Galikan Jurgelewicz. We środku klerycy pomieścili obraz Matki Bożej Ostrobram//131skiej, na drzwiczkach, pod szkłem, pomieścili litanią do Panny Najświętszej po polsku i po żmudzku, aby każdy przechodzący mógł odmawiać. Plan kapliczki podał kleryk Michał Pacewicz. Poświęcenie kapliczki odbyło się uroczyście 28 maja. Cały kler seminaryjski pod przewodnictwem rektora ks. Wołonczewskiego i niemal wszyscy duchowni mieszkający w Worniach byli obecni w czasie poświęcenia. Później klerycy udzielnie, duchowieństwo wyższe udzielnie, i zebrany lud wypili w lasankach herbatę lub kto co miał. Od tego czasu rozmaite osoby zaczęły uczęszczać do kapliczki i chodzić koło niej kolanami.

115. Najjaśniejszy Pan Mikołaj I września 5 dnia 1848 roku mianował metropolitę Dmochowskiego prezesem R[zymsko]-K[atolickiego] Duchownego Kolegium, darował mu na pierwiastkową gospodarkę 2000 rb. sr., wreszcie dla okazania mu swego szacunku dał laskę arcybiskupią srebrną, infułę i pierścień drogiemi kamieńmi sadzony. Trzem zaś biskupom: Hołowinskiemu, Borowskiemu i Żylińskiemu dał po lasce biskupiej srebrnej, mitrze, pierścieniu i po 1000 rb. sr. na pierwiastkową gospodarkę.

116. Wiadomo, że z początkiem 1848 roku zrobiło się zamieszanie najpierwej we Włoszech, pod rządem pap[ieża] Piusa IX, później Francuzi wypędzili z kraju swego króla Ludwika Filipa z całem jego rodzeństwem i ogłosili we Francyi Rzeczpospolitą. Wreszcie zawrzały całe Niemcy, dopominając się u swych władców konstytucji. Wtenczas to rząd rossyjski sądził, że w krajach od Polski oderwanych koniecznie musi być rewolucja. Dla zapobieżenia której w miesiącu maju nakazał odbierać broń wszelką od tutejszych mieszkańców. Każdy, u którego po terminie broń znalezionoby, miał być sądzony sądem wojennym jako przestępca stanu. Zebrano fuzji kilkadziesiąt tysięcy i do fortecy dyneburskiej odwieziono. Ich zaś właścicielom nie płacono ani grosza. Broń ta właścicielom nigdy wróconą nie została. Wskutek tego rozporządzenia ucierpiał młody obywatel powiatu rossienskiego, dziedzic na

atolas labai menkai augo, todėl pagyvenę žmonės spėjo, kad kitais metais derlius bus menkas. Žiema prasidėjo laiku.

114. Lapuočiais apaugusi šiaurinėje pusėje per varstą nuo Varnių miestelio esanti kalva, nuo seno vadinta koplyčia, arba koplytėle, todėl, kad ant jos vakarais pasivaikščiojimu mėgaudamiesi klierikai kalbėdavo poterius. Šių 1848 metų pavasarį klierikai, kurių buvo 48, sudėjo 50 sid. rb ir, veikliai talkinant artimiausiam koplytėlės kaimynui bajorui Každailevičiui, pastatė medinę koplytėlę, bet tokią mažą, kad į ją ir vienas žmogus įlisti negali. Iš išorės ir vidaus ją išdažė dažytojas Galikonas Jurgelevičius, kuriam buvo sumokėta. Viduje klierikai pakabino Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą, //131 ant durelių, po stiklu – litaniją į Švenčiausiąją Mergelę Mariją lenkiškai ir žemaitiškai, kad kiekvienas praeinantis galėtų kalbėti. Koplytėlės planą pateikė klierikas Mykolas Pacevičius. Jos pašventinimo iškilmės įvyko gegužės 28-ąją. Dalyvavo visas seminarijos kleras, vadovaujamas rektoriaus kun. Valančiaus, ir beveik visi Varniuose gyvenantys dvasininkai. Vėliau klierikai, aukštieji dvasininkai ir susirinkusi liaudis, visi skyrium, laukymėje išgėrė arbatos arba kas ko turėjo. Nuo to laiko įvairūs asmenys pradėjo lankyti koplytėlę ir eiti aplink ją keliais.

115. Šviesiausiasis ponas Mikalojus I 1848 metų rugsėjo 5 dieną metropolitą Dmochovskį paskyrė Romos katalikų dvasinės kolegijos pirmininku, pirmam įsikūrimui dovanojo 2000 sid. rb, galiausiai, parodydamas jam savo pagarbą, davė sidabrinę arkivyskupo lazdą, infulą ir žiedą su brangakmeniais. O trims vyskupams: Holovinskiui, Borovskiui ir Žilinskiui davė po sidabrinę vyskupo lazdą, mitrą, žiedą ir po 1000 sid. rb pirmam įsikūrimui.

116. Žinoma, kad 1848 metų pradžioje kilo sumišimas pirmiausia Italijoje, valdant popiežiui Pijui IX, vėliau prancūzai išvijo iš savo krašto karalių Liudviką Pilypą su visa jo gimine ir paskelbė Prancūzijos Respubliką. Galiausiai užvirė visi vokiečiai, reikalaudami iš savo valdžių konstitucijos. Tuo metu rusų valdžia manė, kad nuo Lenkijos atplėštuose kraštuose būtinai turi įvykti revoliucija. Siekdama jos išvengti, gegužės mėnesį įsakė atimti visus ginklus iš vietos gyventojų. Kiekvienas, pas kurį po termino ginklas būtų rastas, turėjo būti teisiamas karo teismo kaip valstybės nusikaltėlis. Surinkta keliasdešimt tūkstančių šautuvų ir nuvežta į Daugpilio tvirtovę. O jų savininkams nemokėta nė grašio. Šie ginklai savininkams niekada nebuvo sugrąžinti. Dėl šio potvarkio nukentėjo Raseinių apskrities bajoras, Gabšiškių tėvonis

Gapszyszkach, Wła//132dysław Dokalski, u którego za pomocą donoszczyka Żyda znaleziono 10 funtów prochu i fuzją. Za które to przestępstwo został wnet aresztowany, odwieziony do Kowna i wyrokiem sądu wojennego skazany w sołdaty. Podobnież znaleziono broń u szlachcica żmudzkiego, kancelarzysty w Kownie, pana Stungura, którego też zapewnie czeka nie lepszy koniec. Zamieszania jednak żadnego w krajach tutejszych nie było, rząd zaś mnóstwo wojska ściągnął do Królestwa Polskiego. Wojsko to właśnie, przechodząc prowincje, rozniosło wszędzie chorobę cholerę.

117. Cholera na Żmudzi najpierwej pokazała się w Szawlach 25 dnia czerwca 1848, przywieziona, jak się zdaje, z pakami pocztowemi z Peterzburga. Pierwszy padł jej ofiarą poczmejster szawelski i kawaler pan Korniłowicz, który ledwo sześć godzin chorował. Ciało jego pleban miejscowy Ignacy Sztach pogrzebł z obrzędem kościelnym na cmentarzu parafialnym. Później umarło w Szawlach 23 chrześcijan i 316 Żydów. Trupy chrześcijańskie grzebano już na oddzielnej mogile, nie niosąc do kościoła. W Poniewieżu umarło, jak powiadają, 256 osób, najwięcej starozakonnych. W Smilgiach sprzątnęła cholera 26 osób. W Janiszkach 16 chrześcijan, 300 Żydów. W miesiącu sierpniu jakiemuś jegomości przez Janiszki pocztą jadącemu wypadła z woza koszula brudna, którą chwyciła jakaś Żydówka. W krótkim czasie zachorowała na cholerę, umarła i miasteczko zaraziła. Widać, że podróżny jechał z miejsc zarażonych.

Najsilniejsza cholera była w miasteczku Kielmach, pojawiła się pierwszy raz w początku lipca. Mieszkańce, przerażeni śmiercią, pozamykali się w domach, nikogo nie wpuszczali. Gdy zaś i to nie pomagało, idąc za radą doktorów, rzucili domy i przenieśli się na pole pod namioty. Żydzi wkrótce zaczęli doświadczać głodu, gdyż do zarażonego miasteczka nikt nie chciał jechać, ustały wszelkie targi, lud nawet katolicki zaprzestał chodzić do kielmieńskiego kościoła. Umarło Żydów więcej 300, chrześcijan 24, zaraza trwała w miasteczku dwa miesiące niespełna. W Żagorach umarło Żydów 973, chrześcijan 6. W Rossiejniach pod koniec lipca pojawiła się zaraza; umarło z niej 160 żołnierzy, 17 chrześcijan i 700 Żydów. Niektórzy z Żydów nie chorowali więcej nad kwadrans i pomarli, częstokroć znajdowano z nocy nieżywych. Dla zapobieżenia podobnym przypadkom Żydzi najęli kilkunastu mężczyzn Żydów, którzy opatrzeni szczotkami i spirytusami //133 przez całe nocy chodzili od domu do domu, zapytując, czyby kto nie zachorował. Włożyli też obowiązek na gospodarzy, aby zaraz dawali wiedzieć bractwu, skoro kto zachoruje. Ponieważ zaś chorzy natychmiast drętwieli i sinieli, stąd też przybyli bractwienni ocierali ich spirytusami i starali się utrzymać krwi cyrkulacją. Wielu podobne środki potrafiły

Vladislovas //132 Dokalskis, pas kurį, skundikui žydui talkinant, rasta 10 svarų parako ir šautuvas. Už šį nusikaltimą tuoj pat buvo suimtas, nugabentas į Kauną ir karo teismo sprendimu nuteistas būti kareiviu. Ginklas panašiai surastas pas žemaičių bajorą raštininką Kaune, poną Stungurą, kurio taip pat tikriausiai laukia ne geresnis galas. Tačiau jokio subruzdimo šiame krašte nebuvo, o valdžia daugybę kariuomenės sutraukė į Lenkijos Karalystę. Būtent kariuomenė, kirsdama provincijas, visur išplatino cholerą.

117. Žemaitijoje cholera pirmiausia – 1848 birželio 25 dieną – paplito Šiauliuose. Kaip atrodo, atvežta su pašto siuntomis iš Peterburgo. Pirmąja jos auka tapo Šiaulių pašto viršininkas ir kavalierius ponas Kornilovičius, kuris sirgo vos šešias valandas. Jo kūną vietos klebonas Ignotas Štachas palaidojo su bažnytinėmis apeigomis parapijos kapinėse. Šiauliuose vėliau mirė 23 krikščionys ir 316 žydų. Krikščionių palaikai laidoti jau atskiruose kapuose, nenešant į bažnyčią. Panevėžyje numirė, kaip nurodoma, 256 asmenys, daugiausia sentikių. Smilgiuose cholera nušlavė 26 asmenis, Joniškyje – 16 krikščionių, 300 žydų. Rugpjūčio mėnesį kažkokiam jo malonybei, per Joniškį paštu vykstančiam, iš vežimo iškrito nešvarūs marškiniai, kuriuos pačiupo kažkokia žydė. Greitu laiku susirgo cholera, numirė ir miestelį užkrėtė. Akivaizdu, kad keleivis važiavo iš užkrėstų vietų.

Cholera stipriausiai siautė Kelmės miestelyje, pirmąkart pasirodžiusi liepos pradžioje. Mirties išsigandę gyventojai užsidarė namuose, nieko neįsileido, o kai ir tai nepadėjo, paklausę gydytojų patarimo, paliko namus ir persikėlė į laukus, į palapines. Žydai netrukus pradėjo patirti badą, nes į užkrėstą miestelį niekas nenorėjo važiuoti, liovėsi visokie turgūs, žmonės, net katalikai, nustojo vaikščioti į Kelmės bažnyčią. Žydų numirė per 300, krikščionių – 24, epidemija miestelyje tęsėsi nepilnus du mėnesius.

Žagarėje numirė 973 žydai, 6 krikščionys. Raseiniuose epidemija prasidėjo liepos pabaigoje: nuo jos mirė 160 kareivių, 17 krikščionių ir 700 žydų. Kai kurie žydai sirgo ne ilgiau nė ketvirtį [valandos] ir pasimirė, dažnai rasdavo po nakties negyvus. Apsisaugojimui nuo panašių atsitikimų žydai pasamdė keliolika žydų vyrų, kurie su šepečiais ir spiritais //133 ištisomis naktimis vaikščiojo nuo namų prie namų, teiraudamiesi, ar kas nors nesusirgo. Ūkininkus taip pat įpareigojo, kad iš karto praneštų brolijai, jeigu kas suserga. Kadangi sergantieji tuojau pat stingo ir mėlynavo, tad atvykę brolijos nariai trynė juos spiritais ir stengėsi palaikyti kraujo apytaką. Panašios priemonės daugeliui padėjo išlikti gyviems, o kitų išbandyti

utrzymać przy życiu, wielu zaś wyczerpane środki lekarskie nie potrafiły ocalić. Podobny sposób postępowania z choremi później był przyjęty we wszystkich żmudzkich miasteczkach. Zaprzestano spać pojedynczo, aby w razie potrzeby można było kogo się dowołać. Wszyscy podróżujący w tym czasie starali się mieć przy sobie spirytusy i człowieka. Pomimo jednak tę ostrożność, nieraz podróżni na wozie umierali. Tak skończył dni swoje lustrator dóbr skarbowych Ignacy Kmitta, rodem z parafii sałantowskiej. Śmierć go zaskoczyła na drodze z Wilna do Oszmiany prowadzącej. Żaden tego roku nie jadł ani jabłek, ani gruszek, ani jagód, ani ogórków, bo te rzeczy uważano za powód do cholery. Wielu nawet nic kwaśnego nie jadło. Wystrzegano się też mleka.

Kiedy zaraza taki postrach na wszystkich rzuciła, rządzący diecezją żmudzką Jan Gintyłło wydał do dziekanów następną odezwę:

„Coraz bardziej szerząca się epidemia, cholerą zwana, która i do naszych już stron doszła i lubo nie wszędzie jeszcze właściwy sobie gwałtowny charakter rozwinęła, jednak niemałą już liczbę ofiar zmiotła, wyraźną jest oznaką gniewu Bożego, na jakiśmy codziennemi grzechami i zatwardziałością dusz naszych zasłużyli. Dla ubłagania Najwyższego Majestatu i uproszenia, iżby w nieprzebranem miłosierdziu swojem bolesną tę rózgę od nas usunąć raczył, postanowiliśmy, powagą mnie służącą, naznaczyć w całej rządom moim powierzonej diecezji osobne błagalne nabożeństwo, którego przepis przy niniejszem załączając, zalecam J[egomościom] Ks[iężom] dziekanom zobowiązać podwładne sobie duchowieństwo, aby nabożeństwo to odprawione było z należytą gorliwością i z tą gotowością, z jaką duchowieństwo przez samo powołanie swoje zawsze szczery przyjmuje udział we wszystkich klęskach dotykających rodzaj ludzki.

Ufni w nieskończonej dobroci Boskiej, wnośmy gorące modły do Pana Zastępów i aby lud pobożny łączyć się mógł z nami w błagalnych ofiarach naszych, niech J[egomoście] Ks[ięża] plebani, kuraci i filialiści, w obranym przez nich dniu dla odprawienia wotywy wedle przepisu, oznajmią ludowi //134 z ambon w pierwszej po dojściu tego cyrkularza niedzieli. Dano w Olsiadach 1848 roku sierpnia 28 dnia. N[ominat] b[iskup] Jan Gintyłło.

Po otrzymaniu kursorii J[egomoście] Ks[ięża] plebani, kuraci i filialiści, obrawszy odpowiedni na to dzień, bez względu na przypadający fest, duplex zwany, odprawią w kościołach ich rządom powierzonych, solemną wotywę: pro evitanda mortalitate vel tempore pestilentiae, zaczynającą się od słów ‚Recordare Domine' na intencją uproszenia Stwórcy Najwyższego ocalenia nas od szerzącej się strasznej epidemii. Po wotywie przy wystawieniu Najświętszego Sakramentu odśpiewać mają suplikacje.

gydymo būdai nesugebėjo išsaugoti. Panašus apsiėjimo su sergančiaisiais būdas vėliau paplito visuose Žemaitijos miesteliuose. Liautasi miegoti pavieniui, kad, reikalui esant, būtų galima ką nors prisišaukti. Visi keliaujantieji tuo laiku rūpinosi turėti spirito ir žmogų. Tačiau, nepaisant šio atsargumo, ne vienas keliaujančiųjų mirė vežime. Taip savo dienas baigė valstybės turtų revizorius Ignotas Kmita, kilęs iš Salantų parapijos. Mirtis jį užklupo iš Vilniaus į Ašmeną vedančiame kelyje. Niekas tais metais nevalgė nei obuolių, nei kriaušių, nei uogų, nei agurkų, nes šie dalykai laikyti choleros priežastimi. Daugelis netgi nieko rūgštaus nevalgė. Saugotasi taip pat pieno.

Kai epidemija tokią baimę visiems įvarė, Žemaičių vyskupiją valdantis Jonas Gintila paskelbė tokį kreipimąsi į dekanus:

„Kaskart labiau besiplečianti epidemija, cholera vadinama, kuri jau ir iki mūsų atėjo ir nors dar ne visur sau būdingą ūmų būdą parodė, tačiau jau nemažą aukų skaičių nušlavė, yra aiškus Dievo pykčio, kurį užsitarnavome kasdienėmis nuodėmėmis ir savo sielų nejautrumu, ženklas. Tikėdamiesi Aukščiausiąjį Sostą permaldauti ir prašyti, kad begaliniu savo gailestingumu šią skausmingą rykštę nuo mūsų atitraukti teiktųsi, sau priklausančiu autoritetu nusprendėme: visoje mano valdžiai pavestoje vyskupijoje paskirti ypatingas permaldavimo pamaldas, kurių taisykles pridedu ir pavedu jų malonybėms kunigams dekanams įpareigoti jiems pavaldžią dvasininkiją, kad šios pamaldos būtų atliktos reikiamai uoliai ir pasirengus taip, kaip dvasininkija pagal savo pašaukimą visada nuoširdžiai stengiasi padėti žmonijos giminę ištikus visokioms nelaimėms.

Pasikliaudami neišsenkančiu Dievo gerumu, širdingai melskimės Viešpačiui Užtarėjui ir kad dievobaimingoji liaudis galėtų vienytis su mumis mūsų permaldavimo aukose, tegu jų malonybės kunigai klebonai, kuratai ir filijalistai pasirinktą dieną pagal nurodymą atlikti votyvą praneša žmonėms //134 iš sakyklų pirmąjį sekmadienį, kai tik gaus šį aplinkraštį. Duota Alsėdžiuose 1848 metų rugpjūčio 28 dieną. Vyskupas nominatas Jonas Gintila.

Gavę kursoriją, jų malonybės kunigai klebonai, kuratai ir filijalistai, pasirinkę tam tinkamą dieną, nors ir būtų šventė, dviguba vadinama, atlaikys jų valdžiai patikėtose bažnyčiose iškilmingą votyvą: *pro evitanda mortalitate vel tempore pestilentiae*, prasidedančią žodžiais ‚Recordare Domine' Aukščiausiajam Kūrėjui permaldauti mūsų apsaugojimo nuo besiplečiančios baisios epidemijos intencija. Po votyvos prieš Švenčiausiąjį sakramentą turi giedoti suplikacijas.

Prócz tego każdy kapłan odprawi na podobnąż intencją jednę wotywę czytaną, powyżej zacytowaną, w dniach dozwolonych przez *Rubrum* i dopóki cholera w stronach naszych panować nie ustanie, dopóty na każdej mszy dołączy z tejże wotywy kolektę. Nadto J[egomoście] Ks[ięża] rządcy kościołów zalecą ludowi, aby na takowąż intencją odmawiał pewną wedle ich uwagi naznaczoną liczbę pacierzy lub inne stosowne modlitwy."

Wszystkie te modły duchowni z ludem wnet odprawili. Pomimo to jednak cholera grasowała. W miesiącu październiku choroba ta sprzątnęła w Luknikach 45 Żydów, w następnym miesiącu zabiła w Telszach 127 Żydów i 15 chrześcijan. Umarł z niej kancelarzysta Jan Lilejko, guberski sekretarz, który niestrożnie zjadł troszeczki grzybów, umarł też student Bałaban po zjedzeniu kwaśnego mleka. W Trzyszkach umarło do 17 Żydów. W Siadach umarli dwaj kancelarzyści asesora Pasternakowa i 105 Żydów. W Iłokach umarło 60[a] Żydów, z chrześcijan prawie żaden. Co widząc Żydzi chodzili modlić się do Boga na cmentarz kościoła katolickiego, czego im pleban Borkowski nie bronił. W Szadowie umarło 15 chrześcijan i 60 Żydów. W Płungianach nie stało 200 Żydów, umarło zaś w parafii 5 ludzi, którzy podczas zarazy uczęszczali do Żydów. W Wewirzanach umarło 6 chrześcijan i 18 Żydów. Gorzdy straciły 80 Żydów. Parafia twerska straciła trzech ludzi.W Gruzdziach pochowano zmarłych z cholery 15 parafian, Żydów zaś nie stało do 60. W parafii kontowskiej umarło z cholery 3 ludzi. W Worniach pokazała się epidemia z początkiem listopada 1848 roku. Umarło 20 Żydów, z chrześcijan w miasteczku nikt ani chorował, ani umarł. W parafii umarł szlachcic Woronowicz i jego matka. W Upinie w parafii girdijszskiej umarło 40 Żydów, z chrześcijan żaden. W Sałantach sprzątnęła cholera 271 Żyda i trzech chrześcijan. W Dorbianach 27 Żydów, chrześcian jednak nikt. W Pokroju Żydów umarło 70, z chrześcijan żaden. //135

Godna rzecz uwagi, że w ciągu całej epidemii żaden z katolickich księży nie umarł z cholery. Chorował wprawdzie ks. Jawtok Franciszek, filialista lepławski, Giedgówd Józef, wikariusz szadowski i Siwicki Hipolit, wikar[iusz] ławkowski, wszyscy jednak wyzdrowieli.Ten ostatni zachorował w Szyłelach podczas mszy, dokąd na odpust był pojechał. Widać, że bezżeństwa cholera nie lubi.

Niech kto zgadnie, dlaczego cholera najwięcej niszczyła Żydów? Jedni utrzymywali, że główną tego przyczyną jest niechlujstwo Żydom właściwe, lecz i z wieśniaków chrześcijan niejeden podobnie żyje. Drudzy twierdzili, że niedostatek ufności w Bogu smiertelność sprawiła, lecz co powiemy o żydowskich dzieciach, niemających

[a] *Galima perskaityti ir kaip „80".*

Be to, kiekvienas kunigas panašia intencija atlaikys vieną skaitytinę minėtą votyvą bažnytinio kalendoriaus leistomis dienomis ir kol cholera mūsų pusėje nesiliaus viešpatauti, tol kiekvienose mišiose pridės Šventojo Rašto sentenciją iš šios votyvos. Be to, jų malonybės bažnyčių valdytojai patars žmonėms, kad už tokią intenciją sukalbėtų tam tikrą, jų nustatytą, poterių skaičių, arba kitas tinkamas maldas".

Visas tas maldas dvasininkai su žmonėmis nedelsdami sukalbėjo. Tačiau cholera vis tiek siautėjo. Spalio mėnesį ši liga Luokėje nušlavė 45 žydus, kitą mėnesį Telšiuose pražudė 127 žydus ir 15 krikščionių. Nuo jos mirė raštininkas Jonas Lileika, gubernijos sekretorius, kuris neapdairiai suvalgė truputį grybų. Taip pat numirė studentas Balabanas, užvalgęs rūgusio pieno. Tryškiuose numirė apie 17 žydų. Sedoje – du asesoriaus Pasternikovo raštininkai ir 105 žydai. Ylakiuose numirė 60 žydų, iš krikščionių beveik nė vienas. Tai matydami žydai ėjo melstis Dievui į katalikų Bažnyčios kapines, o klebonas Borkovskis jiems nedraudė. Šeduvoje mirė 15 krikščionių ir 60 žydų. Plungėje neliko 200 žydų, o parapijoje numirė 5 žmonės, kurie per epidemiją lankėsi pas žydus. Veiviržėnuose – 6 krikščionys ir 18 žydų. Gargždai neteko 80 žydų, Tverų parapija – trijų žmonių. Gruzdžiuose palaidota 15 nuo choleros mirusių parapijiečių, o žydų neliko 60. Kantaučių parapijoje nuo choleros mirė 3 žmonės. Varniuose epidemija paplito 1848 metų lapkričio pradžioje. Numirė 20 žydų, iš krikščionių miestelyje niekas nei sirgo, nei mirė. Parapijoje numirė bajoras Voronavičius ir jo motina. Upynoje, Girdiškės parapijoje, numirė 40 žydų, krikščionių – nė vienas. Salantuose cholera nušlavė 271 žydą ir tris krikščionis. Darbėnuose – 27 žydus, tačiau krikščionių – nė vieno. Pakruojyje mirė 70 žydų, krikščionių – nė vienas.//135

Dėmesio vertas dalykas, kad per visą epidemiją nė vienas katalikų kunigų nuo choleros nenumirė. Tiesa, sirgo kun. Jautokas Pranciškus, Lieplaukės filijalistas, Gedgaudas Juozapas, Šeduvos vikaras, ir Sivickis Ipolitas, Laukuvos vikaras, tačiau visi pasveiko. Pastarasis susirgo Šilalėje per mišias, kai buvo nuvažiavęs į atlaidus. Akivaizdu, kad nevedusių cholera nemėgsta.

Tegu kas nors atspėja, kodėl cholera daugiausia naikino žydus? Vieni manė, kad pagrindinė priežastis yra žydams būdingas apsileidimas, tačiau ir iš kaimiečių krikščionių ne vienas panašiai gyvena. Kiti tvirtino, jog mirtingumą sukėlė nepakankamas pasitikėjimas Dievu, tačiau ką pasakysime apie žydų vaikus, dar neturinčius

jeszcze pojęcia, których jednak cholerą najwięcej pomarło. Inni przyczynę większej śmiertelmości Żydów upatrywali w tem, że cholera jest to choroba azyatycka, a zatem Azyatów najwięcej i sprzątała. Lecz Żydzi od kilku wieków u nas osiedli, nie są już Azyatami. Słowem, rzecz ta została zagadką. W miesiącu grudniu 1848 roku cholera na Żmudzi wszędzie ustała i uważamy tę klęskę już za skończoną.

118. Zatwierdzeni przez papieża Piusa IX nowi biskupi (patrz § 111) wyświęcili się w ten sposób: z woli rządu przybył do Peterzburga rządzący diecezją warszawską sufragan biskup Fiałkowski, wspólnie z biskupem Goldmanem. Ci 1848 roku listopada 28 dnia w kościele św. Katarzyny w stolicy włożyli metropolicie Dmochowskiemu paliusz z Rzymu nadesłany. Ten akt odbył się z wielką uroczystością. O godzinie 10 całe duchowieństwo już było w kościele dominikańskim, ubranym jak można najświetniej. Od kratek do wielkich drzwi zrobiony był passage wysłany czerwonem suknem. O pół do jedynastej, kiedy arcybiskup podjechał pod kościół, całe duchowieństwo wyszło procesjonalnie na jego spotkanie. Starzec w kardynalskim ubiorze dziwnie ładnie wyglądał. Po odbytem nabożeństwie takimże porządkiem został odprowadzonym do drzwi kościelnych, z tą tylko różnicą, że tuż przed nim niesiony był krzyż arcybiskupi, co się teraz powtarza za każdym jego przyjazdem do kościoła.

Listopada 30, w dzień św. Jędrzeja Apostoła, odbyła się konsekracja biskupa karysteńskiego Ignacego Hołowińskiego. Konsekrował sam arcybiskup Dmochowski w asystencji biskupów polskich Goldmana i Fiałkowskiego. Przy inauguracji metropolity i wszystkich konsekracjach, oprócz czytania bull //136 w oryginale, czytane było także wyjątki z tychże bull w językach: polskim, niemieckim, francuzkim i włoskim z potrzebnemi uwagami oraz zaleceniem modłów za mężów wyniesionych na wysoką godność Kościoła.

Dalej w niedzielę drugą Adwentu, 5 grudnia z rana, o godzinie pół do dziewiątej, przy mszy czytanej rozpoczęła się konsekracja biskupa łucko-żytomierskiego JKs. Kaspra Borowskiego. Konsekrował biskup Fiałkowski w asystencji biskupów Goldmana i Hołowinskiego. Metropolita zaś w rokiecie i stule siedział na tronie i tylko na wkładanie rąk podchodził. Ten obrzęd skończył się o godzinie pół do jedynastej, po którym nastąpiła konsekracja biskupa wilenskiego JKs. Wacława Żylińskiego, przy mszy uroczystej celebrowanej przez metropolitę w asystencji pięciu innych biskupów. Wielki i rzadki to był widok: sześć mitr i sześć pastorałów razem.

Po tych ceremoniach dnia 28 listopada był obiad u arcybiskupa Dmochowskiego; dnia 30 t[egoż] m[iesiąca] był drugi obiad dany kosztem biskupa Hołowinskiego; dnia 5 grudnia dali obiad w Akademii biskupi Borowski i Żylinski. Wreszcie 12

supratimo, tačiau kurių daugiausia cholera mirė. Kitų manymu, žydų daugiau mirė dėl to, kad cholera yra azijinė liga, o todėl azijiečių daugiausia ir nušlavė. Bet prieš keletą amžių pas mus apsigyvenę žydai jau ne azijiečiai. Žodžiu, šis dalykas liko mįslė. 1848 metų gruodžio mėnesį cholera Žemaitijoje visur liovėsi, ir manome šią nelaimę jau pasibaigus.

118. Popiežiaus Pijaus IX patvirtinti nauji vyskupai (žr. § 111) įsišventino taip: valdžios valia į Peterburgą atvyko Varšuvos vyskupiją valdantis sufraganas vyskupas Fijalkovskis kartu su vyskupu Goldmanu. 1848 metų lapkričio 28 dieną Šv. Kotrynos bažnyčioje sostinėje jie užjuosė metropolitui Dmochovskiui iš Romos atsiųstą paliją. Šis aktas vyko labai iškilmingai, 10 valandą visa dvasininkija jau buvo dominikonų bažnyčioje, išpuoštoje kuo gražiausiai. Nuo grotelių iki didžiųjų durų buvo padarytas raudona gelumbe išklotas praėjimas. Pusę vienuolikos, kai arkivyskupas privažiavo prie bažnyčios, visa dvasininkija su procesija išėjo jo sutikti. Senolis kardinolo drabužiais atrodė nepaprastai gerai. Po pamaldų tokia pačia tvarka buvo palydėtas iki bažnyčios durų, skirtumas buvo tiktai tas, kad priešais jį buvo nešamas arkivyskupo kryžius; dabar taip daroma kiekvieną kartą jam atvykstant į bažnyčią.

Lapkričio 30-ąją, šv. Andriejaus, apaštalo, dieną, įvyko Karistijos vyskupo Ignoto Holovinskio konsekracija. Konsekravo pats arkivyskupas Dmochovskis asistuojant lenkų vyskupams Goldmanui ir Fijalkovskiui. Metropolito inauguracijos metu ir per visas konsekracijas, be bulių skaitymo //136 originalo [kalba], taip pat skaitytos ištraukos iš šių bulių lenkų, vokiečių, prancūzų ir italų kalbomis su reikiamomis pastabomis, kartu rekomenduojant maldas už vyrus, keliamus į aukštas Bažnyčios pareigas.

Antrąjį advento sekmadienį, gruodžio 5-ąją, pusę devynių ryto, per skaitytines mišias prasidėjo Lucko-Žitomiro vyskupo jo malonybės kunigo Kasparo Borovskio konsekracija. Konsekravo vyskupas Fijalkovskis asistuojant vyskupams Goldmanui ir Holovinskiui. O metropolitas, dėvintis rochetę ir stulą, sėdėjo soste ir prieidavo tiktai uždėti rankų. Šios apeigos baigėsi pusę vienuolikos, po jų per iškilmingas mišias, celebruojamas metropolito asistuojant penkiems vyskupams, asistoje prasidėjo Vilniaus vyskupo jo malonybės Vaclovo Žilinskio konsekracija. Didis ir retas tai buvo reginys – šešios mitros ir šeši pastoralai drauge.

Po tų ceremonijų, lapkričio 28 dieną, buvo pietūs pas arkivyskupą Dmochovskį; 30-ą to paties mėnesio dieną surengti antri pietūs vyskupo Holovinskio lėšomis; gruodžio 5-ąją pietus Akademijoje surengė vyskupai Borovskis ir Žilinskis; galiausiai

grudnia w Akademii był obiad składkowy arcybiskupa i nowych biskupów, znajdowały się na nim najważniejsze figury Cesarstwa, jako to: pan minister spraw zagranicznych Neselrode, pan Błudów, rzeczywisty tajny radca, minister spraw wewnętrznych Aleksy Perowski, oberprokuror Synodu hr. Protasów, minister Królestwa Polskiego Turkuł itd. itd., tak że samych ozdobionych orderami pierwszej klasy było do 30. Wszystkich osób u stołu siedziało 55. Kosztował ten obiad do 1200 rb. sr. Podczas jedzenia brzmiała muzyka konnej gwardii. Na takim obiedzie i toasty były znaczące: pierwszy wniósł arcybiskup Dmochowski za zdrowie Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I, drugi – tenże arcybiskup za zdrowie papieża Piusa IX, trzeci – biskup Hołowinski za mężów stanu Cesarstwa Rossyjskiego, czwarty – minister Neselrode za arcybiskupa i biskupów. Na koniec piąty, biskup Hołowinski za pomyślny stan Rossyi. Zaraz po obiedzie ważniejsze figury zaraz się rozjechały, a minister Perowski wszystkich biskupów za//137prosił do siebie na obiad, na którym i znajdowali się dnia 13 grudnia. Dnia 15 grudnia wszyscy biskupi mieli audiencją u Najjaśniejszego Cesarza, podczas której miała miejsce następna rozmowa.

Najpierwej wezwano do pokoju cesarskiego metropolitę Dmochowskiego, potem zawołano „Biskupi!" Weszli wszyscy. Cesarz spytał biskupa sandomirskiego Józefa Goldmana: „Jakim chcą mówić językiem?" Odpowiedzieli: „niemieckim." Cesarz do biskupa Goldmana: „Znasz drogę do Peterzburga?" Biskup Goldman: „Znam, Najjaśniejszy Panie, i już trzeci raz ją odbywam." Biskupi: Hołowinski, Borowski i Żylinski dziękowali za łaski cesarskie. Ten odpowiedział: „Ja raczej wam dziękować powinienem, bom znalazł godnych i skutek mego zaufania dowodzi tego, czem jesteście." Biskup Hołowinski: „Pojmujemy, jakie pole przed nami odkryła dobroć Waszej Cesarskiej Mości, jakoż będziemy się starali drogą wiary i sumienia, drogą miłości i przekonania wpajać porządek i należną uległość, a wytępiać i poskramać ducha buntu, i w tem trzymając się wskazanej drogi, będziemy sumiennemi wykonawcami Jego woli." Cesarz uściskał go za ręce i rzekł: „Na was, panie Hołowinski, ciąży obowiązek wychowania takich jak wy biskupów, po dziesięciuleciach z tej młodzi może postąpią na tą dostojność dopiero, dobrze ją wiedziesz i pojmujesz mnie." Spytał biskupa Borowskiego: „Czy jesteś w Akademii?" „Tak jest." „Kontent jestem z tego zakładu, spodziewam się, wyjdą z niego kapłani z wiarą czynną. Kiedem przenosił Akademią, krzyczano na mnie, że chcę zaprowadzić nowę wiarę. Ja nie chcę nowej wiary, znam starą katolicką i tę utrzymać pragnę, jako bezpieczną dla państwa. Pojawiła się nowa katolicka wiara, nie wpuściłem jej do państwa mego; jakoż ci nowi Niemcy katolicy wys[z]li na najgorszych podżegaczy buntu. Wiara jest koniecznie potrzebną, bez wiary nic się nie ostoi. Rozruchy zachodnie pokazują,

gruodžio 12-ąją Akademijoje vyko sudėtiniai arkivyskupo ir naujųjų vyskupų pietūs, juose dalyvavo svarbiausi imperijos asmenys – ponas užsienio reikalų ministras Neselrodė, tikrasis slaptasis patarėjas ponas Bludovas, vidaus reikalų ministras Aleksiejus Perovskis, Sinodo oberprokuroras grafas Protasovas, Lenkijos Karalystės ministras Turkulas ir t.t., ir t.t. – vien tiktai apdovanotų I klasės ordinais buvo iki 30 visų asmenų. Prie stalo sėdėjo 55. Šie pietūs kainavo iki 1200 sid. rb, valgant grojo raitelių gvardijos muzika. Per tokius pietus ir tostai buvo reikšmingi: pirmąjį pakėlė arkivyskupas Dmochovskis už šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I sveikatą; antrąjį tas pats arkivyskupas už popiežiaus Pijaus IX sveikatą; trečiąjį – vyskupas Holovinskis už Rusijos imperijos valstybės vyrus; ketvirtąjį – ministras Neselrodė už arkivyskupą ir vyskupus. Galiausiai penktąjį – vyskupas Holovinskis už laimingą Rusiją. Iš karto po pietų svarbiausieji asmenys tuojau pat išvažinėjo, o ministras Perovskis visus vyskupus pasikvietė //137 pietų, kuriuose ir dalyvavo gruodžio 13 dieną. Gruodžio 15-ąją visi vyskupai buvo audiencijoje pas šviesiausiąjį ciesorių, kurios metu vyko toks pokalbis.

Į į ciesoriaus apartamentus pirmiausia iškviestas metropolitas Dmochovskis. Paskui šūktelta: „Vyskupai!" Įėjo visi. Ciesorius pasiteiravo Sandomiero vyskupo Juozapo Goldmano, kokia kalba norėtų kalbėti. Atsakė: „Vokiečių". Ciesorius vyskupui Goldmanui: „Žinai kelią į Peterburgą?" Vyskupas Goldmanas: „Žinau, šviesiausiasis pone, ir jau trečiąkart juo vykstu". Vyskupai Holovinskis, Borovskis ir Žilinskis dėkojo už ciesoriaus malones. Šis atsakė: „Aš greičiau turėčiau jums dėkoti, nes suradau vertus, ir mano pasitikėjimas rodo tai, kas esate". Vyskupas Holovinskis: „Suvokiame, kokias erdves mums atvėrė Jūsų Ciesoriškosios Didenybės gerumas, iš tikro stengsimės tikėjimu ir sąžine, meile ir įtikinėjimu įdiegti tvarką ir deramą paklusnumą, smerkti ir tramdyti maišto dvasią ir, taip eidami nurodytu keliu, būsime sąmoningi jo valios vykdytojai". Ciesorius paspaudė jo ranką ir tarė: „Jūsų, pone Holovinski, pareiga išugdyti tokius kaip jūs vyskupus, po dešimties metų tie jaunuoliai galbūt eis šias pareigas, dabar gerai juos vedi ir supranti mane". Vyskupo Borovskio pasiteiravo: „Ar esi Akademijoje?" „Taip". „Patenkintas šia institucija, tikiuosi išeisiant iš jos veiklaus tikėjimo kunigus. Kai perkėliau Akademiją, man sakyta, kad noriu įvesti naują tikėjimą. Nenoriu naujo tikėjimo, žinau senąjį katalikų ir jį išlaikyti trokštu kaip saugų valstybei. Pasirodė naujas katalikų tikėjimas, neįsileidau jo į savo valstybę: iš tikro tie nauji vokiečių katalikai pasirodė blogiausi maišto kurstytojai. Tikėjimas yra būtinai reikalingas, be tikėjimo niekas neišsilaikys. Riaušės Vakaruose rodo, kas yra žmonės be tikėjimo, negalima įsivaizduoti

czem są ludzie bez wiary, nie można sobie przedstawić szaleństwa, jakiego się dopuszczają. Czy pamiętasz (do bis[kupa] Hołowińskiego), żem po powrocie z Rzymu przepowiedział to wszystko: wiara powszechnie na Zachodzie upadła, w samym Rzymie widziałem ją tylko powierzchownie w formach, a w gruncie jej nie było, jakoż obejście się //138 teraźniejsze z papieżem jawnie tego dowodzi. W Rossyi tylko trwa wiara i mam nadzieję (przeżegnał się), że się ta wiara utrzyma." Bis[kup] Hołowinski: „Rzeczywiście, przy wybuchu przewrotów europejskich wspomniałem na to, co Wasza Cesarska Mość mnieś przepowiedział." „Ja nie raz – rzekł Cesarz – ale wiele razy powtarzałem." Później do biskupów polskich: „Czy to rozumiecie?" Dalej mówił do nich po niemiecku: „Mówiłem i o braku wiary i o nieszczęśliwych tego skutkach. Starajcie się ją zaprowadzić i ożywić, wypełniajcie swoją powinność, kierując [się] sumieniem i opierajcie się na wierze." Bis[kup] Goldman: „Będziemy spełniali Jego wolą." „Nie wolą – rzekł cesarz – lecz waszę powinność wedle sumienia, a ja z tyłu za wami stać będę i jeżeli zaniedbacie waszych obowiązków, wtedy zbliżę się i przypomnę. Mówiłem świętej pamięci Grzegorzowi XVI, czego on pewnie od nikogo nie szłyszał." Dalej po rossyjsku: „Papież teraźniejszy, poczciwy człowiek i dobrych chęci, ale w początkach zbytnie chciał dogodzić gustowi czasu. Król neapolitanski, najlepszy katolik, jednak byli go oczernili przed papieżem, który teraz u niego znalazł schronienie." Bis[kup] Hołowinski: „W początkach, Najjaśniejszy Panie, Ojciec Święty był okolicznościami zmuszony i niepodobno było oprzeć się nawałowi." Cesarz: „Być to może. Czytaliście piękną modlitwę papieża?" Bis[kup] Hoł[owiński]: „Czytaliśmy." Cesarz: „Wszystkie rozruchy z braku wiary. Nie jestem fanatykiem, jednak wierzę mocno i wiem, że człowiek rozumem wszystkiego nie dojdzie, że są rzeczy, których rozbierać nie można, trzeba się zdać na Boga i wierzyć. Dlatego protestantyzm upadł, że wszystko oparł na rozumie." Bis[kup] Hoł[owiński]: „Na rozumie, który może o jednej i tejże rzeczy wnioskować równie dobrze w najprzeciwniejszych sobie względach." Cesarz: „Na Zachodzie są dwie ostateczności, albo fanatyzm, albo bezbożność." Dalej po niemiecku do biskupów polskich: „Wy jesteście sąsiadami przewrotów, to być powinno dla was nauką, starajcie się wpajać wiarę." B[iskup] Gold[man]: „Staramy się." Cesarz: „Nie dosyć słowem, ale i własnym przykładem. Słyszałem, że władza duchowna w Królestwie jest uciśniona". B[iskup] Gold[man]: „Nie, Najjaśniejszy Panie!" Cesarz: „Władza duchowna jest osobną od świeckiej, nie chcę jej tamować. Owszem, pragnę, aby działała całą swą mocą. U was w Polsce rozwody są częste, będąc w Rzymie, mówiłem o tem papieżowi, który się dziwił temu, prosiłem go, aby sobie kazał podawać wiadomość o rozwodach. //139 Właśnie teraz Rzym potrzebował wiadomości o jednym

beprotybės, kurios sulaukiama. Ar atsimeni (į vyskupą Holovinskį), kad, grįžęs iš Romos, visa tai numačiau: Vakaruose tikėjimas visuotinai smuko, pačioje Romoje mačiau jį tiktai paviršinių formų, iš esmės jo nebuvo, dabartinis elgesys //138 su popiežiumi labai akivaizdžiai tai įrodo. Tiktai Rusijoje išliko tikėjimas ir turiu vilties (persižegnojo), kad jis išsilaikys". Vyskupas Holovinskis: „Taigi kilus sumaiščiai Europoje, priminiau, ką Jūsų Ciesoriškoji Didenybė man išpranašavo". „Aš ne kartą, – tarė ciesorius, – bet daug kartų kartojau". Vėliau į Lenkijos vyskupus: „Ar tai suprantate?" Toliau kalbėjo į juos vokiškai: „Kalbėjau ir apie tikėjimo stoką, ir apie nelaimingus to padarinius. Stengdamiesi jį įvesti ir atgaivinti, vykdykite savo pareigas, vadovaudamiesi sąžine ir remdamiesi tikėjimu". Vyskupas Goldmanas: „Vykdysime jo valią". „Ne valią, – tarė ciesorius, – bet savo pareigas pagal sąžinę, o aš jums už nugaros stovėsiu, ir jeigu savo pareigas apleisite, tada prisiartinsiu ir priminsiu. Kalbėjau amžiną atilsį Grigaliui XVI; to jis tikriausiai iš nieko negirdėjo". Toliau rusiškai: „Dabartinis popiežius – doras žmogus ir turi gerų ketinimų, bet iš pradžių pernelyg norėjo įtikti laiko dvasiai. Neapolio karalius – geriausias katalikas, tačiau jį buvo apjuodinę popiežiui, kuris dabar pas jį rado prieglobstį". Vyskupas Holovinskis: „Iš pradžių, Šviesiausiasis Pone, Šventasis Tėvas buvo aplinkybių priverstas, ir nebuvo įmanoma antplūdžiui atsispirti". Ciesorius: „Gali būti. Skaitėte puikią popiežiaus maldą?" Vyskupas Holovinskis: „Skaitėme". Ciesorius: „Visos sumaištys – dėl tikėjimo nebuvimo. Nesu fanatikas, tačiau tikiu tvirtai ir žinau, kad žmogaus protas visko nesuvoks; kad yra dalykų, kurių nagrinėti negalima, reikia pasikliauti Dievu ir tikėti. Protestantizmas žlugo todėl, kad viską parėmė protu." Vyskupas Holovinskis: „Protu, kuris apie tą patį dalyką gali padaryti prieštaringiausias išvadas". Ciesorius: „Vakaruose yra du kraštutinumai – arba fanatizmas, arba bedievystė". Toliau vokiškai į Lenkijos vyskupus: „Jūs esate perversmų kaimynystėje, tai turi būti jums pamoka, stenkitės įdiegti tikėjimą". Vyskupas Goldmanas: „Stengiamės". Ciesorius: „Neužtenka žodžiu, bet [reikia] ir savo pavyzdžiu. Girdėjau, kad dvasinė valdžia [Lenkijos] Karalystėje yra engiama". Vyskupas Goldmanas: „Ne, Šviesiausiasis Pone!" Ciesorius: „Dvasinė valdžia yra atskirta nuo pasaulietinės, nenoriu jos varžyti. Žinoma, trokštu, kad veiktų visa jėga. Pas jus Lenkijoje skyrybos yra dažnos, būdamas Romoje, sakiau apie tai popiežiui – jis stebėjosi; prašiau jo, kad įsakytų pateikti duomenis apie skyrybas. //139 Kaip tik dabar Romai

rozwodzie. To z twojej diecezji (do bis[kupa] Fiałkowskiego)." Bis[kup] Fiałkowski: „Jestem temu najprzeciwniejszy." Cesarz: „A dlaczego pozwalasz? Nie uważajcie na to, co mówią pany, u nas są niczem pod prawem." Obracając się do bis[kupów] Cesarstwa: „U nas nie ma rozwodów i Rzym podobnej wiadomości od nas nie potrzebuje. Wiara i przysięga u was osłabiona (do b[iskupów] polskich)." B[iskup] Goldman: „Nadto często wymagają przysięgi, przez to powszednieją." Cesarz: „Kto?" Bis[kup] Goldman: „Rząd." Cesarz: „Rządem ja jestem, przysięgi wymagane przez rząd nie są zbyteczne. Rozwody są przeciwne prawu Kościoła katolickiego, w tem biskupi rządzić się powinni sumieniem i wiarą, i w czem im nie przeszkadzam." Bis[kup] Hołow[iński]: „Jest to jeszcze skutek wieku niewiary, co niełatwo od razu stłumić." Cesarz: „Tak jest, pragnę wzmocnienia wiary." Bis[kup] Gold[man]: „Pod Twoją opieką będziemy się starali." Cesarz: „Co do mnie, jestem zawsze gotów wszystko zrobić, w tem wolne mam sumienie, jeślibyście jaką przeszkodę w kim doznali, odnoście się do mnie. Wytężam całą mą władzę (tu wyciągnął prawicę ze ściśniętą dłonią), wstrzymam tę powódź niewiary i buntu szerzącą się i wkradającą się nieznacznie do mego kraju. Duch rewolucji wszędzie się wszczyna z bezbożnością. Na Zachodzie nie ma wiary i dlatego przysięgam, że jeszcze gorzej będzie. Czy byliście w Akademii? (do bis[kupów] polskich)." Biskupi: „Byliśmy." Cesarz: „Jakże?" Biskupi: „Wszystko znaleźliśmy najlepiej." Cesarz: „Starajcie się, aby i u was było to samo. Właśnie dlatego tu przybył rektor Akademii Warszawskiej (ks. Butkiewicz), aby się z bliska przypatrzył urządzeniu i sposobowi uczenia, ale go oczernili przed papieżem." Cesarz (do metropolity): „Dotąd żyliśmy dobrze i spodziewam się, że tak na zawsze zostaniemy." Przy tych słowach pocałował go Cesarz w rękę i innym biskupom się skłonił, a do b[iskupów] polskich rzekł: „Życzę szczęśliwej drogi. Na wiosnę w Warszawie zobaczymy się."

Po tej audiencji biskupi polscy wkrótce pojechali do domu, biskup Żylinski także zaczął wybierać się, bis[kup] Borowski wreszcie, jako niedostatni, wstrzymał się, nim nabędzie pojazd do podróży.

119. Konkordat, zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską i państwem rosyjskiem. **//140**

Artykuły, na które się zgodzono:

I. W państwie rossyjskiem stanowi się siedm diecezji rzymsko-katolickich; arcybiskupstwo jedno, biskupstw zaś sześć, jako to:

a) archidiecezja mohilewska, obejmująca wszystkie części państwa, które nie są objęte sześciu diecezjami obok wymienionemi; Wielkie Księstwo Finlandskie równie w niej się zawiera;

reikėjo žinių apie vienas skyrybas. Tai tavo vyskupijoje (į vyskupą Fijalkovskį)". Vyskupas Fijalkovskis: „Su tuo [skyrybomis] labiausiai nesutinku". Ciesorius: „O kodėl leidi? Nekreipkite dėmesio į tai, ką sako ponai, pas mus teisiškai nieko nereiškiantys". Kreipdamasis į imperijos vyskupus: „Pas mus nėra skyrybų, ir Roma iš mūsų panašių duomenų nereikalauja. Tikėjimas ir priesaika pas jus susilpnėję (į Lenkijos vyskupus)". Vyskupas Goldmanas: „Pernelyg dažnai reikalauja priesaikos ir per tai banalėja". Ciesorius: „Kas?" Vyskupas Goldmanas: „Valdžia". Ciesorius: „Valdžia esu aš, valdžios reikalaujamos priesaikos nėra nereikalingos. Skyrybos prieštarauja katalikų Bažnyčios teisei, čia vyskupai turėtų vadovautis sąžine bei tikėjimu, ir aš jiems nekliudau". Vyskupas Holovinskis: „Tai dar yra netikėjimo amžiaus padarinys, nelengva iš karto nuslopinti". Ciesorius: „Taip yra. Norėčiau tikėjimą sustiprinti". Vyskupas Goldmanas: „Tavo globojami, stengsimės". Ciesorius: „Kai dėl manęs, esu visada pasirengęs padaryti viską, esu laisvas rinktis: jeigu susidurtumėte su kokiomis nors kliūtimis, kreipkitės į mane. Panaudosiu visą savo valdžią (čia ištiesė dešinę su suspaustu kumščiu), sulaikysiu šį netikėjimo ir maišto potvynį, besiplečiantį ir nežymiai besiskverbiantį į mano kraštą. Revoliucijos dvasia visur žengia su bedievyste. Vakaruose nėra tikėjimo ir todėl, prisiekiu, kad bus dar blogiau. Ar buvote Akademijoje? (į Lenkijos vyskupus)". Vyskupai: „Buvome". Ciesorius: „Ir kaip?" Vyskupai: „Viską radome kuo geriausiai". Ciesorius: „Rūpinkitės, kad ir pas jus būtų taip pat. Kaip tik todėl čia atvyko Varšuvos akademijos rektorius (kun. Butkevičius) – iš arti nori pamatyti valdymą ir mokymo būdą, bet jį apjuodino popiežiui". Ciesorius (į metropolitą): „Iki šiol gyvenome gerai, ir tikiuosi, kad taip liks visam laikui". Tardamas tuos žodius ciesorius pabučiavo jo ranką, o kitiems vyskupams nusilenkė; Lenkijos vyskupams tarė: „Linkiu laimingo kelio, pavasarį pasimatysime Varšuvoje".

Po tos audiencijos Lenkijos vyskupai netrukus išvažiavo namo. Vyskupas Žilinskis taip pat pradėjo ruoštis, vyskupas Borovskis, galiausiai kaip spaudžiamas nepritekliaus, susilaikė, iki gaus vežimą kelionei.

119. Konkordatas, sudarytas tarp Apaštalų Sosto ir Rusijos valstybės. **//140**

Suderinti straipsniai:

I. Rusijos valstybėje steigiamos septynios Romos katalikų vyskupijos; arkivyskupija viena, vyskupijų šešios, kaip antai:

a) Mogiliavo arkivyskupija, apimanti visas valstybės dalis, neįeinančias į šešias čia išvardytas vyskupijas; Suomijos Didžioji Kunigaikštystė taip pat jai priklauso;

b) diecezja wilenska, obejmująca gubernią wileńską i grodzieńską, w tych granicach, jakiemi są dziś oznaczone;

c) diecezja telszewska, czyli żmudzka, mieszcząca w sobie gubernią kurlandską i kowieńską, w granicach, jakiemi są dopiero te objęte;

d) diecezja minska, zawierająca gubernią minską w dzisiejszych granicach;

e) diecezja łucko-żytomierska, składająca się z guberni kijowskiej i wołynskiej w dzisiejszych granicach;

f) diecezja kamieniecka, obejmująca gubernią podolską w dzisiejszych granicach;

g) nowa diecezja chersonska, składająca się z prowincji besarabskiej, guberni chersonskiej, ekatejrynosławskiej, tawryckiej, saratowskiej, astrahanskiej i ziem leżących w guberni kaukazkiej.

II. Listy apostolskie pod pieczęcią wskażą objętość i granice diecezji, jak w powyższym artykule poszczególniono.

Dekreta egzekucji obejmować będą liczbę i nazwiska parafii każdej diecezji. Wiadomość w tym względzie podana będzie Stolicy Apostolskiej z Rossyi uprzednio.

III. Liczba sufraganów, roku 1798 przez list apostolski Piusa VI ustawiona, zostaje i nadal w sześciu starych diecezjach.

IV. W mieście Saratowie będzie sufraganat nowego chersonskiego biskupstwa.

V. Biskup chersonski będzie miał rocznej pensji 4480 rb. sr. Jego każdy sufragan będzie pobierał rocznie taką samą pensją, jaka została naznaczona innym sufraganom biskupom, tj. 2000 rb. sr.

VI. Kapituła kościoła katedralnego chersonskiego składać się będzie z dziewięciu duchownych, jako to: a) z dwóch dygnitarzy, dziekana i archidiakona; b) ze czterech kanoników, z któ//141rych pierwszy sprawować będzie urząd teologa, drugi penitencjariusza, trzeci plebana; c) i z trzech mansjonarzy, czyli beneficjantów.

VII. W nowem chersonskiem biskupstwie będzie diecezjalne seminarium i w niem od 15 do 25 alumnów utrzymywanych kosztem skarbu; na utrzymanie każdego z nich będzie postąpiona taka pensja, jaka się udziela dla alumnów innych seminariów.

VIII. Biskup chersonski postara się o zadosyć uczynienie potrzebom duchownym Ormian katolików, szczególnie w diecezjach chersonskiej i kamienieckiej, stosując do nich przepisy rozdziału 9 Lateranenskiego Konsylium z 1215 roku. Obowiązek ten ustanie, kiedy mianowany będzie biskup ormiansko-katolicki.

IX. Biskupi chersonski i kamieniecki wskażą liczbę kleryków Ormian katolików, którzy w seminariach chersonskiem i kamienieckiem utrzymywani będą kosztem

b) Vilniaus vyskupija, apimanti Vilniaus ir Gardino gubernijas, turinčias tas sienas, kokios yra dabar pažymėtos;

c) Telšių, arba Žemaičių, vyskupija, apimanti Kuršo ir Kauno gubernijas, turinčias tas sienas, kurios šiandien yra pažymėtos;

d) Minsko vyskupija, apimanti Minsko guberniją dabartinėmis sienomis;

e) Lucko-Žitomiro vyskupija, susidedanti iš Kijevo ir Voluinės gubernijų dabartinėmis sienomis;

f) Kameneco vyskupija, apimanti Podolės guberniją dabartinėmis sienomis;

g) nauja Chersono vyskupija, susidedanti iš Besarabijos provincijos, Chersono, Jekaterinoslavo, Tauridės, Saratovo, Astrachanės gubernijų ir žemių, esančių Kaukazo gubernijoje.

II. Apaštaliniai antspauduoti laiškai nurodys vyskupijų apimtį ir sienas, kaip ankstesniame straipsnyje išskirta.

Dekretai dėl valdymo apims kiekvienos vyskupijos parapijų skaičių ir pavadinimus. Duomenys apie tai pirmiausia Rusijos bus pateikti Apaštalų Sostui.

III. Sufraganų skaičius, Pijaus VI 1798 metų apaštališkuoju laišku nustatytas, ir toliau lieka [tas pats] šešiose senose vyskupijose.

IV. Saratove bus naujos Chersono vyskupijos sufraganija.

V. Chersono vyskupas gaus 4480 sid. rb metinį atlyginimą. Kiekvienas jo sufraganas gaus tokį patį atlyginimą, koks buvo paskirtas kitiems vyskupams sufraganams, t.y. 2000 sid. rb.

VI. Chersono katedros bažnyčios kapitulą sudarys devyni dvasininkai, kaip antai: a) du dignitoriai, dekanas ir archidiakonas; b) keturi kanauninkai, iš kurių //141 vienas eis teologo pareigas, antrasis – penitenciarijaus, trečiasis – klebono; c) ir trys mansjonarijai arba beneficijantai.

VII. Naujojoje Chersono vyskupijoje bus vyskupijos seminarija ir joje nuo 15 iki 25 alumnų, išlaikomų iždo lėšomis, kiekvienam jų išlaikyti bus skiriama toks atlyginimas, koks skiriamas kitų seminarijų alumnams.

VIII. Chersono vyskupas pasistengs užtikrinti armėnų katalikų dvasinių poreikių patenkinimą, ypač Chersono ir Kameneco vyskupijose, taikydamas joms 1215 metų Laterano Susirinkimo 9 skyriaus taisykles. Ši pareiga nutrūks, kai bus paskirtas armėnų katalikų vyskupas.

IX. Chersono ir Kameneco vyskupai nurodys armėnų katalikų klierikų skaičių, kurie Chersono ir Kameneco seminarijose bus išlaikomi iždo lėšomis. Kiekvienoje

skarbu. W każdem z pomienionych seminariów utrzymywać się będzie kapłan ormiansko-katolickiego wyznania, którego będzie obowiązkiem nauczyć młodzież duchowną ceremonii własnego obrzędu.

X. Ilekroć razy potrzeby duchowne biskupa chersonskiego, tak w rzeczy rzymskich, jak i ormianskich katolików, będą wymagały, ażeby posłać dokąd kapłanów dla zaspokojenia potrzeb duchownych, jak dotąd tak i potem rząd dostarczać będzie potrzebna koszta na podróż i utrzymanie.

XI. Liczba diecezji w Królestwie Polskim zostanie ta sama, jaka określoną została listem apostolskim Piusa VII dnia 30 czerwca 1818 roku. Nic się też nie zmienia, co się dotycze liczby i nominacji tychże diecezji.

XII. Wybór biskupów i sufraganów dla diecezji Cesarstwa Rossyjskiego i Królestwa Polskiego w każdym razie nastąpi po poprzednio odbytych naradach między cesarzem i Świętą Stolicą. Instytucja kanoniczna nadaną im będzie przez rzymskiego biskupa wedle ogólnego zwyczaju.

XIII. Biskup jest wyłącznym administratorem i sędzią spraw kościelnych swych diecezji nie naruszając jednak kanonicznej uległości należnej Stolicy Apostolskiej.

XIV. Sprawy, które winny być najprzód rozbierane przez sąd konsystorski, są: //142

1. O duchownych diecezji

a) Sprawy tyczące się karności. Te jednak mniejszej wagi, jakie pociągają za sobą kary mniejsze, przez złożenie z urzędu lub usunięcie mniej więcej długie, rozstrzyga sam biskup bez narady z konsystorzem. Przez to jednak nie pozbawia się bynajmniej biskup prawa zasiągnienia rady konsystorza, jeśliby się ta zdawała potrzebną.

b) Sprawy sporne pomiędzy duchownemi, tyczące się własności kościołów, tak ruchomej, jako i nieruchomej.

c) Skargi i reklamacje przeciw duchownym, bądź to przez duchownych, bądź przez cywilnych zaniesione o krzywdy lub szkody wyrządzone, lub o niedotrzymanie zobowiązania się niewątpliwego, tak ze strony czynu, jako i prawa, wtedy jednak tylko, kiedy pozywający przed sąd tę drogę wybierze do bronienia praw swoich.

d) Sprawy zerwania ślubów zakonnych pójdą pod rozwagę tego sądu, sąd zaś wyrokować powinien według postanowień objętych listem Benedykta XIV.

2. Co do świeckich

e) Sprawy małżeńskie: zezwolenia, świadectwa małżeństw, akta urodzenia, akta chrztu, pogrzebów itd.

f) Przypadki, w których jest rzeczą konieczną włożyć za przestępstwa pokutę

iš minėtųjų seminarijų bus išlaikomas armėnų katalikų tikėjimo kunigas, kurio pareiga – išmokyti dvasinę jaunuomenę savo liturgijos apeigų.

X. Kiek kartų dvasiniai Chersono vyskupo poreikiai tiek Romos, tiek armėnų katalikų reikalais pareikalaus siųsti kur nors kunigus tenkinti dvasinių poreikių, valdžia duos kelionei bei išlaikymui reikalingų lėšų kaip ir iki šiol.

XI. Lenkijos Karalystėje vyskupijų skaičius liks toks pats, koks buvo nustatytas apaštalinio Pijaus VII 1818 metų birželio 30 dienos laiško. Niekas taip pat nesikeičia, kas liečia šių vyskupijų nominacijas ir jų skaičių.

XII. Vyskupų ir sufraganų rinkimai Rusijos imperijos ir Lenkijos Karalystės vyskupijoms kiekvieną kartą vyks iš anksto susitarus imperijai ir Šventajam Sostui. Kanoninė institucija jiems bus suteikiama Romos vyskupo pagal bendrą tvarką.

XIII. Vyskupas yra vienintelis savo vyskupijos bažnytinių reikalų administratorius ir teisėjas, tačiau neturi pažeisti kanoninio paklusnumo Apaštalų Sostui.

XIV. Reikalai, kurie pirmiau turi būti svarstomi konsistorijos teismo, yra: //142

1. Dėl vyskupijos dvasininkų

a) drausmės reikalai. Šiuos mažesnės svarbos, kurie užtraukia mažesnes bausmes, atleidžiant iš pareigų ar nušalinant ilgesniam laikui, išsprendžia pats vyskupas nesitardamas su konsistorija; tačiau iš vyskupo anaiptol neatimama teisė gauti konsistorijos patarimą, jeigu būtų reikalinga;

b) ginčytini klausimai tarp dvasininkų dėl bažnyčių nuosavybės – tiek kilnojamosios, tiek nekilnojamosios;

c) skundai ir reklamacijos prieš dvasininkus, ar dvasininkų, ar pasauliečių pateikti dėl skriaudų arba padarytų nuostolių, arba dėl įsipareigojimo, neabejotino tiek veiksmo, tiek teisiniu atžvilgiu, nesilaikymo, tačiau tiktai tuomet, kai kaltinamasis teisme juos pasirinks kaip priemonę savo teisėms ginti;

d) vienuolių įžadų nutraukimo bylas svarstys šis teismas, o teismas turi nuspręsti pagal nutarimus, išdėstytus Benedikto XIV laiške.

2. Dėl pasauliečių:

e) santuokos reikalai: leidimai, santuokos liudijimai, gimimo metrikai, krikšto metrikai, laidotuvių [liudijimai] ir t.t.;

f) atvejai, kai už nusikaltimus būtina skirti viešą atgailą, už bausmės vertus

publiczną, za przestępstwa, czyli zgwałcenie ordynacji godnè kary (contraventio), wreszcie za każdy występek, o których trybunały świeckie wyrok wydały.

3. Co do zarządu

g) Wskazanie sum przeznaczających się na utrzymanie duchowieństwa, wykaz rozchodów, obliczenie tych sum; sprawy tyczące się odnowienia, poprawienia lub budowania kościołów, kaplic itd. Oprócz tego, rzeczą konsystorza będzie sporządzić spisy duchownych i parafii diecezjalnych, rozsyłać okolniki i inne odezwy odnoszące się do zarządu diecezjalnego.

XV. Sprawy powyższe rozstrzyga biskup po poprzedniem //143 roztrząśnieniu w konsystorzu, który jednak ma tylko głos doradczy.

Biskup nie jest bynajmniej obowiązany zdawać rachunek ze swego zdania nawet i w tych zdarzeniach, kiedy zdania jego będą różne od zdania konsystorskiego.

XVI. Inne sprawy diecezjalne imieniem administracji objęte oraz w których się zawierają przypadki sumienia (fori interni), jak wyżej powiedziano, wreszcie przypadki karności lub gdzie potrzeba pasterskiego napomnienia, zależą wyłącznie od powagi i dobrowolnego zdania biskupa.

XVII. Wszyscy członkowie konsystorza powinni być duchownemi, ich przyjęcie i uwolnienie zawisło od biskupa, nominacje tak się dzieją, aby rządowi nie były nieprzyjemne. Jeśliby biskup według zdania swego sumienia uważał za rzecz potrzebną udalić którego z nich, przeznaczy natychmiast na jego miejsce drugiego, choćby rządowi niemiłego.

XVIII. Osoby należące do składu konsystorza zatwierdzane będą przez biskupa aż do prezentacji sekretarza konsystorskiego.

XIX. Sekretarz biskupi, któremu powierza się urząd korespondencji przez listy urzędowe i prywatne, mianowany będzie wprost i bezpośrednio przez biskupa; tenże według upodobania biskupa będzie mógł być z duchowieństwa wybrany.

XX. Ze śmiercią biskupa kończy się urzędowanie członków konsystorza, lub kiedy biskup opuści swe biskupstwo, równie kiedy skończy się administracja sedis vacantis. Jeżeli biskup umrze lub zrzecze się biskupstwa, następca jego albo kto temczasem jego miejsce zajmuje (czyby biskup miał koadiutora cum futura successione, czy też kapituła wybrałaby według ustaw świętych kanonów swego wikariusza), natychmiast powinien znowu ustanowić konsystorz, który, jak wyżej powiedziano, rządowi nie ma być niemiły.

XXI. Biskup ma mieć najwyższy nadzór nad sposobem wykładania nauk i nad karnością we wszystkich seminariach swej diecezji, stosownie do przepisów Konsilium Trydenskiego (cap. XVIII, sess. XXIII).

nusikaltimus arba įstatų sulaužymą, pagaliau už kiekvieną nusižengimą, kuriems pasaulietiniai tribunolai paskelbė nuosprendį.

3. Dėl valdymo:

g) sumų, skiriamų dvasininkijai išlaikyti, nurodymas, išlaidų suvestinė, šių sumų apskaita; reikalai dėl bažnyčių, koplyčių ir t.t. atnaujinimo, pataisymo ar statybos. Be to, konsistorijos reikalas bus sudaryti vyskupijos dvasininkų ir parapijų sąrašus, išsiuntinėti aplinkraščius ir kitus kreipimusis dėl vyskupijos valdymo.

XV. Minėtus reikalus tvarko vyskupas, prieš tai apsvarsčius //143 konsistorijai, kuri, beje, turi tiktai patariamąjį balsą.

Vyskupas anaiptol nėra įpareigotas atsiskaityti už savo nuomonę, net ir tais atvejais, kai jo nuomonė skirsis nuo konsistorijos.

XVI. Kitus reikalus, priklausančius vyskupijos administracijai, taip pat kurie apima sąžinės sąskaitas (*fori interni*), kaip pasakyta, galiausiai bausmės atvejai arba kur reikia ganytojiško priminimo, išimtinai priklauso nuo vyskupo autoriteto ir geranoriškos nuomonės.

XVII. Visi konsistorijos nariai privalo būti dvasininkai, jų priėmimas ir pašalinimas priklauso nuo vyskupo, nominacija vyksta taip, kad valdžiai nebūtų nemalonūs. Jeigu vyskupas pagal savo sąžinę matytų būtina esant kurį nors iš jų pašalinti, tuojau pat paskiria į jo vietą kitą, nors ir valdžiai nemielą.

XVIII. Asmenys, priklausantys konsistorijos sudėčiai, bus patvirtinami vyskupo net iki konsistorijos sekretoriaus skyrimo.

XIX. Vyskupo sekretorius, kuriam patikima oficialių ir privačių laiškų korespondencijos tarnyba, bus skiriamas tiesiogiai vyskupo; pagal vyskupo pasirinkimą galės būti išrinktas iš dvasininkų.

XX. Su vyskupo mirtimi baigiasi konsistorijos narių tarnystė arba kai vyskupas apleidžia savo vyskupiją, taip pat kai baigiasi vakuojančio sosto valdymas. Jeigu vyskupas numirs arba vyskupijos atsisakys, jo įpėdinis arba kas laikinai jo vietą užima (ar vyskupas turėtų koadjutorių su paveldėjimo teise, ar taip pat kapitula išrinktų pagal šv. kanonų nuostatus savo vikarą) nedelsdamas privalo vėl sudaryti konsistoriją, kuri, kaip pasakyta, valdžiai neturi būti nemiela.

XXI. Vyskupas privalo turėti aukščiausią mokslų dėstymo būdų ir drausmės visose savo vyskupijos seminarijose kontrolę sutinkamai su Tridento Susirinkimo nuostatais (XVIII dalis, XXIII sesija).

XXII. Wybór rektorów, dozorców, profesorów i nauczycieli dla //144 seminariów diecezjalnych zostawuje się biskupowi. Nim ich zanominuje, musi dowiedzieć się, czy takowy wybór co do ich sposobu myślenia nie nastręcza rządowi przedmiotu zarzutów. Kiedy biskupowi będzie się zdawało rzeczą konieczną udalić rektora, inspektora lub kogo bądź z profesorów czy też nauczycieli, zaraz wybiera następcę w ten sam sposób. Tenże biskup może stosownie do okoliczności opuścić jeden lub więcej kursów naukowych w swem seminarium. Jeśliby mu się zdawało rzeczą konieczną opuścić wszystkie kursa naukowe, na rok do rodziców odprawić młodzież duchowną, w takiem zdarzeniu jest obowiązany rząd zawiadomić.

XXIII. Arcybiskup metropolitalny mohilewski wywiera na Akademią Duchowną w Peterzburgu ten sam wpływ, jaki każdy biskup na własne seminarium diecezjalne. On jest wyłączną głową Akademii, on najwyższym rządcą. Rada, czyli rząd akademiczny, ma tylko głos doradczy.

XXIV. Wybór rektora, inspektora i profesorów w Akademii należy do arcybiskupa za poprzedniczą relacją rządu akademicznego. Wybór się odbywa stosownie do artykułu XXII.

XXV. Profesorowie i adiunkci nauk teologicznych zawsze wybierani będą spomiędzy duchowieństwa, inni zaś nauczyciele mogą być cywilni rzymsko-katolickiego wyznania i takich, którzy ukończyli kurs nauk w którymkolwiek uniwersytecie państwa oraz mają stopnie uczone.

XXVI. Spowiednicy alumnów tak każdego seminarium, jak i Akademii, nie mogą przywłaszczać sobie żadnego wpływu na karność i zarządu zakładu. Tych też wybiera biskup lub arcybiskup.

XXVII. Po nowem ograniczeniu diecezji, arcybiskup łącznie z radą biskupów raz na zawsze postanowi liczbę alumnów mających posyłać się z każdej diecezji do Akademii.

XXVIII. Prospekt nauk i lekcji dla seminariów ułożą biskupi, dla Akademii - arcybiskup po zniesieniu się z radą akademiczną.//145

XXIX. Gdy ustawy Duchownej Akademii w Peterzburgu, stosownie do powyższych artykułów ulegną zmianom, arcybiskup mohilewski prześle o tejże Akademii swoje zdanie, również jak to uczynił i sporządził arcybiskup warszawski Choromański, kiedy Akademia Duchowna tegoż miasta ustanowioną została.

XXX. Gdziekolwiek prawo patronatu nie miało miejsca lub czasowo zostało zaniedbane, biskup mianuje plebanów rządcami rządowi miłych, po odbytym stosownie do ustaw konsylium trydenskiego konkursie.

XXII. Rektorių, prižiūrėtojų, profesorių ir mokytojų vyskupijų //144 seminarijoms parinkimas paliekamas vyskupui. Iki juos paskirs, privalo susižinoti, ar toks pasirinkimas – jų galvojimo būdo požiūriu – netaps valdžios priekaištų objektas. Kai vyskupui atrodys, kad būtina pašalinti rektorių, inspektorių ar ką nors iš profesorių arba mokytojų, nedelsdamas tokiu pačiu būdu išrenka įpėdinį. Tas pats vyskupas pagal aplinkybes gali savo seminarijoje praleisti vieną ar daugiau mokymo kursų. Jeigu jam pasirodytų būtina praleisti visus mokymo kursus metams ir dvasinę jaunuomenę išsiųsti pas tėvus, tada yra įpareigotas pranešti valdžiai.

XXIII. Dvasinei akademijai Peterburge Mogiliavo arkivyskupas metropolitas turi tokią pačią įtaką kaip ir kiekvienas vyskupas savo vyskupijos seminarijai. Jis išimtinai yra Akademijos galva, jis – aukščiausiasis valdytojas. Taryba arba Akademijos valdžia turi tiktai patariamąjį balsą.

XXIV. Akademijos rektoriaus, inspektoriaus ir profesorių rinkimai priklauso arkivyskupui, iš anksto pranešus Akademijos valdžiai. Rinkimai vyksta sutinkamai su XXII straipsniu.

XXV. Teologinių mokslų profesoriai ir adjunktai visada bus renkami iš dvasininkų, o kiti mokytojai gali būti Romos katalikų tikėjimo pasauliečiai ir tie, kurie baigė mokslo kursą kokiame nors universitete ir turi mokslinius laipsnius.

XXVI. Kiekvienos seminarijos kaip ir Akademijos išpažinčių klausytojai negali pasisavinti sau jokios įtakos institucijos drausmei ir valdymui. Šiuos taip pat renka vyskupas arba arkivyskupas.

XXVII. Vyskupijas pertvarkius naujai, arkivyskupas drauge su vyskupų taryba kartą visiems laikams nustatys iš kiekvienos vyskupijos į Akademiją siunčiamų alumnų skaičių.

XXVIII. Mokslų ir pamokų prospektą seminarijoms sudaro vyskupai, Akademijai – arkivyskupas, pasitaręs su Akademijos taryba. //145

XXIX. Kai Dvasinės akademijos Peterburge įstatai, sutinkamai su minėtais straipsniais, bus pataisyti, Mogiliavo arkivyskupas atsiųs apie šią Akademiją savo nuomonę taip pat, kaip tai padarė ir parengė Varšuvos arkivyskupas Choromanskis, kai šio miesto Dvasinė akademija buvo įsteigta.

XXX. Jei kur nors patronato teisės nebuvo ar laikinai ji buvo apleista, surengus konkursą sutinkamai su Tridento Susirinkimo nuostatais vyskupas skiria klebonus valdytojais, valdžiai mielais.

XXXI. Kościoły katolickie swobodnie reperowane będą kosztem gmin lub prywatnych osób, które by takowy obowiązek na siebie przyjąć chciały. Jeśliby zaś ich siły niewystarczały, w takim razie będą mogły zapomogi prosić od rządu. Projekt wzniesienia nowego kościoła lub powiększenia liczby parafii podówczas będzie mógł przyjść do skutku, kiedy albo pomnożenie się liczby ludności, albo zbyt wielki obszar dopiero będących parafii i utrudzona komunikacja tego wymagać będzie.

W Rzymie dnia 3 sierpnia 1847 roku.

(podpisali) Lambruschini, kardynał, sekretarz stanu.

Błudow. Buteniew.

120. Ukaz Cesarza Jegomości Mikołaja I do Rządzącego Senatu 29 listopada 1848 roku.

„Wskutek warunków przez nas umocowanych rzeczywistego radcę tajnego hr. Błudowa i radcę tajnego Buteniew, wraz z umocowanemi papieża rzymskiego podpisanych, a przez nas utwierdzonych, postanowiliśmy granice diecezji rzymsko-katolickiego wyznania w Cesarstwie zastosować do obecnych granic guberni zachodnich i dla dogodniejszego zarządu kościołami i duchowieństwem tego wyznania w odległej od Mohilewa części Rossyi południowej, szczególnie zaś dla zadosyć uczynienia duchownym potrzebom kolonistów niemieckich w tym kraju i w guberni saratowskiej osiedlonych, utworzyć w Chersonie siódmą diecezją z dwoma sufraganami, z których jeden ma mieć rezydencją w Saratowie. W takim rozdziale diecezja mohilewska ma zawierać w sobie gubernią mohilewską i wszystkie pomienionego wyznania kościoły znajdujące się //146 w tych częściach Cesarstwa, które nie wchodzą do składu niżej wzmiankowanych diecezji tudzież w W[ielkim] Księstwie Finlandskiem. Diecezja wilenska ma się zawierać w dotychczasowych granicach guberni wilenskiej i grodzienskiej. Telszewska, czyli żmudzka, w granicach guberni kowienskiej i kurlandskiej. Łucko-żytomierska w granicach guberni kijowskiej i wołynskiej. Minska w granicach guberni tegoż nazwania. Kamieniecka w granicach guberni podolskiej i na koniec siódma diecezja chersonska ma zawiadywać rzymskiemi kościołami znajdującemi się w guberniach: chersonskiej, ekaterinosławskiej, tauryckiej, saratowskiej, archangelskiej, w obwodzie bessarabskim, w Kraju Kaukazkim i Zakaukazkim. W tej ostatniej diecezji ustanawia się konsystorz, seminarium i kapituła z dziewięciu duchownych osób. Ku wykonaniu tej woli naszej Rządzący Senat nie omieszka uczynić należyte rozporządzenia w tem, co się tycze wydziału cywilnego. W duchownym zaś względzie wykonanie to polecone przez nas zostało koadiutorowi metropolity biskupowi Hołowinskiemu."

XXXI. Katalikų bažnyčios bus laisvai remontuojamos bendruomenės ar privačių asmenų, kurie tokias pareigų imtis panorėtų, lėšomis. Jeigu jų jėgų nepakaktų, tada pagalbos galės prašyti iš valdžios. Naujos bažnyčios statymo ar parapijų skaičiaus didinimo projektas galės būti įgyvendintas tada, kai to reikalaus arba žmonių skaičiaus didėjimas, arba pernelyg didelė iki šiol esančių parapijų teritorija ir sunkus susisiekimas.

Romoje, 1847 metų rugpjūčio 3 diena.

(pasirašė) Lambruschini, kardinolas, valstybės sekretorius.

Bludovas. Butenevas.

120. Jo didenybės ciesoriaus Mikalojaus I 1848 metų lapkričio 29 įsakas Valdančiajam Senatui:

„Dėl sąlygų, mūsų įgaliotų tikrojo slaptojo patarėjo grafo Bludovo ir slaptojo patarėjo Butenevo drauge su Romos popiežiaus įgaliotaisiais pasirašytų, o mūsų patvirtintų, nusprendėme: Romos katalikų tikėjimo vyskupijų sienas imperijoje priderinti prie dabartinių Vakarų gubernijų sienų ir kad būtų patogiau šio tikėjimo bažnyčias bei dvasininkiją valdyti, nuo Mogiliavo nutolusioje šiaurinėje Rusijos dalyje, ypač vokiečių kolonistų šiame krašte ir Saratovo gubernijoje įsikūrusių dvasiniams poreikiams tenkinti, įsteigti Chersone septintąją vyskupiją su dviem sufraganijomis, iš kurių viena turi turėti rezidenciją Saratove. Esant tokiam padalijimui, Mogiliavo vyskupija turi apimti Mogiliavo guberniją ir visas minėtojo tikėjimo bažnyčias, esančias //146 tose imperijos dalyse, kurios neįeina į minėtųjų vyskupijų sudėtį, taip pat Suomijos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Vilniaus vyskupija turi būti tarp ligišiolinių Vilniaus ir Gardino gubernijų ribų. Telšių, arba Žemaičių, – Kauno ir Kuršo gubernijų ribų. Lucko-Žitomiro – Kijevo ir Voluinės gubernijų ribų. Minsko – tarp to paties pavadinimo gubernijos ribų. Kameneco – tarp Podolės gubernijos ribų ir galiausiai septintoji, Chersono, vyskupija turi administruoti Romos bažnyčias, esančias Chersono, Jekaterinoslavo, Tauridės, Saratovo, Archangelsko gubernijose ir Besarabijos srityje, Kaukazo ir Užkaukazės kraštuose. Šioje paskutinėje vyskupijoje įsteigiama konsistorija, seminarija ir kapitula iš devynių dvasininkų. Šiai mūsų valiai įvykdyti Valdantysis Senatas neuždels padaryti atitinkamus nurodymus dėl pasaulietinio skyriaus; o dvasiniu atžvilgiu vykdymas mūsų buvo pavestas metropolito koadjutoriui vyskupui Holovinskiui".

121. W ciągu 1848 roku diecezją żmudzką, w dawnych granicach zawartą, zarządzał wikariusz kapituły JW Jan Gintyłło, mieszkał jak zwykle w Olsiadach, za rozmaite wykroczenia skazał na pokutę do domu wornienskiego poprawy czternastu kapłanów. Pod względem cywilnym zarządzał prowincją wilenską wojenny jenerał gubernator Mirkowicz i cywilny kowienski gubernator Radiszczew, jenerał major. Stan moralności w prowincji był dobry, lud, zwłaszcza wiejski, zawsze okazywał właściwą sobie gorliwość w rzeczach wiary. Klasa wyższa wolna już była od wolter[i]anizmu i indyferentyzmu. Urzędnicy tylko zgadując chęci rządu, zwłaszcza w uroczystości panującego dworu, rzucając katolickie kościoły, zaczęli chodzić na nabożeństwo do ruskich kościołów. Dla zapobieżenia temu, rządzący diecezją wydał do wiernych okólnik, wzywając ich, aby dali na piśmie zobowiązanie się, że w dni tabelne będą się znajdowali w sobie właściwych kościołach katolickich. Okólnik ten zaraz przez urzędników został przesłany gubernatorowi Mirkowiczowi, //147 który nie zaniechał zawiadomić o tem ministerstwa. To zaś przesłało pismo rządzącemu diecezją w tem guście, że rządca diecezji po polsku, nie po ruską [s] wydał odezwę, że bywać w cerkwiach nikt wzbronić nie może. Wreszcie, że nie miał prawa żądać od urzędników zobowiązania się na piśmie. Stąd też okólnik rządzącego został bez skutku.

Rok 1849

122. JKs. Wacław Żyliński po swem na biskupa wyświęceniu (nr 118) pojechał do diecezji. W kościołach jeziorożskim, uciańskim i wiłkomirskim, na mocy pozwolenia Ojca Świętego, dawał ludowi błogosławieństwo z odpustami. O jego przybyciu do Wilna następną wiadomość ogłosił *Kurjer Wilenski* na rok 1849 nr 4:

„Stycznia 9 dnia, tj. w przeszłą niedzielę, odbył się w mieście naszem święty i uroczysty obrzęd wprowadzenia na katedrę biskupią JWKs. Wacława Żylińskiego [.....][a].

Po kilkudniowych nieustannych słotach, ranek dnia przeznaczonego na tę uroczystość jakby widocznem zrządzeniem opatrzności. I gdy uroczysty dźwięk wszystkich dzwonów witał wjeżdżającego w bramy miasta pasterza, szczyty wszystkich gór, dzwonic i świątyń promieniły się blaskiem prawdziwie wiosennego słońca, które właśnie z chwilą skończenia obrzędu znowu słotnemi zaćmiło się chmurami. Spotkany przez kapitułę i licznie zebrane duchowieństwo pasterz i powitany mową dziekana miasta Wilna JKs. Wróblewskiego w kościele św. Jana, po wzajemnej na to powitanie odpowiedzi, przywdział tamże szaty pontyfikalne i poprzedzony

[a] *Rankraštyje daugtaškis.*

121. 1848 metais Žemaičių vyskupiją, tarp senų ribų esančią, valdė kapitulos vikaras jo malonybė Jonas Gintila. Gyveno, kaip paprastai, Alsėdžiuose, už įvairius nusižengimus atgaila Varnių pataisos namuose nubaudė keturiolika kunigų. Vilniaus provincijos pasaulietinę sritį valdė karo generolas gubernatorius Mirkovičius ir civilinis Kauno gubernatorius Radiščevas, generolas majoras. Moralės būklė provincijoje buvo gera, žmonės, pirmiausia kaimiečiai, visada rodė jiems būdingą uolumą tikėjimo reikaluose. Aukštoji klasė jau buvo laisva nuo volterystės ir indiferentizmo. Tiktai tarnautojai, prisitaikydami prie valdžios norų, pirmiausia per viešpataujančios dinastijos iškilmes apleisdami katalikų bažnyčias, pradėjo melstis rusų bažnyčiose. Norėdamas tam sukliudyti, vyskupijos valdytojas išleido aplinkraštį tikintiesiems, ragindamas juos raštu įsipareigoti, kad valstybinių švenčių dienomis bus savo katalikų bažnyčiose. Šis aplinkraštis tarnautojų iš karto buvo nusiųstas gubernatoriui Mirkovičiui, //147 kuris neatsisakė pranešti apie tai ministerijai. Pastaroji vyskupijos valdytojui pasiuntė raštą, pažymintį, kad vyskupijos valdytojas lenkiškai, o ne rusiškai išleido kreipimąsi, kad lankytis cerkvėse drausti niekas negali, galiausiai – neturėjo teisės reikalauti iš tarnautojų raštiško pasižadėjimo. Todėl šis valdytojo aplinkraštis liko be pasekmių.

1849 metai

122. Jo malonybė kunigas Vaclovas Žilinskis, įšventintas į vyskupus (Nr. 118), išvyko į vyskupiją. Zarasų, Utenos ir Ukmergės bažnyčiose Šventojo Tėvo duota teise teikė žmonėms palaiminimą su atlaidais. Apie jo atvykimą į Vilnių 1849 metų *Kurjer Wileński* Nr. 4 paskelbė tokią žinią:

„Sausio 9 dieną, tai yra praėjusį sekmadienį, mūsų mieste įvyko iškilmingos šviesiojo dauggalio kunigo Vaclovo Žilinskio įvesdinimo į vyskupo katedrą apeigos [.....].

Po kelias dienas nesiliaujančios darganos šioms iškilmėms skirtos dienos rytmetys tarsi akivaizdžia Apvaizdos valia, spaudžiant lengvam šaltukui, netikėtai ir staiga nušvito šviesiu, giedriu dangumi. Ir kai iškilmingas visų varpų gaudesys sveikino per miesto vartus įvažiuojantį ganytoją, visų kalnų, varpinių ir šventovių viršūnės spinduliavo tikros pavasario saulės šviesa, kuri baigiantis apeigoms vėl dingo po šlapdribos debesimis. Ganytojas, sutiktas kapitulos bei gausiai susirinkusios dvasininkijos ir pasveikintas Vilniaus dekano jo malonybės kunigo Vrublevskio kalba Šv. Jono bažnyčioje, taręs atsakomąjį žodį į šį pasveikinimą, ten pat

uroczystą procesją wszystkich cechów, bractw, zakładów naukowych, wszystkich tutejszych zakonów, kapituły i kleru tudzież kilkudziesięcią parami przybyłych z diecezji dziekanów z proboszczami, rozpoczął uroczyste wejście na katedrę biskupią.

Niezliczone tłumy ludu towarzyszyły procesji lub stały uszykowane po obu stronach drogi, korząc się ze czcią powinną przed błogosławieństwem pasterskiem, które im udzielał nowy biskup. Tuż przed kapitułą, wsród orszaku kapłanów niesione były relikwie św. Stanisława i św. Kazimierza, a za nimi, otoczony proboszczami i wikariuszami, proboszcz św. Jana niosł na poduszce bulle Piusa IX. U drzwi katedralnego kościoła proboszcz jego i prałat JKs. Bowkiewicz powitał wstępującego pasterza stosowną przemową, który odpowiedziawszy na nią ze wzruszeniem, podzielanem przez wszyst//148kich obecnych, udał się do wielkiego ołtarza, gdzie otoczony kapitułą, wykonał przepisaną prawem przysięgę, po czem przez celebrującego prałata i prałata archidiakona pasterz został posadzony na tronie biskupim.

Skoro usiadł, wszyscy członkowie kapituły i za nimi całe duchowieństwo przystępowało koleją do ucałowania ręki pasterza i otrzymania pasterskiego błogosławieństwa. Po nich przystąpił, składając powinszowanie, JW wilenski, grodnienski, minski i kowienski jenerał-gubernator Mirkowicz tudzież cywilny gubernator, komendant miasta Wilna, gubernialny marszałek, wszyscy jenerałowie i wyżsi urzędnicy towarzyszący temu obrzędowi. Dalej JW prałat Borowski, wstąpiwszy na ambonę w asystencji diakona i subdiakona, przeczytał bullę Ojca Świętego Piusa IX, przez którą obecny pasterz został wyniesiony na katedrę wileńską, oraz inne do tego aktu ściągające się bulle ze stosowną do ludu przemową. Na koniec podczas mszy świętej we zwyczajnej porze, po odśpiewaniu Ewangelii świętej, sam JW biskup w asystencji mistrza obrzędów, diakona, subdiakona, ceremoniarza i kanonisty, udał się na ambonę i w pełnej uczucia i namaszczenia przemowie (którą tu przyszyłem)[a], obowiązki ludu i pasterza wyłożył. Po mszy świętej pasterskie błogosławieństwo, udzielone całemu zgromadzeniu, ukończyło obrzęd."

123. Profesor ksiądz Kaspar Borowski po wyświęceniu się na biskupa długo się zbierał na podróż. Największą w tej rzeczy przeszkodę stanowił zupełny niedostatek pieniędzy. Wreszcie w połowie stycznia 1849 roku, w pożyczonej od JW metropolity Dmochowskiego karecie, udał się do Moskwy. Tu bierzmował, obejrzał ważniejsze budowy i przez południową Rossyą pojechał do swej diecezji. Stanął w Żytomierzu 26 dnia lutego. Nazajutrz w niedzielę o godzinie 8 ks. Trzesniowski, prałat, wprowadził nowego biskupa do kościoła pobernardynskiego i śpiewał mszą świętą,

[a] *Spaudinys su vyskupo Žilinskio kalbos tekstu rusų ir lenkų kalbomis, įsiūtas tarp rankraščio psl. 148–149. Spaudinio kopija dedama šios dalies pabaigoje.*

užsivilko iškilmių drabužius ir paskui iškilmingą – visų cechų, brolijų, mokslo institucijų, visų vietos vienuolynų, kapitulos ir klero, taip pat kelių dešimčių porų iš vyskupijos suvažiavusių dekanų ir klebonų – procesiją iškilmingai žengė į vyskupo katedrą.

Nesuskaitomos minios žmonių lydėjo procesiją arba stovėjo, įsitaisiusios palei abi kelio puses, lenkdamiesi su pagarba, derama prieš ganytojo palaiminimą, kurį jiems teikė naujasis vyskupas. Čia pat kapitulos priekyje, asistuojant kunigams, buvo nešamos šv. Stanislovo ir šv. Kazimiero relikvijos, o paskui jas, apsuptas klebonų ir vikarų, Šv. Jono [bažnyčios] klebonas ant pagalvėlės nešė Pijaus IX bulę. Prie katedros durų jos klebonas ir prelatas jo malonybė kunigas Baukevičius įžengiantį ganytoją pasveikino derama kalba, kuris, į ją atsakęs, jaudindamasis, kaip ir //148 visi dalyviai, pasuko didžiojo altoriaus link, kur tarp kapitulos atliko teisės nustatytą priesaiką. Paskui celebruojantis prelatas ir prelatas arkidiakonas ganytoją pasodino į vyskupo sostą.

Kai tik atsisėdo, visi kapitulos nariai, o paskui juos visa dvasininkija eile sustojo pabučiuoti ganytojo rankos ir gauti ganytojišką palaiminimą. Po jų sveikinti priėjo šviesiausiasis dauggalis Vilniaus, Gardino, Minsko ir Kauno generalgubernatorius Mirkovičius, taip pat civilinis gubernatorius, Vilniaus miesto komendantas, gubernijos bajorvedis, visi generolai ir aukštieji valdininkai, dalyvaujantys šiose apeigose. Toliau šviesusis dauggalis prelatas Borovskis, įžengęs į sakyklą, asistuojant diakonui ir subdiakonui, perskaitė Šventojo Tėvo Pijaus IX bulę, kuria [čia] esantis ganytojas buvo pakeltas į Vilniaus vyskupus, taip pat kitus su bule susijusius aktus ir atitinkamą kreipimąsi į žmones. Galiausiai, atitinkamu šventų mišių metu pagiedojus šventąją Evangeliją, pats šviesusis dauggalis vyskupas, lydimas apeigų vadovo, diakono, subdiakono, ceremonmeisterio ir kanonisto, įlipo į sakyklą ir jausmų bei pakilios nuotaikos kupina kalba (kurią čia pridedu)[11] žmonių ir ganytojo pareigas išdėstė. Po šv. mišių suteiktas ganytojiškas palaiminimas visai bendruomenei apeigas užbaigė".

123. Profesorius kunigas Kasparas Borovskis, įšventintas į vyskupus, ilgai rengėsi kelionei. Didžiausia kliūtis buvo visiškas pinigų stygius. Galiausiai 1849 metų sausio viduryje iš šviesiojo dauggalio metropolito Dmochovskio paskolinta karieta išvyko į Maskvą. Čia teikė Sutvirtinimo sakramentą, apžiūrėjo svarbiausius statinius ir per pietinę Rusiją nuvyko į savo vyskupiją. Atvyko į Žitomirą vasario 26 dieną. Rytojaus dieną, sekmadienį, 8 valandą kun. Tšesniovskis, prelatas, nuvedė naująjį vyskupą į

[11] *Vertimas šios dalies pabaigoje.*

podczas której biskup klęczał przy pulpicie. Przy końcu mszy przyszła z katedry procesja: prałaci w swoich fioletowych kapturkach, kapłani //149 w ornatach, diakoni i klerycy w dalmatykach, cechy i bractwa z obrazami i chorągwiami. Pasterz ubrał się w albę i kapę i usiadł na najwyższym stopniu przy wielkim ołtarzu. Ks. Kulikowski zaraz wlazł na ambonę i miał przez 10 minut mowę do biskupa, na którą pasterz krótko odpowiedział, wreszcie dodał: „Ch[c]ecie mnie prowadzić do katedry, prowadzcież, tam obszerniej pomówimy z sobą." Ruszyła się procesja, lud bardzo licznie zgromadzony towarzyszył, żandarmy ciżbę rozpychali. Duchowieństwo idąc, śpiewało „ecce sacerdos magnus". Biskupa zaś guberski marszałek Bobr z kuratorem szkół Podhorodynskim prowadzili pod baldachimem niesionym przez obywateli. Skoro duchowieństwo weszło do kościoła, policja drzwi zamknęła, bo lud na gwałt się cisnął. Biskup usiadł na krześle pośród kościoła. Wtem muzyka zagrzmiała. Oficjał Ławecki miał długą mowę do biskupa, w której malował po łacinie nędzny stan katedr i kapituł żytomierskiej i łuckiej. Na co pasterz także po łacinie odpowiedział: „Że szczęście Kościoła, jak czytamy in ‚Cantic[o] Canticor[um]', nie zależy ab externo sed ab interno. Jeżeli mieć będziemy żywą wiarę, będziemy wszędzie i zawsze szczęśliwemi." Po czem wstał biskup, poszedł do wielkiego ołtarza i zaintonował, „Te Deum", później klęcząc, uczynił professionem fidei i przysiągł na akta kapitulne. Wtem oficjał zaśpiewał oracją za biskupa, ten zaś usiadł na tronie. Duchowieństwo i obywatele przystępowali do ucałowania ręki pasterskiej. Ks. Brażewicz przeczytał z ambony bulle Piusa IX bez żadnej przemowy. Biskup zaś powiedział piękną mowę z tronu. Po skończeniu wystąpił z uroczystą mszą świętą. Przy końcu udzielił indulgentia i zaśpiewał modły za dom panujący. Wreszcie duchowieństwo odprowadziło biskupa do domu z procesją, gdzie pasterz pokropiwszy przewodników wodą święconą, wszedł do pokoju. Uroczystość skończyła się obiadami, z których pierwszy dała kapituła.

Biskup Borowski jest to mąż uczony, mówi po łacinie, po polsku, po łotewsku, po niemiecku i po francuzku. Zna nadto język grecki i nieco hebrajski. We względzie obyczajów można go nazwać świętym. Zobaczymy, jaki wywrze wpływ na diecezją.

124. W ciągu 1849 roku we względzie historii kościelnej nic ważnego nie zaszło. W miesiącu styczniu wezwano do Peterzburga JKs.//150 Macieja Wołonczewskiego dla zrobienia o nim, wskutek woli Ojca Świętego Piusa IX, scrutinium, jako o kandydacie do biskupstwa żmudzkiego. Skrutatorem od Ojca Świętego wyznaczonym był JW metropolita Dmochowski. Ten wybrał profesora Duchownej Akademii Antoniego Jakubielskiego, kamienieckiej katedry kanonika, na notariusza czyli sekretarza w rzeczonym interesie. Za świadków zaś adiunkta Akademii JKs. Iwaszkiewicza,

buvusią bernardinų bažnyčią ir giedojo šv. mišias, per kurias vyskupas klūpojo prie piupitro. Baigiantis mišioms, iš katedros atėjo procesija: prelatai violetiniais gobtuvais, kunigai, dėvintys //149 arnotus, diakonai ir klierikai – dalmatikas, cechai ir brolijos – nešini paveikslais ir vėliavomis. Ganytojas apsirengė alba bei kapa ir atsisėdo ant aukščiausios pakopos prie didžiojo altoriaus. Kunigas Kulikovskis iš karto įlipo į sakyklą ir pasakė 10 minučių kalbą vyskupui, į kurią vyskupas trumpai atsakė, galiausiai pridėjo: „Jei norite mane vesti į katedrą, veskite, ten daugiau tarpusavy pasikalbėsime". Procesija pajudėjo, žmonės, labai gausiai susirinkę, lydėjo, žandarai sklaidė minią. Dvasininkai eidami giedojo *Ecce sacerdos magnus*. O vyskupą gubernijos bajorvedis Bobras su mokyklų kuratoriumi Podgorodinskiu lydėjo po bajorų nešamu baldakimu. Kai tik dvasininkai suėjo į bažnyčią, policija duris uždarė, nes žmonės per prievartą spraudėsi. Vyskupas atsisėdo krėsle bažnyčios viduryje, tada sugriaudėjo muzika. Oficijolas Laveckis pasakė ilgą kalbą vyskupui, kurioje lotyniškai apibūdino skurdų katedros ir Žitomiro bei Lucko kapitulų būklę. Į tai ganytojas taip pat lotyniškai atsakė: „Kad Bažnyčios laimė, kaip skaitome *Giesmių giesmėje*, nepriklauso nuo išorės, bet nuo vidaus. Jeigu turėsime gyvą tikėjimą, visur ir visada būsime laimingi". Paskui vyskupas pakilo, priėjo prie didžiojo altoriaus ir užgiedojo „Te Deum", vėliau klūpodamas atliko tikėjimo išpažinimą ir prisiekė kapitulos aktais. Tada oficijolas užgiedojo oraciją už vyskupą, o šis atsisėdo soste. Dvasininkai ir pasauliečiai ėjo bučiuoti ganytojo rankos. Kunigas Braževičius iš sakyklos perskaitė Pijaus IX bulę be jokios prakalbos. O vyskupas iš sosto pasakė gražią kalbą. Baigęs aukojo šv. mišias, gale suteikė indulgencijas ir sugiedojo maldas už viešpataujančią giminę. Galiausiai dvasininkai procesija palydėjo vyskupą į namus, kur ganytojas, pašlakstęs palydovus šventintu vandeniu, įėjo į kambarį. Iškilmės baigėsi pietumis, kuriuos pirmuosius surengė kapitula.

Vyskupas Borovskis – vyras mokytas, kalba lotyniškai, lenkiškai, latviškai, vokiškai, prancūziškai. Be to, moka graikų kalbą ir šiek tiek hebrajų. Gyvenimo būdo požiūriu jį galima vadinti šventu. Pasižiūrėsime, kokią įtaką padarys vyskupijai.

124. Bažnyčios istorijos atžvilgiu 1849 metais nieko svarbaus neatsitiko: sausio mėnesį į Peterburgą iškviestas jo malonybė kun. //150 Motiejus Valančius dėl Šventojo Tėvo Pijaus IX valia jo, kaip kandidato į Žemaičių vyskupus, surengto patikrinimo (*scrutinium*). Kvotėju nuo Šventojo Tėvo buvo paskirtas šviesusis dauggalis metropolitas Dmochovskis. Šis išrinko Dvasinės akademijos profesorių Antaną Jakubelskį, Kameneco katedros kanauninką, notaru, arba sekretoriumi, minėtam reikalui. O liudininkais – Akademijos adjunktą jo malonybę kunigą Ivaškevičių,

profesora JKs. Bagieńskiego i asesora Kolegium, kanonika żytomirskiego JKs. Litwinowicza. Ci wszyscy po wykonaniu przysięgi opiniowali o rzeczonym Wołonczewskim, jak im się zdawało. Po ukończeniu scrutinium, kandydat do biskupstwa 30 dnia marca powrócił do Worń i równie jak przedtem sprawował obowiązki nauczyciela i rektora w seminarium wornieńskiem.

W miesiącu kwietniu został wezwany do stolicy kandydat do biskupstwa chersonskiego JW JKs. Kahn, przeor konwentu ryżskiego księży dominikanów, także dla zrobienia scrutinium. Prowadził takowe rzeczony JKs. Dmochowski, metropolita, notariuszem był tenże kanonik Jakubielski, świadkami zaś trzej dominikanie konwentu peterzburskiego. Po ukończeniu rzeczonego interesu JKs. Kahn powrócił do Rygi na dawny obowiązek.

W końcu czerwca biskup karystenski JW Ignacy Hołowiński, jako delegat Ojca Świętego, jeździł obejrzeć zakładającego się w Chersonie biskupstwa rzymsko-katolickiego. Był w Chersonie, później w Kijowie i Żytomierzu. Tu wspólnie z biskupem miejscowym JW Kasprem Borowskim ogłosił przyłączenie biskupstwa kijowskiego do łucko-żytomierskiego, wreszcie na początku października powrócił do stolicy.

W ciągu całego 1849 roku zarządzał diecezją żmudzką wikary kapituły JW Jan Gintyłło. W ciągu tego roku umarło w diecezji żmudzkiej kapłanów 18.

125. Rok 1849 był następny: w miesiącu styczniu dosyć było zimno, w lutym odwilż i ciepło, w marcu i kwietniu więcej było ciepła, niżeli zwykle w tym czasie być powinno. Początki maja były nader piękne i ciepłe. //151 Od drugiej połowy maja do 7 lipca ciągle były chłody i deszcze, w niskich miejscach trawa pomarzła, w wielu miejscach żyto kraszujące przez mrozy uszkodzone zostały. Do lipca bez kożucha obejść się nie można było. Ponieważ zaś drzewa przekwitły podczas pierwszego majowego ciepła, stąd też owoców i jagód wszystkich było nader obficie. Urodzaje dosyć dobre – groch najpiękniejszy, lecz z powodu obfitej wilgoci do zbytku wybujały, kwitnął do jesieni, mało zawiązując. Wreszcie jeszcze kwitnący mrozy zaskoczyły. Siana było mało i tego bez deszczów zebrać nie można było. Chłody jesienne wcześnie się pokazały, bo rok w ogólności był zimny. Jesień ciągnęła się do św. Marcina, bydło do tej pory chodziło po polu. Mróz raptem się pojawił, wypadły zaraz śniegi i zaraz ustaliła się droga zimowa. Od św. Marcina do nowego roku żadnej nie było odligi, termometr zawsze okazywał najmniej 10 stopni mrozu.

Wojska z Węgier powracające w znacznej części zimowały na Żmudzi. Podniosły nader cenę siana. Do Szawel i Rossiejn naniosły cholerę, która jednak po wsiach nie rozszerzyła się. Mówiąc w ogóle, śmiertelność w ciągu 1849 roku była bardzo mała.

profesorių jo malonybę kun. Bagenskį ir Kolegijos asesorių, Žitomiro kanauninką jo malonybę kun. Litvinavičių. Jie visi, davę priesaiką, apie minėtąjį Valančių kalbėjo, kaip jiems atrodė. Pasibaigus ištyrimui, kandidatas į vyskupus kovo 30 dieną sugrįžo į Varnius ir taip pat kaip iki tol ėjo Varnių seminarijos mokytojo ir rektoriaus pareigas.

Balandžio mėnesį į sostinę buvo iškviestas kandidatas į Chersono vyskupus šviesusis dauggalis jo malonybė kun. Kahnas, kunigų dominikonų Rygos konvento prioras, taip pat dėl patikrinimo (*scrutinium*). Jį atliko minėtasis jo malonybė kunigas Dmochovskis, metropolitas, notaras buvo tas pats kanauninkas Jakubelskis, o liudininkai – trys Peterburgo konvento dominikonai. Sutvarkius minėtąjį reikalą, jo malonybė kun. Kahnas grįžo į Rygą į ankstesnes pareigas.

Birželio pabaigoje Karistijos vyskupas šviesusis dauggalis Ignotas Holovinskis, kaip Šventojo Tėvo delegatas, važiavo apžiūrėti steigiamos Romos katalikų vyskupijos Chersone. Buvo Chersone, paskui Kijeve ir Žitomire. Čia kartu su vietos vyskupu jo malonybe Kasparu Borovskiu paskelbė, kad Kijevo vyskupija prijungiama prie Łucko-Žitomiro. Galiausiai spalio pradžioje grįžo į sostinę.

Visus 1849 metus Žemaičių vyskupiją valdė kapitulos vikaras jo malonybė Jonas Gintila. Per šiuos metus Žemaičių vyskupijoje numirė 18 kunigų.

125. 1849 metai buvo tokie: sausio mėnesį buvo gana šalta, vasarį – atlydys ir šilta, kovą ir balandį – daugiau šilumos, negu paprastai šiuo laiku turėtų būti. Gegužės pradžia buvo ypač graži ir šilta. //151 Nuo antros gegužės pusės iki liepos 7-osios – nuolat šalnos ir lietūs. Žemumose nušalo žolė, daugelyje vietų sudygusius rugius pakando šalnos. Be skrandos iki liepos nebuvo galima apsieiti. O kadangi medžiai peržydėjo per pirmąją gegužės šilumą, todėl visokių vaisių ir uogų – labai gausu. Derlius gana geras, žirniai gražiausi, tačiau dėl drėgmės gausumo labai iškeroję, žydėjo iki rudens mažai užmegzdami, galiausiai dar žydinčius užklupo šalčiai. Šieno mažai, ir to paties be lietaus nebuvo galima suimti. Galiausiai prasidėjo rudens šalnos, nes apskritai metai buvo šalti. Ruduo tęsėsi iki šv. Martyno, iki tos nakties galvijai ganėsi lauke. Pašalo staiga, iš karto iškrito sniegas ir tuoj pat nusistovėjo žiemos kelias. Nuo šv. Martyno iki Naujųjų metų nebuvo jokio atlydžio, termometras visada rodė mažiausiai 10 laipsnių šalčio.

Iš Vengrijos grįžtanti kariuomenė daugiau žiemojo Žemaitijoje. Labai pakėlė šieno kainą, į Šiaulius ir Raseinius atnešė cholerą, kuri po kaimus vis tik neišplito. Apskritai kalbant, mirtingumas 1849 metais buvo labai mažas.

Rok 1850

126. W miesiącu październiku 1849 roku rektor seminarium wornienskiego ks. Maciej Wołonczewski, teologii doktor, otrzymał wiadomość, że września 16 dnia na przedmieściu Neapolu zwanym Portici, w pałacu królewskim przez papieża Piusa IX został prekonizowany biskupem żmudzkim. Bulle zaś nadesłane zostały do Peterzburga grudnia 31 dnia tegoż 1849 roku, pozostało przeto kandydatowi do biskupstwa myślić o wyświęceniu się. Roku 1850 stycznia 14 dnia Najjaśniejszy Cesarz Mikołaj I wydał następny ukaz: „Rektorowi telszewskiego seminarium Maciejowi Wołonczewskiemu najmiłościwej rozkazujemy być biskupem telszewskiej diecezji."

W kilka dni później nominat biskup Wołonczewski otrzymał rozkaz udania się do stolicy dla przyjęcia święcenia, dokąd w towarzystwie prałata Franciszka Krzyżanowskiego i pojechał //152 lutego 15 dnia. Stanął w Peterzburgu 19 dnia tegoż miesiąca. Gdzie po odbytych wizytach i zwykłych formalnościach zaczął się sposobić do przyjęcia święcenia, które mu i zostało udzielone dnia 24 lutego w dzień św. Macieja Apostoła. Konsekratorem był metropolita i arcybiskup mohilewski JW Dmochowski, asystentami zaś JW Ignacy Hołowiński, biskup karystenski, koadiutor metropolity cum futura successione, oraz biskup Wacław Żylinski, umyślnie na ten akt wezwany. Po konsekracji był obiad u nowo poświęconego w Duchownej Akademii, zasiadało u stołu 50 osób. Później po kolei były obiady dane przez JW Hołowinskiego, arcybiskupa, prałata wilenskiego Fiałkowskiego, mohilewskiego prałata Kossowskiego i kanonika żmudzkiego Andrzeja Dobszewicza.

Najjaśniejszy Pan darował biskupowi Wołonczewskiemu 1000 rb. sr., pierś[c]ień brylantowy kosztujący 823 rb. sr., mitrę i pastorał. Dnia 3 marca nowy biskup otrzymał urzędowe zawiadomienie, że Cesarz Jegomość dozwala mu audiencji osobistej, na którą przeznacza 5 dzień marca. Jakoż za zbliżeniem się tego dnia rzeczony biskup i pojechał do zimowego cesarskiego pałacu. Przez każdy pokój przeprowadzała go miejscowa służba, dopóki nie wprowadziła do udzielnego gabinetu, gdzie się znajdował sam wyłącznie monarcha. Tu Najjaśniejszy Pan podając rękę biskupowi, rzekł w języku rossyjskim: „Gdzie was pierwszy raz widziałem?" Odpowiedział biskup: „Roku 1844 miałem szczęście być przedstawionym Waszej Cesarskiej Mości w Duchownej Akademii jako profesor, później byłem rektorem w seminarium wornienskiem, dopiero z łaski Waszej Cesarskiej Mości biskupem, za co pokornie dziękuję." „Nie trzeba tego – rzekł cesarz – my jesteśmy kontenci,ześmy znaleźli ludzi, na których spuścić się można. Czy długo byłeś w Akademii?" //153 Odp[owiedział] biskup: „Lat pięć, Najjaśniejszy Panie." Cesarz: „Kraj, w którym mieszkasz, doznaje wiele złego z powodu bliskości cudzego państwa. Udający się po kryjomo za granicę

1850 metai

126. 1849 metų spalio mėnesį Varnių seminarijos rektorius kun. Motiejus Valančius, teologijos daktaras, gavo žinią, kad rugsėjo 16 dieną Neapolio priemiestyje, vadinamame Portici, karaliaus rūmuose popiežiaus Pijaus IX buvo iškeltas Žemaičių vyskupu. O bulės į Peterburgą atsiųstos gruodžio 31 dieną tais pačiais 1849 metais, tad kandidatui į vyskupus beliko galvoti apie įšventinimą. 1850 metų sausio 14 dieną šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I išleido tokį įsaką: „Telšių seminarijos rektoriui Motiejui Valančiui maloningai įsakome būti Telšių vyskupijos vyskupu". Keletą dienų vėliau vyskupas nominatas Valančius gavo įsakymą atvykti į sostinę priimti šventimų: ten drauge su prelatu Pranciškumi Kryžanausku ir išvažiavo //152 vasario 15 dieną. To paties mėnesio 19 dieną atvyko į Peterburgą ir, atlikęs vizitus ir įprastus formalumus, pradėjo rengtis priimti šventinimus, kurie jam ir buvo suteikti vasario 24-ąją, šv. Motiejaus apaštalo dieną. Konsekratorius buvo metropolitas ir Mogiliavo arkivyskupas šviesusis dauggalis Dmochovskis, o asistentai – šviesusis dauggalis Ignotas Holovinskis, Karistijos vyskupas, metropolito koadjutorius su paveldėjimo teise, taip pat vyskupas Vaclovas Žilinskis, specialiai šiam aktui iškviestas. Po konsekracijos buvo pietūs pas naujai įšventintąjį Dvasinėje akademijoje, prie stalo sėdėjo 50 asmenų. Vėliau iš eilės buvo pietūs, surengti šviesiojo dauggalio Holovinskio, arkivyskupo, Vilniaus prelato Fijalkovskio, Mogiliavo prelato Kosovskio ir Žemaičių kanauninko Andriaus Dobševičiaus.

Šviesiausiasis ponas vyskupui Valančiui dovanojo 1000 sid. rb, briliantinį žiedą, kainuojantį 823 sid. rb, mitrą ir pastoralą. Kovo 3 dieną naujasis vyskupas gavo oficialų pranešimą, kad jo didenybė ciesorius leidžia jam asmeninę audienciją, kuriai skiria kovo 5 dieną. Iš tikro, šiai dienai artėjant, minėtasis vyskupas ir nuvažiavo į ciesoriaus Žiemos rūmus. Per kiekvieną kambarį jį lydėjo vietiniai tarnai, kol nuvedė į atskirą kabinetą, kur buvo tiktai pats valdovas. Čia šviesiausiasis ponas, paduodamas vyskupui ranką, rusiškai tarė: „Kur jus mačiau pirmąkart?" Vyskupas atsakė: „1844 metais turėjau laimę būti jūsų ciesoriškajai didenybei pristatytas Dvasinėje akademijoje kaip profesorius, vėliau buvau Varnių seminarijos rektorius, dabar Jūsų Ciesoriškosios Didenybės dėka, vyskupas, už tai nuolankiai dėkoju". „Nereika šito, – tarė ciesorius, – mes esame patenkinti, kad suradome žmones, kuriais galime pasikliauti. Ar ilgai buvai Akademijoje?" //153 Vyskupas atsakė: „Penkerius metus, Šviesiausiasis Pone". Ciesorius: „Kraštas, kuriame gyveni, patiria daug bloga dėl svetimos valstybės artumo. Slapta vaikštantys už sienos ne kartą užsitraukia bausmes,

nieraz ulegają karom, tracą życie i robią nieszczęśliwemi całe rodżeństwa." Biskup: „W rzeczy samej i pod względem moralnym wiele złego stąd wynika, albowiem pojmani, chcąc ujść zasłużonej kary, rzucają się do rozmaitych wybiegów, kłamstw i krzywoprzysięstw." Cesarz: „To pod względem moralnym, lecz mi najwięcej o to chodzi, aby się nie wkradał do państw moich duch cudzodziemski i dlatego zalecam biskupowi, ażeby też wpływem swoim zapobiegał uczęszczaniu poddanych naszych do Prus." Biskup: „Będę się starał, Najjaśniejszy Panie." Cesarz: „Jaki jest duch Żmudzi w obecnym czasie? Roku 1831 kraj ten nam się przeniewierzył." Biskup: „Prawda, Najjaśnieszy Panie, lecz Żmudź nigdy by tego nie uczyniła, gdyby nie rozruchy w Polsce wzniecone. Obywatele nasi, po większej części Niemcy, poszli za przykładem Polaków. I lubo to do mnie nie należy, jednak ręczyć mogę i ręczę, że więcej tego nie zrobią. Chybaby weszła cudza potencja i rozkazała mieszkańcom wziąć się do broni." Cesarz stuknął ręką o stolik i rzekł: „Ja cudzej potencji nie boję się, lecz gorszą jest wojna domowa." Potem z twarzą bardzą łagodną skłonił się i rzekł: „Прощайте, Епископ." Chciał pocałować rękę biskupa, lecz ten, mając subiekcją, nie dał.

Po tej audiencji zaraz biskup pojechał do JW ministra Perowskiego i dyrektora Skrypicina dla opowiedzenia, wedle przyjętego zwyczaju, całej rozmowy z Najjaśniejszym Panem. Później oddał pożegnalne wizyty ministrowi Perowskiemu, Bludowowi, Neselrode, metropolicie Dmochowskiemu itd. i zaczął wybierać się w drogę.

Wyjechał ze stolicy 26 marca 1850 roku, w karecie letniej na karach położonej. Z poruczenia JW metropolity zatrzymał się 28 dnia marca w Jamburgu, gdzie go przy//154jął ks. Sykorski, dominikan, kapelan kolonistów katolików. Zebrali się żołnierze z Narwy, katolicy i koloniści, którzy pierwszy raz w swem życiu oglądali biskupa. Nazajutrz bis[kup] bierzmował 357 osób i celebrował mszą pontyfikalnie. Z powodu niedostatku śniegu w okolicach Narwy rzucił kary i pojechał kołową karetą. Temczasem w przestrzeni od Narwy do Dorpatu natrafił na ogromne śniegi, które musiał kołami przebywać i doświadczać mnóstwo niebiezpieczeństw. Trzynaście koni nie mogły wydobyć pojazdu ze śniegów. Dnia 31 marca w Dorpacie, przyjęty przez miejscowego katolickiego księdza Józefa Berżańskiego, bierzmował 18 osób. Kwietnia 3 dnia w Mitawie bierzmował 247 osób. Na granicy Żmudzi spotkał biskupa asesor janiszski. W tem miasteczku spotkało mnóstwo wiernego ludu. Tu biskup zatrzymał się i w ciągu 4 i 5 dnia kwietnia bierzmował 5003 osoby. Dnia 6 i 7 bierzmował w Szawlach 4002 osoby. Dnia 9 pomimo mnóstwa przeszkód z roztoku i złej drogi wynikających, biskup przybył do Worń.

praranda gyvenimą ir nelaimingą padaro visą giminę". Vyskupas: „Iš tikrųjų ir moralės požiūriu iš to kyla daug blogio, nes sučiuptieji, norėdami išvengti pelnytos bausmės, griebiasi įvairiausių išsisukinėjimų, melagysčių ir melagingų priesaikų". Ciesorius: „Tai moralės požiūriu, tačiau man daugiausia rūpi, kad į mano valstybes neįsibrautų svetima dvasia, ir todėl pavedu vyskupui, jog savo įtaka taip pat neleistų mūsų pavaldiniams lankytis Prūsuose". Vyskupas: „Stengsiuosi, Šviesiausiasis Pone". Ciesorius: „Kokia Žemaitijos dvasia dabartiniais laikais? 1831 metais šis kraštas mus išdavė". Vyskupas: „Teisybė, Šviesiausiasis Pone, tačiau Žemaitija niekada to nebūtų padariusi, jeigu ne Lenkijoje kilę bruzdėjimai. Mūsų dvarponiai, daugiausia vokiečiai, pasekė lenkų pavyzdžiu. Ir kiek tai nuo manęs priklauso, galiu laiduoti ir laiduoju, kad daugiau to nepadarys. Rasi, ateitų svetima galia ir įsakytų gyventojams imtis ginklų". Ciesorius trinktelėjo ranka į staliuką ir tarė: „Svetimos galios nebijau, tačiau blogiau namų karas". Paskui labai maloniu veidu pasilenkė ir tarė: „Likite sveiki, vyskupe". Norėjo pabučiuoti vyskupo ranką, tačiau šis varžydamasis nedavė.

Po šios audiencijos vyskupas iš karto nuvyko pas šviesųjį dauggalį ministrą Perovskį ir direktorių Skripicyną pagal priimtą paprotį papasakoti viso pokalbio su šviesiausiuoju ponu. Vėliau su atsisveikinimo vizitais aplankė ministrą Perovskį, Bludovą, Neselrodę, metropolitą Dmochovskį bei kitus ir pradėjo rengtis keliauti.

Iš sostinės išvažiavo 1850 metų kovo 26 dieną ant pavažų padėta vasarine karieta. Šviesiojo dauggalio metropolito pavedimu kovo 28 dieną sustojo Jamburge, kur jį priėmė //154 kunigas Sikorskis, dominikonas, kolonistų katalikų kapelionas. Susirinko kareiviai iš Narvos, katalikai ir kolonistai, kurie pirmąkart savo gyvenime regėjo vyskupą. Kitą dieną vyskupas suteikė Sutvirtinimą 357 asmenims ir iškilmingai celebravo mišias. Dėl sniego stokos Narvos apylinkėse metė pavažas ir išvažiavo ratine karieta. Tuo tarpu tarp Narvos ir Dorpato rado galybę sniego, kuriuo turėjo ratais važiuoti ir patirti daugybę pavojų. Trylika arklių negalėjo ištraukti vežimo iš sniego. Kovo 31 dieną Dorpate priimtas vietos katalikų kunigo Juozapo Beržanskio, suteikė Sutvirtinimą 18 asmenų. Balandžio 3 dieną Mintaujoje suteikė Sutvirtinimą 247 asmenims. Prie Žemaitijos sienos vyskupą sutiko Joniškio asesorius. Šiame miestelyje laukė daugybė tikinčiųjų. Čia vyskupas sustojo ir balandžio 4 ir 5 dieną suteikė Sutvirtinimą 5003 asmenims. 6 ir 7 dieną Šiauliuose suteikė Sutvirtinimą 4002 asmenims. Nors iškilo daugybė kliūčių dėl potvynio ir blogo kelio, 9 dieną vyskupas atvyko į Varnius.

Tu mnóstwo duchowieństwa, obywateli i ludu przed farnym kościołem zebrane, spotkało biskupa. U drzwi kościelnych przemówił do biskupa były rządca diecezji ks. Gintyłło po łacinie. Na co biskup tak odpowiedział:

„Inter alios multos, qui nobis de via redeuntibus obviam venerunt, cernens etiam te, Reverendissime Domine, qui nos in regimine hujus dioeceseos nostrae praecessitsi pauca ad te volo.

In decursu multorum annorum dioecesis samogitiensis solatio pastoris destituta, a venerabili capitulo comissa fuit tuae curae, tuo regimini et solicitudini. Tu vero titulo vicarii capitularis insignitus, munere sibi commisso, tanta cum probitate et di//155ligentia in decursu sex annorum perfunctus es; ut dioecesis haec vix pauca orbitati propria incommoda experta sit. Quapropter ex intimo corde nomine Ecclesiae catholicae, ac nomine hujus almae dioeceseos nostrae palam Tibi gratias agimus. De cetero Deus optimus maximus sit largus remunerator tuus. Nos vero memores a te gestorum omni cum pastorali affectu et favore te semper prosequere publice spondemus."

Potem rozpoczęła się procesja, według przepisów rytuału. Gdy się zbliżyli do seminarium, przemówił do biskupa zarządzający tym zakładem ks. Aleksander Beresniewicz. Pasterz zaś tak odpowiedział:

„Czcigodny rektorze! Zakład, którego zaszczytnie jesteś naczelnikiem, od początku ośmnastego wieku do obecnej chwili jest kolebką duchowieństwa żmudzkiego; z niego wyszły tysiące świątobliwych i przykładnych kapłanów, którym prowincja tutejsza winna jest swoje religijne oświecenie. Jest to szkoła duchowna, szkoła wyłącznie moja, biskupia, w której wychowuję młodych lewitów i pomocników w sprawowaniu interesu zbawienia ludzkiego. Z tych wszystkich względów seminarium zawsze będzie na pierwszej uwadze mojej. Przestałem w niem być rektorm co do imienia, lecz nie przestanę nim być co do istoty rzeczy aż do śmierci. Będę się czynnie opiekował równie wami, których sam wybrałem na mistrzów, jak i tą młodzieżą duchowną, na której największe zakładam nadzieje. Do was, rektorze, wspólnie z profesorami należy postarać się o to, ażeby te nadzieje mnie i Kościoła Bożego nie zawiodły. Kształćcie ją z tem poświęceniem się i gorliwością, którą z pociechą dotąd w was widziałem. Kształćcie w duchu religii katolickiej i uległości należnej władzom. Że zaś tego dokazać nie możecie bez pomocy Najwyższego, niech więc Bóg błogosławi wam i pracom waszym! Niech Bóg błogosławi odradzającemu się Kościołowi w osobach alumnów! Niech Bóg błogosławi //156 domom i rodzicom, którzy poświęcają swych synów do posług ołtarza."

Przy drzwiach katedralnego kościoła spotkał biskupa prałat archidiakon Benedykt Smigielski i powitał biskupa nie dosyć stosowną mową, na którą biskup

Čia daugybė dvasininkijos, dvarponių ir liaudies, susirinkę priešais parapinę bažnyčią, sutiko vyskupą. Prie bažnyčios durų į vyskupą lotyniškai kreipėsi buvęs vyskupijos valdytojas kun. Gintila. Į tai vyskupas atsakė taip:

„Tarp daugelio kitų, kurie mūsų, grįžtančių, išėjo pasitikti, pastebėjau tave, garbusis pone, kuris prieš mus valdei šią mūsų vyskupiją, ir keletą žodžių noriu tau pasakyti.

Daugelį metų Žemaitijos vyskupija stokojo ganytojo, kol garbingosios kapitulos sprendimu buvo pavesta tavo valdymui, globai ir rūpesčiui. O tu, gavęs kapitulos vikaro titulą, taip stropiai ir //155 atsidavęs šešerius metus ėjai šias pareigas, kad ši vyskupija patyrė vos keletą negandų, būdingų apleistoms vietoms. Dėl to tau širdingai katalikų Bažnyčios ir šios mūsų vyskupijos vardu viešai dėkojame. Dėl viso kito tegu tau dosniai atlygina geriausiasis galingiausiasis Dievas. O mes, atmindami tavo nuveiktus darbus, viešai pasižadame visada tau rodyti ganytojišką palankumą ir meilę".

Paskui prasidėjo procesija pagal ritualo taisykles. Kai prisiartino prie seminarijos, į vyskupą kreipėsi šiai institucijai vadovaujantis kun. Aleksandras Beresnevičius. O vyskupas atsakė taip:

„Garbingasis Rektoriau! Institucija, kurios vadovas garbingai esi, nuo aštuonioliktojo amžiaus pradžios iki dabartinio momento yra žemaičių dvasininkijos lopšys: iš jo išėjo tūkstančiai pamaldžių ir garbingų kunigų, kuriems vietos provincija yra dėkinga už religinį švietimą. Tai dvasinė mokykla, išimtinai mano vyskupiška mokykla, kur auklėju jaunuosius levitus ir pagalbininkus žmonijos išganymui. Dėl šių visų aspektų seminarija visuomet bus man svarbiausia. Lioviausi joje būti rektorius pagal pareigas, tačiau iš esmės nepaliausiu juo būti iki mirties. Veikliai rūpinsiuosi tiek jumis, kuriuos pats mokytojais išrinkau, tiek ta dvasine jaunuomene, į kurią dedu didžiausias viltis. Jums, rektoriau, drauge su profesoriais dera pasirūpinti, kad šios viltys manęs ir Dievo Bažnyčios neapviltų. Auklėkite ją taip pasišventęs ir uoliai, kaip patenkintas iki tol regėjau. Lavinkite katalikų religijos valdžioms deramo nuolankumo dvasia. O kad to negalite pasiekti be Aukščiausiojo pagalbos, tegu Dievas jus ir jūsų darbus laimina! Tegu Dievas laimina atgimstančią Bažnyčią alumnų asmenyse! Tegu Dievas laimina //156 namus ir tėvus, kurie aukoja savo sūnus altoriaus tarnystei".

Prie katedros bažnyčios durų vyskupą sutiko prelatas archidiakonas Benediktas Smigelskis ir pasveikino vyskupą ne visai derama kalba, į kurią vyskupas trumpai

krótko odpowiedział. Potem w kościele odbyły się zwykle formalności. Wreszcie u biskupa był obiad, u stołu zasiadało z górą 300 osób.

127. Roku 1851 umarł w Peterzburgu JW Kazimierz Dmochowski, arcybiskup mohilewski, metropolita i kawaler wielu orderów. Prałat ten urodził się w Litwie, wstąpił do stanu duchownego w Wilnie, został kapitulnym i długo mieszkał w Peterzburgu jako deputat z diecezji wilenskiej posłany do Kolegium. JW Andrzej Kłągiewicz za pośrednictwem rządu wyniósł go na sufragana kurlandskiego. Później był prezesem w Kolegium, wreszcie przez Najjaśniejszego Mikołaja I po śmierci metropolity Pawłowskiego został zaszczycony godnością arcybiskupa. Był to mąż rzadkiej świątobliwości, gorliwości i dobroci. Na pobożne uczynki ważył całą swoję fortunę, tak że po śmierci został kosztem rządu pogrzebiony, bo własny fundusz na to nie wystarczał. Bądź jednak arcybiskupem, jako już w podeszłym wieku, okazał się nie dosyć zdolnym do rządów obszernej diecezji. Obwiniano go też o zbytnią bojaźliwość. Po śmierci jego, 11 stycznia roku rzeczonego zdarzonej, został prezesem w Kolegium JW Ignacy Hołowinski, jako koadiutor zmarłego cum futura successione przez Ojca Świętego Piusa IX zatwierdzony. //157

128. Roku 1851 września 15 dnia umarł w Teneniach JW Grzegorz Billewicz, prałat scholastyk katedry żmudzkiej. Prałat ten, urodzony ze znakomitego domu, po ukończeniu szkolnych nauk wstąpił do seminarium w Worniach, później za staraniem familii został posłany do Głównego Wileńskiego Seminarium, gdzie przy ukończeniu kursu wziął stopień magistra teologii. Powróciwszy do diecezji, przez JO księcia Józefa Giedrojcia został obdarzony plebanią kielmieńską. Nieco później wyniesiony na prałata zrzekł się Kielm i dostał plebanią Łajżewską, którą i do śmierci trzymał. W ostatnich latach życia swego zasiadał w konsystorzu żmudzkim jako asesor. Prałat ten, nader poczciwy człowiek, niewiele miał rozumu. Była to Kaimowa [*s*] ofiara, przez familią Kościołowi zrobiona. Prełaturę po nim objął kanonik Jerzy Bitowt.

129. Roku 1848 objeżdżając diecezje dyrektor Departamentu Obcych Wyznań, radca stanu Skripicyn, zwrócił uwagę na przeora konwentu ryżskiego JKs. Ferdynanda Kahna i postanowił wyprowadzić go na biskupa nowej tiraspolskiej diecezji. Jakoż ten i został przez Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I przedstawionym papieżowi do zatwierdzenia. Kiedy przyszła bulla de faciendo scrutinio, Kahn został powołany do Peterzburga dla spełnienia woli Ojca Świętego, lecz Kahn nie mógł ani na piśmie, ani za pomocą świadków udowodnić, że jest ochrzczonym. Stąd też musiano go pod kondycją znowu chrzcić i wyświęcać //158 aż na kapłana. Powiadają, że Kahn w młodości wyznawał religiją mojżeszową, gdyby przeto tę tajemnicę mógł

atsakė. Bažnyčioje vėliau įvyko įprasti formalumai. Galiausiai pas vyskupą buvo pietūs, prie stalo sėdėjo per 300 asmenų.

127. 1851 metais Peterburge numirė šviesusis dauggalis Kazimieras Dmochovskis, Mogiliavo arkivyskupas, metropolitas ir daugybės ordinų kavalierius. Šis prelatas gimė Lietuvoje, į dvasinį luomą įstojo Vilniuje, tapo kapitulos nariu ir ilgai gyveno Peterburge kaip į Kolegiją siųstas Vilniaus vyskupijos deputatas. Šviesusis dauggalis Andrius Klongevičius, valdžiai tarpininkaujant, pakėlė jį Kuršo sufraganu. Vėliau buvo Kolegijos pirmininku, galiausiai po metropolito Pavlovskio mirties šviesiausiojo Mikalojaus I buvo pagerbtas arkivyskupo pareigomis. Jis buvo reto pamaldumo, uolumo ir gerumo vyras. Pamaldiems darbams skyrė visą savo turtą taip, kad po mirties buvo palaidotas valdžios lėšomis, nes savų tam neužteko. Tačiau, arkivyskupas būdamas, kaip jau pagyvenęs žmogus, pasirodė nepakankamai sumanus valdyti plačią vyskupiją. Prikišta jam taip pat perdėtas bailumas. Po jo mirties, ištikusios minėtųjų metų sausio 11-ąją, Kolegijos pirmininku tapo šviesusis dauggalis Ignotas Holovinskis, kaip mirusiojo koadjutorius su paveldėjimo teise Šventojo Tėvo Pijaus IX patvirtintas. //157

128. 1851 metais rugsėjo 15 dieną Teneniuose mirė šviesusis dauggalis Grigalius Bilevičius, Žemaičių katedros prelatas scholastikas. Šis garsios giminės prelatas, baigęs mokslus mokykloje, įstojo į Varnių seminariją, vėliau, giminei rūpinantis, buvo nusiųstas į Vyriausiąją Vilniaus seminariją, kur, baigęs kursą, gavo teologijos magistro laipsnį. Grįžęs į vyskupiją šviesiausiojo kunigaikščio Juozapo Giedraičio buvo apdovanotas Kelmės klebonija. Šiek tiek vėliau pakeltas į prelatus, Kelmės atsisakė ir gavo Laižuvos kleboniją, kurią iki mirties turėjo. Paskutiniais savo gyvenimo metais buvo Žemaičių konsistorijos asesorius. Šis prelatas, labai kilnus žmogus, teturėjo nedaug proto. Jis buvo Kaino auka, giminės Bažnyčiai paaukota. Prelatūrą po jo gavo kanauninkas Jurgis Bytautas.

129. 1848 metais lankydamas vyskupijas, Kitatikių dvasinių reikalų departamento direktorius, valstybės patarėjas Skripicynas atkreipė dėmesį į Rygos konvento priorą jo malonybę kunigą Ferdinandą Kahną ir nusprendė iškelti jį naujosios Tiraspolio vyskupijos vyskupu. Iš tikro šis ir tapo šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I pristatytas popiežiui patvirtinti. Kai atėjo bulė *De faciendo scrutinio*, Kahnas buvo iškviestas į Peterburgą įvykdyti Šventojo Tėvo valią, tačiau nei raštu, nei liudininkų padedamas, Kahnas negalėjo įrodyti, kad yra krikštytas. Dėl šios priežasties vėl reikėjo jį krikštyti ir įšventinti //158 net iki kunigo. Kalbama, kad jaunystėje Kahnas išpažino Mozės religiją, todėl, kad galėtų šią paslaptį nuslėpti, nepateikė metrikų ir

ukryć, nie składał metryki i nie znalazł świadków. Cóżkolwiek bądź, zrobiono scrutinium i posłano do Rzymu.

Papież Pius IX nie zrobił zarzutu i przysłał bulle de consecratione. Jakoż roku 1850 września 7 dnia w Peterzburgu, w kościele św. Katarzyny, przez JW metropolitę Dmochowskiego w asystencji biskupa wileńskiego Żylinskiego i biskupa karistenskiego Hołowinskiego, został poświęcony na diecezjalnego biskupa tiraspolskiego. Po wyświęceniu się biskup Kahn pozostał w Peterzburgu, niby to w charakterze członka Kolegium, bez którego to wybornie mogło się obejść.

Rok 1851

130. Po śmierci metropolity Dmochowskiego objął niby to urząd arcybiskupa koadiutor cum futura successione biskup karistenski Ignacy Hołowinski, ale wypadało prosić Stolicy Świętej o paliusz, bez którego nowy arcybiskup nie miał żadnej władzy. Temczasem dyrektor Skripicyn powziąwszy jakąś niechęć do Hołowinskiego, ani myślał zrobić przedstawienie w tej rzeczy rządowi. Całem zaś postępowaniem pokazywał to, że poprowadzi na arcybiskupa nowo wyświęconego Kahna, który też zdawał się żądać tej godności. Widząc co się dzieje, Hołowinski znalazł zręczność napisania do Rzymu. W tej swojej odezwie pojaśnił Ojca Świętego //159 o zaszłych intrygach i razem zapowiedział, że jeżeli dwór rzymski nie zechce przysyłać paliusza bez prośby rządu, pewnie oń nigdy nie poproszą. Wtem niespodziewanie nadesłano z Rzymu paliusz dla Hołowinskiego, który kiedy przedstawiono monarsze, ten przyzwał do siebie Hołowinskiego, grzecznie go przyjął, przemówił nader uprzejmie i doręczył mu paliusz. Uradowany tem Hołowinski 1851 roku listopada 11 dnia w kościele św. Katarzyny uroczyście przyjął paliusz i został pełnym arcybiskupem.

Rok 1853

131. Po śmierci diecezjalnego biskupa Lipskiego diecezja minska nie miała pasterza. Zarządzał nią prałat katedry minskiej Paweł Rawa. Najjaśniejszy Mikołaj I mianował był wprawdzie go biskupem minskim, lecz Stolica Święta stanowczo go odrzuciła. Dwór rossyjski w tej rzeczy ani z Grzegorzem XVI, ani z Piusem IX nie zładziwszy, za radą arcybiskupa Hołowinskiego przedstawił na biskupa minskiego JKs. Adama Wojtkiewicza. Kapłan ten urodził się w parafii poswolskiej w powiecie poniewieżskim. W seminarium wilenskiem wstąpił do stanu duchownego, był administratorem szejnberskiego kościoła, później wikariuszem przy kościele św. Jana w Wilnie. Tu zostając, chodził do fakultetu teologicznego na lekcje. Wreszcie jeszcze później był ekonomem w diecezjalnem wilenskiem seminarium i na tenże obowiązek roku 1842 pojechał do Peterzburga do Akademii.

nesurado liudininkų. Kas bebūtų, patikrinimas (*scrutinium*) atliktas ir nusiųstas į Romą.

Popiežius Pijus IX nepadarė priekaišto ir atsiuntė konsekracijos bulę. Iš tikro 1850 metų rugsėjo 7 dieną Peterburge, Šv. Kotrynos bažnyčioje, šviesiojo dauggalio metropolito Dmochovskio, asistuojant Vilniaus vyskupui Žilinskiui ir Karistijos vyskupui Holovinskiui, buvo įšventintas dieceziniu Tiraspolio vyskupu. Įšventintas vyskupas Kahnas liko Peterburge, atseit, Kolegijos nariu: be jo ši puikiai galėjo apsieiti.

1851 metai

130. Po metropolito Dmochovskio mirties arkivyskupo pareigas tartum pradėjo eiti koadjutorius su paveldėjimo teise Karistijos vyskupas Ignotas Holovinskis, bet reikėjo prašyti Šventąjį Sostą palijaus, be kurio naujasis arkivyskupas neturėjo jokios valdžios. Tuo tarpu direktorius Skripicynas pajuto kažkokį atšiaurumą Holovinskiui ir net nemanė tuo reikalu kreiptis į valdžią, o visas jo elgesys rodė, kad į arkivyskupus pristatys naujai įšventintąjį Kahną, kuris taip pat, atrodė, šių pareigų norėjo. Matydamas, kas darosi, Holovinskis rado progą parašyti į Romą. Šitame savo kreipimesi Šventajam Tėvui paaiškino //159 apie prasidėjusias intrigas ir drauge įspėjo, kad jeigu Romos dvaras nepanorės atsiųsti palijaus be valdžios prašymo, tikriausiai ji niekada nepaprašys. Tuo tarpu netikėtai iš Romos atsiųstas palijus Holovinskiui, kurį kai pristatė valdovui, šis pasikvietė Holovinskį, mandagiai jį priėmė, labai maloniai kalbėjo ir įteikė jam palijų. 1851 metų lapkričio 11 dieną Šv. Kotrynos bažnyčioje Holovinskis iškilmingai priėmė palijų ir tapo visateisis arkivyskupas.

1853 metai

131. Po diecezinio vyskupo Lipskio mirties Minsko vyskupija neturėjo ganytojo. Ją valdė Minsko katedros prelatas Pavlas Rava. Šviesiausiasis Mikalojus I, tiesa, paskyrė jį Minsko vyskupu, tačiau Šventasis Sostas griežtai atmetė. Rusijos vyriausybė, šiuo reikalu nei su Grigaliumi XVI, nei su Pijumi IX nesutarusi, arkivyskupo Holovinskio patarta į Minsko vyskupus iškėlė jo malonybę kunigą Adomą Vaitkevičių. Šis kunigas gimė Panevėžio apskrities Pasvalio parapijoje. Vilniaus seminarijoje įstojo į dvasininkų luomą, buvo Šenbergo bažnyčios administratorius, vėliau – Šv. Jono bažnyčios Vilniuje vikaras. Čia būdamas vaikščiojo į Teologijos fakulteto paskaitas. Galiausiai dar vėliau buvo Vilniaus vyskupijos seminarijos ekonomas ir eiti šių pareigų 1842 metais išvažiavo į Peterburgo Akademiją.

Po wysłaniu do Rzymu scrutinium, które robił w imieniu arc[ybiskupa] Hołowinskiego prałat kamieniecki, profesor Akademii JW Antoni Jakubiel//160ski, przyszła sacra. JW Wojtkiewicz, który w tym czasie spełniał obowiązek rektora seminarium minskiego, został powołany do Peterzburga, dokąd też przybył i biskup wilenski Wacław Żylinski. Jakoż roku 1853 stycznia 11 dnia w petersburskim św. Katarzynie kościele przez arcybiskupa Hołowinskiego w asystencji biskupa wilenskiego i biskupa Kahna Adam Wojtkiewicz został wyświęcony na biskupa minskiego. Powróciwszy do Minska, lutego 22 ogłosił swój list pasterski i objął katedrę.

Rok 1854

132. Diecezja kamieniecka też nie miała biskupa. Po śmierci właściwego pasterza, Mackiewicza, zarządzał nią prałat katedry kamienieckiej, wikariusz kapitulny Mikołaj Górski. Za panowania Najjaśniejszego Mikołaja I i ten został przedstawiony na biskupa kamienieckiego. W Rzymie dosyć długo trzymano przedstawienie, właściwie mówiąc, czekano, ażeby ten prawie 80-letni starzec umarł, bo nie życzono go mieć biskupem. Kiedy zaś stary nie umierał, a dwór nasz nalegał, Stolica Święta za Piusa IX panowania przysłała potrzebne bulle i Górski 1854 roku czerwca 20 dnia w Peterzburgu przez arc[ybiskupa] Hołowinskiego, biskupów Żylinskiego i Kahana, został poświęcony na kamienieckiego diecezjalnego biskupa. Za powrotem do Kamieńca objął posadę i wkrótce wydał list pasterski.

133. Za panowania Najjaśniejszego Mikołaja I roku 1853 rozpoczęła się wojna tak zwana krymska. Naturalnie, rząd prowincjom naszym nie ufał. Wszystkie zakątki prowincji napełniły się szpiegowstwem //161 i donosami. W Worniach otwartym szpiegiem był nauczyciel szkoły parafialnej Bejnarowicz, gdy zaś tego cholera sprzątnęła, objął tenże urząd profesor języka rossyjskiego w seminarium, pan Klewenski. Kiedy tego udało się jakoś tam z Worń wyparć, przysłano drugiego, jeszcze gorszego, też w charakterze nauczyciela do seminarium, Teoftistowa. Teoftistów, popadziuk z włodzimierskiej guberni rodem, znajdował się w pedagogicznym zakładzie w Peterzburgu; instytut, wypuszczając go na świat, dał najlepszy atestat, kiedy zaś przyszło mu drugich uczyć, podówczas pokazało się, że nic nie umie. Wielką miał ochotę do pisania donosów, szczególnie na biskupa Wołonczewskiego i na rektora seminarium JKs. Aleksandra Beresniewicza, jako swoich zwierzchników. Ale jako niepiśmienny, za każdem razem musiał jeździć do Telsz, tam szukać pomocników język ruski znających i tak oskarzać niewinnych. Wskutek tych donosów biskup musiał kilka razy jezdzić do Wilna i tłumaczyć się przed wojennym gubernatorem jenerałem Eliaszem Bibikowym i tajną policją. Ponieważ zaś zarzuty były we względzie polityki, którą biskup całkowicie się nie zajmował, zatem i wytłumaczyć

Į Romą išsiuntus patikrinimą (*scrutinium*), kurį arkivyskupo Holovinskio vardu atliko Kameneco prelatas, Akademijos profesorius šviesusis daugągalis Antanas Jakubelskis, //160 atkeliavo laiškas (*sacra*). Šviesusis daugągalis Vaitkevičius, kuris tuo metu ėjo Minsko seminarijos rektoriaus pareigas, buvo iškviestas į Peterburgą, kur taip pat atvyko ir Vilniaus vyskupas Vaclovas Žilinskis. Iš tikro 1853 sausio 11 dieną Peterburgo Šv. Kotrynos bažnyčioje asistuojant Vilniaus vyskupui ir vyskupui Kahnui, Adomas Vaitkevičius arkivyskupo Holovinskio buvo įšventintas į Minsko vyskupus. Grįžęs į Minską vasario 22-ąją paskelbė savo ganytojišką laišką ir perėmė katedrą.

1854 metai

132. Kameneco vyskupija taip pat neturėjo vyskupo. Po tikrojo ganytojo Mackevičiaus mirties ją valdė Kameneco katedros prelatas, kapitulos vikaras Mikalojus Gurskis. Valdant šviesiausiajam Mikalojui I ir šis tapo pristatytas į Kameneco vyskupus. Romoje gana ilgai laikytas teikimas, tiesą sakant, laukta, kad šis kone 80-metis senolis numirtų, nes nenorėta jo matyti vyskupu. Kol senolis vis dar buvo gyvas, o mūsų vyriausybė prisispyrusi reikalavo, Šventasis Sostas, valdant Pijui IX, atsiuntė reikalingą bulę, ir 1854 metų birželio 20 dieną Peterburge Gurskis arkivyskupo Holovinskio, vyskupo Žilinskio ir Kahno buvo įšventintas į Kameneco vyskupijos vyskupus. Grįžęs į Kamenecą, ėmėsi pareigų ir greitai išleido ganytojišką laišką.

133. Viešpataujant šviesiausiajam Mikalojui I 1853 metais prasidėjo vadinamasis Krymo karas. Valdžia, suprantama, mūsų provincijomis nepasitikėjo. Visi provincijų užkampiai knibždėjo šnipų //161 ir skundikų. Varniuose aiškus šnipas buvo parapinės mokyklos mokytojas Beinaravičius, o kai cholera jį nušlavė, šias pareigas perėmė seminarijos rusų kalbos profesorius ponas Klevenskis. Kai šį pasisekė iš Varnių kažkaip išstumti, atsiųstas kitas, taip pat kaip seminarijos mokytojas, dar bjauresnis, Teoftistovas. Teoftistovas, popo vaikas iš Vladimiro gubernijos, buvo pedagoginės Peterburgo mokyklos [auklėtinis]. Institutas, išleisdamas jį į pasaulį, davė geriausią atestatą, o kai jam prisiėjo mokyti kitus, paaiškėjo, kad nieko nemoka. Turėjo didelį pomėgį rašyti skundus, ypač dėl vyskupo Valančiaus ir seminarijos rektoriaus jo malonybės kun. Aleksandro Beresnevičiaus, kaip savo viršininkų. Bet kaip neraštingas, kiekvieną kart turėjo važiuoti į Telšius, ten ieškoti pagalbininkų, mokančių rusų kalbą, ir taip apskųsti nekaltuosius. Dėl šių skundų vyskupui teko keletą kartų važiuoti į Vilnių ir aiškintis generalgubernatoriui Elijui Bibikovui ir slaptajai policijai. O kadangi buvo kaltinama dėl politikos, kuria vyskupas visiškai

się nie było trudno. Nadto z powodu donosu na rektora rzeczonego, przyjechał z Wilna do Worń były inspektor wilenskiego gimnazjum, Orłów, ściągał rodzaj egzaminu z ruskiej literatury od kleryków i odraportował, że w seminarium skasowany znalazł zarząd semina[rium] (правленіе), dany od rządu. //162

Po otrzymaniu tego raportu drugi Bibików, minister spraw wewnętrznych, pozbawił rektora Beresniewicza posady i kazał mieszkać w Wilnie, co ten i uczynił. Nadto zrobił minister rozporządzenie, ażeby co miesiąc odwiedzał seminarium prefekt szkoły telszewskiej Łukaszewicz. Odwiedziny Łukaszewicza dla seminarium nader były uprzykrzone, bo i za pieniądze, które za każdą podroż musiało płacić, nie zawsze mogło mieć dobrą atestację. Przy tem dyrektor gimnazjum kowieńskiego Sergius Wasilew, też z poruczenia zwierzchności egzaminował alumnów z przedmiotów ruskich razy ze dwa. To wtrącanie się cywilnych do szkoły biskupiej musiał pasterz znosić, bo krytyczne były czasy.

134. Roku 1847 został zawarty konkordat pomiędzy Najjaśniejszym Mikołajem I i papieżem Piusem IX. Konkordat, którym biskupi bardziej jeszcze zostali ograniczeni, bo ani kapitulnego, ani plebana, ani filialisty uplacować nie mogą bez pozwolenia władzy cywilnej. Kleryka nawet do seminarium lub też alumna do nowicjatu po klasztorach dopuścić nie mogą bez konsensu gubernatora lub ministra. Konkordat ten po wydrukowaniu został odesłany biskupom jako rękojmia w zarządzie. Temczasem nie dozwalano doń się stosować. I tak w Worniach, biskup, stosując się do konkordatu, chciał urządzić seminarium według ustaw konsylium trydentskiego. Lecz za to ukarano rektora Beresniewicza i posady pozbawiono.

Konkordat pozwolał budować nowe i stare reperować kościoły kato//163lickie. Temczasem władza krajowa nie pozwalała. W razie potrzeby budowania lub reperowania należało pierwej zrobić plan urzędowy i przez władzę budowniczą potwierdzony, później trzeba było posłać takowy do Kolegium i prosić ministra o pozwolenie budowania. Ten zapytywał duchowieństwa prawosławnego, czy nie ma w tem przeszkody, czy kościół ten nie będzie szkodliwy panującej wierze. Biskup ruski posyłał na miejsce jakiegokolwiek księdza ruskiego. Po obejrzeniu, jeżeli ten zaatestował dobrze, w rok lub dwa lata wychodziło pozwolenie od ministra, jeżeli zaś źle, nigdy. W tem tylko szczęście, że rubel zawsze był starszy od ukazów. Ten pospolicie łagodził i duchowieństwo prawosławne i urzędników policejskich. Co większa, niektórzy z nich bardziej byli wyrozumiałemi, niż sam rząd. Patrzyli przez szpary na budujące się kościoły nawet bez pozwolenia. Duchowieństwo tylko ruskie zawsze było uprzykrzone katolikom, bo też był to czas jego panowania.

neužsiėmė, todėl ir pasiaiškinti nebuvo sunku. Be to, apskundus minėtąjį rektorių, iš Vilniaus į Varnius atvyko buvęs Vilniaus gimnazijos inspektorius Orlovas, išegzaminavo klierikus iš rusų literatūros ir pranešė, kad seminarijoje rado panaikintą valdžios paskirtą valdybą. //162

Gavęs tokį raportą kitas Bibikovas, vidaus reikalų ministras, pašalino rektorių Beresnevičių iš pareigų ir liepė gyventi Vilniuje: tas taip ir padarė. Be to, ministras davė nurodymą, kad kas mėnesį seminariją aplankytų Telšių mokyklos prefektas Lukaševičius. Jo apsilankymai seminarijai buvo ypač nemalonūs, nes ir už pinigus, kuriuos, kiekvienąkart atvažiavus, reikėjo mokėti, ne visada buvo galima gauti gerą įvertinimą. Be to, Kauno gimnazijos direktorius Sergijus Vasilevas taip pat valdžios nurodymu du kartus egzaminavo klierikus iš rusiškų disciplinų. Tokį pasauliečių kišimąsi į vyskupo mokyklą ganytojas turėjo kantriai kęsti, nes laikai buvo kritiški.

134. 1847 metais buvo sudarytas konkordatas tarp šviesiausiojo Mikalojaus I ir popiežiaus Pijaus IX, kuris vyskupus dar labiau suvaržė, nes nei kapitulos nario, nei klebono, nei filijalisto negali paskirti be pasaulietinės valdžios leidimo. Netgi klieriko į seminariją arba taip pat alumno į noviciatą vienuolynuose negali leisti be gubernatoriaus ar ministro sutikimo. Šis išspausdintas konkordatas buvo atsiųstas vyskupams kaip valdymo užstatas. Tuo tarpu neleista jo taikyti. Tad Varniuose vyskupas, derindamasis prie konkordato, seminariją norėjo sutvarkyti pagal Tridento Susirinkimo nuostatus. Tačiau už tai nubaustas ir iš pareigų pašalintas rektorius Beresnevičius.

Konkordatas leido statyti naujas ir remontuoti senas katalikų //163 bažnyčias. Tuo tarpu krašto valdžia neleido. Iškilus reikalui statyti, pirmiausia reikėjo padaryti oficialų ir statybinių institucijų patvirtintą planą, vėliau reikėjo jį siųsti į Kolegiją ir ministrą prašyti leidimo statyti. Šis teiraudavosi stačiatikių dvasininkų, ar nėra kliūčių? Ar tokia bažnyčia nebus kenksminga viešpataujančiam tikėjimui. Rusų vyskupas siuntė į vietą kokį nors rusų kunigą. Apžiūrėjus, jeigu šis įvertindavo gerai, po metų ar dvejų ministras duodavo leidimą, jeigu blogai, – niekada. Čia tiktai laimė, kad rublis visada buvo viršesnis už įsakymus. Šis paprastai švelnino ir stačiatikių dvasininkus, ir policijos valdininkus. Dar daugiau, kai kurie jų buvo supratingesni, negu pati valdžia – žiūrėjo pro pirštus į net be leidimo statomą bažnyčią. Tiktai rusų dvasininkai visada įkyrėdavo katalikams, nes tai buvo jų viešpatavimo laikas.

Rok 1855

135. Wiadomo światu, że tego roku lutego 18 dnia skończył życie Najjaśniejszy Mikołaj I. Nim wiadomość o tym ważnym wypadku doszła do Worń, zbliżyły się imieniny biskupa Macieja Wołonczewskiego. Za nadejściem dnia tego zebrało się gości, biskup z duchowieństwem udał się do kościoła, gdzie po nabożeństwie mu powinszowano. Kiedy powrócił do swego domu, jeden z gości oddał mu konwert od wojennego gubernatora, donoszący o śmierci monarchy. Wszyscy tą nowiną byli przerażeni. Z tem //164 wszystkiem biskup zebranym gościom musiał dać i śniadanie, i obiad, bo nie mógł wyprawić gości głodnych. Co większa, alumni nierozważni, trzymając się dawnego zwyczaju, cyfrę biskupa iluminowaną wystawili na facjacie seminarium wieczorem. O czem biskup ani wiedział, bo był zajęty gośćmi.

Po tym dniu szpiegi, o których nader nie zbywało, zaraz donieśli rządowi o tym obiedzie, z tym dodatkiem, że biskup dał obiad, ciesząc się ze śmierci cesarza i że z tego samego powodu semianarium było iluminowane. Otóż i nowa bieda! Wkrótce przyjechał pułkownik żandarmów dla wyśledzenia prawdy. Później urzędnik od osobnych poruczeń przy wojennym gubernatorze, pułkownik hr. Rzewuski. Tłumaczyli się wornieńscy jak mogli, pomimo to wszystko wiadomość o tym obiedzie doszła do tronu nowego monarchy Aleksandra II. Żadnych jednak złych następstw za sobą nie pociągnęła.

136. Józef Rupejko urodził się podobno 1778 roku w parafii telszewskiej. Troszki poduczył się w Telszach, lecz nie mogąc zdać egzaminu w seminarium wornieńskiem, pojechał do Minska i tam się wyświęcił na kapłana. Przebywszy pewny czas w diecezji mińskiej, przez rozmaite osoby postarał się o prezentę na plebanią szadowską. Przyjechał na Żmudź, został przez biskupa Józefa Giedrojcia przyjęty do tutejszej diecezji i wyniesiony na plebana szadowskiego. Zostając na tej posadzie, hulał i dusił rozmaitemi procesami mieszczan szadowskich. //165

Podczas rewolucji krajowej 1831 roku Rupejko z początku trzymał się powstańców, lecz później, zmiarkowawszy, że się ci nie utrzymają, zaczął całemi siłami popierać stronę Rossyi. Schwycili go powstańce razu jednego i już chcieli go zbliżyć do nieba za pomocą sznura, ale jakoś tam zdołał wymknąć się z ich rąk. Po ukończonem powstaniu Rupejko wkupił się w wielkie zaufanie u wojennego wileńskiego gubernatora księcia Dołgorukowa i dostał kilka orderów. Czynnie należał do śledztw nad księżmi z powodu powstania wynikłych. W nagrodę swej gorliwości przez ukaz monarszy został pomieszczony w kapitule żmudzkiej w tytułe kanonika. Później zaś zaszczycono go honorem infułata szydłowskiego. Po tem zdarzeniu ks. Rupejko musiał porzucić ulubiony Szadów i osiąść w Szydłowie, co niechętnie uczynił. Roku

1855 metai

135. Pasauliui žinoma, kad šių metų vasario 18 dieną gyvenimą baigė šviesiausiasis Mikalojus I. Kol žinia apie šį svarbų įvykį pasiekė Varnius, priartėjo vyskupo Motiejaus Valančiaus vardinės. Atėjus šiai dienai, susirinko svečiai, vyskupas su dvasininkais nuėjo į bažnyčią, kur po pamaldų buvo pasveikintas. Kai grįžo į savo namus, vienas svečių padavė jam voką nuo karo gubernatoriaus, pranešantį apie valdovo mirtį. Visi šios naujienos buvo išgąsdinti. //164 Nežiūrint to, susirinkusiems svečiams vyskupas turėjo duoti ir pusryčius, ir pietus, nes negalėjo svečių alkanų išleisti. Dar daugiau, neįžvalgūs alumnai senu papročiu iliuminuotą vyskupo monogramą vakare pritvirtino seminarijos fasade. Apie tai vyskupas anei žinojo, nes buvo užsiėmęs svečiais.

Po tos dienos šnipai, kurių pernelyg nestigo, tuojau pat pranešė valdžiai apie tuos pietus pridėdami, kad vyskupas kėlė pietus, džiaugdamasis ciesoriaus mirtimi, ir kad dėl tos pačios priežasties seminarija buvo iliuminuota. Štai ir nauja nelaimė! Netrukus atvažiavo žandarų pulkininkas išsiaiškinti teisybės, vėliau valdininkas ypatingiems pavedimams prie karo gubernatoriaus pulkininkas grafas Ževuskis. Teisinosi varniškiai kaip galėjo, tačiau žinia apie šiuos pietus pasiekė naujojo valdovo Aleksandro II sostą. Tačiau jokių blogų padarinių nesusilaukta.

136. Juozapas Rupeika gimė berods 1778 metais Telšių parapijoje. Šiek tiek pasimokė Telšiuose, tačiau, negalėdamas išlaikyti egzaminų į Varnių seminariją, nuvažiavo į Minską ir ten įsišventino į kunigus. Tam tikrą laiką išbuvęs Minsko vyskupijoje, per įvairius asmenis pasirūpino gauti Šeduvos kleboniją. Atvažiavo į Žemaitiją, vyskupo Juozapo Giedraičio buvo priimtas į vietos vyskupiją ir pakeltas į Šeduvos klebonus. Eidamas šias pareigas, lėbavo ir įvairiais procesais smaugė Šeduvos miestelėnus. //165

Per krašto revoliuciją 1831 metais Rupeika iš pradžių dėjosi prie sukilėlių, bet vėliau, sumetęs, jog šie neišsilaikys, pradėjo visomis jėgomis remti Rusijos pusę. Vieną kartą sukilėliai jį sučiupo ir jau norėjo priartinti prie dangaus, virvei padedant, bet kažkaip sugebėjo iš jų rankų išsprūsti. Pasibaigus sukilimui, Rupeika įgijo didelį Vilniaus karo gubernatoriaus kunigaikščio Dolgorukio pasitikėjimą ir gavo keletą ordinų. Aktyviai prisidėjo prie kunigų tardymų, kilusių dėl sukilimo. Dovanai už savo uolumą valdovo įsaku buvo paskirtas Žemaičių kapitulos kanauninku. O vėliau pagerbtas Šiluvos infulato garbės ženklu. Po šio įvykio kun. Rupeika privalėjo palikti numylėtąją Šeduvą ir apsigyventi Šiluvoje; tai padarė nenoriai.

1847 dyrektor Skripicyn zamierzał go wynieść na biskupa żmudzkiego, lecz ten projekt został zniweczony przez biskupa Hołowinskiego, który zwrócił uwagę dyrektora na to, że przedstawując dworowi rzymskiemu człowieka publicznie złej opinii, gorzej zawikła stosunki ze Stolicą Świętą.

Ciekawy byłby biskup z ks. Rupejki, bo przy niedostatku dobrych obyczajów i wiary, ani jednego wyrazu łacińskiego języka nie rozumiał i całkowicie czytać nie umiał. Stąd to śpiewając mszą, tylko Dominus vobiscum jasno wymawiał, oracje zaś itd. tylko bękał i głosem wyrabiał tak, że żadnego wyrazu nie można było rozumieć.

Odtąd strona rządowa całkowicie go zarzuciła. Co większa, wojenny gubernator Bibików na przedstawienie policji ks. Rupejki, jako niespokoj//166nego pieniacza, chciał wyprawić na zsyłkę, czyli wygnanie, ale biskup Wołonczewski, nie chąc ażeby fiolety i infuła była poniewieraną, obronił go. Jeszcze ks. Rupejko był komisarzem nad wszystkiemi dobrami biskupa Józefa Giedrojcia i prokuratorem kapituły żmudzkiej. Epoka ta była czasem kwitnienia jego, bo za pomocą biskupich pieniędzy wiele mógł robić i robił. Ponieważ każdy człowiek ma swoją dobrą i złą stronę, miał te obie i ks. Rupejko. Nieraz bronił spraw biedaków, jeżeli ci potrafili i uniżyć się przed nim, i oddać się w jego opiekę. Wielu swoich krewnych oddawał do szkoły i losem ich pokierował, z przyzwoitą okazałością obchodził uroczystość narodzenia Matki Boskiej w Szydłowie, podczas której zwykł sam celebrować. Jakoż 1854 kończąc uroczystość pomienioną, celebrował nieszpory, po tych skoro powrócił do plebanii, nagle zasłabł i umarł. Ciało jego pochowano na mogile szydłowskiej, blisko kaplicy.

137. Po śmierci ks. Rupejki wakującą kanonią oddał biskup ks. Alojzemu Szukiewiczowi, magistrowi teologii, profesorowi w seminarium. Ten sam po udaleniu ks. Beresniewicza został rektorem seminarium wornienskiego.

Na posadę infułata szydłowskiego biskup przedstawił JW ministrowi JKs. Tomasza Dobszewicza, Żmudzina, profesora w Kijowskim Uniwersytecie. Temczasem prałat kapituły wileńskiej, JKs. Antoni Fiałkowski, postarał się u rządu tego placu dla siebie. Biskup, otrzymawszy w tej rzeczy ukaz, zasmucił się wprawdzie, //167 ale musiał milczeć, gdyż nie mógł sprzeciwiać się najwyższej władzy w kraju. Takie to są nasze czasy - sami duchowni śmiało gwałcą prawa Świętej Matki Kościoła. Dnia 12 lipca 1855 roku przyjechał do Szydłowa kanonik mohilewski Jerzy Iwaszkiewicz, złożył biskupowi listy od nowego infułata i w imieniu tego został zainstalowany.

138. Arcybiskup Hołowinski był to mąż nadzwyczajnej zdolności i pracowitości. Najwięcej się oddał literaturze. Pisał przez całe dni i nocy. Od ustawicznego pisania

1847 metais direktorius Skripicynas ketino jį kelti į Žemaičių vyskupus, bet šis projektas buvo sunaikintas vyskupo Holovinskio, kuris atkreipė direktoriaus dėmesį į tai, kad, Romos kurijai pristatydamas žmogų, apie kurį visuomenės nuomonė bloga, pablogins santykius su Apaštalų Sostu.

Įdomus būtų kun. Rupeika vyskupas, nes, stokodamas gerų manierų ir tikėjimo, nė vieno lotynų kalbos žodžio nesuprato ir visiškai nemokėjo skaityti. Todėl, giedodamas mišias, tiktai „Dominus vobiscum" aiškiai tarė, oracijas ir t.t. tiktai murmėjo ir balsu išdarinėjo taip, kad nė vieno žodžio nebuvo galima suprasti.

Nuo to laiko valdžia visiškai jį užmiršo. Dar daugiau, karo gubernatorius Bibikovas, policijai pristačius kun. Rupeiką kaip neramų //166 bylininką, norėjo ištremti, tačiau vyskupas Valančius, nenorėdamas, kad violetai ir infula būtų paniekinti, jį apgynė. Kun. Rupeika dar buvo visų vyskupo Juozapo Giedraičio valdų komisaras ir Žemaičių kapitulos prokuratorius. Šis laikotarpis buvo jo klestėjimo laikas, nes, vyskupo pinigų padedamas, daug ką galėjo daryti ir darė. O kadangi kiekvienas žmogus yra ir geras, ir blogas, toks buvo ir kun. Rupeika. Ne kartą gynė vargšų reikalus, jeigu šie sugebėjo prieš jį ir nusižeminti, ir atsiduoti jo globai. Daug savo giminaičių atidavė į mokyklą ir jų likimu pasirūpino. Su deramu ištaigingumu šventė Dievo Motinos Šiluvoje gimimo iškilmę, per kurią paprastai pats celebravo. Bet 1854-aisiais baigdamas minėtą iškilmę, celebravo mišparus, o po jų, kai tik grįžo į klebonįją, staiga sunegalavo ir numirė. Jo kūnas palaidotas Šiluvos kapinėse, netoli koplyčios.

137. Po kun. Rupeikos mirties vakuojančią kanoniją vyskupas atidavė kun. Aloyzui Šukevičiui, teologijos magistrui, seminarijos profesoriui. Kun. Beresnevičių pašalinus, jis tapo Varnių seminarijos rektorius.

Į Šiluvos infulato pareigas šviesiajam dauggaliui ministrui vyskupas pristatė jo malonybę kunigą Tomą Dobševičių, žemaitį, Kijevo universiteto profesorių. Tuo tarpu Vilniaus kapitulos prelatas jo malonybė kunigas Antanas Fijalkovskis iš valdžios išsirūpino šią vietą sau. Vyskupas, tuo reikalu gavęs įsaką, tiesa, nusiminė, //167 tačiau privalėjo tylėti, nes negalėjo prieštarauti aukščiausiajai krašto valdžiai. Tokie tad yra mūsų laikai, patys dvasininkai drąsiai laužo Šventosios Motinos Bažnyčios teises. 1855 metų liepos 12 dieną į Šiluvą atvažiavo Mogiliavo kanauninkas Jurgis Ivaškevičius, įteikė vyskupui laiškus nuo naujojo infulato ir šio vardu buvo įkurdintas.

138. Arkivyskupas Holovinskis buvo išskirtinių gabumų ir darbštumo vyras. Daugiausia atsidėjo literatūrai. Rašė ištisomis dienomis ir naktimis. Nuo varginančio

i rozmaitych zmartwień wyrobiło się w nim cierpienie wątroby. Medycy i biskupi życzyli, ażeby pojechał choć raz na diecezją, odwiedził ludek swój i zarzucił choćby na czas pisanie. Ale arcybiskup nie słuchał niekogo, bo jako Wołyniak z urodzenia sądził, że jest rozumniejszym od innych. Za zbliżeniem się wiosny 1855 roku doktorowi [s] doradzili, ażeby przeniósł się za miasto na wyspę tak zwaną Jełagina, kąpał się codziennie i pił co najwięcej wody zimnej. Uczynił to Hołowinski, lecz skoro ukończył nieszczęsną kuracją, wyrobił się w nim skir w żołądku, czy na wątrobie. Zaczął zrzucać, co by tylko nie zjadł. Podówczas doktorowie obejrzeli się, że woda, którą przez lato pił, była żelazna i szkodliwa na wątrobę. Nie było rady, arcypasterz młody, bo ledwo 48 rok życia liczący, ukończył dni swoje w Peterzburskiej Akademii 7 dnia października. To mnie zawsze dziwiło, że arcypasterz, mający pod sobą większą część Rossyi, ani razu nie wyjechał na wizytę i sprawował obowiązek nauczyciela homiletyki w Akademii Duchownej //168 aż do śmierci. Zdaje mi się, że mało było w świecie arcypasterzy, którzy piastując tę godność, mogli poświęcać się 40 alumnom, ze szkodą całej diecezji. W tem tylko zasługa jego, że zaszczepił w alumnach najlepszy duch katolicki. Lecz dosyć tego, życie Hołowinskiego nieraz opiszą.

Rok 1856

139. Przed śmiercią Hołowinski pisał do Najjaśniejszego Cesarza Aleksandra II, rekomendując biskupa wileńskiego Wacława Żylińskiego na arcybiskupa. Jakoż ten i został przedstawiony papieżowi na tę godność. Pius IX, przychylając się do przedstawienia, poruczył zrobić scrutinium o Żylinskim biskupowi żytomirskiemu, jako najstarszemu z powołania. Ten, nie mogąc sam daleko jechać, subdelegował biskupa Wołonczewskiego, który pod koniec maja 1856 roku w towarzystwie ks. Ottona Proniewskiego, swego sekretarza, i pojechał do Wilna. Tu, przyjęty przez [a-]arcybiskupa[-a] Żylinskiego, w przeciągu tygodnia zrobił scrutinium i 3 dnia czerwca wysłuchał przysięgi, czyli wyznania wiary. Gdy ten akt został do Rzymu przesłany, Pius IX Żylinskiego wyniósł na arcybiskupa mohilewskiego i przy bulli datowanej 18 września 1856 roku, przysłał paliusz. Tą ozdobą Kościoła Świętego biskup Wacław przyodziany, został arcybiskupem mohilewskim i metropolitą.

Robiąc powyższe scrutinium, powołałem na świadków przysięgłych: prałata Bowkiewicza, prałata Żyszkowskiego i kanonika Kozłowskiego. Ci, uwielbiając Żylinskiego, decydowali, że godzien jest być razem arcybiskupem i rządcą wileń//169skiej diecezji. Widząc na co się zanosi, serio prosiłem, ażeby nie rządził dwoma

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

rašymo ir įvairių sielvartų įsimetė jam kepenų liga. Medikai ir vyskupai norėjo, kad nors kartą išvyktų į vyskupiją, aplankytų savo žmonelius ir nors laikinai paliktų rašymą. Bet arkivyskupas nieko nesiklausė, nes, būdamas voluinietis, manė esąs protingesnis už kitus. Artėjant 1855 metų pavasariui, daktarai patarė persikelti už miesto, į vadinamąją Jelagino salą, kasdien maudytis ir gerti kuo daugiau šalto vandens. Holovinskis tai padarė, bet vos tik baigė nelaimingąjį gydymą, skrandyje ar kepenyse išsivystė vėžys, pradėjo viską, ką besuvalgytų, išvemti. Tuomet daktarai apsižiūrėjo, kad vanduo, kurį per vasarą gėrė, turėjo geležies ir buvo kenksmingas kepenims. Nieko nepadarysi, arkiganytojas jaunas, nes vos 48 metus eidamas, baigė savo dienas Peterburgo akademijoje spalio 7 dieną. Tai mane visada stebino: arkiganytojas, turėdamas didžiąją dalį Rusijos, nė karto neišvažiavo į vizitaciją ir ėjo homiletikos mokytojo pareigas Dvasinėje akademijoje //168 iki pat mirties. Man atrodo, pasaulyje buvo maža arkiganytojų, kurie, eidami šias pareigas, galėjo pasišvęsti 40 alumnų, nuskriausdami visą vyskupiją. Čia tiktai jo nuopelnas, kad įskiepijo alumnams geriausią katalikišką dvasią. Tačiau pakaks, Holovinskio gyvenimą ne kartą aprašys.

1856 metai

139. Prieš mirtį Holovinskis rašė šviesiausiajam ciesoriui Aleksandrui II, arkivyskupu siūlydamas Vilniaus vyskupą Vaclovą Žilinskį. Iš tikro šis ir buvo pristatytas popiežiui į šias pareigas. Pijus IX, pritardamas teikimui, Žilinskio patikrinimą (*scrutinium*) pavedė padaryti Žitomiro vyskupui, kaip vyriausiajam pagal pašaukimą. Šis, negalėdamas pats toli važiuoti, įpareigojo vyskupą Valančių, kuris 1856 metų gegužės pabaigoje, lydimas kun. Otono Praniausko, savo sekretoriaus, ir išvažiavo į Vilnių. Čia, Žilinskio priimtas, per savaitę atliko patikrinimą (*scrutinium*) ir birželio 3-iąją išklausė priesaiką, arba tikėjimo išpažinimą. Kai šis aktas buvo nusiųstas į Romą, Pijus IX pakėlė Žilinskį į Mogiliavo arkivyskupus ir drauge su 1856 metų rugsėjo 18 dienos bule atsiuntė palijų. Šia šventos Bažnyčios puošmena padabintas, vyskupas Vaclovas tapo Mogiliavo arkivyskupas ir metropolitas.

Darydamas minėtąjį patikrinimą (*scrutinium*), prisiekusiais liudininkais pakviečiau prelatą Baukevičių, prelatą Žiškovskį ir kanauninką Kozlovskį. Šie, girdami Žilinskį, nusprendė, kad yra vertas būti kartu arkivyskupu ir Vilniaus //169 vyskupijos valdytoju. Matydamas, ko galima laukti, rimtai prašiau, kad nevaldytų

diecezjami, bo z tego wielkie szkody wynikną dla Kościoła. Pomimo to jednak, nowy arcybiskup wyrobił sobie ukaz, oddający w jego zarząd i wilenską diecezją.

140. Dogmat o Niepokalanem Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, po zdecydowaniu przez Piusa IX, papieża, w katedrze wornieńskiej i na całej Żmudzi został ogłoszony 1855 roku grudnia 8 dnia.

141. Roku 1856 sierpnia 26 dnia koronował się Najjaśniejszy i najlepszy Aleksander II. Na koronacją do Moskwy był zaproszony tylko arcybiskup Żylinski. Ze strony Ojca Świętego Piusa IX, przybył z Rzymu do Moskwy don Flavio Chigi, arcybiskup Miry. Człowiek grzeczny, wartki i mówiący wielu językami. W towarzystwie jego przyjechali: sekretarz ks. Faves, monsenior Bianchi, Wespaziani i czwarty, którego nazwiska nie pamiętam. Ci wszyscy, zrobiwszy, co do nich należało, powracali przez Wiłkomierz do domu. Wyjechał i biskup żmudzki, i arcypiskup Żylinski do tego miasta na ich spotkanie. Dnia 17 wieczorem zawitał nuncjusz do Wiłkomierza, zaraz gośmy spotkali i powitali. Nazajutrz był w kościele i mszą odprawował. Pomówić z nuncjuszem nie można było, bo obywatelki przeszkadzały. Zapraszano nuncjusza do Wilna, całe to miasto jego czekało, jednak nie pojechał tam, ale puścił się w dalszą drogę do Kowna. Ze sposobu znalezienia się nuncjusza duchowieństwo nie było kontente, gdyż jako osoba przedstawująca Ojca Świętego powinna była bardziej zbliżać się do tutejszego duchowieństwa i otwar//170ciej się tłumaczyć.

142. Prałat wileński, inspektor Duchownej Peterzburzkiej Akademii, doktor teologii Wincenty Lipski, 1856 roku października 31 dnia został wyświęcony na sufragana chersonskiego czyli teraspolskiego, biskupa janopolitanskiego. Po wyświęceniu jednak nie jechał do diecezji teraspolskiej, lecz do Wilna, jako miasta ulubionego.

Rok 1857

143. Nuncjusz papieżski książę Kidzi, będąc w Peterzburgu, mocno zgromił biskupa Kahna, że dotąd siedzi bez potrzeby w stolicy i nie jedzie do diecezji swojej. Pogroził mu nawet suspensą w imieniu papieża. Rozkaz ten podziałał na starego i zaczął się wybierać. Lecz dokąd? Gdzie katedra jego?

Otóż na mocy konkordatu, przez który nowa chersońska diecezja rzymsko-katolicka została utworzoną, biskup Kahn powinien był mieszkać w Chersonie. Jakoż raz odwiedzając diecezją i zawitał do tego miasta, pamiątką św. Klemensa, papieża, sławnego. Ze sposobu, jak tam biskup katolicki został przyjęty, prawosławne duchowieństwo pomiarkowało, że bytność tam biskupa mogłaby szkodzić rozszerzaniu prawosławia i przedstawiło tę okoliczność Najjaśnieszemu Cesarzowi Mikołajowi I. Ten postarał się u Piusa IX zmiany i nazwiska diecezji, i posady biskupa. To jest,

dviejų vyskupijų, nes iš to rasis didelių nuostolių Bažnyčiai, tačiau naujasis arkivyskupas vis tiek pasirūpino įsaku, atiduodančiu jo valdžiai ir Vilniaus vyskupiją.

140. Popiežiui Pijui IX nusprendus, nekaltojo Švenčiausiosios Mergelės Marijos prasidėjimo dogma Varnių katedroje ir visoje Žemaitijoje buvo paskelbta 1855 metų gruodžio 8 dieną.

141. 1856 metų rugpjūčio 26 dieną buvo karūnuotas šviesiausiasis ir geriausiasis Aleksandras II. Į karūnaciją Maskvoje buvo pakviestas tiktai arkivyskupas Žilinskis. Iš Šventojo Tėvo Pijaus IX pusės į Maskvą iš Romos atvyko donas Flavio Chigi, Miros arkivyskupas. Žmogus mandagus, energingas ir daugeliu kalbų kalbantis. Jo draugijoje atvyko: sekretorius kun. Faves, monsinjoras Bianchi, Vespaziani ir ketvirtasis, kurio pavardės neatsimenu. Visi jie, padarę, kas jiems priklauso, per Ukmergę grįžo į namus. Išvažiavo ir Žemaičių vyskupas, ir arkivyskupas Žilinskis į šį miestą jų sutikti. 7 dienos vakarą nuncijus atvyko į Ukmergę, iš karto jį sutikome ir pasveikinome. Kitą dieną buvo bažnyčioje ir aukojo mišias. Pasikalbėti su nuncijumi beveik nebuvo galima, nes dvarponės trukdė. Nuncijus kviestas į Vilnių, visas miestas jo laukė, tačiau ten nevažiavo, bet leidosi į tolesnį kelią, į Kauną. Nuncijaus elgesiu dvasininkija nebuvo patenkinta, nes, kaip Šventajam Tėvui atstovaujantis asmuo, privalėjo būti arčiau vietos dvasininkijos ir atviriau //170 bendrauti.

142. Vilniaus prelatas, Peterburgo Dvasinės akademijos teologijos daktaras, Vincentas Lipskis 1856 metų spalio 31 dieną buvo įšventintas Chersono, arba Tiraspolio, sufraganu, Janopolio vyskupu. Tačiau įšventintas nevažiavo į Tiraspolio vyskupiją, bet į Vilnių, kaip į numylėtąjį miestą.

1857 metai

143. Popiežiaus nuncijus kunigaikštis Chigi, būdamas Peterburge, smarkiai subarė vyskupą Kahną, kad iki šiol be reikalo sėdi sostinėje ir nevažiuoja į savo vyskupiją. Pagrasino jam netgi suspensa popiežiaus vardu. Šis įsakymas paveikė senąjį, ir pradėjo ruoštis. Bet kur? Kur jo katedra?

Taigi pagal konkordatą, kuris įsteigė naująją Chersono Romos katalikų vyskupiją, vyskupas Kahnas privalėjo gyventi Chersone. Iš tikro, kartą vyskupiją lankydamas, ir užsuko į šį miestą, šv. Klemenso, popiežiaus, atminimu garsų. Iš to, kaip katalikų vyskupas buvo priimtas, stačiatikių dvasininkija numatė, kad vyskupo buvimas čia galėtų kenkti stačiatikybės skleidimui, ir tai išdėstė šviesiausiajam ciesoriui Mikalojui I. Šis pasirūpino, kad popiežius Pijus IX pakeistų ir vyskupijos pavadinimą, ir vyskupo buvimo vietą. Tai yra vyskupo rezidencijos vieta nurodė

wskazał za miejsce na rezydencją biskupa miasto powiatowe guberni chersonskiej, zwane Tiraspol. Ale i tu ani katedry, ani domu biskupiego nie było. Kiedy zaś dwór //171 rzymski zaczął nalegać, ażeby biskup już tiraspolski został uplacowany, rząd już za panowania Najjaśniejszego Aleksandra II najął dom dla biskupa Kahna i seminarium w Saratowie. Dokąd właśnie musiał udać się i biskup. Skoro tam osiadł, zaczął zakładać i gospodarkę diecezjalną. 1857 roku na jego prośbę ze seminariów: wilenskiego, żmudzkiego, minskiego i mohilewskiego biskupi dali po trzech alumnów znających język niemiecki. Z tych biskup Kahn założył seminarium w Saratowie. Nadto rząd pozwolił biskupowi założyć małe seminarium dla przysposobienia od dziecińswa młodzieży do stanu duchownego. Na rektora seminarium biskup powołał JKs. Józefa Żelwowicza, wikariusza przy moskiewskim r[zymsko]-k[atolickim] kościele, z urodzenia Żmudzina. Na inspektora JKs. Antoniego Rajuńca, administratora przy kościele libawskim, również Żmudzina. J[egomościów] Księży Zenona Jotkiewicza i Gabriela Onoszki uczynił profesorami. Rząd przysłał jeszcze kilka cywilnych nauczycieli; w ten sposób uformowało się w Saratowie seminarium.

Pierwszemi członkami kapituły saratowskiej byli: JKs. Maksymilian Orłowski, teol[ogii] mag[ister], pleban tyflijski, prałat dziekan; JKs. Jerzy Razutowicz, pleban odeski, teol[ogii] mag[ister], prałat archidiakon; JKs. Józef Żelwowicz, teol[ogii] mag[ister], kanonik spowiednik; JKs. Antoni Rajuniec, kanonik; JKs. Zenon Jotkiewicz, pleban mikołajawski, kanonik; JKs. Gabriel Onoszko, kanonik.

Kapitulni ci dotąd nie mają żadnego dys//172tin[k]torium.

Z tych samych osób złożony był pierwszy konsystorz saratowski, oficjałem liczył się sufragan biskup Wincenty Lipski.

144. Jan Chryzostom Gintyłowski alias Gintyłło urodził się 1788 roku w powiecie telszewskim, we wsi Gielindzianach. Do szkoły chodził naprzód w Kalwaryi, a później w Telszach. Kilka klas przeszedłszy, Gintyłło rzucił szkoły i służył w tak zwanej palestrze telszewskiej, lecz z powodu urodzenia nie spodziewając się niczego dosłużyć, pojechał do Wilna. Tu pewny czas przeżywszy, kiedy pomiarkował, że niełatwo gdzie coś znaleźć, wstąpił do stanu duchownego w Seminarium Głównem na konto diecezji mohilewskiej, bo mohilewska diecezja nikogo nie przysłała. To się stało 1807 roku. Po ukończeniu kursu nauk przyznano mu stopień kandydata teologii. Roku 1812 wyświęcony na kapłana, z rozporządzenia arcybiskupa Siestrzencewicza przez lat kilka uczył teologii kanoników regularnych w klasztorze Jeziorkach na Białorusi. Potem przez niejakiś czas był wikariuszem w Lucynie.

Powodowany chęcią postępu w naukach, 1815 roku za pozwoleniem swej zwierzchności przyjechał do Wilna, sprawował obowiązek wikariusza przy kościele

Chersono gubernijos apskrities miestą, vadinamą Tiraspoliu. Bet ir čia nei katedros, nei vyskupo namų nebuvo. O kai Romos kurija //171 pradėjo reikalauti, kad Tiraspolio vyskupas jau būtų apgyvendintas, valdžia, jau šviesiausiajam Aleksandrui II viešpataujant, nusamdė Saratove namus vyskupui Kahnui ir seminarijai. Taigi būtent ten ir turėjo vykti vyskupas. Kai tik ten įsikūrė, pradėjo ir vyskupiją tvarkyti: 1857 metais jo prašymu iš Vilniaus, Žemaičių, Minsko ir Mogiliavo seminarijų vyskupai davė po tris alumnus, mokančius vokiečių kalbą. Iš jų vyskupas Kahnas įsteigė Saratove seminariją. Be to, valdžia leido vyskupui steigti mažąją seminariją, jaunimą nuo mažų dienų rengiant dvasiniam luomui. Seminarijos rektoriumi vyskupas pakvietė jo malonybę kunigą Juozapą Želvavičių, vikarą prie Maskvos Romos katalikų bažnyčios, gimimo žemaitį. Inspektoriumi – jo malonybę kunigą Antaną Rajuncą, administratorių prie Liepojos bažnyčios, taip pat žemaitį. Jų malonybes kunigus Zenoną Jotkevičių ir Gabrielų Onošką paskyrė profesoriais. Valdžia atsiuntė dar keletą pasauliečių mokytojų. Šitaip Saratove įsikūrė seminarija.

Pirmieji Saratovo kapitulos nariai buvo jo malonybė kunigas Maksimilijonas Orlovskis, teologijos magistras, Tbilisio klebonas, prelatas dekanas; jo malonybė kunigas Jurgis Razutovičius, Odesos klebonas, teologijos magistras, prelatas archidiakonas, jo malonybė kunigas Želvavičius, teologijos magistras, kanauninkas, penitenciaras; jo malonybė kunigas Antanas Rajuncas, kanauninkas; jo malonybė kunigas Zenonas Jotkevičius, Nikolajevo klebonas, kanauninkas; jo malonybė kunigas Gabrielius Onoška, kanauninkas.

Šie kapitulos nariai iki šiol jokios distinktorijos neturi. //172

Iš tų pačių asmenų buvo sudaryta pirmoji Saratovo konsistorija, oficijolu laikytas vyskupas sufraganas Vincentas Lipskis.

144. Jonas Krizostomas Gintilovskis, kitaip Gintila, gimė 1788 metais Telšių paviete, Gelindėnų kaime. Iš pradžių lankė mokyklą Kalvarijoje, vėliau – Telšiuose. Keletą klasių išėjęs, metė mokslus ir tarnavo vadinamojoje Telšių palestroje, bet, dėl kilmės nesitikėdamas nieko išsitarnauti, išvažiavo į Vilnių. Čia kurį laiką pagyvenęs, pamatė, kad nelengva kur nors ką nors surasti, įstojo į dvasininkų luomą Vyriausiojoje seminarijoje Mogiliavo vyskupijos sąskaita, nes Mogiliavo vyskupija nieko neatsiuntė. Tai įvyko 1807 metais. Kai mokslų kursą užbaigė, jam buvo pripažintas teologijos kandidato laipsnis. 1812 metais įšventintas į kunigus, arkivyskupo Siestrencevičiaus nurodymu kelerius metus mokė teologijos reguliariuosius kanauninkus Jaziorkų vienuolyne Baltarusijoje, paskui kurį laiką vikaravo Liucyne.

Skatinamas noro siekti mokslų, 1815 metais, savo vyresnybei leidus, atvažiavo į Vilnių, ėjo vikaro pareigas prie Šv. Jono bažnyčios ir lankė paskaitas Teologijos

św. Jana i chodził na lekcje do teologicznego fakultetu. Jakoż otrzymał stopień magistra teologii. Wkrótce uwolnił się z diecezji mohilewskiej, został zaliczony do wilenskiej i osiągnął plac kapelana w gimnazjum wilenskiem. Nie przestając na tem, starał się i dostał obowiązek prefekta, czyli nadzorcy //173 alumnów w Głównym Seminarium. Na tej zostając posadzie, najwięcej starał się podobać sławnemu z wymowy profesorowi Chodaniemu. Po śmierci podobno JKs. Tomaszewskiego, profesora, zawakowała katedra teologiczna w fakultecie, kazano ks. Gintyłłowi dawać egzegetykę, gdyż mniej więcej umiał po hebrajsku. Sprawował przeto obowiązek zastępcy adiunkta od 1817 do 1822 roku. Tu doświadczenie pokazało, że JKs. Gintyłło nie jest zdolny na profesora w uniwersytecie. Uniwersytet Wilenski w każdej kapitule miał prawo uplacować kilka zasłużonych osób; jakoż nie chąc ks. Gintyłły wyprawić bez nagrody, dał mu kanonią żmudzką. Stąd też ks. Gintyłło 1822 roku przyjechał do Worń i zainstalował się. Tu młody, jak go zawano, kanoniczek, nie miał czego robić. Z nudy cały czas przepędzał na przejazdkach i polowaniu. Często polował z obywatelami, najczęściej zaś sam jeden brodził po błotach Wornie otaczających. Sam to opowiadał, że nieraz strzelał wrony na drzewach katedrę otaczających, wtenczas, kiedy w katedrze suma się odprawowała. Biskup Józef milczał, bogobojny oficjał Gojlewicz, jako kapitulnemu, też nic nie mówił, stąd to ks. Gintyłło swe zabawy do dziwactwa i zgorszenia posuwał. Najwięcej bywał w Masiadach u dziekana Dowsina, gdzie podówczas sławne robiono piwa. Tam to razu jednego ks. Gintyłło zawiózł profesora Chodaniego.

Przez sześć lat tak hulał i stał się przedmiotem powszechnego pośmiewiska i pogardy, profesoro//174wie seminarium, misjonarze, wszędzie z niego kpili, nawet na publicznych lekcjach. Tak żyjąc, ks. Gintyłło został przez kapitulę 1828 roku wybrany na asesora do Kolegium, dokąd wkrótce i pojechał. Nadto tegoż roku, uzyskawszy prezentę obywatelską, został plebanem korciańskim. Tu ks. Gintyłło, jak i wszędzie, myślił o swojem wyniesieniu. Postrzegłszy, że dla wstępu do wyższej społeczności należy umieć po francuzku, zaczął się uczyć tego języka, dobrze jednak i w ciągu swego życia nie umiał. Chcąc sobie drogę do wszystkiego utorować, został w całem znaczeniu rządowikiem, stąd też roku 1830 został obdarzony orderem św. Włodzimierza IV klasy.

Tegoż roku wybuchło powstanie w krajach od Polski oderwanych. Kiedy powiedziano Najjaśniejszemu Cesarzowi Mikołajowi I, że Żmudzini ślepo powodują się duchowieństwem, 1831 roku wysłał na Żmudź księcia Szymona Giedrojcia, sufragana, wespół z tym to ks. Gintyłłem. Ci, przybywszy na Żmudź, jeździli od kościoła do kościoła, wydawali proklamacje, ale nikt ich nie słuchał. Kiedy w Płungianach

fakultete. Iš tikro gavo teologijos magistro laipsnį. Greitai metė Mogiliavo vyskupiją, buvo priskirtas prie Vilniaus ir gavo Vilniaus gimnazijos kapeliono vietą. Nesitenkindamas tuo, rūpinosi ir gavo alumnų prefekto, arba prižiūrėtojo, pareigas //173 Vyriausiojoje seminarijoje. Eidamas šias pareigas, daugiausia stengėsi įtikti iškalba garsiam profesoriui Chodani. Berods po jo malonybės kunigo Tomaševskio, profesoriaus, mirties fakulteto Teologijos katedra vakavo, liepta kunigui Gintilai dėstyti egzegetiką, nes daugiau mažiau mokėjo hebrajiškai. Tad ėjo adjunkto pavaduotojo pareigas nuo 1817 iki 1822 metų. Čia patirtis parodė, kad jo malonybė kunigas Gintila nėra gabus profesoriauti Universitete. Vilniaus universitetas turėjo teisę į kiekvieną kapitulą siųsti keletą nusipelniusių asmenų; tad, nenorėdamas kunigo Gintilos atleisti be apdovanojimo, davė jam Žemaičių kanoniją. Todėl 1822 metais kunigas Gintila atvažiavo į Varnius ir čia įsikūrė. Čia jaunas, kaip jį vadino, kanonikėlis neturėjo ką veikti. Iš nuobodulio visą laiką leido pasivažinėjimams ir medžioklei. Dažnai su dvarponiais medžiojo, o dažniausiai pats vienas braidžiojo po Varnius supančias balas. Pats pasakojo, kad ne kartą šaudė varnas katedrą supančiuose medžiuose tuo metu, kai katedroje suma aukota. Vyskupas Juozapas tylėjo, pamaldusis oficijolas Gailevičius kaip kapitulos nariui taip pat nieko nesakė, dėl to kunigas Gintila savo žaidimus iki keistumo ir pasileidimo privarė. Daugiausia buvojo Mosėdyje pas dekaną Dausiną, kur anuomet darytas garsus alus. Ten tad vieną kartą kun. Gintila nuvežė profesorių Chodani.

Šešerius metus taip lėbavo ir todėl pasidarė visuotinės pajuokos bei paniekos objektas. Seminarijos profesoriai //174 [kunigai] misionieriai visur iš jo šaipėsi, net viešose paskaitose. Taip gyvendamas kun. Gintila 1828 metais kapitulos buvo išrinktas į Kolegijos asesorius, kur netrukus ir išvažiavo. Be to, tais pačiais metais gavęs iš dvarponių dovanų, tapo Kartenos klebonas. Suvokęs, kad, norint patekti į aukštesnę visuomenę, privalu mokėti prancūziškai, pradėjo šios kalbos mokytis, tačiau gerai ir per savo amžių nemokėjo. Norėdamas visur sau kelią prasiskinti, tapo tikra to žodžio prasme valdininkas; todėl tad 1830 metais buvo apdovanotas Šv. Vladimiro IV klasės ordinu.

Tais metais nuo Lenkijos atplėštuose kraštuose prasidėjo sukilimas. Kai šviesiausiajam ciesoriui Mikalojui I buvo pasakyta, kad žemaičiai dvasininkais aklai pasitiki, 1831 metais išsiuntė į Žemaitiją kunigaikštį Simoną Giedraitį, sufraganą, kartu su šiuo – kun. Gintilą. Šie, į Žemaitiją atvykę, važiavo nuo bažnyčios prie bažnyčios, dalijo atsišaukimus, tačiau niekas jų nesiklausė. Kai Plungėje kvietė

zwoływali lud do kościoła, jedna kobieta głośno zawołała: „Ar mès nesakiem, jog rejk iszpiauti ponus ir kunegus". Głos ten bardzo przestraszył delegatów. Nadto blisko Szwekszń strzelali powstańce do karety, w której delegaci siedzieli, szczęście, że nie trafili. Powrócili do stolicy bez skutku. Ks. Gintyłło podał ministrowi memorandum o przyczynach powstania. W dokumencie tym najwięcej obwiniał urzędników, ktorzy przez nadużycia lud drażnili. //175 Za to swoje poświęcenie się został obdarzony orderem św. Anny II klasy. W tymże czasie nabył nadzwyczajnej ochoty do zbierania książek i w ciągu swego pobytu w stolicy nabył ich więcej, jak prywatnemu człowiekowi potrzeba, bo bibliotekę jego ceniono na 30 000 rubli srebrem. Roku 1833 z powodu bólu w nerkach jeździł do Karlbadu na kurację. Powracając zajechał na Żmudź i myślał tu zostać, ale oziębli przyjęty przez biskupa księcia Józefa, a niegrzecznie przyjęty przez prałata Benedykta Smigielskiego, podówczas kapelana biskupiego w Olsiadach, pojechał znowu do stolicy na asesora.

Odtąd stał się groźnym dla biskupa swojego i cudzych, gdyż zyskawszy względy dyrektora Departamentu Obcych Wyznań, Wiegiela, robił, co chciał. Roku 1835 zrzekł się plebanii korciańskiej, którą za jego staraniem objął poczciwy Mateusz Gintyłło. Roku 1835, kiedy biskup Józef Giedrojc chciał ks. Jana Gintyłły ściągnąć na Żmudź, ten postarał się u rządu o to, że go mianowano trzecim członkiem Kolegium i tak został nadal w Peterzburgu. 1836 roku dostał plac kapelana przy maltanskim w stolicy kościele. Roku 1838 bez wszelkiego przedstawienia ze strony biskupa Giedrojcia, ks. Gintyłło został mianowany przez monarchę szydłowskim infułatem. Lecz im więcej wzrastał we względach u rządu i w godnościach w Kościele, tem bardziej cała społeczność katolicka nim pogardzała i upatrywała w osobie jego człowieka niebiezpiecznego, zwłaszcza że zamiary rządu dążące do obalenia katolicyzmu były wszystkim wiadome. Ks. Gintyłło zdawał się do wszystkie//176go być zdolnym, byleby go wywyższano. Zostawszy infułatem, wymógł od księcia Szymona Giedrojcia, sufragana, 5000 rb. sr. na poprawienie niby to poczynionych w Szydłowie dezolacji. Z tych zaś pieniędzy zbudowano w Szydłowie karczmę i nic więcej.

Ks. Gintyłło miał rankor do prałata Szmigielskiego za niegrzeczne przyjęcie, przy tem lękał się, ażeby ten nie wyprzedził go w osiągnieniu biskupstwa żmudzkiego; z tych powodów przedstawił rządowi ks. Szmigielskiego jako buntownika, który nader czynnie należał do powstania 1831 roku. Jakoż rząd wzbronił prałatowi przyjeżdżać do Olsiad i Worń. Przedstawienie to ks. Gintyłły było całkowicie falszywe, bo ks. Szmigielski podczas powstania obłożnie i długo chorował na zapalenie piersi. Kiedy Najjaśniejszy Mikołaj I mianował księcia Szymona Giedrojcia koadiutorem i po śmierci księcia Józefa poruczył mu zarząd diecezji, ks. Gintyłło został mianowany sufraganem

žmones į bažnyčią, viena moteriškė garsiai sušuko: „Ar mes nesakiem, jog rejk iszpiauti ponus ir kunegus". Šis balsas labai pergąsdino pasiuntinius. Be to, netoli Švėkšnos sukilėliai šovė į karietą, kurioje pasiuntiniai sėdėjo, laimė, kad nepataikė. Grįžo į sostinę be rezultatų. Kun. Gintila įteikė ministrui memorandumą dėl sukilimo priežasčių. Šiame dokumente daugiausia kaltino valdininkus, kurie piktnaudžiaudami žmones erzino. //175 Už šį savo pasišventimą buvo apdovanotas Šv. Onos II klasės ordinu. Tuo metu patyrė ypatingą norą kaupti knygas ir, būdamas sostinėje, įsigijo jų daugiau, nei asmeniškai žmogui reikia, nes jo biblioteka vertinta 30 000 sidabro rublių. 1833 metais dėl skausmų inkstuose važiavo į Karlsbadą gydytis, grįždamas užsuko į Žemaitiją ir galvojo čia pasilikti, tačiau vyskupo, kunigaikščio Juozapo, šaltai priimtas ir nemandagiai sutiktas prelato Benedikto Smigelskio, anuomet vyskupo kapeliono Alsėdžiuose, vėl išvažiavo į sostinę asesoriumi.

Nuo to laiko tapo pavojingas savo vyskupui ir kitiems, nes, įgavęs Kitatikių dvasinių reikalų departamento direktoriaus Vėgelio palankumą, darė, ką norėjo. 1835 metais atsisakė Kartenos klebonijos, kurią, jam rūpinantis, gavo geraširdis Motiejus Gintila. 1835 metais, kai vyskupas Juozapas Giedraitis norėjo kunigą Joną Gintilą sugrąžinti į Žemaitiją, šis iš valdžios išsirūpino, kad būtų paskirtas trečiuoju Kolegijos nariu ir toliau liko Peterburge. 1836 metais gavo kapeliono vietą prie sostinės Maltos bažnyčios. 1838 metais be jokio vyskupo Giedraičio pristatymo kunigas Gintila valdovo buvo paskirtas Šiluvos infulatu. Tačiau kuo aukščiau kilo valdžios akyse ir bažnytinėse pareigose, tuo labiau visa katalikiškoji visuomenė jį niekino ir jo asmenyje regėjo pavojingą žmogų, juo labiau kad valdžios siekiai sunaikinti katalikybę buvo visiems žinomi. Kunigas Gintila atrodė bet ką galįs padaryti, //176 kad tik jį paaukštintų. Tapęs infulatu, išreikalavo iš kunigaikščio Simono Giedraičio, sufragano, 5000 sid. rb, atseit, pataisyti Šiluvoje padarytus nuniokojimus, o iš tų pinigų Šiluvoje pastatyta karčema ir nieko daugiau.

Kunigas Gintila niršo ant prelato Smigelskio, kad nemandagiai priėmė, be to, baiminosi, jog šis nepralenktų jo, siekant Žemaičių vyskupo sosto, todėl kunigą Smigelskį valdžiai pristatė kaip maištininką, kuris labai veikliai prisidėjo prie 1831 metų sukilimo. Iš tikro valdžia uždraudė prelatui atvažiuoti į Alsėdžius ir Varnius. Šis kunigo Gintilos pristatymas buvo visiškai melagingas, nes kun. Smigelskis per sukilimą sunkiai ir ilgai sirgo krūtinės uždegimu. Kai šviesiausiasis Mikalojus I kunigaikštį Simoną Giedraitį paskyrė koadjutoriumi ir po kunigaikščio Juozapo mirties pavedė jam vyskupiją valdyti, kunigas Gintila buvo paskirtas Žemaičių sufraganu ir tuojau pat liepė jam išmokėti sufragano atlyginimą, 300 olandiškų

żmudzkim i zaraz kazał sobie opłacać pensją sufragańską 300 dukatów holenderskich, to się stało 1840 roku. Naturalnie, Rzym o tych zmianach urzędowie nic nie wiedział, temczasem familia Giedrojciów doniosła papieżowi, że ks. Gintyłło pobiera już pensją sufragańską i w ten sposób pozbawia sposobu utrzymania się jeszcze żyjącego biskupa adramitenskiego Szymona. Ta okoliczność bardzo popsuła renomę ks. Gintyłły w Rzymie. Roku 1841 dano ks. Gintyłłowi order św. Włodzimierza III klasy.

Po śmierci księcia Szymona kapituła żmudzka, w której miał stronników, a najwięcej //177 prałata Giniata, wybrała ks. Gintyłły na wikariusza swego. Wiadomość o tem bardzo go ucieszyła, bo się zdawało, że już jest bliskim swego celu, jakim było biskupstwo żmudzkie. Kapituła jeszcze dopuściła się i tego błędu, że uznała go za godnego infuły żmudzkiej. Roku 1844 sierpnia 25, ks. Gintyłło został mianowany rządcą diecezji żmudzkiej, a przedtem jeszcze przedstawiony papieżowi Grzegorzowi XVI na biskupa żmudzkiego. Roku 1843 dano mu krzyż brylantowy na wzór opatów prawosławnych. Roku zaś 1846 order św. Stanisława I klasy. Ks. Gintyłło na jednem przedstawieniu do Rzymu podpisał się „nominatus episcopus samogitiensis" i to nie podobało się w Rzymie, bo jeszcze nie był przez Świętą Stolicę prekonizowany. Temczasem w imieniu Najjaśniejszego Mikołaja I rząd zaczął domagać się od Stolicy Świętej, ażeby ks. Gintyłły wyniosła na biskupa, lecz papież Grzegorz XVI nie chciał o tem ani słyszeć, na przedstawieniu własną napisał ręką: „Gintyllo nunquam episcopus". Po śmierci tego papieża domagano się także u Piusa IX o zatwierdzenie, ale i ten się oparł. A tak ks. Gintyłło i został na zawsze rządowym tylko nominatem. Widząc wreszcie monarcha, że w tej rzeczy nie zładzi ze Stolicą Świętą, przedstawił na biskupa żmudzkiego ks. Wołonczewskiego.

Ks. Gintyłło był to człowiek miernego wzrostu, łysy, miał jedno oko krzywe, czyli zyze, brał tabakę i cyharo palił, mówił nadzwyczaj wiele, tak że nikomu nie dawał czasu do mówienia, rządził diecezją przez pisma, bo sam ustawicznie siedział w Olsiadach i nigdzie nie//178 wyjeżdżał i u ludu żadnego szacunku nie miał. Przy tem jednak nadzwyczaj był pracowity we względzie literackim. Przekładał i porządkował książki swoje, pisał słownik polsko-hebrajski, napisał mnóstwo arkuszy, ale nic do rzeczy, bo po hebrajsku dobrze nie umiał; ciągle utrzymywał Żydka, który mu pomagał pisać książki hebrajskie, przygotował ich dosyć, ale nie wiem, gdzie się podziały. Zakupił wiele książek talmudycznych od Żydów i miał dosyć wiadomości po części literatury żydowskiej.

Roku 1850, po zdaniu rządów biskupowi Wołonczewskiemu, ciągle siedział w domu, rzadko gdzie wyjeżdżał, nawykł nieco pić z nudy i nikogo nie chciał przyjmować. Pod koniec życia zrobił testament i dostał gardlanej suchoty. Fundusz za

dukatų, tai atsitiko 1840 metais. Suprantama, Roma apie šiuos valdžios pasikeitimus oficialiai nieko nežinojo, tačiau Giedraičių giminė pranešė popiežiui, kad kun. Gintila jau ima sufragano atlyginimą ir taip atima pragyvenimo šaltinį iš dar gyvenančio Adramiteno vyskupo Simono. Ši aplinkybė labai sugadino kun. Gintilos reputaciją Romoje. 1841 metais kun. Gintilai įteiktas šv. Vladimiro III klasės ordinas.

Po kunigaikščio Simono mirties Žemaičių kapitula, kurioje turėjo šalininkų, o daugiausia //177 prelatą Giniotą, kun. Gintilą išrinko savo vikaru. Ši žinia labai jį nudžiugino, nes atrodė esąs arti savo tikslo – Žemaičių vyskupo sosto. Kapitula dar padarė ir kitą klaidą – pripažino jį vertu Žemaičių infulos. 1844 metų rugpjūčio 25-ąją kun. Gintila buvo paskirtas Žemaičių vyskupijos valdytoju, o dar prieš tai popiežiui Grigaliui XVI pristatytas Žemaičių vyskupu. 1843 metais jam įteiktas briliantinis kryžius, toks kaip stačiatikių šventikų, o 1843 metais – šv. Stanislovo I klasės ordinas. Kun. Gintila viename pranešime Romai pasirašė „Žemaičių vyskupas nominatas", ir tai nepatiko Romai, nes dar nebuvo Šventojo Sosto patvirtintas. Tuo tarpu šviesiausiojo Mikalojaus I vardu valdžia pradėjo reikalauti iš Šventojo Sosto, kad kun. Gintilą pakeltų į vyskupus, bet popiežius Grigalius XVI nenorėjo apie tai netgi girdėti, pristatymo rašte savo ranka užrašė „Gintila niekada nebus vyskupas". Po šio popiežiaus mirties patvirtinti taip pat reikalauta Pijaus IX, tačiau ir šis užsispyrė. Ir taip kun. Gintila visam laikui liko tiktai [pasaulietinės] valdžios nominatas. Galiausiai valdovas, matydamas šiuo reikalu nesutarsiąs su Šventuoju Sostu, Žemaičių vyskupu pristatė kun. Valančių.

Kun. Gintila buvo žmogus vidutinio ūgio, plikas, viena akis kreiva, taigi žvairas, kramtė taboką ir rūkė cigarą, kalbėjo paprastai daug, taip, kad niekam nedavė laiko įsiterpti, vyskupiją valdė raštais, nes pats nuolat sėdėjo Alsėdžiuose ir niekur nevyko, žmonės visai jo negerbė. Tačiau kartu buvo nepaprastai darbštus literatūros srityje: vertė ir tvarkė savo knygas, rašė lenkų-hebrajų žodyną, prirašė daugybę lankų, tačiau nieko tinkama, nes hebrajiškai gerai nemokėjo. Nuolat laikė žydelį, kuris jam padėjo hebrajiškas knygas rašyti, prirengė jų pakankamai, bet nežinau, kur prapuolė. Iš žydų pirko daug talmudiškų knygų ir buvo gana gerai susipažinęs su žydų literatūra.

1850 metais, valdžią perėmus vyskupui Valančiui, ištisai sėdėjo namuose, retai kur išvykdavo, iš nuobodulio įprato išgerinėti, nieko nenorėjo priimti. Gyvenimo pabaigoje surašė testamentą ir gavo gerklės džiovą. Gyvas būdamas, turtą išdalijo

życia rozdał krewnym, na prośbę swego przyjaciela oficjała Giniata większą część biblioteki swojej darował kapitule. Do seminarium zaś oddał pomocy naukowe, jako to: mapy, wizerunki panujących i portrety Ojców Świętych. Za zbliżenięm się jeszcze bardziej śmierci, kazał zrobić sobie monument na cmentarzu kościoła olsiadskiego i trumnę. Nieraz kładł się do niej, jakoby próbując, czy wygodnie będzie leżeć, sprowadził z Kretyngi bernardyna Jagieły, które[mu] kilka razy spowiadał się, wreszcie 1857 roku lipca 25 dnia oddał ducha Bogu i został pogrzebiony w grobowcu na cmentarzu kościoła olsiadskiego.

145. Pospolicie niewolnicy czekają zmiany pana, która kiedy zakroczy, czasem przegrywają, a //179 niekiedy i wygrywają. Kraj tutejszy, tracąc Najjaśniejszego Mikołaja I, nabywając zaś Najjaśniejszego Aleksandra II, otwarcie wygrał. Gdyż monarcha ten wkrótce po wstąpieniu na tron usunął Waleriana Skrypicyna, dyrektora, który był do fanatyzmu posuniętym nieprzyjacielem katolików. Przez ukaz wydany pozwolił budować i reperować kościoły katolickie bez wiedzy rządu, za pozwoleniem tylko miejscowego biskupa; poskromił duchowieństwo prawosławne, które imponującym sposobem przeszkadzało budować kościoły i sprawowało obowiązek szpiegów; ukrócił i zniweczył szpiegowstwo z donosami, przez to dostarczył każdemu niewinnemu spokojność; szanując kościoły katolickie, zmusił urzędników do większego niż dotąd szanowania duchowieństwa katolickiego; słowem, to sprawił, że za panowania Jego Cesarskiej Mości mieszkańce kraju tutejszego mogą swobodnie się zabawić, wolno oddychać, przyjemnie zasnąć i wstać wesoło. Niech przeto Najjaśniejszemu Panu Bóg wieku przydłuży!

Nadto tenże monarcha usunął ministra Bibikowa, który będąc nieprzyjacielem katolicyzmu, narzucił był seminarium wornienskiemu nie nauczyciela Teoftistowa, ale szpiega otwartego. Po ustąpieniu tego ministra, seminarium dostało nauczyciela pana Bielawskiego, który spokojnie spełniał swój obowiązek, nie wdając się w żadne donosy.//180

Też seminarium uwolnione zostało od wizyt prefekta szkoły powiatowej telszewskiej i odtąd zależało tylko od biskupa.

146. Rok 1857 był wprawdzie bardzo suchy, ale urodzajny. Śmiertelność ludu była niewielka. Pod jesień, za ukazaniem się owoców, pojawiła się zwłaszcza po miasteczkach i cholera, jednak nie była zbyt zabójczą. Cała ludność, pobudzona przez gazety, spodziewała się w miesiącu lipcu wielkiej planety, która miała uderzyć się o Ziemią i tę roztrącić na sztuki. Niektórzy tej katastrofy bardzo się lękali, inni zaś, ufni w jednego gospodarza, którym jest Bóg, za bajkę tę pogłoskę liczyli, jakoż sprawdził się domysł tych ostatnich, bo i 18 dzień lipca minął i gwiazda się nie pokazała, i społeczność ludzka ocalała. Zimy aż do początku 1858 roku nie było.

giminėms, bičiuliui oficijolui Giniotui paprašius, didžiąją dalį savo bibliotekos dovanojo kapitulai, o seminarijai atidavė mokymo priemones: žemėlapius, viešpataujančiųjų atvaizdus ir Šventųjų Tėvų portretus. Dar labiau artėjant mirčiai, įsakė padirbdinti jam paminklą Alsėdžių bažnyčios šventoriuje ir karstą. Ne kartą į jį gulėsi, tarsi bandydamas, ar patogu bus gulėti. Iš Kretingos išsikvietė bernardiną Jogėlą, kuriam keletą kartų atliko išpažintį, galiausiai 1857 metų liepos 25 dieną atidavė dvasią Dievui ir buvo palaidotas Alsėdžių bažnyčios kapinėse.

145. Paprastai belaisviai laukia pono pakeitimo, o kai tai atsitinka, kartais pralošia, o //179 kartais ir išlošia. Vietos kraštas, netekęs šviesiausiojo Mikalojaus I ir įgijęs šviesiausiąjį Aleksandrą II, akivaizdžiai išlošė. Nes šis valdovas, kai tik įžengė į sostą, pašalino Valerijoną Skripicyną, direktorių, kuris iki fanatizmo buvo katalikų nedraugas; paskelbė įsaką, kad leidžia statyti ir remontuoti katalikų bažnyčias be valdžios žinios, tiktai vietos vyskupui leidus; sutramdė stačiatikių dvasininkiją, kuri neapsakomai kliudė statyti bažnyčias ir ėjo šnipų pareigas; apribojo ir išnaikino šnipinėjimą bei skundimą, taip kiekvienam nekaltam suteikė ramybę; gerbdamas katalikų bažnyčias, privertė valdininkus labiau nei iki šiol gerbti katalikų dvasininkus; žodžiu, padarė taip, kad jo ciesoriškajai didenybei valdant, vietos krašto gyventojai gali laisvai pramogauti, laisvai kvėpuoti, maloniai užmigti ir linksmai atsikelti. Tad tegu Šviesiausiasis Viešpats Dievas amžių prailgina!

Be to, šis valdovas pašalino ministrą Bibikovą, kuris, būdamas katalikybės nedraugas, primetė Varnių seminarijai ne mokytoją Teoftistovą, bet šnipą. Šiam ministrui pasitraukus, seminarija gavo mokytoją poną Bieliavskį, kuris ramiai ėjo savo pareigas, nesivėlė į jokius skundus. //180

Seminarija taip pat buvo išlaisvinta nuo Telšių apskrities mokyklos prefekto vizitų ir nuo šiol buvo pavaldi tiktai vyskupui.

146. 1857 metai, tiesa, buvo labai sausi, bet derlingi. Žmonių mirtingumas buvo nedidelis. Rudenėjant, atsiradus vaisių, miesteliuose pasirodė ir cholera, tačiau nebuvo pernelyg arši. Visi žmonės, per laikraščius nuteikti, liepos mėnesį tikėjosi didžios planetos, kuri turėjo trenktis į Žemę ir šią sudaužyti į gabalus. Kai kurie šios katastrofos labai baiminosi, o kiti, pasikliaudami vieninteliu šeimininku, kuriuo yra Dievas, šiuos gandus laikė pasakomis. Iš tikro pasitvirtino pastarųjų spėjimas, nes ir liepos 18 diena praėjo, o žvaigždė nepasirodė, ir žmonija išliko. Žiemos net iki 1858 metų pradžios nebuvo.

РѢЧЬ

ПРОИЗНЕСЕННАЯ ВЪ КАѲЕДРАЛЬНОМЪ КОСТЕЛѢ ПРЕОСВЯЩЕННЫМЪ ВАЦЛАВОМЪ ЖИЛИНСКИМЪ, ЕПИСКОПОМЪ ВИЛЕНСКИМЪ, ПРИ ВСТУПЛЕНІИ ЕГО НА ЕПИСКОПСКУЮ КАѲЕДРУ,

9-го Января 1849 года.

Достопочтенные священно-служители Всевышняго Бога и вся духовная братія, благородное дворянство и весь правовѣрный народъ Епархіи нашей!

Уста моя возвѣстятъ хвалу Господу, а душа моя благословитъ Святое Имя Его, ибо не смиреніе, но неблагодарность утаила бы благодѣянія Божія. Достойно и праведно, говоритъ Св. Леонъ, вступить въ званіе Пастыря прославленіемъ милосердія Бога, который призря на смиреніе мое, сотвори мнѣ величіе! Вы слышали уже въ этомъ Святилищѣ истины изъ устъ священно-служителя гласъ Святѣйшаго Отца, взывающій ко мнѣ и ко всѣмъ вамъ вѣрные во Христѣ жители нашей Епархіи. Господи! услышахъ слухъ твой и убояхся. И не должно ли устрашиться, когда столь великая отвѣтственность падаетъ на слабаго, столь важное достоинство возлагается на недостойнаго! Но не будемъ отчаяваться; ибо не уповаемъ на себя, а на того, который будетъ дѣйствовать чрезъ насъ. Богъ, возложившій на насъ это бремя и достоинство, будетъ и помощникомъ нашимъ въ исполненіи священныхъ обязанностей. Такъ, возлюбленные мои, сознавая безсиліе свое, мы укрѣпляемся надеждою на *Всемогущаго и Предвѣчнаго Пастыря* нашего Іисуса Христа, который чрезъ намѣстника своего, видимаго главу церкви, возлагая попеченіе о паствѣ своей на многихъ пастырей, не перестаетъ и самъ пещись о возлюбленномъ стадѣ своемъ, искупленномъ пречистою его кровію. Письмена собора, воздвигнутаго на незыблемомъ основаніи, объясняютъ вамъ тотъ великій союзъ, который соединяетъ меня съ Вами навсегда и тѣ обоюдныя обязанности наши, которымъ положено начало настоящимъ торжественнымъ обрядомъ вступленія въ это святилище, матерь всѣхъ церквей нашей Епархіи. Не отъ себя прихожу къ вамъ, но во имя предвѣчнаго Господа, глаголющаго: „*яко же посла мя отецъ, и азъ посылаю вы*", а право этого посланія сохранилось у насъ, въ неразрывномъ ряду отъ перваго Петра и до настоящаго преемника его. И такъ этимъ священнымъ союзомъ моимъ съ вами, объявленною вамъ буллою Святѣйшаго Отца, я сталъ пастыремъ вашимъ, хранителемъ цѣлости ученія Христова, отвѣтственнымъ за спасеніе душъ вашихъ, и если отнынѣ вы пріобрѣли право на полное посвященіе мое для служенія вашего Богу, то равно и на васъ падаетъ обязанность слѣдовать за гласомъ пастыря вашего и, по любви ко Христу и церкви, оказывать намъ съ любовію должное послушаніе въ совѣстливомъ исполненіи того, чего, по законамъ св. вѣры, для вашего спасенія я требовать долженъ. Мы обязаны вести васъ путемъ правымъ и, неувлекаясь мнѣніемъ людскимъ, слѣдовать въ точности тому, что совѣсть и церковь повелятъ намъ учинить для блага ввѣренной намъ возлюбленной паствы. Отклоните взоръ свой отъ слабости и безсилія человѣка, ни чѣмъ не отличеннаго, а воззрите на чудеса всемогущества Божія, которое начальную церковь Христову, чрезъ посредство двѣнадцати простыхъ, ни чѣмъ не блестѣвшихъ людей, въ цѣломъ свѣтѣ распространило и утвердило, да и теперь, для объясненія святости вѣры, избираетъ орудіями своими большею частію меньшихъ изъ братій, вручаетъ *имъ ключи* Царства своего, дѣлаетъ ихъ хранителями сокровищницъ своихъ и ввѣряетъ имъ попеченіе о душахъ, кровію Спасителя искупленныхъ.

PRZEMOWA

JW. WACŁAWA ŻYLIŃSKIEGO, BISKUPA WILEŃSKIEGO, MIANA Z AMBONY W KOŚCIELE KATEDRALNYM, PRZY WEJŚCIU JEGO NA KATEDRĘ BISKUPIĄ,

dnia 9-go Stycznia 1849 roku.

Czcigodni Kapłani Boga Najwyższego i wszyscy Duchowni, Przezacni Obywatele i cały Ludu Prawowierny Dyecezyi naszéj!

Usta moje opowiadać będą chwałę Pana, a Jego Święte Imię błogosławi dusza moja: bo to nie byłaby skromność, ale raczéj niewdzięczność, jeślibyśmy taili dobrodziejstwa Boskie. *Godna zaiste rzecz jest*, woła Leon św. *zacząć swój urząd Pasterski od wystawienia miłosierdzia Boga, który wejrzał na niskość moję i uczynił mi wielkie rzeczy; On! który możny jest!* Słyszeliście z tego miejsca prawdy, przez usta Kapłańskie, głos Ojca św. przemawiający do mnie i do was wszystkich; wierni w Chrystusie mieszkańcy Dyecezyi naszéj. *Domine! audivi auditionem Tuam, et timui. Panie! słyszałem słuch Twój i ulęknąłem się.* Jakże bowiem nie ma zdejmować trwoga, gdy tak wielka odpowiedzialność na nieudolnego, tak wielka godność w Kościele Bożym na niezasłużonego, spada? Nie rozpaczamy jednak, bo nie spuszczamy się na siebie, ale na tego, który w nas działać będzie. Bóg, co nam włożył ten ciężar i dostojeństwo, będzie i pomocnikiem w spełnieniu świętych obowiązków. Jakkolwiek bowiem, Najmilsi! czujemy słabość naszą, mamy jednak najmocniejszą nadzieję we Wszechmocnym i wiecznym Pasterzu naszym, Jezusie Chrystusie, który lubo wielu Pasterzom porucza nad Swoją trzodą pieczę przez Namiestnika Swego, Głowę Widzialną Kościoła, jednak Sam nie dla tego mniéj czuwa nad ukochaną Sobie owczarnią, którą odkupił Krwią Przenajświętszą. W czytanych słowach Katedry zbudowanéj na wiecznéj opoce, mogliście pojąć, jaki mię związek wielki łączy na zawsze z wami, i jakie wzajemnie obowiązki rozpoczynamy tym uroczystym obrzędem wstąpienia do téj Świątyni, Matki wszystkich naszéj Dyecezyi Kościołów. Nie przychodzę do was od siebie, ale w Imieniu Tego, wiecznego Pana, który rzekł: *jako mię Ojciec posłał, tak i ja was posyłam*, a posłannictwa tego władzę mamy w nieprzerwanym szeregu od piérwszego Piotra aż do dzisiejszego Następcy Jego. Jako więc przez to święte połączenie moje z wami, wskazane wam Bullą Ojca św., staję się waszym Pasterzem, stróżem całości nauki Chrystusowéj, odpowiedzialnym za zbawienie dusz waszych; jak odtąd nabyliście zupełnego prawa, do całego poświęcenia się mojego, na wasze usługi w Bogu; tak równie i wy ze swojéj strony, zaciągacie obowiązki iść za głosem waszego Pasterza, i przez miłość Chrystusa i Kościoła, okazywać nam miłość, w należnem posłuszeństwie i spełnianiu sumiennem tego, czego wedle praw nauki świętéj, ku waszemu zbawieniu, domagać się muszę. Do nas należy prostować drogi wasze, ani godzi się nam iść za lada widzeniem ludzkiem, tylko trzymać się pilnie tego, co sumienie i Kościół każą nam czynić, dla dobra powierzonéj i najdroższéj nam Oblubienicy. Odwróćcie oczy wasze od słabości i nieudolności człowieka, niczém nieodznaczonego, a patrzcie na cuda Wszechmocności Boskiéj, która, jako początkowy Kościół Chrystusow, samą słabością dwunastu prostaczków, żadnym blaskiem nie uświetnionych, po całym świecie zaszczepiła i umocniła; tak i teraz, dla wyjaśnienia świętości nauki, drobnych i maluczkich najczęściéj za narzędzia Swoje przybiera, daje im klucze od Królestwa Swojego, czyni szafarzami skarbów Swoich, i powierza im Pasterstwo dusz, krwią najdroższą odkupionych.

Vilniaus vyskupo šviesiausiojo dauggalio Vaclovo Žilinskio kalba, pasakyta katedroje jam įžengiant į vyskupo sostą 1849 metų sausio 9 dieną

Garbingieji Aukščiausiojo Viešpaties kunigai ir visi dvasininkai, garbingieji piliečiai ir visi mūsų vyskupijos tikintieji!

Mano lūpos kalbės apie Viešpaties garbę, o Jo Šventąjį Vardą šlovina mano siela: būtų tai ne kuklumas, o greičiau nedėkingumas, jeigu nutylėtume Dievo geradarybes. *Verta ir teisinga*, sako šv. Leonas, – *pradėti savo ganytojišką veiklą Dievo, kuris pastebėjo mano menkumą ir padarė man didžius dalykus, mielaširdingumo šlovinimu. Jisai, kuris yra galingas!* Girdėjote iš šios vietos kunigų lūpomis skelbiamas tiesas, Šv. Tėvo kreipimąsi į mane ir jus visus, Kristuje ištikimi mūsų vyskupijos gyventojai. *Viešpatie! Išgirdau Tavo balsą ir išsigandau.* Kaipgi neapims baimė, kai tokia didelė atsakomybė nevykėliui, tokia aukšta Viešpaties Bažnyčios tarnystė nevertajam skiriama? Tačiau neapima neviltis, nes kliaujamės ne savimi, bet tuo, kuris mumyse veiks. Dievas, kuris mums uždėjo šią naštą bei garbę, bus ir pagalbininkas einant šventas pareigas. Taigi, mieliausieji, jaučiame savo silpnumą, tačiau turime tvirtą viltį visagaliame ir amžinajame mūsų Ganytojuje, Jėzuje Kristuje, kuris nors daugeliui piemenų paveda globoti savo kaimenę per savo vietininką, regimąją Bažnyčios galvą, tačiau pats ne mažiau sergsti savo numylėtąją avidę, kurią išpirko švenčiausiuoju krauju. Iš perskaitytųjų Katedros, pastatytos ant amžinųjų pamatų, žodžių galėjote suvokti, koks didis ryšys mane amžinai sieja su jumis, ir kokius tarpusavio įsipareigojimus prisiimame, įžengimo į šią šventovę, visų mūsų vyskupijos bažnyčių motiną, iškilme. Neateinu pas jus nuo savęs, bet amžinojo Viešpaties vardu, kuris tarė: *kaip mane Tėvas siuntė, taip ir aš siunčiu*, o šios pasiuntinybės valdžią turime nenutrūkstama gija nuo pirmojo Petro iki pat dabartinio jo įpėdinio. Ir šita šventa jungtimi su jumis, paliudyta jums Šv. Tėvo bule, tampu jūsų ganytojas, Kristaus mokslo vientisumo saugotojas, atsakingas už jūsų sielų išganymą; nuo šiol įgijote teisę į visišką mano pasišventimą tarnauti jums Dievuje. Lygiai taip pat ir jūs savo ruožtu įgyjate pareigą klausyti savo ganytojo ir per meilę Jėzui bei Bažnyčiai rodyti meilę mums deramu paklusnumu, sąžiningai vykdydami tai, ko dėl jūsų išganymo privalau reikalauti. Mums priklauso tiesinti jūsų kelius ir nepasikliauti žmonių vertinimais, tiktai uoliai vykdyti, ką sąžinė ir Bažnyčia lieps mums daryti dėl mums patikėtosios ir mums brangiausios Mylimosios. Nukreipkite savo akis nuo žmogaus, niekuo neišsiskiriančio, silpnybių ir negabumų, o žiūrėkite į stebuklus Dievo visagalybės, kuri pradinę Kristaus Bažnyčią pačiu dvylikos niekuo neišsiskiriančių prasčiokėlių silpnumu visame pasaulyje paskleidė ir įtvirtino. Taip pat ir dabar, [norėdama] paaiškinti tikėjimo šventumą, mažutėlius ir silpnuosius savo įnagiais renkasi, duoda jiems raktus nuo savosios karalystės, daro savo lobių saugotojais ir patiki jiems ganyti sielas, brangiausiuoju krauju išpirktas.

Уполномоченный таковымъ посланіемъ, я предстою теперь предъ вами яко Пастырь душъ вашихъ, и слуга вашъ, яко недостойный посредникъ между вами и Богомъ, котораго мы чтимъ въ таинствахъ олтаря сего. Силою таковаго посланія предвѣчнаго всемогущаго Господа, по волѣ котораго, должно зрѣть не на лице, а на санъ Пастыря, я обращаюсь первѣе къ вамъ сотрудники, братія священно-служители, которые доселѣ постоянно отличались примѣрнымъ и строгимъ исполненіемъ обязанностей своего призванія. Не преставайте же и впредь блюсти священныя обязанности своего сана, отправляйте благочестивою жизнію и добрыми примѣрами озаряйте паству сію, по словамъ Спасителя: „тако да просвѣтится свѣтъ вашъ предъ человѣки, да видятъ ваша добрая дѣла, и прославятъ Отца вашего иже на небесѣхъ“; имѣя въ виду почитаніе Бога; славу церкви и сохраненіе Святыхъ законовъ; употребляйте всѣ усилія ко спасенію душъ, попеченію вашему отъ насъ ввѣренныхъ. Заклинаю васъ милосердіемъ Господнимъ, укрѣпить и меня своими молитвами, дабы духъ благодати утвердился во мнѣ. Да низпошлетъ Богъ на всѣхъ васъ духъ любви, единомыслія и мира, дабы я, видя усердно и спасительно трудящихся въ вертоградѣ Господнемъ, могъ съ полною увѣренностію во всѣ дни служенія моего предъ Богомъ, взывать въ молитвахъ моихъ: „*Отче святый, соблюди ихъ во имя Твое, ихже далъ еси мнѣ*“, и да возрадуется душа моя преуспѣянію вашему на пути спасенія.

Но всѣ наши старанія и усилія не принесутъ ожидаемой пользы, если и вы правовѣрные люди стада Христова, нашему попеченію ввѣреннаго, не будете содѣйствовать намъ, то есть если на служителей Бога и на объясняемое ими церковное ученіе будете взирать равнодушно: „*Мое ученіе нѣсть мое, но пославшаго мя.*“ Слѣдовательно все проповѣдуемое нами, все что мы требуемъ отъ васъ происходитъ отъ пославшаго мя, то есть отъ Бога и его церкви. Въ краткое время моего духовнаго служенія вамъ, видѣвъ ежедневно христіанскія дѣйствія ваши, ваше усердіе въ служеніи Богу, ваше рвеніе къ достойному поддержанію храмовъ Божіихъ и его служителей, не могу не приписать вамъ того похвальнаго достоинства, что этимъ вы содѣлались дѣйствительными сынами великихъ вашихъ предковъ. Вы убѣдили насъ, что пламень той Божественной вѣры, вѣры дѣдовъ и отцевъ вашихъ не угасъ еще въ сердцахъ правовѣрнаго потомства ихъ. Радуюсь искренно вашему священному чувству благочестія, ибо оно соединитъ насъ всѣхъ во едино. Въ церкви Божіей есть различныя степени и достоинства, различныя служенія, но они суть только члены единаго тѣла; ибо во Христѣ мы должны быть едино. Въ единствѣ вѣры мы составляемъ нераздѣльное общество и исполненіемъ своихъ обязанностей равно всѣ можемъ способствовать благу церкви: „*и сами*, говоритъ Апостолъ Петръ, *яко каменіе живо зиждитеся, и храмъ духовенъ, святительство свято, возносити жертвы духовны благопріятны Богови Іисусъ Христомъ.... Вы же родъ избранъ, царское святительство, языкъ святъ, люди обновленія.*“ Эти жертвы духа, о которыхъ говоритъ Апостолъ, суть добрыя дѣла и сердце, преданныя Богу.

Не ослабѣвайте же въ этомъ толико важномъ для спасенія душъ вашей подвигѣ, исполнитеся еще живѣйшею любовію и уваженіемъ къ этой вѣрѣ, будьте вѣрными и неизмѣнными ея исповѣдниками и да не оскудѣетъ она между вами; не стыдитесь въ исполненіи обрядовъ вѣры являться послушными сынами святыя матери вашей св. церкви, исповѣдуйте вѣру не словомъ только, но дѣломъ. Понеже же отъ первыхъ впечатлѣній, посѣянныхъ отъ колыбели въ сердцахъ юношества, зависитъ вся будущность ихъ и счастіе, обращаюсь къ вамъ, родители: старайтесь содѣлать дѣтей вашихъ достойными исповѣдниками вѣры Христовой, а съ тѣмъ вмѣстѣ достойными и полезными членами общества. Внушайте имъ отъ колыбели любовь къ Богу и святой Его вѣрѣ, и да на первомъ основаніи ученій вѣры воздвигнется другое святое ученіе; ибо тогда только сіе послѣднее украситъ человѣка, если оно будетъ основано на первомъ. Внушайте имъ попеченіе не о временномъ только, а о томъ, отъ чего зависитъ вѣчное ихъ блаженство.

Mocą takowego posłannictwa upoważniony, staję dziś w obliczu waszém, jako Pasterz dusz waszych, jako sługa wasz, jako niegodny pośrednik między wami i Bogiem, którego w téj tajemnicy Ołtarza wielbimy. Mocą, mówię, takowego posłannictwa Wiecznego i Wszechmocnego Pana, który nie na osobę, ale na urząd Pasterza przez tę osobę wypełniany spoglądać każe, odzywam się do was naprzód, współpracownicy, Bracia Kapłani, których przykładność i ścisłość w dopełnianiu obowiązków powołania, tak zawsze chlubnie cechowały. Patrzcież, abyście i nadal w świętych obowiązkach powołania waszego nie ustawali; abyście pobożnością życia i dobrym przykładem przyświecali trzodzie waszéj, wedle słów Mistrza Naszego: *niech świeci światłość wasza przed ludźmi, aby widzieli uczynki wasze dobre i chwalili Ojca, który jest w Niebiesiech.* Abyście mając na widoku cześć Boga, chwałę Kościoła, i zachowanie praw jego świętych, z największą żarliwością pracowali nad zbawieniem dusz, pieczy waszéj przez nas powierzonych. Zaklinam was, przez miłosierdzie Pańskie, abyście i mnie wspierali swémi modlitwami, aby duch Łaski trwał we mnie. Niech Bóg wleje na wszystkich ducha miłości, jedności i pokoju, abym widząc w winnicy Pańskiéj pracujących gorliwie, zgodnie i zbawiennie, mógł z pełną ufnością, po wszystkie dni służby naszéj przed Bogiem, odzywać się w modlitwie: „*Ojcze święty, zachowaj je w Imię Twoje, któreś mi dał*“, oby mogła dusza moja w radości uwielbiać Pana, z waszego postępu w drodze zbawienia.

Ale wszystkie nasze starania i prace, nie przyniosą upragnionego skutku, jeśli i wy, ludu prawowierny, najmilsza trzodo Chrystusowa! powierzona straży naszéj nam pomagać nie będziecie, to jest: jeśli na Kapłanów Bożych i Naukę Kościoła, przez nich opowiadaną, z obojętnością spoglądać będziecie. *Nauka moja nie jest moja, ale Tego, który mię posłał.* Wszystko więc, co wam mówimy, co wam zalecamy, jest Tego, który mię posłał, to jest Boga i jego Kościoła. Przez krótki czas mojéj tu służby duchownéj dla was, codziennie zapatrując się na Chrześciańskie wasze postępki, na ów zapał ku służbie Bożéj, na gotowość waszą ku przystojnemu utrzymaniu Domów Bożych i sług Jego, nie mogę nie oddać téj chlubnéj wam zalety, żeście się stali przez to nie odrodnymi synami wielkich przodków waszych. Przekonaliście nas, że płomień téj Boskiéj religii, religii naddziadów, ojców waszych, nie wygasł jeszcze w sercu ich prawowiernego potomstwa. Cieszę się, Najmilsi! waszém świętém uczuciem pobożności, bo ono nas wszystkich połączy w jedno. W Kościele Bożym są rozmaite stopnie i dostojeństwa, rozmaite obowiązki; — ale są to różne tylko członki jednego ciała, bo w Chrystusie jedno być powinniśmy. W jedności Wiary składamy nierozdzielne towarzystwo; wszyscy możemy przyczyniać się do dobra Kościoła pełnieniem obowiązków. *Bądźcież i wy*, mówi Piotr Apostoł, *jako żywe kamienie, budujcież w dom duchowny Kapłaństwo święte ku ofiarowaniu duchownych ofiar przyjemnych Bogu przez* Jezusa Chrystusa. *Wy bowiem rodzaj wybrany, naród święty, lud nabycia.* Te ofiary ducha, których wspomina Apostoł, są dobre uczynki i serce Bogu oddane.

Nie ustawajcież w tém tak ważném, do zbawienia dusz waszych tyczącem się dziele; przejmujcież się owszem żywszą dla téj religii miłością i poważaniem; bądźcie jéj wiernymi i niezmiennymi wyznawcami, nie dopuszczajcie jéj stygnąć między wami, nie wstydźcie się w praktykach religijnych okazywać się posłusznymi synami naszéj świętéj Matki, Kościoła świętego. Wyznawajcież ją nie w słowach tylko, ale i w uczynkach. A jak od uczuć zasianych w młodocianych od kolébki sercach, cały przyszły byt i szczęście zależy: tak do was, do was rodzice, odzywam się: przygotujcie dzieci wasze na godnych wyznawców Wiary Chrystusowéj, a tém samém na godnych i pożytecznych obywateli. Wpajajcie im od kolébki miłość Boga i jego świętéj Religii. Niech na gruncie téj pierwszéj nauki Religii wzniesie się ta druga nauka świata, bo wtenczas tylko druga zdobić będzie skronie młodzieńca, gdy opartą zostanie na gruncie pierwszéj, Religii. Dajcie im, mówię, poznać, że nie o doczesne tylko, ale o to, co ich wiekuiste szczęście stanowić może, naprzód starać się powinni.

Tokios pasiuntinystės įpareigotas, stojuosi šiandien prieš jus kaip jūsų sielų ganytojas, kaip nevertas tarpininkas tarp jūsų ir Dievo, kurį šioje altoriaus paslaptyje garbiname. Tokios, sakau, pasiuntinystės amžinojo ir Visagalio Viešpaties, kurio valia ne į asmenį, o į to asmens einamas ganytojo pareigas reikia žiūrėti, kreipiuosi pirmiausia į jus, broliai kunigai, kaip į bendradarbius, kurie iki šiol pasižymėjote pavyzdingu ir nuoširdžiu savo pašaukimo priedermės vykdymu. Nepailskite tad ir toliau savo šventą pašaukimo tarnystę pildyti, kad savo dievobaimingu gyvenimu ir geru pavyzdžiu šviestumėte savo kaimenei, mūsų Išganytojo žodžiais: tešviečia jūsų šviesa žmonėms, kad matytų gerus jūsų darbus ir šlovintų Tėvą, kuris yra Danguje. Kad, turėdami omenyje Dievo garbinimą, Bažnyčios garbę ir šventų Jos teisių išsaugojimą, su didžiausiu uolumu darbuotumėtės gelbėdami sielas, jūsų globai mūsų pavestas. Gailestingojo Viešpaties vardu maldauju jus ir mane savo maldomis stiprinti, kad malonės dvasia manyje viešpatautų. Tesuteikia mums Dievas visiems meilės, vienybės ir ramybės dvasios, kad, regėdami nuoširdžiai ir išganingai besidarbuojančius Viešpaties vynuogyne, galėtume su visišku pasitikėjimu visomis mūsų tarnystės Dievui dienomis kreiptis malda: Šventasis Tėve, sergėk juos dėl savojo vardo, kurį man patikėjai, idant mano siela galėtų džiaugsmingai Viešpatį šlovinti dėl jūsų tobulėjimo išganymo kelyje.

Tačiau visos mūsų pastangos ir darbai neduos trokštamo rezultato, jeigu ir jūs, tikintieji žmonės, mylimiausia Kristaus kaimene, patikėta mūsų globai, mums nepadėsite, tai yra, jeigu į Dievo tarnus ir jų skleidžiamą Bažnyčios mokslą abejingai žiūrėsite. Mano mokymas nėra mano, bet to, kuris mane siuntė. Taigi viskas, ką jums kalbame, ką patariame, yra To, kuris mane siuntė, tai yra Dievo ir jo Bažnyčios. Per trumpą čia savo dvasinės tarnystės laiką, kasdien stebėdamas jūsų krikščioniškus poelgius, jūsų nuoširdumą tarnaujant Dievui, jūsų pasirengimą deramai užlaikyti Dievo namus ir Jo tarnus, negaliu nepastebėti pagirtinos jūsų dorybės, per kurią tapote tikrieji savo didžių protėvių sūnūs. Įtikinote mus, kad šios dieviškosios religijos šviesa, protėvių religijos, jūsų tėvų dar neužgeso jų teisėtų palikuonių širdyse. Džiaugiuosi, mieliausieji, jūsų šventu dievobaimingumo jausmu, nes jis mus visus sujungs į vieną. Dievo Bažnyčioje yra skirtingi laipsniai ir pareigybės, skirtingos tarnystės – tačiau tai yra tiktai skirtingi vieno kūno nariai, nes Kristuje privalome susivienyti. Tikėjimo vienybe sudarome neišskiriamą bendruomenę, visi galime prisidėti prie Bažnyčios gerovės vykdydami pareigas. Būkite ir jūs, sako apaštalas Petras, kaip gyvi akmenys, statykite dvasinius namus šventąja kunigyste, aukokite Dievui mielas dvasines aukas per Jėzų Kristų. Nes jūs – išrinktoji giminė, šventoji tauta, atpirktieji žmonės. Šios dvasinės aukos, apie kurias užsimena apaštalas, yra geri darbai ir Dievui ištikima širdis.

Nepailskite taip svarbiame savo sielų išganymo darbe, kaupkite kaskart gyvybingesnę šio tikėjimo meilę ir pagarbą, neleiskite jai blėsti, religinėse praktikose nesidrovėkite pasirodyti paklusniais mūsų šventosios motinos Bažnyčios sūnumis. Išpažinkite jį ne tiktai žodžiais, bet ir darbais. Kadangi nuo jausmų, įskiepytų nuo lopšio jaunuomenės širdyse, visa būtis ir laimė priklauso, kreipiuosi į jus, tėvai: renkite savo vaikus vertais Kristaus tikėjimo išpažinėjais, tuo pačiu vertais ir naudingais piliečiais. Skiepykite jiems nuo lopšio Dievo ir jo šventosios religijos meilę. Tegu ant šio pirmojo religijos mokymo pamatų kils tas antrasis pasaulietinis mokymas, nes tik tada pastarasis papuoš jaunuolio kūną, jeigu remsis pirmuoju, [tai yra] religija. Leiskite jiems, sakau, patirti, jog ne tiktai dabartimi, bet tuo, nuo ko priklauso jų amžinoji laimė, pirmiausia privalo rūpintis.

Вотъ, возлюбленные братія священно-служители и стадо Христово, чего отъ васъ я требовать буду и на что не премину обращать бдительное вниманіе; вотъ чего и вы взаимно имѣете ожидать и требовать отъ меня, яко даннаго вамъ отъ Бога руководителя на пути спасенія. Не на собственное значеніе, ни на собственныя силы мои уповаю я, а на величіе пославшаго мя, всемощная десница котораго, являя цѣлому свѣту силу свою, часто, для исполненія воли своей, избираетъ ничтожныя и слабыя орудія. Подкрѣпляемый этою силою, надѣюсь, что милосердіе Божіе благословитъ старанія и дѣла мои ко спасенію вашему; надѣюсь, что брошенныя въ сердца ваши, вѣчно достойными памяти, предмѣстниками моими сѣмена вѣры и благочестія, при неусыпномъ попеченіи нашемъ, не только не погибнутъ, но принесутъ со временемъ достойные плоды и содѣлаютъ васъ и будущія поколѣнія ваши счастливыми. Да принесетъ это искреннее предначертаніе наше плоды, благословенные отъ Господа. Помолимся Господу всѣхъ благъ духовныхъ, да укрѣпитъ онъ вѣру вашу, умножитъ благочестіе и любовь христіянскую и сохранитъ тотъ миръ, котораго свѣтъ дать не можетъ. Молитесь, дабы и меня меньшаго изъ слугъ своихъ, меня, котораго онъ, въ знакъ безпредѣльнаго милосердія своего, соблаговолилъ возвести въ санъ, издревле прославленный многими знаменитыми Епископами церкви, содѣлалъ достойнымъ этого великаго подвига. Но вмѣстѣ съ тѣмъ напечатлѣйте въ сердцахъ вашихъ, что Пастырь, отвѣтствующій предъ Богомъ за души, ввѣренныя его попеченію, долженъ быть для каждаго символомъ единства церкви. Кто охотно осуждаетъ отца, тотъ не любитъ матери, кто выказываетъ каждую малѣйшую слабость Пастыря, тотъ удаляется отъ духа церкви. Напрасно бы кто хвалился большимъ усердіемъ, лучшимъ разумѣніемъ и тому подобнымъ; ибо доколѣ есть Пастырь, нельзя отдѣлиться отъ него, не отдѣлившись вмѣстѣ и отъ церкви. На этомъ-то священномъ послушаніи и церковной подчиненности народа духовенству, духовенства Епископу, а Епископа каѳедрѣ Петровой, основана наша сила, жизнь, безопасность, словомъ вся вѣра, а безъ того, хотя бы мы вели строжайшую пустынническую жизнь, ни къ чему все это не послужитъ.

Въ эту торжественную минуту обратимся къ Богу, всѣхъ благъ подателю и принесемъ молитвы о Святѣйшемъ Отцѣ нашемъ, да оградитъ его Богъ, въ это время смутъ, да соблюдетъ и сохранитъ его на многія лѣта для блага церкви своей, а также и за нашего Отца и Монарха Всемилостивѣйшаго Государя Императора и весь Императорскій Домъ Его, яко Его попеченіемъ и милостію, Паства наша не сиротствуетъ болѣе.

Благослови же, Великій Боже, предначинанія мои! укрѣпи меня силою Духа святаго, дабы, обручаясь днесь съ этою паствою моею, я содѣлался достойнымъ Пастыремъ. Поддержи и укрѣпи слабыя ничтожныя силы мои, воспламени сердце мое огнемъ любви твоей ко спасенію паствы моей! Отверзи уста мои для достойнаго указанія пути спасенія, а десница моя да утрудится во имя твое надъ священною нивою, на которой единственно процвѣтаетъ счастіе съ благодатію твоею и истиннымъ миромъ души.

Благослови же Боже и народъ свой, попеченію моему ввѣренный, и да будетъ онъ волѣ твоей и церкви покоренъ; да будетъ вѣкъ миръ, милость и благословеніе твое надъ нами и народомъ твоимъ.— Аминь.

Oto jest, najukochańsi Bracia Kapłani i najmilsza trzodo Chrystusowa! czego od was potrzebować będę, na co pilném okiem spoglądać nie przestanę: oto jest, czego i wy wzajemnie macie potrzebować i wymagać odemnie, jako wam od Boga, za przewodnika w drodze zbawienia, danego. Nie na własnéj powadze, ani na własnych siłach ja polegam, ale na powadze Tego, który mię posłał, którego potężna prawica, chcąc w całém świetle okazać moc swoję, do wykonania dzieł wielkich, małego częstokroć i wątłego używa narzędzia. Taką powagą umocowany, ufam w Miłosierdzie Boga, iż raczy błogosławić czynnościom i poświęceniu się mojemu dla zbawienia waszego. Ufam, iż rzucone do serc waszych nasiona religii i pobożności przez wiekopomną pamięć poprzedników naszych, przy nieustannéj czujności naszéj, nie tylko nie znikną, ale w czasie przyniosą prawdziwie godne owoce, i staną się waszych i przyszłych pokoleń waszych uszczęśliwieniem. Aby to nasze najżywsze przedsięwzięcie osiągnęło Pańskiego Błogosławieństwa owoce, prośmy Pana wszelkich dóbr duchownych, aby wzmocnił wiarę waszą, pomnożył pobożność i miłość Chrześciańską, i użyczył pokoju tego, którego świat dać nie może; proście aby i mnie, najmniejszego sługę, mnie, któremu, dla pokazania niezmierności skarbów swego miłosierdzia, chciał oddać w zarząd tak starożytny i sławny wielu znakomitymi Biskupami Kościoł, uczynił sposobnym ku tak wielkiemu dziełu. Lecz obok tego, chciejcie to dobrze wrazić w serca wasze, że Pasterz odpowiadający przed Bogiem za dusze jego pieczy powierzone, jest razem dla każdego *Symbolem* jedności Kościelnéj. Kto chętnie przyganie ojcu, nie kocha matki; kto wyświeca lada słabość Pasterza, ten jest daleki od ducha Kościoła. Darmoby się chciano wymawiać gorliwością, lepszém widzeniem rzeczy, i tym podobnemi przyczynami; bo póki Pasterzem jest, nie można się od niego oddzielać, bez oderwania się razem od Kościoła. Na tém to świętém posłuszeństwie w rzeczach Wiary i karności Kościelnéj, ludu dla Kapłanów i Proboszczów, Duchowieństwa i ludu dla Biskupa, a Biskupa dla Katedry Piotrowéj, polega nasza moc, życie, bezpieczeństwo, słowem, cała wiara; a bez tego, chociażbyśmy wiedli najsurowsze życie Pustelników, na nic się to nam wszystko nie przyda.

W téj uroczystéj chwili obróćmy się do Boga, dawcy wszelkiego dobra, i odprawmy modlitwy za Ojca św., aby Go Bóg, w tych czasach nieporządków, bronił, strzegł i zachował najdłużéj dla dobra Swojego Kościoła, a także za naszego Ojca i Pana, Najjaśniejszego Cesarza, jako i za Jego Dom Najjaśniejszy. Z Jego to bowiem łaski i opieki, Dyecezya nasza przestała być osieroconą.

Błogosławże, o Wielki Boże! czynnościom moim! wesprzyj mię łaską Ducha św., abym zawierając dziś śluby z tym ludem moim, mógł, wedle Woli Twojéj, być dlań godnym Pasterzem. Pokrzep i wzmocnij mdłe i słabe siły moje, zapal serce moje ogniem Miłości Twojéj i zbawienia ludu mojego! Rozwiąż usta moje na godne opowiadanie mu drogi zbawienia, a ręce moje niech przez Ciebie pracują około świętéj roli, na któréj jedynie zakwita szczęście z Łaską Twoją i prawdziwym pokojem duszy.

Błogosławże Boże i lud ten, straży mojéj powierzony, aby Woli Twojéj i Kościołowi Twojemu był zawsze posłuszny. Niech Pokój, Łaska, i Błogosławieństwo Twoje, będzie zawsze z nami i ludem Twoim! Amen.

ВИЛЬНА, въ Тип. Ѳ. Гликсберга—Печ. позвол. 17-го Января 1849 г. Испр. долж. Ценз. и Кав. *А. Мухинъ.*

To iš jūsų, mylimiausieji broliai kunigai ir mieliausioji Kristaus kaimene, reikalausiu, į tai nesiliausiu akylai žiūrėti; to paties jūs privalote laukti ir reikalauti iš manęs, kaip jums Dievo išganymo kelyje siųsto vadovo. Ne savo autoritetu, ne savo jėgomis aš remiuosi, bet autoritetu To, kuris mane siuntė, kurio galinga dešinioji ranka, norėdama visame pasaulyje parodyti savo jėgą vykdyti didžius darbus, neretai menką ir silpną įnagį naudoja. Tokio autoriteto sustiprintas pasikliauju Dievo gailestingumu, nes teikiasi laiminti mano darbus ir rūpestį jūsų išganymu. Tikiu, kad į jūsų širdis amžinosios atminties mano pirmtakų įberta religijos ir dievobaimingumo sėkla dėl mūsų nepaliaujamo budrumo ne tiktai neprapuls, bet kai ateis laikas, tikrai subrandins tinkamus vaisius ir jus pačius bei ateinančias kartas padarys laimingus. Kad šitas didysis mūsų sumanymas, laiminamas Dievo, išsipildytų, prašykime Viešpaties visokiausių dvasios malonių, idant sustiprintų jūsų tikėjimą, padidintų dievobaimingumą ir krikščionišką meilę bei suteiktų ramybę, kurios pasaulis negali duoti. Prašykite, jog ir mane, mažiausiąjį tarną, mane, kuriam parodė neišsenkamus savo mielaširdystės lobynus, panorėdamas atiduoti valdyti tokią seną ir daugybe žymių vyskupų garsią Bažnyčią, padarytų vertu šio didžio darbo. Tačiau taip pat gerai įsidėmėkite, kad ganytojas, atsakantis Dievui už jam pavestas sielas, tuo pačiu kiekvienam yra Bažnyčios vienybės simbolis. Kuris nepagrįstai priekaištauja tėvui, nemyli motinos, kuris atskleidžia menkiausią ganytojo silpnybę, yra toli nuo Bažnyčios dvasios. Veltui būtų aiškinamasi uolumu, geresniu dalyko išmanymu ir panašiomis priežastimis, nes kol eina ganytojo pareigas, negalima nuo jo atsiskirti kartu neatsiskyrus nuo Bažnyčios. Šiuo šventu paklusnumu tikėjimo ir bažnytinės drausmės dalykuose, žmonių – kunigams ir klebonams, dvasininkijos ir žmonių – vyskupui, o vyskupo – Petro katedrai, paremta mūsų stiprybė, gyvenimas, saugumas, žodžiu, visas tikėjimas; be šito, nors gyventume griežčiausią atsiskyrėlių gyvenimą, viskas būtų veltui.

Šitą iškilmingą akimirką kreipkimės į Dievą, visos gerovės davėją, ir pasimelskime už Šv. Tėvą, kad šiais suirutės laikais Dievas jį gintų, sergėtų ir kuo ilgiau laikytų savosios Bažnyčios gerovei, taip pat už mūsų tėvą ir viešpatį, šviesiausiąjį ciesorių, bei už jo šviesiausiąją šeimyną. Nes, jam [teikiant] malones ir rūpinantis, mūsų vyskupija liovėsi būti našlaitė.

Laimink, galingasis Dieve, mano darbus! Sustiprink mane šv. Dvasios malone, kad, susižieduodamas šiandien su savo žmonėmis, galėčiau pagal Tavo valią būti jiems vertas ganytojas. Sustiprink ir palaikyk menkas mano jėgas, uždek mano širdį Tavo meilės ugnimi mano žmonių išganymui! Atverk mano burną deramai jiems parodyti išganymo kelią, o mano rankos tegu per Tave atlieka šventą vaidmenį, kuriame vieninteliame pražysta laimė su Tavo malone ir tikrąja dvasios ramybe.

Laimink, Dieve, ir šiuos žmones, mano globai pavestus, kad Tavo valiai ir Tavo Bažnyčiai būtų visada paklusnūs. Tegu ramybė, malonė ir Tavo palaiminimas bus visada su mumis, Tavo žmonėmis! Amen.

Vilnius, T. Gliuksbergo spaust[uvė]. Sp[ausdinti] leista 1849 m. sausio 17 d. Einąs cenz[oriaus] par[eigas] cenz[orius] ir kav[alierius] A. Muchinas.

//1 Rozmaite wiadomości

Rok 1858

nr

1. W ciągu teraźniejszego roku zarządzał krajem kochany cesarz Aleksander II. Wojennym gubernatorem był poczciwy Włodzimierz Nazimów, jenerał porucznik, kowieńskim gubernatorem był jenerał Chominski, biskupem żmudzkim był Maciej Wołonczewski, oficjałem i prałatem był ks. Józef Giniat, wiceoficjałem i prałatem był ks. Franciszek Krzyżanowski, asesorem w konsystorzu i prałatem był ks. Jerzy Bitowt, drugim asesorem i kanonikiem był ks. Ignacy Kulwiński, wizytatorem klasztorów i prałatem książę Marcjan Giedrojć, rektorem seminarium i kanonikiem był Alojzy Szukiewicz, arcyprezbiterem i plebanem wornieńskim ks. Justyn Hryncewicz.

Rok ten był nadzwyczaj suchy i gorący, po deszczach kwietniowych pierwszy deszcz wypadł podczas uroczystości św. Anny. Całe lato było gorące, cała jarzyna zginęła, żyto tylko zarodziło. Wody taki był niedostatek, że w niektórych miejscowościach o milą po nią posyłano. Wszystkie mniejsze ruczajki, odwieczne bagna i stawy wyschły. Morze nawet Bałtyckie na kilkanaście sążni koło wszystkich brzegów wyschło. Był to rok zdrowy, cholera nawet tego roku nie grasowała, umierali tylko starcy, z wiosny tylko krup niemało dzieci podusił. Pomimo nieurodzaju zboże było tanie, siano tylko doszło nader wysokiej ceny, bo jeszcze przed Bożem Narodzeniem funt siana więcej kosztował, //2 [a-]więcej[-a] jak funt chleba. Owoców była wielka obfitość. Zima poczęła się raptem 28 października, tj. w dzień św. Apostołów Symona z Judą i trwała bez przerwy aż do końca obecnego roku.

2. Roku 1857 cała Europa czekała jakiejś wielkiej komety, która miała uderzyć o nasz glob i roztrącić Ziemię. Minął jednak rok i żadna kometa nie pokazała się. Temczasem niespodziewanie teraźniejszego 1858 roku od połowy sierpnia prawie do połowy października co ranek i wieczór zaczęła pokazywać się wielka kometa, zwana de Donati. Gazety tak ją opisały: „Kometa Donatego ma bardzo światłe jądro,

[a] *Pakartotas žodis.*
[a-a] *Užbraukta tuo pačiu rašalu.*

//1 Įvairios žinios

1858 metai

Nr.

1. Šiais metais kraštą valdė mylimas ciesorius Aleksandras II. Karo gubernatorius buvo kilnusis Vladimiras Nazimovas, generolas leitenantas, Kauno gubernatorius – generolas Chominskis, Žemaičių vyskupas – Motiejus Valančius, oficijolas ir prelatas – kunigas Juozapas Giniota, viceoficijolas ir prelatas – kunigas Pranciškus Kryžanauskas, konsistorijos asesorius ir prelatas – kunigas Jurgis Bytautas, antrasis asesorius ir kanauninkas – kun. Ignotas Kulvinskis, vienuolynų vizitatorius ir prelatas – kunigaikštis Martynas Giedraitis, seminarijos rektorius ir kanauninkas – Aloyzas Šukevičius, archipresbiteris ir Varnių klebonas – kun. Justinas Grincevičius.

Šie metai buvo išskirtinai sausi ir tvankūs. Po balandžio lietų pirmasis lietus iškrito per šv. Onos iškilmę. Visa vasara buvo karšta, visos daržovės sunyko, tiktai rugiai sudygo. Vandens buvo toks stygius, kad kai kuriose vietovėse per mylią jo siųsta. Visi mažesni upeliai, neišsenkančios pelkės ir kūdros išdžiūvo. Netgi Baltijos jūra nuseko per keliasdešimt sieksnių nuo krantų. Buvo tai metai sveiki, netgi cholera nesiautėjo, mirė vieni seniai, tiktai iš pavasario nemažai vaikų krupas užsmaugė. Nepaisant nederliaus, javai buvo pigūs, tiktai šieno kainos pakilo, nes dar prieš Kalėdas šieno svaras kainavo daugiau //2 už svarą duonos. Daržovių buvo gausybė. Žiema prasidėjo staiga spalio 28-ąją, t.y. šv. apaštalų Simono ir Judo dieną, ir tęsėsi be pertrūkio iki metų pabaigos.

2. 1857 metais visa Europa laukė kažkokios didžiulės kometos, kuri turėjo atsitrenkti į mūsų rutulį ir Žemę gabalais ištaškyti. Tačiau baigėsi metai ir jokia kometa nepasirodė. Tuo tarpu netikėtai šiais 1858 metais nuo pusės rugpjūčio beveik iki pusės spalio kas rytą vakarą pradėjo rodytis didžiulė kometa, vadinama *de Donati*. Laikraščiai ją aprašė taip: „Donati kometa turi labai šviesų branduolį, 1000 mylių

ma[ją]ce obwodu 1000 mil. Otoczana jest chmurką bardzo przezroczystą, która rozciąga się w kształt ogona lub miotły nieco zakrzywionej, na 30 gradusów nieba. Kometa nader szybko zbliża się do Słońca, ogon zaś swój zawsze trzyma w stronie przeciwnej od Słońca. Odległą jest od Ziemi na 45 mil niemieckich, wiele gwiazd znajduje się na jej drodze". Otóż i ta kometa minęła, Ziemi jednak nie rozbiła, bo jeden gospodarz Bóg wskazuje każdemu ciału niebieskiemu drogę. Lud nie obawiał się tej komety, każdy jednak patrzał z podziwieniem. Straszliwie długi jej ogon przerażał patrzących.

3. Infułat szydłowski, Kolegium członek ks. Antoni Fiałkowski, został przez rząd przedstawiony na sufragana kamienieckiej diecezji. Fiałkowski był nieco dumny, stąd też nie lubił go //3 metropolita Wacław Żylinski i upatrzywszy zręczność napisał do Rzymu niekorzystną dla Fiałkowskiego relacją, jako to: że kandydat pochodzi z unitów, że przeciw prawu Kościoła postarał się o infułacją itd. Jakoż Rzym puścił pogłoskę, że scrutinium pomienionego kandydata zaginęła[s]. Temczasem poseł rosyjski w Rzymie dowiedział się o intrydze metropolity i doniósł rządowi. Metropolita od Najjaśniejszego Cesarza i ministra Łanskiego dostał wielką wymówkę. Później przyszła sacra ks. Fiałkowskiemu, Najjaśniejszy Cesarz Aleksander II wydał ukaz następny: „Członkowi R[zymsko]-K[atolickiego] Kolegium infułatowi [a]rozkazujemy być[a] Antoniemu Fiałkowskiemu rozkazujemy być sufraganem diecezji kamienieckiej. Dano 1858 roku lipca 27 dnia."

Później w gazecie zwanej *Tygodnik*[b] to napisano: „W dniu 12 października w Peterzburgu, w kościele św. Katarzyny, odbyło się wyświęcenie na biskupa krainy tanejskiej w arcybiskupstwie Damietty w Afryce JW JKs. Antoniego Fiałkowskiego, infułata szydłowskiego, niegdyś rektora Duchownej Akademii w Wilnie, obecnie mianowanego sufraganem diecezji kamienieckiej. Konsekratorem był JW JKs. arcybiskup Wacław Żyliński, asystentami biskupi: miński JW Adam Wojtkiewicz i sufragan tiraspolski JW Wincenty Lipski. Święty ten obrzęd zgromadził do kościoła wiele ludzi – po ukończeniu nowowyświęcony biskup miał krótką, ale pełną namaszczenia przemowę do obecnych w języku łacińskim."//4

4. Razu jednego wojenny gubernator Włodzimierz Nazimów powróciwszy z Peterzburga zapowiedział, że Najjaśniejszy Aleksander II w początkach września będzie osobiście w Wilnie i zaprosił na ten czas wszystkie ważniejsze osoby z guberni wileńskiej, grodzieńskiej i kowieńskiej. Jakoż został zaproszony i biskup żmudzki Maciej Wołonczewski. Za zbliżeniem się tego czasu pojechał do Wilna i stanął u

[a-a] *Užbraukta tuo pačiu rašalu.*
[b] *Tygodnik Petersburgski*, 14/26 października 1858 r.

apimties apskritimą. Apsupta labai skaidraus debesėlio, kuris driekiasi tarsi uodega arba šiek tiek – 30 laipsnių kampu – pasukta šluota. Kometa gana sparčiai skrieja į Saulę, tačiau savo uodegą visada laiko priešingoje pusėje. Nutolusi nuo Žemės per 45 vokiškas mylias, daugybė žvaigždžių yra jos kelyje". Štai ir ta kometa išnyko, Žemės vis dėlto nesudaužė, nes vienas šeimininkas Dievas rodo kiekvienam dangaus kūnui kelią. Žmonės nesibijojo šios kometos, tačiau kiekvienas žiūrėjo su nuostaba. Baisiai ilga jos uodega gąsdino stebinčius.

3. Šiluvos infulatas, Kolegijos narys kun. Antanas Fijalkovskis valdžios buvo pristatytas Kameneco vyskupijos sufraganu. Fijalkovskis buvo šiek tiek išpuikęs, todėl jo nemėgo //3 metropolitas Vaclovas Žilinskis ir, nutaikęs progą, parašė į Romą Fijalkovskiui nenaudingą pranešimą, kaip antai: kandidatas kilęs iš unitų, prieš Bažnyčios teisę pasirūpino infulatūra ir t.t. Neva iš Romos sklido gandas, kad minėtojo kandidato patikrinimo duomenys (*scrutinium*) pradingo. Tuo tarpu Rusijos pasiuntinys Romoje sužinojo apie metropolito intrigą ir pranešė valdžiai. Iš šviesiausiojo ciesoriaus ir ministro Lanskojaus metropolitas sulaukė daug priekaištų. Vėliau atėjo popiežiaus laiškas, paskiriantis kunigą Fijalkovskį vyskupu (*sacra*). Šviesiausiasis ciesorius Aleksandras II pasirašė tokį įsaką: „Romos katalikų kolegijos nariui, infulatui Antanui Fijalkovskiui įsakome būti Kameneco vyskupijos sufraganu. Duota 1858 metų liepos 27 dieną".

Vėliau laikraštyje pavadinimu *Tygodnik Petersburgski* taip parašyta: „Spalio 12 dieną Peterburge, Šv. Kotrynos bažnyčioje, įvyko šviesiojo dauggalio jo malonybės kunigo Antano Fijalkovskio, Šiluvos infulato, kadais Vilniaus dvasinės akademijos rektoriaus, šiuo metu paskirto Kameneco vyskupijos sufraganu, įšventinimas į Dametiopolio arkivyskupijos Afrikoje Tanajų krašto vyskupus. Konsekratorius buvo šviesusis dauggalis jo malonybė kunigas arkivyskupas Vaclovas Žilinskis, asistentai – vyskupai: Minsko – šviesusis dauggalis Adomas Vaitkevičius ir Tiraspolio sufraganas šviesusis dauggalis Vincentas Lipskis. Šios šventos apeigos sutraukė į bažnyčią daugybę žmonių. [Joms] pasibaigus, įšventintas vyskupas trumpa, tačiau didžiai pakilia kalba kreipėsi į susirinkusiuosius lotyniškai". //4

4. Kartą iš Peterburgo grįžęs karo gubernatorius Vladimiras Nazimovas pranešė, kad šviesiausiasis Aleksandras II rugsėjo pradžioje asmeniškai bus Vilniuje, ir pakvietė tuo laiku atvykti visus svarbiausius asmenis iš Vilniaus, Gardino ir Kauno gubernijų. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius irgi buvo pakviestas. Artėjant tam laikui nuvažiavo į Vilnių ir apsistojo pas kunigus bernardinus. Be to, tuo metu

księży bernardynów. Nadto znajdował się podówczas w Wilnie metropolita Żylinski i sufragan tiraspolski Wincenty Lipski. Kiedy Najjaśniejszy Pan przybył do Mińska, guberscy marszałkowie: kowieński Dowgird, wileński Domejko i grodzieński, którego nazwiska nie pamiętam, pojechali tam dla zaproszenia monarchy do Wilna. Pojechał też i Nazimów, lecz wkrótce wrócił dla urządzenia wszystkiego w Wilnie jako gospodarz miasta.

Dnia 6 września całe miasto było w ruchu, około godziny 11 dziennej uderzono we dzwony całego miasta, gdyż dano znać, że cesarz jedzie. Duchowieństwo katolickie mając na czele trzech biskupów zebrało się w katedrze, prawosławne w cerkwi św. Ducha. Zaraz po przybyciu monarcha pojechał do pałacu swego dla posilenia się, bo przez całą noc był w drodze. Później pojechał do cerkwi św. Ducha, gdzie go spotkał ruski metropolita Siemaszko i sufragan kowieński Platon Małyszewski, obaj niegdyś unici. Wkrótce szybko cesarz przyjechał do katedry katolickiej, //5 gdzie się znajdowała cała ludność katolicka. Tu metropolita Żylinski przemówił po rusku do cesarza i zaofiarował mu obraz Matki Najświętszej Ostrobramskiej. Później duchowieństwo wprowadziło cesarza do kościoła. Metropolita odśpiewał modlitewkę za panującego i przeżegnał go. Wyszli wnet wszyscy – trzej biskupi pontyfikalnie ubrani i za niemi monarcha. Przemowa w języku ruskim przez metropolitę powiedziana, nie podobała się publiczności. Później cesarz przemawiał do obywatelstwa najwięcej w interesie swobody ludu. Wieczorem jeździł po wszystkich ulicach na jednym wozie z panem Nazimowem. Miasto, powiedzieć można, całe było w ogniu. Tysiące i tysiące lamp oświecało przyległe góry, wieże kościołów, zamek na górze, Trzy Krzyże itd. Dywany były wywieszane z okien, tysiące też chorągwi mniejszych i większych powiewało prawie co pięć kroków. Cesarz odwiedził też wszystkie zakłady, w nocy zaś z 6 na 7 dzień był na balu sporządzonym przez obywatelstwo w domu księcia Oginskiego na Rudnickiej ulicy. Dnia 7 po nabożeństwie był na polowaniu, sporządzonem przez Tyszkiewiczów blisko stacji, zwanej Kierzanka. Gdzie krótko zabawiwszy przez Wiłkomierz pojechał do Kowna. Ponieważ podróż monarchy też zdarzyła się w nocy, stąd też wszystkie stacje pocztowe, miasto Wiłkomierz i Kowno rzęsisto były uiluminowane.

Dnia 8 Najjaśniejszy Pan odwiedził w Kownie naprzód //6 cerkiew prawosławną, później, otoczony świtą, piechotą przyszedł do augustiańskiego kościoła, gdzie go spotkał biskup żmudzki Wołonczewski i wprowadził do kościoła. Po odśpiewaniu modlitewki cesarz pytał biskupa, kto i kiedy murował ten ogromny kościół. Biskup odpowiedział, że jest fundowany przez wielkiego księcia Witowda w XIV wieku. Przy wyjściu z kościoła dziękował biskupowi. Pod wieczór biskup z pierwszemi

Vilniuje buvo metropolitas Žilinskis ir Tiraspolio sufraganas Vincentas Lipskis. Kai šviesiausiasis ponas atvyko į Minską, gubernijos bajorų vadovai: Kauno – Daugirdas, Vilniaus – Domeika ir Gardino, kurio pavardės neprisimenu, nuvažiavo pakviesti valdovo į Vilnių. Nuvyko taip pat ir Nazimovas, bet kaip miesto šeimininkas greitai grįžo viską paruošti Vilniuje.

Rugsėjo 6 dieną visas miestas buvo sujudęs, apie vienuoliktą valandą dienos pradėta skambinti viso miesto varpais, nes pranešta, kad ciesorius važiuoja. Katalikų dvasininkai, trijų vyskupų vadovaujami, susirinko katedroje, stačiatikių – Šv. Dvasios cerkvėje. Tik atvykęs valdovas nuvažiavo tiesiai į savo rūmus pasistiprinti, nes visą naktį keliavo. Vėliau nuvyko į Šv. Dvasios cerkvę, kur jį sutiko rusų metropolitas Semaška ir Kauno sufraganas Platonas Mališevskis, abu buvę unitai. Ciesorius netrukus atvažiavo į katalikų katedrą, //5 kur buvo susirinkę visi katalikai. Čia metropolitas Žilinskis rusiškai kreipėsi į ciesorių ir padovanojo jam Švenčiausiosios Aušros Vartų [Dievo] Motinos paveikslą. Dvasininkai įvedė ciesorių į bažnyčią. Metropolitas sugiedojo maldelę už valdovą ir jį peržegnojo. Tuomet įžengė visi trys vyskupai iškilmių drabužiais, o paskui juos – valdovas. Metropolito rusiškai pasakyta kalba nepatiko visuomenei. Vėliau ciesorius kreipėsi į dvarponius daugiausia dėl liaudies išlaisvinimo. Vakare važinėjosi gatvėmis viename vežime su ponu Nazimovu. Miestas, galima sakyti, skendėjo tarp žiburių. Tūkstančių tūkstančiai lempų apšvietė prigludusius kalnus, bažnyčių bokštus, pilį ant kalno, Tris Kryžius ir t.t. Kilimai buvo iškabinti pro langus, taip pat tūkstančiai vėliavėlių – didesnių ir mažesnių – plaikstėsi kone kas penki metrai. Ciesorius aplankė taip pat visas institucijas, naktį iš 6 į 7 dieną buvo puotoje, dvarponių surengtoje kunigaikščio Oginskio namuose Rūdninkų gatvėje. 7 dieną po pamaldų dalyvavo medžioklėje, Tiškevičių surengtoje netoli stoties, vadinamos Kirzine. Ten trumpai pasismaginęs per Ukmergę nuvažiavo į Kauną. Kadangi valdovas keliavo naktį, todėl visos pašto stotys, Ukmergės miestas ir Kaunas buvo gausiai iliuminuoti.

8 dieną šviesiausiasis ponas Kaune pirmiausia //6 aplankė stačiatikių cerkvę, vėliau, apsuptas palydos, pėsčiomis atėjo iki augustinų bažnyčios, kur jį sutiko Žemaičių vyskupas Valančius ir įvedė į šventovę. Sugiedojus maldelę, ciesorius teiravosi vyskupą, kas ir kada statė šią didžiulę bažnyčią. Vyskupas atsakė, kad tai didžiojo kunigaikščio Vytauto XIV a. fundacija. Išeidamas iš bažnyčios dėkojo vyskupui. Pavakariais vyskupas su pirmaisiais asmenimis buvo pakviestas pas ciesorių

osobami został zaproszony do cesarza na obiad. Przed obiadem cesarz dał udzielną audiencją biskupowi. U stołu siedział biskup po prawej stronie monarchy na drugiem miejscu. Dnia 9 września monarcha zapowiedział, że miłego przyjęcia nie zapomni i pojechał do Warszawy. Obywatelstwo też zaraz opuściło Kowno.

5. Jeszcze 1856 roku duchowieństwo polskie zaprowadziło w Królestwie bractwo trzeźwości. Żmudzini nad Niemnem mieszkający przez sąsiednie stosunki dowiedzieli się o tem i bez wszelkiego zachęcania zaprzestali całkowicie pić wódkę. Postrzegłszy to, gorliwy pleban jurborski Mikołaj Kierwel powstał z ambony przeciw pijaństwu i skłonił parafian do całkowitego wyrzeczenia się wódki. Wszyscy przyrzekli Panu Bogu nie pić odtąd. Pleban zaś poszedł do ołtarza, odśpiewał Te Deum i pokropił lud wodą święconą. To się działo 1858 roku, w dzień Wniebowzięcia Najświętszej Panny. Znajdowali się na uroczystości pleban gawrański ks. Janułowicz i pleban skirstimonski //7 Baracewicz. Tych ks. Kierwel skłonił do wyrzeczenia się wódki i zobowiązał do ogłoszenie trzeźwości we właściwych im parafiach. Jakoż ci powróciwszy do domu też powołali lud do trzeźwości. Trzeźwość ograniczała się przeto trzema parafiami i to nie bez wyjątku. W tem biskup Wołonczewski, powracając z Kowna po odjeździe monarchy, zajechał do Skirstimonia i Jurborka; znalazłszy lud zgromadzony, podziękował mu za trzeźwość, uwielbiał w przemowie jego postępek, prosił Boga o wytrwanie i wyraził swe życzenie, ażeby i sąsiednie parafie poszły za przykładem jurborskiej. Plebanowi erdzwiłkowskiemu ks. Racewiczowi kazał ogłosić trzeźwość. W Tawrogach zaś sam ogłosił. Powziąwszy o tem wiadomość, plebani innych kościołów po kolei zaczęli zaprowadzać u siebie trzeźwość, a jeśli był który obojętny, biskup dodawał ochoty, tak że w przeciągu października miesiąca już na całej Żmudzi nikt nie kosztował wódki. Dla przykładu biskup okolnikiem wzbronił pić duchowieństwu. Obywatele nawet lepiej myślący w przyjęciu gości nie używali już wódki i cieszyli się ze trzeźwości ludu.

W Litwie jednak ten głos Boży szedł powolniej, kiedy zaś biskup napisał do każdego plebana po szczególe, ci ogłosili trzeźwość i lud posłuchał, tak że do początku 1859 w całej diecezji żmudzkiej trzeźwość została zaprowadzoną.

1858 roku września 28 dnia w katedrze ogłosił trzeźwość JKs. Józef Dawidowicz, kapelan i sekretarz biskupa, po nim zaś tegoż dnia ogłaszał sam biskup. W kościele parafialnym wornieńskim ogłosił JKs. Bołądz, miejscowy wikariusz. //8

Żadna nowość, acz najzbawienniejsza, bez oporu przyjęta być nie może. Jakoż okazało się bardzo wielu przeciwników trzeźwości. Najprzód pan Naryszkin, który trzymał odkup, czyli miał wyłączne prawo kupione od rządu, później wszyscy Żydzi, którzy w spółce z Naryszkinem wódkę przedawali. Dalej urzędnicy, którzy

pietų. Prie stalo vyskupas sėdėjo antroje vietoje valdovo dešinėje. Rugsėjo 9 dieną valdovas pareiškė, jog neužmiršo mielo priėmimo, ir išvyko į Varšuvą. Bajorija taip pat iš karto paliko Kauną.

5. Dar 1856 metais lenkų dvasininkai [Lenkijos] Karalystėje įsteigė blaivybės broliją. Prie Nemuno gyvenantys žemaičiai per kaimyniškus santykius apie tai susižinoję be jokio raginimo visiškai nustojo gerti degtinę. Tai pastebėjęs uolus Jurbarko klebonas Mykolas Kervelis iš sakyklos išpeikė girtavimą ir įkalbėjo parapijiečius visiškai išsižadėti degtinės. Visi Ponui Dievui prisiekė nuo šiol nebegerti. Klebonas nuėjo prie altoriaus, sugiedojo „Te Deum" ir pašlakstė žmones šventintu vandeniu. Tai vyko 1858 metais, Švenčiausiosios Mergelės [Marijos] dangun ėmimo dieną. Iškilmėse dalyvavo Gaurės klebonas kun. Janulavičius ir Skirsnemunės klebonas //7 kun. Baracevičius. Juos kun. Kervelis įkalbėjo atsisakyti degtinės ir įpareigojo paskelbti blaivystę savo parapijose. Tie į namus sugrįžę taip pat pašaukė žmones į blaivystę. Taigi blaivybės [išplitimas] apsiribojo trimis parapijomis, ir tai ne be išimčių. Tuo tarpu vyskupas Valančius, grįždamas iš Kauno išvykus valdovui, užsuko į Skirsnemunę ir Jurbarką. Radęs susirinkusius žmones padėkojo jiems už blaivybę, kalbėdamas išaukštino jų poelgį, prašė Dievą [suteikti] ištvermės ir išsakė savo pageidavimą, kad ir kaimyninės parapijos pasektų jurbarkiečių pavyzdžiu. Eržvilko klebonui kun. Racevičiui liepė paskelbti blaivybę, o Tauragėje pats paskelbė. Apie tai sužinoję kitų bažnyčių klebonai paeiliui pradėjo savo [parapijose] įvedinėti blaivybę, o jeigu kuris buvo abejingas, norą pažadindavo vyskupas. Taip per spalio mėnesį visoje Žemaitijoje jau niekas neragavo degtinės. Dėl tvarkos vyskupas aplinkraščiu uždraudė gerti dvasininkams. Netgi pažangiau mąstantys dvarponiai svečius priiminėjo jau be degtinės ir džiaugėsi žmonių blaivyste.

Tačiau Lietuvoje šis Dievo balsas sklido pamažu, bet kai vyskupas kiekvienam klebonui parašė atskirai, tie paskelbė blaivybę ir žmonės paklausė. Šitaip iki 1859-ųjų pradžios visoje Žemaičių vyskupijoje blaivybė buvo įvesta.

1858 metų rugsėjo 28 dieną katedroje blaivybę paskelbė jo malonybė kunigas Juozapas Dovydaitis, vyskupo kapelionas ir sekretorius, o po jo tą pačią dieną skelbė pats vyskupas. Varnių parapinėje bažnyčioje paskelbė jo malonybė kunigas Balandis, vietos vikaras. //8

Nei viena, kad ir išganingiausia, naujovė negali būti priimta be pasipriešinimo. Iš tikrųjų išaiškėjo labai daug blaivybės priešininkų. Pirmiausia ponas Naryškinas, kuris turėjo [degtinės akcizo] atpirkimą, tai yra buvo iš vyriausybės nusipirkęs išskirtinę teisę, paskui visi žydai, kurie kartu su Naryškinu degtinę pardavinėjo. Toliau

od odkupu brali pensją roczną, ażeby odkupowi sprzyjali. Nadto policja, która widziała w trzeźwości upadek swego interesu, bo trzeźwi ludzie kłótni i głupstwa robić nie będą. Niektórzy obywatele, mający browary i wielki zapas wódki. Nie zbywało na takich, którzy bezpłatnie dawali ludowi wódkę, aby tylko nie trzymali się trzeźwości. I tak jenerałowa Kajzerowa, dziedziczka zamku giełgudowskiego nad Niemnem, dawała na chatę po garcu bezpłatnie. Konstanty Wolmer, dziedzic Leonardpola, codziennie traktował poddanych, czego dotąd nigdy nie czynił. Marszałek telszewskiego powiatu pan Piłsucki także. Przy tem ustawicznie narzekał, że duchowieństwo zgubiło jego. Burzynski, dziedzic Skawdwila, Buczynski były marszałek rossiejnski itd. Nierównie jednak większa liczba rozumniejszych obywateli oburącz trzeźwość pochwalała. Jako to książę Oginski, dziedzic Retowa, książę Wasilczyków, dziedzic Tawróg, hr. Czapski, dziedzic Berzan i dwaj jego bracia itd. Z ludu zaś tylko nałogowi tęsknili do wódki i ukradkiem pili, przeciwnie zaś kobiety wszystkie cieszyły się z trzeźwości i dziwiły się, dla//9czego dawniej księża trzeźwości nie zaprowadzili.

6. Roku 1858 grudnia 2 dnia umarł w Szarpajciach Bartłomiej Skirmunt, o którym mówią, że miał wieku 103 lata. Był to zwyczajny wieśniak, pracowity, regularny i poczciwy. Urodził się i umarł na temże wzgórku przy błocie. Fajki nie palił, w darzeniu jednak mógł i wypić. Do późnej starości lubił wieczorem wypić ponczu szklankę. W ciągu trzech ostatnich lat nie opuszczał już łóżka i nie widział. Słuch jednak miał dobry aż do śmierci. Został pochowany na mogile parafialnej wornienskiej, zostawił jednego syna i dwie córki.

7. Kiedy już od dawna w całej Europie prosty lud był oswobodzony, podówczas w Rossyi i w krajach do niej przyłączonych trwała w w całem znaczeniu skazkowa niewola. Prosty człowiek, czyli chłop, nie mógł opuścić swej chaty i przenieść się gdzie indziej, nie mógł ożenić się bez pozwolenia dziedzica i zawsze był wystawiony na samowładztwo tego. Jeżeli dziedzic był dobry i chłopowi było dobrze, jeżeli zaś ten był tyran, chłop był najnieszczęśliwszy. Widząc to, cesarz Mikołaj I chciał ograniczyć władzę dziedziców, stąd to nakazał, ażeby zrobiono inwentarze dworów obywatelskich i zdecydowano, wiele dni pańszczyzny chłop ma odbywać. Robotę tę robili sami obywatele, jak chcieli tak postanowili, i później tego postanowienia nie spełniali. Stąd chłop został na dawnej stopie. Życzył cesarz, ażeby dziedzice wchodzili w kontrakty z chłopami i raz zawartego trzymali się. Ale tego życzenia z naszych obywateli żaden //10 nie spełniał. Roku 1857 obywatele guberni kowieńskiej na sejmiki do Kowna zebrani posłali Najjaśniejszemu Aleksandrowi II oświadczenie się, że radzi byliby ze swej strony dać swobodę ludowi poddanemu. Przyjął to z

valdininkai, kuriems nuo atpirkimo mokėtas metinis atlyginimas, kad atpirkimą paremtų. Paskui policija, kuri blaivybėje matė savo intereso nuosmukį, nes blaivūs žmonės į peštynes ir kvailystes nesivels. Kai kurie dvarponiai, turintys degtinės varyklas ir dideles degtinės atsargas. Nestigo tokių, kurie žmonėms degtinę dalijo veltui, kad tik nesilaikytų blaivybės. Antai generolienė Kaisarova, Gelgaudiškio pilies prie Nemuno tėvonė, nemokamai po gorčių dalijo kiekvienai šeimai. Konstantas Volmeris, Leonardpolio tėvonis, kasdien girdė valdinius, ko anksčiau niekada nedarė. Telšių apskrities bajorų vadovas ponas Pilsudskis taip pat, be to, nuolat skundėsi, kad dvasininkija jį sužlugdė. Bužinskas, Skaudvilės tėvonis, Bučinskas, buvęs Raseinių bajorų vadovas, ir t.t. Nepalyginamai didesnis protingesnių dvarponių skaičius abiem rankom buvo už blaivybę: kunigaikštis Oginskis, Rietavo tėvonis, kunigaikštis Vasilčikovas, Tauragės tėvonis, grafas Čapskis, Beržėnų tėvonis, ir abu jo broliai ir t.t. Iš liaudies tiktai polinkį turintys ilgėjosi degtinės ir paslapčiomis gėrė, o visos moterys priešingai – džiaugėsi blaivybe ir stebėjosi, kodėl //9 anksčiau kunigai blaivystės neįvedė.

6. 1858 metų gruodžio 2 dieną Šerpaičiuose mirė Bartlamiejus Skirmuntas, apie kurį kalba, kad turėjo 103 metus. Jis buvo paprastas kaimietis, darbštus, tvarkingas ir doras. Gimė ir mirė ant to paties kalnelio prie balos. Pypkės nerūkė, progai pasitaikius galėjo ir išgerti. Iki gilios senatvės mėgo vakarais išlenkti trauktinės stiklelį. Per paskutinius trejus metus jau neišlipdavo iš lovos ir nematė. Tačiau klausą turėjo gerą iki pat mirties. Palaidotas Varnių parapijos kapinėse, paliko vieną sūnų ir dvi dukteris.

7. Tuo tarpu kai seniai paprasta liaudis visoje Europoje jau buvo išlaisvinta, Rusijoje ir prie jos prijungtuose kraštuose nevaržomai klestėjo baudžiava. Liaudies žmogus, kitaip sakant, valstietis, negalėjo palikti savo trobos ir persikelti kur kitur, negalėjo vesti be pono leidimo ir visada buvo paliktas jo savivalei. Jeigu ponas buvo geras ir valstiečiui buvo gerai, jeigu tas buvo tironas, valstietis buvo nelaimingiausias. Tai matydamas ciesorius Mikalojus I norėjo apriboti ponų savivalę, todėl įsakė sudaryti dvarponių dvarų inventorius ir nustatyti, kiek dienų valstietis turi atlikti baudžiavą. Šį darbą dirbo patys ponai, kaip norėjo, taip nusprendė ir vėliau to sprendimo nesilaikė. Todėl valstietis liko taip, kaip buvęs. Ciesorius pageidavo, kad ponai sudarytų su valstiečiais sutartis ir jų laikytųsi. Tačiau šito pageidavimo nei vienas iš mūsų dvarponių //10 neišpildė. 1857 metais Kauno apskrities dvarponiai, Kaune į seimelį susirinkę, nusiuntė šviesiausiajam Aleksandrui II prašymą, kad jie norėtų suteikti laisvę baudžiauninkams. Valdovas buvo patenkintas, reskriptu padėkojo

ukontentowaniem monarcha, przez reskrypt podziękował i przez ukaz grudnia 5 dnia wydany zalecił zająć się urządzeniem stosunków pomiędzy dziedzicem i chłopem. Ponieważ zaś gubernia kowieńska dała pierwsza powód, stąd też cesarz przez ukaz 1857 grudnia 20 dany, nakazał wojennemu gubernatorowi Nazimowowi zająć się urządzeniem komitetów, które by zdecydowały te stosunki.

8. Po śmierci prałata Budzynskiego, zdarzonej pod koniec teraźniejszego roku, kapituła kamieniecka wybrała na wikariusza kapitulnego nowo wyświęconego sufragana Fiałkowskiego. Na przedstawienie JW Ministra Łanskoj, Najjaśniejszy Aleksander II mianował rzeczonego biskupa Fiałkowskiego rządcą biskupstwa kamienieckiego z pełną biskupią pensją. O czem Kolegium przez ukaz dany grudnia 22 roku 1858 za nr 3097 zawiadomiło tutejszy rząd diecezjalny. Potem wszystkiem biskup Fiałkowski opuścił stolicę i pojechał do Kamienca.

Rok 1859

1. Kiedy biskup Fiałkowski (patrz nr 3) został rządcą diecezji kamienieckiej, zawakowała infułacja szydłowska. Na tę posadę bis//11kup żmudzki przedstawił JW Ministrowi Łanskoj na infułata kanonika żmudzkiej katedry, asesora Kolegium, Andrzeja Dobszewicza. Jakoż minister przedstawił ten interes Najjaśniejszemu Aleksandrowi II, ten zaś 1858 grudnia 19 dnia najłaskawiej mianował ks. Dobszewicza infułatem szydłowskim. O czem Kolegium uwiadomiło biskupa żmudzkiego przez ukaz datowany 9 stycznia 1859 roku za nr 70.

2. Najjaśniejszy Aleksander II przez ukaz dany stycznia 2 dnia rozkazał: Stanisławowi Krassińskiemu ze zgromadzenia księży pijarów [być] biskupem wileńskim, JW Staniewskiemu, dominikanowi klasztoru peterzburskiego, sufraganem mohilewskim, i JW Aleksandrowi Beresniewiczowi z kleru świeckiego – sufraganem żmudzkim.

Lutego 1 dnia, jako dniu niedzielnym, w kościele parafialnym księży dominikanów w Peterzburgu odbyła się uroczysta konsekracja rzymsko-katolickiego [biskupa]. Trzeci już rok upływa, jak kościół katolicki wileński przez przeniesienie biskupa Wacława Żylinskiego na arcybiskupstwo, przestał mieć biskupa. Za staraniem tegoż wybrany i przedstawionym został na biskupa wileńskiego kanonik, teol[ogii] dr Stanisław Krassinski. Po załatwionych urzędowych stosunkach pomiędzy Stolicą Świętą i dworem cesarskim, mianowany został tenże Krassinski wileńskim biskupem. Poświęcony został, jak już rzekłem, w Peterzburgu. Konsekratorem był arcybiskup Żylinski, asystentami Wincenty Lipski biskup janopolitanski i Antoni Fiałkowski, biskup teneenski, sufr[agan] kamieniecki. //[12]

ir gruodžio 5 dieną išleistu įsaku įpareigojo nustatyti santykius tarp pono ir valstiečio. Kadangi Kauno gubernija pirmoji davė pretekstą, todėl ciesorius 1857 metais gruodžio 20 dieną išleistu įsaku paliepė karo gubernatoriui Nazimovui imtis kurti komitetus, kurie nustatytų tuos santykius.

8. Po prelato Budzinskio mirties šių metų pabaigoje Kameneco kapitula išrinko kapitulos vikaru naujai įšventintą sufraganą Fijalkovskį. Šviesiajam dauggaliui ministrui Lanskojui pristačius šviesiausiasis Aleksandras II paskyrė minėtąjį vyskupą Fijalkovskį Kameneco vyskupijos valdytoju su pilnu vyskupo atlyginimu. Apie tai Kolegija 1858 metų gruodžio 22-ąją išleistu įsaku Nr. 3097 informavo vietos vyskupijos valdžią. Po viso to vyskupas Fijalkovskis paliko sostinę ir išvyko į Kamenecą.

1859 metai

1. Kai vyskupas Fijalkovskis (žr. Nr. 3) tapo Kameneco vyskupijos valdytojas, paliko laisva Šiluvos infulatūra. Į šią vietą //11 Žemaičių vyskupas šviesiajam dauggaliui ministrui Lanskojui kaip Šiluvos infulatą pristatė Žemaičių katedros kanauninką, Kolegijos asesorių Andrių Dobševičių. Ministras šį reikalą pateikė šviesiausiajam Aleksandrui II, o šis 1858 metų gruodžio 19 dieną maloningai paskyrė kunigą Dobševičių Šiluvos infulatu. Šitai Kolegija pranešė vyskupui 1859 metų sausio 9 dienos įsaku Nr. 70.

2. Šviesiausiasis Aleksandras II sausio 2 dienos įsaku paliepė: Stanislovui Krasinskiui iš kunigų pijorų vienuolyno būti Vilniaus vyskupu, šviesiajam dauggaliui Stanevskiui, Peterburgo vienuolyno dominikonui – Mogiliavo sufraganu ir jo didenybei Aleksandrui Beresnevičiui iš diecezinių kunigų – Žemaičių sufraganu.

Vasario 1 dieną, sekmadienį, kunigų dominikonų parapinėje bažnyčioje Peterburge įvyko iškilminga Romos katalikų vyskupo konsekracija. Jau treti metai eina, kai, vyskupą Vaclovą Žilinskį pakėlus arkivyskupu, Vilniaus katalikų Bažnyčia neturi vyskupo. Jo rūpesčiu išrinktas ir Vilniaus vyskupu pristatytas kanauninkas teologijos daktaras Stanislovas Krasinskis. Sutvarkius oficialius reikalus tarp Šventojo Sosto ir ciesoriaus vyriausybės, tas pats Krasinskis buvo paskirtas Vilniaus vyskupu. Įšventintas, kaip jau užsiminiau, buvo Peterburge. Konsekratorius – arkivyskupas Žilinskis, asistentai: Vincentas Lipskis, Janopolio vyskupas, ir Antanas Fijalkovskis, Tanajų vyskupas, Kameneco sufraganas. //[12]

3. Dominikan klasztoru peterzburskiego, JKs. Maksymilian Staniewski przez Piusa IX na tajnym konsystorzu 27 września 1858 roku mianowany biskupem plateanenskim in partibus infidelium. Roku 1859 lutego 10 dnia w Peterzburgu został poświęconym na biskupa. Konsekratorem był arcybiskup Wacław Żylinski, asystentami zaś biskup wileński Krassinski, sufragan tiraspolski Wincenty Lipski i sufragan kamieniecki Antoni Fiałkowski.

Tegoż roku lutego 15 tamże został poświęcony na biskupa maximiniapolskiego, sufragana zaś żmudzkiego JKs. Aleksander Beresniewicz. Konsekratorami byli ciż sami.

3. Peterburgo vienuolyno dominikonas jo malonybė kunigas Maksimilijonas Stanevskis, Pijaus IX slaptoje konsistorijoje 1858 metų rugsėjo 27 dieną paskirtas tituliniu Platėjos vyskupu. 1859 metų vasario 10 dieną Peterburge buvo įšventintas vyskupu. Konsekratorius buvo arkivyskupas Vaclovas Žilinskis, o asistentai: Vilniaus vyskupas Krasinskis, Tiraspolio sufraganas Vincentas Lipskis ir Kameneco sufraganas Antanas Fijalkovskis.

Tais pačiais metais vasario 15-ąją ten pat į Maksimilianopolio vyskupus, Žemaičių sufraganus buvo įšventintas jo malonybė kunigas Aleksandras Beresnevičius. Konsekratoriai buvo tie patys.

//[1] Diariusz zdrowia mego

Rok 1856

Styczeń przeszedł bardzo dobrze, bóle z piersi wypędzałem kanforową wodą i wódką.

Luty – tak samo.

Marca 23 dnia – piękna pogoda zaczęła zamieniać się na mglistą. Głowa zaczęła mi boleć.

24 dnia – cały dzień głowa i piersi bolały. Powietrze było mgliste, zimne.

25 dnia ranek był mglisty, na drzewach szać, na termometrze 0. W piersiach i gardle sechło i woda uśmierzająca mało pomagała. //[1v]

Dnia 26 marca ranek był piękny i ciepły, w boku jednak i gardle bolało.

[a]Z dnia[a] W nocy 26 na 27 dzień całkiem nie spałem, gorączka była straszna, palenie w boku i gardle wielkie.

W nocy z 27 na 28 nic nie spałem. Żołądek bardzo był wolny. Ranek był mglisty, termometr pokazywał 5 stopni ciepła.

Dzień 28 przepędziłem lepiej, w gardle jednak i w piersiach bolało.

Roku 1857

Styczeń i luty przepędziłem jakkolwiek. Często głowa bolała. Żołądek źle trawił, zwłaszcza potrawy //[2] postne.

Marca z 24 na 25 dzień wiatr był północno – wschodni, w nocy bolało w piersiach i sechło w gardle.

Z dnia 25 na 26 w nocy od godziny drugiej do ranka sechło w gardle. Wiatr był zimny, wschodni.

W nocy z 26 na 27 spałem z pięć godzin, ale w gardle sechło.

Wkrótce podleczyłem się za pomocą wody selcerskiej i soli Guindza.

[a-a] *Užbraukyta, viršuje tuo pačiu braižu ir tokios pačios spalvos rašalu užrašyta:* „W nocy".

//[1] Mano sveikatos dienoraštis

1856 metai

Sausis praėjo labai gerai. Krūtinės skausmų atsikračiau kamparo vandeniu ir degtine.

Vasaris – taip pat.

Kovo 23 dieną puikų orą pradėjo keisti ūkanotas. Man ėmė skaudėti galvą.

24-ąją – visą dieną skaudėjo galvą ir krūtinę. Oras buvo ūkanotas, šaltas.

25 dienos rytas buvo ūkanotas, ant medžių šerkšnas, termometras [rodė] 0. Krūtinė ir gerklė džiūvo. Ir raminamasis vanduo mažai padėjo. //[1v]

Kovo 26 dienos rytas buvo gražus ir šiltas, tačiau skaudėjo šoną ir gerklę.

Naktį iš 26 į 27 dieną visiškai nemiegojau, buvo aukšta temperatūra, degė šonas ir gerklė.

Naktį iš 27 į 28-ąją visiškai nemiegojau, smarkiai viduriavau. Rytas buvo ūkanotas, termometras rodė 5 laipsnius šilumos.

28 dieną praleidau geriau, tačiau gerklė ir krūtinė skaudeno.

1857 metai

Sausį ir vasarį praleidau šiaip sau. Dažnai skaudėjo galvą, skrandis blogai virškino, ypač pasninko //[2] valgius.

Iš kovo 24 į 25 dieną pūtė šiaurės rytų vėjas, naktį skaudėjo krūtinė ir džiūvo gerklė.

Naktį iš 25 į 26 dieną nuo antros valandos iki ryto džiūvo gerklė. Pūtė šaltas rytų vėjas.

Naktį iš 26 į 27-ąją miegojau penkias valandas, bet gerklė džiūvo.

Netrukus pasigydžiau selteriu ir Guindzo druska.

Rok 1858

Lutego 1, 2 i 3 miałem wielką gorączkę, nocyma sechło w piersiach i gardle. Uleczyłem się zwolnieniem żołądka. [a]Notuję to dla porównania z następnemi laty[a]. //[2v]

Marca 25, 26, 27 i 28 nocyma była gorączka, sechło w nosie i gębie, w piersiach bolało, ale w gardle nie sechło.

Rok 1859

Wiosnę przeżyłem nieźle.

Kwietnia 9 i 10 czułem palenie w gardle.

Maja 16, 17, 18 i 19 wiele cierpiałem.

W początkach czerwca pojechałem na wizytę i do 1 września byłem zdrów całkowicie. Na katar nawet nie chorowałem.

[b]Września[b] Augusta 28 jadąc na spacer, nieco przeziąbłem, dostałem diarii, która trwała 16 dni. Leczył Janowiecki, potem nasz //[3] doktor.

Po zregulowaniu żołądka, zaczęła boleć wątroba.

Października 8 i 21 stawiłem na piersiach pijawki.

1861 rok

W nocy z 27 na 28 stycznia sechło w gardle. Żołądek źle trawił.

1 lutego sechło w gębie i gardle, piłem wodę selcer[ską] i przykładałem wodę uśmierz[ającą]. Niewiele pomogło, spałem tylko 4 godziny w gorączce.

Roku 1867

Od połowy lutego zacząłem doświadczać bólu wątroby. Sechły usta, gardło, osobliwie //[3v] w nocy, sechło i były organki. Leczyłem się wodą selcerską. Odęcie żołądka towarzyszyło osobliwie po herbacie wieczornej.

Marca 10 i 11 bardzo źle było. Zaprzestałem pisać, bo pisanie mi szkodziło i post suchy.

13 dnia marca poszedłem do łaźni i piłem wodę selcerską, to mi wiele pomogło i przeszło palenie w gardle.

Marca 30 w nocy bardzo bolało w boku i sechło w gardle.

[a-a] *Įrašyta po brūkšniu, puslapio pabaigoje.*

[b-b] *Užbraukyta, viršuje tuo pačiu braižu ir tokios pačios spalvos rašalu užrašyta:* „augusta".

1858 metai

Vasario 1–3 naktimis turėjau aukštą temperatūrą. Džiūvo krūtinė ir gerklė. Pasigydžiau gerdamas laisvinamuosius.

Žymiu tai dėl palyginimo su kitais metais. //[2v]

Kovo 25–28 naktimis buvo temperatūra, nosis ir burna sausa, krūtinė skaudėjo, bet gerklė nedžiūvo.

1859 metai

Pavasarį praleidau neblogai.

Balandžio 9 ir 10-ąją jaučiau gerklės peršėjimą.

Gegužės 16, 17, 18, 19-ąją labai sirgau.

Birželio pradžioje išvažiavau vizituoti ir iki rugsėjo 1-osios buvau visiškai sveikas, netgi sloga nesirgau.

Rugpjūčio 28-ąją važiuodamas pasivažinėti šiek tiek persišaldžiau. Prasidėjo viduriavimas, kuris tęsėsi 16 dienų. Gydė Janovieckis, paskui mūsų //[3] daktaras.

Susireguliavus skrandžiui, pradėjo skaudėti kepenis.

Spalio 8 ir 21-ąją ant krūtinės dėjau dėles.

1861 metai

Naktį iš sausio 27 į 28-ąją džiūvo gerklė. Skrandis blogai virškino.

Vasario 1 džiūvo burna ir gerklė, gėriau selterį ir dėjau raminamojo vandens kompresus. Mažai tepadėjo, karščiuodamas miegojau tik 4 valandas.

1867 metai

Nuo pusės vasario pradėjau jausti skausmą kepenyse. Džiūvo lūpos, gerklė, ypač //[3v] naktį, džiūvo ir cypė. Gydžiausi selteriu. Vidurius pūtė ypač po vakaro arbatos.

Kovo 10 ir 11-ąją buvo labai blogai. Lioviausi rašyti, nes rašymas man kenkė, ir [laikiausi] sauso pasninko.

Kovo 13-ąją nuėjau į pirtį ir gėriau selterį. Tai man labai padėjo ir liovėsi peršėti gerklę.

Kovo 30-osios naktį skaudėjo šoną ir džiūvo gerklė.

1868 rok

W nocy z 22 na 23 stycznia bolało w boku prawym, sechło w gardle. Ręcè //[4] bardzo paliło.

Stycznia z 23 na 24 bolało w boku, było odryganie, ręce bardzo paliło.

Lutego 11 i 12 dnia w nocy sechło w piersiach i gardle.

Roku 1868 w styczniu i lutym zacząłem doświadczać bólu w lewem kolanie, osobliwie podczas przyklękania.

W czerwcu pierwszy raz zaczęła mi boleć noga prawa z kłębu. Leczyłem rozmaicie, ale ból całkiem nie ustąpił. Stałem się słaby na nogi. //[4v] Uleczyłem idąc do łaźni, po której szedłem pod zimną wodę prysznica.

1869 rok

Marca 8 piekło w gardle, w piersiach.

9 marca także.

18 i 19 bardzo sechło w gardle, wątroba bolała.

Pod koniec marca miałem zapalenie gardła. Leczyłem kamieniem piekielnym.

W ciągu Wielkiego Postu w marcu i kwietniu doświadczałem słabości w nogach i w całem ciele. Ledwo do Niemna odbyta podróż już mię mordowała.

Wielkopostne pacierze ledwo odmówić mogłem, oczy bolały. //[5]

Roku 1870 przez cały miesiąc marzec chorowałem na ból piersi, dostałem grypę, bom wychodził na spacer, kiedy lody topniały. Tylko w aprilu pozdrowiałem. Pomogło lekarstwo Juzefowicza. Recept mam.

1871 rok

Styczeń jakkolwiek przeżyłem.

Lutego [z] 5 na 6 bolało w piersiach, sechło w gardle, język bolał, bo od nocnej gorączki prawie oblazł.

Leczyłem się przez łaźnią.

1868 metai

Naktį iš sausio 22-osios į 23-ąją skaudėjo dešinį šoną, džiūvo gerklė, labai //[4] maudė rankas.

Iš sausio 23-iosios į 24-ąją skaudėjo šoną, raugėjau, labai maudė rankas.

Naktį [iš] vasario 11-osios į 12-ąją džiūvo krūtinė ir gerklė.

1868 metų sausį ir vasarį pradėjau jausti skausmą kairiajame kelyje, ypač klaupdamasis.

Birželį pirmąsyk pradėjau jausti skausmus klubo sąnaryje. Gydžiau įvairiai, bet skausmas nesiliovė. Kojos paliko silpnos. //[4v] Išsigydžiau vaikščiodamas į pirtį, po kurios lindau po šalto vandens dušu.

1869 metai

Kovo 8-ąją peršėjo gerklę, krūtinę.

Kovo 9-ąją taip pat.

18 ir 19-ąją labai džiūvo gerklė, kepenys skaudėjo.

Kovo pabaigoje sirgau gerklės uždegimu. Gydžiau liapisu.

Kovą ir balandį, per gavėnią, pajutau kojų ir viso kūno silpnumą. Kelionė vos iki Nemuno mane jau vargino.

Vos galėjau kalbėti gavėnios poterius, akys skaudėjo. //[5]

1870 metais visą kovą skaudėjo krūtinę. Pasigavau gripą, nes eidavau pasivaikščioti ledams tirpstant. Tiktai balandį pasveikau. Padėjo Juzefovičiaus vaistai. Receptą turiu.

1871 metai

Sausį šiaip ne taip išgyvenau.

Iš vasario 5-osios į 6-ąją skaudėjo krūtinė, džiūvo gerklė, peršėjo liežuvis, nes nuo naktinio karščiavimo kone nusilupo.

Gydžiausi pirtimi.

//[1] Książeczkę tę własną moją ręką napisaną oddaję miłemu siestrzanowi mojemu Władysławowi Beresniewiczowi na pamiątkę. Działo się w Kownie 1873 roku października 16 dnia.

Maciej Wołonczewski, biskup żmudzki.

//3 Pamiętnik domowy

Nr 1[a]. Obraz Najświętszej Panny

Przy pokopskim kościele sprawował obowiązek wikariusza przybyły z mohilewskiej diecezji ks. Mikołaj Szymkiewicz, któremu brakowało pełnego rozumu. Ten sądząc, że choroby ludzi pochodzą najwięcej z opętania, za pomocą starych egzorcyzmów zaczął straszyć nieobecnych diabłów. Ja, biskup M[aciej] W[ołonczewski], o tym zawiadomiony, wzbroniłem czytać pomienione egzorty, co widząc ks. Szymkiewicz zaczął czytać nad choremi zwyczajne egzorcyzmy. Nasz naród rad szuka cudownych sposobów leczenia się; stąd też//4 dotknięci chorobami ludzie zaczęli gromadnie zbierać się do Pokop. Szymkiewicz przeto najął dla nich obszerny dom. Co ranek chorzy musieli słuchać mszy jego, po której poświęcał dwa wiadra wody i czytając po razy kilka modlitwy egzorcyzmowe, kropił i zlewał niezdrowych. Szli do domu biedaki przemokli i zziębli, jak człowiek przez nawałnicę na dworze zaskoczony. Po takiej dozie lekarstwa szedł ksiądz do szpitala, w którym leżeli słabi, już nie mogący chodzić i podobnież wodą święconą zlewał. Może być, że który z chorych i pozdrowiał; stąd rozeszła się pogłoska, że w Pokopiach jest święty//5 i cudowny ksiądz doktor. Zatem lud jeszcze gromadniej zaczął się zbierać.

W majątku Giedminajciach, koło Szwekszn, mieszkał młody hrabia Plater, wariat. Matka jego, w drugiem zamęściu żona pana Grużewskiego, dziedzica na Kielmach, zobowiązała ks. Szymkiewicza, ażeby pojechał do Giedminajć i uleczył jej syna. Zastosował się do prośby ks. Szymkiewicz, pojechał, czytał egzorty, kropił, jednak chorego nie uleczył. Wracając do Pokopia zboczył i pojechał na Kule. Zbliżywszy się do miasteczka Płungian, zobaczył na drodze kapliczkę ze statuą św. Wincentego Fereusza i małe źródełko. Zatrzymał się//6 przy niem, pił wodę i rzekł ludziom, którzy mu jako świętemu towarzyszyli: „Zaiste, wy nie wiecie, co tu macie! Woda ta leczy cudownie wszystkie choroby." To powiedziawszy, pojechał do miasteczka. Zabawił pewny czas, wrócił do domu i 1866 roku w Szawlach umarł. Nie stało cudownego doktora, lecz słowa jego przy kapliczce wyrzeczone, nie poszły w za-

[a] *Prieš skyrelių pavadinimus šioje dalyje atskira eilute rašyti numeriai nubraukti mėlynu pieštuku.*

//[1] Šią savo ranka parašytą knygelę skiriu atminčiai mielam savo seserėnui Vladislovui Beresnevičiui. Rašyta Kaune 1873 metų spalio 16 dieną.

Motiejus Valančius, Žemaičių vyskupas.

//3 Namų užrašai

Nr. 1. Švenčiausiosios Mergelės paveikslas

Pakapės bažnyčioje vikaro pareigas ėjo iš Mogiliavo vyskupijos atvykęs kun. Mikalojus Šimkevičius, kuris stokojo viso proto. Įsitikinęs, jog žmonių ligas daugiausia sukelia apsėdimai, pasitelkęs senus egzortus pradėjo gąsdinti nesančius velnius. Aš, vyskupas Motiejus Valančius, apie tai painformuotas, uždraudžiau minėtus egzortus skaityti. Tai patyręs kun. Šimkevičius prie ligonių pradėjo skaityti paprastus egzortus. Mūsų žmonės noriai ieško stebuklingų gydymosi būdų, todėl //4 ligų prispausti ėmė gausiai rinktis į Pakapę. Šimkevičius jiems išnuomojo erdvius namus. Kas rytą sergantieji privalėjo klausytis jo mišių, po kurių pašventindavo du kibirus vandens ir, po keletą kartų skaitydamas egzortų maldas, šlakstė ir liejo nesveikuosius. Spūdino namo nelaimėliai sušlapę ir sužvarbę, tarsi lauke audros užklupti. Po tokios vaistų dozės kunigas ėjo į prieglaudą, kur gulėjo silpnieji, jau negalintys vaikščioti, ir taip pat šventintu vandeniu liejo. Gali būti, kad kuris nors iš sergančiųjų ir pasveiko; tad pasklido gandas, kad Pakapėje yra šventas //5 ir stebuklingas kunigas daktaras. Taigi žmonės dar gausiau pradėjo rinktis.

Gedminaičių dvare, prie Švėkšnos, gyveno jaunas grafas Pliateris, pamišėlis. Jo motina, antroje santuokoje pono Gruževskio, Kelmės tėvonio, žmona, įpareigojo kun. Šimkevičių nuvažiuoti į Gedminaičius ir išgydyti jos sūnų. Paklusęs prašymui kun. Šimkevičius nuvažiavo, skaitė egzortus, šlakstė, tačiau ligonio neišgydė. Grįždamas į Pakapę pasuko ir nuvažiavo į Kulius. Priartėjęs prie Plungės miestelio, pastebėjo pakelyje koplytėlę su šv. Vincento Ferero statula ir mažytį šaltinį. Prie jo sustojęs //6 gėrė vandenį ir tarė žmonėms, kurie jį tarsi šventąjį sekė: „Iš tikro jūs nežinote, ką turite! Šis vanduo stebuklingai gydo visas ligas". Tai pasakęs, nuvažiavo į miestelį. Kurį laiką ten pabuvęs, grįžo į namus ir 1866 metais Šiauliuose mirė. Neliko stebuklingojo daktaro, tačiau jo žodžiai, prie koplytėlės ištarti, nenuėjo į užmarštį.

pomnienie. Zaraz lud zaczął czerpać ze źrzódełka wodę i leczyć nie tylko siebie, ale i bydło swoje. Rozeszła się pogłoska o cudownej wodzie, nie tylko chrześcijanie, ale i Żydzi tą wodą bydło swoje, to jest kozy, leczyli. Z Prus przysyłano ludzi po tę wodę. Donoszącym o tem mnie, odpowiedziałem: „Jeżeli Pan Bóg chce przez tę wodę ludziom//7 łaski swoje wyświadczać, niechaj robi, co Mu się podoba, jeżeli zaś ludzie tylko siebie i drugich durzą, prędko się skończą cuda."

Zaraz wynaleźli się ludzie, chący z tych cudów korzystać: Kazimierz Myłaszius, Ignacy Kumszlitis i jeszcze jakiś Ignacy, ludzie prości z Płungianszczyzny, z profesji szewcy wiejscy, postanowili nad źrzódłem wystawić kaplicę, w której księża kiedyś mogliby mszy odprawić. W tym celu roznosząc po wsiach wodę zaczęli zbierać pieniądze. Gdyby zaś ta zbieranina łatwiej się udawała, powiedzieli, że Najświętsza Panna z nimi rozmawia, że kazała tę kaplicę wystawić i w niej swój cudowny obraz zawiesić, że księża i wszyscy temu przedsięwzięciu niesprzyjający, wkrótce //8 pomrą. Lud, po części im wierząc, nie szczędził ofiar, powiadają, że od jednego pana wydurzyli dwa tysiące rubli.

Szewcy ci zarzucili swe rzemiosło. Myłaszius, jako najwymówniejszy, poszedł do Memla i zamówił u malarza obraz, który miał być kopią obrazu Matki Boskiej znajdującego się w kościele sałantowskim. Nadto najął żarnoklujów, którzy wyszukając największych kamieni, ciosali i przygotowywali na fundamenta kaplicy. Kamieni te tak były wielkie, że trzeba było udzielne kuć wozy i zaprzęgać po ośmnaściu koni, dla przewiezienia jednego do Płungian. Kiedy ich pytano dlaczego tak wielkich szukają kamieni pod małą kaplicę, //9 odpowiadali, że Matka Boska takich żąda. Szewcy znajdując większą korzyść w zbieraniu pieniędzy, zarzucili rzemiosło swoje i poszli w świat z tytułem proroków. Wszędzie opowiadali swe widzenia, uczyli naród jakichści nowych modłów, które niby to im Matka Boska objawiła. Słowem, oszukiwali prostych ludzi. Roku 1868 nie wolno było nie tylko nowych kaplic stawić, ale ani starych poprawować. Stąd też asesor płungianski, zobaczywszy wiozących kamieni, zapytał, azali mają pozwolenie ministra na postawienie kaplicy. Kiedy się zeznali, że nie mają, wzbronił im przewozić głazy. Wtedy to prosili mnie, ażebym wyjednał od gubernatora potrzebne pozwolenie.//10 Gubernator kowienski, książę Obolenskoj, stanowczo odmówił i jeszcze rozkazał ludowi zwiezione kamieni odwieźć na parafialną mogiłę. Uczynili to biedaki, ale z wielkim trudem, bo była wiosenna pora. Cała praca przepadła, woda nawet ruczajka cudowne skutki straciła.

Myłaszius z Kąmszlitem licząc na przyszłe pomyślniejsze czasy, poszli do Memla, przyjęli obraz od malarza i zapłacili sto sześćdziesiąt rubli. Potem Myłaszius wrócił

Žmonės netrukus pradėjo semti iš šaltinėlio vandenį ir gydyti ne tik save, bet ir savo galvijus. Pasklidus gandui apie stebuklingą vandenį, ne tik krikščionys, bet ir žydai tuo vandeniu savo galvijus, tai yra ožkas, gydė. Iš Prūsijos siųsti žmonės to vandens. Man apie tai pranešusiam atsakiau: „Jeigu Ponas Dievas per tą vandenį nori žmonėms //7 apreikšti savo malones, tegu elgiasi, kaip Jam patinka. Jeigu tiktai žmonės save ir kitus kvailina, stebuklai greitai baigsis".

Netruko atsirasti norinčių iš tų stebuklų pasipelnyti: Kazimieras Milašius, Ignotas Kumšlytis ir dar kažkoks Ignotas, paprasti žmonės nuo Plungės, visi iš profesijos kaimo siuvėjai, sumanė virš šaltinio pastatyti koplyčią, kurioje kunigai galėtų kada nors mišias aukoti. Tuo tikslu nešiodami po kaimus vandenį pradėjo rinkti pinigus. Kad tokia rinkliava geriau sektųsi, pasakė, jog Švenčiausioji Mergelė su jais kalbėjusi, kad liepusi tą koplyčią pastatyti ir joje savo stebuklingąjį paveikslą pakabinti, kad kunigai ir visi šiam reikalui nepritariantys greitai //8 mirs. Žmonės iš dalies jais tikėdami negailėjo aukų. Pasakojama, kad iš vieno pono du tūkstančius rublių išgavo.

Šie siuvėjai užmetė savo amatą. Milašius, kaip iškalbingiausias, nuėjo į Klaipėdą ir dailininkui užsakė paveikslą, kuris turėjo būti Salantų bažnyčioje esančio Dievo Motinos paveikslo kopija. Be to, pasamdė girnakalnius, kurie ieškojo didžiausių akmenų, [juos] tašė ir ruošė koplyčios pamatams. Tie akmenys buvo tokie dideli, jog reikėjo specialiai apkaustyti vežimus ir kinkyti aštuoniolika arklių vienam jų atvežti į Plungę. Kai jų buvo klausiama, kodėl ieško tokių didelių akmenų mažai koplyčiai, //9 atsakydavo, kad Dievo Motina tokių reikalauja. Didesnę naudą radę rinkdami pinigus, siuvėjai užmetė savo amatą ir išėjo į pasaulį kaip pranašai. Visur pasakojo savo regėjimus, mokė žmones kažkokių naujų maldų, kurias jiems atseit Dievo Motina apreiškusi. Žodžiu, apgaudinėjo paprastus žmones. 1868 metais ne tik kad nebuvo galima naujų koplyčių statyti, bet netgi senų taisyti. Todėl Plungės asesorius, pamatęs akmenis gabenančius, pasiteiravo, ar koplyčios statybai turi ministro leidimą. Kai prisipažino neturintys, uždraudė jiems akmenis vežti. Tada manęs prašė išrūpinti iš gubernatoriaus reikalingą leidimą. //10 Kauno gubernatorius, kunigaikštis Obolenskis, griežtai atsisakė ir dar liepė žmonėms suvežtus akmenis nuvežti į parapijos kapines. Padarė tai bėdžiai, tiktai gerokai nuvargo, nes buvo pavasario metas. Visas darbas prapuolė, netgi šaltinėlio vanduo stebuklingas savybes prarado.

Milašius su Kumšlyčiu, vildamiesi ateityje geresnių laikų, nuvyko į Klaipėdą, paėmė paveikslą iš dailininko ir sumokėjo šimtą šešiasdešimt rublių. Po to Milašius

do kraju, a Ignacy Kąmszlitis, parobczak, jeden tylko żmudzki język umiejący, pojechał z obrazem do Rzymu. Jak tam jego przyjęto? Nie wiem, wiem to tylko, że rzeczony obraz Matki Najświętszej 1868 roku od samego papieża//11 Piusa IX został poświęcony. Zabawiwszy Ignacy w Rzymie prawie rok cały, wrócił do Memla z obrazem, ale nie na Żmudź. Bo bez rządowego paszportu jeżdżąc przekroczył prawa i za powrotem musiałby oprzeć się w turmie. Dlatego to pozostał w Memlu w charakterze czeladnika przy majstru szewcu. Później słyszałem, że obraz rzeczony został przywieziony na Żmudź i gdzieś zlokowany. Żandarmeria szukała, jednak nie zdołała wynaleźć.

W owym czasie rząd nie dozwalał żadnych składek zbierać. Ponieważ zaś Myłaszius otwarcie zbierał, zatem policja jego szukała i chciała do turmy posadzić. Zbieracz przeto//12 ukrywał się pomiędzy ludem w cudzych parafiach.

Nr 2. Zdarzenie w Skopiszkach

W Litwie w diecezji żmudzkiej, w miasteczku Skopiszkach, od dawna był księży Dominikanów klasztor, który 1832 roku został przez rząd skasowany, zakonnicy powywożeni do innych klasztorów, kościół zaś murowany został zamknięty. Później tenże rząd przerobił klasztor na kazarmy dla żołnierzy.

Roku 1854 na rozkaz ministra wojny przybył do Skopiszek pułk finskich strzelców z Finlandyi i zajął pomienione kazarmy. Skopisz//13ki jest to miasteczko błotniste, blisko jeziora zbudowane, rzeczka z niego wyciekająca przepływa miasteczko i często je zalewa. A to dlatego, że brzegi ma płytkie i w samem nawet miasteczku nie ma mostu. Wszyscy przeto jadący muszą ją w bród przebywać. Z tego powodu to miejsce jako wilgotne nie jest dosyć zdrowe.

Przybyli Finczycy, według świadectwa miejscowego ludu byli nader złośliwi, bili się pomiędzy sobą codziennie. Bój ich był niezwyczajny, starali się pospolicie uderzyć przeciwnikowi po nosie, po ustach, tak że i zęby jedni drugim powybijali. Każdy ich bój był krwawy, oficerowie z trudnością mogli //14 bijących się rozłączyć.

W kilka miesięcy po przybyciu zaczęli żołnierze chorować i umierać. Zagnieżdżony tyfus po trzech dniach choroby zapędzał ich do grobu. Zima w tym 1856 roku była silna. Pułkownik przeto, znajdując trudności w wyrąbywaniu zmarzłej ziemi, kazał trupów składać w podominikańskim kościele. Po śmierci zaś kilkudziesięciu, spędzał lud wiejski i kazał zmarłych zakopywać do ziemi. Zakopywali zupełnie nagie trupy, bez wszelkiego odzienia i trumny. Była to zapewnie spekulacja pułkownika. Lud jednak około Skopiszek mieszkający, który nosił //15 trupy zmarzłe, nie zarażał się i żaden nie chorował. Umarła tylko z podobnego tyfusu jedna dziewka, która plątała się z Finczykami.

sugrįžo, o Ignotas Kumšlytis, samdinys, žemaitiškai temokėdamas, nuvažiavo su paveikslu į Romą. Kaip jis ten buvo priimtas? Nežinau, žinau tik, jog minėtą Švenčiausiosios Motinos paveikslą 1868 metais pats popiežius //11 Pijus IX pašventino. Užsibuvęs Romoje beveik ištisus metus, Ignotas su paveikslu grįžo į Klaipėdą, bet ne į Žemaitiją. Nes be valdžios paso važiuodamas nusižengė [galiojusiai] teisei ir grįžęs būtų turėjęs sėsti į kalėjimą. Todėl liko Klaipėdoje siuvėjo pameistriu. Vėliau girdėjau, jog minėtas paveikslas buvo atvežtas į Žemaitiją ir kažkur padėtas. Žandarai ieškojo, tačiau nesugebėjo rasti.

Tais laikais valdžia draudė bet kokias rinkliavas. Kadangi Milašius atvirai rinko, policija jo ieškojo ir norėjo į kalėjimą pasodinti. Todėl rinkikas //12 slapstėsi pas žmones po svetimas parapijas.

Nr. 2. Atsitikimas Skapiškyje

Lietuvoje Žemaičių vyskupijoje Skapiškio miestelyje nuo seno buvo kunigų dominikonų vienuolynas, kuris 1832 metais panaikintas, vienuoliai išvežioti po kitus vienuolynus, mūrinė bažnyčia uždaryta. Vėliau ta pati valdžia vienuolyną pertvarkė į kareivines.

1854 metais karo ministro įsakymu į Skapiškį atvyko pulkas suomių šaulių iš Suomijos ir įsikūrė minėtose kareivinėse. Skapiškis //13 miestelis šlapias, pastatytas netoli ežero, iš kurio ištekantis upelis vingiuoja per miestelį ir dažnai jį užlieja, nes krantus turi nuolaidžius ir netgi pačiame miestelyje nėra tilto. Visi važiuojantys turi jį per brastą įveikti. Todėl ta vieta kaip drėgna nėra labai sveika.

Vietos žmonių pasakojimu, atvykę suomiai buvo ypač pikti, kiekvieną dieną mušėsi tarpusavyje. Jų muštynės buvo neįprastos: dažniausiai stengėsi suduoti priešininkui per nosį, burną taip, kad ir dantis vienas kitam išmušdavę. Kiekvienos jų muštynės buvo kruvinos, karininkai vargiai galėjo //14 besimušančius išskirti.

Praslinkus keliems mėnesiams nuo jų atvykimo, kareiviai pradėjo sirgti ir mirti. Įsimetusi šiltinė po trijų dienų nuvarydavo juos į kapus. Žiema tais 1856 metais buvo stipri. Todėl pulkininkas, patyręs sunkumus kasant įšąlusią žemę, įsakė lavonus guldyti buvusioje dominikonų bažnyčioje. Mirus kelioms dešimtims, suvarydavo kaimiečius ir liepdavo mirusiuosius užkasti į žemę. Užkasdavo visiškai nuogus lavonus, be jokio apdaro ir karsto. Tikriausiai tai buvo pulkininko sumanymas pasipelnyti. Aplink Skapiškį gyvenantys žmonės, kurie nešiojo //15 sušąlusius lavonus, neužsikrėtė ir nei vienas nesusirgo. Nuo panašios šiltinės mirė tiktai viena mergšė, kuri su suomiais šlaistėsi.

Wiadomo, że Finczycy są to potomkowie dawnych Szwedów, którzy za czasów Gustawa Adolfa i Karola XII, królów swoich, dopuszczali się niesłychanych okrucieństw nad bezbronnym ludem w Litwie i na Żmudzi. Pamiętają o tem dotąd nie tylko tutejsi, ale i sami Szwedzi. Otóż w Skopiszkach jeden Finczyk śmiertelną chorobą złożony, rzekł do swoich kolegów: „Wiecie co bracia, kiedyśmy otrzymali rozkaz iść do Litwy, rzekł mój stary ojciec: synu, kiedy staniecie na ziemi litewskiej, nie róbcie //16 nic złego tamecznym mieszkańcom, gdyż nasi przodkowie tam zapędzeni przez Karola XII bardzo źle i okrutnie z niemi się obchodzili. Dlatego to Bóg ukarał samego króla, poniżył Królestwo Szwedskie i was ukarać może. Otóż tak się nam i zdarzyło, umieramy jak muchy trucizną nakarmione, a miejscowy naród bynajmniej nie choruje i nie umiera, czyż to nie kara Boża na nas?" To rzekłszy, umarł. Dobrze przeto ludzie mówią, że Pan Bóg nieskory jest w ukaraniu za bezbożności, jednak tych nie zapomina.

Od 1 dnia stycznia 1855 roku do 1 marca umarło w Skopiszkach 220 //17 Finczyków. Pozostali, opuszczając kazarmy, postawili na mogile pamiętnik z następnym napisem: "Hic requiescunt CCXX milites cohorte Finica, hostiae epidemiae typhosae anno MDCCCLV. Lugentes sodales hoc monumentum consecraverunt."

Po wyjściu pozostałych Finczyków, nigdy więcej do Skopiszek żołnierzy władza wojenna nie przysyłała, bo policzyła to miejsce za niezdrowe. Jenerał-gubernator Włodzimierz Nazimow oddał na powrót katolikom podominikański kościół, który ja 1858 roku poświęciłem obrzędem biskupim. I dotąd (1873 roku) odbywa się w nim nabożeństwo parafialne. //18

Nr 3. Wornienskie miasteczko

Sławne miasteczko Wornie, w którem od 1854 do 1864 roku mieszkałem, z powodu pobytu mojego po części było szczęśliwe. Bo za mojem staraniem minister interesów wewnętrznych JW Perowski dozwolił w Worniach założyć aptekę, którą wnet i założył aptekarz krożski, Niemiec, nazwiska jego nie pamiętam. Za mojem też staraniem osiadł tu doktor Włodzimierz Andrzejewski. Wyprosiłem u władzy pocztowej, ażeby poczta szła przez Wornie. Zaproszony przeze mnie pan Adam Zawadzki, w Wilnie mieszkający, założył w Worniach handel książkowy.//19 Zakład ten wielkie przynosił korzyści dla diecezji, bo na wszystkie strony szły książki żmudzkie w takiej obfitości, że przedsiębierca ledwo mogł żądaniu ludu zadosyć uczynić. W seminarium pomieściłem 120 alumnów, podtrzymałem od dawna tu będącą szkółkę parafialną, w której uczono dzieci czytać i pisać po żmudzku, porusku i po polsku. Błotniste miasteczko poczęto więcej wysypywać, bo tego wymagała

Žinoma, kad suomiai yra palikuonys senųjų švedų, kurie savo karalių Gustavo Adolfo ir Karolio XII laikais neregėtai žiauriai elgėsi su beginkliais žmonėmis Lietuvoje ir Žemaitijoje. Pamena apie tai ne tik vietiniai, bet ir patys švedai. Antai Skapiškyje vienas suomis, mirtinos ligos paguldytas, kreipėsi į savo bičiulius: „Žinote ką, broliai, kai gavome įsakymą keliauti į Lietuvą, mano senas tėvas tarė: ,Sūnau, kai atvyksite į Lietuvos žemę, nedarykite //16 nieko bloga vietos gyventojams, nes mūsų proseneliai ten Karolio XII nusiųsti labai blogai ir žiauriai su jais elgėsi. Todėl Dievas nubaudė patį karalių, pažemino Švedijos Karalystę ir jus gali nubausti'". Štai taip mums ir atsitiko, mirštame kaip musės nuodais pašertos, o vietos žmonės beveik neserga ir nemiršta, ar tai nėra Dievo bausmė mums"? Tai pasakęs, numirė. Tad ne be reikalo žmonės kalba, jog Ponas Dievas negreitas bausti už bedievystes, tačiau jų neužmiršta.

Nuo 1855 metų sausio 1 dienos iki kovo 1 Skapiškyje mirė 220 //17 suomių. Likusieji apleisdami kareivines pastatė ant kapo paminklą su tokiu užrašu: „Čia ilsisi 200 suomių kohortos karių, 1855 metų šiltinės epidemijos aukos. Gedintys bičiuliai šį paminklą pastatė".

Išėjus paskutiniams suomiams, karinė valdžia niekada daugiau į Skapiškį karių nesiuntė, nes šią vietą priskyrė prie nesveikų. Generalgubernatorius Vladimiras Nazimovas sugrąžino katalikams buvusią dominikonų bažnyčią, kurią aš 1858 metais vyskupiškomis apeigomis pašventinau. Ir iki šiol (1873 metų) joje vyksta parapijos pamaldos. //18

Nr. 3. Varnių miestelis

Garsus Varnių miestelis, kuriame nuo 1850 iki 1864 metų gyvenau, dėl mano buvimo iš dalies buvo laimingas. Nes mano rūpesčiu vidaus reikalų ministras šviesusis dauggalis Perovskis leido Varniuose įsteigti vaistinę, kurią beregint ir įsteigė Kražių vaistininkas vokietis, jo pavardės neatsimenu. Taip pat man rūpinantis čia įsikūrė daktaras Vladimiras Andrijauskas. Iš pašto valdžios išprašiau, kad paštas eitų per Varnius. Mano pakviestas Vilniuje gyvenantis ponas Adomas Zavadzkis Varniuose pradėjo prekiauti knygomis. //19 Ta institucija atnešė didžiulę naudą vyskupijai, nes į visas puses keliavo žemaitiškos knygos tokiais kiekiais, kad savininkas vargiai spėjo liaudies poreikius deramai patenkinti. Seminarijoje įkurdinau 120 alumnų, rėmiau nuo seno čia esančią parapinę mokyklėlę, kurioje vaikai mokyti skaityti ir rašyti žemaitiškai, rusiškai bei lenkiškai. Pelkėtą miestelį pradėta

pocztowa droga. Zbudowałem nowy młyn wodny, dla własnej i miasteczka wygody, bo mi dano ze strony rządu tylko na młyn miejsce. Kapłani mający do mnie interesa i obywatelstwo, zwłaszcza na imieniny moje //20 licznie się zbierając, pomnażało dochody miasteczka. Dobrze przeto mu się działo, póki nie zakroczyło ogólne nieszczęście, czyli powstanie, które się poczęło 1862 roku. W pomienionym roku nie znajdowało się w Worniach żadnego żołnierza ruskiego. Byłem w tym czasie w Wilnie u jenerał-gubernatora Nazimowa, który mi sprzyjał, i prosiłem, ażeby dla bezpieczeństwa przysłał oddział wojska. Przyrzekł przysłać, jednak tego nie uczynił.

Do pustego miasteczka przyszli powstańce [a]pierwszy[a] raz pod dowództwem Szymkiewicza, ekonoma pana Burzynskiego z krożskiej parafii. Gromada ta zabrała z kasy //21 konsystorskiej 320 rubli i wymogła od urzędników cywilnych, służących w konsystorzu [b]w tem że[b] rozpiski w tem, że więcej rządowi rossyjskiemu służyć nie będą. Takowe rozpiski wydali: sekretarz konsystorski Karol Wojnowicz, Ignacy Kossiłowski, radca honorowy, Antoni Narkiewicz, Jabłoński, Zabłocki, Gutowski, Wojnowicz młodszy i tak dalej. I o tym swoim postępku donieśli Kolegium.

Nadto powstańce zabrali papiery asesora wornienskiego Ciechanowskiego i potopili w rzece Wornience. Po kilku tygodniach ci sami powtańce przybyli do Worń i wzięli z kasy konsystorskiej 1200 rubli. Przećwiczyli młynarza mojego, Niemca // 22 Berenta za to, że ganił przedsięwzięcie powstanców i twierdził, że z tego nic dobrego nie będzie. Dziesiętnik wornienski, jakiś wychrzta, stawiał u Żydów przychodzących do miasteczka żołnierzy. Za to oskarzyli jego powstańcom i twierdzili, że jest przeciwny sprawie powstania. Ci przeto wyprowadzili jego z miasteczka i powiesili.

Dowiedzieli się powstańce, że rząd przysłał kapitulnym pieniądze na poprawienie domów. Zachciało się przeto im takowe zagarnąć i w tym celu [c]trzeci[c] raz wpadli do Worń. Wodzem ich był wtedy młody Bohdanowicz, rodem od Szadowa, który się nazwał [d]Nie//23czajewem[d]. W Worniach znajdował się podówczas oddziałek wojska rossyjskiego pod dowództwem kapitana Boryborowa, którego sami powstańce zawiadomili, że przyjdą do Worń. Lecz ten licząc za [e]prostą groźbę[e] pustą groźbę, nie przedsięwziął żadnych kroków ostrożności. Żołnierze jego jedni poszli kąpać się do jeziora, drudzy do łaźni, przy kapitanie zostało ledwo trzech Moskali.

[a-a] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*
[b-b] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*
[c-c] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*
[d-d] *Taisyta į* „Nieczujem".
[e-e] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

daugiau žvyruoti, nes to reikalavo pašto kelias. Savo ir miestelio patogumui pastačiau naują vandens malūną, nes valdžios man [buvo] duota tiktai vieta malūnui. Pas mane reikalų turintys kunigai ir dvarponiai, ypač gausiai į mano vardines //20 rinkdamiesi, didino miestelio pajamas. Tad gerai jam [miesteliui] klojosi, kol užgriuvo bendra nelaimė, arba sukilimas, kuris prasidėjo 1862 metais. Tais metais Varniuose nebuvo nei vieno rusų kareivio. Tuo laiku buvau Vilniuje pas generalgubernatorių Nazimovą, kuris man buvo palankus, ir prašiau, kad saugumo sumetimais atsiųstų kariuomenės būrį. Pažadėjo atsiųsti, tačiau to nepadarė.

Į tuščią miestelį pirmąkart atėjo sukilėliai, vadovaujami Šimkevičiaus, pono Bužinsko iš Kražių parapijos ekonomo. Šis būrys pagrobė iš konsistorijos //21 kasos 320 rublių ir išreikalavo iš pasauliečių konsistorijos tarnautojų pasižadėjimus, jog daugiau rusų valdžiai nebetarnaus. Tokius pasižadėjimus davė konsistorijos sekretorius Karolis Vainavičius, garbės tarėjas Ignotas Kasilauskas; Antanas Narkevičius, Jablonskis, Zablockis, Gutauskas, Vainavičius jaunesnysis ir taip toliau. Ir apie šį savo poelgį pranešė Kolegijai.

Be to, sukilėliai pagrobė Varnių asesoriaus Čekanausko popierius ir juos nuskandino Varnelės upelėje. Po kelių savaičių tie patys sukilėliai atvyko į Varnius ir paėmė iš konsistorijos kasos 1200 rublių. Nuplakė mano malūnininką vokietį //22 Berentą už tai, kad peikė sukilėlių žygius ir tvirtino, jog nieko gera iš to neišeis. Varnių dešimtininkas, kažkoks perkrikštas, pas žydus siuntė į miestelį ateinančius kareivius. Už tai paskundė jį sukilėliams ir tvirtino, jog yra priešiškas sukilimo reikalui. Tie išvedė jį iš miestelio ir pakorė.

Sužinojo sukilėliai, kad valdžia atsiuntė kapitulos nariams pinigų namams remontuoti. Panoro tad juos pasigvelbti ir tuo tikslu trečią kartą įpuolė į Varnius. Jų vadas tuo metu buvo jaunasis Bagdonavičius, kilimo nuo Šeduvos, kuris pasivadino //23 Nečajumi. Tuo metu Varniuose buvo rusų kariuomenės būrelis, vadovaujamas kapitono Boryborovo, kuriam patys sukilėliai pranešė ateisiantys į Varnius. Bet tas nesiėmė jokių atsargumo priemonių, palaikęs tai tuščiais grasinimais. Vieni jo kareiviai nuėjo į ežerą maudytis, kiti į pirtį, prie kapitono liko vos trys maskoliai.

Pod wieczór czterdziestu powstańców, prawie wszyscy na koniach, wpadło do miasteczka z traktu telszewskiego i poczęli strzelać. Padło ich czterech, Moskalów dwudziestu. Bohdanowicz w piersi kulą ugodzony udalił się i skrył się w Kųjajniach //24 u gospodarza Skirmunta.

Pomimo to powstańce przemogliby rozproszony oddział wojska rossyjskiego, gdyby nie draguni, którzy przybyli niespodziewanie z traktu kołtynianskiego. Ci, znalazłszy w miasteczku wojnę, pomogli swoim i rozpędzili powstańców. Nadto podpalili miasteczko. Począł się pożar od karczmy Lejbi, będącej przy moście wiodącym od seminarium do miasta. Pożar trwał noc całą. Lewa strona miasteczka zupełnie się wypaliła. Ogień wstrzymał się przy parkanie ogrodu rochitanskiego.

Jeszcze przy moim ogrodzie Ruscy zapalili osieć pana Kossiłowskiego. Iskry leciały na mój dom, lecz jako gontą kryty //25 nie zapalił się. Była to straszna noc żydowska. W całem miasteczku nikt nie spał. Kule wszędzie latały, w drewnianych domach nie było bezpieczeństwa.

Nazajutrz uwolniłem kleryków ze seminarium, był to bowiem podobno 22 dzień czerwca. Doniosłem o tem Kolegium i sam pojechałem do Szawel. Po dwóch tygodniach wróciłem nazad do Worń i wkrótce przyjmowałem [a]Michała[a] Mikołaja Murawjewa, kowienskiego gubernatora, który przysłany od swojego ojca, wojennego gubernatora, domagał się ode mnie pisma wzywającego lud do złożenia broni i poddania się władzom rossyjskim. Zgodziłem się na to i wydałem, co marszałek guberski Dowgird i wszyscy //26 marszałkowie powiatowi byli już uczynili. Z powodu tego pisma obwiniano mnie w prowincji o niedostatek patriotyzmu. W owym jednak czasie inaczej postąpić nie można było.

W miesiącu lipcu 1863 roku, wziąwszy bilet w Szawlach od jenerała Majdela, pojechałem do Kurlandyi, jako wolnej od powstania. Zwiedziłem Bausk, Fridechsztad, Dwetę, Bebrę i Iłuksztę. Tu doszło mnie pismo jenerał-gubernatora Murawjewa, wzywające mnie do Wilna. Nie mając gdzie podzieć koni z pojazdem, pojechałem do domu, a z Worń udałem się do Wilna. Murawjew, który posiadał władzę cesarską, ten raz przyjął mnie grzecznie, na prośbę moją//27 uwolnił dwóch księży aresztowanych. Znowu do Worń wróciłem. W jesieni powtórnie musiałem jechać do Wilna. Pojechawszy znalazłem postać rzeczy zmienioną; nasłuchałem się gróźb rozmaitych, obiecywano mi i Kamczatkę i szubienicę. Ale zasłaniała mnie szczególna opieka Boża i związki prawie przyjacielskie z synem Murawjewa, gubernatorem kowienskim. Powracając do domu, zziąbłem i dostałem nader bolesnej choroby zapalenia nerek. Poratował mię sławny doktor Janowiecki.

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

Pavakare keturios dešimtys sukilėlių, beveik visi raiti, įsiveržė į miestelį Telšių keliu ir pradėjo šaudyti. Jų krito keturi, maskolių – dvi dešimtys. Bagdanavičius, kliudytas kulka į krūtinę, pasitraukė ir pasislėpė Kūjainiuose //24 pas ūkininką Skirmuntą.

Nepaisant to, sukilėliai būtų įveikę išsklaidytą rusų būrį, jeigu ne dragūnai, kurie netikėtai atvyko Kaltinėnų keliu. Radę miestelyje mūšį, padėjo saviesiems ir išvaikė sukilėlius. Be to, padegė miestelį. Gaisras prasidėjo nuo Leibos karčemos, buvusios prie tilto, vedančio iš seminarijos į miestą. Gaisras tęsėsi ištisą naktį. Kairioji miestelio pusė išdegė visiškai. Ugnis sustojo prie rokitų sodo aptvaro.

Dar prie mano sodo rusai padegė pono Kasilausko klojimą. Kibirkštys krito ir ant mano namų, tačiau, malksnomis dengti, //25 neužsidegė. Buvo baisioji žydų naktis. Visame miestelyje niekas nemiegojo. Kulkos visur lakiojo, mediniuose namuose nebuvo saugu.

Kitą dieną paleidau klierikus iš seminarijos, berods buvo birželio 22 diena. Pranešiau apie tai Kolegijai ir pats išvažiavau į Šiaulius. Po dviejų savaičių grįžau atgal į Varnius ir greitai priiminėjau Mikalojų Muravjovą, Kauno gubernatorių, kuris, atsiųstas savo tėvo karo gubernatoriaus, reikalavo iš manęs rašto, raginančio žmones sudėti ginklus ir pasiduoti rusų valdžiai. Su tuo, ką gubernijos bajorų vadovas Daugirdas ir visi //26 apskričių bajorų vadovai jau buvo padarę, sutikau ir išleidau. Dėl šito rašto provincijoje buvau kaltinamas patriotizmo stoka. Tačiau tuo laiku kitaip pasielgti nebuvo galima.

1863 metų liepos mėnesį Šiauliuose iš generolo Maidelio pasiėmęs leidimą, nuvažiavau į sukilimo neapimtą Kuršą. Aplankiau Bauskę, Jaunjelgavą, Dvietę, Bebrinę ir Ilūkštą. Čia mane pasivijo generalgubernatoriaus Muravjovo raštas, kviečiantis mane į Vilnių. Neturėdamas kur dėti arklių ir vežimo, nuvažiavau namo, o iš Varnių išsiruošiau į Vilnių. Muravjovas, turėjęs ciesoriaus valdžią, šįkart priėmė mane mandagiai, mano paprašytas //27 išlaisvino du suimtus kunigus. Vėl grįžau į Varnius. Rudenį pakartotinai turėjau važiuoti į Vilnių. Nuvažiavęs radau situaciją pasikeitusią; prisiklausiau įvairiausių grasinimų, žadėta man ir Kamčiatka, ir kartuvės. Bet apsaugojo mane ypatinga Dievo globa ir kone draugiški ryšiai su Muravjovo sūnumi, Kauno gubernatoriumi. Grįždamas namo peršalau ir susigavau gana skausmingą inkstų uždegimą. Padėjo man garsusis daktaras Janovieckis.

Rozpoczął się rok 1864, w ciągu którego pięciu oficerów bezustannie śledziło, o ile kto z mieszkańców wornienskich jest winnym w oczach rządu. Ciż, śledżący sekretarza konsystorskiego Karola //28 Wojnowicza, rektora seminarium Józefa Dawidowicza, plebana wornienskiego [a]Ambrożego Rossa[a] Justyna Hryncewicza i nadzorcy domu poprawy Ambrożego Kossarzewskiego, odesłali do turmy kowienskiej. Seminarium nie stało, bo żołnierze zajęli. Alumnów przygotowanych wyświęciłem, resztę zaś później w Kownie za pozwoleniem władzy cywilnej.

Chociaż Żydzi gorzej od naszych grzeszyli, bo wszystko powstańcom za pieniądze dostarczali, rząd jednak ich całkowicie nie czepiał. Co widząc, brodacze podnieśli rogi swoje. W Worniach właściciel karczmy Berczyk, rudy jak lisi ogon, najbardziej się popisywał z donosami. //29 Szczęśliwy, kto uspiał z góry jemu zapłacić i kupić sobie bezpieczeństwo. Złośliwość tego Żyda nie ograniczyła się miasteczkiem; sprowadził z Prus kilka baryłek prochu i jechał do szlachty prosić o pieniądze. Jeżeli nie dawał, w nocy kładł Żyd baryłkę gdzieś pod dachem gospodarza i naprowadzał policją. W ten sposób niejeden szlachcic stracił fortunę i swobodę.

Niektórzy Żydzi wornienscy powstali przeciwko Berczykowi i chcieli jemu odemścić, który 1864 roku w lipcu, w dniu niedzielnym, podsunął pod żydowskie poddasie dwie baryłki prochu i zapalił budynek. Skoro ogień przyszedł do prochu, nastąpił wystrzał, w oka mgnieniu zapaliło się trzydzieście domów. Kościół parafialny //30 obronili. Żołnierze stali pod bronią i patrzyli tylko. Spaliło się kilkadziesiąt domów, konsystorz, plebania , kuria prałata Bitowta i młyn mój wodny.

Po pierwszym pożarze przez żołnierzy sprawionym, Murawjew kazał wybrać z obywateli 72 tysiące, z tych dał 32 000 Żydom na odbudowanie domów, reszta zaś została w kieszeni rozkazującego. Po drugim pożarze prosili Żydzi pieniędzy, ale tych im nie dano.

Ja swój młyn i pleban Każdajlewicz odbudowaliśmi zniszczone domy własnym kosztem. Taki to pożytek ze sąsiedztwa z Żydami... //31

Nr 4. Upadek Worń

W ciągu 1864 roku rozeszła się pogłoska, że cała hierarchia kościelna przeniesioną zostanie z Worń do Kowna. Pogłoska ta sprawdziła się, bo ja, otrzymawszy zalecenie, stanąłem w Kownie pomienionego 1864 roku listopada 6 dnia. Oddano mi cały dom murowany, dotąd należący do księży augustianów, obok kościoła św. Piotra, który kazano uważać za katedralny, jednak na urządzenie jego w sposób katedry nie dano

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

Prasidėjo 1864 metai, per kuriuos penki karininkai nenuilsdami aiškinosi, kiek kas iš Varnių gyventojų yra valdžiai nusikaltęs. Šie tardytojai konsistorijos sekretorių Karolį Vainavičių, //28 seminarijos rektorių Juozapą Dovydaitį, Varnių kleboną Justiną Grincevičių ir pataisos namų prižiūrėtoją Ambraziejų Kašarauską nusiuntė į Kauno kalėjimą. Seminarijos neliko, nes užėmė kareiviai. Parengtus alumnus įšventinau, kitus – vėliau Kaune, civilinei valdžiai leidus.

Nors žydai labiau už mūsiškius nusidėjo, nes viską sukilėliams už pinigus pristatydavo, tačiau valdžia prie jų visai nesikabino. Tai matydami barzdotieji iškėlė savo ragus. Varniuose smuklės savininkas Berčikas, rudas kaip lapės uodega, labiausiai pagarsėjo skundais. //29 Laimingas, kas spėjo iš anksto jam sumokėti ir nusipirkti saugumą. Šio žydo pyktis neapsiribojo miesteliu: parsigabeno iš Prūsijos keletą statinaičių parako ir važiavo bajorų prašyti pinigų. Jeigu neduodavo, naktį žydas statinaitę pakišdavo kur nors ūkininko pastogėje ir užrodydavo policijai. Šitaip ne vienas bajoras prarado turtus ir laisvę.

Kai kurie Varnių žydai sukilo prieš Berčiką ir norėjo jam atkeršyti. Kažkuris 1864 metų liepos sekmadienį padėjo žydo pastogėje dvi statinaites parako ir pastatą padegė. Ugnis netruko pasiekti paraką, įvyko sprogimas, akies mirksniu užsidegė trisdešimt namų. Parapinę bažnyčią //30 apgynė. Kareiviai stovėjo su ginklais ir tik stebėjo. Sudegė keliasdešimt namų, konsistorija, klebonija, prelato Bytauto kurija ir mano vandens malūnas.

Po pirmojo, kareivių sukelto, gaisro, Muravjovas įsakė išieškoti iš dvarponių 72 tūkstančius, iš jų 32 tūkstančius davė žydams atstatyti namus, o kiti liko įsakiusiojo kišenėje. Po antro gaisro žydai prašė pinigų, bet jiems neduota.

Aš savo malūną ir klebonas Každailevičius sunaikintus namus atstatėme savo lėšomis. Tokia tai nauda iš žydų kaimynystės... //31

Nr. 4. Varnių nuopuolis

1864 metais pasklido gandas, kad visa bažnytinė hierarchija iš Varnių bus perkelta į Kauną. Tas gandas pasitvirtino, nes, gavęs nurodymą, atsiradau Kaune minėtų 1864 metų lapkričio 6 dieną. Gavau visą mūrinį namą, iki tol priklausiusį kunigams augustinams šalia Šv. Petro bažnyčios, kurią įsakyta laikyti katedra. Tačiau ją kaip katedrą deramai įrengti lėšų neskyrė. Kartu su manimi į Kauną atvažiavo sufraganas

żadnych zasobów. Razem ze mną przyjechał do Kowna sufragan Aleksander Beresniewicz, prałat książę Marcjan Giedrojć, prałat Franciszek Krzyżanowski, szydłowski infułat kanonik Andrzej Dobszewicz //32 i kanonik Antoni Beresniewicz. Pozostali kapitulni tak się rozporządzili: prałat archidiakon Benedykt Śmigielski osiadł w swoim majątku w parafii krakinowskiej, prałat Kalikst Kossakowski zamieszkał w swej okmiańskiej plebanii, gdzie 1866 roku kwietnia 25 dnia umarł. Prałat Jerzy Bitowt pojechał do Gruzdz, gdzie 1868 roku kwietnia 5 dnia umarł. Kanonik Otton Proniewski pozostał w Peterzburgu w charakterze deputata żmudzkiego przy Kolegium. Kanclerz diecezjalny Julian Narkiewicz mieszkał w Szawlach w swej plebanii, gdzie 1870 roku października 1 dnia żyć przestał. Józef Giniat, prałat oficjał, umarł 1864 roku maja 8 dnia w Worniach. Na oficjała kreowałem sufragana Beresniewicza //33 już w Kownie. Kanonik Dobszewicz 1869 roku sierpnia 11 dnia w Szydłowie skończył życie. Sekretarz konsystorski Wojnowicz, długo trzymany w turmie kowienskiej, przypłacił i został uwolniony, lecz wkrótce umarł, turma jemu nie posłużyła na zdrowie. Wszyscy urzędnicy konsystorscy zostali udaleni od obowiązku. Na sekretarza konsystorskiego wyniosłem pana Jana Prekiera, niemłodego służbistę.

Klasztor augustiański w Kownie został zamieniony na kwatery dla kapitulnych. Przeora augustianów ks. Augustyna Strzedzinskiego zrobiłem plebanem kowienskim, zakonnikom: Bartłomiejowi Pukszcie, Butkiewiczowi, Pawłowskiemu, Janowi Mazulewi//34czowi i Izydorowi Szawklinskiemu dałem miejsca w diecezji.

Dawno zamknięty klasztor Bernardynów Murawjew kazał wyreperować i oddać pod seminarium, klasztor Bernardynek skasowawszy też oddał pod pomieszczenie seminarzystów i profesorów. Rektorem seminarium mianowałem ks. Jeronima Raczkowskiego, plebana wobolnickiego, magistra teologii.

Kościółek Bernardynek uważać kazano za parafialny kowienski. Zakonnice bernardynki powywożono do Kroż, do Krok i do kowienskich benedyktynek. Tak założyliśmy nowe gniazdo w Kownie. Wornienskie miasteczko pozostało puste jak odryna na wiosnę. Żydzi żało//35wali tych księży, których niedawno starali się zgubić. Berczyka władza wysłała do Mohilewa, lecz we dwa lata później wrócił do Worn zupełnie do ubóstwa przyprowadziony.

Nr 5. Zmiana w Worniach

Wilenski jeneral-gubernator Michał Murawjew za zgodą Najjaśniejszego Monarchy Aleksandra II, przenosząc biskupa z kapitułą i seminarium do Kowna, powiedział, że wornienski katedralny kościół ma być parafialnym. Naznaczył plebanowi pensją i kazał dać zwykły kawałek ziemi. Zatem zrobiłem z jedniej wornienskiej

Aleksandras Beresnevičius, prelatas kunigaikštis Marcijonas Giedraitis, prelatas Pranciškus Kryžanauskas, Šiluvos infulatas kanauninkas Andrius Dobševičius //32 ir kanauninkas Antanas Beresnevičius. Kiti kapitulos nariai pasiskirstė taip: prelatas arkidiakonas Benediktas Smigelskis įsikūrė savo dvare Krekenavos parapijoje, prelatas Kalikstas Kasakauskas apsigyveno savo Akmenės klebonijoje, kur 1866 metų balandžio 25 dieną numirė. Prelatas Jurgis Bytautas nuvažiavo į Gruzdžius, kur 1868 metų balandžio 5 dieną numirė. Kanauninkas Otonas Praniauskas liko Peterburge kaip Žemaičių deputatas prie Kolegijos. Vyskupijos kancleris Julijonas Narkevičius gyveno Šiauliuose savo klebonijoje, kur 1870 metų spalio 1 dieną atsisveikino su gyvenimu. Juozapas Giniota, prelatas oficijolas, numirė Varniuose 1864 metų gegužės 8 dieną. Oficijolu iškėliau sufraganą Beresnevičių //33 jau Kaune. Kanauninkas Dobševičius 1869 metų rugpjūčio 11 dieną Šiluvoje baigė gyvenimą. Konsistorijos sekretorius Vainavičius, ilgai Kauno kalėjime laikytas, užmokėjo ir buvo išlaisvintas, tačiau greitai numirė, kalėjimas jam neišėjo į sveikatą. Visi konsistorijos valdininkai buvo pašalinti iš pareigų. Konsistorijos sekretoriumi paskyriau poną Joną Prekerį, nebejauną tarnautoją.

Augustinų vienuolyne Kaune buvo įrengti butai kapitulos nariams. Augustinų priorą kunigą Augustiną Stredzinskį paskyriau Kauno klebonu, vienuoliams: Baltramiejui Pukštai, Butkevičiui, Pavlovskiui, Jonui Mazulevičiui //34 ir Izidoriui Šauklinskui daviau vietas vyskupijoje.

Seniai uždarytą bernardinų vienuolyną Muravjovas įsakė suremontuoti ir atiduoti seminarijai, bernardinių vienuolyną panaikinęs taip pat atidavė patalpas seminaristams ir profesoriams. Seminarijos rektoriumi paskyriau kunigą Jeronimą Račkauską, Vabalninkų kleboną, teologijos magistrą.

Bernardinių bažnytėlę įsakyta laikyti Kauno parapine. Vienuolės bernardinės išvežtos į Kražius, Krakes ir pas Kauno benediktines. Taip susisukome naują lizdą Kaune. Varnių miestelis liko tuščias kaip daržinė pavasarį. Žydai gailėjo //35 tų kunigų, kuriuos neseniai rūpinosi pražudyti. Berčiką valdžia išsiuntė į Mogiliavą, tačiau po dvejų metų grįžo į Varnius visiškai nuskurdęs.

Nr. 5. Pasikeitimai Varniuose

Vilniaus generalgubernatorius Michailas Muravjovas, šviesiausiajam valdovui Aleksandrui II pritarus, perkeldamas vyskupą su kapitula ir seminariją į Kauną, nurodė, kad Varnių katedra turi būti parapinė bažnyčia. Paskyrė klebonui algą ir įsakė duoti žemės sklypą, todėl iš vienos Varnių parapijos padariau dvi. Vieną

parafii dwie. Jednę nazwałem starą wornienską parafią, drugą nową. Lud mieszkający po prawej stronie jeziora i rzeki Wornienski [s] zostawiłem przy starej, //36 po lewej zaś do nowej parafii. Na plebana starej parafii wyniosłem ks. Izydora Każdajlewicza, na nowej ks. Józefa Zaleskiego.

Po Murawjewie był jenerał-gubernatorem hrabia Baranów, potem jenerał Kaufman.Ten odebrał ode mnie dom poprawy wornienski, czyli klasztorek Rachitów. Księży pokutujących musiałem odesłać do klasztorów rossiejnskiego, kalwaryjskiego i kretyngowskiego, bo te tylko pozostały. Rochici pojechali do Kęstajć dla służenia księżom inwalidom.

Dom biskupi postawiony z drzewa kosztem sufragana księcia Giedrojcia Szymona, zostawiono przy mnie do dni życia mego. Cesarz Jegomość uczynił mi tę łaskę na przedsta//37 wienie Murawjewa najwięcej dlatego, żem zahodował przy nim piękny ogród fruchtowy. Szkoda tylko, że nie dozwalano i na kilka dni do Worń pojechać.

Kościółek rochitanski zostawiony w mej opiece, poruczyłem nadzorowi plebana Każdajlewicza. Ziemię, do kościółka należącą, odebrano.

Piękne, murowane seminarium w Worniach, wystawione kiedyś kosztem biskupa żmudzkiego i Jana Łopacinskiego, przerobiono na kazarmy dla sołdatów. Ośm domów kapitulnych poprawiono i upiększono dla pomieszczenia oficerów. Wystawiono też dla nich piekarnią, łaźnią, kuźnią, rajtszulą i wszystko, co dla wojennych było potrzebnem.//38

Bogaty Żyd Manasewicz, jako podradczyk, dokończył roboty 1871 roku. Wkrótce potem i pułk przyszedł. Tak Wornie, które przez kilkaset lat były rozsadnikiem duchowieństwa żmudzkiego, stały się gniazdem żołdactwa.

Żydzi za pieniądze od rządu wzięte na nowo wystawili sobie drewniane domki.

Nr 6. Kościół citowianski

Roku 1613 magnat litewski Andrzej Wołowicz postawił w Citowianach murowany kościół ze szczupłym klasztorkiem, sprowadził księży bernardynów, oddał im kościół z klasztorem i darował kawał ziemi bez poddaństwa. Bernardyni później domurowali//39 nową część klasztoru i zaprowadzili nowicjat, w którym pospolicie bywało do 20 nowicjuszów.

Roku 1832 rząd kasując wiele klasztorów, cytowianskiego nie ruszył i policzył w rzędzie etatowych.

Koło Cytowian jest wielki las, w którym 1863 roku licznie zebrali się powstańce. Będąc blisko klasztoru, często do niego przychodzili i brali, co tylko mogli. Bernardyni

pavadinau senąja Varnių parapija, kitą – naująja. Žmones, gyvenančius dešinėje ežero ir Varnelės upės pusėje, palikau prie senosios //36, o kairėje – prie naujosios parapijos. Senosios parapijos klebonu paskyriau kunigą Izidorių Každailevičių, naujosios – kunigą Juozapą Zaleskį.

Po Muravjovo generalgubernatoriumi buvo grafas Baranovas, vėliau generolas Kaufmanas. Pastarasis atėmė iš manęs Varnių pataisos namus, arba rokitų vienuolynėlį. Atgailaujančius kunigus buvau priverstas išsiųsti į Raseinių, Kalvarijos ir Kretingos vienuolynus, nes tiktai tie liko. Rokitai išvažiavo į Kęstaičius tarnauti neįgaliesiems kunigams.

Medinis vyskupo namas, pastatytas sufragano kunigaikščio Giedraičio Simono lėšomis, paliktas man iki gyvenimo pabaigos. Jo didenybė ciesorius padarė man tokią malonę //37, Muravjovui užtarus, labiausiai todėl, kad užveisiau prie jo gražų vaismedžių sodą. Gaila tik, kad man neleista nei keletui dienų į Varnius nuvažiuoti.

Mano globoje paliktą rokitų bažnytėlę pavedžiau klebonui Každailevičiui prižiūrėti. Bažnytėlei priklausiusią žemę atėmė.

Graži mūrinė seminarija Varniuose, kadaise pastatyta Žemaičių vyskupo Jono Lopacinskio lėšomis, perdaryta į kareivines. Aštuoni kapitulos narių namai pataisyti ir papuošti karininkams įkurdinti. Taip pat jiems pastatyta kepykla, pirtis, kalvė, maniežas ir viskas, kas kariškiams buvo reikalinga. //38

Turtingas žydas Manaševičius kaip rangovas darbą baigė 1871 metais. Greitai po to ir pulkas atėjo. Taip Varniai, kurie keletą šimtmečių buvo Žemaičių dvasininkijos daigynas, tapo kareivijos lizdas.

Žydai už iš valdžios gautus pinigus pasistatė sau medinius namelius.

Nr. 6. Tytuvėnų bažnyčia

1613 metais Lietuvos didikas Andrius Valavičius Tytuvėnuose pastatė mūrinę bažnyčią su ankštu vienuolynėliu, pasikvietė kunigus bernardinus, atidavė jiems bažnyčią su vienuolynu ir dovanojo gabalą žemės be prievolių. Bernardinai vėliau primūrijo //39 naują vienuolyno dalį ir įsteigė noviciatą, kuriame paprastai būdavo apie 20 novicijų.

1832 metais valdžia, naikindama daugelį vienuolynų, Tytuvėnų nelietė ir priskyrė etatinių kategorijai.

Prie Tytuvėnų yra didžiulis miškas, kuriame 1863 metais gausiai susirinko sukilėliai. Būdami arti vienuolyno, dažnai čia lankydavosi ir imdavo ką galėdami.

oprzeć się im nie mogli. Jeszcze na nieszczęście klasztoru przypadł fest poświęcenia kościoła. Zakrystian wedle dawnego zwyczaju wywiesił z kościelnej wieży chorągiewkę z dzwoneczkiem. Przyszli Ruscy, pobili powstańców, zaraz odwiedzili klasztor, zdjęli chorągiewkę, policzyli ją za znamię nowego rządu i ode//40słali do Wilna. Murawjew zaraz kazał skasować klasztor i kościół zamknąć. Później na prośbę ludu dozwolił kościół odemknąć i uważać za zwyczajny parafialny. Przyrzekł naznaczyć pensją plebanowi, odpowiednią trzeciej klasie, i dać kawał ziemi na równie z kościołami kleru świeckiego.

Po takiej zmianie, JKs. Jana Dargiewicza, bernardyna, wyniosłem na plebana citowianskiego i przydałem za pomocnika ks. Leonarda Tarwida, też bernardyna. Kapłani ci nie mieli prawa używać sukni zakonnej, ale musieli nosić sutany kleru świeckiego. W klasztorach tylko mieszkającym zakonnikom władza cywilna dozwa//41lała używać sukni zakonnej. Kapłani ci długo nie mieli żadnej pensji, utrzymywał ich lud parafialny.

Kiedy się zdawało, że nieszczęścia nasze już się mają ku końcowi, na początku 1868 roku kowienski gubernator książę Obolenskoj doniosł jenerał-gubernatorowi Aleksandrowi Potopow, że można katolików pozbawić kościoła citowianskiego i oddać takowy Ruskim, bo trzech tego wyznania ludzi osiadło w parafii citowianskiej. Potapow, nie zapytując ani mnie, ani wojennego rossiejnskiego naczelnika Lwowa, przedstawił projekt odjęcia ministrowi interesów wewnętrznych Timaszewowi, który wnet się zgodził na odjęcie.

Po tych wszystkich w tajemnicy odbytych zachodach, 1868 roku kwietnia 30 dnia //42 otrzymałem od kowienskiego gubernatora pismo, zalecające citowianski kościół z klasztorem i do niego należącemi budynkami oddać Ruskim. Jednę połowę parafii citowianskiej przyłączyć do parafii szydłowskiej, a drugą do lidowianskiej. Jeszcze w tem piśmie wyraził się gubernator, że w parafii citowianskiej jest tylko 2719 dusz katolickiego wyznania.

Otrzymawszy takowe zalecenie, wysłałem do jen[erał]-gub[ernatora] Potapowa pismo, w którem pojaśniłem, że citowianski kościół za pozwoleniem króla Zygmunta III, Władysława IV i Urbana VIII, papieża, przez Andrzeja Wołowicza, senatora, 1613 roku został wymurowany i oddany bernardynom, że przy tym kościele pan Szymon Goniprowski dawno wymurował stacje Męki //43 Pańskiej i przy każdej z nich pomieścił ziemię przywiezioną z Jerozolimy, stacje te obdarzył odpustami 1721 roku Benedykt XIII, papież, że tenże Goniprowski na cmentarzu wymurował kaplicę świętych gradusów, po których kolanami postępujący człowiek dostępuje odpustów, dozwolonych przez Piusa VI, że w każdym gradusie są relikwie świętych pod szkłem

Bernardinai negalėjo jiems pasipriešinti. Dar, vienuolyno nelaimei, pasitaikė bažnyčios pašventinimo iškilmės. Zakristijonas pagal seną paprotį bažnyčios bokšte iškėlė vėliavėlę su varpeliu. Atėję rusai sumušė sukilėlius, iš karto aplankė vienuolyną, nuėmė vėliavėlę, palaikė ją naujos valdžios ženklu ir nusiuntė //40 į Vilnių. Murayjovas iš karto įsakė panaikinti vienuolyną ir uždaryti bažnyčią. Vėliau žmonių prašymu leido bažnyčią atidaryti ir laikyti paprasta parapine. Pažadėjo klebonui skirti trečiąją klasę atitinkantį atlyginimą ir duoti gabalą žemės kaip ir dieceziniams kunigams.

Po tokių pasikeitimų jo malonybę kunigą Joną Dargevičių, bernardiną, paskyriau Tytuvėnų klebonu ir į pagalbininkus daviau kunigą Leonardą Tarvydą, taip pat bernardiną. Šie kunigai neturėjo teisės dėvėti vienuolio abito, bet privalėjo nešioti diecezinio dvasininko sutaną. Tiktai vienuolynuose gyvenantiems vienuoliams civilinė valdžia leido //41 dėvėti vienuolio abitą. Šie kunigai ilgai negavo jokio atlyginimo, juos išlaikė parapijiečiai.

Kai atrodė, kad mūsų nelaimės jau artėja į pabaigą, 1868 metų pradžioje Kauno gubernatorius kunigaikštis Obolenskis pranešė generalgubernatoriui Aleksandrui Potapovui, kad galima iš katalikų atimti parapinę Tytuvėnų bažnyčią ir ją atiduoti rusams, nes trys to tikėjimo išpažinėjai apsigyveno Tytuvėnų parapijoje. Potapovas, neatsiklausęs nei manęs, nei Raseinių karo viršininko Lvovo, pateikė projektą vidaus reikalų ministrui Timaševui, kuris iš karto sutiko atimti.

Po visų šitų paslapčia įvykdytų žygių 1868 metų balandžio 30 dieną //42 iš Kauno gubernatoriaus gavau raštą, kuriuo įsakoma Tytuvėnų bažnyčią su vienuolynu ir jam priklausančiais pastatais atiduoti rusams. Vieną Tytuvėnų parapijos pusę prijungti prie Šiluvos parapijos, kitą – prie Lyduvėnų. Dar tame rašte gubernatorius pastebėjo, kad Tytuvėnų parapijoje yra tiktai 2719 katalikų tikėjimo išpažinėjų.

Gavęs tokį nurodymą, generalgubernatoriui Potapovui išsiunčiau raštą, kuriame paaiškinau, jog Tytuvėnų bažnyčia, leidus karaliams Zigmantui III, Vladislovui IV ir popiežiui Urbonui VIII, 1613 metais buvo pastatyta senatoriaus Andriaus Valavičiaus ir atiduota bernardinams, kad prie šios bažnyčios ponas Simonas Ganiprauskas seniai pastatė Viešpaties Kančios stotis //43 ir į kiekvieną įdėjo iš Jeruzalės atvežtos žemės, tas stotis 1721 metais atlaidais aprūpino popiežius Benediktas XIII, kad tas pats Ganiprauskas šventoriuje pastatė Šventųjų Laiptų koplyčią; klupsčias kopdamas žmogus gauna popiežiaus Pijaus VI suteiktus atlaidus, kad kiekvienoje pakopoje

ukryte, że w parafii citowianskiej jest 3975 dusz katolickich, że parafia szydłowska sama przez się, bez citowianskiej, ma 6000 dusz, że Lidowiany znajdują się za rzeką Dubisą, przez którą często nie ma przeprawy, że Citowiany jest to miejsce cudowne, do którego ludzie z daleka zwykli pielgrzymować, //44 że odbierając takowy kościół najwięcej zraniliby serca Żmudzinów i dokazaliby, że w rzeczy samej chcą Ruscy katolików prześladować, że parafianie kościół citowianski liczą za swój własny, bo w przeciągu półtrzeciej sotni lat sami utrzymują z powodu ubóstwa bernardynów. Na koniec powiedziałem, że pomimo gotowość w spełnianiu rozkazów rządu, takowego zalecenia do skutku doprowadzić nie mogę.

Nie dosyć tego, parafianie citowianscy, usłyszawszy o zabieraniu kościoła, zebrali się do niego gromadnie, płakali, śpiewali i, że tak rzekę, gwałtu krzyczeli. Nie wychodzili z niego w ciągu dni i nocy.//45

Jeszcze ciż parafianie napisali prośbę i wysłali dwóch roztropnych ludzi do Peterzburga, do samego cesarza. Monarcha Aleksander II tak był dobry, że pozwolił im zbliżyć się do siebie i po przeczytaniu ich prośby rzekł: „Wracajcie do domu, będzie oddany wam kościół." Ci z radością wrócili.

Usłyszawszy o tych wypadkach, wojenny rossienski naczelnik pułkownik Lwow pojechał do Citowian, widział płacz i lamenta ludu, pomimo to jednak kazał wynieść Najświętszy Sakrament do kaplicy św. Jerzego na mogiłach będącej i zamknął kościół. Zapowiedział razem ludowi, że sam pojedzie do wojennego gubernatora Potapowa i będzie//46 prosił, ażeby nie odbierano kościoła. Jakoż powróciwszy do Rossiejn troszkę odpoczął, a pobudzony przez swego sekretarza, pana Nowickiego, pojechał do Kowna a stamtąd do Wilna. Opowiedział Potapowi, co widział i słyszał w Citowianach. Twierdził, że nie należałoby odbierać katolikom tego cudownego miejsca i jeszcze dodał, że w citowianskiej parafii jeden tylko jest osiadły burłak i dwóch przechodniów Ruskich. Gazeta nawet moskiewska odezwała się, że rządcy Zachodniego Kraju, odbierając kościół citowianski, wdarli się do samego serca Żmudzinów i nadzwyczaj ich zasmucili.

Wkrótce nadszedł rozkaz monarszy nakazujący wrócić katolikom kościół citowianski. Wtedy to//47 główny sprawca tych niepokojów, gubernator kowienski książę Obolenskoj, przysłał do mnie pismo, w którem [poinformował], że zwierzchność, mogąc obejść się bez kościoła citowianskiego, wraca takowy katolikom.

Zaraz napisałem do księdza Dargiewicza, plebana, i zaleciłem, ażeby przy otwarciu kościoła pomodlił się z całym ludem za zdrowie Aleksandra II, bez którego dobrych chęci nic nie pomogłyby krzyki ludu. Dargiewicz tak i postąpił, przyniósł procesjonalnie Najświętszy Sakrament z kaplicy św. Jerzego do kościoła, przemówił do ludu,

po stiklu yra paslėptos šventųjų relikvijos, kad Tytuvėnų parapijoje yra 3975 katalikai, kad Šiluvos parapija pati, be Tytuvėnų, turi 6000 sielų, kad Lyduvėnai yra už Dubysos upės, per kurią dažnai nėra kaip persikelti, kad Tytuvėnai yra stebuklinga vieta, kurią žmonės iš toli įpratę aplankyti, //44 kad, atimdami tokią bažnyčią, labiausiai sužeistų žemaičių širdis ir įrodytų, kad iš tikrųjų siekia persekioti katalikus, kad parapijiečiai Tytuvėnų bažnyčią laiko sava, nes dėl bernardinų neturto pustrečio šimtmečio patys [ją] išlaiko. Galiausiai pareiškiau, kad nors valdžios įsakymus vykdyti pasirengęs, tokio nurodymo išpildyti negaliu.

Negana to, Tytuvėnų parapijiečiai, išgirdę apie bažnyčios atėmimą, gausiai į ją susirinko, raudojo, giedojo ir, taip sakant, gvoltu šaukė. Neišėjo iš jos dieną naktį. //45

Dar šitie parapijiečiai parašė prašymą ir nusiuntė pora išmintingų vyrų į Peterburgą pas patį ciesorių. Valdovas Aleksandras II buvo tiek geras, kad leido jiems prisiartinti prie savęs ir perskaitęs jų prašymą ištarė: „Grįžkite namo, bažnyčia jums bus atiduota". Šie džiaugdamiesi grįžo.

Išgirdęs apie šiuos įvykius Raseinių karo viršininkas pulkininkas Lvovas nuvažiavo į Tytuvėnus, matė žmonių verksmus ir maldavimus, tačiau vis tiek įsakė išnešti Švenčiausiąjį Sakramentą į kapinėse esančią Šv. Jurgio koplyčią ir bažnyčią uždarė. Kartu pranešė žmonėms, kad pats nuvažiuos pas karo gubernatorių Potapovą ir prašys //46 neatimti bažnyčios. Iš tikro grįžęs į Raseinius truputį pailsėjo ir, savo sekretoriaus pono Novickio paakintas, nuvyko į Kauną, o iš ten į Vilnių. Apsakė Potapovui, ką Tytuvėnuose matė ir girdėjo. Tvirtino, jog nederėjo iš katalikų atimti šios stebuklingos vietos ir dar pridėjo, kad Tytuvėnų parapijoje yra apsigyvenęs tiktai vienas burliokas ir du perėjūnai rusai. Net Maskvos laikraštis paminėjo, kad Vakarų krašto valdžia, atimdama Tytuvėnų bažnyčią, iki pat širdies įskaudino žemaičius ir nepaprastai juos nuliūdino.

Netrukus atėjo valdovo nurodymas, įsakantis grąžinti Tytuvėnų bažnyčią katalikams. Tada //47 pagrindinis šių neramumų sukėlėjas Kauno gubernatorius kunigaikštis Obolenskis atsiuntė man raštą, kuriuo [pranešė], kad vyriausybė, galėdama apsieiti be Tytuvėnų bažnyčios, ją grąžina katalikams.

Tuojau parašiau kunigui klebonui Dargevičiui ir patariau, kad, atidarydamas bažnyčią, kartu su visais žmonėmis pasimelstų už Aleksandro II, be kurio geranoriškumo žmonių šauksmai nebūtų gelbėję, sveikatą. Dargevičius taip ir padarė: pernešė su procesija Švenčiausiąjį Sakramentą iš Šv. Jurgio koplyčios į bažnyčią, kreipėsi į žmones, patarė melstis už valdovą, atlaikė mišias, sugiedojo „Te Deum

zalecił modlić się za monarchę, odprawił mszą i odśpiewał Te Deum laudamus, z modłami za dom panujący. Tak się skończyły kłopoty i całą//48 Żmudz rozweseliły.

Nr 7. Bractwo

Od roku 1863, w którym skończyło się powstanie, rząd postanowił kraj litewski przerobić na ruski; wszystkie gazety ciągle się odzywaly: обрусить, обрусить! W tym celu wzbronił miejscowym mieszkańcom na ulicy miasta, w kramach, w klubie, w teatrze i w szkołach [a]wzbronił[a] mówić po polsku. Wykraczających przez użycie choć kilku wyrazów polskich karał sztrafami pieniężnemi, nie wtrącał się jednak w kółko domowe, mieszkańce przeto mogli mówić po polsku, po francuzku, po litewsku i po niemiecku. Wszystkie szyldy na kramach zmienił na ruskie.//49 Nazwy traktierów: litewski, żmudzki, wilenski i warszawski pozmieniał. Wolno było nazywać się kurlandskim, mitawskim i londynskim, lecz nie grodzienskim itd.

Ruscy jeszce chcieli, ażeby Litwini i Żmudzini przyjęli wiarę prawosławną. Wszystkich katolików rządowi służących pozbawili posad, jeśli który z nich przyjmował prawosławną wiarę, takiemu zaraz dawali miejsce w służbie krajowej. Płakali biedni urzędnicy, z żonami i dziećmi zostawieni bez kawałku chleba, jednak wiary nie zmieniali.

Co widząc, Józef Siemaszko, z unickiego biskupa prawosławny metropolita litewski, założył bractwo. Celem tego było rozpostrzenienie ruskiej wiary kosztem katolików.//50 W guberni kowienskiej głową takowego bractwa był kowienski archirej mieszkający w Pożajsciu, imieniem Aleksander. Członkami: Mikołaj Murawjew, kowienski gubernator, który przede mną nieraz się oświadczał, że dla niego wszelka wiara jest dobrą, wicegubernator Lwow, bystry ale niegodziwy, Jan Szulgin, dyrektor męskiego gimnazjum w Kownie, nabożny, ale do fanatyzmu nieprzyjaciel katolików, Mikołaj Nowikow, dozorca szkólek parafialnych w całej guberni kowienskiej, ale niegodziwy, dogryzł nawet Ruskim i stał się przedmiotem nienawiści wszystkich, Mikołajew, kapitan, tak gorliwy [w] rozkrzewianiu prawosławii, że z katolikiem nie mógł nawet spokojnie//51 pomówić. Sam widok katolika jego gniewał [b]i mniejsi urzędnicy[b]

Każdy z tych bratczyków zobowiązał się najmniej trzech katolików w rok przewrócić. Każdy też musiał co rok po kilka rubli do kasy bractwiennej składać. Pieniądze te szły na przydatki, jeżeli który łajdak katolicki handlował wiarą. Lecz i te przydatki nie mogły pociągnąć katolików do porzucenia wiary.

[a-a] *Pakartotas žodis.*
[b-b] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

laudamus" su maldomis už ciesoriaus giminę. Taip užsibaigė rūpesčiai ir //48 pralinksmino visą Žemaitiją.

Nr. 7. Brolija

Nuo 1863 metų, kuriais baigėsi sukilimas, valdžia nusprendė lietuvišką kraštą pertvarkyti į rusišką; visi laikraščiai aidėte aidėjo: surusinti, surusinti! Tuo tikslu uždrausta vietos gyventojams miesto gatvėse, krautuvėse, klube, teatre ir mokyklose kalbėti lenkiškai. Nusižengusius nors kelių lenkiškų frazių ištarimu baudė piniginėmis baudomis. Vis tik į namų aplinką nesikišo, todėl gyventojai galėjo kalbėti lenkiškai, prancūziškai, lietuviškai ir vokiškai. Visos krautuvėlių iškabos pakeistos rusiškomis. //49 Smuklių pavadinimus: Lietuvių, Žemaičių, Vilniaus ir Varšuvos pakeitė. Buvo galima vadinti Kuršo, Mintaujos ir Londono, bet ne Gardino ir t.t.

Rusai dar norėjo, kad lietuviai ir žemaičiai priimtų stačiatikių tikėjimą. Visi valdininkai katalikai buvo atleisti iš tarnybos, jeigu kuris nors iš jų pereidavo į stačiatikybę, tokiam iš karto duodavo vietą krašto tarnyboje. Verkė vargšai valdininkai su žmonomis ir vaikais be duonos kąsnio likę, tačiau tikėjimo nekeitė.

Tai matydamas Juozapas Semaška, Lietuvos stačiatikių metropolitas iš unitų vyskupo, įsteigė broliją. Jos tikslas buvo skleisti rusų tikėjimą tarp katalikų. //50 Kauno gubernijoje tokios brolijos galva buvo Pažaislyje gyvenantis Kauno archijerėjas, vardu Aleksandras. Mikalojus Muravjovas, Kauno gubernatorius, kuris man ne kartą yra sakęs, kad jam bet koks tikėjimas yra geras, vicegubernatorius Lvovas, vikrus, bet nedoras, Jonas Šulginas, Kauno vyrų gimnazijos direktorius, pamaldus, bet iki fanatizmo katalikų nedraugas, Mikalojus Novikovas, visos Kauno gubernijos parapinių mokyklėlių globėjas, tačiau nedoras, netgi rusams įkyrėjo ir tapo visų neapykantos objektas. Mikolajevas, kapitonas, taip uolus stačiatikybės plėtimui, kad su kataliku negalėjo net ramiai //51 pakalbėti. Vien kataliko reginys jį piktino.

Kiekvienas iš tų brolelių įsipareigojo kasmet mažiausiai tris katalikus atversti. Kiekvienas taip pat privalėjo kasmet po keletą rublių į brolijos kasą įdėti. Tie pinigai ėjo priedams, jeigu kuris nenaudėlis katalikas tikėjimu prekiavo. Tačiau ir tie priedai negalėjo patraukti katalikų išsižadėti tikėjimo.

Ciż to bratczykowie wzbronili wilenskim księgarzom przedawać Litwinom książki łacinskiemi literami drukowane i postanowili narzucić litery ruskie. Pomieniony Nowikow kosztem skarbu przedrukował w Wilnie po litewsku ruskiemi literami: ewangeliczkę na dni niedzielne, elementarz i *Kalendarz Gospodarski*//52 przez pana Iwinskiego napisany. Chcąc przedrukować też ruskimi literami *Auksa ałtoriu*, kilka razy przychodził do mnie z tem, ażebym pozwolił wyrzucić z kalendarzyka św. Ignacego Lojoli, św. Ludwika, króla francuzkiego, św. Jozafata, św. Kazimierza i modlitwy za papieża. Na to odpowiedziałem, że skoro tylko cokolwiek z książki do nabożeństwa wyrzuci, zatem ją popsuje, wydam zalecenie do diecezji, ażeby żaden katolik nie śmiał nabywać i czytać.

Po tem wszystkiem wydrukował *Auksa Ałtorius*, rozsyłał do zarządów gminnych, lecz nikt ich nie kupował. Co widząc, więcej nie drukował, ale odtąd żadnej książki litewskiej literami łacinskiemi drukować//53 nie dozwolono. Jeszcze Ruscy z Moskwy przysyłali do Wilna wiele obrazów ruskich świętych, krzyżyków swoich i medalików. Zwierzchność rozsyłała takowe do gmin, katolicy jednak ich nie kupowali, narzucone palili, bo duchowieństwo katolickie ich nie święciło.

Cisnęli bratczyki katolików, lecz i Twórca prz[y]cisnął silnych apostołów. Siemaszko w Wilnie wkrótce umarł, Michał Murawjew w Pskowie żyć przestał, były gubernator kowienski w Niemczech na kuracji śmierć znalazł, Szulgin w Moskwie życie skończył, Nowikow z dyrektora gimnazjum po Szulginie wysłany został do guberni włodzimirskiej na nadzorcę szkółek parafialnych, Lwow opuszczony przez żonę w łeb sobie zapalił. Tak do//54 roku 1870 żadnego z nich nie stało. Bractwo wprawdzie nie rozprzęgło się, ale następcy pomienionych nie mieli już tej gorliwości w rozpostrzenianiu ruskiej wiary.

Najwięcej rozjątrzył katolików jenerał-gubernator Kaufman, męcząc duchowieństwo formalnościami i sztrafami, których końca nie było. Po nim przyjechał Aleksander Potapow, mąż rozumny, cichy i w rzeczach wiary nie fanatyk, który uspokoił stopniami Litwę. Szczególnie zaś była od wszystkich lubioną jego małżonka, osoba nader miłosierna dla wszystkich bez względu na wyznanie. Kiedy ta 1871 roku z cholery umarła, żałowała gubernia wilenska i kowienska. Wreszcie gubernatorowie zawsze byli względniejsi dla guberni kowienskiej, jako czysto//55 katolickiej, pozwalali publicznie przedawać rożańce i szkaplerze, czego w guberni wilenskiej nie pozwalali.

Księgarz wilenski Adam Zawadzki, mając wiele książek zmudzkich wydrukowanych łacinskiemi literami za pozwoleniem cenzury, domagał się, ażeby dozwolono mu wyprzedać. Jakoż Tymaszow, minister wewnętrznych interesów, 1870 roku i pozwolił. Książki takowe kramarczyki parafialni zaraz rozkupili.

Šitie tad broleliai uždraudė Vilniaus knygininkams pardavinėti lietuviams knygas, spausdintas lotyniškomis raidėmis, ir nutarė primesti rusiškas raides. Minėtasis Novikovas iždo lėšomis Vilniuje perspausdino lietuviškai rusiškomis raidėmis: *Evangelijas sekmadieniams, Elementorių* ir pono //52 Ivinskio parašytą *Ūkišk̨ąjį kalendorių*. Norėdamas taip pat rusiškomis raidėmis perspausdinti *Aukso altorių*, keletą kartų buvo atėjęs pas mane, kad leisčiau iš kalendorėlio išmesti šv. Ignotą Lojolą, šv. Liudviką, Prancūzijos karalių, šv. Juozapą, šv. Kazimierą ir maldas už popiežių. Į tai atsakiau, kad jeigu tik ką nors iš maldaknygės išmes, ją sugadins. Išleisiu nurodymą vyskupijai, kad nei vienas katalikas nedrįstų įsigyti ir skaityti.

Po viso to išspausdino *Aukso altorių*, siuntinėjo valsčių valdyboms, tačiau niekas jų nepirko. Tai matydamas daugiau nespausdino, bet nuo tada jokios lietuviškos knygos spausdinti lotyniškomis raidėmis //53 neleista. Dar rusai iš Maskvos atsiųsdavo į Vilnių daug rusų šventųjų paveikslų, savo kryželių ir medalikėlių. Valdžia išsiuntinėdavo tai po valsčius, tačiau katalikai jų nepirko, įbruktus degino, nes katalikų dvasininkija jų nešventino.

Spaudė broliukai katalikus, bet ir Kūrėjas spūstelėjo stiprius apaštalus. Semaška netrukus mirė Vilniuje, Michailas Muravjovas Pskove su gyvenimu atsisveikino, buvęs Kauno gubernatorius Vokietijoje gydydamasis mirtį rado, Šulginas Maskvoje gyvenimą baigė, Novikovas, gimnazijos direktorius po Šulgino, buvo išsiųstas į Vladimiro guberniją parapinių mokyklų prižiūrėtoju, Lvovas, žmonos apleistas, sau į kaktą iššovė. Taip iki //54 1870 metų nei vieno jų neliko. Tiesa, brolija neiširo, tačiau minėtųjų pasekėjai jau neturėjo to uolumo platinti rusų tikėjimą.

Daugiausia katalikus įerzino generalgubernatorius Kaufmanas, vargindamas dvasininkiją formalumais ir baudomis, kurioms galo nebuvo. Po jo atvažiavo Aleksandras Potapovas, vyras išmintingas, ramus ir tikėjimo dalykuose ne fanatikas, kuris pamažu Lietuvą nuramino. Ypač visų buvo mylima jo žmona, esybė labai mielaširdinga visiems, kad ir kokio tikėjimo būtų. Kai ji 1871 metais nuo choleros mirė, gailėjo Vilniaus ir Kauno gubernijos. Vis dėlto gubernatoriai visada buvo palankesni Kauno gubernijai, kaip grynai //55 katalikiškai, leido viešai pardavinėti rožinius ir škaplierius, o Vilniaus gubernijoje draudė.

Vilniaus knygininkas Adomas Zavadzkis, turėdamas daugybę žemaitiškų knygelių, išspausdintų lotyniškomis raidėmis su cenzūros leidimu, siekė, kad jam būtų leista išparduoti. Iš tikro vidaus reikalų ministras Timaševas 1870 metais ir leido. Šias knygas parapijos kromininkai bemat išpirko.

Nr 8. Kamelduli

Prawie o półtorej mili od Kowna, na górze sosnami obrosłej, na prawej stronie rzeki Niemna, bogobojny magnat litewski Krzysztof Pac, kanclerz Wielkiego Księstwa Litewskiego, następne poczynił rzeczy. //56

Wymurował piękny, w stylu włoskim kościół, podłogę wykrył marmurem, dach pokrył blachą miedzianą i porobił ołtarze z drogiego marmuru. W babincu postawił ogromny, marmurowy lawaterz, przeznaczony na wodę święconą. Wnętrze kościoła przyozdobił pięknemi, z Włoch sprowadzonemi obrazami. Darował temu kościołowi szczerozłoty kielich diamentami wysadzony i tyle naczyń czystego srebra, że kościół ten posiadał jedynaście pudów srebra.

Wymurował dzwonnicę i w niej wielkie dzwony zawiesił. Oprowadził wysokim murem obszerny ogród, w którym wzniósł dla każdego pustelnika udzielny domek i każdy udzielnym murem opasał. Każdy domek podzielił na cztery pokoiki: pierwszy prze//57znaczył na ręczną robotę pustelnika, drugi do spania, trzeci do modlitwy, czwarty stanowiła kapliczka, która tak była zastosowana do sypialnego pokoiku, że chory pustelnik po odemknięciu jednych drzwi, na łóżku leżąc mógł mszy świętej słuchać.

Od każdego domku trotuar marmurem wysłany prowadził do kościoła. Ogród murem obwiedziony nazywał się eremem, czyli pustynią, do której kobiety wstępu nie miały. Damy zaś ciekawe przywoziły od biskupa wilenskiego pozwolenie na piśmie, które przełożony przeczytawszy dozwalał obejrzeć pustynią.

Po ukończeniu fabryki, Pac nazwał tą pustynią [a]Mons Pacis[a], czyli góra pokoju, sprowadził z Bielan spod//58 Krakowa kameldulów i 1662 roku to wszystko im oddał.*

Gdyby pustelnikom na niczem nie zbywało, Pac przekazał im w województwie augustowskiem pięćset mieszkańców z jeziorem Wigra. Majątek ten 1795 roku rząd

[a-a] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

* Imię temu klasztorowi przez fundatora nadane [b]Mons Pacis[b] nie przyjęło się. Niedaleko od pustelniczego schronienia płynie ruczaj zwany Żajstis, i klasztor przeto od ruczajka nazywa się Pożajstis, czyli po polsku Pożajście. Jest pomiędzy ludem gawęda, że Pac koło tego ruczajka zgrzeszył, później zaś dla zgladzenia grzechu fundował klasztor. Lecz powieść ta nie ma//59 żadnej zasady, gdyż żajsti w języku dawnym litewskim znaczyło [c]śpiewać[c]. Zachował się ten wyraz w starych kantyczkach litewskich. W jednej pieśni Bożego Narodzenia mówi się:

„Aniołaj żajde
Gist balsa łajde."

Później ten wyraz nabył drugiego znaczenia. O ruczajku zaś Żajstis jest podanie, że nocne boginie Ławmes, kąpiąc się i myjąc swą bieliznę, żajde, czyli śpiewały. Stąd i ruczaj od niepamiętnych czasów nazwanym został Żajstis.

[b-b] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

[c-c] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

Nr. 8. Kamalduliai

Beveik pusantros mylios nuo Kauno, ant pušimis apaugusios kalvos, dešinėje Nemuno pusėje, dievobaimingas Lietuvos didikas Kristupas Pacas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris, ėmėsi tokių dalykų. //56

Pastatė gražią itališko stiliaus bažnyčią, grindis išklojo marmuru, stogą uždengė vario skarda ir iš brangaus marmuro pagamino altorius. Bobinčiuje pastatė didžiulį marmurinį dubenį, skirtą šventintam vandeniui. Bažnyčios vidų išpuošė puikiais iš Italijos atsiųsdintais paveikslais. Dovanojo šiai bažnyčiai gryno aukso kieliką, inkrustuotą deimantais, ir tiek gryno sidabro indų, kad bažnyčia turėjo vienuolika pūdų sidabro.

Pastatė varpinę ir joje didelius varpus pakabino. Aukštu mūru aptvėrė erdvų sodą, kuriame kiekvienam atsiskyréliui pastatė atskirą namelį ir kiekvieną atskirai tvora apjuosė. Kiekvieną namelį padalijo į keturis kambarėlius: pirmąjį //57 skyrė atsiskyrėlio rankų darbams, antrąjį – miegui, trečiąjį maldai, ketvirtajame buvo koplyčia, kuri buvo taip priderinta prie miegamojo kambarėlio, kad sergantis atsiskyrėlis atidaręs vienas duris galėjo lovoje gulėdamas šv. mišių klausytis.

Nuo kiekvieno namelio marmuru klotas šaligatvis vedė į bažnyčią. Tvora aptvertas sodas vadinosi eremu, arba dykyne, kur moterims buvo draudžiama įžengti. Smalsios ponios atsiveždavo iš Vilniaus vyskupo raštiškus leidimus, kuriuos perskaitęs vienuolyno vyresnysis leisdavo apžiūrėti atsiskyrėlių buveinę.

Statybą užbaigus, Pacas tą dykynę pavadino *Mons Pacis*, arba Taikos kalva, pasikvietė iš Bielianų //58 prie Krokuvos kamaldulius ir 1662 metais jiems viską atidavė.*

Kad atsiskyréliai nieko nestigtų, Augustavo vaivadijoje Pacas jiems užrašė penkis šimtus gyventojų su Vygrių ežeru. Šį turtą 1795 metais Prūsijos valdžia pasigvelbė.

* *Fundatoriaus šiam vienuolynui duotas vardas* Mons Pacis *neprigijo. Netoliese atsiskyrėlių buveinės teka upelis pavadinimu Žaistis ir vienuolynas nuo upelio vadinasi „Pažaistis"* [Pažaislis] *arba lenkiškai „Pożajście". Tarp žmonių sklando gandas, kad Pacas palei šitą upelį nusidėjo, vėliau nuodėmei sušvelninti įsteigė vienuolyną. Tačiau šis pasakojimas //59 neturi jokio pagrindo, nes „žaisti" senąja lietuvių kalba reiškė* „dainuoti". *Šis žodis išliko senose lietuviškose kantičkose. Vienoje Kalėdų giesmėje sakoma:*

„Aniołaj żajde
Gist bałsa łajde".

Vėliau šis žodis įgavo kitą reikšmę. Apie Žaisčio upelį yra padavimas, kad nakties deivės laumės, maudydamosi ir skalbdamos savo drabužius, žaidė arba dainavo. Todėl ir upelis nuo neatmenamų laikų vadintas Žaisčiu.

pruski zagarnął. Nadto Pac darował kameldulom w powiecie trockim folwark z jeziorem. Koło Pożajścia, po prawej stronie Niemna, //59 oddał im wieś Wieszkuny zwaną, w której mieszkało dwunastu gospodarzy. Darował jeszcze domy w Wilnie i Kownie. Wreszcie zapisał im 150 000 rubli, które oparł na dobrach pana Pęczkowskiego, zwanych Jezno.

Tak we wszystko opatrzeni kamenduli//60 spokojnie chwalili Boga. Zaproszony przez nich biskup wilenski Konstanty Brzoztowski 1710 roku pokonsekrował kościół pożajśćki.

W sklepie tego kościoła pospolicie grzebali się Pacowie, póki ten dom nie wygasł. Fundatora serce w szklannem naczyniu w spiritusie zamoczone, długo się znajdowało w kościele. Czy się dotąd znajduje? Nie wiem.

Kamęduli co rok obchodzili dwie uroczystości: Nawiedzenia Matki Boskiej i św. Romualda, fundatora, czyli założyciela zakonu. W tych dniach wolno było wejść do pustyni całemu ludowi.

Kamelduli nosili białego sukna habity z kapturem, głowy prawie całkiem//61 golili, brody zaś i wąsy hodowali. Koszula ich pospolicie była sukienna. Na nogach nosili buty. Pościli przez całe życie, z wyjątkiem dwóch dni. Jako bogaci kupowali rozmaite ryby, ślimaki nawet stanowiły ich pokarm. Jadali tylko raz na dzień koło dwunastej dziennej. Jedzenia chłopcy przynosili każdemu do domku. Mało mówili nawet pomiędzy sobą. W ogrodzie spotkawszy jeden drugiego, pospolicie mówił „memento mori": pamiętaj na śmierć.

Było kameldułów w Pożajsciu szesnastu, czternastu, a nigdy mniej nad dwanaście zakonników.

Jak nic pod słoncem, tak i klasztor pożajśćki wiecznie trwać nie mógł. Z powodu ścisłości reguły zakon kameldulów//62 był niepłodny, młodzież nie chciała zaciągać się pod chorągiew św. Romualda. Ojcowie pożajscy, widząc zmniejszającą się przez śmierć liczbę pustelników, przyjęli do zakonu dwóch ledwo czytać umiejących parobczaków, na nieszczęście jeszcze pijaków nałogowych. Ci, zostając w nowicjacie, zaczęli burzyć się i przykrzyć zakonem najwięcej dlatego, że nie łatwo mogli mieć wódkę. Nastał rok 1830, rozpoczęła się rewolucja, niegodni przeto nowicjusze obaj razem opuścili klasztor. Dokąd się udali? Nie wiadomo. Padło jednak podejrzenie, że poszli do powstania. Dowiedziały się o tem władze kowienskie i 2 marca 1831 roku aresztowały przełożone//63go klasztoru, ks. Zubowicza. Wkrótce też przybyli do Pożajscia urzędnicy dla docieczenia, o ile jest winien. Kiedy śledztwo jeszcze nie było skończone, kozacy w liczbie stu okrążyli klasztor i poszukiwali niby to broni, której nie było, właściwie zaś mówiąc, rabowali. W tymże czasie pod dowództwem

Be to, Pacas dovanojo kamalduliams Trakų apskrityje dvarą su ežeru. Prie Pažaislio, dešiniajame Nemuno krante, //59 atidavė jiems kaimą, Viškūnais vadinamą, kuriame gyveno dvylika ūkininkų. Dovanojo dar namus Vilniuje ir Kaune. Galiausiai užrašė jiems 150 000 rublių, kuriuos investavo pono Penčkausko valdose, vadinamose Jieznu.

Taip viskuo aprūpinti kamalduliai //60 ramiai Dievą garbino. Jų pakviestas Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis 1710 metais Pažaislio bažnyčią pakonsekravo.

Šios bažnyčios rūsyje paprastai laidojosi Pacai, kol ta giminė išnyko. Fundatoriaus širdis stiklo indelyje spirite įmerkta ilgai buvo bažnyčioje. Ar iki šiol tebėra? Nežinau.

Kamalduliai kasmet minėjo dvi iškilmes: Dievo Motinos apsilankymo ir šv. Romualdo, vienuolyno fundatoriaus, arba steigėjo. Tomis dienomis buvo leidžiama visiems žmonėms užeiti į dykynę.

Kamalduliai dėvėjo baltos gelumbės abitus su gobtuvais, galvas skuto kone //61 plikai, barzdas ir ūsus augino. Jų marškiniai paprastai buvo gelumbės. Avėjo batus. Pasninkavo visą gyvenimą, išskyrus dvi dienas. Būdami turtingi pirko įvairiausias žuvis, netgi šliužai buvo jiems maistas. Valgė tik kartą apie dvyliktą dienos. Maistą berniukai atnešdavo kiekvienam į namelį. Mažai kalbėjo netgi tarpusavyje. Sode vienas kitą sutikę paprastai tardavo: *memento mori* – atmink mirsiąs.

Buvo kamaldulių Pažaislyje šešiolika, keturiolika ir niekada mažiau kaip dvylika vienuolių.

Kaip niekas po Saule, taip ir Pažaislio vienuolynas amžinai būti negalėjo. Dėl griežtos regulos kamaldulių vienuolynas //62 buvo nevaisingas, jaunimas nenorėjo stotis po šv. Romualdo vėliava. Pažaislio tėvai, regėdami dėl mirties mažėjantį atsiskyrėlių skaičių, priėmė į vienuolyną du vos skaityti mokančius bernus, nelaimei, dar užkietėjusius girtuoklius. Jie, būdami noviciate, pradėjo maištauti ir bjaurėtis vienuolynu daugiausia todėl, kad nelengvai galėdavo degtinės gauti. Atėjo 1830 metai, prasidėjo revoliucija, nedorėliai novicijai abu kartu apleido vienuolyną. Kur link pasuko? Nežinia. Tačiau krito įtarimas, kad prisidėjo prie sukilimo. Sužinojo apie tai Kauno valdžia ir 1831 metų kovo 2 dieną areštavo vienuolyno viršininką //63 kunigą Zubavičių. Netruko į Pažaislį atvykti valdininkai aiškintis, kiek yra nusikaltęs? Kai tardymas dar nebuvo pasibaigęs, šimtas kazokų apsupo vienuolyną ir, atseit, ieškojo ginklų, kurių nebuvo, tiesą sakant, plėšikavo. Tuo pačiu metu

Leona Szukszty [a]w Rumszyszkach[a] znajdował się oddział powstańców, którzy zawiadomieni o tem, co się dzieje w Pożajściu, poszli, pobili i przepędzili aż do Kowna. Po tym wypadku, skoro wojska rządowe wzięły nad powstańcami w całym kraju górę, klasztor pożajscki został skasowanym, czyli zamienionym na ruski.

Zubowicz z pięciu zakonnikami wywieziony do kijowskiej guberni//64 znalazł schronienie w klasztorze księży Kapucynów, reszta ojców wcieliła się do kleru świeckiego diecezji wilenskiej i wdziała na się zwyczajne czarne czamary.

Tak się skonczył pierwszy i ostatni klasztor Kameldułów w całej Litwie.

Nr 9. Księża diecezji żmudzkiej z powodu powstania 1862 roku ukarani

1. Borkowski Wawrzyniec, siadski pleban, dziekan olsiadski. Mąż rozumny i roztropny, nie należał do powstania, jednak na przedstawienie policji wyższej władzy musiał przenieść się do Pałągi na altarystę.

2. Bortkiewicz Rupert, pleban wiesz//65nianski, nie należał do powstania, był nader kochany od ludu, jednak przez nieprzyjaciół jenerał-gubernatorowi Kaufamanowi oskarżony, stracił plebanią i przyniósł się do Siad, gdzie i pozostaje przy kościółku św. Jana.

3. Bohusz Antoni, upinski filialista, stary, do powstania nie należał, ale 1863 roku przyjął obywatela Mikołaja Stankowicza, zbierającego pieniądze niby to dla zbiegłych za granicę powstańców, w rzeczy zaś samej – dla siebie. Skoro władza o tem powzięła wiadomość, obojga wysłała na Syberyą i obaj tam pomarli. Bohusz skończył dni swoje w Tobolsku 1871 roku.

4. Choromanski Kazimierz, pleban łuk//66nicki. Nie należał do powstania, ale niełądził z Żydami łuknickiemi, którzy przez donosy wyprawili jego do Tobolska. Później Choromanski za pozwoleniem rządu przybył do Kazania, gdzie nagle 1871 roku żyć przestał.

5. Czużewicz Mateusz, filialista w Pomiatuwiu, pracowity i lubiony od parafian, miał jakiś udział w powstaniu, odwiedził Syberyą, roku zaś 1872 powrócił do Kurlandyi.

6. Dawidowicz Józef, rektor seminarium w Worniach, obwiniony o związek z osobami stanowiącemi Rząd Temczasowy, siedział w turmie w Kownie, wysłany do Tomska, wskutek łaski rządu 1872 roku przyjechał//67 do Ekaterynosławia.

7. Dawidowicz Justyn, sekretarz biskupa Macieja W[ołonczewskiego], także [o] podobny związek obwiniany, siedział w kowienskiej turmie, później wysłany do

[a-a] *Įterpta tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

Rumšiškėse stovėjo Leono Šiukštos vadovaujamas sukilėlių būrys, kuris, sužinojęs apie tai, kas vyksta Pažaislyje, nuėjo, sumušė ir nuvijo iki pat Kauno. Po to įvykio, kadangi valdinė kariuomenė paėmė viršų prieš sukilėlius visame krašte, Pažaislio vienuolynas buvo panaikintas arba pakeistas į rusų.

Zubavičius, su penkiais vienuoliais išvežtas į Kijevo guberniją, //64 rado prieglobstį kunigų kapucinų vienuolyne, likę tėvai [vienuoliai] įsiliejo į Vilniaus vyskupijos diecezinę dvasininkiją, užsivilkdami paprastas juodas sutanas.

Taip baigė [gyvuoti] pirmasis ir paskutinis kamaldulių vienuolynas visoje Lietuvoje.

Nr. 9. Žemaičių vyskupijos kunigai, nubausti po 1863 metų sukilimo

1. Barkauskas Laurynas, Sedos klebonas, Alsėdžių dekanas. Vyras išmintingas ir apdairus, neprisidėjo prie sukilimo, tačiau dėl policijos aukštesniajai valdžiai pateiktų žinių buvo priverstas išsikelti į Palangą altarista.

2. Bortkevičius Rupertas, Viekšnių klebonas, //65 neprisidėjo prie sukilimo, buvo ypač žmonių mylimas, tačiau nedraugų generalgubernatoriui Kaufmanui apskųstas, neteko klebonijos ir atsikėlė į Sedą, kur ir tebėra prie Šv. Jono bažnytėlės.

3. Bogušas Antanas, Upynos filijalistas, garbaus amžiaus, prie sukilimo neprisidėjo, tačiau 1863 metais priėmė dvarponį Mikalojų Stankevičių, renkantį pinigus, atseit, į užsienį pabėgusiems sukilėliams, o iš tikro – sau. Kai tik tokia žinia pasiekė valdžią, abu išsiuntė į Sibirą ir abu ten mirė. Bogušas baigė savo dienas Tobolske 1871 metais.

4. Choromanskis Kazimieras, Luokės klebonas. //66 Nesidėjo prie sukilimo, bet nesutarė su Luokės žydais, dėl kurių skundų ištremtas į Tobolską. Vėliau Choromanskis, valdžiai leidus, atvyko į Kazanę, kur 1871 metais staiga baigė gyvenimą.

5. Čiuževičius Motiejus, Pamituvio filijalistas, darbštus ir parapijiečių mylimas, kažkiek prisidėjęs prie sukilimo, pabuvojo Sibire, bet 1872 metais sugrįžo į Kuršą.

6. Dovydaitis Juozapas, Varnių seminarijos rektorius, apkaltintas ryšiais su asmenimis, buvusiais Laikinojoje vyriausybėje, sėdėjo Kauno kalėjime, ištremtas į Tomską, valdžios malonės dėka 1872 metais atvažiavo //67 į Jekaterinoslavą.

7. Dovydaitis Justinas, vyskupo Motiejaus Valančiaus sekretorius, taip pat apkaltintas panašiais ryšiais, uždarytas Kauno kalėjime, vėliau, ištremtas į Vilnių, keletą

Wilna przebył kilka lat przy kościele podominikańskim, wreszcie za pozwoleniem JW Ministra przyjechał do Iłukszty.

8. Dobkiewicz Adam, retowski komendarz, obwiniony o związek z powstańcami, wysłany do Syberyi, 1872 roku powrócił do Kurlandyi.

9. Dusejko Władysław, za związek z powstańcami wysłany do Birska ufimskiej guberni, 1871 roku powrócił do Połągi.

10. Dymowicz, karmelita, wornoławski filialista, obwiniony o poprawienie//68 ołtarza w kościółku bez pozwolenia władzy cywilnej, wysłany został już po powstaniu, 1865 roku do Grodna, wkrótce przeniósł się do wilenskiego Karmelitańskiego klasztoru. Umarł 1871 roku.

11. Gargas Antoni, mieszkaniec domu poprawy, pijak, był pomiędzy powstańcami, przez tychże odprowadzony do domu poprawy, 1863 roku został rozstrzelany w Telszach.

12. Gabszewicz Andrzej, gimnazjum kowienskiego kapelan, popadł się i został wysłany do Petrozawodzka.

13. Giedrojc Norbert, pleban kielmienski, za udział w powstaniu siedział w turmie, uwolnił go jenerał Murawjew na prośbę biskupa. Była bowiem to pora, w której pas//69terza liczono za dobrego.

14. Gruzdz Stanisław, pleban płotelski, za to, że pan Gross przyszedł do niego z powstańcami, długo siedział w Telszach, jednak wrócił do Płotel na pierwszy obowiązek.

15. Guzewski Stanisław, pleban chwejdanski, siedział w Kownie, później pozbawiony przez dekret plebanii, został odesłanym do Bejsagoły na wikariusza.

16. Hryncewicz Justyn, honorowy kanonik, pleban wornienski, mówiąc właściwie, bez winy, długo był trzymany w Kownie, już bardzo chory wywieziony został na Syberyą. Lecz w Wilnie w więzieniu 1866 roku żyć przestał. Za winę mu policzono to, że kapelan powstańców Dębski w wornienskim kościele przeczytał//70 tak zwany Manifest Polski.

17. Dębski Władysław, wikariusz wornienski, niespokojnego charakteru, wyszedł do powstańców, przy końcu wojny uspiał uciec do Prus.

18. Jankowski Józef, stary pleban skawdwilski, dziekan botocki, mąż prawy, długo był niepokojony z tego powodu, że w Skawdwilach powstańce powiesili asesora Pasternakowa.

19. Jakowicz Aleksander, filialista w Welikich, odwiedził Syberyą, długo mieszkał w miasteczku Tunce, niedaleko Nerczynska.

20. Janikowicz Szymon, altarysta szydłowski, siedział długo w turmie w Rossiejniach, umarł w Tunce 1866 roku.

metų išbuvo prie buvusios Dominikonų bažnyčios, galiausiai šviesiojo dauggalio ministro leidimu atvažiavo į Ilūkštą.

8. Dobkevičius Adomas, Rietavo kamendorius, apkaltintas ryšiais su sukilėliais, ištremtas į Sibirą, 1872 metais grįžo į Kuršą.

9. Duseika Vladislovas, už ryšius su sukilėliais ištremtas į Birską Ufos gubernijoje, 1871 metais grįžo į Palangą.

10. Dimavičius, karmelitas, Varlaukio filijalistas, apkaltintas //68 bažnytėlės altoriaus taisymu be civilinės valdžios leidimo, ištremtas jau po sukilimo 1865 metais į Gardiną, netruko persikelti į Vilniaus karmelitų vienuolyną. Mirė 1871 metais.

11. Gargasas Antanas, pataisos namų gyventojas, girtuoklis, buvo tarp sukilėlių, jų atvesdintas į pataisos namus, 1863 metais sušaudytas Telšiuose.

12. Gabševičius Andrius, Kauno gimnazijos kapelionas, įkliuvo ir buvo ištremtas į Petrozavodską.

13. Giedraitis Norbertas, Kelmės klebonas, už dalyvavimą sukilime uždarytas į kalėjimą. Jį generolas Muravjovas išlaisvino vyskupo prašymu. Buvo tai metas, kai //69 ganytojas laikytas geru.

14. Gruzdys Stanislovas, Platelių klebonas, už tai, kad ponas Grosas atėjo pas jį su sukilėliais, ilgai kalėjo Telšiuose, tačiau grįžo į Platelius [eiti] ankstesnių pareigų.

15. Gužauskas Stanislovas, Kvėdarnos klebonas, kalėjo Kaune, vėliau dekretu neteko klebonijos ir buvo ištremtas į Baisogalą vikaru.

16. Grincevičius Justinas, garbės kanauninkas, Varnių klebonas, tiesą sakant, be kaltės buvo ilgam sulaikytas Kaune, jau sunkiai sergantis išvežtas į Sibirą. Tačiau gyvenimą baigė Vilniaus kalėjime 1866 metais. Apkaltintas tuo, kad sukilėlių kapelionas Dembskis Varnių bažnyčioje perskaitė //70 vadinamąjį Lenkijos manifestą.

17. Dembskis Vladislovas, Varnių vikaras, neramaus būdo, išėjo pas sukilėlius, karui baigiantis spėjo pabėgti į Prūsiją.

18. Jankauskas Juozapas, senas Skaudvilės klebonas, Batakių dekanas, vyras tiesaus būdo, ilgai nepaliktas ramybėje, nes Skaudvilėje sukilėliai pakorė asesorių Pasternakovą.

19. Jakavičius Aleksandras, Velykių filijalistas, atsidūrė Sibire, ilgai gyveno Tunkos miestelyje netoli Nerčinsko.

20. Janikavičius Simonas, Šiluvos altarista, ilgai kalėjo Raseinių kalėjime, mirė Tunkoje 1866 metais.

21. Jassewicz Onufry, pleban ejrogolski, //71 do powstania nie należał, ale przybyli powstańce zmusili jego przeczytać z ambony Manifest Polski. Za to był w Birsku guberni ufimskiej.

22. Jacewicz Jan, wikariusz w Tawroginie, wysłany na Syberyą.

23. Juzumowicz Antoni, widzki pleban, wysłany do Kargopola, miasta ołoneckiej guberni. Umarł 1871 roku.

24. Kozłowski Antoni, wik[ariusz] w Wędziagole, wysłany na Syberyą, powrócił do Kurlandyi 1871 roku.

25. Kozłowski Antoni, administr[ator] rumszyszski, zaprowadzony do Wilna, umarł tamże 1867 roku.

26. Kozicki Dominik, łuknicki wikary, chodził do lasu tryszkiego do powstańców, był w Syberyi, powrócił do Kurlandyi 1872 roku. //72

26.[a] Kajro Klemens, kapelan kowienskiego gimnazjum, zaprowadzony do Wierchoturyi na góry uralskie, umarł z przeziębienia 1864 roku, w 27 wieku swego.

27. Kiełpsz [b]Józef[b] Julian, nawiedził Syberyą, wrócił do Libawy 1871 roku.

28. Kossarzewski Ambroży, nadzorca domu poprawy, najniewinniej oskarżony przez ruskiego oficera Wierzbickiego, wysłany został do Syberyi.

29. Korejwo Alfons, wikar[iusz] poniewiezski, należał do powstania, potem tułał się i, jak powiadają, wymknął się za granicę.

30. Kumpikiewicz Wincenty, były kapelan mniszek katarzynek krokowskich, był w Syberyi, potem dostał się do Permy //73 do biskupa zytomierskiego Kaspra Borowskiego, zostającego na wygnania w Permie.

31. Leonowicz Jan, krupiewski pleban, zaprowadzony do Tobolska.

32. Limont Józef, filialista wasiliszski, umarł 1866 roku w Solikamsku, mieście permskiej guberni.

33. Łukaszewicz Wincenty, wikary łuknicki, jeszcze przed powstaniem zaczął głupstwo prawić z ambony, później mieszkał w mieście Podusze ołoneckiej guberni.

34. Łukawski Piotr, pleban tyrszklewski, mieszkał w Tobolsku, 1871 roku przyjechał do Kazania.

35. Łękowski Feliks, wikariusz krakinowski, mieszkał w Syberyi, powiadają, że później uciekł.//74

36. Lilejko Antoni, pleban dryswiatski, zawieziony do Dyneburga, umarł w więzieniu 1863 roku.

[a] *Pakartotas eil. Nr. 26*

[b-b] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

21. Jasevičius Anupras, Ariogalos klebonas, //71 prie sukilimo neprisidėjo, tačiau atvykę sukilėliai privertė jį iš sakyklos perskaityti Lenkijos manifestą. Už tai buvo Birske Ufos gubernijoje.

22. Jacevičius Jonas, Tauragnų vikaras, ištremtas į Sibirą.

23. Juzumavičius Antanas, Vidžių klebonas, ištremtas į Kargopolio miestą Oloneco gubernijoje. Mirė 1871 metais.

24. Kazlauskas Antanas, Vandžiogalos vikaras, ištremtas į Sibirą, grįžo į Kuršą 1871 metais.

25. Kazlauskas Antanas, Rumšiškių administratorius, atvežtas į Vilnių, ten mirė 1867 metais.

26. Kozickis Dominykas, Luokės vikaras, vaikščiojo į Tryškių mišką pas sukilėlius, buvo Sibire, grįžo į Kuršą 1872 metais. //72

26. Kairys Klemensas, Kauno gimnazijos kapelionas, išgabentas į Verchoturję Uralo kalnuose, mirė nuo peršalimo 1864 metais turėdamas 27 metus.

27. Kelpša Julijonas, buvo Sibire, grįžo į Liepoją 1871 metais.

28. Kašarauskas Ambraziejus, pataisos namų prižiūrėtojas, įskųstas rusų karininko Viežbickio, buvo ištremtas į Sibirą.

29. Kareiva Alfonsas, Panevėžio vikaras, priklausė sukilimui, paskui bastėsi ir, kaip pasakojama, paspruko į užsienį.

30. Kumpikevičius Vincentas, buvęs Krakių vienuolių kotryniečių kapelionas, buvo Sibire, po to pateko į Permę, //73 pas Žitomiro vyskupą Kasparą Borovskį, buvusį tremtyje Permėje.

31. Leonavičius Jonas, Kruopių klebonas, ištremtas į Tobolską.

32. Limontas Juozapas, Vosiliškio filijalistas, 1866 metais mirė Solikamske, Permės gubernijos mieste.

33. Lukoševičius Vincentas, Luokės vikaras, dar prieš sukilimą pradėjo iš sakyklos kvailystes taukšti, vėliau gyveno Podušės mieste Oloneco gubernijoje.

34. Lukauskas Petras, Tirkšlių klebonas, gyveno Tobolske, 1871 metais atvyko į Kazanę.

35. Lenkauskas Feliksas, Krakių vikaras, gyveno Sibire, kalbama, kad paskui pabėgo.//74

36. Lileika Antanas, Drūkšių klebonas, nuvežtas į Daugpilį, mirė kalėjime 1863 metais.

37. Mongiało Gielazy, augustianin kowienski, chodził z procesją do Piątki, później siedział długo w klasztorze kretyngowskim, wreszcie został uwolniony.

38. Miłosnicki, dominikan klasztoru poławenskiego, umarł 1867 roku w turmie kowienskiej.

39. Mossiej Wincenty, wikary hrynkiszski, zginął gdzieś podczas powstania.

40. Majewski Józef należał do powstania, jako człowiek złych obyczajów, potrafił wymknąć się do Prus.

41. Markiewicz Józef, pleban krakinowski, umarł na Syberyi 1867 roku. //75

42. Mackiewicz Antoni, filialista podbrzeski, stał się najgorliwszym dowódcą powstańców. Roku 1863 z rozkazu Murawjewa został w Kownie powieszonym. Był to człowiek dziwnego nabożeństwa.

43. Mongird Władysław, wikariusz linkowski, umarł w turmie kowienskiej 1865 roku [a-]24 augusta[-a].

44. Moncewicz Joachim, pleban telszewski, do powstania nie należał, później na przedstawienie policji został wysłany do Grodna. Roku 1870 wrócił do klasztoru rossiejnskich Dominikanów.

45. Macewicz Ignacy, kanonik honorowy, dziekan abelski, pleban komajski, długo mieszkał w Birsku//76 ufskiej guberni, roku 1871 powrócił do Rygi.

46. Macewicz Maciej, pleban linkowski, wysłany mieszkał w Czeredynie permskiej guberni.

47. Martyszewski Maciej, wysłany był do Solimska, miasta permskiej guberni, 1874 roku przyjechał do Kurlandyi.

48. Montwid Ludwik, pleban poniewieżski, wysłany mieszkał w tambowskiej guberni w Spersku, wrócił do Kurlandyi 1871 roku.

49. Moczulski Franciszek, wikary niemoksztęnski, spotkał przychodzący oddział powstańców. Za to długo mieszkał w Tunce, później 1872 roku wrócił do Chołmogory, miasta archangielskiej gubernii. //77

50. Maczynski Piotr, filialista pojurski chwejdanskiej parafii, został wysłany do Syberyi.

51. Norejko Izydor, wikariusz gorzdowski, człowiek niepohamowany, zebrał gromadę, koło Szat żmudzkich został przez kozaków pojmany i w Telszach 1863 roku rozstrzelany jednego dnia z ks. Gargasem.

52. Nugarewicz Wincenty, wikary szakinowski z Szawel, został wysłany na Syberyą.

53. Opólski Antoni, pleban lidowianski, wysłany do Tunki, umarł tamże 1872 roku.

[a-a] *Įrašas pieštuku.*

37. Mongėla Gelazas, Kauno augustinas, ėjo su procesija į Piontką, paskui ilgai kalėjo Kretingos vienuolyne, galiausiai buvo išlaisvintas.

38. Milosnickis, Palėvenės vienuolyno dominikonas, mirė 1867 metais Kauno kalėjime.

39. Mosiejus Vincentas, Grinkiškio vikaras, žuvo kažkur per sukilimą.

40. Majauskas Juozapas priklausė sukilimui, kaip žmogus netikusio elgesio, sugebėjo prasmukti į Prūsiją.

41. Markevičius Juozapas, Krekenavos klebonas, mirė Sibire 1867 metais. //75

42. Mackevičius Antanas, Paberžės filijalistas, tapo uoliausias sukilėlių vadas. 1863 metais Muravjovo įsakymu Kaune buvo pakartas. Jis buvo keisto dievobaimingumo žmogus.

43. Mongirdas Vladislovas, Linkuvos vikaras, mirė Kauno kalėjime 1865 metais.

44. Moncevičius Joakimas, Telšių klebonas, sukilimui nepriklausė, vėliau policijai įsikišus buvo ištremtas į Gardiną. 1870 metais grįžo į Raseinių dominikonų vienuolyną.

45. Macevičius Ignotas, garbės kanauninkas, Obelių dekanas, Kamajų klebonas, ilgai gyveno Birske, //76 Ufos gubernijoje, 1871 metais grįžo į Rygą.

46. Macevičius Motiejus, Linkuvos klebonas, ištremtas gyveno Čeredynėje Permės gubernijoje.

47. Martišauskas Motiejus, buvo ištremtas į Solikamską, Permės gubernijos miestą, 1874 metais atvažiavo į Kuršą.

48. Montvidas Liudvikas, Panevėžio klebonas, ištremtas gyveno Tambovo gubernijos Sperske, grįžo į Kuršą 1871 metais.

49. Močiulskis Pranciškus, Nemakščių vikaras, sutiko ateinantį sukilėlių būrį. Už tai ilgai gyveno Tunkoje, vėliau, 1872 metais, grįžo į Cholmogorus, Archangelsko gubernijos miestą. //77

50. Mačinskis Petras, Kėdainių parapijos Pajūrio filijalistas, buvo ištremtas į Sibirą.

51. Noreika Izidorius, Gargždų vikaras, žmogus nesuvaldomas, surinko būrį, palei Žemaičių Šates sučiuptas kazokų ir 1863 metais Telšiuose sušaudytas tą pačią dieną su kun. Gargasu.

52. Nugarevičius Vincentas, Šakynos vikaras, iš Šiaulių buvo ištremtas į Sibirą.

53. Opulskis Antanas, Lyduvėnų klebonas, ištremtas į Tunką, ten ir mirė 1872 metais.

54. Narwojsz Wincenty, pacunelski filialista, długo trzymany w turmie kowienskiej, znalazł zręczność ucieczki. Powiadają, że był sądzony na//78 śmierć.

55. Pawłowski Józef, pleban niemoksztynski, nie należał do powstania, ale zmuszony był przy kościele przyjąć powstańców, za to wysłany do Tunki, 1872 roku został zabity od rozbójników.

56. Pieslak Konstanty, filialista renowski, odesłany był do Tunki.

57. Piotrowicz Antoni, pleban dusiatski, wysłany do Kiriłowa guberni Wielkiego Nowogrodu, powrócił do Kurlandyi 1871 roku.

58. Piotrowicz [a-]Antoni[-a] Andrzej, stary gwardian citowianski, wysłany do Tunki, jeszcze 1873 roku tam się znajdował.

59. Prokop Fortunat, gwardian//79 datnowski, mieszkał w Syberyi w tomskiej guberni, gdzie umarł 1870 roku.

60. Pietraszewski Nikodem, pleban bobtowski, dziekan kowienski, umarł w turmie kowienskiej 1864 roku.

61. Peża Dominik, rogowski wikariusz, zginął podczas powstania, powiadają, że złowiony przez Ruskich w lesie zwanym Zielonka, został zaćwiczony na śmierć.

62. Plewako Jan, pleban hanuszyszski, do powstania nie należał, miał wielkie ciało, ale 1873 roku przyjechał do Hanuszyszek ks. Zauscinski, posłany przez Murawjewa do słuchania spowiedzi sołdatów katolików z wilenskiej diecezji. Przed tym//80 gościem ks. Plewako miał nieostróżność z czem się wymówić. Zauscinski zaraz dał donos, plebana zaraz wywieziono na Syberyą, powrócił jednak do Kurlandyi i 1872 roku umarł w Bausku.

63. Radzkowski Teofil, dominikan klasztoru rossiejnskiego, posłany do Nowego Miasta nad Niewiażą na wikariusza, poszedł do lasu. Pojmany przez Ruskich, odprawadzony do Kowna, został rozstrzelany 1863 roku.

64. Rejchenbach, datnowskiego klasztoru bernardyn, wielki nieuk, wysłany na Syberyą do Tunki.

65. Rudzki Teofil, pleban smołwenski, 1870 roku wysłany do Chołmo//81gory archangelskiej guberni przez donosy niegodziwego sprawnika nowoaleksandrowskiego Iwaszeńcowa, który później sam siebie zabił. Ks. zaś Rudzki 1871 roku wrócił do Kurlandyi.

66. Rajewski Jan, komendarz botocki, siedział kilka dni w turmie kowienskiej, gdzie 1869 roku i życie skończył.

67. Rodowicz Jan, komendarz oniksztynski, należał do powstania, uspiał jednak uciec do Prus.

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu. Viršuje įrašyta „*Andrzej*".*

54. Norvaiša Vincentas, Pociūnėlių filijalistas, ilgai laikytas Kauno kalėjime, surado būdą pabėgti. Kalbama, kad buvo nuteistas mirti.

55. Pavlovskis Juozapas, Nemakščių klebonas, sukilimui nepriklausė, bet buvo priverstas prie bažnyčios priimti sukilėlius. Už tai ištremtas į Tunką, 1872 metais buvo plėšikų užmuštas.

56. Pesliakas Konstantinas, Renavo filijalistas, buvo ištremtas į Tunką.

57. Petravičius Antanas, Dusetų klebonas, ištremtas į Kirilovą, Didžiojo Naugardo guberniją, grįžo į Kuršą 1871 metais.

58. Petravičius Andrius, senas Tytuvėnų gvardijonas, ištremtas į Tunką. 1873 metais dar ten buvo.

59. Prokopas Fortūnatas, Dotnuvos //79 gvardijonas, gyveno Sibire, Tomsko gubernijoje, ten ir mirė 1870 metais.

60. Petrašauskas Nikodemas, Babtų klebonas, Kauno dekanas, mirė Kauno kalėjime 1864 metais.

61. Pėža Dominykas, Raguvos vikaras, žuvo per sukilimą. Pasakojama, kad, rusų sugautas girioje, vadinamoje Žaliąja, buvo negyvai užplaktas.

62. Plevaka Jonas, Onuškio klebonas, sukilimui nepriklausė, buvo stambaus sudėjimo. Bet 1873 metais atvažiavo į Onuškį Muravjovo siųstas kunigas Zauscinskis išklausyti katalikų kareivių iš Vilniaus vyskupijos išpažinčių. Prieš tą svetį //80 kunigas Plevaka per neapdairumą kažką prasitarė. Zauscinskis iš karto įskundė, kleboną tuoj pat išvežė į Sibirą. Tačiau sugrįžo į Kuršą ir 1872 metais pasimirė Bauskėje.

63. Račkauskas Teofilis, Raseinių vienuolyno dominikonas, pasiųstas į Naujamiestį prie Nevėžio vikaru, išėjo į mišką. Rusų sugautas, išvežtas į Kauną, buvo sušaudytas 1863 metais.

64. Reichenbachas, Dotnuvos vienuolyno bernardinas, didelis nemokša, ištremtas į Sibirą, į Tunką.

65. Rudzkis Teofilis, Smalvų klebonas, 1870 metais ištremtas į Cholmogorus //81 Archangelsko gubernijoje, įskundus nedoram Zarasų ispravnikui Ivašencovui, kuris vėliau pats užsimušė. Kunigas Rudzkis 1871 metais grįžo į Kuršą.

66. Rajauskas Jonas, Batakių kamendorius, keletą metų praleido Kauno kalėjime, 1869 metais jame ir užbaigė gyvenimą.

67. Radavičius Jonas, Anykščių kamendorius, prisidėjo prie sukilimo, tačiau spėjo pasprukti į Prūsiją.

68. Rupejko Kajetan, honorowy kanonik, pleban janiszski, nie należał do powstania, ale 1867 roku przez donosy pułkownika Grena, szawel//82skiego wojennego naczelnika, został wysłany do Grodna, znalazł posadę w Supraslu.

69. Rustejko Wiktor, pleban rakiszski, siedział w Dyneburgu, uniewiniony wrócił do domu. Z powodu miłości ludu posłany do Grodna, 1871 roku wrócił do klasztoru rossiejnskiego.

70. Rozga Józef, wikary lalski, wysłany na Syberyą.

71. Stabrawski Zygmunt, altarysta janiszski, nie należał do powstania, za staraniem Grena 1867 roku wysłany do wilenskiej diecezji.

72. Sawrymowicz Kanuty, pleban swiadościki, do powstania nie nale//83żał, lecz później, 1869 roku, za staraniem policji wysłanym został do Kurlandyi na wikariusza.

73. Smilgiewicz Ignacy, filialista ponatyrski, za nieoströżne odezwanie się przeciwko szkółkom z ambony, wysłany do Horodyszcza, miasta permskiej guberni, wrócił do Kurlandyi 1872 roku.

74. Skorubski Mikołaj, pleban nowoaleksandrowski, wysłany na Syberyą.

75. Szarkowski Józef, pleban remigolski, był w Marynsku w tomskiej guberni.

76. Szarkowski Placyd, wikariusz, re//84migolski wikary, był razem z bratem w Marynsku.

77. Szreders Onufry, pleban betygolski, powstawał przeciwko śpiewom patriotycznym, przez to zasłużył na niechęć obywateli. Skoro zaś przybyli powstańce, zmusili go przeczytać Manifest Polski, za co był wysłany Nerczynska.

78. Sonulewicz Józef, dziekan wornienski, pleban twerski, do powstania nie należał, lecz zmuszony był przyjąć Grossa z oddziałem przychodzącego. Za to siedział długo w turmie kowienskiej, wiele zapłacił i powróciwszy do Twer 1866 roku żyć przestał. //85

79. Siesicki Justyn, wikary łuknicki, był z powstancami w tryszskim lesie, wysłany na Syberyą.

80. Stulginski Ferdynand, pleban oniksztynski, wysłany na Syberyą do ciężkich robót, był później w Tunce. Żydzi, z któremi nieładził, przyczynili się do zguby jego.

81. Stankiewicz Józef, retowski altarysta, wysłany do miasta Mezenia archangielskiej gubernii, umarł tamże 1870 roku.

82. Stancewicz Wincenty, pleban poszuszwianski, wysłany do Troicka, miasta oremburskiej guberni, umarł 1871 roku. //86

83. Stakien Romuald, podkustoszy katedralny, przez złośliwość gubernatora Kaznaczejewa bezwinny byłby wysłany do oremburskiej guberni, gdyby nie uciekł do Prus.

68. Rupeika Kajetonas, garbės kanauninkas, Joniškio klebonas, nesikišo į sukilimą, bet, įskundus pulkininkui Grenui, //82 Šiaulių karo viršininkui, 1867 metais buvo ištremtas į Gardiną, rado tarnybą Supraslyje.

69. Rūsteika Viktoras, Rokiškio klebonas, kalėjo Daugpilyje, išteisintas grįžo į namus. Kadangi žmonės jį labai mylėjo, buvo išsiųstas į Gardiną. 1871 metais grįžo į Raseinių vienuolyną.

70. Rozga Juozapas, Liolių vikaras, ištremtas į Sibirą.

71. Stabrauskas Zigmantas, Joniškio altarista, sukilimui nepriklausė, Grenui rūpinantis 1867 metais perkeltas į Vilniaus vyskupiją.

72. Saurimavičius Kanutas, Svėdasų klebonas, sukilimui nepriklausė, //83 tačiau vėliau, 1869 metais, policijai rūpinantis, buvo ištremtas į Kuršą vikaru.

73. Smilgevičius Ignotas, Panoterių filijalistas, už neatsargias kalbas prieš mokyklėles iš sakyklos ištremtas į Haradyščių Permės gubernijoje, grįžo į Kuršą 1872 metais.

74. Skarupskis Mykolas, Zarasų klebonas, ištremtas į Sibirą.

75. Šarkauskas Juozapas, Ramygalos klebonas, buvo Marinske Tomsko gubernijoje.

76. Šarkauskas Placidas, Ramygalos //84 vikaras, buvo kartu su broliu Marinske.

77. Šrederis Anupras, Betygalos klebonas, pasisakė prieš patriotines giesmes, už tai užsitraukė dvarponių nemalonę. Kai tik atvyko sukilėliai, privertė jį perskaityti Lenkijos manifestą, už tai buvo ištremtas į Nerčinską.

78. Sonulevičius Juozapas, Varnių dekanas, Tverų klebonas, sukilimui nepriklausė, tačiau buvo priverstas priimti su būriu ateinantį Grosą. Už tai ilgai kalėjo Kauno kalėjime, daug užmokėjo ir grįžęs į Tverus 1866 metais pabaigė gyvenimą. //85

79. Siesickis Justinas, Luokės vikaras, buvo su sukilėliais Tryškių miške, ištremtas į Sibirą.

80. Stulginskis Ferdinandas, Anykščių klebonas, ištremtas į Sibirą sunkiųjų darbų, vėliau buvo Tunkoje. Žydai, su kuriais nesutarė, prisidėjo prie jo pražudymo.

81. Stankevičius Juozapas, Rietavo altarista, ištremtas į Mezenę Archangelsko gubernijoje, mirė ten 1870 metais.

82. Stancevičius Vincentas, Pašušvio klebonas, ištremtas į Troicką, Orenburgo gubernijos miestą, mirė 1871 metais.//86

83. Stakėnas Romualdas, katedros pakustodis, dėl gubernatoriaus Kaznačejevo piktumo be kaltės būtų buvęs ištremtas į Orenburgo guberniją, jeigu nebūtų paspukęs į Prūsiją.

84. Stanski Mateusz, augustianin, z powodu odbytej procesji do Piątki, długo siedział w klasztorze rossiejnskim.

85. Towtkiewicz Jan, pleban krożski, na prośbę biskupa uwolniony.

86. Tymiński Józef, bejsagolski pleban, długo siedział w więzieniu i stracił plebanią. Wreszcie uwolniony.

87. Uliński Wincenty, pleban Popiela, wysłany na Syberyą .//87

88. Urbanowicz Leopold, pleban surwiliszski, wysłany do tomskiej guberni.

89. Wirszyłło Antoni, filialista w Jodziach, wysłany na Syberyą.

90. Witort Aleksander, wikary czekiszski, zmuszony przez powstańców przeczytał Manifest Polski i został 1863 roku przez Ruskich zabity.

91. Wołaszynski Jerzy, wikary dorbianski, był w Kainsku tomskiej guberni.

92. Wejt Mateusz, wikary iłocki, długo mieszkał w archang[ielskiej] guberni w mieście Mezenie, wrócił do Kurlandyi 1871 roku.

93. Żuk Dominik, pleban skopiszski,//88 przez intrygi swego zakrystiana został wysłany na Syberyą.

94. Wołowski Michał, pleban girtakolski, wysłany do guberni tomskiej żył na wsi pomiędzy ludem tamecznym, gdzie 1869 i życie skończył.

95. Zymont Tomasz, wikary katedralny, należał do powstania, krył się pomiędzy ludem, wreszcie, jak słychać, uciekł do Prus.

96. Bakiewicz Jerzy, wikary przy wornienskim parafialnym kościele, wysłany do Tomska.

97. Balczewski Aleksander, wikary butkiszski, należał do powstania, potem uciekł do Prus. //89

98. Gienutowicz Franciszek, wikary katedralny, wysłany do ciężkich robot na lat 12.

99. Gołkiewicz Adam, filialista laudyniecki, wysłany do Tobolska.

100. Giedgowd Piotr, wikary kołtyniański, tułał się pomiędzy ludem, wreszcie uciekł do Prus.

101. Swolkień Mikołaj, augustianin konwentu kowienskiego, odesłany na Syberyą.

102. Kowalewski Józef, kurat, czyli pleban datnowski, wysłany aż do Tunki.

103. Mokrzecki Filip, zakonu kaznodziejskiego kalwaryjskiego konwentu, znakomity kaznodzieja, trzymany w telszewskiej turmie, wyjechał aż do Tunki. //90

104. Zieniewicz Józef, filialista nowodworski, wysłany na Syberyą, powrócił do Kurlandyi.

105. Witkiewicz Jan wysłany z kowienskiej turmy do Maryinska, powrócił do kurlandskiej guberni do miasteczka Połągi. //91

84. Stanskis Motiejus, augustinas, už dalyvavimą procesijoje į Piontką ilgai kalėjo Raseiniuose.

85. Tautkevičius Jonas, Kražių klebonas, vyskupo prašymu paleistas.

86. Timinskas Juozapas, Baisogalos klebonas, kalėjo ir neteko klebonijos. Galiausiai paleistas.

87. Ulinskas Vincentas, Papilio klebonas, ištremtas į Sibirą. //87

88. Urbanavičius Leopoldas, Surviliškio klebonas, ištremtas į Tomsko guberniją.

89. Viršila Antanas, Juodžių filijalistas, ištremtas į Sibirą.

90. Vitartas Aleksandras, Čekiškės vikaras, sukilėlių priverstas perskaitė Lenkijos manifestą ir 1863 metais buvo rusų užmuštas.

91. Valašinskas Jurgis, Darbėnų vikaras, buvo Kainske Tomsko gubernijoje.

92. Veitas Motiejus, Ylakių vikaras, ilgai gyveno Archangelsko gubernijos Mezenės mieste, grįžo į Kuršą 1871 metais.

93. Žukas Dominykas, Skapiškio klebonas, //88 per savo zakristijono intrigas buvo ištremtas į Sibirą.

94. Valauskas Mykolas, Girkalnio klebonas, ištremtas į Tomsko guberniją, gyveno kaime tarp vietinių žmonių, kur 1869 metais ir užbaigė gyvenimą.

95. Zymantas Tomas, katedros vikaras, priklausė sukilimui, slapstėsi tarp žmonių, galiausiai, kaip girdėti, pasprukо į Prūsiją.

96. Bakevičius Jurgis, Varnių parapinės bažnyčios vikaras, ištremtas į Tomską.

97. Balčiauskas Aleksandras, Butkiškės vikaras, priklausė sukilimui, paskui pasprukо į Prūsiją. //89

98. Genutavičius Pranciškus, katedros vikaras, ištremtas sunkiųjų darbų 12 metų.

99. Galkevičius Adomas, Liaudos filijalistas, ištremtas į Tobolską.

100. Gedgaudas Petras, Kaltinėnų vikaras, glaudėsi pas žmones, galiausiai paspruko į Prūsiją.

101. Svolkenis Mykolas, Kauno konvento augustinas, ištremtas į Sibirą.

102. Kavaliauskas Juozapas, Dotnuvos kuratas, arba klebonas, ištremtas net į Tunką.

103. Mokšeckas Pilypas, Kalvarijos konvento pamokslininkų ordino, puikus pamokslininkas, laikytas Telšių kalėjime, išvažiavo net į Tunką. //90

104. Zenevičius Juozapas, Naujadvario filijalistas, ištremtas į Sibirą, grįžo į Kuršą.

105. Vitkevičius Jonas, ištremtas iš Kauno kalėjimo į Marinską, grįžo į Kuršo gubernijos Palangos miestą. //91

Biskup żmudzki M[aciej] W[ołonczewski] roku 1863 i 1864 zimową porą po kilka razy musiał jeździć z Worń do Wilna, do jenerał-gubernatora Murawjewa; raz powracając, zachorował na bardzo bolesną chorobę zapalenia nerek. Oprócz wydatków podróży, różnych kontrybucji, sztrafów i składek zapłacił do skarbu 6200 rubli. Wreszcie był zmuszony przenieść się do Kowna, co i uczynił 1864 roku grudnia 3.

Grożono mi przez lat kilka wywiezieniem w głąb Rossyi. Wybierał się pasterz jak wrony w jesieni lecieć za morze, jednak//92 pozostał na miejscu. Najjaśniejszy monarcha zawsze był dla niego względny. Nie pozwalano tylko biskupowi wyjeżdżać z Kowna w przeciągu lat.

Biskupowi, księżom i obywatelstwu powstanie straszliwie dało się we znaki. Czas przeto zrozumieć tę dawno znajomą prawdę, że daremny jest gniew bez siły.

//93 Nr 10. Zdarzenie

Po wojnie domowej 1862 roku mieszkańcom guberni kowienskiej zdawało się, że nastąpi prześladowanie wiary katolickiej. Kiedy przeto naród ze drżeniem czekał tej pory, zaczęły napływać z Prus broszury utwierdzające w wierze i wskazujące, jak się ma zachować w czasie prześladowania.

Broszur tych następne były tytuły:

1. *Isz tamsibes wed kielis tejsibes.*
2. *Parspieimas.*
3. *Sznekiesis katalika su nekataliku.*
4. *Prajautimas.*
5. *Wargaj bażniczes kataliku.* //94
6. *Litanie apej wisus szwętus muczelnikus.*

Broszury te naród chciwie kupował i kiedy już prawie w każdej chacie, zwłaszcza na Żmudzi, były, rząd się dowiedział i kazał łowić. Nietrudno było dociec, bo lud nasz zawsze jest rozziawaka, łatwo opowiada wszystko potrzebnym i niepotrzebnym. Broszury te pospolicie przynosili Żydzi i ludzie zajmujący się kontrabandą. Żaden ksiądz nie jeździł za granicę i nie przemycał. Pomimo to jednak rząd, nie czepiając nikogo z ludu, obwinił duchowieństwo i rozkazał:

1. Dziekana retowskiego, żwingowskiego plebana Franciszka Butkiewicza, //95
2. Plebana żygajckiego Narwojsza Wincentego,
3. Wikariusza sałantowskiego Franciszka Strowpa,
4. Wikariusza dorbianskiego Kazimierza Ejtutowicza,
5. Wikariusza nowomiejskiego Mateusza Kazilewskiego,
6. Wikariusza pogromonckiego Wincentego Bujwida,

Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius 1863 ir 1864 metais žiemos metą po keletą kartų turėjo važiuoti iš Varnių į Vilnių pas generalgubernatorių Muravjovą. Kartą grįždamas susirgo labai skausmingu inkstų uždegimu. Be kelionės išlaidų, įvairių kontribucijų, nuobaudų ir rinkliavų, sumokėjo iždui 6200 rublių. Galiausiai buvo priverstas persikelti į Kauną, tai ir padarė 1864 metų gruodžio 3-iąją.

Keletą metų man grasinta išvežti į Rusijos gilumą. Rengėsi ganytojas kaip varnos rudenį skristi už jūrų, tačiau //92 liko vietoje. Šviesiausiasis valdovas visada jam buvo dėmesingas. Tiktai metų metus vyskupui buvo draudžiama išvažiuoti iš Kauno.

Vyskupui, kunigams ir dvarponiams sukilimas buvo itin skaudus. Laikas pagaliau suprasti seniai žinomą tiesą, kad veltui yra pyktis be jėgos. //93

Nr. 10. Atsitikimas

Po namų karo 1862 metais Kauno gubernijos gyventojams atrodė, kad prasidės katalikų tikėjimo persekiojimas. Kai žmonės drebėdami laukė to meto, iš Prūsijos pradėjo plaukti brošiūros, stiprinančios tikėjimą ir mokančios, kaip reikėtų elgtis persekiojimų laiku.

Tų brošiūrų buvo tokie pavadinimai:

1. *Isz tamsybes wed [tiktay] kielis teysybes*, [Tilžė, 1868].
2. *Parspieimas [apej szwentą wiera, ipatingaj apej Baźniczią Jezaus Kristaus]*, [Tilžė, 1868].
3. *Szniakiesis katalika su nekataliku*, [Tilžė, 1868].
4. *Prajautimas*, [Tilžė, 1869].
5. *Wargaj Baźniczes kataliku [Letuwoj ir Zemajczusi]*, [Tilžė, 1869]. //94
6. *Litanie apej wisus szwętus muczelnikus*, [Tilžė, 1869].

Šias brošiūras žmonės noriai pirko ir kai jų buvo kone kiekvienoje pirkioje, ypač Žemaitijoje, valdžia sužinojo ir įsakė gaudyti. Nesunkiai išsiaiškinta, nes mūsų žmonės visada yra išsižioję, lengvai pasakoja viską, kam reikia ir nereikia. Brošiūras tas paprastai atnešdavo žydai ir žmonės, užsiimantys kontrabanda. Nei vienas kunigas nevažiavo į užsienį ir negabeno kontrabandos. Tačiau valdžia, nesikabinėdama prie žmonių, vis tiek apkaltino dvasininkiją ir įsakė:

1. Rietavo dekaną, Žvingių kleboną Pranciškų Butkevičių, //95
2. Žygaičių kleboną Norvaišą Vincentą,
3. Salantų vikarą Pranciškų Straupą,
4. Darbėnų vikarą Kazimierą Eitutavičių,
5. Naujamiesčio vikarą Motiejų Kaziliauską,
6. Pagramančio vikarą Vincentą Buivydą,

7. Wikariusza gawranskiego Wincentego Dębskiego,
8. Gordomskiego filialistę Jana Grygalunowicza i
9. Plebana tawrogowskiego Jana Tomaszewicza,
aresztować i przywieść do Wilna.

Przywieziono i zamknięto w okopach pod 14 nr. Rozpoczęło się doznanie. Księża nigdy w podobnych kłopotach nie//96 byli, nie wiedzieli, jak się tłumaczyć. Kiedy pytano, kto je pisał, odpowiedzieli, że nie wiedzą. Jednak księża: Dębski, Narwojsz, a najwięcej pleban botocki Eligiusz Montwił twierdzili, że biskup jest autorem. Z tego powodu jenerał-gubernator Potapow przysłał do Kowna jenerała żandarmów Łosiewa dla przejrzenia domu biskupa. Łosiew przybrawszy z ośmiu policejskich urzędników szukał, ale nie znalazł. Ani mógł znaleźć, bo biskup żadnych książek z Prus sprowadzonych nie miał.

Bez dowodu trudno było karać biskupa. Posłano do Prus dla //97 wyszukiwania własnoręcznego rękopisu autora, ale nie znaleziono.

Pleban tylżycki ks. Zabermann podał na piśmie zeznanie, że sam pisał i drukował. Władzy jednak ruskie temu nie wierzyły. Po tem wszystkiem:
ks. Butkiewicza posłano do Kurhana guberni tobolskiej,
ks. Norwajsza do guberni tomskiej,
ks. Strowpa do Pinegi guberni archang[ielskiej],
ks. Ejtutowicza do guberni wiatskiej,
ks. Kazilewskiego do Chołmogory guberni archang[ielskiej],
ks. Bujwida zostawiono w guberni wilenskiej i nie dozwolono powrotu do kowienskiej,
ks. Dębskiego także,//98
ks. Grygalunowicza także,
ks. Tomaszewicza uwolniono i pozwolono wrócić do Tawrog na dawny obowiązek. Tak się ta sprawa 1870 roku skończyła.//99

Nr 11. Przypomnienie

Dawnych, nawet nieprzyjemnych wydarzeń przypomnienie jest przyjemne. Dlatego to notuję następny epizod młodości mojej.

Roku 1816 sierpnia 30 dnia ojciec mój imieniem Michał zawiózł mię do Kalwaryi na nauki i postawił na Żwirowej Górze u Glozerównej. Glozerówna była to dawnej daty panna, nie piękniejsza od diabła, dosyć krzykliwa, jednak nie najgorsza dewotka.

Przyjęła mnie już dwunastego na kwaterę z tem, ażeby ojciec za pomieszczenie, opał i trudy w przygotowaniu jedzenia, zapłacił w ciągu roku jednego //100 talara

7. Gaurės vikarą Vincentą Dembskį,
8. Gardamo filijalistą Joną Grigaliūnavičių,
9. Tauragės kleboną Joną Tomaševičių
suimti ir atvežti į Vilnių.

Atvežė ir uždarė kameroje Nr. 14. Prasidėjo tardymas: kunigai, iki tol su panašiais rūpesčiais nesusidūrę, //96 nežinojo, kaip aiškintis. Klausiami, kas jas rašė, atsakė nežiną. Vis dėlto kunigai Dembskis, Norvaiša, o labiausiai Batakių klebonas Eligijus Montvila tvirtino autorių esant vyskupą. Dėl tos priežasties generalgubernatorius Potapovas atsiuntė į Kauną žandarų generolą Losevą apieškoti vyskupo namų. Losevas, pasitelkęs aštuonis policijos valdininkus, ieškojo, bet nieko nerado. Ir negalėjo rasti, nes jokių iš Prūsijos pargabentų knygelių vyskupas neturėjo.

Be įrodymų buvo sunku vyskupą bausti. Į Prūsiją nusiųsta //97 ieškoti autoriaus rankraščio originalo, tačiau nerasta.

Tilžės klebonas kunigas Zabermanas pateikė raštišką paaiškinimą, kad pats rašė ir spausdino, tačiau rusų valdžia tuo netikėjo. Po viso to:
kunigas Butkevičius ištremtas į Kurganą Tobolsko gubernijoje,
kunigas Norvaiša – į Tomsko guberniją,
kunigas Straupas – į Pinegą Archangelsko gubernijoje,
kunigas Eitutavičius – į Viatkos guberniją,
kunigas Kazilevičius – į Cholmogorus Archangelsko gubernijoje,
kunigas Buivydas paliktas Vilniaus gubernijoje ir neleista grįžti į Kauną,
kunigui Dembskiui taip pat, //98
kunigui Grigaliūnavičiui taip pat,
kunigas Tomaševičius paleistas ir leista grįžti Tauragėn į ankstesnes pareigas. Štai taip ta byla 1870 metais baigėsi. //99

Nr. 11. Atminimas

Malonu prisiminti senus, netgi ir nemalonius atsitikimus, todėl ir aprašau šį savo jaunystės epizodą.

1816 metų rugpjūčio 30 dieną mano tėvas, vardu Mykolas, nuvežė mane į Kalvariją mokytis ir paliko Žvyrkalnyje pas Gliozeraitę. Gliozeraitė buvo senosios gadynės panelė, ne gražesnė už velnią, gana rėksminga, tačiau ne blogiausia davatka.

Priėmė mane jau dvyliktą „ant kampo" su sąlyga, kad tėvas už plotą, kurą ir maisto ruošimą sumokės per metus vieną //100 talerį, arba devynis auksinus. Taip

czyli dziewięć złotych. Także dostarczył w ciągu roku dwa pury kartofli, sześć garcy krup jęczmiennych, pur mąki żytniej i dwa garce soli.

Chleb zaś pieczony, masło i mięso ojciec przyrzekł przysyłać mnie samemu, tak ażeby te artykuły żywności nie były oddawane gospodyni.

Nadto ojciec zapłacił rubla jednego na drwa potrzebne dla opalania szkoły i domowemu guwernerowi Janowi Piotrowskiemu zobowiązał się zapłacić za roczny nadzór jednego talara. Mnie wreszcie na papier, ołówek, atrament i pióra co kwartał miał dać po dwa złote. Zatem całego rocznego wydatku //101 pieniężniego miał w rok 4 ruble i 60 kopiejek.

Ja podówczas miałem wieku lat 15, byłem dosyć pieskliwy i chorowity. Stąd też mały jak szpunt, chudy jakby swierszczami karmiony, lekki jak gąsie chore na wiosnę.

W szkole kalwaryjskiej podzielonej na cztery klasy byli nauczycielami ojcowie dominikanie:

ks. Kundzewicz, jeszcze kleryk, nauczyciel języków francuzkiego, niemieckiego i rossyjskiego, z których żadnego sam nie umiał,

ks. Klimowicz Wawrzyniec, języka łacińskiego w pierwszej i drugiej klasie,

ks. Onichimowski Bogumił, kleryk, języka łacinskiego w trzeciej i czwartej klasie,

ks. Wojtkiewicz, religii, nauki moralnej //102 i języka polskiego,

ks. Galdykowski Hermenegild, arytmetyki i matematyki czyli geometrii,

ks. Żuk Jan, prefekt i nauczyciel historii,

Przeorem był stary ks. Pluszkiewicz.

Ci profesorowie mnie, jako już dobrze przygotowanego, przyjęli od razu do klasy drugiej. Nosiłem podówczas surducik samodziałowy czarno farbowany, kożuszek wytarty, czapkę konfederatkę jeszcze z czasów polskich, szafirowego koloru obwódką z kasztana. Buty na wyrost na kopyto ojca robione, z któremi największego doświadczałem kłopotu, bo za podniesieniem nogi opadały i obcierały do krwi kostki. Musiałem zawiązywać pod kolanami, lecz nogi drętwiały. Ledwo wyprosiłem ojca, //103 ażeby kazał robić buciki na miarę mej nogi. Studentów podówczas znajdowało się 318. Wszyscy byliśmi karnie posłuszni: zgorszeń żadnych nie było, uczyliśmy się wiele siły wystarczały. W Kalwaryi nie było ani apteki, ani doktora, ani felczera, ani łaźni. Stąd biedne dzieci dostawały często wysypek, które ginęły za odkryciem się letniej kąpieli.

Każdego dnia chodziliśmy na prymarią do kościoła, w dni święte na prymarią, sumę, kazanie i nieszpory. W adwencie bywaliśmy codziennie na roratach i prymarii. Spowiadaliśmy się co miesiąc. Podczas uroczystości św. Tomasza z Akwinu nosiliśmy obraz tego świętego ze szkoły do kościoła z procesją i śpiewem. //104

pat metams pristatys du pūrus bulvių, šešis gorčius miežinių kruopų, pūrą ruginių miltų ir du gorčius druskos.

Keptą duoną, sviestą ir mėsą tėvas prisižadėjo siųsti man pačiam, kad šie maisto produktai nebūtų atiduodami šeimininkei.

Be to, tėvas sumokėjo vieną rublį už malkas, reikalingas mokyklai šildyti, ir namų auklėtojui Jonui Petrauskui įsipareigojo sumokėti vieną talerį už metinę priežiūrą. Galiausiai popieriui, pieštukams, rašalui ir plunksnoms kas ketvirtį man turėjo duoti po du auksinus. Taigi iš viso metinių išlaidų //101 turėjo per metus 4 rublius ir 60 kapeikų.

Aš tuomet turėjau 15 metų, buvau gana silpnas ir liguistas. Todėl mažas kaip volė, liesas tarsi svirpliais penėtas, lengvas kaip ligota žąsis pavasarį.

Į keturias klases padalytoje Kalvarijų mokykloje mokytojai buvo tėvai dominikonai:

kunigas Kundzevičius, dar klierikas, mokė prancūzų, vokiečių ir rusų kalbų, iš kurių nei vienos pats nemokėjo,

kunigas Klimavičius Laurynas, lotynų kalbos pirmoje ir antroje klasėje,

kunigas Onichimauskas Bogumilas, klierikas, lotynų kalbos trečioje ir ketvirtoje klasėje,

kunigas Vaitkevičius, religijos, moralės mokslų //102 ir lenkų kalbos,

kunigas Galdikauskas Ermenegildas, aritmetikos ir matematikos arba geometrijos,

kunigas Žukas Jonas, prefektas ir istorijos mokytojas,

prioras buvo senas kunigas Pliuškevičius.

Profesoriai mane jau kaip gerai parengtą iš karto priėmė į antrąją klasę. Dėvėjau tuomet juodai dažytą naminį surdutėlį, nunešiotus kailinukus, kepurę „konfederatę" dar iš lenkų laikų – žydrą su kaštoniniu apvadu. Batai išaugimui ant tėvo kurpalio siūti, su kuriais daugiausia nepatogumų patyriau, nes, keliant koją, smukinėjo ir trynė kruvinai iki kauliukų. Turėjau parišti po keliais, tačiau kojos tirpo. Vos įprašiau tėvo, //103 kad lieptų dirbti batelius ant mano kojos kurpalio. Studentų tuo metu buvo 318. Visi buvome nuolankiai paklusnūs: papiktinimų nebuvo jokių, mokėmės daug, kiek tik jėgos leido. Kalvarijoje nebuvo nei vaistinės, nei gydytojo, nei felčerio, nei pirties. Todėl dažnai vargšus vaikus išberdavo. [Bėrimas] pranykdavo prasidėjus vasaros maudynėms.

Kiekvieną dieną eidavome į bažnyčią primarijų. Švenčių dienomis – į primarijas, sumą, pamokslą ir mišparus. Advento metą kasdien dalyvaudavome rarotose ir primarijose. Išpažinties eidavome kas mėnesį. Per šv. Tomo Akviniečio iškilmes nešdavome šio šventojo paveikslą iš mokyklos į bažnyčią su procesija ir giesmėmis. //104

Profesorom wolno było sprawować obowiązek sędziego i kata we względzie studentów. Każdy z nich był panem bez apelacji. Żaden student idący do szkoły, jakby nie umiał lekcją, nie mógł być pewnym, że bitym nie będzie, bo to zależało nie od stopnia umiejętności, ale od humoru księdza profesora.

Pomimo taką władzę, wszyscy profesorowie obchodzili się z nami po ludzku, wyjąwszy ks. Klimowicza. Podżyły ten zakonik, długo ucząc, zniechęcił się do bakałarstwa i znienawidział studentów. Dlatego to bez wszelkiej winy często ich karał.

Otóż razu jednego przyszedł do drugiej klasy o drugiej godzinie coś //105 niewyspany czy podpity nader w złym humorze. Spytany przezeń student Bernatowicz tłumaczył wypisy poczynające się od wyrazów „Parentes charissimos", wspomniał wyraz „oportet". Skoro Klimowicz posłyszał ten wyraz, krzyknął: „Nie lubię tych portek." Był to istny jego kaprys, bo wyrazu tego nie można wyrzucić z łacińskiego języka. Dalej profesor: „Powiedz, co znaczy wyraz indigeo?" (potrzebuję). Wyrazu tego w zadanej lekcji nie było. Bernatowicz odpowiedział: „Nie wiem." Profesor: „Klęczeć! Następny - co znaczy indigeo?" Ten odpowiedział: „Nie wiem." Tak wypędził na środek 24 studentów, wyciągnął z cholewy bizun //106 i bił, bił bez końca. Powstał krzyk i płacz w szkole. Klimowicz, katując, zmordował się i uciekł z klasy nie naznaczywszy nawet lekcji. Było w klasie 86 uczniów, ci wszyscy drżeli, bo się lew srożył. Ja ten raz ocalałem, bo nie byłem za wiatrem.

W tydzień po tej łaźni zdarzył się ze mną następny wypadek. Była już późna jesień, listopada 6 dzien. Silny wiatr północno zachodni dął bez przestanku – towarzyszył mu śnieg z deszczem. Ja miałem mocny, płótnem powleczony parasol, zadzwoniono na poobiedną lekcją, wziąłem parasol pomieniony i wyszedłem. Skoro zbliżyłem się do Anaszowej kaplicy i parasol rozpiąłem //107 porwała mnie burza, książki spod pacha wypadły, chwyciłem się oburącz parasola, podniosła mnie [a-]burza[-a] na powietrze, leciałem raz niżej, drugi raz wyżej, sądziłem, że do nieba zalecę. Na Górze Świętojańskiej zarzucił mię sam wiatr za kaplicę, dostałem nogami ziemi i spuściłem parasol. Wtedy wiatr nic mi nie mógł już zrobić.

Przeleciałem karczmę, most, rzekę Wardawę, która jak w porze jesiennej była głęboka. Przebyłem powietrzem najmniej 2000 kroków. Przyznam się, żem się przestraszył, bo śmierć była na nosie, dlatego wszedłem do kaplicy Pocałowania Judasza podziękować Panu Bogu za ocalenie. Ledwo ukląkłem, //108 ktoś przechodzący mimo zamknął kaplicę i zaczepił kruczek. Podskoczyłem, stukałem, lecz przechodnia już nie było. Zostałem jak ptaszek w klatce. Przez trzy kwadranse stałem przy

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

Profesoriai turėjo teisę būti mokinių teisėjai ir budeliai. Kiekvienas jų buvo niekam neatsiskaitantis ponas. Nei vienas mokyklos mokinys, kad ir kaip pamokas būtų išmokęs, negalėjo būti tikras, kad negaus mušti. Tai priklausė ne nuo išmokimo, bet nuo kunigo profesoriaus nuotaikos.

Nors ir turėdami tokią valdžią, visi profesoriai su mumis elgėsi žmoniškai, išskyrus kunigą Klimavičių. Šis pagyvenęs vienuolis ilgai mokydamas ėmė nemėgti bakalauravimo ir nekęsti mokinių. Todėl be jokio pasigailėjimo dažnai juos baudė.

Štai vieną kartą atėjo į antrą klasę apie antrą valandą, kažkoks neišsimiegojęs //105 ar išgėręs, ypač blogos nuotaikos. Jo paklaustas mokinys Bernatavičius vertė išrašus, prasidedančius fraze *parentes charissimos*, paminėjo žodį *oportet*. Kai Klimavičius tai išgirdo šūktelėjo: „Nemėgstu tų *portek*". Buvo tai tikras jo kaprizas, nes šio žodžio negalima išmesti iš lotynų kalbos. Toliau profesorius [klausia]: „Pasakyk, ką reiškia žodis *indigeo* (man reikia)?" Užduotoje pamokoje šio žodžio nebuvo. Bernatavičius atsakė: „Nežinau". Profesorius: „Klauptis! Kitas: ką reiškia *indigeo*?" Tas atsakė: „Nežinau". Taip išvarė į vidurį 24 moksleivius, išsitraukė iš aulo bizūną //106 ir pliekė pliekė nesustodamas. Mokykloje kilo šauksmai ir verksmai. Klimavičius mušdamas pailso ir pasišalino iš klasės net pamokos nepaskyręs. Klasėje buvo 86 mokiniai, jie visi drebėjo, nes liūtas įnirto. Aš tuokart išlikau, nes nebuvau pavėjui.

Už savaitės po tos pirties atsitiko man toks nuotykis. Buvo jau vėlyvas ruduo, lapkričio 6 diena. Stiprus šiaurės vakarų vėjas, lydimas sniego su lietumi, pūtė be perstojo. Aš turėjau stiprų, drobe aptrauktą skėtį. Suskambino popietinei pamokai. Paėmiau minėtą skėtį ir išėjau. Kai tik priartėjau prie Ano koplyčios ir skėtį išskleidžiau, //107 mane pagavo audra, knygos iš po pažasties iškrito, abiem rankom įsitvėriau skėčio, mane pakėlė į orą, skridau tai aukščiau, tai žemiau, maniau, kad į dangų nulėksiu. Švento Jono kalne pats vėjas užmetė mane už koplyčios, kojomis pasiekiau žemę ir suglaudžiau skėtį. Tada vėjas nieko man nebegalėjo padaryti!

Perskridau karčemą, tiltą, Varduvos upę, kuri kaip rudens metą buvo gili. Oru įveikiau mažiausiai 2000 žingsnių. Prisipažįstu, kad išsigandau, nes mirtis buvo ant nosies, todėl įėjau į Judo Pabučiavimo koplyčią padėkoti Viešpačiui Dievui už išlikimą. Tik priklaupiau, //108 kažkas pro šalį eidamas uždarė koplyčią ir kabliuką užkabino. Pašokau, beldžiau, tačiau praeivio jau nebuvo. Likau kaip paukštelis narve. Tris ketvirčius [valandos] stovėjau prie durų ir žiūrėjau pro durų plyšį, ar

drzwiach i patrzałem przez szczelinę drzwów, azali kto nie idzie. Wreszcie zobaczyłem babę idącą, zacząłem stukać i silnie krzyczeć. Posłyszała i odemknęła.

Biegnę co tchu do klasy, już był blisko koniec godziny, wchodzę zadyszany. Zobaczywszy mię Klimowicz krzyknął: „Gdzie byłeś hultaju?" Odpowiedziałem: „Księże profesorze, uległem przypadkowi." Wstał profesor i rzekł: „Przypadkowie zasnąłeś błaźnie, //109 bierzcie jego" i wlepił mi sześć tak smacznych bizunów, że ręby przez trzy tygodni nosiłem.

Po lekcji opowiedziałem kolegom swą nadpowietrzną podróż, wreszcie ktoś widział mnie lecącego, rozeszła się o tem pogłoska po miasteczku. Posłyszawszy prefekt Żuk wezwał mnie do siebie i kazał detalicznie opowiedzieć. Opowiedziałem i dodałem: „Dzień ten dwa razy dla mnie był nieszczęśliwy, bo omal nie spotkała mnie śmierć i za opóźnienie do szkoły byłem bity od ks. Klimowicza." Odpowiedział prefekt: „Cóż robić moje dziecię, daruj staremu, może drugi raz nie będzie tak skory do bicia. Ja z nim pomówię."//110

We dwa tygodni później szedłem ze swej kwatery ku Brzozowej Górze i zobaczyłem trzech kolegów, uczniów drugiej klasy: Albina Witorowicza, Ignacego Klonowskiego i Józefa Ułbę, stojących koło kaplicy Wieczerzy Pańskiej. Ci zaraz wprowadzili mię do kaplicy i rzekli: „Panie Macieju, wszak i ty jesteś bity bez potrzeby przez Klimowicza, naradzamy się, co mamy czynić, dla pozbycia się tyrana. [a]Powiedz, co mamy przedsięwziąć?"[-a] Odpowiedziałem: „Wy jesteście starsi, zatem pierwsi dajcie zdanie." Witorowicz rzekł: „Mi się zdaje, że powinniśmy skarżyć się rektorowi Uniwersytetu Wilenskiego." Klonowski radził posłać prośbę do obywatela Rönne, kuratora szkoły //111 kalwaryjskiej. Ułba rzekł, zdaje się, że cała klasa powinna iść do prefekta i prosić o ratunek. Wreszcie dodał: „A ty Macieju, co sądzisz?" Odpowiedziałem: „Kiedy zaniesiem skargę do Wilna, gdzie rektorem Uniwersytetu jest Sniadecki czy Lobenwejn, policzą nam za bunt. Rönnemu dadzą dominikanie obiad i sprawa się skończy. Kiedy cała klasa pójdzie do prefekta, też mogą policzyć za spisek, otóż mojem zdaniem przez figle studenckie powinniśmy jemu się naprzykrzyć i zmusić do opuszczenia posady."

Wszyscy rzekli: „Dobrze, dobrze, ale jakie figle?" Odpowiedziałem: „Każdy z nas powinien coś wymyśleć. Chociażby wymyślony figiel nie był delikat//112ny, tyle tego, bo i profesor nie jest dla nas delikatny."

Rzekli koledzy: „Ty pierwszy podałeś taki projekt, pierwszy i obowiązany jesteś wypłatać figla." Zgodziłem się na to. Wreszcie zaklęliśmy jeden drugiego na wielki sekret i poszliśmy do domu.

[a-a] *Įterpta virš eilutės tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

kas neina. Galiausiai pamačiau einančią moteriškę, pradėjau belsti ir smarkiai šaukti. Išgirdo ir atidarė.

Bėgu be kvapo į klasę, jau valanda buvo besibaigianti, įeinu uždusęs, mane pamatęs Klimavičius šūktelėjo: „Kur buvai, nenaudėli?" Atsakiau: „Kunige profesoriau, tapau atsitiktinumo auka". Profesorius atsistojo ir tarė: „Atsitiktinai užsnūdai, blozne! //109 Čiupkite jį!" Ir įkrėtė man šešis tokius skanius bizūnus, kad žymes tris savaites nešiojau.

Po pamokos apsakiau draugams savo kelionę oru, be to, kažkas matė mane lekiantį, pasklido apie tai gandas po miestelį. Išgirdęs prefektas Žukas išsikvietė mane ir liepė išsamiai papasakoti. Papasakojau ir pridūriau: „Diena ta dukart man buvo nelaiminga, nes vos išvengiau mirties ir už pavėlavimą į mokyklą gavau mušti nuo kunigo Klimavičiaus". Atsakė prefektas: „Ką padarysi, mano vaike, dovanok senajam, gal kitą kartą nebus taip greitas muštis. Aš su juo pasišnekėsiu". //110

Dviem savaitėm vėliau ėjau iš savo buto Beržų kalvos link ir pamačiau tris kolegas, antros klasės mokinius: Albiną Vitaravičių, Ignotą Klanauską ir Juozapą Ulbę, stovinčius prie Viešpaties Vakarienės koplyčios. Jie tuojau įsivedė mane į koplyčią ir tarė: „Pone Motiejau, kadangi ir tu esi be reikalo Klimavičiaus muštas, tariamės, ką turime daryti, kad pašalintume tironą. Sakyk, ko turėtumėme imtis?". Atsakiau: „Jūs esate vyresni, todėl pirmi pasakykite". Vitaravičius tarė: „Man atrodo, kad turėtumėme skųstis Vilniaus universiteto rektoriui". Klanauskas siūlė nusiųsti prašymą dvarponiui Renė, Kalvarijos mokyklos globėjui //111. Ulba berods sakė, kad visa klasė turėtų eiti pas prefektą ir prašyti pagalbos. Galiausiai pridūrė: „O tu, Motiejau, kaip manai?" Atsakiau: „Jeigu skundą nusiųsime į Vilnių, kur universiteto rektorius yra Sniadeckis ar Lobenveinas, įvardys tai maištu. Renė dominikonai pavaišins pietumis, ir reikalas bus baigtas. Jeigu visa klasė nueis pas prefektą, taip pat gali palaikyti sąmokslu, taigi, mano nuomone, moksleiviškomis išdaigomis turime tiek įkyrėti, kad priverstume atsisakyti tarnybos".

Visi sutiko: „Gerai gerai, tačiau kokios išdaigos?" Atsakiau: „Kiekvienas mūsų turi kažką sugalvoti. Nors sugalvota išdaiga ir nebūtų subtili, //112 galai nematę, nes ir profesorius subtilumu nepasižymi".

Tarė kolegos: „Tu pirmas pasiūlei tokį projektą, pirmas ir privalai iškrėsti šunybę". Sutikau su tuo. Galiausiai vienas kitą prisaikdinome viską laikyti kaip didžiausią paslaptį ir nuėjome namo.

Krzesło, w którem profesor w szkole siedział, było obite czarną skórą. We dwa dni później, rano jeszcze przed ósmą godziną, kiedy jeszcze było ciemnowato, poszedłem do szkoły i wymazałem rzeczone krzesło smarowidłem złożonem z sadła i sadzy, jakim sobie mazaliśmy buty. Wpadł Klimowicz posuwistemi kroki, zmarszczony jak cholewa i usiadł majestatycznie na krześle. //113 Wysłuchał lekcji i nawet tego dnia nikogo nie bił. W końcu zakreślił paznokciem lekcją i wyszedł. Cały tył białego habitu był czarny, dzieci jednak nic nie mówiły. W klasztorze, kiedy zwrócili uwagę jego na habit, bardzo się gniewał na studentów. Na drugą lekcją przyszedłszy, był wprawdzie zły, ale o swym habicie nie namienił.

We dwa tygodni później Witorowicz wlazłszy na górę szkoły wyświdrował na samej głowie profesora dziurę i zakrył ją brudnym śniegiem. Kiedy profesor przyszedł, szkoła się nagrzała, zaczął śnieg z piaskiem sypać się pierwej na kaptur, a później na głowę. Profesor krzyknął: „Co to jest?" Starsi uczniowie odpowiedzieli, że //114 burza musiała nawiać śniegu na sufit. Klimowicz jednak, zobaczywszy dziurkę, bardzo się gniewał i uciekł z klasy. Później prefekt śledził, kto wyświdrował, jednak sprawy nie doszedł.

Klonowski nieprędko, bo ledwo w Wielkim Poście 1817 roku wydłubał w deszczułce dziurki, ale nie na wskrość, wsadził dwie spore igły, odporzył skórę krzesła profesorskiego, podsadził deszczułkę i znowu zaszył. Igieł nie można było widzieć, lecz skoro profesor siadł, igły przebiły skórę i oparły się o tył siadającego. Podskoczył Klimowicz jak koń, kiedy mu pokrzywę pod ogon //115 podsadzą i krzyknął: „Dopóki wy błazny mię dręczyć będziecie? Wszystko to robią starsi z was, siedzący przeto w ostatniej ławce na środek klęczeć!" Posłuchali biedaki, zaczęła się rąbanina! Lecz po przećwiczeniu dwóch tylko studentów Ulba, chłopiec już 25 lat wieku liczący, zbliżył się kolanami do profesora, prosząc o przebaczenie, wziął Klimowiczowi za obie nogi, ścisnął i raptem pociągnął naprzód. Ksiądz rymnął jak długi na wznak, stracił bardzo grzbiet i głowę.

Wstał hojkając i rzekł: „Ci rozbójnicy zabiją mnie." Ktoś z małych odezwał się: „Biją bijącego bez winy." Klimowicz poszedł do klasztoru, leżał dwa ty//116godni i więcej na lekcją nie przyszedł. Władza zakonna rychło sprowadziła ks. Łabaszewskiego na profesora z Rossień, Klimowicza zaś, jako do niczego niezdatnego, zrobiła promotorem Różańca Świętego tu samo [a]tu samo[a] w Kalwaryi. Ks. Łabaszewski był człowiek wyrozumiały, a tak w całej szkole skończyła się tyrania.

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

Krėslas, kuriame profesorius mokykloje sėdėjo, buvo aptrauktas juoda oda. Po dviejų dienų, gerokai prieš aštuntą valandą, kai dar buvo tamsoka, nuėjau į mokyklą ir ištepiau minėtą krėslą tepalu iš taukų ir suodžių, kokiu tepdavome savo batus. Įėjo Klimavičius kojas vilkdamas, susiraukęs kaip aulas ir didingai atsisėdo į krėslą. //113 Išklausė pamoką ir tą dieną netgi nieko nemušė. Galiausiai nagu užbrėžė pamoką ir išėjo. Visas balto abito užpakalis buvo juodas, bet vaikai nieko nesakė. Kai vienuolyne atkreipė jo dėmesį į abitą, ant mokinių labai pyko. Atėjęs į kitą pamoką buvo, tiesa, piktas, tačiau apie savo abitą neužsiminė.

Po dviejų savaičių Vitaravičius, užsilipęs į mokyklos palėpę, išgręžė tiesiai virš profesoriaus galvos skylę ir uždengė ją purvinu sniegu. Kai profesorius atėjo, mokykla įšilo, pradėjo sniegas su smėliu byrėti pirmiausia ant gobtuvo, paskui ant galvos. Profesorius šūktelėjo: „Kas čia dedasi?" Vyresnieji mokiniai atsakė, kad //114 audra bus prinešusi sniego ant lubų. Bet Klimavičius, pastebėjęs skylutę, labai supyko ir spruko iš klasės. Vėliau prefektas tyrė, kas išgręžė, tačiau taip ir neišsiaiškino.

Klanauskas negreitai, nes tik per gavėnią 1817 metais, lentelėje pragręžė dvi skylutes, bet nekiaurai, įstatė dvi didokas adatas, praardė profesoriaus krėslo odą, įkišo lentelę ir vėl užsiuvo. Adatų nebuvo galima matyti, bet kai tik profesorius atsisėdo, adatos pradūrė odą ir įsmigo į sėdinčiojo užpakalį. Klimavičius pašoko kaip arklys, kai jam dilgių po uodega //115 pakiša, ir suriko: „Kiek jūs, bloznai, mane kankinsite? Visa tai daro vyresni, todėl, sėdintieji paskutiniame suole, – į vidurį klauptis!" Paklausė vargšai, prasidėjo plakimas, tačiau, nuplakus tiktai du mokinius, Ulba, vaikinas jau 25 metus skaičiuojantis, keliais prišliaužė prie profesoriaus, prašydamas atleisti, apkabino Klimavičių už abiejų kojų ir staigiai trūktelėjo į priekį. Kunigas išsitiesė kaip ilgas aukštielninkas, smarkiai susikrėtė stuburą ir galvą.

Atsikėlė dejuodamas ir tarė: „Šitie plėšikai užmuš mane". Kažkas iš mažių atsiliepė: „Muša mušantį be kaltės". Klimavičius nuėjo į vienuolyną, gulėjo dvi savaites //116 ir daugiau į pamokas nebeatėjo. Vienuolyno valdžia profesoriauti greitai išsikvietė kunigą Labašauską iš Raseinių, Klimavičių, kaip niekam tikusį, pakėlė šv. Rožinio vadovu čia pat, Kalvarijoje. Kunigas Labašauskas buvo žmogus išmintingas, ir taip visoje mokykloje tironija pasibaigė.

Klimowicz był później w Wilnie, w starości przysłany do Rossiejn na spowiednika. Podobno 1846 roku, jedząc u stołu serniki, zakrztusił się, uderzyła apopleksja i umarł. Od czasów studenckich nie zdarzyło mi się jego widzieć.

Roku 1818 szkoła kalwaryjska została podniesioną na stopień gimnazjum o sześciu klasach. Przysłano nowych //117 profesorów:

ks. Ludwika Łapinskiego na profesora wymowy,

ks. Augustyna Kodelskiego na profesora algebry i trygonometrii,

ks. Dominika Pisarskiego na profesora fizyki.

Ponieważ budynek szkolny składał się tylko ze czterech sal, zatem studenci piątej i szóstej klasy chodzili na lekcje do kwater profesorskich. Ja skończyłem szkoły 1821 roku, byłem w klasie szóstej. Później i szkoła została skasowaną. //118

Nr 12. Kościół parafialny kowienski czyli fara, później klasztor księży Augustianów na Wilenskiej ulicy

Kościół kowienski, dawniej farą czyli parafialnym zwany, jest jednym z największych w całej Litwie a może i w Polszcze. Ma bowiem długości 126, szerokości 52 łokci litewskich, wysokości od gzymsów do ziemi łokci 42. W guście gotyckim wymurowany, do dziś dnia (1873 rok) pobielania nie potrzebuje.

W prezbiterium okien dawniej było siedm, wysokich na 24 łokci, z tych dwa pozostały w pierwotnej wielkości, dwa inne [a]zamu[a] pleban Fronckiewicz zmiejszył, a trzy zupełnie zamurował. Ramy w oknach//119 są murowane, we środku żelazo. Szybki szkła małe, w ołów oprawione. Wewnątrz sklepienie kościoła wspiera się na ośmiu wielkich, kwadratowych filarach. Ołtarzy jest dziewięć. Malowideł wartych uwagi dawniej nie było.

Wieża, w której trzy dzwony są zawieszone, nie jest stosowna do ogromu kościoła, bo za niska. Druga zaś niedokończona. Kościół przeto wygląda jak krowa o jednym rogu. Z powodu obszerności dwóch zakrystii, ściana ze zewnątrz wzmocniona jest czterma kontrforsami, podłoga kościelna po części marmurowa, po części ceglana. O tym kościele powiedzieć można „Haec domus Dei ardere nescit" (Ten dom Boży //120 palić się nie umie). Cały dach kryty dachówką, wieża blachą obita. Architektura kościoła wprawdzie ciężka, ale gustowna i nader trwała. Kiedy i przez kogo był fundowany, nawet z miejscowych dokumentów nie widno. Podanie twierdzi, że wymurował wielki książę Witold. Król Aleksander w przywileju niżej położonym twierdzi, że jego poprzednicy wymurowali i funduszem opatrzyli. W

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

Klimavičius vėliau buvo Vilniuje, senatvėje atsiųstas į Raseinius klausyti išpažinčių. Berods 1846 metais, valgydamas prie stalo varškėčius, paspringo, ištiko apopleksija, ir numirė. Nuo tų mokslo metų neteko man jo matyti.

1818 metais Kalvarijos mokykla buvo pakelta į šešių klasių gimnaziją. Atsiųsta naujų //117 profesorių:

kunigas Liudvikas Lapinskas – iškalbos,

kunigas Augustinas Kodelskis – algebros ir trigonometrijos,

kunigas Dominykas Pisarskis – fizikos.

Kadangi mokyklos pastate buvo tik keturios salės, todėl penktos ir šeštos klasių mokiniai vaikščiojo mokytis į profesorių namus. Aš mokyklą baigiau 1821 metais, buvau šeštoje klasėje. Vėliau ir mokykla buvo panaikinta. //118

Nr. 12. Parapinė Kauno bažnyčia, arba fara, vėliau kunigų augustinų vienuolynas Vilniaus gatvėje

Kauno bažnyčia, seniau fara, arba parapine, vadinta, yra viena didžiausių visoje Lietuvoje, o gal ir Lenkijoje, yra net 126 lietuviškų uolekčių ilgio ir 52 pločio, aukščio nuo karnizo iki žemės – 42 uolektys. Gotišku stiliumi pastatyta, iki šios dienos (1873 metų) pabaltinimo nereikalinga.

Presbiterijoje langų seniau buvo septyni, aukštumo per 24 uolektis, iš tų du tiktai liko pirmykščio dydžio, du kitus klebonas Pranckevičius sumažino, o tris visiškai užmūrijo. Langų rėmai //119 yra mūriniai, per vidurį geležis. Langelių stiklai maži, alavu įrėminti. Viduje bažnyčios skliautai remiasi į aštuonias dideles kvadratines kolonas. Altoriai devyni. Dėmesio vertų paveikslų seniau nebuvo.

Bokštas, kuriame trys varpai pakabinti, neatitinka bažnyčios dydžio, nes per žemas. Kitas neužbaigtas, todėl bažnyčia atrodo kaip karvė vienu ragu. Dėl dviejų erdvių zakristijų išorinė siena sutvirtinta keturiais kontraforsais. Dalis bažnyčios grindų marmuro, dalis – plytų. Apie šią bažnyčią galima pasakyti: *Haec domus Dei ardere nescit* (Šie Dievo namai //120 degti nemoka). Visas stogas dengtas čerpėmis, bokštas apmuštas skarda. Bažnyčios architektūra, tiesa, sunki, tačiau skoninga ir labai tvirta. Kieno ir kada buvo įsteigta, net iš vietos dokumentų nematyti. Legenda pasakoja, kad pastatė didysis kunigaikštis Vytautas. Karalius Aleksandras žemiau pridedamoje privilegijoje tvirtina, kad jo pirmtakai pastatė ir fundacija aprūpino.

jednym dokumencie znajdującym się w aktach tego kościoła powiedziano: „fundusz kościoła parafialnego, w którym roku był uczyniony dostatecznie non constant (nie wiadomo)." Mógł być w początkach wiary, około roku 1409 razem z franciszkanami, czy mało //121 pierwej. W kolei czasu dokumenta fary kowienskiej całkowicie zaginęły. Co widząc, ks. Jan Załuski pleban kowienski udał się do Wilna, gdzie się znajdował Aleksander, król polski, i prosił ażeby dawniejsze nadania nowym przywilejem zatwierdził. Monarcha, skłaniając się do prośby jego, wydał po łacinie pisany dokument następnego brzmienia:

„My, Aleksander, z łaski Bożej król Polski, wielki książę litewski itd.

Przez niniejsze oznajmujemy, że zacny Jan Załuski, pleban kowienski, nasz kapelan, przełożył nam iż w mieście Naszem Kownie, jego parafialny kościół tytułu Narodzenia Najchwalebniejszej Panny Maryi, św. Apostołów Piotra i Pawła oraz św. Katarzyny, od daw//122nych czasów i prawie w początkach chrześcijaństwa przez dwóch naszych poprzedników wielkich książąt litewskich z pobożnych pobudek fundowany i zabudowany oraz dostatecznie był uposażony. Ponieważ zaś przywileje tego kościoła przez niestaranność poprzedników Jana, czy przez pożar albo inne jakie przyczyny są zagubione, tak że z powodu dawności nawet przyczyny zagubienia nie jest wiadoma, stąd też, jako kościół do naszej kolacji należy, oraz dla zbawienia duszy naszej tudzież poprzedników naszych, przywilej na fundusz i uposażenie pomienionego kościoła naszego wydać zgodziliśmy się. Takoż przez niniejsze na rzecz plebana i jego następ//123ców w swoim czasie być mających: fundusz kaplice, dziesięciny, ludzie, ziemę i dochody niżej wyrażone dajemy. Najpierwej jednę kaplicę pod wezwaniem św. Mikołaja na górze Antokolna położoną, także drugą kaplicę św. Giertrudy na przedmieściu idąc ku Wilniowi znajdującą się, także kurią albo dom i plac przy pomienionym parafialnym kościele w Kownie, w którym teraz ks. Jan mieszka i jego następcom, którzy w swoim czasie mieszkać będą, także folwark zwany Klebaniszki, inaczej Wajsztaryszki, pomiędzy wioską naszą Ejgule, razem z folwarkiem Biraliszki altarysty św. Katarzyny tegoż kościoła kowienskiego, ze strony rzeki Wilii ku Wilnowi, razem z ziemią, domami i folwarkiem, w któ//124rym obecnie trzej ludzie i kmiecie mieszkają. Także po drugiej stronie Wilii w ziemi Żemajtkiemis, pięciu ludzi. Także dziesięcinę jedną z folwarku i miasta naszego Kowna z przynależącemi dwóma folwarkami naszemi Rumszyszki i Kormiałów ze wszelkiego zboża i owoców, tak na polu, jak w ogrodach. Także dziesiątą rybę z jaza na Wilii do Kowna należącego. Także plac, na którym był przedtem ogród Willanowa. Także cegielnią razem z ogrodem, domkiem i placem do niego należącym za wyżej mianowaną kaplicą św. Mikołaja i wedle stawu. Także

Viename dokumente, esančiame šios bažnyčios aktuose, teigiama: „Kuriais metais buvo įsteigta parapinės bažnyčios fundacija, *non constant* (nežinoma)". Galėjo būti krikšto pradžioje, apie 1409 metus, kartu su pranciškonais ar šiek tiek //121 anksčiau. Bėgant metams Kauno faros dokumentai visiškai dingo. Tai matydamas kunigas Jonas Zaluskis, Kauno klebonas, išsirengė į Vilnių, kur buvo Aleksandras, Lenkijos karalius, ir prašė, kad ankstesnius dovanojimus nauja privilegija patvirtintų. Valdovas atsižvelgė į jo prašymą ir išleido tokį lotyniškai rašytą dokumentą[1]:

„Mes, Aleksandras, iš Dievo malonės Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis ir t.t.

Šiuo skelbiame, kad kilnusis Kauno klebonas Jonas Zaluskis, mūsų kapelionas, pasiūlė mums: kad mūsų mieste Kaune jo parapinė bažnyčia, [tituluota] Garbingiausiosios Mergelės Marijos gimimo, šv. apaštalų Petro ir Pauliaus, taip pat šv. Kotrynos vardais, nuo //122 senų laikų, beveik krikščionybės pradžioje, pamaldumo intencijomis dviejų mūsų pirmtakų, didžiųjų Lietuvos kunigaikščių buvo funduota ir pastatyta, taip pat pakankamai aprūpinta. Kadangi šios bažnyčios privilegijos per Jono pirmtakų neapdairumą ar per gaisrą, ar dėl kitos kokios priežasties yra dingusios ir dėl senaties netgi dingimo priežastys nėra žinomos, o bažnyčia priklauso mūsų koliacijai, taip pat dėl mūsų ir mūsų pirmtakų sielų išgelbėjimo privilegiją minėtosios mūsų bažnyčios fundacijai ir aprūpinimui išduoti sutikome. Tad šiuo [raštu] klebonui ir jo būsimiesiems įpėdiniams //123 ateityje koplyčios fundaciją, dešimtines, žmones, žemę ir pajamas žemiau išdėstytas, suteikiame. Pirmiausia vieną koplyčią, pavadinimu Šv. Mikalojaus, ant Antakalnio kalno esančią, taip pat kitą koplyčią – Šv. Gertrūdos – priemiestyje, einant Vilniaus kryptimi, taip pat kuriją, arba namus ir sklypą prie minėtosios Kauno parapinės bažnyčios, kuriame dabar kunigas Jonas gyvena, ir jo įpėdiniams, kurie savo laiku gyvens, taip pat palivarką, vadinamą Kleboniškiu, kitaip Vaištariškių, tarp mūsų Eigulių kaimo kartu su šios Kauno bažnyčios Šv. Kotrynos altaristos Biruliškių palivarku nuo Neries pusės Vilniaus link, kartu su žeme, namais ir palivarku, //124 kur dabar trys žmonės ir valstiečiai gyvena. Taip pat kitoje Neries pusėje, Žemaitkiemio žemėje, penkis žmones. Taip pat vieną dešimtinę nuo visų javų ir daržovių tiek laukuose, tiek daržuose iš palivarko ir mūsų miesto Kauno su priklausančiais dviem mūsų Rumšiškių bei Karmėlavos palivarkais. Taip pat dešimtą žuvį iš varžos Neryje, Kaunui priklausančioje [atkarpoje]. Taip pat sklypą, kur pirma buvo Vilanovo daržas. Taip pat plytinę kartu su sodu, nameliu ir jam priklausančiu sklypu už minėtosios Šv. Mikalojaus koplyčios

[1] Lotyniškas tekstas skelbtas: *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej (Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon dioeceseis Vilnensis)*, wyd. ks. J. Fijałek i Wł. Semkowicz, t. 1, Kraków, 1932–1948, s. 657–660; *Vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio Kauno dekanato vizitacija 1782 m.*, sud. V. Jogėla, Vilnius, 2001, p. 38–41 (su vertimu į lietuvių k.). Skelbtuose lotyniškuose tekstuose vietovardžių ir asmenvardžių formos neretai skiriasi nuo Valančiaus tekste esančių.

karczmę naszę w temże mieście znajdującą się itd. Dano w Wilnie 1503 roku w dzień św. Małgorzaty. Aleksander, król." //125

Z tego dokumentu widno, że 1503 roku przy kościele kowienskim już była altaria tytułu św. Katarzyny. Roku 1525 lutego 8 dnia pani Barbara Juszkowa, obywatelka kowienska, zapisała na rzecz tej altarii folwarek zwany Szetyje, za Wilią, także ogród z łączką blisko kaplicy św. Giertrudy, zwaną Wajsztoryszki i Juszkiszki. Nadto oddała domy murowane dwa. Fundusz ten 1528 został zatwierdzony przez Króla Jegomości.

W szesnastym wieku przy kościele farnym założoną była druga altaria tytułu Pięciu Ran Zbawiciela. Roku 1595 maja 8 dnia pani Łucja Telaszowa, obywatelka kowienska, darowała na rzecz tej altarii swój dom na Kobylej ulicy zabudowany, w którym//126 później zakrystian mieszkał.

Roku 1602 ks. Piotr Burniszko, wikary krożski, zapisał plebanowi kowienskiemu dwa domy, jeden na ulicy Wielkiej, drugi na ulicy Dwornej.

Jak wszędzie, tak i w Kownie zapisana dziesięcina dawała powód do licznych zatargów pomiędzy plebanem i płacącemi ten podatek. Wczęte spory zaraz po powietrzu 1713 przedstawione zostały sejmowi, który zaradzając złemu, za zgodą króla oddał plebanowi wioski Prejszagołkę i Auksztogołę, od dawania zaś dziesięciny królewskie folwarki Kormiałów z Rumszyszkami i lud uwolnił.

Roku 1766 czerwca 5 dnia papież Klemens XIII pozwolił zaprowadzić //127 w farze kowienskiej bractwo Pięciu Ran Zbawiciela, zapisującym się udzielił odpustów. Zdaje się, że to samo bractwo zwało się inaczej bractwem Siedmiu Boleści Matki Najświętszej.

Tenże papież 1769 roku stycznia 27 dnia na prośbę stolarzy kowienskich dozwolił zaprowadzić w farze bractwo św. Józefa.

Roku 1732 przy strasznym pożarze, który prawie całe miasto pochłonął, i na farze dach zgorzał i dwa kosze sklepienia w prezbiterium upadły.

Roku 1784 był plebanem kowienskim Franciszek Frąckiewicz, który chąc w jednym pokoju swej plebanii urządzić szafę w ścianie, gdy //128 na ten cel kazał mur wybijać, znaleziono w ścianie posążek Mildy, opiekuńczej bogini Kowna, cynowy, pół łokcia wysoki. Wkrótce potem, gdy pleban wyjechał gdzieś za interesami, jego wikariusz ks. Mingajłło postanowił zniszczyć to pogańskie bóstwo i kazał użyć na wybielenie naczyń kuchennych. To zdarzenie ks. Frąckiewicz opisuje w inwentarzu 1782 roku, bardzo żałując zniszczenia ciekawej starożytności pamiątki.

Roku 1800 czerwca 10 dnia od wczętego około szkoły żydowskiej pożaru, znowu fara wiele ucierpiała. Pleban ks. Puciłowski //129 Piotr, kanonik inflantski, znowu zrestaurował.

Roku 1802 Jegomość Pan Kremer fundował ołtarz Wszystkich Świętych i zapisał łąkę Szeliszki zwaną.

bei palei tvenkinį. Taip pat mūsų karčemą tame mieste esančią ir t.t. Duota Vilniuje 1503 metais šv. Margaritos dieną. Aleksandras, karalius". //125

Iš šio dokumento matyti, kad 1503 metais prie Kauno bažnyčios jau buvo Šv. Kotrynos altarija. 1525 metų vasario 8 dieną ponia Barbora Juškienė, Kauno gyventoja, užrašė tai altarijai palivarkėlį už Neries, vadinamą Šėtija, taip pat daržą su pievele netoli Šv. Gertrūdos koplyčios, vadinamą Vaištariškėmis ir Juškiškėmis. Be to, atidavė du mūrinius namus. Ta fundacija 1528 metais buvo jo didenybės karaliaus patvirtinta.

XVI a. prie parapinės bažnyčios buvo įsteigta antra altarija – Penkių Išganytojo žaizdų. 1595 metų gegužės 8 dieną ponia Liucija Teliašienė, Kauno gyventoja, dovanojo tai altarijai savo namus Kumelių gatvėje, kuriuose //126 vėliau zakristijonas gyveno.

1602 metais kunigas Petras Burniška, Kražių vikaras, Kauno klebonui užrašė du namus, vieną Didžiojoje, kitą Dvaro gatvėje.

Kaip visur, taip ir Kaune užrašyta dešimtinė sukeldavo dažnus ginčus tarp klebono ir šią prievolę mokančiųjų. Kilę ginčai iškart po 1713-ųjų maro buvo pristatyti Seimui, kuris, užkirsdamas kelią blogiui, karaliui sutikus, klebonui atidavė Preišiogalos ir Aukštigalių kaimus, karališkuosius palivarkus Karmėlavą bei Rumšiškes ir žmones atleido nuo dešimtinės mokėjimo.

1766 metų birželio 5 dieną popiežius Klemensas XIII Kauno faroje leido //127 įsteigti Penkių Išganytojo žaizdų broliją, įsirašantiesiems skyrė atlaidus. Atrodo, ta pati brolija kitaip vadinosi Septynių Švenčiausiosios Motinos skausmų brolija.

Tas pats popiežius 1769 metų sausio 27 dieną Kauno stalių prašymu faroje leido įkurti Šv. Juozapo broliją.

1732 metais per baisų gaisrą, prarijusį kone visą miestą, ir faros stogas sudegė, ir du gabalai skliautų presbiterijoje įkrito.

1784 metais Kauno klebonas buvo Pranciškus Pranckevičius, kuris norėjo viename savo klebonijos kambaryje įrengti sieninę spintą ir tuo tikslu liepė mūrą išdaužyti. Sienoje rasta alavinė deivės Mildos, Kauno globėjos, pusės uolekties aukščio statulėlė. Greitai po to, klebonui kažkur su reikalais išvykus, jo vikaras kunigas Mingaila nusprendė sunaikinti šią pagonišką dievybę ir liepė panaudoti virtuvės indams alavuoti. Šį atsitikimą kunigas Pranckevičius aprašo 1782 metų inventoriuje, labai gailėdamas sunaikinto įdomaus senovinio paminklo.

1800 metų birželio 10 dieną fara vėl labai nukentėjo nuo žydų sinagogoje prasidėjusio gaisro. Klebonas kunigas Petras Pucilauskas, //129 Livonijos kanauninkas, iš naujo suremontavo.

1802 metais jo malonybė ponas Kremeris fundavo faros bažnyčioje Visų Šventųjų altorių ir užrašė pievą, Šeliškiais vadinamą.

Nr 13. Plebania kowienska staje się klasztorem

Roku 1803 Najjaśniejszy Cesarz rossyjski Aleksander I założył uniwersytet w Wilnie. Kiedy młodzież cywilna w nim się oświecała, duchowna mało przystępu znajdowała. Co widząc, biskup wileński Jeronim Strojnowski razem z radą Uniwersytetu postanowił założyć Główne Seminarium, do którego alumni z prywatnych seminariów przysłani mogliby się o//130świecać przy uniwersytecie. Trzeba przeto było wyszukać dom na zakład. Jakoż upatrzył klasztor księży Augustianów w Wilnie. Gdyby zaś zakonnicy nie ucierpieli, postanowił oddać im farę kowienską, którą zarządzał ks. Piotr Puciłowski. Augustianie zgodzili się na to, a cesarz Aleksander I roku 1808 maja 8 dnia tą zamianę zatwierdził.

Augustianie w Wilnie zatrzymali za sobą kościół św. Mikołaja i z drugiej strony kościoła wymurowali sobie mały klasztorek. W tym zostawili kilku zakonników, reszta zaś pod przewodnictwem ks. Leopolda Koryckiego przeniosła się do Kowna i objęła farę ze wszelkim funduszem. Koryc//131ki przeto był pierwszym przeorem i plebanem w Kownie.

Po śmierci ks. Placyda Winszy, ostatniego altarysty z kleru świeckiego, biskup wilenski Strojnowski oddał altarią ks. Koryckiemu z obowiązkiem odprawowania mszy funduszowych.

Z rozporządzenia Uniwersytetu Wilenskiego 1820 roku września 1 dnia otworzoną została przy tutejszem klasztorze szkółka. Nauczycielem był jeden zakonnik, uczniów zaś od 30 do 40. Lecz roku 1835 szkółka takowa została zamkniętą.

Mieszkało w Kownie 22 augustianów, którzy mieli tu swój nowicjat. Przeorami byli po Koryckim, który został wybrany na prowincjała, ks. Mi//132chał Saulita, zakonnik bardzo gospodarny. On to wymurował obok cmentarza dom, w którym pomieścił nowicjuszów z magistrem. Później wybrali ks. Rajmunda Pietkiewicza, zdolnego tylko do spowiadania bab. Zakonnicy, widząc niezdolność jego, znowu na przeora wybrali ks. Saulitę, który po skończeniu trzechlecia przeniósł się do Kutwy na filialistę i tam umarł. Na przeora został wybrany ks. Augustym Strzedzinski, mąż prawy, niegłupi i do zarządu zdatny. Klasztor Augustianski liczył się w pierwszej klasie i pobierał co rok ze skarbu 3185 rubli srebrem. W tym stanie był klasztor kowienski, kiedy biskup przybył //133 do Kowna na mieszkanie.

Nr 14. Kościół św. Piotra w Kownie na katedrę zamieniony

Z powodu powstania krajowego 1862 i 1863 roku, przysłany do Wilna na jenerałgubernatora z władzą cesarską pełny jenerał Michał Murawjew postanowił biskupa żmudzkiego Macieja Wołonczewskiego z całym etatem przenieść z Worń do Kowna.

Nr. 13. Kauno klebonija tampa vienuolynu

1803 metais šviesiausiasis Rusijos ciesorius Aleksandras I Vilniuje įsteigė Universitetą. Kai pasaulietinė jaunuomenė jame švietėsi, dvasiškoji menkai tuo naudojosi. Tai matydamas vyskupas Jeronimas Stroinovskis kartu su Universiteto taryba nusprendė įsteigti Vyriausiąją seminariją, kurioje alumnai, iš privačių seminarijų atsiųsti, galėtų lavintis //130 Universitete. Todėl institucijai reikėjo surasti namą. Iš tikro nužiūrėjo kunigų augustinų vienuolyną Vilniuje. Idant vienuoliai nenukentėtų, nusprendė jiems atiduoti Kauno farą, kuriai vadovavo kunigas Petras Pucilauskas. Augustinai su tuo sutiko, o ciesorius Aleksandras I 1808 metų gegužės 8 dieną šį pasikeitimą patvirtino.

Augustinai Vilniuje pasiliko sau Šv. Mikalojaus bažnyčią, iš kitos pusės primūrijo nedidelį vienuolynėlį. Jame paliko keletą vienuolių, o kiti, vadovaujami kunigo Leopoldo Korickio, persikėlė į Kauną ir užėmė farą su visais jos turtais. Korickis //131 tad buvo pirmasis prioras ir klebonas Kaune.

Po kunigo Placido Vinšos, paskutinio altaristo iš pasauliečių kunigų, mirties, Vilniaus vyskupas Stroinovskis atidavė altariją ir kunigą Korickį įpareigojo aukoti fundacines mišias.

Vilniaus universiteto 1820 metų rugsėjo 1 dienos potvarkiu prie šio vienuolyno buvo įkurta mokyklėlė. Mokytojas buvo vienas vienuolis, o mokinių – nuo 30 iki 40. Tačiau 1835-aisiais ši mokyklėlė buvo uždaryta.

Kaune gyveno 22 augustinai, kurie čia turėjo savo noviciatą. Korickį išrinkus provincijolu, prioras buvo kunigas Mykolas //132 Saulita, vienuolis labai ūkiškas. Tai jis šalia šventoriaus pastatė namą, į kurį įkėlė novicijus su magistru. Vėliau išrinko kunigą Raimundą Petkevičių, tinkantį tik moteriškių išpažintis klausyti. Vienuoliai, matydami jo negabumą, prioru vėl išrinko kunigą Saulitą, kuris, pasibaigus trejiems metams, persikėlė į Kulvą filijalistu ir ten mirė. Prioru buvo išrinktas kunigas Augustinas Stredzinskis, vyras tiesaus būdo, nekvailas ir vadovauti sugebantis. Augustinų vienuolynas priskirtas pirmai klasei ir kiekvienais metais iš iždo ėmė 3185 sidabro rublius. Tokia tad buvo Kauno vienuolyno būklė, vyskupui atvykus //133 gyventi į Kauną.

Nr. 14. Kauno Šv. Petro bažnyčia tampa katedra

Dėl 1862 ir 1863 metų sukilimo krašte į Vilnių generalgubernatoriumi su ciesoriaus įgaliojimais atsiųstas tikras generolas Michailas Muravjovas nutarė Žemaičių vyskupą Motiejų Valančių su visais valdiniais perkelti iš Varnių į Kauną. Daugeliui

Dla pomieszczenia wiele osób potrzeba było wiele domów, których Murawjew, nie chąc budować, odebrał od augustianów kościół św. Piotra i [a]Pawła[a] przeznaczył na katedrę.

Dom obok tego kościoła przez augustianów wymurowany, wybrał na mieszkanie dla biskupa. Klasztor //134 oddał kapitule, dawno zamknięty klasztor Bernardynów przeznaczył na seminarium, konsystorz kazał pomieścić w pałacyku blisko ratusza przez obywatelstwo wymurowanym. Wszystkie te domy z wielkim pośpiechem zalecił przerabiać i zastosować do nowego ich przeznaczenia.

Dom biskupi przerabiał z podradu Żyd Manaszewicz pod nadzorem jenerała Derewickiego.

Ledwo 1864 roku grudnia 3 dnia ja biskup z całym sztabem przybyłem do Kowna i zająłem dom sobie przeznaczony. Sufragan biskup Aleksander Beresniewicz stanął w kwaterze przeora, kapituła zajęła klasztor, konsystorz pałacyk pomieniony, w seminarium alumnów nie było. //135 Na podkustoszego wybrałem ks. Tomasza Budreckiego, byłego kapelana mniszek krożskich.

Zakonnikom augustianom następny nadałem kierunek:

ks. Augustyna Strzedzinskiego zrobiłem plebanem kowienskim,

ks. Bartłomieja Pukszty przydałem jemu za wikariusza,

ks. Izydora Szawklinskiego posłałem na filialistę do Moniszkanć,

ks. Jana Mazulewicza do Wędziagoły na plebana,

ks. Józefa Pawłowskiego do Korcian na altarystę,

ks. Tomasza Czyżyniewskiego do Masiad na altarystę,

ks. Rajmunda Pietkiewicza do Podbrzezia na filialistę, //136

ks. Grzegorza Butkiewicza zostawiłem przy katedrze w obowiązku wikariusza.

Ks. Mongiałę władza cywilna za udział w powstaniu wysłała do klasztoru kretyngowskiego,

ks. Mateusza Stanskiego do rossiejnskiego klasztoru.

Ks. Fulgenty Lutostanski straszliwie się rozpuścił, przyjął panującą wiarę i tak uniknął sądu.

Z kapitulnych: prałat Krzyżanowski, prałat Marcjan książę Giedrojc i kanonik Antoni Beresniewicz przybyli razem ze mną do Kowna. Kanonik Andrzej Dobszewicz, infułat szydłowski, później przyjechał. Prałat Kalikst Kossakowski pozo//137stał w swojej plebanii w Okmianach. Prałat Jerzy Bitowt w swojej plebanii Gruzdziach. Ks. prałat Benedykt Smigielski w swoich dobrach w parafii krakinowskiej.

[a-a] *Įrašyta pieštuku, kitu braižu.*

žmonių įkurdinti reikėjo daug namų, kurių statyti nenorėdamas Muravjovas atėmė iš augustinų Šv. Petro ir Povilo bažnyčią ir paskyrė katedrai.

Šalia šios bažnyčios augustinų pastatytą namą paskyrė vyskupui gyventi. Vienuolyną //134 atidavė kapitulai, seniai uždarytą bernardinų vienuolyną paskyrė seminarijai, konsistoriją įsakė įkurdinti dvarponių pastatytuose rūmeliuose netoli rotušės. Visus tuos namus įsakė nedelsiant perdaryti ir pritaikyti naujiems poreikiams.

Vyskupo namus pertvarkė pagal sutartį žydas Manaševičius, prižiūrimas generolo Derevickio.

Vos tik 1864 metų gruodžio 3 dieną aš, vyskupas, su visu štabu atvykau į Kauną ir įsikūriau man paskirtuose namuose, vyskupas sufraganas Aleksandras Beresnevičius apsistojo prioro bute, kapitula užėmė vienuolyną, konsistorija – minėtus rūmelius, seminarijoje alumnų nebuvo. //135

Pakustodžiu paskyriau kunigą Tomą Budreckį, buvusį Kražių vienuolių kapelioną.

Vienuolius augustinus paskirsčiau taip:

kunigą Augustiną Stredzinskį padariau Kauno klebonu,

kunigą Baltramiejų Pukštą paskyriau jam į vikarus,

kunigą Izidorių Šauklinskį nusiunčiau filijalistu į Muniškių filiją,

kunigą Joną Mazulevičių – klebonu į Vandžiogalą,

kunigą Juozapą Pavlovskį – į Karteną altarista,

kunigą Tomą Čižiniauską – į Mosėdį altarista,

kunigą Raimundą Petkevičių – į Paberžę filijalistu, //136

kunigą Grigalių Butkevičių palikau prie katedros eiti vikaro pareigas,

kunigą Mongėlą civilinė valdžia už dalyvavimą sukilime išsiuntė į Kretingos vienuolyną,

kunigą Motiejų Stanskį – į Raseinių vienuolyną,

kunigą Fulgentas Liutostanskas baisiai pasileido, priėmė viešpataujantį tikėjimą ir taip išvengė teismo.

Iš kapitulos narių: prelatas Kryžanauskas, prelatas Martynas kunigaikštis Giedraitis ir kanauninkas Antanas Beresnevičius atvyko kartu su manimi į Kauną. Kanauninkas Andrius Dobševičius, Šiluvos infulatas, atvažiavo vėliau. Prelatas Kalikstas Kasakauskis liko //137 savo klebonijoje Akmenėje. Prelatas Jurgis Bytautas – savo klebonijoje Gruzdžiuose. Kunigas prelatas Benediktas Smigelskis – savo valdose Krekenavos parapijoje.

Po przeniesieniu się do Kowna chciałem, ażeby kościół św. Piotra był uznany przez Ojca Świętego Piusa IX za katedralny, ale bez udziału rządu nic nie mogłem zrobić.

Chąc utrzymać, ile można, kościół w świetnym stanie, wyrzuciłem ceglaną podłogę, która ścierana wzniecała pył czerwony, ten zaś osiadając na gzymsach, bardzo prędko brudził świątynią.

Zawiesiłem w kościele dwa lane czuhunne żerandole sprowadzone z Paryża, z tych większy kosztował//138 mi ze szkiełkami 345 rubli srebnych, mniejszy tylko 25 rubli.

Z uwagi, że fara była wymurowaną przez wielkiego księcia Witolda, postarałem się o portret tego dobrodzieja wiary. Pierwiastkowo prawdziwy wizerunek bohatera został wynaleziony w kościele w Brześciu Litewskim i przywieziony do Wilna. Tu Jegomość Pan Zienkiewicz, znakomity malarz, zrobił mi tę ładną kopią, za którą bez ramów zapłaciłem sto rubli i zawiesiłem w kowienskim kościele.

Ks. Benedykt Smigielski, archidiakon katedry żmudzkiej, darował kościołowi obraz przedstawujący ucieczkę małego Zbawiciela do Egiptu. Kopia ta z Murillo w Peterzburgu//139 robiona nie jest bez zalet. Stąd też zawiesiłem ją w nowej katedrze.

Nr 15. Klasztor Bernardynów w Datnowie

Podczas powstania 1862 roku zarządzał klasztorem datnowskim niedawno przeze mnie sprowadzony z Wilna gwardian Fortunat Prokopowicz, mąż trzeźwy i dobrych obyczajów, ale nieroztropny i niezdolny do rządów. Z przyległych lasów przychodził wprawdzie dowodca powstańców do klasztoru, ks. Antoni Mackiewicz, wziął jednego konia ze stajni i nieraz podjadł z partią swoją w kuchni, gwardian jednak nie widział powstańców i nie doniósł rządowi, co był obowiązany uczynić.

O tem bywaniu zaczęły dochodzić wiadomości do władzy krajowej. Guber//140nator kowienski Mikołaj Murawjew dwa razy przysyłał urzędników dla docieczenia prawdy. Gwardian jednak nie dał tym ani kwatery w klasztorze, ani kęsa chleba. W karczmie śledząc musieli przestawać na żydowskim stole. Obrazili się tem urzędnicy i jak się spodziewać wypada, nic dobrego o klasztorze gubernatorowi nie donieśli.

Mieszkał podówczas w Datnowie bernardyn, w Wilnie przez kustosza Kopcia do zakonu przyjęty, a w Minsku przez biskupa Wojtkiewicza na kapłana wyświęcony, Rejchenbach, od przyrodzenia wszelkich zdolności pozbawiony, w żadnym języku czytać nieumiejący i umieć niemogący. Nadto pijak, plotkarz, niespokojny i prawie wariat. //141 Ten się naprzykrzał wszystkim, kłócił się zaś najwięcej z drugim pijakiem, Amatem Kawszewiczem. Wiedział o tem gwardian, ale nie umiał złemu

Persikėlęs į Kauną, norėjau, kad Šv. Petro bažnyčią Šventasis Tėvas Pijus IX pripažintų katedra, bet be valdžios pritarimo nieko negalėjau padaryti.

Norėdamas bažnyčią išlaikyti kiek įmanoma puikią, išmečiau plytų grindis, kurios brūžinamos kėlė raudonas dulkes: šios, nusėsdamos ant atbrailų, labai greitai bjaurojo šventovę.

Bažnyčioje pakabinau du lieto metalo šviestuvus, atgabentus iš Paryžiaus. Iš jų didesnysis kainavo //138 man su stikleliais 345 sidabro rublius, mažesnysis – tiktai 25 rublius.

Kadangi fara buvo pastatyta didžiojo kunigaikščio Vytauto, parūpinau šito tikėjimo geradario portretą. Pirmiausia tikrasis herojaus atvaizdas buvo rastas Lietuvos Brastos bažnyčioje ir atgabentas į Vilnių. Čia jo malonybė ponas Zenkevičius, puikus tapytojas, padarė man šią gražią kopiją, už kurią be rėmų sumokėjau 100 rublių, ir pakabinau Kauno bažnyčioje.

Kunigas Benediktas Smigelskis, Žemaičių katedros arkidiakonas, dovanojo katedrai paveikslą, vaizduojantį mažojo Išganytojo bėgimą į Egiptą. Ši Murillo kopija, Peterburge //139 atlikta, nėra be privalumų, todėl ją taip pat pakabinau naujojoje katedroje.

Nr. 15. Bernardinų vienuolynas Dotnuvoje

1862-aisiais, sukilimo metais, Dotnuvos vienuolyną valdė neseniai mano iš Vilniaus pakviestas gvardijonas Fortūnatas Prakapavičius, vyras blaivus ir gerų manierų, tačiau neįžvalgus ir negabus valdyti. Iš aplinkinių miškų, tiesą sakant, ateidavo į vienuolyną sukilėlių vadas kunigas Antanas Mackevičius. Paėmė vieną arklį iš arklidės ir ne kartą su savo bendrais stiprinosi virtuvėje. Tuo tarpu gvardijonas nematė sukilėlių ir nepranešė valdžiai, o tai privalėjo padaryti.

Žinios apie tuos apsilankymus pradėjo pasiekti krašto valdžią. //140 Kauno gubernatorius Mikalojus Muravjovas du kartus siuntė valdininkus išsiaiškinti tiesą. Tuo tarpu gvardijonas nedavė tiems nei kambario vienuolyne, nei kąsnio duonos. Karčemoje tardydami turėjo tenkintis žydo maistu. Valdininkai dėl to labai įsižeidė ir, kaip galima tikėtis, gubernatoriui apie vienuolyną nieko gera nepranešė.

Tuo metu Dotnuvoje gyveno bernardinas Reichenbachas, Vilniuje gvardijono Kopcios į vienuolyną priimtas, o Minske vyskupo Vaitkevičiaus kunigu įšventintas, iš prigimties nieko nesugebantis, jokia kalba skaityti nemokantis ir mokėti negalintis. Be to, girtuoklis, nerimstantis liežuvautojas ir kone pamišėlis. //141 Jis visiems įkyrėjo, tačiau daugiausia ginčijosi su kitu girtuokliu Amatu Kauševičiumi. Gvardijonas apie

zaradzić. Nastało powstanie. Rejchenbach po razy dwa chwyciwszy cudzego konia z rynku, siadał na oklep i jechał do powstańców. Powracając zachodził do karczmy datnowskiej i w obecności wszystkich opowiadał swe czynności.

Zwykle wszyscy występni nienawidzą zwierzchności, stąd też i niegodziwy Rejchenbach najwięcej nie lubił ks. Prokopowicza. Nie umiejąc sam donosu napisać, poszedł do starego klasztornego krawca Kaczynskiego i skłonił go do napisania donosu na gwardiana i kurata ks. Józefa Kowalewskiego. //142 Skoro gubernator kowienski Murawjew to pismo przez Rejchenbacha podpisane otrzymał, zaraz kazał aresztować gwardiana z plebanem i przywieść do turmy kowienskiej. Wkrótce też sprowadził do tego zacisza i Rejchenbacha, który i tu kłócił się ze wszystkiemi swej niewoli towarzyszami. Areszt zakroczył 1864 roku maja 23 dnia. Tajna komisja kowienska uznała wszystkich za winnych, gdyż był to czas, w którym żaden oskarżony ksiądz nie mógł się uniewinnić.

Zawiadomiony o tem jenerał-gubernator kazał obwinionych sądzić, klasztor zaś skasować. //143 Kowienski gubernator nie dał nawet mi pisma w tym względzie, ale posłał kowienskiego sprawnika do datnowskiego klasztoru, którym zarządzał wikary, czyli pomocnik gwardiana ks. Sylwan Gimbut. Sprawnik sierpnia 20 dnia 1864 roku przybywszy, natychmiast rozpędził zakonników, klucze od celek pozabierał, cały inwentarz, bydło i swiron ze zbożem zabrał, zagarnął kasę, w której było 250 rubli, po części danych na mszy święte. Zakonnikom dał bilety na wyjazd, ks. Gimbutowi dał celą i dozwolił zarządzać tylko kościołem. Zostawił //144 mu żywności tylko na trzy dni. Klasztor zaś z funduszem poruczył nadzorowi miejscowego kluczwojta. Tegoż samego dnia kazał wyjeżdżać zakonnikom, lecz ci nie mogli dostać furmanek, nazajutrz przeto 21 sierpnia wszyscy wyjechali, został tylko ks. Gimbut przy kościele.

Chciano nawet i parafią datnowską skasować, ledwo wyprosiłem, ażeby tego nie czyniono. Braciszek Agaton Nowicki jechał z Datnowa przez Szadów, tu napadła jego policja miejscowa, zabrała jego wózek z manatkami, zlicytowała i pieniądze zabrała. //145 Przez raport przeto zapytywał mnie, co ma czynić. Kazałem mu podróżować do Kretyngi, dokąd i poszedł piechotą.

Stosownie do biletów sprawnika, ks.Tyszkowski Eustachy z Gradowskim, braciszkiem, pojechali do kretyngowskiego klasztoru. Ks. Możejko Tomasz z Petronowiczem, braciszkiem, do Traszkun. Ks. Kimbar Rufin z Żylewiczem, braciszkiem, do Citowian. Ks. Kawszewicz Amat później przybył do Kretyngi, gdzie wkrótce //146 i umarł. Balcewicz Leon, Sokołowski Onufry, Podskoczym Remigiusz, Iwanowski Antoni i Turowski Kazimierz, wszyscy braciszkowie pojechali do Poławenia. Kiedy

tai žinojo, tačiau nesugebėjo blogiui kelią užkirsti. Prasidėjo sukilimas. Reichenbachas, dukart turguje svetimą arklį pačiupęs, užsėdo ir jojo pas sukilėlius. Grįždamas užsukdavo į Dotnuvos karčemą ir visiems girdint pasakojo savo nuotykius.

Paprastai visi nusižengusieji neapkenčia vyresnybės, todėl ir nedorėlis Reichenbachas labiausiai nemėgo kunigo Prakapavičiaus. Nemokėdamas pats skundo parašyti, nuėjo pas senąjį vienuolyno siuvėją Kačinskį ir įtikino jį parašyti skundą dėl gvardijono ir kurato kunigo Juozapo Kavaliausko. //142 Kai tik Kauno gubernatorius šį Reichenbacho pasirašytą raštą gavo, iš karto įsakė gvardijoną su klebonu suimti ir atvežti į Kauno kalėjimą. Greitai į šią užuovėją atgabeno ir Reichenbachą, kuris ir čia su visais savo nelaisvės bičiuliais mušėsi. Suimti buvo 1864 metų gegužės 23 dieną. Kauno Slaptoji komisija visus pripažino kaltais, nes buvo laikas, kai nei vienas apkaltintas kunigas išsiteisinti negalėjo.

Apie tai informuotas generalgubernatorius įsakė apkaltintuosius teisti, o vienuolyną panaikinti. //143 Kauno gubernatorius net raštu man apie tai nepranešė, bet nusiuntė Kauno ispravniką į Dotnuvos vienuolyną, kuriam vadovavo vikaras, arba gvardijono padėjėjas, kunigas Silvanas Gimbutas. 1864 metų rugpjūčio 20 dieną atvykęs ispravnikas tuojau pat vienuolius išvaikė, celių raktus surinko, visą inventorių, galvijus ir svirną su javais paėmė, pasiglemžė kasą, kurioje buvo 250 rublių, dalis duotų šv. mišioms. Vienuoliams davė kelionės bilietus. Kunigui Gimbutui davė celę ir leido vadovauti tiktai bažnyčiai. Maisto //144 jam paliko tik trims dienoms. Vienuolyno turtą pavedė prižiūrėti vietos kliučvaičiui. Vienuoliams įsakė išvažiuoti tą pačią dieną, tačiau šie negalėjo gauti vežimų. Kitą dieną, rugpjūčio 21-ąją, visi išvažiavo, prie bažnyčios liko tiktai kunigas Gimbutas.

Norėta netgi ir Dotnuvos parapiją naikinti, vos išprašiau, kad to nedarytų. Broliukas Agatonas Novickis važiavo iš Dotnuvos per Šeduvą. Čia jį užpuolė vietos policija, užgrobė jo vežimaitį su manta, pardavė ir pinigus atėmė. //145 Raportu [broliukas] manęs pasiteiravo, ką turėtų daryti. Liepiau keliauti į Kretingą, kur pėsčiomis ir nužingsniavo.

Su ispravniko [išduotais] bilietais kunigas Tiškauskas Eustachijus su Gradausku, broliuku, išvažiavo į Kretingos vienuolyną,

kunigas Mažeika Tomas su Petranavičiumi, broliuku, – į Troškūnus,

kunigas Kimbaras Rufinas su Žilevičiumi, broliuku, – į Tytuvėnus,

kunigas Kauševičius Amatas vėliau atvyko į Kretingą, kur greitai //146 ir mirė.

Balcevičius Leonas, Sakalauskas Anupras, Podskočimas Remigijus, Ivanauskas Antanas ir Turauskas Kazimieras – visi broliukai, nuvažiavo į Palėvenę. Kadangi

zaś tu byli klasztorowi ciężarem, porozsyłałem ich za zgodą gubernatora na zakrystianów, czy rezydentów do bogatszych plebanii. Jednego do Dusiat, drugiego do Janiszek, trzeciego do Jaswojn, czwartego na powrót do Datnowa, piątego do Szadowa.

Kiedy ks. Gimbut pokazał się niezdolnym na plebana, posłałem //147 do Datnowa ks. Miłaszewicza Jana na administratora z kleru świeckiego. Później przydałem za wikariusza ks. Walentynowicza Franciszka. Ks. Gimbuta zaś odesłałem do Kretyngi. We względzie zaś pensji, ugodii i klasztoru, czyli pomieszkania plebana, długo nie było ładu.

Nr 16. Chwałojnski klasztor księży Karmelitów

Księża karmelici chwałojnscy mieli kiedyś sto włok ziemi przez Adamkowicza oddanych; później, chociaż uszczuplono fundusz i zostawiono tylko zwykłe tak zwane ugodie, nie mając jednak ani szkoły, ani para//148fii, żyli swobodnie. Żadnych nie dopuszczali się głośnych wykroczeń i przyjmowali uczciwie gości, stąd też od wszystkich byli szanowani. Byli i tacy, co ich karmelkami nazywali.

Podczas powstania 1862 roku ile mogli unikali stosunków z powstańcami, pomimo to jednak w piśmie 1864 roku grudnia 29 dnia przez kowienskiego gubernatora Mikołaja Murawjewa do mnie przysłanem powiedziano:

1) że w kościele chwałonskim przed rewolucją śpiewano patriotyczne hymny, przeor jednak ks. Rufus Kutkiewicz nie przeszkadzał,

2) że jeden ze służących klasztornych//149 Julian Obsta wyszedł do powstania, a przeor o tem władzom nie doniósł,

3) że około Chwałojn długo się trzymali powstańce i dwa razy byli w klasztorze, o czem jednak przeor ruskiej zwierzchności nie doniosł,

4) że zakonnicy zasilali pieniądzmi powstańców,

5) że według świadectwa sprawnika powiatowego, zakonnicy źle się prowadzą.

Zatem główny naczelnik kraju, licząc klasztor ten za szkodliwy w politycznym względzie, nakazuje skasować. Wojennemu naczelnikowi zaleca przedać własność klasztorną, pieniądze odesłać do skarbu, jedynastu zakonników znajdujących się w klasztorze //150 posłać do Rossiejn i do Kretyngi. Na parafii znajdujących się karmelitów zostawić na miejscu. Koszta na przejazd wziąć z pensji klasztoru zaległej. Z tychże pieniędzy opłacić służącym klasztornym. Klasztor z kościołem zostawić w opiece policji. Ziemią oddać Izbie Dóbr Państwa. Duchownej treści książki oddać do seminarium wornienskiego, cywilnej zaś do gimnazjum.

Po otrzymaniu takiego pisma zawiadomiłem przeora, ks. Kutkiewicza, na dzień zaś licytacji funduszu klasztornego posłałem dziekana Jana Ładuża. Odbyła się

čią vienuolynui tapo našta, gubernatoriui sutikus, išsiuntinėjau juos zakristijonais, arba rezidentais, į turtingesnes klebonijas. Vieną į Dusetas, kitą į Joniškį, trečią į Josvainius, ketvirtą atgal į Dotnuvą, penktą į Šeduvą.

Paaiškėjus, kad kunigas Gimbutas negabus klebonauti, //147 į Dotnuvą administratoriumi nusiunčiau iš diecezinės dvasininkijos kunigą Milaševičių Joną. Vėliau paskyriau dar kunigą Valentinavičių Pranciškų vikaru, o kunigą Gimbutą išsiunčiau į Kretingą. Dėl atlyginimų, naudmenų ir vienuolyno, arba klebono buvimo, ilgai tvarkos nebuvo.

Nr. 16. Kunigų karmelitų vienuolynas Kolainiuose

Kolainių kunigai karmelitai kadaise turėjo Adamkavičiaus dovanotos šimtą valakų žemės. Vėliau, nors fundacija apkarpyta ir paliktos tiktai vadinamosios paprastosios naudmenos, nei mokyklos, nei parapijos //148 neturėdami, gyveno laisvai. Neleido sau jokių triukšmingų išsišokimų ir deramai priiminėjo svečius, todėl visų buvo gerbiami. Buvo ir tokių, kurie juos karamelėmis vadino.

Per 1862 metų sukilimą santykių su sukilėliais vengė, kiek galėjo. Nepaisant to, 1864 metų gruodžio 29 dieną Kauno gubernatoriaus Mikalojaus Muravjovo man atsiųstame rašte pasakyta:

1) Kolainių bažnyčioje prieš revoliuciją giedoti patriotiniai himnai, tačiau kunigas Rufas Kutkevičius netrukdė.

2) Vienas vienuolyno tarnas, //149 Julijonas Obsta, išėjo į sukilimą, o prioras apie tai valdžiai nepranešė.

3) Apie Kolainius ilgai laikėsi sukilėliai ir dukart buvo vienuolyne, tačiau apie tai prioras rusų valdžiai nepranešė.

4) Vienuoliai sukilėlius šelpė pinigais.

5) Ispravniko surinktais duomenimis, vienuoliai elgiasi blogai.

Todėl vyriausiasis krašto viršininkas, politiniu atžvilgiu šį vienuolyną laikydamas nepatikimu, įsako panaikinti. Karo viršininkui įsako parduoti vienuolyno nuosavybę, pinigus nusiųsti iždui, vienuolika vienuolyne esančių vienuolių //150 išsiųsti į Raseinius ir Kretingą. Parapijoje esančius karmelitus palikti vietoje. Kelionės išlaidas padengti iš vienuolynui priklausančio atlyginimo. Iš tų pačių pinigų sumokėti vienuolyno tarnams. Vienuolyną su bažnyčia palikti policijai prižiūrėti. Žemę atiduoti Valstybės turtų rūmams. Dvasinio turinio knygas atiduoti Varnių seminarijai, pasaulietinio – gimnazijai.

Gavęs tokį raštą, pranešiau priorui kunigui Kutkevičiui, dekaną Joną Ladužą nusiunčiau vienuolyno turtų varžytinių dieną. Varžytinės įvyko per vieną dieną,

licytacja w ciągu jednego dnia, lud katolicki //151 nie chciał kupować, bo nabywanie rzeczy słusznie przez duchowieństwo zarobionych, uważał za świętokradztwo. Żydzi przeto wszystko rozkupili.

Kiedy wyprowadzono parę koników stajennych, urzędnik gubernatorski spytał przeora, czy nie są te własnością pana osobistą? Kutkiewicz odpowiedział, że są klasztorne, zatem przedano. Gdyby się przyznał, urzędnik zostawiłby jemu, bo sam tę grabież uważał za niesłuszną.

Ołtarze, dzwony, organy, ornaty rozdzieliłem różnym kościołom. Po licytacji pojechali do [a]Kretyngi[a]:

Juraszko Kazimierz,
Monkiewicz Michał, //152
Rubsza Albin,
Kontowt Jan i
Tamulewicz Mateusz, braciszek;

[b]Do Rossiejn[b]:

Kutkiewicz Rufus,
Staniewicz Anioł,
Szukiewicz Joachim,
Syrwid Eustachy,
Skilski Tymoteusz i
Gajewski Ludwik, diakon.

Lecz niedługo byli w klasztorach. Monkiewicza, Rubszy i Żwyłowskiego, jako kleryków, powołałem do seminarium, wyświęciłem na kapłanów i posłałem na parafie. Za wiedzą władzy cywilnej księdzu Kutkiewiczowi, jako człowiekowi delikatnemu i przykładnemu, dałem plebanią poniemunską, ks. Skilskiemu filią miłaszajcką. //153

Ks. Syrwida posłałem do Szyłel na altarystę.

Ks. Staniewicza do Kielm.

Diakon Gajewski pojechał do marszałka Karpia itd.

Żadnego z zakonników rząd nie sądził, nie trzymał w więzieniu i na Syberyą nie wysyłał. Ołtarze chwałojnskiego kościoła, aparaty, dzwony i organy oddałem kościołom świeckiego kleru.

Klasztor chwałojnski z kościołem rząd oddał duchowieństwu prawosławnemu. Pierwszym ruskim plebanem w Chwałojniach był Mikołaj Komarów, człowiek cichy

[a-a] *Pabraukta.*
[b-b] *Pabraukta.*

katalikai //151 pirkti nenorėjo, nes įsigyti teisėtai dvasininkijos užsidirbtus daiktus laikė šventvagyste; tad viską išpirko žydai.

Išvedus porą staininių arkliukų, gubernijos valdininkas pasiteiravo prioro, ar tai nėra asmeninė pono nuosavybė? Kutkevičius atsakė, kad yra vienuolyno, todėl [buvo] parduoti. Jeigu būtų prisipažinęs, valdininkas būtų jam palikęs, nes pats tą grobstymą laikė neteisėtu.

Altorius, varpus, vargonus, arnotus paskirsčiau įvairioms bažnyčioms.

Po varžytinių išvažiavo į Kretingą:

Juraška Kazimieras,
Monkevičius Mykolas, //152
Rubša Albinas,
Kontautas Jonas ir
Tamulevičius Matas, broliukas.

Į Raseinius:

Kutkevičius Rufas,
Stanevičius Aniolas,
Šukevičius Joakimas,
Sirvydas Eustachijus,
Skilskis Tomas ir
Gajauskas Liudvikas, diakonas.

Tačiau neilgai buvo vienuolynuose. Monkevičių, Rubšą ir Žvilauską kaip klierikus pakviečiau į seminariją, įšventinau kunigais ir nusiunčiau į parapijas.

Civilinei valdžiai pritarus, kunigui Kutkevičiui, kaip delikačiam ir pavyzdingam žmogui, skyriau Panemunės kleboniją, kunigui Skilskiui – Milašaičių filiją. //153

Kunigą Sirvydą išsiunčiau į Šilalę altarista.

Kunigą Stanevičių – į Kelmę.

Diakonas Gajauskas išvažiavo pas bajorvedį Karpį ir t.t.

Nei vieno vienuolio valdžia neteisė, nelaikė kalėjime ir į Sibirą neištrėmė. Kolainių bažnyčios altorius, liturginius daiktus, varpus ir vargonus atidaviau diecezinės dvasininkijos bažnyčioms.

Kolainių vienuolyną su bažnyčia valdžia atidavė stačiatikių dvasininkijai. Pirmasis rusų šventikas Kolainiuose buvo Mikalojus Komarovas, žmogus ramus

i wyrozumiały, nie zajmował się prozelityzmem i nie jątrzył Żmudzinów przeciwko rządowi.

Wkrótce założono w Chwałojniach //154 parafialną szkółkę dla dzieci katolickich, pleban użwentski ks. Pietkiewicz dojeżdżał wykładać naukę wiary.

Nr 17. Traszkunski klasztor księży Bernardynów

W Traszkunach na błotnistej równinie bernardyni 1698 roku osadzeni żyli w ubóstwie, najwięcej z kwesty, po którą wysyłali braciszka. Fundatorem ich był obywatel Władysław Sokołowski, który im dał kawałek ziemi bez poddaństwa i wymurował jednopiątrowy, wilgotny klasztorek. Rozpoczął murować i kościół, ale jako nie bardzo bogaty, nie zdołał dokończyć. Do czasu na//155wet upadku klasztoru kopuła na środku kościoła nie była wyprowawadzoną.

Kiedy bernardynom tutejszym podobno 1807 roku władza pozwoliła otworzyć szkołę, ojcowie chętnie zajęli się uczeniem dzieci. Nie było po temu budynku, bernardyni przeto własnym kosztem wymurowali dwupiątrowe gimnazjum. Uczyli dopóki Ministerstwo Oświecenia dozwoliło.

Rząd 1832 roku kasując wiele klasztorów, zostawił nietknięty traszkunski i za etatowy policzył. Tutejsi bernardyni utrzymywali jeszcze parafią.

Roku 1864 grudnia 11 dnia w Kownie otrzymałem pismo, w którem //156 wskutek rozkazu jenerał-gubernatora kowienski gubernator Mikołaj Murawjew to powiedział:

Bernardyni traszkunscy nie bronili różnym osobom w kościele do nich należącym śpiewać pieśni przeciwko rządowi;

Naczelnik gromady powstańców Minejko 1863 roku maja 6 zachodził do klasztoru i był przyjęty. W kościele widziano czterech powstańców uzbrojonych.

Zatem klasztor traszkunski, jako szkodliwy rządowi, kasuje się. Zakonników w nim mieszkających należy wysłać pod nadzorem policji: dwóch do Poławenia, pięciu do Agłony, //157 pięciu do Kretyngi.

Kościół jako parafialny zostawić w posiadaniu dwóch księży i dać część klasztoru na ich pomieszczenie. Resztę budynków poruczyć nadzorowi policji. Fundusz zakonników przedać z licytacji, dochód odesłać do podskarbstwa krajowego. Służącym klasztorowi opłacić z ostatków pensji klasztornej i odesłać do tych gmin, z których przybyli.

Po otrzymaniu takiego pisma posłałem do Traszkun JKs. Dominika Opólskiego, ucianskiego dziekana, który asystował przy zaborze klasztoru i licytacji. Grudnia 19 dnia bernardynów wywieziono. Dziekan poruczył opiekę nad kościołem JKs. Antoniemu //158 Jucewiczowi, który się utrzymał czas pewny z jałmużny parafian.

ir supratingas, neužsiiminėjo prozelitizmu ir nenustatinėjo žemaičių prieš valdžią.

Netrukus Kolainiuose įsteigta //154 parapinė mokykla katalikų vaikams, Užvenčio klebonas kunigas Petkevičius važinėjo dėstyti tikybos.

Nr. 17. Kunigų bernardinų vienuolynas Troškūnuose

Bernardinai, 1698 metais įsikūrę pelkėtoje lygumoje Troškūnuose, gyveno neturte, daugiausia iš aukų, kurių [rinkti] siųsdavo broliuką. Jų fundatorius buvo dvarponis Vladislovas Sokolovskis, kuris jiems davė sklypelį žemės be baudžiauninkų ir pastatė vienaukštį drėgną vienuolynėlį. Pradėjo mūryti ir bažnyčią, tačiau kaip nelabai turtingas, užbaigti neįstengė. Iki pat //155 vienuolyno uždarymo bokštas ties viduriu bažnyčios nebuvo pastatytas.

Kai vietos bernardinams berods 1807 metais valdžia leido atidaryti mokyklą, tėvai [vienuoliai] noriai ėmėsi mokyti vaikus. Nebuvo tam [skirto] pastato, tad bernardinai savo lėšomis pastatė dviaukštę gimnaziją. Mokė, kol Švietimo ministerija leido.

1832 metais valdžia, naikindama daugybę vienuolynų, paliko nepaliestą Troškūnų, priskirdama jį etatiniams. Vietos bernardinai dar turėjo parapiją.

1864 metų gruodžio 11 dieną Kaune gavau raštą, kuriame, //156 generolui gubernatoriui įsakius, Kauno gubernatorius Mikalojus Muravjovas tai išdėstė: „Troškūnų bernardinai nedraudė visokiems asmenims jiems priklausančioje bažnyčioje giedoti giesmių prieš valdžią.

Sukilėlių būrio vadas Mineika 1863 metų gegužės 6-ąją užsuko į vienuolyną ir buvo priimtas. Bažnyčioje pastebėti keturi ginkluoti sukilėliai.

Todėl Troškūnų vienuolynas, kaip kenkiantis valdžiai, naikinamas. Jame gyvenančius vienuolius būtina išsiųsti policijai lydint: du – į Palėvenę, penkis į – Agluoną, //157 penkis – į Kretingą.

Bažnyčią kaip parapinę palikti dviem kunigams ir duoti dalį vienuolyno jiems apgyvendinti. Kitus pastatus pavesti policijai prižiūrėti. Vienuolių turtą parduoti iš varžytinių, gautas lėšas nusiųsti į valstybės iždą. Vienuolyno tarnams sumokėti iš vienuolyno atlyginimo likučių ir išsiųsti į tuos valsčius, iš kurių atvyko".

Gavęs tokį raštą, į Troškūnus pasiunčiau jo malonybę kunigą Dominyką Opulskį, Utenos dekaną, kuris dalyvavo atimant vienuolyną ir [jo] varžytinėse. Gruodžio 19 dieną bernardinai išvežti. Bažnyčia rūpintis dekanas pavedė jo malonybei kunigui Antanui //158 Jucevičiui, kuris gyveno kurį laiką iš parapijiečių aukų. Nagrodskis

Nagrodzki Teofil, gwardian, Mackiewicz Agapit i Butkiewicz Fortunat pojechali do Kretyngi.

Paweł Majewski, Letus Gintwojn, kapłani;
Leon Balcewicz, [a]braciszkowie[a]
Januarius Sobolewski,
Tomaż Mozejko,
Antoni Iwanowski,
Kazimierz Turowicz,
Remigius Podskoczym i
Błażej Gradowski jechali do Poławenia, ale porzucono ich w Rogowie, w karczmie. Przebyli tam kilka tygodni na wyżebranym stole. Potem ja zrobiłem rozpo//159rządzenie i zostali odwiezionemi stosownie do przeznaczenia.

Na pierwszego z kleru świeckiego plebana posłałem JKs. Józefa Gabszewicza. Na wikariusza zaś JKs. Żementowskiego.

JKs. Nagrodzkiego na żądanie marszałka Komara posłałem do Rogówka.

Nr 18. Poławenski klasztor księży Dominikanów

Klasztorowi poławenskiemu księży Dominikanów dał początek obywatel litewski Poczobut 1676 roku. Uczynił to za pozwoleniem króla i stanów. Swoim kosztem wymurował klasztor dwupiętrowy ze szczupłym kościołem i obdarzył przyzwoitym funduszem. Mieszkało w tym klasztorze 15, a nie//160kiedy i 20 dominikanów. Ojcowie ci [b]mieszkali[b] żyli spokojnie i utrzymywali parafią. Szkoły publicznej nigdy nie mieli. Podczas kasaty klasztorów 1832 roku poławenski ocałał i został policzony za etatowy. Roku 1859 parafianin kościoła elernenskiego, katolik, obywatel Sawicki, mając w dobrach swoich, Neinborn zwanych, kaplicę, za mojem pozwoleniem sprowadził z Białorusi ks. Jacka Miłosnickiego, dominikana należącego do aglonskiego klasztoru, który przez pewny czas niósł duchowną posługę miejscowej ludności, lecz jako człowiek nadzwyczaj niespokojnego charakteru, nie mogąc długo tam pobyć, przeniosł się do klasz//161toru poławenskiego.

Tu mieszkając, naprzykrzał się wszystkim, a najbardziej przeorowi Janowi Sienkiewiczowi. Nadto miał związek ze szlachtą koło Poławenia mieszkającą, podobno i pieniądze im dawał na rzecz powstania.

Trzeba wiedzieć, że ks. Sienkiewicz z powodu też niespokojnego charakteru i nieposłuszeństwa zwierzchności, był wysłany niegdyś z Grodna na Syberyą, gdzie

[a-a] *Įrašyta pieštuku, kitu braižu.*
[b-b] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

Teofilius, gvardijonas, Mackevičius Agapitas ir Butkevičius Fortūnatas išvažiavo į Kretingą.

Povilas Majauskas, Letas Gintvainis, kunigai;
Leonas Balcevičius,
Januarius Sabaliauskas,
Tomas Mažeika,
Antanas Ivanauskas,
Kazimieras Turavičius,
Remigijus Podskočimas ir
Blažiejus Gradauskas, broliukai, vyko į Palėvenę, bet buvo palikti Raguvos karčemoje. Išbuvo ten keletą savaičių maitindamiesi išmalda. Galiausiai mano nurodymu //159 buvo nuvežti į paskirtą vietą.

Pirmuoju klebonu iš diecezinės dvasininkijos nusiunčiau jo malonybę kunigą Juozapą Gabševičių, o vikaru jo malonybę kunigą Žementauską.

Jo malonybę kunigą Nagrodskį bajorvedžio Komaro prašymu nusiunčiau į Raguvėlę.

Nr. 18. Kunigų dominikonų vienuolynas Palėvenėje

Palėvenės kunigų dominikonų vienuolynui pradžią davė lietuvių dvarponis Počobutas 1676 metais. Tai padarė karaliui ir luomams pritarus. Savo lėšomis sumūrijo dviaukštį vienuolyną su maža bažnyčia ir aprūpino padoria fundacija. Tame vienuolyne gyveno 15, o kartais //160 ir 20 dominikonų. Šie tėvai gyveno ramiai ir turėjo parapiją. Viešos mokyklos niekada neturėjo. Naikinant vienuolynus 1832 metais, Palėvenės išliko ir buvo priskirtas etatiniams. 1859 metais Elernės parapijietis, katalikas dvarponis Savickis turėdamas savo valdose, Nejbornu vadinamose, koplyčią, man leidus pasikvietė iš Baltarusijos kunigą Jackų Milosnickį, dominikoną, priklausantį Agluonos vienuolynui, kuris vietos žmonėms kurį laiką teikė dvasinius patarnavimus, tačiau kaip ypač neramaus būdo žmogus, negalėdamas ilgiau ten pabūti, persikėlė į //161 Palėvenės vienuolyną.

Čia gyvendamas visiems, ypač priorui Jonui Senkevičiui, įkyrėjo. Be to, palaikė ryšius su Palėvenės apylinkių bajorais, matyt, ir pinigų jiems davė sukilimo reikmėms.

Reikia žinoti, kad kunigas Senkevičius taip pat dėl neramaus būdo ir nepaklusnumo vyresnybei kažkada iš Gardino buvo ištremtas į Sibirą, kur gyveno 28 metus,

mieszkał lat 28. Potem przez łaskę monarszą wrócił do swej strony. Obecnie, widząc niestosowne postępowanie ks. Miłosnickiego, tak miarkował: jeżeli nie doniosę o tem, co ks. Jacek robi, dowie się zwierzchność cywilna i jako naczelnika//162 klasztoru znowu na Syberią wyprawi; jeżeli zaś sam zwierzchności doniosę, ocalę swoją osobę, klasztor zostanie w całości i pozbędę się swego nieprzyjaciela Miłosnickiego. Zrobiwszy taką kombinacją, sam posłał donos gubernatorowi kowienskiemu na ks. Miłosnickiego. Wskutek tego donosu ja, biskup, 1865 roku marca 17 dnia otrzymałem od kowienskiego gubernatora pismo, w którem powiedziano:

1) że klasztor poławenski okazał się niegodnym zaufania rządowego i szkodliwym we względzie bezpieczeństwa kraju,

2) że zakonnicy zalecali ludowi modlić się za wskrzeszenie Polski, //163

3) że ks. Miłosnicki zachęcał młodzież, ażeby szła do powstania i dawał im pieniądze,

4) że utrzymywał broń i ukrywał we wsi ośmiu powstańców zbiegłych po rozbiciu ich pod Birżami.

Z tych powodów główny naczelnik kraju nakazuje po skomunikowaniu się z władzą duchowną:

a) skasować klasztor poławenski,

b) znajdujących się w klasztorze 20 zakonników rozesłać: do rossiejnskiego dominikańskiego, grodzienskiego franciszkanskiego, nieswizskiego dominikańskiego i kalwaryjskiego także domininkańskiego klasztorów,

c) przy poławenskim kościele jako parafialnym zostawić dwóch wartych zaufania zakonników, //164

d) gdyby mieli gdzie mieszkać, zostawić im część klasztoru,

e) resztę domów zabrać,

f) fundusz klasztorny zlicytować, pieniądze zaś odesłać do skarbu,

g) ziemią oddać w wiedzę dóbr państwa,

h) książki duchownej treści zostawić duchowieństwu, cywilnej zaś odesłać do gimnazjum kowienskiego.

Otrzymawszy takowe pismo, posłałem do Poławenia ucianskiego dziekana, plebana bolnickiego JKs. Dominika Opólskiego, ażeby ze strony mojej był deputatem przy zaborze klasztoru. Na dzień 25 marca 1865 roku przyjechał do Poławenia major żandarmów Szczerbaków i wojenny //165 wiłkomirski naczelnik, którzy wykonali w całej zupełności rozkaz głównego naczelnika kraju.

Zakonnicy: Gundeschalk Ostankowicz, Pantaleon Butkiewicz i Grzegorz Samelewicz pojechali do Kalwaryi.

vėliau valdovo malone grįžo į savo šalį. Nūnai, matydamas netinkamą kunigo Milosnickio elgesį, taip svarstė: jeigu nepranešiu apie tai, ką kunigas Jackus veikia, sužinos pasaulietinė vyresnybė ir kaip vienuolyno viršininką //162 vėl į Sibirą ištrems; jeigu pats vyresnybei pranešiu, pats apsisaugosiu, vienuolynas nenukentės ir atsikratysiu savo priešininko Milosnickio.

Taip apsvarstęs pats Kauno gubernatoriui išsiuntė skundą dėl Milosnickio.

Dėl šio skundo aš, vyskupas, 1865 metų kovo 17 dieną gavau iš Kauno gubernatoriaus raštą, kuriame pasakyta:

1) Palėvenės vienuolynas pasirodė esąs nevertas valdžios pasitikėjimo ir kenkia krašto saugumui,

2) vienuoliai liepė žmonėms melstis už Lenkijos atgimimą, //163

3) kunigas Milosnickis ragino jaunimą eiti į sukilimą ir davė jiems pinigų,

4) laikė ginklą ir kaime slėpė aštuonis sukilėlius, pabėgusius, kai buvo sumušti [kautynėse] ties Biržais.

Dėl šių priežasčių vyriausiasis krašto viršininkas, susižinojęs su dvasininkijos vyresnybe, įsako:

a) Palėvenės vienuolyną panaikinti,

b) vienuolyne esančius 20 vienuolių išsiųsti: į Raseinių dominikonų, Gardino pranciškonų, Nesvyžiaus dominikonų ir Kalvarijos taip pat dominikonų vienuolynus;

c) prie Palėvenės bažnyčios, kaip parapinės, palikti du pasitikėjimo vertus vienuolius, //164

d) kad turėtų kur gyventi, palikti jiems dalį vienuolyno,

e) kitus namus atimti,

f) vienuolyno turtą paleisti iš varžytinių, o pinigus nusiųsti iždui,

g) žemę atiduoti Valstybės turtų [valdybos] žiniai,

h) dvasinio turinio knygas palikti dvasininkijai, pasaulietinio nusiųsti Kauno gimnazijai.

Gavęs tokį raštą į Palėvenę nusiunčiau Utenos dekaną, Balninkų kleboną jo malonybę kunigą Dominyką Opulskį, kad, užimant vienuolyną, būtų mano atstovu. 1865 metų kovo 25 dieną į Palėvenę atvažiavo žandarų majoras Ščerbakovas ir Ukmergės karo //165 viršininkas, kurie galutinai įvykdė vyriausiojo krašto viršininko įsakymą.

Vienuoliai: Gundeschalkas Ostankavičius, Pantaleonas Butkevičius ir Grigalius Samelevičius išvažiavo į Kalvariją.

Michniewicz Franciszek, Maciejewski Piotr, Dziengielewski Stefan, Ostrowski Piotr, Buczynski Ignacy, Kubyłajc Józef, braciszek, i Jurewicz Medard także pojechali do Rossiejn. Później przybył tu Sienkiewicz Jan, gdzie wkrótce i umarł. Ks. Nihilewicz Feliks pozostał przy filii w Giełażach. //166 Innego posłałem do Wieszynt na wikarego. Braciszków bernardyńskich odesłałem jednych do Kretyngi, drugich rozmieściłem po parafiach.

Na administratora parafii poławenskiej przeznaczyłem JKs. Dowkinta Antoniego, za wikariusza zaś jemu dałem Grygałowskiego Piotra, obu dominikanów. Kiedy zaś okazali się niezdolnemi do tej posługi, posłałem na plebana z kleru świeckiego JKs. Jutkiewicza Jana, na wikariusza zaś Idzela Franciszka. Z tych naród był kontent i dziękował mi za naznaczenie. //167

Nr 19. Miasteczko Szkudy

W telszewskim powiecie na samej kurlandskiej granicy znajduje się skarbowe miasteczko Szkudy zwane. Dzieli się na chrześcijańskie i żydowskie. Chrześcijan katolików gospodarzy trudniących się rolnictwem, jest 40. Żydów bez liku. Plemię to, jak zwykle, zajmuje się handlem i utrzymywaniem karczem.

Katolicy tu mają kościół murowany i trzech księży. Pleban dawniej posiadał godność infułata, ale po zaginieniu infułackiego funduszu pleban stracił ten tytuł. Do plebana szkudzkiego należała filia iłocka; filialista płacił co rok plebanowi szkudzkiemu da//168ninę. Biskup książę Józef Giedrojc podniósł kościół iłocki do rzędu parafialnych, pleban przeto przestał zależeć od szkudzkiego i nic już nie płacił. W parafii szkudzkiej jest obecnie (1873 roku) dusz katolickich 4740.

Z powodu bliskości Kurlandyi w Szkudach i parafii jest dosyć luteranów, którzy mają w Szkudach dom modlitwy i pastora. Żydzi mają dwie szkoły: jedną w części żydowskiej, drugą w chrześcijańskiej.

Szkudy z obszerną włością, w której znajduje się 1200 chat gospodarskich, należały dawniej do hetmana litewskiego, wojewody wilenskiego Jana Karola Chodkiewicza, //169 który podobno 1608 roku fundował tu pierwszy drewniany kościół katolicki i przeznaczył na utrzymanie duchowieństwa annuatę z włości. Miasteczko obdarzył prawem magdeburskiem. Magistrat miał prawo nie tylko sądzić występnych, ale i na śmierć skazywać. Szubienica [a-]o wiorstę od[-a] miasteczka stała jeszcze i po zaborze kraju przez Rossyą.

[a-a] *Įrašyta tos pačios spalvos rašalu virš užbraukto žodžio „blisko".*

Michnevičius Pranciškus, Macijauskas Petras, Dzengeliauskas Steponas, Ostrauskas Petras, Bučinskas Ignotas, Kubilaitis Juozapas, broliukas, ir Jurevičius Medardas taip pat išvažiavo į Raseinius. Vėliau čia atvyko Senkevičius Jonas, kur netrukus ir mirė. Kunigas Nigilevičius Feliksas liko prie Geležių filijos. //166 Kitą nusiunčiau į Viešintas vikaru. Vienus bernardinų broliukus nusiunčiau į Kretingą, kitus išskirsčiau po parapijas.

Palėvenės parapijos administratoriumi paskyriau jo malonybę kunigą Daukintą Antaną, jam į vikarus daviau Grigalauską Petrą, abu dominikonai. Kai paaiškėjo šiai tarnystei netinkantys, nusiunčiau klebonu iš diecezinės dvasininkijos jo malonybę kunigą Jutkevičių Joną, o vikaru Idzelį Pranciškų. Jais žmonės buvo patenkinti ir man dėkojo už paskyrimą. //167

Nr. 19. Skuodo miestelis

Telšių apskrityje, prie pat sienos su Kuršu, yra Skuodu vadinamas valstybinis miestelis. Padalytas į krikščionišką ir žydišką. Krikščionių katalikų ūkininkų, besiverčiančių žemdirbyste, yra 40. Žydų – be skaičiaus. Kaip paprastai, ši gentis užsiima prekyba ir karčemų laikymu.

Katalikai čia turi mūrinę bažnyčią ir tris kunigus. Klebonas seniau turėjo infulato titulą, bet, pradingus infulatūros turtui, šio titulo neteko. Skuodo klebonui priklausė Ylakių filija: filijalistas kasmet Skuodo klebonui //168 mokėjo duoklę. Vyskupas kunigaikštis Juozapas Giedraitis Ylakių bažnyčią pakėlė į parapines, dėl to klebonas nustojo priklausyti nuo Skuodo [klebono] ir jau nieko nebemokėjo. Skuodo parapijoje dabar (1873 metais) yra 4740 katalikų sielų.

Dėl Kuršo artumo Skuode ir parapijoje yra nemažai liuteronų, kurie Skuode turi maldos namus bei pastorių. Žydai turi dvi mokyklas: vieną žydiškoje dalyje, kitą krikščioniškoje.

Skuodas su plačiu valsčiumi, kuriame būta 1200 ūkininkų trobų, seniau priklausė Lietuvos etmonui, Vilniaus vaivadai Jonui Karoliui Chodkevičiui, //169 kuris berods 1608 metais čia fundavo pirmą medinę bažnyčią ir dvasininkams išlaikyti paskyrė metinį mokestį iš valsčiaus. Miesteliui parūpino Magdeburgo teisę. Magistratas turėjo teisę ne tik teisti nusikaltusius, bet ir mirties bausmę skirti. Kartuvės per varstą nuo miestelio stovėjo dar ir kraštą užgrobus Rusijai.

Roku 1781 niedaleko Linkim, we wsi zwanej Straupty, mieszkał szlachcic Putrament, który miał syna imieniem Józef. Chłopiec ten, do żadnej szkoły nieoddawany, doszedłszy wieku młodzieńczego zaczął pić i nadzwyczaj się rozpuścił.//170 Kiedy stary ojciec zaczął go karcić, porzucił dom rodzicielski, przybrał za towarzysza młodego chłopca prostej kondycji i Żyda ze Szkud. Wszyszcy trzej pokupowali sobie broń i zajęli się rabunkiem. Popeckani sadzą napadali bogatszych gospodarzy we włości, brali co się im podobało i domagali się jak zwykle pieniędzy. Niechcącym oddawać palili ręce, czasem dzieci w obecności matek zarzynali, niekiedy odcinali kobietom piersi i napełnili okolicznych przestrachem.

Razu jednego ciż bandyci, idąc w nocy w polu zwanym Brijde łaukas, koło wioski Użłuobej, spotkali Żyda niosącego na grzbiecie kramkę. Chwycili//171go, odebrali towar i samego związali. Kiedy krzyczał, wyrąbali dwudzielne drzewo, zrobili niby widła, [a]powa[a] powalili, na kark włożyli pomienione narzędzie i wbili głęboko do ziemi. Żydek brykał się, wybił nogami jamę i umarł. Po tej zbrodni Putrament zaszedł do domu ojca swego i darował k[r]amkę Żyda siostrom. Te zaczęły rozdawać drugim, postrzegli Żydzi i wykryli sprawców złego. Naród przez władzę zapędzony pojmał wszystkich trzech. Magistrat zaś szkudzki kazał powiesić. Po wykonaniu dekretu, ciał ich nie pozwalano zdejmować z szubienicy. Wisały, póki zgniły. Głowę nawet poźniej ćwiekami do szubienicy przybitą Putramenta //172 długo trzymano na postrach żyjącym.

Kiedy pierwszy, mały, przez Chodkiewicza postawiony w Szkudach kościół miał się ku upadkowi, parafiane z plebanem postawili drugi, nierównie większy, także drewniany. Lecz ten wcale niedługo był na powierzchni ziemi. Żyd bowiem blisko cmentarza mieszkający piekł chleb z obwarzankami i zapalił swój dom. Wiatr wiał ku kościołowi, zapalił się dom Boży i spłonął.

Plebanem szkudzkim był podówczas dzielny ks. Tomasz Sudymt, który ledwo 18 rubli mając w kieszeni 1847 roku wezwał mularzy i zawarł z nimi kontrakt. Mocą tego ci zobowiązali się wymuro//173wać przy pomocy parafian za 1910 rubli, materiał zaś przyrzekł dostarczyć ks. pleban. W następną niedzielą wlazł na ambonę i zapowiedział ludowi, co myśli robić. Parafianie chętnie na wszystko się zgodzili, zaraz poczęli palić cegłę, wapno w Kurlandyi zakupili i we dwa lata wymurowali piękny dom Boży.

Roku 1850 lipca 15 dnia ja do Szkud przyjechałem, lud przyjął mnie z entuzjazmem, bo dotąd biskupa nie widział. Pobierzmowałem 3544 osoby, 16 zaś dnia

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

1781 metais netoli Lenkimų, kaime, vadinamame Sriauptais, gyveno bajorėlis Putramentas, kuris turėjo sūnų, vardu Juozapas. Šis jokioje mokykloje nebuvęs vaikis, išaugęs į jaunuolį, pradėjo girtuokliauti ir perdėm pasileido. //170 Kai senas tėvas bandė jį pristabdyti, apleido tėvų namus, į bičiulius pasiėmęs jauną žemos kilmės vaikį ir žydą iš Skuodo. Visi trys nusipirko ginklus ir pradėjo plėšikauti. Išsiteplioję suodžiais puldinėjo turtingesnius valsčiaus ūkininkus, ėmė, kas tik jiems patiko, ir, kaip įprasta, reikalavo pinigų. Nenorintiems atiduoti degino rankas, kartais vaikus užmušdavo motinų akivaizdoje, kai kada moterims krūtis nupjaudavo ir įvarydavo siaubą aplinkiniams.

Vieną kartą šie banditai eidami naktį lauku, vadintu Briedžio, palei Užluobės kaimelį sutiko žydą, ant kupros nešantį kromelį. Jį sučiupo, //171 atėmė prekes ir patį surišo. Jam šaukiant, išlaužė dvišakį medį, padarė tarsi šakes, pargriovė, ant sprando uždėjo minėtą įrankį ir giliai įvarė į žemę. Žydelis daužėsi, kojomis išmušė duobę ir numirė. Po šio nusikaltimo Putramentas užėjo į savo tėvo namus ir žydo kromelį dovanojo seserims. Tos pradėjo dalyti kitiems, žydai pasergėjo ir išaiškino nusikaltėlius. Valdžios suvaryti žmonės pagavo visus tris, o Skuodo magistratas įsakė pakarti. Įvykdžius nuosprendį, neleista jų kūnų nuimti nuo kartuvių. Kabėjo, kol supuvo. Netgi Putramento galva vėliau prie kartuvių vinimis prikalta //172 gyviesiems gąsdinti.

Kai pirmoji, maža Chodkevičiaus Skuode pastatyta bažnyčia ėmė griūti, parapijiečiai su klebonu pastatė kitą, nepalyginamai didesnę, taip pat medinę. Tačiau toji labai neilgai tebuvo žemės paviršiuje, nes netoli šventoriaus gyvenantis žydas kepė duoną su riestainiais ir uždegė savo namus. Vėjas pūtė bažnyčios link, Dievo namai užsidegė ir supleškėjo.

Skuodo klebonas tuo metu buvo veiklus kunigas Tomas Sudimtas, kuris, vos 18 rublių kišenėje teturėdamas, 1847 metais pasikvietė mūrininkus ir sudarė su jais sutartį, pagal kurią jie įsipareigojo, parapijiečių padedami, //173 pastatyti [bažnyčią] už 1910 rublių; klebonas prisižadėjo medžiagomis aprūpinti. Kitą savaitę įsilipo į sakyklą ir pranešė parapijiečiams, ką ketinąs daryti. Parapijiečiai noriai su viskuo sutiko; nedelsdami pradėjo degti plytas, kalkių nupirko Kurše ir per pora metų išmūrijo gražius Dievo namus.

1850 metų liepos 15 dieną atvažiavau į Skuodą, žmonės mane džiaugsmingai priėmė, nes iki tol vyskupo nebuvo matę. Suteikiau Sutvirtinimą 3544 asmenims, o

pokonsekrowałem kościół szkudzki. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie świętych męczenników: Proba, Bonifacego, Fausty i Wincenty.

Po skończonym obrzędzie, kiedym dziękował plebanowi za wymurowanie //174 kościoła, ten odpowiedział: „Pasterzu, dwóch wielkich rzeczy dokonałem w życiu mojem, wymurowałem kościół i odbyłem wizytę biskupią. Teraz śmiało mówię, że każdy pleban jest wielmożny, bo mając ledwo 18 rubli w kieszeni, rozpocząłem fabrykę kościoła i dokonałem."

Na nieszczęście ks. Sudymt niedługo cieszył się swą pracą, bo roku 1851 listopada 25 dnia ruszony paraliżem żyć przestał. Był to mąż poważny, miernego wzrostu, włosów szpakowatych, czarniawy. Na ambonie dzielnie się popisywał, naród jego szanował i kochał. Umarł w 53 roku życia. Szczerze go szanowałem i po śmierci żałowa[łem]. //175

Z czasem Szkudy przeszły na własność książąt Sapiehów. Aleksander Sapieha, biskup żmudzki, w parafii szkudzkiej osnował we wsi Trujkinach filię i nazwał ją Aleksandrya, ale to imię mało się przyjęło, bo lud i do dziś dnia Trujkinami zowie.

Stracił Szkudy z włością pan Sapieha 1832 roku, bo należał do powstania. Powiadają, że w przeciągu pięciu dni nosił w Warszawie powstańczą kokardę, do żadnego zaś boju nie należał.

Sapiehowie byli dobremi dla ludu panami, w całej włości nie mieli folwarków, zatem i nie było pańszczyzny. Lud ich kochał i wiernie płacił naznaczone czynsze roczne.//176 Chaty ludu były zamożne jak folwarki. Nietrudno było znaleźć włościanina mającego po 30 sztuk bydła, 50 owiec, 10 koni i w zapasie kilka tysięcy talarów.

Sapiehowie mieli w Szkudach dom murowany, lud nazywał takowy pałacem, jednak na to imię nie zasługiwał, gdyż był nieoptyczny. Znajduje się i do dziś dnia przerobiony na kazarmy dla żołnierzy. //177

Nr 20. Kościół czerwono-dworski

Wkrótce po wyświęceniu się mojem na biskupa, otrzymałem od hrabiego Benedykta Tyszkiewicza odezwę, w której się oświadczył z chęcią zamienienia filii czerwono-dworskiej na kościół parafialny. Prosił, ażebym na to się zgodził, poczynił należyte kroki i przyrzekł należycie uposażyć plebana.

Po kilkakrotnej korespondencji z hrabią w tym względzie, stosując się do bogobojnego życzenia, roku 1851 maja 5 dnia przez Kolegium prosiłem ministra interesów wewnętrznych hrabiego Perowskiego o zgodzenie się na projekt.

Tegoż 1851 roku objeżdżając diecezją, z Kowna sierpnia 11 dnia jechałem //178 do Czerwonego Dworu. Zbliżywszy się do przewozu na Niewiaży, znalazłem

16 dieną pakonsekravau Skuodo bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šventųjų kankinių Probo, Bonifaco, Faustos ir Vincentos relikvijų.

Apeigų pabaigoje, kai dėkojau klebonui už bažnyčios pastatymą //174, šis atsakė: „Ganytojau, du didelius dalykus padariau savo gyvenime: pastačiau bažnyčią ir priėmiau vyskupo apsilankymą. Dabar drąsiai sakau, kad kiekvienas klebonas yra dauggalis, nes, turėdamas kišenėje vos 18 rublių, pradėjau bažnyčią statyti ir baigiau".

Nelaimei, kunigas Sudimtas neilgai džiaugėsi savo darbu, nes, ištiktas paralyžiaus, 1851 metų lapkričio 25 dieną baigė gyvenimą. Buvo vyras rimtas, vidutinio ūgio, žilstelėjusių plaukų, juodbruvys. Sakykloje šauniai kalbėjo, žmonės jį gerbė ir mylėjo. Mirė 53 metų amžiaus. Nuoširdžiai jį gerbiau ir po mirties gailėjau. //175

Laikui bėgant Skuodas tapo kunigaikščių Sapiegų nuosavybe. Žemaičių vyskupas Aleksandras Sapiega Skuodo parapijos Truikinų kaime įsteigė filiją ir pavadino ją Aleksandrija, tačiau šis vardas mažai teprigijo, nes žmonės ir lig šiol Truikinais vadina.

Skuodą su valsčiumi ponas Sapiega prarado 1832 metais, nes dalyvavo sukilime. Pasakoja, jog penkias dienas Varšuvoje dėvėjo sukilėlių kokardą, tačiau jokiame mūšyje nedalyvavo.

Sapiegos žmonėms buvo geri ponai, visame valsčiuje palivarkų neturėjo, todėl ir lažo nebuvo. Žmonės juos mylėjo ir ištikimai mokėjo nustatytą metinį činšą. //176 Žmonių trobos buvo turtingos kaip palivarkai. Nesunkiai galėjai rasti valstietį, turintį po 30 galvijų, 50 avių, 10 arklių ir keletą tūkstančių talerių atsargos.

Sapiegos Skuode turėjo mūrinius namus, žmonės juos vadino rūmais, bet šio vardo nenusipelnė, nes buvo neišvaizdūs. Tebėra po šiai dienai, perdirbti į kareivines.//177

Nr. 20. Raudondvario bažnyčia

Netrukus, tik įsišventinęs vyskupu, iš grafo Benedikto Tiškevičiaus gavau kreipimąsi, kuriuo išsakė norą Raudondvario filiją pakeisti parapine bažnyčia. Prašė, kad su tuo sutikčiau, pasirūpino reikiamais dalykais ir prižadėjo deramai aprūpinti kleboną.

Keletą kartų su grafu pasikeitęs laiškais tuo klausimu, atsiliepdamas į dievobaimingą norą, 1851 metų gegužės 5 dieną per Kolegiją prašiau vidaus reikalų ministrą grafą Perovskį sumanymui pritarti.

Tais pačiais 1851 metais lankydamas vyskupiją rugpjūčio 11 dieną iš Kauno pasukau //178 į Raudondvarį. Priartėjęs prie kelto per Nevėžį, radau manęs laukiančius

czekających mnie: hrabiego Benedykta Tyszkiewicza, jego starszą córkę w zamężną[s] księżną Jabłonowskę, młodszą Wandę, pannę, i hrabiego Tyszkiewicza, przybyłego z Kijowa, gwiazdami okrytego. Po przywitaniu się i poznajomieniu się pojechaliśmy w górę.

Tu, przy samej mogile stała nędzna drewniana kaplica i dosyć ludu. Przyjął mnie miejscowy filialista ks. Franciszek Stanski. Pobłogosłowiłem obecnych, pobierzmowałem 1840 osób i pojechałem do dworu. Tu się wczęła rozmowa o mającej być nowej parafii. Zrobiłem uwa//179gę, że należałoby czuwać w stolicy. Odpowiedział hrabia: „Mam w Peterzburgu działającego, który mnie upewnił, że interes da się przeprowadzić." Wreszcie po przenocowaniu pojechałem dalej, był bowiem ze mnie włóczęga niepospolity.

Roku 1852 kwietnia 25 dnia JW minister zgodził się na to, ażeby filia czerwonodworska zamienioną była na kościół parafialny. Skoro o tem hrabiego zawiadomiłem, natychmiast zajął się wymurowaniem kościoła. W Wilnie mieszkał podówczas z roku 1812 pozostały w Litwie architekt Anichini, który przez Tyszkiewicza do Czerwonego Dworu sprowadzony skreślił plan i zobo//180wiązał się kierować robotą. Skoro zaś plan przez budowniczą komisją został zatwierdzony, rozpoczęto robotę. Fabryka szła rychło, bo fundator miał dobre chęci, pieniądze i pod dostatkiem robotników.

Kiedy kościół już się miał ku końcowi, Tyszkiewicz sprowadził z Warszawy rzeźbiarza Andrioli zwanego, który przyozdobił nowy kościół gipsaturą wewnątrz i po części zewnątrz. Potem Tyszkiewicz zbudował szpital, plebanią, chlewy itd.

Po tem wszystkiem rzecz szła o naznaczenie plebanowi pensji z kawałkiem ziemi. Hrabia chciał, ażeby plebania liczyła się w trzeciej //181 klasie i pleban zaś pobierał 400 rb. sr. ze dworu. Na to odpowiedziałem, że kościół jest okazały, podtrzymywanie jego, zwłaszcza po długiem życiu fundatora, potrzebować będzie wielkich nakładów; parafia jest mała i biedna, coż więc zrobi pleban przy małej pensji? Po tej uwadze hrabia zgodził się na pierwszą klasę i zobowiązał się płacić co rok plebanowi po 600 rubli srebnych. Nadto dał 33 dziesięcin ziemi w okolicy Wijukach, w powiecie kowieńskim. Co wszystko władza krajowa zatwierdziła.

Ks. Franciszek Stanski był filialistą przy kaplicy czerwonodworskiej, tego samego fundator chciał mieć pierw//182szym plebanem nowej parafii. Na co ja rychło się zgodziłem.

Fundator odpowiednie kościołowi dzwony zawiesił w wieży. Aparaty sprawił z materii lionskiej, niektóre ze szczerego złota we Francyi szyte. Trzy tylko ołtarze pomieścił w kościele, w których zawiesił kosztowne, z Włoch sprowadzone obrazy.

grafą Benediktą Tiškevičių, jo ištekėjusią vyresniąją dukterį kunigaikštienę Jablonovską, jaunesniąją Vandą, panelę, ir grafą Tiškevičių, atvykusį iš Kijevo, žvaigždėmis apkabinėtą. Pasisveikinę ir susipažinę, pasukome į kalną.

Čia prie pat kapų stovėjo skurdi medinė koplyčia ir gana daug žmonių. Mane priėmė vietos filijalistas kunigas Pranciškus Stanskis. Palaiminau susirinkusius, suteikiau Sutvirtinimą 1840 asmenų ir nuvažiavau į dvarą. Čia užsimezgė kalba apie būsimą naują parapiją. Atkreipiau dėmesį, //179 kad reikėtų nesnausti sostinėje. Grafas atsakė: turiu Peterburge organizatorių, kuris mane užtikrino, jog reikalą sutvarkyti pavyks. Pernakvojęs galiausiai važiavau toliau, nes manęs būta garsaus klajūno.

1852 metų balandžio 25 dieną šviesusis dauggalis ministras sutiko, kad Raudondvario filija būtų pakeista parapine bažnyčia. Kai tik apie tai pranešiau grafui, nedelsdamas ėmėsi bažnyčią statyti. Vilniuje tuo metu gyveno nuo 1812 metų Lietuvoje likęs architektas Anichini, kuris, Tiškevičiaus atsikviestas į Raudondvarį, nubraižė planą ir įsipareigojo //180 darbams vadovauti. Kai tik planą patvirtino statybos komisija, pradėti darbai. Statyba vyko sparčiai, nes fundatorius turėjo gerus norus, pinigų ir užtektinai darbininkų.

Kai bažnyčia artėjo į pabaigą, Tiškevičius iš Varšuvos pasikvietė skulptorių Andrioli, kuris gipsatūra papuošė naujos bažnyčios vidų ir iš dalies išorę. Paskui Tiškevičius pastatė prieglaudą, kleboniją, tvartus ir t.t.

Po viso to buvo kalbama apie atlyginimo ir žemės sklypelio klebonui paskyrimą. Grafas norėjo, kad klebonija priklausytų trečiajai //181 klasei ir klebonas iš dvaro imtų 400 sidabro rublių. Į tai atsakiau, jog bažnyčia yra ištaiginga, ją išlaikyti, juo labiau po ilgo fundatoriaus gyvenimo, reikės daug lėšų, parapija yra maža ir neturtinga, ką gi darys klebonas turėdamas mažą atlyginimą? Po šios pastabos grafas sutiko su pirmąja klase ir įsipareigojo kasmet klebonui mokėti po 600 sidabro rublių. Be to, davė 33 dešimtines žemės Vijūkų apylinkėse Kauno apskrityje. Visa tai krašto valdžia patvirtino.

Kunigas Pranciškus Stanskis buvo Raudondvario koplyčios filijalistas; tą patį fundatorius norėjo turėti //182 pirmuoju naujos parapijos klebonu. Su tuo nedelsdamas sutikau.

Fundatorius bažnyčiai deramus varpus pakabino bokšte. Liturginius drabužius įtaisė iš Liono medžiagų, kai kurie [jų] iš gryno aukso Prancūzijoje siūti. Bažnyčioje pastatė tiktai tris altorius, kuriuose pakabino brangius iš Italijos pargabentus pa-

[a]Na[a] Ściany upiększył 14 obrazami Męki Pańskiej, które jednak były robione w kraju tutejszym.

Jeśliby kto zmiarkowawszy długość kościoła wszedł do środka, zdawałby się takowy za krótki, gdyż za wielkim ołtarzem jest kaplica. W tej znajduje się oł//183tarz św. Benedykta, patrona fundatora, we środku zaś kaplicy stoi monument świętej pamięci Wanda [s] z Wankowiczów Tyszkiewiczowej, rżnięty we Włoszech przez pana Kanowo z białego marmuru. Zmarła leży na wysokim postumencie przykryta prześcieradłem. Wszystko to wyrżnięto z jednej sztuki marmuru, prześcieradło tak jest naturalne, że trzeba się dotykać, ażeby powierzyć, że nie jest płótno. Benedykt Tyszkiewicz mówił mnie, że to arcydzieło kosztuje mu 60 000 rubli srebrem.

Pod kaplicą jest sklepik, czyli raczej pokój, w którym leży kilka osób z familii Tyszkiewiczów, a obecnie i //184 ciało świętej pamięci Benedykta, fundatora, przywiezione z Paryża, gdzie umarł, i pogrzebione bez wszelkiego nabożeństwa w płaskiej trumnie.

Wymurowanie i przyozdobienie kościoła czerwonodworskiego kosztowało Tyszkiewiczowi 45 000 rubli srebrem.

Kiedy już było wszystko gotowo, hrabia fundator prosił mnie, ażebym przez konsekrowanie kościoła dokonał dzieła. Stosując się do prośby, 1857 roku wyjechałem z Worń ku Kownowi. Przybyłem 2 dnia czerwca w towarzystwie prałata Jerzego Bitowta, sekretarza ks. Ottona Proniewskiego i wielu księży. //185

Poświęciłem kościół biskupim obrzędem, w wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie świętych męczenników: Klemensa, Witalisa i Wincenty. Na obchód pamiątki poświęcenia przeznaczyłem pierwszą niedzielą po Trzech Królach.

Pobierzmowałem tu 685 osób, dnia zaś 4 sierpnia poświęciłem dzwony już na wieżę zaciągnięte: pierwszy największy ku czci św. Benedykta, drugi ku czci św. Jakuba, trzeci ku czci św. Józefa. Ewangelią diakon śpiewał na galerii.

W końcu pojechałem do Kowna. //186

Nr 21. Kłopoty z kościołem Nowoaleksandrowskim

Miasteczko w północnej części guberni kowienskiej położone od wieków nazywało się Jeziorosy, bo pomiędzy jeziorami jest zabudowane. Należało do powiatu widzkiego. Dopiero w pierwszych latach panowania cesarza Mikołaja I zostało przezwane Nowoaleksandrowskim i uznane za powiatowe. Zakroczyło to najwięcej dlatego, że przez to miasteczko przeprowadzone drogę szosę.

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

veikslus. Sienas papuošė keturiolika Dievo Kančios paveikslų, kurie tačiau buvo šio krašto [meistrų].

Jei kas nors eidamas į bažnyčią įsidėmėtų jos ilgį, tai viduje ji pasirodytų per trumpa, nes už didžiojo altoriaus yra koplyčia. Joje yra //183 šv. Benedikto, fundatoriaus globėjo, altorius, o koplyčios viduryje stovi amžiną atilsį Vandos Vankovičiūtės-Tiškevičienės paminklas, iškaltas Italijoje iš balto marmuro pono Kanovo. Mirusioji guli ant aukšto postamento pridengta paklode. Visa tai iškalta iš vieno gabalo marmuro, paklodė atrodo tiek natūrali, jog reikia palytėti, kad patikėtum, jog [tai] ne drobė. Benediktas Tiškevičius sakė man, kad šis šedevras atsiėjęs jam 60 000 sidabro rublių.

Po koplyčia yra nedidelis rūsys, arba greičiau kambarys, kuriame guli keletas asmenų iš Tiškevičių giminės, o nūnai //184 ir amžiną atilsį Benedikto kūnas, atvežtas iš Paryžiaus, kur mirė ir palaidotas be jokių apeigų plokščiame karste.

Raudondvario bažnyčios pastatymas ir papuošimas Tiškevičiui kainavo 45 000 sidabro rublių.

Kai jau viskas buvo baigta, fundatorius grafas prašė manęs, kad bažnyčios konsekravimu užbaigčiau darbą. Pildydamas prašymą, 1857 metais išvykau iš Varnių Kauno link. Atvykau birželio 2 dieną, lydimas prelato Jurgio Bytauto, sekretoriaus kunigo Otono Praniausko ir daugybės kunigų. //185

Vyskupiškomis apeigomis pašventinau bažnyčią, į didįjį altorių įdėjau šventųjų kankinių Klemenso, Vitalio ir Vincentos relikvijas. Pašventinimo minėjimo diena paskyriau 1-ąją savaitę po Trijų Karalių.

Čia suteikiau Sutvirtinimą 685 asmenims, o birželio 4 dieną pašventinau jau įtrauktus į bokštą varpus. Pirmasis, didžiausias, šv. Benedikto garbei, antrasis – šv. Jokūbo garbei, trečiasis – šv. Juozapo garbei. Evangeliją diakonas giedojo galerijoje.

Galiausiai išvažiavau į Kauną. //186

Nr. 21. Rūpesčiai dėl Zarasų bažnyčios

Šiaurinėje Kauno gubernijos dalyje esantis miestelis nuo amžių vadintas Zarasais (Ežerėnais), nes tarp ežerų pastatytas. Priklausė Vidžių apskričiai. Tiktai pirmaisiais ciesoriaus Mikalojaus I valdymo metais buvo pervardytas Novoaleksandrovsku ir pripažintas apskrities [miestu]. Daugiausia prie to prisidėjo per šį miestelį nutiestas plentas.

Widze przeto stały się miastem zaetatowem. W tych to Jeziorosach od dawna znajdował się kościół katolicki. Kiedy zaś //187 w pierwszej połowie XIX wieku takowy piorun spalił, pleban postawił brzydką szopę na samej szosejnej drodze i ponarzucał ją dranicami, które bynajmniej od deszczu nie zasłaniały. Biedna parafia, nie mogąc zdobyć się na nowy kościół, prosiła pomocy biskupa wilenskiego, bo ta część Litwy podówczas należała do wilenskiej diecezji. Biskup i wyprosił u rządu na ten cel 10 000 rubli srebnych.

Biskup Andrzej Kłągiewicz wielkiemi zaszczycał względami plebana dusiatskiego Staniewicza, którego i wyniósł na kanonika wilenskiego. Kiedy szło o budowanie w Jeziorosach kościoła, //188 tenże kanonik zarekomendował biskupowi swego synowca ks. Aleksandra Staniewicza, rodem z gubernii sejnenskiej, obecnie (1873 rok) znajdującego się w diecezji żmudzkiej. Ks. Aleksander pojechawszy do Jezioros i pieniądze przyjąwszy, jako z przyrodzenia wielki szachraj, zamiast budowania kościoła zrobił taki obrót.

Przedstawił konsystorzowi wilenskiemu, że z danych pieniędzy nie można wystawić kościoła, że myśli pierwej zbudować młyn wodny i kupić dom w Jeziorosach, a później z dochodów pomało stawić murowany kościół. Konsystorz nie chciał na to się zgodzić i twierdził, że przy //189 pomocy ludu można wymurować, jednak zgodził się na żądanie biskupa. Staniewicz postawił młyn, kupił dom pod traktier, pobierał dochody, ale o kościele nie myślił. W tem rząd, zabierając dobra kościelne, odebrał i pomieniony młyn z domem, a tak Jeziorosy i pozostały bez kościoła i bez danych na kościół pieniędzy.

Północna część Litwy i z nią Jeziorosy przeszły do diecezji żmudzkiej roku 1851. Najjaśnieszy Cesarz Mikołaj I przejeżdżając Nowoaleksadrowsk zwrócił swą uwagę na szopę i rzekł: „Cóż tu takiego bardzo brzydkiego? " Wojenny gubernator towarzyszący odpowiedział: „Jest to kościół." //190 Cesarz kazał zwrócić moją uwagę na ten przedmiot. Wojenny wkrótce do mnie napisał w tym interesie. Niezadługo, bo 16 lipca 1851 roku, byłem osobiście w Nowoaleksandrowsku. Usunęłem ks. Staniewicza i naznaczyłem ks. Wiktora Rustejki. Sam pokazałem miejsce na kościół, na górze pomiędzy lipami. Ks. Rustejko jak się zawinął, tegoż samego roku postawił niewielki, drewniany kościół. Roku 1852 stycznia 26 dnia pozwoliłem nowy dom Boży poświęcić i przenieść nabożeństwo, brzydką zaś szopę zburzyć. Co ks. Rustejko i uczynił.

Tak zaradziliśmy miejscowej nagłej //191 potrzebie. Ks. Rustejkowi w nagrodę pracy oddałem plebanią rakiszską. W Nowoaleksandrowsku zaś posadziłem ks. Narkiewicza, pijara. Lecz zakonnicy, przywykli zawsze siadać do gotowego jedzenia,

Vidžiai per tai tapo neetatinis miestas. Šiuose tad Zarasuose nuo seno buvo katalikų bažnyčia. O kai //187 pirmojoje XIX a. pusėje ją perkūnas sudegino, klebonas pastatė bjaurią pašiūrę palei pat plentą ir apdengė ją skiedromis, kurios nuo lietaus visai nesaugojo. Neturtinga parapija, neišgalėdama [pasistatyti] naujos bažnyčios, kreipėsi pagalbos į Vilniaus vyskupą, nes ta Lietuvos dalis tuomet Vilniaus vyskupijai priklausė. Vyskupas ir išprašė iš valdžios tam tikslui 10 000 sidabro rublių.

Vyskupas Andrius Klongevičius ypač rūpinosi Dusetų klebonu Stanevičiumi, kurį ir pakėlė į Vilniaus kanauninkus. Sumanius Zarasuose statyti bažnyčią, //188 tas kanauninkas vyskupui rekomendavo savo sūnėną kunigą Aleksandrą Stanevičių, kilusį iš Seinų gubernijos, nūnai (1873 metais) esantį Žemaičių vyskupijoje. Kunigas Aleksandras nuvažiavo į Zarasus ir pinigus paėmė, tačiau kaip iš prigimties baisus sukčius, vietoj bažnyčios statybos pasielgė taip.

Vilniaus konsistorijai pareiškė, kad už duotus pinigus bažnyčios pastatyti negalima, taigi ketina pirmiau pastatyti vandens malūną ir Zarasuose pirkti namą, o vėliau iš pajamų pamažu statyti mūrinę bažnyčią. Konsistorija nenorėjo su tuo sutikti ir tvirtino, jog, žmonėms //189 padedant, pastatyti [bažnyčią] galima, tačiau, vyskupui reikalaujant, sutiko. Stanevičius pastatė malūną, nupirko namą smuklei, gaudavo pelno, bet apie bažnyčią negalvojo. Tuo tarpu valdžia, atimdama bažnyčios turtus, atėmė ir minėtą malūną su namu. Taip Zarasai liko ir be bažnyčios, ir be bažnyčiai skirtų pinigų.

Šiaurinė Lietuvos dalis, o su ja ir Zarasai Žemaičių vyskupijai atiteko 1851 metais. Šviesiausiasis ciesorius Mikalojus I, pravažiuodamas Zarasus, pastebėjo pašiūrę ir pasiteiravo: „O kas čia toks baisiai bjaurus?". Lydintis karo gubernatorius atsakė: „Tai bažnyčia". //190 Ciesorius įsakė į tą dalyką atkreipti mano dėmesį. Karo [gubernatorius] netrukus man tuo reikalu parašė. Netrukus, nes 1851 metų liepos 16-ąją, asmeniškai lankiausi Zarasuose. Pašalinau kunigą Stanevičių ir paskyriau kun. Viktorą Rūsteiką. Pats nurodžiau vietą bažnyčiai ant kalvos tarp liepų. Kunigas Rūsteika kai sukruto, tai tais pačiais metais pastatė nedidelę medinę bažnyčią. 1852 metų sausio 26 dieną leidau naujus Dievo namus pašventinti ir perkelti pamaldas, o bjaurią pašiūrę sugriauti. Kunigas Rūsteika taip ir padarė.

Šitaip sutvarkėme skubų vietos //191 reikalą. Kunigui Rūsteikai už darbą atidaviau Rokiškio kleboniją, o Zarasuose pasodinau kunigą Narkevičių, pijorą. Tačiau vienuoliai, įpratę sėstis prie padengto stalo, nėra gabūs ūkininkai. Ištyrus paaiškėjo,

nie są zdolni do gospodarki. Po sprawce się pokazało, że ks. Narkiewicz może być dobrym literatem, nie zaś plebanem. Kościół nowy był i ciasny i niski, kiedy 1852 roku czerwca 20 dnia znowu tu przyjechałem, ludność miejscowa prosiła o większy kościół.

Zaczęliśmy dopominać się o 10 000 kiedyś danych ze skarbu; chciano poszukiwać ich z funduszu pozostałego po świętej pamięci biskupie Kłągiewiczu, //192 lecz po sprawkach się okazało, że pieniądze te znowu przyjął skarb, zabierając młyn i dom w mieście. Stracona nadzieja zmusiła szukać miejscowych środków.

Usunęłem ks. Narkiewicza i oddałem plebanią ks. Michałowi Skorupskiemu, na którego dzielność rachowałem. Młody ten i czynny kapłan przy pomocy całego powiatu nowoaleksandrowskiego szczerze się zajął wzniesieniem murowanego, obszernego kościoła. Postawił na swoim, ale z pośpiechu nie wypalił dobrze cegły, a może i nie dokopawszy się fundamentów rozpoczął budowę. Architekt jednak zawsze asystował. //193

Nastało powstanie 1862 roku. Skorubski został aresztowany, a później i na Syberyą odesłany, [a]plebanem został[a] poszedł na plebana jego wikariusz ks. Jan Kociełło, który nie zdołał pociągnąć do siebie ludu i nie umiał gospodarzyć. Nowy kościół zaczął pękać się i grozić upadkiem. Znowu mnie bieda. Usunąłem ks. Kociełłę i poruczyłem plebanią ks. Franciszkowi Staszkowskięmu, który dał dowody swej biegłości w budownictwie; zobaczymy, co dokazać zdoła. //194

Nr 22. Kościół widziszski

W parafii wiłkomierskiej, na wielkiej drodze do Dyneburga wiodącej, była drewniana filia Widziszki zwana. Kiedy ten kościołek podobno 1826 roku przez jakieś zdarzenie upadł, marszałek powiatu wiłkomierskiego, dziedzic majątku Swiętorzecza i Widziszek, Onufry Kossko, postawił drewnianą, gorszą od dobrej odryny szopę, w której długo lud się modlił. Z postępem czasu, kiedy i ta zaczęła grozić upadkiem, pan marszałek rozpoczął na około tej murować kościół, lecz wypędziwszy ściany wyżej okien szopy, jako człowiek miernego funduszu za//195rzucił fabrykę, nawet rusztowania przy murowaniu potrzebne odebrał, zatem nie miał już projektu kończyć.

Roku 1851 lipca 17 dnia przyjechałem osobiście do Widziszek, przyjął mnie miejscowy filialista ks. Ignacy Bolewicz, zakonnik, kanonik od pokuty, z Wilna tu przysłany.

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

kad kunigas Narkevičius gali būti geras literatas, bet ne klebonas. Naujoji bažnyčia buvo ir ankšta, ir žema. Kai 1852 metų birželio 20 dieną vėl čia atvažiavau, vietos žmonės manęs prašė didesnės bažnyčios.

Prisiminėme kadais iždo skirtus 10 000: norėta jų ieškoti tarp turtų, likusių po amžiną atilsį vyskupo Klongevičiaus, //192 bet patikrinus paaiškėjo, kad tuos pinigus iždas atsiėmė, atimdamas malūną ir namus mieste. Prarasta viltis privertė ieškoti vietos išteklių.

Pašalinau kunigą Narkevičių ir kleboniją atidaviau kunigui Mykolui Skarupskiui, kurio energingumu pasiklioviau. Šis jaunas ir veiklus kunigas, padedamas visos Zarasų apskrities, nuoširdžiai ėmėsi statyti mūrinę erdvią bažnyčią. Pasiekė savo, tačiau, per skubą gerai neišdegęs plytų, o gal ir nepakankamus iškasęs pamatus, pradėjo statybą. Bet architektas visada dirbo kartu. //193

Prasidėjo 1862 metų sukilimas. Skarupskis buvo suimtas, o vėliau ir į Sibirą ištremtas. Klebonu tapo jo vikaras kunigas Jonas Katelė, kuris nesugebėjo prie savęs žmonių pritraukti ir nemokėjo ūkininkauti. Naujoji bažnyčia pradėjo skilinėti ir grėsė sugriūti. Vėl man bėda. Pašalinau kunigą Katelę ir kleboniją patikėjau kunigui Pranciškui Staškauskui, kuris pateikė savo įgudimo statyboms liudijimus; pažiūrėsim, ką sugebės įrodyti. //194

Nr. 22. Vidiškių bažnyčia

Ukmergės parapijoje, prie didžiojo kelio, į Daugpilį vedančio, buvo medinė filija, Vidiškiais vadinta. Kai ta bažnytėlė berods 1826 metais dėl kažkokios priežasties sugriuvo, Ukmergės apskrities bajorvedis, Šventupės ir Vidiškių tėvonis Anupras Koska pastatė medinę, prastesnę už gerą daržinę pašiūrę, kurioje žmonės meldėsi ilgai. Ilgainiui, kai ir ta pradėjo grėsti sugriūti, ponas bajorvedis šalia jos pradėjo statyti bažnyčią, tačiau, iškėlęs sienas virš pašiūrės langų, kaip nedidelių turtų žmogus, statybą užmetė //195, net ir mūrijant reikalingus pastolius išardė, taigi planų užbaigti nepuoselėjo.

1851 metų liepos 17 dieną pats atvykau į Vidiškius, priėmė mane vietos filijalistas kunigas Ignotas Balevičius, vienuolis, atgailos kanauninkas, iš Vilniaus čia atsiųstas.

Nastawny jak kogut, ale poczciwy marszałek Kossko zebrał prawie całego powiatu obywatelstwo i gromadę ludu na moje przyjęcie. Ci wszyscy spotkali mnie przy drzwiach szopy i wprowadzili do ciemnej jak loch budowy bez podłogi. Stąd też wkrótce napełniła się tak kurzem, że ledwo jedni drugich widzieć mogli.//196

Zwyczajem biskupim pobłogosławiłem wszystkich zebranych i rzekłem: „Dlaczegoż to Mości Panowie, sami mieszkając w pałacach, Boga naszego Jezusa Christusa do turmy zamknęliście? Czemże ten najlepszy dawca wszystkiego wam się przewinił? Spodziewam się, że po nawiedzeniu mojem zburzycie tę odrynę i postawicie dom Boży warty tego imienia. Nędzny ten pleban, którego dom czyli plebania piękniejsza jest od kościoła parafialnego."

Wyrazy te, lubo nieco ostre, mniej więcej arystokratom przykre, ale jako powiedziane z łagodnością, utkwiły w sercu marszałka, na którym ciążył obowiązek utrzymywania filii. //197 Po wyjściu z szopy, kiedyśmy się przywitali i poznajomili, rzekł marszałek: „Połajałeś nas pasterzu, to prawda, ale dalibóg słusznie, daję słowo honoru pasterzowi, że wymuruję kościół." Kiedy za dobre chęci mu podziękowałem, odpowiedział: „O Chryste Panie, czyż my tego nie możem dokazać? Podziękujesz, pasterzu, wkrótce za skutek." Od tego czasu marszałek stał się największym moim przyjacielem i przetrwał w przyjaźni aż do śmierci.

Marszałek po mym wyjeździe wkrótce postawił rusztowania koło kościoła i rozpoczął fabrykę. Robota szła pomyślnie, dokonał przedsi[ę]wziętego dzieła.//198

Nie dosyć na tem. Kossko [a]uważając że[a] sprawił dzwony z organem, pozawieszał w kościele drogie szklanne żerandole, sprowadził z Warszawy tacy i turibularz nowego srebra. Za mojem pozwoleniem przy jednym filarze umocował swój portret i swej żony. Hortensja z hrabiów Hornów Kosskowa z jakąś panną Zofią [b]Hrynkiewiczowną[b] u marszałków mieszkającą, do elegancji doprowadziły ubiory święte i bieliznę kościelną. Później marszałek ogrodził cmentarz płotem sztakietowym w kwadrat formalny i wymurował na boku katakumby, ażeby możniejsi w nich się grzebając powiększyli dochód księdzu. //199

Kiedy tak już wszystko było gotowo, roku 1856 czerwca 9 dnia stanąłem osobiście w Widziszkach, nazajutrz zaś w dniu niedzielnym poświęciłem biskupim obrzędem nowy kościół, w wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Klemensa, patrona diecezji żmudzkiej, Witalisa i Wincenty.

Po odbytym świętym obrzędzie i pobierzmowaniu wiernych, jak zwykle byłem we dworze Świętorzecza na obiedzie, po którym rzekłem: „Wzniosłeś i upiększyłeś

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*
[b-b] *Įterpta virš eilutės tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

Pasipūtęs kaip gaidys, bet doras bajorvedis Koska sukvietė kone visos parapijos dvarponius ir būrį žmonių manęs priimti. Visi jie sutiko mane prie pašiūrės durų ir įvedė į tamsų kaip urvas pastatą be grindų. Todėl netrukus pakilo tiek dulkių, kad vieni kitus vos galėjo matyti. //196

Visiems susirinkusiems suteikiau vyskupišką palaiminimą ir tariau: „Kodėl, maloningieji ponai, patys rūmuose gyvendami, mūsų Dievą Jėzų Kristų į kalėjimą uždarėte? Kuo šis visa ko davėjas jums nusikalto? Tikiuosi, kad po mano apsilankymo šią pašiūrę nugriausite ir pastatysite Dievo namus, vertus šio vardo. Vargšas tas klebonas, kurio namai arba klebonija gražesni už parapijos bažnyčią".

Šios kiek aštrokos frazės, aristokratams nelabai malonios, bet pasakytos švelniai, įstrigo bajorvedžiui, kurio pareiga buvo rūpintis filija, į širdį. //197 Kai išėjome iš pašiūrės, pasisveikinome ir susipažinome, bajorvedis tarė: „Pabarei mus, ganytojau, tai tiesa, bet, Dieve duok, užtarnautai. Duodu ganytojui garbės žodį, kad bažnytėlę pastatysiu". Kai už gerus norus jam padėkojau, atsakė: „O Viešpatie Kristau, argi mes to negalime įrodyti? Netrukus padėkosi, ganytojau, už darbą". Nuo to laiko bajorvedis tapo didžiausias mano bičiulis ir toks liko iki pat mirties.

Bajorvedis, man išvykus, netrukus pastatė pastolius aplink bažnyčią ir pradėjo statybą. Darbams sėkmingai vykstant, apsiimtą reikalą sutvarkė.//198

Negana to: Koska įrengė varpus su vargonais, bažnyčioje pakabino brangius stiklo šviestuvus, iš Varšuvos pargabeno naujo sidabro padėklus ir smilkytuvą. Man leidus, prie vienos kolonos pritvirtino savo ir savo žmonos portretus. Hortenzija iš grafų Hornų Koskienė su tokia jų namuose gyvenančia panele Sofija Grinkevičiūte kaip reikiant sutvarkė šventus užtiesalus ir bažnytinius drabužius. Vėliau bajorvedis statinių tvora kvadratu aptvėrė šventorių ir šone išmūrijo katakombas, kad turtingesnieji, jose laidodamiesi, didintų kunigo pajamas. //199

Kai viskas jau buvo baigta, 1856 metų birželio 9 dieną pats atvykau į Vidiškius, rytojaus dieną, sekmadienį, vyskupiškomis apeigomis pašventinau naują bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, Žemaičių vyskupijos globėjo, Vitalio ir Vincento relikvijas.

Atlikęs šventas apeigas ir suteikęs Sutvirtinimą tikintiesiems, kaip paprastai, pietavau Šventupio dvare. Po pietų tariau: „Senųjų ponų papročiu pastatei ir išpuošei

kościół widziszski zwyczajem dawnych panów. Piękniejszy jest kościół marszałka od okolicznych parafialnych, nie już i miałby zostać na wieki filialnym? //200 Czy nie mógłbyś podnieść honor swego kościoła i razem imienia, zamieniając na parafialny?"

Marszałek wziął tę okoliczność pod rozwagę, później powoławszy swoję małżonkę, rzekł: „Hortulko, słyszesz, co pasterz mówi? Chce, ażeby kościół nasz był parafialnym. Chryste Panie, czyż my dwaj tego uczynić nie możemy? Wszakże nie mamy dzieci." Marszałkowa zaraz na to się zgodziła. Kossko rzekł: „Pasterzu, pomóż nam tylko i ukaż, jakie są w tym względzie formalności, a wszystko zrobimy." Doradziłem przeto, ażeby wszedł do urzędu mojego z prośbą pojaśniającą, że chce filialny widziszski kościół zamienić na parafialny i przyrzeka uposażyć ple//201bana. Uczynił to marszałek ledwo 1858 roku, października 11 dnia. Rozpoczął się interes. Konsystorz mój wybrał deputatów do oddzielenia części parafii wiłkomirskiej i kowarskiej. Henryk Balewicz, wiłkomirski i Jacewicz, kowarski plebani, nie chcieli tracić części swych parafii na rzecz nowej widziszskiej. W końcu jednak zgodzili się.

Marszałek przyrzekł płacić co rok plebanowi widziszskiemu po 150 rb. sr., kapitał tej pensji odpowiedni oparł na dobrach swoich Świętorzecze zwanych. Oddał plebanowi dom, czyli plebanią z cmentarzem i ogrodami warzywnemi. Zobowiązał się dostawować co rok plebanowi po 10 sążni drzewa opałowego i 30 birkowców siana,//202 dawać z lasu materiał potrzebny na reparacją kościoła i budynków funduszowych, postąpić plebanowi dwie włoki uprawnej ziemi i sześć morgów lasu, paszę zostawić wspólną z dworem. Wszystko to zapewnił uroczystym dokumentem, który później władza cywilna zatwierdziła.

Na pierwszego plebana pan marszałek wybrał ks. Adama Dowgiały, którego ja kazałem zainstalować. W miasteczku Widziszkach 1858 roku było 21 chata, dusz męskich 107, żeńskich 125. Nadto w jednej karczmie Żydzi mieszkali.

Tak utworzyliśmy nową widziską parafią, daj Boże, ażeby wiecznie przetrwała. //203

Nr 23. Kościół wojnucki

Według swego zwyczaju odbywając wizytę kościołów roku 1852 sierpnia 30 dnia przybyłem pierwszy raz do Wojnuty. Jak wszędzie, tak i tu lud przyjął mnie z entuzjazmem. Kościół znalazłem drewniany, obszerny, czysto przez miejscowego, bogobojnego plebana ks. Ludwika Butkiewicza utrzymany, ołtarze wyzłocone. Sumę celebrowałem pontyfikalnie i pobierzmowałem 1800 osób.

Vidiškių bažnyčią. Bajorvedžio bažnyčia yra gražesnė už aplinkines parapines, tai negi amžiams turėtų likti filija? //200 Ar negalėtum pakelti savo bažnyčios ir kartu savo vardo garbės, pakeisdamas į parapinę?"

Bajorvedis ėmėsi šį pasiūlymą svarstyti, paskui, pasišaukęs žmoną, tarė: „Hortulyte, girdi, ką ganytojas kalba? Nori, kad mūsų bažnyčia būtų parapinė. Viešpatie Kristau, argi mes dviese negalime to padaryti? Juk vaikų neturime". Bajorvedžio žmona iš karto su tuo sutiko. Koska tarė: „Ganytojau, padėk mums tiktai ir paaiškink, kokie to dalyko formalumai, o mes viską padarysime". Patariau kreiptis į mano kanceliariją su prašymu, kad Vidiškių filijinę bažnyčią nori pakeisti parapine ir pasižada aprūpinti //201 kleboną. Tai bajorvedis padarė tik 1856 metų spalio 11 dieną. Prasidėjo byla. Mano konsistorija išrinko atstovus atskirti dalį nuo Ukmergės ir Kavarsko parapijų. Henrikas Balevičius, Ukmergės, ir Jacevičius, Kavarsko klebonas, nenorėjo netekti savo parapijų dalies naujosios Vidiškių naudai. Galiausiai vis tiktai sutiko.

Bajorvedis prižadėjo mokėti kasmet Vidiškių klebonui po 150 sidabro rublių, kapitalą, tokiam atlyginimui tolygų, garantavo savo valdomis, Šventupe vadinamomis. Klebonui atidavė namus arba kleboniją su šventoriumi ir daržais; įsipareigojo kasmet klebonui pristatyti po 10 sieksnių malkų kurui, 30 birkavų šieno, //202 duoti miško medžiagos, reikalingos bažnyčiai ir fundaciniams pastatams taisyti; perleisti klebonui du valakus ariamosios žemės ir šešis margus miško, ganyklas palikti bendras su dvaru. Visa tai garantavo iškilmingu dokumentu, kurį vėliau pasaulietinė valdžia patvirtino.

Pirmuoju klebonu ponas bajorvedis išrinko kunigą Adomą Daugėlą, kurį aš įsakiau paskirti. Vidiškių miestelyje 1858 metais buvo 21 troba, 107 vyriškos sielos, 125 – moteriškos. Be to, vienoje karčemoje gyveno žydai.

Taip įsteigėme naują Vidiškių parapiją, duok, Dieve, kad amžiais gyvuotų. //203

Nr. 23. Vainuto bažnyčia

Savo papročiu vizituodamas bažnyčias, 1852 metų rugpjūčio 30 dieną pirmąkart atvykau į Vainutą. Kaip visur, taip ir čia, žmonės mane sutiko pakiliai. Bažnyčią radau medinę, erdvią, švariai dievobaimingo vietos klebono kunigo Liudviko Butkevičiaus užlaikomą, altorius paauksuotus. Vyskupiškomis apeigomis celebravau Sumą ir suteikiau Sutvirtinimą 1800 asmenų.

Przy odjeździe dawałem ludowi krzyżyki, medaliki i obrazki. Chęć ludu w nabyciu tych pamiątek tak była wielka, że jedna pani klęcząc przede mną, rzekła: „Choć kawałek pa//204pieru daj mi na pamiątkę!" Dałem, co miałem, lecz wszystkich nadzielić nie można było. Chcąc zastosować się do żądania ludu, musiałbym był fury z obrazkami prowadzić za sobą.

Narzekałem na plebana za to, że pozwolił Żydowi zabudować karczmę przy samych wroteczkach cmentarza. Pleban odpowiedział, że Izraelita postawił oberżę nie przy mnie, ale przy moich poprzednikach.

Roku 1853, mieszkając w Worniach, dowiedziałem się, że pomieniony Żyd zapalił dom swój, od tego zapaliła się dzwonnica blisko stojąca, a od tego i kościół. Zaradzając złemu, dozwoliłem postawić temczasową drewnianą kaplicę. Jakoż lud i postawił na miejscu spalonego kościoła kap//205licę o połowę mniejszą i niższą od dawnego domu Bożego, którą dozwoliłem poświęcić i wprowadzić nabożeństwo. Roku 1856 sierpnia 31 dnia drugi raz przyjechawszy do Wojnuty, zobaczyłem nowy kościółek i uznałem za nader niedogodny. Dlatego to, zebrawszy marszałków, rzekłem: „Zbudowaliście kościółek, dziękuję wam za to, dziatki, ale źle sobie zaradziliście. Gdybyście na skorą rękę tę kaplicę gdzieś na boku zabudowali, wielki zaś kościół na dawnych fundamentach powoli stawili, byłoby bardzo dobrze. Dopiero zaś będziecie męczyli się z tym kościółkiem na wieki. Wszakże i trzecia część parafian w nim się nie pomieści. Co uczynicie, kiedy zima przyjdzie? //206 Wszakże wy nie jesteście biedniejszemi od parafian szkudzkich lub wieksznianskich, którzy bez wszelkiej skądinąd pomocy wymurowali kościoły. W sporządzeniu planu ja wam dopomogę."

Odezwanie się to podobało się ludowi, przyrzekli murować, a ja z Kowna sprowadziłem plan przez władzy zatwierdzony. Zajęli się budową i we dwa lata wymurowali. Nastało powstanie, które im dosyć przeszkadzało, bo trzeba było bezustannie dawać furmanki na przewożenie oddziałów wojsk rossyjskich. Biedny lud nie uspiał dachu kościelnego całkowicie pokryć; zakroczyło prawo Muraw//207jewa, niedozwalające ani stawić, ani reperować kościołów katolickich bez rozwiązania władzy cywilnej. Policja przeto nie dozwoliła dalej pokrywać dachu.

Odnieśli się parafianie do mnie. Trzy razy prosiłem gubernatora, ażeby pozwolił dokończyć budowy. Nic to nie pomogło. Tem czasem deszcze lały i psuły robotę. Dwa lata upłynęły, a pozwolenia nie było.

Jest w Wojnucie Żyd, faworyt plebana Butkiewicza, imieniem Hirsz, któregą parafianie altarystą zowią. Tego lud użył do załatwienia interesu. Przyjechał poczciwy brodacz [do] Kowna, przyszedł do mnie i rzekł: „Jak to być może, ażeby z

Išvažiuodamas dalijau žmonėms kryželius, medalikėlius ir paveikslėlius. Žmonių noras gauti šias dovanėles buvo toks didelis, kad viena ponia, klūpėdama priešais mane, tarė: „Nors gabalėlį popieriaus //204 duok man atminimui". Daviau, ką turėjau, tačiau visus apdalyti buvo neįmanoma. Norėdamas patenkinti žmonių poreikius, turėčiau su savim gabentis vežimus paveikslėlių.

Išbariau kleboną, kad leido žydui pasistatyti karčemą prie pat šventoriaus vartelių. Klebonas paaiškino, jog izraelitas pastatė užeigą ne prie manęs, bet prie mano pirmtakų.

1853 metais gyvendamas Varniuose sužinojau, kad minėtasis žydas uždegė savo namus, nuo jų užsidegė netoliese stovinti varpinė, o nuo to – ir bažnyčia. Ieškodamas išeities, leidau pastatyti laikiną medinę koplyčią. Iš tikro žmonės ir pastatė vietoj sudegusios bažnyčios koplyčią, //205 perpus mažesnę ir žemesnę už senuosius Dievo namus, kurią leidau pašventinti bei perkelti pamaldas. 1856 metų rugpjūčio 31 dieną antrąkart atvykęs į Vainutą, išvydau naują bažnyčią ir pripažinau visiškai netinkama. Todėl, surinkęs bajorvedžius, tariau: „Pastatėte bažnytėlę, dėkoju jums už tai, vaikai, bet blogai nusprendėte. Jeigu greita ranka šią koplyčią būtumėte kur nors pakraštyje pastatę, o didelę bažnyčią palengva ant senųjų pamatų rentę, būtų labai gerai. O dabar kankinsitės su šita bažnytėle per amžius. Nes ir trečdalis parapijiečių joje nesutilps. Ką darysite žiemai atėjus? //206 Juk jūs nesate vargingesni už Skuodo ar Viekšnių parapijiečius, kurie be jokios pagalbos iš šalies pastatė bažnyčias. Planą parengti aš jums padėsiu".

Šis kreipimasis žmonėms patiko, pažadėjo statyti, o aš iš Kauno parūpinau valdžios patvirtintą planą. Ėmėsi statybų ir per dvejus metus sumūrijo. Prasidėjo sukilimas, kuris jiems gerokai trukdė, nes nuolat reikėjo duoti vežimus rusų kariniams daliniams pergabenti. Vargšai žmonės nespėjo bažnyčios stogo iki galo uždengti: įsigalėjo Muravjovo teisė, //207 neleidžianti nei statyti, nei taisyti katalikų bažnyčių be pasaulietinės valdžios sprendimo. Todėl policija nebeleido baigti dengti stogo.

Parapijiečiai kreipėsi į mane: tris kartus prašiau gubernatoriaus, kad leistų baigti statyti. Nieko nepadėjo. Tuo tarpu lietūs lijo ir darbą gadino. Dveji metai praėjo, o leidimo nebuvo.

Yra Vainute žydas, klebono Butkevičiaus numylėtinis, vardu Giršas, kurį parapijiečiai altarista vadina. Jį žmonės ir pasitelkė reikalui sutvarkyti. Atvažiavo geraširdis barzdočius į Kauną, atėjo pas mane ir tarė: „Kaip tai gali būti, kad su rusais,

Ruskimi //208 za pomocą pieniędzy nie można byłoby złądzić?" Jakoż trafił do kogoś, dał sto rubli i wyjednał żądane pozwolenie.

Gubernatorem był książę Michał Obolenskoj, rządzącym jego kancelarią Demetriusz Pankow. Kancelarzystą, interesa duchowne przeprowadzającym, Mikołaj Moskwin. Podówczas to parafianie pokryli dach nowego kościoła. Ciż, drewniany, który mi się nie podobał, kościołek sprzedali do Prus plebanowi tylzyckiemu Zabermanowi, który postawił we wsi niedaleko żmudzkiej granicy. Pieniądze za kościółek wzięte parafianie wojnuccy obrócili na potrzeby //209 murowanego kościoła. Tak się zdobyli na stały kościół.

Chcę pojechać do Wojnuty, ażebym mógł podziękować plebanowi z ludem i pocieszyć się nowym domem Bożym, lecz dotąd (1873 rok) nogi moje są związane. //210

Nr 24. Kościół ławkowski

Wkrótce po wyświęceniu się mojem na biskupa, byłem w Ławkowie: znalazłem kościół drewniany, stary i obdarty, plebana zaś, księdza Ignacego Koca, misjonarza, profesora wysłużonego w seminarium wornienskiem, chorego. Z niedołęgą nie było rady. Pobierzmowałem przeto lud przysposobiony i pojechałem dalej.

Roku 1850 maja 27 dnia ks. Koc życia dokonał. Oddałem plebanią ławkowską ks. Mateuszowi Narkiewiczowi, który pomimo wiek już podeszły, przedsięwziął wy//211murować kościół w Ławkowie. Jakoż roku 1852 zaprosił mnie do poświęcenia kamienia węgielnego. Pojechałem 11 maja i przy licznem zgromadzeniu ludu poświęciłem. Po świętym obrzędzie przemówiłem sam do [a-]zgromadzon[-a] zebranych parafian, pobierzmowałem 1501 osobę i pojechałem do Worń.

Pleban sprowadził architekta Żmudzina, nazwiskiem Kolendę, który wymurowawszy w Szkudach kościół podjął się i tu wymurować. W celu założenia fundamentów zaczęli ryć ziemię, ale na żwirowym wzgórku nie mogli dokopać się stałej ziemi. Pomieniony przeto architekt doradził, ażeby w głębokich rowach kłaść//212 dęby i na tych wyprowadzić ściany murowanego kościoła. Zgodził się na to pleban z parafianami, architekt przeto i rozpoczął stawić mur na dębach. Lękać się przeto trzeba, ażeby kościół ten kiedyś pękać się nie począł.

Pleban Narkiewicz z dziwnem poświęceniem się pracował koło świątyni; majstrów i stolarzy nie mając gdzie podziać, pomieścił we własnej plebanii, sam się ograniczył jednym pokoikiem. Przez lat kilka biedny nie miał pokoju w domu swoim,

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

//208 pinigams padedant, nebūtų galima susitarti?" Iš tikro pas kažką pakliuvo, davė 100 rublių ir išgavo trokštamą leidimą.

Gubernatorius buvo kunigaikštis Michailas Obolenskis, jo kanceliarijos valdytojas Dmitrijus Pankovas, raštininkas, dvasinius reikalus tvarkantis, Mikalojus Moskvinas. Tuokart parapijiečiai uždengė naujos bažnyčios stogą. Tą medinę man nepatikusią bažnytėlę pardavė į Prūsiją, Tilžės klebonui Zabermanui, kuris pastatė kaime netoli Žemaičių sienos. Pinigus, gautus už bažnytėlę, Vainuto parapijiečiai panaudojo //209 mūrinės bažnyčios reikmėms. Taip įsitaisė tvirtą bažnyčią.

Noriu nuvažiuoti į Vainutą, kad galėčiau padėkoti klebonui ir žmonėms, pasidžiaugti naujais Dievo namais, tačiau iki šiol (1873 metų) mano kojos yra supančiotos. //210

Nr. 24. Laukuvos bažnyčia

Netrukus, kai įsišventčiau vyskupu, buvau Laukuvoje: radau bažnyčią medinę, seną ir apšiurusią; o kleboną kunigą Ignotą Kocą, misionierių, buvusį Varnių seminarijos profesorių, sergantį. Su besveikačiu šnekos nebuvo. Tad suteikiau Sutvirtinimą susirinkusiems žmonėms ir išvažiavau toliau.

1850 metų gegužės 27 dieną kunigas Kocas baigė gyvenimą; Laukuvos kleboniją atidaviau kunigui Motiejui Narkevičiui, kuris nors buvo jau garbaus amžiaus, ėmėsi //211 Laukuvoje statyti bažnyčią. Iš tikro 1852 metais pakvietė mane pašventinti kertinio akmens. Nuvažiavau gegužės 11 dieną ir, gausiai žmonėms susirinkus, pašventinau. Po šventų apeigų pats kreipiausi į susirinkusius parapijiečius, suteikiau Sutvirtinimą 1501 asmeniui ir išvažiavau į Varnius.

Klebonas pasikvietė architektą žemaitį, pavarde Kalenda, kuris, pastatęs bažnyčią Skuode, apsiėmė ir čia pastatyti. Norėdami padėti pamatus, pradėjo kasti žemę, tačiau žvyro kalvoje negalėjo prisikasti iki tvirtos žemės. Minėtasis architektas giliuose grioviuose patarė kloti //212 ąžuolus ir ant jų statyti mūrinės bažnyčios sienas. Sutiko su tuo klebonas ir parapijiečiai; architektas tad ir pradėjo mūryti ant ąžuolų. Todėl reikia baimintis, kad ši bažnyčia kada nors skilinėti nepradėtų.

Klebonas Narkevičius dirbo prie šventovės nepaprastai pasišventęs: neturėdamas kur padėti meistrų ir stalių, apgyvendino savo klebonijoje, pats tenkinosi vienu kambarėliu. Vargšas keletą metų neturėjo kambario savo namuose; tačiau dėl šių

jednak tę niedogodność znosił bez szemrania. Zabrakło nieraz mu środków, bo mała parafia nie mogła dostarczyć. Co widząc, sam na wzór //213 kwestarza jeździł od domu do domu prosić o zasiłek. Kilka razy i do Worń przyjeżdżał. Skądkolwiek dostał grosz, zaraz takowy oddawał na rzecz kościoła.

Roku 1867 został dotknięty paraliżem, skoro jednak troszki pozdrowiał, znowu się zajął fabryką. Widząc takie poświęcenie się jego, wyniosłem go na honorowego kanonika i dziekana. Zaleciłem, ażeby portret swój z podpisem [a]fundator[a] zawiesił w kościele. Co i uczynił.

Po wymurowaniu kościoła i postawieniu ołtarzy chciałem poświęcić, nimeśmy jednak na to się zebrali, musiałem wyjechać do Kowna, gdzie i stałem się aresztantem. //214 Umarł z kościami poczciwy ks. Mateusz Narkiewicz 1872 roku lipca 21 dnia w Ławkowie, gdzie i został pogrzebiony. Żył lat 80. Po śmierci jego nie znaleziono żadnego funduszu. //215

Nr 25. Kościół retowski

Od roku 1606 w Retowie znajduje się kościół katolicki. Od tej daty do dni naszych zawsze był drewniany, dosyć obszerny. Stał w tym samym kierunku i w temże miejscu, w którem dziś stoi murowany.

Dzwonnica była, wychodząc z kościoła, po lewej ręce. Dzwony te same co dzisiaj wisiały na czterech słupach pokrytych deskami aż do ziemi. Cmentarz był ogrodzony jajkowato kamieńmi bez wapna złożonemi. Stąd też ogrodzenie to więcej wyglądało na stos kamieni, jak na wał jaki. Kamieni te później weszły do fundamentów murującego się //216 kościoła.

Retowszczyzna był to wielki majątek należący do dóbr stołu króla polskiego. Za zbliżeniem się 1812 roku rząd rossyjski spodziewał się stracić Litwę, dlatego to przedawał skarbowe majątki osobom prywatnym. Księżna Oginska, mądra Włoszka, mieszkając w tym czasie w Peterzburgu, skorzystała z pory i kupiła Retowszczyznę za niewielkie pieniądze. Po jej śmierci przeszedł Retów na rzecz Ireneusza księcia Oginskiego, który urządziwszy majątek, postanowił wymurować kościół w Retowie. Gdyby zaś tymczasem lud miał gdzie się modlić, wystawił obszer//217ną, murowaną salą, do której za mem pozwoleniem pleban ks. Michał Herubowicz przeniósł ołtarze ze starego kościoła i zaprowadził tu nabożeństwo. Dla zawieszenia dzwonów tenże dziedzic zabudował temczasową dzwonnicę. To wszystko zrobiwszy, zburzył stary, drewniany kościół z dzwonnicą i rozpoczął murować nowy na miejscu starego.

[a-a] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

nepatogumų neniurnėjo. Ne kartą jam pristigdavo lėšų, nes maža parapija neišgalėjo parūpinti; tai regėdamas pats //213 kaip kvestorius važiavo nuo namo prie namo ir prašė paramos. Keletą kartų ir į Varnius buvo atvykęs. Kur tik gavęs grašį, iš karto jį atiduodavo bažnyčios reikmėms.

1867 metais buvo paralyžiaus ištiktas, tačiau kai tik šiek tiek pasveiko, vėl užsiėmė statyba. Matydamas tokį jo pasišventimą, pakėliau į garbės kanauninkus ir dekanus; paliepiau, kad savo portretą su užrašu *fundatorius* pakabintų bažnyčioje. Taip ir padarė.

Kai išmūrijo bažnyčią ir pastatė altorius, norėjau pašventinti, tačiau kol prisiruošėme, turėjau išvažiuoti į Kauną, kur ir tapau areštantas. //214 Kilnusis kunigas Motiejus Narkevičius pasimirė 1872 metų liepos 21 dieną Laukuvoje, ten ir palaidotas. Gyveno 80 metų; po jo mirties nerasta jokio turto. //215

Nr. 25. Rietavo bažnyčia

Nuo 1606 metų Rietave yra katalikų bažnyčia. Nuo tos datos iki mūsų dienų visą laiką buvo medinė, gana erdvi. Stovėjo toje pačioje vietoje ir ta pačia kryptimi, kur dabar stovi mūrinė.

Varpinė buvo išeinant iš bažnyčios po kaire ranka. Varpai, tie patys kaip ir šiandien, kabėjo ant keturių lentomis iki pat žemės dengtų stulpų. Šventorius buvo aptvertas ovaliai be kalkių sukrautais akmenimis; todėl tas aptvėrimas atrodė daugiau kaip akmenų krūva, o ne kokia užtvara. Tie akmenys vėliau įdėti į statomos //216 bažnyčios pamatus.

Rietavas buvo nemažas dvaras, priklausęs Lenkijos karaliaus stalo valdoms. Artėjant 1812 metams rusų valdžia manė neteksianti Lietuvos, todėl valstybines valdas pardavinėjo privatiems asmenims. Kunigaikštienė Oginskienė, išmintinga italė, tuo laiku gyvendama Peterburge, pasinaudojo proga ir įsigijo Rietavą už nedidelius pinigus. Po jos mirties Rietavas atiteko sūnui kunigaikščiui Irenijui Oginskiui, kuris, sutvarkęs turtus, Rietave nusprendė pastatyti bažnyčią. Kad žmonės laikinai turėtų kur melstis, pastatė //217 didžiulę mūrinę salę, į kurią, man leidus, klebonas kunigas Mykolas Gerubavičius iš senosios bažnyčios pernešė altorius ir čia pradėjo laikyti pamaldas. Varpams pakabinti tas pats tėvonis pastatė laikiną varpinę. Visa tai padaręs, sugriovė seną medinę bažnyčią su varpine ir senosios vietoje pradėjo statyti naują.

Na prośbę księcia we Włoszech jakiś architekt skreślił plan nowego kościoła, według którego miały być filary szczupłe, na wierszu kopuła okrągła na wzór wileńskiego św. Piotra na Antokolu, bez wież na przedzie, z piecami, słowem ładny jak panienka tańcująca. //218

Roku 1853 czerwca 8 dnia zaproszony przez księcia Ireneusza pojechałem z Worń do Retowa. Nazajutrz, czerwca 9 dnia, w obecności księcia, księżny Olgi z hrabiów Kalinowskich Oginskiej, dwóch synów: Bohdana i Michała, przystąpiliśmy do świętego obrzędu.

Na rozkaz księcia majstrowie wydobyli kwadratowy, ciosany, wyższy i szerszy nad arszyn kamień, w środku którego wykuta była dziura, ale nie na wskrość. Do tej włożyliśmy monety teraźniejsze złote i srebrne. Później podano zawczasu przygotowaną grubą blachę cynową, na której było wyryto, że książęta Ogin[scy] //219 zakładają takowy kościół roku 1853 czerwca 9 za panowania Mikołaja I cesarza i że biskup żmudzki M[aciej] W[ołonczewski] takowy kamień poświęcił. Majster, nieco schyliwszy takową blachę, wsadził do wykutej dziury, a drugi zalał przygotowanem wapnem i zrównał z powierzchnią kamienia.

Po tem wszystkiem poświęciłem fundamenta kościoła i węgielny kamień, który został położony pod mającą się wznieść ścianą, przy której będzie wielki ołtarz. Rozpoczęła się fabryka, szła żwawo, bo księciu nie zbywało na środkach. Cegła tylko była dosyć nędzna, bo w glinie znajdował się //220 margiel. Kiedy już nie tylko zewnętrzne, ale i na filarach wewnętrzne ściany znacznie wyprowadzono, runął jeden filar ze ścianą. O czem książę nie głosząc, kazał wymurować na nowo. Później i z drugiej strony zwalił się filar, który też przyczynił roboty.

Chciał książę, ażeby według planu wzniesioną była na ścianach kopuła. Na to nie zgodził się architekt i twierdził, że materiał niemocny nie zniesie ciężaru kopuły. Co widząc, książę sprowadził z Holandyi cegłę wyborną, lekką, umyślnie podziurawioną, lecz i z tej architekt nie zgodził się wznosić kopuły, zwłaszcza że kościół od wierszu facjaty aż do wielkich drzwiów pękł //221 od razu. Musiał przeto książę zaniechać projektu.

Zaraz zaczęli ludzie robić mu uwagę, że kościół bez żadnych wież będzie podobny do szkoły żydowskiej, lub krowy bez rogów. Książę przeto kazał murować na przedzie kościoła dwie wieży bez wszelkiego związku z całością świątyni. Wypędził je wysoko, skończył bardzo ostro, wyglądają zatem na wieże kirchy kalwinskiej. Dziury w górze wyszły wąskie, nie można w nich zawieszać dzwonów, bo te byłyby zupełnie zamknięte i niegłośne. Spodziewam się, że fundator wymuruje udzielną dzwonnicę.

Kunigaikščio prašymu kažkoks architektas Italijoje nubraižė naujosios bažnyčios planą, pagal kurį turėjo būti nedidelės kolonos, viršuje – apvalus kupolas, kaip Vilniaus Šv. Petro bažnyčios, be priekinių bokštų, su krosnimis, žodžiu, puiki, tarsi šokanti panelė. //218

1853 metų birželio 8 dieną, pakviestas kunigaikščio Irenijaus, iš Varnių nuvažiavau į Rietavą. Rytojaus dieną, birželio 9-ąją, dalyvaujant kunigaikščiui, kunigaikštienei Olgai Oginskienei-Kalinauskaitei, dviem sūnums, Bogdanui ir Mykolui, pradėjome šventas apeigas.

Kunigaikščio įsakyti meistrai iškasė kvadratinį aptašytą aukštesnį ir platesnį už uolektį akmenį, kurio viduryje buvo iškalta skylė, tačiau ne kiaurai. Į ją įdėjome dabartinių auksinių ir sidabrinių monetų. Vėliau padavė iš anksto parengtą storą cinko plokštę, kurioje buvo išgraviruota, kad kunigaikščiai Oginskiai //219 steigia tokią bažnyčią 1858 metų birželio 9-ąją, valdant ciesoriui Mikalojui I, ir kad Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius šį akmenį pašventino. Meistras kiek pasilenkęs šią plokštę įstatė į iškaltą skylę, o kitas užliejo paruoštomis kalkėmis ir sulygino su akmens paviršiumi.

Po viso to pašventinau bažnyčios pamatus ir kertinį akmenį, padėtą po būsima siena, prie kurios bus didysis altorius. Pradėta statyba vyko sparčiai, nes kunigaikštis lėšų nestokojo. Tiktai plytos ganėtinai prastos, nes molyje buvo // 220 mergelio. Kai ne tik išorinės, bet ir vidinės sienos gerokai iškilo, nugriuvo viena kolona su siena. Apie tai neprasitardamas kunigaikštis liepė mūryti iš naujo. Vėliau krito ir antrosios sienos kolona, kuri taip pat pridarė rūpesčio.

Kunigaikštis norėjo, kad pagal planą ant sienų būtų iškeltas kupolas; su tuo nesutiko architektas – teigė, jog netvirta medžiaga kupolo neišlaikys. Tai matydamas kunigaikštis iš Olandijos atsisiųsdino rinktines, lengvas, su specialiomis skylutėmis plytas, tačiau ir iš tų architektas nesutiko kelti kupolo, juolab kad bažnyčia nuo palėpės viršaus iki pat didžiųjų durų skilo //221 iš karto; kunigaikštis buvo priverstas projekto atsisakyti.

Žmonės iš karto atkreipė jo dėmesį, kad bažnyčia be jokių bokštų bus panaši į žydų sinagogą ar karvę be ragų. Kunigaikštis tad liepė bažnyčios priekyje pastatyti du bokštus, visiškai nesusietus su šventove. Išmūrijo juos aukštus, užbaigė labai aštriai, todėl panašūs yra į kalvinų kirchės bokštus. Skylės viršuje išėjo siauros, jose negalima pakabinti varpų, nes būtų visiškai uždaryti ir negarsūs. Tikiuosi, fundatorius išmūrys atskirą varpinę.

Przyszło do pokrycia kościoła, książę sprowadził z Belgium czarny łupik marmu//222rowy. Każda tabliczka była przedziurawiona, pokryto nim przecież dach świątyni. Przy pokrywaniu nie można było ćwiekiem ściśle przykuć, bo tabliczki pękały; zawieszono przeto na ćwiekach jak na kołkach. Przyszła jesień, zachodnie nasze silne wiatry ruchały i rozrzucały tabliczki, deszcz zatem wskrość przenikał. Co widząc, książę zmuszony był zdjąć marmurki i pokryć kościół blachą.

Roku 1873 została ukończoną fabryka kościoła retowskiego. Książęta Bohdan i Michał Oginscy chcieli, ażebym pojechał poświęcić, ale nie mogli wyprosić od władzy cywilnej pozwolenia na przejazd mój z Kowna do Retowa, gdyż //223 od lat 10 zostawałem na wolnym areszcie. Co widząc, dałem pozwolenie plebanowi płungianskiemu WJKs. Pawłowi Beresniewiczowi, który pojechał i poświęcił nowy dom Boży obrzędem kapłańskim oraz wprowadził nabożeństwo. Stało się 1873 roku września 29 dnia, czyli w dniu św. Michała. //224[a]

//225 Nr 26. Kościół pokopski

W powiecie szawelskim wioska, Welejki zwana, do majątku państwa Karpiów należącej [s], miała na piaszczystym wzgórku mogiłę, po żmudzku [b-]kapus[-b]. Na tej mogile lud wystawił drewnianą kaplicę, przy której na prośbę narodu biskup książę Stefan Giedrojć 1780 roku posadził księdza. W ten sposób utworzyła się w kurtowianskiej parafii nowa filia, [c-]Pakapej[-c] zwana.

Roku 1824 przez biskupa Jozefa Giedrojcia posłany do Pokop bogobojny ksiądz Jakub Butowicz przestał grzebać umarłych koło kościoła, ogrodził cmentarz, mogiłę zaś nieco dalej posunął. Utrzymywał się //226 ze mszy i jałmużn ludu, na których, jako cnotliwemu i od narodu kochanemu, nigdy nie zbywało. Dano mu przy tem ogród na zasiew kartofli.

Przebył tu ks. Jakub do 1860 roku. Później przeniósł się do Rekijowa, ale na ostatek znowu wrócił do Pokop i siedział przy kościółku w tytule mansjonarza, bo postarzał.

Rekijow i razem Pokopie należały do rzeczywistego radcy stanu, kawalera orderu św. Anny drugiej klasy, w ciągu dziewięciu lat marszałka guberni wilenskiej, JW Eustachego Karpia, który w pierwszej połowie dziewiętnastego wieku żył spokojnie w Johaniszkielach. //227

Był to pan zamożny, w powiatach poniewiezskim i szawelskim miał do trzydziestu folwarków. Otóż jako magnat chciał czemkolwiek się odznaczyć; zahodował

[a] *Tuščias puslapis.*
[b-b] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*
[c-c] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

Atėjus laikui uždengti bažnyčią, kunigaikštis iš Belgijos parsisiųsdino juodąjį marmuro skalūną. //222 Kiekviena lentelė turėjo skylutę. Jomis ir uždengtas bažnyčios stogas. Dengiant nebuvo galima vinimis tvirtai pritvirtinti, nes lentelės trūkinėjo, tad sukabinėta ant vinių tarsi kuoliukų. Atėjo ruduo, mūsų stiprūs vakariniai vėjai įsisiautėjo ir lenteles numėtė; lietus tad merkė kiaurai. Tai matydamas kunigaikštis buvo priverstas nuimti marmurinukes ir apdengti bažnyčią skarda.

1873 metais Rietavo bažnyčios statyba buvo baigta. Kunigaikščiai Bogdanas ir Mykolas Oginskiai norėjo, kad nuvažiuočiau pašventinti, tačiau iš pasaulietinės valdžios negalėjo išprašyti leidimo savo kelionei iš Kauno į Rietavą, nes //223 jau 10 metų buvau laisvajame arešte. Tai matydamas įgaliojau Plungės kleboną maloningąjį jo malonybę kunigą Povilą Beresnevičių, kuris nuvažiavo ir pašventino naujus Dievo namus kunigiškomis apeigomis ir įvedė pamaldas. Tai atsitiko 1873 metų rugsėjo 29, šv. Mykolo dieną. //224

//225 Nr. 26. Pakapės bažnyčia

Šiaulių apskrityje kaimelis, Vileikiais vadinamas, ponų Karpių valdoms priklausantis, turėjo smėlio kalvelėje kapines, žemaitiškai *kapus*. Šiose kapinėse žmonės pastatė medinę koplyčią, kuriai, gyventojų prašomas, kunigaikštis Steponas Giedraitis 1780 metais paskyrė kunigą. Šitaip Kurtuvėnų parapijoje atsirado nauja filija, vadinama *Pakape*.

1824 metais į Pakapę vyskupo Juozapo Giedraičio atsiųstas dievobaimingas kunigas Jokūbas Butavičius liovėsi laidoti mirusiuosius palei bažnyčią, aptvėrė šventorių, o kapus pastūmėjo kiek toliau. Gyveno iš //226 mišių ir žmonių aukų, kurių, kaip doram ir žmonių mylimam, niekados nepristigo. Be to, davė jam daržą bulvėms pasisodinti.

Išbuvo čia kunigas Jokūbas iki 1860 metų, vėliau persikėlė į Rėkyvą, bet galiausiai vėl grįžo į Pakapę ir bažnytėlėje buvo kaip mansjonarijus, nes paseno.

Rėkyva kartu su Pakape priklausė tikrajam valstybės patarėjui, Šv. Onos II klasės ordino kavalieriui, devynerius metus Vilniaus gubernijos bajorvedžiui šviesiajam dauggaliui Eustachijui Karpiui, kuris pirmojoje XIX amžiaus pusėje ramiai gyveno Joniškėlyje. //227

Buvo tai ponas turtingas, Panevėžio ir Šiaulių apskrityse turėjo iki trisdešimties palivarkų. Taigi kaip didikas siekė kuo nors išsiskirti: užsiaugino ilgą barzdą,

długą brodę, dziwaczył się w prowadzeniu gospodarki, kazał młócić żyto na rżyskach, groch na gołym lodzie rekijowskiego jeziora, gęsi karmiąc kazał do deski przykować nogi żelaznemi ćwiekami itd. Dlatego to, kiedy obywatelstwo trzeci raz wybrało jego na marszałka, ktoś przybił do ściany kartkę z napisem:

„Mośći panowie, złe u nas połowy,
Złowili Karpia bez głowy."

Później Karp kazał zburzyć własne miasteczko, zwane Nowe Miasto //228 nad Niewiażą. Kiedy kilkanaście domów zburzono, ktoś też przykleił kartkę do ściany z napisem:

„Budować i rujnować jednostajna praca,
Jednak mądry buduje, a głupi wywraca."

Stąd też wyrodziło się pytanie, azali marszałek Karp ma zdrowy rozum? Zesłaną została przez wojennego gubernatora komisja złożona z jenerała żandarmów, dwóch doktorów i deputata od szlachty, która zdecydowała, że stary marszałek w rzeczy samej cierpi na umyśle. Wskutek tej decyzji odjęte zostały mu majątki i oddane synom Karpia: Franciszkowi, Felicjanowi i Konstantemu. Staremu marszałkowi zostawiono //229 jeden tylko dosyć obszerny majątek, od przodków dziedziczny Rekijów w powiecie szawelskim. Osiadł przeto w nim i gospodarzył swoim sposobem.

Na dworze trzymał dwunastu chłopców nie starszych od lat dziesięciu, wszystkich ubrał w czarne kurteczki, ale żadnemu nie dał obuwia, bosi przeto usługiwali do stołu. Sporządził sobie ogromną brykę, pod którą zaprzęgał po dziesięć roboczych koni; jadąc w niej z wizytą do obywateli, brał z sobą oprócz lokaja dorodnego dwóch bosych chłopców i dwanaście psów rozmaitego gatunku.

Ten to marszałek Karp 1861 roku doniósł mi, że ma zamiar pokopską filią podnieść do rzędu parafialnych //230 kościołów. Ucieszony tą wiadomością napisałem do marszałka i zapowiedziałem, że na taki to dzień sam do Pokop przybędę. Jakoż 5 dnia sierpnia 1861 roku i przyjechałem. Przyjął mnie uroczyście lud z duchowieństwem, na którego czele był Karp, marszałek. Odprawiliśmy nieszpory, nazajutrz zaś uroczyste odbyliśmy nabożeństwo.

Ludu było dosyć, wlazłem sam na ambonę i zapowiedziałem, że z hojności marszałka filia ich zamienioną będzie na kościół parafialny, że mieć będą zawsze dwóch księży, plebana i wikariusza.

Po skończonem nabożeństwie pobierzmowałem niebierzmowanych i z całem duchowieństwem pojechałem do marszałka na obiad, po którym pan mar//231szałek przyrzekł dać na rzecz pokopskiego plebana 33 dziesięciny ziemi i płacić co rok po

keistai ūkininkavo: rugius kulti liepė ant ražienų, žirnius – ant pliko Rėkyvos ežero ledo, žąsis lesinant liepė prie lentos geležiniais vinimis prikalti jų kojas ir t.t. Todėl dvarponiams trečiąkart išrinkus jį bajorvedžiu, kažkas prie sienos prikalė kortelę su užrašu:

„Mielieji ponai, blogas mūsų laimikis,
Sugavome Karpį be galvos."

Vėliau Karpis įsakė sugriauti savo miestelį, vadinamą Naujamiesčiu, //228 prie Nevėžio. Sugriovus keliolika namų, kažkas taip pat prie sienos priklijavo kortelę su užrašu:

„Statyti ir griauti darbai tolygūs,
Vis tik išmintius stato, o kvailys išvarto."

Todėl buvo kilęs klausimas, ar bajorvedis Karpis yra sveiko proto. Karo gubernatorius atsiuntė komisiją, sudarytą iš žandarų generolo, dviejų gydytojų ir bajorų deputato, kuri nusprendė, kad senasis bajorvedis iš tikro psichiškai nesveikas. Dėl tokio sprendimo iš jo buvo atimti turtai ir atiduoti Karpio sūnums Pranciškui, Felicijui ir Konstantinui. Senajam bajorvedžiui palikta //229 viena tiktai ganėtinai didelė valda, iš protėvių paveldėta Rėkyva Šiaulių apskrityje. Apsistojo joje ir šeimininkavo savaip.

Dvare laikė dvylika vaikinukų, ne vyresnių kaip dešimties, visus aprengė juodomis striukelėmis, bet nei vienam nedavė apavo; tad basi patarnavo prie stalo. Įsitaisė sau didžiulę briką, į kurią kinkydavo po dešimt darbinių arklių. Važiuodamas ja vizito pas dvarponius, be stotingo liokajaus, ėmė du basus vaikinukus ir dvylika įvairios veislės šunų.

Tas bajorvedis Karpis 1861 metais man pranešė, kad puoselėja ketinimą Pakapės filiją pakelti iki parapinės //230 bažnyčios. Apsidžiaugęs ta žinia, parašiau bajorvedžiui ir pranešiau, kurią dieną pats į Pakapę atvyksiu. Iš tikro 1861 metų rugpjūčio 5 dieną ir atvažiavau. Mane iškilmingai priėmė žmonės su dvasininkija, kurių priešakyje buvo bajorvedis Karpis. Atlaikėme mišparus, kitą dieną – iškilmingas pamaldas.

Žmonių buvo užtektinai, pats įsilipau į sakyklą ir pranešiau, jog dėl bajorvedžio dosnumo jų filija bus pakeista į parapinę bažnyčią, kad visada turės du kunigus – kleboną ir vikarą.

Pasibaigus pamaldoms, suteikiau Sutvirtinimą jo neturėjusiems ir su visa dvasininkija nuvažiavau pas bajorvedį pietų, po kurių ponas //231 bajorvedis pritadėjo

230 rb. sr. Kapitał zaś odpowiedni oprzeć na dobrach swoich, Rekijów zwanych. Ja z mojej strony przyrzekłem księdza przez marszałka wybranego wynieść na pokopskiego plebana, włożyć na niego obowiązek odprawowania co rok za fundatora tyle mszy, wiele zwykle plebani posiadający beneficja piątej klasy odprawują i wysłać komisją dla oznaczenia granic nowej parafii.

Jakoż skoro marszałek zamianował plebanem pokopskim JKs. Antoniego Gintyłły, zaraz na to się zgodziłem, powróciwszy do domu, naznaczyłem komisją dla oznaczenia granic parafii, //232 pan zaś marszałek zapewnił fundusz nowej plebanii urzędowym dokumentem, który został zatwierdzony przez ministra interesów wewnętrznych JW Perowskiego.

Tak przybyła w diecezji nowa plebania. JW Karp nie jest wariat, jak decydowano, ale miłośnik dziwactwa. Przez ten chwalebny czyn okazał najlepsze chęci dla kościoła, stąd też ja go szczerze szanowałem i nie raz mówiłem, daj Boże w kraju magnatów, gdyż ci przy dobrych chęciach bardzo wiele dobrego mogą zrobić dla kościoła i dla wiary. Szlachcic zaś tak zwany zaściankowy, co wyorze, to i zje.

Karp zaś był to pan polski, polscy zaś panowie zawsze byli bogo//233bojnemi; wszak to oni po całym kraju wznieśli kościoły, na wspaniałość których do dziś dnia patrzymy z podziwieniem. Umarł marszałek Karp 1864 roku.

Nr 27. Kościół i klasztor panien Bernardynek w Kownie

Kiedy mniszki bernardynki osiadły w Kownie, trudno jest zgadnąć. Zdaje się, że przybyły tu w połowie szesnastego wieku, nabyły dom drewniany na Dworskiej ulicy, mieszkały bez klauzury jako dewotki, chodziły codziennie na nabożeństwo do bernardyńskiego kościoła, a podczas festów odwiedzały i drugie domy Boże.

Księga XIII nr 607 aktów magistratu kowienskiego poświadcza, że roku 1595 już były w Kow//234nie bernardynki, bo lękając się pożaru, chciały wymurować sobie klasztorek. Kiedy zaś nie starczyło im funduszu, zhandlowały swój dom drewniany z panem Hanusem Szpilem na dom murowany, który się znajdował blisko klasztoru bernardyńskiego, na tem miejscu, w którem dziś klasztor Bernardynek się znajduje. Umowę tę 1595 roku lutego 22 dnia podpisały: Konstancja Łapinska, przełożona, Cecylia Krzysztofówna, Frazja Sapiegurska, Elżbieta Czajewska i Hanus Szpilen.

Osiadłe w nowem miejscu mniszki ogrodziły dom swój i zaprowadziły ścisłe zamknięcie czyli klauzurę, kościoła swego jednak nie mając, dawnym zwyczajem chodziły na nabo//235żeństwo do bernardyńskiego kościoła. Widząc tę niedogodność, kasztelan smolenski, wojewoda minski Aleksander Massalski 1634 roku na

Pakapės klebonui skirti 33 dešimtines žemės ir kasmet mokėti 230 sidabro rublių. O atitinkamą kapitalą garantuoti savo valdomis, Rėkyva vadinamomis. Aš savo ruožtu prižadėjau bajorvedžio išsirinktą kunigą pakelti Pakapės klebonu, įpareigoti jį kasmet aukoti už fundatorių tiek mišių, kiek paprastai klebonai, turintys penktos klasės beneficiją, laiko, ir atsiųsti komisiją, kad pažymėtų naujos parapijos ribas.

Iš tikro greitai bajorvedžiui Pakapės klebonu pasirinkus jo malonybę kunigą Antaną Gintilą, iš karto su tuo sutikau. Grįžęs namo paskyriau komisiją pažymėti parapijos ribas. //232 O ponas bajorvedis naujos klebonijos fundaciją garantavo oficialiu dokumentu, kurį patvirtino vidaus reikalų ministras šviesusis dauggalis Perovskis.

Taip vyskupijoje atsirado nauja parapija. Šviesusis dauggalis Karpis nebuvo beprotis, kaip manyta, tiktai keistenybių mėgėjas. Tuo pagirtinu poelgiu parodė geriausius norus Bažnyčiai, todėl aš jį taip pat nuoširdžiai gerbiau ir ne kartą kalbėjau, duok, Dieve, krašte didikų, nes jie norėdami daug gera gali nuveikti Bažnyčiai ir tikėjimui. Vadinamasis akalicos bajoras ką išars, tą ir suvalgys.

Karpis buvo lenkų ponas, o lenkų ponai visada buvo //233 dievobaimingi: tai jie po visą kraštą pristatė bažnyčių, kurių puikumu iki šiolei gėrimės su nuostaba. Bajorvedis Karpis mirė 1864 metais.

Nr. 27. Bernardinių vienuolynas ir bažnyčia Kaune

Kada vienuolės bernardinės įsikūrė Kaune, sunku nustatyti. Atrodo, atvyko čia XVI amžiaus viduryje, įsigijo medinį namą Dvaro gatvėje, gyveno be klauzūros kaip davatkos, kasdien vaikščiojo į pamaldas bernardinų bažnyčioje, o per šventes aplankydavo ir kitus Dievo namus.

Kauno magistrato aktų XIII knyga Nr. 607 patvirtina, kad 1595 metais bernardinės //234 Kaune jau buvo, nes, baimindamosi gaisro, norėjo pasistatyti mūrinį vienuolynėlį. Kadangi joms stigo lėšų, savo medinį namą iškeitė su ponu Hanušu Špilenu į mūrinį namą, kuris buvo netoli bernardinų vienuolyno, toje vietoje, kur dabar yra bernardinių vienuolynas. Šią sutartį 1595 metų vasario 22 dieną pasirašė: Konstancija Lapinskaitė, vyresnioji, Cecilija Krištupaitė, Frazija Sapiegurskaitė, Elžbieta Čajauskaitė ir Hanušas Špilenas.

Įsikūrusios naujoje vietoje, vienuolės aptvėrė savo namus ir užsidarė, tai yra įvedė klauzūrą. Tačiau, neturėdamos savo bažnyčios, senu papratimu vaikščiojo pamaldų //235 į bernardinų bažnyčią. Matydamas tokį nepatogumą, Smolensko kaštelionas, Minsko vaivada Aleksandras Masalskis 1634 metais nuosavame sklype šalia savo

własnym placu, obok swego domu wymurował dla bernardynek pod wezwaniem Najświętszej Trójcy kościół, który razem z dwoma domami swemi oddał bernardynkom. Zakonnice te trzy domy przez korytarze połączyły w jednę całość i zrobiły prawie labirynt, nie klasztor. Ze strony dziedzińca klasztoru bernardyńskiego wymurowały wysoki parkan. Wejść do nich mogły wejść [s] kobiety tylko przez furtę kościelną i przez dziedziniec gospodarski.

Kościół Bernardynek jest długi na łokci 52, szeroki na 27. Wchodzi się do niego //236 z boku przez wieżę, w której wiszą trzy dzwony. Sklepienie wspiera się na czterech filarach, ołtarzy w nim dziewięć, ściany zewnątrz i wewnątrz wapnem potynkowane, dach kryty dachówką. Kościół ten pokonsekrowanym został 1703 roku sierpnia 12 dnia przez biskupa wilenskiego Konstantego Brzostowskiego.

Do bernardynek należał folwark Sapieżyszki i Dobra Wola za Niemnem w Królestwie Polskiem. Roku 1795 grudnia 21 dnia część tych dóbr mniszki zamieniły z ks. Tomaszem Jankowskim, plebanem sapieżyżskim, dziekanem wielonskim, na folwark Werbeluny, znajdujący się w powiecie kowienskim na prawej stronie rzeki Niemna. //237

Po ostatnim rozbiorze kraju polskiego augustowskie województwo dostało się Prusakom. Sapieżyszki przeto i Dobra Wola przeszły pod pruski rząd, który takowe zaraz na skarb zabrał. Mniszki zatem przy jednym folwareczku Werbelunach zostały. Co widząc, miejscowa władza prosiła cesarza Pawła I o wynagrodzenie. Jakoż monarcha ten przez ukaz 1797 roku stycznia 17 dnia wydany najmiłościwiej darował mniszkom folwark Remizów, znajdujący się w guberni wilenskiej, w powiecie oszmianskim.

Później oba te majątki poszły pod zarząd skarbowy, klasztor policzony został w pierwszej klasie, któremu naznaczono ze skarbu rocznej pensji 2765 rubli. Znaj//238dowało się w nim dziewiętnaście zakonnic, które do posługi duchownej utrzymywały jednego bernardyna w charakterze kapelana.

Z dawnych czasów bernardynki utrzymywały szkółkę dla dziewcząt, zbierało się tych co rok po 22. Nauczycielką była jedna z zakonnic. Lecz później władza cywilna wzbroniła im uczyć.

Nr 28. Upadek klasztoru Bernardynek w Kownie

Po przeniesieniu biskupa do Kowna potrzeba było upatrzyć pomieszczenie dla seminarium diecezjalnego. Klasztor bernardyński na tenże cel zajęty, okazał się niedostatecznym. Postanowiono przeto zająć i klasz//239tor Bernardynek jako zupełnie przyległy.

namų bernardinėms pastatė Švenčiausiosios Trejybės bažnyčią, kurią kartu su dviem savo namais atidavė bernardinėms. Vienuolės tuos tris namus koridoriais sujungė į vieną ir įrengė kone labirintą, o ne vienuolyną. Nuo bernardinų vienuolyno kiemo pusės užtvėrė aukštą statinių tvorą. Įeiti pas juos moterys galėjo tiktai per bažnyčios vartelius ir per ūkinį kiemą.

Bernardinių bažnyčia yra 52 uolekčių ilgio, 27 pločio. Įeinama į ją //236 iš šono per bokštą, kuriame kabo trys varpai. Skliautai remiasi į keturias kolonas, yra devyni altoriai, sienos iš išorės ir vidaus kalkėmis tinkuotos, stogas dengtas čerpėmis. Šita bažnyčia buvo konsekruota 1703 metų rugpjūčio 12 dieną Vilniaus vyskupo Konstantino Bžostovskio.

Bernardinėms priklausė Zapyškio palivarkas ir Dobrovolė už Nemuno, Lenkijos Karalystėje. 1795 metų gruodžio 21 dieną dalį tų valdų vienuolės išmainė su kun. Tomu Jankausku, Zapyškio klebonu, Veliuonos dekanu, į Virbeliūnų palivarką, esantį Kauno apskrityje dešiniajame Nemuno krante. //237

Po paskutinio Lenkijos padalijimo Augustavo vaivadija atiteko prūsams. Zapyškis ir Dobrovolė atiteko Prūsijos valdžiai, kuri tuojau juos iždui atidavė. Vienuolėms tad liko vienas Virbeliūnų palivarkėlis. Tai matydama vietos valdžia prašė ciesoriaus Povilo I atlyginti. Iš tikro šis valdovas 1797 metų sausio 17 dieną išleistu įsaku maloningiausiai dovanojo vienuolėms Remežiškių palivarką, esantį Vilniaus gubernijos Ašmenos apskrityje.

Vėliau abi tos valdos perėjo iždui, vienuolynas buvo priskirtas pirmajai klasei, kuriam iš iždo paskirta 2765 rubliai metinio atlyginimo. Buvo //238 jame devyniolika vienuolių, kurios dvasiniam patarnavimui kapelionu laikė vieną bernardiną.

Nuo senų laikų bernardinės laikė mokyklėlę mergaitėms, kurių kasmet susirinkdavo iki 22. Mokytoja buvo viena iš vienuolių. Bet vėliau pasaulietinė valdžia uždraudė joms mokyti.

Nr. 28. Bernardinių vienuolyno Kaune parpuolimas

Perkėlus vyskupą į Kauną, reikėjo surasti patalpą vyskupijos seminarijai. Bernardinų vienuolynas, tuo tikslu užimtas, pasirodė per mažas, nuspręsta tad užimti ir //239 bernardinių vienuolyną kaip artimiausią.

Jakoż roku 1864 grudnia 9 dnia przybył do mnie (biskupa) gubernator kowienski Mikołaj Murawjew i żądał, ażebym z nim, z architektem i kilku innemi urzędnikami poszedł do klasztoru Bernardynek. Poszliśmy. Zobaczyły nas mniszki i przestraszyły się, bo zrozumiały, o co rzecz chodzi. Przełożona Róża Gruzewska kłaniała się, tupała biedna i prosiła wiele mogła, ażeby nie zabierano ich gniazda. Lecz daremnie, zabór bowiem klasztoru policzono za niezbędnie potrzebny.

Po tej wizycie gubernator dał mi pismo zapowiadające, że wskutek zalecenia jenerał-gubernatora Murawjewa kasuje się klasztor Bernardynek//240 i przeznacza się na pomieszczenie alumnów, że bernardynki według mojego rozporządzenia rozesłać należy do innych w diecezji znajdujących się klasztorów żeńskich i że własność mniszek trzeba rozprzedać, pieniądze zaś odesłać do podskarbstwa państwa.

Po otrzymaniu takiego pisma zawiadomiłem bernardynki, a pojechawszy do gubernatora, przełożyłem, że bernardynki są ubogie, że co posiadają, to wszystko jest osobistą ich własnością i że kosztem ich ubóstwa nie wypadałoby zasilać skarbu. Przyjął to w uwagę gubernator i rzekł: „Dobrze, zaraz napiszę o tem do głównego naczelnika kraju". //241 Co słysząc, rzekłem: „Należałoby jeszcze dać im na drogę po kilka rubli, bo niektóre z nich całkowicie są biedne". Wkrótce otrzymałem pismo od gubernatora, w którem powiedziano, że się dozwala mniszkom przedać ich fundusz i podzielić się pieniądzmi. Co mniszki i uczyniły. Nadto skarb dał każdej po siedm i pół rubla na drogę.

Po zrobieniu tego wszystkiego, wskutek mego zalecenia i rozporządzenia, przeniosły się do benedyktynek konwentu [a]kowienskiego[a]:

Grużewska Róża, gwardianka,
Czaplinska Ludwika,
Korzeniowska Klara,
Kozłowska Elżbieta,
Siemaszkówna Duklana, //242
Kuliszewska Izabella,
Juszkiewiczówna Eustachia,
Ibianska Kazimira,
Kopciówna Aleksandra.

Do konwent[u] katarzynek [b]krokowskiego[b]:

Andrzejewska Franciszka,
Oleszkiewiczówna Józefa,
Korsakówna Anna,
Pogorzelska Tekla.

[a-a] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*
[b-b] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

Iš tikro 1864 metų gruodžio 9 dieną atvyko pas mane, vyskupą, Kauno gubernatorius Mikalojus Muravjovas ir reikalavo, kad su juo, architektu ir keliais kitais valdininkais eičiau į bernardinių vienuolyną. Nuėjome. Išvydo mus vienuolės ir persigando, nes suprato, apie ką kalbama. Vyresnioji Rožė Gružauskaitė lankstėsi, tupinėjo vargšė ir prašė kiek galėjo, kad jų lizdo neatimtų. Tačiau veltui, vienuolyną atimti manyta esant būtinybe.

Po to vizito gubernatorius davė man raštą, pranešantį, kad generolo gubernatoriaus Muravjovo nurodymu bernardinių vienuolynas naikinamas //240 ir skiriamas alumnams apgyvendinti, o bernardines mano potvarkiu reikia išsiųsti į kitus vyskupijoje esančius moterų vienuolynus, vienuolių nuosavybę išparduoti, o pinigus nusiųsti valstybės iždui.

Gavęs tokį raštą, pranešiau bernardinėms ir, nuvykęs pas gubernatorių, išdėsčiau, jog bernardinės yra neturtingos: visa, ką turi, yra asmeninė jų nuosavybė, jų neturto kaina stiprinti iždo nederėtų. Gubernatorius tai priėmė domėn ir tarė: gerai, tuojau parašysiu apie tai vyriausiajam krašto viršininkui. //241

Tai girdėdamas tariau: derėtų joms kelionei dar duoti po keletą rublių, nes kai kurios jų yra visiškos vargšės. Netrukus iš gubernatoriaus gavau raštą, kur pasakyta, kad leidžiama vienuolėms parduoti savo turtą ir pasidalyti pinigus. Vienuolės taip ir padarė. Be to, iždas kiekvienai jų davė po septynis su puse rublio keliui.

Visą tai atlikus mano nurodymu į Kauno benediktinių konventą persikėlė:

Gružauskaitė Rožė, gvardijonė,
Čaplinskaitė Liudvika,
Koženiauskaitė Klara,
Kazlauskaitė Elžbieta,
Semaškaitė Duklana, //242
Kulišauskaitė Izabelė,
Juškevičiūtė Eustachija,
Ibianskaitė Kazimiera,
Kopčaitė Aleksandra.

Į Krakių kotrynietčių konventą:

Andrijauskaitė Pranciška,
Oleškevičaitė Juzefa,
Korsakaitė Ona,
Pogoželskaitė Teklė.

Do konwentu benedyktynek [a]-krożskiego-[a]:

Bonekówna Anna,
Lewgowdowna Teodora,
Trzeciakówna Delfina,
Przybylska Julia,
Siemaszkówna Salomea.

Ostatniemu ich kapelanowi JKs. Danie//243lowi Jawgielowi, bernardynowi, dałem altarią szweksznianską, gdzie i umarł.

Tak upadł pierwszy i ostatni w diecezji żmudzkiej klasztor Bernardynek, w którym, jak się później dowiedziałem, znajdowało się 160 kobiet. Każda mniszka żyła domem, każda miała swoją udzielną kuchnią, osobny stół, służące i trzymała rezydentki. Niektóre obywatelki stale w klasztorze mieszkały. Było to zaiste nadużycie i odstąpienie od ustawy św. Franciszka, o czem jednak, daleko mieszkając, nie wiedziałem, a po przybyciu do Kowna zaraz klasztor skasowano. //244

Nr 29. Kościół i klasztor księży Franciszkanów w Kownie

Na prawym brzegu Niemna, blisko samej wody stoi niegdyś franciszkański kościół, murowany, długi na 56, szeroki na 30 i wysoki na 37 łokci litewskich.

Jest to starożytny dom Boży, sklepiony, gotyckiej architektury, krzyżowej formy z dwoma pobocznemi, niezakrytemi kaplicami. Sklepienie opiera się na czterech lekkich, kształtnych filarach. Zewnątrz kościół czerwony, niepobielany, dachówką pokryty, na przedzie wznosi się ośmiokątna wieża gontami pokryta, skończona wielkim krzyżem, blachą obitym. W niej//245wiszą trzy niewielkie dzwony. Kościół przyozdobiony jest pięciu nędznemi ołtarzami, podłoga ceglana. Malowideł godnych uwagi i nagrobków nie ma. Franciszkanie posiadali krzyż srebrny 1611 roku sporządzony, z napisem polskim, ale zatartym. Krzyż ten później dostał się księżom augustianom. Wymurował takowy kościół wielki książę Witold 1400 roku na pamiątkę zapewnionego jemu przez Władysława Jagiełłę dożywotniego panowania nad Litwą (Kojałowicz. *Historia Lithuana*, pars II. Liber II). Książę darował kościołowi plac w Kownie ciągnący się od brzegu rzeki Niemna do Niemieckiej ulicy. Musiał zapewnie fundator i domek jakiś dla pomieszczenia duchowieństwa //246 postawić. Wreszcie sprowadził z Wilna księży franciszkanów i to wszystko im oddał.

Klasztorek, który przetrwał do 1870 roku, nie był z kościołem połączony, gontą kryty i nader nędzny. Celki ledwo ośm kroków długie, a pięć szerokie były. Sądzić przeto wypada, że to schronienie sami zakonnicy murowali, klecili. W owych czasach franciszkanie bardzo lubili ubóstwo, zatem i mieszkanie ubogie zbudowali. Przed

[a-a] *Pabraukta tos pačios spalvos rašalu.*

Į Kražių benediktinių konventą:

Bonekaitė Ona,
Liaugaudaitė Teodora,
Trečiokaitė Delfina,
Pšibilskaitė Julija,
Semaškaitė Saloméja.

Paskutiniam jų kapelionui, jo malonybei kunigui //243 Danieliui Jaugėlai, bernardinui, daviau Švėkšnos altariją, kur ir mirė.

Taip išnyko pirmas ir paskutinis Žemaičių vyskupijoje bernardinių vienuolynas, kuriame, kaip vėliau sužinojau, būta 160 moterų. Kiekviena vienuolė gyveno atskirai, turėjo savo atskirą virtuvę, atskirą stalą, tarnaites ir laikė įnames. Kai kurios jų vienuolyne gyveno nuolat. Tai buvo akivaizdus piktnaudžiavimas ir šv. Pranciškaus įstatų nepaisymas, tačiau apie tai, toli gyvendamas, nežinojau, o man atvykus į Kauną vienuolynas tuojau panaikintas. //244

Nr. 29. Kunigų pranciškonų bažnyčia ir vienuolynas Kaune

Ant dešiniojo Nemuno kranto, prie pat vandens, stovi buvusi mūrinė pranciškonų bažnyčia, 56 lietuviškų uolekčių ilgio, 30 pločio ir 37 aukščio.

Tai senoviniai Dievo namai su gotiškos architektūros skliautais, kryžiaus formos su dviem šoninėmis neuždengtomis koplyčiomis. Skliautai remiasi į keturias lengvas grakščias kolonas. Iš išorės bažnyčia raudona, nebaltinta, čerpėmis dengta, priešakyje kyla aštuonkampis bokštas, malksnomis dengtas, su dideliu kryžiumi, skarda apmuštu. Ten kabo //245 trys nedideli varpai. Bažnyčią puošia penki skurdūs altoriai, plytų grindys. Dėmesio vertų paveikslų ir antkapių nėra. Pranciškonai turėjo sidabrinį 1611 metais nukaldintą kryžių su lenkišku jau išsitrynusiu užrašu. Vėliau šis kryžius atiteko kunigams augustinams.

Pastatė šią bažnyčią didysis kunigaikštis Vytautas 1400 metais atminti jam Vladislovo Jogailos iki gyvos galvos garantuoto Lietuvos valdymo (Kojalavičius, *Lietuvos istorija*, II dalis, II knyga). Kunigaikštis dovanojo bažnyčiai Kaune sklypą, besitęsiantį nuo Nemuno krantų iki Vokiečių gatvės. Fundatorius greičiausiai turėjo pastatyti ir kokį nors namelį dvasininkams apgyvendinti. //246 Galiausiai atsikvietė iš Vilniaus pranciškonus ir visa tai jiems atidavė.

Vienuolynėlis, kuris išsilaikė iki 1870 metų, nebuvo su bažnyčia sujungtas, malksnomis dengtas ir labai skurdus. Celiukės buvo vos aštuonių žingsnių ilgio ir penkių pločio. Manytina, kad šią pastogę patys vienuoliai mūrydami rentė. Tais laikais pranciškonai labai mėgo neturtą, todėl ir būstą skurdų pasistatė. Prieš pasirodant

zjawieniem się w Litwie protestantów, Niemcy katolicy z powodu handlu do Kowna przybyli, pospolicie miewali we franciszkańskim kościele nabożeństwo po niemiecku. Po odstąpieniu Niemców od czystej //247 wiary, franciszkanie już nie wpuszczali ich do kościoła swego. Dlatego to Niemcy zaczęli się starać o kirchę osobną. O czem przekonać się można z aktów kalwińskiego bliskiego kościoła.

Papiery miejscowe twierdzą, że w połowie siedemnastego wieku wszyscy franciszkanie w Kownie przez nieprzyjaciół wyciętemi zostali. Mieszkało ich w Kownie ośmiu: sześć kapłanów i dwóch braciszków kwestarzy, którzy zbierali jałmużnę dla braci.

Po opustoszeniu przez nieprzyjacielskie najścia cudzych narodów franciszkanskiego kościoła, Michał Jeronim Iwanowski, oboźny minski, roku 1669 swoim kosztem takowy odnowił. O czem poświadcza napis, wyryty na marmur//248ze i umieszczony w przedsionku kościelnym wewnątrz nad drzwiami następnego brzmienia.

„D[ominus] O[ptimus] M[aximus]

Post hostilem devastationem Moschae, haec ecclesia tecto annis multis carens, intus tota deformis et aura tincta et dealbata suoque pristino est restituta decori, impensis Perillustrissimi ac Magni Domini Domini Michaelis Heronymi Iwanowski Praefecti Castrorum Minscensi[s] Tribuni Suae Regiae Majestatis anno salutis MDCLXIX die XXX Septembris, postridie coronationis Serenissimi Michaelis Korybut Wisniowiecki, Regis Poloniae, quem Deus conservet etc. Dedicatio hujus Ecclesiae dominica tertia post pascham." //249

Roku 1812 kościół ten zajęty został przez Francuzów na skład ręcznej broni. Przy rejtaradzie Francuzi spalili kościół ze wszystkiem, co się w nim znajdowało, znowu zatem w ruinie wielkiej zostawał aż do roku 1819, w którym to czasie za staraniem przełożonego księży franciszkanów ks. Grzegorza Golickiego, ze składek mieszkańców miasta i obywateli powiatu kowienskiego znowu został wyrestaurowany. Roku 1829 na wiosnę przy puszczaniu lodów, woda więcej jak na łokieć stała w kościele.

Na koniec z woli rządu 1 maja 1845 roku ten kościół został zamknięty, klasztorek skasowany. Księża franciszkanie rozjechali się do innych franciszkańskich klasztorów, a oł//250tarze i sprzęty kościelne z rozporządzenia duchownej zwierzchności rozdane zostały do sąsiednich parafialnych kościołów.

Jezuici zostali skasowani 1773 roku. Jednak i po skasowaniu pewny czas w Kownie przetrwali, bo bez nich nie było komu utrzymywać szkoły powiatowej kowienskiej. Wreszcie księża franciszkanie, których wtedy było sześciu, zobowiązali się uczyć młodzież. Zatem jezuici 1787 roku zupełnie ustąpili, szkołę zaś przekazali

Lietuvoje protestantams, vokiečių katalikai prekybos tikslais į Kauną atvyko; pranciškonų bažnyčioje pamaldas paprastai laikydavo vokiškai. Vokiečiams atsimetus nuo tikrojo //247 tikėjimo, pranciškonai į savo bažnyčią jų nebeįsileido; todėl vokiečiai pradėjo rūpintis dėl atskiros kirchės. Apie tai galima sužinoti iš netoliese esančios kalvinų bažnyčios aktų.

Vietos popieriai teigia, kad XVII amžiaus viduryje visi pranciškonai Kaune priešų išžudyti buvo. Gyveno jų Kaune aštuoni: šeši kunigai ir du broliukai kvestoriai, kurie rinko aukas broliams.

Nedraugiško svetimų tautų žygio sunaikintą pranciškonų bažnyčią Mykolas Jeronimas Ivanauskas, Minsko stovyklininkas, 1669 metais savo lėšomis atnaujino. Apie tai liudija marmure iškaltas užrašas //248 bažnyčios prieangio viduje virš durų:

„Geriausiajam galingiausiajam Dievui.

Po negailestingo maskvėnų nuniokojimo ši bažnyčia, daugelį metų neturėdama stogo, viduje visa subjaurota, lietaus permerkta, pajuodavusi, šviesiausiojo garbingiausiojo pono Mykolo Jeronimo Ivanausko, kariuomenės prefekto, jo karališkosios didenybės Minsko vaiskio lėšomis [vėl] įgavusi savo ankstesnįjį grožį 1669 metų rugsėjo 30 dieną, šviesiausiojo Mykolo Kaributo Višnioveckio, Lenkijos karaliaus, karūnavimo išvakarėse. Te jį Dievas saugo. Ši bažnyčia pašventinta trečią sekmadienį po Velykų". //249

1812 metais šią bažnyčią prancūzai pavertė rankinių ginklų sandėliu. Grįždami prancūzai bažnyčią sudegino su viskuo, kas joje buvo. Griuvėsių krūva riogsojo iki pat 1819 metų, kai vyresniojo pranciškonų kunigo Grigaliaus Golickio rūpesčiu miesto gyventojų ir Kauno apskrities dvarponių lėšomis [bažnyčia] vėl buvo restauruota. 1829 metų pavasarį tirpstant ledams vandens bažnyčioje buvo daugiau nei per uolektį.

Galiausiai valdžios valia 1845 metų gegužės 1-ąją ši bažnyčia buvo uždaryta, vienuolynėlis panaikintas. Kunigai pranciškonai išvažinėjo į kitus pranciškonų vienuolynus, o altoriai //250 ir bažnytiniai daiktai dvasinės vyresnybės nurodymu buvo atiduoti kaimyninėms parapinėms bažnyčioms.

Jėzuitai buvo panaikinti 1773 metais, bet ir panaikinus kurį laiką Kaune išliko, nes be jų nebuvo kam išlaikyti Kauno apskrities mokyklos. Galiausiai kunigai pranciškonai, kurių tada buvo šeši, įsipareigojo mokyti jaunimą. Todėl jėzuitai 1787 metais visiškai pasitraukė, mokyklą perdavė pranciškonams. Galop Vilniaus universiteto

franciszkanom. Na ostatek zwierzchność Uniwersytetu Wilenskiego odjęła im szkołę i oddała cywilnym nauczycielom. To się zdarzyło //251 roku 1806.

Nr 30. Zmiana w kościele i klasztorze Franciszkanów kowienskich

Kościół franciszkanski przez rząd zamknięty, przetrwał pewny czas bez opieki. Później władza krajowa postanowiła zrobić z niego zimową prawosławną cerkiew. Jakoż za skarbowe pieniądze przerobiła wewnątrz stosownie do wschodniego obrzędu i postawiła piece. Zewnątrz ściany pomalowała czerwoną [a]farbą[a] i każdą cegłę białą farbą odznaczyła. Podwyższyła wieżę i zawiesiła w niej cztery dzwonki, tę i cały kościół pokryła blachą żelazną. Wreszcie ogrodziła cerkiew, //252 jak się należy.

Na rozkaz cesarza Mikołaja I pobrzeże Niemna znacznie zostało podniesione przez wymurowanie cymbrówki, pomimo to jednak na wiosnę nieraz woda zagląda do cerkwi, gdyż czasem wznosi się aż do okien. Zaiste dziwić się należy, dlaczego dawni tak blisko rzeki murowali kościoły! Nie już im brakowało stałego lądu?

Po roztrzygnieniu się losu kościoła franciszkańskiego klasztorek opuszczony, rujnujący się i prawie bez dachu, jeszcze przypominał starożytność, przyszedł jednak i na ten kres ostatni, a to z następnej przyczyny. //253

Szpital miejski znajdujący się przy kościele św. Giertrudy objęty został miastem. Cholera prawie co rok zaczęła się w Kownie pojawiać, należało przeto szukać dogodniejszego na szpital miejsca. Jakoż wojenny gubernator Aleksander Potapow, kowienski gub[ernator] książę Obolenskoj i architekci wybrali na ten cel plac niegdyś do franciszkanów należący. Zaczęła się robota. Fabrykę prowadził z podradu starowier Amos pod nadzorem architekta. Zburzono do szczytu dawny klasztorek i wzniesiono ogromny szpital. Działo się 1870 roku.

Hisce oculis vidi. //254

Nr 31. Kaplica drewniana św. Krzyża

Na tem miejscu, na którem dziś (1873 rok) stoi hotel Europejskim zwany pana Rozwodowskiego, niezbyt dawno stał pod otwartem niebem krzyż Zbawiciela. Pospolicie należał do tego duchowieństwa, które władało kaplicą św. Giertrudy, bo stał od tej niedaleko.

Kiedy figura ukrzyżowanego Zbawiciela zaczęła słynąć łaskami i cudami, roku 1822 pan Karol Pacanowski wybudował koło niej drewnianą kaplicę. Figura przeto już się znajdowała pod dachem w ołtarzu kaplicy. Później kaplica została ogrodzoną

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

vyresnybė atėmė iš jų mokyklą ir atidavė pasaulietiniams mokytojams. Tai atsitiko //251 1806 metais.

Nr. 30. Pasikeitimai Kauno pranciškonų bažnyčioje ir vienuolyne

Vyriausybės uždaryta pranciškonų bažnyčia kurį laiką išbuvo be globos. Vėliau krašto valdžia nusprendė ją pertvarkyti į stačiatikių žiemos cerkvę. Iš tikro už iždo pinigus perdirbo vidų pagal rytietiškas apeigas ir sumūrijo krosnis. Iš išorės sienas nudažė raudonai ir kiekvieną plytą balta spalva pažymėjo. Paaukštino bokštą ir jame pakabino keturis varpelius, jį [bokštą] ir visą bažnyčią apdengė geležine skarda. Galiausiai aptvėrė cerkvę //252 kaip priklauso.

Ciesoriaus Mikalojaus I įsakymu Nemuno pakrantės buvo žymiai pakeltos mūrijant krantinę; nepaisant to, ne kartą pavasarėjant vanduo užlieja cerkvę, o kartais pakyla net iki langų. Iš tikro stebėtis belieka, kodėl senoliai taip arti upės statė bažnyčią! Argi jiems stigo tvirto grunto?

Išsisprendus pranciškonų bažnyčios likimui, apleistas vienuolynėlis, griūvantis ir beveik be stogo, dar priminė senovę; tačiau ir tam atėjo galas, ir štai dėl kokios priežasties. //253

Vietos ligoninę, esančią prie Šv. Gertrūdos bažnyčios, paėmė miestas: cholera beveik kasmet pradėjo Kaune rodytis, reikėjo tad ieškoti ligoninei tinkamesnės vietos. Iš tikro karo gubernatorius Aleksandras Potapovas, Kauno gubernatorius kunigaikštis Obolenskis ir architektai tam tikslui išrinko sklypą, kažkada pranciškonams priklausiusį. Prasidėjo darbas: statė pagal sutartį sentikis Amosas, prižiūrimas architekto. Senasis vienuolynėlis visiškai sugriautas ir pastatyta didžiulė ligoninė. Tai atsitiko 1870 metais.

Tai regėjau savo akimis. //254

Nr. 31. Medinė Šv. Kryžiaus koplyčia

Toje vietoje, kur dabar (1873 metais) yra pono Razvadausko viešbutis, Europa vadinamas, ne taip seniai po atviru dangumi stovėjo Išganytojo kryžius. Paprastai priklausė tiems dvasininkams, kurie valdė Šv. Gertrūdos koplyčią, nes stovėjo netoli jos.

Kai nukryžiuoto Išganytojo statula pradėjo garsėti malonėmis ir stebuklais, 1822 metais ponas Karolis Pacanauskas pastatė medinę koplyčią; tad statula jau atsidūrė po stogu, koplyčios altoriuje. Vėliau koplyčia buvo aptverta ir daugelis šalia jos

i wielu koło niej grzebało swoich umał//255łych. Dlatego to, kiedy pan Rozwodowski kopał rów na założenie fundamentów murowanego hotelu, wszędzie znajdował kości ludzkie.

Póki stała kaplica, co piątek od ranka do wieczora była otwartą i świece zapalone. Przez całe dni lud się modlił i śpiewał. Na świece fundusz dostarczały hojne ofiary wiernych. Kaplica była długa na 15, szeroka na 9 łokci. Po zburzeniu kaplicy szarytki przeniosły figurę Zbawiciela do kościółka św. Giertrudy i umieściły w wieżyczce, gdzie i dotąd zostaje. //256

Nr 32. Kościół jezuicki w Kownie tytułu św. Franciszka Ksawerego

Po rozmnożeniu się protestantów w Europie, Niemcy już niekatolicy osiadali w Kownie i szerzyli swoje wyznanie. Co widząc, bogobojni katolicy pojechali do Wilna i usilnie prosili zwierzchności jezuickiej, ażeby przysłała swych braci do Kowna.

Wskutek tych prośb roku 1628 z kapituły wilenskiej jezuickiej wysłany do Rzymu procurator ks. Jakób Lachowski prosił swego jenerała [a]Mutiusa Vitelleschi[a], ażeby dozwolił założyć kolegium w Kownie. Jenerał chętnie na to się zgodził.

Powróciwszy do Wilna ks. Lachowski, kiedy przybył do Kowna dla obejrzenia //257 posady dla zakonników, znalazł wiele osób niechętnych dla jezuitów, miasto w krytycznych czasach niedozwalających czynić obfitych składek na rzecz fundacji. Nadto nie było sposobnego miejsca na zabudowanie kościoła z klasztorem. Z tych powodów jezuici długo się ociągali z przybyciem do Kowna.

Wreszcie prowincjał jezuicki ks. Fabrycius roku 1642 maja 15 dnia przysłał pięciu jezuitów: ks. Adama Sobolewskiego z Kolegium Krożskiego, z innych zaś miejsc ks. Jerzego Grzenberga, oraz trzech rodzonych braci Alberta (autora *Historii Litewskiej*), Kazimierza i Piotra Kojałowiczów. Ci trzej murowany, własny, na rynku//258 położony w Kownie dom ze wszelkim sprzętem oddali zakonowi. Mieszkańce miasta przyjęli ich nader uprzejmie. Starosta kowienski, kanclerz litewski, założyciel Kolegium Jezuitów w Pinsku, książę Stanisław Radziwił, przez pismo polecił względom miasta tych przybyłych gości.

Jezuici przez pierwszy rok pobytu swego w Kownie wiele doświadczali trudności; nie mając swego kościoła chodzili z nabożeństwem do wszystkich, najwięcej jednak do kościółka św. Mikołaja, bo mniszki benedyktynki nie żałowały im ołtarza. Zaprowadzili dysputy teologiczne z duchowieństwem protestanckiem, do jakowych dopuszczani byli wszyscy korzystać z nich mogący. Dlatego to koniecznie był//259

[a-a] *Įterpta virš eilutės tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

laidojo savo //255 mirusiuosius. Todėl kai ponas Razvadauskas kasė griovį statomo viešbučio pamatams, visur rado žmonių kaulų.

Kol stovėjo koplyčia, kiekvieną penktadienį nuo ryto iki vakaro buvo atidaryta ir žvakės uždegtos. Žmonės ištisomis dienomis meldėsi ir giedojo. Žvakėms lėšų pakakdavo iš dosnių tikinčiųjų aukų. Koplyčia buvo 15 uolekčių ilgio ir 9 pločio. Sugriovus koplyčią, šaritės pernešė Išganytojo statulą į Šv. Gertrūdos bažnytėlę ir įstatė į bokštelį, ten ir dabar tebėra. //256

Nr. 32. Šv. Pranciškaus Ksavero jėzuitų bažnyčia Kaune

Protestantams pasklidus po Europą, vokiečiai, jau nekatalikai, apsigyvendavo Kaune ir platino savo tikėjimą. Tai matydami dievobaimingi katalikai nuvyko į Vilnių ir primygtinai prašė jėzuitų vyresnybės atsiųsti savo brolius į Kauną.

Tų prašymų paakintas 1628 metais iš Vilniaus jėzuitų kapitulos į Romą nusiųstas prokuratorius kunigas Jokūbas Lachauskas prašė savo generolą Mutiusa Vitelleschi, kad leistų Kaune įkurti kolegiją. Generolas mielai su tuo sutiko.

Kai į Vilnių sugrįžęs kunigas Lachauskas atvyko į Kauną apžiūrėti //257 vienuoliams vietos, rado daugybę jėzuitams nepalankių žmonių, mieste – kritiška būklė, gausios lėšos fundacijos reikalams neįmanomos. Be to, nebuvo tinkamos vietos bažnyčiai ir vienuolynui pastatyti. Dėl tų priežasčių jėzuitai ilgai vilkino atvykimą į Kauną.

Galiausiai jėzuitų provincijolas kunigas Fabricius 1642 metų gegužės 15 dieną atsiuntė penkis jezuitus: kunigą Adomą Sabaliauską iš Kražių kolegijos, o iš kitų vietų kunigą Jurgį Grenbergą, taip pat tris tikrus brolius Albertą (*Lietuvos istorijos* autorių), Kazimierą ir Petrą Kojalavičius. Šie trys nuosavą mūrinį Kauno turgaus aikštėje //258 pastatytą namą su visais rakandais atidavė vienuolynui. Miesto gyventojai juos priėmė ypač maloniai. Kauno seniūnas, Lietuvos kancleris, jėzuitų kolegijos Pinske įkūrėjas kunigaikštis Stanislovas Radvila raštu patikėjo miestui šiuos atvykusius svečius.

Jėzuitai pirmaisiais metais Kaune patyrė daug sunkumų: neturėdami savo bažnyčios, pamaldas laikė visose, daugiausia Šv. Mikalojaus bažnyčioje, nes vienuolės benediktinės altoriaus jiems negailėjo. Su protestantų dvasininkais pradėjo teologinius disputus, į kuriuos buvo įleidžiami visi jais galintys pasinaudoti. Todėl tad būtinai buvo //259 reikalinga bažnyčia, priklausanti išimtinai jėzuitams. Patys

potrzebny kościół należący wyłącznie do jezuitów. Sami zakonnicy prosili o pomoc w tym względzie rektora Akademii i Kolegium Wilenskiego ks. Jana Gruzewskiego, pod którego władzą i kowienscy jezuici zostawali.

Wtem obywatel chorąży Jan Kęstort darował jezuitom wioskę, z dochodów tej i pieniężnego wsparcia tegoż Kęstorta jezuici kupili dom murowany od kasztelana żmudzkiego Jana Lackiego i poświęcili takowy na kaplicę. Dom ten uważany był za kościółek bożka Perkuna.

Kaplicę tę otworzyli jezuici dla ludu 1643 roku, pięciu dniami przed Popielcem, i odbyli w niej 40-godzinne nabożeństwo. Z polepszenia losu jezuitów kowienskich cieszyli się wszyscy im //260 życzliwi, najbardziej zaś Jerzy Tyszkiewicz, biskup żmudzki z kanclerzem litewskim Radziwiłem, którzy hojnie ich pieniądzmi wsparli.

Marszałek kowienski, kawaler Krzyża Grobu Chrystusowego, towarzysz księcia Mikołaja Radziwiłła podczas pielgrzymki do Jerozolimy, Andrzej Skorulski, oddał jezuitom swój majątek Skorule zwany. Ale prawnym następcom za opłatą pewnej kwoty pozwolił wykupić. Jakoż syn jego Rafał i wykupił, zatem jezuici mało korzystali z tego majątku.

Roku 1666 jezuici założyli fundamenta pięknego murowanego kościoła, fabryka szła czynnie. Ale 1668 roku lipca 29 dnia z klasztoru bernar//261dyńskiego wczęty pożar spalił rusztowania i budowy kolegium jezuickiego. Wypadało zdobywać się na mieszkanie, zatem fabryka kościoła zaniechaną została. Jednak do roku 1698 jezuici wyprowadzili ściany i pokryli zakrystie.

Do roku 1709 jeszcze się krzątano koło kościoła, aż wtem z powodu wojny ze Szwedami zawitała do Kowna morowa zaraza i sprzątnęła odwiedzających, lud zarazą dotknięty, przełożonych kolegium. Ledwo 1720 roku ks. Franciszek Milwid, wyniesiony na przełożonego kolegium, zdołał zbliżyć ku końcowi fabrykę. Zewnątrz i wewnątrz przyzwoicie urządziwszy, za pozwoleniem biskupa wilenskiego 1722 roku poświęcił //262 dom Boży. Ceremonia odbyła się uroczyście; rzeczony ks. Milwid przy strzelaniu z armat przeniósł Najświętszy Sakrament i nabożeństwo z kaplicy do nowego kościoła. Ludu było wiele, niektórzy z wiernych płakali nawet z radości.

Tenże przełożony 1725 roku dokończył wieże kościelne. Jeszcze do roku 1732 ciągle zdobili jezuici kościół, aż drugi wczęty pożar, który omał nie całe miasto pochłonął, spalił jezuicki kościół i wszelkie zabudowania kolegialne. Jednak do 1739 roku wszystko zostało odnowionem i zabudowanem. Ojcowie utrzymywali muzykę instrumentalną i wokalną, która zawsze grała podczas nabożeństwa. //263 Za pozwoleniem biskupa wilenskiego 1759 roku sprowadzili do Kowna biskupa żmudzkiego Antoniego Tyszkiewicza, który poświęcił kościół biskupim obrzędem.

vienuoliai dėl šio reikalo prašė padėti Vilniaus akademijos ir kolegijos rektorių kunigą Joną Gruževskį, kuriam buvo pavaldūs ir Kauno jėzuitai.

Tuo tarpu dvarponis vėliavininkas Jonas Kenstortas dovanojo jėzuitams kaimelį. Iš gautų pajamų ir piniginės to paties Kenstorto paramos jėzuitai iš Žemaičių kaštelionio Jono Lackio nusipirko mūrinį namą ir jį pavertė koplyčia. Šie namai buvo laikomi dievaičio Perkūno bažnytėle.

Šią koplyčią jėzuitai žmonėms atvėrė 1643 metais, prieš penkias dienas iki Pelenų dienos ir joje aukojo 40-ies valandų pamaldas. Kauno jėzuitų lemties pagerėjimu džiaugėsi visi jiems //260 palankūs, o labiausiai Jurgis Tiškevičius, Žemaičių vyskupas, su Lietuvos kancleriu Radvila, kurie dosniai juos parėmė pinigais.

Kauno bajorvedis, Kristaus Karsto kryžiaus kavalierius, kunigaikščio Mikalojaus Radvilos maldingos kelionės į Jeruzalę bičiulis Andrius Skorulskis atidavė jėzuitams savo valdas, Skaruliais vadinamas. Tačiau teisėtiems palikuonims už tam tikrą sumą leido išpirkti. Iš tikro jo sūnus Rapolas ir išpirko, taigi jėzuitai mažai tomis valdomis tepasinaudojo.

1666 metais jėzuitai paklojo pamatus gražiai mūro bažnyčiai; statyba vyko sparčiai. Bet 1668 metų liepos 29 dieną bernardinų vienuolyne //261 kilęs gaisras sudegino pastolius ir jėzuitų kolegijos pastatus. Teko įsigyti būstus, tad bažnyčios statyba buvo apleista. Vis dėlto iki 1698 metų jėzuitai pastatė sienas ir apdengė zakristiją.

Iki 1709 metų dar plušėta aplink bažnyčią, kol dėl karo su švedais į Kauną įsisuko maras ir nusinešė užsikrėtusius žmones lankiusius kolegijos vyresniuosius. Tiktai 1720 metais kunigas Pranciškus Milvydas, paskirtas Kolegijos vyresniuoju, įstengė priartėti prie bažnyčios statybos pabaigos. Iš išorės ir vidaus tinkamai įrengęs, Vilniaus vyskupui leidus Dievo namus 1722 metais pašventino. //262 Ceremonija buvo iškilminga: minėtasis kunigas Milvydas, šaudant patrankoms, pernešė Švenčiausiąjį Sakramentą ir pamaldas iš koplyčios į naująją bažnyčią. Žmonių buvo daug, kai kurie tikintieji net verkė iš džiaugsmo.

Tas pats vyresnysis 1725 metais užbaigė bažnyčios bokštus. Dar iki 1732-ųjų jėzuitai nuolat puošė bažnyčią, bet antrąkart kilęs gaisras, kuris apėmė kone visą miestą, sudegino jėzuitų bažnyčią ir visus kolegijos pastatus. Bet iki 1739 metų viskas buvo atnaujinta ir atstatyta. Tėvai [vienuoliai] samdė instrumentinę ir vokalinę muziką, kuri visada skambėjo per pamaldas. //263 Vilniaus vyskupui leidus 1759 metais atsikvietė Žemaičių vyskupą Antaną Tiškevičių, kuris pašventino bažnyčią vyskupiškomis apeigomis.

Jak wszędzie, tak i w Kownie jezuici utrzymywali powiatową szkołę, kiedy zaś roku 1773 zostali skasowani, szkołę, kościół i kolegium przekazali swoim sąsiadom, księżom franciszkanom. Skromni ci zakonnicy nie mieli w swojem zgromadzeniu ludzi uczonych i zdolnych do utrzymywania szkoły. Dlatego to roku 1806 odjęty im był zakład naukowy i oddany ludziom cywilnym, którzy zamieszkali w kolegium jezuickim, a franciszkanie do 1812 roku odbywali w kościele nabożeństwo. //264

Francuzi, idąc do Rossyi, a bardziej jeszcze powracając, wszystko poniszczyli w kościele jezuickim. Później skasowano franciszkanów, zatem dwa kościoły opustoszały. Wreszcie rząd wziął w swoję opiekę i zamienił je w cerkwi prawosławne.

Nr 33. Kościół księży Dominikanów w Kownie

W mieście Kownie na Wielkiej, Wileńską zwanej, ulicy znajdujący się kościół tytułu Bożego Ciała następny miał początek.

Obywatel miasta Kowna pan Dominik Narkiewicz, widząc księży franciszkanów z bernardynami od dawna w Kownie mieszkających, żądał mieć w temże mieście i dominikanów. Jakoż //265 roku 1631 maja 1 dnia zapisał im swój własny dom na Wielkiej ulicy w końcu miasta Kowna położony. Trudno jednak było zakonnikom do niego się przenosić, gdyż nie stawało środków przeżycia.

Drugi miłośnik dominikanów, marszałek upicki Krzysztof Białozor, pojechał do Wilna, pomówił, jak słusznie, z biskupem wilenskim Abrahamem Wojną oraz z prowincjałem dominikanów i wyjednał zgodzenie się na osadzenie białych zakonników w Kownie. Wkrótce kupił dla nich także dom w Kownie i zapisał wioskę Dowmontyszki w powiecie kowienskim, w srednickiej parafii położoną. Dominikanie przeto przybyli z Wilna i spokojnie osiedli w za//266pisanych domach.

Fundacją tę roku 1641 zatwierdził król Władysław IV. Po zatwierdzeniu dominikanie wymurowali sobie w Kownie klasztorek i założyli fundamenta murowanego kościoła. Fabryka szła pomyślnie; żaden pożar niszczący miasto im nie szkodził, bo mieszkali już za miastem, gdyż Kowno podówczas było małe.

Wznieśli kościół krzyżowej figury długi na 45, szeroki na 42 łokci, wysoki od podłogi do sklepienia na 21 łokieć. Podłogę wysłali marmurem ze Szwecyi sprowadzonym, na przedzie wyprowadzili dwie wieżyczki niewysokie, w których i dzwony zawiesili. Ołtarzy w kościele siedm pomieścili. W ostatnich czasach mieszkało w tym klasztorze //267 siedmiu dominikanów. Z rozporządzenia zwierzchności cywilnej maja 1 dnia 1845 został zamknięty, zakonnicy do innych klasztorów przeniesieni.

Kaip visur, taip ir Kaune jėzuitai išlaikė pavieto mokyklą; kai 1773 metais buvo panaikinti, mokyklą, bažnyčią ir kolegiją perdavė savo kaimynams kunigams pranciškonams. Šitie kuklūs vienuoliai savo vienuolyne neturėjo mokytų žmonių, sugebančių išlaikyti mokyklą; todėl 1806 metais mokymo institucija iš jų buvo atimta ir atiduota pasauliečiams, kurie apsigyveno jėzuitų kolegijoje, o pranciškonai iki 1812 metų bažnyčioje laikė pamaldas. //264

Prancūzai, eidami į Rusiją, o dar labiau grįždami, viską jėzuitų bažnyčioje suniokojo. Vėliau panaikintas pranciškonų vienuolynas, taigi ištuštėjo dvi bažnyčios. Galiausiai valdžia paėmė į savo globą ir pakeitė į stačiatikių cerkves.

Nr. 33. Kunigų dominikonų bažnyčia Kaune

Kauno miesto didžiojoje gatvėje, Vilniaus vadinama, esančios Dievo Kūno bažnyčios pradžia buvo tokia.

Kauno miesto gyventojas ponas Dominykas Narkevičius, matydamas kunigus pranciškonus su bernardinais nuo seno Kaune begyvenančius, norėjo šiame mieste turėti ir dominikonų. Iš tikro //265 1631 metų gegužės 1 dieną užrašė jiems savo namus didžiojoje gatvėje Kauno miesto gale. Tačiau vienuoliams nelengva buvo juose įsikurti, nes stigo lėšų.

Kitas dominikonų mylėtojas, Upytės bajorvedis Kristupas Bialozaras, nuvažiavo į Vilnių, pasišnekėjo kaip dera su Vilniaus vyskupu Abraomu Voina bei dominikonų provincijolu ir išrūpino leidimą apgyvendinti baltuosius vienuolius Kaune. Netrukus jiems Kaune taip pat nupirko namus ir užrašė Domantų kaimelį Kauno pavieto Seredžiaus parapijoje. Tad dominikonai atvyko iš Vilniaus ir ramiai įsikūrė //266 užrašytuose namuose.

Šią fundaciją 1641 metais patvirtino karalius Vladislovas IV. Patvirtinus dominikonai pasistatė Kaune vienuolynėlį ir paklojo pamatus mūro bažnyčiai. Statyba vyko sėkmingai: joks miestą naikinantis gaisras jiems nekenkė, nes gyveno jau už miesto – Kaunas tuomet mažas buvo.

Bažnyčią pastatė kryžiaus formos, 45 uolekčių ilgio ir 42 pločio, aukštumo nuo grindų iki skliautų 21 uolekties. Grindis išklojo marmuru, parsigabentu iš Švedijos, priekyje išmūrijo du neaukštus bokštelius, kuriuose pakabino varpus. Paskutiniu metu šitame vienuolyne gyveno //267 septyni dominikonai. Pasaulietinės vyresnybės potvarkiu 1845 metų gegužės 1 dieną buvo uždarytas, vienuoliai iškelti į kitus vienuolynus.

Nr 34. Kościół dominikański przerobiony na prawosławny

Po skasowaniu konwentu dominikańskiego w Kownie, zwierzchność katolickiego duchowieństwa ołtarze i cały sprzęt kościelny oddała drugim kościołom, inwentarz zaś przedali sami dominikanie. Skoro kościół został całkowicie próżnym, zabrali klucze wojenni i złożyli w domie Bożym chomąty, szleje, lejce i inne rupieci wojenne.

Roku 1860, kiedy monarcha //268 Aleksander II kochał kraj litewski, a dobry wojenny gubernator Włodzimierz Nazimów zarządzał krajem, było postanowiono kościoły dominikański i karmelitański wrócić katolikom. Nazimów nieraz mawiał, że „opustoszały te kościoły drażnią uczucia religijne katolików". Ale to postanowienie do skutku nie przyszło, bo nastąpił czas, w którym mieszkańce Litwy przez śpiewy patriotyczne i żałobne odziewanie się zaczęli rząd jątrzyć. Wreszcie wybuchło powstanie 1862 i 1863 roku.

Obok podominikańskiego kościoła wymurowano piękne gimnazjum, w klasztorze mieszkał szkolny dy//269rektor z profesorami ruskimi, zachciało się przeto im tu samo mieć i cerkiew.

Gorliwy bratczyk, dyrektor gimnazjum Szulgin z inspektorem Nowikowym podali projekt jenerał gubernatorowi Kaufmanowi w rzeczy przerobienia dominikańskiego kościoła na prawosławną cerkiew. Główny przeto naczelnik kraju włożył na katolików nowy podatek, zebrał pieniądze i kazał wyrestaurować. Zaraz przeto wewnątrz zastosowano do greckiego obrzędu, pobielono zewnątrz, na kościele postawiono drewnianą, niekształtną kopułę, sprowadzono wielki dzwon z Moskwy i zawieszono w wieżyczce. To wszystko się stało roku 1868. Odtąd cerkiew//270 ta liczy się szkolną, duchowny przy niej nie mieszka, ale przyjeżdża od sobornego pojezuickiego kościoła.

Nr 35. Kościółek św. Giertrudy w Kownie

Kiedy i przez kogo kościółek św. Giertrudy był wymurowany, całkowicie nie wiadomo. To tylko pewno, że stanął bardzo dawno. Król polski Aleksander Jagielonczyk, utwierdzając fundusz fary kowienskiej 1503 roku (patrz nr [12]), kościółek św. Giertrudy z należącemi do niego placami oddał kowienskiemu plebanowi. Później z powodu pożaru i wojen kościółek długo był pusty.

Roku 1750 czerwca 25 dnia pleban wędziagolski ks. Piotr Nowomiejski przy tym kościółku dla wariatów //271 i chorych założył szpital, który oddał pod zarząd rochitów i darował im znaczny kapitał pieniężny. Fundacją tę przyjął biskup wilenski Michał Zienkowicz. Działo się 1751 roku marca 10 dnia.

Nr. 34. Dominikonų bažnyčia paversta stačiatikių [cerkve]

Panaikinus dominikonų konventą Kaune, altorius ir visus bažnytinius daiktus katalikų dvasininkijos vyresnybė atidavė kitoms bažnyčioms, o inventorių pardavė patys dominikonai. Kadangi bažnyčia liko visiškai tuščia, raktus paėmė kariškiai ir Dievo namuose sukrovė pavalkus, pakinktus, vadžias ir kitokius karo reikmenis.

1860 metais, kai valdovas //268 Aleksandras II mylėjo Lietuvos kraštą, o geras karo gubernatorius Vladimiras Nazimovas valdė kraštą, buvo nuspręsta dominikonų ir karmelitų bažnyčias grąžinti katalikams. Nazimovas ne kartą kalbėjo, kad šios ištuštėjusios bažnyčios žeidžia religinius katalikų jausmus. Tačiau tas sprendimas nebuvo įgyvendintas, nes prasidėjo metas, kai Lietuvos gyventojas patriotinėmis giesmėmis ir gedulo [drabužių] dėvėjimu pradėjo valdžią erzinti. Galiausiai kilo 1862 ir 1863 metų sukilimas.

Šalia dominikonams priklausiusios bažnyčios pastatyta puiki gimnazija, vienuolyne gyveno mokyklos direktorius //269 su rusų mokytojais, panorėjo jie čia pat turėti ir cerkvę.

Uolus broliukas, gimnazijos direktorius Šulginas, drauge su inspektoriumi Novikovu generalgubernatoriui Kaufmanui pateikė dominikonų bažnyčios pertvarkymo į stačiatikių cerkvę projektą. Vyriausiasis krašto viršininkas tad katalikams uždėjo naują prievolę, surinko pinigus ir įsakė įrengti. Todėl vidus netrukus pritaikytas graikų apeigoms, pabaltinta iš išorės, ant bažnyčios užkeltas medinis nedailus kupolas, iš Maskvos atgabentas didelis varpas ir pakabintas varpinėje. Visa tai atsitiko 1868 metais. Nuo to laiko ši cerkvė //270 laikoma mokyklos, dvasininkas prie jos negyvena, bet atvažiuoja iš soboru [tapusios] buvusios jėzuitų bažnyčios.

Nr. 35. Šv. Gertrūdos bažnytėlė Kaune

Kada ir kas Šv. Gertrūdos bažnytėlę statė, visiškai nežinoma. Yra tikra tiktai tai, kad pastatyta labai seniai. Lenkijos karalius Aleksandras Jogailaitis, tvirtindamas Kauno faros fundaciją 1503 metais (žr. Nr. 12), Šv. Gertrūdos bažnytėlę su jai priklausančiais sklypais atidavė Kauno klebonui. Vėliau dėl gaisro ir karų bažnytėlė ilgai buvo tuščia.

1750 metų birželio 25 dieną Vandžiogalos klebonas kunigas Petras Novomeiskis prie šios bažnytėlės įsteigė prieglaudą //271 pamišėliams ir ligoniams, kurią atidavė valdyti rokitams ir dovanojo jiems stambią sumą pinigų. Šią fundaciją priėmė Vilniaus vyskupas Mykolas Zenkovičius. Tai vyko 1751 metų kovo 10 dieną.

Rochici z Worń i Wilna tu sprowadzeni, wysłali jednego że swych braci dla zbierania jałmużn. Zaraz napełnił się szpital choremi, których rochici przyzwoicie utrzymywali i najęli dla nich doktora.

Roku 1794 biskup taspienski, sufragan żmudzki, infułat szydłowski, poświęcił ten kościółek obrzędem biskupim. Z czasem zabrakło ludzi chących zapisywać się w rząd rochitów. Ostatni starzec Franciszek Milkowski zrzekł się szpitala i kościółka, //272 zwierzchność przeto duchowna 1824 roku listopada 28 dnia oddała kościółek ze szpitalem siostrom miłosierdzia.

Długość kościółka wynosi 30, szerokość 18 łokci. Architektura jego starożytna z wieżyczką ośmiokątną na przedzie, w której dzwonki wiszą. Ściany zewnątrz nietynkowane, niepotrzebnie tylko niedawno pobielone, dach kryty dachówką. Wewnątrz są trzy ołtarze czysto i ozdobnie utrzymywane. Sklepienie zapadło niegdyś od pożaru, zrobiono przeto drewniane.

Budowa szpitala drewniana 1843 roku marca 9 dnia oddaną została wraz z funduszem pod zarząd magistratury powszechnej opieki i teraz mieści się w niej lazaret miejski, //273 pięć sióstr miłosierdzia dozoruje chorych. Przy kościółku jest jeden kapelan, który codziennie odbywa nabożeństwo. Ks. Józef Ruszewski, kapelan ze zgromadzenia księży pijarów, za pozwoleniem gubernatora kowienskiego Stanisława Chominskiego wymurował przy kościółku domek, w którym sam i mniszki mieszkały. Nadto szarytki przerobiły wieżyczkę kościółka na wzór Ostrej Bramy wilenskiej i pomieściły w niej cudowną figurę Zbawiciela, przeniesioną niegdyś z udzielnej kaplicy. Lud, osobliwie piątkami, zbiera się do kościółka gromadnie na nabożeństwo. Nareszcie władza wybrała cywilnych urzędników, którzy wzięli w swo//274[je] ręce cały fundusz i nadzór szpitala, do posługi najęli dziewki, mniszki przeto stały się niepotrzebne. Dlatego to 1866 roku całkowicie je uwolniono. Dostały pieniędzy na drogę i pojechały do Warszawy, jedna nawet do Paryża. Ostatnią przełożoną była Tekla Sołoniewiczówna. Przy kościółku został kapłan od biskupa wyznaczony, który za duchowne posługi chorym niesione pobiera pensji rocznej ze skarbu 80 rubli.//275

Nr 36. Kościół i klasztor panien Benedyktynek w Kownie

Akta miejscowe nie dostarczają wiadomości, kiedy i przez kogo kościół dziś (1873) [do Benedyktynek] należący został wymurowany. Znajduje się tylko wiadomość, że w drugiej połowie XV wieku, że niejakiś ks. Bartłomiej, kapłan świecki, uczył synów pana Ilinicza, starosty żmudzkiego i przez to całemu domowi bardzo się zasłużył. Później tenże ks. Bartłomiej osiadł przy kościele św. Mikołaja z tytułem

Iš Varnių ir Vilniaus čia sukviesti rokitai išsiuntė vieną savo broliukų aukų rinkti. Netrukus prieglauda prisipildė sergančiųjų, kuriais rokitai deramai rūpinosi ir nusamdė jiems daktarą.

1794 metais Taspijos vyskupas, Žemaičių sufraganas, Šiluvos infulatas pašventino šitą bažnytėlę vyskupiškomis apeigomis. Laikui bėgant ėmė trūkti žmonių, norinčių užsirašyti į rokitus; paskutinis senolis Pranciškus Milkauskas prieglaudos ir bažnytėlės išsižadėjo. //272 Tad dvasinė vyresnybė 1824 metų lapkričio 28 dieną bažnytėlę su prieglauda atidavė gailestingosioms seserims.

Bažnytėlės ilgis siekia 30 uolekčių, plotis – 18. Jos architektūra senovinė – aštuonkampis bokštelis priekyje, kuriame kabo varpeliai. Sienos iš išorės netinkuotos, neseniai tik bereikalingai pabaltintos, stogas dengtas čerpėmis. Viduje yra trys altoriai, švariai ir gražiai užlaikomi. Skliautai kažkada įgriuvo per gaisrą, tad padaryti mediniai.

Medinis prieglaudos pastatas 1843 metų kovo 9 dieną kartu su kapitalu buvo atiduotas viešosios globos magistrato valdybai, ir dabar jame miesto ligoninė, //273 penkios gailestingosios seserys prižiūri sergančiuosius. Prie bažnytėlės yra vienas klebonas, kuris kasdien laiko pamaldas. Kunigas Juozapas Rušauskas, kapelionas iš kunigų pijorų vienuolyno, Kauno gubernatoriui Stanislovui Chominskiui leidus, prie bažnytėlės pastatė namus, kuriuose pats ir vienuolės gyveno. Be to, šaritės perdirbo bažnytėlės bokštelį Vilniaus Aušros Vartų pavyzdžiu ir patalpino jame stebuklingą Išganytojo statulą, perneštą kadais iš atskiros koplyčios. Žmonės, ypač penktadieniais, gausiai renkasi į bažnytėlę pamaldų. Valdžia galiausiai išrinko pasaulietinius valdininkus, kurie paėmė į savo //274 rankas visą kapitalą ir prieglaudos priežiūrą, patarnauti pasamdė mergas, tad vienuolės pasidarė nebereikalingos. Todėl 1866 metais jos visiškai atleistos. Gavo kelionpinigių ir išvažiavo į Varšuvą, viena net į Paryžių. Paskutinė vyresnioji buvo Teklė Solonevičaitė. Prie bažnytėlės liko vyskupo paskirtas klebonas, kuris už dvasinius patarnavimus sergantiesiems iš iždo ima 80 rublių metinės algos. //275

Nr. 36. Benediktinių bažnyčia ir vienuolynas Kaune

Vietos aktuose nėra žinių, kada ir kas pastatė šiandien (1873 metais) benediktinėms priklausančią bažnyčią. Žinoma tiktai, kad antrojoje XV amžiaus pusėje kažkoks Baltramiejus, diecezinis kunigas, mokė pono Iliničiaus, Žemaičių seniūno, vaikus ir taip visiems namams labai nusipelnė. Vėliau tas pats kun. Baltramiejus apsigyveno prie Šv. Mikalojaus bažnyčios kaip klebonas. Jo prašymu, perduotu per

plebana. Na jego prośbę, przez wilenskiego biskupa do Stolicy Apostolskiej zaniesioną, Aleksander VI, papież, 1495 roku przez wydaną bullą dozwolił zupełnego odpustu w dniach św. Mikołaja, św. Bartłomieja, św. //276 Małgorzaty i św. Magdaleny.

Kościół ten, lubo się uważał za parafialny, jednak nie miał żadnego funduszu. Roku 1503 król polski Aleksander oddał takowy plebanowi kowienskiemu Janowi Załuskiemu (patrz nr 12), lecz ten całkowicie nie zajął się losem opuszczonego domu Bożego. Co widząc, rzeczony pan Ilinicz przez wzgląd na zasługi [a]ks. Bartłomieja[a] 1528 roku osadził przy nim ks. Bartłomieja i oddał mu dwie włoki ziemi prawem dziedzicznem, pozwolił bowiem przedać lub darować według upodobania. Ziemia ta leżała w Kownie przy drodze wiodącej do Wilna, obok domu Janusza Chostegowicza, za kościołem św. Mikołaja. Na tej //277 właśnie ziemi była i plebania.

Ks. Bartłomiej przebywszy lat kilka przy kościele, sprzedał rzeczoną ziemię i przeniósł się do innego miasteczka, kościół przeto św. Mikołaja znowu został bez funduszu i księdza. Co widząc, Andrzej Skorulski, kawaler Krzyża Grobu Chrystusowego, towarzysz pielgrzymki do Ziemi Świętej księcia Radziwiłła, marszałek kowienski, 1624 roku prosił Zygmunta III, ażeby pusty kościół św. Mikołaja darował mniszkom benedyktynkom. Co ten monarcha pomienionego roku września 27 dnia i uczynił. Dyplomat w tym względzie wydany dochowuje się w autentytku dotąd w klasztorze.

Biskup wilenski Eustachy Wołowicz zaraz sprowadził z Nieswiża do Kow//278 na kilka benedyktynek i oddał im kościół. Córka pana Skorulskiego Eufemia Skorulska była mniszką benedyktynką, która za zgodą biskupa została wyniesiona na pierwszą ksienią konwentu kowienskiego.

Pan Skorulski wtuż [s] przy kościele wystawił drewniany [b]kościółek[b] klasztorek, nabył od pana Ilinicza sześć włok ziemi i tę oddał klasztorowi. Ziemia ta zajmowała dzisiejszą Zieloną Górę, ku stronie zachodnio-północnej sięgała rzeki Wilii, ku północnej zaś posiadłości wioski Ejgul.

Biskup wilenski Zienkowicz zaprowadził w kościele św. Mikołaja bractwo Serca Jezusowego. Bullą zaś //279 w tym względzie przez Benedykta XIV roku 1756 wydaną, odesłał benedyktynkom. Bractwo to i do dziś dnia znajduje się w kościele św. Mikołaja.

Budowa kościoła św. Mikołaja jest starożytną i przypomina architekturę XV wieku. Przy boku tegoż jest wieża ośmiokątna, niezbyt wysoka, w której wiszą

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*
[b-b] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

Vilniaus vyskupą Apaštalų Sostui, popiežius Aleksandras VI 1495 metais išleista bule suteikė visuotinius atlaidus šv. Mikalojaus, šv. Baltramiejaus, //276 šv. Margaritos ir šv. Magdalenos dienomis.

Nors ta bažnyčia laikyta parapine, tačiau jokio kapitalo neturėjo. 1503 metais Lenkijos karalius Aleksandras atidavė ją Kauno klebonui Jonui Zaluskiui (žr. Nr. 12), bet šis visiškai nesirūpino apleistų Dievo namų likimu. Tai matydamas ponas Iliničius už nuopelnus 1528 metais prie jos apgyvendino kunigą Baltramiejų ir atidavė jam du valakus žemės paveldėjimo teise, leisdamas parduoti ar dovanoti – pagal norą. Ta žemė buvo Kaune prie kelio, vedančio į Vilnių šalia Jonušo Chostegovičiaus namų, už Šv. Mikalojaus bažnyčios. Kaip tik //277 ten buvo ir klebonija.

Kunigas Baltramiejus, keletą metų išbuvęs prie bažnyčios, minėtąją žemę pardavė ir persikėlė į kitą miestelį; tad Šv. Mikalojaus bažnyčia vėl liko be kunigo ir kapitalo. Tai matydamas Andrius Skorulskis, Kristaus Karsto kryžiaus kavalierius, kunigaikščio Radvilos maldingos kelionės į Šventąją Žemę bičiulis, Kauno bajorvedis, 1624 metais prašė Zigmantą III tuščią Šv. Mikalojaus bažnyčią dovanoti vienuolėms benediktinėms. Šis valdovas minėtų metų rugsėjo 27 dieną taip ir padarė. Tuo reikalu išduoto rašto originalas iki šiol saugomas vienuolyne.

Vilniaus vyskupas Eustachijus Valavičius tuojau pasikvietė iš Nesvyžiaus į Kauną //278 keletą benediktinių ir atidavė joms bažnyčią. Pono Skorulskio duktė Eufemija Skorulskaitė buvo vienuolė benediktinė; Vilniaus vyskupui sutikus, pakelta pirmąja Kauno konvento vyresniąja.

Ponas Skorulskis čia pat prie bažnyčios pastatė medinį vienuolynėlį, įsigijo iš pono Iliničiaus šešis valakus žemės ir šią atidavė vienuolynui. Ta žemė apėmė dabartinį Žaliakalnį, vakarų šiaurės kryptimi siekė Nerį, šiaurėje – Eigulių kaimo valdas.

Vilniaus vyskupas Zenkevičius Šv. Mikalojaus bažnyčioje įsteigė Jėzaus širdies broliją. Bulę, //279 šiuo reikalu Benedikto XIV 1756 metais išduotą, nusiuntė benediktinėms. Ši brolija iki šių dienų tebėra Šv. Mikalojaus bažnyčioje.

Šv. Mikalojaus bažnyčios statyba senovinė ir primena XV amžiaus architektūrą. Prie jos šono yra nelabai aukštas aštuonkampis bokštas, kuriame kabo varpai. Iš

dzwony. Zewnątrz ściany nietynkowane, wewnątrz pomalowane, prezbiterium wyższe od samego kościoła. Sklepienie wspiera się na dwóch filarach. Ołtarzy jest siedm. Obraz św. Mikołaja w ołtarzu po lewej stronie kościoła jest bardzo stary, ale we względzie sztuki małej wartości.

Benedyktynki pospolicie utrzymywały kapełana ze zgromadzenia księży dominikanów; roku 1822 przysłany zo//280stał na kapelana ks. Łabaszewski, profesor dominikan z Kalwaryi Żmudzkiej, który zobaczywszy, że mniszki, mając dosyć funduszu, głumią się w małym, nędznym, drewnianym klasztorku, wymurował im dogodny klasztor, w którym i do dziś dnia (1874 rok) mieszkają.

Kiedy pomieniony kapelan przyjechał, było mniszek ledwo cztery, od czasu zaś wymurowania klasztoru pomnożyła się ich liczba do 18, a później i 22. Nadto gospodarny ks. Łabaszewski postawił niby klasztorek dla pomieszczenia kapelanów, których już było dwóch. Obecnie pierwszym jest ks. Piotr Karny, starzec 80-letni, drugim ks. Melchior Kiszłowski, obaj //281 dominikanie z klasztoru rossiejnskiego. Ksienią obecnie jest Zofia Głębocka, roku 1861 na tym stopniu przez wybór sióstr przeze mnie utwierdzona. Kobieta dzielna i zdolna do rządów, utrzymuje zakonnice w przyzwoitej karności. Żadnych kłótni w klasztorze nie dopuszcza. //282

Nr 37. Kościół św. Krzyża i klasztor księży Karmelitów Bosych, za miastem Kownem na brzegu Niemna położony

Roku 1510 lipca 10 dnia obywatelka kowienska Dorota Nabowa, mieszkając opodal od kościołów kowienskich, chciała mieć kościół za miastem i stać się fundatorką nowego domu Bożego. W tym celu i czasie własnym kosztem postawiła drewnianą kaplicę na tem miejscu, gdzie teraz znajduje się murowany kościół św. Krzyża, darowała swój plac pod kościół i dalsze zabudowania i oddała murowany dom w mieście Kownie będący. Kaplicę tę oddała klerowi świeckiemu, prawo zaś wybierania księdza na tę posadę zostawiła ma//283gistratowi kowienskiemu.

Roku 1537 czerwca 18 dnia biskup wilenski książę Paweł Olszanski fundacją tego nowego kościoła przyjął. Zygmunt zaś III, król, 1600 roku zatwierdził. Rządcami tej nowej posady często bywali plebani kowienscy, którzy w każdy dzień święty posyłali do kościółka kapłana ze mszą. Czasem jednak miała i udzielnych księży, z których jednego proboszczem nazywano.

Roku 1685 pleban kaplicy, JKs. Kazimierz Żodkiewicz ze składek ludu wymurował krzyżowy kościół i nazwał kościołem św. Krzyża. Roku 1690 sierpnia 20 dnia biskup wilenski Konstanty Brzostowski poświęcił ten dom Boży obrzędem biskupim. //284

išorės sienos netinkuotos, viduje išdažytos, presbiterija aukštesnė už pačią bažnyčią. Skliautai remiasi į dvi kolonas. Altoriai septyni. Šv. Mikalojaus paveikslas kairės pusės altoriuje yra labai senas, tačiau meniniu atžvilgiu menkavertis.

Benediktinės paprastai laikydavo kapelioną iš kunigų dominikonų vienuolyno. 1822 metais buvo atsiųstas //280 kapelionu kunigas Labašauskas, profesorius dominikonas iš Žemaičių Kalvarijos. Pamatęs, kad vienuolės, lėšų turėdamos pakankamai, spaudžiasi mažame, skurdžiame mediniame vienuolynėlyje, pastatė joms patogų vienuolyną, kuriame iki šių dienų (1874 metų) gyvena.

Kai minėtasis kapelionas atvažiavo, buvo vos keturios vienuolės, o vienuolyną pastačius jų skaičius padidėjo iki 18, vėliau – iki 22. Be to, ūkiškasis kunigas Labašauskas kapelionams gyventi, kurių jau buvo du, pastatė tarsi vienuolynėlį. Dabar pirmasis yra kunigas Petras Karnys, 80-metis senolis, antrasis – kunigas Merkelis Kišlauskas, abu //281 dominikonai iš Raseinių vienuolyno. Vyresnioji dabar yra Sofija Glembockaitė, 1861 metais į šias pareigas seserims išrinkus mano patvirtinta. Moteris energinga ir gabi valdyti, laiko vienuoles reikiamoje drausmėje. Jokioms rietenoms vienuolyne neleidžia kilti. //282

Nr. 37. Šv. Kryžiaus bažnyčia ir kunigų basųjų karmelitų vienuolynas už Kauno, ant Nemuno kranto

1510 metų liepos 10 dieną Kauno gyventoja Darata Nabovienė, gyvendama atokiau nuo Kauno bažnyčių, norėjo turėti bažnyčią už miesto ir tapti naujų Dievo namų fundatore. Tuo tikslu savo lėšomis pastatė medinę koplyčią toje vietoje, kur dabar yra mūrinė Šv. Kryžiaus bažnyčia, dovanojo sklypą bažnyčiai bei kitiems pastatams statyti ir atidavė Kaune esančius mūrinius namus. Šią koplyčią atidavė diecezinei dvasininkijai, o teisę išsirinkti kunigą toms pareigoms paliko //283 Kauno magistratui.

1537 metų birželio 18 dieną Vilniaus vyskupas kunigaikštis Paulius Alšėniškis šios naujos bažnyčios fundaciją priėmė. O karalius Zigmantas III 1600 metais patvirtino. Šios naujos vietos valdytojais dažnai buvo Kauno klebonai, kurie kiekvieną šventadienį siųsdavo į bažnytėlę kunigą mišių laikyti. Kartais vis dėlto [bažnyčia] turėjo ir atskirus kunigus, kurių vieną klebonu vadino.

1685 metais koplyčios klebonas jo malonybė kunigas Kazimieras Žodkevičius iš žmonių aukų pastatė kryžiaus formos bažnyčią ir pavadino Šv. Kryžiaus bažnyčia. Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis 1690 metų rugpjūčio 20 dieną šiuos Dievo namus pašventino vyskupiškomis apeigomis. //284

Budowa tego kościoła w kształcie krzyża ma długości 45 łokci, największej szerokości 36 łokci i wysokości 29. Niezupełnie ukończony, po części dachówką, po części gontą kryty. Ogrodzony parkanem w murowane słupy wsadzonym. Wewnątrz dosyć ozdobny, ołtarzy sześć, freski żywemi kolorami malowane.

Księża karmelici bosi, na ulicy Niemieckiej, dziś (1873 rok) Policejską zwanej, w Kownie mieli murowany kościołek tytułu św. Eliasza i św. Teresy. Do tego kościółka należał dosyć wielki kawał ziemi. Kiedy Kowno zaczęło się rozszerzać, magistrat miejski wszelkiemi siłami chciał za jaką niebądź cenę tą ziemią zawładać. Trafiał do biskupa wi//285lenskiego, do króla Stanisława Augusta i do Stolicy Apostolskiej. Za zgodą tych wszystkich władz karmelici zrzekli się placów, oprócz kościółka, i przyjęli od kleru świeckiego kościół św. Krzyża.

Nadto magistrat miasta zobowiązał się zapłacić karmelitom za ustępstwo 35 000 złotych polskich. Kiedy zaś nie mógł zaliczyć tego kapitału, płacił piąty procent corocznie. W ten sposób roku 1772 kwietnia 7 dnia księża karmelici objęli w swoje władanie kościół św. Krzyża i mieszkali przy nim do dalszych wypadków.

W kolei czasu ks. Faustyn Horain, przełożony konwentu, wymurował przy kościele św. Krzyża obszerny, wygodny, dwupiątrowy klasztor. Za//286konników było tylko czterech, a mury obszerne. Z tego powodu 1831 roku kazano zakonnikom ustąpić i pomieszczono w klasztorze chorych na cholerę. Księża: Euzebiusz Kassilewicz przeor, Michał Danilewicz, Wincenty Dymsza i braciszek przenieśli się do drewnianego, do klasztoru należącego domku.

Po cholerze znowu powrócili zakonnicy do klasztoru, lecz kiedy cholera powtórnie się pojawiła, klasztor drugi raz na szpital został zamieniony. Zakonnicy ustąpili, pozostali tylko Wincenty Dymsza i Michał Danilewicz. Kiedy wreszcie i ten ostatni ustąpił, pozotały ks. Dymsza 1845 roku tu samo umarł.//287

Przez pewny czas księża augustianie świętemi dniami jednego kapłana posyłali ze mszą do pustego kościoła. Na ostatek tegoż 1845 roku maja 1 dnia władza cywilna stanowczo zajęła klasztor na szpital wojenny, kościół zaś na zawsze zamknęła. Ołtarze i szprzęty kościelne władza duchowna oddała do innych klasztorów, w kościele zaś wojenni pomieścili swe wozy i uprząż. //288

Nr 38. Kościołek św. Eliasza i św. Teresy, należący do księży karmelitów bosych

Na początku ośmnastego wieku jeden z proboszczów kowienskiej fary wezwał do siebie dwóch karmelitów bosych do pomocy w posługach duchownych. Zakonnicy ci 1707 roku lipca 15 dnia kupili w Kownie plac z ogrodem i pustym domem

Šios kryžiaus formos bažnyčios pastatas turi 45 uolektis ilgio, daugiausia 36 uolektis pločio ir 29 aukščio. Nevisiškai užbaigta, vietomis čerpėmis, vietomis malksnomis dengta. Aptverta statinių tvora mūriniais stulpais sutvirtinta. Vidus ganėtinai puošnus: šeši altoriai, sodriomis spalvomis tapytos freskos.

Kunigai basieji karmelitai Kaune Vokiečių gatvėje, šiandien (1873 metais) Policijos vadinama, turėjo mūrinę bažnytėlę – Šv. Elijaus ir šv. Teresės. Šitai bažnyčiai priklausė gana didelis žemės sklypas. Kai Kaunas pradėjo plėstis, miesto magistratas visomis jėgomis norėjo šią žemę žūtbūt užvaldyti. Pasiekė Vilniaus vyskupą, //285 karalių Stanislovą Augustą ir Apaštalų Sostą. Šioms visoms valdžioms sutikus, karmelitai atsižadėjo sklypų, išskyrus bažnytėlę, ir perėmė iš diecezinės dvasininkijos Šv. Kryžiaus bažnyčią.

Be to, už atsižadėjimą miesto magistratas įsipareigojo sumokėti karmelitams 35 000 lenkiškų auksinų. Negalėdamas iš karto sumokėti tokios sumos, kasmet mokėjo penktą procentą. Tokiu būdu 1772 metų balandžio 7 dieną kunigai karmelitai pasiėmė valdyti Šv. Kryžiaus bažnyčią ir gyveno prie jos iki vėlesnių įvykių.

Laikui bėgant kunigas Faustinas Horainas, konvento vyresnysis, prie Šv. Kryžiaus bažnyčios sumūrijo erdvų dviaukštį vienuolyną. Vienuolių //286 buvo tiktai keturi, o mūrai erdvūs. Todėl 1831 metais liepta vienuoliams pasitraukti ir vienuolyne įkurdinti sergančius cholera. Kunigai Euzebijus Kasilevičius, prioras, Mykolas Danilevičius, Vincentas Dimša ir broliukas persikėlė į medinį vienuolynui priklausantį namuką.

Cholerai praslinkus, vienuoliai vėl sugrįžo į vienuolyną, tačiau kai cholera antrąkart kilo, vienuolynas vėl buvo paverstas ligonine. Vienuoliai pasitraukė, liko tiktai Vincentas Dimša ir Mykolas Danilevičius. Kai galiausiai ir pastarasis pasitraukė, likęs kunigas Dimša čia pat 1845 metais pasimirė. //287

Kurį laiką kunigai augustinai šventadieniais vieną kunigą siuntė laikyti mišių į tuščią bažnyčią. Galiausiai tų pačių 1845 metų gegužės 1 dieną pasaulietinė valdžia ryžtingai paėmė vienuolyną karo ligoninei, o bažnyčią visam laikui uždarė. Altorius ir bažnytinį inventorių dvasinė valdžia atidavė kitiems vienuolynams, o bažnyčioje kariškiai susidėjo savo vežimus ir pakinktus. //288

Nr. 38. Šv. Elijaus ir šv. Teresės bažnytėlė, priklausanti kunigams basiesiems karmelitams

XVIII amžiaus pradžioje vienas iš Kauno faros klebonų pasikvietė du basuosius karmelitus pagelbėti teikiant dvasinius patarnavimus. Tie vienuoliai 1707 metų liepos 15 dieną Kaune nusipirko sklypą su daržu ir tuščiu mūriniu namu. 1716 metų

murowanym. Roku 1716 września 4 dnia Krzysztof Szczyt, kasztelan smolenski i żona jego Anna z Zawiszów zapisali tym karmelitom majątek Kaczaniszki w powiecie kowienskim, w parafii wilkiszskiej położony. Nadto ciż dobrodzieje wymurowali w Kownie, blisko dzisiejszej cymbrówki, kościółek pod wezwaniem św. //289 Eliasza i św. Teresy. Król [a]Stanisław[a] August II 1726 roku stycznia 30 dnia takową fundacją zatwierdził, a biskup wilenski przy kościółku zakonnikom osiąść pozwolił.

Karmelici przeto zabudowali sobie drewniany klasztorek, osiedli, nabyli jeszcze kilka placów i domów w mieście. Tak osadzeni mieszkali spokojnie póty, póki duma miejska nie przedsięwzięła ich udalić. Za staraniem tej, jak w poprzedzającym (nr 37) artykule mówiliśmy, ustąpili karmelici miastu wszystkich swoich domów i placów, oprócz kościółka, i przenieśli się do kościoła św. Krzyża. Później posyłali kapłanów swoich do odprawowania nabożeństwa w kościele św. Eliasza. W następnym czasie w ko//290ściele św. Eliasza prawosławne duchowieństwo zaczęło odprawować nabożeństwo dla wojennych. Karmelici przeto opuścili ten domek Boży, który wkrótce zaczął się rujnować. Wreszcie miasto rozebrało, nie zostawując żadnego znaku byłego kościoła, nie postawiło nawet żadnego krzyża. Dziś na miejscu kościółka stoi na pół murowany dom pana Iliaszewicza, mahometanskiego wyznania obywatela Kowna. //291

Nr 39. Kościół i klasztor księży Bernardynów w Kownie

Kościół księży Bernardynów został wraz z klasztorem wymurowany 1468 roku przez Stanisława Szandziwojewicza, według innych Szadziwojewskiego, marszałka dworu Jego Królewskiej Mości Kazimierza Jagelonczyka, grodzienskiego kasztelana. Lecz przedtem jeszcze bernardyni mieszkali przy drewnianym kościele w Kownie, Szadziwojewicz zaś, widząc ubóstwo, swój plac przy wpadzie Wilii do Niemna, wraz z murowanym domem im darował. Nadto wymurował klasztor z kościołem w guście gotyckim.

Takową fundacją 1579 roku maja 15//292 król Stefan Batory przywilejem swoim utwierdził. Częste i straszne pożary niszczące miasto Kowno, dotykały też i kościół św. Jerzego. Roku 1603 czerwca 10 dnia zgorzał kościół św. Jerzego z klasztorem. W kościele ocalało tylko prezbiterium z chórem zakonnym. Król Zygmunt III i wielu wspaniałomyślnych dobrodziejów podnieśli z gruzów te pogorzałe budowy.

Roku 1624 wczął się latem pożar z komina kuchennego bernardyńskiego klasztoru, znowu spalił kościół z klasztorem i wielką część miasta. Mury kościoła tak

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

rugsėjo 4 dieną Kristupas Ščitas, Smolensko kaštelionas, ir jo žmona Ona iš Zavišų užrašė šiems karmelitams Kačiūniškės dvarą Kauno paviete Vilkijos parapijoje. Be to, šie geradariai Kaune netoli dabartinės krantinės sumūrijo //289 Šv. Elijaus ir šv. Teresės vardo bažnytėlę. Karalius Augustas II 1726 metų sausio 30 dieną šią fundaciją patvirtino, o Vilniaus vyskupas vienuoliams prie bažnytėlės leido įsikurti.

Tad karmelitai pasistatė medinį vienuolynėlį, apsigyveno, įsigijo mieste dar keletą sklypų ir namų. Taip įsikūrę ramiai gyveno, kol miesto taryba užsimanė juos išvaryti. Šios pastangomis, kaip prieš tai buvusiame skirsnyje (Nr. 37) teigėme, karmelitai atidavė miestui visus savo namus ir sklypus, išskyrus bažnytėlę, ir persikėlė į Šv. Kryžiaus bažnyčią. Vėliau siuntė savo kunigus mišių laikyti Šv. Elijaus bažnyčioje. Vėlesniais laikais //290 Šv. Elijaus bažnyčioje stačiatikių dvasininkai pradėjo laikyti pamaldas kariškiams. Tad karmelitai šiuos Dievo namelius apleido, ir jie netrukus pradėjo griūti. Galiausiai miestas išardė, nepalikdamas jokio buvusios bažnyčios ženklo, net jokio kryžiaus nepastatė. Šiandien bažnytėlės vietoje stovi pusiau mūrinis pono Ilaševičiaus, mahometų tikėjimo Kauno gyventojo, namas.//291

Nr. 39. Kunigų bernardinų bažnyčia ir vienuolynas Kaune

Kunigų bernardinų bažnyčia kartu su vienuolynu buvo pastatyta 1468 metais Stanislovo Šandzivojevičiaus, pagal kitus – Šadzivojausko, jo karališkosios didenybės Kazimiero Jogailaičio dvaro maršalo, Gardino kašteliono. Tačiau dar prieš tai bernardinai gyveno prie medinės bažnyčios Kaune. Šadzivojevičius, matydamas neturtą, savo sklypą, kur Neris įteka į Nemuną, kartu su mūriniu namu jiems dovanojo. Be to, išmūrijo vienuolyną gotikiniu stiliumi.

Šią fundaciją 1579 metų gegužės 15-ąją //292 karalius Steponas Batoras savo privilegija patvirtino. Dažni baisūs gaisrai, niokojusieji Kauną, kliudė ir Šv. Jurgio bažnyčią. 1603 metų birželio 10 dieną sudegė Šv. Jurgio bažnyčia su vienuolynu. Bažnyčioje išliko tiktai presbiterija ir vienuolių choras. Karalius Zigmantas III ir daugelis didžiadvasių geradarių iš griuvėsių tuos apdegusius pastatus pakėlė.

1624 metų vasarą kilo gaisras iš bernardinų vienuolyno virtuvės kamino, vėl sudegino bažnyčią su vienuolynu ir didžiąją miesto dalį. Bažnyčios mūrai buvo taip

były uszkodzone, że nie tylko runął dach ze sklepieniem, lecz i filary się złamały, opadając kilku ludzi zabiły.

Ledwo z tej ruiny kościół z klaszto//293rem zostały odbudowane, gdy roku 1668 lipca 29 dnia nowemu uległ pożarowi, od którego i klasztor panien Benedyktynek i kolegium jezuitów spalone zostały.

Po trzecim pożarze wszystko zostało znowu odbudowanem. Odtąd do 1812 roku klasztor przetrwał bez odmiany. Podczas wojny francuzkiej budowy te niemałego spustoszenia doświadczyły. W kościele była złożona żywność czyli mąka. Podczas rewolucji 1831 roku podobnemu uległ losowi. Roku 1844 kościół został odnowiony kosztem i staraniem ks. Samuela Ławrynowicza, miejscowego gwardiana.

Architektura początkowa tego kościoła była gotycka, przez póź//294niejsze tylko restauracje straciła piętno sobie właściwe. Długość wynosi 84 łokci, szerokość 33 i wysokość 30. Prezbiterium jest niższe od samego kościoła, dach kościoła jest pokryty dachówką, z niewielką wieżyczką i dwoma krzyżami. Ściany zewnątrz nietynkowane. Sklepienie wewnątrz wspiera się na ośmiu kształtnych filarach poźniejszej architektury. Ołtarz wielki jeden, mniejszych 10, niektóre okna zachowały jeszcze gotycki charakter. Kościół ten z klasztorem od miasta jest odosobniony, zatem przy wyjściu z dziedzińca bernardyńskiego jest wieża trzypiątrowa z bramą. Na tej wiszą //295 dzwony. Na wieży ze strony miasta jest obraz Najświętszej Panny, przed którym w dawnych czasach w soboty i święta wieczorem lud zebrany śpiewał litanie i inne pieśni.

Obrazów uwagi godnych i nagrobków całkowicie nie ma w kościele. Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej w wielkim ołtarzu jest bardzo starożytny, jako też i obraz św. Anny, ale pod względem sztuki malarskiej nie mają zalety.

Sklepów do grzebania umarłych roku 1620 było 21, lecz dotąd ledwo dwa pozostały, inne ziemią zasypane. Klasztor murowany dwupiątrowy, zabudowany jest w kwadrat, jednym bokiem łączy się z kościołem. Dawniej bernardyni mieli w nim no//296wicjat. Bywało w nim po 10 i 12 nowicjuszów. Kapłanów dawniej w nim mieszkało 16, później 10. Po roku 1831 bernardyni skasowali tu nowicjat.

Klasztor ten od czasów reorganizacji został policzony w rzędzie nieetatowych, pobierał od skarbu na przekarmienie zakonników po 400 rb. sr. rocznie. Kiedy klasztor już się miał ku upadkowi, gwardianami jeden po drugim byli: Piotr Celestyn Żukowski, człowiek małej nauki, nieokrzesany, przybył tu z Kretyngi, gdzie się nazywał prefektem, [a]bo naj[a] chociaż najgorzej sprawował obowiązek nauczyciela

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

sunaikinti, kad ne tik įgriuvo stogas su skliautais, bet ir kolonos nuvirto, o virsdamos keletą žmonių užmušė.

Vos tik iš šitų griuvėsių bažnyčia ir vienuolynas //293 buvo atstatyti, 1668 metų liepos 21 dieną kilo naujas gaisras, per kurį sudegė ir benediktinių vienuolynas, ir jėzuitų kolegija.

Po trečiojo gaisro vėl viskas buvo atstatyta. Nuo to laiko iki 1812 metų vienuolynas be pasikeitimų išbuvo. Per prancūzų karą šie pastatai gerokai nuniokoti. Bažnyčioje buvo sukrauti produktai, tai yra miltai. Per 1831 metų revoliuciją susilaukė panašaus likimo. 1844 metais kunigo Samuelio Laurinavičiaus, vietos gvardijono, lėšomis ir rūpesčiu bažnyčia buvo atnaujinta.

Iš pradžių šios bažnyčios architektūra buvo gotikinė, tiktai per //294 vėlesnes restauracijas prarado sau būdingus bruožus. Ilgis siekia 84 uolektis, plotis 33 ir aukštis 30. Presbiterija yra mažesnė už pačią bažnyčią, bažnyčios stogas dengtas čerpėmis, su nedideliu bokšteliu ir dviem kryžiais. Sienos iš išorės netinkuotos. Skliautai viduje remiasi į aštuonias vėlesnės architektūros grakščias kolonas. Didysis altorius vienas, mažesnių 10, kai kurie langai dar išlaikė gotikos bruožus. Ši bažnyčia ir vienuolynas nuo miesto yra atskirti, todėl prie išėjimo iš bernardinų kiemo yra triaukštis bokštas su vartais, kur kabo //295 varpai. Bokšte iš miesto pusės yra Švenčiausiosios Mergelės paveikslas, prie kurio senais laikais šeštadieniais ir šventadieniais vakarais susirinkę žmonės giedojo litanijas bei kitas giesmes.

Dėmesio vertų paveikslų ir antkapių bažnyčioje visiškai nėra. Čenstakavos Dievo Motinos paveikslas didžiajame altoriuje yra labai senovinis, kaip ir šv. Onos, tačiau tapybos požiūriu privalumų neturi.

Rūsių mirusiesiems laidoti 1620 metais buvo 21, bet iki šiol vos du išliko, kiti žeme užpilti. Mūrinis dviaukštis vienuolynas pastatytas kvadratinės [formos], vienu šonu jungiasi su bažnyčia. Seniau vienuoliai jame turėjo //296 noviciatą. Jame būdavo po 10 ir 12 novicijų. Kunigų seniau jame gyveno 16, vėliau 10. Po 1831 metų bernardinai čia noviciatą panaikino.

Šis vienuolynas po pertvarkymų buvo priskirtas neetatiniams, iš iždo vienuoliams išlaikyti kasmet gaudavo po 400 sidabro rublių. Kai vienuolynas buvo bepradedąs žlugti, gvardijonais vienas po kito buvo: Petras Celestinas Žukauskas, žmogus menko mokslo, storžievis, atvyko čia iš Kretingos, kur vadinosi prefektas,

w miejscowej szkółce; ks. //297 Dawidowicz, który pojechał później do Grodna; ks. Floryan Gibaszewski, ostatni gwardian, przeniósł się na podobny obowiązek do Datnowa.

Roku 1842 został klasztor skasowany i oddany dumie kowienskiej, która obróciła na skład rzeczy wojennych (pexrab3). Kościół zaś poruczony kapelanowi gimnazjum kowienskiego JKs. Cyprianowi Mażonowiczowi, który i zamieszkał w obszerniejszej zakrystii. Studenci katolicy świętemi dniami przychodzili do pobernardyńskiego kościoła słuchać mszy świętej. //298

Nr 40. Zmiana w klasztorze Bernardynów kowienskich

Roku 1864 klasztor pobernardyński był opuszczony, zabrudzony i wilgotny. W celach mieściła się własność wojenna, żołnierze z fuzjami suwali się po korytarzach i pilnowali rzeczy skarbowych. Wola wojennego gubernatora Michała Murawjewa przeznaczyła takowy klasztor na seminarium. Ledwo wiosna 1867 roku przedniała, bogaty Żyd Afanasewicz z podradu zajął się zrestaurowaniem klasztoru. Robota kierowana przez pułkownika inżynierów Fersmana szła szybko, bo były pieniądze, a wola Murawjewa nagliła. //299

Na pierwszego rektora tego seminarium wyniosłem teologii magistra, katedry żmudzkiej kanonika, plebana wobolnickiego JKs. Jeronima Raczkowskiego, na inspektora kanonika Antoniego Beresniewicza, na profesorów: Antoniego Baranowskiego, Mieczysława Palulona, Gaspara Cyrtowta i Antoniego Zawkiewicza, wszystkich magistrów teologii, ludzi wartych tych posad. Ci przeto i zamieszkali w nowem seminarium.

Kościół pobernardyński został wprawdzie pod opieką seminarium, lecz wojenny gubernator nie kazał takowego wyrestaurować i mówił, że//300 mu nie chodzi o pomnożenie kościołów katolickich, ale o seminarium. Stąd też nie zostawił żadnych pieniędzy na podtrzymywanie domu Bożego.

Nr 41. Powstanie w powiecie telszewskim 1863 roku

Twierdzą, że Napoleon III, zachęcając Polaków do powstania, powiedział: „Gdzie będzie ruch narodowy, tam za jego pomocą będzie Polska". Naczelnicy powstania te wyrazy policzyli za święte i starali się we wszystkich częściach dawnej Polski wzniecić niespokojność. We wszystkich powiatach guberni kowienskiej przeto ruchali się, potworzyli gromadki i zapełnili lasy, lecz//301 w telszewskim długo nikt się nie ruchał. Przychodziły wprawdzie gromadki powstańców z rossiejnskiego do telszewskiego powiatu, ale te nie dowodziły, że i telszewski chce odmiany. Co

nors mokytojo pareigas vietos mokykloje ėjo blogiausiai; kunigas //297 Davidavičius, kuris vėliau išvažiavo į Gardiną; kunigas Florijonas Gibašauskas, paskutinis gvardijonas, panašioms pareigoms persikėlė į Dotnuvą.

1842 metais vienuolynas buvo panaikintas ir atiduotas Kauno tarybai, kuri pavertė karo daiktų sandėliu (arsenalu). Bažnyčia patikėta Kauno gimnazijos kapelionui jo malonybei kunigui Kiprijonui Mažonavičiui, kuris ir apsigyveno erdvioje zakristijoje. Mokiniai katalikai šventadieniais ateidavo į buvusią bernardinų bažnyčią klausytis šv. mišių. //298

Nr. 40. Pasikeitimai Kauno bernardinų vienuolyne

1864 metais buvęs bernardinų vienuolynas buvo apleistas, priterštas ir drėgnas: celėse sukrauti karo reikmenys, kareiviai su šautuvais slankiojo koridoriais ir saugojo iždo daiktus. Karo gubernatoriaus Michailo Muravjovo valia šis vienuolynas buvo paskirtas seminarijai. Vos 1867 metų pavasariui prašvitus, turtingas žydas Afanasevičius pagal rangos sutartį ėmėsi atnaujinti vienuolyną. Darbas, vadovaujant pulkininkui inžinieriui Fersmanui, vyko sparčiai, nes pinigų buvo, o Muravjovo valia ragino. //299

Pirmuoju seminarijos rektoriumi paskyriau teologijos magistrą, Žemaičių katedros kanauninką, Vabalninko kleboną jo malonybę kunigą Jeronimą Račkauskį; inspektoriumi kanauninką Antaną Beresnevičių, profesoriais: Antaną Baranauską, Mečislovą Paliulionį, Kasparą Cirtautą ir Antaną Zaukevičių – visus teologijos magistrus, žmones šių pareigų vertus. Jie tad ir apsigyveno naujojoje seminarijoje.

Buvusi bernardinų bažnyčia liko, tiesa, seminarijos globojama, tačiau karo gubernatorius neliepė jos restauruoti ir sakė, kad //300 jam terūpi seminarija, o ne katalikų bažnyčias dauginti. Todėl nepaliko jokių pinigų Dievo namams išlaikyti.

Nr. 41. Sukilimas Telšių apskrityje 1863 metais

Tvirtinama, kad Napoleonas III, ragindamas lenkus sukilti, pasakė: „Kur kils tautinis judėjimas, ten jam padedant bus Lenkija". Sukilimo vadovai tą posakį laikė šventu ir visose senosios Lenkijos dalyse stengėsi pasėti nerimą. Visose Kauno gubernijos apskrityse tad judėjo, kūrė būrelius ir rinkosi miškuose; tačiau //301 Telšių [apskrityje] ilgai niekas nepajudėjo. Tiesa, ateidavo sukilėlių būreliai iš Raseinių į Telšių apskritį, bet tai nerodė, kad ir Telšių [apskritis] siektų permainų. Tai matydami

widząc, naczelnicy powstania namówili pana Grossa, ażeby zebrał lud i pokazał, że powiat telszewski tak samo myśli, jak drugie.

Jakoż ten w maju 1863 roku zebrał do 30 parobków, jak mógł uzbroił i poszedł do miasteczka Siad, w którem nie było żadnego żołnierza ruskiego. W Siadach zebrał, wiele mógł, Żydów i narodu, ogłaszał na rynku Manifest Polski, kazał mieszkańcom uważać siebie za Polaków, na kramach żydowskich zatknął jakąś tam chorągiew//302 i poszedł do Płotel.

Zwykle powstańce trafiali najpierw do księży, do kościołów, a to dlatego, że kiedy rząd rossyjski zacznie duchowieństwo męczyć, oburzy przez to naród i skłoni do brania udziału w powstaniu. Tak czynił i Gross; napadł plebana płotelskiego Stanisława Gruździa, zmuszał, ażeby zebrał lud, wlazł na ambonę i przeczytał Manifest Polski. Lecz pleban na to się nie zgodził. Sami przeto powstańce dzwonili, zbierali naród, czytali Manifest i powoływali młodzież do powstania. Wreszcie podjedli u plebana i poszli do Płungian. Tu znalazł plebana Rajmunda Golmina, chorego obłożnie, wikari//303usz schował się, ze staremi altarystami nic zładzić nie mógł. Wszyscy odpowiadali, że będąc w podeszłym wieku, chcą spokojnie umrzeć. Powstańce przeto poszli do dworu w nadziei znalezienia posiłku i pieniędzy na drogę. Podjedli wprawdzie, lecz czy dostali pieniędzy, tego nie wiem. Z kolei mieli zamiar pójść do Retowa, lecz dowiedzieli się, że książęta Oginscy zatrzymali kilku sołdatów ruskich dla osobistego bezpieczeństwa. Nie chąc przeto nasi z temi walczyć, lasami poszli ku Twerom.

Nie dochodząc tego miasteczka, wysłali dwóch ze swoich z tem, ażeby zmusili miejscowe duchowieństwo uderzyć w dzwony i wyjść na spotkanie oddziału. Ci poszli i za pomocą bizuna spełnili rozkaz. Jakoż//304 ks. Józef Sonulewicz, dziekan i proboszcz miejscowy, ks. Józef Berzanski, altarysta, ubrani w kościelne odzienie, wyszli do wrotek cmentarza z krzyżem dla przyjęcia wojowników. Drugi stary altarysta, Biront, przyszedł tylko do zakrystii. Ludu nie było, zatem i Manifestu nie czytano. Poźniej zjedli obiad u dziekana i poszli lasami do Chwejdan.

Za tem miasteczkiem nad Jurą znajdował się w lasach pan Jabłonowski, naczelnik powstańców. Gross poszedł do niego, przekazał mu towarzyszów swoich, sam zaś uciekł za granicę. I na tem się skończyło powstanie w powiecie telszewskim.

Skutki

Odstawny rotmistrz wojsk rossyi//305skich, kawaler orderu św. Stanisława trzeciej klasy, podówczas jeszcze pośrednik, żonaty, mający pięciorgo dzieci [a-]Seweryn Gross[-a] po sławnej wyprawie dostał się do Francyi, jako znawca zoologii dostał się

[a-a] *Įterpta virš eilutės tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

sukilimo vadovai įkalbėjo poną Grosą, kad surinktų žmones ir parodytų, jog Telšių apskritis taip pat galvoja, kaip ir kitos.

Iš tikro pastarasis 1863 metų gegužės mėnesį surinko apie 30 tarnų, kaip galėjo apginklavo ir nužygiavo į Sedos miestelį, kuriame nebuvo nei vieno rusų kareivio. Sedoje surinko kiek galėjo žydų ir liaudies, turgavietėje paskelbė Lenkijos manifestą, įsakė gyventojams laikyti save lenkais, prie žydų krautuvėlių iškabino kažkokią ten vėliavą //302 ir nužygiavo į Platelius.

Sukilėliai paprastai pirmiausia užsukdavo pas kunigus, į bažnyčias todėl, kad, rusų valdžiai pradėjus kankinti dvasininkus, žmonės pasipiktins ir palinks į sukilimą. Taip veikė ir Grosas: užpuolė Platelių kleboną Stanislovą Gruzdį, vertė sukviesti žmones, iš sakyklos perskaityti Lenkijos manifestą. Tačiau klebonas tam nepritarė, tad patys sukilėliai skambino, kvietė žmones, skaitė manifestą ir ragino jaunimą sukilti. Galiausiai pas kleboną pavalgė ir nuėjo į Plungę. Čia rado kleboną Raimundą Galminą lovoje sergantį, vikaras //303 pasislėpė, su senais altaristomis susikalbėti negalėjo. Visi atsakinėjo, kad, garbaus amžiaus būdami, norėtų ramiai numirti. Tad sukilėliai nuėjo į dvarą, tikėdamiesi gauti užkandos ir pinigų keliauti. Tiesa, pavalgė, tačiau ar pinigų gavo, šito nežinau. Ketino iš eilės eiti į Rietavą, tačiau sužinojo, kad kunigaikščiai Oginskiai dėl asmeninio saugumo pasiliko keletą rusų kareivių; tad mūsiškiai, nenorėdami su jais kautis, miškais pasuko į Tverus.

Nepriėję šio miestelio, išsiuntė du savuosius, kad priverstų vietos dvasininkus paskambinti varpais ir išeiti būrio pasitikti. Tie nuėjo ir su rimbo pagalba įsakymą įvykdė. Iš tikro //304 kunigas Juozapas Sanulevičius, dekanas ir vietos klebonas, kunigas Juozapas Beržanskis, altaristas, apsirengę bažnytiniais drabužiais, išėjo prie šventoriaus vartų su kryžiumi sutikti kovotojų. Kitas senas altarista Birontas atėjo tiktai iki zakristijos. Žmonių nebuvo, todėl ir manifesto neskaitė. Vėliau pas dekaną papietavo ir nuėjo miškais Kvėdarnos link.

Už šio miestelio prie Jūros miškuose buvo ponas Jablanauskas, sukilėlių viršininkas. Grosas nuėjo pas jį, perdavė jam savo bičiulius, o pats pabėgo į užsienį. Tuo ir baigėsi sukilimas Telšių apskrityje.

Padariniai

Rusų kariuomenės atsargos rotmistras, //305 Šv. Stanislovo ordino trečios klasės kavalierius, tuo laiku dar [taikos] tarpininkas, vedęs, penkis vaikus turintis Severinas Grosas, po garsaus žygio pateko į Prancūziją, kaip zoologiją išmanantis pateko į

do towarzystwa zoologów, płynął w celu uczonym na Przylądek Dobrej Nadziei, rozbił się na brzegach afrykańskich okręt i utonął. Majątku w Żemelanach rząd nie zabrał, bo ten do żony należał.

Pleban siadski Wawrzyniec Borkówski, skoro posłyszał w miasteczku alarm, rychło wyjechał na parafią, wrócił tylko po wyjściu powstańców, jednak z powodu donosu sprawnika telszewskiego Krizyckiego stracił plebanią. Dałem mu altarią w Połądze. Ruscy z Telsz przyszli do Siad, zabrali // 306 chorągiew powstańczą i wrócili dawny porządek.

Pleban płotelski Stanisław Gruzdz z powodu odwiedzin powstańczych siedział w turmie telszewskiej blisko roku, był sądzony, zapłacił na rzecz wojennego gubernatora Murawjewa 300 rubli i powrócił do Płotel na pierwszy obowiązek. Starania też niemało kosztowały.

Plebana płungianskiego Golmina chciano usunąć, lecz ten uspiał umrzeć.

Pleban twerski Sonulewicz siedział w kowienskiej turmie dwa lata, oprócz innych kosztów zapłacił Murawjowi 400 rubli, wrócił do Twer, ale wskutek niewoli umarł 1866 roku maja 10 dnia. //307

Ks. Berzański siedział w turmie kowienskiej dwa lata, był sądzony, zapłacił 200 rubli i wrócił do domu.

Ks. Biront z powodu starości nie był aresztowany, zapłacił 100 rubli i wkrótce umarł.

Jaki był los towarzyszów pana Grossa, nie wiem, każdy jednak był karany.

Nr 42. Wypadki z czasów postania 1831 roku

Kiedy 1830 roku poczęło się powstanie, lud szedł do wojska niechętnie. Co widząc, obywatele namówili biskupa księcia Józefa Giedrojcia, ażeby nakazał duchowieństwu ogłaszać z ambon powstanie. Sekretarze pasterza zgodzili się, podnieśli biskupowi pisma i wysłali na diecezją (sam to zalecenie czytałem in libro processum Ecclesiae Wornensis). //308

Duchowieństwo poczęło głosić z ambon powstanie, które tak się pomnożyło, że liczono do 200 000 powstańców. Kiedy wojska rossyjskie zaczęły brać górę, cesarz Mikołaj I, chąc kraj uśmierzyć, przez manifest swój zapowiedział, że kto się przedstawi władzom rossyjskim i broń złoży, temu będzie darowano.

Roku 1831 sierpnia 4 dnia gubernator ryżski, jenerał hrabia Palen jechał z wojskiem z Telsz do Płungian, dworacy i sekretarze skłonili biskupa Józefa do wyjechania na spotkanie i zajawienia się. Jakoż biskup ze świtą wyjechał ku Lepławkom. Pokazały się przednie straży i pytały się, kto jedzie. Kiedy odpowiedzia//309no:

zoologų draugiją, mokslo tikslais plaukė į Gerosios Vilties kyšulį, laivas sudužo į Afrikos krantus ir nuskendo. Žemalės dvaro valdžia neatėmė, nes šis žmonai priklausė.

Sedos klebonas Laurynas Barkauskas, vos tik užgirdęs miestelyje triukšmą, skubiai išvažiavo į parapiją, grįžo tiktai sukilėliams išėjus. Tačiau, įskųstas Telšių ispravniko Kryzickio, prarado kleboniją. Daviau jam altariją Palangoje. Rusai iš Telšių atėjo į Sedą, paėmė //306 sukilėlių vėliavą ir grąžino senąją tvarką.

Platelių klebonas Stanislovas Gruzdys dėl sukilėlių apsilankymo Telšių kalėjime praleido beveik metus, buvo teisiamas, sumokėjo karo gubernatoriui Muravjovui 300 rublių ir grįžo į Platelius eiti ankstesnių pareigų. Rūpesčiai taip pat kainavo nemažai.

Plungės kleboną Golminą norėta pašalinti, bet šis spėjo numirti.

Tverų klebonas Sanulevičius Kaune kalėjo dvejus metus, be kitų išlaidų, Muravjovui sumokėjo 400 rublių, grįžo į Tverus, bet dėl nelaisvės numirė 1866 metų gegužės 10 dieną. //307

Kunigas Beržanskis Kauno kalėjime praleido dvejus metus, buvo teisiamas, sumokėjo 200 rublių ir grįžo namo.

Kunigas Birontas dėl senatvės nebuvo suimtas, sumokėjo 100 rublių ir netrukus numirė.

Koks likimas ištiko pono Groso bičiulius, nežinau, vis dėlto kiekvienas buvo teisiamas.

Nr. 42. Atsitikimai iš 1831 metų sukilimo

Kai 1830 metais prasidėjo sukilimas, žmonės į kariuomenę ėjo nenoriai: tai matydami dvarponiai prikalbėjo vyskupą kunigaikštį Juozapą Giedraitį, kad lieptų dvasininkams paskelbti apie sukilimą iš sakyklų. Ganytojo sekretoriai sutiko, pakišo vyskupui raštus ir išsiuntinėjo po vyskupiją (pats šį aplinkraštį skaičiau Varnių bažnyčios procesų knygoje). //308

Dvasininkai pradėjo iš sakyklų skelbti apie sukilimą, kuris tiek išsiplėtė, kad manyta esą iki 200 000 sukilėlių. Kai rusų kariuomenė pradėjo imti viršų, ciesorius Mikalojus I, norėdamas kraštą nuraminti, savo manifestu pranešė, jog kas prisistatys rusų valdžiai ir padės ginklą, tam bus dovanota.

1831 metų rugpjūčio 4 dieną Rygos generalgubernatorius grafas Palenas važiavo su kariuomene iš Telšių į Plungę. Dvariškiai ir sekretoriai įkalbėjo vyskupą Juozapą išvažiuoti pasitikti ir prisistatyti. Iš tikro vyskupas su svita išvažiavo Lieplaukės link. Priekyje pasirodė sargybiniai ir teiravosi, kas čia važiuoja. Kai atsakyta: //309

„Jedzie książę biskup", zaraz zaprowadzono do Palena. Spotkanie się zdarzyło w brzydkiej karczemce niedaleko Lepławek. W towarzystwie pasterza znajdowali się: ks. Józef Krzyżanowski, prałat katedry żmudzkiej, sekretarz biskupa, Leon Juszkiewicz, kapelan, pleban krokowski, doktor przydworny Janowiecki i Jan Uszakowski, sekretarz cywilny. Po przywitaniu się, biskup po francuzku powiedział: „Otóż mam honor jawić się jenerałowi, ale, mój jenerale, jestem chory i wracam do Olsiad." Palen bardzo grzecznie przyjął pasterza, twierdził, że w młodości jako oficer bywał w Olsiadach, doświadczył gościnności i rad jest zrobić wszystko, co można. //310

Biskup, nic więcej nie mówiąc, siadł do karety i pojechał. Jenerał rzekł Krzyżanowskiemu z Uszakowskim: „Coż będzie? Biskup pojechał, wypadałoby, gdybyście podali zajawienie, dlaczego pasterz proklamacją wydał."

Rozstali się. Palen pojechał do Płungian na noc, nazajutrz dworscy skłonili biskupa, ażeby znowu pojechał do jenerała. Stanął pasterz w Płungianach u plebana Jerzego Kierwela, napisano zeznanie, w którem biskup powiedział, że nie pamięta, czy podpisywał niestosowne zalecenie, czy nie. Palen, przyjąwszy takowe przez biskupa podpisane zeznanie, przedstawił monarsze z temi //311 uwagami, że biskup, mający 77 lat wieku, w rzeczy samej nie wie, co podpisuje i że jako nadzwyczaj przez lud lubionego należałoby zostawić na miejscu i nie jątrzyć narodu.

Po tej czynności biskup odjechał do Olsiad.

Skutki

Skoro biskup zeznał się do słabości, cała wina padła na sekretarzy. Jakoż radcy honorowego Jana Uszakowskiego z woli rządu zaraz udalono, prałata Krzyżanowskiego posłano na wygnanie do Mohilewa. O biskupie zaś ukaz monarszy to powiedział, ażeby żadne jego pismo nie brało skutku, póki nie będzie podpisane przez sufragana Szymona księcia //312 Giedrojcia. Tak biskup znacznie poniżony przetrwał aż do śmierci zdarzonej 1838 roku. Prałata Krzyżanowskiego, za staraniem Giedrojciów wkrótce ułaskawionego, posłano do kolegium.

Nr 43. Wiadomość o wieksznianskim kościele

Miasteczko Wieksznie, jakoby od wyrazu Wikszna tak nazwane, znajduje się w szawelskim powiecie. Kto był założycielem, nie wiadomo, wiemy tylko, że z dawnych czasów należą do dóbr rządowych i że w miasteczku 1634 roku został zabudowany pierwszy kościół katolicki drewniany pod tytułem św. Jana Chrzciciela. Kościół takowy nieprędko, bo 1740 roku stycznia 20 dnia JW Antoni Tyszkiewicz,

„Važiuoja kunigaikštis vyskupas", iš karto palydėta pas Paleną. Susitikimas įvyko bjaurioje karčemėlėje netoli Lieplaukės. Ganytojo palyda buvo: kunigas Juozapas Kryžanauskas, Žemaičių katedros prelatas, vyskupo sekretorius, Leonas Juškevičius, kapelionas, Krakių klebonas, dvaro gydytojas Janovickis ir Jonas Ušakauskas, pasaulietinis sekretorius. Pasisveikinus vyskupas prancūziškai tarė: „Turiu garbės prisistatyti generolui, bet, mano generole, sergu ir grįžtu į Alsėdžius". Palenas labai mandagiai priėmė ganytoją, tvirtino, kad jaunystėje kaip karininkas buvo atvykęs į Alsėdžius, patyręs svetingumą ir yra laimingas, galėdamas padaryti viską, kas įmanoma. //310

Vyskupas, nieko daugiau nekalbėdamas, sėdo į karietą ir išvažiavo. Generolas tarė Kryžanauskui ir Ušakauskui: „Kas bus? Vyskupas išvažiavo, o derėtų paduoti pareiškimą, kodėl ganytojas išleido proklamaciją".

Išsiskyrė. Palenas nuvažiavo nakčiai į Plungę, rytojaus dieną dvariškiai įtikino vyskupą vėl nuvažiuoti pas generolą. Ganytojas apsistojo pas Plungės kleboną Jurgį Kervelį, parašytas prisipažinimas, kuriame vyskupas tvirtina, kad neatsimena, ar pasirašęs nederamą aplinkraštį, ar ne. Palenas, priėmęs tokį vyskupo pasirašytą prisipažinimą, pristatė valdovui su tokiomis //311 pastabomis: 77 metus turintis vyskupas iš tikro nežino, ką pasirašinėja, o kaip ypač žmonių mylimą reikėtų palikti vietoje, neerzinant liaudies.

Tai atlikęs vyskupas grįžo į Alsėdžius.

Padariniai

Kai tik vyskupas pripažino savo silpnumą, visą atsakomybė krito ant sekretorių. Iš tikro garbės tarėjas Jonas Ušakauskas valdžios valia iš karto pašalintas; prelatas Kryžanauskas ištremtas į Mogiliavą. O apie vyskupą valdovo įsake taip pasakyta: kad joks jo raštas neturi galios, jei nebus pasirašytas sufragano Simono, kunigaikščio //312 Giedraičio. Taip vyskupas, smarkiai pažemintas, ištvėrė iki mirties 1838 metais. Prelatui Kryžanauskui, Giedraičiams rūpinantis, netrukus buvo suteikta malonė ir pasiųstas į Kolegiją.

Nr. 43. Žinia apie Viekšnių bažnyčią

Viekšnių miestelis, neva nuo žodžio *vikšna* taip pavadintas, yra Šiaulių apskrityje. Kas buvo įkūrėjas, nežinoma, žinome tiktai, kad iš senų laikų priklauso valstybiniams, o miestelyje 1634 metais buvo pastatyta pirmoji katalikų bažnyčia, medinė, Šv. Jono Krikštytojo titulo. Šią bažnyčią negreitai, nes tik 1740 metų sausio 20 dieną,

biskup żmudzki, //313 konsekrował. Fundusz kościołowi wiekszniańskiemu został nadany przez króla Władysława IV sierpnia 26 dnia 1626 roku, a przez pana Jana Alfonsa Lackiego, kasztelana żmudzkiego, podany plebanowi wieksznianskiemu JKs. Jerzemu Szczawinskiemu, kanonikowi smolenskiemu. Działo się 1637 roku lutego 11 dnia. Przez dwa niespełna wieki takowy kościół parafianie podtrzymywali. Wreszcie za rządów księcia Józefa Giedrojcia, biskupa, owoczesny pleban, kanonik Gaspar Bitowt, przemówił do parafian o potrzebie nowego kościoła. Lecz nieporządek w kraju, starość i choroba plebana zmusiły parafian zostawić ten projekt dalszemu czasowi.

Po śmierci kanonika Bitowta rząd kazał oddać plebanią wieksznianską //314 za zasługi podczas powstania okazane wojnuckiemu plebanowi Franciszkowi Kondratowi, który 1840 roku postanowił murować kościół.

Jakoż roku 1840 postanowiono zbierać składki na budowę kościoła. Roku 1843 JW minister dóbr państwa pozwolił budować kościół i robić na ten cel składki. Postarali się o plan przez architekta zrobiony, który wskazywał, że kościół krzyżowego kształtu ma być długi na 25 sążni i na 13 szeroki. Plan ten zrobił i dopatrzył roboty inżynier Kiersztejn.

Roku 1844 obrawszy plac odległy o 60 sążni od starego kościoła, zaczęli budowę kościoła, którego węgielny kamień za pozwoleniem wikariusza kapitulnego Jana Chryzostoma Gintyłły 12 dnia kwietnia 1844 roku //315 w obliczu zgromadzonego duchowieństwa i ludu poświęcił pleban miejscowy ks. Franciszek Kondrat. Lud założył cegielnią, w której począł wypalać cegłę. Kiedy ks. Kondrat przez starość oślepł całkowicie, władza diecezjalna przydała miejscowego wikariusza ks. Dominika Witkiewicza za administratora. Kapłan ten pomimo nieurodzaju, jaki panował 1847 i 1848 roku, zebrał ofiar przeszło 2000 rubli i wiktuałów na rzecz pracujących około 1900 rubli. Za takowe pieniądze po dzień 20 października 1849 roku wyprowadzono mur do połowy okien.

Zwierzchność diecezjalna ks. Dominika Witkiewicza przeniosła do Tyrkszl na wikariusza i przysłała na administratora ks. Feliksa//316 Łękowskiego, który do 1853 roku zgromadziwszy z dobrowolnych ofiar 7000 rubli, dokończył murów kościelnych. Sufitu nie sklepił, lecz sprowadził owalnie za pomocą desek i żelaza, którego wyszło za 1500 rubli. Zakrystie pokrył cynkiem, dach kościoła gontą i podawał ryny żelazne dla ścieku wody.

W takim stanie znajdowały się rzeczy, kiedy wyniesiony na biskupa diecezjalnego przybyłem osobiście do Wiekszń. Znalazłem plebana całkowicie ślepego, ks. Łękowskiego zowiącego się fundatorem, ks. Ignacego Wojszwiły administratorem. Słowem

Žemaičių vyskupas šviesiausiasis dauggalis Antanas Tiškevičius //313 konsekravo. Kapitalas Viekšnių bažnyčiai buvo suteiktas karaliaus Vladislovo IV 1626 metų rugpjūčio 26 dieną, o Žemaičių kašteliono Jono Alfonso Lackio įteiktas Viekšnių klebonui jo malonybei kunigui Jurgiui Ščavinskiui, Smolensko kanauninkui. Tai įvyko 1637 metų vasario 11 dieną. Per nepilnus du amžius šią bažnyčią parapijiečiai išlaikė. Galiausiai, valdant vyskupui kunigaikščiui Juozapui Giedraičiui, tuometinis klebonas kanauninkas Kasparas Bytautas kreipėsi į parapijiečius dėl naujos bažnyčios reikalingumo. Tačiau netvarka krašte, klebono senatvė ir liga privertė parapijiečius šį projektą palikti būsimiems laikams.

Mirus kanauninkui Bytautui, valdžia įsakė atiduoti Viekšnių kleboniją //314 už nuopelnus sukilimo metu Vainuto klebonui Pranciškui Kondratui, kuris 1840 metais nusprendė statyti bažnyčią.

Iš tikro 1840 metais nuspręsta rinkti aukas bažnyčiai statyti. 1843 metais šviesiausias dauggalis valstybės turtų ministras leido statyti bažnyčią ir tam tikslui rinkti aukas. Pasirūpino, kad architektas padarytų planą, pagal kurį bažnyčia turėjo būti kryžiaus formos, 25 sieksnių ilgio ir 13 pločio. Šį planą padarė ir darbą prižiūrėjo inžinierius Keršteinas.

1844 metais parinkę vietą, nuo senosios bažnyčios nutolusią per 60 sieksnių, pradėjo statyti bažnyčią, kurios kertinį akmenį, kapitulos vikarui Jonui Krizostomui Gintilai leidus, 1844 metų balandžio 12 dieną //315 susirinkusių dvasininkų ir žmonių akivaizdoje pašventino vietos klebonas kunigas Pranciškus Kondratas. Žmonės įrengė plytinę, kurioje pradėjo degti plytas. Kai kunigas Kondratas senatvėje visiškai apako, vyskupijos valdžia vietos vikarą kunigą Dominyką Vitkevičių paskyrė administratoriumi. Nors 1847 ir 1848 metais vargino nederlius, šis kunigas surinko aukų per 2000 rublių ir maisto produktų dirbantiems beveik už 1900 rublių. Už šiuos pinigus iki 1849 metų spalio 20 dienos sienos iškeltos iki pusės langų.

Vyskupijos vyresnybė kunigą Dominyką Vitkevičių perkėlė į Tirkšlius vikaru ir administratoriumi atsiuntė kunigą Feliksą //316 Lenkauską, kuris iki 1853 metų iš geranoriškų aukų surinkęs 7000 rublių bažnyčios mūrus užbaigė. Lubų neskliautė, bet, naudodamas lentas ir geležį, kurios išėjo už 1500 rublių, užbaigė ovalu. Zakristiją apdengė cinku, bažnyčios stogą – čerpėmis, o vandeniui nutekėti įrengė geležinius vamzdžius.

Taip tad atrodė reikalai, kai, į vyskupijos vyskupus pakeltas, pats atvykau į Viekšnius. Radau kleboną visiškai apakusį; kunigą Lenkauską, besivadinantį fundatoriumi, kunigą Ignotą Vaišvilą – administratoriumi, žodžiu, tris vienos bažnyčios

trzech gospodarzy przy jednym kościele. //317 Każdy z tych lud ciągnął do siebie, a parafianie na części podzieleni, nie wiedzieli, kogo słuchać, postanowiłem przeto rzeczy uładzić.

Roku 1855 maja 29 obrzędem biskupim poświęciłem nowy kościół. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Wawrzyńca, Deodata i Placydy. Na obchód pamiątki tego poświęcenia przeznaczyłem trzecią niedzielą po Trzech Królach, pobierzmowałem 1602 osoby i 30 dnia pod wieczór wyjechałem do Tryszek.

Powróciwszy do domu, ks. Kondratowi, 80-letniemu starcowi, wskazałem pokoje w plebanii, zapewniłem przyzwoite utrzymanie się, pensją roczną i posługę. Księży Łękowskiego i Wojszwiły udaliłem i posłałem do Wieksznбogobojnego księdza //318 Ruperta Bortkiewicza na obowiązek plebana i fundatora. Ten przyjęwszy od ks. Łękowskiego 1686 rubli i zebrawszy jeszcze nieco pieniędzy, wzniósł wieżę, pokrył cynkiem, ściany zewnątrz potarkował, włożył posadzkę, oprowadził murem cmentarz, w którym zrobił framugi dla pomieszczenia obrazów 14 stacji. Za pozwoleniem biskupa zburzył stary kościół, na jego miejscu wymurował kaplicę długą na 6,5, a szeroką na 4,5 sążni. Ołtarze początkowo przeniesiono ze starego kościoła, kiedy te były niepiękne, 1870 roku parafianin Wincenty Judejkis fundował nowe i suto wyzłocił. Kosztowała jemu ta robota 500 rb. sr. //319

Na całą fabrykę kościoła włościanie, jako skarbowi, prosili materiału drewnianego od ministra dóbr panstwa, kiedy zaś ten odmówił, dostarczyli bezpłatnie zacni obywatele: książę Lubecki z lasów Kopianskich i JW Ważynski z lasu Biluniskiego. Największego starania dokładał w prowadzeniu fabryki starszyna Jan Duda. Głównym mularzem był Karol Klamer, wieżę wymurował Jakub Rekke.

Ksiądz Kondrat wkrótce umarł, ks. Bortkiewicza parafianie nadzwyczaj polubili, wyniosłem go na dziekana.

Na biedę, rząd w parafii wieksznianskiej osadził burłaków; z tych powodu 1865 roku przysłał do Wiekszń z klasztoru pożajckiego niespokojnego popa mnicha, na stałe mieszkanie, imieniem Wasila, który bez żadnej //320 winy oskarżył ks. Bortkiewicza jenerał-gubernatorowi Kaufmanowi. Ten objeżdżając kraj 1866 roku, kiedy przybył do Szawel, wezwał do siebie dziekana, surowo złajał i dał do mnie pismo, ażebym ks. Bortkiewicza pozbawił plebanii i posłał na wikarego. Spełniając tę wolą, oddałem ks. Rupertowi w Siadach kościółek św. Jana, ks. zaś Sydabrowicza posłałem do Wieksznna plebana.

Nr 44. Wzmianka o ks. Mikołaju Łęczyckim

Jeden z książąt Radziwiłów, zakładając drukarnią w Nieswiżu, sprowadził majstra Daniela z miasteczka Łęczycy, wyznania luterańskiego. Majster ten ożenił się

šeimininkus. //317 Kiekvienas jų traukė žmones prie savęs, o į grupes pasidaliję parapijiečiai nežinojo, ko klausyti. Nusprendžiau tad reikalą sutvarkyti.

1855 metų gegužės 29-ąją vyskupiškomis apeigomis naują bažnyčią pašventinau; į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Lauryno, Deodato ir Placido relikvijų. Pašventinimo atminimo diena paskyriau trečią sekmadienį po Trijų Karalių, suteikiau Sutvirtinimą 1602 asmenims ir 30 dieną pavakariais išvažiavau į Tryškius.

Sugrįžęs namo, kunigui Kondratui, 80-mečiui senoliui, paskyriau kambarius klebonijoje, parūpinau deramą išlaikymą, metinį atlyginimą ir tarnus. Kunigus Lenkauską bei Vaišvilą pašalinau ir į Viekšnius nusiunčiau dievobaimingą kunigą //318 Rupertą Bortkevičių eiti klebono ir fundatoriaus pareigas. Šis, iš kunigo Lenkausko priėmęs 1686 rublius ir dar šiek tiek pinigų surinkęs, pastatė bokštą, apdengė cinku, sienas iš išorės nutinkavo, įdėjo grindis, apmūrijo šventorių, padarydamas nišas 14 stočių paveikslams. Vyskupui leidus, sugriovė senąją bažnyčią, o jos vietoje išmūrijo 6,5 sieksnių ilgio ir 4,5 pločio koplyčią. Altoriai iš pradžių pernešti iš senosios bažnyčios, bet kad šie buvo negražūs, 1870 metais parapijietis Vincentas Judeikis fundavo naujus ir gausiai paauksavo. Jam tas darbas kainavo 500 sidabro rublių. //319

Visos bažnyčios statybai valstiečiai, kaip valstybiniai, prašė miško medžiagos iš valstybės turtų ministro; šiam atsisakius, nemokamai pristatė gerbiami dvarponiai: kunigaikštis Liubeckis iš Kapėnų miškų, šviesusis dauggalis Važinskis iš Biliūnų miškų. Statyba daugiausia rūpinosi seniūnas Jonas Dūda. Vyriausiasis mūrininkas buvo Karolis Klemeris, bokštą sumūrijo Jakubas Rekke.

Kunigas Kondratas netrukus mirė, kun. Bortkevičių parapijiečiai nepaprastai pamilo, pakėliau jį į dekanus.

Nelaimei, valdžia Viekšnių parapijoje apgyvendino burliokus, todėl 1865 metais į Viekšnius iš Pažaislio vienuolyno atsiuntė nuolatinai gyventi neramų popą vienuolį, vardu Vasilijus, kuris //320 įskundė kunigą Bortkevičių generalgubernatoriui Kaufmanui, nors šis neturėjo jokios kaltės. Pastarasis, 1866 metais apvažiuodamas kraštą, atvykęs į Šiaulius išsikvietė dekaną, griežtai išbarė ir atsiuntė man raštą, kad iš kun. Bortkevičiaus atimčiau kleboniją ir išsiųsčiau vikaru. Vykdydamas šią valią, atidaviau kunigui Rupertui Šv. Jono bažnytėlę Sedoje, kunigą Sidabravičių perkėliau į Viekšnius klebonu.

Nr. 44. Žinutė apie kunigą Mikalojų Lenčickį

Vienas iš kunigaikščių Radvilų, steigdamas spaustuvę Nesvyžiuje, pasikvietė liuteronų tikėjimo meistrą Danielių iš Lenčicos. Šis meistras vedė ir //321 susilaukė

i spło//321dził syna, któremu dostało się imie Mikołaj, imie zaś miasteczka posłużyło mu za nazwisko. Zatem nazywał się Mikołaj z Łęczycy albo Łęczycki. Ten przyjął wiarę katolicką i wstąpił w Wilnie do zakonu jezuitów. Przez swoję bogobojność i kazania stał się głośnym w całej Litwie i szanowanym nie tylko od ludu, ale i od obywatelstwa. Ks. Mikołaj tak nie dogadzał ciału swojemu, że nigdy nie chciał iść koło róż przyjemnie kwitnących, ani kupować ziół pachnących, przeciwnie zaś, lubił chodzić koło miejsc cuchnących.

Umarł w Kownie w klasztorze swego zgromadzenia. Radzwił, wojewoda wilenski, chciał mieć jego ciało w Wilnie pogrzebione, trocki zaś//322 w Trokach. Skończył się zaś spór tem, że ciało świętej pamięci Mikołaja zostało pogrzebane w Kownie, w sklepie jezuickiego kościoła.

Za panowania cara Aleksego Michajłowicza kozacy wpadli do Kowna, ruskiego wyznania ludzie zaraz im powiedzieli, że w sklepie jezuickiego kościoła leży ciało nieprzyjaciela prawosławia ks. Łęczyckiego, weszli przeto do sklepu, wynieśli ciało, na placu przed ratuszem spalili, popiół zaś wrzucili do Niemna. [a-]Widać stąd, jak słabą była Polska już w owych czasach![-a]

W Wilnie, w klasztorze uniwersyteckim, jezuici byli wmurowali nad drzwiami celi niegdyś//[323][b] przez Łęczyckiego zajmowanej, marmurową tablicę z nadpisem na pamiątkę. Roku 1858 ta kwatera przez zwierzchność oddaną została literatowi Kirkorowi, który wydobył tą tablicę i zabrał do siebie. Gdzie się podziała? Nie wiem.

[a-a] *Pabraukta raudonu pieštuku.*
[b] *Psl. 323–340 numeruoti pieštuku kitu braižu, matyt, rankraštį tvarkiusio archyvaro. Psl. 324–338 – tušti.*

sūnaus, kuriam teko Mikalojaus vardas, miestelio pavadinimas jam patarnavo pavarde; todėl vadinosi Mikalojumi iš Lenčicos arba Lenčickiu. Šis priėmė katalikų tikėjimą ir Vilniuje įstojo į jėzuitų vienuolyną. Savo dievobaimingumu bei pamokslais išgarsėjo visoje Lietuvoje ir buvo gerbiamas ne tiktai šiaip jau žmonių, bet ir ponijos. Kunigas Mikalojus taip nepataikavo savo kūnui, kad nenorėjo eiti pro gražiausiai žydinčias rožes nei pirkti kvepiančių žolių, priešingai – mėgo vaikščioti palei dvokiančias vietas.

Mirė Kaune savo Ordino vienuolyne. Radvila, Vilniaus vaivada, norėjo turėti jo kūną Vilniuje palaidotą, trakiškis – //322 Trakuose. Ginčas baigėsi tuo, kad amžiną atilsį Mikalojaus kūnas buvo palaidotas Kaune, jėzuitų bažnyčios rūsyje.

Valdant carui Aleksejui Michailovičiui, kazokai užsuko į Kauną, rusų tikėjimo žmonės iš karto jiems pasakė, kad jėzuitų bažnyčios rūsyje guli stačiatikybės priešo kunigo Lenčickio kūnas; tad įėjo į rūsį, išnešė kūną, aikštėje priešais rotušę sudegino, pelenus išbėrė į Nemuną. Iš to matyti, kokia silpna buvo Lenkija jau tais laikais.

Vilniuje, Universiteto vienuolyne, jėzuitai buvo įmūriję atminimui virš kažkadais buvusios Lenčickio //[323] celės durų marmurinę lentelę su įrašu. 1863 metais tas butas vyresnybės buvo atiduotas literatui Kirkorui, kuris išlupo šią lentelę ir pasiėmė. Kur pasidėjo? Nežinau.

[a-a] *Užbraukyta tos pačios spalvos rašalu.*

//1 Wiadomość o czynnościach pasterskich biskupa Macieja Wołonczewskiego

Rok 1850

1. Po konsekracji mojej na biskupa żmudzkiego, z poruczenia metropolity i arcybiskupa mohilewskiego JW Kazimierza Dmochowskiego, dnia 28 marca w Jamburgu bierzmowałem 357 osób, najwięcej żołnierzów i kolonistów. Od założenia kolonii niemiecko-katolickiej pierwszy z biskupów katolickich tu zawitałem.

2. W tejże zostając podróży, stanąłem w Dorpacie 31 dnia marca, zajechałem do katolickiego kapłana Józefa Berzańskiego, nazajutrz zaś, po odprawieniu w domowej kaplicy mszy świętej, bierzmowałem 18 osób. Było wtedy w Dorpacie katolików koło 200. //2

3. Kwietnia 3 dnia, przyjęty uroczyście przez plebana ks. Szydłowskiego, bierzmowałem w Mitawie 247 osób.

4. W ciągu 4 i 5 dnia kwietnia bierzmowałem w Janiszkach 5003 osoby. Resztę z powodu niedostatku czasu zostawiłem niebierzmowaną.

5. Dnia 6 i 7 kwietnia bierzmowałem w Szawlach 4002 osoby.

6. Kwietnia 14 dnia bierzmowałem w kościele parafialnym wornienskim 150 osób. Nazajutrz w katedrze bierzmowałem 120 osób.

7. Kwietnia 30 dnia w kościele parafialnym twerskim bierzmowałem osób 1594. Oraz na mocy danego sobie od Ojca Świętego pozwolenia, poświęciłem 702 różańców i 958 medalików, łącząc do nich zupełny odpust, mający się otrzymać w godzinę śmierci.

8. Maja 3 poświęciłem w katedrze 503 krzyżyki i 24 różańce.

9. Maja 7 i 8 bierzmowałem w Żoranach 1610 osób, poświęciłem różańców 686, medali//3ków z krzyżykami 811.

10. Maja 14 dnia w katedrze bierzmowałem 453 osoby, poświęciłem różańców 39, krzyżyków 118. Nadto poświęciłem różańców 7, krzyżyków 19.

11. Maja 20, 21 i 22 dnia bierzmowałem w Chwejdanach 5188 osób. Maja 21 dedykowałem, czyli konsekrowałem kościół parafialny chwejdański, zostający pod rządem plebana Juliana Narkiewicza, który ten kościół własnem staraniem przy

//1 Žinios apie vyskupo Motiejaus Valančiaus pastoracinius darbus

1850 metai

1. Konsekruotas Žemaičių vyskupu Mogiliavo metropolito ir arkivyskupo šviesiojo dauggalio Kazimiero Dmochovskio pavedimu kovo 28 dieną Jamburge teikiau Sutvirtinimą 357 asmenims, daugiausia kareiviams ir kolonistams. Nuo vokiečių katalikų kolonijos įsteigimo laikų buvau pirmasis čia apsilankęs katalikų vyskupas.

2. Tos pačios kelionės metu, kovo 31 dieną apsistojęs Dorpate, užvažiavau pas katalikų kunigą Juozapą Beržanskį. Kitą dieną po šv. mišių namų koplyčioje teikiau Sutvirtinimą 18 asmenų. Tuomet Dorpate buvo apie 200 katalikų. //2

3. Balandžio 3 dieną, iškilmingai priimtas klebono kunigo Šidlausko, Mintaujoje teikiau Sutvirtinimą 247 asmenims.

4. Balandžio 4 ir 5 dieną Joniškyje teikiau Sutvirtinimą 5003 asmenims. Likusius dėl laiko stokos palikau be sakramento.

5. Balandžio 6 ir 7 dieną Šiauliuose teikiau Sutvirtinimą 4002 asmenims.

6. Balandžio 14 d. parapinėje Varnių bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 150 asmenims.

Kitą dieną katedroje teikiau Sutvirtinimą 120 asmenų.

7. Balandžio 30 dieną parapinėje Tverų bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 1594 asmenims. Taip pat Šventojo Tėvo man suteikta teise pašventinau 702 rožinius ir 958 medalikėlius, pridėdamas visuotinius atlaidus, gaunamus mirties valandą.

8. Gegužės 3 katedroje pašventinau 503 kryželius ir 24 rožinius.

9. Gegužės 7 ir 8 Žarėnuose teikiau Sutvirtinimą 1610 asmenims. Pašventinau 686 rožinius, 811 medalikėlių // 3 su kryželiais.

10. Gegužės 14 dieną katedroje teikiau Sutvirtinimą 453 asmenims, pašventinau 39 rožinius, 118 kryželių. Be to, dar pašventinau 7 rožinius, 19 kryželių.

11. Gegužės 20, 21 ir 22 dieną Kvėdarnoje teikiau Sutvirtinimą 5188 asmenims.

Gegužės 21 pašventinau, arba konsekravau, parapinę Kvėdarnos bažnyčią, valdomą klebono Julijono Narkevičiaus, kuris parapijiečių padedamas šią bažnyčią iš

pomocy parafian z drzewa zabudował. W wielkim ołtarzu ku czci Najświętszej Panny Niepokalanie Poczętej wystawionym, pomieściłem autentyczne relikwie św. męczenników: Proba, Bonifacego, Deodata, Adaukta i Wincenty. Maja 22 dnia poświęciłem w Chwejdanach różańców 2170, medalików z krzyżykami 3602.

12. Maja 24 poświęciłem w katedrze krzyżyków 35, różańców 35.

13. Maja dnia 28 i 29 w kościele parafialnym płungianskim bierzmowałem 3909 osób, poświęciłem różańców z medalikami 3317.

Czerwca 1 w Krożach poświęciłem 1453 różańce i 2101 medalik.//4

14. Czerwca 1 dnia w kościele krożskim zakonnic Benedyktynek podczas mszy konsekrowałem trzy mniszki: Kazimirę Koletę Krzyżewiczówną, Julianę Giertrudę Każdejlewiczówną i Walerię Pieniewską.

Czerwca 1 i 2 dnia udzieliłem sakramentu bierzmowania 3197 osobom w rzeczonym kościele krożskim.

15. Czerwca 4 dnia bierzmowałem w kościele parafialnym janopolskim 764 osoby. Poświęciłem tamże różańców 474, medalików z krzyżykami 703.

Nadto poświęciłem różańców 119.

16. Czerwca 11, 12 i 13 dnia 1850 roku bierzmowałem w Retowie 3364 osób, poświęciłem różańców 852.

17. Czerwca 18 dnia w kościele parafialnym powondenskim bierzmowałem 1584 osoby.

18. Czerwca 22 w kościele parafialnym kołtyniańskim bierzmowałem 2826 osób.

19. Czerwca 24 roku 1850 poświęciłem kościół parafialny rossiejński ojców Dominikanów i pomieściłem w wielkim ołtarzu relikwie św. męczenników: Magna, Sekunda, Deodata i Wiktora.

Dnia 24, 25 i 26 czerwca bierzmowałem w kościele rossiejnskim 8826 osób.//5

19[a]. Lipca 5 dnia 1850 roku w kościele parafialnym płotelskim bierzmowałem 1022 osoby.

20. Lipca 6 dnia w kościele parafialnym ginteliszskim bierzmowałem 66 osób. Tegoż dnia w kościele filialnym nacianskim udzieliłem bierzmowania 168 osobom.

21. Lipca dnia 7 i 8 bierzmowałem w kościele parafialnym sałantowskim 4552 osoby.

22. Dnia 9 lipca 1850 roku konsekrowałem kościół parafialny masiadski, w wielkim ołtarzu pomieściłem autentycznie relikwie św. Magna, Adaukta, Wiktorego i Wincenty, męczenników. Dnia 10 i 11 bierzmowałem tamże 2245 osób.

[a] *Pakartotas numeris.*

rąstų surentė. Į Nekaltojo prasidėjimo Švenčiausiosios Mergelės garbei pašvęstą didįjį altorių įdėjau autentiškas šv. kankinių: Probo, Bonifaco, Deodato, Adaukto ir Vincento relikvijas. Gegužės 22 dieną Kvėdarnoje pašventinau 2170 rožinių, 3602 medalikėlius su kryželiais.

12. Gegužės 24 katedroje pašventinau 35 kryželius, 35 rožinius.

13. Gegužės 28 ir 29 dieną parapinėje Plungės bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 3909 asmenims, pašventinau 3317 rožinių su medalikėliais.

Birželio 1 Kražiuose pašventinau 1453 rožinius ir 2101 medalikėlį. //4

14. Birželio 1 dieną Kražių vienuolių benediktinių bažnyčioje mišių metu konsekravau tris vienuoles: Kazimierą Koletę Kryževičiūtę, Julijoną Gerdrūtą Każdailevičiūtę ir Valeriją Pienevičiūtę.

Birželio 1 ir 2 dieną minėtoje Kražių bažnyčioje Sutvirtinimo sakramentą suteikiau 3197 asmenims.

15. Birželio 4 dieną parapinėje Janapolės bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 764 asmenims. Ten pat pašventinau 474 rožinius, 703 medalikėlius su kryželiais.

Dar pašventinau 119 rožinių.

16. 1850 m. birželio 11, 12, 13 dieną Rietave teikiau Sutvirtinimą 3364 asmenims; pašventinau 852 rožinius.

17. Birželio 18 dieną parapinėje Pavandenės bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 1584 asmenims.

18. Birželio 22 parapinėje Kaltinėnų bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 2826 asmenims.

19. 1850 metų birželio 24 pašventinau tėvams dominikonams [priklausančią] parapinę Raseinių bažnyčią ir į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių: Magnaus, Sekundo, Deodato ir Viktoro relikvijas.

Birželio 24, 25 ir 26 dieną Raseinių bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 8826 asmenims.//5

19. 1850 metų liepos 5 dieną parapinėje Platelių bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 1022 asmenims.

20. Liepos 6 dieną parapinėje Gintališkės bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 66 asmenims. Tą pačią dieną filijinėje Notėnų bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 168 asmenims.

21. Liepos 7 ir 8 dieną parapinėje Salantų bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 4552 asmenims.

22. 1850 metų liepos 9 dieną konsekravau parapinę Mosėdžio bažnyčią, į didįjį altorių įdėjau autentiškas šv. kankinių: Magnaus, Adaukto, Viktoro ir Vincento relikvijas. 10 ir 11 dienomis ten pat teikiau Sutvirtinimą 2245 asmenims.

Dnia 11 przy wyjezdzie benedykowałem masiadską parafialną mogiłę.
23. Dnia 12 lipca bierzmowałem w Szatach 1413 osób.
24. Dnia 13 i 14 lipca bierzmowałem w Iłokach osób 3058.
25. Dnia 15 i 16 bierzmowałem w kościele szkudskim osób 3544. Dnia 16 lipca kościół szkudski, nowo przez parafian za staraniem plebana Tomasza//6 Sudymta wymurowny, pokonsekrowałem i w wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Proba, Bonifacego, Fausty i Wincenty.
26. W kościele rzymsko-katolickim libawskim dnia 19 lipca 1850 roku bierzmowałem 398 osób.
27. Lipca 21 dnia bierzmowałem 147 osób w kościele altenburgskim czyli wecpilskim. Tegoż 21 dnia udzieliłem bierzmowania 34 osobom w kaplicy w Hasenpot.
28. Lipca 23 i 24 dnia bierzmowałem w Alszwangu 2520 osób.
29. Lipca 25 dnia w Goldyndze bierzmowałem osób 312.
Lipca 27 w Lehnen bierzmowałem osób 489.
30. Lipca 28 i 29 w Pikielach bierzmowałem osób 2204.
Lipca 30 w Żydykach [bierzmowałem] 1620 osób.
Lipca 31 w Żemelanach [bierzmowałem] 1560 osób.
Sierpnia 1 i 2 w Tyrkszlach [bierzmowałem] 3009 osób.
Sierpnia 3 i 4 dnia w Wiekszniach [bierzmowałem] 5674 osoby.
Sierpnia 6 i 7 w Łajżewie [bierzmowałem] 2195 osób.
Sierpnia 8 i 9 w Okmianach [bierzmowałem] 3141.
Sierpnia 11 i 12 w Żagorach [bierzmowałem] 5641 osobę.
Sierpnia 13 w Krupiach [bierzmowałem] 1513 osób.//7
Sierpnia 14 i 15 w Szakinowie [bierzmowałem] 2521 osobę.
31. Sierpnia 17 dnia konsekrowałem kościół gruzdziewski, w wielkim ołtarzu umieściłem relikwie św. męczenników: Amanda, Adaukta, Wiktorego i Deodata. Tegoż i 18 dnia bierzmowałem w Gruzdziach 5321 osób.
32. Sierpnia 18 w Kużach bierzmowałem 157 osób.
33. Roku 1850 sierpnia 20 dnia konsekrowałem drewniany kościół kurszanski, niedawno kosztem skarbu i parafian zabudowany. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Magna, Sekunda, Manswety i Placydy. Tamże bierzmowałem 5635 osób.
34. Sierpnia 21 i 22 dnia bierzmowałem w Popielanach 3596 osób.
Dnia 23 w Szawdyni [bierzmowałem] 179 osób.
Dnia 24 w Tryszkach [bierzmowałem] 3306 osób.
Dnia 25 i 26 sierpnia w Rawdzianach [bierzmowałem] 2177.

11 dieną prieš išvykdamas, pašventinau Mosėdžio parapines kapines.
23. Liepos 12 dieną Šatėse teikiau Sutvirtinimą 1413 asmenims.
24. Liepos 13 ir 14 dieną Ylakiuose teikiau Sutvirtinimą 3058 asmenims.
25. 15 ir 16 dieną Skuodo bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 3544 asmenims. Liepos 16 dieną pakonsekravau, klebonui Tomui //6 Sudintui rūpinantis, parapijiečių sumūrytą naują Skuodo bažnyčią ir į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių: Probo, Bonifaco, Faustos ir Vincento relikvijas.
26. 1850 metų liepos 19 dieną teikiau Sutvirtinimą Liepojos Romos katalikų bažnyčioje 398 asmenims.
27. Liepos 21 dieną Altenburgo, kitaip Ventspilio, bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 147 asmenims. Tą pačią dieną teikiau Sutvirtinimą 34 asmenims Aizputės koplyčioje.
28. Liepos 23 ir 24 dieną Alšvangoje teikiau Sutvirtinimą 2520 asmenų.
29. Liepos 25 dieną Kuldygoje teikiau Sutvirtinimą 312 asmenų.
Liepos 27 Lėne teikiau Sutvirtinimą 489 asmenims.
30. Liepos 28 ir 29 Pikeliuose teikiau Sutvirtinimą 2204 asmenims.
Liepos 30 Židikuose teikiau Sutvirtinimą 1620 asmenų.
Liepos 31 Žemalėje teikiau Sutvirtinimą 1560 asmenų.
Rugpjūčio 1 ir 2 Tirkšliuose teikiau Sutvirtinimą 3009 asmenims.
Rugpjūčio 3 ir 4 dienomis Viekšniuose teikiau Sutvirtinimą 5674 asmenims.
Rugpjūčio 6 ir 7 Laižuvoje teikiau Sutvirtinimą 2195 asmenims.
Rugpjūčio 8 ir 9 Akmenėje teikiau Sutvirtinimą 3141 asmeniui.
Rugpjūčio 11 ir 12 Žagarėje teikiau Sutvirtinimą 5641 asmeniui.
Rugpjūčio 13 Kruopiuose teikiau Sutvirtinimą 1513 asmenų. //7
Rugpjūčio 14 ir 15 Šakynoje teikiau Sutvirtinimą 2521 asmeniui.
31. Rugpjūčio 17 dieną konsekravau Gruzdžių bažnyčią, į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių: Amando, Adaukto, Viktoro ir Deodato relikvijas. Tą pačią ir 18 dieną Gruzdžiuose teikiau Sutvirtinimą 5321 asmeniui.
32. Rugpjūčio 18 Kužiuose teikiau Sutvirtinimą 157 asmenims.
33. 1850 metų rugpjūčio 20 dieną konsekravau medinę Kuršėnų bažnyčią, neseniai iždo ir parapijiečių lėšomis pastatytą. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių: Magnaus, Sekundo, Mansvetos ir Placido relikvijas. Ten pat teikiau Sutvirtinimą 5635 asmenims.
34. Rugpjūčio 21 ir 22 dienomis Papilėje teikiau Sutvirtinimą 3597 asmenims.
23 dieną Šiaudinėje teikiau Sutvirtinimą 179 asmenims.
24 dieną Tryškiuose teikiau Sutvirtinimą 3306 asmenims.
Rugpjūčio 25 ir 26 dieną Raudėnuose teikiau Sutvirtinimą 2177.

Dnia 26 w Upince [bierzmowałem] 76.

[Dnia 26] w Józefowie Nagurskich [bierzmowałem] 46.

Dnia 28 w Łuknikach [bierzmowałem] 4019 osób.

35. Roku 1850 września 8 dnia w katedrze wornienskiej bierzmowałem osób 864. //8

Roku 1850 września 13, 14 i 15 dnia bierzmowałem w kościele [a]szydłowskim[a] infułackim 4862 osoby.

Września 17 i 18 dnia bierzmowałem w kościele niemoksztyńskim 2987 osób.

36. Miesiąca września 24 i 25 dnia wizytowałem kościół szyłelski i bierzmowałem 4550 osób. Października 31 dnia bierzmowałem w katedrze 7 żołnierzy

Listopada 5 dnia tamże bierzmowałem 4 żołnierzy.

Tegoż dnia poświęciłem 4 portatyle, dla kościoła korciańskiego 1, dla girtakolskiego 1.

Rok 1851

Kwietnia 5 dnia in Coena Domini poświęciłem w kościele katedralnym oleje.

Kwietnia 7 in Sabbato Sancto poświęciłem siedmiu diakonów na kapłanów i 14 alumnów na kleryków, czyli udzieliłem pierwsze postrzyżenie i 4 mniejsze święcenia.

Kwietnia 15 dnia odwiedziłem kościoły poszylski i korklanski. W pierwszym z tych bierzmowałem 1026 osób.//9

Kwietnia 22 dnia wizytowałem klasztor i kościół telszewski ojców Bernardynów i pobierzmowałem 3410 osób rozmaitego stanu.

Kwietnia 29 bierzmowałem w kościele katedralnym 37 osób.

Maja dnia 8, 9 i 10 w kościele księży Karmelitów chwałojnskim pobierzmowałem 881 osobę.

Dnia 10 i 11 maja w kościele użwentskim pobierzmowałem 1318 osób.

Maja 11 i 12 w kościele szawkianskim pobierzmowałem 2778 osób.

Dnia 13 maja 1851 roku konsekrowałem kościół murowany kurtowianski tytułu św. Jakuba Apostoła (Jacobi Majoris). W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie świętych męczenników: Wiktorego, Sekunda i Wincenty. Pamiątkę konsekracji nakazałem obchodzić w drugą niedzielę po Wielkiej Nocy. Pobierzmowałem 2867 osób.

Dnia 15 i 16 maja w kościele szawelskim pobierzmowałem 3218 osób.

Dnia 18 i 19 maja w kościele ligumskim//10 pobierzmowałem 3357 osób.

[a-a] *Įterpta tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

26 dieną Upynėje teikiau Sutvirtinimą 76.

26 dieną Nagurskių Juozapave teikiau Sutvirtinimą 46.

28 dieną Luokėje teikiau Sutvirtinimą 4019 asmenų.

35. 1850 metų rugsėjo 8 dieną Varnių katedroje teikiau Sutvirtinimą 864 asmenims.//8

1850 metų rugsėjo 13, 14, 15 dieną infulato bažnyčioje Šiluvoje teikiau Sutvirtinimą 4862 asmenims.

Rugsėjo 17 ir 18 dieną Nemakščių bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 2987 asmenims.

36. Rugsėjo mėnesio 24 ir 25 dieną vizitavau Šilalės bažnyčią ir teikiau Sutvirtinimą 4550 asmenų.

Spalio 31 dieną katedroje teikiau Sutvirtinimą 7 kareiviams.

Lapkričio 5 dieną ten pat teikiau Sutvirtinimą 4 kareiviams.

Tą dieną pašventinau 4 portatilius, 1 – Kartenos bažnyčiai, 1 – Girkalnio.

1851 metai

Balandžio 5 dieną, Didįjį Ketvirtadienį, katedros bažnyčioje pašventinau aliejus.

Balandžio 7, Didįjį Šeštadienį, į kunigus įšventinau septynis diakonus ir 14 alumnų klierikais, taigi teikiau pirmąjį pašventinimą ir 4 mažuosius šventinimus.

Balandžio 15 dieną lankiausi Pašilės ir Karklėnų bažnyčiose. Pirmoje iš jų teikiau Sutvirtinimą 1026 asmenims. //9

Balandžio 22 dieną vizitavau tėvų bernardinų vienuolyną ir bažnyčią Telšiuose bei suteikiau Sutvirtinimą 3410 įvairaus luomo asmenų.

Balandžio 29 katedros bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 37 asmenims.

Gegužės 8, 9 ir 10 dieną kunigų karmelitų bažnyčioje Kolainiuose suteikiau Sutvirtinimą 881 asmeniui.

Gegužės 10 ir 11 dieną Užvenčio bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1318 asmenų.

Gegužės 11 ir 12 dieną Šaukėnų bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 2778 asmenims.

1851 metų gegužės 13 dieną konsekravau mūrinę Kurtuvėnų Šv. apaštalo Jokūbo (Jokūbo vyresniojo) bažnyčią, į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Viktoro, Sekundo ir Vincento relikvijas. Konsekracijos minėjimo diena paskyriau antrąjį sekmadienį po Velykų. Suteikiau Sutvirtinimą 2867 asmenims.

Gegužės 15 ir 16 dieną Šiaulių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 3218 asmenų.

Gegužės 18 ir 19 dieną Lygumų bažnyčioje //10 suteikiau Sutvirtinimą 3357 asmenims.

Dnia 19 i 20 w kościele pokrojskim pobierzmowałem 2288 osób.

Dnia 21 i 22 maja bierzmowałem w kościele rozalinskim 3684 osoby.

Dnia 22 i 23 w kościele kławanskim pobierzmowałem 1903 osoby.

Dnia 24 i 25 w kościele johaniszkielskim pobierzmowałem 1161 osobę.

Dnia 25 i 26 w kościele puszołackim pobierzmowałem 908 osób.

Dnia 27 i 28 chorym będąc pobierzmowałem 1012 osób w kościele pompiańskim.

Dnia 29 i 30 w kościele linkowskim pobierzmowałem 4189 osób.

1851 roku czerwca 2 i 3 dnia w kościele poszwitynskim pobierzmowałem 3711 osób.

4 dnia w kościele krukowskim pobierzmowałem 1940 osób.

Dnia 6 i 7 w kościele żejmelskim odprawiłem uroczystość Bożego Ciała i//11 pobierzmowałem 1472 osoby.

Dnia 8 i 9 w kościele konstantynowskim przystąpiło do bierzmowania 1461 osoba.

Dnia 10 i 11 w kościele sałackim pobierzmowałem 1208 osób.

Dnia 12 poświęciłem, czyli konsekrowałem kościół poswolski tytułu św. Jana Chrzciciela. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Proba, Magna i Wincenty. Na obchód pamiątki przeznaczyłem 1[-am] Dominicam Augusti. Tamże pobierzmowałem 948 osób.

1851 roku czerwca 14 dnia konsekrowałem kościół kryniczyński tytułu św. Apostołów Piotra i Pawła, w wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Adaukta, Sekunda i Placydy. Rocznicę konsekracji zaleciłem obchodzić Dominica 2-da Augusti. Tamże pobierzmowałem 1039 osób.

Dnia 16 i 17 pobierzmowałem w kościele podbirzanskim 1228 osób.//12

Dnia 18 i 19 czerwca pobierzmowałem w kościele birzanskim 795 osób.

Dnia 20 i 21 w kościele szejnberskim pobierzmowałem 1067 osób.

Dnia 22 w brunowiszskim kościele pobierzmowałem 301 osobę.

Dnia 23 w kaplicy przydwornej pana Komarowskiego, Kurmen zwanej, pobierzmowałem 463 osoby.

Tegoż dnia w kościele filialnym radzwiliszskim pobierzmowałem 384 osoby.

Dnia 24 w Popielu pobierzmowałem 1068 osób.

Dnia 24 w filii sołomiejskiej pobierzmowałem 94 osoby.

Dnia 25 i 26 w Wobolnikach przystąpiło do bierzmowania 1660 osób.

Dnia 27 i 28 pobierzmowałem w Poławeniu księży dominikanów, 1550 osób.

19 ir 20 dieną Pakruojo bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 2288 asmenims.

21 ir 22 dieną Rozalimo bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 3684 asmenims.

22 ir 23 dieną Klovainių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1903 asmenims.

24 ir 25 dieną Joniškėlio bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1161 asmeniui.

25 ir 26 dieną Pušaloto bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 908 asmenims.

27 ir 28 dieną Pumpėnų bažnyčioje sirgdamas suteikiau Sutvirtinimą 1012 asmenų.

29 ir 30 dieną Linkuvos bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 4189 asmenims.

1851 metų birželio 2 ir 3 dieną Pašvitinio bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 3711 asmenų.

4 dieną Kriukų bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1940 asmenų.

6 ir 7 dieną Žeimelio bažnyčioje celebravau Dievo kūno iškilmę ir //11 suteikiau Sutvirtinimą 1472 asmenims.

8 ir 9 dieną Vaškų bažnyčioje priėmė Sutvirtinimą 1461 asmuo.

10 ir 11 dieną Salantų bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1208 asmenims.

12 dieną pašventinau, arba konsekravau, Pasvalio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių: Probo, Magnaus ir Vincento relikvijas. Šiai dienai minėti paskyriau pirmąjį rugpjūčio sekmadienį. Ten pat suteikiau Sutvirtinimą 948 asmenims.

1851 m. birželio 14 dieną konsekravau Krinčino Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią, į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių: Adaukto, Sekundo ir Placido relikvijas. Konsekracijos metines nurodžiau švęsti antrąjį rugpjūčio sekmadienį. Ten pat teikiau Sutvirtinimą 1039 asmenims.

16 ir 17 dieną Pabiržės bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1228 asmenims. //12

Birželio 18 ir 19 dieną Biržų bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 795 asmenims.

Birželio 20 ir 21 dieną Skaistkalnės bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1067 asmenims.

22 dieną Brunaviškio bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 301 asmeniui.

23 dieną pono Komarovskio dvaro koplyčioje, vadinamoje Kurmene, suteikiau Sutvirtinimą 463 asmenims.

Tą pačią dieną filijinėje Radviliškio bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 384 asmenims.

24 dieną Papilyje suteikiau Sutvirtinimą 1068 asmenims.

24 dieną Salamiesčio filijoje suteikiau Sutvirtinimą 94 asmenims.

25 ir 26 dieną Vabalninke priėmė Sutvirtinimą 1660 asmenų.

27 ir 28 dieną teikiau Sutvirtinimą Palėvenės kunigų dominikonų [bažnyčioje] 1550 asmenų.

Dnia 29 w Kupiszkach pobierzmowałem 2092 osoby.

Dnia 30 w Skopiszkach przystąpiło do bierzmowania 1420 osób.//13

Lipca 1 i 2 dnia w kościele ponedelskim bierzmowano 3616.

Dnia 3 poświęciłem obrzędem pontyfikalnym cmentarz, na którym grzebie się familia Kosciałkowskich.

Dnia 4 pobierzmowałem w Ponemuniu 349 osób.

Dnia 5 i 6 w Kwetkach pobierzmowałem 759 osób.

Dnia 6 i 7 w Czadosach przystąpiło do sakramentu bierzmowania 1017 osób.

Dnia 7 i 8 w Hanuszyszkach pobierzmowałem 1957 osób.

Dnia 8 i 9 w Rakiszkach pobierzmowałem 1781.

Dnia 9 i 10 w Żabiszkach pobierzmowałem 748 osób.

Dnia 10 i 11 w Poniemunku pobierzmowałem 1706 osób.

Dnia 11 i 12 w komajskim kościele pobierzmowałem 3200 osób.

Dnia 13 lipca pobierzmowałem w Jużyntach 450 osób.

Dnia 14 pobierzmowałem w Użpolu 1165 osób.//14

Dnia 15 i 16 lipca w Ucianie pobierzmowałem 3027 osób.

Dnia 16 w Jaziorosach czyli Nowo-Aleksandrowsku pobierzmowałem 87 osób.

Dnia 17 w lelunskim kościele pobierzmowałem 80 osób.

Dnia 17 w Widziszkach pobierzmowałem 10 osób.

Dnia 18 w wiłkomierskim kościele pobierzmowałem 473 osoby.

Stąd pojechałem pocztą do Wilna dla widzenia się z jenerał-gubernatorem Bibikowym.

Dnia 22 w filii chrzczeniszskiej pobierzmowałem 34 osoby.

Dnia 22 i 23 w Pobojsku pobierzmowałem 560 osób.

Dnia 23 w Wojtkuszkach pobierzmowałem 23 osoby.

Dnia 23 i 24 w Dziewałtowie pobierzmowałem 282 osoby.

Dnia 24 i 25 w Siesikach pobierzmowałem 530.

Dnia 25 i 26 w Pogirach pobierzmowałem//15 645 osób.

Dnia 26 i 27 w Szatach przystąpiło do bierzmowania 684 osoby.

Dnia 28 lipca w Bukańciach pobierzmowałem 473 osoby.

Dnia 28 w Kaplicach 123 osoby pobierzmowałem.

Dnia 29 w Wieprzach bierzmowało się 749 osób.

Dnia 30 i 31 w Janowie i Skorulach pobierzmowałem 2650 osób.

Dnia 31 w Kułwie pobierzmowałem 104 osoby.

Sierpnia 1 dnia w Kormiałowie pobierzmowałem 1570 osób.

Dnia 2 i 3 w Rumszyszkach pobierzmowałem 3044 osoby.

29 dieną Kupiškyje suteikiau Sutvirtinimą 2092 asmenims.

30 dieną Skapiškyje priėmė Sutvirtinimą 1420 asmenų.//13

Liepos 1 ir 2 dienomis Pandėlio bažnyčioje teiktas Sutvirtinimas 3616 [asmenų].

3 dieną iškilmingai pašventinau kapines, kuriose laidojama Koscialkovskių giminė.

4 dieną Panemunyje suteikiau Sutvirtinimą 349 asmenims.

5 ir 6 dieną Kvetkuose teikiau Sutvirtinimą 759 asmenims.

6 ir 7 dieną Čedasuose priėmė Sutvirtinimą 1017 asmenų.

7 ir 8 dieną Onuškyje suteikiau Sutvirtinimą 1957 asmenims.

8 ir 9 dieną Rokiškyje suteikiau Sutvirtinimą 1781.

9 ir 10 dieną Žiobiškyje suteikiau Sutvirtinimą 748 asmenims.

10 ir 11 dieną Panemunėlyje suteikiau Sutvirtinimą 1706 asmenims.

11 ir 12 dieną Kamajų bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 3200 asmenų.

Liepos 13 dieną Jūžintuose suteikiau Sutvirtinimą 450 asmenų.

14 dieną Užpaliuose suteikiau Sutvirtinimą 1165 asmenims.//14

Liepos 15 ir 16 dieną Utenoje suteikiau Sutvirtinimą 3027 asmenims.

16 dieną Zarasuose, arba Novoaleksandrovske, suteikiau Sutvirtinimą 87 asmenims.

17 dieną Leliūnų bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 80 asmenų.

17 dieną Vidiškiuose suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.

18 dieną Ukmergės bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 473 asmenims.

Iš ten pašto [karieta] išvykau į Vilnių pasimatyti su generalgubernatoriumi Bibikovu.

22 dieną Krikštėnų filijoje suteikiau Sutvirtinimą 34 asmenims.

22 ir 23 dieną Pabaiske suteikiau Sutvirtinimą 560 asmenų.

23 dieną Vaitkuškyje suteikiau Sutvirtinimą 23 asmenims.

23 ir 24 dieną Deltuvoje suteikiau Sutvirtinimą 282 asmenims.

24 ir 25 dieną Siesikuose suteikiau Sutvirtinimą 530 asmenų.

25 ir 26 dieną Pagiriuose suteikiau Sutvirtinimą //15 645 asmenims.

26 ir 27 dieną Šėtoje Sutvirtinimą priėmė 684 asmenys.

Liepos 28 dieną Bukančiuose suteikiau Sutvirtinimą 473 asmenims.

28 dieną Koplyčiose suteikiau Sutvirtinimą 123 asmenims.

29 dieną Vepriuose Sutvirtinimą priėmė 749 asmenys.

30 ir 31 dieną Jonavoje ir Skaruliuose suteikiau Sutvirtinimą 2650 asmenų.

31 dieną Kulvoje teikiau Sutvirtinimą 104 asmenims.

Rugpjūčio 1 dieną Karmėlavoje suteikiau Sutvirtinimą 1570 asmenų.

2 ir 3 dieną Rumšiškėse suteikiau Sutvirtinimą 3044 asmenims.

Dnia 4 i 5 w Kownie pobierzmowałem 6554 osoby.

Dnia 7 konsekrowałem dwie mniszki benedyktynki w kościele tegoż zakonu.

Dnia 11 i 12 pobierzmowałem w Czerwonym Dworze 1840 osób.

Dnia 15 i 16 w Wilkii pobierzm[owałem] 5643 osoby.//16

Dnia 17 i 18 w Czekiszkach pobierzmowałem 4115 [osób].

Dnia 19 i 20 w Ejrogole pobierzmowałem 4623 osoby.

Dnia 20 i 21 w Girtakolu 1886 osób przystąpiło do bierzmowania.

Dnia 22 z powodu rocznicy 25-letniego panowania Najjaśniejszego Mikołaja I celebrowałem uroczyście mszą i pobierzmowałem 538 osób.

Dnia 24 i 25 w Widuklach bierzmowałem 3024 osoby.

Roku 1851 sierpnia 28 dnia, przejeżdżając przez miasteczko Kroże, znalazłem ludzi kopiących dół na fundamenta murowanej dzwonicy. Pobłogosławiłem rozpoczynające się dzieło i upatrzyłem kamień węgielny.

Dnia 8 i 9 września bierzmowałem w katedrze 736 osób.

Dnia 23 września, w niedzielę 17 po [Zielonych] Świąt//17 kach, podczas uroczystości św. Władysława z Gielniowa pokonsekrowałem drewniany kościół korciański. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Witalisa, Wiktora i Wincenty. Na obchód pamiątki tej konsekracji wyznaczyłem niedzielę 11 po [Zielonych] Świątkach.

Dnia tegoż i 24 pobierzmowałem w Korcianach 3230 osób.

Dnia 25 pobierzmowałem w kulewskim kościele 1155 osób.

Dnia 26 w płungiańskim kościele pobierzmowałem 18 osób.

Rok 1852

Stycznia 6 dnia bierzmowałem w kościele katedralnym 7 osób.

Marca 4 dnia bierzmowałem w kościele katedralnym 16 osób.

Marca 31 dnia bierzmowałem 38 osób w kościele katedralnym i doprowadziłem 86 dzieci do pierwszej komunii.

Maja 3 w kościele kalwarijskim bierz//18mowałem 1934 osoby.

4 dnia konsekrowałem kościół kalwarijski i pomieściłem w wielkim ołtarzu relikwie św. męczenników: Sekunda, Wiktora i Placidy. Pamiątkę tej konsekracji zaleciłem obchodcić w pierwszą niedzielę po czwartym dniu sierpnia.

Tegoż 4 dnia odwiedziłem filię zwaną Barsticie i pobierzmowałem 82 osoby.

Dnia 5 maja pojechałem do Giegran i pobierzmowałem 139 osób.

Dnia 6 wizytowałem kościół parafialny gadonowski, w którym bierzmowałem 1160 osób.

4 ir 5 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 6554 asmenims.

7 dieną konsekravau dvi vienuoles benediktines to paties vienuolyno bažnyčioje.

11 ir 12 dieną Raudondvaryje suteikiau Sutvirtinimą 1840 asmenų.

15 ir 16 dienomis Vilkijoje suteikiau Suvirtinimą 5643 asmenims. //16

17 ir 18 dieną Čekiškėje suteikiau Sutvirtinimą 4115 asmenų.

19 ir 20 dieną Ariogaloje suteikiau Sutvirtinimą 4623 asmenims.

20 ir 21 dieną Girkalnyje 1886 asmenys priėmė Sutvirtinimą.

22 dieną šviesiausiojo Mikalojaus I 25-ųjų valdymo metinių proga iškilmingai atnašavau mišias ir teikiau Sutvirtinimą 538 asmenims.

24 ir 25 dieną Viduklėje teikiau Sutvirtinimą 3024 asmenims.

1851 metų rugpjūčio 28 dieną važiuodamas per Kražių miestelį radau žmones kasančius duobę mūrinės varpinės pamatams. Palaiminau pradedamą darbą ir parinkau kertinį akmenį.

Rugsėjo 8 ir 9 dieną teikiau Sutvirtinimą katedroje 736 asmenims.

Rugsėjo 23, 17-ąjį sekmadienį po Sekminių, //17 per šv. Vladislovo iš Gelniovo iškilmę pakonsekravau medinę Kartenos bažnyčią, į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Vitalio, Viktoro ir Vincento relikvijas. Tos konsekracijos atminimui pažymėti paskyriau 11-ąjį sekmadienį po Sekminių.

Tą ir 24 dieną Kartenoje suteikiau Sutvirtinimą 3230 asmenų.

25 dieną Kulių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 1155 asmenims.

26 dieną Plungės bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų.

1852 metai

Sausio 6 dieną katedros bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.

Kovo 4 dieną katedros bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 16 asmenų.

Kovo 31 dieną katedros bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 38 asmenims ir 86 vaikams teikiau pirmąją komuniją.

Gegužės 3 Kalvarijos bažnyčioje //18 teikiau Sutvirtinimą 1934 asmenims.

4 dieną konsekravau Kalvarijos bažnyčią ir į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Sekundo, Viktoro ir Placido relikvijas. Šios konsekracijos atminimą švęsti paskyriau pirmąjį sekmadienį po rugpjūčio 4 dienos.

Tą pačią 4 dieną aplankiau Barstyčių filiją ir suteikiau Sutvirtinimą 82 asmenims.

Gegužės 5 dieną nuvažiavau į Gegrėnus ir suteikiau Sutvirtinimą 139 asmenims.

6 dieną vizitavau Gadūnavo parapinę bažnyčią, kurioje teikiau Sutvirtinimą 1160 asmenų.

Roku 1852 maja 11 w Ławkowie bierzmowałem 1501 osobę.

Tegoż dnia w obecności mnóstwa ludu poświęciłem kamień węgielny i położyłem za fundament nowo murującego się kościoła w Ławkowie.

Roku 1852 maja 16 dnia bierzmowałem w Radziwiliszkach 2780 osób.

Maja 16 i 17 dnia bierzmowałem w Sza//19dowie 2840 osób.

Roku 1852 maja 18 dnia bierzmowałem w Smilgach 1330 osób.

Maja 20 dnia bierzmowałem w Poniewieżu 2230 osób.

Maja 22 dnia byłem w Korsakiszkach i bierzmowałem 115 osób.

Maja 23 dnia w Suboczu Litewski[m] administratora miejscowego JKs. Józefa Januszkiewicza wyniosłem na plebana i pobierzmowałem 800 osób.

Maja 24 dnia w Wieszyntach bierzmowałem 709 osób i uwolniłem od obowiązku miejscowego plebana JKs. Piotrowskiego.

Maja 25 dnia bierzmowałem w Szymańcach 337 osób.

Maja 26 w Swiadościu bierzmowałem 1256 osób.

Maja 27 dnia w Dobejkach 1325 osób przyjęło bierzmowanie.

Maja 28 dnia w Wiżunach pobierzmowałem 1654 osoby. //20

Maja 29 dnia w Sudejkach bierzmowałem 249 osób.

1852 roku maja 30 dnia w Dusiatach przystąpiło do bierzmowania 2347 osób.

Czerwca 1 dnia w Dawgielach bierzmowałem 807 osób.

Czerwca 2 dnia w Antuzowie bierzmowałem 861 osobę.

Tegoż dnia w Owilu 57 osób przystąpiło do bierzmowania.

Czerwca 4 dnia w Krewnie bierzmowano osób 515.

Czerwca 6 dnia w Aleksandrowie bierzmowałem osób 913.

Czerwca 7 w Abelach i Rogielach bierzmowałem 862 osoby.

Czerwca 9 w Suboczu Niemieckim bierzmowałem 1204.

Czerwca 10 w Okniście przystąpiło do bierzmowania 148 osób.

Czerwca 11 w Jakobsztadcie bierzmowałem osób 810.

Czerwca 12 w Rubinie bierzmowanie//21 przyjęło osób 702.

Roku 1852 czerwca 13 w Bebrze bierzmowałem 910 osób.

Czerwca 14 w Iłukszcie bierzmowało się 1959 osób.

Czerwca 15 w Dwecie przyjęło bierzmowanie 700 osób.

Czerwca 19 w Smelinie 1000 osób bierzmowałem.

Czerwca 20 w Nowo-Aleksandrowsku bierzmowanie przyjęły 4044 osoby.

Czerwca 21 w Smołwie 1807 osób pobierzmowałem.

Czerwca 22 w Ławkiezie bierzmowałem 1327 osób.

Czerwca 23 w Elernie bierzmowano 1569 osób.

1852 metų gegužės 11 dieną Laukuvoje teikiau Sutvirtinimą 1501 asmeniui.

Tą pačią dieną daugybės žmonių akivaizdoje pašventinau pirmąjį iš naujo mūrijamos Laukuvos bažnyčios akmenį ir įdėjau į pamatus.

1852 metų gegužės 16 dieną Radviliškyje teikiau Sutvirtinimą 2780 asmenų.

Gegužės 16 ir 17 dieną Šeduvoje teikiau Sutvirtinimą //19 2840 asmenų.

1852 metų gegužės 18 dieną Smilgiuose teikiau Sutvirtinimą 1330 asmenų.

Gegužės 20 dieną teikiau Sutvirtinimą Panevėžyje 2230 asmenų.

Gegužės 22 dieną buvau Karsakiškyje ir teikiau Sutvirtinimą 115 asmenų.

Gegužės 23 dieną Subačiuje vietos administratorių jo malonybę kunigą Juozapą Januškevičių pakėliau į klebonus ir suteikiau Sutvirtinimą 800 asmenų.

Gegužės 24 dieną Viešintose teikiau Sutvirtinimą 709 asmenims ir atleidau iš pareigų vietos kleboną jo malonybę kunigą Petrauską.

Gegužės 25 dieną Šimonyse teikiau Sutvirtinimą 337 asmenims.

Gegužės 26 Svėdasuose teikiau Sutvirtinimą 1256 asmenims.

Gegužės 27 dieną Debeikiuose 1325 asmenys priėmė Sutvirtinimą.

Gegužės 28 dieną Vyžuonose suteikiau Sutvirtinimą 1654 asmenims. //20

Gegužės 29 dieną Sudeikiuose teikiau Sutvirtinimą 249 asmenims.

1852 metų gegužės 30 dieną Dusetose Sutvirtinimą priėmė 2347 asmenys.

Birželio 1 dieną Daugailiuose teikiau Sutvirtinimą 807 asmenims.

Birželio 2 dieną Antazavėje teikiau Sutvirtinimą 861 asmeniui.

Tą pačią dieną Aviliuose priėmė Sutvirtinimą 57 asmenys.

Birželio 4 dieną Kriaunose teiktas Sutvirtinimas 515 asmenų.

Birželio 6 dieną Aleksandravėlėje teikiau Sutvirtinimą 913 asmenų.

Birželio 7 Obeliuose ir Rageliuose teikiau Sutvirtinimą 862 asmenims.

Birželio 9 Subatoje teikiau Sutvirtinimą 1204 asmenims.

Birželio 10 Aknystoje priėmė Sutvirtinimą 148 asmenys.

Birželio 11 Jekabpilyje teikiau Sutvirtinimą 810 asmenų.

Birželio 12 Rubenėje Sutvirtinimą //21 priėmė 702 asmenys.

1852 metų birželio 13 Bebrinėje teikiau Sakramentą 910 asmenų.

Birželio 14 Ilūkštoje priėmė Sutvirtinimą 1959 asmenys.

Birželio 15 Dvietėje priėmė Sutvirtinimą 700 asmenų.

Birželio 19 Smėlynėje teikiau Sutvirtinimą 1000 asmenų.

Birželio 20 Zarasuose Sutvirtinimą priėmė 4044 asmenys.

Birželio 21 Smalvose teikiau Sutvirtinimą 1807 asmenims.

Birželio 22 Laukesoje teikiau Sutvirtinimą 1327 asmenims.

Birželio 23 Elernėje teiktas Sutvirtinimas 1569 asmenims.

Czerwca 24 w Warnowiczach przyjęło bierzmowanie 1247 osób.
Czerwca 25 w Zawierzu czyli Słobodzie bierzmowałem 2560 osób.
Czerwca 27, 28 w Bracławiu bierzmowałem 3526 osób.
Tegoż ostatniego dnia w Plusach bierz//22mowałem 1200 osób.
Czerwca 30 dnia w Belmoncie pobierzmowałem 594 osoby.
Roku 1852 lipca 1 dnia w Opsie przystąpiło do bierzmowania 2830 osób.
Lipca 2 dnia w Pelikanach bierzmowałem 490 osób.
Lipca 3 dnia w Dryswiatach bierzmowałem 3521 osobę.
Lipca 4 dnia w Widzach przyjęło bierzmowanie 3340 osób.
Lipca 5 w Rymszanach bierzmowałem 605 osób.
Lipca 6 dnia w Duksztach przyjęło bierzmowanie 1258 osób.
Lipca 7 dnia w Sołokach pobierzmowałem 4099 osób.
Lipca 9 z powodu niezdrowia pojechałem do domu.
Lipca 25 w Szatejkach bierzmowałem 235 osób.
Lipca 27 w Gruszławkach bierzmowałem 535 osób.
Lipca 28 bierzmowałem w Linkimach osób 503.//23
Lipca 29 w Ławkożemach po odbytej wizycie bierzmowałem 1050 osób.

Lipca 30 dnia po odbytej wizycie konsekrowałem kościół miejscowy i pobierzmowałem 1265 osób.

Sierpnia 1 dnia w Połądze bierzmowałem 715 osób.

Sierpnia 2 dnia podczas uroczystości Portiuncula w [a]Kretyndzie[a] odbyłem zwyczajną wizytę i pobierzmowałem 1453 osoby.

Sierpnia 4 w filii Jakubowskiej bierzmowałem 311 osób.
Sierpnia 5 dnia w Gorzdach bierzmowałem 1658 osób.
Sierpnia 6 dnia w Wieżajciach bierzmowałem 545 osób.
Sierpnia 7 dnia w Andrzejowie bierzmowałem 504 osoby.
Sierpnia 8 dnia w Wewirzanach bierzmowałem 1302 osoby.
Sierpnia 9 bierzmowałem w Szweksznie 2350 osób.
Sierpnia 10 w Judranach bierzmowałem 120 osób. //24
Sierpnia 12 bierzmowałem w Pojurzu hr. Platera 480 osób.
Sierpnia 14 bierzmowałem w Teneniach 596 osób.
Sierpnia 20 w Skawdwilach bierzmowałem 1147 osób.

Sierpnia 21 i 22 w Botokach bierzmowałem 2388 osób. Tu z powodu dnia koronacji Najjaśniejszego Cesarza Mikołaja I celebrowałem uroczyście mszą świętą.

[a-a] *Įterpta tuo pačiu braižu tos pačios spalvos rašalu.*

Birželio 24 Varnovičiuose priėmė Sutvirtinimą 1247 asmenys.
Birželio 25 Zaverėje, arba Slabadoje, teikiau Sutvirtinimą 2560 asmenų.
Birželio 27, 28 Breslaujoje teikiau Sutvirtinimą 3526 asmenims.
Tą paskutinę dieną Pliusose //22 teikiau Sutvirtinimą 1200 asmenų.
Birželio 30 dieną Belmonte suteikiau Sutvirtinimą 594 asmenims.
1852 metų liepos 1 dieną Apse priėmė Sutvirtinimą 2830 asmenų.
Liepos 2 dieną Pelikonyse teikiau Sutvirtinimą 490 asmenų.
Liepos 3 dieną Drūkšiuose teikiau Sutvirtinimą 3521 asmeniui.
Liepos 4 dieną Vidžiuose Sutvirtinimą priėmė 3340 asmenų.
Liepos 5 Rimšėje teikiau Sutvirtinimą 605 asmenims.
Liepos 6 dieną Dūkšte Sutvirtinimą priėmė 1258 asmenys.
Liepos 7 dieną Salake suteikiau Sutvirtinimą 4099 asmenims.
Liepos 9 dėl ligos išvažiavau į namus.
Liepos 25 Šateikiuose teikiau Sutvirtinimą 235 asmenims.
Liepos 27 Grūšlaukėje teikiau Sutvirtinimą 535 asmenims.
Liepos 28 Lenkimuose teikiau Sutvirtinimą 503 asmenims. //23
Liepos 29 Laukžemėje po vizitacijos teikiau Sutvirtinimą 1050 asmenų.

Liepos 30 dieną po vizitacijos konsekravau vietinę bažnyčią ir suteikiau Sutvirtinimą 1265 asmenims.

Rugpjūčio 1 dieną Palangoje teikiau Sutvirtinimą 715 asmenų.

Rugpjūčio 2 dieną, per Porciunkulės iškilmes, Kretingoje atlikau eilinę vizitaciją ir suteikiau Sutvirtinimą 1453 asmenims.

Rugpjūčio 4 Jokūbavo filijoje teikiau Sutvirtinimą 311 asmenų.
Rugpjūčio 5 dieną Gargžduose teikiau Sutvirtinimą 1658 asmenims.
Rugpjūčio 6 dieną Vėžaičiuose teikiau Sutvirtinimą 545 asmenims.
Rugpjūčio 7 dieną Endriejave teikiau Sutvirtinimą 504 asmenims.
Rugpjūčio 8 dieną Veiviržėnuose teikiau Sutvirtinimą 1302 asmenims.
Rugpjūčio 9 Švėkšnoje teikiau Sutvirtinimą 2350 asmenų.
Rugpjūčio 10 Judrėnuose teikiau Sutvirtinimą 120 asmenų. //24
Rugpjūčio 12 grafo Pliaterio Pajūryje teikiau Sutvirtinimą 480 asmenų.
Rugpjūčio 14 Teneniuose teikiau Sutvirtinimą 596 asmenims.
Rugpjūčio 20 Skaudvilėje teikiau Sutvirtinimą 1147 asmenims.

Rugpjūčio 21 ir 22 Batakiuose teikiau Sutvirtinimą 2388 asmenims. Čia šviesiausiojo ciesoriaus Mikalojaus I karūnavimo dienos proga iškilmingai celebravau

Asystowali ks. Iwaszkiewicz, kanonik mohilewski, profesor Petersburskiej Duch[ownej] Akademii z Andrzejem Dobszewiczem, kanonikiem katedry żmudzkiej, asesorem w Kolegium.

Sierpnia 24 dnia bierzmowałem w Pogromonciu 1380 osób.

Sierpnia 25 i 26 w Tawrogach bierzmowałem 4798 osób.

Sierpnia 27 dnia w Żygajciach bierzmowałem 311 osób.

Sierpnia tegoż 27 dnia w Sartynikach bierzmowałem 120 osób.

Sierpnia 28 w Deguciach bierzmowałem//25 24 osoby.

Sierpnia 29 i 30 dnia bierzmowałem w Nowem Mieście na granicy pruskiej 1628 osób.

Sierpnia 30 dnia w Wojnucie bierzmowałem 1800 osób.

Sierpnia 31 dnia w Żwingach pobierzmowałem 1428 osób.

Tegoż dnia w Pojurzu pana Wołowicza bierzmowałem 32 osoby.

Września 1 dnia 1852 roku konsekrowałem kościół szyłelski i pobierzmowałem 644 osoby.

Na tem skonczyłem wizytę tegoroczną. Na chwałę Najwyższego Boga[a].//26

Rok 1853

Kwietnia 19 dnia, w pierwszym dniu Wielkiej Nocy, w katedrze pobierzmowałem 32 osoby.

Kwietnia 20 bierzmowałem osób 46.

Tegoż dnia doprowadziłem do pierwszej komunii 88 dzieci i każdemu dałem książeczkę stosowną do usposobienia.

Czerwca 8 dnia pobierzmowałem w Retowie 424 osoby płci obojej.

Dnia 9 poświęciłem kamień węgielny w Retowie, który na zawsze leżeć będzie pod murowanym kościołem parafialnym.

Dnia 12 czerwca kościół takowy JO książę Ireneusz Ogiński wspólnie z małżonką swoją Heleną rozpoczął budować. Daj Boże, ażeby szczęśliwie skonczył.

Dnia 11 poświęciłem kościół parafialny andrzejowski. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Witalisa, Klemensa, Wawrzyńca i Placydy. Pamiątkę tej konsekracji zaleciłem obchodzić w czwartą niedzielę Wielkiego Postu. //27

Tegoż dnia pobierzmowałem w Andrzejowie 42 osoby.

Lipca 2 dnia w Betygole bierzmowałem 2662 osoby.

3 dnia w Ugianach [bierzmowałem] 15 [osób].

[a] *Vienas tuščias lapas išpjautas.*

šv. mišias. Asistavo kunigas Ivaškevičius, Mogiliavo kanauninkas, Peterburgo dvasinės akademijos profesorius su Andriumi Dobševičiumi, Žemaičių katedros kanauninku, Kolegijos asesoriumi.

Rugpjūčio 24 dieną Pagramantyje teikiau Sutvirtinimą 1380 asmenų.

Rugpjūčio 25 ir 26 Tauragėje teikiau Sutvirtinimą 4798 asmenims.

Rugpjūčio 27 dieną Žygaičiuose teikiau Sutvirtinimą 311 asmenų.

Tą pačią rugpjūčio 27 dieną Sartininkuose teikiau Sutvirtinimą 120 asmenų.

Rugpjūčio 28 Degučiuose teikiau Sutvirtinimą //25 24 asmenims.

Rugpjūčio 29 ir 30 dieną teikiau Sutvirtinimą [Žemaičių] Naumiestyje prie Prūsijos sienos 1628 asmenims.

Rugpjūčio 30 dieną Vainute teikiau Sutvirtinimą 1800 asmenims.

Rugpjūčio 31 dieną Žvingiuose teikiau Sutvirtinimą 1428 asmenims.

Tą pačią dieną pono Valavičiaus Pajūryje teikiau Sutvirtinimą 32 asmenims.

1852 metų rugsėjo 1 dieną konsekravau Šilalės bažnyčią ir teikiau Sutvirtinimą 644 asmenims.

Tuo šių metų vizitaciją Aukščiausiojo Dievo garbei užbaigiau. //26

1853 metai

Balandžio 19, pirmąją Velykų dieną, katedroje suteikiau Sutvirtinimą 32 asmenims.

Balandžio 20 teikiau Sutvirtinimą 46 asmenims.

Tą pačią dieną teikiau pirmąją komuniją 88 vaikams ir kiekvienam daviau smalsumą žadinančią knygelę.

Birželio 8 dieną Rietave suteikiau Sutvirtinimą 424 abiejų lyčių asmenims.

9 dieną Rietave pašventinau kertinį akmenį, kuris amžiams liks gulėti po mūrine parapine bažnyčia.

Birželio 12 dieną tokią bažnyčią šviesiausiasis kunigaikštis Irenijus Oginskis kartu su savo žmona Helena pradėjo statyti. Duok, Dieve, laimingai užbaigti.

11 dieną pašventinau parapinę Endriejavo bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Vitalio, Klemenso, Lauryno ir Placido relikvijas. Šios konsekracijos atminimą įsakiau minėti 4-ąjį gavėnios sekmadienį. //27

Tą pačią dieną Endriejave teikiau Sutvirtinimą 42 asmenims.

Liepos 2 dieną Betygaloje teikiau Sutvirtinimą 2662 asmenims.

3 dieną Ugionyse teikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.

4 dnia w Polepiach [bierzmowałem] 47 [osób].
5 dnia w Butkiszkach [bierzmowałem] 440 [osób].
6 dnia w Leszczach [bierzmowałem] 129 [osób].
Tegoż dnia w Pernarowie [bierzmowałem] 243 [osoby].
7 dnia w Jaswojniach [bierzmowałem] 2136 [osób].
9 dnia w Kiejdanach [bierzmowałem] 1376 [osób].
11 dnia w Opitołokach [bierzmowałem] 469 [osób].
12 dnia w Łanczunowie [bierzmowałem] 42 [osoby].
13 dnia w Łabunowie [bierzmowałem] 526 [osób].
Tegoż [dnia] w Poniewieżyku [bierzmowałem] 319 [osób].
14 dnia w Bobtach [bierzmowałem] 1103 [osoby].
15 i 16 [dnia] w Wendziagole [bierzmowałem] 1202 [osób].
17 [dnia] w Żejmach [bierzmowałem] 437 [osób].
18 dnia w Janowie [bierzmowałem] 95 [osób].
Tegoż [dnia] w Wiłkomierzu [bierzmowałem] 53 [osoby].
Dnia 19, 20, 21 i 22 byłem w Wilnie.
Dnia 23 bierzmowałem w Nidokach 1122 osoby.
Dnia 24 [bierzmowałem] w Żmujdkach 1107 [osób].
Dnia 26 [bierzmowałem] w Bolnikach 920 [osób].
Dnia 27 i 28 [bierzmowałem] w Owancie 1813 [osób]. //28
Lipca 29 bierzmowałem w Skiemianach 115 osób.
[Lipca] 30 i 31 [bierzmowałem] w Onikształ 3821 [osób].
Tegoż 31 dnia [bierzmowałem] w Androniszkach 73 [osoby].
Sierpnia 2 dnia bierzmo[wałem] w Tawroginach 1468 osób.
[Sierpnia] 4 dnia [bierzmowałem] w Lelunach 1076 osób.
[Sierpnia] 6 dnia [bierzmowałem] w Kurklach 973 [osoby].
[Sierpnia] 8 dnia [bierzmowałem] w Kowarsku 1699 [osób].
[Sierpnia] 9 dnia [bierzmowałem] w Widziszkach 150 osób.
Dnia 10 i 11 chorowałem w domie marszałka Siesickiego.
Sierpnia dnia 12 bierzm[owałem] w Troupiach 15 osób.
[Sierpnia dnia] 13 [bierzmowałem] w Rogowie 663 [osoby].
[Sierpnia dnia] 14 i 15 [bierzmowałem] w Szadowie 120 [osób].
[Sierpnia dnia] 16 [bierzmowałem] w Szczodrobowie 760 [osób].
[Sierpnia dnia] 17 i 18 bierz[mowałem] w Szawlanach 2861 [osób].
[Sierpnia dnia] 20 i 21 [bierzmowałem] w Citowianach 1525 [osób].
[Sierpnia dnia] 24 i 25 [bierzmowałem] w Kielmach 4438 [osób].

4 dieną Paliepiuose teikiau Sutvirtinimą 47 asmenims.
5 dieną Butkiškėje teikiau Sutvirtinimą 440 asmenų.
6 dieną Lesčiuose teikiau Sutvirtinimą 129 asmenims.
Tą pačią dieną Pernaravoje teikiau Sutvirtinimą 243 asmenims.
7 dieną Josvainiuose teikiau Sutvirtinimą 2136 asmenims.
9 dieną Kėdainiuose teikiau Sutvirtinimą 1376 asmenims.
11 dieną Apytalaukyje teikiau Sutvirtinimą 469 asmenims.
12 dieną Lančiūnavoje teikiau Sutvirtinimą 42 asmenims.
13 dieną Labūnavoje teikiau Sutvirtinimą 526 asmenims.
Tą pačią dieną Panevėžiuke teikiau Sutvirtinimą 319 asmenų.
14 dieną Babtuose teikiau Sutvirtinimą 1103 asmenims.
15 ir 16 dieną Vandžiogaloje teikiau Sutvirtinimą 1202 asmenims.
17 dieną Žeimiuose teikiau Sutvirtinimą 437 asmenims.
18 dieną Jonavoje teikiau Sutvirtinimą 95 asmenims.
Tą pačią dieną Ukmergėje teikiau Sutvirtinimą 53 asmenims.
19, 20, 21 ir 22 dieną buvau Vilniuje.
23 dieną Lyduokiuose teikiau Sutvirtinimą 1122 asmenims.
24 dieną Žemaitkiemyje teikiau Sutvirtinimą 1107 asmenims.
26 dieną Balninkuose teikiau Sutvirtinimą 920 asmenų.
27 ir 28 dieną Alantoje teikiau Sutvirinimą 1813 asmenų. //28
Liepos 29 Skiemonyse teikiau Sutvirtinimą 115 asmenų.
Liepos 30 ir 31 Anykščiuose teikiau Sutvirtinimą 3821 asmeniui.
To paties [mėnesio] 31 dieną Andrioniškyje teikiau Sutvirtinimą 73 asmenims.
Rugpjūčio 2 dieną Tauragnuose teikiau Sutvirtinimą 1468 asmenims.
Rugpjūčio 4 dieną Leliūnuose teikiau Sutvirtinimą 1076 asmenims.
Rugpjūčio 6 dieną Kurkliuose teikiau Sutvirtinimą 973 asmenims.
Rugpjūčio 8 dieną Kavarske teikiau Sutvirtinimą 1699 asmenims.
Rugpjūčio 9 dieną Vidiškiuose teikiau Sutvirtinimą 150 asmenų.
10 ir 11 dieną sirgau bajorvedžio Siesickio namuose.
Rugpjūčio 12 dieną Traupyje teikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.
Rugpjūčio 13 dieną Raguvoje teikiau Sutvirtinimą 663 asmenims.
Rugpjūčio 14 ir 15 dieną Šeduvoje teikiau Sutvirtinimą 120 asmenų.
Rugpjūčio 16 dieną Sidabrave teikiau Sutvirtinimą 760 asmenų.
Rugpjūčio 17 ir 18 Šiaulėnuose teikiau Sutvirtinimą 2861 asmeniui.
Rugpjūčio 20 ir 21 dieną Tytuvėnuose teikiau Sutvirtinimą 1525 asmenims.
Rugpjūčio 24 ir 25 Kelmėje teikiau Sutvirtinimą 4438 asmenims.

[Sierpnia] 26 dnia [bierzmowałem] w Pokrożenciu 168 [osób].
27 dnia itd. byłem w domu.
Września 2 dnia 1853 roku bierzm[owałem] w Upinie 64 osoby.
Tegoż dnia [bierzmowałem] w Botokach 16 [osób].
Dnia 3 i 4 [bierzmowałem] w Gawrach 1592 [osoby].
Dnia 4 i 5 [bierzmowałem] w Erdzwiłku 1694 [osoby].//29
Września 6 i 7 bierzmowałem w Wodzgirach 1508 osób.
[Września] 8 i 9 [bierzmowałem] w Jurborku 3541 [osób].
[Września] 9 i 10 [bierzmowałem] w Skirstymoniu 2981 [osób].
[Września] 11, 12 i 13 [bierzmowałem] w Wielonie 3334 [osoby].
[Września 11, 12 i 13 bierzmowałem] w Pomiatuwiu 622 [osoby].
[Września] 14 dnia [bierzmowałem] w Sredniku 1351 [osób]
[Września] 15 dnia [bierzmowałem] w Czekiszkach 68 [osób].
[Września] 16 dnia [bierzmowałem] w Kołnujach 300 [osób].
[Września] 18 dnia [bierzmowałem] w Kołtynianach 65 [osób].
Grudnia 18 w Worniach [bierzmowałem] 12 [osób].

Rok 1854

Lutego 2 dnia w kaplicy pałacowej bierzmowałem 2 żołnierzy.

Kwietnia 8 dnia in Coena Domini poświęciłem w katedrze oleje.

Kwietnia 12 na drugi dzień Świąt Wielkanocnych doprowadziłem do pierwszej komunii 69 dzieci i dałem każdemu stosowną do usposobienia książeczkę.

Czerwca 29 dnia podczas uroczystości św. Apostołów Piotra i Pawła bierzmowałem w katedrze 650 osób.

Sierpnia 1 dnia w Tubinach pobierz//30mowałem 101 osobę.

Sierpnia 25 dnia 1854 roku w Pojurzu hr. Platera w parafii chwejdanskiej pobierzmowałem 106 osób.

Nadto na mocy nowych przywilejów o[d]trzymanych od Ojca Świętego Piusa IX poświęciłem 960 różańców i 203 krzyżyki z odpustami.

Września 8 dnia w katedrze bierzmowałem 170 osób.

Października 16 dnia poświęciłem z odpustami różańców 41, krzyżyków i medalików 70.

Obecnego roku z powodu trwającej wojny pomiędzy Najjaśniejszym Cesarzem Rossijskim z jednej a cesarzem francuzkim Napoleonem III, cesarzem tureckim Abdulem Medszydem i królową angelską [s] Wiktorią z drugiej strony, na wizytę generalną nie pojechałem.

Rugpjūčio 26 dieną Pakražantyje teikiau Sutvirtinimą 168 asmenims.
27-ąją ir kitas dienas buvau namuose.
1853 metų rugsėjo 2 dieną Upynoje teikiau Sutvirtinimą 64 asmenims.
Tą pačią dieną Batakiuose teikiau Sutvirtinimą 16 asmenų.
3 ir 4 dieną Gaurėje teikiau Sutvirtinimą 1592 asmenims.
4 ir 5 Eržvilke teikiau Sutvirtinimą 1694 asmenims. //29
Rugsėjo 6 ir 7 Vadžgiryje teikiau Sutvirtinimą 1508 asmenims.
Rugsėjo 8 ir 9 Jurbarke teikiau Sutvirtinimą 3541 asmeniui.
Rugsėjo 9 ir 10 Skirsnemunėje teikiau Sutvirtinimą 2981 asmeniui.
Rugsėjo 11, 12 ir 13 Veliuonoje teikiau Sutvirtinimą 3334 asmenims.
Rugsėjo 11, 12 ir 13 Pamituvyje teikiau Sutvirtinimą 622 asmenims.
Rugsėjo 14 dieną Seredžiuje teikiau Sutvirtinimą 1351 asmeniui.
Rugsėjo 15 dieną Čekiškėje teikiau Sutvirtinimą 68 asmenims.
Rugsėjo 16 dieną Kalnujuose teikiau Sutvirtinimą 300 asmenų.
Rugsėjo 18 dieną Kaltinėnuose teikiau Sutvirtinimą 65 asmenims.
Gruodžio 18-ąją Varniuose teikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.

1854 metai

Vasario 2 dieną rūmų koplyčioje teikiau Sutvirtinimą 2 kareiviams.

Balandžio 8 dieną Didįjį Ketvirtadienį katedroje pašventinau aliejus.

Balandžio 12, antrąją Velykų dieną, išdalijau pirmąją komuniją 69 vaikams ir kiekvienam daviau smalsumą žadinančią knygelę.

Birželio 29 dieną, per šv. apaštalų Petro ir Pauliaus iškilmes, katedroje teikiau Sakramentą 650 asmenų.

Rugpjūčio 1 dieną Tūbinėse //30 teikiau Sutvirtinimą 101 asmeniui.

1854 metų rugpjūčio 25 dieną grafo Pliaterio Pajūryje Kvėdarnos parapijoje teikiau Sutvirtinimą 106 asmenims.

Be to, iš Šventojo Tėvo Pijaus IX gautų įgaliojimų teise pašventinau 960 rožinių ir 203 kryželių su atlaidais.

Rugsėjo 8 dieną katedroje teikiau Sutvirtinimą 170 asmenų.

Spalio 16 dieną pašventinau 41 rožinį, 70 kryželių ir medalikėlių su atlaidais.

Šiais metais dėl vykstančio karo tarp šviesiausiojo rusų ciesoriaus iš vienos pusės ir prancūzų ciesoriaus Napoleono III, ciesoriaus Abdulo Medšido ir anglų karalienės Viktorijos iš kitos pusės į generalinę vizitaciją neišvažiavau.

Rok 1855

Marca 24 dnia poświęciłem w katedralnym wornienskim kościele oleje.

Na drugi dzień Wielkiej Nocy marca 27 dnia //31 doprowadziłem w katedrze do pierwszej komunii 70 dzieci i rozdałem stosowne do usposobienia książki.

Maja 15 na pierwszy dzień Zielonych Świątek pobierzmowałem w katedrze 13 osób.

Maja 17 pobierzmowałem 11 osób w retowskim tymczasowym kościele, gdyż nowy się muruje.

Maja 22 poświęciłem wielki ołtarz w kościele św. Aleksandra w Worniach, gdyż stary, konsekrowany, uległ ruinie podczas reparacji kościoła 1854 roku. W rzeczonym ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Wiktora, Marynusa i Wincenty.

Roku 1855 maja 29 dnia poświęciłem nowo przez lud wymurowany kościół parafialny w Wiekszniach. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Wawrzyńca, Deodata i Placydy. Na obchód pamiątki tej //32 konsekracji przeznaczyłem niedzielą trzecią po Trzech Królach.

Tego 29 i 30 dnia maja pobierzmowałem w Wieksznach osób 1602.

Dnia 31 maja udzieliłem sakramentu bierzmowania w Tryszkach 262 osobom.

Roku 1855 lipca 8 dnia wyjechałem na wizytę generalną i pobierzmowałem:

Dnia 9 lipca w Wajgowie 1719 osób,

10 dnia w Lalach 963,

11 [dnia] w Lidowianach 534,

12 [dnia] w Szydłowie 903 osoby.

Ks. Józef Rupejko, infułat szydłowski, 1854 roku podczas uroczystości Narodzenia Matki Boskiej umarł nagle. Na jego miejsce Najjaśniejszy Cesarz Aleksander II mianował infułatem JW Antoniego Fiałkowskiego, //33 prałata katedry wilenskiej, członka Rrzymsko]-K[atolickiego] Kolegium i kawalera. Dnia 12 lipca przybył do Szydłowa JW Iwaszkiewicz, kanonik katedry mohilewskiej, adiunkt w R[zymsko]-K[atolickiej] Akademii i złożył pisma wierzytelne od JKs. nowego infułata. Na mocy których kanclarzowi diecezjalnemu JKs. Ottonowi Proniewskiemu zaleciłem, ażeby pazainstalował ks. Fiałkowskiego w osobie substytuta JKs. Iwaszkiewicza. Co Ks. Proniewski i uczynił.

Dnia 14 lipca w [a]Szawkotach[a] Żoginiach pobierzmowałem 829 osób.

[Dnia] 15 w Szawkotach [pobierzmowałem] 873 [osoby].

[Dnia] 16 i 17 w Poszuszwiu [pobierzmowałem] 2432 osoby.

[Dnia] 18 i 19 w Hrynkiszkach [pobierzmowałem] 2380 osób. //34

[a-a] *Užbraukyta.*

1855 metai

Kovo 24 dieną Varnių katedros bažnyčioje pašventinau aliejus.

Antrąją Velykų dieną, kovo 27-ąją, //31 katedroje išdalijau pirmąją komuniją 70 vaikų ir tai progai tinkamas knygas.

Gegužės 15, pirmąją Sekminių dieną, katedroje suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.

Gegužės 17 suteikiau Sutvirtinimą 11 asmenų laikinoje Rietavo bažnyčioje, nes nauja statoma.

Gegužės 22 Varnių Šv. Aleksandro bažnyčioje pašventinau didįjį altorių, nes senasis, konsekruotas, buvo sugriautas per 1854 metų bažnyčios remontą. Į minėtą altorių įdėjau šv. kankinių Viktoro, Marino ir Vincento relikvijas.

1855 metų gegužės 29 dieną pašventinau naujai žmonių sumūrytą parapinę bažnyčią Viekšniuose. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Lauryno, Deodato ir Placido relikvijas. Konsekracijos dienai paminėti skyriau trečią sekmadienį po Trijų Karalių.

Tą pačią 29 ir 30 gegužės dieną Viekšniuose suteikiau Sutvirtinimą 1602 asmenims.

Gegužės 31 dieną teikiau Sutvirtinimo sakramentą Tryškiuose 262 asmenims.

1855 metų liepos 8 dieną išvažiavau į generalinę vizitaciją ir suteikiau Sutvirtinimą:

Liepos 9 dieną Vaiguvoje 1719 asmenų,

10 dieną Lioliuose 963,

11 dieną Lyduvėnuose 534,

12 dieną Šiluvoje 903 asmenims.

Kunigas Juozapas Rupeika, Šiluvos infulatas, 1854 metais staiga numirė per Dievo Motinos gimimo iškilmes. Į jo vietą šviesiausiasis ciesorius Aleksandras II paskyrė infulatu šviesųjį dauggalį Antaną Fijalkovskį, //33 Vilniaus katedros prelatą, Romos katalikų kolegijos narį ir kavalierių. Liepos 12 dieną į Šiluvą atvyko šviesusis dauggalis Ivaškevičius, Mogiliavo katedros kanauninkas, Romos katalikų akademijos adjunktas ir įteikė jo malonybės kunigo, naujojo infulato, skiriamuosius raštus. Jais remdamasis vyskupijos kancleriui jo malonybei kunigui Otonui Praniauskui pavedžiau įforminti kunigą Fijalkovskį kaip jo malonybės kunigo Ivaškevičiaus substitutą. Kunigas Praniauskas tai ir padarė.

Liepos 14 dieną Žaiginyje suteikiau Sutvirtinimą 829 asmenims.

15 dieną Šaukote suteikiau Sutvirtinimą 873 asmenims.

16 ir 17 dieną Pašušvyje suteikiau Sutvirtinimą 2432 asmenims.

18 ir 19 dieną Grinkiškyje suteikiau Sutvirtinimą 2380 asmenų. //34

Tegoż 19 dnia w Wasiliszkach pobierzmowałem 131 osobę.

Dnia 20, 21 i 22 w Krokach zwizytowałem plebanią i kościół parafialny. Pobierzmowałem 3374 osoby i odwiedziłem klasztor mniszek Katarzynek..

Dnia 23 w Datnowie przystąpiło do bierzmowania 1254 osoby.

[Dnia] 25 lipca w Surwiliszkach pobierzmowałem 1482 osoby.

[Dnia] 26 w Swiętobrościu [pobierzmowałem] 58 osób.

[Dnia] 27 w Krakinowie [pobierzmowałem] 2145 osób.

Stąd dojechałem do Wodokt i pobierzmowałem 230 osób.

Z powodu ciągłej pracy tu zachorowałem i leczyłem się w ciągu trzech dni u JW prezydentowej Zawiszynej w Linkowcu. //35

Sierpnia 2 [dnia] 1855 roku w Truskowie pobierzmowałem 760 osób.

[Sierpnia] 3 dnia w Anczyszkach, czyli Wysokim Dworze, przystąpiło do bierzmowania 225 osób.

[Sierpnia] 4 i 5 dnia w Remigole udzieliłem sakramentu bierzmowania dla 1323 osób.

[Sierpnia] 6 dnia w Wodaklach bierzmowałem 1140 osób.

[Sierpnia] 8 w Szyłach [bierzmowałem] 120 osób, w Leoniszkach 21.

[Sierpnia] 9 w Troupiach pobierzmowałem 760 osób.

[Sierpnia] 10 i 11 w Traszkunach [pobierzmowałem] 1062.

[Sierpnia] 12 w Rogowku [pobierzmowałem] 255, w Mieżyszkach 17 osób.

[Sierpnia] 13 dnia w Nowem Miescie nad Niewiażą [pobierzmowałem] 1507 osób. //36

Tegoż i następnego dnia w Niewieżnikach 13, w Upicie 104 osoby pobierzmowałem.

Dnia 14 w Wodoktach pana Kopanskiego bierzmowałem 345 osób.

Tegoż dnia, z Wodokt jadąc do Bejsagoły, w połowie drogi koło folwarku Dargiany zwanego na rzece Kirszy załamał się pod pojazdem moim most. Kareta, padając razem z mostem, wywróciła się. Omal tu życia nie straciłem: rozbiłem bardzo głowę i nadwerężyłem żebro. Szczęściem konie były spokojne, słudzy, co do rzeki pospadali, oddarłszy wiersz pojazdu, mnie i prałata Bitowta wydobyli.

Po tem wypadku lubo krew z głowy ciekła, jednak dojechałem do Bejsagoły, gdzie po upuszczeniu//37 krwi przez doktorów poleżałem dzień jeden i pomimo wielki ból w boku zacząłem zajmować się zwykłą robotą.

Dnia 16 sierpnia 1855 roku w Bejsagole pobierzmowałem 2946 osób.

[dnia] 18 w Połanach [pobierzmowałem] 115.

[Dnia] tegoż w Pacunelach [pobierzmowałem] 376.

[Dnia tegoż] w Podbrzeziu [pobierzmowałem] 59.

Dnia 22 w Szadowie 495 osób pobierzmowałem.

Tą pačią 19 dieną Vosiliškyje suteikiau Sutvirtinimą 131 asmeniui.

20, 21 ir 22 dieną Krakėse vizitavau kleboniją ir parapinę bažnyčią. Suteikiau Sutvirtinimą 3374 asmenims ir aplankiau vienuolių kotryniečių vienuolyną.

23 dieną Dotnuvoje Sutvirtinimą priėmė 1254 asmenys.

Liepos 25 dieną Surviliškyje suteikiau Sutvirtinimą 1482 asmenims.

26 dieną Šventybrastyje suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.

27 dieną Krekenavoje suteikiau Sutvirtinimą 2145 asmenims.

Iš ten nuvažiavau iki Vadaktų ir suteikiau Sutvirtinimą 230 asmenų.

Dėl įtempto darbo čia susirgau ir tris dienas gydžiausi pas šviesiąją dauggalę prezidentienę Zavišienę Linkuvoje. //35

1855 metų rugpjūčio 2 dieną Truskavoje suteikiau Sutvirtinimą 760 asmenų.

Rugpjūčio 3 dieną Anciškyje, arba Aukštadvaryje, Sutvirtinimą priėmė 225 asmenys.

Rugpjūčio 4 ir 5 dieną Ramygaloje teikiau Sutvirtinimo sakramentą 1323 asmenims.

Rugpjūčio 6 dieną Vadaktuose teikiau Sutvirtinimą 1140 asmenų.

Rugpjūčio 8 Šiluose teikiau Sutvirtinimą 120 asmenų, Leoniškėse – 21.

Rugpjūčio 9 Traupyje suteikiau Sutvirtinimą 760 asmenų.

Rugpjūčio 10 ir 11 Troškūnuose suteikiau Sutvirtinimą 1062.

Rugpjūčio 12 Raguvėlėje suteikiau Sutvirtinimą 255, Miežiškiuose – 17 asmenų.

Rugpjūčio 13 dieną Naujamiestyje prie Nevėžio suteikiau Sutvirtinimą 1507 asmenims. //36

Tą ir kitą dieną Nevėžninkuose 13, Upytėje 104 asmenims suteikiau Sutvirtinimą.

14 dieną pono Kopanskio Vadaktuose teikiau Sutvirtinimą 345 asmenims.

Tą pačią dieną važiuojant iš Vadaktų į Baisogalą pusiaukelėje, prie Dargėnais vadinamo palivarko, ant Kiršos upės, po mano karieta sulūžo tiltas. Krisdama kartu su tiltu karieta apsivertė. Mažai betrūko, kad būčiau su gyvenimu atsisveikinęs: labai susimušiau galvą ir susižeidžiau šonkaulį. Laimei, arkliai buvo ramūs, tarnai, sušokę į upę, atplėšė karietos viršų, ištraukė mane ir prelatą Bytautą.

Nors po to įvykio iš galvos tekėjo kraujas, vis tik pasiekiau Baisogalą, kur, daktarams //37 nuleidus kraują, vieną dieną pagulėjau ir, nepaisydamas stipraus šono skausmo, ėmiausi įprastų darbų.

1855 metų rugpjūčio 16 dieną Baisogaloje suteikiau Sutvirtinimą 2946 asmenims.

18 dieną Palonuose suteikiau Sutvirtinimą 115.

Tą pačią dieną Pociūnėliuose suteikiau Sutvirtinimą 376.

Tą pačią dieną Paberžėje suteikiau Sutvirtinimą 59.

22 dieną Šeduvoje suteikiau Sutvirtinimą 495 asmenims.

Dnia 23 i 24 w Rozalinie przystąpiło do bierzmowania 300 osôb,
[dnia] 25 w Staczunach – 7,
[dnia 25] w Pokroju – 215.

26 dnia w szawelskim kościele pobierzmowałem osób 168; w turmie szawelskiej, gdy [s] jest urządzona kaplica, pobierzmowałem //38 osób 40.

Dnia 28 sierpnia, w Miczajciach w kurszanskiej parafii pobierzmowawszy 417 osób, powróciłem do domu.

Podczas uroczystości św. Apostołów Piotra i Pawła oraz Narodzenia Matki Boskiej w katedrze bierzmowałem 792 osoby.

Roku 1855 w połowie września, zaproszony przez ks. Marcina Kregżdę, kurata iłockiego, pojechałem do Iłok. Dnia 18 września poświęciłem tameczny, drewniany wprawdzie, lecz bardzo upiększony kościół. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Klemensa, Sekunda i Manswety. Pamiątkę takowego poświęcenia zaleciłem obchodzić[a]. //39

Tegoż 18 września i 19 pobierzmowałem w Iłokach 2057 osób.

Dnia 19 pod wieczór w Renowie czyli Gawrze przystąpiło do bierzmowania 241 osoba.

Dnia 20 zwizytowałem kościoły siadskie i pobierzmowałem 1610 osób.

Dnia 21 przejazdem w majątku Kietunach, gdzie jest kaplica, pobierzmowałem 15 osób.

Dnia 22 września w Nieworanach zwizytowałem całe beneficijum i udzieliłem sakramentu bierzmowania 430 osobom.

Dnia 23 w kościele pobernardyńskim telszewskim przystąpiło do bierzmowania 165 osób.

Rok 1856

Lutego 2 dnia w kaplicy pałacowej w Worniach pobierzmowałem osoby 2. //40

Dnia 5 kwietnia poświęciłem w katedrze dziewięć portatylów.

W Wielki Czwartek 12 kwietnia poświęciłem w katedrze oleje.

Drugiego dnia Świąt Wielkanocnych, 16 kwietnia, doprowadziłem w katedrze 52 dzieci do pierwszej komunii.

1856 roku maja 18 dnia pojechałem na wizytę kanoniczną do Kontowć i udzieliłem sakramentu bierzmowania 665 osobom.

Maja 19 dnia pod wieczór przybyłem do Lepławek, gdzie nazajutrz też pobierzmowałem osób 552.

[a] *Diena nenurodyta.*

23 ir 24 dieną Rozalime priėmė Sutvirtinimą 300 asmenų.
25 dieną Stačiūnuose – 7,
25 dieną Pakruojyje – 215.

26 dieną Šiaulių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 168 asmenims. Šiaulių kalėjime, kur yra įrengta koplyčia, teikiau Sutvirtinimą //38 40 asmenų.

Rugpjūčio 28 dieną Micaičiuose, Kuršėnų parapijoje, suteikęs Sutvirtinimą 417 asmenų, grįžau į namus.

Per šv. apaštalų Petro ir Pauliaus, taip pat Dievo Motinos gimimo iškilmes katedroje teikiau Sutvirtinimą 792 asmenims.

1855 metų rugsėjo vidury, pakviestas Ylakių kurato kun. Martyno Kregždės, išvykau į Ylakius. Rugsėjo 18 dieną pašventinau tenykštę – tiesa, medinę, bet labai išpuoštą bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, Sekundo ir Mansvetos relikvijas. Šiam šventinimui paminėti paskyriau švęsti [diena nenurodyta] //39

Tą pačią rugsėjo 18 ir 19 dieną Ylakiuose suteikiau Sutvirtinimą 2057 asmenims.

19 dieną pavakariais Renave, arba Gaurėje, Sutvirtinimą priėmė 241 asmuo.

20 dieną vizitavau Sedos bažnyčias ir suteikiau Sutvirtinimą 1610 asmenų.

21 dieną pakeliui Ketūnų dvare, kur yra koplyčia, teikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.

Rugsėjo 22 dieną Nevarėnuose vizitavau visą beneficiją ir teikiau Sutvirtinimo sakramentą 430 asmenų.

23 dieną Telšių buvusioje bernardinų bažnyčioje priėmė Sutvirtinimą 165 asmenys.

1856 metai

Vasario 2 dieną rūmų koplyčioje Varniuose teikiau Sutvirtinimą 2 asmenims.//40

Balandžio 5 dieną katedroje pašventinau devynis portatilius.

Didįjį Ketvirtadienį, balandžio 12-ąją, katedroje pašventinau aliejus.

Antrąją Velykų dieną, balandžio 16-ąją, katedroje 52 vaikams suteikiau pirmąją komuniją.

1856 metų gegužės 18 dieną kanoninės vizitacijos išvažiavau į Kantaučius ir teikiau Sutvirtinimą 665 asmenims.

Gegužės 19 dieną pavakariais atvykau į Lieplaukę, kur kitą dieną taip pat suteikiau Sutvirtinimą 552 asmenims.

Dnia 20 pod wieczór stanąłem w Olsiadach. Nazajutrz po odbytej zwykłej wizycie odprawiłem pontyfikalnie mszą świętą i pobierzmowałem osób 861.

Maja 21 dnia pod wieczór, opuściwszy Olsiady, przybyłem do Kalwaryi, obejrzałem kościół nowo przez nader zacnego przeora upiększony. Zna//41lazłem cmentarz nowo ładnie oparkaniony, kościół wewnątrz i zewnątrz wybielony, wszystkie ołtarze pozłacane. Szkoda tylko, że sprawca tego, JKs. Ignacy Aleksandrowicz, przeor dominikański konwentu kalwarijskiego świeżo był umarł. Śmierć zaskoczyła go nagle, powracającego z Giegran do klasztoru. A tak umarł na wozie.

Noc z 21 na 22 przepędziłem w Siadach. Nazajutrz lud się zebrał i bierzmowałem osób 197.

W ciągu 22 dnia zdążyłem do Pikiel. Przejazdem wstąpiłem do Żydyk i pobierzmowałem 38.

Dnia 23 maja obejrzałem beneficium pikielskie i bierzmowałem osób 337. Tegoż 23 maja stanąłem w Lehnen. Przyjęty przez nowego administratora dominikana Mieleszki, przenoco//42wałem we dworze u pana Herzberga.

Dnia 24 po nabożeństwie i wizycie udzieliłem sakramentu bierzmowania osobom 110.

1856 roku maja 25 dnia przez Hazenpot pojechałem do Altmburga, czyli Wezpyle.

Nazajutrz wiernego ludu nader mało się zebrało. Widoczna była oziębłość katolików i małe przywiązanie do wiary, za co mocno naganiłem JKs. Sandowicza, plebana miejscowego.

Bierzmowałem w Altenburgu 23 osób.

Pod wieczór dnia 26 posłałem do Hazenpotu swojego towarzysza ks. Borkowskiego, dziekana olsiadskiego, ażeby zebrał tam mieszkających katolików do oratorium hazenpockiego i przygotował do bierzmowania. Co ten i uczynił. Dnia 27 maja przybywszy do Hazenpotu bierzmo//43wałem w katolickiem oratorium osób 16. Dziwnie się uradowali katolicy swego pasterza ujrzawszy – wielu z nich, a zwłaszcza kobiety, płakały z radości.

Z Hazenpotu przybyłem na noc do Goldingen. Tu po odbytem nabożeństwie bierzmowałem osób 145 i miałem zamiar pojechać do Alszwangu. Lecz w doprowadzeniu tego zamiaru do skutku przeszkodziła następna okoliczność.

Pod koniec 1855 roku umarł w Peterzburgu JW Hołowinski, arcybiskup mohilewski i metropolita. Najjaśniejszy Monarcha Aleksander II przedstawił Ojcu Świętemu Piusowi IX wilenskiego biskupa Wacława Żylinskiego jako kandydata

[a] *Diena nenurodyta.*

20 dienos pavakariais atvykau į Alsėdžius. Kitą dieną po įprastos vizitacijos iškilmingai aukojau šv. mišias ir teikiau Sutvirtinimą 861 asmeniui.

Gegužės 21 dieną pavakariais palikęs Alsėdžius atvykau į Kalvariją, apžiūrėjau bažnyčią, labai kilnaus abato naujai išpuoštą. //41 Radau šventorių iš naujo gražiai aptvertą, bažnyčią iš vidaus ir išorės išbalintą, visus altorius paauksuotus. Gaila tik, kad viso to kaltininkas, jo malonybė kunigas Ignotas Aleksandravičius, Kalvarijos dominikonų konvento abatas, buvo neseniai miręs. Mirtis užklupo jį netikėtai grįžtantį į vienuolyną iš Gegrėnų. Taip ir mirė vežime.

Naktį iš 21 į 22 praleidau Sedoje. Kitą dieną žmonės susirinko ir teikiau Sutvirtinimą 197 asmenims.

22 dieną suspėjau į Pikelius. Pakeliui užsukau į Židikus ir suteikiau Sutvirtinimą 38.

Gegužės 23 apžiūrėjau Pikelių beneficiją ir teikiau Sutvirtinimą 337 asmenims.

Tą pačią gegužės 23 atvykau į Lėną, sutiktas naujojo administratoriaus dominikono Meleškos, pernakvojau //42 dvare pas poną Herzbergą.

24 dieną po pamaldų ir vizitacijos teikiau Sutvirtinimo sakramentą 110 asmenų.

1856 metų gegužės 25 dieną per Aizputę išvažiavau į Altenburgą, arbą Ventspilį.

Kitą dieną tikinčiųjų ypač mažai susirinko. Katalikų abejingumas ir menkas prisirišimas prie tikėjimo buvo akivaizdus. Už tai smarkiai išbariau vietos kleboną, jo malonybę kunigą Sandavičių.

Altenburge teikiau Sutvirtinimą 23 asmenims.

26 dienos pavakare pasiunčiau į Aizputę savo palydovą kunigą Barkauską, Alsėdžių dekaną, kad sukviestų ten gyvenančius katalikus į Aizputės oratoriją ir paruoštų Sutvirtinimui. Tai jis ir padarė. Gegužės 27 dieną atvykęs į Aizputę //43 katalikų oratorijoje teikiau Sutvirtinimą 16 asmenų. Nepaprastai nudžiugo katalikai, savo ganytoją išvydę. Ne vienas jų, ypač moterys, verkė iš džiaugsmo.

Iš Aizputės nakčiai atvykau į Kuldygą. Čia po pamaldų teikiau Sutvirtinimą 145 asmenims ir ketinau kitą dieną nuvažiuoti į Alšvangą. Tačiau šiuos ketinimus įgyvendinti sukliudė ši aplinkybė.

1855 metų pabaigoje Peterburge numirė šviesusis dauggalis Holovinskis, Mogiliavo arkivyskupas ir metropolitas. Šviesiausiasis valdovas Aleksandras II pristatė Šventajam Tėvui Pijui IX Vilniaus vyskupą Vaclovą Žilinskį kaip kandidatą į

do metropolii. Zgodził się na to papież i zalecił żytomirskiemu biskupowi Borowskiemu zrobić zwyk//44łe scrutinium o biskupie Żylinskim. Biskup Borawski nie chąc daleko do Wilna jechać, subdelegował mnie ten interes. Biskup przetọ wilenski zaprosił mnie przez sztafetę do Wilna. Rzuciwszy zatem wizytę, z Goldingien przez Maryenburg, Doblen, Mitawę, Janiszki itd. dnia 31 maja stanąłem w Wilnie, w biskupim domie na Antokolu. Towarzyszył mnie jeden sekretarz, kanclerz katedry wornienskiej, JKs. Otton Proniewski. Scrutinium szło pospiesznie, gdyż pan minister wewnętrznych interesów Łanskoj domagał się, ażeby rychło było zrobione. Skończywszy interes, 3 dnia czerwca jako w pierwszy dzień Zielonych Świątek celebrowałem pontyfikalnie w katedrze wilenskiej. Nazajutrz w towarzystwie//45 biskupa Żylinskiego jeździłem do Kalwaryi, gdzie nieszpory celebrowałem i pobierzmowałem 32 osoby.

Dnia 7 czerwca udałem się na powrót w drogę i przybyłem do Wiłkomierza. Stąd zrobiłem wycieczkę: odwiedziłem kościół siesicki, gdzie przystąpiło do bierzmowania 216 osób.

Czerwca 8 w Pogirach obejrzałem upiększony kościół przez ks. Pietraszki, miejscowego plebana, i pobierzmowałem 56 osób.

Na noc powróciłem do Łukinia, majątku pana Konczego.

Dnia 9 byłem na obiedzie u JW hr. [a]Jana[a] Józefa Tyszkiewicza w Dziewałtowie. Potem zwiedziłem miasteczko i kościół dziewałtowski, gdzie przystąpiło do bierzmowania 34 dzieci.

Tegoż dnia stanąłem w Widziszkach, dokąd zaprosił mnie marszałek Kossko dla poświęcenia nowo przez się wymurowanego i ładnie upiększo//46nego kościoła.

Dnia 10, podczas uroczystości Najświętszej Trójcy, poświęciłem kościół widziszski. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Klemensa, Witalisa i Wincenty.

Nadto pobierzmowałem tu 1164 osoby.

Dnia 11 czerwca zatrzymałem się w Towianach dla obejrzenia murującego się kościoła. Zaproszony przez komisarza, wstąpiłem do oratorium znajdującego się we dworze i udzieliłem sakramentu bierzmowania 147 osobom, przygotowanym przez miejscowego kapłana Massalskiego.

Dnia 12 w Poniewieżu pobierzmowałem 66 osób.

Dnia 13 w Szawlach przystąpiło do bierzmowania 52 wiernych.

14 dnia zwizytowałem kościół w Meszkuciach, bierzmowanie udzieliłem 834 osobom.

[a-a] *Užbraukyta.* „Józefa" *įrašyta virš užbraukyto žodžio* „Jana".

metropoliją. Popiežius su tuo sutiko ir pavedė Žitomiro vyskupui Borovskiui atlikti //44 įprastą duomenų apie vyskupą Žilinskį patikrinimą (*scrutinium*). Vyskupas Borovskis, nenorėdamas toli į Vilnių važiuoti, šį reikalą perdavė man. Tuo tarpu Vilniaus vyskupas per pasiuntinį pakvietė mane į Vilnių. Nutraukęs vizitaciją, [išvažiavau] iš Kuldygos per Marienburgą, Duobelę, Mintaują, Joniškį ir t. t. Gegužės 31 dieną Vilniuje prisistačiau į vyskupo namus Antakalnyje. Mane lydėjo vienas sekretorius, Varnių katedros kancleris jo malonybė kunigas Otonas Praniauskas. Patikrinimas vyko paskubomis, nes vidaus reikalų ministras ponas Lanskojus reikalavo jį atlikti greitai. Užbaigęs darbą, birželio 3-ą – pirmąją Sekminių dieną – Vilniaus katedroje iškilmingai celebravau [mišias]. Kitą dieną //45 vyskupo Žilinskio draugijoje važiavau į Kalvarijas, kur celebravau Mišparus ir suteikiau Sutvirtinimą 32 asmenims.

Birželio 7 dieną vėl išvažiavau į kelionę ir atvykau į Ukmergę. Iš čia surengiau iškylą: aplankiau Siesikų bažnyčią, kur Sutvirtinimą priėmė 216 asmenų.

Birželio 8 Pagiriuose apžiūrėjau vietos klebono kunigo Petraškos išpuoštą bažnyčią ir suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.

Nakčiai grįžau į Lokinę, pono Končiaus sodybą.

9 dieną pietavau pas šviesųjį dauggalį grafą Juozapą Tiškevičių Deltuvoje. Paskui apžiūrėjau miestelį ir Deltuvos bažnyčią, kur Sutvirtinimą priėmė 34 vaikai.

Tą pačią dieną buvau Vidiškiuose, kur mane pakvietė bajorvedis Koska pašventinti naujai pastatytos ir dailiai išpuoštos //46 bažnyčios.

10 dieną per Švenčiausiosios Trejybės iškilmę pašventinau Vidiškių bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, Vitalio ir Vincento relikvijas.

Be to, čia teikiau Sutvirtinimą 1164 asmenims.

Birželio 11 dieną stabtelėjau Taujėnuose apžiūrėti statomos bažnyčios. Komisaro pakviestas užėjau į dvare esančią oratoriją ir suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 147 asmenims, parengtiems vietinio kunigo Masalskio.

12 dieną Panevėžyje suteikiau Sutvirtinimą 66 asmenims.

13 dieną Šiauliuose priėmė Sutvirtinimą 52 tikintieji.

14 dieną vizitavau bažnyčią Meškuičiuose, Sutvirtinimą suteikiau 834 asmenims.

Dnia 15 czerwca przybyłem do Janiszek.//47 Kościół najlepiej we wszystko upiększony znalazłszy, miejscowego dziekana JKs. Jaksztowicza mianowałem honorowym kanonikiem katedry mojej. Bierzmowałem tu 3026 osób.

1856 roku czerwca 16 konsekrowałem w Janiszkach wielki ołtarz podczas wielkiej reparacji naruszony i pomieściłem w nim relikwie św. męczenników: Wawrzyńca, Marynusa i Placydy.

Tegoż dnia wieczorem przez Mitawę przybyłem do Liwen-berzen. Od czasów założenia tu kościoła katolickiego ja pierwszy z biskupów zwiedziłem to ustronie. Lud przyjął mnie z radością. Nazajutrz celebrowałem pontyfikalnie mszą, odbyliśmy stacje Bożego Ciała, gdyż to była dominica infra octavam. Sakramentu bierzmowania udzieliłem 503 osobom.

Dnia 18 czerwca przy wyjeździe z Liwen-Berzen lud uwienczył mój pojazd i koni[s]//58 zielonemi wiankami i znaczną część drogi przepuszczał.

W drodze niedaleko Szlampen foryś Łotysz zachorował na cholerę. Udzieliwszy mu nieco leków, zostawiłem chorego w karczmie. Posadziłem za forysia młodszego lokaja i szczęśliwie przybyłem do Tukum.

Tu też katolicy, pierwszy raz zobaczywszy biskupa, przyjęli z radością. W oratorium katolickiem udzieliłem 46 osobom bierzmowania.

Nazajutrz, tj. 19 czerwca po mszy świętej, na której wszyscy tutejsi katolicy znajdowali się, pojechałem do Liwenhof. W drodze wielkie deszczy naprzykrzały się. Pod jedną górą zapadł pojazd, musieliśmi kilka wiorst iść piechotą. Gminę katolicką znalazłem tu rozchwianą, ks. Ejkowskiego, plebana, w sporze z kolatorem Hartmanem, lutrem.

Dnia 20 pobierzmowałem w Livenhofie 264 osoby.//59

Dnia 21 [a]czerw[a][ca] 1856 roku przyjechaliśmy na powrót do Goldingen. Po przenocowaniu pomodliliśmy się. Bierzmowałem 3 osoby i miejscowego dziekana Landzberga mianował[em] kanonik[i]em honorowym katedry mojej, gdyż poprawił i upiększył kościół, nadto wymurował nową plebanią.

Dnia 22, 23 i 24 czerwca w Alszwangu przyjęło sakrament bierzmowania 2836 osób.

Dnia 25 stanęliśmy w Libawie. Zabawiłem tu dla kąpieli morskich dwa dni, bierzmowania udzieliłem 69 osobom.

Dnia 29, jako w uroczystość św. Apostołów Piotra i Pawła, nabożeństwo odbyliśmy w Szkudach. Do bierzmowania przystąpiło 208 osób.

Dnia 30 czerwca pobierzmowałem 504 osoby w Masiadach.

[a-a] *Įterpta.*

Birželio 15 dieną atvažiavau į Joniškį. //47 Radęs kuo geriausiai sutvarkytą bažnyčią, vietos dekaną jo malonybę kunigą Jakštavičių paskyriau savo katedros garbės kanauninku. Čia teikiau Sutvirtinimą 3026 asmenims.

1856 m. birželio 16 Joniškyje konsekravau didįjį altorių, apgadintą didžiojo remonto metu, ir įdėjau į jį šv. kankinių Lauryno, Marino ir Placido relikvijas.

Tą pačią dieną per Mintaują atvykau į Lyvberzę. Nuo pat katalikų bažnyčios įsteigimo čia aš pirmasis iš vyskupų lankiausi šiame užkampyje. Žmonės priėmė mane džiaugsmingai. Kitą dieną vyskupiškomis apeigomis celebravau mišias, dalyvavau Dievo Kūno procesijoje, nes tai buvo sekmadienis po aštuntadienio. Teikiau Sutvirtinimo sakramentą 503 asmenims.

Birželio 18, prieš išvažiuojant iš Lyvberzės, žmonės papuošė mano karietą ir arklius //58 žolių vainikais ir geroką kelio galą lydėjo.

Kelyje netoli Slampės vežėjas latvis susirgo cholera. Palikęs šiek tiek vaistų, palikau ligonį karčemoje. Vežėjo vietoje pasodinau jaunesnįjį liokajų ir laimingai atvykau į Tukumą.

Čia taip pat katalikai pirmąkart vyskupą išvydę priėmė su džiaugsmu. Katalikų oratorijoje 46 asmenims teikiau Sutvirtinimą.

Kitą dieną, t. y. birželio 19-ąją, po šventų mišių, kuriose visi vietos katalikai dalyvavo, išvažiavau į Lyvanus. Kelyje užklupo liūtis. Vienoje įkalnėje sugedus vežimui priversti keletą varstų eiti pėsčiomis. Katalikų bendruomenę radau išsklaidytą, kunigą Eikovskį, kleboną, susikivirčijusį su koliatoriumi Hartmanu, liuteronu.

20 dieną Lyvanuose suteikiau Sutvirtinimą 264 asmenims. //59

1856 metų birželio 21 dieną vėl sugrįžome į Kuldygą. Pernakvoję pasimeldėme, [paskui] teikiau Sutvirtinimą 3 asmenims ir vietos dekaną Landsbergį paskyriau savo katedros garbės kanauninku, nes suremontavo ir išpuošė bažnyčią, be to, pastatė naują kleboniją.

Birželio 22, 23 ir 24 dieną Alšvangoje Sutvirtinimo sakramentą priėmė 2836 asmenys.

25 dieną atvykome į Liepoją. Dėl jūros maudynių pasilikau čia porai dienų, teikiau Sutvirtinimą 69 asmenims.

29 dieną, per šv. apaštalų Petro ir Pauliaus iškilmes, pamaldas aukojome Skuode. Sutvirtinimo sakramentą priėmė 208 asmenys.

Birželio 30 dieną Mosėdyje suteikiau Sutvirtinimą 504 asmenims.

Dnia 1 lipca w Sałantach bierzmowałem 498 osób. //60

Lipca 2 dnia w Płungianach 114 osób przyjęło bierzmowanie i tegoż dnia powróciłem do Worń szczęśliwie.

Roku 1856 w sierpniu wyjechałem bez poprzedniczego zawiadomienia obejrzeć niektóre kościoły, jakoż: 29 dnia byłem w Szyłelach, znalazłem wszystko w porządku i pobierzmowałem osób 56.

Dnia 30 w Tawrogach bierzmowałem 38 osób i zachęcałem miejscowego plebana JKs. Ignacego Połujańskiego do wymurowania kościoła w Tawrogach kosztem JO księcia Wasilczykowa, dziedzica.

Tegoż dnia byłem w Żygajciach dla obejrzenia miejscowości i obmyślenia środków na wzniesienie tu kościoła. Gdyż 1855 tutejszy piękny kościół drewniany przez piorun został spalony.

Dnia 31 obejrzałem nowy kościółek zabudowany przez parafian [a-]w Wojnucie[-a] po spaleniu się dawnego i pobierzmowałem 200 osób. //61

Tegoż dnia wstąpiłem do Sartynik i udzieliłem sakramentu bierzmowania 6 osobom.

Września 1 dnia w skawdwilskim kościele pobierzmowałem 47 osób i zachęciłem plebana JKs. Jankowskiego do wymoszczenia kościoła.

Tegoż dnia wieczorem zbliżyłem się do Kroż. Tu obywatelstwo, duchowieństwo i lud przyjął mnie nader uroczyście. Nazajutrz miało być poświęcenie parafialnego kościoła, nowo przez plebana Butowicza i lud upiększonego.

Jakoż 2 września w niedzielę poświęciłem kościół krożski, relikwie św. męczenników: Wiktora, Marinusa i Wawrzyńca w wielkim ołtarzu złożyłem i zaleciłem, ażeby co rok pamiątka konsekracji obchodzoną była w czwartą niedzielą Wielkiego Postu.

Tegoż dnia i nazajutrz pobierzmowałem 3214 osób, po tem wszystkiem lud we 200 koni przy muzyce odprowadził mnie do Poszyla, a stąd powróciłem do domu. //62

1856 roku września 8 dnia w katedrze przyjęło sakrament bierzmowania osób 89.

Roku 1856 sierpnia 26 dnia koronował się w Moskwie Najjaśniejszy Aleksander II, cesarz rossijski. W celu powinszowania mu tego ważnego aktu Pius IX, papież, przysłał nuncjusza swego, Don Flavio księcia Chigi (Kidżi), arcybiskupa Miry.

Kiedy ten powracał do domu, pojechałem do Wiłkomierza dla widzenia się z nim. Przybył tamże i nowy arcybiskup mohilewski Wacław Żylinski z Wilna. Dnia

[a-a] *Įterpta.*

Liepos 1 dieną Salantuose teikiau Sutvirtinimą 498 asmenims. //60

Liepos 2 dieną Plungėje 114 asmenų priėmė Sutvirtinimą ir tą pačią dieną laimingai grįžau į Varnius.

1856 metų birželį be išankstinio pranešimo išvažiavau apžiūrėti kai kurių bažnyčių, kaip antai: 29 dieną buvau Šilalėje, radau viską tvarkoje ir suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.

30 dieną Tauragėje teikiau Sutvirtinimą 38 asmenims ir įkalbinėjau vietos kleboną jo malonybę kunigą Ignotą Polujanskį pastatyti Tauragėje bažnyčią šviesiausiojo kunigaikščio Vasilčikovo, tėvonio, lėšomis.

Tą pačią dieną buvau Žygaičiuose apžiūrėti vietovės ir paieškoti lėšų bažnyčiai čia pastatyti. 1855-aisiais puiki medinė vietos bažnyčia žaibo buvo sudeginta.

31 dieną apžiūrėjau naują bažnytėlę, parapijiečių pastatytą Vainute sudegus senajai, ir teikiau Sutvirtinimą 200 asmenų. //61

Tą pačią dieną užsukau į Sartininkus ir teikiau Sutvirtinimo sakramentą 6 asmenims.

Rugsėjo 1 dieną Skaudvilės bažnyčioje teikiau Sutvirtinimą 47 asmenims ir paakinau kleboną jo malonybę kunigą Jankauską pastatyti bažnyčią.

Tos pačios dienos vakare priartėjau prie Kražių. Čia dvarponiai, dvasininkai ir liaudis sutiko mane ypač iškilmingai. Kitą dieną turėjo būti šventinama parapinė bažnyčia, naujai klebono Butavičiaus ir žmonių suremontuota.

Tad rugsėjo 2, sekmadienį, pašventinau Kražių bažnyčią, šv. kankinių Viktoro, Marino ir Lauryno relikvijas į didįjį altorių įdėjau ir liepiau, kad kasmet konsekracijos paminėjimas būtų švenčiamas 4-ąjį gavėnios sekmadienį.

Tą pačią ir kitą dieną suteikiau Sutvirtinimą 3214 asmenų, po viso to žmonės ant 200 arklių su muzika palydėjo mane iki Pašilės, o iš ten grįžau namo. //62

1856 metų rugsėjo 8 dieną katedroje Sutvirtinimo sakramentą priėmė 89 asmenys.

1856 metų rugpjūčio 26 dieną Maskvoje buvo karūnuojamas šviesiausiasis Aleksandras II, Rusijos ciesorius. Su šiuo reikšmingu įvykiu jo pasveikinti Pijus IX, popiežius, atsiuntė savo nuncijų, kunigaikštį doną Flavio Chigi (Kidži), Myriaus arkivyskupą.

Kai jis vyko atgal į namus, nuvažiavau į Ukmergę su juo pasimatyti. Ten atvyko iš Vilniaus ir naujasis Mogiliavo arkivyskupas Vaclovas Žilinskis. Spalio 7 dieną

7 października przyjechał rzeczony nuncjusz. W towarzystwie miał czterych kapłanów i kilka osób cywilnych. Poszedł Kidżi do kościoła parafialnego wiłkomierskiego, przyjąłem go pontyfikalnie u drzwi kościoła, miał mszą czytaną i udzielił ludowi papieskie błogosłowieństwo. //63

Potem pojechaliśmy wszyscy do marszałka powiatowego Kosski, tam nuncjusz zjadł śniadanie i o godzinie 12 dziennej pojechał do Kowna, gdzie go też z mego rozporządzenia przyjęło duchowieństwo.

Oczekując nuncjusza pojechałem do Uciany i dnia 6 października udzieliłem sakramentu bierzmowania 478 osobom. W Wiłkomierzu pobierzmowałem osób 745.

Rok 1857

Wikariusz kapituły sejnenskiej, rządzący augustowską diecezją kanonik Choinski, marca 24 dnia przysłał do Worń trzech alumnów i oleje do poświęcienia. Przewodnikiem alumnów był Ks. Andrzej Marmo, profesor seminarium sejnenskiego.

Alumnów wyświęciłem na kapłanów, oleje zaś poświęciłem wspólnie z domowemi w Wielki Czwartek piątego dnia//64 kwietnia.

Drugiego dnia Świąt Wielkanocnych doprowadziłem do pierwszej komunii 91 dzieci i rozdałem stosowne do usposobienia książeczki.

Nadto tegoż dnia w katedrze pobierzmowałem 34 osoby.

Maja 5 dnia w katedrze poświęciłem 16 ołtarzy portatylów.

Ponieważ kilka kościołów jeszcze zostało niezwizytowanych, z tej przyczyny maja 18 dnia 1857 roku puściłem się w podróż.

Maja 19 dnia poświęciłem w Szyłelach biskupim obrzędem mogiłę parafialną i pobierzmowałem osób 960.

Dnia 21 w Upinie przystąpiło do bierzmowania osób 839.

Dnia 22 maja w Girdyszkach udzieliłem sakramentu bierzmowania 1298 osobom.

Dnia 23 i 24 maja w Stulgiach bierzmowałem osób 562. //65

Dnia 25 i 26 w Odachowie do bierzmowania przystąpiło osób 1442.

Dzień 26 był dniem Zielonych Świątek, stąd też przejeżdżając Niemokszty znalazłem lud czekający na moje przybycie i udzieliłem sakramentu bierzmowania 112 osobom.

Dnia 27 maja w Widuklach powitał mnie lud zebrany. Pobierzmowałem osób 704.

Dnia 28 i 29 maja w Rossiejniach udzieliłem sakramentu bierzmowania 2620 osobom.

Dnia 30 w Ejrogole przyjęło sakrament bierzmowania osób 1228.

atvyko minėtas nuncijus su keturių kunigų ir keleto pasauliečių palyda. Kidži nuėjo į parapinę Ukmergės bažnyčią. Sutikau jį iškilmingai prie bažnyčios durų. Aukojo skaitytines mišias ir suteikė žmonėms popiežiškąjį palaiminimą. //63

Paskui visi nuvažiavome pas apskrities bajorvedį Koską. Ten nuncijus papusryčiavo ir apie 12 dienos išvyko į Kauną, kur jį taip pat mano nurodymu priėmė dvasininkija.

Laukdamas nuncijaus nuvažiavau į Uteną ir spalio 6-ą dieną teikiau Sutvirtinimo sakramentą 478 asmenims. Ukmergėje suteikiau Sutvirtinimą 745 asmenims.

1857 metai

Seinų kapitulos vikaras, Augustavo vyskupijos valdytojas kanauninkas Choinskis, kovo 24 dieną atsiuntė į Varnius pašventinti tris alumnus ir aliejus. Alumnams vadovavo kunigas Andrius Marma, Seinų seminarijos profesorius.

Alumnus įšventinau į kunigus, o aliejus pašventinau drauge su savaisiais Didįjį ketvirtadienį, //64 balandžio penktą dieną.

Antrąją Velykų dieną teikiau pirmąją komuniją 91 vaikui ir išdalijau smalsumą žadinančias knygeles.

Be to, tą pačią dieną katedroje suteikiau Sutvirtinimą 34 asmenims.

Gegužės 5 dieną katedroje pašventinau 16 altorių portatilių.

Kadangi keletas bažnyčių dar liko nevizituotų, todėl 1857 metų gegužės 18 dieną leidausi į kelionę.

Gegužės 19 dieną vyskupiškomis apeigomis pašventinau parapines Šilalės kapines ir teikiau Sutvirtinimą 960 asmenų.

21 dieną Upynoje Sutvirtinimą priėmė 839 asmenys.

Gegužės 22 dieną Girdiškėje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 1298 asmenims.

Gegužės 23 ir 24 dieną Stulgiuose teikiau Sutvirtinimą 562 asmenims. //65

25 ir 26 dieną Adakave Sutvirtinimą priėmė 1442 asmenys.

26 diena buvo Sekminės, todėl, važiuodamas per Nemakščius, radau žmones, laukiančius mano atvykimo, ir suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 112 asmenų.

Gegužės 27 dieną Viduklėje mane pasveikino susirinkę žmonės. Suteikiau Sutvirtinimą 704 asmenims.

Gegužės 28 ir 29 dieną Raseiniuose teikiau Sutvirtinimo sakramentą 2620 asmenų.

30 dieną Ariogaloje Sutvirtinimo sakramentą priėmė 1228 asmenys.

Dnia 31 w Czekiszkach zatrzymany pobierzmowałem osób 542.

Dnia 1 czerwca w Wilkii udzieliłem sakramentu bierzmowania 1375 osobom.

W dzień uroczysty Najświętszej Trójcy 2 dnia //66 czerwca 1857 roku poświęciłem, czyli konsekrowałem kościół nowo przez JW hr. Benedykta Tyszkiewicza wymurowany w Czerwonym Dworze. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Klemensa, Witalisa i Wincenty. Na obchód pamiątki przeznaczyłem pierwszą niedzielę po Trzech Królach.

Dnia 3 czerwca tamże pobierzmowałem 685 osób.

Dnia 4 [czerwca] rano pokonsekrowałem dzwony już zaciągnięte na wieżę. Pierwszy ku czci św. Benedykta, drugi ku czci św. Jakuba, trzeci ku czci św. Józefa.

Dnia 5 wieczorem przyjechałem do Kowna. Była to wigilia Bożego Ciała, sam pontyfikalnie celebrowałem nieszpory.

Nazajutrz pontyfikalnie celebrowałem sumę. Procesja szła do mniszek benedyktynek, do klasztoru pobernadyńskiego, do mniszek bernardy//67nek i powróciła do wielkiego kościoła Jegomościów Księży Augustianów. Towarzyszyło mnóstwo ludu, 30 marszałków powiatowych i gubernator kowieńskiej guberni jenerał major Romanus, w pełnej formie.

Bierzmowanie przyjęło w Kownie 8749 osób.

Na dzień 9 czerwca pojechałem do Rumszyszek, też stacje Bożego Ciała obchodziłem i pobierzmowałem 1027 osób. Co zrobiwszy wróciłem do Kowna.

Dnia 11 czerwca w Łopiach zwizytowałem kościółek, wszystko w porządku znalazłem i pobierzmowałem 614 osób.

Dnia 11 wieczorem stanąłem w Bobtach. Nazajutrz przyjęło bierzmowanie 286 osób.

Dnia 14 czerwca przypadała uroczystość Najświętszego Serca Jezusowego. //68 Dla jej odprawienia pojechałem do Wędziagoły. Lud powitał mnie z wielkim entuzjazmem, pobierzmowałem 360 osób.

Dnia 15 przejazdem zatrzymałem się w Łabunowie i pobierzmowałem 10 osób.

Dnia 16 czerwca 1857 roku w Kiejdanach pobierzmowałem osób 498.

W Opitołokach ledwo 5, bo lud nie wiedział o mem przybyciu.

Dnia 17 w Datnowie przyjęło bierzmowanie 248 osób.

Dnia 18 w Hrynkiszkach bierzmowałem osób 160.

Dnia 19 w Żoginiach osób 47 pobierzmowałem.

Dnia 20 w Szydłowie przyjęło bierzmowanie osób 140.

Dnia 21 w Citowianach poświęciłem katakumbę państwa Przeciszewskich i pobierzmowałem osób 470.

31 dieną Čekiškėje sustabdytas suteikiau Sutvirtinimą 542 asmenims.

Birželio 1 dieną Vilkijoje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 1375 asmenims.

Švenčiausiosios Trejybės iškilmėje 1857 metų birželio 2-ąją // 66 pašventinau, arba konsekravau, naują bažnyčią, šviesiojo dauggalio grafo Benedikto Tiškevičiaus Raudondvaryje pastatytą. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, Vitalio ir Vincento relikvijas. [Konsekracijos] minėjimo diena paskyriau pirmąjį sekmadienį po Trijų Karalių.

Birželio 3 dieną ten pat suteikiau Sutvirtinimą 685 asmenims.

4 dieną ryte konsekravau varpus, jau užkeltus į bokštą. Pirmąjį – šv. Benedikto garbei, antrąjį – šv. Jokūbo garbei, trečiąjį – šv. Juozapo.

5 dieną vakare atvažiavau į Kauną. Buvo Dievo Kūno [šventės] išvakarės. Pats vyskupiškomis apeigomis celebravau Mišparus.

Rytojaus dieną iškilmingai celebravau Sumą. Procesija ėjo iki vienuolių benediktinių, iki buvusio bernardinų vienuolyno, iki vienuolių bernardinių //67 ir grįžo prie didžiosios jų malonybių kunigų augustinų bažnyčios. Lydėjo daugybė žmonių, 30 apskrities bajorvedžių ir Kauno gubernijos gubernatorius generolas majoras Romanus, pilnai uniformuotas.

Sutvirtinimą Kaune priėmė 8749 asmenys.

Birželio 9 dieną nuvažiavau į Rumšiškes, taip pat dalyvavau Dievo Kūno procesijoje ir suteikiau Sutvirtinimą 1027 asmenims. Tai atlikęs grįžau į Kauną.

Birželio 11 dieną Lapėse vizitavau bažnytėlę, viską radau tvarkoje ir suteikiau Sutvirtinimą 614 asmenų.

11 dienos vakarą atvykau į Babtus. Rytojaus dieną Sutvirtinimą priėmė 286 asmenys.

Birželio 14 dieną pasitaikė Švenčiausiosios Jėzaus Širdies iškilmės. //68

Jų švęsti nuvažiavau į Vandžiogalą. Žmonės sutiko mane labai entuziastingai. Suteikiau Sutvirtinimą 360 asmenų.

15 dieną pravažiuodamas stabtelėjau Labūnavoje ir suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.

1857 metų birželio 16 dieną Kėdainiuose suteikiau Sutvirtinimą 498 asmenims.

Apytalaukyje vos 5, nes žmonės nežinojo apie mano atvykimą.

17 dieną Dotnuvoje priėmė Sutvirtinimą 248 asmenys.

18 dieną Grinkiškyje teikiau Sutvirtinimą 160 asmenų.

19 dieną Žaiginyje suteikiau Sutvirtinimą 47 asmenims.

20 dieną Šiluvoje priėmė Sutvirtinimą 140 asmenų.

21 dieną Tytuvėnuose pašventinau ponų Pšečiševskių kolumbariumą ir suteikiau Sutvirtinimą 470 asmenų.

Dnia 22 i 23 w Kielmach przystą//69piło do bierzmowania osób 954.

Dnia 25 byłem w Sawdynikach i pobierzmowałem 213 osób.

Dnia 26 czerwca w Pokrożenciu bierzmowałem osób 75.

Dnia 27 przejazdem zatrzymałem się w Krozach, obejrzałem murującą się na mogiłach kaplicę, pobierzmowałem 12 osób i mianowałem miejscowego, nader starannego plebana Butowicza kanonikiem honorowym zmudzkim, wieczorem wróciłem do Worń.

W dzień św. Piotra i Pawła, apostołów, w katedrze pobierzmowałem 463 osoby.

Roku 1857 na początku lipca JW wilenski wojenny jenerał-gubernator Włodzimierz Nazimow pojechał do Połągi kąpać się w morzu z całą familią. Dnia 15 lipca przypadały imieniny jego, uznałem przeto za rzecz słusz//70ną pojechać i powinszować.

Lipca 5 dnia przejazdem byłem w Płungianach i pobierzmowałem osób 72.

Dnia 6 w kretyngowskim kościele przyjęło bierzmowanie osób 57.

Dnia 7 i dalej w połągowskim kościele utwierdziłem w wierze osób 173.

Dnia 10 lipca przejazdem zatrzymałem się w Dorbianach i pobierzmowałem osób 267.

Dnia 17 lipca na prośbę plebana Bartłomieja Srebałowicza poświęciłem kościół drewniany, ale pięknie opatrzony w Ławkożemach. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Klemensa, Tigrida i Manswety. Na obchód pamiątki tej konsekracji przeznaczyłem czwartą niedzielą //71 Wielkiego Postu.

Tegoż i następnego dnia sakramentu bierzmowania udzieliłem 304 osobom, tamże.

Wracając do domu, w Gorzdach udzieliłem sakramentu bierzmowania osobom 275.

Dnia 18 lipca w Wewirzanach pobierzmowałem osób 182.

Dnia 19 w Retowie przyjęło bierzmowanie osób 10.

Roku 1857 pleban poszwytinski JKs. Antoni Węckiewicz wymurował własnym i parafian kosztem kościół w Poszwityniu. Fundatorowie prosili mnie, ażebym przyjechał i poświęcił nowy dom Boży. Nie mogłem odmówić pobożnym ich chęciom i [a]pojechałem[a] puściłem się w drogę 8 dnia sierpnia.

Zatrzymany na nocleg w Kurszanach pobierzmowałem nazajutrz 149 osób.

Dnia 10 sierpnia w szawelskim ko//72ściele pobłogosławiłem małżeństwo przed 50 laty zawarte Józefa i Anny Narkiewiczów, rodziców WJKs. Juliana Narkiewicza,

[a-a] *Užbraukyta.*

22 ir 23 dieną Kelmėje priėmė //69 Sutvirtinimą 954 asmenys.

25 dieną buvau Saudininkuose ir suteikiau Sutvirtinimą 213 asmenų.

Birželio 26 dieną Pakražantyje teikiau Sutvirtinimą 75 asmenims.

27 dieną pravažiuodamas stabtelėjau Kražiuose, apžiūrėjau kapinėse statomą koplyčią, suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų ir ypač rūpestingą vietos kleboną Butavičių paskyriau Žemaičių garbės kanauninku. Vakare grįžau į Varnius.

Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus dieną katedroje suteikiau Sutvirtinimą 463 asmenims.

1857 metų liepos pradžioje šviesusis dauggalis Vilniaus generalgubernatorius Vladimiras Nazimovas su visa gimine išvyko į Palangą jūros maudynių. Liepos 15 dieną buvo jo vardinės, nusprendžiau, jog derėtų nuvažiuoti //70 ir pasveikinti.

Liepos 5 dieną pravažiuodamas buvau Plungėje ir suteikiau Sutvirtinimą 72 asmenims.

6 dieną Kretingos bažnyčioje priėmė Sutvirtinimą 57 asmenys.

7 dieną ir vėliau Palangos bažnyčioje sutvirtinau tikėjimui 173 asmenis.

Liepos 10 dieną pravažiuodamas sustojau Darbėnuose ir suteikiau Sutvirtinimą 267 asmenims.

Liepos 17 dieną klebono Baltramiejaus Srebalavičiaus prašymu pašventinau medinę, tačiau gražiai įrengtą bažnyčią Laukžemėje. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, Tigrido ir Mansvetos relikvijas. Šios konsekracijos minėjimo [diena] paskyriau ketvirtąjį //71 gavėnios sekmadienį.

Tą ir kitą dieną ten pat teikiau Sutvirtinimo sakramentą 304 asmenims.

Grįždamas namo, Gargžduose teikiau Sutvirtinimo sakramentą 275 asmenims.

Liepos 18 dieną Veiviržėnuose suteikiau Sutvirtinimą 182 asmenims.

19 dieną Rietave Sutvirtinimą priėmė 10 asmenų.

1857 metais Pašvitinio klebonas jo malonybė kunigas Antanas Venckevičius savo ir parapijiečių lėšomis pastatė bažnyčią Pašvitinyje. Fundatoriai mane prašė, kad atvažiuočiau ir pašventinčiau naujus Dievo namus. Negalėjau atsakyti dievobaimingiems jų norams ir išsiruošiau į kelionę rugpjūčio 8 dieną.

Apsistojęs nakvynės Kuršėnuose, kitą dieną suteikiau Sutvirtinimą 149 asmenims.

Rugpjūčio 10 dieną Šiaulių //72 bažnyčioje palaiminau prieš 50 metų sujungtų Juozapo ir Onos Narkevičių, maloningojo jo malonybės kunigo Julijono Narkevičiaus,

proboszcza szawelskiego. Złote to wesele odbyło się uroczyście przy nader wielu widzach.

Tegoż dnia przez wzgląd na wielkie zasługi JKs. Juliana Narkiewicza mianowałem go honorowym kanonikiem katedry żmudzkiej.

Wreszcie pobierzmowałem 912 osób, pojechałem dalej.

Tegoż 10 dnia sierpnia wieczorem stanąłem w Poszwityniu. Obywatelstwo i lud licznie zgromadzony przyjął mnie uroczyście.

Dnia 11 w niedzielę, w dzień św. Marynusa męczennika, pokonsekrowałem kościół poszwitynski. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Wawrzyńca, Amanda i Wincenty. Na obchód pamiątki //73 tej konsekracji przeznaczyłem jedenastą niedzielą po [Zielonych] Świątkach.

Tegoż i 12 dnia sierpnia w nowo poświęconym kościele przyjęło bierzmowanie 2497 osób. Nadto plebana poszwityńskiego wyniosłem na godność honorowego kanonika żmudzkiego.

Dnia 13 w Ławkosodziach pobierzmowałem osób 201.

Nazajutrz w Żejmelach udzieliłem sakramentu bierzmowania 195 osobom.

Dnia 15 sierpnia w Krukach udzieliłem ludowi błogosłowieństwo i pobierzmowałem 216 osób.

Dnia 16 w Janiszkach 54, w Skajzgirzu zaś 272 osobom udzieliłem sakramentu bierzmowania.

Dnia 17 w Żagorach przystąpiło do sakramentu bierzmowania 612 osób.

Tegoż dnia zatrzymałem się w Rudyszkach i pobierzmowałem osób 112. //74

W Gruzdziach 18 sierpnia obchodzono uroczystość św. Rocha. Narodu zebrało się krocie. Tu nas przyjął prałat Jerzy Bitowt, proboszcz miejscowy. Bawiliśmy się półtrzecia dnia. W tym czasie przyjęło bierzmowanie osób 2127.

Dnia 20 w Kużach pobierzmowałem osób 278.

Dnia 21 w Kurszanach osób 322.

Dnia 22 sierpnia w Warpucianach osób 278.

Dnia 23 w Szawkianach pobierzmowałem osób 444.

Dnia 24, w Chwałojniach pobierzmowawszy 5 osób, powróciłem do domu.

Września 8 dnia, podczas uroczystości Narodzenia Matki Boskiej, w katedrze udzieliłem sakramentu bierzmowania osobom 523.

Października 10 dnia w Wewirzanach pobierzmowałem osób 36.

Dnia 11 października w Retowie osób 15. //75

a-a *Įterpta tuo pačiu braižu.*

Šiaulių klebono, tėvų santuoką. Šios auksinės vestuvės atšvęstos iškilmingai, itin gausiai susirinkus.

Tą pačią dieną, atsižvelgdamas į didelius jo malonybės kunigo Julijono Narkevičiaus nuopelnus, paskyriau jį Žemaičių katedros garbės kanauninku.

Pagaliau suteikiau Sutvirtinimą 912 asmenų ir išvykau toliau.

Tos pačios rugpjūčio 10 dienos vakare atvykau į Pašvitinį. Bajorija ir liaudis, gausiai susirinkę, sutiko mane iškilmingai.

11 dieną, sekmadienį, šv. Marino, kankinio dieną, pakonsekravau Pašvitinio bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Lauryno, Amando ir Vincento relikvijas. Konsekracijos minėjimo //73 [diena] paskyriau 11-ąjį sekmadienį po Sekminių.

Tądien ir rugpjūčio 12 dieną naujai pašventintoje bažnyčioje priėmė Sutvirtinimą 2497 asmenys. Be to, Pašvitinio kleboną pakėliau į Žemaičių garbės kanauninkus.

13 dieną Lauksodyje suteikiau Sutvirtinimą 201 asmeniui.

Kitą dieną Žeimelyje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 195 asmenims.

Rugpjūčio 15 dieną Kriukuose suteikiau žmonėms palaiminimą ir Sutvirtinimą 216 asmenų.

16 dieną Joniškyje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 54, Skaistgiryje – 272 asmenims.

17 dieną Žagarėje Sutvirtinimo sakramentą priėmė 612 asmenų.

Tą pačią dieną sustojau Rudiškiuose ir suteikiau Sutvirtinimą 112 asmenų. //74

Gruzdžiuose rugpjūčio 18-ąją švęstos šv. Roko iškilmės. Liaudies susirinko devynios galybės. Čia mus priėmė prelatas Jurgis Bytautas, vietos klebonas. Viešėjome pustrečios dienos. Per tą laiką Sutvirtinimą priėmė 2127 asmenys.

20 dieną Kužiuose suteikiau Sutvirtinimą 278 asmenims.

21 dieną Kuršėnuose – 322 asmenims.

Rugpjūčio 22 dieną Varputėnuose – 278 asmenims.

23 dieną Šaukėnuose suteikiau Sutvirtinimą 444 asmenims.

24 dieną Kolainiuose suteikęs Sutvirtinimą 5 asmenims, grįžau į namus.

Rugsėjo 8 dieną, per Dievo Motinos gimimo iškilmes, katedroje teikiau Sutvirtinimo sakramentą 523 asmenims.

Spalio 10 dieną Veiviržėnuose suteikiau Sutvirtinimą 36 asmenims.

Spalio 11 dieną Rietave – 15 asmenų. //75

Rok 1858

Marca 5 dnia w katedrze poświęciłem 13 portatyli (altare portatile).

Dnia 20 marca, jako w Wielki Czwartek, w katedrze sam celebrowałem, poświęciłem oleje dla diecezji żmudzkiej i augustowskiej, gdyż augustowska diecezja nie miała biskupa, a Choinski, kanonik sejnenski, rządzący diecezją jako wikariusz kapitulny, o to prosił. Nadto według zwyczaju pomyłem 13 ubogim nogi.

Dnia 23 marca, tj. w drugim dniu Świąt Wielkanocnych, w katedrze doprowadziłem do pierwszej komunii 50 dzieci i rozdałem stosowne do usposobienia książeczki.

Młody podkustoszy katedralny JKs. Wincenty Staniewicz nie wiedział wiele potrzeba będzie olejów świętych dla diecezji. Kiedy tych zabrakło, kwietnia 15 dnia na mocy przywilejów papieżskich //76 znowu święciłem oleje.

Roku 1858 maja 16 dnia wyjechałem na wizytę. Za towarzysza [a-]wziąłem[-a] oprócz duchownego sekretarza JKs. Dawidowicza, wziąłem JKs. Norberta Giedrojcia, plebana kielmienskiego.

Dnia 17 maja w kościele szawelskim udzieliłem sakramentu bierzmowania 31 osobie.

Dnia 18 przybyłem na uroczystość Najświętszej Trójcy do Ligum. Przyjęty uroczyście przez plebana miejscowego WJKs. Stańskiego, pobierzmowałem osób 776.

Dnia 20 w Pokroju przyjęło bierzmowanie osób 488.

Dnia 21 pod wieczór stanąłem w Rozalinie. Przyjęty mile i przez duchowieństwo i przez bogobojną kolatorowę Ewę Bałozorowę, nazajutrz, jako podczas uroczystości Bożego Ciała, sam celebro//77wałem sumę i obeszłem zwykłe stacje. Nazajutrz, to jest 23 maja, pobierzmowałem 340 osób.

Dnia 24 przy wyjeździe jeszcze udzieliłem sakramentu bierzmowania 50 osobom.

Dnia 25 w Klawanach 580 osób przyjęło bierzmowanie.

Dnia 27 w Poszełatach bierzmowałem osób 858.

Nadto pokonsekrowałem dzwon sporządzony przez parafian i administratora Antoniego Juszkiewicza.

Wtem zachorowałem na ciężki gryp [*ss*] i pojechałem do majątku Talun do Wielmożnego Janczewskiego na odpoczynek.

Dnia 31 maja i 1 czerwca pobierzmowałem w Pompianach osób 859.

Stąd pojechałem do Kryklan, gdzie przez lud i JKs. Mizgira przyjęty, pobierzmowałem 151 osobę.

[a-a] *Užbraukyta.*

1858 metai

Kovo 5 dieną katedroje pašventinau 13 portatilių (nešiojamų altorių).

Kovo 20 dieną, Didįjį Ketvirtadienį, katedroje pats celebravau, pašventinau aliejus Žemaičių ir Augustavo vyskupijoms, nes Augustavo vyskupija neturi vyskupo, o Choinskis, Seinų kanauninkas, valdantis vyskupiją kaip kapitulos vikaras, to prašė. Be to, pagal paprotį numazgojau 13 vargetų kojas.

Kovo 23, t.y. antrąją Velykų dieną, katedroje suteikiau pirmąją komuniją 50 vaikų ir išdalijau smalsumą žadinančias knygeles.

Jaunas katedros pakustodis jo malonybė kunigas Vincentas Stanevičius nežinojo, kiek šventų aliejų reikės vyskupijai. Kai jų pritrūko, balandžio 15 dieną popiežiaus privilegijų teise //76 iš naujo šventinau aliejus.

1858 metų gegužės 16 dieną išvykau į vizitaciją. Į palydovus, be dvasinio sekretoriaus jo malonybės kunigo Dovydaičio, pasiėmiau jo malonybę kunigą Norbertą Giedraitį, Kelmės kleboną.

Gegužės 17 dieną Šiaulių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 31 asmeniui.

18 dieną atvykau į Švenčiausiosios Trejybės iškilmę Lygumuose. Iškilmingai sutiktas vietos klebono maloningojo jo malonybės kunigo Stanskio, suteikiau Sutvirtinimą 776 asmenims.

20 dieną Pakruojyje Sutvirtinimą priėmė 488 asmenys.

21 dienos pavakariais atvykau į Rozalimą. Šiltai priimtas ir dvasininkų, ir dievobaimingos koliatorės Ievos Belazarienės, kitą dieną, kaip per Dievo Kūno iškilmes, pats celebravau Sumą //77 ir dalyvavau procesijoje. Kitą dieną, tai yra gegužės 23-iąją, suteikiau Sutvirtinimą 340 asmenų.

24 dieną prieš išvažiuodamas dar suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 50 asmenų.

25 dieną Klovainiuose 580 asmenų priėmė Sutvirtinimą.

27 dieną Pušalote teikiau Sutvirtinimą 858 asmenims.

Be to, pakonsekravau varpą, parūpintą parapijiečių ir administratoriaus Antano Juškevičiaus.

Ten susirgau sunkiu gripu ir nuvažiavau į Toliūnų dvarą pas dauggalį Jančevskį pailsėti.

Gegužės 31 ir birželio 1-ą dieną Pumpėnuose suteikiau Sutvirtinimą 859 asmenims.

Iš ten nuvažiavau į Kriklinius, kur žmonių ir jo malonybės kunigo Mizgiros priimtas suteikiau Sutvirtinimą 151 asmeniui.

Czerwca 2 dnia byłem w Dowianach, które zdobi statua cudowna Pana //78 Jezusa Antokolskiego. Lud miejscowy prosił o to, ażebym dał jemu udzielnego księdza niezależnego od kryniczynskiego proboszcza. Rzecz tę wziąłem pod rozwagę. Pobierzm[owałem] osób 173.

Dzień 3 i 4 czerwca przepędziłem w Kryniczynie. Widząc nader ładnie upiększony kościół, miejscowego plebana JW Józefa Kobylińskiego wyniosłem na godność honorowego kanonika katedry mojej. Pobierzm[owałem] osób 1641.

Dnia 5 w Wobolnikach przyjęło bierzmowanie osób 1679.

Dnia 6 w Sołomiesciu osób 642 pobierzmowałem,

w Aloizowie 860,

w Poławenku 224.

Dnia 7 czerwca w Kupiszkach przyjęło bierzmowanie 979 osób.

Stąd pojechałem do Skopiszek.

Lud spotkał mnie o wiorst dwie niedo//79jeżdżając miasteczka. Bramy tryumfalne i chorągwie powiewały poza drodze [s]. Tu się znajdują dwa kościoły murowane: jeden dawny, parafialny, drugi nowy, przez księży dominikanów wystawiony. Ten ostatni za staraniem mojem i ludu oddał łaskawy rząd do publicznego katolików użycia. Lud, mając na czele czynnego wikariusza Skorubskiego, wyporządził podominikański kościół najładniej, ja zaś czerwca 8 dnia, jako w dniu niedzielnym, uroczyście pokonsekrowałem, w wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Tygryda, Bonifacego i Juliany. Nazajutrz pobierzmowałem osób 1839. To uczyniwszy postanowiłem wrócić do domu, gdyż cierpienie w piersiach, wielki upał i kurz//80 nie dozwoliły mi dalej jechać.

Dnia 10 czerwca przyjechałem do klasztoru poławenskiego ojców Dominikanów, nazajutrz pobierzmowałem osób 726.

Dnia 12 w Korsakiszkach przyjęło bierzmowanie osób 106.

Dnia 13 w Poniewieżu osób 880 [a]osób[a].

Dnia 14 i 15 w Smilgach pobierzmowałem 580 osób.

Dnia 16 w Szadowie osób 617 [b]pobierz[mowałem] i poświęciłem cmentarz parafialny biskupim obrzędem[b].

Stąd zaproszony przez JW marszałka Jankiewicza pojechałem do Szczodrobowa i pobierzmowałem osób 1214.

Tu też miały miejsce układy o mającą się erygować nową szczodrobowską parafią.

[a-a] *Pakartotas žodis.*
[b-b] *Įterpta tarp eilučių smulkesniu braižu.*

Birželio 2 dieną buvau Daujėnuose, kuriuos puošia stebuklinga antakalniškė Viešpaties //78 Jėzaus [Nazariečio] statula. Vietos žmonės prašė, kad skirčiau jiems kunigą, nepavaldų Krinčino klebonui. Tai priėmiau domėn. Suteikiau Sutvirtinimą 173 asmenims.

3 ir 4 birželio dieną praleidau Krinčine. Matydamas ypač gražiai išpuoštą bažnyčią vietos kleboną šviesųjį dauggalį Juozapą Kobilinską pakėliau į savo katedros garbės kanauninkus. Suteikiau Sutvirtinimą 1641 asmeniui.

5 dieną Vabalninke Sutvirtinimą priėmė 1679 asmenys.

6 dieną Salamiestyje teikiau Sutvirtinimą 642 asmenims.

Alizavoje – 860.

Palėvenėlėje – 224.

Birželio 7 dieną Kupiškyje Sutvirtinimą priėmė 979 asmenys.

Iš ten išvažiavau į Skapiškį.

Žmonės sutiko mane pora varstų prieš privažiuojant //79 miestelį. Triumfo arkos ir vėliavos plevėsavo pakely. Čia yra dvi mūrinės bažnyčios, viena sena, parapinė, kita nauja, kunigų dominikonų pastatyta. Pastarąją man ir žmonėms rūpinantis maloninga valdžia atidavė viešai katalikams naudoti. Žmonės, vadovaujami veiklaus vikaro Skarupskio, sutvarkė buvusią dominikonų bažnyčią gražiausiai, o aš birželio 8, sekmadienį, iškilmingai pakonsekravau. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Tigrido, Bonifaco ir Julijonos relikvijas. Rytojaus dieną suteikiau Sutvirtinimą 1839 asmenims. Tai atlikęs nusprendžiau grįžti namo, nes skausmas krūtinėje, alinanti šiluma ir dulkės //80 kliudė man toliau važiuoti.

Birželio 10 dieną atvažiavau į tėvų dominikonų vienuolyną Palėvenėje, kitą dieną suteikiau Sutvirtinimą 726 asmenims.

12 dieną Karsakiškyje Sutvirtinimą priėmė 106 asmenys.

13 dieną Panevėžyje – 880 asmenų.

14 ir 15 dieną Smilgiuose teikiau Sutvirtinimą 580 asmenų.

16 dieną Šeduvoje suteikiau Sutvirtinimą 617 asmenų ir pašventinau parapines kapines vyskupiškomis apeigomis.

Iš čia pakviestas šviesiojo dauggalio bajorvedžio Jankevičiaus nuvažiavau į Sidabravą ir suteikiau Sutvirtinimą 1214 asmenų. Čia taip pat tartasi dėl turimos įsteigti naujos Sidabravo parapijos.

Dnia 19 czerwca pojechałem do Radziwiliszek, gdzie udzieliłem sakramentu bierzmowania osobom 529.

Dnia 21 i 22 w Dowiatowie pracowaliśmy, gdyż znaleźliśmy ludność niebierzmowaną. Jakoż przy//81stąpiło do tego sakramentu 688 osób.

Dzień 23 i 24 przepędziliśmy w Szawlanach, gdzie nas kolator Jan Szemiot, ciwunowicz, mile przyjął. Pobierzmowałem tu 349 osób.

Dnia 25 czerwca w Citowianach przyjęło bierzmowanie osób 98.

Dnia 26 i 27 zabawiłem w Kielmach. Bierzmowania udzieliłem 286 osobom.

Dnia 30 w Krożach [pobierzmowałem] osób 158. Wreszcie powróciłem do domu.

Dnia 6 lipca pojechałem do Twer na kalwarią i pobierzmowałem osób 68.

Dnia 11 lipca byłem w Retowie, gdzie udzieliłem sakramentu bierzmowania osobom 148.

Dnia 14 lipca przyjechał z Wilna do mnie do Worń biskup janopolitanski, sufragan chersonski JW Wincenty Lipski. Ten na prośbę moją dnia 20 lipca pojechał do Żoran na Szkaplerną i po//82bierzmował 212 osób. Wreszcie zabawiwszy półtora tygodnia u mnie, powrócił do Wilna.

1858 roku pod koniec lipca zaproszony przez WJKs. Stanisława Gruzdzia, plebana płotelskiego, dnia 1 sierpnia pojechałem do Telsz na odpust zwany Portiuncula. Gdzie 2 dnia sierpnia pontyfikalnie celebrowałem i pobierzmowałem 342 osoby.

Dnia 3, który był niedzielny, w towarzystwie J[egomościów] Księży: Dawidowicza, swego sekretarza, Borkowskiego Wawrzyńca, plebana siad[skiego], dziekana olsiadskiego, Moncewicza, plebana telszewskiego itd., poświęciłem pontyfikalnie wielki ołtarz w kościele płotelskim ku czci św. Apostołów Piotra z Pawłem. W ołtarzu złożyłem relikwie świętych męczenników: Fortunata, Klemensa i Wincenty. A to dlatego, że pleban zdobiąc ko//83ściół, zburzył dawniej wespół z kościołem konsekrowany ołtarz.

Tegoż dnia i nazajutrz pobierzmowałem w Płotelach 1267 osób.

Dnia 4 [sierpnia] na prośbę plebana i ludu pokonsekrowałem dzwony wiszące w dzwonnicy płotelskiej, pierwszy ku czci św. Macieja Apostoła, drugi, mniejszy, ku czci św. Józefa, trzeci, najmniejszy, ku czci św. Stanisława. Odwiedziłem jeszcze Berżorę i zachęcałem lud do przyzwoitego utrzymywania stacji Męki Pańskiej.

Pod wieczór, pomimo suty deszcz, pojechałem do Ginteliszek, gdzie pobierzmowałem osób 157.

Dnia 5 stanąwszy w Sałantach obejrzałem kościół, malujący się zewnątrz olejno staraniem administratora JKs. Kazimierza Bielskiego, kosztem zaś kolatorów, i pobierzmowałem osób 619.

Birželio 19 dieną nuvažiavau į Radviliškį, kur suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 529 asmenims.

21 ir 22 dieną Daujočiuose dirbome, nes radome žmonių, neturinčių Sutvirtinimo. Iš tikro //81 priėmė šį sakramentą 688 asmenys.

23 ir 24 dieną praleidome Šiaulėnuose, kur mus koliatorius Jonas Šemeta, tijūnaitis, maloniai priėmė. Čia Sutvirtinimą suteikiau 349 asmenims.

Birželio 25 dieną Tytuvėnuose Sutvirtinimą priėmė 98 asmenys.

26 ir 27 dieną viešėjau Kelmėje. Sutvirtinimą suteikiau 286 asmenims.

30 dieną Kražiuose suteikiau Sutvirtinimą 158 asmenims. Galiausiai grįžau namo.

Liepos 6 dieną išvažiavau į kalvarijas Tveruose ir suteikiau Sutvirtinimą 68 asmenims.

Liepos 11 dieną buvau Rietave, kur suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 148 asmenims.

Liepos 14 dieną atvažiavo iš Vilniaus pas mane į Varnius Janopolio vyskupas, Chersono sufraganas šviesusis dauggalis Vincentas Lipskis. Mano prašymu liepos 20 dieną jis nuvažiavo į Škaplierinę Žarėnuose, ir suteikė //82 Sutvirtinimą 212 asmenų. Galiausiai paviešėjęs pusantros savaitės pas mane, grįžo į Vilnių.

1858 m. liepos pabaigoje pakviestas maloningojo jo malonybės kunigo Stanislovo Gruzdžio, Platelių klebono, rugpjūčio 1-ąją nuvažiavau į Telšius, į atlaidus, vadinamus Porciunkule. Ten rugpjūčio 2 dieną iškilmingai celebravau ir suteikiau Sutvirtinimą 342 asmenims.

3 dieną, kuri buvo sekmadienis, draugijoje jų malonybių kunigų: Dovydaičio, savo sekretoriaus, Lauryno Barkausko, Sedos klebono, Alsėdžių dekano, Moncevičiaus, Telšių klebono, ir kitų, iškilmingai pašventinau didįjį altorių Platelių bažnyčioje šv. apaštalų Petro ir Pauliaus garbei. Į altorių įdėjau šventų kankinių: Fortunato, Klemenso ir Vincento relikvijas. O tai dėl to, kad klebonas, taisydamas //83 bažnyčią, išardė anksčiau kartu su bažnyčia konsekruotą altorių.

Tą ir rytojaus dieną suteikiau Sutvirtinimą Plateliuose 1267 asmenims.

Rugpjūčio 4 dieną klebono ir žmonių prašomas pakonsekravau varpus kabančius Platelių varpinėje: 1-ąjį šv. Motiejaus, apaštalo; 2-ąjį, mažesnį, šv. Juozapo; 3-iąjį, mažiausią, garbei šv. Stanislovo. Dar aplankiau Beržorą ir paraginau žmones deramai užlaikyti Viešpaties Kančios procesijas.

Pavakariais, nors smarkiai lijo, nuvažiavau į Gintališkę, kur suteikiau Sutvirtinimą 157 asmenims.

5 dieną atvykęs į Salantus apžiūrėjau bažnyčią, iš išorės dažomą aliejiniais [dažais], administratoriaus jo malonybės kunigo Kazimiero Bielskio rūpinimosi dėka, koliatorių lėšomis ir suteikiau Sutvirtinimą 619 asmenų.

Nazajutrz poświęciłem pontyfikalnie//84 cmentarz parafialny, Gargżdełą zwany. Mnóstwo ludu towarzyszyło obrzędowi.

Dnia 7 w Szatejkach udzieliłem bierzmowania 49 osobom.

Dnia 8 w Płungianach pobierzmowałem 405 osób i poświęciłem nowo przez JW pułkownika Studzińskiego wymurowane katakumby na parafialnej mogile. Kaplica nad niemi jeszcze nie była wymurowana. To zrobiwszy powróciłem do domu.

Roku 1858 pod koniec sierpnia rozeszła się pogłoska, że Najjaśniejszy Cesarz Aleksander II odwiedzi Minsk, Wilno i Kowno. Wszyscy ważniejsi obywatele za zbliżeniem się czasu tego pojechali do Wilna na spotkanie. Jakoż i ja pojechałem. Po odbytych ceremoniach, [a]powracając z Kowna do domu[a] w Kownie //85 pobierzmowałem osób 105.

Września 12 dnia w Wielonie pobierzmowałem osób 176.

Dnia 13 września w Skirstimoniu udzieliłem tegoż sakramentu osobom 374.

Pod wieczór tegoż dnia odwiedziłem nową filią Girdzie i pobierzmowałem osób 94.

Dnia 14, który był niedzielny, w Jurborku zebrało się wiele narodu z Królestwa Polskiego. Po nabożeństwie przyjęło bierzmowanie osób 1202. Diecezja augustowska obecnie nie ma biskupa własnego.

Dnia 16 września w Tawrogach pobierzmowałem osób 232.

Dnia 17 w Kołtynianach [pobierzmowałem] osób 34 i powróciłem do domu.

Roku 1858 diecezja augustowska//86 nie miała biskupa. Wikariusz kapituły sejnenskiej kanonik Choiński w miesiącu listopadzie przysłał do Worń jedynastu alumnów seminarium sejnenskiego dla wyświęcenia ich na kapłanów. Jakoż i poświęciłem ich, zaczynając a prima tonsura ad presbiteratum. Alumnom towarzyszył profesor seminarium JKs. Holak.

Rok 1859

Stycznia 30 dnia przybyli do Worń Jegomoście Księża Wincenty Hryniewicz i Jerzy Kolesinski, marianici z klasztoru mirosławskiego diecezji augustowskiej. Jerzy Kolesinski był tylko diakonem. Prosili przeto o wyświęcenie na kapłana i przedstawili wszelkie formalności wydane przez rządcę diecezji kanonika Choinskiego. Jakoż 1 dnia lutego w kościele katedralnym i wyświęciłem. //87

Dnia 9 kwietnia, jako w dniu Wielkoczwartkowym, poświęciłem w katedrze oleje nie tylko dla diecezji żmudzkiej ale i augustowskiej.

[a-a] *Užbraukyta.*

Rytojaus dieną vyskupiškomis apeigomis pašventinau //84 parapijos kapines, Gargždele vadinamas. Daugybė žmonių dalyvavo apeigose.

7 dieną Šateikiuose suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 49 asmenims.

8 dieną Plungėje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 405 asmenims ir pašventinau naujai šviesiojo dauggalio pulkininko Studzinskio išmūrytus kolumbariumus parapijos kapinėse. Koplyčia virš jų dar nebuvo pastatyta. Tai atlikęs grįžau į namus.

1858 metų rugpjūčio pabaigoje pasklido gandas, kad šviesiausiasis ciesorius Aleksandras II aplankys Minską, Vilnių ir Kauną. Visi garbingesnieji dvarponiai artėjant tam laikui išvažiavo į Vilnių. Aš taip pat susiruošiau. Atlikęs ceremonijas Kaune //85 suteikiau Sutvirtinimą 105 asmenims.

Rugsėjo 12 dieną Veliuonoje suteikiau Sutvirtinimą 176 asmenims.

Rugsėjo 13 dieną Skirsnemunėje suteikiau šitą sakramentą 374 asmenims.

Tos pačios dienos pavakariais aplankiau naują Girdžių filiją ir suteikiau Sutvirtinimą 94 asmenims.

14 dieną, kuri buvo sekmadienis, Jurbarke susirinko daugybė žmonių iš Lenkijos Karalystės. Po pamaldų Sutvirtinimą priėmė 1202 asmenys. Augustavo vyskupija šiuo metu neturi savojo vyskupo.

Rugsėjo 16 dieną Tauragėje suteikiau Sutvirtinimą 232 asmenims.

17 dieną Kaltinėnuose suteikiau Sutvirtinimą 34 asmenims ir grįžau namo.

1858 metais Augustavo vyskupija //86 neturėjo vyskupo. Seinų kapitulos vikaras kanauninkas Choinskis lapkričio mėnesį atsiuntė į Varnius vienuolika Seinų seminarijos alumnų įšventinti į kunigus. Iš tikro juos ir pašventinau, pradėjęs nuo pirmosios tonsūros iki kunigystės. Alumnus lydėjo Seminarijos profesorius jo malonybė kunigas Oleka.

1859 metai

Sausio 30 dieną atvyko į Varnius jų malonybės kunigai: Vincentas Hrinevičius ir Jurgis Kolesinskis, marijonai iš Augustavo vyskupijos Miroslavo vienuolyno. Jurgis Kolesinskis buvo tiktai diakonas, todėl prašė įšventinti į kunigus ir pateikė visus reikalingus dokumentus, išduotus vyskupijos valdytojo kanauninko Choinskio. Taigi vasario 1 dieną katedros bažnyčioje ir įšventinau. //87

Balandžio 9 dieną, kaip Didįjį ketvirtadienį, pašventinau katedroje aliejus ne tiktai Žemaičių, bet ir Augustavo vyskupijai.

Pierwszego dnia Wielkiej Nocy odprawiłem w katedrze uroczystą mszą świętą i udzieliłem benedykcją papieżską ludowi. Nadto tegoż dnia 1 osobę pobiérzmowałem.

Drugiego dnia Świąt Wielkanocnych doprowadziłem do pierwszej komunii 107 dzieci i rozdałem stosowne do usposobienia książeczki.

W miesiącu maju zaproszony przez JKs. Pawła Jurewicza, plebana szatskiego, wybrałem się w podróż.

Dnia 22 maja zatrzymałem się w Telszach. Przyjęty przez plebana Joachima Moncewicza przenocowałem i pobierzmowałem osób 57.

Dnia 23 w Kalwaryj[i] przyjął mnie przeor Bagieński z duchowieństwem.

Tu znowu udzieliłem sakramentu bierzmownia osobom 58.//88

Dnia niedzielnego 24 maja w Szatach poświęciłem kościół drewniany, już nie nowy, ale ślicznie opatrzony i przyozdobiony przez miejscowego plebana z parafią. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. Fortunata, św. Klemensa i św. Wincenty, męczenników. Na obchód pamiątki tej konsekracji przeznaczyłem[a].

Dnia 25 poświęciłem obrzędem biskupim mogiłę parafialną szacką. Naukę miał probosz sałantowski Kazimierz Bielski. W ciągu tych dwóch dni pobierzmowałem osób 829.

Roku 1858 paliło się miasteczko Iłoki. Pleban Marcin Kregżdo, ratując z parafią kościół, rozebrał ołtarze i wyjął kamień z wielkiego ołtarza, niedawno konsekrowanego. Kościół wprawdzie ocalił, ale altare fixum zostało nadwerężone. Z tego powodu dnia 26 pokonsekrowałem na nowo wielki ołtarz. Do sakramentu//89 bierzmowania przystąpiło osób 498.

Tegoż dnia pod wieczór poświęciłem obrzędem biskupim mogiłe parafialną iłocką.

Dnia 27 przybywszy do Siad i przez dziekana Wawrzyńca Borkowskiego przyjęty poświęciłem parafialną mogiłę, Grunście zwane.

Dnia 28 udzieliłem sakramentu bierzmowania osobom 504.

Dnia 29 przez Telsze wróciłem do domu. Nadto odwiedziłem w Telszach turmę, czyli więzienie publiczne, w którem było 200 osób.

Jak w latach poprzedzających, tak i obecnego roku pojechałem do diecezji na wizytę. Jakoż dnia 9 czerwca i wyjechałem.

Dnia 10 w kościele szawelskim pobierzmowałem osób 328.

Dnia 12 czerwca w Poniewieżu osób 306.

Dnia 13 w kościółku filialnym miezyszskim osób 745.//90

[a] *Diena nenurodyta.*

Pirmąją Velykų dieną katedroje aukojau iškilmingas šv. mišias ir teikiau žmonėms popiežišką palaiminimą. Be to, tą pačią dieną suteikiau Sutvirtinimą 1 asmeniui.

Antrąją Velykų dieną suteikiau pirmąją komuniją 107 vaikams ir išdalijau smalsumą žadinančias knygeles.

Gegužės mėnesį pakviestas jo malonybės kunigo Pauliaus Jurevičiaus, Šačių klebono, išsirengiau į kelionę.

Gegužės 22 dieną apsistojau Telšiuose. Priimtas klebono Jokimo Moncevičiaus pernakvojau ir suteikiau Sutvirtinimą 57 asmenims.

23 dieną [Žemaičių] Kalvarijoje mane priėmė abatas Bagenskis su dvasininkija. Čia taip pat suteikiau Sutvirtinimą 58 asmenims. //88

Gegužės 24-ąją, sekmadienį, Šatėse pašventinau medinę bažnyčią, jau ne naują, bet gražiai prižiūrėtą ir išpuoštą vietinio klebono su parapija. Į didįjį altorių įdėjau šv. Fortunato, šv. Klemenso ir šv. Vincento, kankinių, relikvijas. Konsekracijos paminėjimo [diena] paskyriau [nenurodyta].

25 dieną vyskupiškomis apeigomis pašventinau Šačių parapijos kapines. Pamokslą sakė Salantų klebonas Kazimieras Bielskis. Per šias dvi dienas suteikiau Sutvirtinimą 829 asmenims.

1858 metais degė Ylakių miestelis. Klebonas Martynas Kregždė, su parapija gelbėdamas bažnyčią, išardė altorius ir išėmė akmenį iš didžiojo altoriaus, neseniai konsekruoto. Bažnyčia, tiesa, išliko, tačiau altorius buvo apgadintas. Dėl tos priežasties 26 dieną iš naujo konsekravau didįjį altorių. Sutvirtinimo sakramentą //89 priėmė 498 asmenys.

Tą pačią dieną pavakariais iškilmingai pašventinau parapines Ylakių kapines.

27 dieną atvykęs į Sedą ir dekano Lauryno Barkausko priimtas, pašventinau parapines kapines, Grunčiais vadinamas.

28 dieną suteikiau Sutvirtinimą 504 asmenims.

29 dieną per Telšius grįžau namo. Telšiuose aplankiau turmą, tai yra viešąjį kalėjimą, kuriame buvo 200 asmenų.

Kaip ir ankstesniais metais, taip ir šiais, vizitavau vyskupiją. Birželio 9 dieną taip pat išvažiavau.

10 dieną Šiaulių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 328 asmenims.

Birželio 12 dieną Panevėžyje – 306 asmenims.

13 dieną filijinėje Miežiškių bažnytėlėje – 745 asmenims. //90

Dnia 14 czerwca w Rogówku pobierzmowałem 288. Tu przyjęty bardzo mile przez pułkownika Komara, dziedzica, przenocowałem.

Dnia 15 w Suboczu pobierzmowałem 660 osób.

Dnia 16 w Wieszyntach osób 661.

[Dnia] 17 w Szymańcach 522.

[Dnia] 18 w Swiadościu przyjął mnie pleban miejscowy Kanuty Sawrymowicz. Pobierzmowałem tu 1160 osób.

W Użpolu dnia 19 pobierzmowałem osób 1259.

Dnia 20 w Sudejkach osób 563.

[Dnia] 21 w Dawgielach 698.

[Dnia] 22 w Wojaszyszkach 369.

Dnia 23 i 24 zabawiłem w Sołoku. Pobierzmowałem tam osób 1775.

Dnia 25 w Nowoaleksandrowsku przyjęło bierzmowanie osób 736.

Dnia 26 w Smołwie przyjął mnie pleban Teofil Rudzki. Kościół poprawio//91ny i lud Boży moralny zrobił tu wiele mnie ukontentowania. [a]Pobierzmowałem osób 688[a].

Odwiedziłem nadto Smelinę. Tu znalazłszy wszystko w porządku i kościół nowy, administratora Ignacego Brzozdowskiego mianowałem proboszczem. Pobierzmowałem osób 65.

Przejeżdżając wstąpiłem do filii w Imbrodach i pobierzmowałem 3 osoby. Dziedziczka pani Molowa prosiła tu o kapłana do Imbrod.

Dnia 27 czerwca w Antuzowie pobierzmowałem 597.

Dnia 28 w Aleksandrowie znalazłem proboszcza Franciszka Sawickiego 81-letniego starca chorego. Pobierzmowałem 548 osób.

Dnia 29 w Abelach znalazłem kościół prawie walący się. Ale upatrzyliśmy koszta na wystawienie nowego. Tu pobierzmowałem 1230 osób.//92

Dnia 30 czerwca przyjęty uroczyście przez zasłużonego plebana Józefa Szyłejki [b]poko[b] w Krewnie, pokonsekrowałem murowany, przez niegoż samego wystawiony kościół. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Marynusa, Tigrida i Juliany. Pobierzmowałem osób 536.

Lipca 1 i 2 dnia w Dusiatach przyjęło bierzmownie osób 1797. Nalazłszy wszystko w najlepszym porządku proboszcza miejscowego Antoniego Piotrowicza wyniosłem na honorowego kanonika katedry zmudzkiej, ale skromny kapłan ten przez

[a-a] *Įterpta tarp eilučių smulkesniu braižu.*
[b-b] *Užbraukyta.*

Birželio 14 dieną Raguvėlėje suteikiau Sutvirtinimą 288. Čia labai maloniai priimtas pulkininko Komaro, dvarponio, pernakvojau.

15 dieną Subačiuje suteikiau Sutvirtinimą 660 asmenų.

16 dieną Viešintose – 661 asmeniui.

17 dieną Šimonyse – 522.

18 dieną Svėdasuose mane priėmė vietos klebonas Kanutas Saurimavičius. Čia suteikiau Sutvirtinimą 1160 asmenų.

Užpaliuose 19 dieną suteikiau Sutvirtinimą 1259 asmenims.

20 dieną Sudeikiuose 563 asmenims.

21 dieną Daugailiuose – 698.

22 dieną Vajasiškyje – 369.

23 ir 24 dieną viešėjau Salake. Ten suteikiau Sutvirtinimą 1775 asmenims.

25 dieną Zarasuose priėmė Sutvirtinimą 736 asmenys.

26 dieną Smalvose mane priėmė klebonas Teofilis Rudzkis. Paremontuota bažnyčia //91 ir padorūs Dievo žmonės suteikė man daug džiaugsmo. Suteikiau Sutvirtinimą 688 asmenims.

Be to, aplankiau Smėlynę. Čia radau viską tvarkoje ir naują bažnyčią, administratorių Ignotą Brazdauską paskyriau klebonu. Suteikiau Sutvirtinimą 65 asmenims.

Pravažiuodamas užsukau į filiją Imbrade ir suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims. Dvarponė Molovienė prašė Imbradui kunigo.

Birželio 27 dieną Antazavėje suteikiau Sutvirtinimą 597.

28 dieną Aleksandravėlyje radau kleboną Pranciškų Savicką, 81 metų sergantį senolį. Suteikiau Sutvirtinimą 548 asmenims.

29 dieną Obeliuose radau bemaž sugriuvusią bažnyčią. Tačiau numatėme lėšas naujos statybai. Čia suteikiau Sutvirtinimą 1230 asmenų. //92

Birželio 30 dieną iškilmingai priimtas nusipelniusio klebono Juozapo Šileikos Kriaunose pakonsekravau mūrinę jo paties pastatytą bažnyčią. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Marino, Tigrido ir Julijonos relikvijas. Suteikiau Sutvirtinimą 536 asmenims.

Liepos 1 ir 2 dieną Dusetose priėmė Sutvirtinimą 1797 asmenys. Radau viską kuo geriausiai tvarkoma, vietos kleboną Antaną Petravičių pakėliau į Žemaičių katedros kanauninkus, tačiau kuklus klebonas dėl nuolankumo baiminosi priimti

pokorę lękał się przyjąć tę godność. Tamże poświęciłem pontyfikalnie mogiłę parafialną, bom chciał zachęcić, ażeby cała parafia na niej się grzebała. //93

Dnia 3 w Jużyntach pobierzmowałem osób 557.

Dnia 4 w Komajach 1627 osób.

Tegoż dnia w Sołach 167 osób.

Dnia 5 i 6 w Rakiszkach 1654. Znalazłem tu wszystko w porządku i dlatego administratora miejscowego Wiktora Rustejki kreowałem na plebana.

Dnia 7 w Poniemunku pobierzmowałem 572 osoby.

Tegoż dnia w Ponedelu osób 804.

Dnia 8 w Aloizowie zatrzymany pobierzmowałem osób 43.

W Sołomiesciu zaś 13.

Stąd pojechałem do domu, bo zamierzona podróż już się była skończyła.

Wtem przybył do Połągi wojenny gubernator wilenski JW Włodzimierz Nazimów i zaprosił biskupa na 15 dzień lipca na imieniny swoje. Musiałem pojechać do Połągi, dokąd przybyło też wiele znakomitych osób, jako to: cywilny guber//94nator kowienski jenerał Chominski, książę Ireneusz Ogiński, hr. Adolf Czapski, telszewski marszałek itd. Po odbytych obrzędach powinszowania pobierzmowałem tamże 266 osób.

W Korcianach [pobierzmowałem] osób 57.

W Płungianach [pobierzmowałem osób] 260.

W Jakubowie [pobierzmowałem osób] 17.

W Gorzdach [pobierzmowałem osób] 359.

W Kretyndze [pobierzmowałem osób] 347. Tu nadto poświęciłem pontyfikalnie mogiłę parafialną, bo tu mój brat został pogrzebiony. Brat mój JKs. Julian, przedtem Michał Wołonczewski, był bernardynem w klasztorze kretyngowskim. Umarł z zatwardzenia wątroby 1859 roku marca 30 w roku życia 62.

W Gorzdach też poświęciłem pontyfikalnie mogiłę parafialną.

Dnia 19 lipca byłem w Kulach, pobierzmowałem 1007 osób i poświęciłem parafialną mogiłę. //95

Roku 1859 sierpnia 12 dnia, rządzący diecezją augustowską kanonik sejnenski JW Choinski przysłał do Worń 21 kleryka ze seminarium sejnenskiego i tykocinskiego. Siedmnastu alumnów, którzy mieli wiek odpowiedni, poczyn[aj]ąc od bierzmowania i pierwszego postrzyżenia w ciągu dni 14, 16 i 18 sierpnia poświęciłem na kapłanów. Czterech zaś młodszych tylko na diakonów.

Pleban telszewski WJKs. Joachim Moncewicz w kościele telszewskim zrujnowawszy we środku wielki ołtarz, przeniósł do końca kościoła. Świątynia ta była

šią pareigybę. Ten taip pat iškilmingai pašventinau parapines kapines, nes norėjau paskatinti, kad visa parapija jose laidotų. //93

3 dieną Jūžintuose suteikiau Sutvirtinimą 557 asmenims.

4 dieną Kamajuose – 1627 asmenims.

Tą pačią dieną Salose – 167 asmenims.

5 ir 6 dieną Rokiškyje – 1654. Radau čia viską tvarkinga ir todėl vietinį administratorių Viktorą Rūsteiką paskyriau klebonu.

7 dieną Panemunėlyje suteikiau Sutvirtinimą 572 asmenims.

Tą pačią dieną Pandėlyje – 804 asmenims.

8 dieną Alizavoje sustabdytas suteikiau Sutvirtinimą 43 asmenims.

Salamiestyje – 13.

Iš ten nuvažiavau namo, nes numatyta kelionė jau buvo pasibaigusi.

Tuo tarpu į Palangą atvyko Vilniaus karo gubernatorius šviesusis dauggalis Vladimiras Nazimovas ir vyskupą pakvietė liepos 15 dieną į savo vardines. Teko važiuoti į Palangą, kur taip pat atvyko daug žymių asmenų, kaip antai: civilinis //94 Kauno gubernatorius generolas Chominskis, kunigaikštis Irenijus Oginskis, grafas Adolfas Čapskis, Telšių bajorvedis ir kiti. Po sveikinimų ten pat suteikiau Sutvirtinimą 266 asmenims.

Kartenoje suteikiau Sutvirtinimą 57 asmenims.

Plungėje suteikiau Sutvirtinimą 260 asmenų.

Jokūbave suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Gargžduose suteikiau Sutvirtinimą 359 asmenims.

Kretingoje suteikiau Sutvirtinimą 347 asmenims. Be to, čia vyskupiškomis apeigomis pašventinau parapines kapines, nes čia mano brolis palaidotas. Mano brolis, jo malonybė kunigas Julijonas, iki tol Mykolas Valančius, buvo Kretingos vienuolyno bernardinas. Mirė nuo kepenų cirozės 1859 metų kovo 30-ąją, eidamas 62-uosius gyvenimo metus.

Gargžduose taip pat vyskupiškomis apeigomis pašventinau parapines kapines.

Liepos 19 dieną buvau Kuliuose, suteikiau Sutvirtinimą 1007 asmenims ir pašventinau parapines kapines. //95

1859 metų liepos 12 dieną Augustavo vyskupiją valdantis Seinų kanauninkas šviesusis dauggalis Choinskis atsiuntė į Varnius 21 klieriką iš Seinų ir Tikocino seminarijų. Septyniolika alumnų, kurie turėjo reikalaujamą amžių, pradedant nuo Sutvirtinimo ir pirmųjų šventimų per rugpjūčio 14, 16 ir 18 dienas įšventinau į kunigus. Keturis jaunesnius tiktai į diakonus.

Telšių klebonas maloningasis jo malonybė kunigas Jokimas Moncevičius, Telšių bažnyčioje išardęs viduryje [buvusį] didįjį altorių, perkėlė [jį] į galą bažnyčios. Ta

niegdyś konsekrowaną przez sufragana Bukatego, nie mógł przeto zostawać bez konsekracji wielki ołtarz. Jakoż zaproszony przez rzeczonego WJKs. Moncewicza dnia 29 sierpnia//96 puściłem się w podróż. Na granicach parafii telszewskiej spotkało mnie 200 ludzi konnych. Za zbliżeniem się do miasta otoczyła ogromna masa ludu. Przy kościele znalazłem ze 40 kapłanów czekających. Ze zwykłym obrzędem złożyłem relikwie św. męczenników Konstancjusza, Klemensa i Aurelii w kaplicy na cmentarzu, przy których lud całą noc śpiewał. Nazajutrz, 30 sierpnia, pokonsekrowałem wielki ołtarz pod tytułem Matki Najświętszej Loretańskiej. Tegoż dnia odbyła się instalacja ks. Moncewicza na pełnego plebana. Dnia 31 [a]wróciłem do domu[a] pobierzmowałem 947 osób i wróciłem do domu.

1859 roku września 8 dnia, jako podczas uroczystości Narodzenia Matki Najświętszej, sam celebrowałem su//97mę i pobierzmowałem osób 458.

Października 11 dnia zaproszony przez barona Rönne pojechałem do Renowa, pobłogosławiłem małżeństwo pomiędzy JO Księciem Feliksem Ogińskim i baronówną Olimpią Renówną. W kościółku zaś pobierzmowałem 32 osoby.

Rok 1860, urzędowania mojego jedynasty

Dnia 31 marca, jako w Wielki Czwartek, poświęciłem oleje dla diecezji żmudzkiej i augustowskiej.

Dnia 3 kwietnia, jako w pierwszym dniu Wielkanocnym, odprawiłem pontyfikalnie w katedrze mszą i udzieliłem papieżskie błogosławieństwa z zupełnym odpustem.

Nadto tegoż dnia w katedrze pobierzmowałem osób 32.

Dnia 2 kwietnia doprowadziłem do pierwszej komunii 141 dziecię //98 i rozdałem stosowne do usposobienia książeczki.

Tegoż dnia pobierzmowałem osób 312.

Dnia 24 kwietnia z powodu konsekracji katedry w tem dniu przypadającej, sam celebrowałem i pobierzmowałem 5 osób.

Dnia 28 w poszylskim kościele pobierzmowałem osób 7.

Maja 14 dnia pojechałem do Medyngian z wizytą, odprawiłem mszą pontyfikalnie z zupełnym odpustem i pobierzmowałem osób 467.

Maja 23 dnia pojechałem do Twer i pobierzmowałem 410 osób.

Maja tegoż [dnia] przybyłem do Retowa dla dokończenia festu 40-godzinnego. Była to uroczystość Zielonych Świątek. Tu pobierzmowałem osób 418.

[a-a] *Užbraukyta.*

šventovė kažkada buvo konsekruota sufragano Bukatos, negalėjo, žinoma, palikti nekonsekruotas didysis altorius. Taigi pakviestas minėto maloningojo jo malonybės kunigo Moncevičiaus, rugpjūčio 29 dieną //96 leidausi į kelionę. Prie Telšių parapijos ribos mane sutiko 200 raitelių. Artėjant prie miesto apsupo didžiulė masė žmonių. Prie bažnyčios radau belaukiančius apie 40 kunigų. Įprastomis apeigomis įdėjau šv. kankinių: Konstantino, Klemenso ir Aurelijos relikvijas į kapinių koplyčią, prie kurios žmonės ištisą naktį giedojo. Kitą dieną, rugpjūčio 30, pakonsekravau didįjį altorių Švenčiausiosios Loreto Motinos titulu. Tą pačią dieną įvyko kunigo Moncevičiaus pakėlimas į tikruosius klebonus. 31 dieną suteikiau Sutvirtinimą 947 asmenims ir grįžau į namus.

1859 metų rugsėjo 8 dieną, per Švenčiausiosios Motinos gimimo iškilmes, pats celebravau Sumą ir //97 suteikiau Sutvirtinimą 458 asmenims.

Spalio 11 dieną pakviestas barono Renė išvažiavau į Renavą. Palaiminau šviesiausiojo kunigaikščio Felikso Oginskio santuoką su baronaite Olimpija Renaite. Bažnytėlėje teikiau Sutvirtinimą 32 asmenims.

1860-ieji, mano valdymo vienuoliktieji, metai

Kovo 31 dieną, kaip Didįjį ketvirtadienį, pašventinau aliejus Žemaičių ir Augustavo vyskupijoms.

Balandžio 3 dieną, kaip pirmąją Velykų dieną, katedroje vyskupiškomis apeigomis aukojau mišias ir suteikiau popiežiškąjį palaiminimą su visuotiniais atlaidais.

Taip pat tą pačią dieną katedroje suteikiau Sutvirtinimą 32 asmenims.

Balandžio 2 dieną suteikiau pirmąją komuniją 141 vaikui //98 ir išdalijau smalsumą žadinančias knygeles.

Tą pačią dieną suteikiau Sutvirtinimą 312 asmenų.

Balandžio 24, kaip tik katedros konsekracijos dieną, pats celebravau ir suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.

28 dieną Pašilės bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.

Gegužės 14 dieną nuvykau vizituoti Medingėnų. Iškilmingai aukojau mišias su visuotiniais atlaidais ir suteikiau Sutvirtinimą 467 asmenims.

Gegužės 23 dieną nuvažiavau į Tverus ir suteikiau Sutvirtinimą 410 asmenų.

Tą pačią gegužės dieną atvykau į Rietavą užbaigti 40 valandų šventę. Buvo Sekminių iškilmės. Čia suteikiau Sutvirtinimą 418 asmenų.

Pod koniec maja pojechałem na krótką wizytę. Zatrzymałem się dnia//99 27 maja w Szyłelach i pobierzmowałem osób 60.

Dnia 28 w Pojurzu Wielkim udzieliłem sakramentu bierzmowania osobom 130.

Dnia 29 w Żwingach przyjęło bierzmowanie osób 650.

Dnia 30 w Wojnucie pobierzmowałem osób 596.

Tegoż dnia w Deguciach osób 36.

Dnia 31 w Nowym Mieście osób 630.

Czerwca 1 dnia w Gordomie przyjęło bierzmowanie osób 340.

Dnia 2 i 3 czerwca w Szweksznie pobierzmowałem osób 840.

Dnia 4 w Wewirzanach, pobierzmowawszy osób 360, poświęciłem obrzędem biskupim mogiłę parafialną.

Tegoż dnia w Judranach przyjęło bierzmowanie osób 180.

Dnia 5 i 6 w Pojurzu hr. Platera//100 pobierzmowałem osób 310.

Dnia 7 czerwca w Teneniach stało się uczestnikami bierzmowania 356 osób.

Dnia 8 w Chwejdanach osób 597.

Dnia 9 w Ławkowie osób 76.

Stąd powróciłem do domu.

Dnia 13 czerwca w Telszach pobierzmowałem 25 osób.

[Dnia] 14 w Siadach [pobierzmowałem] 52 [osoby].

[Dnia] 15 w Iłokach [pobierzmowałem] 34 [osoby].

[Dnia] 16 w Szkudach [pobierzmowałem] 313 [osób].

[Dnia] 19 w Libawie [pobierzmowałem] 48 [osób].

[Dnia] 24 w Masiadach [pobierzmowałem] 328 [osób].

[Dnia] 26 w Kałnelach [pobierzmowałem] 98 [osób].

[Dnia] 26 w Sałantach [pobierzmowałem] 430 [osób].

[Dnia] 27 w Szatejkach [pobierzmowałem] 98 [osób].

Dnia 28 w Płungianach [pobierzmowałem] 158 [osób].

Będąc w Libawie miałem szczęście prezentować się Jego Cesarskiej Mości cesarzewiczowi Mikołajowi//101 Aleksandrowiczowi i byłem grzecznie przyjęty. Cesarzewicz bawił w Libawie z powodu morskich kąpieli.

Czerwca 29, jako w dniu św. Ap[ostołów] Piotra i Pawła, pobierzmowałem w katedrze wornieńskiej osób 467.

Lato było zimne i dżdżiste. Z tego powodu nie jechałem na wizytę. Pod jesień zapowiedział Najjaśniejszy Cesarz Aleksander II swoją bytność w Wilnie. Ja zostałem uroczyście wezwany na przyjęcie Jego. Jakoż 1 września i wybrałem się. Po drodze zatrzymałem się w Widuklach i pobierzmowałem dnia 3 września 38 osób, gdyż przybycie moje nie było zapowiedziane.

Gegužės pabaigoje išvykau trumpos vizitacijos. Gegužės 27 dieną sustojau //99 Šilalėje ir suteikiau Sutvirtinimą 60 asmenų.

28 dieną Didžiajame Pajūryje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 130 asmenų.

29 dieną Žvingiuose priėmė Sutvirtinimą 650 asmenų.

30 dieną Vainute suteikiau Sutvirtinimą 596 asmenims.

Tą pačią dieną Degučiuose – 36 asmenims.

31 dieną Naumiestyje – 630 asmenų.

Birželio 1 dieną Gardame Sutvirtinimą priėmė 340 asmenų.

Birželio 2 ir 3 dieną Švėkšnoje suteikiau Sutvirtinimą 840 asmenų.

4 dieną Veiviržėnuose teikiau Sutvirtinimą 360 asmenų ir vyskupiškomis apeigomis pašventinau parapines kapines.

Tą pačią dieną Judrėnuose priėmė Sutvirtinimą 180 asmenų.

5 ir 6 dieną grafo Pliaterio Pajūryje //100 suteikiau Sutvirtinimą 310 asmenų.

Birželio 7 dieną Teneniuose teikiant Sutvirtinimą dalyvavo 356 asmenys.

8 dieną Kvėdarnoje – 597 asmenys.

9 dieną Laukuvoje – 76 asmenys.

Iš ten grįžau namo.

Birželio 13 dieną Telšiuose suteikiau Sutvirtinimą 25 asmenims.

14 dieną Sedoje suteikiau Sutvirtinimą 52 asmenims.

15 dieną Ylakiuose suteikiau Sutvirtinimą 34 asmenims.

16 dieną Skuode suteikiau Sutvirtinimą 313 asmenų.

19 dieną Liepojoje suteikiau Sutvirtinimą 48 asmenims.

24 dieną Mosėdyje suteikiau Sutvirtinimą 328 asmenims.

26 dieną Kalnalyje suteikiau Sutvirtinimą 98 asmenims.

26 dieną Salantuose suteikiau Sutvirtinimą 430 asmenims.

27 dieną Šateikiuose suteikiau Sutvirtinimą 98 asmenims.

28 dieną Plungėje suteikiau Sutvirtinimą 158 asmenims.

Būnant Liepojoje man teko laimė prisistatyti jo ciesoriškajai didenybei ciesoraičiui Mikalojui //101 Aleksadrovičiui ir buvau mandagiai priimtas. Ciesoraitis viešėjo Liepojoje dėl jūros maudynių.

Birželio 29 – šv. apaštalų Petro ir Pauliaus dieną – Varnių katedroje suteikiau Sutvirtinimą 467 asmenims.

Vasara buvo šalta ir lietinga, todėl į vizitaciją nevažiavau. Artėjant rudeniui šviesiausiasis ciesorius Aleksandras II pranešė apie savo atvykimą į Vilnių. Aš buvau iškilmingai pakviestas į jo priėmimą. Iš tikro rugsėjo 1-ąją ir išsirengiau. Pakeliui sustojau Vidukliėje ir rugsėjo 3-iąją suteikiau Sutvirtinimą 38 asmenims, nes apie mano atvykimą nebuvo pranešta.

Września 4 dnia w Rossiejniach pobierzmowałem osób 435.

Zaproszony przez dziekana plebana girtakolskiego [a]pobierzmo[a] JKs. Wołowskiego pobierzmowałem osób 590 w kościele girtakolskim. //102

Dnia 7 września w kościele ejrogolskim przyjęło bierzmowanie osób 68.

Dnia 8, w dzień Narodzenia Matki Bożej, w Jaswojniach 274 osób pobierzmowałem.

Tegoż dnia pod wieczór wstąpiłem do wielkiego kiejdańskiego kościoła, znalazłem sklepienie kościoła przez parafian dokończone, wstąpiłem na ambonę, podziękowałem ludowi za tę pracę i trzeźwość oraz pobierzmowałem osób 78.

Dnia 10 w Szatach też znalazłem kościół upiększony. Podziękowałem plebanowi ks. Baniewiczowi i pobierzmowałem osób 43. Ludu mało było z powodu niewiadomości o mem przybyciu.

Dnia 11 w Wiłkomierzu pobierzmowałem osób 29.

Tu przybywszy przez telegraf dowiedziałem się, że cesarz jeszcze nierychło będzie w Wilnie. Zatem po//103jechałem do Pobojska, gdzie się odbywało 40-godzinne nabożeństwo. Przyjęty przez plebana WJKs. Styrowicza i zebrane duchowieństwo, pobierzmowałem 1079 osób.

Stąd zaproszony przez admin[istratora] JKs. Tołoczki pojechałem do Nidok. Przyjęło mnie tu duchowieństwo i z całą familią JW marszałek kolator Bystram. W Nidokach po nabożeństwie pobierzmowałem osób 673. Później z całą parafią poszedłem na nowo założoną w stronie od Nidok północnej mogiłę i poświęciłem ją obrzędem biskupim. Przemowę miał pleban Tołoczko, później zaś ja i mój sekretarz JKs. Justyn Dawidowicz.

Przenocowawszy u marszałka, pojechałem dnia 14 września do Żmujdek. Tu znalazłem ołtarze nowe kosztem mar[szałka] Bystrama porobione //104 i dużo zebranego ludu. Pobierzmowałem 530 osób. Co uczyniwszy znowu wróciłem do mar[szałka] Bystrama.

Dnia 15 zawiózł mnie tenże do Pozelwa. Tu znalazłem kościółek przerobiony staraniem JKs. Turczyńskiego. Pobierzmowałem 2039 osób.

Jeszcze wróciłem do Nidok, dnia 16 września w podróży do Wilna zatrzymałem się w Szeszolach już w diecezji wileńskiej. Tu spotkał mnie pleban z ludem jakby własnego biskupa. Na mocy danego mi pozwolenia przez biskupa Stanisława Krasińskiego pobierzmowałem osób 360.

Stąd przybyłem szczęśliwie do Wilna.

[a-a] *Užbraukyta.*

Rugsėjo 4 dieną Raseiniuose suteikiau Sutvirtinimą 435 asmenims.

Pakviestas dekano, Girkalnio klebono jo malonybės kunigo Valausko, teikiau Sutvirtinimą 590 asmenų Girkalnio bažnyčioje. //102

Rugsėjo 7 dieną Ariogalos bažnyčioje priėmė Sutvirtinimą 68 asmenys.

8-ąją, Dievo Motinos gimimo dieną, Josvainiuose suteikiau Sutvirtinimą 274 asmenims.

Tą pačią dieną pavakariais užsukau į didžiąją Kėdainių bažnyčią, radau parapijiečių užbaigtus bažnyčios skliautus, įlipęs į sakyklą, padėkojau žmonėms už tą darbą ir blaivybę, taip pat suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims.

10 dieną Šėtoje taip pat radau bažnyčią išpuoštą. Padėkojau klebonui kunigui Banevičiui ir suteikiau Sutvirtinimą 43 asmenims. Žmonių buvo mažai, nes nežinojo apie mano atvykimą.

11 dieną Ukmergėje suteikiau Sutvirtinimą 29 asmenims.

Čia atvykęs telegrafu susižinojau, kad ciesorius dar negreitai bus Vilniuje. Todėl nuvažiavau //103 į Pabaiską, kur vyko 40 valandų pamaldos. Priimtas klebono maloningojo jo malonybės kunigo Stiravičiaus ir susirinkusios dvasininkijos, suteikiau Sutvirtinimą 1079 asmenims.

Iš ten pakviestas administratoriaus jo malonybės kunigo Toločkos nuvažiavau į Lyduokius. Čia mane priėmė dvasininkija ir šviesusis daugalis bajorų vadovas, koliatorius Bystramas su visa šeima. Lyduokiuose po pamaldų teikiau Sutvirtinimą 673 asmenims. Paskui su visa parapija nuėjau į naujai šiaurinėje Lyduokių pusėje įsteigtas kapines ir vyskupiškomis apeigomis jas pašventinau. Kalbą sakė klebonas Toločka, paskui aš ir mano sekretorius, jo malonybė kunigas Justinas Dovydaitis.

Pernakvojęs pas bajorvedį, rugsėjo 14 nuvažiavau į Žemaitkiemį. Čia radau naujus altorius, bajorvedžio Bystramo lėšomis įrengtus, //104 ir gausiai susirinkusius žmones. Suteikiau Sutvirtinimą 530 asmenų. Tai atlikęs vėl grįžau pas bajorvedį Bystramą.

15 dieną jis mane užvežė į Paželvius. Čia radau jo malonybės kunigo Turčinskio rūpesčiu pertvarkytą bažnytėlę. Suteikiau Sutvirtinimą 2039 asmenims.

Dar grįžau į Lyduokius, rugsėjo 16 dieną keliaudamas į Vilnių stabtelėjau Šešuoliuose, jau Vilniaus vyskupijoje. Čia sutiko mane klebonas su žmonėmis tarsi savo vyskupą. Vyskupo Stanislovo Krasinskio man duota teise suteikiau Sutvirtinimą 360 asmenų.

Iš čia sėkmingai atvykau į Vilnių.

Tu znalazłem arcybiskupa mohilewskiego JW Wacława Żylińskiego i biskupa wilenskiego Stanisława Krassińskiego, wojennego gubernatora JW //105 Włodzimierza Nazimowa. Ci wszyscy mile mnie przyjęli.

Cesarz Jegomość Aleksander II przybył do Wilna tylko 1 dnia października. Przyjechało też pięciu książąt panujących zagranicznych dla powitania cesarza.

Dnia 2 października, który był niedzielny, Cesarz Jegomość przyjechał do drzwi katedry wileńskiej. Tu arcybiskup, wilenski biskup i ja przyjęliśmy cesarza nader uroczyście i pod baldachimem wprowadziliśmy do katedry. Po odśpiewaniu modlitewki za Najjaśniejszego Pana znowu tąż koleją wyprowadziliśmy.

O godzinie pół do szóstej zaprosił nas monarcha na obiad. Za zbliżeniem się czasu mieliśmy biskupi udzielną u cesarza audiencję, podczas której cesarz uroczyście podziękował mnie za zaprowadzoną w diecezji //106 trzeźwość ludu. Później, po odbytej rewii, cesarz pojechał do Grodna, co się zdarzyło dnia 4 października. Ja zaś pojechałem do domu.

Dnia 5 w Chrzczeniszkach pobierzmowałem osób 57.

Dnia 8 w kaplicy państwa Kozakowskich osób 185.

Dnia 9 w Widziszkach osób 489. Tu też kreowałem na pełnego plebana JKs. Tołoczki nidockiego i JKs. Adama Dowgiały na kurata widziszskiego.

Dnia 10 w Towianach pobierzmowałem osób 19. Kościółek tu znalazłem nowo ładnie wykończony kosztem dziedzica, księcia Radziwiła.

Dnia 11 bierzmowałem 3 osoby w Poniewieżu.

Dnia 12 i 13 w Rozalinie osób 376.

Dnia 16 w Szawlach osób 45.

Dnia 18 w Użwentach osób 78. Stąd tegoż dnia powróciłem do domu w pomyślnym stanie zdrowia. //107

Rok 1861

Marca 4 dnia zaproszony przez JW jenerała i gubernatora Stanisława Chominskiego jezdziłem do Kowna. Tu będąc, wydałem zalecenie do wszystkich beneficijantów, ażeby ogłosili z ambon manifest Najjaśniejszego Cesarza Aleksandra II uwalni[aj]ący chłopów, wydany 1861 roku lutego 19 dnia. W dzień popielcowy, tj. 8 marca, w kościele księży Augustianów sam celebrowałem pontyfikalnie mszą, po której w obecności JW gubernatora, całego starszeństwa i mnóstwa ludu kapelan gimnazjum kowieńskiego, kanonik Gabszewicz Andrzej przeczytał z ambony rzeczony manifest cesarski.

Po skończonem ogłoszeniu odśpiewaliśmy Te Deum i pobierzmowałem 182 osoby. //108

Čia radau Mogiliavo arkivyskupą šviesųjį dauggalį Vaclovą Žilinskį ir Vilniaus vyskupą Stanislovą Krasinskį, karo gubernatorių šviesųjį dauggalį //105 Vladimirą Nazimovą. Visi jie mane maloniai priėmė.

Ciesorius jo didenybė Aleksandras II atvyko į Vilnių tiktai spalio 1 dieną. Atvyko taip pat penki viešpataujantys užsienio kunigaikščiai pasveikinti ciesoriaus.

Spalio 2 dieną, sekmadienį, jo didenybė ciesorius atvyko prie Vilniaus katedros durų. Čia arkivyskupas, Vilniaus vyskupas ir aš sutikome ciesorių ypač iškilmingai, po baldakimu įvedėme į katedrą. Atgiedoję maldelę už šviesiausiąjį poną vėl ta pačia tvarka išlydėjome.

Pusę šešių valdovas mus pakvietė pietų. Artėjant [numatytam] laikui, vyskupai turėjome pas ciesorių atskirą audienciją, kurios metu ciesorius iškilmingai man padėkojo už vyskupijos //106 žmonių blaivinimą. Vėliau, pasibaigus paradui, ciesorius išvyko į Gardiną. Tai atsitiko spalio 4 dieną. Aš išvažiavau namo.

5 dieną Krikštėnuose suteikiau Sutvirtinimą 57 asmenims.

8 dieną ponų Kazakauskų koplyčioje – 185 asmenims.

9 dieną Vidiškiuose – 489 asmenims. Čia taip pat jo malonybę kunigą Toločką paskyriau visateisiu Lyduokių klebonu, o jo malonybę kunigą Adomą Daugėlą – Vidiškių kuratu.

10 dieną Taujėnuose suteikiau Sutvirtinimą 19 asmenų. Čia radau didiko kunigaikščio Radvilos lėšomis naują gražiai užbaigtą bažnytėlę.

11 dieną teikiau Sutvirtinimą 3 asmenims Panevėžyje.

12 ir 13 dieną Rozalime – 376 asmenims.

16 dieną Šiauliuose – 45 asmenims.

18 dieną Užventyje – 78 asmenims. Iš ten tą pačią dieną grįžau namo puikios sveikatos. //107

1861 metai

Kovo 4 dieną, pakviestas šviesiojo dauggalio generolo ir gubernatoriaus Stanislovo Chominskio, važiavau į Kauną. Čia būdamas išleidau nurodymą visiems beneficiantams, kad iš sakyklų paskelbtų šviesiausiojo ciesoriaus Aleksandro II valstiečius išlaisvinantį manifestą, išleistą 1861 metų vasario 19 dieną. Pelenų dieną, t.y. kovo 8, kunigų augustinų bažnyčioje pats vyskupiškomis apeigomis celebravau mišias, po kurių, dalyvaujant šviesiajam dauggaliui gubernatoriui, visai vyresnybei ir daugybei žmonių, Kauno gimnazijos kapelionas kanauninkas Andrius Gabševičius iš sakyklos perskaitė minėtąjį ciesoriaus manifestą.

Kai užbaigė skaityti, sugiedojome *Te Deum* ir teikiau Sutvirtinimą 182 asmenims. //108

Aprilis 20 in Coena Domini consecravi olea et lavi pedes 13 pauperum.

Na drugi dzień Świąt Wielkanocnych, 24 kwietnia, zebrało się dosyć dzieci, które wszystkie wyspowiadane przyjęły pierwszy raz komunią świętą. Rozdałem książeczek 52 na pamiątkę.

Maja 30 dnia w towarzystwie tylko sekretarza swojego JKs. Justyna Dawidowicza wyjechałem na wizytę.

Dnia 31 zatrzymałem się w Upinie i pobierzmowałem osób 56.

[Dnia] 1 czerwca w Kurszanach, po odbytem nabożeństwie, pobierzmowałem osób 1246.

[Dnia] 3 czerwca przybyłem do Popielan. Znalazłem kościół zajęty przez majstrów zdobiących dom Boży. Nabożeństwo odbyliśmy na zamku zmudzkim w kaplicy, na drugiej stronie Wenty. Bierzmowanie przyjęło osób 802.

Dnia 5 czerwca stanąłem w Okmianach. //109 Przyjął mnie prałat Kaliks[t] Kossakowski, miejscowy pleban. Tu też kościół był w robocie, nabożeństwo jednak tamże odbyliśmy. Pobierzmowałem 1014 osób.

Dnia 6 czerwca w Wegierach pobierzmowałem osób 216 i zachęcałem do trzymania się trzeźwości, tu – z powodu Kurlandyi – chwiejącej się.

Dnia 8 czerwca w Krupiach przyjęło bierzmowanie osób 590.

Dnia 11 w Szakinowie pobierzmowałem osób 498.

[Dnia] 13 w Janiszkach, do których przybyłem tylko przejazdem, pobierzmowałem 492 osoby.

Dnia 14 czerwca w Linkowie poświęciłem parafialną mogiłę obrzędem biskupim i pobierzmowałem osób 1128.

Dnia 15 w Konstantynowie udzieliłem bierzmowanie osobom 1258. //110

Dnia 16 czerwca w Sałatach udzieliłem sakr[amentu] bierzm[owania] 1743 osobom.

Dnia 18 w Poswolu bierzmowałem osób 1165.

Dnia 20 w Kryniczynie 542 osoby.

Dnia 21 stanąłem w Podbirzu, znalazłem wszystko w porządku, udzieliłem sakr[amentu] bierzm[owania] 1278 osobom.

Dnia 23 wieczorem przybywszy do Birz zostałem przyjęty przez plebana miejscowego JKs. Kazimierza Aleksandrowicza w lichej szopie, w której z powodu upału mdleli ludzie. Ponieważ zaś nowy, murowany kościół, przez hr. Jana Tyszkiewicza wystawiony, już był gotowy, kazałem takowy sekretarzowi JKs. Dawidowiczowi poświęcić i przeniosłem nabożeństwo do nowej świątyni. Przyjęło tu bierzmowanie //111 osób 1367.

Balandžio 20 Didįjį Ketvirtadienį konsekravau aliejus ir mazgojau 13 vargetų kojas.

Antrąją Velykų dieną, balandžio 24-ąją, susirinko gana daug vaikų, kurie visi atliko išpažintį ir pirmąkart priėmė šventą komuniją. Išdalijau atminimui 52 knygeles.

Gegužės 30 dieną, lydimas tiktai savo sekretoriaus jo malonybės kunigo Justino Dovydaičio, išvykau į vizitaciją.

31 dieną sustojau Upynoje ir suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.

Birželio 1 dieną Kuršėnuose po pamaldų suteikiau Sutvirtinimą 1246 asmenims.

Birželio 3 dieną atvykau į Papilę, radau bažnyčioje meistrus, tvarkančius Dievo namus. Pamaldos vyko žemaičių pilies koplyčioje, kitame Ventos krante. Sutvirtinimą priėmė 802 asmenys.

Birželio 5 dieną atvykau į Akmenę. //109 Priėmė mane prelatas Kalikstas Kasakauskas, vietos klebonas. Čia bažnyčia taip pat buvo tvarkoma, tačiau pamaldos vis tik ten įvyko. Suteikiau Sutvirtinimą 1014 asmenų.

Birželio 6 dieną Vegeriuose suteikiau Sutvirtinimą 216 asmenų ir skatinau laikytis blaivybės, čia dėl Kuršo netvirtą.

Birželio 8 dieną Kruopiuose priėmė Sutvirtinimą 590 asmenų.

11 dieną Šakynoje suteikiau Sutvirtinimą 498 asmenims.

13 dieną Joniškyje, kur užsukau tik pravažiuodamas, suteikiau Sutvirtinimą 492 asmenims.

Birželio 14 dieną Linkuvoje vyskupiškomis apeigomis pašventinau parapinius kapus ir suteikiau Suvirtinimą 1128 asmenims.

15 dieną Vaškuose suteikiau Sutvirtinimą 1258 asmenims. //110

Birželio 16 dieną Saločiuose suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 1743 asmenims.

18 dieną Pasvalyje teikiau Sutvirtinimą 1165 asmenims.

20 dieną Krinčine – 542 asmenims.

21 dieną sustojau Pabiržėje, radau viską tvarkoje, suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 1278 asmenims.

23 dienos vakare atvykęs į Biržus buvau vietos klebono jo malonybės kunigo Kazimiero Aleksandravičiaus priimtas varganoje pašiūrėje, kurioje nuo karščio alpėjo žmonės. Kadangi nauja mūrinė bažnyčia, pastatyta grafo Jono Tiškevičiaus, jau buvo baigta, liepiau ją savo sekretoriui jo malonybei kunigui Dovydaičiui pašventinti ir perkėliau pamaldas į naują šventovę. Čia Sutvirtinimą priėmė //111 1367 asmenys.

Dnia 24 czerwca pojechałem do nowo urządzonej filii w Sośtach, pobierzmowałem 504 osoby i powróciłem do Birz.

Dnia 26 w Popielu udzieliłem sakr[amentu] bierz[mowania] 802 osobom.

Dnia 27 czerwca w Kwetkach osobom 429.

[Dnia 27 czerwca] w Poniemuniu [osobom] 1096.

Dnia 29 w Suweniszkach pobierzmowałem osób 186.

Dnia 30 w Czadosach znalazłem kościół nieoczyszczony, za co wymawiałem adm[inistratorowi] JKs. Kozłowskiemu. Udzieliłem sakr[amentu] bierz[owania] 192 osobom.

Dnia 1 lipca przybyłem do Hanuszyszek, przyjął mię pleban JKs. Plewako i dziedzic Władysław Komar z całą familią. Dnia 3 lipca poświęciłem pontyfikalnie mogiłę parafialną. Pobierzm[owałem] 1842 [osób].

Dnia 4 lipca w Okniście udzieliłem sakr[amentu] bierz[mowania] 309 osobom i zachęcałem //112 do trzeźwości tu niedosyć ustalonej.

Stąd zaproszony przez plebana Wiktora Rustejki pojechałem do Rakiszek. Lud przyjął mnie z nadzwyczajnem uniesieniem. Dnia 5 lipca poświęciłem parafialną mogiłę nowo obmurowaną i pobierzmowałem osób 828.

Dnia 6 lipca pojechałem do Abel i poświęciłem kamień węgielny dla pomieszczenia pod nowo murającym się kościołem w Abelach.

Fabryka szła pod dyrekcją abelskiego plebana WJKs. Feliksa Paszkiewicza. Koszta starczyła parafia i dziedzic miejscowy Wielmożny Ludwik Pietkiewicz. Pobierzm[owałem] osób 669.

Tegoż dnia wróciłem do Rakiszek.

7 zaś lipca poświęciłem, czyli konsekrowałem drewniany kościół rakisz[s]ki ale staraniem plebana Rustejki bardzo upiększony. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie //113 św. męczenników: Klemensa, Pacifika i Juliany.

Dnia 8 lipca poświęciłem parafialną, blisko kościoła znajdującą się mogiłę w Komajach.

Tu sakr[ament] bierz[owania] udzieliłem osobom 986.

Dnia 9 lipca pokonsekrowałem drewniany kościół w Komajach. W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Marynusa, Konstancyusa i Juliany.

Za upiększenie kościoła, obmurowanie cmentarzy dwóch, wymurowanie szpichrza, obory, stajni itd. kreowałem [a]rakisz[s]kiego[a] komajskiego plebana, abelskiego dziekana JW Ignacego Macewicza na honorowego kanonika żmudzkiego.

Z Komaj z powodu nadzwyczajnych upałów cofnąłem się ku domowi.

[a-a] *Užbraukyta, viršuje* „Komajskiego".

Birželio 24 dieną nuvažiavau į naujai įsteigtą filiją Suoste, suteikiau Sutvirtinimą 504 asmenims ir grįžau į Biržus.

26 dieną Papilėje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 802 asmenims.

Birželio 27 dieną Kvetkuose – 429 asmenims.

Birželio 27 dieną Panemunyje – 1096 asmenims.

29 dieną Suvainiškyje suteikiau Sutvirtinimą 186 asmenims.

30 dieną Čedasuose radau neiššluotą bažnyčią, už tai išbariau administratorių jo malonybę kunigą Kazlauską. Suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 192 asmenims.

Liepos 1 dieną atvykau į Onušką. Priėmė mane klebonas jo malonybė kunigas Plevakas ir tėvonis Vladislovas Komaras su visa šeimyna. Liepos 3 dieną vyskupiškomis apeigomis pašventinau parapinius kapus. Suteikiau Sutvirtinimą 1842 asmenims.

Liepos 4 dieną Aknystose suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 309 asmenims ir skatinau //112 blaivybei, čia nepakankamai įsitvirtinusiai.

Iš čia pakviestas klebono Viktoro Rūsteikos išvažiavau į Rokiškį. Žmonės sutiko mane su ypatingu pakylėjimu. Liepos 5 dieną pašventinau parapinius kapus, naujai aptvertus, ir suteikiau Sutvirtinimą 828 asmenims.

Liepos 6 dieną nuvažiavau į Obelius ir pašventinau kertinį akmenį naujai statomai Obelių bažnyčiai.

Statyba vyko vadovaujama Obelių klebonui maloningajam jo malonybei kunigui Feliksui Paškevičiui. Lėšas skyrė parapija ir vietos tėvonis dauggalis Liudvikas Petkevičius. Suteikiau Sutvirtinimą 669 asmenims.

Tą pačią dieną grįžau į Rokiškį.

Liepos 7 pašventinau, arba konsekravau, Rokiškio bažnyčią – medinę, bet, klebonui Rūsteikai rūpinantis, labai išgražintą. Į didįjį altorių įdėjau //113 šv. kankinių Klemenso, Pacifiko ir Julijonos relikvijas.

Liepos 8 dieną pašventinau netoli bažnyčios esančius parapijos kapus Kamajuose. Čia Sutvirtinimo sakramentą suteikiau 986 asmenims.

Liepos 9 dieną pakonsekravau medinę bažnyčią Kamajuose. Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Marino, Konstantino ir Julijonos relikvijas.

Už bažnyčios sutvarkymą, dvejų kapinių aptvėrimą, svirno, tvarto, arklidės ir taip toliau pastatymą Kamajų kleboną, Obelių dekaną jo malonybę Ignotą Macevičių pakėliau į Žemaičių garbės kanauninkus.

Iš Kamajų dėl alinančios kaitros pasukau namo.

Dnia 10 lipca w Sołach udzieliłem sakr[amentu] bierzm[owania] 62 osobom.

Dnia 11 w Skopiszkach 330 osobom. //114

Lipca 11 dnia w Kupiszkach udzieliłem sakr[amentu] bierzm[owania] 848 osobom;

12 dnia w Poławeniu – 48 [osobom];

[12 dnia] w Korsakiszkach – 144 osobom;

13 dnia w Poniewieżu – 228 [osobom];

14 [dnia] w Szadowie – 78 [osobom];

15 [dnia] w Szawlach – 9 [osobom].

16 [dnia] w Chwałojniach z powodu uroczystości Szkaplernej Najświętszej Panny było dużo ludu, pobierzmowawałem 259 osób i powróciłem chory do domu.

Powziąwszy wiadomość, że były marszałek guberski JW Eustachy Karp ma zamiar uposażyć księdza przy pokopskiej kaplicy mieszkającego, dnia 5 sierpnia pojechałem osobiście do Pokop. Tu przez duchowieństwo i rzeczonego marszałka uroczyście przyjęty, dnia 6 sierpnia odprawiłem nabożeństwo, pobierzmo//115wałem 1198 osób i skłoniłem JW Karpia do nadania pokopskiej filii kapitału z ziemią odpowiednią plebanom piątej klasy. Ja zaś z mej strony zobowiązałem się utworzyć pokopską parafią.

Dnia 7 sierpnia w Citowianach pobierzmowałem osób 56.

Dnia 8 w Szydłowie – osób 594.

Dnia 10 w kaplicy zwanej Wilkiszki czy Witkiszki przyjęło bierzmowanie osób 148.

Dnia 11 w Niemoksztach pobierzmowałem osób 32 i wróciłem do domu.

Roku 1861 września 2 dnia zaproszony przez jenerała Powstańskiego pojechałem do Lesnego Pojurza. Nazajutrz w dniu niedzielnym zebrał się naród. Pobierzmowałem 78 osób, później obejrzeliśmy miejsce na mające się wznieść stacje Męki Pańskiej. //116

Dnia 4 znalazłem zebrany lud w Szyłelach, przenocowałem u plebana Ciechanowskiego i pobierzmowałem 378 osób. Stąd wróciłem do domu.

Dnia 8 września w katedrze wornienskiej sam celebrowałem, bo była uroczystość Narodzenia Matki Boskiej, i pobierzmowałem osób 52.

Roku 1861, zaproszony przez plebana kielmienskiego WJKs. Norberta Giedrojcia, pojechałem do Kielm, znalazłem kościół miejscowy wewnątrz ślicznie wymalowany, ołtarze suto wyzłocone, drzwi nowe i pomalowane. Nadto przekonałem się, że pleban jest na swojem miejscu, lubiony i poważany od wszystkich. Dnia 15 października, który był niedzielnym, pokonsekrowałem takowy kościół, w wielkim

Liepos 10 dieną Salose suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 62 asmenims.

11 dieną Skapiškyje – 330 asmenų //114

Liepos 11 dieną Kupiškyje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 848 asmenims;

12 dieną Palėvenėje – 48 asmenims;

12 dieną Karsakiškyje – 144 asmenims;

13 dieną Panevėžyje – 228 asmenims;

14 dieną Šeduvoje – 78 asmenims;

15 dieną Šiauliuose – 9 asmenims.

16 dieną Kolainiuose, per Švenčiausiosios Mergelės Škaplierinės iškilmę buvo daug žmonių. Suteikiau Sutvirtinimą 259 asmenims ir sirgdamas grįžau namo.

Sužinojęs, kad buvęs gubernijos bajorvedis šviesusis dauggalis Eustachijus Karpis ketina išlaikyti kunigą, prie Pakapės koplyčios gyvenantį, rugpjūčio 5 dieną pats išvykau į Pakapę. Čia dvasininkijos ir minėto bajorvedžio iškilmingai priimtas, rugpjūčio 6 atlaikiau pamaldas, suteikiau //115 Sutvirtinimą 1198 asmenims ir įkalbėjau šviesųjį dauggalį Karpį skirti Pakapės filijai penktos klasės klebonui deramą kapitalą su žeme. Aš savo ruožtu įsipareigojau įsteigti Pakapės parapiją.

Rugpjūčio 7 dieną Tytuvėnuose suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.

8 dieną Šiluvoje – 594 asmenims.

10 dieną koplyčioje, vadinamoje Vilkiškiai ar Vitkiškė, Sutvirtinimą priėmė 148 asmenys.

11 dieną Nemakščiuose suteikiau Sutvirtinimą 32 asmenims ir grįžau namo.

1861 metų rugsėjo 2 dieną pakviestas generolo Paustanskio nuvažiavau į Miško Pajūrį. Kitą dieną, sekmadienį, susirinko žmonės. Suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims. Vėliau apžiūrėjome vietą būsimoms Dievo Kančios stotims. //116

4 dieną radau susirinkusius žmones Šilalėje, pernakvojau pas kleboną Ciechanauską ir suteikiau Sutvirtinimą 378 asmenims. Iš ten grįžau namo.

Rugsėjo 8 dieną, per Dievo Motinos gimimo iškilmes, Varnių katedroje pats celebravau ir suteikiau Sutvirtinimą 52 asmenims.

1861 metais pakviestas Kelmės klebono maloningojo jo malonybės kunigo Norberto Giedraičio nuvažiavau į Kelmę. Radau vietos bažnyčią iš vidaus puikiai išdažytą, altorius storai paauksuotus, duris naujas ir nudažytas. Be to, įsitikinau, kad klebonas tinkamas, visų mylimas ir gerbiamas. Spalio 15 dieną, sekmadienį, šitą

ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników Klemen//117sa, Fortunata i Placydy. Na obchód pamiątki tej konsekracji wyznaczyłem[a].

Wreszcie plebana, rzeczonego Giedrojcia, podniosłem na stopień honorowego kanonika żmudzkiego, pobierzmowałem osób 1096.

W ciągu 1861 roku szlachetna publiczność powodowana narodowością, po kościołach śpiewała patriotyczne śpiewy. Partia śpiewaków tak była silną, że duchowieństwo oprzeć się nie mogło. Opierający się wystawieni byli na rozliczne szykany. Niektórzy księża tymże duchem powodowani należeli do śpiewów, jako to: Chodorowicz Piotr, filialista girdziawski, Stankowicz Antoni, wikar[iusz] skirstimonski, Alfons Korewo, kapelan gimnazjum poniewieżskiego, trzech augustianów konwentu kowienskiego – Montwid Lud//118wik, pleban poniewieżski, Moncewicz Joachim, pleban telszewski, Gabszewicz Andrzej, kapelan gimnazjum kowienskiego i Mackiewicz, wik[ariusz] poniewieżski.

Ta reprezentacja przeciwna Rossyi nie podobała się rządowi, który ks. Gabszewicza wywiózł do Petrozawodzka na wygnanie, ks. Chodorowicza ze Stankowiczem potrzymał w Wilnie z miesiący ze dwa i uwolnił, ks. Montwida i Moncewicza pozbawił plebanii. A reszty rzecz jeszcze nierozstrzygnięta. Skoro podrządni moi winnemi się okazali, rząd policzył i mnie za winnego. Z tego powodu na odezwę JW Piotra Wałujewa, ministra interesów wewnętrznych, jeździłem do Peterzburga. Opuściłem Wornie 8 dnia lis//119topada. W drodze w Janiszkach pobierzmowałem osób 18. Bawiłem w stolicy do 29 grudnia. Powróciłem do domu na Trzy Króle wśród mrozów 26 stopni dochodzących.

Podczas niebytności mojej w diecezji lud po kościołach modlił się za me zdrowie. Jakoż najlepszy Pan Bóg i zachował mnie od kataru, któremu nader często w domu ulegałem.

Rok 1862

Z poruczenia rządzącego diecezją augustowską kanonika katedry sejnenskiej JW Jakuba Choinskiego, przybył do Worń profesor seminarium sejnenskiego WJKs. Andrzej Marmo, przywiózł z sobą 14 alumnów tegoż seminarium i prosił o poświęcenie ich na kapłanów. Zaradzając przeto potrzebom osierociałej diecezji, dnia 15 marca rzeczonych alumnów pobierzmowaw//120szy, dałem im pierwsze postrzyżenie, cztery mniejsze święcenia i subdiaconatum.

Dnia 17 marca udzieliłem im diaconatum.

[a] *Diena nenurodyta.*

bažnyčią pakonsekravau, į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, //117 Fortunato ir Placido relikvijas. Šios konsekracijos paminėjimo [diena] paskyriau [nenurodyta].

Galiausiai minėtąjį kleboną Giedraitį pakėliau į Žemaičių garbės kanauninkus. Suteikiau Sutvirtinimą 1096 asmenims.

1861 metais bajorija, tautiniais jausmais persiėmusi, bažnyčiose giedojo patriotines giesmes. Giedotojų partija buvo tiek stipri, kad dvasininkija negalėjo atsiginti. Besipriešinantys susilaukdavo įvairių pašaipų. Kai kurie kunigai, tos pačios dvasios skatinami, prisidėjo prie giedojimų, kaip antai: Chadaravičius Petras, Girdžių filijalistas, Stankevičius Antanas, Skirsnemunės vikaras, Alfonsas Kareiva, Panevėžio gimnazijos kapelionas, trys Kauno konvento augustinai, Montvidas // 118 Liudvikas, Panevėžio klebonas, Moncevičius Joakimas, Telšių klebonas, Gabševičius Andrius, Kauno gimnazijos kapelionas ir Mackevičius, Panevėžio vikaras.

Toks Rusijai priešiškas elgesys nepatiko vyriausybei, kuri kunigą Gabševičių ištrėmė į Petrozavodzką, kunigus: Chadaravičių su Stankevičiumi palaikė Vilniuje pora mėnesių ir paleido. Iš kunigų Montvido ir Moncevičiaus atėmė klebonijas. Likusių likimas dar neaiškus. Jeigu jau mano pavaldiniai nusikalto, vyriausybė ir mane priskyrė prie kaltų. Dėl tos priežasties šviesiojo dauggalio Piotro Valujevo, vidaus reikalų ministro, šaukimu važiavau į Peterburgą. Iš Varnių išvykau lapkričio 8 dieną. //119 Pakeliui Joniškyje suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų. Sostinėje viešėjau iki gruodžio 29. Grįžau namo prieš Tris Karalius, spaudžiant šalčiams iki 26 laipsnių.

Man nebūnant vyskupijoje, žmonės bažnyčiose meldėsi už mano sveikatą. Iš tikro gerasis Ponas Dievas ir apsaugojo mane netgi nuo slogos, kuri itin dažnai namuose kamavo.

1862 metai

Augustavo vyskupijos valdytojo, Seinų katedros kanauninko šviesiojo dauggalio Jokūbo Choinskio siuntimu į Varnius atvyko Seinų seminarijos profesorius maloningasis jo malonybė kunigas Andrius Marma, atsivežė drauge 14 tos pačios seminarijos alumnų ir prašė įšventinti juos į kunigus. Tenkindamas našlaujančios vyskupijos poreikius, kovo 15 dieną minėtiems alumnams suteikęs Sutvirtinimą, //120 teikiau pirmuosius šventinimus, keturis mažuosius šventinimus ir subdiakonatą.

Kovo 17 dieną suteikiau jiems diakonatą.

Dnia 18 poświęciłem dla diecezji augustowskiej oleje święte. Uczyniłem to nie w porze, na mocy przywilejów Ojca Świętego Piusa IX.

Dnia 19 marca poświęciłem pomienionych alumnów na kapłanów. Wszystko to dokonałem w katedrze wornienskiej.

Kwietnia 5 dnia w Wielki Czwartek poświęciłem w katedrze oleje dla diecezji i pomyłem 13 ubogim nogi.

Dnia 8, na pierwszy dzień Wielkiej Nocy, celebrowałem uroczystą mszą i udzieliłem na mocy przywileju apostolskiego ludowi benedykcji.

Dnia 9 kwietnia doprowadziłem do pierwszej komunii 95 dzieci i roz//121dałem stosowne do usposobienia książeczki. Nadto pobierzmowałem osób 24.

Maja 13 dnia pojechałem odwiedzić te kościoły, w których ledwo przed jedynastu laty byłem.

Przed Wieszwianami od ludu spotkany wstąpiłem do kościółka i pobierzmowałem 71 osobę. Poświęciłem bractwa i dalej pojechałem.

Maja 14 dnia w Telszach pobierzmowałem osób 236. Pomodliłem się z ludem zebranym i pojechałem dalej.

Tegoż dnia w Kalwaryi, przyjęty przez przeora Bagienskiego i cały konwent, pobierzmowałem osób 274.

15 dnia maja znalazłem naruszony przy reparacji kościoła wielki ołtarz i takowy na nowo konsekrowałem. Pomieściłem w nim relikwie św. męczenników Fortunata, Konstanciusa i Aurelii.

Przed wyjazdem poświęciłem ponty//122fikalnie mogiłę miejscową. Nadto [a-]Maja 16 w Szatach pobierzmowałem osób[-a] pobierzmowałem osób 225.

Maja 16 w Szatach pobierzmowałem osób 156. Tegoż dnia poświęciłem trzy miejscowe dzwony, jeden ku czci św. Jana, drugi św. Kazimierza, trzeci św. Piotra.

Maja 17 w Trujkinach celebrował[em] pontyfikalnie, poświęciłem kamień węgielny nowo murującego się kościółka, pobierzmowałem 258 osób i poświęciłem mogiłę parafialną.

Maja 18 w Iłokach przyjęło bierzmowanie osób 213.

Tegoż 19 dnia w Żydykach wyświęciłem na diakonów alumnów Wołowskiego i Martyszewskiego, pobierzmowałem osób 654, poświęciłem [b-]20 dnia[-b] kościół murowany, nowo przyozdobiony, w wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników Klemensa, Konstanciusa i Placidy.//123 Wreszcie poświęciłem sam tameczną mogiłę.

[a-a] *Užbraukyta.*
[b-b] *Įterpta.*

18 dieną Augustavo vyskupijai pašventinau šventus aliejus. Šventojo Tėvo Pijaus IX [suteiktų] privilegijų teise tai padariau kitu laiku[1].

Kovo 19 dieną minėtus alumnus įšventinau į kunigus. Visa tai atlikau Varnių katedroje.

Balandžio 5, Didįjį ketvirtadienį, katedroje pašventinau aliejus vyskupijai ir numazgojau 13 vargetų kojas.

8, pirmąją Velykų dieną, celebravau iškilmingas mišias ir apaštališkosios privilegijos teise palaiminau žmones.

Balandžio 9 dieną suteikiau pirmąją komuniją 95 vaikams ir //121 išdalijau smalsumą žadinančias knygeles. Be to, suteikiau Sutvirtinimą 24 asmenims.

Gegužės 13 dieną išvažiavau aplankyti tų bažnyčių, kuriose bemaž prieš vienuolika metų buvau.

Prieš Viešvėnus žmonių pasitiktas užsukau į bažnyčią ir suteikiau Sutvirtinimą 71 asmeniui. Pašventinau brolijas ir išvažiavau toliau.

Gegužės 14 dieną Telšiuose suteikiau Sutvirtinimą 236 asmenims, pasimeldžiau su susirinkusiais ir išvažiavau toliau.

Tą pačią dieną Kalvarijoje, priimtas abato prioro Bagenskio ir viso konvento, suteikiau Sutvirtinimą 274 asmenims.

Gegužės 15 dieną radau remonto metu apgadintą didįjį altorių ir jį naujai konsekravau. Į jį įdėjau šv. kankinių Fortunato, Konstantino ir Aurelijos relikvijas.

Prieš išvažiuodamas iškilmingai pašventinau //122 vietos kapus. Be to, suteikiau Sutvirtinimą 225 asmenims.

Gegužės 16 dieną Šatėse suteikiau Sutvirtinimą 156 asmenims. Tą pačią dieną pašventinau tris vietos varpus: vieną šv. Jono garbei, antrą šv. Kazimiero, trečią šv. Petro.

Gegužės 17 Truikinuose iškilmingai celebravau, pašventinau kertinį naujai statomos bažnyčios akmenį, suteikiau Sutvirtinimą 258 asmenims ir pašventinau parapinius kapus.

Gegužės 18 Ylakiuose priėmė Sutvirtinimą 213 asmenų.

Tą pačią 19 dieną Židikuose įšventinau į diakonus alumnus Valauską ir Martišauską, teikiau Sutvirtinimą 654 asmenims. 20 dieną pašventinau mūrinę naujai išpuoštą bažnyčią, į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, Konstantino ir Placido relikvijas. //123 Galiausiai pats pašventinau vietinius kapus.

[1] Aliejus vyskupas šventina per Didžiojo Ketvirtadienio pamaldas.

Dnia 20 zwiedziłem Ukryny. Znalazłem kościółek nowo z drzewa zabudowany. Dom mieszkalny budujący się, bez dachu. Zobowiązałem, ażeby miejscowa szlachta kończyła fabrykę i przyrzekłem po ukonczeniu dać księdza. Pobierzm[owałem] 51 osobę.

Dnia 21 maja w Pikielach poświęciłem parafialną mogiłę. Dnia 22 pobierzmowałem 380 osób.

Maja 23 w Lackowie celebrowałem pontyfikalnie mszą i pobierzmowałem osób 268.

Dnia 24 w Żemelanach przyjęło bierzmowanie osób 426.

Dnia 25 w Tyrkszlach poświęciłem parafialną mogiłę i pobierzmowałem osób 742.

Maja 27 tamże w Tyrkszlach poświęciłem kościół nowo oczyszczony. //124 W wielkim ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Klemensa, Fortunata i Eutropii.

Odwiedziłem Piewiany, gdzie pobierzmowałem osób 355.

Maja 28 w Łajżewie pobierzmowałem 556 osób i poświęciłem mogiłę.

Dnia 29 tamże poświęciłem wielki ołtarz podczas reparacji kościoła naruszony i pomieściłem relikwie św. męczenników: Pacifika, Klemensa i Aurelii.

Maja 30 dnia w Wieksznach pobierzmowałem osób 1078. Dnia następnego poświęciłem 2 portatyle.

Czerwca 1 dnia w Szawdyni przyjęło bierzmowanie osób 218.

Dnia 2 w Tryszkach poświęciłem sam nową i starą mogiłę parafialną, pobierzmowałem osób 1128.

Dnia 3 i 4 w Rawdzianach pobierzmowałem osób 392.

Dnia 4 i 5 w Kownatowie przy//125jęło bierzm[owanie] osób 564.

W Ubiszkach 55 osób.

Dnia 6 i 7 w Łuknikach pobierzmowałem osób 1326. Stąd wróciłem do domu.

Czerwca 19 dnia znowu na wizytę wyjechałem.

Dnia 20 w Girdyszkach pobierzmowałem 614 osób.

Tegoż dnia w Upinie osób 62 pobierzm[owałem].

Dnia 21 w Skawdwilach przyj[ę]ły bierzmowanie 474 osoby.

Dnia 22 czerwca w Odachowie pobierzmowawszy osób 242 i odprawiwszy nabożeństwo, wróciłem do domu. Chłody niewczesne i ustawiczne deszczy do tego kroku mnie zmusiły.

Dnia 29 czerwca, jako w uroczystość św. Apostołów Piotra i Pawła, sam celebrowałem i pobierzmowałem osób //126 102.

20 dieną aplankiau Ukrinus. Radau bažnytėlę naujai iš rąstų pastatytą. Gyvenamasis namas statomas, be stogo. Vietos bajorus įpareigojau baigti statybas ir pažadėjau skirti kunigą, kai darbai bus baigti. Suteikiau Sutvirtinimą 51 asmeniui.

Gegužės 21 dieną Pikeliuose pašventinau parapinius kapus. 22 dieną suteikiau Sutvirtinimą 380 asmenų.

Gegužės 23 Leckavoje iškilmingai celebravau mišias ir suteikiau Sutvirtinimą 268 asmenims.

24 dieną Žemalėje priėmė Sutvirtinimą 426 asmenys.

25 dieną Tirkšliuose pašventinau parapinius kapus ir suteikiau Sutvirtinimą 742 asmenims.

Gegužės 27 ten pat Tirkšliuose pašventinau naujai sutvarkytą bažnyčią. //124 Į didįjį altorių įdėjau šv. kankinių Klemenso, Fortunato ir Eutropijos relikvijas.

Aplankiau Pievėnus, kur suteikiau Sutvirtinimą 355 asmenims.

Gegužės 28 Laižuvoje suteikiau Sutvirtinimą 556 asmenims ir pašventinau kapus.

29 dieną ten pat pašventinau didįjį altorių apgadintą remonto metu ir įdėjau šv. kankinių Pacifiko, Klemenso ir Aurelijos relikvijas.

Gegužės 30 dieną Viekšniuose suteikiau Sutvirtinimą 1078 asmenims. Kitą dieną pašventinau 2 portatilius.

Birželio 1 dieną Šiaudinėje priėmė Sutvirtinimą 218 asmenų.

2 dieną Tryškiuose pats pašventinau naujus ir senuosius parapinius kapus, suteikiau Sutvirtinimą 1128 asmenims.

3 ir 4 dieną Raudėnuose teikiau Sutvirtinimą 392 asmenims.

4 ir 5 dieną Kaunatavoje priėmė //125 Sutvirtinimą 564 asmenys.

Ubiškėje – 55 asmenys.

6 ir 7 dieną Luokėje suteikiau Sutvirtinimą 1326 asmenims. Iš čia grįžau namo.

Birželio 19 dieną vėl išvažiavau į vizitaciją.

20 dieną Girdiškėje suteikiau Sutvirtinimą 614 asmenų.

Tą pačią dieną Upynoje suteikiau Sutvirtinimą 62 asmenims.

21 dieną Skaudvilėje priėmė Sutvirtinimą 474 asmenys.

Birželio 22 dieną Adakave suteikęs Sutvirtinimą 242 asmenims ir atlaikęs pamaldas, grįžau į namus. Nesavalaikis atšalimas ir nesiliaujantys lietūs mane privertė [žengti] tokį žingsnį.

Birželio 29 dieną, per šv. apaštalų Petro ir Pauliaus iškilmes, pats celebravau ir suteikiau Sutvirtinimą //126 102 asmenims.

Dnia 30 pobierzmowałem osób 37 i poświęcałem kleryków przybyłych z augustowskiej diecezji pod przewodnictwem profesora WJKs. Marmo.

Nadto poświęcałem alumnów zakonu marianów, przybyłych z Polszczy.

1862 roku lipca 11 dnia pojechałem do Retowa. Dnia 1 pobierzmowałem osób 96.

Dnia 13 odwiedziłem Andrzejów, znalazłem nowo sporządzony przez parafian i miejscowego plebana JKs. Jozafata Lilejki wielki dzwon, takowy poświęciłem pontyfikalnie ku czci św. Gaspara w obecności JO księcia Ireneusza Ogińskiego, Olgi Ogińskiej, prezesa Kaspra Billewicza i wielu innych osób. Dzwon kosztował 948 rb. sr.

Nadto tegoż dnia pobierzmowałem 216 osób. //127

Roku 1862 maja 27 dnia, za panowania Piusa IX, odbył się w Rzymie synod, na który był wysłany z Rossyi biskup żytomierski Kaspar Borowski. Ja i drudzy biskupi chcieliśmy jechać, ale rząd nie pozwolił. Pomieniony bis[kup] Borowski, powracając z Rzymu, zajechał do arcybiskupa Żylinskiego, znajdującego się podówczas na kąpielach w Kiemern guberni kurlandskiej. Mnie chciało się wiedzieć, co tam Borowski mówił i dlatego postanowiłem widzić się z arcybiskupem Wacławem Żylinskim. Na prośbę moją przyrzekł przybyć do Janiszek na 11 dzień sierpnia, dokąd i ja na rzeczony dzień przyjechałem. Zebrało się 24 księży. Pleban janiszski Kajetan Rupejko przyjmował.

Dnia 12 sierpnia, który był niedzielnym, //128 zebrało się mnóstwo ludu. Arcybiskup celebrował pontyfikalnie sumę. Mój sufragan JW Aleksander Beresniewicz był obecny. Pobierzmowałem tego dnia 1989 osób w Janiszkach. Później poświęciłem biskupim obrzędem mogiłę janiszską, zwaną Górka.

Dnia 13 rano arcybiskup pojechał do Szawel, ja zaś zboczyłem do Meszkuć, gdzie udzieliłem sakr[amentu] bierzm[owania] 160 osobom.

Tegoż dnia przyjechałem do Szawel i znalazłem oprócz powyższych gości mnóstwo zebranego ludu. Pobierzmowałem 988 osób.

Dnia 14 raniutko arcypasterz pojechał traktem na Poniewież, ja zaś skierowałem swe kroki ku domowi. Przepędziwszy noc w Chwałajniach pobierzmowałem osób 40. Odbyłem nabożeństwo z powodu //129 uroczystości Wniebowzięcia Najświętszej Panny i wróciłem do domu.

Roku 1862 sierpnia 19 dnia w Widuklach pobierzmowałem 1303 osoby. Dnia 20 poświęciłem parafialną mogiłę, bo znalazłem nowo przez dziekana Onufrego Kolendę z parafianami należycie kamiennym wałem ogrodzoną, bramę zaś przez marszałkowę Janczewską wymurowaną.

Tegoż 20 dnia pojechałem do Rossiejń. O milą przed miastem przyjęła mnie młodzież na koniach z chorągwiami. Za zbliżeniem się do bramy miasta znalazłem

Birželio 30 dieną suteikiau Sutvirtinimą 37 asmenims ir pašventinau profesoriaus maloningojo jo malonybės kunigo Marmos vadovaujamus klierikus, atvykusius iš Augustavo vyskupijos.

Be to, pašventinau marijonų vienuolyno alumnus, atvykusius iš Lenkijos.

1862 metų liepos 11 dieną nuvažiavau į Rietavą. 12 dieną suteikiau Sutvirtinimą 96 asmenims.

13 dieną aplankiau Endriejavą, radau parapijiečių ir vietos klebono jo malonybės kunigo Jozefato Lileikos parūpintą didžiulį varpą, jį iškilmingai pašventinau šv. Kasparo garbei. Dalyvaujant šviesiausiajam kunigaikščiui Irenijui Oginskiui, Olgai Oginskienei, pirmininkui Kasparui Bilevičiui ir daugybei kitų. Varpas kainavo 948 sid. rb.

Be to, tą pačią dieną suteikiau Sutvirtinimą 216 asmenų. //127

1862 metų gegužės 27 dieną, valdant Pijui IX, Romoje vyko Sinodas, į kurį iš Rusijos buvo siųstas Žitomiro vyskupas Kasparas Borovskis. Aš ir kiti vyskupai norėjome važiuoti, tačiau valdžia neleido. Minėtasis vyskupas Borovskis grįždamas iš Romos užvažiavo pas arkivyskupą Žilinskį, tuo metu buvusį Kemerio maudyklose Kuršo gubernijoje. Man norėjosi žinoti, ką ten Borovskis sakė, ir todėl nusprendžiau pasimatyti su arkivyskupu Vaclovu Žilinskiu. Mano prašomas pažadėjo atvažiuoti į Joniškį rugpjūčio 11 dieną, kur ir aš sutartu laiku atvykau. Susirinko 24 kunigai. Joniškio klebonas Kajetonas Rupeika priiminėjo.

Rugpjūčio 12 dieną, sekmadienį, //128 susirinko daugybė žmonių. Arkivyskupas iškilmingai celebravo Sumą, dalyvavo mano sufraganas jo malonybė Aleksandras Beresnevičius. Tą dieną suteikiau Sutvirtinimą 1989 asmenims Joniškyje, vėliau vyskupiškomis apeigomis pašventinau Joniškio kapus, Kalneliais vadinamus.

13 dienos ryte arkivyskupas išvažiavo į Šiaulius, o aš pasukau į Meškuičius, kur suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 160 asmenų.

Tą pačią dieną atvažiavau į Šiaulius ir radau, be ankstesnių svečių, daugybę susirinkusių žmonių. Suteikiau sutvirtinimą 988 asmenims.

14 dieną arkiganytojas auštant išvyko traktu į Panevėžį, o aš savo žingsnius pasukau namų link. Pernakvojęs Kolainiuose, suteikiau Sutvirtinimą 40 asmenų. Laikiau pamaldas per Švenčiausiosios Mergelės Dangun ėmimo iškilmes //129 ir grįžau namo.

1862 metų rugpjūčio 19 dieną Viduklėje suteikiau Sutvirtinimą 1303 asmenims. 20 dieną pašventinau parapinius kapus, nes radau naujai dekano Anupro Kalendos su parapijiečiais deramai akmenų tvora aptvertus, vartus bajorvedžio žmonos Jančevskienės [rūpesčiu] išmūrytus.

Tą pačią 20 dieną nuvažiavau į Raseinius. Per mylią nuo miesto sutiko mane ant arklių raita jaunuomenė su vėliavomis. Artėdamas prie miesto vartų, radau visus

całą ludność miejscową. Obywatelskie córki niosły ołtarzyki kościelne, chorągwie obywatele. W niezliczonym tłumie przeszedłem całe miasto. Przy wejściu do kościoła trudno było ład zachować. Nieszpory i nazajutrz //130 sumę sam celebrowałem. Pobierzmowałem osób 1225. Dnia 21 sierpnia podobnież calutkie miasto wyprowadziło mnie do bram miasta.

Dnia 22 w Kołnui pobierzmowałem 410 osób.

Dnia 23 w Wożgirach pobierzmowałem 970 osób.

Dnia 24 pobierzmowałem w Erdzwiłku osób 953.

Dnia 25 poświęciłem parafialną mogiłę i jeździłem do Warnoławek. Tu przyjęło mnie obywatelstwo z ludem, pobierzmowałem 250 osób.

Dnia 26 odwiedziłem Poszołtuń. Znalazłem lud zebrany przez miejscowego księdza Ubowicza. Sakr[amentu] bierzm[owania] udzieliłem 143 osobom.

Dnia 27 zachorowałem i głos //131 straciłem. W Gawrze pobierzmowałem osób 856.

Dnia 29 w Botokach pobierzmowawszy osób 649, pojechałem jako chory do domu. Duchowieństwo i konnica przepuściła mnie do Kryżborgu.

Roku 1862 września 9 dnia zaproszony przez hr. Franciszka Platera pojechałem do Szatejk. Zebrało się dużo duchowieństwa, jako to: Józef Dawidowicz, rektor seminar[ium] wornien[skiego], mój towarzysz, dziekan retowski, pleban kulewski Kazimierz Skrodzki, dziekan olsiadski, pleban siadski Wawrzyniec Borkowski, proboszcz salantowski Kaz[imierz] Bielski, pleban korcianski Izydor Beresniewicz i innych wielu, tak że 22 było kapłanów. Dnia 10 września poświęciliśmy kamień węgielny kościoła. Do wydrążenia tegoż położyłem słoiczek z monetą tegoczesną i blachę cynową z napisem, kiedy i kto zakła //132dał kościół.

Tegoż dnia poświęciłem pontyfikalnie mogiłę szatejkowską. Nad fundamentem kościoła mówił naukę rektor Dawidowicz, na mogile – prob[oszcz] sałantowski Bielski.

Jeszcze pobierzmowałem 216 osób.

Dnia 11 września odwiedziłem Płotele. Przyjął mnie pleban miejscowy Stanisław Grużdz; pobierzmowawszy 436 osób, obiadowałem u hr. Chouseula, dziedzica Plotel.

Dnia 12 września stanąwszy w Płungianach poświęciłem obrazy w nowej kaplicy wymurowanej na mogile płungianskiej. Samą zaś kaplicę poświęcił rektor seminar[ium] ks. Dawidowicz. Pierwszą mszą w tej kaplicy sam odprawiłem.

Powróciwszy do parafialnego ko//133ścioła, pobierzmowałem 906 osób.

Na miejsce plebana plungianskiego JKs. Semenowicza, dnia 9 września zmarłego, mianowałem WJKs. Golmina, dotąd filialisty szatejkowskiego.

vietos žmones. Bajorų dukros nešė bažnytinius altorėlius, bajorai vėliavas. Nesuskaičiuojamame būryje perėjau per visą miestą. Prie įėjimo į bažnyčią sunku buvo išlaikyti rimtį. Mišparus ir kitą dieną //130 Sumą pats celebravau. Suteikiau Sutvirtinimą 1225 asmenims. Rugpjūčio 21 dieną visutėlis miestas palydėjo mane iki miesto vartų.

22 dieną Kalnujuose suteikiau Sutvirtinimą 410 asmenų.

23 dieną Vadžgiryje suteikiau Sutvirtinimą 970 asmenų.

24 dieną Eržvilke suteikiau Sutvirtinimą 953 asmenims.

25 dieną pašventinau parapinius kapus ir važiavau į Varlaukį. Čia mane priėmė bajorija ir liaudis, suteikiau Sutvirtinimą 250 asmenų.

26 dieną aplankiau Pašaltuonį. Radau žmones sukviestus vietos kunigo Ubavičiaus. Sutvirtinimo sakramentą suteikiau 143 asmenims.

27 dieną susirgau ir praradau balsą. //131 Gaurėje suteikiau Sutvirtinimą 856 asmenims.

29 dieną Batakiuose suteikiau Sutvirtinimą 649 asmenims. Išvažiavau į namus, [kadangi] sirgau. Dvasininkija ir raiteliai palydėjo mane iki Kryžkalnio.

1862 metų rugsėjo 9 dieną, pakviestas grafo Pranciškaus Pliaterio, nuvažiavau į Šateikius. Susirinko daugybė dvasininkijos, kaip antai: Juozapas Dovydaitis, Varnių seminarijos rektorius, mano bičiulis, Rietavo dekanas, Kulių klebonas Kazimieras Skrodzkis, Alsėdžių dekanas, Sedos klebonas Laurynas Barkauskas, Salantų klebonas Kazimieras Bielskis, Kartenos klebonas Izidorius Beresnevičius ir daugybė kitų, nes buvo 22 kunigai. Rugsėjo 10 pašventinome kertinį bažnyčios akmenį. Į tarpą įdėjau stiklainėlį su šių laikų monetomis ir alavinę plokštę su įrašu, kas ir kada statė // 132 bažnyčią.

Tą pačią dieną vyskupiškomis apeigomis pašventinau Šateikių kapus. Prie bažnyčios pamatų pamokslą sakė rektorius Dovydaitis, kapinėse – Salantų klebonas Bielskis.

Dar suteikiau Sutvirtinimą 216 asmenų.

Rugsėjo 11 dieną aplankiau Platelius. Priėmė mane vietos klebonas Stanislovas Gruzdys. Suteikęs Sutvirtinimą 436 asmenims, pietavau pas grafą Šuazelį, Platelių tėvonį.

Rugsėjo 12 dieną atvykęs į Plungę pašventinau paveikslus naujojoje koplyčioje, pastatytoje Plungės kapinėse. Pačią koplyčią pašventino Seminarijos rektorius kunigas Dovydaitis. Pirmąsias mišias šioje koplyčioje pats atnašavau.

Sugrįžęs į parapinę bažnyčią, //133 suteikiau Sutvirtinimą 906 asmenims.

Į Plungės klebono jo malonybės kunigo Semenavičiaus, mirusio rugsėjo 9, vietą paskyriau maloningąji jo malonybę kunigą Galminą, iki tol Šateikių filijalistą.

Roku 1862 zabrakło po diecezji portatylów. Podkustoszy katedralny, kan[onik] honorowy ks. Ładuż sprowadził z Memla kamieni. Dnia 23 października poświęciłem w katedrze 21 portatyl.

Listopada 1 dnia podczas uroczystości Wszystkich Świętych celebrowałem sumę w katedrze z benedykcją papieżską. Ludu było wiele. JKs. Gabalewski, bernardyn, umyślnie z Telsz sprowadzony, miał po żmudzku naukę. Powołał lud do odnowienia obietnicy trzeźwości. Odnowił. Zaśpiewaliśmy Veni Creator i dałem benedykcją. Środek ten dosyć skut//134kował, gdyż ks. Gabalewski, znany kaznodzieja ludowy bardzo trafnie przemówił.

Dni 23 grudnia, jako w czwartą niedzielą Adwentu, w katedrze celebrowałem i dałem benedykcją papieżską.

Dnia 25 o północy celebrowałem mszą pasterską.

Dnia 26 pobierzmowałem osób 13.

Rok 1863

W dzień Gromnicznej Najświętszej Panny, 2 lutego, pobierzmowałem 2 osoby w katedrze.

Dnia 10 lutego w kościele katedralnym, w dzień niedzielny, podczas sumy, którą sam celebrowałem, poświęciłem na abbatissę Wielmożną Pannę Apolinarę Rymkiewiczównę, ksienią konwentu krożskiego panien benedyktynek.

Dnia 11 panny Benedyktę Choromanską, Teresę Jamontownę, Dominikę //135 Daniłównę i Ludgardę Wojtkiewiczównę, zakonnice tegoż klasztoru, pokonsekrowałem w kościele katedralnym stosownie do rytuału.

W początkach marca zaprosił mnie do Wilna JW Nazimow, gubernator wojenny, dla pomówienia o księżach aresztowanych z powodów politycznych. W drodze będąc w Kownie dnia 4 marca w kościele Benedyktynek poświęciłem na abbatissę klasztoru kowienskiego pannę Głębocką.

Nazajutrz 5 marca pokonsekrowałem cztery mniszki i pobierzmowałem 254 osoby.

Przy powrocie dnia 10 marca w Kownie celebrowałem pontyfikalnie i w kościele księży Augustianów //136 i pobierzmowałem 246 osób.

Księża: Szatynski, wikary mitawski, Trzeciak, wikary żejmenski i Kajro, kapelan gimnazjum kowieńskiego, zostali aresztowani i sprowadzeni do Mitawy. [a]Jeździłem tam[a] dla ich ratowania i pobierzmowałem w kościele mitawskim 8 osób. Działo się 21 dnia marca.

[a-a] *Pakartota.*

1862 metais vyskupijoje pritrūko portatilių. Katedros pakustodis, garbės kanauninkas kunigas Ladužas iš Klaipėdos pargabeno akmenis. Spalio 23 dieną katedroje pašventinau 21 portatilį.

Lapkričio 1 dieną, per Visų Šventųjų iškilmes, katedroje celebravau Sumą su popiežiškuoju palaiminimu. Žmonių buvo daugybė. Jo malonybė kunigas Gabaliauskas, specialiai iš Telšių pakviestas, sakė pamokslą lietuviškai. Ragino žmones atnaujinti blaivybės įžadus. Atnaujino. Užgiedojome „Veni Creator" ir teikiau palaiminimą. Ši priemonė buvo gana sėkminga, //134 nes kunigas Gabaliauskas, žinomas pamokslininkas, į žmones kreipėsi labai įtaigiai.

Gruodžio 23 dieną, ketvirtąjį advento sekmadienį, katedroje celebravau ir teikiau popiežiškąjį palaiminimą.

25 dienos pusiaunaktį celebravau Piemenėlių Mišias.

26 dieną suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.

1863 metai

Vasario 2, Švenčiausiosios Mergelės Grabnyčinės dieną, katedroje suteikiau Sutvirtinimą 2 asmenims.

Vasario 10 dieną, sekmadienį, katedroje per Sumą, kurią pats celebravau, įšventinau abate dauggalę panelę Apoloniją Rimkevičiūtę, Kražių benediktinių konvento vyresniąją.

11 dieną paneles Benediktą Choromanskaitę, Teresę Jamontaitę, Dominyką //135 Danilaitę ir Liudgardą Vaitkevičiūtę, to paties vienuolyno vienuoles, pakonsekravau katedroje pagal Apeigyną.

Kovo pradžioje pasikvietė mane į Vilnių šviesusis dauggalis Nazimovas, karo gubernatorius, pasikalbėti apie dėl politinių priežasčių areštuotus kunigus. Kelionės metu būdamas Kaune kovo 4 dieną benediktinių bažnyčioje į Kauno vienuolyno abates įšventinau panelę Glembauskaitę.

Kitą dieną, kovo 5, pakonsekravau keturias vienuoles ir suteikiau Sutvirtinimą 254 asmenims.

Grįždamas, kovo 10 dieną, Kaune iškilmingai celebravau kunigų augustinų //136 bažnyčioje ir suteikiau Sutvirtinimą 246 asmenims.

Kunigai: Šatinskis, Mintaujos vikaras, Trečiokas, Žeimių vikaras, ir Kairys, Kauno gimnazijos kapelionas, buvo areštuoti ir išgabenti į Mintaują. Važiavau ten jų gelbėti ir Mintaujos bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims. Tai įvyko kovo 21 dieną.

Dnia 22 marca w Janiszkach pobierzmowałem 36 osób i pojechałem do Worń.

Dnia 28 marca, jako w Wielki Czwartek, poświęciłem w katedrze oleje.

Dnia 31, w pierwszy Dzień Wielkiej Nocy, pobierzmowałem w katedrze 32 osoby i przy celebrze uroczystej udzieliłem ludowi papieżską benedykcją.

Dnia 1 kwietnia doprowadziłem do //137 pierwszej komunii 97 dzieci, rozdałem książeczki i pobierzmowałem osób 54.

Roku 1863 na początku maja przyszli powstańce do miasteczka Kalwaryi Żmudzkiej i zmusili JKs. Filipa Mokrzeckiego ogłosić Manifest Polski. Za to władza rossyjska zaraz go aresztowała i odwiozła do turmy telszewskiej. Dnia 8 czerwca powiedziano mi, że ks. Mokrzeckiego nazajutrz mają rozstrzelać. Pojechałem zaraz do Telsz, aby go ratować, napisałem przez sztafetę do jenerała Majdela w Szawlach mieszkającego z tą zapowiedzią, że biorę JKs. Mokrzeckiego na własną parękę. Odwiedziłem też osoby do interesu należące. Pobierzmowałem w kościele telszewskim 9 czerwca 62 osoby.

Roku 1863 czerwca 17 dnia, na zapotrzebowanie dowodzącego wojskami jenerała porucznika Majdela, je[ź]dziłem do Szawel, gdzie 29 czerwca, jako w dzień św. Apostołów Piotra i Pawła, pobierzmowałem 1597 osób. //138

Nie znajdując w Worniach bezpieczeństwa, zabawiłem w Szawlach trzy tygodni. Powracając w Szawkianach pobierzmowałem 286 osób.

Września 30 dnia pojechałem do Rossiejń. Poznajomiłem się z jenerałem Belhartem i pułkownikiem kozaków Epifanem, którzy właśnie sądzili w turmie będących obywateli z księżmi. Znalazłem zamkniętych 16 kapłanów. Zabawiłem u dominikanów dni 5, w ciągu których pobierzmowałem 288 osób i wróciłem do domu.

[a]Spalu 8 deinoj par Szwętę użgimima Szwęncziauses Paneles Lajkiau pa[a]

Września 8 dnia, jako podczas uroczystości Najświętszej Panny Maryi, sam sumę celebrowałem i pobierzmowałem 120 osób.

Zaproszony przez jenerał-gubernatora Michała Nazimowa[b], przez Rossiejnie 20 września wyjechałem do Wilna. W podróży w Sredniku 22 dnia września pobierzmowałem 168 osób. //139

W Wilnie mile byłem przyjęty.

Dnia 29 września, znowu w Kownie będąc, pobierzmowałem 634 osoby i celebrowałem.

Dnia 30 w Kormiałowie udzieliłem bierzmowania 521 osobie;

dnia 1 października w Janowie 495 osobom;

[a-a] *Užbraukyta.*

[b] *Apsirikta. Turėtų būti* „Murawjowa". *Vladimiras Nazimovas iš Vilniaus generalgubernatoriaus pareigų atšauktas 1863 m. gegužės pradžioje.*

Kovo 22 dieną Joniškyje suteikiau Sutvirtinimą 36 asmenims ir nuvažiavau į Varnius.

Kovo 28 dieną, Didįjį ketvirtadienį, katedroje pašventinau aliejus.

31 dieną, pirmąją Velykų dieną, katedroje suteikiau Sutvirtinimą 32 asmenims ir iškilmingai celebruodamas suteikiau žmonėms popiežišką palaiminimą.

Balandžio 1 dieną suteikiau //137 pirmąją komuniją 97 vaikams, išdalijau knygeles ir suteikiau Sutvirtinimą 54 asmenims.

1863 metų gegužės pradžioje į Žemaičių Kalvarijos miestelį atėjo sukilėliai ir privertė jo malonybę kunigą Pilypą Mokšeckį pagarsinti Lenkijos manifestą. Už tai rusų valdžia iš karto jį suėmė ir išvežė į Telšių kalėjimą. Birželio 8 dieną man buvo pranešta, kad kunigą Mokšeckį kitą dieną turi sušaudyti. Iš karto išvažiavau į Telšius jo gelbėti, per pasiuntinį parašiau Šiauliuose gyvenančiam generolui Maideliui, kad imu jo malonybę kunigą Mokšeckį savo atsakomybėn. Aplankiau su tuo reikalu susijusius asmenis. Telšių bažnyčioje birželio 9-ąją suteikiau Sutvirtinimą 62 asmenims.

1863 metų birželio 17 dieną iškviestas armijai vadovaujančio generolo leitenanto Maidelio, važiavau į Šiaulius, kur birželio 29, šv. apaštalų Petro ir Pauliaus dieną, suteikiau Sutvirtinimą 1597 asmenims. //138

Nesijausdamas Varniuose saugus, paviešėjau Šiauliuose tris savaites. Grįždamas Šaukėnuose suteikiau Sutvirtinimą 286 asmenims.

Rugsėjo 30 dieną nuvažiavau į Raseinius. Susipažinau su generolu Belhartu ir kazokų pulkininku Epifanu, kurie kaip tik teisė kalėjime esančius bajorus ir kunigus. Radau uždarytus 16 kunigų. Viešėjau pas dominikonus 5 dienas, per kurias suteikiau Sutvirtinimą 288 asmenims, ir grįžau namo.

Rugsėjo 8 dieną, per Švenčiausiosios Mergelės Marijos iškilmes, pats Sumą celebravau ir suteikiau Sutvirtinimą 120 asmenų.

Pakviestas generalgubernatoriaus Michailo Muravjovo rugsėjo 20 dieną per Raseinius išvažiavau į Vilnių. Keliaudamas Seredžiuje rugsėjo 22 dieną suteikiau Sutvirtinimą 168 asmenims. //139

Vilniuje maloniai buvau priimtas.

Rugsėjo 29 dieną vėl būdamas Kaune suteikiau Sutvirtinimą 634 asmenims ir celebravau.

30 dieną Karmėlavoje suteikiau Sutvirtinimą 521 asmeniui;

Spalio 1 dieną Jonavoje – 495 asmenims;

dnia 2 w Wiłkomierzu – 253 [osobom];
dnia 4 w Towianach – 34 [osobom];
[dnia 4] w Rogowie – 56 [osobom];
dnia 5 w Poniewieżu – 98 [osobom];
dnia 6 w Smilgach – 15 [osobom];
dnia 7 w Szadowie – 29 [osobom];
[dnia 7] w Szawlach – 19 [osobom].
Dnia 9 w Kołtynianach 36 osobom i wróciłem pomyślnie do domu.

Rok 1864

Zaproszony przez wojennego gubernatora Michała, Mikołaja syna, Murawjewa, stycznia 29 dnia wyjechałem z Worń do Wilna w towarzystwie swego sekretarza ks. Justyna Dawidowicza.

Lutego 2 dnia w rossiejnskim kościele pobierzmowałem 14 osób. //140

Lutego 8 dnia stosując się do prośby JW prałata Bowkiewicza, który pod niebytność JW biskupa Krasinskiego rządził diecezją wilenską, w katedrze wilenskiej święciłem kleryków.

Dnia 10 także i pobierzmowałem 7 osób.

Dnia 13 lutego dziekana Henryka Balewicza, plebana wiłkomirskiego, dziekana Wincentego Bobrowicza, plebana kormiałowskiego, dziekana Wojciecha Nawickiego, plebana Wilkii, Franciszka Klonowskiego, plebana czerwonodworskiego, Augustyna Strzedzińskiego, przeora kowienskiego i ks. Pukszty, augustianina, wyprawiłem do Wilna z adresem do najjaśniejszego monarchy od duchowieństwa diecezji żmudzkiej.

Tegoż dnia ks. Lutostantskiego [z] zakonu augustianów poświęciłem w Kownie na kapłana i pobierzmowałem 49 osób.

Wróciłem do domu 14 lutego chory. //141

Dnia 16 kwietnia poświęciłem oleje wedle zwyczaju i pomyłem nogi 13 ubogim, był to bowiem Wielki Czwartek.

Dnia 19 tegoż [miesiąca] doprowadziliśmy do pierwszej komunii w katedrze 154 dzieci. Uroczystość ta zrobiła wrażenie na narodzie, zwłaszcza że dałem każdemu książeczkę. Później pobierzmowałem osób 34. Co rok w poniedziałek Wielkanocny to się w katedrze dzieje.

Dnia 7 czerwca 1864 roku w towarzystwie rektora seminarium, kan[onika] hon[orowego] Józefa Dawidowicza, pojechałem do Sałant na 40-godzinne nabożeństwo. Pobierzmowałem tam 1046 osób.

2 dieną Ukmergėje – 253 asmenims;
4 dieną Taujėnuose – 34 asmenims;
4 dieną Raguvoje – 56 asmenims;
5 dieną Panevėžyje – 98 asmenims;
6 dieną Smilgiuose – 15 asmenų;
7 dieną Šeduvoje – 29 asmenims;
7 dieną Šiauliuose – 19 asmenų.
9 dieną Kaltinėnuose – 36 asmenims ir sėkmingai grįžau namo.

1864 metai

Pakviestas karo gubernatoriaus Michailo, Mikalojaus sūnaus, Muravjovo, sausio 29 dieną išvažiavau iš Varnių į Vilnių, lydimas savo sekretoriaus kunigo Justino Dovydaičio.

Vasario 2 dieną Raseinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 14 asmenų. //140

Vasario 8 dieną, paprašytas šviesiojo dauggalio Baukevičiaus, kuris, nesant šviesiojo dauggalio vyskupo Krasinskio, valdė Vilniaus vyskupiją, Vilniaus katedroje šventinau klierikus.

10 dieną taip pat suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.

Vasario 13 dieną dekaną Henriką Balcevičių, Ukmergės kleboną, dekaną Vincentą Babravičių, Karmėlavos kleboną, dekaną Vaitiekų Navicką, Vilkijos kleboną, Pranciškų Klanauską, Raudondvario kleboną, Augustiną Stredzinską, Kauno priorą ir kunigą Pūkštą, augustiną, išsiunčiau į Vilnių su Žemaičių vyskupijos dvasininkijos kreipimusi į šviesiausiąjį valdovą.

Tą pačią dieną kunigą Liutostanską, augustinų vienuolį, Kaune įšventinau į kunigus ir suteikiau Sutvirtinimą 49 asmenims.

Namo grįžau vasario 14 sirgdamas. //141

Balandžio 16 dieną pagal paprotį pašventinau aliejus ir numazgojau 13 vargetų kojas, nes tai buvo Didysis Ketvirtadienis.

To paties mėnesio 19 dieną katedroje suteikėme pirmąją komuniją 154 vaikams. Ta iškilmė žmonėms padarė didelį įspūdį, ypač kad kiekvienam daviau knygelę. Vėliau suteikiau Sutvirtinimą 34 asmenims. Kasmet Velykų pirmadienį tai vyksta katedroje.

1864 metų birželio 7 dieną lydimas Seminarijos rektoriaus garbės kanauninko Juozapo Dovydaičio nuvažiavau į Salantus į 40 valandų pamaldas. Ten suteikiau Sutvirtinimą 1046 asmenims.

Dnia 10 w Szatejkach pobierzmowałem osób 24.

Dnia tegoż w Płungianach znalazłem zgromadzony lud i pobierzmowałem 378 osób.

Rok 1864, lubo niedosyć był spokojny, jednak postanowiłem odwiedzić część diecezji mojej osobiście. Zawiadomiłem o tem kurlandskiego gubernatora Brewerna z kowienskim gubernatorem Muraw//142jewem i 16 dnia czerwca wyjechałem do Szawel w towarzystwie sekretarza ks. Justyna Dawidowicza.

W Szawlach dla bezpieczeństwa wziąłem bilet od jenerała Majdela, 17 dnia czerwca pobierzmowałem 4 osoby i pojechałem do Janiszek.

Tu dnia 18 pobierzmowałem 243 osoby.

Dnia 19 czerwca stanąłem w Bausku, znalazłem domek dla księdza nowo wymurowany i wykopane fundamenta nowego kościółka. Lecz księdza Albina Milewskiego, który fabryką zajmował się, już umarłego zastałem.

Pobierzmowałem 37 osób, przenocowałem u katolika Pawłowicza i pojechałem do Brunowiszek.

Tu udzieliłem sakramentu bierzmowania 348 osobom. Plebana JKs. Gomalewskiego za starania pochwaliłem.

Dnia 22 czerwca w Szejnbergu przyjęło bierzmowanie 1146 osób. Admin[istratora] ks. Mikulicza przyrzekłem kreować na plebana. Zawieziono mnie stąd do Ozola, gdzie murowała się kaplica. Tu pobierzmowałem //143 73 osoby.

Dnia 23 czerwca stanąwszy w Radzwiliszkach pobierzmowałem osób 676.

Dnia 24 w Kurmen przenocowałem i pobierzmowałem 300 osób.

Dnia 26 we Fryderychsztacie zostałem przyjęty ze śpiewem przez nieliczną gromadkę katolików i zaprowadzony do oratorium w domie urządzonym. Przedtem tu katolicy nie mieli i domowej kaplicy, pleban szynberski świętej pamięci Kurmowicz kupił na rzecz kościoła dom drewniany i w jednej salce urządził kaplicę.

Odbyliśmy nabożeństwo, pleban szejnberski JKs. Mikulicz miał naukę po kurlandsku, ja mówiłem po polsku, bo dużo z tutejszej gminy zna ten język. Pobierzmowałem 87 osób. Jak mogą ludzie zapamiętać, pierwszy raz w tem miasteczku był biskup katolicki.

Dnia 28 w Jakobsztacie pobierzmowałem 198 osób. Znalazłem tu nowo wymurowany kościół staraniem JKs. Justyna Bohdanowicza, eksmisjonarza. //144

Miałem zamiar poświęcić obrzędem biskupim nowy dom Boży, ale znalazłszy jeszcze niezupełnie ukończony zaniechałem zamiaru.

Dnia 29 czerwca w Rubinie obchodziłem uroczystość św. Apostołów Piotra i Pawła, ludu było dosyć. Pobierzmowałem [osób] 397.

10 dieną Šateikiuose suteikiau Sutvirtinimą 24 asmenims.

Tą pačią dieną Plungėje radau susirinkusius žmones ir suteikiau Sutvirtinimą 378 asmenims.

Nors 1864 metai nebuvo pakankamai ramūs, nutariau asmeniškai aplankyti dalį savo vyskupijos. Pranešiau apie tai Kuršo gubernatoriui Brevernui ir Kauno gubernatoriui //142 Muravjovui ir birželio 16 dieną išvykau į Šiaulius, lydimas sekretoriaus kunigo Justino Dovydaičio.

Šiauliuose dėl saugumo paėmiau leidimą iš generolo Maidelio, birželio 17 dieną suteikiau Sutvirtinimą 4 asmenims ir nuvažiavau į Joniškį.

Čia 18 dieną suteikiau Sutvirtinimą 243 asmenims.

Birželio 19 dieną pasiekiau Bauskę, radau naujai pastatytą namelį kunigui ir iškastus pamatus naujai bažnytėlei. Tačiau kunigą Albiną Milevskį, kuris užsiėmė statyba, radau jau mirusį.

Suteikiau Sutvirtinimą 37 asmenims, pernakvojau pas kataliką Paulavičių ir išvažiavau į Brunaviškį.

Čia teikiau Sutvirtinimo sakramentą 348 asmenims. Kleboną jo malonybę kunigą Gamalauską už pastangas pagyriau.

Birželio 22 dieną Skaistkalnėje priėmė Sutvirtinimą 1146 asmenys. Administratorių kunigą Mikuličių pažadėjau pakelti klebonu. Iš čia mane nuvežė į Ozolmuižę, kur buvo statoma koplyčia. Čia suteikiau //143 Sutvirtinimą 73 asmenims.

Birželio 23 dieną sustojęs Radviliškyje suteikiau Sutvirtinimą 676 asmenims.

24 dieną Kurmenėje pernakvojau ir suteikiau Sutvirtinimą 300 asmenų.

26 dieną Jaunjelgavoje buvau sutiktas su giesmėmis negausios katalikų grupelės ir palydėtas į namuose įrengtą oratoriją. Iki šiol čia katalikai neturėjo ir namų koplyčios, Skaistkalnės klebonas šventos atminties Kurmavičius nupirko bažnyčiai medinį namą ir viename gale įrengė koplyčią.

Aukojome pamaldas, Skaistkalnės klebonas jo malonybė kunigas Mikuličius sakė pamokslą kuršiškai, aš kalbėjau lenkiškai, nes daugelis vietos bendruomenėje supranta šitą kalbą. Suteikiau Sutvirtinimą 87 asmenims. Kiek siekia žmonių atmintis, pirmąkart šitame miestelyje buvo katalikų vyskupas.

28 dieną Jekabpilyje suteikiau Sutvirtinimą 198 asmenims. Radau čia naujai pastatytą bažnyčią rūpinantis buvusiam misionieriui jo malonybei kunigui Justinui Bagdonavičiui. //144 Ketinau iškilmingai pašventinti naujus Dievo namus, tačiau, radęs nevisiškai užbaigtus, susilaikiau.

Birželio 29 dieną Rubenėje švenčiau šv. apaštalų Petro ir Pauliaus iškilmes, žmonių buvo gausiai. Suteikiau Sutvirtinimą 397 asmenims.

Dnia 30 w Podunaju przyjęło bierzmowanie osób 802. I w tym kościółku pierwszy raz lud oglądał biskupa.

Dnia 1 lipca stanąłem w Dwecie, nabożeństwo odbyłem w starym kościele i pobierzmowałem 1214 osób. Oglądałem nowy wspaniały kościół wymurowany tu kosztem hr. Zyberka Platera.

Dnia 2 w Bebrze stanęliśmy. Spotkał nas lud z całą kościelną paradą. Pobierzmowałem 889 osób. W całej diecezji lud śpiewał w kościołach, ale tu najlepiej. Zupełnie odmiennie i sztucznie kieruje głosami. Organ //145 [a]-zupełnie-[a] nieużyty. Dziedzic Bebry pan Ropp sprowadził z zagranicy metra śpiewu, zapłacił 2000 rb. sr. wprawdzie, ale dziś jako dobry katolik cieszy się takim śpiewem, jakiego nigdzie nie słychać.

Dnia 3 stanęliśmy w Iłukszcie. Przy reparacji wspaniałego kościoła 1863 roku został nadpsuty wielki ołtarz konsekrowanego kościoła. Z tego powodu dziekan i pleban miejscowy JKs. Józef Tamulewicz prosił, ażebym powtórnie poświęcił. Co i uczyniłem 3 dnia lipca. W ołtarzu pomieściłem relikwie św. męczenników: Fortunata, Wiktora i Aurelii. Pobierzmowałem tu 1264 osoby.

W Iłukszcie otrzymałem zalecenie od wil[eńskiego] jen[erał]-gubernatora Murawjewa, ażebym wrócił do domu. Jakoż 4 lipca skierowawszy swe kroki ku domowi przybyłem do Subocza kurlandskiego. Podczas popasu pobierzmowałem 165 osób.

Dnia 5 w Rakiszkach przyjęło bierzmowanie 547 osób. //146

Dnia 6 lipca w Aloizowie przyjęło bierz[owanie] osób 8;

w Ponedelu – 406 osób;

w Sołomieście – 302 [osoby].

Dnia 7 w Wobolnikach, przyjęty przez kanonika Raczkowskiego, przenocowałem i pobierzmowałem 1457 osób.

Dnia 8 w Poswolu udzieliłem sakr[amentu] bierz[mowania] 1326 osobom.

Tegoż [dnia] w Johaniszkielach pobierzmowałem 146 osób.

Dnia 9 w Pokroju [udzieliłem sakramentu bierzmowania] 172 osobom;

dnia 10 w Ligumach 86 osobom;

dnia 11 w Szawlach 4 [osobom];

dnia 12 w Szawkianach 1318 osobom.

Dnia 14 lipca w Chwałojniach 17 osób pobierzmowawszy, wróciłem do domu.

Lipca 21 dnia, powołany przez jen[erała]-gubernatora Murawjewa, pojechałem do Kowna. W drodze będąc, w Niemoksztach pobierzmowałem osób 114.

Dnia 22 w Rossiejniach pobierzmowałem 106.

[a-a] *Užbraukyta.*

30 dieną Dunavoje Sutvirtinimą priėmė 802 asmenys. Ir šioje bažnytėlėje pirmąkart žmonės regėjo vyskupą.

Liepos 1 dieną sustojau Dvietėje, pamaldas atlaikiau senojoje bažnyčioje ir suteikiau Sutvirtinimą 1214 asmenų. Apžiūrėjau naują puikią bažnyčią, pastatytą grafo Zybergo Pliaterio lėšomis.

2 dieną sustojome Bebrinėje. Sutiko mus žmonės su visomis bažnytinėmis iškilmėmis. Suteikiau Sutvirtinimą 889 asmenims. Visoje vyskupijoje žmonės gieda bažnyčiose, bet čia geriausiai. Visiškai kitaip ir meniškai valdo balsus. Vargonai //145 čia nenaudojami. Bebrinės tėvonis ponas Ropas iš užsienio atsivežė dainavimo mokytoją. Užmokėjo, tiesa, 2000 sid. rb, tačiau šiandien kaip geras katalikas džiaugiasi tokiu giedojimu, kokio niekur negirdėti.

3 dieną sustojome Ilūkštoje. Nuostabios bažnyčios remonto metu 1863 metais buvo apgadintas didysis konsekruotos bažnyčios altorius. Todėl dekanas ir vietos klebonas jo malonybė kunigas Juozapas Tamulevičius prašė, kad pakartotinai pašventinčiau. Tai ir padariau liepos 3 dieną. Į altorių įdėjau šv. kankinių Fortunato, Viktoro ir Aurelijos relikvijas. Suteikiau Sutvirtinimą 1264 asmenims.

Ilūkštoje gavau nurodymą iš Vilniaus generalgubernatoriaus Muravjovo, kad grįžčiau namo. Tačiau, liepos 4 dieną savo žingsnius pasukęs namų link, atvykau į Kuršo Subatą. Per atokvėpį suteikiau Sutvirtinimą 165 asmenims.

5 dieną Rokiškyje priėmė Sutvirtinimą 547 asmenys. //146

Liepos 6 dieną Alizavoje priėmė Sutvirtinimą 8 asmenys;

Pandėlyje – 406 asmenys;

Salamiestyje – 302 asmenys.

7 dieną Vabalninke priimtas kanauninko Račkausko pernakvojau ir suteikiau Sutvirtinimą 1457 asmenims.

8 dieną Pasvalyje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 1326 asmenims.

Tą pačią dieną Joniškėlyje suteikiau Sutvirtinimą 146 asmenims.

9 dieną Pakruojyje suteikiau Sutvirtinimo sakramentą 172 asmenims;

10 dieną Lygumuose – 86 asmenims;

11 dieną Šiauliuose – 4 asmenims;

12 dieną Šaukėnuose – 1318 asmenų.

Liepos 14 dieną Kolainiuose, suteikęs Sutvirtinimą 17 asmenų, grįžau namo.

Liepos 21 dieną iškviestas generolo gubernatoriaus Muravjovo išvažiavau į Kauną. Būdamas kelyje Nemakščiuose suteikiau Sutvirtinimą 114 asmenų.

22 dieną Raseiniuose suteikiau Sutvirtinimą 106 asmenims.

Dnia 23 stanąłem w Girtakolu, zebrała się ca//147ła parafià, pobierzmowałem 1086 osób i wprowadziłem w obowiązek administratora JKs. Jana Kasperòwicza.

Dnia 24 w Czekiszkach 2 dzieci pobierzmowałem.

Dnia 26 i dalej pobierzmowałem 1216 osób.

Dnia 6 i 7 sierpnia w katedrze wilenskiej poświęciłem 11 diakonów na kapłanów. Prosił o to w imieniu biskupa Krassinskiego rządzący wilenską diecezją prałat Bowkiewicz.

Nadto poświęciłem 2 subdiakonów na diakonów i 27 portatyli.

Wreszcie pobierzmowałem 2216 osób. Lud stęskniony do biskupa otaczał mnie czcią nadzwyczajną.

Powracając w Czekiszkach pobierzmowałem osób 78;

w Betygole – 97.

Wigilią Wniebowzięcia Najświętszej Panny przybyłem do Kroż. Dnia 15 sierpnia poświęciłem, czyli konsekrowałem cztery benedyktynki i pobierzmowałem 107 osób.

Dnia 16 zebrało się dużo ludu do fary krożskiej, był to bowiem dzień św. Rocha, //148 pobierzmowałem 1909 osób i powróciłem w nocy do Worń.

7 dnia września w katedrze wornienskiej pobierzmowałem 49 osób.

Rozeszła się pogłoska pomiędzy ludem, że biskup rezydować będzie w Kownie. Stąd na uroczystość Narodzenia Matki Boskiej, 8 dnia września, zebrało się niepraktykowane mnóstwo wiernych. Sam celebrowałem sumę i pobierzmowałem 2514 osób. Praca trwała do ciemnej nocy.

Września 8 dnia zapowiedziałem ludowi, że do wyjazdu swojego do Kowna w każdą niedzielą będę bierzmował. Wskutek tego zapowiedzenia w następną niedzielą lud się zebrał i pobierzmowałem 582 osoby.

Września 20 w katedrze pobierzmowałem 514 osób.

Dnia 26 września pojechałem do Retowa. W ciągu trzech dni, które tam przepędziłem, pobierzmowałem osób 2416.

Powracając w Ławkowie pobierzmowałem 1952 osoby i powróciłem do domu.

Października 4 pobierzmowałem w katedrze osób 88. //149

1 dnia listopada 1864 roku celebrowałem w katedrze wornienskiej i dałem benedykcją papieżską. Po nabożeństwie pobierzmowałem 32 osoby.

Dnia 5 listopada, na zapotrzebowanie jen[erała]-gub[ernatora] Murawjewa, pojechałem do Wilna.

Dnia 8 stanąłem w Kownie. Tu JW gubernator Murawjew oświadczył mi, że do Wilna jechać nie należy, ale będę musiał zostawać w Kownie. Że przybycie uważa już za przenosiny stolicy biskupiej do Kowna. Nie miałem żadnych rzeczy. Dom

23 dieną sustojau Girkalnyje, susirinko //147 visa parapija, suteikiau Sutvirtinimą 1086 asmenims ir į administratoriaus pareigas paskyriau jo malonybę kunigą Joną Kasperavičių.

24 dieną Čekiškėje suteikiau Sutvirtinimą 2 vaikams;

26 dieną ir vėliau teikiau Sutvirtinimą 1216 asmenų.

Rugpjūčio 6 ir 7 dieną Vilniaus katedroje į kunigus įšventinau 11 diakonų. Vyskupo Krasinskio vardu to prašė Vilniaus vyskupiją valdantis prelatas Baukevičius.

Be to, į diakonus įšventinau 2 subdiakonus ir [pašventinau] 27 portatilius.

Galiausiai suteikiau Sutvirtinimą 2216 asmenų. Vyskupo išsiilgę žmonės apsupo mane ypatinga pagarba.

Grįždamas Čekiškėje suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims;

Betygaloje – 97.

Švenčiausiosios Mergelės Dangun ėmimo [šventės] išvakarėse atvykau į Kražius. Rugpjūčio 15 dieną pašventinau, arba konsekravau, keturias benediktines ir suteikiau Sutvirtinimą 107 asmenims.

16 dieną susirinko daug žmonių į Kražių parapinę bažnyčią, nes buvo šv. Roko diena. //148 Suteikiau Sutvirtinimą 1909 asmenims ir naktį grįžau į Varnius.

Rugsėjo 7 dieną Varnių katedroje suteikiau Sutvirtinimą 49 asmenims.

Tarp žmonių pasklido gandas, kad vyskupas reziduos Kaune. Todėl į Dievo Motinos gimimo iškilmę, rugsėjo 8 dieną, susirinko neregėta daugybė tikinčiųjų. Pats celebravau Sumą ir suteikiau Sutvirtinimą 2514 žmonių. Darbas truko iki vėlyvos nakties.

Rugsėjo 8 dieną paskelbiau žmonėms, kad iki savo išvažiavimo į Kauną kiekvieną sekmadienį teiksiu Sutvirtinimą. Paveikti šios žinios, kitą sekmadienį susirinko žmonės ir suteikiau Sutvirtinimą 582 asmenims.

Rugsėjo 20 dieną katedroje teikiau Sutvirtinimą 514 asmenų.

Rugsėjo 26 dieną išvažiavau į Rietavą. Per tris ten praleistas dienas suteikiau Sutvirtinimą 2416 asmenų.

Grįždamas Laukuvoje suteikiau Sutvirtinimą 1952 asmenims ir grįžau namo.

Spalio 4 dieną katedroje suteikiau Sutvirtinimą 88 asmenims. //149

1864 metų lapkričio 1 dieną celebravau Varnių katedroje ir teikiau popiežiškąjį palaiminimą. Po pamaldų suteikiau Sutvirtinimą 32 asmenims.

Lapkričio 5 dieną, reikalaujant generalgubernatoriui Muravjovui, išvažiavau į Vilnių.

8 dieną sustojau Kaune. Čia šviesusis dauggalis gubernatorius Muravjovas man pareiškė, kad į Vilnių važiuoti nereikia, bet turėsiu likti Kaune. Kad atvykimą jau vertina kaip vyskupo sosto perkėlimą į Kauną. Neturėjau jokių daiktų. Vyskupui

dla biskupa przeznaczony był wprawdzie pełny wszelkich farbnych wyziewów, musiałem przeto mieszkać u księży augustianów i za stół płacić.

Później sprowadziłem nieco rzeczy, do nowego domu przeniosłem się 10 grudnia i zamieszkałem. Początki jak zwykle były trudne. Rząd na pierwszą gospodarkę i na sprowadzenie rzeczy z Worń dał mi 1900 rb. sr.//150

Rok 1865

Stycznia 5 dnia w Kownie pobierzmowałem 7 osób.

Stycznia 17 i 24 w katedrze wornienskiej bierzmowałem osób 45.

Lutego 9 w Wilkii pobierzmowałem osób 31.

Lutego 24 dnia w Kormiałowie pobierzmowałem osób 53.

Kwietnia 1 dnia w nowej kowieńskiej katedrze, jako w Wielki Czwartek, poświęciłem oleje dla diecezji.

Maja 2 dnia w Kownie pobierzmowałem osób 42.

Maja 10 w katedrze kowienskiej pobierzmowałem osób 403.

Maja 13 w kowieńskiej katedrze pobierzmowałem 750 osób.

W dzień Zielonych Świątek, maja 23 dnia, w kowienskiej katedrze pobierzmowałem osób 477.

Maja 24 pobierzmowałem w Kownie 125 osób.

Maja 30 pobierzmowałem 18.

Czerwca 5 pobierzmowałem 210 osób.//151

Czerwca 13 pobierzmowałem 51 osobę.

Czerwca 24 pobierzmowałem 103 osoby.

W dzień św. Piotra i Pawła w Kownie pobierzmowałem 1282 osoby.

Lipca 17, jako w dzień poświęcenia kościoła kowienskiego, pobierzmowałem osób 392.

Dnia 24 lipca w Kownie pobierzmowałem 401 osobę.

Dnia 25 pobierzmowałem 41 osobę.

Sierpnia 1 dnia w Kownie pobierz[mowałem] 379 osób.

Sierpnia 8 dnia w Kownie pobierzmowałem 404[a] osoby.

Sierpnia 15, jako w dzień Wniebowzięcia Najświętszej Panny, w Kownie pobierzmowałem 681 osobę.

W dzień niedzielny sierpnia 22 pobierzmowałem w Kownie 489 osób.

Albowiem lud powziąwszy wiadomość, że biskupowi nie wolno z Kowna wyjeżdżać, zaczął wozić swe dzieci do biskupa nawet z parafii wiłkomirskiej, jaswojnskiej, czekiszskiej, ejrogolskiej itd.

[a] *Arba* 402.

paskirtas namas buvo, tiesą sakant, pilnas visokių dažų kvapų, todėl turėjau gyventi pas kunigus augustinus ir mokėti už stalą.

Vėliau parsisiųsdinau šiek tiek daiktų, į naująjį namą persikėliau gruodžio 10 dieną ir apsigyvenau. Pradžia, kaip paprastai, buvo sunki. Valdžia pirmam įsitaisymui ir daiktų atvežimui iš Varnių davė man 1900 sid. rb. //150

1865 metai

Sausio 5 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.

Sausio 17 ir 24 Varnių katedroje suteikiau Sutvirtinimą 45 asmenims.

Vasario 9 Vilkijoje suteikiau Sutvirtinimą 31 asmeniui.

Vasario 24 dieną Karmėlavoje suteikiau Sutvirtinimą 53 asmenims.

Balandžio 1 dieną naujojoje Kauno katedroje kaip Didįjį ketvirtadienį pašventinau aliejus vyskupijai.

Gegužės 2 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 42 asmenims.

Gegužės 10 Kauno katedroje suteikiau Sutvirtinimą 403 asmenims.

Gegužės 13 Kauno katedroje suteikiau Sutvirtinimą 750 asmenų.

Sekminių dieną – gegužės 23 – Kauno katedroje suteikiau Sutvirtinimą 477 asmenims.

Gegužės 24 suteikiau Sutvirtinimą Kaune 125 asmenims.

Gegužės 30 suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų.

Birželio 5 suteikiau Sutvirtinimą 210 asmenų. //151

Birželio 13 dieną suteikiau Sutvirtinimą 51 asmeniui.

Birželio 24 suteikiau Sutvirtinimą 103 asmenims.

Šv. Petro ir Pauliaus dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 1282 asmenims.

Liepos 17, Kauno bažnyčios pašventinimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 392 asmenims.

Liepos 24 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 401 asmeniui.

25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 41 asmeniui.

Rugpjūčio 1 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 397 asmenims.

Rugpjūčio 8 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 402 asmenims.

Rugpjūčio 15, Švenčiausiosios Mergelės [Marijos] Dangun ėmimo dieną, Kaune suteikiau Sutvirtinimą 681 asmeniui.

Sekmadienį, rugpjūčio 22-ąją, suteikiau Sutvirtinimą Kaune 489 asmenims.

Kadangi žmonės, sužinoję, kad vyskupui negalima iš Kauno išvažiuoti, pradėjo vežti savo vaikus pas vyskupą net iš Ukmergės, Josvainių, Čekiškės, Ariogalos ir t.t.

Sierpnia 29, jako w dniu niedzielnym, //152 pobierzmowałem osób 1205.

Od 1 dnia września do 5 pobierzmowałem w kowienskiej katedrze 1460 osób, bo lud z dalekich parafii przywoził swe dzieci i sam się bierzmował codziennie.

Dnia 5 września, który był niedzielny, pobierzmowałem 1044 osób.

Nazajutrz przyjąło bierzmowanie osób 355.

W dniu Narodzenia Matki Boskiej, września 8, pobierzmowałem osób 863.

Później w ciągu dni kilku pobierzmowałem w Kownie 973 osoby.

Września 12, jako w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 2457 osób.

W ciągu dnia 13, 14 i 15 września, chociaż były powszednie, pobierzmowałem jednak osób 1808, bo lud zewsząd się zgromadzał, nawet z diecezji wilenskiej.

Dnia 16 września pobierzmowałem 1119 osób. Dzień jednak był powszedni. //153

Września 17 dnia pobierzmowałem osób 683;

września 18 [dnia] osób 685;

[września] 19 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem 5017 osób;

[września] 20 przyjęło bierzmowanie osób 694.

Września 21 dnia pobierzmowałem 350 osób, resztę pobierzmował sufragan Beresniewicz.

Września 22 dnia [pobierzmowałem] osób 303, dwa razy więcej sufragan.

Września 23 dnia [pobierzmowałem] 472 osoby;

września 24 [pobierzmowałem] osób 397;

[września] 25 dnia pobierzmowałem osób 669;

[września] 26 dnia [pobierzmowałem osób] 812;

[września] 27 dnia [pobierzmowałem] 514 osób;

[września] 28 pobierzmowałem osób 103;

[września] 29 dnia [pobierzmowałem osób] 131;

[września] 30 dnia [pobierzmowałem osób] 118;

października 1 dnia pobierzmowałem 83 osób; //154

października 2 dnia tylko 30 osób pobierzmowałem. Nastał bowiem zimny czas i jadącym z wilenskiej gubernii policja przeszkadzać poczęła.

Dnia 3 października, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 421.

Dnia 4 przyjęło bierzmowanie osób 114.

Października dnia 5 przystąpiło do bierzmowania osób 62;

[października] 6 dnia tylko 4 osoby, bo policja zaczęła przeszkadzać ludowi i nie dawała biletów.

Dnia 7 października [osoby] 42.

Rugpjūčio 29, kaip sekmadienį, //152 suteikiau Sutvirtinimą 1205 asmenims.

Nuo rugsėjo 1 iki 5 dienos suteikiau Sutvirtinimą Kauno katedroje 1460 asmenų, nes žmonės iš tolimų parapijų vežė savo vaikus ir patys ėmė Sutvirtinimą kasdien.

Rugsėjo 5 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 1044 asmenims.

Kitą dieną priėmė Sutvirtinimą 355 asmenys.

Dievo Motinos gimimo dieną, rugsėjo 8, suteikiau Sutvirtinimą 863 asmenims.

Vėliau per keletą dienų Kaune suteikiau Sutvirtinimą 973 asmenims.

Rugsėjo 12, kaip sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 2457 asmenims.

Rugsėjo 13, 14 ir 15 dienomis, nors buvo eilinės, vis tik suteikiau Sutvirtinimą 1808 asmenims, nes žmonės iš visur plūdo, net iš Vilniaus vyskupijos.

Rugsėjo 16 suteikiau Sutvirtinimą 1119 asmenų. Diena buvo eilinė. //153

Rugsėjo 17 dieną suteikiau Sutvirtinimą 683 asmenims;

rugsėjo 18 dieną – 685 asmenims;

rugsėjo 19, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 5017 asmenų;

rugsėjo 20 priėmė Sutvirtinimą 694 asmenys.

Rugsėjo 21 dieną suteikiau Sutvirtinimą 350 asmenų. Likusiems Sutvirtinimą suteikė sufraganas Beresnevičius.

Rugsėjo 22 dieną suteikiau Sutvirtinimą 303 asmenims, dukart tiek sufraganas.

Rugsėjo 23 dieną suteikiau Sutvirtinimą 472 asmenims;

rugsėjo 24 suteikiau Sutvirtinimą 397 asmenims;

rugsėjo 25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 669 asmenims;

rugsėjo 26 dieną suteikiau Sutvirtinimą 812 asmenų;

rugsėjo 27 dieną suteikiau Sutvirtinimą 514 asmenų;

rugsėjo 28 suteikiau Sutvirtinimą 103 asmenims;

rugsėjo 29 dieną suteikiau Sutvirtinimą 131 asmeniui;

rugsėjo 30 dieną suteikiau Sutvirtinimą 118 asmenų;

spalio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 83 asmenims;//154

spalio 2 dieną tiktai 30 asmenų suteikiau Sutvirtinimą. Prasidėjo šaltas metas ir vykstantiems iš Vilniaus gubernijos policija pradėjo trukdyti.

Spalio 3, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 421 asmeniui.

4 dieną priėmė Sutvirtinimą 114 asmenų.

Spalio 5 dieną priėmė Sutvirtinimą 62 asmenys;

spalio 6 dieną tiktai 4 asmenys, nes policija pradėjo žmonėms trukdyti ir neišdavinėjo leidimų;

spalio 7 dieną – 42 asmenys.

Wreszcie do końca października pobierzmowałem osób 565.
Nastał czas zimny i dżdżysty, przestali zwozić dzieci.
Października 22 pobierzmowałem 6 osób.
Listopada 25 pobierzmowałem 13 osób. //155

Rok 1866
Stycznia 6 dnia pobierzmowałem 4 osoby.
Stycznia 20 dnia w Kownie pobierzmowałem 7 osób.
Pod koniec stycznia jeździłem do Worń odwiedzić chorą siostrę swoją. W przejeździe, 30 stycznia, w Kołtynianach zatrzymałem się i pobierzmowałem osób 874.
W Worniach 2 lutego, w dzień Gromnicznej Najświętszej Panny, pobierzmowałem osób 213.
Lutego 27 dnia w Kownie poświęciłem cztery portatyle i pobierzmowałem osób 10.
Marca 24 dnia, jako w Wielki Czwartek, poświęciłem w Kownie oleje święte i pomyłem 13 ubogim nogi.
Dnia 28 pobierzmowałem osób 13.
Marca 30 dnia z powodu interesów pojechałem do Wilna. Byłem u //156 wojennego gubernatora Kaufmana i mówiłem o wielu rzeczach dotyczących się wiary.
Dnia 31 marca w kościele św. Jana pobierzmowałem osób 207.
Dnia 1 kwietnia tamże pobierzmowałem osób 2274.
Dnia 2 kwietnia w tymże kościele pobierzmowałem osób 3125.
Był to czas jawnego prześladowania wiary katolickiej, widząc rossyjska zwierzchność nadzwyczajny entuzjazm katolików i lud coraz bardziej zgromadzający się, prosiła biskupa, ażeby opuścił miasto. Jakoż ten dnia 3 kwietnia rano wyjechał do Kowna.
Dnia 4 w Kownie pobierzmowałem osób 15.
Kwietnia 23 dnia w kościele seminaryjskim pobierzmowałem osób 17.
Maja 13 w Kownie pobierzm[owałem] 18 osób. //157
Maja 15, jako w dzień Zielonych Świątek, pobierzmowałem 45 osób.
Maja 22, w dzień św. Trójcy, pobierzmowałem osób 47.
Maja 26, jako w dzień Bożego Ciała, pobierzmowałem osób 67.
Maja 29 pobierzmowałem w Kownie osób 85.
Czerwca 5 dnia pobierzmowałem osób 78.
Czerwca 19 dnia pobierzmowałem 91 osobę.
Czerwca 26 dnia pobierzmowałem osób 104.
W dzień św. Ap[ostołów] Piotra i Pawła pobierzmowałem osób 175.

Galiausiai iki spalio pabaigos suteikiau Sutvirtinimą 565 asmenims.
Prasidėjo šaltas ir lietingas metas, liovėsi vežti vaikus.
Spalio 22 suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.
Lapkričio 25 suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų. //155

1866 metai
Sausio 6 dieną suteikiau Sutvirtinimą 4 asmenims.
Sausio 20 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.
Sausio pabaigoje važiavau į Varnius lankyti sergančios savo sesers. Pravažiuodamas sausio 30 sustojau Kaltinėnuose ir suteikiau Sutvirtinimą 874 asmenims.
Varniuose vasario 2, Švenčiausiosios Mergelės Grabnyčinės dieną, suteikiau Sutvirtinimą 213 asmenų.
Vasario 27 dieną Kaune pašventinau 4 portatilius ir suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Kovo 24 dieną, kaip Didįjį Ketvirtadienį, pašventinau Kaune šventus aliejus ir numazgojau 13 vargetų kojas.
28 dieną suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.
Kovo 30 dieną su reikalais nuvažiavau į Vilnių. Buvau pas //156 karo gubernatorių Kaufmaną ir kalbėjau apie daugelį su tikėjimu susijusių dalykų.
Kovo 31 dieną Šv. Jono bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 207 asmenims.
Balandžio 1 dieną ten pat suteikiau Sutvirtinimą 2274 asmenims.
Balandžio 2 dieną šioje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 3125 asmenims.
Tai buvo akivaizdaus katalikų tikėjimo persekiojimo metas. Rusų valdžia, matydama ypatingą katalikų entuziazmą ir kaskart gausiau besirenkančius žmones, prašė vyskupą, kad paliktų miestą. Iš tikro šis balandžio 3 dieną anksti išvažiavo į Kauną.
4 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.
Balandžio 23 dieną Seminarijos bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.
Gegužės 13 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų. //157
Gegužės 15 dieną, per Sekmines, suteikiau Sutvirtinimą 45 asmenims.
Gegužės 22, Švč. Trejybės dieną, suteikiau Sutvirtinimą 47 asmenims.
Gegužės 26, kaip Dievo Kūno dieną, suteikiau Sutvirtinimą 67 asmenims.
Gegužės 29 suteikiau Suvirtinimą Kaune 85 asmenims.
Birželio 5 dieną suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims.
Birželio 19 dieną suteikiau Sutvirtinimą 91 asmeniui.
Birželio 26 dieną suteikiau Sutvirtinimą 104 asmenims.
Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus dieną suteikiau Sutvirtinimą 175 asmenims.

Lipca 3 dnia pobierzmowałem w Kownie 177 osób.
Lipca 17 pobierzmowałem 89 osób.
Lipca 31 pobierzmowałem 73 osoby.
Sierpnia 7 pobierzmowałem osób 76.
Sierpnia 15, w dzień Wniebowzięcia Matki Bożej, pobierzmowałem osób 122.
Sierpnia 21 pobierzmowałem osób 82.
Sierpnia 28 w Kownie pobierzmowałem 166 osób.
W dzień Narodzenia Matki Bożej, września 8, pobierzmowałem osób 73.
Września 12 pobierzmowałem osób 74.
Dnia 18 września, który był niedzielny,//158 pobierzmowałem 303 osoby.
Dnia 25 [września], który był niedzielny, pobierzmowałem 413 osób w Kownie.

Września 30 pobierzmowałem 312 osób w Kownie, gdyż naród pokończywszy roboty polne zaczął był jechać dla przyjęcia bierzmowania, najwięcej z guberni wilenskiej, lecz policja nie dozwalała przystępu do miasta, wystawiła straże po drogach i zmuszała wracać do domów bez tego sakramentu. Takie to były obecne czasy!

W dniu niedzielnym 2 dnia października pobierzmowałem 316 osób.
Października 9 dnia pobierzmowałem w Kownie osób 264.
Października 16 pobierzmowałem osobę 141.
Listopada 1 dnia pobierzmowałem osób 43.
Listopada 15 pobierzmowałem osób 5.
W dzień Bożego Narodzenia pobierzmowałem osób 10.//159

Rok 1867

Stycznia 1 dnia pobierzmowałem osób 6.
Stycznia 6 pobierzmowałem także 6 osób.
Stycznia 15 poświęciłem pięć kielichów i pobierzmowałem 6 osób.
Lutego 2, w dzień Gromniczej Najświętszej Panny, pobierzmowałem osób 9.
Lutego 18 dnia pobierzmowałem 10 osób.
Marca 12 pobierzmowałem osób 12.
Kwietnia 6 dnia poświęciłem 13 kielichów.
Kwietnia 7 pobierzmowałem 6 osób.

Dnia 13 kwietnia, jako w Wielki Czwartek, w kowienskim św. Piotra kościele poświęciłem oleje.

Ponieważ zaś biskup wileński Krassinski Stanisław od roku 1863 znajdował się na wygnaniu w Wiatce i biskupa diecezja nie miała, rządzący przeto tą prałat Piotr

Liepos 3 dieną suteikiau Sutvirtinimą Kaune 177 asmenims.
Liepos 17 suteikiau Sutvirtinimą 89 asmenims.
Liepos 31 suteikiau Sutvirtinimą 73 asmenims.
Rugpjūčio 7 suteikiau Sutvirtinimą 76 asmenims.

Rugpjūčio 15, Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 122 asmenims.

Rugpjūčio 21 suteikiau Sutvirtinimą 82 asmenims.
Rugpjūčio 28 Kaune suteikiau Sutvirtinimą 166 asmenims.
Dievo Motinos gimimo dieną, rugsėjo 8, suteikiau Sutvirtinimą 73 asmenims.
Rugsėjo 12 suteikiau Sutvirtinimą 74 asmenims.
Rugsėjo 18, sekmadienį, //158 suteikiau Sutvirtinimą 303 asmenims.
Rugsėjo 25, sekmadienį, Kaune suteikiau Sutvirtinimą 413 asmenų.

Rugsėjo 30 suteikiau Sutvirtinimą 312 asmenų Kaune, nes žmonės, užbaigę lauko darbus, pradėjo važiuoti priimti Sutvirtinimo, daugiausia iš Vilniaus gubernijos, bet policija neleido įvažiuoti į miestą, keliuose išstatė sargybinius ir vertė grįžti į namus be šio sakramento. Tokie tad buvo laikai!

Spalio 2, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 316 asmenų.
Spalio 9 dieną suteikiau Sutvirtinimą Kaune 264 asmenims.
Spalio 16 suteikiau Sutvirtinimą 141 asmeniui.
Lapkričio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 43 asmenims.
Lapkričio 15 suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.
Kalėdų dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų. //159

1867 metai

Sausio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.
Sausio 6 dieną suteikiau Sutvirtinimą taip pat 6 asmenims.
Sausio 15 pašventinau 5 kielikus ir suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.

Vasario 2, Švenčiausiosios Mergelės Grabnyčinės dieną, suteikiau Sutvirtinimą 9 asmenims.

Vasario 18 dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Kovo 12 suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.
Balandžio 6 dieną pašventinau 13 kielikų.
Balandžio 7 suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.

Balandžio 13 dieną, Didįjį ketvirtadienį, Kauno Šv. Petro bažnyčioje pašventinau aliejus.

Kadangi Vilniaus vyskupas Stanislovas Krasinskis nuo 1863 m. buvo ištremtas į

Żylinski przez diakona Werweczki przysłał swe oleje do Kowna, które wspólnie ze swoimi poświęciłem. //160

Tegoż dnia pomyłem wedle zwyczaju nogi 13 dziadom.

Maja 14 pobierzmowałem 14 osób.

Dnia 21 maja pobierzmowałem osób 40.

Dnia 25 maja, w dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, pobierzmowałem osób 50.

Czerwca 4, w dzień Zielonych Świątek, pobierzmowałem osób 68.

W dzień św. Trójcy w parafialnym kowienskim kościele pobierzmowałem osób 41.

15 dnia czerwca, w dzień Bożego Ciała, pobierzmowałem osób 46.

Dnia 18 czerwca pobierzmowałem osób 65.

Czerwca 25 dnia pobierzmowałem 54 osoby.

Czerwca 29 dnia, jako w dzień św. Piotra i Pawła, pobierzmowałem osób 158.

Lipca 2 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 65.

Lipca 9 dnia pobierzmowałem osób 17.

W dzień Szkaplernej Matkiej Boskiej pobierzmowałem osób 100.

Sierpnia 2 dnia, czyli w dzień Porciunkula, w kościele seminaryjskim pobierzmo //161wałem osób 44.

Sierpnia 6 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 62.

Sierpnia 13 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem 67 osób.

Sierpnia 15, w dzień Wniebowzięcia Matki Boskiej, pobierzmowałem 107 osób.

Sierpnia 20, niedzielnego dnia, pobierzmowałem 99 osób.

Dnia 27 sierpnia, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 52.

Września 3 dnia pobierzmowałem osób 48.

Września 8, w dzień Narodzenia Matki Boskiej, pobierzmowałem osób 93.

Września 17 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem osób tylko 14, bo deszcz padał.

Października 9 dnia pobierzmowałem osób 36.

Października 20 dnia pobierzmowałem osób 17.

Listopada 5 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem 11 osób.

Listopada 26 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 16.

Grudnia 17 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 7. //162

W ciągu 1867 roku nie wolno mnie było pojechać ani do najbliższego miasteczka. Dwa razy prosiłem głównego naczelnika kraju hr. Baranowa, ażeby nie broniono mnie pojechać do Wilna, lecz otrzymałam odpowiedź odmówną.

Koło Kowna mieszkający naród już był pobierzmowany, dalsi zaś nie jechali. Z tego powodu mała liczba została w ciągu tego roku pobierzmowaną.

Viatką ir vyskupo vyskupija neturėjo, ją valdantis prelatas Petras Žilinskis per diakoną Vervečką atsiuntė savo aliejus į Kauną, kuriuos kartu su savaisiais pašventinau. //160

Tą pačią dieną pagal paprotį numazgojau 13 vargetų kojas.

Gegužės 14 suteikiau Sutvirtinimą 14 asmenų.

Gegužės 21 dieną suteikiau Sutvirtinimą 40 asmenų.

Gegužės 25, Viešpaties Dangun žengimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 50 asmenų.

Birželio 4 dieną, per Sekmines, suteikiau Sutvirtinimą 68 asmenims.

Švč. Trejybės dieną Kauno parapinėje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 41 asmeniui.

Birželio 15, Dievo Kūno dieną, suteikiau Sutvirtinimą 46 asmenims.

Birželio 18 dieną suteikiau Sutvirtinimą 65 asmenims.

Birželio 25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 54 asmenims.

Birželio 29, šv. Petro ir Pauliaus dieną, suteikiau Sutvirtinimą 158 asmenims.

Liepos 2, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 65 asmenims.

Liepos 9 dieną suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Dievo Motinos Škaplierinės dieną suteikiau Sutvirtinimą 100 asmenų.

Rugpjūčio 2, Porciunkulės dieną, Seminarijos bažnyčioje suteikiau //161 Sutvirtinimą 44 asmenims.

Rugpjūčio 6, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 62 asmenims.

Rugpjūčio 13, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 67 asmenims.

Rugpjūčio 15, Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 107 asmenims.

Rugpjūčio 20, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 99 asmenims.

Rugpjūčio 27, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 52 asmenims.

Rugsėjo 3 dieną suteikiau Sutvirtinimą 48 asmenims.

Rugsėjo 8, Dievo Motinos gimimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 93 asmenims.

Rugsėjo 17, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą tiktai 14 asmenų, nes lijo.

Spalio 9 dieną suteikiau Sutvirtinimą 36 asmenims.

Spalio 20 dieną suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Lapkričio 5, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 11 asmenų.

Lapkričio 26, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 16 asmenų.

Gruodžio 17, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims. //162

1867 metais man nebuvo leista nuvažiuoti net iki artimiausio miestelio. Du kartus prašiau vyriausiąjį krašto viršininką grafą Baranovą, kad nedraustų man nuvažiuoti į Vilnių, tačiau gavau neigiamą atsakymą.

Aplink Kauną gyvenantiems žmonėms Sutvirtinimas jau buvo suteiktas, iš toliau nevažiavo. Todėl per šiuos metus Suvirtinimas buvo suteiktas nedaugeliui.

Rok 1868

1 stycznia pobierzmowałem w Kownie 4 osoby.

Lutego 2 dnia, podczas uroczystości Gromniczej Najświętszej Panny, w Kownie pobierzmowałem osób 8.

Lutego 24 dnia poświęciłem w kowienskiej katedrze kleryka Adama Styrpejki. Liczę to zdarzenie za osobliwość, bo w tych latach rząd nie pozwalał wyświęcać. Ledwośmy dla tego jednego wyprosili pozwolenia.//163

W Niedzielą [a]Kwiet[a] Kwietną 23 marca pobierzmowałem osób 7.

Marca 28 dnia w Kownie w wielkim kościele poświęciłem dla diecezji oleje.

W tym czasie wilenska diecezja nie miała biskupa, gdyż biskup Krasinski znajdował się jeszcze na wygnaniu w Wiatce. Rządzący diecezją wilenską prałat Piotr Żylinski przysłał przez kleryka Ułasewicza oleje. Te przeto razem ze swoimi poświęciłem.

Nadto umyłem nogi 13 dziadom, byl to bowiem Wielki Czwartek.

Kwietnia dnia 7, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 7.

Kwietnia 21, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 17.

Kwietnia 28 w Kownie pobierzmowałem osób 10.

Maja 5 dnia pobierzmowałem osób 22 w kaplicy domowej. //164

Maja 8 dnia pobierzmowałem 17 osób.

W dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, 9 maja, pobierzmowałem 48 osób.

Maja 12 dnia, który był niedzielny, pobierzmowałem osób 25.

Dnia 15 maja pobierzmowałem osób 104.

Maja 20 dnia, w dzień Zielonych Świątek, pobierzmowałem osób 67.

Maja 21 dnia pobierzmowałem osób 38.

Maja 26, w dzień św. Trójcy, w kościele Bernardynek pobierzmowałem osób 51.

Maja 30, podczas uroczystości Bożego Ciała, pobierzmowałem osób 100.

Czerwca 2, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 59 osób.

Czerwca 9, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 61.

Czerwca 16, w kościele Bernardynek, pobierzmowałam osób 73.

Czerwca 23 dnia, w kościele Bernardynek, pobierzmowałem osób 90.

Czerwca 24, w dzień św. Jana Chrzciciela, w kościele Bernardynek pobierz// 165mowałem osób 37.

Czerwca 29, jako w dzień św. Apostołów Piotra i Pawła, pobierzmowałem w kościele seminaryjskim osób 296.

Czerwca 30 w kościele Bernardynek pobierzmowałem 84 osoby.

[a-a] *Užbraukyta.*

1868 metai

Sausio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą Kaune 4 asmenims.

Vasario 2 dieną, per Švenčiausiosios Mergelės Grabnyčinės iškilmę, Kaune suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.

Vasario 24 dieną Kauno katedroje įšventinau klieriką Adomą Stirpeiką. Laikau tai ypatingu įvykiu, nes pastaraisiais metais valdžia neleido įšventinti. Vos ne vos šiam vienam išprašėme leidimą. //163

Kovo 23, Verbų sekmadienį, pašventinau 7 asmenis.

Kovo 28 dieną Kaune didžiojoje bažnyčioje pašventinau vyskupijai aliejus. Tuo laiku Vilniaus vyskupija neturėjo vyskupo, nes vyskupas Krasinskis vis dar buvo tremtyje Viatkoje. Vilniaus vyskupiją valdantis Petras Žilinskis atsiuntė per klieriką Ulasevičių aliejus. Šiuos kartu su savaisiais pašventinau.

Dar numazgojau 13 senolių kojas, nes buvo Didysis ketvirtadienis.

Balandžio 7 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.

Balandžio 21 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Balandžio 28 Kaune suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.

Gegužės 5 dieną suteikiau Sutvirtinimą 22 asmenims namų koplyčioje. //164

Gegužės 8 dieną suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Viešpaties Dangun žengimo dieną, gegužės 9, suteikiau Sutvirtinimą 48 asmenims.

Gegužės 12 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 25 asmenims.

Gegužės 15 dieną suteikiau Sutvirtinimą 104 asmenims.

Gegužės 20 dieną, per Sekmines, suteikiau Sutvirtinimą 67 asmenims.

Gegužės 21 dieną suteikiau Sutvirtinimą 38 asmenims.

Gegužės 26, Švč. Trejybės dieną, bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 51 asmeniui.

Gegužės 30 dieną, per Dievo Kūno iškilmę, suteikiau Sutvirtinimą 100 asmenų.

Birželio 2, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 59 asmenims.

Birželio 9, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 61 asmeniui.

Birželio 16 dieną bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 73 asmenims.

Birželio 23 dieną bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 90 asmenų.

Birželio 24, šv. Jono Krikštytojo dieną, bernardinių bažnyčioje //165 suteikiau Sutvirtinimą 37 asmenims.

Birželio 29, šv. apaštalų Petro ir Pauliaus dieną, suteikiau Sutvirtinimą Seminarijos bažnyčioje 296 asmenims.

Birželio 30 bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 84 asmenims.

Lipca 7 dnia w tymże kościele pobierzmowałem osób 79.

Lipca 14 w Kownie pobierzmowałem osób 104.

Lipca 21, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 149 osób.

Lipca 28 pobierzmowałem osób 206.

Sierpnia 2, w dzień Porciunkula, w kościele seminaryjskim pobernardyńskim [pobierzmowałem] 178 osób.

Sierpnia 4, w dzień niedzielny, pobierzmowałem 224 osoby.

Sierpnia 11 pobierzmowałem 184 osoby.

Sierpnia 15 dnia pobierzmowałem 153 osoby.

[a-]Sierpnia 17 dnia pobierzmowałem[-a]//166

Sierpnia 18 dnia pobierzmowałem 173 osoby.

Sierpnia 25, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 174.

Września 1 dnia przyjęło bierzmowanie osób 196.

Rok 1868 był nadzwyczaj suchy i nieurodzajny. Lud wcześnie skończył prace polne i zaczął jechać do Kowna po bierzmowanie, najwięcej z powiatu trockiego. Dzień w dzień miałem po kilkadziesięciu. Stąd też września 8, w dzień Narodzenia Matki Boskiej, pobierzmowałem osób 244.

Września 15, w dzień Imienia Maryi, pobierzmowałem 285.

Od 15 do 23 września pobierzmowałem 414 osób.

Września 29 pobierzm[owałem] 547 osób.

Października 3 dnia pobierzm[owałem] 242 osoby.//167

W dzień Rożańcowej Matki Bożej, 6 października, pobierzmowałem 307 osób.

Października 13, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 314.

Października 20, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 106 osób.

Października 26 pobierz[mowałem] 44 osoby.

Listopada 1, w dzień Wszystkich Świętych, pobierzmowałem 17 osób.

Listopada 5 dnia, w kościele św. Piotra liczonym za katedralny, poświęciłem 21 kamien, czyli ołtarzy przenośny[ch] (portatil). Asystowali: mój kapelan i sekretarz JKs. Edward Borowski, podkustoszy Konstanty Orłowski, wikariusze katedralni Żekiewicz i Jankowski, oraz czterych kleryków.

Listopada 10 dnia pobierzmowałem osób 14.

Listopada 17 pobierzmowałem 13 osób.

Grudnia 8, w dzień Niepokolanego Poczęcia, pobierzmowałem 12 osób.//168

Grudnia 26 pobierzmowałem 2 osoby.

[a-a] *Užbraukyta. Šalia pieštuku tuo pačiu braižu įrašytas skaičius „3726".*

Liepos 7 dieną toje pačioje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 79 asmenims.

Liepos 14 Kaune suteikiau Sutvirtinimą 104 asmenų.

Liepos 21, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 149 asmenims.

Liepos 28 suteikiau Sutvirtinimą 206 asmenims.

Rugpjūčio 2, Porciunkulės dieną, suteikiau Sutvirtinimą seminarijos bažnyčioje, buvusioje bernardinų, 178 asmenims.

Rugpjūčio 4, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 224 asmenims.

Rugpjūčio 11 dieną suteikiau Sutvirtinimą 184 asmenims.

Rugpjūčio 15 dieną suteikiau Sutvirtinimą 153 asmenims. //166

Rugpjūčio 18 dieną suteikiau Sutvirtinimą 173 asmenims.

Rugpjūčio 25 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 174 asmenims.

Rugsėjo 1 dieną priėmė Sutvirtinimą 196 asmenys.

1868 metai buvo ypač sausi ir nederlingi. Žmonės anksčiau baigė lauko darbus ir pradėjo važiuoti į Kauną Sutvirtinimo [sakramento], daugiausia iš Trakų apskrities. Kasdien turėjau po keliolika dešimčių. Taip pat rugsėjo 8, Dievo Motinos gimimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 244 asmenims.

Rugsėjo 15, Marijos vardo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 285 asmenims.

Nuo rugsėjo 15 iki 23 suteikiau Sutvirtinimą 414 asmenų.

Rugsėjo 29 suteikiau Sutvirtinimą 547 asmenims.

Spalio 3 dieną suteikiau Sutvirtinimą 242 asmenims.//167

Rožinės Dievo Motinos dieną, spalio 6, suteikiau Sutvirtinimą 307 asmenims.

Spalio 13, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 314 asmenų.

Spalio 20, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 106 asmenims.

Spalio 26 suteikiau Sutvirtinimą 44 asmenims.

Lapkričio 1, Visų Šventųjų dieną, suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Lapkričio 5 dieną Šv. Petro bažnyčioje, vadinamoje katedra, pašventinau 21 akmenį, arba kilnojamą altorių (*portatil*). Asistavo: mano kapelionas ir sekretorius jo malonybė kunigas Edvardas Barauskas, pakustodis Konstantinas Arlauskas, katedros vikarai Žekevičius ir Jankauskas, taip pat keturi klierikai.

Lapkričio 10 dieną suteikiau Sutvirtinimą 14 asmenų.

Lapkričio 17 suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.

Gruodžio 8, Nekaltojo prasidėjimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų. //168

Gruodžio 26 suteikiau Sutvirtinimą 2 asmenims.

Rok 1869, urzędowania mojego dwudziesty

Stycznia 1 dnia pobierzmowałem 2 osoby.

W dzień Trzech Królów pobierzmowałem 3 osób.

Stycznia 12 dnia pobierzmowałem 2 osoby.

Stycznia 26, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 8.

Marca 2 dnia pobierzmowałem 8 osób.

Marca 23 dnia pobierzmowałem 7 osób.

W Niedzielą Palmową, kwietnia 13 dnia, pobierzmowałem 19 osób.

Maja 4 pobierzmowałem osób 27.

W dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, 30 maja, pobierzmowałem 49 osób.

Czerwca 2 pobierzmowałem osób 31.

Czerwca 8, w dzień Zielonych Świątek, pobierzmowałem osób 34.

W dzień św. Trójcy, czerwca 15, pobierzmowałem osób 57.

Czerwca 19 dnia, podczas uroczystości Bożego Ciała, pobierzmowałem osób 287. //169

Czerwca 24 dnia, podczas uroczystości św. Jana Chrzciciela, pobierzmowałem 70 osób.

Czerwca 29 dnia, jako podczas uroczystości św. Apostołów, pobierzmowałem osób 560.

Lipca 6 dnia pobierzmowałem osób 33.

Lipca 13, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 45.

Lipca 20, w dzień Matki Bożej Szkaplernej, pobierzm[owałem] 39 osób.

W dzień poświęcenia kościoła wielkiego, 27 lipca, pobierzmowałem 53 osoby.

W dzień Portiuncula w kościele pobernardyńskim, 2 sierpnia, pobierzmowałem 38 osób.

W dzień niedzielny, 3 sierpnia, pobierzmowałem 49 osób.

W dniu niedzielnym, 10 sierpnia, pobierzmowałem osób 60.

Sierpnia 15, w dzień Wniebowzięcia Matki Bożej, pobierzmowałem 92 osoby.

Sierpnia 17 dnia pobierzmowałem //170 osób 100.

W dzień niedzielny 24 sierpnia pobierzmowałem osób 156.

Po śmierci wywiezionego Konstantego hr. Łubienskiego zabrakło w diecezji augustowskiej biskupa; z tego powodu wikariusz kapitulny, honorowy kanonik Andrzejewski przysłał ośmiu diakonów do Kowna, których 21 sierpnia poświęciłem na kapłanów.

W dniu pięknym niedzielnym, 31 sierpnia, pobierzmowałem 413 osób.

W dniu niedzielnym, 7 września, pobierzmowałem 142 osoby.

1869 metai, mano valdymo dvidešimtieji

Sausio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 2 asmenims.

Trijų Karalių dieną suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims.

Sausio 12 dieną suteikiau Sutvirtinimą 2 asmenims.

Sausio 26, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.

Kovo 2 dieną suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.

Kovo 23 dieną suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.

Verbų sekmadienį, balandžio 13, suteikiau Sutvirtinimą 19 asmenų.

Gegužės 4 suteikiau Sutvirtinimą 27 asmenims.

Viešpaties Dangun žengimo dieną, gegužės 30, suteikiau Sutvirtinimą 49 asmenims.

Birželio 2 suteikiau Sutvirtinimą 31 asmeniui.

Birželio 8, Sekminių dieną, suteikiau Sutvirtinimą 34 asmenims.

Švč. Trejybės dieną, birželio 15, suteikiau Sutvirtinimą 57 asmenims.

Birželio 19 dieną, per Dievo Kūno iškilmes, suteikiau Sutvirtinimą 287 asmenims. //169

Birželio 24 dieną, per šv. Jono Krikštytojo iškilmes, suteikiau Sutvirtinimą 70 asmenų.

Birželio 29 dieną, kaip per šv. apaštalų iškilmes, suteikiau Sutvirtinimą 560 asmenų.

Liepos 6 dieną suteikiau Sutvirtinimą 33 asmenims.

Liepos 13, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 45 asmenims.

Liepos 20, Dievo Motinos Škaplierinės dieną, suteikiau Sutvirtinimą 39 asmenims.

Didžiosios bažnyčios pašventinimo dieną, liepos 27, suteikiau Sutvirtinimą 53 asmenims.

Porciunkulės dieną, rugpjūčio 2, buvusioje bernardinų bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 38 asmenims.

Rugpjūčio 3, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 49 asmenims.

Rugpjūčio 10, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 60 asmenų.

Rugpjūčio 15, Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 92 asmenims.

Rugpjūčio 17 dieną suteikiau Sutvirtinimą //170 100 asmenų.

Rugpjūčio 24, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 156 asmenims.

Po ištremto grafo Konstantino Lubenskio mirties Augustavo vyskupija neturėjo vyskupo. Dėl tos priežasties kapitulos vikaras, garbės kanauninkas Andrijauskas atsiuntė aštuonis diakonus į Kauną, kuriuos rugpjūčio 21 išventinau į kunigus.

Gražų sekmadienį, rugpjūčio 31, suteikiau Sutvirtinimą 413 asmenų.

Rugsėjo 7, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 142 asmenims.

Września 8 dnia, w dniu Narodzenia Matki Boskiej, pobierzmowałem osób 144.

Września 14, w dzień Podwyższenia Krzy//171ża Świętego, pobierzmowałem osób 202.

W dniu niedzielnym, 21 września, pobierzmowałem osób 136.

W dniu niedzielnym, 28 września, pobierzmowałem osób 63.

W dzień Różańcowej, 6 dnia października, pobierzmowałem 302 osoby.

Października 12, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 182.

W dniu niedzielnym, 19 października, pobierzmowałem osób 106.

W dzień Wszystkich Świętych, 1 listopada, pobierzmowałem osób 22.

Listopada 16 dnia pobierzmowałem 3 osoby.

Grudnia 8 dnia, podczas uroczystości Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny, pobierzmowałem osób 18.

Grudnia 25, w dzień Bożego Narodzenia, pobierzmowałem osób 12.

W ostatnią roku niedzielą pobierzmowałem 3 osoby. Na chwałę Bogu. //172

W teraźniejszym 1869 roku święty papież Pius IX nakazał całego świata biskupom zebrać się do Rzymu dla odprawienia Konsylium Powszechnego. Do wszystkich panujących wysłał grzeczne pisma prosząc, ażeby biskupom w kraju będącym nie bronili pojechać na czas naznaczony do Wiecznego Miasta. Jakoż wszyscy pozwolili, wyjąwszy monarchę rossyjskiego Aleksandra II, który w krajach swoich nie dozwolił obchodzić Jubileuszu przez papieża ogłoszonego i nie komunikował biskupom bulli Ojca Świętego wzywającej na Synod.

Biskupi w teraźniejszym czasie żyjący w Rossyi są następni:

Kaspar Borowski, biskup łucko-//173 żytomirski, rządzący razem diecezją kamieniecką.

Antoni Fiałkowski, biskup kamieniecki, usunięty przez władzę cywilną od rządów diecezji, mieszkający w Symforopolu w Krymie.

Adam Wojtkiewicz, biskup minski, po przyłączeniu tej diecezji przez władzę cywilną do wilenskiej, mieszkający w Wilnie.

Maciej Wołonczewski, biskup żmudzki, mieszkający w Kownie.

Stanisław Krassinski, biskup wilenski, mieszkający na wygnaniu w Wiatce.

Józef Staniewski, sufragan, rządza archidiecezji mohilewskiej, mieszkający w Peterzburgu.

Wincenty Lipski, sufragan, rządca diecezji tiraspolskiej, mieszkający w Saratowie.//174

Aleksander Beresniewicz, sufragan żmudzki, mieszkający w Kownie.

Biskupi polscy żyli następni:

Rugsėjo 8, Dievo Motinos gimimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 144 asmenims.

Rugsėjo 14, šv. Kryžiaus išaukštinimo dieną, //171 suteikiau Sutvirtinimą 202 asmenims.

Rugsėjo 21, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 136 asmenims.

Rugsėjo 28, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 63 asmenims.

Spalio 6, Rožinės [Švenčiausiosios Mergelės Marijos] dieną, suteikiau Sutvirtinimą 302 asmenims.

Spalio 12, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 182 asmenims.

Spalio 19, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 106 asmenims.

Visų Šventųjų dieną, lapkričio 1, suteikiau Sutvirtinimą 22 asmenims.

Lapkričio 16 dieną suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims.

Gruodžio 8 dieną, per Švenčiausiosios Mergelės nekaltojo prasidėjimo iškilmes, suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų.

Gruodžio 25, Kalėdų dieną, suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.

Paskutinį metų sekmadienį suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims. Garbė Dievui. //172

Šiais 1869 metais šventas popiežius Pijus IX įsakė viso pasaulio vyskupams susirinkti į Romą, į visuotinį pasitarimą. Visiems viešpataujantiems išsiuntė mandagius laiškus ir prašė, kad šalies vyskupams nedraustų paskirtu laiku vykti į Amžinąjį Miestą. Iš tikro visi leido, išskyrus Rusijos valdovą Aleksandrą II, kuris savo kraštuose neleido minėti popiežiaus paskelbtojo Jubiliejaus ir neperdavė vyskupams Šventojo Tėvo bulės, kviečiančios į Sinodą.

Vyskupai, šiuo metu gyvenantys Rusijoje, yra šie:

Kasparas Borovskis, Lucko-Žitomiro //173 vyskupas, kartu valdantis Kameneco vyskupiją.

Antanas Fijalkovskis, Kameneco vyskupas, civilinės valdžios nušalintas nuo vyskupijos valdymo, gyvenantis Kryme, Simferopolyje.

Adomas Vaitkevičius, Minsko vyskupas, civilinei valdžiai šitą vyskupiją prijungus prie Vilniaus, gyvenantis Vilniuje.

Motiejus Valančius, Žemaičių vyskupas, gyvenantis Kaune.

Stanislovas Krasinskis, Vilniaus vyskupas, gyvenantis tremtyje Viatkoje.

Juozapas Stanevskis, sufraganas, Mogiliavo arkivyskupijos valdytojas, gyvenantis Peterburge.

Vincentas Lipskis, sufraganas, Tiraspolio vyskupijos valdytojas, gyvenantis Saratove. //174

Aleksandras Beresnevičius, Žemaičių sufraganas, gyvenantis Kaune.

Lenkijos vyskupai gyveno šie:

Stanisław Felinski, arcybiskup warszawski, żyjący na wygnaniu w Jarosławiu.

Józef Juszynski, biskup sandomirski, mieszkający w Sandomierzu.

Wincenty Popiel, biskup płocki, mieszkający w Wielkim Nowogrodzie na wygnaniu.

Majerczak, biskup kujawsko-kaliżski.

Żadnemu z tych do Rzymu jechać nie pozwolono, pomimo to konsylium w dzień Niepokalanego Poczęcia Matki Boskiej, tj. 8 grudnia, rozpoczęło się. Przybyło z różnych stron świata 800 biskupów. Jak długo potrwa, zobaczymy. //175

Rok 1870

Stycznia 1 dnia pobierzmowałem 3 osoby.

W dzień Trzech Królów pobierzmowałem osób 8.

Stycznia 11 pobierzmowałem 7 osób.

Lutego 17 dnia pokonsekrowałem dwa portatyle, przysłane przez plebana pokopskiego kościoła, JKs. Antoniego Gintyłły.

Lutego 22 dnia pobierzmowałem 5 osób.

Marca 25, w dzień Zwiastowania Matki Boskiej, pobierzmowałem 13 osób.

Rządzący diecezjami wilenską i minską prałat wilenski Piotr Żylinski przysłał do Kowna dwóch diakonów, Peterzburskiej Akademii alumnów: Juliana Mackiewicza i Michała Cięzielskiego, których 28 marca poświęciłem na kapłanów. //176

W Niedzielą Męki Pańskiej, 29 marca, pobierzmowałem osób 56.

Dnia 9 kwietnia, jako w Wielki Czwartek, według zwyczaju święciłem oleje, ale nie dla swojej diecezji tylko.

Po wywiezieniu umarł był Konstanty Łubienski, biskup augustowski; rządzący diecezją augustowski [s] ks. Andrzejewski przez ks. Stanisława Jamiołkowskiego przysłał oleje dla swojej diecezji.

Po wywiezieniu biskupa wilenskiego Stanisława Krassinskiego, rządzący diecezją wilenską ks. Piotr Żylinski przez ks. Juliana Mackiewicza przysłał oleje dla wilenskiej i skasowanej minskiej diecezji.

Słaby sufragan rządzący diecezją mohilewską Maksymilian Sta//177niewski, przez cywilnego człowieka przysłał oleje dla swojej diecezji.

Wszystkie te przy asystencji 12 kapłanów poświęciłem.

Nadto pomyłem nogi dla 13 żebraków.

W pierwszy Dzień Wielkiej Nocy, 12 kwietnia, pobierzmowałem osób 15.

Dominica in albis, 19 kwietnia, pobierzmowałem osób 16.

Maja 3, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 24 osób.

Stanislovas Felinskis, Varšuvos arkivyskupas, gyvenantis tremtyje Jaroslavlyje.

Juozapas Jušinskis, Sandomiero vyskupas, gyvenantis Sandomiere;

Vincentas Popelis, Plocko vyskupas, gyvenantis tremtyje Didžiajame Naugarde.

Majerčakas, Kujavijos Kališo vyskupas.

Nei vienam iš jų važiuoti į Romą neleista, nors tas pasitarimas Dievo Motinos Nekaltojo Prasidėjimo dieną, t. y. gruodžio 8, prasidėjo. Iš įvairių pasaulio šalių atvyko 800 vyskupų. Kaip ilgai tęsis, pažiūrėsim. //175

1870 metai

Sausio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims.

Trijų Karalių dieną suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.

Sausio 11 suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.

Vasario 17 dieną pakonsekravau du portatilius, atsiųstus Pakapės bažnyčios klebono jo malonybės kunigo Antano Gintilos.

Vasario 22 dieną suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.

Kovo 25, [Viešpaties] Apreiškimo Dievo Motinai dieną, suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.

Vilniaus ir Minsko vyskupijas valdantis Vilniaus prelatas Petras Žilinskis atsiuntė į Kauną du diakonus, Peterburgo akademijos alumnus: Julijoną Mackevičių ir Mykolą Čenželską, kuriuos kovo 28 įšventinau į kunigus. //176

Kovo 29, Viešpaties Kančios sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.

Balandžio 9 dieną, kaip Didįjį Ketvirtadienį, pagal paprotį šventinau aliejus, bet ne vien savo vyskupijai.

Po išvežimo mirė Konstantas Lubenskis, Augustavo vyskupas. Augustavo vyskupiją valdantis kunigas Andrijauskas per kunigą Stanislovą Jamiolkovskį atsiuntė [pašventinti] aliejus savo vyskupijai.

Išvežus Vilniaus vyskupą Stanislovą Krasinskį, Vilniaus vyskupiją valdantis kunigas Petras Žilinskis per kunigą Julijoną Mackevičių atsiuntė aliejus Vilniaus ir panaikintajai Minsko vyskupijai.

Silpnas sufraganas valdantis Mogiliavo vyskupiją Maksimilijonas Stanevskis //177 per civilį žmogų atsiuntė aliejus savo vyskupijai. Visus juos, asistuojant 12 kunigų, pašventinau.

Dar numazgojau 13 vargetų kojas.

Pirmąją Velykų dieną, balandžio 12, suteikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.

Balandžio 19, pirmąjį sekmadienį po Velykų, suteikiau Sutvirtinimą 16 asmenų.

Gegužės 3, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 24 asmenims.

Maja 14 pobierzmowałem osób 25.

W dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, 21 maja, pobierzmowałem osób 22.

Maja 25 dnia pobierzmowałem osób 56.

W dzień Zielonych Świątek, 31 maja, pobierzmowałem w kościele Bernardynek osób 55.

W dzień św. Trójcy, 7 czerwca, pobierzmowałem 108 osób. //178

W dzień Bożego Ciała, 11 czerwca, w kościele pobernardyńskim pobierzmowałem osób 95.

Czerwca 14 dnia, in Dominica intra octavam Corporis Ch[ris]ti, pobierzmowałem 107 osób.

W trzeciej niedzieli po [Zielonych] Świątkach pobierzmowałem w kościele po bernardynkach pozostałym 67 osób.

Czerwca 29, w dzień św. Piotra i Pawła, pobierzmowałem w kościele pobernardyńskim osób 1377, bo katedralny był zajęty reperacją.

W dzień Nawiedzenia Matki Boskiej, 2 lipca, pokonsekrowałem cztery mniszki w kościele panien Benedyktynek w Kownie. Asystowali: Hieronim Raczkowski, rektor seminarium, kanonik, sekretarz mój Edward Borowski, ksiądz Konstanty Orłowski, podkustoszy i Berna//179towicz, wikary katedralny. Ksienia Zofia Głębocka dała paradny obiad. Na tem się wszystko skończyło.

Dnia 5 lipca w kościele pobernardynek [s] pobierzmowałem osób 123.

Lipca 20, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 173 osoby w kościele kowienskim parafialnym.

Lipca 26 pobierzmowałem w kościele Bernardynek osób 185.

Sierpnia 2 dnia, w dniu Porciunkula, pobierzmowałem w kościele pobernardyńskim osób 396.

Sierpnia 9, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem w kościele czerwonodworskim osób 78.

Dnia 10 pobierzmowałem tamże osób 12.

W dzień Wniebowzięcia Matki Boskiej, 15 sierpnia, w kościele parafialnym kowienskim pobierzm[owałem] osób 169.

Dnia 16 sierpnia w tymże kościele pobierzm[owałem] osób 105. //180

Sierpnia 23 dnia w Kownie pobierzmowałem osób 65.

Sierpnia 30 pobierzmowałem osób 22.

Września 8, w dzień Narodzenia Matki Boskiej, w parafialnym kościele pobierzmowałem osób 76.

Września 13 w kościele parafialnym kowienskim pobierzmowałem osób 39.

Gegužės 14 suteikiau Sutvirtinimą 25 asmenims.

Viešpaties Dangun žengimo dieną, gegužės 21, suteikiau Sutvirtinimą 22 asmenims.

Gegužės 25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.

Gegužės 31 dieną, per Sekmines, bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 55 asmenims.

Švč. Trejybės dieną, birželio 7, suteikiau Sutvirtinimą 108 asmenims. //178

Birželio 11, Dievo Kūno dieną, buvusioje bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 95 asmenims.

Birželio 14, sekmadienį po Dievo Kūno aštuntadienio, suteikiau Sutvirtinimą 107 asmenims.

Trečią sekmadienį po Sekminių suteikiau Sutvirtinimą buvusioje bernardinių bažnyčioje 67 asmenims.

Birželio 29, šv. Petro ir Pauliaus dieną, suteikiau Sutvirtinimą buvusioje bernardinių bažnyčioje 1377 asmenims, nes katedra buvo remontuojama.

Dievo Motinos Apsilankymo dieną, liepos 2, konsekravau keturias vienuoles benediktinių bažnyčioje Kaune. Asistavo: Jeronimas Račkauskis, Seminarijos rektorius, kanauninkas, mano sekretorius Edvardas Barauskas, kunigas Konstantinas Arlauskas, pakustodis, ir Bernatavičius, //179 katedros vikaras. Vyresnioji Sofija Glembauskaitė surengė iškilmingus pietus. Tuo viskas baigėsi.

Liepos 5 dieną buvusioje bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 123 asmenims.

Liepos 20, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 173 asmenims Kauno parapinėje bažnyčioje.

Liepos 26 suteikiau Sutvirtinimą bernardinių bažnyčioje 185 asmenims.

Rugpjūčio 2, Porciunkulės dieną, buvusioje bernardinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 396 asmenims.

Rugpjūčio 9, sekmadienį, Raudondvario bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims.

10 dieną ten pat suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims.

Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, rugpjūčio 15, Kauno parapinėje bažnyčioje suteikiau sutvirtinimą 169 asmenims.

Rugpjūčio 16 dieną toje pačioje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 105 asmenims. //180

Rugpjūčio 23 dieną Kaune suteikiau Sutvirtinimą 65 asmenims.

Rugpjūčio 30 suteikiau Sutvirtinimą 22 asmenims.

Rugsėjo 8, Dievo Motinos gimimo dieną, parapinėje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 76 asmenims.

Rugsėjo 13 Kauno parapinėje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 39 asmenims.

W dniu niedzielnym, 20 września, pobierzmowałem osób 38.

Tego roku, od maja do 27 września, oczyszczaliśmy w Kownie kościół św. Piotra, przemalowaliśmy całe wnętrze, po wyrzuceniu ceglanej podłogi daliśmy drewnianą i odnowiliśmy obrazy.

Dzień odnowienia nabożeństwa obchodziliśmy uroczyście, sam celebrowałem i pobierzmowałem osób 78.

W dzień Różańcowej Matki Boskiej, 4 dnia października, pobierzmowałem w kościele św. Piotra 56 osób. //181

W dniu niedzielnym, 18 października, pobierzmowałem 35 osób.

Listopada 1, w dzień Wszystkich Świętych, pobierzmowałem 45 osób.

Listopada 15, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 17.

Listopada 30, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 10 osób.

Grudnia 8 dnia pobierzmowałem osób 5.

Grudnia 25 dnia, czyli w Dzień Bożego Narodzenia, pobierzmowałem osób 5.

Rok 1871

Stycznia 1 dnia pobierzmowałem osób 2.

Stycznia 6, w dzień Trzech Królów, pobierzmowałem 4 osoby.

Stycznia 10, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 4 osoby.

Nadto poświęciłem dwa kielichy i dwie pateny.

Stycznia 24, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 4. //182

Nadto poświęcilem kielich z pateną.

W dzień Gromnicznej Matki Najświętszej pobierzmowałem osób 5.

Lutego 9 pokonsekrowałem kielich, patenę i waskulum.

Lutego 10 poświęciłem kielich z pateną.

Lutego 11 w kościele św. Piotra w Kownie poświęciłem dzwon dla kościoła krakopolskiego diecezji sejneńskiej ku czci św. Mateusza.

Lutego 17 dnia poświęciłem kielich z pateną.

Lutego 22 poświęciłem kielich.

Marca 4, w dzień św. Kazimierza, pobierzmowałem 3 osoby.

Marca 6 poświęciłem kielich z pateną dla kościoła godlewskiego.

Marca 14, w Niedzielą Męki [Pańskiej], pobierzmowałem 12 osób.

Marca 21 dnia, w Niedzielą Kwietną, pobierzmowałem osób 5.

Tegoż dnia poświęciłem dwie pateny i je//183den kielich dla diecezji augustowskiej.

Roku bieżącego 1871 augustowską diecezją zarządzał kanonik Andrzejewski. Wilenską i minską prałat Piotr Żylinski.

Sekmadienį, rugsėjo 20, suteikiau Sutvirtinimą 38 asmenims.

Tais metais nuo gegužės iki rugsėjo 27 valėme Šv. Petro bažnyčią Kaune, išdažėme visą vidų, išmetę akmenines grindis dėjome medines ir atnaujinome paveikslus.

Pamaldų atnaujinimo dieną minėjome iškilmingai, pats celebravau ir suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims.

Rožinio Dievo Motinos dieną, spalio 4, Šv. Petro bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims. //181

Spalio 18, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 35 asmenims.

Lapkričio 1, Visų Šventųjų dieną, suteikiau Sutvirtinimą 45 asmenims.

Lapkričio 15, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Lapkričio 30, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.

Gruodžio 8 dieną suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.

Gruodžio 25, Dievo gimimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.

1871 metai

Sausio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 2 asmenims.

Sausio 6, Trijų Karalių dieną, suteikiau Sutvirtinimą 4 asmenims.

Sausio 10, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą, 4 asmenims.

Be to, pašventinau du kielikus ir dvi patenas.

Sausio 24, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 4 asmenims. //182

Be to, pašventinau kieliką su patena.

Švenčiausiosios Motinos Grabnyčinės dieną suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.

Vasario 9 pakonsekravau kieliką, pateną ir šv. aliejų indelį.

Vasario 10 pašventinau kieliką su patena.

Vasario 11 Šv. Petro bažnyčioje Kaune pašventinau Seinų vyskupijos Krokialaukio bažnyčios varpą šv. Motiejaus garbei.

Vasario 17 dieną pašventinau kieliką su patena.

Vasario 22 pašventinau kieliką.

Kovo 4, šv. Kazimiero dieną, suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims.

Kovo 6 pašventinau kieliką su patena Garliavos bažnyčiai.

Kovo 14, Viešpaties Kančios sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.

Kovo 21, Verbų sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.

Tą pačią dieną pašventinau dvi patenas ir //183 vieną kieliką Augustavo vyskupijai.

Šiais 1871 metais Augustavo vyskupiją valdė kanauninkas Andrijauskas, Vilniaus ir Minsko – prelatas Petras Žilinskis.

Żytomirską i kamieniecką prałat Brynk, bo biskup Kaspar Borowski był wywieziony.

Archydiecezją mohilewską sufragan Maksymilian Staniewski, chory.

Na dzień Wielkiego Czwartku przywiózł oleje z diecezji sejnenskiej pleban godlewski ks. Prusyłajtis, wilenskiej – ks. Julian Mackiewicz, żytomirskiej – ks. Ewaryst Narbut. Z mohilewskiej jakiś cywilny. Dla siebie i dla tych wszystkich w Kownie oleje poświęciłem. Działo się 25 marca.

Nadto pomyłem nogi 13 żebrakom.

Marca 30 poświęciłem dwa kielichy //184 i dwie pateny.

Kwietnia 10 poświęciłem patenę jednę. Pobierzmowałem 5 osób.

Kwietnia 19 pokonsekrowałem dwa kielichy i jednę patenę.

Kwietnia 23, w dzień św. Jerzego, pobierzmowałem osób 15.

Kwietnia 25, w dzień św. Marka, poświęciłem kielich z pateną.

Tegoż dnia pobierzmowałem osób 10.

Maja 6, w dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, pobierzmowałem osób 15.

Maja 13 poświęciłem kielich z pateną.

Maja 16, w dzień Zielonych Świątek, pobierzmowałem 94 osoby.

Maja 23 dnia, w dzień św. Trójcy, w kościele parafialnym kowienskim pobierzmowałem 35 osób.

Maja 27, w dzień Bożego Ciała, pobierzmowałem osób 160.

Czerwca 4, w dzień Serca Pana Jezusa, w kościele Benedyktynek pobierzmowałem osób 63.

W dniu niedzielnym, 6 czerwca, pobierz//185mowałem w wielkim kościele 145 osób.

Czerwca 8 poświęciłem kielich z pateną.

Czerwca 10 pobierzmowałem osób 19.

Czerwca 13, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 118 osób.

Tegoż dnia poświęciłem kielich z pateną.

Czerwca 19 pobierzmowałem osób 62.

Tegoż dnia poświęciłem kielich.

Czerwca 20 dnia pobierzmowałem 110 osób.

Tegoż dnia poświęciłem kielich z pateną.

Nadto poświęciłem dwa pacyfikały.

Czerwca 24, w dzień św. Jana Chrzciciela, pobierzmowałem osób 101.

Poświęciłem kielich z pateną.

Czerwca 27 dnia, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 576.

Žitomiro ir Kameneco – prelatas Brinkas, nes vyskupas Kasparas Borovskis buvo išvežtas.

Mogiliavo arkivyskupiją – sufraganas Maksimilijonas Stanevskis, ligonis.

Didįjį Ketvirtadienį aliejus iš Seinų vyskupijos atvežė Garliavos klebonas kunigas Prusilaitis, Vilniaus – kunigas Julijonas Mackevičius, Žitomiro – kunigas Evaristas Narbutas, iš Mogiliavo - kažkoks civilis. Sau ir jiems visiems Kaune aliejus pašventinau. Tai vyko kovo 25.

Dar numazgojau 13 vargetų kojas.

Kovo 30 pašventinau du kielikus //184 ir dvi patenas.

Balandžio 10 pašventinau vieną pateną, suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.

Balandžio 19 pakonsekravau du kielikus ir vieną pateną.

Balandžio 23, šv. Jurgio dieną, suteikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.

Balandžio 25, šv. Morkaus dieną, pašventinau kieliką su patena.

Tą pačią dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.

Gegužės 6, Viešpaties Dangun žengimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.

Gegužės 13 pašventinau kieliką su patena.

Gegužės 16 dieną, per Sekmines, suteikiau Sutvirtinimą 94 asmenims.

Gegužės 23, Švč. Trejybės dieną, Kauno parapinėje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 35 asmenims.

Gegužės 27, Dievo Kūno dieną, suteikiau Sutvirtinimą 160 asmenų.

Birželio 4, Viešpaties Jėzaus širdies dieną, benediktinių bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 63 asmenims.

Birželio 6, sekmadienį, //185 didžiojoje bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 145 asmenims.

Birželio 8 pašventinau kieliką su patena.

Birželio 10 suteikiau Sutvirtinimą 19 asmenų.

Birželio 13, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 118 asmenų.

Tą pačią dieną pašventinau kieliką su patena.

Birželio 19 suteikiau Sutvirtinimą 62 asmenims.

Tą pačią dieną pašventinau kieliką.

Birželio 20 dieną suteikiau Sutvirtinimą 110 asmenų.

Tą pačią dieną pašventinau kieliką su patena.

Be to, pašventinau du pacifikalus.

Birželio 24, šv. Jono Krikštytojo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 101 asmeniui.

Pašventinau kieliką su patena.

Birželio 27, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 576 asmenims.

Czerwca 29 dnia, podczas uroczystości św. Piotra i Pawła, pobierzmowałem osób 1005.

W dniu niedzielnym, 4 lipca, pobierzmowałem 254 osoby.

Lipca 6 dnia poświęciłem 4 kielichy, 1 waskulem i puszkę.

Lipca 7 dnia pobierzmowałem 102 osoby. //186

Lipca 8 dnia pobierzmowałem 502 osoby.

Lipca 10 dnia pobierzmowałem 333 osoby, bo naród zaczął się zbierać.

Lipca 11 dnia, jako w niedzielę, nabrało się ludu najwięcej z Królestwa Polskiego i pobierzmowałem 850 osób.

Lipca 18, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 687 osób.

Tegoż dnia poświęciłem kielich dla kościoła skawdwilskiego.

Lipca 25, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 357.

Sierpnia 1 poświęciłem trzy kielichy i trzy pateny.

Także 1 sierpnia, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 136 osób.

Sierpnia 2, w dniu Porciunkula, w kościele seminaryjskim pobierzmowałem osób 295.

Sierpnia 8 dnia, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 260 osób.

Sierpnia 15, w dzień Wniebowzięcia Matki Boskiej, pobierzmowałem osób 172.

Sierpnia 22 dnia, w niedzieli, pobierzmowa//187łem 117 osób.

Sierpnia 29, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 101 osobę.

Pleban bukancki Wincenty Wilimowicz przysłał do Kowna dwa dzwony, które pontyfikalnie poświęciłem, większy ku czci św. Stanisława, mniejszy św. Kazimierza.

Września 5, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 157.

W dzień Wniebowzięcia Matki Boskiej [*ss*], 8 września, pobierzmowałem 91 osobę.

Września 12, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 120 osób.

I poświęciłem dwa kielichy z dwoma patynami.

Września 19 dnia, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 106.

Września 21 dnia poświęciłem kielich, patenę, waskula i puszkę dla ks. Kisela wilenskiej diecezji.

Września 26, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 128.

Września 30 poświęciłem kielich z pateną.

Października 3 dnia, w dniu niedzielnym, //188 pobierzmowałem 155 osób.

Października 8 poświęciłem trzy kielichy i 2 pateny dla Królestwa Polskiego.

Dnia 10 października, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 133.

Birželio 29 dieną, per šv. Petro ir Pauliaus iškilmes, suteikiau Sutvirtinimą 1005 asmenims.

Liepos 4 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 254 asmenims.

Liepos 6 dieną pašventinau 4 kielikus, 1 šv. aliejų indelį ir komuninę.

Liepos 7 dieną suteikiau Sutvirtinimą 102 asmenims. //186

Liepos 8 dieną suteikiau Sutvirtinimą 502 asmenims.

Liepos 10 dieną suteikiau Sutvirtinimą 333 asmenims, nes žmonės pradėjo rinktis.

Liepos 11 dieną, kaip sekmadienį, prisirinko žmonių, daugiausia iš Lenkijos Karalystės. Suteikiau Sutvirtinimą 850 asmenų.

Liepos 18, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 687 asmenims.

Tą pačią dieną pašventinau kieliką Skaudvilės bažnyčiai.

Liepos 25, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 357 asmenims.

Rugpjūčio 1 dieną pašventinau 3 kielikus ir 3 patenas.

Taip pat rugpjūčio 1, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 136 asmenims.

Rugpjūčio 2, Porciunkulės dieną, seminarijos bažnyčioje suteikiau Sutvirtinimą 295 asmenims.

Rugpjūčio 8, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 260 asmenų.

Rugpjūčio 15, Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 172 asmenims.

Rugpjūčio 22, sekmadienį, //187 suteikiau Sutvirtinimą 117 asmenų.

Rugpjūčio 29, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 101 asmeniui.

Bukančių klebonas Vincentas Vilimavičius atsiuntė į Kauną du varpus, kuriuos iškilmingai pašventinau, didesnįjį šv. Stanislovo garbei, mažesnįjį šv. Kazimiero.

Rugsėjo 5 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 157 asmenims.

Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, rugsėjo 8, suteikiau Sutvirtinimą 91 asmeniui.

Rugsėjo 12, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 120 asmenų.

Ir pašventinau du kielikus su dviem patenom.

Rugsėjo 19, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 106 asmenims.

Rugsėjo 21 dieną pašventinau: kieliką, pateną, šv. aliejų indelį ir komuninę Vilniaus vyskupijos kunigui Kiseliui.

Rugsėjo 26, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 128 asmenims.

Rugsėjo 30 pašventinau kieliką su patena.

Spalio 3, sekmadienį, //188 suteikiau Sutvirtinimą 155 asmenims.

Spalio 8 pašventinau tris kielikus ir 2 patenas Lenkijos Karalystei.

Spalio 10 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 133 asmenims.

Naród Królestwa Polskiego jechał z dziećmi po bierzmowanie. Października 12 dnia pobierzmowałem osób 139.
Października 17 dnia pobierzmowałem 207 osób.
Października 24 dnia, w niedzieli, pobierzmowałem osób 220.
Poświęciłem jeden kielich.
Października 25 poświęciłem 1 kielich i 1 patenę.
W dniu niedzielnym, 31 października, pobierzmowałem osób 152.
Listopada 1 dnia pobierzmowałem 150 osób.
Listopada 7 dnia pobierzmowałem osób 44.
W dniu niedzielnym, 14 listopada, pobierzmowałem 37 osób.
Listopada 21 dnia pobierzmowałem 22 osoby.
Tegoż [dnia] poświęciłem kielich z pateną.
Grudnia 5, w dniu niedzielnym, pobierz//189mowałem 12 osób.
Poświęciłem trzy pateny i trzy kielichy dla kościoła wiłkomirskiego.
Grudnia 12 poświęciłem kielich.
Pobierzmowałem 4 osoby.
Grudnia 19, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 5 osób.
Poświęciłem patenę i dwa kielichy.
W Dzień Bożego Narodzenia, 25 grudnia, pobierzmowałem 10 osób.
Dnia 26, w niedzielą, tylko 5 osób.

Rok 1872, urzędowania mojego dwudziesty trzeci
Stycznia 1 poświęciłem kielich z pateną dla kościoła pozelwskiego.
Stycznia 2 pobierzmowałem 3 osoby.
W dzień Trzech Królów, 6 stycznia, poświęciłem kielich z pateną i pobierzmowałem 6 osób.
Stycznia 9, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 4 osoby.
W dniu niedzielnym, 16 stycznia, pobierzmowałem 7 osób. //190
Stycznia 23, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 11.
Poświęciłem 5 kielichów, dwie pateny i jednę puszkę dla diecezji wilenskiej.
Stycznia 30, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 8 osób.
Poświęciłem dwa kielichy i dwie pateny.
W dniu niedzielnym, 6 lutego, pobierzmowałem 8 osób.
Lutego 27 pobierzmowałem osób 9 i poświęciłem kielich z pateną.
Marca 5 pobierzmowałem 7 osób.
Marca 12 dnia pobierzmowałem 10 osób i poświęciłem kielich z pateną.

Lenkijos Karalystės liaudis važiavo su vaikais Sutvirtinimo [sakramento]. Spalio 12 dieną suteikiau Sutvirtinimą 139 asmenims.
Spalio 17 dieną suteikiau Sutvirtinimą 207 asmenims.
Spalio 24, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 220 asmenų.
Pašventinau vieną kieliką.
Spalio 25 pašventinau 1 kieliką ir 1 pateną.
Sekmadienį, spalio 31 dieną, suteikiau Sutvirtinimą 152 asmenims.
Lapkričio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 150 asmenų.
Lapkričio 7 dieną suteikiau Sutvirtinimą 44 asmenims.
Lapkričio 14, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 37 asmenims.
Lapkričio 21 dieną suteikiau Sutvirtinimą 22 asmenims.
Tą pačią [dieną] pašventinau kieliką su patena.
Gruodžio 5, sekmadienį, //189 suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.
Pašventinau tris patenas ir tris kielikus Ukmergės bažnyčiai.
Gruodžio 12 pašventinau kieliką.
Suteikiau Sutvirtinimą 4 asmenims.
Gruodžio 19, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.
Pašventinau pateną ir du kielikus.
Gruodžio 25, Kalėdų dieną, suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Gruodžio 26, sekmadienį, tiktai 5 asmenims.

1872 metai, mano valdymo dvidešimt tretieji
Sausio 1 pašventinau kieliką su patena Pažėlvių bažnyčiai.
Sausio 2 suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims.
Sausio 6, Trijų Karalių dieną, pašventinau kieliką su patena ir suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.
Sausio 9, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 4 asmenims.
Sausio 16, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims. //190
Sausio 23, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 11 asmenų.
Pašventinau 5 kielikus, dvi patenas ir vieną komuninę Vilniaus vyskupijai.
Sausio 30, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.
Pašventinau du kielikus ir dvi patenas.
Vasario 6, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.
Vasario 27 suteikiau Sutvirtinimą 9 asmenims ir pašventinau kieliką su patena.
Kovo 5 suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.
Kovo 12 dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų ir pašventinau kieliką su patena.

Marca 25, w dzień Zwiastowania Matki Boskiej, pobierzmowałem osób 12.
Marca 30 poświęciłem trzy kielichy i dwie pateny.
W Niedzielą Męki Pańskiej, 2 kwietnia, pobierzmowałem 10 osób.
Kwietnia 9 pobierzmowałem osób 7.
Poświęciłem 2 kielichy, dwie pateny i puszkę. //191

Teraźniejszego 1872 roku, przed Wielkanocą, mohilewską diecezją zarządzał prałat Jerzy Iwaszkiewicz, zytomirską, po wywiezieniu do Permy biskupa Kaspra Borowskiego, zarządzał prałat Ludwik Brynk, wilenską prałat Piotr Żylinski, augustowską czyli sejnenską prałat Andrzejewski. Ci wszyscy na Wielki Czwartek przysłali oleje do poświęcenia do Kowna, które 13 kwietnia, wespół z olejami dla diecezji żmudzkiej, poświęciłem. Archidiakonem był prałat Krzyzanowski Franciszek.

Potem pomyłem nogi 13 dziadom.
Na drugi dzień Świąt Wielkanocnych, 17 kwietnia, pobierzmowałem 10 osób.
W Przewodnej Niedzieli, 23 kwietnia, pobierzmowałem osób 21.
Kwietnia 30 dnia pobierzmowałem 30 osób,//192 poświęciłem kielich z pateną.
Maja 7, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 60.
Poświęciłem trzy kielichy i dwie pateny.
Maja 14, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 64.
Maja 21 pobierzmowałem osób 65.
W dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, 25 maja, pobierzmowałem 66 osób.
W dniu niedzielnym, maja 28, pobierzmowałem osób 67.
Czerwca 4 dnia, na pierwszy dzień Zielonych Świątek, pobierzmowałem 68 osób.
Na drugi dzień 69 osób.
Czerwca 5 dnia pobierzmowałem 70 osób.
Tegoż 6 dnia 71 osobę pobierzmowałem.

Z powodu pogłoski o moim wyjeździe lud zaczął z prowincji dzieci wozić. Stąd też 7 dnia czerwca pobierzmowałem osób 72. //193

Ósmego dnia czerwca pobierzmowałem 73 osoby.
Dnia 9 [czerwca pobierzmowałem] osób 74.
Dnia 10 czerwca [pobierzmowałem osób] 75.
Dnia 11 [czerwca pobierzmowałem osób] 76.
W kościele św. Piotra poświęciłem sześć portatilów.
Jeszcze dnia 11, podczas uroczystości Świętej Trójcy, pobierzmowałem 77 osób.

Kovo 25, [Viešpaties] Apsireiškimo Dievo Motinai dieną, suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.

Kovo 30 pašventinau tris kielikus ir dvi patenas.
Balandžio 2, Viešpaties Kančios sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Balandžio 9 suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.
Pašventinau 2 kielikus, dvi patenas ir komuninę. //191

Šiais 1872 metais, prieš Velykas, Mogiliavo vyskupiją pradėjo valdyti prelatas Jurgis Ivaškevičius, Žitomiro, išvežus vyskupą Kasparą Borovskį į Permę, [vyskupiją] pradėjo valdyti prelatas Liudvikas Brinkas, Vilniaus – prelatas Petras Žilinskis, Augustavo arba Seinų – prelatas Andrijauskas. Jie visi Didžiajam ketvirtadieniui atsiuntė aliejus pašventinti į Kauną, kuriuos balandžio 13, kartu su Žemaičių vyskupijos aliejais, pašventinau. Arkidiakonu buvo prelatas Pranciškus Kryžanauskas.

Paskui numazgojau 13 senolių kojas.
Antrąją Velykų dieną, balandžio 17, suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Balandžio 23, Atvelykio sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 21 asmeniui.
Balandžio 30 dieną suteikiau Sutvirtinimą 30 asmenų, //192 pašventinau kieliką su patena.

Gegužės 7, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 60 asmenų.
Pašventinau tris kielikus ir dvi patenas.
Gegužės 14, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 64 asmenims.
Gegužės 21 suteikiau Sutvirtinimą 65 asmenims.
Viešpaties Dangun žengimo dieną, gegužės 25, suteikiau Sutvirtinimą 66 asmenims.
Gegužės 28, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 67 asmenims.
Birželio 4, pirmąją Sekminių dieną, suteikiau Sutvirtinimą 68 asmenims.
Kitą dieną – 69 asmenims.
Birželio 5 dieną suteikiau Sutvirtinimą 70 asmenų.
To paties [mėnesio] 6 dieną suteikiau Sutvirtinimą 71 asmeniui.

Pasklidus gandui apie mano išvažiavimą, žmonės pradėjo iš provincijos vaikus vežti. Todėl birželio 7 dieną taip pat suteikiau Sutvirtinimą 72 asmenims. //193

Birželio aštuntą dieną suteikiau Sutvirtinimą 73 asmenims.
Birželio 9 dieną suteikiau Sutvirtinimą 74 asmenims.
Birželio 10 dieną suteikiau Sutvirtinimą 75 asmenims.
Birželio 11 dieną suteikiau Sutvirtinimą 76 asmenims.
Šv. Petro bažnyčioje pašventinau šešis portatilius.
Dar 11 dieną, per Švenčiausiosios Trejybės iškilmę, suteikiau Sutvirtinimą 77 asmenims.

Czerwca 12 pobierzmowałem osób 78.
Czerwca 13 [pobierzmowałem] osób 79.
Czerwca 14 [pobierzmowałem osób] 80.
[Czerwca] 15 [pobierzmowałem osób] 81.
Tegoż dnia pobierzmowałem [osób] 82.
Czerwca 16 dnia pobierzmowałem osób 83.
[Czerwca] 17 dnia [pobierzmowałem] osób 84.
W niedzielą, przypadającą w ciągu oktawy Bożego Ciała 18 czerwca, pobierzm[owałem] osób 156.
Dnia 19 czerwca pobierz[mowałem] osób 180.
Dnia 20 czerwca pobierzmowałem osób 226.
Czerwca 21 pobierzmowałem osób 200.
[Czerwca] 22 dnia [pobierzmowałem osób] 206.
[Czerwca] 23 dnia [pobierzmowałem osób] 284.
[Czerwca] 24 [dnia pobierzmowałem osób] 230.
Dnia 25 [pobierzmowałem osób] 312.//194
Dnia 26 pobierzmowałem osób 343.
Dnia 27 pobierzmowałem 364 osoby.
[Dnia] 28 także pobierzmowałem 370 osób.
W dzień św. Apostołów Piotra i Pawła pobierzmowałem osób 400.
Czerwca 30 dnia pobierzmowałem osób 380.
Lipca 1 dnia [pobierzmowałem osób] 360.
Lipca 2 dnia, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 340.
Lipca 3 dnia pobierzm[owałem] osób 302.
Lipca 4 pobierzm[owałem] 226 osób.
Lipca 5 dnia [pobierzmowałem] osób 201.
Lipca 6 [pobierzmowałem osób] 192.
Lipca 7 [pobierzmowałem] osób 174.
Lipca 8 [pobierzmowałem osób] 151.
W dniu niedzielnym, 9 dnia lipca, pobierzmowałem 120 osób.
Lipca 10 pobierzmowałem 102 osoby.
[Lipca] 11 [pobierzmowałem] 98 osób.
Lipca 12 [pobierzmowałem] 90 [osób].
Lipca 14 poświęciłem 4 pateny i 4 kielichy.
Lipca 15 pobierz[mowałem] osób 88.
Lipca 16 [pobierzmowałem] osób 86.

Birželio 12 suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims.
Birželio 13 suteikiau Sutvirtinimą 79 asmenims.
Birželio 14 suteikiau Sutvirtinimą 80 asmenų.
Birželio 15 suteikiau Sutvirtinimą 81 asmeniui.
Tą pačią dieną suteikiau Sutvirtinimą 82 asmenims.
Birželio 16 dieną suteikiau Sutvirtinimą 83 asmenims.
Birželio 17 dieną suteikiau Sutvirtinimą 84 asmenims.
Sekmadienį, kuris buvo Dievo Kūno aštuntadienį, birželio 18, suteikiau Sutvirtinimą 156 asmenims.
Birželio 19 dieną suteikiau Sutvirtinimą 180 asmenų.
Birželio 20 dieną suteikiau Sutvirtinimą 226 asmenims.
Birželio 21 suteikiau Sutvirtinimą 200 asmenų.
Birželio 22 dieną suteikiau Sutvirtinimą 206 asmenims.
Birželio 23 dieną suteikiau Sutvirtinimą 284 asmenims.
Birželio 24 dieną suteikiau Sutvirtinimą 230 asmenų.
25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 312 asmenų. //194
26 dieną suteikiau Sutvirtinimą 343 asmenims.
27 dieną suteikiau Sutvirtinimą 364 asmenims.
28 dieną taip pat suteikiau Sutvirtinimą 370 asmenų.
Šv. apaštalų Petro ir Pauliaus dieną suteikiau Sutvirtinimą 400 asmenų.
Birželio 30 dieną suteikiau Sutvirtinimą 380 asmenų.
Liepos 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 360 asmenų.
Liepos 2, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 340 asmenų.
Liepos 3 dieną suteikiau Sutvirtinimą 302 asmenims.
Liepos 4 suteikiau Sutvirtinimą 226 asmenims.
Liepos 5 dieną suteikiau Sutvirtinimą 201 asmeniui.
Liepos 6 suteikiau Sutvirtinimą 192 asmenims.
Liepos 7 suteikiau Sutvirtinimą 174 asmenims.
Liepos 8 suteikiau Sutvirtinimą 151 asmeniui.
Liepos 9 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 120 asmenų.
Liepos 10 suteikiau Sutvirtinimą 102 asmenims.
Liepos 11 dieną suteikiau Sutvirtinimą 98 asmenims.
Liepos 12 suteikiau Sutvirtinimą 90 asmenų.
Liepos 14 pašventinau 4 patenas ir 4 kielikus.
Liepos 15 suteikiau Sutvirtinimą 88 asmenims.
Liepos 16 suteikiau Sutvirtinimą 86 asmenims.

Lipca 17 dnia osób 84 pobierzm[owałem] //195
Lipca 18 osób 82 pobierzmowałem.
[Lipca] 19 osób 80 [pobierzmowałem].
[Lipca] 20 pobierzm[owałem] osób 78.
[Lipca] 21 [pobierzmowałem] osób 76.
[Lipca] 22 [pobierzmowałem] osób 74.
W dniu niedzielnym, 23 lipca, pobierzmowałem osób 72.
Dnia 24, pomimo deszcz, przybyło do bierzmowania osób 70.
Poświęciłem kielich z pateną.
Lipca 25 dnia pobierzmowałem 68 osób.
[Lipca] 26 [dnia pobierzmowałem] 66 osób.
Lipca 27 dnia pobierz[mowałem] 64 osoby.
[Lipca] 28 dnia [pobierzmowałem] 63 [osoby].
[Lipca] 29 dnia [pobierzmowałem] 62 [osoby].
[Lipca] 30 dnia [pobierzmowałem] 61 [osób].
Lipca 31 [dnia] 60 osób pobierzm[owałem].
Sierpnia 1 dnia pobierzmowałem osób 59.
[Sierpnia 1 dnia] poświęciłem kielich z pateną.
[Sierpnia] 2 dnia pobierzm[owałem] 58 osób.
[Sierpnia] 3 [dnia pobierzmowałem] 57 osób.
[Sierpnia] 4 [dnia pobierzmowałem] 56 osób.
Sierpnia 5 dnia pobierzm[owałem] 55 osób.
Sierpnia 6 dnia pobierzm[owałem] 54 osoby.
Sierpnia 13, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 124. //196
Sierpnia 15, w dzień Wniebowzięcia Matki Boskiej, pobierzmowałem 137 osób.
W dniu niedzielnym, 20 sierpnia, pobierzmowałem 129 osób.
W dniu św. Bartłomieja, 24 sierpnia, pobierzmowałem 137 osób.
W dniu niedzielnym, 27 sierpnia, pobierzm[owałem] 157 osób.
W dniu św. Augustyna, 28 sierpnia, pobierzmowałem 194 osoby.
W dniu niedzielnym, 3 września, pobierzmowałem 127 osób.
W dzień Narodzenia Matki Bożej pobierzmowałem 160 osób.
Dnia 9 września poświęciłem 4 kielichy i 4 pateny dla krajów sybyryiskich.
Dnia niedzielnego, 10 września, pobierzmowałem osób 83.
Września 14, w dniu Podwyższenia Świętego Krzyża, pobierzmowałem osób 125.
Września 17 pobierzmowałem osób 157.

Liepos 17 dieną 84 asmenims suteikiau Sutvirtinimą. //195
Liepos 18 suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų.
Liepos 19 suteikiau Sutvirtinimą 80 asmenų.
Liepos 20 suteikiau Sutvirtinimą 78 asmenims.
Liepos 21 suteikiau Sutvirtinimą 76 asmenims.
Liepos 22 suteikiau Sutvirtinimą 74 asmenims.
Liepos 23, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 72 asmenims.
24 dieną, nepaisant lietaus, Sutvirtinimo [sakramento] atvyko 70 asmenų.
Pašventinau kieliką su patena.
Liepos 25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 68 asmenims.
Liepos 26 dieną suteikiau Sutvirtinimą 66 asmenims.
Liepos 27 dieną suteikiau Sutvirtinimą 64 asmenims.
Liepos 28 dieną suteikiau Sutvirtinimą 63 asmenims.
Liepos 29 dieną suteikiau Sutvirtinimą 62 asmenims.
Liepos 30 dieną suteikiau Sutvirtinimą 61 asmeniui.
Liepos 31 dieną 60 asmenų suteikiau Sutvirtinimą.
Rugpjūčio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 59 asmenims.
Rugpjūčio 1 dieną pašventinau kieliką su patena.
Rugpjūčio 2 dieną suteikiau Sutvirtinimą 58 asmenims.
Rugpjūčio 3 dieną suteikiau Sutvirtinimą 57 asmenims.
Rugpjūčio 4 dieną suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.
Rugpjūčio 5 dieną suteikiau Sutvirtinimą 55 asmenims.
Rugpjūčio 6 dieną suteikiau Sutvirtinimą 54 asmenims.
Rugpjūčio 13, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 124 asmenims. //196
Rugpjūčio 15, Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 137 asmenims.
Rugpjūčio 20, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 129 asmenims.
Šv. Baltramiejaus dieną, rugpjūčio 24, suteikiau Sutvirtinimą 137 asmenims.
Rugpjūčio 27, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 157 asmenims.
Rugpjūčio 28, šv. Augustino dieną, suteikiau Sutvirtinimą 194 asmenims.
Rugsėjo 3, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 127 asmenims.
Dievo Motinos gimimo dieną suteikiau Sutvirtinimą 160 asmenų.
Rugsėjo 9 dieną pašventinau 4 kielikus ir 4 patenas Sibiro kraštams.
Rugsėjo 10, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 83 asmenims.
Rugsėjo 14, šv. Kryžiaus išaukštinimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 125 asmenims.
Rugsėjo 17 suteikiau Sutvirtinimą 157 asmenims.

W dniu św. Mateusza pobierzmowałem 148 osób.
Września 24 dnia pobierz[mowałem] osób 328.
Września 26 pobierzmowałem 225.//197
W dniu św. Michała pobierzmowałem osób 178.
W dniu niedzielnym, 1 października, pobierzmowałem 181 osobę.
Października 4, w dzień św. Franciszka, pobierzmowałem osób 155.
W dniu niedzielnym 8 października pobierz[mowałem] 206 osób.
Dnia 10 października pobierzmow[ałem] 244 osób.
Dnia 12 października pobierz[mowałem] osób 186.
W dniu niedzielnym, 15 października, pobierzmowałem 149 osób.
W dzień św. Łukasza, 18 października, pobierzmowałem osób 240.
Października 21, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 244 osób.
W niedzielą 29 października pobierz[mowałem] 109 osób.
1 listopada pobierzmowałem 6 osób.
W dniu niedzielnym, 5 listopada, pobierzm[owałem] 28 osób.
Listopada 12, też w dniu niedziel[nym], pobierz[mowałem] 27 osób.
Listopada 19, w dniu niedziel[nym], pobierz[mowałem] 43 osoby.//198
Listopada 19, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 39, bo ludzie z parafii szeszolskiej diecezji wilenskiej przyjechali.
Przyjechali parafianie bolniccy i pobierzmowałem 26 listopada 56 osób.
Grudnia 3, w dniu niedzielnym, pobierz[mowałem] 11 osób.
Grudnia 10 pobierzmowałem osób 6.
Od wyświęcenia się na biskupa, do tej daty pobierzmowałem 735 000.

Rok 1873, pasterstwa mojego dwudziesty czwarty
Stycznia 1 dnia pobierzmowałem osób 10.
Stycznia 6, w dniu Trzech Królów, pobierzmowałem osób 12.
Stycznia 21 pobierzmowałem osób 7, poświęciłem dwie pateny i kielich.
W dzień Gromnicznej M[atki] Najświętszej, 2 lutego, pobierzmowałem 8 osób. //199
Lutego 11 pobierzmowałem 11 osób.
Lutego 25 dnia pobierzmowałem 10 osób.
Marca 18, w dzień św. Józefa, pobierzmowałem 29 osób.
Marca 20 poświęciłem dzwon kościoła szylskiego, [a-]a to[-a] ku czci św. Tadeusza.
Marca 25 pobierzmowałem osób 11.

[a-a] *Užbraukyta.*

Šv. Motiejaus dieną suteikiau Sutvirtinimą 148 asmenims.
Rugsėjo 24 dieną suteikiau Sutvirtinimą 328 asmenims.
Rugsėjo 26 suteikiau Sutvirtinimą 225. //197
Šv. Mykolo dieną suteikiau Sutvirtinimą 178 asmenims.
Spalio 1 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 181 asmeniui.
Spalio 4, šv. Pranciškaus dieną, suteikiau Sutvirtinimą 155 asmenims.
Spalio 8, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 206 asmenims.
Spalio 10 dieną suteikiau Sutvirtinimą 244 asmenims.
Spalio 12 suteikiau Sutvirtinimą 186 asmenims.
Spalio 15, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 149 asmenims.
Šv. Luko dieną, spalio 18, suteikiau Sutvirtinimą 240 asmenų.
Spalio 21, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 244 asmenims.
Spalio 29, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 109 asmenims.
Lapkričio 1 suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.
Lapkričio 5, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 28 asmenims.
Lapkričio 12, taip pat sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 27 asmenims.
Lapkričio 19, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 43 asmenims. //198
Lapkričio 19, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 39 asmenims, nes žmonės iš Vilniaus vyskupijos Šešuolių parapijos atvažiavo.
Atvažiavo Balninkų parapijiečiai ir lapkričio 26 suteikiau Sutvirtinimą 56 asmenims.
Gruodžio 3, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 11 asmenų.
Gruodžio 10 suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.
Nuo išventinimo vyskupu iki šios datos suteikiau Sutvirtinimą 735 000.

1873 metai, mano ganytojavimo dvidešimt ketvirtieji
Sausio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Sausio 6, Trijų Karalių dieną, suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.
Sausio 21, suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims.
Pašventinau dvi patenas ir kieliką.
Vasario 2, Švenčiausios Motinos Grabnyčinės dieną, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims. //199
Vasario 11 suteikiau Sutvirtinimą 11 asmenų.
Vasario 25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Kovo 19, šv. Juozapo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 29 asmenims.
Kovo 20 pašventinau Šilalės bažnyčios varpą šv. Tado garbei.
Kovo 25 suteikiau Sutvirtinimą 11 asmenų.

W Wierzbną Niedzielą, 1 kwietnia, pobierzm[owałem] 12 osób.

Kwietnia 5 dnia, jako w Wielki Czwartek, poświęciłem oleje dla diecezji żmudzkiej i wilenskiej. Oleje wilenskie na rozkaz rządzącego diecezją prałata Żylinskiego przywiózł ks. Julian Mackiewicz.

Nadto pomyłem nogi 13 żebrakom.

Kwietnia 8 dnia, w pierwszym Dniu Wielkiej Nocy, pobierzmowałem 13 osób.

Kwietnia 15 pobierzmowałem 13 osób.

Kwietnia 29 dnia pobierzm[owałem] 16 osób i poświęciłem kielich z pateną.

Maja 6 pobierzmowałem osób 14. //200

Maja 13 dnia pobierzmowałem 17 osób.

Maja 17 pobierzmowałem 29 osób;

poświęciłem 2 kielichy, 1 patenę i 1 vasculum.

W niedzieli 20 maja pobierzmowałem 85 osób.

W pierwszym dniu Zielonych Świątek pobierzmowałem osób 90.

Na drugi dzień Świąt pobierzmowałem 59 osób.

W dzień św. Trójcy, 3 czerwca, pobierzmowałem 100 osób.

Czerwca 7 dnia, w dzień Bożego Ciała, pobierzmowałem 150 osób.

Czerwca 10 dnia pobierzm[owałem] 152 osoby.

Czerwca 17 dnia pobierzmowałem 154 osoby.

Tegoż dnia [a]pobierzm[a] poświęciłem 2 pateny i 4 kielichy.

Czerwca 24 pobierzmowałem osób 155.

W dniu św. Piotra, 29 czerwca, pobierzmowałem osób 465.

W niedzieli 1 lipca pobierzmowałem 256 osób.

Lipca 5 dnia pobierzmowałem osób 196, bo lud nawet z wilenskiej diecezji jechał po bierzmowanie. //201

Lipca 8, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 190 osób.

Lipca 15 dnia pobierzmowałem osób 150.

Lipca 22 dnia pobierzmowałem 82 osoby.

Lipca 29 dnia pobierzmowałem 76 osób.

Sierpnia 5 pobierzmowałem 74 osoby.

Sierpnia 6 dnia poświęciłem kielich, patenę i puszkę dla kościoła pelikanskiego.

Sierpnia 7 poświęciłem trzy kielichy i trzy pateny.

Sierpnia 12 dnia pobierzmowałem 70 osób.

Sierpnia 15, w dzień Wniebowzięcia Matki Boskiej, pobierzmowałem osób 68.

W dniu niedzielnym, 19 sierpnia, pobierz[mowałem] 70 osób.

[a-a] *Užbraukyta.*

Balandžio 1, Verbų sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.

Balandžio 5 dieną, kaip Didįjį ketvirtadienį, pašventinau aliejus Žemaičių ir Vilniaus vyskupijoms. Vilniaus aliejus vyskupiją valdančio prelato Žilinskio įsakymu atvežė kunigas Julijonas Mackevičius.

Be to, numazgojau 13 vargetų kojas.

Balandžio 8, pirmąją Velykų dieną, suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.

Balandžio 15 suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.

Balandžio 29 dieną suteikiau Sutvirtinimą 16 asmenų ir pašventinau kieliką su patena.

Gegužės 6 suteikiau Sutvirtinimą 14 asmenų. //200

Gegužės 13 dieną suteikiau Sutvirtinimą 17 asmenų.

Gegužės 17 suteikiau Sutvirtinimą 29 asmenims;

pašventinau 2 kielikus, 1 pateną, ir 1 šventų aliejų indelį.

Gegužės 20, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 85 asmenims.

Pirmąją Sekminių dieną suteikiau Sutvirtinimą 90 asmenų.

Kitą šventės dieną suteikiau Sutvirtinimą 59 asmenims.

Švenčiausiosios Trejybės dieną, birželio 3, suteikiau Sutvirtinimą 100 asmenų.

Birželio 7, Dievo Kūno dieną, suteikiau Sutvirtinimą 150 asmenų.

Birželio 10 dieną suteikiau Sutvirtinimą 152 asmenims.

Birželio 17 dieną suteikiau Sutvirtinimą 154 asmenims.

Tą pačią dieną pašventinau 2 patenas ir 4 kielikus.

Birželio 24 suteikiau Sutvirtinimą 155 asmenims.

Birželio 29, šv. Petro dieną, suteikiau Sutvirtinimą 465 asmenims.

Liepos 1, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 256 asmenims.

Liepos 5 dieną suteikiau Sutvirtinimą 196 asmenims, nes žmonės net iš Vilniaus vyskupijos važiavo Sutvirtinimo [sakramento]. //201

Liepos 8 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 190 asmenų.

Liepos 15 dieną suteikiau Sutvirtinimą 150 asmenų.

Liepos 22 dieną suteikiau Sutvirtinimą 82 asmenims.

Liepos 29 dieną suteikiau Sutvirtinimą 76 asmenims.

Rugpjūčio 5 suteikiau Sutvirtinimą 74 asmenims.

Rugpjūčio 6 dieną pašventinau kieliką, pateną ir komuninę Pelikonių bažnyčiai.

Rugpjūčio 7 pašventinau tris kielikus ir tris patenas.

Rugpjūčio 12 dieną suteikiau Sutvirtinimą 70 asmenų.

Rugpjūčio 15, Dievo Motinos Dangun ėmimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 68 asmenims.

Rugpjūčio 19, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 70 asmenų.

Sierpnia 26 dnia pobierzmowałem 100 osób.
Września 2 pobierzmowałem 88 osób.
Tegoż dnia poświęciłem kielich z pateną.
Września 8 dnia, w dzień Wniebowzięcia Najświętszej Panny [ss], pobierzmowałem 100 osób.
W dniu niedzielnym, września 9, pobierzmowałem sto osób.
Września 16 pobierz[mowałem] osób 88. //202
W dniu niedzielnym, 23 września, pobierzmowałem 180 osób.
W dniu niedzielnym, 30 września, pobierzmowałem osób 202; nadto poświęciłem dwa kielichy i jednę patenę.
Października 7 dnia pobierzmowałem 205 osób. Ludzie jechali i z gubernii wilenskiej.
Października 8 dnia pobierzmowałem 208 osób.
Października 10 dnia pobierzmowałem 210 osób.
Października 14, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 210 osób.
Października 20 poświęciłem pięć paten i cztery kielichy.
Października 21, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 212.
Października 28 dnia pobierzmowałem osób 214.
W dniu Wszystkich Świętych, 1 listopada, pobierzmowałem osób 215. //203
Listopada 4 dnia pobierzmowałem 140 osób.
W dniu niedzielnym, 11 grudnia, pobierzmowałem 13 osób.
Listopada 18 pobierzmowałem 2 osoby i poświęciłem kielich z pateną.
Listopada 24 poświęciłem kielich z pateną dla kościoła pskowskiego.
W dniu niedzielnym, 25 listopada, poświęciłem kielich z pateną, pobierzmowałem osoby 3.
W dniu Niepokalanego Poczęcia Matki Boskiej, 8 grudnia, pobierzmowałem 5 osób.
Grudnia 9, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 8 osób. Ludzie ci przybyli z guberni minskiej, powiatu nowogrodzkiego, z parafii połonczskiej, jedynie dla bierzmowania.
W dniu niedzielnym 16 grudnia pobierzmowałen osób 6, poświęciłem 2 kielichy i 3 pateny. //204

Rok 1874. Pasterstwa mojego od 24 dnia lutego poczyna się rok 25

Stycznia 1 dnia szczęśliwie pobierzmowałem 4 osoby.
Stycznia 6, w dniu Trzech Królów, pobierzmowałem 6 osób.

Rugpjūčio 26 dieną suteikiau Sutvirtinimą 100 asmenų.
Rugsėjo 2 suteikiau Sutvirtinimą 88 asmenims.
Tą pačią dieną pašventinau kieliką su patena.
Rugsėjo 8, Švenčiausiosios Mergelės Dangun ėmimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 100 asmenų.
Rugsėjo 9, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą šimtui asmenų.
Rugsėjo 16 suteikiau Sutvirtinimą 88 asmenims.//202
Rugsėjo 23, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 180 asmenų.
Rugsėjo 30, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 202 asmenims; be to, pašventinau du kielikus ir vieną pateną.
Spalio 7 dieną suteikiau Sutvirtinimą 205 asmenims. Žmonės važiavo iš Vilniaus gubernijos.
Spalio 8 dieną suteikiau Sutvirtinimą 208 asmenims.
Spalio 10 dieną suteikiau Sutvirtinimą 210 asmenų.
Spalio 14, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 210 asmenų.
Spalio 20 pašventinau penkias patenas ir keturis kielikus.
Spalio 21, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 212 asmenų.
Spalio 28 dieną suteikiau Sutvirtinimą 214 asmenų.
Lapkričio 1, Visų Šventųjų dieną, suteikiau Sutvirtinimą 215 asmenų. //203
Lapkričio 4 dieną suteikiau Sutvirtinimą 140 asmenų.
Gruodžio 11, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.
Lapkričio 18 suteikiau Sutvirtinimą 2 asmenims ir pašventinau kieliką su patena.
Lapkričio 24 pašventinau kieliką su patena Pskovo bažnyčiai.
Lapkričio 25, sekmadienį, pašventinau kieliką su patena, suteikiau Sutvirtinimą 3 asmenims.
Gruodžio 8, Dievo Motinos nekaltojo prasidėjimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 5 asmenims.
Gruodžio 9, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims. Šitie žmonės atvyko iš Minsko gubernijos Naugarduko apskrities Palonkos parapijos vien tik dėl Sutvirtinimo [sakramento].
Gruodžio 16, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims, pašventinau 2 kielikus ir 3 patenas. //204

1874 metai, mano ganytojavimo nuo vasario 24 dienos prasideda 25 metai

Sausio 1 dieną laimingai suteikiau Sutvirtinimą 4 asmenims.
Sausio 6, Trijų Karalių dieną, suteikiau Sutvirtinimą 6 asmenims.

Stycznia 13, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 8 osób.

Stycznia 20 pobierzmowałem 10 osób.

Stycznia 26 dnia poświęciłem sześć paten, cztery kielichy i jedną puszkę. Te kościelne naczynia przysłane były z Wilna, bo tam biskupa nie było.

Lutego 3 dnia pobierzmowałem osób 7, poświęciłem kielich z pateną.

Lutego 17 dnia poświęciłem dwie pateny i dwa kielichy dla wilenskiego św. Ducha kościoła, pobierzmowałem 8 osób.//205

Lutego 24 dnia poświęciłem trzy kielichy, trzy pateny i jedną puszkę także dla wilenskich kościołów.

Lutego 28 poświęciłem kielich, patenę i puszkę.

Marca 4, w dniu św. Kazimierza, pobierzmowałem 8 osób.

Marca 6 poświęciłem 1 kielich.

Tegoż dnia w kościele św. Piotra w Kownie poświęciłem ku czci św. Mikołaja dzwon odlany w Warszawie dla pacunelskiego kościoła, ważący pudów pięć. Kosztował z przywiezieniem na miejsce z Warszawy rubli srebnych 106. Na prośbę pacunelskiego filialisty sprawił takowy dzwon włościanin Mikołaj Rybykauskis, arędujący folwark Nekiejpie zwany. Filialistą był Michał Wirszyłło.

Marca 10 dnia poświęciłem kielich z pateną, pobierzmowałem 9 osób.//206

Marca 27 poświęciłem jeden kielich.

W Wielki Czwartek, 28 marca, w kościele św. Piotra w Kownie poświęciłem oleje dla diecezji żmudzkiej i wilenskiej. Wilenski biskup Krasinski znajdował się jeszcze na wygnaniu w Wiatce. Zarządzał diecezją wilenską i minską prałat Piotr Żylinski. Oleje przywiózł JKs. Julian Mackiewicz.

Nadto pomyłem nogi 13 dziadom.

Kwietnia 14 dnia poświęciłem kielich z pateną.

Tegoż dnia pobierzmowałem osób 8.

Maja 3 poświęciłem monstrancją i pobierzmowałem 15 osób.

Maja 9, w dniu Wniebowstąpienia Pańskiego, pobierzmowałem osób 36.//207

W dzień Zielonych Świątek, 19 maja, pobierzmowałem 20 osób.

Na drugi dzień Zielonych Świątek pobierzmowałem 94 osób.

Maja 22 dnia poświęciłem trzy kielichy i trzy pateny.

W dzień św. Trójcy, 26 maja, pobierzmowałem osób 67.

Roku 1874 maja 20 dnia jeden chłopiec, idąc po piaskach Zielonej Góry w Kownie, wybryknął kielich, później, ryjąc więcej, znalazł jeszcze cztery kielichy. Wszystkie srebrne, ale niskiej próby. Trzy pozłacane, zatem nie zarzdwiałe. Jeden z tych oddał

Sausio 13 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.

Sausio 20 suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.

Sausio 26 dieną pašventinau šešias patenas, keturis kielikus ir vieną komuninę. Šie bažnytiniai indai buvo atsiųsti iš Vilniaus, nes ten nebuvo vyskupo.

Vasario 3 dieną suteikiau Sutvirtinimą 7 asmenims, pašventinau kieliką su patena.

Vasario 17 dieną pašventinau dvi patenas ir du kielikus Vilniaus Šv. Dvasios bažnyčiai, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims. //205

Vasario 24 dieną pašventinau tris kielikus, tris patenas ir vieną komuninę taip pat Vilniaus bažnyčioms.

Vasario 28 pašventinau kieliką, pateną ir komuninę.

Kovo 4, šv. Kazimiero dieną, suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.

Kovo 6 pašventinau 1 kieliką.

Tą pačią dieną Šv. Petro bažnyčioje Kaune pašventinau varpą šv. Mikalojaus garbei, nulietą Varšuvoje, Pociūnėlių bažnyčiai, sveriantį penkis pūdus. Kainavo su atvežimu į vietą iš Varšuvos 106 sidabro rublius. Pociūnėlių filijalisto prašymu tokį varpą parūpino valstietis Mikalojus Ribikauskas, nuomojantis dvarelį, Nekeipiais vadinamą. Filijalistas buvo Mykolas Viršila.

Kovo 10 dieną pašventinau kieliką su patena, suteikiau Sutvirtinimą 9 asmenims. //206

Kovo 27 pašventinau vieną kieliką.

Kovo 28, Didįjį ketvirtadienį, Šv. Petro bažnyčioje Kaune pašventinau aliejus Žemaičių ir Vilniaus vyskupijoms. Vilniaus vyskupas Krasinskis dar buvo tremtyje Viatkoje. Vilniaus ir Minsko vyskupijas valdė prelatas Petras Žilinskis. Aliejus atvežė jo malonybė kunigas Julijonas Mackevičius.

Be to, numazgojau 13 senolių kojas.

Balandžio 14 dieną pašventinau kieliką su patena.

Tą pačią dieną suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.

Gegužės 3 pašventinau monstranciją ir suteikiau Sutvirtinimą 15 asmenų.

Gegužės 9, Viešpaties Dangun žengimo dieną, suteikiau Sutvirtinimą 36 asmenims. //207

Gegužės 19, per Sekmines, suteikiau Sutvirtinimą 20 asmenų.

Antrąją Sekminių dieną suteikiau Sutvirtinimą 94 asmenims.

Gegužės 22 dieną pašventinau tris kielikus ir tris patenas.

Gegužės 26, Švč. Trejybės dieną, suteikiau Sutvirtinimą 67 asmenims.

1874 metų gegužės 20 dieną vienas vaikinukas, eidamas Kauno Žaliakalnio smėlynais, išspyrė kieliką, vėliau kasdamas giliau rado dar keturis kielikus. Visi sidabriniai, bet žemos prabos. Trys paauksuoti, todėl nesurūdiję. Vieną iš tų vaikinukas atidavė

chłopiec plebanowi kowienskiemu JKs. Augustynowi Strzedzinskiemu, a cztery odniósł mnie. Znaleźnego dałem trzy ruble. Wszystkie należały niegdyś do ojców berna[r]//208dynów kowienskich. Świadczą o tem napisy. Jeden z roku 1660. Drugi ofiarowany bractwu świętej Anny. Kto i kiedy je w piasek zakopał, nie wiadomo.

Maja 24 pobierzmowałem 78 wyłącznie żołnierzy. Rząd w tym czasie nie ufał jeszcze duchowieństwu diecezji żmudzkiej, dlatego to przysłał z wilenskiej JKs. Mojżesza Jucewicza zaufanego, który po wysłuchaniu spowiedzi żołnierzy w Kownie, przedstawił mi niebierzmowanych do bierzmowania.

W dzień Najświętszej Trójcy, 26 maja, pobierzmowałem osób 52.

W dniu Bożego Ciała, 30 maja, pobierzmowałem 68 osób.

Roku 1874 maja 31 dnia arcybis//209kup mohilewski, metropolita Antoni Fiałkowski skończył 50 lat kapłaństwa, drugą zaś primicją obchodził 2 dnia czerwca, jako w dniu niedzielnym. Ja, przez samego metropolitę zawiadomiony, zaleciłem duchowieństwu diecezjalnemu pomodlić się za naczelnika wiary, sam zaś w Kownie odprawiłem mszą. Na początku śpiewaliśmy Veni Creator. Na końcu Te Deum. Wieczorem zaś zebrałem kowienskie duchowieństwo, po wieczerzy piliśmy zdrowie arcybiskupa, bo w rzeczy samej zasługiwał na ogólną miłość, jako prawy arcypasterz.

Czerwca 2 dnia pobierzmowałem osób 100. //210

Roku 1874, czerwca 9 dnia, sufragan tiraspolski, biskup janopolitański, doktor teologii, wielu orderów kawaler, mieszkający w Odesie, obchodził drugą primicją, czyli jubileusz 50-letniego kapłaństwa. Z tego powodu i my w Kownie za niego się modlili.

Czerwca 9 dnia pobierzmowałem 53 osoby.

Czerwca 16 pobierzmowałem 48 osób.

Czerwca 23 dnia pobierzmowałem 54 osób.

W niedzielą przed św. Janem pobierzmowałem osób 58.

Czerwca 24, w dniu św.Jana, pobierzmowałem 102 osoby.

Czerwca 29 dnia pobierzmowałem 561 osobę.

Czerwca 30, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 238 osób.

Lipca 1 dnia poświęciłem 4 kielichy i 4 pateny dla kościoła gryszkobudzkiego.

Parafianin wojnucki, bogobojny//211 Józef Węckus, roku 1871 umierając, zostawił fundusz u swej krewnej Anny Razmowej na sprawienie dwóch dzwonów do kościoła deguckiego. Jakoż ta przybyła do Kowna 1874 roku, udała się do fabrykanta Rekosza i zamówiła dwa dzwonki: pierwszy ważący 203 funty, drugi 150 funtów. Skoro zaś fabrykant odlał, zapłaciła 204 ruble i dała część materiału.

Kauno klebonui jo malonybei kunigui Augustinui Stredzinskiui, o keturis atnešė man. Radybų daviau tris rublius. Visi kadais priklausė Kauno //208 tėvams bernardinams. Apie tai liudija įrašai. Vienas 1660 metų. Kitas padovanotas Šv. Onos brolijai. Kas ir kada juos į smėlį užkasė, nežinoma.

Gegužės 24 dieną suteikiau Sutvirtinimą 78, išimtinai kareiviams. Valdžia tuo laiku dar nepasitikėjo Žemaičių vyskupijos dvasininkija, todėl atsiuntė iš Vilniaus [vyskupijos] jo malonybę kunigą Mozę Jucevičių, patikimą, kuris, išklausęs Kaune kareivių išpažinties, pristatė man neturinčius Sutvirtinimo [sakramento] jį suteikti.

Gegužės 26, Švenčiausiosios Trejybės dieną, suteikiau Sutvirtinimą 52 asmenims.

Gegužės 30, Dievo Kūno dieną, suteikiau Sutvirtinimą 68 asmenims.

1874 metų gegužės 31 dieną //209 Mogiliavo arkivyskupas metropolitas Antanas Fijalkovskis užbaigė 50 kunigystės metų, antrąsias primicijas minėjo birželio 2, sekmadienį. Aš, paties metropolito painformuotas, nurodžiau vyskupijos dvasininkijai pasimelsti už tikėjimo vadovą, o pats Kaune atnašavau mišias. Iš pradžių giedojome „Veni Creator", pabaigoje – „Te Deum". Vakare sukviečiau Kauno dvasininkiją, po vakarienės kėlėme taurę į arkivyskupo sveikatą, nes iš tikro nusipelnė visuotinės meilės kaip kilnus vyriausiasis ganytojas.

Birželio 2 dieną suteikiau Sutvirtinimą 100 asmenų. //210

1874 metais, birželio 9 dieną, Tiraspolio sufraganas, Janopolio vyskupas, teologijos daktaras, daugelio ordinų kavalierius, gyvenantis Odesoje, minėjo antrąsias primicijas, arba 50 metų kunigystės jubiliejų. Ta proga ir mes Kaune už jį meldėmės.

Birželio 9 dieną suteikiau Sutvirtinimą 53 asmenims.

Birželio 16 suteikiau Sutvirtinimą 48 asmenims.

Birželio 23 dieną suteikiau Sutvirtinimą 54 asmenims.

Sekmadienį prieš šv. Joną suteikiau Sutvirtinimą 58 asmenims.

Birželio 24, per šv. Joną, suteikiau Sutvirtinimą 102 asmenims.

Birželio 29 dieną suteikiau Sutvirtinimą 561 asmenims.

Birželio 30, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 238 asmenims.

Liepos 1 dieną pašventinau 4 kielikus ir 4 patenas Griškabūdžio bažnyčiai.

Dievobaimingas Vainuto parapijietis //211 Juozapas Venckus 1871 metais mirdamas paliko pinigų savo giminaitei Onai Razmienei dviem varpams Degučių bažnyčioje įtaisyti. Iš tikro ji atvyko į Kauną 1874 metais, nuėjo pas fabrikantą Rekošą ir užsakė du varpelius: vieną sveriantį 203 svarus, kitą 150 svarų. Kai tik fabrikantas išliejo, užmokėjo 204 rublius ir davė dalį medžiagos.

Dzwonki takowe 1874 roku lipca 5 dnia w kościele św. Piotra poświęciłem: pierwszy ku czci św. Józefa, drugi ku czci św. Wincentego. Obecnemi byli JKs: Edward Borowski, mój sekretarz, Konstanty Orłowski, podkustoszy itd.

Lipca 7, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 638 osób. //212

Lipca 8 dnia pobierzmowałem osób 140.

Roku 1874 jeździłem za granicę kraju leczyć się od wątrobowego cierpienia. Wyjechałem za prawnem pozwoleniem 9 lipca, byłem w Królewcu, Berlinie, Dreznie, Karlsbadzie w Jegier i Maryenbadzie. Tu kąpałem się i piłem mineralne wody w ciągu czterech tygodni. Później przez miasta: Pragę, Ołomuniec, Kraków, Częstochowę i Grodno 21 sierpnia szczęśliwie powróciłem do Kowna. Gdzie na wagzalu przyjęło mnie duchowieństwo, jenerał Morawski i urzędnicy konsystorza. Z duchowieństwa byli następni: prałat i oficjał Antoni Beresniewicz, inspektor seminarium Antoni Bara//213nowski, profesor Mieczysław Palulon, podkustoszy Konstanty Orłowski, emeryt Wieszynski, pleban kowienski Augustyn Strzedzinski i wikary katedralny Kiszko, sekretarz konsystorski Więgielewski, archiwista Prekier, naczelnik stoła Ignacy Rudowicz.

Sierpnia 24 dnia poświęciłem 4 kielichy.

Sierpnia 25 dnia pobierzmowałem 27 osób.

Września 1 dnia pobierzmowałem osób 50.

W dniu Narodzenia Matki Boskiej, 8 września, pobierzmowałem osób 126.

Września 10 poświęciłem 4 pateny i 8 kielichów.

Września 15, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 147 osób.

Września 22 dnia pobierzmowałem 200 osób.

Przez tydzień jechali ludzie z dziećmi, pobierzmowałem 344 osoby. //214

Września 29, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem osób 518.

Października 4 dnia pobierzmowałem 520 osób i poświęciłem jeden kielich z pateną.

Dzień 6 października był piękny, przypadało uroczystość Różańcowej Matki Boskiej. Pobierzm[owałem] 530 osób.

Dnia 10 października pobierzmowałem osób 590, lud bowiem z gubernii wilenskiej i grodzienskiej jechał do nas po bierzmowanie.

Października 12 dnia pobierzmowałem 702 osoby.

Października 13 pobierzmowałem 486 osób. Zachorowałem, dostałem silnego grypu [*ss*]. Lud jednak, o tym nie wiedząc, jechał z dziećmi codziennie.

Października 14 dnia pobierz[mowałem] 126 osób.

[października] 15 [dnia] [pobierzmowałem] 204 [osoby].

Tokius varpelius 1874 m. liepos 5 dieną Šv. Petro bažnyčioje pašventinau pirmąjį šv. Juozapo garbei, kitą šv. Vincento garbei. Dalyvavo jo malonybė kunigas Eduardas Barauskas, mano sekretorius, Konstantas Arlauskas, pakustodis, ir kt.

Liepos 7 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 638 asmenims. //212

Liepos 8 dieną suteikiau Sutvirtinimą 140 asmenų.

1874 metais važiavau į užsienį gydytis nuo kepenų skausmų. Išvažiavau su teisėtu leidimu liepos 9, buvau Karaliaučiuje, Berlyne, Drezdene, Karslbade, prie Egerio, ir Marienbade. Čia maudžiausi ir gėriau mineralinius vandenis keturias savaites. Vėliau per miestus Prahą, Olomoucą, Krokuvą, Čenstakavą ir Gardiną rugpjūčio 21 laimingai grįžau į Kauną, kur stotyje sutiko mane dvasininkija, generolas Moravskis ir konsistorijos valdininkai. Iš dvasininkų buvo šie: prelatas ir oficijolas Antanas Beresnevičius, seminarijos inspektorius Antanas //213 Baranauskas, profesorius Mečislovas Paliulionis, pakustodis Konstantinas Arlauskas, emeritas Vešinskas, Kauno klebonas Augustinas Stredzinskis, katedros vikaras Kiška, konsistorijos sekretorius Vengelskis, archyvaras Prekeris, stalo viršininkas Ignotas Rudavičius.

Rugpjūčio 24 dieną pašventinau 4 kielikus.

Rugpjūčio 25 dieną suteikiau Sutvirtinimą 27 asmenims.

Rugsėjo 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 50 asmenų.

Dievo Motinos gimimo dieną, rugsėjo 8, suteikiau Sutvirtinimą 126 asmenims.

Rugsėjo 10 pašventinau 4 patenas ir 8 kielikus.

Rugsėjo 15, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 147 asmenims.

Rugsėjo 22 dieną suteikiau Sutvirtinimą 200 asmenų.

Visą savaitę važiavo žmonės su vaikais, suteikiau Sutvirtinimą 344 asmenims. //214

Rugsėjo 29, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 518 asmenims.

Spalio 4 dieną suteikiau Sutvirtinimą 520 asmenų ir pašventinau vieną kieliką su patena.

Spalio 6-oji buvo graži, Rožinio Dievo Motinos šventės diena. Suteikiau Sutvirtinimą 530 asmenų.

Spalio 10 dieną suteikiau Sutvirtinimą 590 asmenų, nes žmonės iš Vilniaus ir Gardino gubernijų važiavo pas mus Sutvirtinimo [sakramento].

Spalio 12 dieną suteikiau Sutvirtinimą 702 asmenims.

Spalio 13 suteikiau Sutvirtinimą 486 asmenims. Susirgau, gavau stiprų gripą, tačiau žmonės apie tai nežinodami važiavo su vaikais kiekvieną dieną.

Spalio 14 dieną suteikiau Sutvirtinimą 126 asmenims.

Spalio 15 dieną suteikiau Sutvirtinimą 204 asmenims.

[października] 16 [dnia pobierzmowałem] 223 [osoby].
[października] 17 [dnia pobierzmowałem] 251 [osób].
[października] 18 [dnia pobierzmowałem] 82 [osoby].//215
Października 27, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 381 osobę. Lud jechał z diecezji wilenskiej.
Października 28 dnia pobierzmowałem osób 355.
W tej jesieni chorowałem. Poszła pogłoska pomiędzy ludem, że po mojej śmierci nie będzie drugiego biskupa. Dlatego to i w porze zimnej jechali po bierzmowanie. Listopada 1 dnia pobierzmowałem 185 osób. [a]8537[a]
Listopada 10, w dniu niedzielnym, pobierzmowałem 43 osoby.
Listopada 17 dnia poświęciłem 3 kielichy i 5 paten. Pobierzmowałem osób 18.
W dniu Niepokalanie Poczętej Matki Boskiej pobierzmowałem osób 20.
Grudnia 15 dnia poświęciłem 8 paten i 7 kielichów.
Grudnia 26 dnia pobierzmowałem//216 osób 14.

Rok 1875, pasterstwa mojego 26
Stycznia 1 dnia pobierzmowałem 10 osób.
Stycznia 6 dnia pobierzmowałem 10 osób.
Stycznia 8 poświęciłem 2 pateny i 3 kielichy.
Stycznia 19 pobierzmowałem 8 osób.
Stycznia 26 dnia pobierzmowałem 8 osób.
Lutego 9 dnia poświęciłem jednę patenę i trzy kielichy.
Lutego 16 dnia pobierzmowałem osób 12.
Lutego 23 dnia pobierzmowałem 12 osób.
Marca 2 dnia poświęciłem 3 kielichy i jedną patenę;
pobierzmowałem osób 13.
Marca 9 poświęciłem 3 kielichy i 1 patenę.//217
Tegoż dnia pobierzmowałem 14 osób.

Dla pamięci
Roku 1874, w miesiącu wrześniu, napadła mnie wielka niemoc, od razu głos przyrodzony straciłem, chorowałem przez całą zimę, która była suto snieżna i bardzo mocna.
Nadszedł dzień 24 lutego 1875, dnia [s], w którym przypadały moje imieniny, w tym dniu wyświęciłem się na biskupa i skończył się rok 25 pasterstwa mojego. Zatem winszujących było niemało. Pojawili się miejscowi kapitulni: Antoni Beresniewicz,

[a-a] *Įrašyta pieštuku tuo pačiu braižu.*

Spalio 16 dieną suteikiau Sutvirtinimą 223 asmenims.
Spalio 17 dieną suteikiau Sutvirtinimą 251 asmeniui.
Spalio 18 dieną suteikiau Sutvirtinimą 82. //215
Spalio 27, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 381 asmeniui. Žmonės važiavo iš Vilniaus vyskupijos.
Spalio 28 dieną suteikiau Sutvirtinimą 355 asmenims.
Šitą rudenį sirgau. Tarp žmonių pasklido gandai, kad po mano mirties nebus kito vyskupo. Todėl ir žiemą važiavo Sutvirtinimo [sakramento]. Lapkričio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 185 asmenims.
Lapkričio 10 dieną, sekmadienį, suteikiau Sutvirtinimą 43 asmenims.
Lapkričio 17 dieną pašventinau 3 kielikus ir 5 patenas. Suteikiau Sutvirtinimą 18 asmenų.
Dievo Motinos nekaltojo prasidėjimo dieną suteikiau Sutvirtinimą 20 asmenų.
Gruodžio 15 dieną pašventinau 8 patenas ir 7 kielikus.
Gruodžio 26 dieną suteikiau Sutvirtinimą //216 14 asmenų.

1875 metai, mano ganytojavimo 26-ieji
Sausio 1 dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Sausio 6 dieną suteikiau Sutvirtinimą 10 asmenų.
Sausio 8 pašventinau 2 patenas ir 3 kielikus.
Sausio 19 suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.
Sausio 26 dieną suteikiau Sutvirtinimą 8 asmenims.
Vasario 9 dieną pašventinau vieną pateną ir tris kielikus.
Vasario 16 dieną suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.
Vasario 23 dieną suteikiau Sutvirtinimą 12 asmenų.
Kovo 2 dieną pašventinau 3 kielikus ir vieną pateną;
suteikiau Sutvirtinimą 13 asmenų.
Kovo 9 pašventinau 3 kielikus ir 1 pateną. //217
Tą pačią dieną suteikiau Sutvirtinimą 14 asmenų.

Atminčiai
1874 metais rugsėjo mėnesį užpuolė mane didelė negalia. Iš pradžių praradau balsą, sirgau ištisą žiemą, kuri buvo gausi sniego ir labai stipri.
Atėjo 1875 metų vasario 24 diena, mano vardinės. Tą dieną įsišventinau į vyskupus ir baigėsi 25 mano ganytojavimo metai. Todėl sveikinančiųjų buvo nemažai. Pasirodė vietiniai kapitulos [nariai]: Antanas Beresnevičius, prelatas oficijolas,

prałat oficjał, książę Marian Giedrojć, prałat, ks. Jeronim Raczkowski, prałat, rektor //218 seminarium, ks. Andrzej Mikulicz, kanonik asesor.

Przybyli z diecezji: ks. Tadeusz Lichodziejewski, dziekan poniewięzki, pleban podbirzański, ks. Jerzy Zaleski, dziekan i pleban wieksznianski, ks. Samuel Paszkiewicz, dziekan krokowski, pleban jaswojnski, ks. Franciszek Jastrzębski, pleban sołocki, dziekan nowoaleksandrowski. Plebanów i wikariuszów mnóstwo.

O godzinie 10 lud napełnił cały kościół św. Piotra, poszedłem i sam obwiązany. Sumę celebrował oficjał Beresniewicz, po której zaśpiewano Te Deum. Dałem błogosławieństwo i po//219szliśmy do domu. Żadnej przemowy nikt nie powiedział. W ogóle mówiąc, powitanie było obojętne, bom na takie tylko zasłużył. Na śniadaniu było więcej 100 osób. Rozeszli się goście, przybył miejscowy gubernator JW Piotr Bazylewski i książę Michał Oginski. Tych udzielnie przyjmowałem.

Marca 16 pobierzmowałem osób 16. //220

//[221] Pobierzmowałem
Roku 1850 osób 130 092
[Roku] 1851 [osób] 124 406
[Roku] 1852 [osób] 99 471
[Roku] 1853 [osób] 53 967
[Roku] 1854 [osób] 1029. Wojna krymska
[Roku] 1855 [osób] 39 391
[Roku] 1856 [osób] 18 588
[Roku] 1857 [osób] 27 392
[Roku] 1858 [osób] 23 884
[Roku] 1859 [osób] 26 367
[Roku] 1860 [osób] 16 351
[Roku] 1861 [osób] 27 149
[Roku] 1862 [osób] 23 130
[Roku] 1863 [osób] 5353. Wojna miejscowa
[Roku] 1864 [osób] 41 326
[Roku] 1865 [osób] 31 244
[Roku] 1866 [osób] 10 210
[Roku] 1867 [osób] 2146
[Roku] 1868 [osób] 6829
[Roku] 1869 [osób] 3729

kunigaikštis Marijonas Giedraitis, prelatas kunigas Jeronimas Račkauskas, prelatas, Seminarijos rektorius, //218 kunigas Andrius Mikuličius, kanauninkas asesorius.

Iš vyskupijos atvyko: kunigas Tadas Likadziejauskas, Panevėžio dekanas, Pabiržės klebonas, kun. Jurgis Zaleskis, dekanas ir Viekšnių klebonas, kunigas Samuelis Paškevičius, Krakių dekanas, Josvainių klebonas, kunigas Pranciškus Jastrembskas, Salako klebonas, Zarasų dekanas, klebonų ir vikarų daugybė.

Apie 10 valandą žmonės užpildė visą Šv. Petro bažnyčią, nuėjau ir pats apsiraišiojęs. Sumą celebravo oficijolas Beresnevičius, po kurios sugiedota *Te Deum*. Teikiau palaiminimą ir nuėjome //219 į namus. Niekas jokios kalbos nepasakė. Apskritai kalbant, pasveikinimas buvo abejingas, nes tik tokio nusipelniau. Pusryčių buvo 100 su viršum asmenų. Išsivaikščiojo svečiai, atvyko vietos gubernatorius šviesusis dauggalis Piotras Bazylevskis ir kunigaikštis Mykolas Oginskis. Juos atskirai priiminėjau.

Kovo 16 suteikiau Sutvirtinimą 16 asmenų. //220

//[221] Suteikiau Sutvirtinimą
1850 metais 130 092 asmenims.
1851 metais 124 406 asmenims.
1852 metais 99 471 asmeniui.
1853 metais 53 967 asmenims.
1854 metais 1029 asmenims. Krymo karas.
1855 metais 39 391 asmeniui.
1856 metais 18 588 asmenims.
1857 metais 27 392 asmenims.
1858 metais 23 884 asmenims.
1859 metais 26 367 asmenims.
1860 metais 16 351 asmeniui.
1861 metais 27 149 asmenims.
1862 metais 23 130 asmenų.
1863 metais 5353 asmenims. Vietinis karas.
1864 metais 41 326 asmenims.
1865 metais 31 244 asmenims.
1866 metais 10 210 asmenų.
1867 metais 2146 asmenims.
1868 metais 6829 asmenims.
1869 metais 3729 asmenims.

[Roku] 1870 [osób] 3700
[Roku] 1871 [osób] 8635
[Roku] 1872 [osób] 13 295
[Roku] 1873 [osób] 5363. [a-](Versk!)[-a] //221v
Roku 1874 [osób] 8622
[Roku] 1875 [osób] 103[b]
[W ogóle osób] 752 402[c]

//[1] W ciągu pasterstwa mojego wymurowano następne kościoły

1. W [d-]Szkudach[-d] murował proboszcz ks. Tomasz Sudymt, kosztem parafian. Czynny i dzielny ten kapłan powtarzał: „Każdy pleban jest wielmożny, ja mając w kieszeni 16 rb. sr. zrobiłem z majstrem Kolendą kontrakt na wymurowanie kościoła i wymurowałem". Był wzrostu małego, czarniawy. Działo się 1850 roku.

2. W Wiekszniach wymurowali sami parafianie, bo pleban miejscowy ks. Franciszek Kondrat nawet nie chciał tego, ażeby w Wiekszniach był murowany kościół. 1851 rok.

3. W Ławkowie wymurował honorowy kanonik, pleban miejscowy ks. Mateusz Narkiewicz, przy pomocy parafian i mojej. Był to niepoczesny z figury staruszek, a jednak czyn//[2]ny i dzielny. Przez cały czas trwania fabryki mieścił się w jednej komoreczce, bo plebania zajętą była przez majstrów. Murował tenże, 1858–1861 roku, Żmudzin Kolenda, co i w Szkudach.

4. W Retowie murował własnym kosztem książę Ireneusz Ogiński. Plebanem podówczas był ksiądz Michał Herubowicz, lecz do fabryki nie należał. Rozpoczął 1854, kończył 1862 roku.

5. W Jakóbsztacie, w Semigalii, murował z wielkim trudem ks. Justyn Bohdanowicz, eksmisjonarz, pleban miejscowy, [e-]roku 1858[-e]. W stronach niewiernych nie stawało pieniędzy, zbierał, męczył się nawet sam, jak prosty robotnik w fartuchu nosił cegłę na górę. Jest to człowiek wielkiego wzrostu, gorliwy w interesie wiary. Cześć i chwała jemu!

6. W Widziszkach, niedaleko Wiłkomierza, pierwszy raz wizytując to miejsce 1851 roku,//[3] znalazłem Pana Boga zamkniętego w brzydkiej odryni i oświadczyłem swoje nieukotentowanie. To tak podziałało na umyśle JW marszałka powiatu

[a-a] *Įrašyta pieštuku kitu braižu.*
[b] *Įrašyta pieštuku kitu braižu.*
[c] *Įrašyta pieštuku kitu braižu. Suklysta. Turėtų būti:* 751 772.
[d-d] *Originale šiame skirsnelyje pavadinimai vietovių, kuriose pastatytos bažnyčios, yra pabraukti.*
[e-e] *Įterpta tuo pačiu braižu.*

1870 metais 3700 asmenų.
1871 metais 8635 asmenims.
1872 metais 13 925 asmenims.
1873 metais 5363 asmenims (Versk!). //[222]
1874 metais 8622 asmenims.
1875 metais 103 asmenims.
Iš viso: 752 402 asmenims.

//[1] Bažnyčios, sumūrytos man vyskupaujant

1. Skuode parapijiečių lėšomis mūrijo klebonas kun. Tomas Sudimtas. Šis veiklus ir sumanus klebonas sakydavo: „Kiekvienas klebonas yra galingas, aš, turėdamas kišenėje 16 sidabro rublių, su meistru Kalenda sudariau sutartį bažnyčios statybai ir pastačiau". Buvo mažo ūgio, juodbruvys. Tai vyko 1850 metais.

2. Viekšniuose pastatė patys parapijiečiai, nes vietos klebonas kunigas Pranciškus Kondratas netgi nenorėjo, kad Viekšniuose būtų mūrinė bažnyčia. 1851 metai.

3. Laukuvoje pastatė garbės kanauninkas, vietos klebonas kunigas Motiejus Narkevičius, padedamas parapijiečiams ir man. Jis buvo menko sudėjimo senukas, o vis tik veiklus //[2] ir sumanus. Per visą statybų laiką glaudėsi vienoje kamarėlėje, nes kleboniją buvo užėmę meistrai. Statė tas pats žemaitis Kalenda, kaip ir Skuode, 1858–1861 metais.

4. Rietave savo lėšomis statė kunigaikštis Irenijus Oginskis. Klebonu tuo metu buvo kunigas Mykolas Gerubavičius, bet su statyba neturėjo nieko bendra. Pradėjo 1854, baigė 1862 metais.

5. Jekabpilyje, Žiemgaloje, 1858 m. labai sunkiai statė kunigas Justinas Bagdonavičius, buvęs misionierius, vietos klebonas. Netikinčiuose kraštuose stigo pinigų, rinko, vargo, netgi pats kaip paprastas darbininkas su prijuoste nešė plytas į viršų. Žmogus didelio ūgio, uolus tikėjimo reikaluose. Garbė ir šlovė jam!

6. Vidiškiuose, netoli Ukmergės. Pirmąkart lankydamasis šioje vietovėje 1851 metais, //[3] Poną Dievą radau uždarytą bjauriame klojime ir išsakiau savo nepasitenkinimą. Tai taip paveikė šviesųjį dauggalį Ukmergės apskrities bajorvedį Anuprą

wiłkomirskiego Onufrego Kosski, że wkrótce zajął się, wymurował piękny kościół własnym kosztem. Później upiększył, ślicznie ogrodził, uposażył i przez to skłonił mnie do zaliczenia w rząd parafialnych kościołów.

7. W Żygajciach, po spaleniu przez piorun kościoła drewnianego, posłałem do Żygajc JKs. Wincentego Narwojsza i poruczyłem zająć się kościołem. Młody ten kapłan przy pomocy dziedzica, księcia Wasilczykowa, parafian i kwesty, w ciągu lat dwóch wymurował kościół, [od] roku 1859 do 1861.

8. W Jeziorosach czyli Nowoaleksandrowsku, pierwszy raz odwiedzając//[4] to miasto, znalazłem lud zebrany w brzydkiej, załamanej szopie, bo kościoła nie było. To widząc, poruczyłem plebanowi miejscowemu, Wiktorowi Rustejkowi, ażeby zabudował kościółek pomiędzy lipami. Co ten i uczynił. Kiedy jednak było ciasno, ks. Julian Narkiewicz, admin[istrator], zaczął murować. Później admin[istrator] Michał Skorubski dokończył fabryki. Na koszta, za wezwaniem marszałka Piotucha, składał się powiat cały. Roku 1860 pozwoliłem poświęcić i ks. Skorubskiego wyniosłem na plebana.

9. W Kowarsku murował WJKs. Aleksander Jacewicz, pleban miejscowy, przy pomocy marszałka Siesickiego i parafian. Rozpoczął 1860 roku.

10. W Barkłojniach, parafii remigolskiej, wymurował w gotyckim//[5] guście obywatel Szwojnicki. Jest to tylko kaplica, wymurowana 1860 roku.

11. W Czerwonym Dworze wymurował JW marszałek hr. Benedykt Tyszkiewicz własnym kosztem. Później upiększył i nadał fundusz pierwszej klasy kościołom właściwy. Z tego powodu utworzyłem nową czerwonodworską parafią. Jest to kościół jeden z najpiękniejszych mojej diecezji. Działo się [od] 1850 do 1858.

12. W Radwiliszkach, blisko kurlandskiej granicy, tylko filialny, wymurował własnym kosztem hr. Jan Tyszkiewicz roku 1850.

13. W Birżach wymurował tenże Jan Tyszkiewicz własnym kosztem. Kościół ten równie należy do pięknych. Od 1858 do 1862.

14. W Kuranach, parafii wiłkomirskiej, wymurował obywatel Kozakowski. //[6] Jest to tylko kaplica. Działo się 1854 roku.

15. W Poszwytiniu wymurował WJKs. Antoni Węckiewicz, pleban miejscowy, wspólnie z parafianami. Za to staruszka Węckiewicza wyniosłem na kanonika honorowego żmudzkiego roku 1850.

16. W Towianach. Fundamenta tego filialnego kościoła dawno były założone i zarzucone, lecz roku 1860 książę Radziwił, dziedzic na Towianach, dokończył i przyozdobił. Ja zaś pozwoliłem poświęcić i nabożeństwo zaprowadzić.

Koską, kad greitai susiėmė, pastatė gražią bažnyčią savo lėšomis. Vėliau papuošė, puikiai aptvėrė, įrengė ir tuo mane įtikino priskirti [ją] prie parapinių bažnyčių.

7. Žygaičiuose, žaibui sudeginus medinę bažnyčią, nusiunčiau į Žygaičius jo malonybę kunigą Vincentą Norvaišą ir pavedžiau užsiimti bažnyčia. Šis jaunas dvasininkas, padedamas tėvonio kunigaikščio Vasilčikovo, parapijiečių ir surinktų aukų, per dvejus metus – 1859–1861 – pastatė bažnyčią.

8. Zarasuose, arba Novoaleksandrovske. Pirmąkart lankydamasis //[4] šiame mieste radau žmones susirinkusius bjaurioje, apgriuvusioje lūšnoje, nes bažnyčios nebuvo. Tai matydamas pavedžiau vietos klebonui Viktorui Rūsteikai, kad tarp liepų surėstų bažnytėlę. Tai šis ir padarė. Kadangi buvo ankšta, kunigas Julijonas Narkevičius, administratorius, pradėjo statybą. Vėliau administratorius Mykolas Skarupskis darbus užbaigė. Lėšas, bajorvedžio Piotucho paakinti, rinko visa apskritis. 1860 metais leidau pašventinti ir kun. Skarupskį paskyriau klebonu.

9. Kavarske statė jo malonybė kunigas Aleksandras Jacevičius, vietos klebonas, padedamas bajorvedžio Siesickio ir parapijiečių. Pradėjo 1860 metais.

10. Barklainiuose, Ramygalos parapijoje, gotiška maniera //[5] pastatė dvarponis Švoinickis. Tai tik koplyčia, išmūryta 1860 metais.

11. Raudondvaryje pastatė šviesusis dauggalis bajorvedis grafas Benediktas Tiškevičius savo lėšomis. Vėliau papuošė ir paskyrė fundaciją, reikiamą pirmosios klasės bažnyčioms. Todėl įsteigiau naują Raudondvario parapiją. Ji – viena gražiausių mano vyskupijos bažnyčių. Tai vyko nuo 1850 iki 1858 [metų].

12. Radviliškyje, netoli sienos su Kuršu, tiktai filijinė. Savo lėšomis pastatė grafas Jonas Tiškevičius 1850 metais.

13. Biržuose 1858–1862 metais pastatė tas pats Jonas Tiškevičius savo lėšomis. Ši bažnyčia taip pat priklauso prie gražiųjų.

14. Kurėnuose, Ukmergės parapijoje, pastatė dvarponis Kazakauskas, //[6] tai tik koplyčia. Tai vyko 1854 metais.

15. Pašvitinyje pastatė maloningasis jo malonybė kunigas Antanas Venckevičius, vietos klebonas, drauge su parapijiečiais. Už tai senuką Venckevičių paskyriau Žemaičių garbės kanauninku, 1850 metais.

16. Taujėnuose. Šios filijinės bažnyčios pamatai seniai buvo padėti ir apleisti, tačiau 1860 metais kunigaikštis Radvila, Taujėnų tėvonis, užbaigė ir įrengė. O aš leidau pašventinti ir pamaldas laikyti.

17. W Abelach rozpoczęto murować 1861 roku kosztem parafian, dobrodziejów i dziedzica miejscowego pana Ludwika Pietkiewicza. Fabryką kieruje pleban miejscowy WJKs. Feliks Paszkiewicz.

18. W Kurklach, także ze wspólnej narady parafian, rozpoczęto fabrykę 1861 roku. Robotą kieruje miejscowy//[7] pleban WJKs. Dominik Jabłoński.

19. W Szawlanach roku 1861 rozpoczął murować kościół pan Jan Szemiot, ciwunowicz, własnym kosztem. Współdział[ał] w tem i miejscowy pleban, bogobojny Ignacy Mieszkowski. Fabryki dokonał 1868 roku, poświęcono 1869 roku.

20. W Plusach, w parafii bracławskiej, wymurowała kościół JW marszałkowa Siwicka za współdziałaniem miejscowego księdza Macieja Żutowta. Działo się to 1861 roku.

21. W Wojnucie rozpoczął murować kościół 1861 roku lud miejscowy, przeze mnie osobiście namówiony. Współdziałał zacny miejscowy pleban Ludwik Butkiewicz. Ukończono fabrykę 1868 roku.

22. W Szłapoberzu, w parafii datnowskiej, wymurował filialny kościół miejscowy dziedzic, Wielmożny Tadeusz Gintowt. Działo się 1860–1861 roku.//[8]

23. W Nerymdajciach, w parafii telszewskiej, roku 1858 wymurował filialny kościół JKs. Bartłomiej Krystuć.

24. W Dwecie, w Semigalii, zaczął murować kościół 1860 roku hrabia Kazimierz Zyberg Plater. Pewnie 1862 roku będzie ukończony.

25. W Opsie, w powiecie jezioroskim, roku 1861 założone zostały fundamenta murowanego kościoła. Koszta na tę fabrykę dostarcza hrabina Konstancja z Platerow Maniuczyna, robotą zaś kieruje hrabina Idalia Platerowa, dziedziczka na Belmoncie itd.

26. W Trujkinach, czyli Aleksandryi, lud zaczął murować kościół 1862 roku pod przewodnictwem miejscowego kapłana WJKs. Franciszka Katkowskiego.

27. W Szatejkach rozpoczął murować kościół hrabia Franciszek Pla//[9]ter, dziedzic na Szatejkach i wielu innych majątkach.

28. Roku 1863 obywatel Sawicki wymurował kościółek w dobrach swoich, zwanych Nejborn, w Semigalii. Biskup dał kapłana Józefa Szydłowskiego, lecz pod koniec roku rząd kazał zamknąć z powodu, że kościół ten miał być szkodliwym prawosławnemu wyznaniu, lecz później znowu otworzono.

29. Także 1863 roku za staraniem JKs. Antoniego Mackiewicza, w Suweniszkach na granicy kurlandskiej został wymurowany kościół przez parafian.

30. Roku 1872. // [a-][10-12][-a]

[a-a] *Puslapiai tušti.*

17. Obeliuose pradėta statyti 1861 metais parapijiečių, geradarių ir vietos dvarponio pono Liudviko Petkevičiaus lėšomis. Statyboms vadovauja vietos klebonas maloningasis jo malonybė Feliksas Paškevičius.

18. Kurkliuose taip pat bendru parapijiečių sutarimu pradėta statyti 1861 metais. Darbui vadovauja vietos //[7] klebonas maloningasis jo malonybė Dominykas Jablonskis.

19. Šiaulėnuose 1861 metais pradėjo statyti bažnyčią ponas Jonas Šemeta, tijūnaitis, savo lėšomis. Bendradarbiavo ir vietos klebonas dievobaimingasis Ignotas Meškauskas. Statyba baigta 1868 metais, pašventinta 1869.

20. Pliusose, Breslaujos parapijoje, pastatė bažnyčią šviesioji dauggalė bajorvedžio žmona Sivickienė, padedama vietos kunigo Motiejaus Žutauto. Tai vyko 1861 metais.

21. Vainute pradėjo statyti bažnyčią 1861 metais vietos žmonės, asmeniškai manęs įkalbėti. Nemažai prisidėjo vietos klebonas Liudvikas Butkevičius. Statyba baigta 1868 metais.

22. Šlapaberžėje, Dotnuvos parapijoje, filijinę bažnyčią pastatė vietos dvarponis dauggalis Tadas Gintautas. Tai vyko 1860–1861 metais.

23. Nerimdaičiuose, Telšių parapijoje, 1858 metais filijinę bažnyčią pastatė jo malonybė kunigas Baltramiejus Kristutis.

24. Dvietėje, Žiemgaloje, pradėjo statyti bažnyčią 1860 metais grafas Kazimieras Zybergas Pliateris. Tikriausiai 1862 metais bus baigta.

25. Apse, Zarasų apskrityje, 1861 metais buvo padėti mūrinės bažnyčios pamatai. Lėšų šiai statybai skiria Konstancija iš Pliaterių Mannuzia, darbams vadovauja grafienė Idalija Pliaterienė, Belmonto tėvonė ir t.t.

26. Truikinuose, arba Aleksandrijoje, žmonės pradėjo statyti bažnyčią 1862 metais vadovaujami vietos klebono maloningojo jo malonybės kunigo Pranciškaus Katkausko.

27. Šateikiuose bažnyčią pradėjo statyti grafas Prancičkus Pliateris, //[9] Šateikių ir daugelio kitų valdų tėvonis.

28. 1863 metais dvarponis Savickis pastatė bažnyčią savo žemėse, Neiborna vadinamose, Žiemgaloje. Vyskupas paskyrė kunigą Juozapą Šidlauską, bet metų pabaigoje valdžia įsakė uždaryti, kad gali būti kenksminga stačiatikių tikėjimui. Tačiau vėliau vėl atidaryta.

29. Taip pat 1863 metais rūpinantis jo malonybei kunigui Antanui Mackevičiui Suvainiškyje prie sienos su Kuršu bažnyčią pastatė parapijiečiai.

30. 1872 metais //[13]

//[13] Kościoły drewniane, wzniesione podczas urzędowania mego

1. W [a]Chwejdanach[a] zabudował takowy WJKs. Julian Narkiewicz wespół z parafianami roku 1852.

2. W Erdzwiłku, po spaleniu się dawnego, przez nieostrożność administratora JKs. Ulinskiego, począł budować nowy WJKs. Andrzejewski. Dokończył zaś JKs. Racewicz 1859 roku.

3. W Bobtach, też po spaleniu się, budował nowy kościół WJKs. Pietraszewski z kwesty 1850 roku.

4. W Smelinie, po spaleniu przez piorun dawnego kościoła, długo odbywało się nabożeństwo w brzydkiej szopce z chrustu uplecionej. Zabudował zaś nowy, drewniany kościółek WJKs. Ignacy Brzozdow[ski]//[14] w 1854 roku.

5. W Berzorze zabudowali parafianie przy współdziałaniu miejscowego altarysty WJKs. Chrzczorowicza 1852 roku.

6. W Wieszwianach zabudował filialista JKs. Styrbiński wespół z ludem roku 1856.

7. W Ukrynach, po spaleniu się dawnego, zabudowała szlachta miejscowa roku 1859.

8. Roku 1861 zabudowała kościół filialny JW Kuszelewska marszałkowa, w Kupreliszkach.

9. Roku 1861 rozpoczęli budować kościół w Lepławkach, ukończyli 1863 roku.

10. W Smilgach, w parafii podbirzańskiej, rozpoczęli budować kościołek parafianie z kwesty. Fabryka poczęła się 1861 roku, skończyła się 1862.

11. W Kławanach zabudował kościół roku 1854 pleban miejscowy JKs. //[15] Jacewicz Jan przy pomocy parafian i pana Franciszka Karpia.

12. [b]W Lepławkach kościół rozpoczęto budować 1861 r. Koszta dał lud i miejscowe duchowieństwo[b]

Roku 1862 zabudował drewniany kościoł w Sołoku WJKs. Piotr Wojtkiewicz, pleban sołocki, z ludem.

13. Tegoż roku zabudował w Pokopiu drewniany kościół WJKs. Antoni Gintyłło, pierwszy pokopski pleban, z ludem miejscowym.

14. Roku 1862 zabudował kościółek filialny JKs. Albin Rubowicz w Antoszewie.

15. Roku 1862 zabudowano kościół drewniany, niewielki w Kozaczyznie, w parafii sołockiej.

16. Roku 1863 stanął kościółek w Wenusowie, w parafii dusiackiej, kosztem obywatela Krzywca. Kościółek ten odebrali prawosławni.

[a-a] *Originale pavadinimai vietovių, kuriose pastatytos bažnyčios, yra pabraukti.*
[b-b] *Užbraukyta.*

Medinės bažnyčios, pastatytos man valdant

1. Kėdainiuose tokią pastatė maloningasis jo malonybė kunigas Julijonas Narkevičius drauge su parapijiečiais 1852 metais.

2. Eržvilke per administratoriaus jo malonybės kunigo Ulinsko neatsargumą sudegus senajai, naują statyti pradėjo maloningasis jo malonybė kunigas Andrijauskas. O užbaigė jo malonybė kunigas Racevičius.

3. Babtuose taip pat po gaisro naują bažnyčią statė maloningasis jo malonybė kunigas Petrašauskas iš aukų 1850 metais.

4. Smėlynėje žaibui sudeginus senąją bažnyčią, pamaldos ilgą laiką buvo laikomos varganoje pašiūrėje iš žagarų nupintoje. Naują medinę bažnytėlę pastatė maloningasis jo malonybė Ignotas Brazdauskas //[14] 1854 metais.

5. Beržore pastatė parapijiečiai, padedami vietos altaristo maloningojo jo malonybės kunigo Chščorovičiaus 1852 metais.

6. Viešvėnuose pastatė filialistas jo malonybė kunigas Stirbinskis drauge su žmonėmis 1856 metais.

7. Ukrinuose sudegus senajai [bažnyčiai] vietos bajorai pastatė 1859 metais.

8. 1861 metais filijinę bažnyčią pastatė bajorvedžio žmona šviesioji dauggalė Kušeliauskienė Kupreliškyje.

9. 1861 metais pradėjo statyti bažnyčią Lieplaukėje, baigė 1863 metais.

10. Smilgiuose, Pabiržės parapijoje, bažnyčią statyti pradėjo parapijiečiai iš aukų. Statyba prasidėjo 1861 metais, baigta 1862.

11. Klovainiuose pastatė bažnyčią 1854 metais vietos klebonas jo malonybė kunigas //[15] Jonas Jacevičius padedamas parapijiečių ir pono Pranciškaus Karpio.

12. 1862 metais medinę bažnyčią Salake pastatė maloningasis jo malonybė Petras Vaitkevičius, Salako klebonas, su žmonėmis.

13. Tais pačiais metais Pakapėje medinę bažnyčią pastatė maloningasis jo malonybė Antanas Gintila, pirmasis Pakapės klebonas, su vietos žmonėmis.

14. 1862 metais filijinę bažnytėlę pastatė jo malonybė kunigas Albinas Rubavičius Antašavoje.

15. 1862 metais pastatyta nedidelė medinė bažnyčia Kazokinėje, Salako parapijoje.

16. 1863 metais iškilo bažnytėlė Vencavuose Dusetų parapijoje dvarponio Kryvo lėšomis. Šią bažnytėlę atėmė stačiatikiai. //[16]

17. [a]Roku 1859 w Szłapoberzu, w parafii//[16] datnowskiej[a]. Roku 1870, po spaleniu się, parafianie z plebanem Józefem Bortkiewiczem rozpoczęli kościół drewniany budować w Radzwiliszkach, niedaleko Szadowa. Kościół ten stanął na nogach i został poświęcony 1871 roku.

18. Roku 1873 postawiono kościół w Tawroginach.

19. Roku 1873 postawiono kościół w Kurklach. Fundusz złożyli parafianie, kierował robotami lubiony pleban Dominik Jabłonski. Plan kościoła skreślił Aleksander Legiecki, naczelnik stołu w konsystorzu moim.

20. Roku 1874 w nowoaleksandrowskim powiecie, w miasteczku Rymszanach, filialista Aleksander Likiecz postawił nowy drewniany kościół, większy od dawniejszego.//[17] Poświęcił sam filialista 8 września 1874 roku. //[b][18–22][b]

//[23] Wiadomość literacka.

1. *Żemajtiu wiskupiste.* Dzieło we dwóch tomach napisałem jeszcze w seminarium rektorem będąc. Wydrukowałem 1500 egzemplarzy 1848 roku.

2. *Pamokimas apej Sakramęntą Dirmawones.* Broszura, której 1850 roku wydrukowałem 10 000 egzemplarzy.

3. *Żine kajp rejk atlikti spawiednę isz wisa amziaus.* Broszurę napisałem i wydrukowałem [c]10 000[c] 1852 roku w ilości 10 000 egzemplarzy.

4. *Tamosziaus isz Kempis czyli księgi o naśladowaniu Chrystusa,* wytłumaczyłem na żmudzki język. Wydrukował je WJKs. Joachim Moncewicz 1852 roku w ilości 5000 egzemplarzy własnym kosztem.

5. *Istorije Szwęnta Senoje istatima* napisałem i wydrukowałem 1852 roku w ilości 10 000 egzemplarzy.

6. *Żiwatas Jezaus Kristaus arba Istoria Naujoje Istatima.* Napisałem i da//[24]rowałem drukarzowi Żydowi, który 1853 roku odbił 45 000 egzemplarzy.

6[d]. *Katekizmas* kunega Zelwowiczes. Książeczkę tę po polsku napisaną wytłumaczył na język litewski ks. Zieniewicz. Ja zaś 1854 roku własnym kosztem wydrukowałem w ilości 10 000 egzemplarzy.

7. *Starego Testamentu historią* na kurlandski język wytłumaczoną własnym kosztem wydrukowałem 1857 roku w ilości 4000 egzemplarzy.

8. *Żiwataj Szwęntuju.* Napisałem 1858 roku. Drukował pan Zawadzki. O ilości egzemplarzy nie wiem.

[a-a] *Užbraukyta.*
[b-b] *Tušti puslapiai.*
[c-c] *Užbraukyta.*
[d] *Pakartotas numeris.*

17. 1870 metais po gaisro parapijiečiai su klebonu Juozapu Bortkevičiumi pradėjo statyti medinę bažnyčią Radviliškyje, netoli Šeduvos. Bažnyčia čia iškilo ir buvo pašventinta 1871 metais.

18. 1873 metais pastatyta bažnyčia Tauragnuose.

19. 1873 metais pastatyta bažnyčia Kurkliuose. Lėšas sudėjo parapijiečiai, darbams vadovavo mylimas klebonas Dominykas Jablonskis. Aleksandras Legeckis, mano konsistorijos stalo viršininkas, nubraižė bažnyčios planą.

20. 1874 metais Zarasų apskrityje, Rimšės miestelyje, filijalistas Aleksandras Likečius pastatė naują medinę bažnyčią, didesnę už anksčiau buvusią. //[17] Pašventino pats filijalistas 1874 metų rugsėjo 8 dieną. //[23]

Literatūrinės žinios

1. *Żemajtiu Wiskupiste.* Dviejų tomų veikalą parašiau dar būdamas seminarijos rektoriumi. Išspausdinau 1500 egzempliorių 1848 metais.

2. *Pamokims apej Sakramętą Dirmawones.* Brošiūra, kurios 1850 metais išspausdinau 10 egzempliorių.

3. *Żine kajp rejk atlikti spawiednę isz wisa amźiaus.* Brošiūrą parašiau ir išspausdinau 1852 metais 10 000 egzempliorių tiražu.

4. *Tamosziaus isz Kempis, arba knygos apie Kristaus sekimą,* išverčiau į žemaičių kalbą. Išspausdino maloningasis jo malonybė Joakimas Moncevičius 1852 metais 5000 egzempliorių tiražu savo lėšomis.

5. *Istorije Szwęnta Senoje Istatima* parašiau ir išspausdinau 1852 metais 10 000 egzempliorių.

6. *Żiwatas Jezaus Kristaus [Wieszpaties musu] arba Istorije Naujoje Istatima* parašiau ir padovanojau //[24] spaustuvininkui žydui, kuris 1853 metais išspausdino 45 000 egzempliorių.

6. *Katekizmas* kunega Zelwowiczes. Šią lenkiškai parašytą knygelę išvertė į lietuvių kalbą kunigas Ženevičius. O aš 1854 metais savo lėšomis išspausdinau 10 000 egzempliorių.

7. *Starego Testamentu historią* į kuršių kalbą išverstą savo lėšomis išspausdinau 1857 metais 4000 egzempliorių.

8. *Żiwataj Szwętuju.* Parašiau 1858 metais. Spausdino ponas Zavadzkis. Egzempliorių skaičiaus nežinau.

9. *Apej brostwą błajwistes.* Napisałem 1858 roku. Pan Zawadzki odbił 40 000 eg-z[emplarzy], ale rząd przedawać nie dozwolił.

10. *Historii Nowego Przymierza,* po kurlandsku, 1859 roku w Miţawie wydrukowałem 4000 egzemplarzy.

11. *Prade ir iszsipletimas tikieima kataliku.* Napisałem 1862 roku, pan Zawadzki wydrukował dwa razy.

12. *Dawatku kninga.* Jest to brewia//[25][a] rzyk tercjarski w języku żmudzkim sporządzony i wydrukowany w Wilnie 1863 roku, w drukarni pana Zawadzkiego. Później druga edycja wyszła, najwięcej kupowali ją tercjarze i tercjarki św. Franciszka.

13. Roku 1864 napisałem książeczkę pod tytułem *Wajku knigiele,* którą z obrazkami wydrukowano 1864 roku. Książeczka ta bardzo się dzieciom podobała.

14. Roku 1865 napisałem książeczkę pod tytułem *Paugusiu żmoniu knigiele,* którą wydrukowano tylko 1868 roku.

15. Roku 1866 napisałem drugą część Żywotów Świętych pod tytułem *Giwenimaj Szwęntuju.* //[26] Wydrukowano ją roku 1868.

16. Jeszcze 1864 roku przełożyłem cały psalterz Dawida Króla na zmudzki język słowo w słowo. Wydrukowano 1864 roku pod tytułem *Wisas Pasalmes S. Dowida Karalaus.*

17. Roku 1867 zebrałem przysłowia, które wydrukowano 1867 roku pod tytułem *Patarles Żemajcziu.*

18. Zrobiłem wyciąg z rękopisu świętej pamięci ks. Pabreża, który wydrukowano 1849 roku pod tytułem *Parkratima tąn sauzines.* [b]Wydrukowany.[b]

19. Roku 1868 sporządziłem książeczkę o bractwach, którą wydrukowano 1869 roku pod tytułem//[27] *Apej Brostwas su istatimajs S. Dominika.* Wydrukowano 1000 egzemplarzy.

20. Roku 1869 napisałem książeczkę pod tytułem *Pałąngos Juze.* Wydrukowano.

21. Roku 1870 napisałem *Giwenimą Szwęncziauses Marios Panos,* który został wydrukowany.

22. Roku 1871 *Psalmy wsyztkie Dawida* przełożyłem wierszami tak, ażeby lud mógł *wszystkie* śpiewać. Wydrukowano.

23. Roku 1872 napisałem książeczkę pod tytułem *Pasakoimas Antana Tretinika.*

24. Roku 1873 sporządziłem katechizm żmudzki pod tytułem *Mokslas kataliku tikiema.*

25. Roku 1873 napisałem *Pamiętnik domowy,* który drukowanym nie będzie.//[28]

26. Roku 1873 wytłumaczyłem z polskiego na żmudzki język książeczkę, której tytuł: *Garbinimas Szwęncziauses Szirdies Diewa musu Jezaus Kristaus.*

[a] *Išpjauti du lapai tarp psl. 24-25.*
[b-b] *Užbraukyta.*

9. *Apej brostwą błaiwistes.* Parašiau 1858 metais. Ponas Zavadzkis atspaudė 40 000 egzempliorių, bet valdžia neleido pardavinėti.

10. *Historii Nowego Przymierza,* kuršiškai, 1859 metais Mintaujoje išspausdinau 4000 egzempliorių.

11. *Prade ir iszsiplietimas kataliku tikieima.* Parašiau 1862 metais, ponas Zavadzkis išspausdino du kartus.

12. *Dawatku kninga.* Tai tretininkų brevijorius //[25] žemaičių kalba parengtas ir pono Zavadskio spaustuvėje išspausdintas Vilniuje 1863 metais. Vėliau išėjo antrasis leidimas, daugiausia ją pirko šv. Pranciškaus tretininkai ir tretininkės.

13. 1864 metais parašiau knygelę pavadinimu *Waiku kningiele,* kuri su paveikslėliais išspausdinta 1864 metais. Ši knygelė labai patiko vaikams.

14. 1865 metais parašiau knygelę pavadinimu *Paaugusiu żmoniu kningiele,* kuri išspausdinta tiktai 1868 metais.

15. 1866 metais parašiau Šventųjų gyvenimų antrąją dalį pavadinimu *Giwenimaj Szwentuju.* //[26] Išspausdinta ji 1868 metais.

16. Dar 1864 metais išverčiau visą karaliaus Dovydo psalmyną į žemaičių kalbą žodis į žodį. Išspausdinta 1864 metais pavadinimu *Wisas Pasalmes S. Dowida Karalaus.*

17. 1867 metais surinkau patarles, kurios išspausdintos 1867 metais pavadinimu *Patarles zemajcziu.*

18. Padariau ištrauką iš a.a. kunigo Pabrėžos rankraščio, kuri išspausdinta 1849 metais pavadinimu *Parkratima tąn saužines.*

19. 1868 metais parengiau knygelę apie brolijas, kuri išspausdinta 1869 metais pavadinimu //[27] *Apej Brostwas su istatimajs [tretioje zokana] S. Dominika.* Išspausdinta 1000 egzempliorių.

20. 1869 metais parašiau knygelę pavadinimu *Pałąngos Juze.* Išspausdinta.

21. 1870 metais parašiau *Giwenimą Szvencziauses Marios Panos,* kuris buvo išspausdintas.

22. 1871 metais visas Dovydo psalmes išverčiau eilėmis taip, kad žmonės galėtų giedoti. Išspausdinta.

23. 1872 metais parašiau knygelę pavadinimu *Pasakoimas Antana Tretinika.*

24. 1873 metais parengiau žemaičių katekizmą pavadinimu *Mokslas Rima – kataliku.*

25. 1873 metais parašiau *Pamiętnik domowy,* kuris nebus spausdinamas. //[28]

26. 1873 metais išverčiau iš lenkų į žemaičių kalbą knygelę, kurios pavadinimas: *Garbinimas Szwencziauses Szirdies Diewa musu Jezaus Kristaus.*

Asmenvardžių rodyklė

Sudarė Viktorija Vaitkevičiūtė

Rodyklėje naudojami lietuvių kalbos sutrumpinimai: alt. – altarista, arkivysk. – arkivyskupas, baj. – bajoras, bajorv. – bajorvedis (apskrities, gubernijos), dvarp. – dvarponis, gyd. – gydytojas, gim. – giminė, gr. – grafas, kan. – kanauninkas, kleb. – klebonas, kun. – kunigas, kunig. – kunigaikštis, kunigaikštienė, kunigaikščiai, m. – miestietis, metrop. – metropolitas, p. – ponas, ponia, panelė, ponai, patr. – patriarchas, pop. – popiežius, prel. – prelatas, prof. – profesorius, vals. – valstietis, vik. – vikaras, vysk. – vyskupas. Rodyklėje naudojami lenkų kalbos sutrumpinimai: abp – arcybiskup, alt. – altarzysta, bp – biskup, ch. – chłop, hr. – hrabia (graf), inż. – inżynier, kan. – kanonik, ks. – ksiądz, ksż. – książę, lek. – medyk, lekarz, doktór, m. – mieszczanin, marsz. – marszałek (powiatowy, gubernialny), metrop. – metropolita, ob. – obywatel, p. – pan, panna, pannowie, papież – PP, patr. – patriarcha, pleb. – pleban, prał. – prałat, prof. – profesor, szl. – szlachcic, wik. – wikariusz, ząk. – zakonnik, zakonnica. Į rodyklę neįtraukti kai kurie asmenvardžiai, tapę sudėtine atskirų, su konkrečia vietove nesusijusių, realijų pavadinimo (relikvijų, ordinų ir kt.) dalimi.

Vietovardžių rodyklė

Sudarė Viktorija Vaitkevičiūtė

Rodyklėje naudojami lietuvių kalbos sutrumpinimai: akad. – akademija, aps. – apskritis, arkivyskp. – arkivyskupija, bažn. – bažnyčia, gimn. – gimnazija, gub. – gubernija, klebon. – klebonija, kol. – kolegija, konsist. – konsistorija, metropol. – metropolija, m-la – mokykla, paliv. – palivarkas, par. – parapija, priegl. – prieglauda, prov. – provincija, sem. – seminarija, sp. – spaustuvė, u. – upė, univ. – universitetas, vienuol. – vienuolynas, vyskp. – vyskupija (diecezija). Rodyklėje naudojami lenkų kalbos sutrumpinimai: abpstwo – arcybiskupstwo, akad. – akademia, bpstwo – biskupstwo (diecezja), druk. – drukarnia, eparch. – eparchia, folw. – folwark, gimn. – gimnazjum, gub. – gubernia, klaszt. – klasztor, koleg. – kolegium, konsyst. – konsystorz, k. – kościół, metropol. – metropolia, par. – parafia, pleban. – plebania, pow. – powiat, prow. – prowincja, rz. – rzeka, sem. – seminarium, szk. – szkoła, uniw. – uniwersytet, woj. – województwo. Pagrindinėmis rodyklėje laikomos norminės dabartinės lietuviškų vietovardžių formos (išskyrus atvejus, kai istorinė forma tradiciškai įsitvirtinusi) ir kodifikuotos lenkiškų XIX amžiaus vietovardžių formos. Nenormintų vietovardžių atveju pagrindine laikoma Valančiaus užrašyta forma. Iš būdvardžių atstatyti nekodifikuoti vietovardžiai žymimi kursyvu. Dabartiniai vietovių pavadinimų variantai bei visos kitos tekste pasitaikančios formos pateikiamos su nuoroda į pagrindines formas.